

גיליון מקיף לבירורי הנכה ומנהג אליבא דהלכתא

גיליון רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שעל ידי ישיבת "חברת אהבת שלום"

רמת בית שמש, הקריה החרדית בית שמש, בית וגן, רוממה, נוה יעקב, רמת שלמה, גאולה, רמת אשכול, גבעת שאול, קרית יובל, בני ברק, רכסים, קרית ספר, נתיבות, חיפה, רמות, אופקים, אשדוד, מעלה אדומים, אלעד, תל ציון, צפת, קרית הרצוג, פרדס כץ, מעלות, נתניה, רמת אלחנן בני ברק, רמת חפציבה בית שמש, נוה יעקב מרכז, קטמונים

דיני דליקה והצלת ממונו בשבת

סימנים
שלי"ג - שלי"ה

גנזי הלכה

תשובות וחדושים מכת"י רבותינו נ"ע
עורך: הרב שלום הלל

הגאון רבי אליהו מני זלה"ה
אב"ד ור"מ חברון ת"ו

הגאון רבי יוסף חיים זלה"ה
בעל "בן איש חי"

אלוף נעוריו של רבינו הגרי"ח מבבל היה הגאון החסיד המקובל מהר"א מני זלה"ה, אב"ד ור"מ עה"ק חברון ת"ו. כפי הנשמע, עוד טרם עלות מהר"א מני לארץ ישראל, האציל על רבינו הגרי"ח - שהיה אז עול לימים - פי שנים מרוחו ומחכמתו הגדולה בחכמת הקבלה. ומני אז ועד אחריתו היה הרי"ח דבק ברא"מ. דומה שאין עוד חכם בן דורו של הגרי"ח, אשר שמועתו תדיר בספריו, דוגמת רבי אליהו מני ז"ל. מתוך כתביו של הגרי"ח ידענו כי רבי אליהו היה לו כדבר האורים, להשיב לו על מנהגי ארץ ישראל וארצות יושר קהל חסידים בית אל, שהרי ארץ הקודש היתה משאת נפשו וקהל הקודש המיית ליבו של רבינו הגרי"ח תמיד. בשנת תשנ"ז נתבשרנו מע"ג קובץ מקבציאל' ע"י אאמו"ר הגרי"מ הלל שליט"א, כי נמצאים עמנו חילופי שו"ת בין הרי"ח להרא"מ, בהעתקת רבי יחזקאל עזרא רחמים [היע"ר] ז"ל, והם היסוד לשמועות הרא"מ בכתבי הגרי"ח. מני אז זימנה ההשגחה לפתחנו עוד ועוד מאגרות אלו, רובן בכתב יד הרא"מ, אשר העתיק אצלו למשמרת עולמים, את השאלות ואשר נגזר עליהם.

את תכנם, טיבם וחשיבותם של אגרות אלו, הודיע אאמו"ר שליט"א שם בראש הדברים. אלו דבריו:

'אמר המעתיק והמגיה הצעיר יעקב משה הלל יצ"ו, בהיות שלפני קרוב לעשרים ושנים הגיעו לידי טיפין טיפין מתוך בית גנזי דמרון מלכא הרה"ג כמוהר"ר יצחק נסים זלה"ה, מהקונטרסים היקרים של חילופי מכתבים בעניני הלכה וקבלה, אשר נשלחו מהתם להכא, כאשר אר"י נעשה שואל ה"ה הגאון האדיר רשכבה"ג המקובל האלהי כמוהר"ר יוסף חיים זלה"ה מבגדאד, וחילה פני רבו אלופו ומיודעו, ידיד בית אביו מקדם, הגאון החסיד המקובל האלהי כמוהר"ר אליהו סלימאן מני זלה"ה ר"מ ור"מ דעיה"ק חברון תובב"א, להשיב לשאלותיו וליישב ספקותיו.

והנה הבקיאין והרגילים בספרי רבינו הרי"ח טוב זלה"ה ובפרט בספרו בן איש חי ובשו"ת רב פעלים שלו, יודעים ומכירים היטב שדרך הגאון הרי"ח טוב זלה"ה להזכיר תדיר בהלכותיו ותשובותיו את תשובות הגאון מהר"א מני זלה"ה אליו, ועל הרוב עשאו יסוד מוצק לכל הלכותיו והכרעותיו. ולפעמים מפלפל בדבריו, ולפעמים נוטה קו לחלוק על אמרותיו, כדרכה של תורה. ועל כל פנים דברי הגרי"א מני זלה"ה היו מקובלים אצל מרון הרי"ח טוב זלה"ה כדברי אלהים חיים ממש, המקובלים מסיני, ותמיד עשאו עטרה לראשו.

ולכן אמרתי אל לבי שאין ערוך לחשיבות קונטרסים אלו, כי מאחר שספרי מרון הרי"ח טוב זלה"ה התפרסמו והתקבלו בכל העולם, וההלכותיו ופסקיו נתפשטו מאד בקרב רבים מאד מיוצאי גלות ספרד למחוזותיהם, שהגיע הדבר לכך עד שנחשב להפוסק האחרון, אשר כולם הולכים לאורו. והלא מכתבי תורה אלו שבין רבינו הרי"ח טוב זלה"ה, לבין רבינו הגרי"א מני זלה"ה, נעשו כעין בנין היסוד לכל ספריו. שהרי עיקר היחודיות שבספריו הם החידושים בכמה ענינים מוקשים, והכרעותיו בהם, וכן בכמה דברים העומדים ברום, אשר על הרוב קיצרו או לא דיברו בהם הפוסקים, ורוב ככל ענינים אלו כבר דן בהם רבינו עם רבו הגרי"א מני זלה"ה, ומתוך פלפולו עמו הגיע לבירור וליבון הענין ולהכרעת ההלכה. לכן אמרתי שטוב הדבר להעתיק ולסדר קונטרסים אלו לדפוס לזכות בהם את הרבים.

במשך שנים מספר נתפרסמו מע"ג קובץ 'מקבציאל' חלקים מחילופי שו"ת אלו, כשסביבם יחנו ב' חיבורים מתורת אאמו"ר שליט"א: 'נשמת איש חי' ו'בין הרי"מ'. מהותם ותועלתם של חיבורים אלו, נפרטו שם, עיין עליהם.

דעת לבנון כי פרסום כל חילופי השו"ת במתכונת רחבה זו, על ידי מי שאינו בעל מלאכה אחת, מלאכה גדולה היא, ועד אשר תושלם נמצאו הלומדים חסרים ח"ו. לזאת אמרנו כי טוב הדבר להניח לפני המעיינים ברכה, שאלות ותשובות אלו בעניני שבת, שלא ראו אור הדפוס עד הנה, בתוספת הערות נצרכות להשלמת הדברים בכתבי הגרי"ח. ועוד למועד חזון בהשלמת כל החיבור במתכונתו המלאה. תשלום שאר התשובות בעניני שבת נדפיס א"ה באחד הגיליונות הבאים.

העתק שאלותיו של רבינו הרי"ח ותשובות מהר"א מני עליהם, בכת"י היע"ר: 'בהיותי בעה"ק חברון ת"ו, אינה ה' לידי כת"י מתשובות הרא"ם זצ"ל שהשיב לאדמו"ר הרי"ח שליט"א על כמה שאלות, והגני מעתיק בזה השאלות והתשובות...'

בגיליון:

מפתח ענינים מפורט בעמ' קכ"א

עובדן דחול במכשירי סינון מים [פילטר]
למי שאינו מקפיד כלל
מקור הלכה עמ' י"ג

הצלת כתבי הקודש
ונתן הכהן עמ' י"ב, לקט הלכה עמ' ל"ה

לידת מעות של חול בארון הקודש
עין הלכה עמ' י'

הצלה בפני הדליקה לחם משנה ויין
עין הלכה עמ' ט'

חוטי חשמל שנפלו ברחוב ויש חשש
שיסכן בני אדם - לחלל שבת כדי לתקנם
הוראת הלכה עמ' י"ט, תשובות ופסקים עמ' כ"ו

ברין הצלת ג' סעודות מפני הדליקה בשבת
בירור הלכה עמ' כ"ב

זמן אכילת סעודת שחרית קודם חצות
עין הלכה עמ' ח', האיר המזרח עמ' כ"א, נתיבי
המנהגים עמ' ל"א, שיח הלכה עמ' ל"ז, שאלות מרפסן
עמ' ל"ט אות י' ואות י"ג, הערות והארות עמ' ק"ג

הצלת מות גוי ושאינו שומר תומ"צ
משריפה בשבת
הערות והארות עמ' ק"ג

אם בשבת צריך להקדים להאכיל לבהמתו
בכל ג' סעודות
תשובות ופסקים עמ' כ"ד

הצלת חידושי תורה בשבת
נתיבי המנהגים עמ' ל"א

הצלת מגילת אסתר וכתבי הקודש של
לועזיים מפני הדליקה בשבת
עין הלכה עמ' י', נתיבי המנהגים עמ' ל"א

הנחת כלי פלסטיק מלאים מים ליד האש
הוראת הלכה עמ' י"ח, תשובות ופסקים עמ' כ"ה

מותי מותר לרמוח לגוי או לומר לו שיכבה
את האור שמפריע לישון או לכבות בולד
שעומד להשרף
הוראת הלכה עמ' י"ט, שו"ת בהלכה עמ' כ'

תשובה על עוון חילול שבת דרבנן בשוגג
עוד יוסף חי עמ' מ"ב

תינוק שאינו בר הבנה האם אביו מחויב
למונעו מלעשות מלאכה בשבת
תשובות ופסקים עמ' כ"ה

פירות שנתפורו בבית האם מותר לאוספם
לתוך הסל בשבת
הוראת הלכה עמ' י"ט, האיר המזרח עמ' כ"ב,
תשובות ופסקים עמ' כ"ח

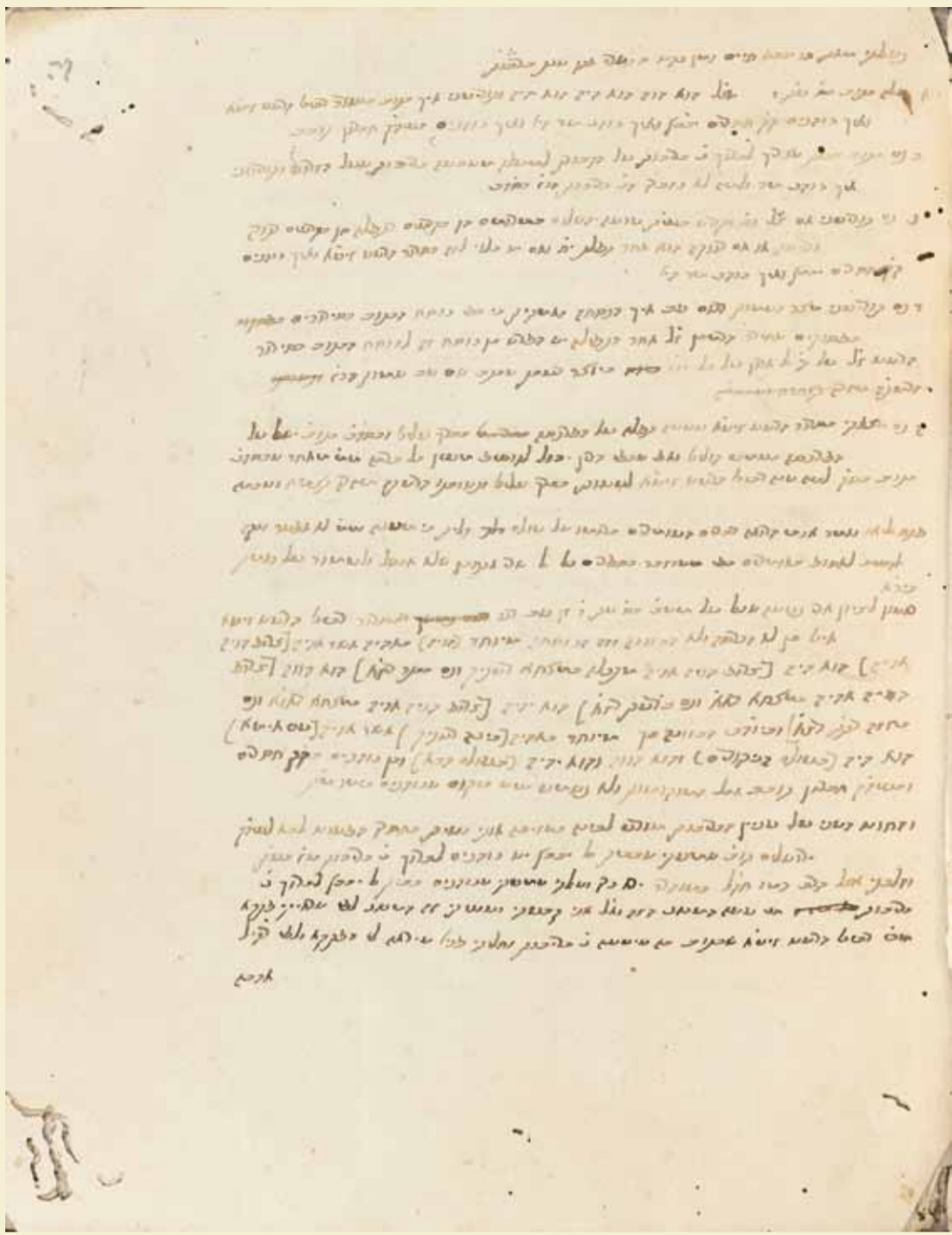

גיליון זה יוצא לאור לעילוי נשמת הורי הנדיבים החשובים המסייעים והתומכים בהזקת רשת הכוללים

המרוחם	מוהר"ר פריץ
אברהם בן אלטון הררי ז"ל	בן מוהר"ר שמואל נטע ע"ה גראס
נלב"ע כ"ו סבת תשס"ב	נלב"ע כ"ב סבת תשנ"ז
זו"ה המרוחמת	זו"ה החשובה מרת יענטא
שרה עליזה טובה בת מנחם הררי נ"ע	בת מוהר"ר אשר ע"ה
נלב"ע ו' סבת תש"ן	נלב"ע י"א ניסן תשס"ד

רשת כוללי ערב
אליבא דהלכתא
שו"ת ישיבת חברת אהבת שלום

שאלתי מאת ח"ר יוסף חיים, זמן נקט ח' תשרי אתן שנת ברכות'. העתק שאלות הרי"ח ז"ל, ואחריהם תשובות מהר"א מני ז"ל בכתיבת ידו

[אמירת 'אין כאלהינו' בשבת וי"ט ויום הכפורים]

[א. שאלה: ביום שבת קודש אם אומרים אין כאלהינו לפי דעת רבינו האר"י ז"ל, ואיך הוא בסידור הרש"ש ז"ל, ואיך נוהגים בבית אל ושאר בתי כנסיות בירושלים ת"ו וחרון ת"ו. ואת"ל שאומרים בשבת וי"ט, איך נוהגים ביום הכפורים שחל בחול או בשבת.

תשובה: ראשון לדבר קדושה ארי נעשה שואל באמירת אין כאלהינו וכו', מודע לבינה שבבית אל יכב"ץ ובכל המדרשות ובתי כנסיות אומרים אותו בין בשבת בין ביום טוב בין ביום הכפורים, לפי שהוא דומה להתקשרות אבי"ע וא"ק בכללות ובפרטות באין סוף ב"ה, וכנ"ל במנחת הארן כלל י"ז, ונרמז בפע"ח שער קריאת התורה פ"ז. וכן הוא מסודר בסידור הרש"ש ז"ל, ומ"ש דרכי משה סי' תרכ"א והלבוש שם' שלא לאומרו הוא על פי הטעם שכתב כפי הפשט.

[אם מבדילין בישיבה או בעמידה]

[ב. שאלה: מה ששאלת מנהג עיה"ק ירושלים וחרון ת"ו אם הציבור עומדים בהבדלה או יושבים.

תשובה: מודע לבינה, עיין כף החיים¹⁰ סי' ל"א אות ל"ח שבמחלוקת שנויה, ולכן אין מקפידים ומבדילים כשיזדמן לקהל בין עומדים בין יושבים ואין מדקדקין.

[אם אומרים 'זכר למעשה בראשית' בעמידה שחרית דשבת]

[ג. שאלה: מש"כ בשלמי ציבור דף ר"ח ע"ד משם הרב ז"ל שאין לאמר זכר למעשה בראשית בשחרית דשבת, ולא ידענו הטעם, גם לא נמצא דבר זה בספרי הרב המצויים בידנו, ויודיענו היכן כתוב דבר זה, וכיצד מנהג החסידים בבית אל יכב"ץ, ע"כ.

תשובה: אי לזאת אנא דאמרי המנהג פשוט הוא כן שאין אומרים כי אם בערבית ומוסף. ועיין שער הכוונות בדרוש מוסף שבת, ובנדפס בעיה"ק ירושלים ת"ו דף ע"ג סוף ע"ד, כתב מוהרש"ו ז"ל וז"ל, א"ש, נלע"ד שהרב סובר כי גם בתפלת מוסף צריך לאמר כמו בלילה וכו'. מלשון זה משמע דלא שייך אמירתו כי אם בלילה, ולכן כשראה שהרב עשה כוונה למוסף, כתב שדעת הרב [לאומרו] גם במוסף בעבור הכוונה שכתב. ולפ"ק נראה הטעם לפי דלא שייך זכר למעשה בראשית כי אם בלילה שהעמידה היא מדברת בענין מעשה בראשית, ויכולו וכו', אבל בשאר תפלות שאין מדברים במעשה בראשית לא. ולכן כתב שגם במוסף צ"ל בעבור הכוונה הזאת. ועיין משנת חסידים מסכת ערבית דשבת פרק ה' משנה ד', ומסכת שחרית דשבת פרק ח' משנה ז' ופרק י' משנה ה', שנתן טעם לכל אחד ואחד יעו"ש¹².

[אמירת מזמור לדוד ברוך וגו' במוצאי שבת קודם ערבית]

[ד. שאלה: במוצאי שבת אם אומרים קודם ערבית מזמור לדוד ברוך וכו' ולמנצח וכו'.

תשובה: בבתי כנסיות אומרים כמו בגאדא ובניגון. אמנם בבית אל ובית יעקב יכב"ץ אין אומרים¹³.

[נוסח פיוט 'אסדר בשבחין']

[ה. שאלה: פיוט אומר בשבחין, היעב"ץ ז"ל¹⁴ עשה בו הגהות והם: במאנין ולבושין, הגיה ומאנין. יהא כתיש כתישין, הלא כטיש¹⁵. ותלתא שבשין, ובתלתא. בגו כל עלמין, בגויה. אשויה. אסדר¹⁶. ע"כ יודיעני איך הגירסא הנכונה.

תשובה: מ"ש שהיעב"ץ ז"ל הגיה פזמון אסדר בשבחין, הנה בסידור יעב"ץ שבידי שהוא דפוס חדש כתוב וז"ל, פיוט וכו' והוא מוטעה בדפוס והצגנוהו לפניך מתוקן כראוי. והוא נוסח שבספר הכוונות¹⁷ וכן הוא בסידור הרש"ש.

[אם אומרים פסקת 'שביתין ושביתין' בפיוט אסדר בשבחין]

[ו. שאלה: פ' שביתין ושביתין אם אומרים אותו החסידים, ואיך מנהג מעכ"ת. **תשובה:** פ' שביתין ושביתין וכו' אין אומרים אותו כלל לא חסידים ולא שאר תלמידי חכמים, דכיון שהאר"י ז"ל בטל אותו ותיקן במקומו פ' שכינתא וכו'¹⁸ מי יאזור חיל לאומרו.

[אמירת פיוט 'לכה דודי' בקבלת שבת]

[ז. שאלה: פיוט בואי כלה איזה פ' מדלגין החסידים בבית אל. **תשובה:** פיוט בואי כלה וכו' בבית אל אין אומרים אותו כלל, אמנם בבה"כ אומרים אותו ומדלגים פ' התנערי וכו', ויש מדלגין ג"כ פ' מקדש מלך וכו'¹⁹.

[אמירת יהא רעוא בסעודות שבת קודש]

[ח. שאלה: באמירת יהא רעוא בשבת קודש כבר נודע מ"ש יוסף אומץ ז"ל²⁰, ויודיעני מנהג החסידים ומנהג מעכ"ת בזה.

1. גליון כ"א עמ' פ"ד. 2. עיין מנהגי ק"ק בית יעקב בחברון פרק י"ב (יום הכפורים) סוף אות פ"ד, ובס' כף החיים (לרי"ח סופר) סי' תרכ"ב אות ו'. 3. אות ז'. 4. עיין פרי עץ חיים שער קריאת התורה פרק ו' (ד"ה יום ו' בבריאה). 5. עיין סדור תפלה להרש"ש (ירושלים תרע"ו) חלק שמיני (יוה"כ) דף ס"ו ע"א. 6. אות ז' (וכן בהגהת הרמ"א סי' תרכ"ב סעיף א'). 7. סוף סי' תרכ"א. 8. עיין הגהת הרמ"א או"ח סי' רצ"ו סעיף ו'. 9. עיין דברי מרן בשו"ע שם. 10. למהר"ח פאלאגי ז"ל. 11. כתב מרן הרי"ח טוב ז"ל בס' בן איש חי ש"ב פרשת ויצא אות כ"א ז"ל: אף על גב דמדינא מותר לברך מיושב, ואדרבא מר"ן בש"ע כתב שצריך להבדיל מיושב, משום דכיון דהאחד פוטר את חבריו יש להם לעשות קביעות, ומעומד לא הוי קביעות. ומור"ם ז"ל בהגה"ה הוא דכתב דמבדילין מעומד. מ"מ מצינו שיש מקומות שהם קבלו הוראת מר"ן ז"ל, ועכ"ז נהגו להבדיל מעומד, שעומדים הש"ץ וכל הקהל כולם לכבוד המלך הוא השבת הקדוש שמלווים אותו, ודרך לוויה מעומד. וכן נוהגים בעירנו בגאדא יע"א לעמוד כל הקהל בשעת ההבדלה. ועיין כף החיים סי' ל"א אות ל"ח. ושמעתי שבעה"ק תוב"ב אין מקפידין ומבדילין כפי מה שיזדמן בין עומדין בין יושבין, שאין מדקדקין בזה, עכ"ל. 12. וכ"כ מהר"א מני ז"ל בספרו זכרונות אליהו או"ח הל' שבת מערכת ת' אות ח' ע"ש. וז"ל מרן הרי"ח טוב ז"ל בס' בן איש חי ש"ב פרשת תולדות אות י"ד: בעמידה של שחרית דשבת כשאומרים חמדת ימים אותה קראת, אין מסיימים זכר למעשה בראשית, ורק בערבית ומוסף אומרים זכר למעשה בראשית. ובספר משנת חסידים נתן טעם לזה ע"פ הסוד, אך בדברי רבינו האר"י ז"ל לא נמצא טעם מפורש על זה, עכ"ל. ועיין לו עוד בשו"ת רב פעלים ח"ב סוד ישרים סי' ז' שנשאל בזה, והשיב ז"ל: ועל שאלה הג', לא נמצא טעם בשער הכוונות שסידר מהרש"ו ז"ל, אך בספר משנת חסידים במסכת שחרית דשבת דף קט"ז [פ"ח מ"ז] כתב וז"ל, ואין אומרים עתה זכר למעשה בראשית, מפני שאינו כן, כי הז"א אינו כמעשה בראשית עם נוק', כי הוא במקום או"א והיא במקום ז"א עכ"ל. ובדף קי"ז ע"א [שם פ"י מ"ה] במוסף שבת כתב וז"ל, ויאמר זכר למעשה בראשית לפי שעתה שני היסודות דו"ן שוים והם מזדווגים עכ"ל. ולא היה לי פנאי לחפש בספר פרי עץ חיים בשני הדפוסים לראות אם נזכר טעם זה שם, והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו אכ"י, עכ"ל. [ועיין פרי עץ חיים דפוס ראשון קארעץ תקמ"ב דף פ"ח ע"ב, שער שחרית דשבת פ"ד, ובדפוס דובראוונא תקס"ד דף ק"ב ע"ב, שער שבת פרק כ']. ועיין מה שהאר"י בכל זה באמור"ר הגרי"מ הלל שליט"א בשו"ת וישב הים חלק ג' סי' י"ז. 13. עיין מנהגי ק"ק בית יעקב בחברון פרק ד' אות ל"ז. 14. סידור יעב"ץ, עמודי שמים, מוסף השבת, דפו"ר דף שמי"ו ע"ב. 15. צ"ל: הלא כתיש. 16. אסדר לדרומו. 17. כפי הנראה כוונתו לספר הכוונות כתיבת יד, ולא לשער הכוונות הנדפס, דשם דף ע"ב ע"ג הגירסא שונה. ועתה בדורנו זכינו ונדפס הנוסח המתוקן מתוך כתי"ק מהר"ח ז"ל²⁰ ב"ש שער התפלה, הוצאת אהבת שלום, ירושלים תשס"ח, ע"ש. וכך סודר על ידינו בסידורי תפלת רפאל ובקונטרס אסדר בשבחין. 18. עיין מ"ש ג"ע החיד"א בהגהתו על סידור תפלת ישרים (ליורנו תק"ס) חלק א' דף ג"א ע"ב, וז"ל: אח"י, כתב מ"ה החס"ל בכ"י שרבינו האר"י ז"ל בתחילה סידר בית שביתין וכו' ואח"כ מחקו וכתב במקומו שכינתא תתעטר, וא"כ אין לאומרו, ותשלום השיר הוא למבצע וכו' ויהיה ר"ת הכל אני יצחק לוריא בן שלמה, עכ"ל. וכ"כ נכדו רנ"ז אולאי בסידור שפת אמת (צפת תקצ"ב) דף ע"ט ע"ב. ועיין בסוף ספר שער היחודים (למבערג תרט"ו) דף נ"ו ע"ג. 19. כתב מרן הרי"ח טוב ז"ל בספרו בן איש חי ש"ב פרשת וירא אות ב' ז"ל: סדר קבלת שבת וכו' (ואח"כ פיוט לכה דודי כפי מנהג ישראל), עכ"ל. ושם אות ה' כתב וז"ל: פיוט לכה דודי לא נזכר בדברי רבינו האר"י ז"ל, כי זה הפיוט חיברו רבינו שלמה אלקבץ ז"ל, ואין חיוב באמירתו, אך פשט המנהג לאומרו, עכ"ל. ועיין לאאמור"ר הגרי"מ הלל שליט"א בהגהתו לספר מנהגי ק"ק בית יעקב בחברון עמ' י"ג הערה 23, ובספרו עמודי הוראה על מורה באצבע עמ' ק"ד בהנ"מ. עוד יש לציין בכאן לדברי מהר"א מני במכתבו כתי"א אל הגביר ר' יחזקאל יהושע גבאי, מיום כ"ו טבת תרכ"ז, במענה לשאלתו איך ראוי לנהוג בסדר קבלת שבת בעירו בומב"י שבהודו, וז"ל: לכו נרננה אנא בכח וכו' בקבלת שבת הכתובים בסידורים, מודע לבינה שזה הסדר מיוסד ע"פ הרמ"ק ז"ל, ובבית אל יכב"ץ נוהגים באופן אחר ואין אומרים זה הסדר. ואמנם אם תשמע לעצתי אין לזוז מלאומרם כיון שסדר זה נתפשט ברוב העולם והסדר שנוהגים בבית אל יכב"ץ לא אפשר לרו"ם להתנהג בו תתפוש זה הסדר. ובפזמון לכה דודי לקראת כלה וכו' נוהגים בעיה"ק ירושלים תוב"ב שמדלגין פסוק מקדש מלך עיר מלוכה וכו' ופסוק התנערי מעפר קומי מדלגים אותם ואין אומרים אותם, וכמדומה כבר הגהתי בסידור ששלחתי לך שכן ראוי לנהוג, עכ"ל. 20. סי' מ"ד.

תשובה: אמירת יהא רעוא כל התלמידי חכמים ששאלתי אותם וגם אני אין אומרים כי אם כמי"ש יוסף אומץ²¹.

[כמה נרות מדליקין בליל שבת]

[ט]. שאלה: כמה נרות מנהג מעכ"ת להדליק בליל שבת, ואיך מנהג החסידים.

תשובה: ועל נרות שבת, מנהג החסידים להדליק ז' נרות. ואמנם יש חסידים שמדליקים קוראיה²² ומניחים בה ז' פתילות, ויש שעושים ז' קנדילס כל פתילה בקנדיל²³ אחד, ובדאי יותר טוב להיות בז' קנדילס, אמנם אפילו מניחים בקוראיה א' לא אכפת²⁴.

[הדלקת נרות שבת בנפט]

[י]. שאלה: אם נוהגים בעה"ק להדליק בשבת מזה הגאז²⁵.
תשובה: להדליק בשבת בגאז, עיין שמו משה²⁶ שהעלה שמורת להדליק בו בשבת, וכן יש שמדליקים בו. אמנם רוב החכמים מדליקין בשמן זית. ואני וכן שמעתי כמה בני אדם חשובים מדליקים ז' נרות ומניחים בהם שיעור עד גמר סעודה, וגם מדליקים גאז להיות דולק כל הלילה²⁷.

[אם מברכים קודם הדלקת הנרות או לאחר ההדלקה]

[יא]. שאלה: איך נוהגים הנשים בעה"ק בברכה של נר שבת, אם הוא כמי"ש מור"ם ז"ל²⁸ או בענין אחר. ויודיעני ג"כ מנהג אנשי בית מעכ"ת.

תשובה: ועל מנהג הברכה של נר שבת, בכאן לא יש מנהג קבוע לנשים על זה, אמנם רובם נוהגים כמי"ש חסד לאלפים סי' רס"ג²⁹ עיי"ש. אמנם אנשי ביתי נוהגים לומר ברוך אתה ה' ומתחילים להדליק³⁰ וכשאומרת שבת מנחת הפתילה מידה בנחת³¹.

[ההכנות הראויות להכין בערב שבת, חומנם]

[יב]. שאלה: מה היא ההכנה שעושה מעכ"ת בכל ערב שבת שחרית, ומה היא ההכנה שעושה גם כן בין השמשות, ובאיזה זמן עושה אותה של בין השמשות, קודם תפלת ערבית או אחר תפלת ערבית. **תשובה:** מה היא ההכנה של שבת אם היא קודם ערבית או אחר

ערבית, לא זכיתי להבין דבריו, ואם הכוונה למ"ש חסד לאלפים סי' רנ"א סק"ג מה שייך קודם ערבית ואחר ערבית, באופן לא הבנתי דבריו³².

[קציצת צפרני הרגלים בערב שבת]

[יג]. שאלה: אם דרך מעכ"ת לקצוץ גם צפרני הרגלים בכל ערב שבת.

תשובה: אין מנהגי לקצוץ צפרני הרגלים בכל ערב שבת לפי שאין יוצאים, אבל מי שיכול לקצוץם בכל ערב שבת בודאי זכות הוא לו³³.

[בעלי מלאכה עד מתי עושין מלאכתן בערב שבת]

[יד]. שאלה: בעלי מלאכה עד אימתי נוהגים לעשות מלאכה בכל ערב שבת קודש, אם עד מנחה גדולה או עד מנחה קטנה.

תשובה: בעלי מלאכה עושים מלאכה עד זמן מנחה קטנה, והלואי שיפסקו במנחה קטנה, ועיין חסד לאלפים סי' רנ"א סק"ג³⁴.

[חל ערב ר"ח או ז' באדר בערב שבת אם ישלים התענית]

[טו]. שאלה: אם חל ערב ראש חודש בערב שבת אם מנהג מעכ"ת להשלים, או אם תעשה קידוש תכף אחר תפלת ערבית³⁵. וכן בז' באדר ויאר צייט שחל ערב שבת איך הוא מנהג מעכ"ת ואיך מנהג החסידים.

תשובה: אם חל ערב ראש חודש בערב שבת אם ישלים התענית, לא הבנתי מקום הספק והוא דין פשוט שאם ערב ר"ח הראשון שהתחיל להתענות והיה בדעתו להתענות בכל ערב ר"ח והשלים, אם כן נעשה עליו נדר ומוכרח להשלים אפילו בערב שבת. ואם הניח בדעתו בערב ר"ח הראשון חוץ מערב שבת, א"כ תנאי מפורש עשה שבערב שבת יפסקו ומה מקום לספק. וכ"ה בז' באדר וכ"ה ביאר צייט, והוא פשוט³⁶.

[קריאת שיר השירים בערב שבת]

[טז]. שאלה: אם מנהג בית אל לקרא שיר השירים בכל ערב שבת קודם קבלת שבת, ואיך מנהג מעכ"ת.
תשובה: [חסר בכ"י, חע"ד]³⁷.

[זמן קבלת שבת]

[יז]. שאלה: גם יודיענו באיזה שעה מנהג החסידים לקבל שבת, וכמה קודם קריאת המגרב, וגם מנהג מעכ"ת בזה. גם יודיענו אם מנהגם של חסידים בזה הוא קבלת בידם מזמן הרש"ש זיע"א.

תשובה: ועל שאלת זמן קבלת שבת בבית אל יכ"ץ, דע שכשהייתי דר בעה"ק ירושלים ת"ו הייתי מתפלל שם היה המנהג להתחיל קבלת שבת קרוב לשליש³⁸ קודם קריאת המגרב³⁹ והיו גומרים אותה עם קריאת המגרב. אמנם הנה בעתה שמעתי שעושים קבלת שבת קודם חצי שעה למגרב וגומרים ויושבים וממתנינים המגרב וכל אחד לומד מה שלכו חפץ עד קריאת המגרב. ושאלתי מה טעמם, וא"ל בעבור לבישת הטלית בהקפה שלפעמים יבא עד אחר קריאת המגרב, ובשער הכוונות במנחה דחול⁴⁰ הקפיד שלא יהיה עליו טלית גדול. ולא ערב לי הטעם, לפי דכיון שהוא האר"י ז"ל כתב⁴² סמוך לשקיעת החמה יקבל שבת, וכתב⁴³ שילבוש טלית בהקפת השולחן, ולא הזהיר שלא ילבש הטלית אחר המגרב כמי"ש בחול, שמע מינה ליכא קפידא. ומנהג בית יעקב יעקב יכ"ץ להתחיל קבלת שבת קודם קריאת המגרב ברביע שעה ולפעמים עשרה דקים וגומרים אחר המגרב לפעמים ד' או ה' דקים והטלית עליהם בלא שינוי כלל. ואמנם בלבישת הטלית לובשים אותו קודם מנחה ובברכה⁴⁴ וישאר עליהם עד גמר ההקפות. ובחופה שמתפללים מנחה מבעוד יום והולכים לחופה לובשים הטלית אחר קבלת שבת בשדה והוא קודם קריאת המגרב ה' דקים מעלה מטה ובלא ברכה⁴⁵.

[אמירת פיוט 'בני היכלא' בסעודה שלישית]

[יח]. שאלה: גם יודיעני אם מעכ"ת אומר פיוט בני היכלא דכסיפין במנחת שבת, ואיך מנהג החסידים בזה.

תשובה: על ענין אמירת פיוט בני היכלא, מודע לבינה דכשהייתי דר בבגדאד יע"א לא הייתי אומר אותו, והיה טעמי כמי"ש באגרות הרמ"ז דף ח'⁴⁶ על אמירת עטיפא וכו', ורמזו החיד"א ז"ל בהגה' הוזה"ק ח"ג דף י"ט⁴⁷, וכאשר זיכה אותי השי"ת בחסדיו המרובים לעלות לארץ ישראל ת"ו העידו לי שהרב אג"ן ז"ל וכמה רבנים לא היו אומרים אותו ושמחתי שכיונתי לדעת גדולים ז"ל⁴⁸.

21. ראה מה שהאריך הרחיק בענין זה מרן הרי"ח הטוב ז"ל בספרו רב פעלים ח"ב אר"ח סי' מ"ו וז"ל: שאלה. בנוסח יהא רעוא שאומרים בשלש סעודות בשבת, יש מתחסדים לומר עד ברעואת וחדוה עלינו ועל כל ישראל ותו לא, שחוששין לומר הסיום עד הסוף, משום דקי"ל אל ישאל אדם צרכיו בשבת, אם האמת אתם בזה, יורינו ושכמ"ה. תשובה. הן אמת דנוסח יהא רעוא נזכר בשער הכוונות לרבינו האר"י ז"ל בסעודת שבת, אך רבינו מהרח"ו ז"ל כתב [שער הכוונות דף ע"א סוף ע"ד] שנראה לו שאין זה מיוסד מרבינו האר"י ז"ל, ועכ"ז מהרח"ו לא פקפק בו כלום, והגאון חיד"א ז"ל בספרו יוסף אומץ סי' מ"ד כתב על נוסח יהא רעוא, אמנם בסיומא יש מפקפקים ואינם אומרים הסיום רק ברעואת וחדוותא עלינו ועל כל ישראל ותו לא, מטעם אל ישאל אדם צרכיו בשבת, איברא דצריך להתיישב בנוסח בריך שמיא דמארי עלמא שכתוב בוה"ק, דיש בו שאלת צרכיו, וכבר נודע דאין לאומרו אלא בשבת, ויש לחלק קצת, עכ"ל, ועיין להרב הזנו במחב"ר סימן רס"ב [את ג], מ"ש על נוסח בקשת רבון העולמים וכו', דאין לאומרו משום אל ישאל צרכיו בשבת ע"ש, ועיין להרב זכור לאברהם [אלקלעין] ח"ג [את ש' סעיף קמ"ה], דף ל"ב ע"ב בדפוס מונקאטש] בענין זה באורך, והחילוק שהביא מהרב ב"ד [אר"ח סי' שפ"א] נראה דוחק, ומה שחלק בין יחיד לצבור לא מסתבר בענין זה. ומה שנראה לחלק בס"ד הוא, דכל נוסח תפלה ובקשה הנתקן לכל אדם, וגם נתקן לכל שבת ושבת בקשת קבע, ה"ז נעשה כטופס תפלה הקבועה מאנשי כנסת הגדולה לענין דין שאלת צרכיו, דאין לחוש בזה, ומה שאסרו בשאלת צרכיו היינו היכא דכל אחד יסדר לו שאלה ובקשה הצריכה לעצמו ולבני ביתו לפי העת ולפי הזמן אשר תתאוה נפשו כדרך שהוא עושה בימי החול, וזה הוא דאסור. ובקשת רבון העולמים שהביא במחב"ר ז"ל, אע"ג דהיא מתוקנת לכל אדם וקבועה בשבת, עכ"ז פקפקו בה משום שיש בה מגומגומ דברים, ולא נתברר לנו שנוסח זה נתייחד מגדולי ישראל, ולכן פקפקו בו דלית דין הנוסח בר סמכא, והנוסח של יהא רעוא אע"ג דכתב מהרח"ו שלא תיקנו רבינו האר"י ז"ל, מ"מ בעיקר הנוסח לא פקפק כלום, וכ"ע מודו דגברא רבא תיקנו, והוא אמת ויציב, ועיין בס' הכוונות [דף ע"ב ע"א] מ"ש כוונת בבלת טלא ע"ש. ונראה ברור כי הגאון חיד"א לא ס"ל כאותם המפקפקין בנוסח יהא רעוא משום שאלת צרכיו בשבת, יען כי הוא תיקן בקשות להקפות שמיני עצרת ושמחת תורה ויש בזה שאלת צרכיו הרבה, וכן תיקן תפלה לסדר תשל"ך שיש בה שאלת צרכיו, וידוע דבענין שאלת צרכיו אין חילוק בין שבת ליו"ט, אלא ודאי דס"ל כחילוק שכתבת, דכל שהוא נתקן לכל אדם, ואומרים אותו בתורת חיוב, והוא דבר קבוע בחיוב לית לן בה. ושוי"ר בספר תורה לשמה שנשאל בזה, והביא דברי הרב מהר"ש יפה ז"ל שכתב דלא אסרו אלא לקבוע דבר מיוחד שאינו רגיל לקבוע, וכל הטעם משום ענג שבת שלא יביא דאגה בלבו, וכן העלה שם בתשובה ע"ש. על כן לענין הלכה נ"ל בס"ד שיש לומר גם הסיום של יהא רעוא בלי שום פקפוק, כי זה דבר המתוקן לכל אדם, וקבוע ותמידי לכל שבת, והרי זה ידמה לתפלה הנהוגה, והשי"ת יאיר עינינו בתורתו אכ"י. עכ"ל. ואכן כן כתב רבינו הרי"ח ז"ל גם בספרו שו"ת תורה לשמה סי' ק"ג וז"ל: נהגו לומר בקשת יהא רעוא בשלוש סעודות של שבת ואף על פי שיש בה שאלת צרכיו, כיון דרגיל לאומרה, וכן כתוב בספר הכוונות שסידר מהרש"ו ז"ל שהיא בקשה טובה לאומרה קודם כל סעודה מסעודות שבת ע"ש, עכ"ל. 22. -קערה. 23. -כוס זכוכית עבה שמניחין בה שמן ופתילה. 24. כתב מרן הרי"ח טוב ז"ל בס' בן איש חי ש"ב פרשת נח את א' וז"ל: נר שבת החיוב מן הדין הוא נר אחד אך ע"פ הסוד צריך להדליק שתי נרות אחד כנגד שמור, גם עוד הם כנגד שני ההי"ן דשם הוי"ה ב"ה שהם סוד בינה ומלכות שעולה מספרם תקס"ג כמנין נהי"ה מזי"ו השכינ"ה. והמדקדקין מדליקין שבעה נרות, ואומרים העולם כנגד ז' ספירות חג"ת נהי"ם הרמוזים בשבוע, עכ"ל. ובטעם מנין הנרות, ראה עוד שם בהקדמתו לפרשת נח, ובספרו בן איש חי דרושים סוף פרשת חוקת. ועיין חוקי הנשים פרק מ"א. 25. -נפט (ודלא כמי שטעה בזה). 26. סי' ג'. 27. גם בספרו זכרונות אליהו (אר"ח ה' שבת מערכת נ' אות ו') העיד מהר"א מני על מנהגו זה וביתר ביאור, וז"ל שם: להדליק נר בגאז שיצא מחדש לכבוד שבת, עיין שמו משה סי' ג' שהתיר, ומי"מ אני נוהג להדליק נר בשבעה פתילות בשמן זית ואצלו סמוך לו גאז לפי שאורו חשוב הרבה, וגם מצוה שהאשה תדליק השמן זית בברכה ואח"כ אשה אחרת מדלקת הגז לפי שהיא כבר קבלת שבת עליה, ואם תדליק הגז קודם כבר נפטרה מהדלקת נר כיון שיש אור ואינה יכולה לברך, זהו הנלפ"ד צדור יצילנו משגיאות, עכ"ל. 28. הגהת הרמ"א או"ח סי' רס"ג סעיף ה', שתדליק ואח"כ תברך. 29. אות ו'. עיי"ש שכתב כדברי הרמ"א. 30. עיין שו"ת יין הטוב למהר"י נסים (ח"א סי' ט' דף ט"ו) שהביא בשם אב"ד בגדאד מהר"ר אלישע נסים דנגור ז"ל בהגהותיו על השע"כ [ועתה בדפוס, בספרו גדולות אלישע סי' רס"ג אות כ"ז] לפקפק על הנוהגים להדליק בשעת הברכה, משום דאסור לעשות אפילו מלאכה קלה בשעה שמברך דפונה לבבו מכוונת הברכה. ושם בגליון התשובה הוסיף מהר"י נסים בזה"ל: 'עתה בעת הדפסה ראיתי בכ"י מר אחי הרה"ג המפורסם בתו"י וכו' מוהר"ר יחזקאל עזרא זצ"ל שכתב שראה בהיותו בחברון [אלול תרס"ז] בכתבי היד של הרה"ג מוהר"ר אליהו מאני הגאב"ד דחברון ת"ו שבשנת תרל"ח שאל ממנו רבינו מוהר"ר"ע על מנהג עיה"ק בברכה דנר שבת אם הוא כמי"ש מור"ם או בענין אחר ואיך הוא מנהג אנשי ביתו. והשיבו לי ע"ז וז"ל, בכאן לא יש מנהג קבוע לנשים בזה, אמנם רובם נוהגים כמי"ש החס"ל סי' רס"ג ע"ש [החסד לאלפים כתב דבנר שבת נוהגים לברך אחר הדלקה, ובנר יו"ט קודם הדלקה], אמנם אנשי ביתי נוהגים לומר ברוך אתה ה' ומתחילים להדליק וכשאומרת שבת מנחת הפתילה מידה בנחת עכ"ל, והנה ידוע דצדיק מעיקרו מרביני בבל, ונראה שאנשי ביתו הם מאותם שנהגו להדליק כשהם מברכין, אלא דחש למה שחש עמיתו מוהר"ר אלישע דנגור (שניהם תלמידי רבה"ג הגהמ"ח זבחי צדק) דאסור לעסוק גם במלאכה קלה בשעת הברכה ובפרט בעת הזכירת את השם, על כן נהיג אותם לומר שלוש תיבות הראשונות של הברכה קודם הדלקה. 31. כתב מרן הרי"ח טוב בספרו בן איש חי ש"ב פרשת נח את ח' וז"ל: האשה לא חל עליה קבלת שבת בהדלקת נרות שבת אלא עד שתסיים כל הנרות אשר מדלקת במקום השלחן ששם תהיה הברכה שלה, ואחר שתסיים כל הנרות תיכף ומיד תזרוק מידה הפתילה שמדלקת בה את הנרות ותניח ידה על עיניה ותעצום עיניה ותברך תיכף וכו', ואחר סיום הברכה תפתח עיניה ותראה זריחת אור הנרות והתפשטות אורן במקום ההוא. ואם המקום הוא פרוס בו סדינין על הקרקע ואינה יכולה לזרוק הפתילה בארץ, תעמיד אחד אצלה כדי שתיכף ומיד בסיום ההדלקה יקח הפתילה מידה ויכבנה, עכ"ל. וכ"כ בספרו חוקי הנשים פרק מ"א. 32. כתב מרן הרי"ח טוב ז"ל בספרו בן איש חי ש"ב פרשת לך לך אות ג' וז"ל: אע"פ שמכין האדם משחרית מצוה להוסיף להכין בין השמשות וכדאיתא בתנחומא א"ר זעירא אע"פ שמכין אדם משחרית מצוה שיוסיף בין השמשות שנאמר לחם משנה ע"ש. וזכור לטוב ע"ט"ר אזוני אבי זלה"ה שהיה מנהגו להכין בסוף היום למלאת קערות במיני מתקה ומיני שניחום על השלחן בסעודה הראשונה דליל שבת שהיה מנהגו הטוב להרבות באלה על השלחן לכבוד שבת. וצריך לך אדם לייחד לו איזה הכנה לעשות לכבוד שבת בסוף היום קודם שילך לבית הכנסת להתפלל. ואנא עבדא מנהגי לתקן נרות שבת סמוך להדלקתם, עכ"ל. 33. כתב מרן הרי"ח טוב ז"ל בספרו בן איש חי ש"ב פרשת לך לך אות י"ד וז"ל: יזהר לקוץ צפורני ידיו ורגליו בכל ערב שבת, ואם לא יוכל בכל ערב שבת מפני ששעה גדולה יזהר לקוץ כל שתי שבתות, עכ"ל. 34. כתב מרן הרי"ח טוב ז"ל בס' בן איש חי ש"ב פרשת לך לך אות כ' וז"ל: אסור לעשות מלאכה בערב שבת מן זמן מנחה קטנה ולמעלה שהוא תשע שעות ומחצה בשעות זמניות, ואע"פ שיש סוברים לאסור מן זמן מנחה גדולה קי"ל הלכה כדברי המיקל בדברי סופרים, עכ"ל. 35. אע"פ שהוא עדיין יום. 36. כתב מרן הרי"ח טוב בספרו בן איש חי ש"ב פרשת לך לך אות כ"ג וז"ל: כל תענית יחיד שאין קבוע לו זמן שיוכל להתענות באיזה יום שירצה אין מתענה בע"ש. אבל אם זמנו בע"ש כגון תענית יארציי"ט או תענית שבעה באדר או תענית ערב ר"ח מותר להתענות בע"ש אך לא ישלים עד צאת הכוכבים כע"ש. ושם פרשת ויקרא אות ד' כתב וז"ל: תענית ערב ראש חודש מנהג ותקין הוא וכו', ואם חל ערב ר"ח יום שבת לא יתענה ביום ששי מפני כבוד השבת, והטעם כי ביום ששי יש בו תוספת הנשמה ואין ראוי להתענות בו, ולכן אנשי מעמד לא היו מתענים ביום הששי, ועוד טעם אחר שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, ודי להתענות אם חל ערב"ח ביום ששי עצמו אבל חל בשבת כיון דאחיי אדחי, עכ"ל. 37. כתב מרן הרי"ח טוב ז"ל בספרו בן איש חי ש"ב פרשת לך לך אות כ"ג וז"ל: טוב לומר בכל ערב שבת קודם קבלת שבת שיר השירים בשמחה ובקול נעים, עכ"ל. 38. תשו"ז ללא השאלה, ובשיבושים מעטים, נדפסה לראשונה בספר ברכת אליהו, ירושלים תשכ"ו, עמ' קמ"ב. 39. -שליש שעה. 40. עיין רב פעלים חלק ב' אר"ח סי' י"ט, שבירושלים קריאת המגרב היא עשר דקות אחר שקיעת החמה, ובבגדאד קריאת המגרב היא שבע דקות אחר השקיעה. ועיין מעשה אליהו סי' ש"ה שבחברון קריאת המגרב היא שש דקות אחר השקיעה. 41. דף י"ב ע"ב. 42. עיין שער הכוונות דף ס"ד ע"ג. 43. עיין שם דף ס"ו ע"ד. 44. עיין מנהגי ק"ק בית יעקב בחברון אות ל"א, ומש"כ שם בהערה 25. 45. כתב מרן הרי"ח טוב בספרו בן איש חי ש"ב פרשת וירא אות ו' וז"ל: חייב אדם להוסיף מחול על הקודש, וזמן תוספת זה יש בו כמה סמכות חלוקות, ואנחנו אין לנו אלא דברי רבינו האר"י ז"ל שאמר זמן קבלת שבת הוא סמוך לשקיעת החמה, וביארנו כוונתו ר"ל כשהחמה בראש האילנות דהיינו שליש שעה קודם קריאת המגרב"ב שקורא בסוף שעה י"ב ממש, והמאחר לומר קבלת שבת בין השמשות שמתחיל שבעה דקים וחצי קודם קריאת המגרב"ב הפסיד מצות התוספת. ומפורש להדיא בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות דף צ"ז ע"ב דאין נקרא תוספת אא"כ נמשכה קודם זמנה הראוי לה, אבל כשיתקדש השבת עצמו ויהיה ממש ליל שבת גמורה אינו נקרא תוספת רק קדושת שבת עצמו יע"ש. מיהו כל זה על קבלת שבת באמירת באי כלה, אבל קדיש ברכו שבו תוספת הרוח וכן אמירת ופרוש שבה תוספת הנשמה אינו צריך שיהיה זה בודאי יום אלא אע"פ שנעשה לילה אין בכך כלום. וכן נראה להדיא בשער הכוונות דף צ"ט ע"ג שרבינו האר"י ז"ל עצמו היה עושה כל זה אחר שנעשה לילה ממש, עכ"ל. 46. ע"א (בהנד"מ, ירושלים תשנ"ט, עמ' ל"ב). 47. ע"א. 48. כתב מרן הרי"ח טוב בספרו בן איש חי ש"ב פרשת חיי שרה אות י"ג וז"ל: הפיוט של בני היכלא דכסיפין שסידר רבינו האר"י ז"ל לסעודה זו שמעתי שיש חסידים נמנעים לאומרו מחמת הפחד שזכור בו דברים כנגד הקליפות ואומרים שיראים להתגרות בקליפות ורבינו האר"י ז"ל המחבר הפיוט שאני דרב חיליה. ונ"ל דהנהוג לאומרו לא יבטל מנהגו, ורק יזהר לומר מן פסוק קריבו לי וכו' בלחש ממש עד פסוק הרי השתא, וכשיתחיל בפסוק הרי השתא יגביה קולו, והכי עדיף ואין בזה מיוחד, ואנחנו אין נוהגים לאומרו כלל, עכ"ל.

הגאון רבי אברהם בכמהר"ר שלמה סתהון זלה"ה מחור"ר ארם צובא, מח"ס מלל לאברהם

הגאון המופלא רבי אברהם בכמהר"ר שלמה סתהון ז"ל, מגדולי גאוני ארם צובא בימי תפארתה היה. רב מובהק ובקי בחדרי תורה, אב בית דין, דרשן מופלא, ומחברם של חיבורים גדולים בכמה מקצועות התורה.

שבחו פרץ גבולות עירו, וכבר בדור שלאחריו יתואר בכבוד והערצה, כאשר נמצא כתוב בספר המעלות לשלמה לכמהר"ש חזן (מערכת גדולים אות א' סי' י"א), וז"ל: מוהר"ר אברהם סתהון ז"ל רב מובהק חסין וקדוש מרבני ארם צובא יע"א בדור שלפנינו, וישם אל לבו שלא ליהנות מבני אדם, וקיים בנפשיה כל המקיים את התורה מעוני, שהיה מתעסק יום אחד בשבוע במלאכה גמורה להחיות את נפשו חיי צער וששת ימי השבוע עוסק בתורה לילה כיום יאיר, ונתקיים בו סופו לקיימה מעושר, ומן שמיא ל"ו זכו לשתי שולחנות תורה וגדולה איתגור"י איתגור"ר סוחר טוב ר"ב סחר"א ויהי שמו כשם הגדולים אנשים מדיינים סוחרים וכתר שם טוב עולה, ובכל זאת לא זו מחבבה וקב"ע את קובעיה"ם לתורה ולתעודה אשר ל"ו יעדה תורתו קבע שם לילות כימים, והו"ד ידו נטויה עטי"ם ממללות עטי"ם עשות ספרים הרבה בכל חכמה ומדע תוכ"ן הרבה ומשורר עצום, ול"ו רגל על לשונו לדבר צחות מלאך מליץ כנראה מספרו הבהיר מלל לאברהם הנדפס מחדש, ועוד לו ספר דלי בפסקי"א, וספר לשונות בחרדל בכ"י, מלבד הכתיבות שנאבדו שאכלום הני עכברי רשיעי כמבואר יוצא מהקדמתו הנפלאה המליאה לה אמ"ר שבספר מלל לאברהם ומהקדמת הרב נכדו יעו"ש. והוא היה תלמיד הרב כמוהר"י ברכה ז"ל הרב המחבר ספר בירך יצחק כמ"ש בספרו מלל לאברהם דף ט' ע"ב. אשריו ואשרי חלקו תנצב"ה וזיע"א. עכ"ל. רבי אברהם נפטר ביום ג' י"ד כסליו התקע"ו, ונקבר בבית החיים בארם צובא, ומצבתו נצבת בלא תוארים כאשר ציווה בצוואתו, וז"ל: מצבת קבורה נבזה וחדל אישים יודע מרת נפשו איש צעיר ושמו אברהם בכה"ר שלמה סתהון תנצב"ה.

לפנינו קבוצת חידושים בעניני שבת היוצאים לאור לראשונה מתוך כתב יד שנשתמר בגנזי בית הספרים בירושלים (1968). כתב היד מחזיק ת"צ עמודים, וכולל בתוכו גם את חלק הדרשות הנדפס בשם מלל לאברהם בליוורנו בשנת תר"ג. בספרו זה נושא ונותן בהלכה עם גדולי חכמי דורו, קדושים אשר באר"ץ המה, מהם: רבי אברהם ענתיבי (בעל יושב אהלים, ליוורנו תקפ"ה), רבי אליהו שמאע הלוי (בעל קרבן אשה, ליוורנו תקפ"א), רבי אפרים לאנייאדו (בעל דגל מחנה אפרים, ירושלים תרס"ב), רבי גבריאל אשכנזי, רבי יצחק הררי (בעל זכור ליצחק, ליוורנו תקע"ח), רבי משה סוויד (בעל מסוא משה, ירושלים תשכ"ז), ועוד. ספר זה כולו על כל חלקיו נמצא בשלבי הכנה לדפוס ע"י הוצאת אהבת שלום, בסיוע צאצאי הרב המחבר המשתדלים בהדפסת תורתו, ה"ה הר"ר אוריאל והר"ר אלכסנדר סתהון יצ"ו. יה"ר שזכות הרהמ"ח זלה"ה תגן בעדם אלף המגן, ויזכו לברך על המוגמר בהוצאת ספריו כולם לאור עולם, אכ"ר.

[בדין מתעסק]

כתב הרמב"ם בפ"א מהל' שבת, נתכוין לעשות דבר המותר ועשה דבר אחר כגון שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אינו חייב כלום וכן כל כיוצא בזה, עכ"ל. וכתב על זה הרב הגדול מהרדב"ז ז"ל בחי"ב בהגהותיו על לשונות הרמב"ם ז"ל בס"י י"ט וז"ל, ומשמע דפסק כרבא ולא כאביי דאפליגו בהאי מלתא בפרק כלא גדול¹, וכן כתב בעל מגיד משנה ז"ל, והכי קי"ל דכל היכא דפליגי אביי ורבא הלכתא כרבא חוץ מיע"ל קג"ם, וזה אינה מהם. ובהלכות שגגות בפ"ב² כתב, נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר בלא כוונה לחתיכה פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה כמו שביארנו במקומו. משמע דפסק כאביי. וכן כל מה שכתב בסמוך³ דימה שזה שבפיו רוק הוא ובלעו בלא כוונה לשום אכילה בעולם והרי הוא חלב הרי זה חייב חטאת, כל זה נמשך אחר סברת אביי וק"ל וכו', עכ"ל.

ואנא עניא עני הדעת לויט מצוע"ר קשה לי על דברי הרב מהרדב"ז ז"ל במאי דהקשה על הרמב"ם ז"ל במאי דכתב בפ"א מהל' שבת דנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דאינו חייב כלום, דמשמע דפסק כרבא. ממה שכתב בפ"ב דשגגות דנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר בלא כוונה דפטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה, משמע דפסק כאביי. וזהו שקשה דמהיכן משמע ממה שכתב דנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר דפטור דמשמע דפסק כאביי, ומהיכן משמע דפסק כאביי, הרי בנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פסק דפטור, ובנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פסק דפטור, א"כ מאי קושיא להרמב"ם ז"ל מדידה, דמעיקרא קושיא ליתא. ובפרט מה שפסק בנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר דפטור היינו אליבא דכ"ע בין לרבא בין לאביי, וכמו שאמרו בגמרא בפרק כלא גדול דף ע"ב וז"ל, אתמר נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור, לחתוך את התלוש וחתך את המחובר רבא אמר פטור אביי אמר חייב. הרי בפירושה אתמר שלא נחלקו אלא בנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, אבל בנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר אפילו אביי מודה דפטור. עוד שם בגמרא⁴ ג"כ בפירוש אתמר ואביי שגג בלא מתכוין היכי דמי דסבור רוק הוא ובלעו מה שאין כן בשבת דפטור דנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור, ע"כ.

ואם נפשך לומר דכוונת מהרדב"ז בקושייתו על הרמב"ם מדידה אדידה, היינו מדיוקא דדייק בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' שגגות, שכתב נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור, דמשמע הא אם נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דחייב, והיינו כאביי. הנה אף לזאת יחרד לבי לב נשבר ונדכה, דהיאך נוכל לדייק בדברי הרמב"ם ז"ל במ"ש בפ"ב דשגגות דנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר דפטור, דמשמע דהא אם נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דחייב. הרי הרמב"ם ז"ל בהלכות שגגות בעצמם בפרק שביעי

הלכה י"א כתב וז"ל, המתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אעפ"י שנתכוין לחתיכה הואיל ולא נעשית מחשבתו פטור מן החטאת וכו', שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת כמו שביארנו כמה פעמים, ע"כ. וא"כ איך נוכל לומר שהרמב"ם ז"ל סותר הקודם בהלכות שגגות בעצמם. אלא ודאי שמה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב משגגות דנתכוין להגביה את התלוש וכו' דפטור, ליכא לדיוקי מינה הא אם נתכוין לחתוך את התלוש וכו' דחייב, אלא אמרינן דבפ"ב כתב דין נתכוין להגביה וכו' ובנתכוין לחתוך וכו' סמך אמה שכתב בפ"ו. באופן דלקוצר דעת פעוט כמוני קושיא על הרמב"ם ז"ל מדידה אדידה מעיקרא ליתא, ואינה צריכה כלל לא לקושיא ולא לתירוץ.

וראיית להר"ב לחם משנה בפרק א' מהלכות שבת⁵ שהקשה על הרמב"ם ז"ל במ"ש דנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דאינו חייב כלום וכן כל כיוצא בזה. והקשה עליו שהרי כתב הרמב"ם ז"ל⁶ שכל מקום שנאמר בשבת פטור הוא פטור אבל אסור, וא"כ מה זה שאמר בנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דאינו חייב כלום, הרי דאפילו נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר, דבהא כ"ע מודו דפטור כיון דלא איתכוין לחתיכה, אמרו שם בגמרא⁷ ואלא לאביי שוגג בלא מתכוין היכי דמי וכו' מה שאין כן בשבת דנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור אבל אסור נתכוין לחתוך וכו' חייב. נתבאר שם בגמרא דנתכוין להגביה את התלוש וכו' פטור אבל אסור, א"כ במכ"ש בנתכוין לחתוך את התלוש דהוא פטור אבל אסור, ורבינו מיקל ביותר דאפילו נתכוין לחתוך את התלוש וכו' דאינו חייב כלום היפך מה שנראה מסוגיית הגמרא, ע"כ. ולקוצר עניות דעתי קשה לי חדא במ"ש הרב ז"ל דבגמרא אמרו ואלא לאביי שוגג בלא מתכוין היכי דמי וכו' מה שאין כן בשבת דנתכוין להגביה את התלוש וכו' פטור אבל אסור, וא"כ במכ"ש. הנה בנוסחאות גמרא דידן אין כתוב פטור אבל אסור אלא סתם פטור, א"כ דהאי פטור דקאמר בגמרא היינו פטור מותר, וכמו שהיה דנתכוין לזרוק שתיים וזרק ארבע⁸, וכמו דסבור שהוא רשות היחיד ונמצא רשות הרבים דאמר רבא פטור⁹ דהוא פטור לגמרי וכמו שכתב הרב ז"ל לקמן¹⁰ בעצמו. ולזה אמר הרמב"ם ז"ל דנתכוין להגביה את התלוש וכו' דפטור היינו דפטור לגמרי, אבל בנתכוין לחתוך את התלוש וכו' והיינו דפטור אבל אסור, והא דקאמר אינו חייב כלום היינו דאינו חייב להביא קרבן, וכמו שכן כתב בפירוש בפ"ו מהל' שגגות¹¹ המתכוין לחתוך את התלוש וכו' אעפ"י שנתכוין לחתיכה וכו' פטור מן החטאת וכו', ע"כ. האמנם אל"ם צדק דממה ששייה הרמב"ם בפ"א מהל' שבת ואמר שאינו חייב כלום, נראה כפי מה שכתב הרב ה"ל"מ ז"ל דמשמע דפטור ומותר, דאמאי נקט בלישניה אינו חייב כלום, הול"ל נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פטור דהיינו פטור אבל אסור, ומדכתב ושינה בלשונו ואמר אינו חייב כלום משמע דאפילו איסורא ליכא עליה.

אכן דא עקא דאמאי לא הקשה הרב לח"מ על הרמב"ם

בפשיטות מדידה אדידה מפ"א דשבת לפ"ו דשגגות. והוא דהרמב"ם ז"ל כלל גדול מסר בידינו בריש פרק ראשון מהל' שבת¹², דכל מקום שנאמר שהעושה דבר זה פטור, הרי זה פטור מן הכרת ומן הסקילה ומן הקרבן, אבל אסור לעשות דבר זה בשבת וכו', והעושה אותו בזדון מכן אותו מכת מרדות וכו', וכל מקום שנאמר מותר וכו' הרי זה מותר לכתחילה, וכן כל מקום שנאמר אינו חייב כלום וכו' אין מכן אותו כלל, ע"כ. וא"כ בפ"א מהלכות שבת¹³ כתב דנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דאינו חייב כלום, והיינו דאין מכן אותו כלל. ובפ"ו מהל' שגגות¹⁴ כתב דהמתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דפטור מן החטאת, דמשמע ודאי דפטור אבל אסור, והיינו דמכן אותו מכת מרדות. ובודאי דקושיא זו כי רבה היא על הרמב"ם ז"ל מדידה אדידה.

[בדין סינון יין צלול במשמרת]

כתב הרמב"ם בפ"ח מהל' שבת¹⁵ וז"ל, אבל מסננין יין שאין בו שמרים או מים צלולין בסודרין ובכפיפה מצרית כדי שיהיה צלול ביותר, ע"כ. והנה בהלכה זו של הרמב"ם רוב נושאי כליו של הרמב"ם וגם מן הפוסקים שקלי וטרו בה, שהיא הפך גמרא ערוכה בשבת פרק תולין¹⁶, שאמר[ו] שם אמר זעירי נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש, אבל עכורין לא. הרי דלזעירי יין צלול ומים צלולין נותן אותם אפילו בתוך משמרת, והרמב"ם ז"ל לא התיר אלא לתוך סודרין. וכל אחד מהמפרשים לדרכו פנה יעויין עליהם.

וראיית להרב מהרדב"ז בחי"ב בלשונות הרמב"ם סי' ס"א¹⁷ שכתב וז"ל, שאלת ממני אודיעך דעתי במ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' שבת וז"ל אבל מסננין וכו'. וקשיא דאמרינן בגמרא אמר זעירי וכו' וליכא מאן דפליג עליה. תשובה וכו'. והנכון אצלי דלא איירי הרב ביין צלול לגמרי ולא במים צלולין לגמרי וכו', ומשו"ה לא התיר הרב אלא בסודרין ובכפיפה אבל במשמרת לא, וזעירי ורשב"ג איירו בצלולין לגמרי, והיינו דשני ז"ל לישנא דזעירי דאמר נותן אדם וכו', והוא ז"ל כתב מסננין וכו'. והכי משמע נמי מדכתב הרב ז"ל יין שאין בו שמרים ולא כתב יין צלול כלישנא דזעירי וכו', ע"כ.

והנה הדין דיוקא שדייק הרב מהרדב"ז בלישניה דהרמב"ם שכתב יין שאין בו שמרים ולא כתב יין צלול כלישנא דזעירי נראה דהרמב"ם ז"ל מיירי ביין שאינו צלול לגמרי. הנה אחרי ניו"ק לקוצר דעת פעוט כמוני דיוק זה קשה, שהרי בפכ"א מהל' שבת הלכה י"ז וז"ל, והמשמר שמרים תולדת בורר הוא לפיכך אעפ"י שמותר לסנן יין צלול או מים צלולין בסודרין או בכפיפה מצרית לא יעשה גומא וכו'. ובודאי הגמור דדברי הרמב"ם ז"ל מ"ש לפיכך אעפ"י שמותר לסנן יין צלול וכו' הן הם דברי זעירי דפרק תולין, וכ"כ הרב המגיד ז"ל. הרי דהכא בפכ"א נקט לשון זעירי ממש, והוא יין צלול, ואפ"ה לא התיר אלא בסודרין ובכפיפה, וצ"ל ע.

עוד קשה לקוצר דעתי על הרב מהרדב"ז ז"ל, שבתחילת

1. ה"ל ח'. 2. סי' אלף שצ"ב. 3. שבת ע"ב ע"ב. 4. בבא מציעא כ"ב ע"ב. 5. ה"ל ז'. 6. שם לעיל מינה. 7. סוף ע"א. 8. דף ע"ג ע"א. 9. ה"ל ח' ד"ה נתכוין. 10. פ"א מהל' שבת ה"ג. 11. שבת ע"ג ע"א. 12. שם. 13. שם. 14. פ"א מהל' שבת ה"ח. 15. ה"א. 16. ה"ג-ד'. 17. ה"ח. 18. ה"א. 19. ה"ד. 20. דף קל"ט ע"ב. 21. סי' אלף תל"ד.

התשובה כתב (וז"ל) על השאלה ששאל ממנו השואל וז"ל, תשובה ראיתי מי שתירץ לקושיא זו דס"ל לרב ז"ל דמשמרת דזעירי ודרשב"ג לאו משמרת ממש קאמר, אלא מותר לשמרו קאמר דנתינה בסודרין ובכפיפה קרי משמרת. וזה אינו נכון כלל לא בלשון ולא בענין, והנכון אצלי וכו', כמו שכתוב לעיל בלשון מהרדב"ז ז"ל. והנה מ"ש מהרדב"ז ז"ל שראה מי שתירץ לקושיא זו דס"ל להרמב"ם ז"ל דמשמרת דזעירי ודרשב"ג לאו משמרת קאמר, זה התירוץ הוא מה שתירץ מרן ז"ל ביתה יוסף א"ח סי' שיי"ט לדברי הרמב"ם ז"ל במה שפסק ביין שאין בו שמרים ומים צלולין אין להם הטר רק בסודרין ובכפיפה אבל במשמרת אסור. וכן במה שפסק²² וכן יין מגתו כל זמן שהוא תוסס טורף חבית בשמריה ונותן לתוך הסודרים, משמע הא לתוך המשמרת אסור. והנה שני דינים אלו הם הפך גמרא ערוכה, הא דזעירי ודרשב"ג²³, דבשני דינים אלו התירו אפילו במשמרת. ואמטו להכי הוכרח מרן ז"ל דס"ל להרמב"ם ז"ל דמשמרת דזעירי ודרשב"ג לאו משמרת ממש אלא וכו' והיינו סודר וכפיפה. והרב מהרדב"ז לא נראה בעיניו פירוש זה, וכתב עליו ואינו נכון כלל לא בלשון ולא בענין. ומפני זה יצא לו לישע בעד הרמב"ם ז"ל דלעולם ס"ל להרמב"ם דמשמרת דזעירי ודרשב"ג היא משמרת ממש. אכן הרמב"ם ז"ל בדין דיין שאין בו שמרים ומים צלולין דאין להם הטר רק בסודרין ובכפיפה לא איירי ביין צלול לגמרי ולא במים צלולין לגמרי, וזעירי ורשב"ג איירי בצלולין לגמרי.

ולקוצר דעת פשוט כמוני קשה על הרב מהרדב"ז, דהתייח שתירץ לדין הראשון שכתב הרמב"ם ז"ל, דאבל מסננין יין שאין בו שמרים ומים צלולין, דלא איירי הרמב"ם ביין צלול לגמרי ובמים צלולין לגמרי, להכי אין להם היתר כי אם בסודרין אבל במשמרת אסור, וזעירי איירי ביין צלול לגמרי ומים וכו' להכי מותר לסננין אפילו במשמרת. אכן מה יעשה הרב ז"ל בקושיא שעל דין השני שכתב הרמב"ם ז"ל וכן יין מגתו כל זמן שהוא תוסס טורף חבית בשמריה ונותן לתוך הסודרין וכו'. וזה הדין הוא מימרת רשב"ג דקאמר טורד אדם חבית של יין יינה ושמריה ונותן לתוך המשמרת ואינו חושש ותרנגמה זעירי בין הגיתות. הנה להרמב"ם ז"ל דדין של בין הגתות אינו מותר לסננו כי אם בסודרין, ולזעירי ורשב"ג מותר אפילו במשמרת, וזו היא שקשה לדברי הרמב"ם ז"ל, ועוד קשה לקוצר דעת מ"ש מהרדב"ז ז"ל וזעירי ורשב"ג איירי בצלולין לגמרי. קשה טובא, דהתייח לזעירי דאמר נותן אדם יין צלול ומים צלולין שייך לומר דאיירי בצלולין לגמרי, אכן רשב"ג דאיירי בין הגתות דטורד אדם יינה ושמריה וכו' מה שייך לומר דאיירי בצלולין לגמרי, וצל"ע.

[בדין הדלקה בחלב מהותך]

מה ששלחתי להחכם המרומם כה"ר משה סויד בהיותו במסגר לא תקום פעמיים צרה שנת התקמ"ז ליצירה.

לשון שלטי הגבורים פרק במה מדליקין
כתב הרב בעל שלטי הגבורים בפרק במה מדליקין על מ"ש בגמרא דשבת דף כ"א ע"א מימרא דרב ברונא אמר רב חלב מהותך וקרבי דגים שנמוחו שנתן לתוכן שמן מדליקין בהן. ורש"י פירש לקמן דף כ"ד ע"ב וז"ל, ה"ג נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבושל, והוא מהותך, ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל²⁴ וז"ל, פירש"י חלב מהותך היינו חלב מבושל. ולא מסתברא דבמתניתין אסרי חלב מבושל דומיא דשאר כלומר אפילו ע"י תערובת, ועוד נימא חלב מבושל כלישנא דמתני'. אלא חלב מהותך היינו מחוי שלא נקרב עדיין, ומשום הכי שרי בתערובת שמן כל שהוא טפי בשאר שמנים שאסרו חכמים, משום שחלב מהותך וקרבי דגים שנימוחו אפילו בעיניהו נמי ממשכי אלא דרבנן גזרו בהו וכו', ע"כ.

והנה לעניות דעתי נראה, דמה שהכריחו ז"ל לרש"י לפרש דחלב מבושל היינו חלב מהותך, משום שאמרו בגמרא²⁵ על מ"ש במתני'²⁶ וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד וכו' חכמים היינו ת"ק, ותירצו איכא בינייהו דרב ברונא. משמע דבמאי דמייירי רב ברונא פליגי ת"ק וחכמים במתני'. ומוכרחים אנו לומר דאף דבשאר שמנים אסרי ע"י תערובת שמן, חלב מבושל שאני, משום דשאר שמנים לא ממשכי בעיניהו האי ממשך בעיניה, אלא דרבנן גזרו ביה אטו שאינו מבושל, ואי אסרינן ע"י תערובת הו"ל גזירה לגזירה. דאי לסברת הר"ן ז"ל דחלב מהותך היינו מחוי שלא נקרב עדיין ולא היינו מבושל, ובודאי דאליבא דהר"ן ז"ל מהותך דהיינו מחוי יש בו היתירא יותר ממבושל דמתני', א"כ מאי קאמרי בגמרא איכא בינייהו דרב ברונא, הרי רב ברונא לא מייירי במאי דמייירי מתני', ואימא לך אנא דלא פליגי אלא במבושל אבל במהותך לכ"ע שרי ותרווייהו אית להו דרב ברונא. וצריכין אנו לפי זה לידחק ולומר דמאי דאמרינן איכא בינייהו דרב ברונא היינו ענין רב ברונא דהתיר ע"י נתינת שמן פליגי במתניתין במבושל. ולקוצר דעתי זה דוחק.

והרי"ב שלטי הגבורים כתב וז"ל, סמ"ג²⁷ וכו' אסר אפילו כי נתן לתוכן שמן כשר להדליק, והכי איתא בהגהות מיימו' פ"ה

דשבת וכו'. ואולם סמ"ג דאסר מפרש דחלב מהותך היינו חלב מבושל, וכן כתב הר"ן בשם רש"י וכו'. א"כ לדידהו משמע שאם החלב אינו מבושל דשרי להדליק בו ע"י תערובת שמן כשר. ואם נפרש דחלב מהותך אינו חלב מבושל צ"ע רב ברונא דאמר כמאן לא כת"ק ולא כחכמים וכו', ע"כ. והנה לישנא דא דהר"ב שלטי הגבורים לכאורה אין לו מובן, דבתחילה כתב דסמ"ג והגהות מיימוני מפרשי דחלב מהותך היינו חלב מבושל דמתני' ולא פסקי כרב ברונא, ואח"כ סיים לדידהו דלא פסקי כרב ברונא משמע שאם החלב אינו מבושל וכו' מתירין להדליק ע"י תערובת שמן. ומשמעות לשון אינו מבושל היינו שאינו מבושל דמתני' דאסור אליבא דכ"ע אפילו אליבא דנחום. א"כ קשה טובא דאם הסמ"ג והגהות בחלב מבושל לא ס"ל הא דרב ברונא ואסרי ע"י תערובת שמן, היכי תיסק אדעתין דשרו בשאינו מבושל ע"י תערובת שמן. ועוד במאי דסיים הרב ז"ל דאם נפרש דחלב מהותך אינו חלב מבושל צ"ע רב ברונא דאמר כמאן לא כת"ק ולא כחכמים. גם בזה קשה דאם נפרש אינו מבושל א"כ יותר צ"ע דרב ברונא אמר דלא כמאן לא כת"ק ולא כנחום ולא כחכמים, והכי הו"ל הרב ז"ל דרב ברונא אמר דלא כמאן. ועוד אף אם אנו אומרים דחלב מהותך היינו חלב מבושל צ"ע דרב ברונא ... לא כת"ק ולא כחכמים, ואם ... מצי אתי ככ"ע דע"כ לא קאסרי ת"ק וחכמים אלא בעיניה אבל ע"י תערובת מותר ומודו לרב ברונא, א"כ אף אם אומרים אנו דמהותך אינו מבושל אימא דרב ברונא מצי אתי ככ"ע דלא אסרי במתני' אלא כשהוא בעיניה אבל ע"י תערובת מותר. ומיהו לזה י"ל דדוקא אם אנו אומרים מבושל מצינו למימר דמצי אתי ככ"ע כיון דאליבא ... ואם נפרש כונת תחילת דברי הרב ז"ל שכתב ולדידהו אם החלב אינו מבושל דשרי להדליק ע"י תערובת שמן, דפירוש אינו מבושל היינו לאו אינו מבושל דמתני' אלא מהותך, דהיינו כמו שפירש הר"ן ז"ל מחוי שלא נקרב עדיין, דזה יש לו היתר יותר ממבושל דממשך בעיניה, ואף הסמ"ג והגהות ז"ל מודו ביה דשרי ע"י תערובת. א"כ בודאי מאי דסיים בדבריו הרב ז"ל דאם נפרש דחלב מהותך אינו מבושל פירוש אינו מבושל אלא מהותך, והיינו כפירוש הר"ן שפירש מהותך מחוי שלא נקרב עדיין. א"כ כפי זה קשה טובא במאי דקאמר הרב ז"ל דאי אמרינן הכי צ"ע דרב ברונא דאמר כמאן לא כת"ק ולא כחכמים, דאמאי קאי דלא כמאן, אדרבא אם אנו מפרשים דחלב מהותך דרב ברונא לאו היינו חלב מבושל דמתני', מצינן למימר דרב ברונא מצי אתי ככ"ע, דע"כ לא אסרי ת"ק וחכמים אלא במבושל שנקרב, אבל במהותך שהוא מחוי שלא נקרב עדיין אינהו נמי מודו דשרי ע"י תערובת, וכמו שאמר הרב ז"ל אליבא דסמ"ג והגהות דאף דלא פסקי כרב ברונא מ"מ במהותך שהוא מחוי שלא נקרב עדיין מתירין ע"י תערובת שמן.

וראיתי להרב החב"ב בס' כנסת הגדולה לאורח חיים סי' רס"ד שהביא דברי הר"ב שה"ג הללו שכתב דאם נפרש דחלב מהותך אינו מבושל צ"ע דרב ברונא דאמר כמאן וכו'. וכתב עליו הרב ז"ל וז"ל, ואיני מבין דבריו, דרב ברונא אמר לך אנא דאמרי ככ"ע, דע"כ לא קאסרי במתניתין אלא בעיניה, אבל ע"י תערובת שמן שרו כ"ע. והסמ"ג והגהות מפרשי למתני' אפילו ע"י תערובת, יעו"ש בדבריו ז"ל. וצעיר אני לימים קשה לקוצר דעתי על הרב החב"ב ז"ל דהיכי מצינן למימר דהסמ"ג והגהות מפרשי למתניתין אפילו ע"י תערובת שמן, דאז רב ברונא אמר דלא כמאן, הרי בגמרא מכת קושיא עצומה דחכמים היינו ת"ק תירצו איכא בינייהו דרב ברונא דחד מנייהו מת"ק וחכמים ס"ל דרב ברונא, ודבר זה מוכרח לאומרו, א"כ איך יעלה על הדעת דהסמ"ג והגהות ז"ל יחלוקו על סתמא דתלמודא, ומפרשים למתני' אף ע"י תערובת אסור אליבא דכ"ע, ומה יעשו בקושיית חכמים היינו ת"ק, ועוד ג"כ בגמרא אמרו בדף כ"ו ע"א סומכוס היינו ת"ק, ותירצו איכא בינייהו דרב ברונא, דחד תנא דברייתא אית ליה דרב ברונא. א"כ הרי מצינו לרב ברונא חבירים מקשיבים טובים השנים תנא דמתניתין ותנא דברייתא, ואמאי הסמ"ג והגהות לא פסקי כוותיה וצ"ע.

ולמאי הדקשה הרב שה"ג על מה שפירש"י ז"ל במתניתין דשמן דגים היינו מקרבי דגים שנימוחו. והקשה עליו הרב ז"ל דבמתני' שרי להו אפילו בעיניהו, ואיך רב ברונא פליגי על סתמא דמתניתין דלא שרי להו כי אם ע"י תערובת. לזה י"ל כמו שכתב מרן הב"י ז"ל בס"י רס"ד, שדקדק בדברי רש"י ז"ל שאמר שמן דגים מקרבי דגים וכו', דאומרו מקרבי ולא אמר קרבי, כונתו לומר שסננו הקרבי דגים שנימוחו והוציאו הצלול מהם, והיינו שמן דגים דשרי ליה מתניתין אף בעיניה, אבל קרבי דגים שלא סננו אותם היינו דרב ברונא דלא שרו אלא ע"י תערובת, יעו"ש בדבריו. וראיתי אחרי רואי להר"ב החב"ב ז"ל שתירץ כן לקושיית הרב ז"ל, יעו"ש בס"י רס"ד, וזכיתי שכיונתי לדבריו ז"ל. (ומה שהשיב לי חכם משה הנו' על ענין זה תמצאנו אחר חמשה דפים).

זהו מה שהשיב לי החכם המרומם כה"ר משה סויד נר"ו על

מה ששלחתי לו בענין חלב מהותך וקרבי דגים האמורים בכאן קודם ה' דפ"ם

למאיר ובא וכו' מר ניהו רבה החכם השלם והכולל למה"ר **אברהם סתהון** נר"ו יאיר וזהיר כ"ר, ריש כל מראין אנכי שלומי וכו', מכאן ואילך את שיש בה ידיעה שויהי בוקר ליום שני נסה עלינו אור מכתב גלילי יק, וששנו ושמחנו כעל כל הון הן מצד שלומו הן מצד תורתו.

זה יצא ראשונה על מה שהליץ בעד רש"י ז"ל מתמיהתו של הר"ן ז"ל מסוגיא דש"ס דשבת דף כ"ד. באמת שדברים נכונים הם, ובודאי זהו הכריחו של רש"י ז"ל שפירש כן, ופירושו של הר"ן ז"ל לפי סוגית הש"ס דחוק ביותר מדאי. ועוד הוסיף ידו שנית על דברי הר"ב שלטי הגבורים ז"ל ותמה עליו תמיהות רבות על כל צדדים וצדידים ולא מצא מקום פטור להרב הנו'.

הנה ידע ליהוי למורי שכבר הרב ברכי יוסף נר"ו²⁸ קדמו בכל זה וז"ל, ומ"ש דהר"ן כתב בשם רש"י [וב]פירוש רש"י דקמן ליתיה, אשתמטתיה דגם בפירוש רש"י שלפנינו בדף כ"ד ע"ב מפרש שם נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבושל והוא מהותך, ע"כ. ומ"ש א"כ לדידהו משמע שאם החלב אינו מבושל וכו', לכאורה דבריו קשים, דכיון דמהותך היינו מבושל, ובהא שרי רב ברונא בתערובת, ואפילו בהא הסמ"ג אינו פוסק כמותו, א"כ הנמצא כזה דבאינו מבושל שרי בתערובת. ואפשר שכונתו על המחוי דצליל טפי, דכיון דלדידהו רב ברונא לא איירי אלא במבושל, בהא הוא דלא קי"ל כוותיה, אבל במחוי שריותא הוא. וגם זה דוחק מכמה אנפי. ומאי דקשיתיה למפרש בחלב מהותך לאו מבושל רב ברונא דאמר כמאן, לא קשה מידי, וכבר בא הדבר מבואר בחידושי הרשב"א, ע"כ לשון הר"ב ברכי יוסף נר"ו מלה במלה. והרואה יראה [שהר"ב] ברכי יוסף נר"ו ומר ש"י שני נביאים נתנבאו בסגנון אחד. ובאמת שדברי הר"ב שה"ג ז"ל כל רואיהם יכירום שיש בהם הרבה מן התימה.

האמנם מ"ש משי"ח²⁹ עוד על דברי הר"ב שה"ג וז"ל, גם מה שהקשה הרב ז"ל על דברי רש"י ז"ל במתניתין שמן דגים היינו מקרבי דגים, והקשה עליו הרב ז"ל דבמתניתין שרי וכו', הנה לזה י"ל כמו שכתב מרן הב"י ז"ל בא"ח סי' רס"ד, שדקדק בדברי רש"י ז"ל שאמר מקרבי ולא אמר קרבי, כוונתו לומר שסננו קרבי דגים שנימוחו והוציאו הצלול מהם והיינו שמן דגים דשרי ליה מתני' אפילו בעיניה, אבל קרבי דגים שלא סננו אותם היינו דרב ברונא דלא שרי אלא ע"י תערובת, ע"כ. וכתב משי"ח שגם הרב החב"ב ז"ל תירץ כן. ואנכי העבד אחרי נשיקת הרצפה מקמיה דמר ומלפני גדולת חכמתו של הר"ב החב"ב ז"ל, לא זכיתי להבין דבריהם אלו במה שפירשו בדברי רש"י ז"ל ודחו דברי הר"ב שה"ג, דהמעייין בדברי רש"י ז"ל בדף כ"ו ע"א על מ"ש בגמרא סומכוס אומר וכו' סומכוס היינו ת"ק איכא בינייהו דרב ברונא ולא מסיימי, ראה יראה שאין דברי רש"י ז"ל סובלים זה הפירוש מכל וכל. והילך דברי רש"י ז"ל וז"ל, איכא בינייהו דרב ברונא וכו' דאמר צריך לתת לתוכו שמן כל שהוא. א"נ וכו' חד מהנך תנאי ס"ל לרב ברונא דחלב ניתר בתערובת אבל שמן דגים אפילו בעיניה, וחד סבר שמן דגים מותר ע"י תערובת אבל חלב כלל לא, ע"כ. הרי לך בהדיא דמה שפירש"י במתניתין מקרבי דגים היינו קרבי דגים דרב ברונא. דאלת"ה מאי דוחקיה לרש"י ז"ל לפרש כן, הו"ל לפרש כפירוש התוספות ז"ל³⁰ דחד מנייהו סבר לגמרי כרב ברונא. דהא שמן דגים דברייתא לאו היינו קרבי דגים דרב ברונא, ובודאי דרב ברונא מודה בנדון דמתניתין דשרי אפילו בעיניה. וכ"כ התוספות ז"ל דדוחקו דרש"י ז"ל הוא לפי שפ"י במתניתין שמן דגים היינו קרבי דגים, וא"כ איך יתפרשו דברי רש"י ז"ל כן. ואף שמר חתים עלה הוא ניהו מרן ז"ל שכן פירש בדברי רש"י ז"ל, מ"מ אנכי הצעיר לא זכיתי להבין דברי הרב ז"ל בזה. ומה מאד תמהתי על האחרונים ז"ל שלא הרגישו בזה על הרב ב"י ז"ל. ואחר החיפוש מצאתי ראיתי להרב התנא ז"ל בספר משנה למלך בפ"ה מהל' שבת³¹ שתפס בזה על דברי מרן ז"ל והגדיל מדורת התימה על מרן ז"ל בזה. ושלי"ת שכיונתי לדעת גדול אף שהוא פשוט למעין בדברי רש"י ז"ל בדף כ"ו. וכפי זה קושי' הר"ב שה"ג סרה מהר, דהא דשרי במתניתין ובברייתא שמן דגים לאו היינו בעיניה אלא ע"י תערובת וכמ"ש רש"י בהדיא דף כ"ו בד"ה איכא בינייהו וכו'.

ומה שתמה מר ש"י על דברי הרב כנה"ג ז"ל, ידע ליהוי למורי שגם בזה הר"ב ברכי יוסף נר"ו³² קדמו, וז"ל הרב, והכנה"ג כתב ואיני מבין וכו', ודבריו קשים דהר"ב שה"ג לא קאי אלא על ת"ק וחכמים דהוינן בהו בדף כ"ד חכמים היינו ת"ק, ומהדרי איכא בינייהו וכו', ואהא קשיתיה להרב שה"ג. ומ"ש עוד הכנה"ג והסמ"ג פוסק דלא כותיה וכו', ק"ק דהרב שה"ג לפירוש הר"ן קאי ולא לפירוש סמ"ג. וגם דלשון שהביא משם הרב שה"ג אינו מכוון עכ"ד ותו לא מידי.

אני טרם אכלה פני כלפי הקדש להיכל ולדביר, אתה ה' אלדינו עד אימת נידבר וניזיל בהאי דוחקא, עד מתי תשכח בניך, היינו שכוחה היינו עזובה. הנה עם ב"י הנאנחים והנאנקים דנפיש

22. פ"ח מהל' שבת הי"ד. 23. שבת קל"ט ע"ב. 24. דף ט' ע"א מדפי הר"ף ד"ה אמר. 25. שבת כ"ד ע"א. 26. שם כ' ע"ב. 27. לאוין ס"ה. 28. סי' רס"ד אות ז'. 29. =מר שיחי' 30. שבת כ"ו ע"א ד"ה איכא. 31. הל' ט'. 32. שבת כ"ד ע"א.

צערייהו פשו להו טובא. אמור נא די לצרותינו, ואמור למלאך המשחית הרף ידיך ולא ימות מכל לבני ישראל דבר, עוד ינובון בשיבה. הוציאה ממסגר נפשינו, ונזכה ונתרצה בעגלא בזמן קריב, ויקיים בנו מקרא שכתוב כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון ליוצא ולבא. מאן דתני אהבה.

עבד נרצע לאדוניו והוא הצעיר

משה סוויד

[בענין שביתת המן בשבת]

כתב רא"ם בפרשת בשלח על מ"ש רש"י [על] פסוק ראו כי ה' נתן לכם השבת³³ וז"ל, ראו בעיניכם כי ה' בכבודו מזהיר אתכם על השבת, שהרי נס נעשה בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים, ע"כ. וכתב הרא"ם ז"ל וז"ל, ראו בעיניכם, לא כמו ראו קרא ה' וכו', אלא ראייה זו חושית, בעיניכם תראו שהשם מזהיר אתכם על השבת, שהרי נעשה בו נס נגלה וכו' שבכל ערב שבת יורד לחם משנה וכו'. אבל לא ידעתי מה ראייה היא זו על קדושת שבת, אם מפני שיום הששי מכין לשבת, מי הגיד לנו וכו', דלמא ברכת הששי מרובה וכו'. ואם בעבור שביום השביעי שובת בו המן ואינו יורד, היה לו לכתוב על כן לא ירד המן בשבת וכו'. שהרי כשרצה החכם להשיב לשאלת המין³⁴ על יום השבת כששאל אותו מה יום מימים, השיב לו משביתת נהר סמבטיון ביום השבת והעשן מקבר אביו ביום השבת וכו', עכ"ל.

ולקוצר דעתי קשה על הראייה שמביא הרא"ם ז"ל על קדושת השבת שהיא משום שלא היה המן יורד בשבת, ולא משום שהיה המן יורד בע"ש לחם משנה, הוא משום דהא ראייה ממה שהשיב החכם לאותו המין על יום השבת משביתת הנהר ושביתת העשן מקבר אביו, ולמה לא השיב לו על קדושת השבת ממה שהיה המן יורד בע"ש לחם משנה כדי שיאכלו ביום השבת. דודאי כך היא כוונת הרא"ם ז"ל אין בה נפתל. ולדעתי הקצור קצרה אין זו ראייה, דודאי המין הזה ששאל להחכם מה יום מימים, ודאי דכוונתו למה אתם שובתים ביום השבת ולא ביום אחר, א"כ בודאי אינו [מאמין] במה שכתוב בתורה, דאם הוא מאמין במה שכתוב בתורה א"כ מה מקום לשאלתו מה יום מימים, זיל קרי בי רב ושמו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם³⁵, כי בו שבת אלהים מכל מלאכתו אשר עשה³⁶, א"כ אם ישיב לו החכם על השבת וקדושתו ממה שהיה המן יורד בע"ש לחם משנה כדי שיאכלו ביום השבת, אינו מאמין בזה, דמימר אמר מי זה אמר דהיה יורד לחם משנה

בע"ש. דהאמת הוא שמין זה כל מגמת שאלתו מהחכם הוא להראות לו החכם מופת חותך שימצא בעולם שיש מין שהוא שובת ביום השבת, ובעיניו יראה עד שיאמין בשביתת השבת. והראיה שמעשה זה של שאלת המין הובא בבי"ר פרשה י"א, ושם נאמר שכשהביא לו ראייה החכם מנהר סמבטיון ששובת בשבת, אמר לו אותו המין לנגד את נגיד לי, ופירש הרב היפה ז"ל פירוש את מושך לי לנהר, שאתה מסלקני למקום שאיני יכול לראותו בעיני, ואיך תתלה ראייתך בזה, דהיא כמי שירצה לשקר ירחיק עדי וכו', עכ"ל. א"כ כיצד היה מאמין לו אם היה משיב לו מהמן שהיה יורד לחם משנה בשבת, שהוא מרחיק עדיו כרחוק מזרח ממערב. ואף שהרא"ם ז"ל בתירוץ כתב וז"ל, שמה שהשיב לאותו מין משביתת הנהר וכו' ולא מנתנית המן בע"ש לחם משנה, הוא מפני ששביתת הנהר ביום השבת נמצא תמיד, ונתנית המן לחם [משנה] בכל ערב שבת הוא דבר שעבר ולא יאמין בו. אכן כפי זה מעיקרא דדינא ליכא ראייה כלל ממה שלא השיבו מנתנית המן לחם משנה בע"ש, דכיון שאינו מאמין בתורה כיצד יאמין בזו התשובה. והראיה על זה שמה שלא הביא לו ראייה מנתנית המן בע"ש הוא משום שיוודע בו שאינו מאמין בכל זה היא משום שהיה להחכם להביא לו ראייה על שביתת השבת ממה שלא היה המן יורד בשבת. וכבר הרב נחלת יעקב ז"ל הקשה על הרא"ם קושיא זו, וכתב עליו וז"ל, שהרי נס נעשה וכו' הרא"ם הקשה וכו' שהרי כשרצה וכו', וקושיא זו איני מכיר וכו', דבלאו הכי קשה על החכם למה הביא ראייה מהעדר הנהר ומהעדר העשן, ולא הביא מהעדר המן וכו', ע"כ.

ועוד קשיא לי לדברי הרא"ם ז"ל בתחילת דבריו שכתב שהראיה לקדושת השבת ממה שהיה המן יורד בע"ש לחם משנה ולא ממה שלא היה המן יורד בשבת, הראיה היא ממה שהחכם לא הביא ראייה לאותו המין לקדושת שבת ממה שהיה שהמן שהיה יורד בע"ש לחם משנה. ותירץ דמה שלא הביא לו ראייה מנתנית המן בע"ש לחם משנה הוא משום שאינו מאמין בכל זה, דרחוק רחוק מי ימצאנו. וקשיא לי על זה שהרי ההיא עובדא של שאלת המין טורנופוס הרשע ששאל להחכם מה יום מימים הובאה כולה בבי"ר פרשה י"א וכאמור לעיל, ושם נאמר אחר שהשיב לו החכם נהר סמבטיון וקבר אביו יוכיח ושהבי"ה מכבד את השבת, אמר לו אם הבי"ה מכבד את השבת אל ישיב בה רוחות ואל יוריד בה גשמים, והשיב לו משום שהבי"ה כולי עלמא דיליה ואין לאחר רשות בה ומותר לטלטל בכל העולם, ולא עוד אלא שהרי אוכלי המן מעידים עליו שבכל ימות השבת

היה יורד וביום השבת לא היה יורד. ולדברי הרא"ם ז"ל מה עדות היא זו שאוכלי המן מעידים שהמן לא היה יורד בשבת, מכווא והיא דבר שכבר עבר.

והאמת הוא דבלאו דברי הרא"ם ז"ל קושיא זו נופלת על החכם, דאמאי לא השיב לאותו המין קודם שאמר לו נהר סמבטיון וקבר אביו יוכיחו, יאמר לו הרי אוכלי המן מעידין בקדושת שבת, שהמן היה יורד בכל ימות השבת [וביום השבת] לא היה יורד, ואמאי המתין עד לבסוף. הנה לזה ראייתי אחרי רואי להרב הגדול הרב היפה ז"ל שם בבי"ר באותו פרק ובאותו מקום, שהקשה זו על ולא עוד אלא שהרי אוכלי המן מעידים וכו', כתב וז"ל, וא"ת לעיל לא אמר אוכלי המן יוכיחו כשא"ל נהר סמבטיון יוכיח וכו'. הדבר מבואר דא"כ הוה אמר ליה תן לי ערב, שהוא אינו מאמין בעדות התורה, כי הוא מבקש היה הוכחה גמורה, אבל השתא לא בא לומר לו מופת חותך על השבת, אלא חידושא הוא דקאמר ליה שהבי"ה לא הוריד מן בשבת להיות מופת לישראל, ואין כאן מיחוש אם יאמין או לא יאמין, עכ"ל. ומזה לא תיקשי לדברי הר"ב התנחומא³⁷ שלא הביא מתשובות החכם לאותו המין מנהר סמבטיון ומקבר אביו, כי אם ממה שאוכלי המן מעידין שלא היה יורד המן בשבת, שכבר הרב היפה ז"ל הרגיש בזה וסיים וז"ל, ולפי מדרש תנחומא שהביא לו מיד הוכחה מהמן, סמך ר"ע, דהיינו אותו החכם שהשיב למין, שיאמין בזה שהוא דבר מקובל ונמצא עדיין כמותו.

וקושיא קאי דקשה לי על דברי הרב היפה ז"ל על מ"ש דאמאי החכם לא השיב לאותו מין מתחלה על קדושת השבת, שהרי אוכלי המן מעידין על קדושת השבת ממה שהמן לא היה יורד בשבת, הוא משום שאלו היה משיב לו כן מתחילה, היה אומר לו אותו המין תן לי ערב, שהוא אינו מאמין בעדות התורה. א"כ מה הוא זה שאמרו בשמות רבה³⁸ על פסוק ראו כי ה' נתן לכם השבת וז"ל, ראו וכו', לא היה צ"ל אלא דעו, מהו ראו, אלא כך אמר להם הבי"ה אם יבואו אומות העולם ויאמרו לכם למה אתם עושים את יום השבת ביום השביעי, אמרו להם ראו שאין המן יורד בשבת, ע"כ. וכפי דברי הרב היפה ז"ל מה תועיל תשובת ישראל לאומות באמור אליהם שאנו שומרים את השבת משום שהוא יום מקודש שהרי לא היה המן יורד ביום השבת, הרי ישיבו האומות תנו לנו ערב, שאינם מאמינים בעדות התורה. ואני לצל"ע נכון על דברי הרב היפה ז"ל.

32. שם. 33. שמות ט"ז כ"ט. 34. בראשית רבה י"א ו'. 35. שמות ל"א ט"ז. 36. בראשית ב' ג'. 37. כי תשא ס" ל"ג ד"ה ויאמר. 38. כ"ה י"א.

גדולות אלישע

הגאון רבי אלישע נסים דגור זלה"ה אב"ד בגדאד

הגאון כמוהר"ר אלישע נסים דגור זלה"ה, אב"ד בגדאד, מתלמידי הגאון רב רבנן כמוהר"ר עבדאללה סומך זלה"ה. נדע בעוצם גאונותו וחסידותו. כיהן כחכם באשי ואב"ד בגדאד בין השנים תר"מ-תרמ"ו; תרמ"ט-תרנ"ד. החכם אהרן ששון בספרו זכרון לחיים כתי"י (תולדות חו"ר בבל) כתב אודותיו: 'הרה"ג המופלא החריף והשנון כמוהר"ר אלישע נסים בה"ר ששון דגור ז"ל, היה לאב"ד בשנת ה"א תר"מ, אחר ח"ר ששון סמוחה הי"ו, ומשנהו היה הרה"ג ח"ר אברהם הלל הי"ו, והשלישי הרה"ג ח"ר יחזקאל משה הלוי הי"ו. ואחר פטירתו בשנת תרנ"ד היה הרה"ג ח"ר אברהם הלל לאב"ד, והשלישי הרה"ג ח"ר משה שמאש הי"ו. בשנת תר"מ היה הרה"ג ח"ר אלישע גם לחכם באשי אחר שהביאו לו מקושטא אות כבוד וכו', ויעש הישר והטוב בעיני אלהים ובעיני אנשי האמת שונאי הבצע, ככל אשר הורהו רבו הרה"ג מוהר"ר ח"ר עבדאללה סומך זלה"ה, וכמוהו לא היה חכם באשי משליך את עצמו מנגד על טובות הקהל. הוא נלחם על האמת והצדק בכל עח, ולא נשא פני גדול, כי אם בצדק שפט את עמיתו, לכן לא ראה מנוחה והשקט עד שכל ימיו היו מכאובים וכו', כי אנשי און ואוהבי החמס והבצע גלגלו עליו צרות רבות ורעות עד אשר שמו את כל הקהל כמרקחה וכו'. ח"ר אלישע ז"ל כתב כמה ספרים, ומהם שיטה על מסכת ביצה, וספר ליקוטי דינים (בדיני התפלה של כל השנה וכדומה). ויתר דברי ח"ר אלישע ז"ל והתלאות אשר עברו עליו, הלא המה כתובים על קונטרסי הר"ש צדקה ז"ל, זכר צדיק לברכה, ע"כ. מתוך כתביו אלו אשר הותיר אחריו באו בדפוס: 'גדולות אלישע', הוצאת אהבת שלום, ירושלים תשל"ו, 'מעשה בית דין', שם תשמ"ח. נפטר ביום כ"ז אדר תרנ"ה. לפנינו ליקוטי דינים וחידושי הלכות על סדר שולחן ערוך הלכות שבת סימן של"ג-של"ה

שלג שלא לפנות אוצר בשבת. ובו ג' סעיפים:

א. אוצר של תבואה או של כדי יין אע"פ שמותר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה כגון שפינהו להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש וכיצד מפנהו אם היה האוצר גדול מפנה ממנו חמשה קופות (שבכל קופה שלש סאים) (הגהות מרדכי ור"ן פרק מפנין) לא היה בו אלא חמשה קופות מפנה מהם ארבעה קופות אבל כולו לא יפנה שמא יבא להשוות גומות. הגה וכל שבות שהתירו משום צורך מצוה מותר גם כן לצורך אורחים ולא מקרי אורחים אלא שנתארחו אצלו בביתו או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים (תרומת הדשן סי' ע"ב) אבל כשזימן חבירו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים ואינה סעודת מצוה רק סעודת רשות (ב"י):

גדולות אלישע

סימן שלג

א. סעיף א: הג"ה, וכל שבות שהתירו משום צורך מצוה מותר ג"כ לצורך אורחים ולא מקרי אורחים אלא שנתארחו אצלו בביתו או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים, אבל כשזימן חבירו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים ואינה סעודת מצוה רק סעודת רשות. ופשוט שאין בכלל זה המזמן חבירו לבא אצלו לכבוד אורח הבא אצלו שגם

בחולין רב איקלע לבי רב חנן חתניה ולא אכל מסעודתו, ואמרו שם הטעם דסעודת הרשות הוי, ופירש"י סעודת הרשות בת"ח לע"ה. משמע דרב דהיה אורח שם מקרי סעודת הרשות, ומכח זה כתב דכשסועד עם האורחים הוי סעודת הרשות, רק שבעה"ב המומינן עושה מצוה עי"ש. וכתב הר"ר מחצית השקל וז"ל ולשון רמ"א דחוק לפי"ז דמשמע מלשונו דהסעודה הוי סעודת מצוה, וצ"ל

חבירו בכלל אורח לענין זה, וכ"ש שאר סעודת מצוה, ט"ז (סק"ב), יד אהרן הגב"י.

ב. מדברי הרב רמ"א נראה דסעודת אורחים מקרי סעודת מצוה, דדוקא מי שזימן חבירו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים ואינה סעודת מצוה, אבל אורחים שנתארחו אצלו או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים מקרי סעודת מצוה. אבל הרב מ"א (סק"ה) הביא ראייה מהא דאמרין

ב. כשמפנה אלו ארבעה או חמשה קופות לא יחלקם בקופות קטנות להולכים בהרבה פעמים כדי להקל המשאוי מפני שמרבה בהילוך ואוושא מלתא טפי:
ג. אלו ד' או ה' קופות שמפנה היינו לאורח אחד ואם באו לו הרבה מפנה כשיעור הזה לכל אורח ואורח ובלבד שלא יפנה אחד לכולם דאיכא טרחא יתירה אלא כל אחד יפנה לעצמו או אחר יפנה בעדו. הגה חביות של יין שהובאו על עגלה אסור להורידן בשבת אם לא לכבוד אורחים או לצורך מצוה דהוי כמפנה האוצר:

שלה דין חבית שנשברה. ובו ה' סעיפים:

א. חבית שנשברה מצילין ממנה מזון שלש סעודות אפילו בכלים הרבה דאלו בכלי אחד אפילו מחזיק מאה סעודות מציל ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ובלבד שלא יספוג דהיינו שלא ישם הספוג במקום היין לחזור ולהטיפו גזירה שמא יסחוט ואפילו אם יש לו בית אחיזה דליכא חשש סחיטה אסור שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ולא יטפח בשמן להכניס ידו ולקנחה בשפת הכלי. הגה וי"א דוקא חבית שנשברה שבהול ואם יציל חיישינן שיתקננה אבל אם נסדק ועביד טיף טיף שאינו בהול כל כך מותר להציל בכלים לקלוט ולצרף (הגהות מרדכי ותוספות פרק כ"כ והגהות מיימוני פכ"ב) וי"א דכל זה לא מיירי אלא להציל מחצר לחצר אבל לבית אחר שעירב עמו מצילין בכל ענין כמו שנתבאר לעיל גבי דליקה (פסקי מהרא"י סי' קצ"ו):
ב. אם נשברה חבית בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט לקבל מן הקילוח באויר לאחר שירד מן הגג ולא יביא כלי אחר ויצרף אותו לראש הגג ואם מציל בכלי א' מציל אפילו קולט או מצרף:
ג. נזדמנו לו אורחים מביא כלי א' וקולט כלי א' ויצרף ולא יקלוט ויצרף ואח"כ יזמין האורחים ולא יערים לזמן אורחים שא"צ לאכול. הגה ומיהו אם עבר ועשה שקלט ואח"כ יזמן אורחים מותר (רמב"ן והמגיד פכ"א):
ד. אם יזוב תירוש מגיגית של ענבים שעדיין לא נדרכו שנמצא אותו הדלף אינו ראוי שהרי המשקין שזבו אסורים ואינו רשאי לשום כלי תחתיו מפני שמבטלו מהיכנו כיצד יעשה יניח שם מטתו או שלחנו ואז יהיה אותו הדלף לפניו גרף של רעי ויכול להניח שם כלי לקבל הדלף כדי שלא יעשה שם טיט וכשיתמלא הכלי לא יזרקנו בכלי אחר שלא יבטלנו מהיכנו אלא מריקו בתוך הגיגית שזבו המשקים ממנו שהיא מבוטלת מהיכנה ע"י משקים שבה משום משקין שזבו:
ה. נתפזרו לו פירות בחצר אחד הנה ואחד הנה מלקט מעט מעט ואוכל ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה ואם נפלו במקום אחד נותן אפילו לתוך הסל אלא אם כן נפלו לתוך צרורות ועפרורית שבחצר שאז מלקט אחד אחד ואוכל ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה (וע"ל סימן שי"ט):

גדולות אלישע

ראויים כלל למלאכה אחרת מותרים מחמה לצל דעדיין שם כלי עליהם שראויים להתחבר עם הכלים, וכ"כ א"ר (ס"ק כ"א). וכן משמע מלשון הגאון ר"ז (סי' ש"ח סעיף ל"ד) וז"ל כל הכלים שיש להם דלתות קבועות בהן בין שהדלתים מן הצד, בין שהכסוי ע"ג הכלי ונתפרקו הדלתות מהן, בין שנתפרקו בשבת בין שנתפרקו קודם השבת, מותר לטלטל אותם הדלתות, מפני שכשהיו הדלתות מחוברות בכלים היה גם עליהם שם כלי אגב אביהן, ואף שנתפרקו אח"כ מהכלים לא נפקע מהם שם כלי שהיה עליהם הואיל וראויות להחזירן ולחברן אל הכלים עכ"ל.

ויש מחכמי הישיבה הי"ו שרצו לדחות זה דשאני התם גבי דלתות הכלים כיון שעיקר הכלי עומד למלאכתו הראשונה ומשו"ה מותר לטלטל הדלתות שלהם ג"כ. אבל בנ"ד שכשנפסק החוט של הסבחה ונתפזרו הגרגירין לא נשאר עיקר כלי שנתיר השאר אגב אביהן. ולענ"ד נראה דזה אינו, דמאי שנא, כיון דעיקר הטעם של התוס' שכתבו דאכתי כלי הוא שעדיין עומד למלאכתו הראשונה וראוי להתחבר וכו', משמע דעיקר הטעם כיון שראוי להתחבר וחוזר למלאכתו הראשונה מקרי כלי. וכן מוכח מלשון רבינו זלמן שכתבנו בסמוך שכתב מפני שכשהיו הדלתות מחוברות בכלים היה גם עליהם שם כלי אגב אביהן ואף שנתפרקו אח"כ מהכלים לא נפקע מהם שם כלי שהיה עליהם הואיל וראויות להחזירן ולחברן אל הכלים ע"ש. ובנ"ד ג"כ כשהיו מחוברות היה עליהן שם כלי ואף שנתפרקו אח"כ מהכלים לא נפקע שם כלי מהם כיון שראוי להחזירם ולחברם ע"ז.

המורם מן האמור דאלו הגרגירין שנפלו, אם נפלו במקום א' מותר לטלטלם ואין בהם משום מוקצה כמ"ש, ואם נתפזרו א' הנה וא' הנה אסור ללקטן ואין להם שום היתר, דדוקא גבי פירות יש להם היתר שמלקט מעט מעט ואוכל ואין בזה משום עובדין דחול כיון דאינו מלקט לתוך הסל או לתוך הקופה, אבל בנ"ד דלא שייך בהו זה ההיתר של אכילה נראה דאסור.

ב. נראה דאם נתפזרו אלו הגרגירין על הכר או על הזול"י ובצא"ט דיכול לתפוס בקצה הכר מזה ומזה וממילא הם מקבצין יחד כיון דאינו מלקט בידו אחת אחת לא הוי עובדין דחול, ואין לחוש לזה משום מעמר וכמ"ש לעיל דחששו דאיסור דרבנן מיהא איכא, דאף אם נימא דאיכא איסור דרבנן אף שלא במקום גידולו מ"מ הכא כיון דכלאחר יד הוא נראה דמותר. כן הסכימו בני הישיבה הי"ו.

(כלל י"ג) הל' שבת מה שהאריך בדעת הרמב"ם. באופן שזאת הסברא דאין מעמר אלא במקום גידולו כדעת מרן ז"ל גם לס' הרמב"ם ז"ל לא יכולנו לעמוד עליה. איך שיהיה אף אם נאמר שזו הסברא אמיתית דאין מעמר אלא במקום גידולו, מ"מ אפשר לומר דאיסורא דרבנן מיהא איכא, וכמו שנסתפק בזה הר' טל אורות שם ולא הכריע. וכיון דאפ"ל דאסור לחברם ביום השבת, אפשר דלא דמי לדלתות הכלים.

אך אחר העיון נראה דזה אינו, דדברי הט"ז הם מדברי התו' ריש פ' כל הכלים ד"ה אדרבא שכתבו וז"ל אע"ג דלקמן בפרקין אמרינן איפכא גבי שברי כלי חרס דשרי לטלטל יותר כשנשברו בע"ש משנשברו בשבת, לא דמייא, דהכא אכתי כלי הוא שעדיין עומד למלאכה ראשונה וראוי להתחבר הכסוי עם הכלי, אבל לקמן לא חשיב כלי אלא מחמת שעומד למלאכה אחרת, הילכך כשנשברו בשבת אסור טפי דהו"ל נולד עכ"ד. ומדלא כתבו שראוי לחברו ביום זה עם הכלי אלא אמרו שעדיין עומד למלאכה ראשונה וראוי להתחבר, משמע דלא תלי אם ראוי להתחבר ביום זה, אלא העיקר כיון שהוא עומד להתחבר עם הכלי הכא נמי בנ"ד כיון שראוי לחבר הגרגירין זע"ז לא מקרי שבר כלי.

ויש להביא ראיה לזה שאף שאינה ראויה להחזירה בשבת כיון דעומד למלאכתו הראשונה וראוי להתחבר בחול לא פקע מיניה שם כלי, מן המשנה דקתני כל הכלים נטלים בשבת ודלתותיהם עמהם וכו', פי' רש"י ז"ל כל הכלים שיש להם דלתות כגון שידה תיבה ומגדל, ודלת של שידה תיבה ומגדל אמרי' שם בברייתא דנוטלין אבל לא מחזירין, ואפ"ה מותר לטלטלו. משמע דעיקר הטעם כיון שעומד למלאכתו הראשונה וראוי להתחבר אפ"י בחול לא פקע שם כלי מיניה ומותר לטלטלו. ואין להתעקש ולומר דדוקא עמהם ניטלים דהיינו כשנוטל התיבה נוטל עמה הדלת וכמשמעות לשון המשנה דקתני עמהם, דזה אינו, דמרן ז"ל (בסי' ש"ח ס"ח) כתב וז"ל כל הכלים הניטלים בשבת דלתותיהם שנתפרקו מהם ניטלים, בין שנתפרקו בחול בין שנתפרקו בשבת ע"כ, וכן הוא לשון הטור. משמע בהדיא שניטלין לבדם, והא דקתני עמהם, עיין ישוב לזה בתוס' חדשים בשם שושנים לדוד.

ואין לומר דהא דשרינן בדלתות הכלים משום דראוי לעשות בהם שום מלאכה ומשו"ה לא מקרו שבר כלי, אבל בנ"ד אפשר דמקרו אינם ראויים לשום מלאכה ואסור. זה אינו, דמדברי התוס' שכתבנו לעיל מוכח דלא מקרי כלי אלא משום שעדיין עומד למלאכה ראשונה, וכ"כ הרב מש"ז (סק"ה) דדלתות הכלים אע"פ שאינם

דרמ"א לא דייק בלישניה עכ"ל. והר" א"ר (סק"ה) כתב דשאני התם גבי רב דהסעודה נעשית משום בת ת"ח לע"ה משו"ה לא נהנה ע"ש. וכיון דפשט דברי רמ"א משמע דמקרי סעודת מצוה, ומ"ש הר' מזה"ש דרמ"א לא דייק בלישניה הוא דוחק גדול, והראייה שהביא הר' מ"א אינה ראייה כ"כ כמו שדחה אותה הרב אליה רבה, נראה ודאי דהכי נקטינן דמקרי סעודת מצוה. ומה גם דאמרינן פ' מפנין (דף קכ"ז) אר"י אמר רב גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, וכיון דגדולה היא מהקבלת פני שכינה לא מסתבר למימר דלא מקרי סעודת מצוה.

סימן שלה

א. סעיף ה': נתפזרו לו פירות בחצר אחד הנה ואחד הנה מלקט מעט ואוכל וכו'. יש להסתפק מי שיש בידו ביום השבת מה שקורין בערבי סבחה"ה [מחרוזת] ונפסק החוט ונתפזרו הגרגירין, אם אלו הגרגירין נקראים מוקצה ואסור לטלטל אותם דדמי לשבר כלי דאם אינו ראוי לשום מלאכה אסור בטלטול כמ"ש מרן ז"ל (סי' ש"ח ס"ו) וזה ג"כ אין ראוי לשום מלאכה, או דילמא אמרינן דזה לא מקרי שבר כלי, דדוקא כלים שנשברו דאין ראויים להתחבר עוד להכלי מקרו שבר כלי, אבל זה דעומד להתחבר זע"ז לא מקרי שבר כלי.

תשובה. נראה דמותר לטלטל אותם דלא מקרו שבר כלי. וראייה לזה ממ"ש מרן ז"ל (בסי' ש"ח ס"ח) וז"ל וכל הכלים הניטלים בשבת דלתותיהן שנתפרקו מהן ניטלין בין שנתפרקו בחול בין שנתפרקו בשבת. וכתב עליו הט"ז (סק"ח) וז"ל פי' ולא מבעייה שנתפרקו בשבת דמוכנין הם אגב אביהן כי עייל שבת, אלא אפילו בחול מותר. ולא דמי להא דשברי כלים בסמוך דשרי טפי בנשבר בע"ש מבשבת, דהכא אכתי כלי הוא שראוי להתחבר עם הכלי, משא"כ בשברי כלים שאינן כלי אלא מחמת שראוי למלאכה אחרת דאז גרע טפי כשנשבר בשבת דהו"ל נולד, כ"כ התו' בריש פ' כל הכלים עכ"ל. אי"כ ה"ה בנ"ד כיון שראוי להתחבר בגרגירין זע"ז לא מקרי שבר כלי ומותר לטלטל אותם. ואין לומר דשאני דלתות הכלים דראוי לחברם בזה היום משו"ה לא מקרו שבר כלי, אבל בנ"ד דאפשר דאסור להכניסם בחוט ולחברם משום דדמי לעימור, ואף דלא שייך מעמר אלא במקום גידולו כמ"ש רבני האחרונים ז"ל ומכללם הרב מ"א ז"ל (בסי' ש"מ סקי"ו) משם מרן כ"מ, והא לאו מקום גידולו הוא, מיהו דברי מרן ז"ל סתראי נינהו וכמו שהאריך בזה הרב טל אורות ז"ל (דף נ"ה ע"ד) ע"ש. גם דברי הרמב"ם ז"ל אי אפשר ליישבם כמ"ש הרב הנז'. גם עיין להרב נשמת אדם

בינת שמחה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג
זצללה"ה

דברי בעל התרומות בהנחת טבעת בארנקי בשביל הצלת המעות

בטור סימן שלי"ד כ' זול. וכתב בעל התרומות אם הניח תפילין בארנקי מלא מעות יכול להצילו כדין תפילין אפילו לחצר שאינה מעורבת. אבל אם הניח בו טבעת או כלי אחר שמותר לטלטלו, אין הארנקי מטלטל אגביו, שהכלי אינו חשוב ובטל גבי הארנקי. **וכתב הבי"י.** ומש"כ עוד רבינו אבל אם הניח בו טבעת או כלי אחר וכו', גם זה מדברי סמ"ג והתרומה שכתב אבל טבעת לתוך ארנקי אינו נראה שיהא מותר לטלטלו, דשמא הטבעת בטל למעות ששוין יותר. **וכתב ע"ד הבי"י בחידושי הגהות בשם מהר"ח.** דר"ל לטלטל המעות אגב הטבעת לחצר המעורבת כשהדליקה בחצר אחרת, דאי כשהדליקה באותה חצר אפילו טבעת עצמה אינו יכול לטלטל כדלעיל. או מיירי אפילו כשהדליקה באותה חצר, ור"ל לטלטל הארנקי אגב הטבעת באותה חצר עצמה במקום שאין האור שולט, דבאותה חצר מותר להציל כל דבר שמותר לטלטל. **וצריך עיון,** הא לא פסקינן כרב אבא בר זבדא [שבת ק"ז שמחלק בין אותה חצר לחצר אחרת], ועיין חזו"א או"ח מועד סימן ס' ס"ק א' ד"ה ונראה דבעה"ת, שכתב ליישב דבעל התרומות פסק כרב אבא בר זבדא, ואם כן את"ש ג"כ דברי מהר"ח שכתב כאן דבריו בדעת בעל התרומות שהוא מרא דדינא דהכא.

ולכאורה אפשר עוד ליישב לבעל התרומות לשיטתו לעיל דמציל לבית אחר שעירב עמו. אולם למש"כ שם החזו"א אזי לבעל התרומות "אותה חצר" הוי חצר שאינה צריכה לעירוב אלא הוא לבדו בחצר, ואילו מפשטות דברי מהר"ח משמע שקאי לענין חצר מעורבת כעין שכתב בריש דבריו. אך אפשר לדחוק דכאן איירי באופן שאין צריך לעירוב. ובעצם ב' ישובים הנ"ל הם כא', דהא מבואר לעיל בב"י בדעת בעל התרומות בב' נידונים להקל, והיינו **לבית** אחר שעירב עמו, **ולחצר** שהיא רק שלו, ואם כן י"ל דדברי בעל התרומות כאן הם לכי האי גוונא, ודברי החזו"א הנ"ל הם שהא דמיקל בעל התרומות בחצר שהיא שלו, משום שמפרש שזהו הפירוש של "אותה חצר", ודפוסק כרב אבא בר זבדא. **שו"ר** דאי אפשר לומר ב' ישובים אלו, דהרי ממ"נ אם איירי באופן שמותר להציל הכל, כגון בית אחר שעירב עמו או בחצר שאינה צריכה עירוב, אי"כ הרי מותר ג"כ להציל לשם מוקצה, וכמבואר להדיא לעיל בב"י (דף ק"ז ע"א ד"ה וכתב בעה"ת) שבעל התרומות כתב להדיא דמותר להציל מוקצה לביתו ולחצרו שלא הוצרכו תיקון, ומסתמא ד"ה **לבית** אחר שעירב עמו, כיון דלדעת בעל התרומות אין שם הגזירה בדברים המותרים, אי"כ ה"ה לענין מוקצה, וא"כ אם המהר"ח יפרש לגמרי כחזו"א שבעל התרומות מפרש ד"אותה חצר" היינו חצר שאינה צריכה

עירוב, אי"כ הרי מותר ג"כ מוקצה. אך אפשר לומר שיפרש "אותה חצר" כפשוטו ובחצר המעורבת, ויפרש כפי החזו"א דבעל התרומות פסק כרב אבא בר זבדא, והא דס"ל לבעל התרומות להתיר לגמרי בבית שעירב שם או בחצר שאינה צריכה עירוב זה ס"ל מסברא, אבל "אותה חצר" כשהיא מעורבת אמרינן שלרב אבא בר זבדא הותר רק בדברים המותרים. אך אכתי קשיא אם סוף סוף מותר שם הכל, למה יהא אסור בדברים של מוקצה, דהרי זה הוא הכלל לבעל התרומות שאם בדברים המותרים אין הגבלה, ה"ה דמותר גם במוקצה, דגם אם נסביר דטעם ההיתר משום שאין על זה שם הצלה כיון שזה באותו שטח, אם כן גם לגבי מוקצה נימא כן, דאי משום איסור מוקצה הרי איסור זה הותר במקום פסידא. זולת דנימא דאדרבה כיון דההצלה אינה מובטחת, אי"כ הרי יתכן דמטלטל בחינם, ולא הותר אלא אם עכ"פ ההצלה ודאית. ואולם עכ"פ לפי הנ"ל יוצא דלפי"ד המג"א שלמעשה מחמיר בעל התרומות בדין מוקצה, והמג"א יישבו בבית שאין הדליקה שם, ולפי הנ"ל הרי נוכל לפי"ז ליישבו גם בבית שהדליקה שם, וכגון שמציל לבית אחר שעירב עמו או לחצר שאין צריך עירוב שמותר כל דבר, ומוקצה אסור. - ועיין פרישה ס"ק א' שכנראה לא ס"ל כהמג"א בישוב הקושיא כאן.

עיון הלכה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג
זצללה"ה

טעם האיסור של פינאי אוצר בשבת

סימן שלי"ג. סעיף א'. מ"ב ס"ק א'. מ"מ אם אינו רוצה להסתפק ממנו אלא להתחיל בו לפנותו, אסור לעשות כן לדבר הרשות, והטעם משום טרחא או משום עובדין דחול. **עיינן פמ"ג מ"ז סוף ס"ק א' ובא"א ס"ק ו'.**

פינאי אוצר בשבת בפחות מד' וה' קופות

מ"ב ס"ק ב'. ומשמע דאם התחיל מע"ש שרי לפנותו בשבת פחות מד' וה' קופות אף לדבר הרשות. **ובשעה"צ ס"ק ה'.** עיין בט"ז שהוכיח דלא מהני אפילו בהתחיל מערב שבת כיון שהוא לרשות, והמעייין יראה דכל ראיותיו אינו אלא דד' וה' קופות אסור לפנות לרשות אפילו כשהתחיל מע"ש, אבל בפחות מזה אין לו שום ראייה דאסור. **עיינן** חידושי הרמב"ן בפרק מפנין שכתב דקופה א' או ב' לצורך מקומו מותר (עיי"ש שכתב זאת אליבא דרמב"ם, ומש"כ אח"כ דלא מסתברא הוא כנראה רק על מש"כ לפרש אליבא דרמב"ם שכלא התחיל שיהא אסור אפילו קופה אחת, עיי"ש).

פינאי אוצר עבור אורח שהוזמן לכבוד אורח

מ"ב ס"ק ט'. ומ"מ אם מזמין חבירו שיכבד לכבוד האורח או גם הוא נחשב כאורח לענין דשרי לפנות בשבילו. **ובשעה"צ ס"ק ח'.** ט"ז ותו"ש. ואפשר דגם המ"א מודה לזה, ולא איירי אלא באחר שסועד שאינו לכבוד אורחים. **עיינן** פרי מגדים [-ע"ד המג"א ס"ק ה' שמשמע מדבריו שאחר הבא לכבוד אורח לא חשיב אורח-] מש"כ דלבעל הבית מותר לפנות עבורו. ולכאורה משמע שכונתו שאפשר לומר כן גם לדעת המג"א, וא"כ אפשר לומר דקאי בגוונא של הט"ז, ורק כתב דלו בעצמו אין מצוה.

שבות לצורך מצוה

בה"ל ד"ה וכל שבות. כתב הפמ"ג במ"ז הוי יודע דלא כל שבות התירו לצורך מצוה וכו' אלא דוקא כה"ג עובדין דחול וכדומה. **הפמ"ג -** במ"ז ס"ק א' סוף ד"ה אסור.

טרחא יתירא במקום מצוה

סעיף ג'. בשו"ע. הגה. חביות של יין שהובאו על עגלה

אסור להורידן בשבת אם לא לכבוד אורחים או לצורך מצוה דהוי כמפנה האוצר. **עיינן** לעיל סימן רס"ו במ"ב ס"ק כ"ד [דמשום צער בעלי חיים שרין] - ועיין סימן שט"ו סעיף ה' בה"ל ד"ה לכתחילה בסופו. [מש"כ לענין הפשטת המטה שיש בפשיטתו משום טרחא, דמפני כבוד אורחים לא חיישינן לטרחא].

שיעור הסעודה בשביל להציל מפני הדליקה

סימן שלי"ד. סעיף א'. בשו"ע. נפלה דליקה בשבת וכו' יכול להציל כדי מזון שלש סעודות. **עיינן** לקמן משנ"ב ס"ק ט"ו במש"כ שם בגליון.

זמן סעודת שחרית בשבת

משנ"ב ס"ק ב'. ובשחרית מזון וכו'. הב"ח כתב דאם הוא לאחר חצות אפילו אם עדיין לא אכל אין מציל כ"א מזון סעודה אחת. **עיינן** בב"ח [שמוכיח דבריו מהא דע"ד המשנה בדף קי"ז ע"ב "נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון ג' סעודות, שחרית מצילין מזון ב' סעודות" פירש"י, בלילי שבת - קודם אכילה. שחרית - קודם סעודה. ומפרש הב"ח דכונת רש"י ליישב לשון המשנה נפלה דליקה **בלילי שבת**, ולא תני **ערבית** כדתני שחרית ומנחה, כיון דסעודת ערבית אין לה זמן קבוע, דכל הלילה זמנה, להכי נקט בלילי שבת לאורויי כל שהוא קודם אכילה אפילו בסוף הלילה. משא"כ שחרית דוקא **קודם סעודה**, כלומר זמן סעודה עד סוף שעה שישית, אבל וכו']. וצ"ע מהא דסימן רצ"א סעיף א' [שכתב הרמ"א דמי שלא אכל בליל שבת יאכל שלש סעודות ביום השבת], וא"כ אם לא אכל כל הלילה הרי יכול להציל גם ביום ג' סעודות, כיון דצריך לאכול ביום ג' סעודות. ולכאורה גם לענין מי שלא אכל שחרית ועברו ו' שעות, אכתי עוד צריך לאכול ב' סעודות, דשם בסימן רצ"א לכאורה משמע שלא מצווה לאכול את ב' סעודות הראשונות דוקא לפני ו' שעות. ועוד דלכאורה לא גרע מסעודה הא' שזמנה בלילה, ואפ"ה אם לא קיים בזמנה צריך להשלים ביום, וא"כ למה לא נימא דיכול להציל ככה"ג. **שו"ר** בפמ"ג במ"ז ס"ק א' שהשיג בזה, ועיי"ש מש"כ בשם עולת שבת [שהניח בצ"ע].

זמן סעודת שחרית בשבת

מ"ב ס"ק ב'. הב"ח כתב דאם הוא לאחר חצות אפילו אם עדיין לא אכל אין מציל כ"א מזון סעודה אחת. ובפמ"ג מפקפק בזה. **פמ"ג -** מ"ז ס"ק א'. ועיין לעיל סימן רפ"ח מ"ב ס"ק א' [לענין איסור תענית בשבת עד ו' שעות, שכתב בשם הפמ"ג דאם טעים מידי קודם מוסף מותר להתאחר יותר מו' שעות], ומש"כ שם בגליון [לדון בדעת הפמ"ג אם מודה דלכתחילה הזמן הוא עד ו' שעות].

בטעם היתר הצלה מפני הדליקה

מ"ב ס"ק ד'. ואין זה מוכרח, דאפשר שמתוך בהילתו יבוא לידי שאר מלאכות להוצאה ברה"ה וכדומה. **ובשעה"צ ס"ק א'.** דכן אנו מוכרחין לומר לדעת בעה"ת המובא בשו"ע סי"א, דמה שנקט הגמ' דילמא אתי לכבוויי הוא לאו דוקא וכמו שכתב הב"ח שם, ע"ש. **עיינן** שם בב"ח [ע"ד בעל התרומות שס"ל דדוקא מבית לחצר של אחר אפילו מעורבת אין מצילים יותר מג"ס, אבל מבית לבית או מבית לחצר שלו מציל כל מה שירצה, וכתב הטור להשיג דכיון דטעמא הוא משום שמא יהא טרוד ויכבה, אי"כ מה לי בחצר ומה לי בבית. וכתב הב"ח לתמוה ע"ד הטור, דהא בגמ' (ק"כ ע"א) מקשינן ממתני' (בדף קי"ז) דמצילין מזון ג' סעודות, על המשנה (בדף ק"כ) דמצילין סל מלא ככרות, ומשני רב אבא בר זבדא כאן לאותה חצר כאן לחצר אחרת, ואף דלא קי"ל הכי אלא כתי' קמא דרב הונא דמשני כאן בבא להציל [בסל א'] כאן בבא לקפל [בסלים הרבה], מ"מ ה"י להגמ' להקשות לפי"ד הטור דכיון דטעמא הוא משום שהוא בהול, מה לי חצר אחרת מה לי אותה חצר]. לכאורה אפשר לומר דשאני אותה חצר שאין על זה שם הצלה, כיון שאכתי נמצאים החפצים באותו שטח של הדלקה מבלעדי הפסק מחיצה, לכן לא גזרו על זאת - ועיין חזו"א או"ח מועד סימן ס' ס"ק א' שכתב סברא כזאת לענין הא דבא לקפל. - ועיין בחידושי הגהות [שעל הטור] אות ג' מש"כ בשם מהר"ח, אשר כנראה ג"כ הסברא שם היא כנ"ל וכעין מש"כ החזו"א. (ובאמת מש"כ המהר"ח נובע מהא דרב אבא בר זבדא, ועמש"כ שם בגליון [הובא במדור בינת שמחה]).

משמע דאף בבית שבו הדליקה שרי ג"כ להציל כל דבר אפילו מעות, וע"כ דס"ל כסברת מהרי"א והעתיקו בט"ז בדבר שחשוב אצל האדם מאוד כגון מעות יש לחוש להיפך, דאי לא נתיר לו להצילם יבוא לכבות הדליקה. **עיין** מש"כ ע"ד הב"ח [הובא לעיל ע"ד שעה"צ ס"ק א'] אשר יתכן לומר שזו סברה אחרת משום דס"ל דעיקר הגזירה בגלל רשות הרבים, ואת"ש דלא קשה קושיית החיי אדם משום דאפשר לומר דבעל התרומות לא מיקל לדינא דהיקל, אבל לפי הטעם הנ"ל מותר בכל גונו, והנשמ"א כתב דהאיסור והיתר כתב כן בשם רבינו ברוך אשר הוא כנראה בעל התרומות, א"כ אולי אפ"ל דבעצמו ס"ל דשאני לענין היכא שאין רשות הרבים, וכעין היסוד שכתב הב"ח בדעתו בענין הצלה לבית וחצר שלו. ושו"ר בהגהות זר זהב מש"כ ליישב קושיית הנשמ"א. ואולם האיסור והיתר לא כתב הדברים ממש בשם רבינו ברוך, אך אפ"ל שמיסודים על פי שיטתו בספר התרומות, וכמו שכתב שם בזר זהב. ועיין פמ"ג א"א ס"ק ג' ובחידושי בית מאיר מש"כ ע"ד איסור והיתר.

תיקון ט"ס בבה"ל

בה"ל באו"ד. וע"כ דס"ל כסברת מהרא"י.

מהרי"א - והוא מהרי"י אבוהב אשר דבריו מובאים בב"י.

טלטול מוקצה במקום הפסד ממון

בה"ל באו"ד. ומ"מ לא נוכל למחות ביד המקילים.

עיין לעיל סימן רע"ט שעה"צ ס"ק ג' [לענין טלטול נר שכבה במקום הפסד ממון שנשאר בפמ"ג בצ"ע].

טלטול מעות להצילם בבית שבו הדליקה

בה"ל באו"ד. ומ"מ לא נוכל למחות ביד המקילין, אחרי שגם הט"ז מצדד כן אף שאין מקור לזה.

עיין מ"ב ס"ק ב' ובשעה"צ ס"ק ג'.

הצלה במקום פסידא לכרמלית

בה"ל ד"ה דבמקום וכו'. מדברי מהר"ש שהבאתי במ"ב משמע לכאורה דאף לאיסור כרמלית אין לחוש אז, אבל מדברי סה"ת המובא בב"י וכן ממה שהובא בר"ן פרק מי שהחשיך מוכח בהדיא דלא שרינן זה כ"א לחצר המעורבת. **לפי** מש"כ בגליון דיבור הקודם את"ש, דאפשר לומר דרק לפי דינא דגמרא לא מתירים לכרמלית בגלל גזירת רשות הרבים, אבל כשאין רשות הרבים מתירים בכל גוונא, וא"כ אולי מהר"ש ס"ל כדעת איסור והיתר הנ"ל בשם רבינו ברוך.

ב"ב אם רשאי להציל פת אחרי שהציל הוא בשבילן

סעיף ג'. מ"ב ס"ק י'. הציל פת. ואפילו הציל הוא פת הרבה רשאים בני ביתו ג"כ להציל כ"א מזורן ג' סעודות.

עיין פמ"ג א"א ס"ק ד' לענין אם היה מותר לו לכתחילה להציל עבור כל א"א מבני ביתו הרגיל להאכילם [שנסתפק בכונת המג"א שכתב "דאפילו הציל הוא פת הרבה רשאים בני ביתו להציל כ"א מזורן ג' סעודות", אם הכונה כשהוא עבר והציל יותר מג"ס או כשהציל בהיתר לב"ב שרגיל להאכילם]. ועיין בערוך השלחן [-סעיף כ"ג שכתב דלא הותר לבני ביתו להציל אלא כשבעה"ב עבר והציל בשביל עצמו יותר מג"ס, אבל כשהציל בשביל ב"ב למה נתיר להם], ועיין בתהלה לדוד שתירץ בהציל סל מלא ככרות.

להציל פת הדראה לצורך הערמה

מ"ב ס"ק י"ב. ואפילו לכתחילה יכול להציל פת הדראה ואח"כ נקיה.

עיין פרי מגדים מ"ז ס"ק ג' משמע לכאורה דמותר לעשות כן ע"ד להערים.

שיעור הצלת מזורן לרעבתן

סעיף ה'. מ"ב ס"ק ט"ו. לחולה ולזקן וכו'. דלא חלקו חכמים בשיעור ג' סעודות בין להקל בין להחמיר.

עיין בביאור הגר"א שכתב דגירסתנו בירושלמי [בפרק ט"ז ה"ג] דמצילין לרעבתן כמזונו [וגירסת השו"ע היא ולרעבתן כבינוני]. (עי"ש בקרבן העדה פני משה ומראה הפנים). - ואולי גם לשיטת השו"ע היינו שמתחילה לא יכין כסעודת רעבתן, דשפיר לפעמים מינח ליה בשיעור סעודה בינונית, אבל כשאכל את הסעודה בינונית ונשאר רעב יתכן דמותר לו להציל עוד להשקט רעבונו, ולפי"ז אולי גם מי שסעד ג' סעודות והוא רעב, אולי מותר לו להציל הנצרך לו עתה להשקט רעבונו.

שיעור הצלת מזורן לבהמה

בה"ל ד"ה והראוי לבהמה לבהמה. משום דאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו, ולכך מציל גם לבהמה מזורן ג' סעודות.

צ"ע, וכי בכל סעודה וסעודה יש איסור זה (רח"נ). - ועיין קצות השלחן שם אות ד' [דבהמה חמור מאדם משום צעב"ח, ולא משערינן לפי דרך בהמה בינונית, אלא לכל בהמה לפי"מ שדרכה בכל יום], ועיין כף החיים ס"ק ג' מש"כ בזה ממור וקציעה [שכתב שמצילין לבהמה שיעור ג' סעודות] ופתח הדביר [שהביא דבריו וכתב דזהו דרך דרש], שהעיקר תלוי כמה שרגילה לאכול, ושהאיסור [לאכול קודם לבהמתו] הוא כששניהם רעבים.

הצלה בפני הדליקה לחם משנה ויין

בה"ל ד"ה ובשחרית מזורן ב"ס. ופשוט דשרי להציל לחם משנה לכל סעודה [תו"ש]. עוד כתב שם וכו'.

עיין מחצית השקל ריש הסימן [שהביא דברי התו"ש].

טלטול מוקצה לצורך הצלת דבר אחר

סעיף ב'. בשו"ע. ויש מתירים לטלטל מעות ודברים המוקצים כדי להצילם מפני הדליקה או מאנסים הבאים לגולם, דבמקום פסידא אין לחוש לאיסור מוקצה.

עיין לקמן מ"ב ס"ק נ"ג שכתב המשנ"ב היתר זה גם לגבי טלטול מוקצה כדי שיציל דבר חשוב, ומש"כ שם בגליון ומש"כ מכף החיים ס"ק ק'.

בטעם בעה"ת דס"ל דבמקום פסידא

אין לחוש לאיסור מוקצה

מ"ב ס"ק ו'. לטלטל וכו'. טעמם דלמדו מהא דהתירו למי שהחשיך בדרך להוליך כיסו פחות מד"א כדי שלא יעשה איסור חמור ממנו ויוליך אותם להדיא, ה"ה נמי בכאן התירו איסור טלטול מוקצה כדי שלא יבוא לכבות הדליקה.

עיין מחצית השקל דמבאר דגם ספר התרומות מתיר בה מטעם זה. - ובשו"ע הגר"ז מבאר דיש מקילין לגמרי מטעם הפסד, ורק דיש מכריעים דמותר רק כשיש חשש שלא יבוא לעבור על איסור תורה. ועיין בלבוש [שבדליקה התירו משום הפסד ממונו, אע"ג דאפשר שיבואו לידי איסור דאורייתא שמא יכבה, ולכן כתב דכל שכן שמתירים מפני האנסים, יעו"ש].

פריקת משא מוקצה מע"ג בע"ח במקום שיפסד אם לא

יטלנה בידים

מ"ב ס"ק ו'. ועיין בב"ח שהכריע כהמתירין. **עיין** מש"כ בגליון בה"ל סימן ש"ה סעיף י"ח ד"ה ומטעם [-לגבי פירוק המשא מע"ג הבהמה אם הותר גם ע"י טלטול ממש כשאי אפשר שלא ע"י טלטול - הובא בגליון נ"ה].

טלטול מעות להציל מפני הדליקה

מ"ב ס"ק ו'. ועיין בב"ח שהכריע כהמתירין. **עיין** חידושי בית מאיר שהכריע כהמתירים בהפסד מרובה, ובהפסד מרובה נקרא בענין זה לפי ענין העושר והעוני מה שלגבי ידידה חשוב הפסד מרובה.

טלטול מוקצה במקום הפסד - בדעת הגר"א

מ"ב ס"ק ז'. אבל אם ירדו גשמים על סחורה המוקצה ודאי אסור לטלטל ע"י ישראל [כ"כ מ"א ותוס', וכן משמע בהגר"א].

כנראה המכוון משום דבסיום דבריו ציין למג"א ס"ק א' ב' ג', משמע דמסכים לדבריו.

טלטול מוקצה במקום הפסד

מ"ב ס"ק ז'. אבל אם ירדו גשמים על סחורה המוקצה ודאי אסור לטלטל ע"י ישראל.

עיין לעיל סימן ש"ח מ"ב ס"ק קמ"ו בסופו [לענין טלטול בע"ח שוקפצים ע"ג כלים דאסור ליטלם בידים, כמבואר בסימן של"ד במ"א בסק"ג דאיסור טלטול מוקצה הוא אפילו במקום הפסד].

טלטול סחורה הנפסדת ע"י הגשמים ע"י גוי

מ"ב ס"ק ח'. ועיין שם במסקנת המג"א דדוקא במקום הפסד גדול.

במג"א [סימן ש"ז] ס"ק ז'. - ועיין לעיל סימן ש"ז ס"ק כ"ב [שהביא דברי הא"ר שמפקפק אפי' באופן זה].

הצלת דברים המוקצים בבית שבו הדליקה

בה"ל ד"ה ויש מתירים. ובא"ר ממה שהביא בשם האו"ה

והנה רמ"ש העירני דהחזו"א כתב כן לענין הא דבא לקפל, דכשמקפל ומביא למקום שהוא בשטח הדליקה אין זה הצלה, אבל הרי בהא דרב אבא בר זבדא הוי למקום שמובטח מהדליקה, וכמש"כ שם החזו"א בד"ה ואותה חצר, אך עיין שם שכתב דאם במקום שיש סכנת הדליקה **לכו"ע** מותר, והיינו דשם לכו"ע לא הוי מקום הצלה ואין על זה הגזירה, אבל יתכן דאכתי לרב אבא בר זבדא שמתיר באותה חצר לפינה המובטחת, מ"מ הוי גם כן מטעם זה שאין זה בגזירת הצלה, דכיון שסוף סוף השטח גלוי מבלי מחיצה אין זו הצלה.

ושו"ר דאפשר לומר כדברי הב"ח בישוב דברי בעל התרומות, לבעל התרומות לשיטתו, דהא כתב הב"י דבעל התרומות מיקל גם בחצר כשהיא רק שלו, ובחזו"א שם ד"ה ונראה כתב דבעל התרומות מפרש ד"אותה חצר" היינו בחצר שהיא רק שלו וא"צ לערב, אבל אם צריך עירוב הו"ל כחצר אחרת, וא"כ לפי"ז לכאורה כל שאין צריך עירוב מותר אפילו לחצר אחרת, כי כל עוד שהחצרות הם רק שלו מותר אפילו לשניה או שלישית, וזהו עיקר החילוק בין אותה חצר או אחרת, דהיינו בין שלו או אם שותף עם אחרים, וא"כ לפי"ז א"א לומר דהסברא היא כנ"ל, דהא בחצר אחרת שהיא רק שלו כבר הוי הצלה מובטחת, אלא שבכ"ז לא גזרו, וא"כ הרי ע"כ צריך לומר משום **דאין בזה החשש של הוצאה לרשות הרבים דלא מיחלף בהא**, על כן את"ש ג"כ מאי דס"ל לבעה"ת להקל ג"כ **לבית** אחר שעירב עמו, משום דגם משם לא מחליף לרה"ר, וכדברי הב"ח שמקור דבריו בזה הוא מהא דרב אבא בר זבדא. ועי"ש בחזו"א שמפרש דבעה"ת פוסק כרב אבא בר זבדא, א"כ את"ש ביותר, והיינו דהב"ח כתב להוכיח משם אע"ג דלא קי"ל כרב אבא בר זבדא, ולפי"ד החזו"א את"ש ביותר, כיון דבעה"ת פוסק כרב אבא בר זבדא. אבל מ"מ מש"כ הב"ח **לתמוה** על הטור צ"ע, דהא הטור יכול לפרש דטעמו של רב אבא בר זבדא משום דאין זה הצלה, משום דמפרש כפשוטו רק באותה חצר ממש, ושם לא הוי כהצלה.

ועיין פמ"ג א"א ס"ק ג' [שכתב דטעמא דדלמא אתי לכבווי קאי אליבא דר' יהודה דמחייב במלאכה שאצ"ל, ולר' שמעון י"ל דלמא אתי להוציא לרה"ר], אשר בדבריו אפשר ליישב דעת בעל התרומות דהגמרא רק אליבא דר' יהודה. ואכן הנידון שם [בפמ"ג] הוא מא"ר בשם או"ה בשם רבינו ברוך, ואם כן את"ש דבעל התרומות לשיטתו בזה. ועיין נשמת אדם כלל מ"ו אות א' מה שהשיג ע"ד או"ה, ולפי הנ"ל את"ש, דקאזיל לשיטתו כאן, ודבריו כאן הם לפי דין התלמוד, וכל שאין רה"ר מתיר לגמרי.

שו"ר גם בחידושי בית מאיר שכתב ליישב דהגמרא אליבא דר' יהודה - וכתב כן לענין דברי איסור והיתר, ועי"ש באיסור והיתר כלל נ"ט סעיף מ"א ובהגהות זר זהב שם אות כ"ג שכתב ליישב קושיית הנשמת אדם לדייק מדברי ספר התרומות שמתיר בזמן הזה. - ואולם כנראה שאין דברי או"ה ממש בשם רבינו ברוך, אלא שאפשר לומר שמיסודים ע"פ שיטתו בבעל התרומות, וכמש"כ בזר זהב שם.

הצלת מעות בבית שבו הדליקה

מ"ב ס"ק ד'. ומ"מ אין למחות ביד המקילין, דלדעת הט"ז **המובא** בסק"ב וכו'.

כנראה דתיבה זו מחוקה.

ועיין שעה"צ ס"ק ג' - ועיין בה"ל ד"ה ויש.

טעמא דאדם בהול על ממונו כשאחרים מצילים

מ"ב ס"ק ד'. וכתב הח"א ואפשר דלפ"ז גם אחרים חוץ מבעה"ב ואשתו ובניו וכו' מותר להם להציל בשבילם. **ובשעה"צ ס"ק ב'.** ומה דאיתא לקמן בס"ט דאומר לאחרים בואו והצילו לכם כ"א מזורן ג"ס דוקא וכו', וזהו שדקדק הח"א וכתב להציל בשבילו. **עי"ש** במ"ב ס"ק כ' ושעה"צ ס"ק י"א.

להציל מזורן ג"ס עבור בני ביתו

בה"ל ד"ה כדי מזורן ג' סעודות. עיין בפמ"ג סק"י דמסתפק דאפשר דיכול הבעה"ב להציל מזורן ג"ס עבור כל אחד ואחד מבני ביתו. וכן משמע לענ"ד מתוד"ה אבל לא משבת ליוה"כ, שכתבו שם דאפילו להאכיל התינוקות וכו', ומשמע דעל שבת גופא מותר. וכן בדין, דלא גרע ממה שמתיר להאכיל לבהמה.

עיין קצות השלחן סימן קמ"א בבדי השלחן אות ג'. [שכתב לרחות דאין ראייה מהצלה לצורך תינוק או בהמה שאינם יכולים בעצמם להציל, לזה שאפשר גם להציל לבני ביתו גדולים שיכולים בעצמם להציל].

הוצאת מלבושים לצורך היום בידו

סעיף ח'. מ"ב ס"ק י"ח. ואה"נ דלהוציא מלבושים בידו אין מותר כ"א מה שצריך לו לאותו יום כאוכלין ומשקין. **ובשעה"צ ס"ק ט.** א"ר ופמ"ג.

עיין פמ"ג מ"ז ס"ק ה', וצ"ע דלכאורה ממג"א ס"ק י"ד הו"ד לקמן מ"ב ס"ק כ"ה משמע דאין שום אופן להציל מלבוש אלא בדרך לבישה [ודלא כמו שכתב הב"ח גבי טבעת - לקמן ע"ד הטור דדוקא הניח תפילין בארנקי מלא מעות יכול להצילו כדין תפילין אפילו לחצר שאינה מעורבת, אבל הניח בו טבעת אין הארנקי מטלטל אגביו, וביאר הב"ח דאירי בטבעת שרגיל לצאת בו שהוא בכלל מלבוש-], דאי לא"ה נימא דצריך לטבעת לצורך קישוט היום, ולכן מותר להציל גם בידו (אע"ג דטבעת אינה מ"ח כלים, מ"מ לכאורה כל מקום לפי מנהגו כשנוהגים בלבושים מסויימים מותר להציל, ובפרט אגן דפסקינן שיכול להציל ללבוש כפי שיכול ללבוש), ואע"ג דבזה דבאנו לדון להתיר להציל גם בידו כיון שצריך לו, אשר בזה לכאורה דוקא מ"ח כלים, ואולי גם לא כל ה"ח כלים אלא אלו שבאמת צריך להם, מ"מ לכאורה אם גם באמת הדרך שם ללבוש דבר מסויים שפיר דמי גם לענין זה, וא"כ לכאורה משמע דהמג"א אוסר.

ואולם במ"ב לקמן כתב דברי המג"א לענין חצר שאינה מעורבת, וכן ביאור דבריו שם במחצית השקל, והיינו לפי מה דמפרש דהב"ח קאי להציל גם לחצר שאינה מעורבת. אך צ"ע למה ההכרח לבאר כן בב"ח, דהרי שפיר אפ"ל דאע"ג שכתב בתחילה בנידון דתפילין דמותר עם המעות אפילו לחצר שאינה מעורבת, מ"מ מה דדן אח"כ לענין טבעת איירי בחצר מעורבת, וכעין דרך המהר"ח שם בחידושי הגהות אות ב'. ואם כן אם נימא דהמג"א קאי רק לענין חצר שאינה מעורבת, א"כ למה משיג על הב"ח, הרי אפשר לומר דהב"ח תי' רק בחצר מעורבת. אלא לכאורה מוכח דהמג"א ס"ל דאפילו בחצר מעורבת מותר רק ע"י מלבוש, וא"כ יהא מוכח דלא ס"ל כדברי הפמ"ג והמשנ"ב כאן.

אחרים המצילים בשביל בעה"ב

סעיף ט'. מ"ב ס"ק כ'. והא דלא התיר בשו"ע להם כ"א ג' סעודות היינו דוקא כשהם מצילין בשביל עצמם. **ובשעה"צ ס"ק י"א. ובאמת טעמא דמסתבר הוא, דבזה חשובין כבעה"ב גופא דבהול וחיישינן שיבוא לכבות. **עיין לעיל מ"ב ס"ק ד'** ושעה"צ ס"ק ב'.**

כשמחזירים מה שהצילו בשבת אם יכולים לבקש שחר

מ"ב ס"ק כ"ד. אם החזירו לו ואח"כ מבקשים שחר, בחול בודאי צריך לשלם, אבל בשבת יש סברא לומר דהוא שחר שבת אחרי שכבר החזיר לו מעצמו שוב לא יכול לומר מהפקירא קזכינא לעצמי, וכשנוטל שחר שבת הוא נוטל עיין במ"א מש"כ בזה בשם שלטי הגבורים, ועיין בא"ר שמפקפק עליו.

עיין במגן אברהם שכתב כן בהצילו באיסור, אבל אם הצילו בהיתר מותר, ורק כתב דאפשר דאין מחייבין אותו בע"כ ליתן. - ועיין במחצית השקל שכתב שלדידן אין אופן של הצילו באיסור. והא דא"ר מפפק, הוא כנראה אפילו לגוונא של הצלה באיסור, וא"כ צ"ע במאי דהמשנ"ב כתב בשם המג"א רק סברת איסור, אשר זה קאי רק לגוונא של הציל באיסור. - ועיין ביד אפרים [בביאור דברי המג"א שכתב דהחילוק בין הציל באיסור להציל בהיתר הוא רק לדעת הרמב"ם בפכ"ג הכ"ד שכתב טעם לזה שא"ז שחר שבת, שהרי אין שם מלאכה, משא"כ לרש"י והר"ן אין לחלק, יעו"ש].

הצלת מלבושין בידו

סעיף י'. מ"ב ס"ק כ"ה. והמלבושים שמתירין דוקא כשהוא לובש אותם דרך מלבוש, אבל כשהוא נושא אותם בידו לא עדיפי משאר כלים.

עיין לעיל מ"ב ס"ק י"ח בגליון. - ועיין פרי מגדים א"א ס"ק י"ד [ע"ד מג"א שכתב דשלא כדרך לבישה אפילו מלבוש אסור, כתב היינו הלשים טבעתו בידו דהוה דרך לבישה, ושרי לרה"י באיש ואשה כל א' כדינה, מ"מ לא זכור עוד]. משמע דמפרש כונת מג"א שטבעת אסור אפילו כשלוש כיון דא"ז כדרך כל המלבושים (ולפי"ז את"ש דלא מנו טבעת ב"ח כלים), ונתן טעם לדבר דמ"מ לא זכור כיון שאין זה ממלבושיו ממש. - אך צ"ע, דהרי לכאורה פשוט דכונת המג"א לענין שנושא שלא כדרך מלבוש, וכמש"כ במ"ב.

ספרים הכתובים שלא בכתב אשורית

סעיף י"ב. מ"ב ס"ק ל"א. אבל האידנא דבציר ליבא כי נתמעט הדעת והזכרון הותר לכתוב תורה שבע"פ וכו' וגם תורה שבכתב בכל לשון ובכל כתב כדי שיבינו וכו'. **ובשעה"צ ס"ק כ"ו.** מ"א ע"ש שתייר מפני שאין הכל בקיאין לכתוב אשורית. וע"ש שלא פסיקא ליה תירוץ זה כ"כ.

אולי המכוון מדאחר כן [אחר שתייר דאין הכל בקיאין לכתוב אשורית] בקושינו ע"ד שלטי הגבורים [בענין קדושת ספרים שלנו שכתובים בלשונם] הזכיר להקשות מהא דהוי כתב אחר, אך ע"ש ביד אפרים שמפרש שהקושיא היא שם לענין ספר של הגויים שלהם אין ההיתר של עת לעשות.

ספרים הכתובים בסם ובסיקרא

מ"ב ס"ק ל"ב. אבל אם היו כתובים התנ"ך בלשון"ק לא הותר לקרות בהן אם היו כתובין שלא בידו. **עיין** לקמן מ"ב ס"ק ל"ט ושעה"צ ס"ק ל"ז דבנייר מצילין אפילו בסם ובסיקרא, ורק בקלף לא מצילין בסם וסיקרא.

גניזת מקק ספרים

מ"ב ס"ק ל"ז. ולאפוקי אם אינם נמצאים תיבות שלמות רק אותיות וכו', וכ"ז הוא רק לענין הצלה מדליקה אבל לענין גניזה פשיטא דבעינן. **ובשעה"צ ס"ק ל"ה.** דלא גרע ממקק דאיתא בגמרא דטעון גניזה. **עיין** שבת צ' ע"א.

מגילה וכתבי הקודש של לועזיים

בה"ל ד"ה בקיאים. ועיין בר"ן שכתב דכיון דק"ל שהתירו במגילה גיפטיית לגיפטיים וכו' הלכך כה"ג בכתבי הקודש למי שנתנו לקרות בהן מצילין אותן במקומן מפני הדליקה. **עיין** חזו"א יו"ד סימן קס"ז ס"ק י"ב לענין אם בעינן לדקדק לכתוב בקלף ודיו וסופר ישראל כשר, וכנראה שם שדעתו כך אליבא דר"ן וראב"ד. וכן ע"ש לענין אם נכתבה במקום האסור דהוי אצל הגפטי ככתב קוף. וע"ש שנסתפק בכתב לגפטי ואח"כ הובאה למקום אחר.

ללמוד בספרים הכתובים בשאר לשון

בה"ל באו"ד. ומיהו לענין עצם לימוד תורה שבכתב בשאר לשון למי שיכול לקרותה בלשונה"ק, גם אנו מודים להמחצה"ש דלדעת הר"ן בשם הראב"ד אינו נכון לעשות כן.

עיין חזו"א שם ס"ק י"ג בסופו [דלדידן דקורין בספרים נדפסים וחשיב כקורא ע"פ, שפיר י"ל דמותר לקרות בכל לשון לכתחילה].

לקרות מתורה שבכתב הכתובה בכל לשון

בה"ל באו"ד. ואין להקשות ע"ד הראב"ד מהא דברכות י"ג דקאמרה הגמ' למימרא דסברי רבנן דכל התורה כולה בלשנה"ק נאמרה [והיינו לקרות כפירש"י שם], דאי ס"ד בכל לשון נאמרה שמע דכתב רחמנא ל"ל ודחי וכו', הרי דמותר בכל לשון לקרות כמו גבי קר"ש וכו'. י"ל דסבר הראב"ד דכיון וכו', אלמא דלא פשיטא להו לבעלי הגמרא בענין זה אי דוקא בלש"ק נאמרה התורה שבכתב לקרות או בכל לשון, ולהכי מצדד דדינא בזה כמו במגילה דמי שאינו יודע לשה"ק יכול לקרותה בכל לשון. א"נ י"ל דהתם מיירי שקורא הפסוקים בע"פ בשאר לשון, ולהכי אמרינן דבכל לשון נאמרה לקרות.

עיין תוס' שם [ד"ה בלשון] שכתב דאיירי לענין פרשת זכור או מקרא ביכורים וחליצה, ואם כן תירוץ א' כאן את"ש לענין פרשת זכור, ותירוץ ב' כאן את"ש לענין מקרא ביכורים וחליצה. - ותמוה קצת במה שהבה"ל לא הביא דבריהם.

אזכרות הכתובות בשאר לשון

סעיף י"ג. שעה"צ ס"ק ל"ז. אבל אם כתבה בשאר לשון אז בין במגילה ובין שאר כתבי הקודש ניתן לקרות בה, ומצילין אותה מפני הדליקה ג"כ, דהואיל שכתובה בלשון אחר אין בה קפידא לענין דיו. **עיין** פמ"ג א"א סוף ס"ק י"ח [דאזכרות אע"פ שכתב שלא בקדושה בלע"ז וסם וסיקרא אפ"ה מצילין].

כתבי הקודש הכתובים בסם וסיקרא

שעה"צ ס"ק ל"ז. ודע דהא"ר [-ס"ק י-] פליג אעיקר דינא דמג"א, וס"ל דהאידנא שהתירו משום עת לעשות אין נ"מ

בין כתיבה בדיו או בסם וסיקרא.

עיין חזו"א יו"ד סימן קס"ז ס"ק י"ג ד"ה והיה.

הצלת קמיע לחולה שיב"ס

סעיף י"ד. מ"ב ס"ק מ"א. ובחולה שיש בו סכנה מציל הקמיע שלו ויוציאה עליו דרך מלבוש [פמ"ג]. **פמ"ג - מ"ז ס"ק י"ב.**

הצלת קמעין

סעיף י"ד. מ"ב ס"ק מ"ב. וי"א שמצילין. והלכה כדעה הראשונה. ומ"מ כשיש בהן אזכרות י"ל דמצילין [פמ"ג]. **פמ"ג - א"א ס"ק י"ט.**

הצלת אוצר ע"י כיכר או תינוק

סעיף י"ז. מ"ב ס"ק מ"ז. יש מתירים וכו'. והיינו שיכול ליתן אפילו לכתחילה בשבת להציל על ידם, אפילו המעות חשוב מהחפץ שמניח אצלו. **עיין** פמ"ג א"א ס"ק כ"א דמשמע דה"ה שאר חפץ ולא רק כיכר או תינוק.

מטבעות שכתוב עליהם שם הוי'

סעיף כ"א. מ"ב ס"ק נ"ב. ובתשובת חוות יאיר סימן שט"ז מתיר להתיר המטבעות של שם בן ד' שנעשים במדינות שוויידין מטעם כי נטבעו להוציאם, והו"ל כאילו נכתבו בפירוש לשם חול, וכן משמע בפמ"ג.

פמ"ג - מ"ז ס"ק ט"ז. - ועיין מחנה אפרים הלכות ספר תורה בח"ב דף נ"ד מש"כ בענין כזה לאיסור [-בדף שכ"ה בתשובה לשאלה הב' שבהלכות ס"ת, בענין שמות הכתובים ע"ג הזהובים, שאם נכתבו ע"י גויים אע"פ שלא נכתבו לשמו ואסור להתיכן, מ"מ שרי ליהנות מהם].

ליתן מעות של חול בארוה"ק

מ"ב ס"ק נ"ב. עוד כתב מה שנוהגין וכו'. - היינו הט"ז.

גרם כיבוי

סעיף כ"ב. בשו"ע. דגרם כיבוי מותר. הגה. במקום פסידא. **עיין** סימן תקי"ד שעה"צ ס"ק ל"א [שכתב דאין מקור לדברי ההג"ה כאן, ולכן מתירים שם ביו"ט גרם כיבוי אפילו שלא במקום פסידא] - ועיין חזו"א סימן ל"ח ס"ק ז'. [במש"כ לחלק בין הא דהתם דס"ל להרמ"א דלא הוי כלל גרם כיבוי, להא דהכא].

פריסת עור גדי על תיבה שלא תישרף

מ"ב ס"ק נ"ג. עור של גדי. לח ועיין בסימן ש"ח סכ"ה לענין מוקצה, אך לפי המבואר לעיל בס"ב בדעה ראשונה דטלטול מוקצה מותר במקום פסידא, אתי שפיר בפשיטות. **עיין** תוס' מ"ט ע"א ד"ה טומנין שדנו בענין מוקצה לגבי דינא דהכא, והרי הר"ן פרק בתרא כתב דדעת תוס' כדעת ספר התרומות - אם כן אולי מוכח שכל ההיתר הוא רק כשעצם המוקצה הוא דבר חשוב. או שנימא שתיבה אינה דבר חשוב. - והעיר רמ"ש שבכ"פ החיים ס"ק ק' כתב כדברי המ"ב כאן, ועיין לעיל סימן רע"ט שעה"צ ס"ק ג'.

הצלת תיבה שאחז בה האור

מ"ב ס"ק נ"ג. ועיין בסימן ש"ח סכ"ה לענין מוקצה, אך לפי המבואר לעיל בס"ב בדעה ראשונה דטלטול מוקצה מותר במקום פסידא אתי שפיר בפשיטות. **עיין** לעיל בבה"ל סעיף ב' ד"ה ויש, לענין בית שהדליקה בו, שכתב דלא נוכל למחות ביד המקילין, וכאן הוי ג"כ כדין בית שהדליקה בו.

עשיית מלאכה ע"י גרמא

בה"ל ד"ה דגרם כיבוי מותר. לאו דוקא כיבוי דהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, דאפילו בכל מלאכות הדין כן וכנ"ל. **עיין** שלטי הגבורים [-דף מ"ה מדפי הר"ף סוף אות ב', שנסתפק בזה בכל מלאכות הנעשית בלא מתכוין ע"י גרם בפסיק רישיה כי האי דגרם כיבוי אי שריא, או דלמא גבי דליקה הקילו].

ליתן מים בצד האחר של טלית שאחז בו האור

סעיף כ"ד. בשו"ע. י"א שאין יכול ליתן עליו משקין כדי שיכבה כשיגיע להם, וי"א שמותר לעשות כן בשאר משקים חוץ מן המים משום כיבוס וכו', ודברי סברא שנית נראים. **עיין** אבני נזר סימן קס"ט [שמבאר דעת השו"ע שחשש

ליקוט פירות שנתפזרו בחצר

סימן של"ה. סעיף ה'. בשו"ע. נתפזרו לו פירות בחצר אחד הנה ואחד הנה מלקט מעט מעט ואוכל וכו'.
עיין לקמן סימן ש"מ מ"ב ס"ק ל"ז ומש"כ שם בגליון.

ליקוט פירות מתוך צרורות ועפר ליתן לתוך חיקו - בדעת הב"י

מ"ב ס"ק י"ז. אך כשמלקטן מתוך צרורות ועפרוריות מחזי תמיד כעובדא דחול כשנותנן בסל ואסור, והיינו אפילו אם בדעתו לאכול לאלתר. **ובשעה"צ ס"ק י"ג.** וגם בזה ניחא מה דמתיר הב"י במלקט לתוך חיקו. **והיינו** ג"כ דקאי לענין מלקט לתוך חיקו ואוכל מיד, דאין בזה משום בורר, והנדון רק מעובדא דחול, לכן ס"ל שלתוך חיקו מותר.

ליקוט פירות מתוך צרורות ועפר ליתן לתוך חיקו - בדעת הפמ"ג

מ"ב ס"ק י"ז. אך כשמלקטן מתוך צרורות ועפרוריות מחזי תמיד כעובדא דחול כשנותנן בסל ואסור, והיינו אפילו אם בדעתו לאכול לאלתר. **ובשעה"צ ס"ק י"ג.** ובה ניחא מה דמתיר הב"י במלקט לתוך חיקו. ועיין בפמ"ג שאוסר אף בחיקו מטעם בורר.

וע"כ דאיירי לתוך חיקו על מנת לאכול **אחר זמן**, ואם כן ליכא פלוגתא בין ב"י לפמ"ג, דב"י איירי באוכל אח"כ מיד, והפמ"ג איירי באוכל אחר זמן. וגם לפרי מגדים בגוונא דב"י יתכן שמותר ולא הוי עובדא דחול.

בדינא דנתפזרו לו פירות - ובדעת הב"י

מ"ב ס"ק י"ז. אך כשמלקטן מתוך צרורות ועפרוריות מחזי תמיד כעובדא דחול כשנותנן בסל ואסור, והיינו אפילו אם בדעתו לאכול לאלתר. **ובשעה"צ ס"ק י"ג.** דאל"ה תיקשי לשון הברייתא שסיימה משום עובדא דחול לפירוש הרמב"ן דמיירי בנתערב בצרורות, ואולי דההיתר שלו אינו קאי רק לפירוש רבינו יונה דמיירי בנתפזר אחת הנה ואחת הנה, ולא בנתפזר בעפר וצרורות.

יתכן דהמכוון שנוכל לומר שהב"י ג"כ קאי לאופן שלא אוכל מיד, ורק דאיירי על פירוש הרבינו יונה ושם אין נידון של בורר, אבל בגוונא של נתפזר בעפר וצרורות לא יתן לתוך חיקו משום בורר, כיון דאיירי באין אוכל מיד. ואולם הרי אי אפשר לפרש שפירוש הרמב"ן בנתערב בצרורות שיהא קאי בלא רוצה לאכול מיד, דאם כן לא נתחדש שום חידוש בדין עובדא דחול, דכל הדין הזה הוא בלאו הכי משום דין בורר שצריך לאכול מיד ולא בלאח"כ, והרי הברייתא בגמ' שיימה הטעם משום עובדא דחול, וזו היא טענת השעה"צ כאן בריש דבריו שבהכרח צריך לפרש לרמב"ן דאיירי באוכל מיד (גם בגוונא דסל). - אלא המכוון רק על מה שכתב שגם להבנת דברי הב"י צריך לזה, על זה כתב דדברי הב"י גרידא אפשר לאוקים דאיירי רק להרבינו יונה.

ליקוט פירות שנפלו לתוך צרורות ליתן לתוך חיקו

מ"ב ס"ק י"ח. עיין ביאור הגר"א דהאי ואוכל בדוקא הוא, וע"כ אפילו לתוך חיקו וכסותו ג"כ אסור ליתנם.
היינו משום עובדא דחול. - דבורר ליתא אפילו **במניח** על מנת לאכול מיד.

פירות שנתפזרו ללקטם לתוך חיקו

בה"ל ד"ה אחד. אבל מביאור הגר"א משמע דלפי שארי הרבה ראשונים אין להקל בזה. ואין לומר דהגר"א קאי רק בנתערב בצרורות.
והיינו כשיטת הפרישה ע"ש.

פירות שנתפזרו ללקטם לתוך חיקו

בה"ל באור"ד. ואפשר שהב"י ג"כ חזר מדבריו מדהעתיק בשו"ע תיבת ואוכל, ואמנם בסיפא לענין נתערב בצרורות או בעפר בודאי אין להקל ללקטם לתוך חיקו וכסותו, וכ"כ בפמ"ג וכו'.

היינו אפילו תימה דלא חזר מדבריו, אבל עכ"פ בסיפא כשיש נידון של בורר אסור, ועל זה סיים שאם אין נידון של בורר מותר גם לפמ"ג אליבא דב"י. ואם לא חזר בו בשו"ע אזי מותר גם בזה, ועל זה סיים שמ"מ לפי דברי הגר"א גם בזה אסור משום עובדא דחול, כי להגר"א בב' הפירושים אסור משום עובדא דחול גם במכניס לחיקו.

אכרזי בשוקא מאן דעבד לא מפסיד ומשמע לכאורה מזה דלקרוא לאחד ולומר לו בלשון זה משמע כמי שמצוהו וכו'. ויש ראייה קצת ג"כ לדברי מהר"א מהא דכתובות ע' ע"ב יעמיד פרנס ואומר כל הזן אינו מפסיד וכו'.

במש"כ בלשון דמותר לומר לו כשיבוא, אי"כ אולי באומר לו כשקורא לו כל המתקן אולי אסור, ואם כן הרי יש לתרץ בפשיטות מש"כ בשעה"צ מהירושלמי, דהרי התם מיירי בשעת קריאה שאמר מאן דעביד. אך ממשי"כ בשעה"צ ממעמיד פרנס, משמע לכאורה דנוטה להתיר גם באומר לו כשקורא לו, וא"כ את"ש מה שהקשה מהירושלמי והוצרך לתירוץ.

אך יש לעיין לפי"ד מהר"י אבוהב א"כ רב אמי [דאמר בגמ' בשבת קכ"א בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד], לימא חידוש יותר גדול, וכעין שכתב הגרעק"א בחידושו לגמרא בענין אומר אם תכבה לא תפסיד [דמדלא נקט רבותא יותר דמותר לומר אם תכבה לא תפסיד, מוכח דזהו באמת אסור]. ואולי בשלמא התם הקושיא דלימא חידוש באמירה, אבל אין להקשות דלימא חידוש בענין קריאה, דבזה לא איירי, אלא דהרא"ש כתב דקריאה לנכרי את"י במכל שכן מאמירה, ומהר"י אבוהב דן דה"ה בקורא ואומר.

אמירה לנכרי בלשון כל המכבה אינו מפסיד

מ"ב ס"ק ע"א. בב"י בשם מהר"י אבוהב מוכח דה"ה דמותר לומר לו כשיבוא כל המתקן אינו מפסיד. **ובשעה"צ ס"ק נ"ט.** ויש ראייה קצת ג"כ לדברי מהר"א מהא דכתובות ע' ע"ב יעמיד פרנס ואומר כל הזן אינו מפסיד ושרי, ולא הזכירו דדוקא בהכרזה סתם אלא וכו'.

העיר ר' דוד ויסקי שבמהר"ם שיף בכתובות ע' משמע שסובר שאם אמר לאחד הרי זה כאומר אם תכבה.

חילול שבת דרבנן בשביל הצלת ממון כשהוא בעל חוב

מ"ב ס"ק ע"ז. דאפילו באיסור דרבנן אסור לחלל שבת בשביל הצלת ממון [אך אם הוא בע"ח וספק שיתפסוהו א"י יש לצדד בזה].
עיין פמ"ג א"א סוף ס"ק ל"א.

כפרה לחופר גומא להטמין מעות מפני האנסים

מ"ב ס"ק ע"ח. ומיירי כשעבר בשוגג. ואפילו כשעבר במזיד היה מחמת שחפר גומא להטמין מעות מפני האנסים וכו"ו. אבל העובר בשאט נפש למלאות תאותו צריך כפרה יותר ויותר, כי הוא חייב סקילה או עכ"פ כרת ולכן צריך תשובה שלימה [ח"א].

צ"ע דלכאורה גם מפני האנסים אם סוף סוף אסור לו ועשה כן במזיד ולא ע"י טעות שמותר לעשות כן, א"כ הרי אם היו מתרים בו היה גם בזה חיוב סקילה. אולם עיין בחיי אדם [כלל ט' ס"י] שכתב "אפילו עבר במזיד במקום **שהיה מפחד שמא יבוא לו סכנה**", אם כן לכאורה אין זה מזיד ממש, אלא יש בזה כעין טעות שחושש מפני סכנה, או שטעה שמפני הסכנה עשה דבר שלא שייך ממש למניעת הסכנה. - ועיין מש"כ כאן בגליון שעה"צ ס"ק ס"ו.

חפר גומא להטמין מעות מפני הדליקה - אם צריך תשובה

מ"ב ס"ק ע"ח. ואפילו כשעבר במזיד היה מחמת שחפר גומא להטמין מעות מפני האנסים. **ובשעה"צ ס"ק ס"ו.** ולא ציירתי מה שכתב הח"א מפני הדליקה, כי ממ"א וכן מאו"ז מוכח דאין צריך לקבל תשובה היכא דאיכא חשש סכנה. **צ"ע** דלכאורה זה רק לענין מה דעשה למנוע סכנה, אבל מה שהציל מעות שלא כהלכה למה לא יצטרך תשובה, הרי זה לא היה שייך לעצם הסכנה, ורק דהיה אפשר לומר שבכה"ג לא יצטרך תשובה של עובר בשאט נפש.

ואולי המ"ב מפרש בכונת החיי אדם שכתב "שהיה מפחד שמא יבוא לו סכנה כגון שהיה דליקה וחפר גומא להטמין מעות", דהיינו שחשש שבגלל המעות יהא לו סכנה, ואם כן גם זה נכלל בסכנת הדליקה - וצ"ע דאם כן, באמת היה מותר לו לחפור גומא, דהרי אם לא הרי שוב צריך תשובה.

שפיכת מים על גחלת שנוקיים בה

סעיף כ"ז. **מ"ב ס"ק פ"ג.** ואין בזה משום מצרף [היינו שמחזק את הכלי ע"י המים צוננים ששופך עליה] כיון שאין מכיון לזה. **ובשעה"צ ס"ק ע"א.** לעיל בסימן ש"ח סק"ל במ"א.

עיין שם מ"ב ס"ק פ'. [לענין נתינת מים במיחם שפינהו שמביא דברי המג"א בזה].

כאן לדעת האוסרין, דכיון דניח"ל כאן בליבונה הו"ל חשש איסור תורה] ובסימן ק"ס אות א' [שכתב דעפ"ד הט"ז בסימן ש"ט בספק פסיק ריש"י דלא הוי פס"ד, יש להקל בזה כיון דיש כאן ספק מתכוין לכיבוס כיון ד"א בבגד שאין בו לכלוך דשרייתו לאו זהו כיבוסו, יעו"ש].

איסור דקטן עושה ע"ד אביו

מ"ב ס"ק ס"ה. צריך למחות. דקטן אין לו שיקול הדעת לעשות אדעתיה דנפשיה, ועושה לדעת אביו שיודע שכיבוי זה נוח לאביו ועושה בשבילו, ואסור דמצווה על שביתתו. ועיין במ"א דאפילו למ"ד מלאכה שאצ"ל דרבנן, ג"כ צריך למחות בידו.

יש לעיין לטעם הר"ן דאע"ג דמותר לספות לקטן איסור דרבנן לקטן לצרכו, מ"מ בדליקה אסור דהוי לצרכנו, וא"כ איך יהא אם יש קטן בבית ועשן הדליקה מזיק לו הרי הוי לצרכו, ואפילו קטן שבבית אחר שסמוך לכאן, מ"מ יהא נחשב כצורך אפילו באופן שאין קעת חשש סכנה, מ"מ הואיל ואם תתגדל האש הרי יש סכנה גם לשכנים [מהעשן] יהא כבר נחשב כצרכי.

למחות בקטן שבא לכבות

סעיף כ"ה. **מ"ב ס"ק ס"ה.** ועיין במ"א שכתב בשם הר"ן דאפילו למ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה דרבנן, ג"כ צריך למחות בידו. ועיין בפמ"ג מה שכתב בזה. **ובשעה"צ ס"ק נ"ג.** ולפי מה שכתב הגרעק"א בחידושו ע"ש נדחו דבריו.

כנראה המכוון שלפי החילוק שבין לצרכו [-של קטן, שבזה באיסור דרבנן מותר למיספי ליה בידים] או לצורך גדול [כגון הכא דצריך למחות בידו] אתי שפיר, דלא קשה הערת הפרי מגדים [להעיר מסימן שמ"ג].

איסור דקטן עושה ע"ד אביו

מ"ב ס"ק ס"ו. עיין בב"י דאפילו אם בא לכבות דליקה שבבית אחרים ג"כ צריך למחות בידו כיון שעושה בשביל גדול. **ובשעה"צ ס"ק נ"ד.** ולענ"ד דבדליקת אביו מחוייב אביו מן התורה למחות בידו כיון שהוא עושה לדעתו.

צ"ע ממה שכתב לעיל סימן רס"ו סעיף ו' בה"ל ד"ה הג"ה בסופו [דקטן העושה ע"ד אביו הוא רק מד"ס כיון שאינו מצווה בפירוש]. [הערת הר"ד ז"ק ה"ו]. - ועיין לקמן סימן שמ"ג בגליון מש"כ בשם שו"ת משכנות יעקב כעין דברי המ"ב כאן.

ועיין אחיעזר ח"ג סימן פ"א אות כ"ג מש"כ בשם הבית אפרים [דלא תעשה כל מלאכה אתה ובנך להזהיר גדולים על הקטנים אינו אלא אסמכתא] ובשם הגר"ס [דקרא דבנך אצטרך משום דלא תאכילום לא הוי אלא איסור בעלמא כשאר איסורים, משא"כ "בנך" הוי איסור דשבת דחמיר] - ונ"מ בדיני שחיטה וכו"ו לענין פסול מומר של מחלל שבת בפרהסיא. וע"ע שם מש"כ בענין זה. וע"ע שם באות כ"ה מש"כ בשם האמרי בינה לענין אחר [שהקטן עושה לדעתו הוי ג"כ בכלל אזהרה דלא תעשה כל מלאכה], ועי"ש עוד.

אמירה לנכרי אם תכבה לא תפסיד

סעיף כ"ו. **מ"ב ס"ק ס"ז.** ועיין ביו"ד סימן רכ"א ס"ח דמשמע שם דלומר בלשון נוכח אם תכבה לא תפסיד ג"כ אינו רשאי, דזהו ג"כ כאומר לו כבה.
עיין כאן בהגהות הגרעק"א שציין לדברי תשובתו בענין זה.

אמירה לנכרי לכבות במקום שיש בזיון לכתבי הקדש

מ"ב ס"ק ס"ח. זולת בכתבי הקדש מותר לומר לא"י לכבות מפני בזיון כתבי הקודש. **ובשעה"צ ס"ק נ"ח.** מ"א. והכונה דוקא ע"י א"י וכמ"ש.

כנראה המכוון לאפוקי ממה שנראה דהפמ"ג פירש כונת המג"א בעל ידי ישראל, ולכן סיים דרק באמירה לגוי מקילינן [שכתב בא"א ס"ק ל' וכתבי הקדש י"א דמכבה בעצמו, ועיין אות כ"ה ואות כ"ג דדוקא אמירה לעכו"ם ולא כל השבותים]. - ועל כן מפרש המ"ב דגם המג"א נתכוין רק לאמירה לגוי לכבות.

לקרוא לנכרי ולומר לו כל המתקן אינו מפסיד - בחבית יין שנתרועעה

מ"ב ס"ק ע"א. בב"י בשם מהר"י אבוהב מוכח דה"ה דמותר לומר לו כשיבוא כל המתקן אינו מפסיד.
ובשעה"צ ס"ק נ"ט. הנה בירושלמי שבת איתא דר' אמי

ונתן הכהן

הגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א

מרא דאתרא הקריה החרדית בית שמש ומרבני בית הוראה "אהבת שלום"

בענין פרשה שאין בה פ"ה אותיות אבל יש בה הזכרה האם כשיש הזכרה מצילין גם כשאין פרשה או רק אם זה פרשה שלימה

א) שבת קט"ו ע"ב, בעא מיניה רב הונא בר חלוב מר"ג, ס"ת שאין בו ללקט פ"ה אותיות כגון פרשת ויהי בנסוע הארון מצילין אותה מפני הדליקה או אין מצילין. [ופירש"י פ"ה אותיות זהו שיעור לספר תורה שנמחק או בלה להיות עומד בקדושתו, כגון ויהי בנסוע הארון שהוא ספר לעצמו ויש בה פ"ה אותיות וכו']. א"ל ותיבעי לך פרשת ויהי בנסוע הארון גופה, היכא דחסר פרשת ויהי בנסוע הארון לא קא מיבעי לי דכיון דאית ביה אזכרות אע"ג דלית בה פ"ה אותיות מצילין, כי קא מבעיא לי ס"ת שאין בו ללקט מאי, א"ל אין מצילין, ופירש"י ותיבעי לך פרשת ויהי בנסוע הארון גופה שנכתבה לבדה וחסרה אות מהו להצילה, וע"ז ענה לו דמבעיא לי ס"ת שאין בה ללקט ובאותו ליקוט עצמו ליכא אזכרות, ופשט ליה דאין מצילין, ומבואר מדברי רש"י דס"ת דיש בה פ"ה אותיות ודאי מצילין, וכן כשיש אזכרות אף דלא נשאר פ"ה אותיות מהס"ת מצילין. וכן בפרשה אחת שנכתב לבדה אף שהיא חסירה מצילין, אם יש בה אזכרות, והבעיא היא רק אם לא נשאר פ"ה אותיות מכל הס"ת ואין אזכרות, וזוהו פשט דאין מצילין.

וכן הוא בטור וש"ע סי' של"ד סי"ב: וכן ס"ת שיש בו ללקט פ"ה אותיות מתוך תיבות שלימות, או שיש בה אזכרה, מצילין אותה, ע"כ. הנה מבואר דבחדא מהני, או שיש פ"ה אותיות, או דנשאר בה אזכרה מצילין.

אולם ברמב"ם פכ"ג מה' שבת הכ"ח כתב וז"ל: ספר תורה שיש בו ללקט פ"ה אותיות מתוך תיבות שלמות, ואפי' בכללן יגר שהדוטה, וכן אם היתה בו פרשה שאין בה פ"ה אותיות ויש בה הזכרות כגון ויהי בנסוע הארון, מצילין אותן מפני הדליקה. וכו"ה לשון הר"ף. ומבואר בדבריהם דדוקא פרשה שלמה דיש בה הזכרות אז מצילין גם כשאין בה פ"ה אותיות, וצ"ל דהא דכתבו הר"ף והרמב"ם כגון ויהי בנסוע הארון, הא בין כך יש בה פ"ה אותיות כמו שכתב הרמ"מ וז"ל: ושיש בה הזכרות ואין בה פ"ה אותיות שמצילין, הוא כשנמחקו ממנו אותיות או אות אחת, עכ"ל, ור"ל דפרשה שמצילין היינו כגון ויהי בנסוע הארון שחסר ממנו כמה אותיות, דמי"מ שם פרשה עלה ויש לה קדושת ס"ת, וכ"כ הר"ד עראמה ז"ל בביאורו לרמב"ם דכיון דויהי בנסוע הוא ספר בפ"ע, אף שחסר ממנו אות כיון שיש בה הזכרות, מציל, ע"כ. ועכ"פ משמע דבעינן שיהי פרשה דיש בה הזכרה, אבל משום הזכרה לבד אין מצילין, וכ"כ ברא"ש פרק כל כתבי סימן א' פרשה שאין בה פ"ה אותיות אלא שיש בה הזכרות, וכ"כ ברי"ח כל ס"ת דאית ביה פיסקא דאית ביה שם, אף ע"ג דאין בו ללקט פ"ה אותיות מצילין אותו, עכ"ל, הנה דקדקו לכתוב פרשה, ויש להבין מאי עדיפותא דפרשה דוקא, הא כיון דהטעם משום דאית בה הזכרה, א"כ גם בהזכרה לבד שצילו. ועוד צ"ע מה דכתבו הרמב"ם והר"ף על פרשה דאית ביה הזכרה, אע"פ דאין בה פ"ה אותיות, כגון ויהי בנסוע הארון, ועי' ברי"ח דכתב דמה שכתב הר"ף כגון ויהי בנסוע הארון קאי אתרווייהו, דויהי בנסוע אית בה תרתי פ"ה אותיות והזכרות, ונקט הר"ף לומר דבכל חדא מהני סגי, ע"כ. ויש להבין, דלגבי שם מאי המשל דוקא לויהי בנסוע, הא מויהי בנסוע הארון למדין על ס"ת שנשאר פ"ה אותיות דנשאר בקדושתו, כיון דבויהי בנסוע הארון יש בו פ"ה אותיות כמש"כ רש"י, והוא נחשב ספר לעצמו, ולמדנו שנחשב לס"ת על ידי פ"ה אותיות, וכ"כ הרמב"ם בפ"ה המשנה פ"ג דידין מ"ו, אבל מה המשל לויהי בנסוע כשאין בה פ"ה אותיות, הא איכא טובא שמות בכל התורה, ומהיכא תיתי ללמוד פרשה שיש בה שם מפרשת ויהי בנסוע, וצ"ע.

מהו מעליותא דפרשת ויהי בנסוע

ב) והנה בגמ' קאמר א"ל ותיבעי פרשת ויהי בנסוע הארון גופה, חזינן דאיכא מעליותא בפרשת ויהי בנסוע הארון גופה יותר משאר פ"ה אותיות, לבד ממעליותא דאית ביה הזכרות, דזה לא עלה על דעת המקשה. ואפש"ל בפשוטו דהמעליותא בזה הוא דהוי מכונסות, ואל' מדוע אתה שואל רק כשאין בו ללקט דמשמע מפוזרות, הא גם במכונסות כל שאין בו פ"ה אותיות אין בו קדושת ס"ת [ועי' תוס' ד"ה מיתבי, ועי' מהרש"א שם דהקשה מאי מקשה ליה תבעי ויהי בנסוע הארון גופה הא כיון דלקט משמע מפוזרות, א"כ משמע דבמכונסות סגי אף דאין בו פ"ה אותיות, וכן מקשה מאי מקשה בגמ' מיגר שהדוטה הא התם הוי מפוזרות, ותמוה דהא חזינן דבין לר"ה בר חלוב ובין לר"ג אין עדיפותא של מכונסות באין פ"ה אותיות, וכל עדיפותא דויהי בנסוע גופה, היינו משום דאיכא אזכרות ושפיר מקשה מיגר שהדוטה, וכן מה שאמר ר"נ ותיבעי ויהי בנסוע גופה, היינו משום

דס"ל דבאמת אין עדיפותא במכונסות]. אבל ברש"י כתב ותיבעי לך לפרשת ויהי בנסוע הארון גופה "שנכתבה לבדה" וחסרה אות מהו להצילה, הנה אפש"ל דר"ל נמי דמה צריך לשאול בס"ת דנשאר רק פ"ה אותיות דיש חסרון בס"ת, דאין כאן כבר ס"ת אלא דנשאר שארית, ותיבעי לך דויהי בנסוע לבדה, דהא ויהי בנסוע לבד אם נכתבה נמי אית לה קדושת ס"ת. ואם חסר אות ממנה, אף דלא מינכר כולי האי החסרון דנשאר שם הפרשה עליה, מ"מ כאן דאין בה פ"ה אותיות אין מצילין, וע"ז קאמר ליה כיון דאיכא אזכרות מצילין בכ"ג, והבעיא הוא בלא אזכרות.

והנה עכ"פ מתבאר מרש"י דפרשת ויהי בנסוע הארון, כשנכתב לבדו נמי איכא בו משום קדושת ס"ת, ולא דמי לפ"ה אותיות בעלמא דמבואר ברש"י לעיל מיניה, דרק היכא דהוי ס"ת ונמחק, אם נשאר בה פ"ה אותיות נשאר בקדושתה, דכתב דפ"ה אותיות זהו שיעור לס"ת שנמחק או בלה להיות עומד בקדושתה. ומשמע דהיכא דכתב לכתחילה רק פ"ה אותיות, אין בו קדושת ס"ת, משא"כ פרשת ויהי בנסוע הארון גופה, דהוי ספר בפ"ע וכמו שכתב רש"י דמזה נלמד השיעור דפ"ה אותיות, א"כ היא עצמה יש לה קדושת ס"ת, ואפי' כשנכתב לבדה.

בענין פרשה שכתובה בפ"ע, ויבואר דיש ב' הלכות לגבי הצלה א. קדושת ס"ת. ב. ניתן לקרות, ולא תליין זב"ז כלל

ג) ונראה דלאו דוקא פרשת ויהי בנסוע הארון, אלא כל פרשה שבתורה שנכתב יש לה קדושת ס"ת. וכן מבואר בתוספתא ידים פ"ב ה"ד, ופסקה הרמב"ם פ"ט מאבות הטומאה ה"ח: הכותב הלל ושמע לתינוק להתלמד בו, אע"פ שאינו רשאי הרי אלו מטמאין את הידים, ע"כ. והנה מבואר לגבי טומאת ידים דוודאי בעינן קדושת כתבי הקודש, דבפרשה שלימה איכא קדושת ס"ת, וגם חזינן דאף דלא ניתן ליכתב ולקרות בו למ"ד, מ"מ איכא קדושת ס"ת, ונראה דגם ויהי בנסוע הארון לא ניתן ליכתב לבדו, דרק חמשה חומשיין ניתן ליכתב כ"א לבדו, וכמו שכתב הרמב"ם פ"ז מס"ת הי"ד וז"ל: אבל לא יכתוב מגילה שיהי בה פרשיות, ומשמע דרק חומש, אבל ויהי בנסוע לאו חומש הוא, וכן נראה דמנקרא חומש ולא שבועי, ובהכרח כי לגבי לכתוב בפ"ע מתחלק לחמשה ספרים ולא לשבעה, אף דהרמב"ם פסק הא דפ"ה אותיות בפכ"ג משבת ובפ"ט מאבות הטומאה, ובעצמו כתב בפ"ה המשניות בפ"ג דידין דהטעם דפ"ה אותיות משום דויהי בנסוע הוי ספר בפ"ע, ויש בו פ"ה אותיות, ומ"מ לא ניתן ליכתב לבדו, דבס"ת הוא איננו ספר בפ"ע, והוי כמו דאיתא בגיטין דף ס' לגבי לכתוב מגילה של חלקים מהס"ת בפ"ע, דאף למ"ד דהתורה מגילה ניתנה אין כותבין משום דכיון דאידיבך אידיבך, עיי"ש, וכמו"כ פרשת ויהי בנסוע אף דספר בפ"ע, מ"מ כיון דאידיבך אידיבך ולא נאמר דהוי ספר בפ"ע, אלא ללמוד ממנו שיעור דקדושת ס"ת, ולא מצינו עוד נ"מ בזה חוץ מזה [ועי' ס' חקרי לב דדן בזה בארוכה, למאי נ"מ נאמר דהוי ס"ת בפ"ע]. ועכ"פ כן מבואר בתוספתא, דכל פרשה שנכתב בפ"ע איכא בזה קדושת כתבי הקודש אף דלא ניתן ליכתב, ושאינו מס"ת שנכתב בסם וסיקרא דאינו מטמא את הידים, כדאיתא בפ"ד דידין מ"ה וברמב"ם פ"ט אה"ט ה"ז עד שתהא אשורית ובדיו, דאין הס"ת נכתב כדנינו, ולא קדוש בקדושת ס"ת, משא"כ בפרשה דהפרשה נכתב כדנינו, אלא דיש איסור לכתוב פרשה לבדה, אבל לא מחסר בעצם כתיבתו, ושפיר קדוש בקדושת כתבי הקודש, ואינו תלוי כלל אם ניתן לקרות או לא לגבי למיהו בזה קדושת כתבי הקודש. ומאי דאמר בגמ' קט"ו ע"א דכתובה בשאר לשון אין מצילין מפני דלא ניתן לקרות, אין זה רק בשאר לשון דלית בזה קדושת כתבי הקודש, ומ"מ אם ה"י ניתן לקרות ה"י לזה קדושה לגבי הצלה. תדע, דכתבו הפוסקים דבזה"ז דניתן לכתוב ולקרות בכל לשון משום עת לעשות, מצילין לכו"ע, אף דלגבי קדושה ודאי ליכא בזה קדושת ס"ת ואין מטמא את הידים. וגם למ"ד בגמ' דניתן לקרות בכל לשון אין מטמא את הידים, אף דבזה ודאי מצילין, חזינן דניתן לקרות ולכתוב הוא דין היכא דליכא בזה קדושה עצמית מחמת כתיבתו, בזה תלוי אם ניתן לקרות או לא, אבל ודאי יתכן דאיכא קדושת ס"ת אף דלא ניתן ליכתב, והיינו תוספתא דידין דמגילה דשמע והלל אף דלא ניתן לכתוב ולקרות מטמא את הידים משום דאית ביה קדושת ס"ת. וזה מוכח מעצם הדין דס"ת שנמחק ויש בו ללקט פ"ה אותיות יש בו קדושה ומטמא הידים ומצילין מפני הדליקה, אף דלא ניתן לקרות בו, דהרי היכא דאיכא טעות א' בס"ת פסול להכותבו, ונחשב ס"ת שאינו מוגה, והיכא דיש ארבע טעויות בכל דף, א"א לתקן וטעון גניזה כמש"כ הרמב"ם פ"ז מה' ס"ת, ומ"מ ודאי מטמא את הידים כדאיתא במתני' דידין, ומצילין מפני הדליקה, והיינו משום דין קדושת ס"ת דאית ע"ז, וה"נ פרשה אחת שנכתב אף דלא ניתן

לקרות בו אית בה קדושת ס"ת. ועי' חזו"א א"ח סי' ס' ס"ק י"ב דנתקשה בזה, עיי"ש.

יבואר דיש ב' הלכות הנלמדות מפרשת ויהי בנסוע א. דין פ"ה אותיות בתורת חלק מס"ת. ב. דין פרשה בפ"ע ובתנאי שיש בה הזכרה

ד) והמתבאר מכל זה דאיכא ב' דינים בזה, א' דין דפ"ה אותיות לבד, וזה נאמר רק כשהוא חלק מס"ת או מחומש, דכיון דנשאר שיעור אותיות כויהי בנסוע, דנשאר בזה קדושת ס"ת ולא פקע מיניה קדושתו כמש"כ רש"י. ועוד מבואר במתני' דידין פ"ג מ"ה ס"ת שנמחק ונשתיר בו פ"ה אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון מטמא את הידים, מגילה שכתוב בה פ"ה אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון מטמא את הידים, ופירשה הרמב"ם וז"ל: כל היריעה של ספר כיון שנכתב בו זה המנין מן האותיות נתקדשה והיתה מכתבי הקודש, ע"כ, והיינו נמי היכא דהוא חלק מספר שהתחיל לכתובה, וע"ז אמרינן דמיד שכתב פ"ה אותיות כבר נתקדש קדושת הספר. וכ"כ בבהגר"א בתוספתא דידין פ"ב הי"ד דר"ל דה"י זה תחלת כתיבתו, ומשכתב ממנה פ"ה אותיות נתקדשה בקדושת ס"ת, ע"כ. ומשמע מזה דאם כתב רק פ"ה אותיות אלו אין לזה קדושת ספר, ורק כשהוא חלק מהס"ת משכתב בה שיעור זה נתקדש, וכן משמע מלשון הרמב"ם פ"ט מאה"ט עיי"ש, ודוק. ב. ועוד נאמר דפרשה יש לה קדושה של ס"ת, והיינו שפרשה בעצמותה יש לה קדושת ס"ת, כמבואר בתוספתא דידין שהבאנו לעיל, והתם בע"כ באין דעתו להשלים, דהא איתא התם אע"פ שאינו רשאי, ובדעתו להשלים הא מותר כמבואר בגיטין דף ס'. ועוד דהא איתא התם שמע והלל, ואם בדעתו להשלים תיפ"ל דהוי פ"ה אותיות, אלא בע"כ דכאן נאמר דין אחר דפרשה יש לו קדושת ס"ת, ומטמא את הידים, וא"כ כ"ש לגבי הצלה וכמבואר בדף קט"ו. דגלוינו ס"ת אם מטמא ידים גם מצילין. וגם מזה מוכח דדין קדושה לגבי טומאת ידים ולגבי הצלה מפני הדליקה, אין תלוי כלל בדין ניתן לקרות.

ולפ"ז מבואר היטב מה ששאל ר"נ לר"ה ב"ח ותיבעי לך פרשת ויהי בנסוע הארון גופה, והיינו דלמה אתה צריך לשאול בדין פ"ה אותיות דאין לו קדושה עצמית, אלא משום קדושת ס"ת בכללה, ונשאר בזה הקדושת ס"ת, יש לך לשאול אפי' פרשת ויהי בנסוע גופה דהוי קדושה בפ"ע, דה"י ס"ל לר"נ דצריך פ"ה אותיות, דגם הא דפרשה בפ"ע קדושה ג"ז נלמד מויהי בנסוע, וכיון דויהי בנסוע הוי פ"ה אותיות נלמד דרק אם יש בזה פ"ה אותיות יש לה קדושה, והשיב לו דכיון דאיכא אזכרות לא תיבעי לי, ורש"י מפרש בזה דמשום אזכרות לבד מצילין, דאזכרות לבד סגי בזה ידה"י לזה קדושה לגבי הצלה.

אבל הרמב"ם והר"ף ור"ח מפרשים דמה שענה לו כיון דאיכא אזכרות מצילין אף דאין פ"ה אותיות, הוא לגבי פרשה דאית לה קדושה, וכמו ששאל דאפי' פרשה עצמה דאית לה קדושה עצמית נמי בעי פ"ה אותיות, וע"ז השיב לו דבפרשה עצמה לא נאמר כלל דין דפ"ה אותיות, אלא דכל פרשה דאיכא בו אזכרות נמי אית לה קדושת ספר, והיינו דרק לגבי דין דישאר לה קדושת ס"ת בכללותה, בזה בעי דיהי לה שיעור שראוי לכתוב ספר, דבזה נשאר שם ספר ע"ז כיון דיש לה עדיין שיעור אותיות של ספר, אבל לגבי שם פרשה דאית לה קדושת ס"ת, בזה אין לחלק בין יש לזה שיעור ספר או לא, דמ"מ שם פרשה עלה, אלא דבעי פרשה שיש בה אזכרות, דזה ודאי דעם אזכרות יש לה קדושה יותר, וכיון דנלמד מויהי בנסוע דהיא פרשה שיש בזה הזכרות, א"א למילף רק דפרשה דיש בזה אזכרות אית לה קדושת ס"ת, אבל לגבי פ"ה אותיות לא שייך לומר דפ"ה אותיות איכא קדושה יותר מפ"ד אותיות, אלא דלגבי ס"ת שלימה דהיינו שייחשב שנשאר על זה קדושת ס"ת, בזה נאמר פ"ה אותיות דאי יש עליה צורת ספר כבר, כיון דאיכא עליה כ"כ אותיות דאפשר לכתוב בזה ספר.

ואפשר לכיון זה בדברי הר"ן דכתב על דברי הר"ף דכגון ויהי בנסוע הארון דקאי אתרווייהו, דבויהי בנסוע איכא תרתי פ"ה אותיות ואזכרות, וכתב הר"ף כגון דבכל חדא מהני סגי, ע"כ.

ולפ"ד אפש"ל דכוונתו דבויהי בנסוע הארון איכא תרתי, דינא דפ"ה אותיות דנשאר עדיין קדושת ס"ת בכללותה. ועוד יש לויהי בנסוע הארון מעלה, דהיא פרשה שיש בזה אזכרות דיש לה קדושה משום עצמה, וע"ז כתב הר"ף דבחדא מינייהו סגי.

ביאור סברת ומקור המחלוקת לענין הזכרה כשאין פרשה בפ"ע

ה) ונראה הטעם מדוע מייאנו הר"ף והרמב"ם לפרש כרש"י דמשום אזכרה לבד מצילין, דמאין פסיקא ליה כן לר"ה ב"ח, הא חזינן דלגבי טומאת ידים אין מועיל הזכרות לבד, דדוקא פרשה מטמא את הידים או פ"ה אותיות. וכיון דקתני פרשת שמע, ואף

ויהי בנסוע הארון גופא, משמע דהבין שאלתו דר"ה ב"ח דלא מיירי בס"ת שנמחק ונשתייר בו פ"ה אותיות, דבאמת לא נקט ר"ה ב"ח ס"ת שנמחק, אלא ס"ת שאין בו ללקט פ"ה אותיות, והבין ר"ג דכוונתו ספר דאין בו פ"ה אותיות כויהי בנסוע הארון דאית ביה, והיינו דשאל לו מה הדין פרשה שאין בו משום פ"ה אותיות, אי אית ביה קדושת ס"ת. ולכן שאלו דמה צריך לשאול בפרשה עצמה דאין בו פ"ה אותיות, תיבעי גם ויהי בנסוע הארון גופא היכא דחסרה, גם איכא שם פרשה עלה, וע"ז השיב לו דבזה אין לו שאלה כלל, דבפרשה לא בעי פ"ה אותיות אלא אזכרות, אלא השאלה שלו הי' על ס"ת שנמחק. ור"ג דהבין כן משום דבס"ת שנמחק הא איכא ברייתא מפורשת דמביאה אח"כ בגמ' דאם אין בה פ"ה אותיות דאין מצילין, ולכן הי' פשוט דשאלתו על פרשה [וע"ז מהרש"א ומהר"ם שיף דהקשו אמאי לא פשיט ליה מהברייתא], ומ"מ השיב לו דשאלתו על ס"ת שנמחק וכשאיין בו ללקט פ"ה אותיות, וכנראה דברייתא לא שמיע להו, והשיב לו דבזה אין מצילין, ולפי"ז יוצא דשאלתו דר"ה לא הי' דגם בפרשת ויהי בנסוע הארון היכא דחסרה ליכא קדושת ספר, אלא אדרבה, דהוא שאלו פרשה שלימה אם אין בה פ"ה אותיות אם יש בו קדושת ספר, ור"ג אמר דגם בפרשה חסרה דויהי בנסוע הארון גופא אם חסרה עדיין שם פרשה, ורק כשאמר דהשאלה הוא לגבי ס"ת שנמחק אז השיב לו דאין מצילין, וא"כ א"ש פסק הרמב"ם והרי"ף. ואפשר עוד לומר דגם תשובתו הי' דשאלתו הי' לגבי פרשה דאין בו שם, וע"ז השיב לו דאין מצילין, ומינה דביש בה שם פשיטא דמצילין כל דהוי פרשה. וכ"ע ס"ל הדין דבפרשה שאין בה פ"ה אית ביה הזכרות דמצילין.

דמשום פרשה ליכא בזה, וא"כ כל שלא נשאר פ"ה אותיות אין מצילין. וע"ז השיב לו כשחסרה עדיין שם פרשה עלה, וכיון דאיכא אזכרות מצילין.

עוד בענין פרשה חסירה שיש בה הזכרה, ואי איכא פלוגתא בין ר"ג לר"ה ב"ח לגבי זה

והי' אפשר לומר דגם הרמב"ם והרי"ף שכתבו פרשה שאין בה פ"ה אותיות ויש בזה אזכרות כגון ויהי בנסוע הארון, לא דס"ל דויהי בנסוע הארון היכא דחסר נמי מצילין, אלא דבעי פרשה שלימה, כמו שהתחילו פרשה שאין בה פ"ה אותיות, דמשמע פרשה שלימה. ומה שאמרו כגון פ' ויהי בנסוע הארון היינו דהוא פרשה, ולא בעינן בה הדין דפ"ה אותיות, דגם כשנכתב לבדה דליכא מעלה דפ"ה אותיות מצילין אותה משום שם פרשה, וה"נ כל פרשה דלא בעי בה פ"ה אותיות. ובהי' א"ש קושית השפת אמת דהקשה כיון דר"ג לא ס"ל המעלה דאזכרות, אמאי פסקו הרי"ף והרמב"ם כר"ה ב"ח, הו"ל למיפסק כר"ג, ונשאר בצ"ע, ולפי מש"כ דר"ג לא הי' פליג על ר"ה ב"ח בפרשה שלימה דלא בעי פ"ה אותיות, אלא בפרשה דחסרה, וכמו ששאלו ותיבעי לך פ' ויהי בנסוע הארון גופא היכא דחסרה, דס"ל דליכא עלה שם פרשה לגבי קדושת ס"ת. והרמב"ם באמת פסק כוותיה דבעינן פרשה. אולם במ"מ ובביאור ר"ד עראמה זצ"ל מבואר דס"ל להרמב"ם דגם ויהי בנסוע היכא דחסר אות עדיין יש שם ספר ע"ז, וכמבואר להדיא כן בביאור ר"ד עראמה ז"ל. וא"כ מבוי' שפסק כר"ה ב"ח ולא כר"ג.

ועוד אפשר דר"ג לא פליג כלל על ר"ה ב"ח, דהנה הרה"ג ר"ר רייכמן שליט"א אמר לי דמלשון שאלתו דר"ג ותיבעי לך פרשת

דאיכא בזה שמות, משמע דדוקא פרשה. וכן מדקתני מגילה שכתוב בה פ"ה אותיות, ומיירי סתמא תחילת התורה, דהתחיל לכתוב, וכ"כ בחזו"א או"ח ובידים, וקתני דוקא פ"ה אותיות אף דיש כבר שם, משמע דאין מטמא את הידים [וכן דייק בחזו"א ידים, דלגבי טומאת ידים כל שאין פ"ה אותיות אין מטמא אף דאיכא שם ע"ש, והיינו דהוא הולך לשיטת רש"י וטוש"ע דלגבי הצלה משום שם לבד מציל, ובכ"ז לגבי טומאת ידים לא מטמא], וא"כ מאין פסיקא ליה לגבי הצלה. וליכא למימר דס"ל דלגבי הצלה מסתברא דבקדושת השם צריך להציל, דהא בדרך קט"ו ע"ב הברכות והקמיעות אף דיש בהן אותיות של שם אין מצילין מפני הדליקה, אלא נשרפים הן ואזכרותיהן, וודאי אית בקמיעין קדושת שם, דהא אפי' שם שכתוב על ידות הכלים יגנו, וכן שם שכתוב על בשרו בדרך ק"ב ע"ב אסור לעמוד בפניו ערום, ויש בזה קדושה, והמוחקו לוקה, כמש"כ הרמב"ם פ"ו ה"ו מה' יסוד התורה, ושם שבקמיעין לא גרע מזה ובכ"ז אין מצילין בשבת מפני הדליקה, א"כ מאין פסיקא ליה לר"ה ב"ח דבס"ת שנשאר בה שם פשיטא דמצילין, דהא קדושת ס"ת ליכא כבר, ומשום שם עצמו אין היתר הצלה. ולכן פירשו הרמב"ם והרי"ף דדוקא בפרשה דחזונו דיש לה קדושת ס"ת כדאיתא בתוס' דידים, איכא דין הצלה, משום דס"ל דלגבי קדושת ספר דאית בפרשה ליכא חילוק בין פ"ה אותיות לפחות, אלא דבעי תנאי שם. ועוד איכא חידוש בר"ה ב"ח, דאף דהפרשה חסרה אות, מ"מ אינו מאבד ע"י שם פרשה, ויש לה קדושת ספרי הקודש. ואפשר דגם ר"ג סובר דבפרשה שלימה לא בעי פ"ה אותיות, אלא דס"ל דויהי בנסוע הארון היכא דחסרה מאבד בזה שם פרשה, כיון דהיא לא כהלכתה, ולכן אמר לו ותבעי לך מויהי בנסוע היכא דחסרה

מקור הלכה

הרה"ג רבי יצחק דרזי שליט"א מח"ס שבות יצחק

צלולים במשמרת, הן מצד הכלי שהוא כלי המיועד לברירה זו, ואינו כמשמרת שמיועדת לברירת יין שאינו צלול [ולכן שפיתת משקה צלול לתוכה דומה לשפיתת בעלמא], והן מצד מעשה הברירה שעושה ברירה מקצועית בגוף המים, ודומה יותר לבורר מפסולת, ולכן יש בזה משום עובדין דחול גם למי שאינו מקפיד, לא מבעיא להרמב"ם שאסר אפילו סנינון מים צלולים במשמרת, אלא גם לחולקים על הרמב"ם במשמרת אין לדמות לזה סנינון בפילטר וכמש"נ.

ולכן:

- א.** אסור להשתמש בפילטר הנמצא על פי הברז או בפי קנקן מים, או שמותקן עם ברז מיוחד למים מהפילטר מלבד הברז הרגיל, ואסור גם למי שאינו מקפיד להשתמש בו, דכשנמצא לפניו ב' אפשרויות ובוחר באפשרות של ברירה, ניכר כונתו לפעולת ברירה, והדבר ניכר לו על פי ידיעתו גם אם אינו רואה את המסננות שנמצאות תחת הכיור שיוצא מהם צינור מיוחד זה. כן שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל. [אם לוקח מים שכבר נבררו מערב שבת והם עתה במיכל, שרי גם כשהם יוצאים מברז למים מסוננים].
- ב.** אם אין לפניו אפשרות אחרת, ומשתמש בברז זה שמחובר בו פילטר, והמים אינם מעורבים בגרגרי פחם, והם במצב שאינו מקפיד כלל על סנינון, אין לאסור משום מחזי כבורר, כי משתמשים בכלי זה גם כשאין כונת ברירה. [לברור בשביל אחרים שקצת מקפידים אסור גם אם הבורר אינו מקפיד כלל לעצמו, וכמשנ"ת בשבות יצחק שם אות ג' בהערה].
- ג.** כמו"כ פילטרים לסנינון מים המותקנים בצינור בכניסה לבית, ומסננים גם את המים שמשמשים להדחת כלים ושאר צרכים, אינו כמשמש בכלי שמרגיל למלאכה, ושרי להשתמש בברז גם למים לשתייה כשאין מקפיד על הסנינון. ולמי שמקפידים קצת אסור משום בורר כמשנ"ת.
- ד.** במקומות שבהם יש מסנני מים לסנינון מתולעים בצינור הראשי שבכניסה לבית [מצוי בכמה מקומות בחוץ לארץ], אם משתמש לשתייה ואכילה הרי זה בורר בכלי ואסור. ואם משתמש במים שעברו במסננות רק לדברים שאין צריך סנינון, כהדחת כלים וכדו', ליכא איסור בורר, וגם לא איסור עובדין דחול כיון שלא משתמש להדיא בכלי ברירה. כן שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל. [כמובן כל זה כשלא נעשית פעולה חשמלית בסנינון].

מסננות שבכור

ה. על דרך זה שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל במסנת שבפי הכיור העשויה להפריד בין הנוזל למוצק, דאחרי שהיא מונחת והוא שופך שרי, ואין בזה משום עובדין דחול, כי הברור נעשה ע"י השלכת הפסולת בלי עסק עם הכלי, אבל אסור להניח המסנת, או לשנות השסתום למסנת,

ולפנינו יבוארו דוגמאות לעובדין דחול המרגיל למלאכה בכלי או בפעולה.

ג. עובדין דחול במכשירי סנינון מים [פילטר] למי שאינו מקפיד כלל

סנינון מים במסנת פילטר, למי שמקפיד אפילו קצת, אסור משום בורר, ונתבאר גדריו בשבות יצחק ח"י פרק כ"ו, וכאן הנידון הוא רק למי שאינו מקפיד כלל, וכן לא מדובר כאן במסנת שמתערבים גרגרי פחם במים, וכשפותח ברו נבררים מים מגרגרי הפחם, אלא גם באופן דליכא משום בורר, מ"מ יש לדון בזה משום עובדין דחול.

דאיתא בשו"ע סי' ש"ט סעי' י': יין או מים שהם צלולים מותר לסננון במשמרת, הגה ואע"פ שיש בו קסמין דקין הואיל וראויין לשתות בלאו הכי. ולהרמב"ם במשמרת אסור ואפילו מים ויין צלולים.

ובטעמו של הרמב"ם כתב המשנ"ב נראה משום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, ופירושו לפי המבואר בתשובה הנ"ל, שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול יבא לידי מלאכה, וכ"כ בערוך השלחן סעי' ל' דלהרמב"ם יש לגזור שמא יתן אינם צלולים כדרכו בחול.

כמו"כ יש לפרש בדברי הלבוש סעי' י' שכתב דבמשמרת הואיל והוא עשוי לשמר בו מחזי כבורר ומשמר בשבת. כלומר מחזי כבורר, ומזה יבא לידי בורר כמשנ"ת.

נמצא דכדרך שהוא עושה בחול ומחזי כבורר, איסורו משום שלא יבא לעשיית מלאכה וכמש"נ. ולהרמב"ם גזרינן הכי גם בסנינון מים צלולים במשמרת.

וכתב המשנ"ב ולדינא הלכה כדעה ראשונה, ע"כ. כלומר שרי לברור מים צלולים במשמרת. וצ"ב מאי שנא מאיסור טחינת גבינה בכלי המיוחד לכך, דחיישינן שמזה יבא לשחיקת תבלין במכתשת.

וי"ל דבמים צלולים אינו עושה תיקון של פעולת מלאכה בדבר, כמו בטחינת גבינה שהוא טוחן ממש רק שאינה גידולי קרקע.

ובשו"ת אגרו"מ ח"ד סי' ע"ד טוחן אות ד' ביאר בגדרי עובדין דחול שיש בעשיה ע"י כלי, דפעולות הנצרכות בשבת עושים אותם בדרך עראי, וע"י כלי העשיה היא טובה כמלאכה קבועה שעושים בחול, ולא ניכר ענין עשיית עראי שנעשית בלא קפידא על המלאכה שתעשה יפה, עיי"ש. כלומר וזה יבא אותו לידי עשיית מלאכה.

ולדבריו מש"כ המג"א בכלי שטוחן גבינה דעל כל פנים כלי הוא, כלומר העשיה בכלי שהיא עשיה מדוקדקת היא דרך חול, וזה יבא אותו לשחיקת תבלין במכתשת.

ועל דרך זה שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל דהמסנן בפילטר לסנינון מים מזהומים, דומה יותר לעוסק במלאכה מנותן מים

א. התעסקות בדבר המרגיל למלאכה

בתשובות הרמב"ם ח"ב סי' ש"ו שאלו האם אסור לתלות מצנפת משום עובדין דחול, כמו שאסרו בשבת קל"ח תליית משמרת שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.

והשיב הרמב"ם, דאין הפירוש בעובדין דחול לאסור כל מה שעושה בחול, דא"כ לא יאכל ולא יסב כדרך שעושה בחול וכו', וביאר וז"ל: דבר ברור הוא למבין שאין אתה מוצא לעולם דברים שאסרו חכמים משום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה, כגון מי שנשברה לו חבית של יין לא יספג ביין או יטפח בשמן, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שאם תתיר לו שמא יבא לידי סחיטה. נתפזרו לו פירות בחצירו לא יתן לתוך הסל או לתוך הקופה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שאם תתיר לו שמא יבא לידי עימור. וכן בתליית המשמרת שמא יבא לשמור. אבל תליית הכוז והמצנפת וכיוצא בהן מותר ולא אסרו חכמים, שאין שם דבר לחוש שמא יעשה, ע"כ.

מבואר דגדר עובדין דחול הוא מעשה כדרך עשיה בחול בדבר המרגיל למלאכה, וזאת ע"י התעסקות בכלי שבו עושים מלאכה כתליית משמרת שהיא כלי שמסננים בו, או ע"י התעסקות בדבר שבו נעשית המלאכה באופן הדומה למלאכה, כגון נתפזרו פירות בחצר, שדומה למעמר.

והתפארת ישראל על המשניות בתחילת דבריו בכלכלת שבת הביא תשובת הרמב"ם זו, וכתב דעובדין דחול יש בו ג' אופנים, או משום דדומה לאחד מהל"ט מלאכות, או משום שמא ע"י כך יבא לעשות מלאכה, או משום טרחא יתירתא. ועיי"ש דוגמאות לזה.

ב. התעסקות בכלי שעושה צורת מלאכה

איתא בשו"ע סי' שכ"א סעי' י' דאסור לגרור גבינה במורג חרוץ בעל פפיות [אע"פ שמותר לחותכה בסכין דק דק ואין בזה משום טוחן], והוסף המג"א ס"ק י"ב: ונ"ל דה"ה בכלי קטן מאד העשוי כזה אסור, דעל כל פנים כלי הוא.

וביאר המשנ"ב דכיון שהכלי מיוחד לכך הרי זה דרך חול, ודמי לשחיקת תבלין במכתשת, והוא הדין בכלי אחר המיוחד לכך, ע"כ.

מבואר דכלי שמיוחד לטחינת גבינה, אע"פ שבדבר הזה אין חשש שיבא לידי מלאכה [שאין בטחינתה איסור מפני שאינה גידולי קרקע והיא ראויה לאכילה], וגם הכלי המיוחד לזה אין חשש שיגרור בו תבלינים שצריכים כתישה במכתשת, נמצא שלא הכלי ולא הדבר הנטחן שייכים למלאכה, מ"מ ההתעסקות בכלי שעושה צורת מלאכת טחינה, תביא לעשיית מלאכה בכלי אחר ובדבר אחר. וע"ע בדברי האגרו"מ דלהלן.

או להעמיד בצד הכיור כלי דוגמת מסננת כדי לסנן, משום עובדין דחול. ומשום בורר אין בזה כיון דתרוייהו פסולת, וכמש"כ המשב"ז ס"ק י' שמותר לברור פסולת מפסולת. [הפסולת שמעל המסננת היא מוקצה, ויכול לגרור אותה ע"י מזלג לצד הכיור אם זה נצרך בשביל השימוש בכיור, ואם יש צורך להסיר הפסולת מהכיור לצורך השימוש בו, יגביה ע"י צלחת שיש עליה מזלג וכדו' כדי שהטלול יחשב מן הצד לצורך דבר המותר, דהיינו המקום בכיור, והצלחת לא נעשית בסיס האסור בטלול, כיון שיש עליה דבר היתר חשוב יותר, והטלול נחשב טלול מן הצד. כמו"כ אם נפל לכיור מטלית או דבר הדומה לזה שיש איסור מלבן בשפיכת מים עליהם, מפני שהם דומים לבגד ששרייתו היא כיבוסו, יכניס תחתיה כלי שיש עליו גם דבר היתר חשוב יותר מהם, כדי שיוכל להגביה ולפנות].

ואע"פ שבמסנת זו אינו יכול לבא לידי מלאכה, נתבאר לעיל דאסור להתעסק עם כלי שעושה פעולת מלאכה, אע"פ שאינו יכול לבא לידי מלאכה בכלי זה, וכמו שכתב המג"א בכלי שטוחן גבינה דעל כל פנים כלי הוא, כלומר כלי זה ירגיל אותו לעשיית מלאכה בכלי אחר.

ולא דמי לתליית משמרת שהשו"ע סי' שט"ו סעי' ט' אסר רק כשיש בזה עשיית אוהל כמבואר במשנ"ב שם, דהתם היא מיועדת לברירת יין שאינו צלול, והוא מסנן בה יין ששותים אותו כך כצלול, או מסנן מים עם קסמים שאין כאן מעשה ברירה כמש"נ, משא"כ הכא בברירת פסולת מפסולת הוא עושה מעשה ברירה והכלי מיועד לזה, וההיתר בברירה זו הוא רק בגלל שאין כוונתו להשתמש באחד מהם, שאין זה כאוכל מפסולת. ולדעת רש"י גם תליית משמרת אסורה משום עובדין דחול של בורר ולא משום אוהל, בדפ"ק"ח: פרש"י מדרבנן אסור למתלייה למיעבד עובדא דחול. ובדפ"ק"ט: ד"ה מערים כתב לרבנן אין תולין את המשמרת, לאו משום אוהל אלא משום עובדא דחול, מערים ותולה אותה לצורך רימונים, דלאו עובדין דחול נינהו, ומסנן בה שמרים הואיל ונתלית. ופירש דבריו הרשב"א שלא יתקן לשמר בקבע כדרך שהוא עושה בחול, כלומר שלא יבא לידי תליה ושימור האסור. ועיי"ש במה שהקשה דמשמע בגמ' דהאיסור משום אוהל, ובמה שמסיק בדברי רש"י, ואפשר היה לי לומר דהא דתני משמרת בהדי כילה, לאו משום דכולן חד טעמא אית להו.

ד. עובדין דחול בפעולה המרגילה למלאכה

דוגמאות לעובדין דחול דמחזי כעוסק במלאכה ויבא לידי מלאכה, מצינו בכמה מלאכות.

א. בבורר

כתב הרמב"ן [דף קמ"ג]: דפירות שנתפזרו במקום עפר וצרורות אסור ללקטן משום דמיחזי כבורר, ואפי' בפירות גסין, ולהכי תנאי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, אבל לאכול [לאלתר] מותר. ובביאור הגר"א [סו"ס של"ה] כתב בשם הרמב"ן שנתפזרו "לתוך" צרורות ועפר וכו', וכן משמע בתוספתא או שלקט מתוכן עפר וצרורות ה"ז חייב. ולפ"ז צ"ל דמש"כ מחזי כבורר קאי אפירות גסין שאינם בתוך העפר וצרורות, ואע"כ מחזי כבורר, ועיי"ש בדברי הרמב"ן.

ב. במעמר

איתא בסי' של"ה סעי' ה': נתפזרו לו פירות בחצר אחד הנה ואחד הנה, מלקט מעט מעט ואוכל, ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה.

ובסי' ש"מ [סעי' ט'] איתא: אסור לקבץ מלח ממשרפות המלח שדומה למעמר, ועי' במשנ"ב דבמלח שאין מעמר דאורייתא מפני שאינו גידולי קרקע, דוקא במקום גידולו אסור, ופירות אסור גם שלא במקום גידולן. כלומר כשחסר רק תנאי אחד במלאכה דמי למלאכה ואסור. וע"ע בסי' של"ה סעי' ה' ובחיי אדם כלל י"ג.

הראתי קמיה הגר"ש אלישיב זצ"ל גלגלת עם כלי קיבול המיוחדת לאיסוף פירווי לחם מהשלחן, ואמר שיש בזה משום עובדין דחול של מעמר, ואיסוף ע"י מברשת שרי, ואין זה כפירות שנתפזרו בחצר כי הדבר נשתנה מכמות שהיה בשדה, ועוד שאין זה בחצר אלא בבית.

ג. בקושר

שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל דאזיקון סגירתו אסורה משום דמי למלאכה, שיש כאן תוצאה של קשר שהחוט עומד כמחובר בקשר, ורק חסר בצורת הקשר. סוגר של אריזות מזון העשוי חוט מתכת מצופה פלסטיק, להביא קצה אל קצה מותר, ולסובב אסור דמי לפותל חבלים.

ד. בבונה

אסרו ביטול כלי מהיכנו מפני שדומה לבונה או לסותר,

כמבואר במשנ"ב ובבה"ל סי' רס"ה ס"ג. ואיסורו חמור יותר מעובדין דחול, ואפילו מאיסור מוקצה, כיון שזהו עצמו סרך מלאכה, וכמש"כ הפמ"ג בסי' של"ה סעי' ד', וכמש"נ בשבות יצחק בדיני מוקצה פרק כ'. ובסי' ש"ג חילקו במחזי כבונה בין ג' כלים, פקק חלון, נגר, קנה, וי"ל על פי המבואר במשנ"ב שם דבפקק חלון שהצורך בחלל החלון נוגד לכך שיחשב כבנין וסתירה, לכן די לזה שיחשוב עליו מערב שבת כדי שלא יהא מחזי, וקנה שנועלים בו שדומה קצת לנגר שתוחבים אותו בבנין, לדעת רש"י צריך שיהא ראוי לתשמיש אחר כדי שיראה כלי, ונגר שהוא יותר דומה ליתד ומסמר שעשוי להקבע במקום אחר, הצריכו שיהא קשור בחוט.

מתג חשמל שנותנים עליו כיסוי לשבת שנצמד עם סקוטש, שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל שאסור להחזירו אם נפל, ונראה דדומה לקנה שמחמירים כרש"י שצריך להיות לו צורת כלי במקום אחר. מתלים הנצמדים לקיר ע"י ואקום הרי זה כבנין, ואסור לא רק משום מחזי כבנין.

ה. עובדין דחול שהוא משום זילתא, ופעמים שמועיל לזה

כלי מיוחד לשבת

יש אופנים של עובדין דחול שהם אסורים משום זילתא דשבת ולא משום סרך מלאכה, ופעמים שמועיל לזה כלי מיוחד לשבת כשהזילתא היא רק כלפי עצמו, ויבואר לפנינו. **א.** איתא בגמ' שבת קמ"ז: ת"ר אין גוררין במגררת בשבת [להתחכך בה, רבינו חננאל, ופרש"י דהוי עובדא דחול], רשב"ג אומר אם היו רגליו מלוכלכות בטיט ובצואה גורר כדרכו ואינו חושש, רב שמואל בר יהודה עבדא ליה אימיה מגררתא דכספא.

ובטעם האיסור להתחכך במגררת ביאר הלבוש סי' שכ"ז ס"ג דמגררת להתחכך בה לא דמי למלאכה ולא לטירחא יתירה, מ"מ כיון דלפעמים הוא מגרד בו גם כן כשצריך לו לרפואה, הוא כעובדא דרפואה דחול כשיעשהו משום רפואה, ויאמרו הכל דגם עכשיו לרפואה קעביד. וכתב הפמ"ג במשב"ז ס"ק ב', איני יודע כעת מהיכן למד הפירוש כן. והמשנ"ב העתיק רק את המשך דברי הלבוש דבטיט וצואה לא מחזי על ידי הגירוד כעובדין דחול.

והאגרור"מ [ח"ד סי' ע"ד במלאכת טוחן אות ד'] ביאר טעם האיסור להתחכך במגררת, דמגררת היא כלי לנקות עצמו כשהוא מלוכלך, וכל אדם מחוייב לנקות עצמו בערב שבת לכבוד שבת, והרי הוא ממש עובדא דחול, וכשאירע שנתלכלך בטיט לא אסרו, אולי משום דלא שכיחא או שהניקוי עדיף.

ב. ודין זה הובא בשו"ע [סי' שכ"ז ס"ג], דאין מגרדין בכלי העשוי לכך, אלא אם כן היו ידיו או רגליו מטונפות בטיט וצואה. והקשה העולת שבת תמה אני על כל הפוסקים שהשמיטו הדין דאם יש מגררת מיוחדת לשבת שרי, ותיירץ האליה רבא דהך דרב שמואל מיירי להסיר טיט וצואה, ולכבוד שבת היה עושה מכספא ולא דבעי מיוחד לכך. וכ"כ הבית מאיר דעבדא לו שינוי לכבוד שבת כמו מלבוש שבת, ואינו להתיר האיסור אלא דקאי בהיו ידיו מטונפות בטיט, ע"כ. ומצינו כן במאירי שכתב, ולא מגררין במגררת שהוא דרך חול, ואפילו שינה במגררת כגון שעשאה של כסף וכיוצא בו.

מאיך המג"א פירש דבמגררת המיוחדת לשבת שרי להתחכך בה, וכתב השעה"צ [ס"ק ח'] דבאליה רבה רצה לדחות דברי המג"א, אבל ברבינו חננאל שלפנינו איתא בהדיא דהיינו להתחכך בה.

והוסיפו המג"א והמשנ"ב דמזה נהגו הבתולות להיות להם כלי משער חזיר המיוחד לשבת לתקן בו מעט השערות להשכיבם, דתו לא מיחזי כעובדין דחול, אבל לסרוק בו אסור שאי אפשר שלא יתלוש שער. ובספר דעת תורה ציין גם לדברי המג"א [סי' של"ח סעי' ה'] דמותר לשחוק בעצמות שקורין טשי"ך אף על פי שמשמיעים קול, הואיל ואינן מכוונין לשיר, והוסיף המג"א בשם ש"ג והובאו דבריו במשנ"ב, דנוהגין לעשותן של כסף שיהיו מיוחדין לשבת, דאם לא כן מיחזי כעובדא דחול. [לענין מעשה אם מותר המשחק בשבת ובחול, יעוי' במג"א ובמשנ"ב שם, ובאגרו"מ יו"ד ח"ג סי' ט"ו אות ב' עוד נימוקים בזה]. כמו"כ בבה"ל [סי' של"ח ס"א ד"ה הואיל] כתב דבכלי המיוחד להקיש על הדלת יש בזה מיחזי כעובדא דחול, והביא דברי ספר תוספת שבת שמותר להקיש על הדלת בכלי המיוחד רק לשבת, וציין לעיני בדברי המג"א בדין המגררת. וע"ע בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' ע"ו.

ג. בשו"ע וברמ"א סי' של"ז סעי' ב' מבוארים אופנים שמותר לכבד את הבית, והאגרור"מ [בח"ד שם] דימה כיבוד הבית לניקוי הגוף, וכתב דעצם הכיבוד הוא עובדא דחול שבערב שבת צריך לנקות הבית לכבוד שבת, כלומר לא אסרו כיבוד

הבית כי הוא דבר המוכרח, עיי"ש, ולפי המבואר במאירי ובאליה רבה והבית מאיר דמגררת להסיר טיט וצואה שהיא עובדא דחול המותר, יש כבוד שבת לעשותו מיוחד לשבת כמו מלבוש שבת, הכי נמי גם מטאטא לכיבוד הבית יש בזה כבוד שבת לעשותו מיוחד לשבת.

ושמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל דעצם הכיבוד בפרט בזמנינו זה נראה זלזול לשבת [בעבר היו מנערים הפסולת לקרקע, כמבואר בשו"ע סי' ש"ח סעי' כ"ז, והיו מוכרחים לכבד הבית], ולכן כבוד שבת הוא שיהא מטאטא מיוחד לשבת, ודי בכך שהוא יודע שכלי זה מיוחד לשבת, ואם עוטר המברשת בשקית נילון גם זה עושה אותו מיוחד לשבת. [והטעם שהתירו טלטול הפסולת, כתב הרמב"ן [במלחמות פרק כל הכלים] שהתירו טלטול מן הצד כדי שתהיה להם דירה נאה לכבוד שבת, וכן איתא בשעה"צ [סי' של"ז ס"ק ז'], [וע"ע בחזו"א סי' מ"ז ס"ק כ"א במש"כ טעם ההיתר], וכשרוצה להגביה הפסולת אם נתקבץ במדה שהוא כגוף של רעי יכול להגביה כדרכו [בשיעור גרף של רעי יעוי' במשנ"ב סי' ש"ח סעי' כ"ז דבעצמות אם נתקבצו הרבה עד שמאוס בעיניו להניחן כך הרי זה כגוף], ואם נתקבץ בחצר במקום הלולך שלא במקום ישיבה, או שאין זה מאוס כ"כ, ובפרט אם מגביה שקית מאכל שנתרוקנה וכדומה, יגביה ע"י כלי שיש בתוכו דבר היתר, דגם זה חשיב טלטול מן הצד, ומותר כשעושה זאת לצורך דבר המותר, דהיינו כדי להשתמש במקום זה, וכמש"נ כ"ז בשבות יצחק הלכות מוקצה פרק ט' ופרק י'.

ו. זילתא בטלטול והתעסקות בכלים מסויימים

א. שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל דעצם טלטול פלאפון מעורר תמיהה והרגשת זלזול, ומשום כך טלטולו אינו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, אלא יש בזה משום זילתא דשבת [שהוא אחד מאופני איסור עובדין דחול], ולכן גם כשהמכשיר מנותק מקליטה ומשמש רק כשעון מעורר אין לטלטלו, וכן כל טלטול דבר שנראה זילתא אסור, כגון סיגריה מדומה וכדומה דברים שטלטולם מעורר תמיהה והרגשת חול, וכמו"כ לשבת במכונית גם כשאין כרוך בפתיחת הדלת איסורים אחרים.

ב. ולפתוח דלת המכונית, כתב האגרור"מ בתשובותיו שנדפסו בספר טלטולי שבת תשובה ז', דכשהמכונית בחצרו רגילין להשאיר שם דברים כיון שהוא מקום שמור בחצרו, דודאי הרבה אינשי עושין כן, ומטעם זה אף אם יזדמן מקום שיתמחו האינשי אין לאסור במקום שלא יראו, ואינו ככל דבר האסור מפני מראית עין משום שאין לאסור ממש בזה. מבואר מדבריו דתמיהה האינשי היא סיבה שלא לפתוח כשיש רואים, אפילו בדבר שרגילים בו כשאין רואים.

ג. כשמשתמשים בפלאפון כשעון מעורר בלי לטלטלו, אם קולו נשמע מחוץ לחדר צריך לסדר שישמע קול שעון מעורר, ולא קול צילצול טלפון שהוא זילזול לשבת, כן שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל. [וע"ע בסי' רנ"ב סעי' ה' ובאגרות משה או"ח ח"ד עמוד קכ"ח].

ד. כתב הגרעק"א בגליון השו"ע סי' ש"ו ס"ק ה', דמדברי התוס' בשבת ס'. שכתבו דשילוח לחבירו משום שמחת יום טוב מקרי צורך גופו עיי"ש, אמרתי להתיר לשלוח לחתן ביום חתונתו בשבת נרות [פמוטות] כסף שלא הדליקו בו באותה שבת [לדורון דרשה כנהוג], דמשום שמחת החתן מקרי צורך גופו.

ולפ"ז לכאורה היה אפשר לשלוח לחתן דורון דרשה, מצלמה, מיקסר וכדומה, כל כלי שמלאכתו לאיסור. אולם שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל דהיום שטלטול דברים אלו מעורר תמיהה הוא זילזול לשבת ואסור, וזה בגדר עובדין דחול, ובזמן הגרעק"א טלטול פמוטות לחתן לא עורר תמיהה.

ה. יעוי' בבה"ל סי' של"ז ס"ב ד"ה שלא ישתברו, דכיבוד הבית במטאטא שנשברים קסמים אפילו כשיש לצדד שאינו פס"ר, מיחזי כעובדא דחול וכמזלזל באיסור שבת.

ו. החזו"א נשאל על רעש הגנרטור שלכאורה יש בו זילתא דשבת כקול הרחיים בסי' רנ"ב ס"ה, והשיב הרחיים צועקות חול, והגנרטור צועק שבת.

ז. להשאיר נגן או טייפ פועל בשבת כדי להשמיע דברי תורה, או מסך דולק לראות תמונות, הרי זה מעורר תמיהה והרגשת חול, והוא בכלל עובדין דחול.

ח. עוד אופן של עובדין דחול שהוא זילזול ליום טוב, איתא בסי' תק"ד דאסור לשחוק פלפלין וחרדל ברחיים קטנים שלהם, וביאר הגר"ז בסעי' ד' דאפילו שוחקן אחד אחד, כיון שדרך לשחוק הרבה ביחד ביום אחד לצורך ימים רבים הרי זה דומה לעובדין דחול, והוא זלזול ליום טוב, ומטעם זה אסור לגרר ביום טוב את התמכא במורג חרוץ, לפי שדרך לגררו הרבה ביחד לצורך ב' ימים, ע"כ.

סימן שלג. שלא לפנות אוצר בשבת

א אוצר של תבואה או של כדי יין אע"פ שאינו מוקצה כנ"ל סי' ש"י דין י"ב אסור להתחיל בו לפנותו משום טירחא או עובדין דחול אבל מותר לעשות שביל ברגליו לכאן ולכאן דרך הליכתו ויציאתו ואם התחיל מע"ש מותר לפנות בשבת פחות מה' קופות [א] שכל קופה ג' סאה אפי' לדבר הרשות ואם צריך לפנות לדבר מצוה כגון להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש מותר אפי' להתחיל בו לפנותו [ואפי' להגביהם ולשלשלם בחלונות שבכותל או להורידם בסולמות או לטלטלם מגג לגג] ודוקא ה' קופות של ג' סאין ולא יותר אם ה' האוצר גדול ואם לא ה' אלא ה' קופות מפנה מהם ד' קופות וכן אם ה' ג' או ד' לא יפנה כולו שמא יראה גומא בקרקעית האוצר ויבא להשוותה ואפי' במרוצף אין להקל [ב] וכשמפנה אלו ה' קופות לא יחלקם בקופות קטנות להקל המשא מפני שמרבה בהילוך ואם באו לו הרבה אורחים מפנה כשיעור ה' קופות לכל אורח ובלבד שלא יפנה א' לכולם אלא כל א' יפנה לעצמו או אחר יפנה בעדו [ודוקא כה"ג דעובדין דחול התירו לדבר מצוה אבל שאר שבות אסור אא"כ הוא שבות דשבות כנ"ל סי' ש"ז דין ט"ז] (ס"א ב' ג' ד' ה' ו' ובה"ל ד"ה שמא וד"ה וכל וע"ל סי' שכ"ג דין ז).

ב כל שבות שהתירו לצורך מצוה מותר ג"כ לצורך אורחים ולא מקרי אורחים אלא כשנתארחו אצלו בביתו או שזימן אורחים שנתארחו אצלו אחרים או שזימן חברו שיבא לכבוד האורח אז מותר לפנות גם בשבילו אבל כשמזמין חברו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים ואינה סעודת מצוה אלא סעודת רשות ואם הסעודה בעצמה סעודת מצוה ודאי מותר לפנות לפי חשבון כולם (ס"א וסק"ט).

ג חביות של יין שהובאו על עגלה אפי' בע"ש [דבשבת יש בזה בלא"ה איסור שמא בא מחוץ לתחום] ודעתו מבעו"י בפירוש לשנות מהן אפי' אסור להורידן בשבת דהוי כמפנה האוצר אלא ימשוך ממנו כשהוא עומד על העגלה ואם א"א בענין אחר והוא צריך לשנות ממנו בשבת [ואם נזדמנו לו אורחים או לצורך מצוה אפי' אפשר בע"א] מותר לפנות [אם אינו יותר מט"ו סאין דהיינו אם החבית אמה על אמה ברום אמה וג' אצבעות] ובמקום פסידא אם מותר בזה אמירה לגוי ע"י סי' ש"ז דין י"ז וסי' של"ד דין ל"ה ואם הגוי מעצמו פורקן בשבת א"צ למחות בידו (ס"ג וסק"י י"א וע"ל סי' רס"ו דין ח' וע"ל סי' של"ז דין ט' י').

ד גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה (סק"ח).

סימן שלד. דיני דליקה בשבת

א מכבה שחייב מה"ת הוא דוקא כשמכבה לעשות פחמין אבל סתם כיבוי הוי מלאכה שא"צ לגופה ואיסורה מדרבנן (ס"ק פ"ד וע"ל סי' רע"ח דין א').

ב גחלת המונחת במקום שרבים ניזוקים בה אם יכול לטלטלה לפנותה למקום שאין רבים מצוים בה יעשה כן (וע"ל סי' ש"ח דין י"א) ואם אין יכול מותר לכבותה בין היא של עץ [א] בין היא של מתכת ואע"ג דשל מתכת מתחזקת ע"י המים ששופך עליה כיון שאין מתכוין לכך מותר (ס"ז וסקפ"ב פ"ג פ"ה וע"ל סי' תק"י דין ה' ו').

ג תיבה שאחז בה האור יכול לפרוס עור של גדי לח מצדה האחר שלא תשרף ואפי' העור מוקצה יש להקל במקום פסידא (ס"ב וסקנ"ג וע"ל סי' ש"ח דין ל"ו).

ד טלית שאחז בה האור יכול ליתן עליה משקין כדי שיכבה כשיגיע להם חוץ מן המים משום כיבוס [ב] ויכול לפושטה שלא תהא מקופלת שלא יאחזו ע"י האור בכולה ומתכסה בה ואינו חושש אם תכבה ואפי' נתכוין לזה מותר (וע"ל דין ל"ג) אלא שיזהר שלא ירוץ ויקפוץ וינענע עצמו אנה ואנה כדי שיכבה או שינענע את הטלית כדי שיכבה דבזה עושה מעשה כיבוי ממש ולא גרם כבוי ולא יעשה כן בישראל אלא מתכסה בהטלית כדרכה (ס"ג כ"ד וסקנ"ד נ"ה).

ה ס"ת שאחז בה האור פושטה וקורא בה ואם כבתה כבתה ומותר לקרוא לגוי ולומר לו שיכבה אותה (סקנ"ה ס"ח ודין לכפות קערה על הנר שלא תאחזו בקורה נתבאר בסי' רע"ז דין ט' ולתת כלי עם מים תחת הנר שנכפף בסי' רס"ה דין ז' וע"ל סי' ש"ט דין ה').

ו נפלה דליקה בשבת אסרו חכמים להציל אפי' לחצר המעורבת יותר ממזון ג' סעודות שחששו שמתוך שטרוד להציל ישכח ויכבה לכן אם נפלה דליקה בליל שבת קודם סעודה יכול להציל כדי מזון ג' סעודות ואפי' יש לו מה לאכל ואפי' מתענה ת"ח דלא פלוג רבנן ויכול בעה"ב להציל עבור כל א' וא' מב"ב מזון ג' ס' הראוי לאדם והראוי לבהמה לבהמה ויכול להציל לחם משנה לכל סעודה ומשקין יכול להציל לצורך כל היום אבל יין אין מותר רק מזון ג"ס (וע"ל סי' של"ה דין א') ומצילין לחולה ולזקן ולרעבתן מזון ג' ס' כבינוני ואם הציל פת נקי לא יציל פת סובין אבל איפכא מותר ואפי' לכתחלה יכול להציל פת סובין ואח"כ פת נקי וכן בשר ודגים או שאר שני מינים אפי' אם הציל כבר מין א' יכול לומר במין השני אני חפץ ואפי' הציל הוא פת הרבה רשאים ב"ב ג"כ להציל כ"א מזון ג"ס אף שיכולים לאכל משלו ואם נפלה דליקה בשחרית מציל מזון ב' סעודות ובמנחה מזון סעודה א' וכ' הב"ח שאם הוא לאחר חצות אפי' עדיין לא אכל אין מציל כ"א מזון סעודה א' ובפמ"ג מפקפק בזה [ג] (ס"א ג' ה' י' וסק"ב י' י"ב ט"ו ובה"ל ד"ה כדי וד"ה ובשחרית).

ז מצילין ביה"כ מזון סעודה א' למוצאי יוה"כ מפני הסכנה ואם חל יוה"כ ביום ה' ויודע שלא ימצא לקנות ביום ו' על שבת מצילין גם לצורך שבת מזון ג"ס אבל לא משבת ליוה"כ ויו"ט (אפי' חל יו"ט ביום א') ולא לשבת הבאה (ס"ד וסק"ג י"ד).

ח הא דאין מצילין אלא מזון ג"ס היינו דוקא בב' כלים אבל בכלי א' מצילין אפי' יש בו מאה סעודות ויכול להניח לתוך טליתו הרבה מזון אפי' מערה מכמה כלים כיון שמוציא הכל בפעם א' אבל להניח הרבה כלים מלאים תוך הטלית ולהוציאם בב"א אסור כיון שהם כלים מחולקים (ס"ו וסקט"ז) ואפי' היו מונחין כן קודם הדליקה אסור להוציאן (חזו"א אור"ח סי' ס' סק"א ד"ה ק"כ).

ט ומותר להציל כלי תשמישו הצריכים לו לאותו היום כגון כוסות וקיתוניות וכן שאר כלים הצריכים לו לצורך סעודותיו כגון כפות וסכינים וכדומה. וכלי השתי' יכול להציל לצורך כל היום (ס"ז וסק"ז ובה"ל ד"ה כלי).

י ולובש כל מה שיכול ללבוש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ומוציא ופושט [ד] אבל להוציא מלבושים בידו אין מותר כ"א מה שצריך לו לאותו היום [ה] (ס"ח וסק"ח י"ט וע"ל סי' ש"א דין נ"ב נ"ג).

יא ואומר לאחרים בואו והצילו לכם כל א' מזון ג' סעודות אבל אין יכול לבקשם שיצילו בשבילו דלא הותר לו כ"א ג' סעודות ואפשר דמעצמם יכולים להציל בשבילו אפי' יותר ממזון ג"ס כיון שאינם בהולין כ"כ כמו בעה"ב ובני ביתו דדוקא כשמצילין עבור עצמן אין יכולין להציל יותר מג"ס לכל א' ויכולין להציל בשבילו אפי' מעות כדלקמן דין י"ד אבל אסור לטלטל בשבילו לכרמלית (ס"ט וסק"ד כ' ושה"צ).

יב וכשאמר להם הצילו לכם אם רוצים זוכים בו מן ההפקר [ועי' בחו"מ דדינא דמלכותא דינא דלא מהני יאוש ואפשר דשא"ה כיון שאמר הצילו לכם אם לא אמר הצילו לכם לא הוי הפקר [1] שיכול לומר הייתי יכול להציל ע"י גוי כדלקמן או ע"י ישראלים שהיו מצילין לעצמן ומחזירין לי ואם אמר בואו והצילו ולא אמר לכם צ"ע אם הוי הפקר] ואם אינם רוצים לזכות מפני שיודעים שלא מדעתו הפקירם אלא רוצים להחזיר לו ולקבל שכר על הצלתם הרשות בידם ולא הוי שכר שבת דמעיקרא לאו אדעתא דהכי נחתי ומהפקר זכו וחסידי לא יטול השכר. ואם החזירו לו ואח"כ מבקשים שכר אם הצילו בחול ודאי צריך לשלם להם אבל בשבת אפשר דהוי שכר שבת כיון שכבר החזיר מעצמו ע"י במג"א ועי' בא"ר שמפקפק עליו (ס"ט וסק"ב כ"ג כ"ד ובה"ל ד"ה כיון).

יג אחרים המצילים יכולים ג"כ ללבוש כל מה שיוכלו ללבוש ולפשוט ולחזור וללבוש וזוהו יכול לומר בואו והצילו בשבילי כיון שראוי לו לכל היום (ס"ט וסק"א).

יד דוקא בני הבית שהדליקה בו לא יצילו יותר משיעורים הנ"ל אבל בתים הקרובים ויראים שתגיע להם הדליקה שאינם בהולים כ"כ יכולים להציל כל מה שירצו ויכולים לטלטל ג"כ מעות

שערי הלכות

ד. כן סתם בשו"ע, והביא דעת הרמב"ם שאינו לובש ומוציא אלא פעם אחת ב"א. וכן הסכימו האחרונים להתיר, דדעת הרמב"ם בזה יחידאה. ועיין מה שהאר"ק בזה בברכ"י בסי' ש"א ס"ק י"ב.

ה. ועיין לקמן בשע"ה אות י"א אי שרי לדעת מרן להוציא לרה"ר.

ו. כן מבואר בשו"ע, ואף דבב"י משמע דנוטה לדעת הר"ן דהוי הפקר אפילו בלא אמירה, מ"מ בשו"ע כתב דוקא כשאמר וכדעת רש"י, ועיין מש"כ בזה במאמ"ד סק"ז.

סימן של"ד

א. לדעת הרמב"ם בשל עץ אסור, דפסק דמשאצ"ג דאורייתא, ובשו"ע הביאו ב"א, וכתב בכה"ח ס"ק קנ"ז דע"כ בעל נפש יחמיר לעצמו בזה.

ב. עיין לעיל בסי' ש"ב בשע"ה אות ב' בבירור דעת מרן בדין שרייתו זהו כיבוסו בבגד שאין עליו לכלוך, די"ל לחומרא.

ג. וכ"כ המאמ"ר סק"א שיוכל להציל ב' סעודות, וכתב עוד דאם נאנס ולא אכל בליל שבת דקי"ל דצריך לאכול ביום ג"ס, יכול להציל מזון ג"ס.

סימן של"ג

א. לדעת מרן אפילו ה' קופות שרי אף לדבר הרשות, ומה שהקשה הט"ז ע"ד עיין מה שיישבו בזה בחמד משה סק"א ובנה"ש סק"א.

ב. בב"א ובה"ל כתב ע"ז דתלי בפלוגתא דלקמן סי' של"ז סעי' ב' ובהגהה שם, ועפ"י פסק כאן דאפילו במרוצף אין להקל, והוא כדעת הרמ"א שם בהגהה, ועפ"י לדעת מרן שם צ"ל דה"ל שרי במרוצף, ושם בכה"ח כתב דהכי נקטינן, אולם כאן כתב דמסתמת הפוסקים שלא הזכירו כאן להקל במרוצף אפשר דס"ל דלא פלוג, וצ"י דלקמן סי' של"ז.

ודברים המוקצים [ז] להצילם מהדליקה או מאונסים הבאים לגולם (ובאונסים אין נ"מ בין בית זה לבית אחר) דבמקום פסידא אין לחוש לאיסור מוקצה [והמיקל לטלטל מוקצה כגון מעות שהוא דבר חשוב אצל אדם גם בבית שהדליקה בו אין למחות בידו] [ח] ודוקא מפני הדליקה או לסטים שבהול הרבה ואם לא נתיר לו יבא לידי איסור חמור יותר אבל אם ירדו גשמים על סחורה המוקצה אסור לטלטל ע"י ישראל אבל מותר לומר לגוי כל המציל אינו מפסידא ע"פ שממילא מביין הגוי ובמקום הפסד גדול יש להתיר לומר לגוי לטלטלה [ט] (ס"א ב' וסק"ד ה' ו' ז' ח' ובה"ל ד"ה ויש וע"ל ס' רע"ט דין ג' וע"ל דין ל"ה ובסי' ש"ז דין י"ז).

טו בשעת הזעם שמתיראים שהאנסים יבואו ויחטפו את אשר לו מותר לישראל לטלטל מעותיו חוץ לעירוב ובלבד שישאם שלא כדרך הוצאה כגון בין בגדו לבשרו וכה"ג [י] (סק"ו ונתבאר היטב בסי' ש"א דין נ' נ"א).

טז כל ההצלות דמזון וכלים ומלבושים שאמרנו אינה אלא לחצר אחרת המעורבת אבל לא לשאינה מעורבת חוץ ממלבושים שלובשן דרך מלבוש יכול להוציאן אף לשאינה מעורבת או לרה"ר דידן [וברה"ר גמור מסופק במג"א [יא]] (ס"י וסק"ה כ"ו ושה"צ).

יז י"א דכל הצלות שאמרנו הוא לחצר ומבוי הסמוכים לרה"ר וגם אינם מקורים אבל לבית אחר מקורה שעירב עמו יכול להוציא כל מה שירצה ואף לחצר לא אמרו אלא לחצר חבירו אבל לחצר שלו שאין בו דיוורין אחרים וא"צ עירוב יכול להוציא כל מה שירצה [כמו שמותר להוציא לכו"ע מחדר לחדר בבית א'] וי"א שאין חילוק וכיון שהוא מילתא דרבנן אפשר שיש לסמוך להקל [יב] (ס"י"א וסק"ז כ"ח כ"ט) וכ"ז כשיש לו פינה בטוחה מהדלקה ודעתו להשאיר שם את המוצלין אבל פינה שהיא בחזקת הדלקה ואין מניחם שם רק בשביל לחזור ולהבריחם משם למקום הצלה לכו"ע מותר (חזו"א או"ח ס"י ס' סק"א ד"ה ואותה).

יח מה"ת אין כותבין תורה שבכתב [דהיינו תורה נביאים וכתובים] אלא כתב אשורית שהוא הכתב של ס"ת ובלשה"ק (ועל הקלף) ותורה שבע"פ [היינו הש"ס וכל הספרים] אסור לכתוב אלא קורין אותם בע"פ ואם שינה הן תושב"כ שכתבו שלא כדין בכתבו או בלשונו או אם כתב תושב"כ אין קורין בהם והאידינא דבציר ליבא התירו משום עת לעשות לה' לכתוב ולקרות תושב"כ בכל כתב ולשונו וגם תושב"כ בכל כתב [כן מצדד המג"א] ולשונו כדי שיבינו הכל כי אין הכל בקיאין בלה"ק (סקל"א ובה"ל ד"ה או) וא"צ לדקדק בכל פעם אם אפשר בלא"ה (חזו"א או"ח ס"י ס' סק"י"ד).

יט ספרים שלנו שכתובים בלשונם של גוים ונמצא אצלם יש להסתפק אם טעונים גניזה דהא לא שרי לכתוב בלשון אחר ובכתב אחר אלא משום עת לעשות ולהם מי התיר (שם).
כ לא הותר לכתוב תנ"ך בכל לשון אלא דוקא שאותו העם בקיאים בו אבל אם העם אינם מבינים אותו הלשון אסור לכתובו ודעת הראב"ד דלא הותר לכתוב תנ"ך ולא לקרות בו בשאר לשון כ"א בשאינו בקי בלה"ק (סקל"ה) ובחזו"א מצדד דבזמנינו גם הראב"ד מודה דמותר ואפי' כולם מכירים בלה"ק (או"ח ס"י ס' סק"י"ד).

כא היו כתובים התנ"ך בכל לשון או שלא על הקלף [או שלא כתבו ספר שלם או שלא ע"י סופר רק בדפוס. חזו"א] יכול לכתבו בכל מיני צבעונים אבל אם היו כתובים בלה"ק ועל הקלף [וכדין] אסור לקרות בהן אא"כ כתובים בדיו דקל להשיג דיו ואין בזה משום עת לעשות כ"כ המ"א ודעת הא"ר להתיר בכל גווי בזה"ז [יג] (סקל"ב ל"ט ושה"צ) וכן מצדד בחזו"א כהא"ר (או"ח ס"י ס' סק"י"ד).

כב כל כתבי הקודש בין תושב"כ ובין תושב"כ בכל לשון שכתובין [ואפי' לד' הראב"ד בדין כ'] ואפי' בכתב אחר וכן מטבע ברכות שטבעו חכמים מצילין האידינא מפני הדליקה ואפי' לחצר שאינה מעורבת ולמבוי שלא נשתתפו ובלבד שיהיו בו שלש מחיצות ולחי אבל בלא לחי הו"ל כרמלית ואסור ויש מקילין גם בזה בזה"ז דלית לן רה"ר דאורייתא [יד] ובמבוי מפולש בודאי אין להקל (ס"י"ב י"ז וס"ק ל' ל"א ל"ב ל"ט מ"ח ושה"צ ובה"ל ד"ה בקיאים) וע"י בחזו"א שאם כתבה בשאר לשון במקום שאין בזה משום עת לעשות [כנ"ל דין כ'] ותרגמה חכם בלשון ולא מופלג בתורה שאין אנו צריכין לתורתו ללמוד מתרגומו אין מצילין (ס"י ס' סק"י"ד וכן מבואר במ"ב סקל"ה דבמקום שאין מכירין העם כלל לשון זה אין מצילין).

כג תנ"ך שהיו כתובים בשאר צבעונים לדעת המג"א לעיל דין כ"א מ"מ מצילין מהדליקה וגם טעונים גניזה מפני האזכרות חוץ ממגילת אסתר שאין בה אזכרות ולד' הא"ר לעיל דין כ"א גם מגילת אסתר מצילין בזה"ז (סקל"ב ל"ט) וכל אלו שלא נתנו לקרות בהן א"צ גניזה בכלי חרס אפי' יש בהן אזכרות (חזו"א או"ח ס"י ס' סק"ט"ו).

כד ס"ת או נ"ך שנמחק ולא נשאר בו פ"ה אותיות של תיבות שלמות נהי שצריך גניזה דלא גרע ממקם ספרים מ"מ אין מצילין אותן מפני הדליקה ואע"פ שיש בהם אותיות מפוזרות יותר מפ"ה אותיות כ"ז שאין להם תיבות שלמות שכאן תיבה וכאן תיבה עד שבין כולן יש פ"ה אותיות אין מצילין ואע"פ שנשארו הגליונות ג"כ ואם יש בה אזכרה מצילין לעולם (ס"י"ב וסקל"ז נ') ואם יש בין הפ"ה אותיות מקרא שכתבו תרגום או תרגום שכתבו מקרא כגון יגר שהדווא וכו' תימרון להוים מצטרפים להשלים (ס"י"ב וסקל"ד וע"י בחזו"א ס"י ס' סק"י"ד שמסתפק בזה ע"ש).

כה כל מה שמותר להציל מפני הדליקה מותר להציל ממים ומשאר דברים המאבדים וכל מה שאסור להציל אפי' לחצר מעורבת אסור להציל (ס"י"ט ושה"צ אות ל"ט).

כו הקמיעין שיש בהן פסוקים אסור לכותבן דל"ש בזה עת לעשות לכן אין מצילין אותן אפי' לחצר המעורבת [טז] ואם יש בהן אזכרות [טז] י"ל דמצילין וכ"ז בחולה שאין בו סכנה אבל אם יש בו סכנה מציל הקמיע שלו ויוציאנה דרך מלבוש (ס"י"ד וסק"מ מ"א מ"ב ושה"צ וע"ל ס"י ש"א דין מ"א).

כז הגליונים שלמעלה ושלמטה ושבין פרשה לפרשה ושבין דף לדף ושבתחלת הספר ושבוסף הספר שנחתכו מהספר אין מצילין אותם (ס"כ וסק"ג).

כח תקנו בחרם שלא לקצץ גליון ספר אפי' כדי לכתוב עליו ובתשו"מ מ"ב האריך על הגליונים של ספרים שקושרי הספרים חותכין אותן ומשליכין והטעם דכיון שנהגו כך הו"ל כאלו התנו עליהן מתחלה וא"כ אין מצילין אותם ותניא במס' סופרים המחנת בספרים בחדשים מותר דהו"ל כהתנו והזמנה לאו מילתא היא אבל בישינים שכבר למדו מהם אף הגליונים נתקדשו בקדושת ספרים ואסור (סק"ג) ובחזו"א כתב דחדשים היינו קודם שהחליט בדעתו להשאיר כל הגליון וישנים היינו שנמלך אח"כ לחותכן ואפשר דכ"ז בגמרות וכה"ג אבל בגליון של כתבי הקודש אף הנשאר אסור אף בחדשים (י"ד ס"י ט' סק"ג וע"ל ס"י קנ"ד דין ל').

כט האפיקורסים האדוקים בע"ז או מומרים לע"ז שכתבו להם כתבי הקודש אפי' כתב אשורית על הקלף ובדיו אין מצילין אותן ואף בחול שורפן עם האזכרות שבהן דודאי כתבום לשם ע"ז (וע"ל ס"י ל"ט דין כ"ב) ומכאן יש להזהיר על אותן מטבעות של זהב וכסף שטבעום האדוקים לשם ע"ז ויש עליהן שם בן ד' שאסורין לתלותן על הס"ת וגם אין להחזיקם ברשותו אלא יתיכם מיד כדי שלא יהי' שום זכרון למעשיהם ויש מסתפקים אם מותר להתיכן שמא אינם מינים לע"ז ובחוות יאיר מתיר להתיך המטבעות של שם בן ד' שנעשים במדינות שווד"ן כי נטבעו להוציאם והו"ל כאילו נכתבו בפירוש לשם חול וכן משמע בפמ"ג (סכ"א וסקנ"א נ"ב וע"ל ס"י רפ"ד דין ב').

ל מה שנהגין באיזה קהלות כשמברכין חולה וגובין מעות מכל א' ומניחין הכלי עם המעות לתוך אה"ק לא יפה עושין (כי יש שם טומאה על המטבעות כ"ה בט"ז) ובלא"ה אסור להשים לתוך אה"ק דבר של חול ע"כ יש למנוע המנהג (סקנ"ב).

לא מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין אע"פ שיש בתוכן מעות וא"צ לנערם ממנה ואפי' לחצר שאינה מעורבת כנ"ל דין כ"ב וכן בשאר כתבי הקודש וכן אם הניח תפילין בכיס מלא מעות יכול להצילו מהדליקה או מהגנבים וגזלנים אפי' לחצר שאינה מעורבת וי"א דדוקא כשהניחם שם מע"ש או בשבת לפני שנפלה הדליקה והגר"א מצדד דמותר גם לכתחלה להניח תפילין אצל מעות בשעת הדליקה כדי להציל המעות [יז] וכ"ז לחצר שאינה מעורבת אבל להוציא לרה"י ע"ל דין י"ד (סט"ו ט"ז וסקמ"ג מ"ד מ"ה מ"ו מ"ז).

לב תורה שבכתב קודמת להציל לתורה שבע"פ ואפי' תורה שבע"פ מושאלים או מושכרים לו ואם לא יצילם יצטרך לשלם לבעליהם אעפ"כ תורה שבכתב קודמת. מת וספרים ויש סיפוק להציל שניהם מת קודם. בריא ומסוכן בריא קודם (סק"ל ס"ח וע"ל ס"י ש"א דין ד' ה' להציל מת מהדליקה).

לג עושים מחיצות בכל הכלים להפסיק בין הדליקה אפי' כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו ואפי' אם מכויין לזה דגרם כיבוי מותר במקום פסידא [יח] ולא דוקא בכיבוי שהוא מלאכה שא"צ לגופה דה"ה בכל המלאכות הדין כן דגרמא מותר במקום פסידא (סכ"ב ובה"ל ד"ה דודאי וד"ה דגרם וע"ל ס"י שט"ז דין א' בשם החזו"א וע"ל ס"י תקי"ד שה"צ אות ל"א).

שערי הלכות

טז. וכן אותם שיש בהם שמות עסמ"ב או שם מ"ב וכיוצא, מצילין. כה"ח סק"ו.
יז. והוא כדעת מרן השו"ע, דלדעה הראשונה דסתם כמותה שרי אף לכתחילה, אמנם כמה אחרונים חלקו על מרן וס"ל דליכא פלוגתא בזה, ולכתחילה לכו"ע אסור. ועיין כה"ח ס"ק פ"ו. אך דעת מרן משמע לפסוק כן להקל, דסתם להתיר לכתחילה, והביא דעה שניה ב"א.
יח. כ"ה דעת רבינו יואל שהביא המרדכי דדוקא במקום פסידא שרי, ופסקו הרמ"א. אך מרן לא הביא דעה זו לא בב"י כאן ולא בשו"ע, ומשמע דס"ל דאף שלא במקום פסידא שרי, ופסק כן עפ"י הפוסקים דלא הזכירו דדוקא במקום פסידא שרי וכמבואר בב"י, ויותר מוכח כן בב"י בסי' תקי"ד סעי' ג' [וע"ש במשנ"ב ס"ק כ' ובשעה"צ אות כ"ב] דמוכח דעת מרן דשרי אף שלא במקום פסידא. ואף שבב"י שם בסו"ד הבי"ד רבינו יואל, מי"מ הלא הרא"ש שהביא שם קודם לכן שחילק בין עושה מעשה בגוף הדבר הדולק דאסור בגרמא, ובין בדבר שחוצה לו שאז מותר,

דבע"כ דקאי על אוכלים ולא על בגדים בדרך מלבוש. וכתב במאמ"ר סק"ח להוכיח קצת כן מלשונו בשו"ע כאן דכתב כל הצלה שאמרנו וכו', ובכולם הזכיר לשון הצלה חוץ מבגדים בדרך מלבוש, וע"כ נראה לומר לדעת מרן דשרי אף לרה"ר בדרך מלבוש [ומש"כ במשנ"ב דיש סברא להחמיר כאן בהצלה דבהול יותר משני מלבושים הנ"ל, מדברי הב"י הנ"ל משמע דלא מחלק בזה].
יב. ובשו"ע פסק ביש בתרא דאין חילוק. ובכה"ח ס"ק נ"ד כתב דיש להקל בשעה"ד לסמוך על המקילים, ואזיל לשיטתו בכל ב' דעות שהביא בשו"ע. ועמש"כ כאן במאמ"ר סק"ט.
יג. ובאר"ר כתב דכן משמעות השו"ע דלא כהמג"א, ובשעה"צ ס"ק ל"ז דחה דבריו.
יד. עמש"כ בזה בשעה"ה לקמן בסי' שמ"ה על השוה"ל בדין י"ד.
טו. כן סתם בשו"ע, והביא דעות החולקים ב"א, ונקטינן כסתם השו"ע, וכ"פ האחרונים, ועיין כה"ח ס"ק ע"ט.

ז. בשו"ע הביא דעת האוסרים לטלטל מוקצה להציל ביש בתרא. וכתב בכה"ח ס"ק ט"ז להקל בשעה"ד.
ח. עיין מאמ"ר סק"ב דדעת מרן דגם לשי' המתירים היינו דוקא בבתי הסמוכים.
ט. כאן בשו"ע כתב בשם יש מי שאוסר לומר לגוי לטלטל סחורה הנפסדת מחמת הגשמים. אלא דבסי' ש"ז סעי' ה' סתם בכה"ג להתיר, ועמש"כ בשעה"ה שם בסי' ש"ז אות ט'.
י. כ"ז להמתירין בדין הקודם, ועמש"כ שם בשעה"ה אות ז', וע"ע בסי' ש"א בשעה"ה אות כ"ב.
יא. לכאורה נראה דעת מרן דשרי, דהלא בב"י הביא דהר"ן כתב דאפשר דלרה"ר לכו"ע אסור, אלא דהטור בסי' ש"א סתם להתיר גם לרה"ר, ומרן עצמו ג"כ סתם להתיר בזה שם בסעיף מ"ד, וכן שם בסעיף ל"ו דהתיר בשני חגורות והיינו לרה"ר, וכ"כ הנה"ש סק"ה לדעת מרן, והביאו בכה"ח ס"ק מ"ט. אלא דיש להקשות דבסעיף זה סתם לכל ההצלות דוקא לחצר המעורבת, וכ"ש לרה"ר דאסור, ומשמע גם בדרך מלבוש, וקושיא זו הקשה בב"י ע"ד הטור, וכתב

לד קטן שבא לכבות אפי' לא הגיע לחינוך צריך למחות בידו ואע"ג דהוי מלאכה שא"צ לגופה ואפי' אם בא לכבות דליקה שבבית אחרים ג"כ צריך למחות בידו כיון שעושה בשביל גדול אלא שבדליקת אביו כיון שידוע שאביו ניחא לו בהכיבו ועושה בשבילו חייב אביו למחות בידו מה"ת (אם הוא מלאכה דאורייתא) דכתיב לא תעשה וגו' אתה ובנך ובדליקת אחרים חייב האחר למחות בידו מדרבנן (סכ"ה וסקס"ד ס"ה ס"ו ושה"צ וע"ל סי' שמ"ג וע"ל סי' רס"ו בבה"ל ד"ה הג"ה שמצדד דאם אינו מצווהו בפירוש אינו אלא מדרבנן).

לה מותר לומר לגוי לכבות לצורך ספרים אפי' גמרות וכן מותר לומר לו להציל אפי' דרך רה"ר שהתירו אמירה לגוי משום בזיון כתבי הקודש אבל שלא מפני הצלת כה"ק אסור לומר לו לכבות ואם בא מעצמו לכבות א"צ למחות בידו [ואפי' הוא עבדו המושכר לו לזמן] אבל אסור לזרוזו שיכבה אף שבא מתחלה מעצמו ויכול לומר בפני גוי [אפי' מושכר לו לזמן] כל המכבה אינו מפסיד [אבל לא יאמר לו אם תכבה לא תפסיד והש"ג מצדד להקל בזה בדליקה וע"ל סי' ש"ז דין י"ז דלא פסקינן כהש"ג] ואף אם אינו מזומן כאן יכול לקרותו שיבא אע"ג דודאי יכבה כשיבא וכן כל כיו"ב בהיזק הבא פתאום כגון אם נתרועעה חבית של יין יכול לקרוא גוי אע"ג שודאי יתקננה כשיבא (וע"ל סי' ש"ז דין י"ז י"ט) ומותר לומר לו כשיבא כל המתקן אינו מפסיד [ואם נודע ההיזק מבעו"י ונשתהה צ"ע [כ]] ודוקא בדברים כאלו שאם לא נתיר לו יבא לכבות בעצמו או לתקן בעצמו אבל לענין שאר מלאכות של שבת אסור לומר כל העושה מלאכה זו אינו מפסיד כדי שישמעו גוים ויבואו (סי"ח כ"ה כ"ו וסקמ"ט סי"ב ס"ג ס"ז ס"ח ס"ט ע"י ע"א וע"ל סי' שט"ז דין ט"ו).

לו כל הדינים הנזכרים בדיני הדליקה ה"מ בימיהם אבל בזמן שאנו שרוים בין הגוים מותר לכבות דליקה בשבת משום דיש בה סכ"נ שכשהדליקה מתגברת אז הם חוטפים ושוללים וכשאדם מעמיד עצמו על ממונו יבואו להרגו והזרזו ה"ז משוכח וא"צ תשובה ע"ז כיון שיש חשש סכנה ומצוה להודיע זאת ברבים דמותר לכבות [כא] וי"א דבכה"ג מותר להציל אפי' בבית שהדליקה בו אוכלין כמה שירצו וכן דברים המוקצים ואין זה מוכרח ומ"מ אין למחות ביד המקילין ומ"מ הכל לפי הענין שאם היו בטוחים בודאי שאין שום סכנה בדבר אסור לכבות אבל בחשש ספק סכנה מותר לכבות ואפי' הדליקה בביתו של גוי ומזה יצא ההיתר לכבות הדליקה בכל מקום כיון שאפשר אם לא יכבה אל יחסר מהיות שם בעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח ויבא הדליקה עליו (סכ"ו וסק"ד ע"ב ע"ג ע"ד ע"ו ושה"צ וע"י בפסקי חזו"א שבסוף ס' מנוחה נכונה שכ' אם נפלה דליקה בשבת ואין גוי לכבותה ע"פ רוב יש היום בדבר ספק פ"נ ולכן מותר לכבות ואם ברי לו שאין ס"נ אסור וכשמכבה ישתדל למעט באיסור כל כמה שאפשר אך אל יביא א"ע לידי סכנה עי"ז וע"ע לעיל בסי' שכ"ט דין ב').

לו וכ"ז בדליקה אבל אסור לחלל שבת אפי' באיסור דרבנן כדי להציל ממון [ואם הוא בע"ח וספק שיתפשוהו גוים יש לצדד בזה] ואם עבר וחילל אפי' באיסור דרבנן [כב] ואפי' בתחומין צריך להתענות [כג] מ' יום שני וחמשי [ויכול לדחות לימי החורף] ולא ישתה יין ולא יאכל בשר בלילה שאחר התענית [כד] ואם טלטל נר דלוק כדי להציל ממון די שיתענה ג' ימים בה"ב [וכן מה שהחמירו בתחומין להתענות מ' יום אולי דוקא כשלא הי' מורא והפסד רב] ואם רוצה לפדות התענית יתן בעד כל יום ח"י מעות לצדקה לפחות אם אפשר לו [כה] והעשיר יתן יותר לפי עשרו כדי שיהא שקול צער הממון כנגד צער התענית שזה טעם הפדיון וכ"ז אם עבר בשוגג או אפי' במזיד שחפר גומא להטמין מעות מפני האנסים וכיו"ב אבל העובר בשאט נפש למלאות תאוותו צריך כפרה יותר ויותר כי הוא חייב סקילה (בדאורייתא) או עכ"פ כרת ולכן צריך תשובה שלמה [כז] (סכ"ו וסקע"ו ע"ז ע"ח ע"ט פ"א ובענין יולדת כתבנו בסי' ש"ל דין ב' וע"ל סי' תקס"ח דין י"ב י"ג וסי' תרנ"ו דין ז').

לח ואם הי' חייב חטאת יתן ג"כ במקום חטאת כ"ז מעות לצדקה שהוא לערך ה' זהובים שבשיעור זה אפשר לקנות פחות שבכבשים או שבעזים ויזהר שלא יאמר שנתן זה עבור חטאת רק שיאמר שבמקום חטאת נתן זה לצדקה ונכון שיאמר פרשת חטאת ויבין אופן הקרבתה שבוה נחשב כאילו הקריב חטאת [כז] (סכ"ו וסק"פ).

סימן שלה. דין חבית שנשברה

א חבית שנשברה לא יטפח בשמן להכניס ידו ולקנחה בשפת הכלי וכן לא ישים הספוג במקום היין לחזור ולהטיפו ואפי' יש לו בית אחיזה דליכא חשש סחיטה (כנ"ל סי' ש"כ דין כ"א) שלא יעשה כדרך שעושה בחול אלא מציל בכלים ואם מציל בכלי א' אפי' מחזיק מאה סעודות מותר אבל בהרבה כלים לא יציל יותר ממזון ג' סעודות [אם הוא לפני סעודת ערבית כנ"ל סי' של"ד דין ו'] גזרה שמא יביא כלים דרך רה"ר או שמא יבא לתקן החבית ואומר לאחרים בואו והצילו לכם כל א' מזון ג"ס ובמקום שהיין אינו ביוקר כ"כ ושותין כל היום יכול להציל יותר וכ"ש שאר משקין שאינו ביוקר כ"כ ושותין כל היום שיכול להציל יותר וי"א דכ"ז דוקא כשעדיין לא נשפך על הארץ אבל אם נשפך לגמרי על הארץ יכול להציל הרבה [א] ובלבד שישאוב וישפוך כל מה דבעי כל א' לתוך כוסות קטנות וכה"ג דמשנה מעובדא דחול ואפשר שיש להקל כן בזמנינו שאין מצוי אצלנו רה"ר וי"א דלהמתירין לעיל סי' של"ד דין י"ז [ב] לבית אחר שעירב עמו ה"נ מותר [וכן לענין לקלוט ולצרף דלק' דין ב'] ולהוציא לחצר שלו שאינה צריכה עירוב מצדד ה"ט להקל להציל בכל ענין (סי' א' וסק"א ב' ג' ד' ו' ז') ובחזו"א תמה מאד על היתר זה וכתב שגם הגר"א חולק ע"ז ואינו ענין להא דסי' של"ד הנ"ל (או"ח סי' ס' סק"א ד"ה וכתב וד"ה והגר"א) וכ"ז כשהחבית נשברה שבהול אבל אם נסדק ועביד טיף טיף שאינו בהול כ"כ י"א דמותר להציל אפי' בכלים הרבה (סי' א' וסק"ה).

ב אם נשברה חבית בראש גגו אם מציל בכלי א' יכול להניח תחתיו או לקלוט מהאוויר או לצרפה לראש הגג ואפי' מחזקת יותר מג"ס אבל בהרבה כלים יכול להציל רק עד ג"ס כנ"ל דין א' ובפמ"ג מצדד דוקא להניח מותר אבל לקלוט ולצרף אסור אפי' עד ג' סעודות כל שהוא יותר מכלי א' (סי' ב' וסק"ח ט' י') ובחזו"א תמה עליו ומ"מ אפשר דאם כלי התחתון מחזיק ג"ס אפי' קולט קודם שנתמלא הכלי שהניח תחתיו שיעור ג"ס אסור. (או"ח סי' ס' סק"א ד"ה במ"ב וד"ה הא) ואם נזדמנו לו אורחים יכול להציל בהרבה כלים ואפי' לקלוט ולצרף אבל צריך שיזמין האורחים לפני שיציל ולא יערים לזמן אורחים שא"צ לאכל ויש מתירין להערים בזה לכתחלה [ג] ואם עבר והציל ואח"כ זימן האורחים מותר אבל לא זימן אסור אף בדיעבד כל היום ובמנו"ש מותר מיד ואם שגג בדין או שכח שהוא שבת מותר ליהנות מזה אף בשבת אפי' לו וכ"ש לאחרים (סי' ג' וסק"א י"ב).

ג יגית של ענבים שנסדקה והענבים עדיין לא נדרכו שהמשקה היוצא מהם מוקצה כנ"ל סי' ש"כ דין א' אסור להניח כלי תחתיו אפי' כדי שיעור ג"ס משום דלא חזי לשבת ואם לא נסדקה לגמרי אלא עביד טיף טיף דמותר להציל כנ"ל דין א' לא יניח כלי ריק תחתיו שמבטל כלי מהיכנו אלא כלי עם מים כדי שיתבטל היין במים ראשון ראשון [ד] ואפי' נתרבה האיסור לבסוף יותר מהמים יש להקל או שיניח שם מטתו או שולחנו ואז יהי' הדלף לפניו כגוף של רעי ויוכל להניח כלי כדי שלא יעשה שם טיט [והתירו משום פסידא לעשות גרף של רעי לכתחלה] וכשיתמלא הכלי לא ישפכו לכלי אחר שמבטלו מהיכנו אלא מריקו להגיגית שזבו ממנה המשקין שהיא מבוטלת מהיכנה בלא"ה וד' המג"א שאם יש לו כלי אחר יותר טוב שיביאנו ויניחנו ע"ג הכלי שנתמלא לקבל בו הדלף דמוטב לבטל כלי מהיכנו מלטלטל מוקצה בידים (וכ"מ לעיל סי' ש"ה דין כ"א) ובא"ר ופמ"ג מפקפקין ע"ז ורעק"א מצדד כהמג"א (סי' ד' וסק"ג י"ד ט"ו ו"ט ושה"צ ובה"ל ד"ה לא).

ד נתפזרו לו פירות בחצר [ה] אחד הנה וא' הנה מלקט [ו] מעט מעט ואוכל [ז] ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה דהוי כעובדא דחול ואפי' לתוך חיקו וכסותו אסור להרבה ראשונים אלא דוקא מלקט ואוכל ואם נפלו במקום א' נתן אפי' לסל אא"כ נפל לתוך צרורות ועפרוריות שבחצר שאז מלקט א' א' ואוכל ולא יתן לחיקו וכסותו וכ"ש לסל וקופה משום עובדא דחול ואפי' דעתו לאכל לאלתר [דאל"ה תיפוק לי' משום בורר כנ"ל סי' ש"ט דין ו'] (סי' ה' וסק"ז י"ח ובה"ל ד"ה אחד וע"ל סי' ש"מ דין ל"ו).

שערי הלכות

סק"ד שהביא עוד אחרונים דהכי סברי לאסור, ושכ"נ לדינא.
 ב. יעו"ש בשע"ה אות י"ב דלדעת מרן אסור, וא"כ כ"ש כאן דיש לאסור.
 ג. כ"כ המג"א לדעת הרמב"ם, אך הבי"י למד ברמב"ם דלא שרי לכתחילה, ובכה"ח ס"ק י"ח הביא מהחמד משה דס"ל לדעת הרמב"ם ג"כ להתיר רק בדיעבד, וכתב הכה"ח דלכן אין לזוז מפסק השו"ע.
 ד. הבי"י הכליבו דכתב דכיון דהוי דשיל"מ אפילו באלף לא בטיל, ולא העיר בזה כלום, ובד"מ כתב דכיון דק"י"ל דדשיל"מ במין בשאינו מינו בטל בשישים, א"כ הי"נ שרי. וצ"ל כן גם לדעת מרן, שהרי פסק כן ביו"ד סי' ק"ב סע"א א'.
 ה. ולענין פירות שנתפזרו בבית, עיין לקמן סי' ש"מ בשוה"ל דין ל"ו ובשע"ה שם.
 ו. עיין באור לציון בפרק מ"ג בבאיורים לתשובה ז' דלדחוף הפירות ברגלו בחצר למקום אחד שרי, דהו"ל כלאחר יד, ודוקא אם אינו מכניסם לכלי.
 ז. עיין ביאור"ל דמדברי התוס' והרא"ש שהביא הבי"י מבואר דלאו דוקא שאוכל, וה"ה דשרי ליתן לתוך חיקו או כסותו. ומדכתב בשו"ע תיבת ואוכל, אפשר שחזר בו. וכ"כ בס"ק כ"ח לדעת מרן לחומרא, ואעפ"כ כתב דהמיקל לא הפסיד.

כאן בהמשך דין זה. ומ"מ אף אי נימא לקולא, היינו כשאינו עושה מעשה בגוף הדבר הדולק, וכמ"ש בב"י בסי' תקי"ד בשם הרא"ש וכנ"ל, וצ"ע עוד בכ"ז.
 יט. ושם בשע"ה.
 כ. בב"י היקל בזה, ובמשנ"ב פקפק בזה דמדלא הזכירוהו האחרונים משמע דלא ס"ל, ובכה"ח ס"ק קכ"ו הביאו בפשיטות להלכה.
 כא. עיין כה"ח ס"ק קכ"ח, וצ"ע.
 כב. ואם עבר העבירה כמה פעמים, עיין כה"ח ס"ק קמ"ח.
 כג. ועיין כה"ח ס"ק קמ"ח הסדר שיעשה ביום התענית.
 כד. ובכה"ח ס"ק ק"י הביא מכמה פוסקים דראוי גם בלילה שקודם התענית.
 כה. והמנהג ליתן בעד כל יום תענית דמי סעודה אחת, העני לפי עניו והעשיר לפי עשרו, וכן מורין בבי מדרשא. כה"ח ס"ק קנ"ב.
 כו. עיין כה"ח ס"ק קמ"ג תיקון למחלל שבת עדה"ס, ושם בס"ק ק"מ תיקון על מ"ע, ושם בס"ק קמ"א כשחל יוה"כ בשבת.
 כז. ועיין כה"ח ס"ק קמ"ה.

סימן של"ה

א. עיין ב"י שהביא דעה זו והשיג עליו, וכתב דאין לסמוך ע"ז, אלא בין נשפך ובין לא נשפך אסור. ועיין כה"ח

הוראת הלכה

**חנני רובני בית הוראה שני"י ישיבת "חברת אהבת שלום"
בעריכת הרה"ג רבי אשר חנניה שליט"א**

הוצאה וכיבוי בשריפה האידנא

שאלה: שו"ע סי' של"ד ס"א: נפלה דליקה בשבת וכו'. יל"ע בזמנינו באופן שפרצה דליקה בבנין ציבורי, דידוע שיש אומרים דהאידינא מותר לכבות שריפה משום פיקו"ג, האם אכן זוהי שורת הדין שמתור לקרוא לכיבוי אש יהודים (או גוים), ואם מותר האם שייך עדין הגזירה דילמא אתי לכיבויי אם יציל יותר כיון שבאמת בכה"ג מותר לכבות.

תשובה: באופן שהדליקה מקומית בבית, ולא נראה שתתפשט הלאה בבית, וכ"ש שלא תתפשט לבתים אחרים, אין בזה חשש פיקו"ג, אבל אם יש חשש שהדליקה תפגע בחוטי חשמל או בגז ותפרוץ ותעבור לבתים אחרים, וכ"ש אם היא משתוללת בבית, ונראה שתתפשט לבתים אחרים, דעת הרבה חכמי דורינו שבבנין משותף שיש חשש שתגיע לבית שיש בו זקן או חולה או תינוק שאולי לא יספיקו להוציאם בעוד מועד, חשיב לפיקו"ג, ומותר לחלל שבת כדי לכבות את הדליקה, כמבואר בשש"כ (פרק מ"א ס"א), ובשאר חכמי דורינו הלא בספרתם. ובחוט שני ח"ב (פרק ל"ב סק"ג אות א') כתב דאף אם פינו את הבנין מיושביו, אם יש צפיפות של בנינים, ויש חשש שהדליקה תתפשט לבנינים אחרים, חשיב לפיקו"ג, עיי"ש, ונר' שהכל לפי הענין.

ובאופן שמתור לכבות את הדליקה משום פיקו"ג, במשנ"ב (סק"ד) הביא לס' נור' ישראל שכתב בשם שולחן עצי שיטים דכיון שמתור לכבות, מותר גם להציל אוכלין כמה שרוצים, אלא שהמשנ"ב פסק בדבריהם דאינו מוכרח, ואפשר שמתוך שבהול יבוא לעשות מלאכות אחרות כגון להוציא לר"ה, אך סיים דאין למחות ביד המקילין בזה, מאחר ולדעת הט"ז לסה"ת מותר גם להציל מעות, אם לא עובר עי"ז איסור דאורייתא, אף שאינו לצורך היום, וכ"ה דעת האו"ה, אע"פ שהנש"א פסק מאד בדבריו, עכתו"ד עיי"ש.

גדר בתים הקרובים לדליקה

שאלה: בסימן של"ד ס"א מבואר דבתים הקרובים שיראים שתגיע להם הדליקה, מותר להם להציל יותר מג' סעודות, ובמ"ב כתב הטעם שאינם בהולים כ"כ. ורצינו לברר מה הגדר של בתים הקרובים, ומה הדין בבנין משותף שיש בו כמה דירות.

תשובה: בחוט שני ח"ב (פרק ל"ה סק"ג אות י"ב) כתב דהבנינים הסמוכים לבנין שפרצה בו הדליקה, חשיב לבתים הקרובים, אבל הבנין המשותף שפרצה בו דליקה בבית א', כל הבתים שבבנין נחשבים כבית שהדליקה בו, ואסור להם להציל יותר ממזון ג' סעודות.

בהיתר טלטול מוקצה מפני הפסד

שאלה: בשו"ע סי' של"ד ס"ב כ' דיש מתירים לטלטל מוקצה מפני השריפה או שאר אונס, והטעם מבואר במ"ב דאי לא שרית ליה מתוך שבהול יחלל שבת ע"י כיבוי שריפה, ובשאר אונס שמא יבא להטמינם בקרקע או לטלטלם ברה"ר וכו'. ורצינו לברר מהי ההלכה למעשה בזה, והאם הותר גם לטלטל מוקצה לצורך הצלת חפץ אחר מהדליקה, והאם מותר לטלטל מוקצה בשביל מניעת ריוח כגון שמצא אבידה וירא שמא יקדמנו אחר בשבת. וכמו"כ יל"ע האידינא דאין מטמינים כספים בקרקע, וכן הוצאה לרה"ר לשיטות דאין לנו רה"ר דאורייתא, האם ג"כ מותר או דליכא טעמא להתיר. וכן יל"ע במי שהחשיך בדרך שהתירו לו מטעם שלא יבא להוציאם להדיא, האם שייך ג"כ האידינא דליכא רה"ר דאורייתא.

תשובה: בכה"ח (סי' ט"ז) כתב דלפי הכלל שבידינו בדעת השו"ע דכשכותב י"א וי"א, דעתו לפסוק כ"י"א בתרא, ורק בשעת הדחק יש לסמוך על י"א קמא, אי' דעת השו"ע לפסוק כדעת האוסרין, ורק בשעת הדחק יש לסמוך על דעת המתירים. אך במשנ"ב (סק"ו) הביא לב"ח שהכריע כדעת המתירין, והעתיקו כמה אחרונים את דבריו וכו', עיי"ש. ומשמע שפסק כמותם. וכ"כ בחוט שני ח"ב (פרק ל"ה סק"ג אות ו'), וכ"כ בשולחן שלמה כדלהלן, וע"ע בשש"כ (פרק מ"א הערה י"ג) במש"כ בזה. ולענין הלכה נראה, דהרוצה לסמוך על דבריהם במקום הפסד מרובה יש לו על מה שיסמוך, בפרט במקום הפסד מרובה גדול, ד"ל שחשיב לשעת הדחק, ואף לדעת השו"ע יש לסמוך על המתירים כנ"ל.

ולגבי טלטול מוקצה לצורך הצלת חפץ אחר מהדליקה, בשולחן שלמה (סק"ק י"ב) דקדק ממשטות דברי המשנ"ב (בס"ק נ"ג) שכתב בעור של גדי שזה מוקצה, ואפ"ה מותר לטלטלו ולפורסו על התיבה, דמשמע מזה שמתור לטלטל מוקצה כדי לשמור על חפץ אחר, וכ"ש שמתור לטלטל את המוקצה כדי להצילו מהדליקה, עיי"ש.

ולטלטל מוקצה בשביל מניעת רווח, כתב המשנ"ב לעיל (בסי'

רס"ו ס"ק ל"ח) דאסור לטלטל ארנק שמצא בשבת ועדיין לא זכה בו, משום דלא התירו לטלטל מוקצה בשביל מניעת רווח, עיי"ש. ובמה שהתירו לטלטל מעות מוקצה מפני האנסים כדי שלא יבוא להטמינם בקרקע, או להעבירם ד"א ברה"ר דהם איסורים דאורייתא, כתב בחוט שני ח"ב (פרק ל"ה סק"ג אות ו') דאף בימינו שאין דרך להטמינם בקרקע מותר לטלטלם, משום דאם לא נתיר לו לטלטלם, יש חשש שמא יעשה מלאכה אחרת מדאורייתא, עיי"ש. לפי"ז נר' דאף לשיטות דס"ל שאין לנו ר"ה דאורייתא, ככ"ז התירו לטלטל מוקצה, מחשש שאל"כ שמא יבוא לעשות איזה מלאכה אחרת מדאורייתא, וכ"מ מסתימת הפוסקים, מדלא אישתמיט לא' מהם לומר שהאידינא דאין לנו ר"ה לדעת הרבה פוסקים, אין היתר לטלטל מוקצה כדי להצילו מהאנסים, ש"מ דס"ל כנ"ל. ולגבי מי שהחשיך בדרך, שהתירו לו לטלטל כיסו פחות פחות מד"א, כדי שלא יבוא לטלטלו ד"א ברה"ר, כתב הערוך השולחן (בסי' רס"ו ס"ק י"ז) דאף האידינא שאין לנו ר"ה, והיה מקום להקל יותר, בכ"ז צריך לטלטלו פחות פחות מד"א. וע"ע במשנ"ב (סי' רס"ו ס"ק כ"ט ול"ד) שכתב בשם האחרונים דהאידינא שאין לנו ר"ה דאורייתא, לכונ"ע יש להקל גם בכיס לרוץ עמו עד ביתו בכל ענין, עיי"ש.

לבישה להציל מהדליקה באופן שאין דרך בני"א ללבוש כן

שאלה: בשו"ע סי' של"ד ס"ח כתב דלבוש כל מה שיכול ללבוש ומוציא ופושט, ורצינו לברר האם הותר ללבוש גם באופן שאין דרך בני"א ללבוש כן.

תשובה: בערוך השולחן (סי' ש"א ס"ק ק"ו) כתב דמותר ללבוש הרבה מלבושים זה על זה אפילו שאין דרך ללבוש כן, בכ"ז מפני הפסד של דליקה התירו להערים להציל בצורה כזאת, כדמשמע מלשון השו"ע שם (בסמ"ד) שכתב דלבוש כל מה שיכול ללבוש עיי"ש, אך בשש"כ (פרק י"ח הערה ל"ב) הביא שהגרש"ז זצ"ל העיר ע"ז, שמדברי המג"א (בסי' של"ד ס"ק ט"ו) והגר"א (סי' ש"א ס"ק ל"ו) משמע שלא התירו ללבוש יותר מהאופן הרגיל שרגילים ללבוש, ומה שהמשנה אמרה לובש כל מה שיכול ללבוש, באה לאפוקי שלא נימא שבדליקה החמירו יותר שילבש רק את ההכרח ביותר, כעין שהחמירו באוכלין שמציל רק מה שצריך, עיי"ש.

הצלת סוגי ספרים שונים מהדליקה

שאלה: בסימן של"ד סעיף י"ב התבאר הדברים שטעונים גניזה ולהצילם מן השריפה, ורצינו לברר מה הדין בספרים שיש בהן השקפות פסולות וכדו', וכן מה הדין מי שמדפיס ברכות עם סימן במקום שם ד' כגון [י-]. ומה הדין ד"ת שנכתבו בכתב מטושטש, ומה הדין בס"ת שספק אם יש בו פ"ה אותיות.

תשובה: בשו"ת שבט הלוי ח"ג (סי' קמ"ה) כתב שספר שחובר ע"י שומר תו"מ אלא שהמחבר בעל השקפות פסולות, ואפשר שיש בספר השקפות פסולות, טעון גניזה, ורק אם יש שם דעה כוזבת נגד התורה ומה שמסור בידינו, לא צריך גניזה, עיי"ש. וכן מי שמדפיס ברכות, ובמקום השם כותב שני יודיים, כתב בשו"ת אג"מ יו"ד ח"ב (סי' קל"ה) דמ"מ נוסח הברכה נחשב כתורה שבע"פ וטעון גניזה.

וד"ת שנכתבו בכתב מטושטש, כתב בס' גנוזי הקודש (פרק י"א ס"ק י"ד) בשם הגר"נ קרליץ שליט"א, דאם יש מי שיכול לקרוא את הכתב, אפילו שנעזר בידיעה מוקדמת שידע מה היה כתוב שם, הרי זה טעון גניזה, אבל אם אין אדם שיכול לזהות את הכתב, אין טעון גניזה.

ולגבי ס"ת שיש ספק אם יש בו פ"ה אותיות דמילים שלימות, נר' דאם לפני הדליקה הוחזק שהיה בו פ"ה אותיות או אזכרה, מספק מעמידים אותו על חזקתו הראשונה ומצילין אותו, ואם לא היה לו חזקה כזו לפני הדליקה, והוא ספק מעיקרא אם היה בו פ"ה אותיות או אזכרה, לא מצילין מספק, וכעין זה כתב בחוט שני ח"ב (פרק ל"ה סק"ג אות י"ג), עיי"ש.

בקדושת ד"ת שנדפסו ולא למדו בהם

שאלה: במ"ב סי' של"ד סק"ג הביא מהתוספתא לחלק בין קדושת ספרים שלמדו בהם ללא למדו בהם, שמתור לחתוך מהם. ויל"ע לדינא האם אכן זוהי שורת הדין בדפים רבים שבבית דפוס שמודפסים עליהם ד"ת שלבסוף לא נשתמש בהם, דלכאו" ע"פ המבואר כאן אין בהם דין קדושה, וא"כ ה"ה לענין גניזה, או דבזיון שאני.

תשובה: מה שרגילים לחתוך בשולי גליונות של ספר חדש כדי ליישר את דפי הספר, כתב בס' גנוזי הקודש (פ"ה ס"ז) שדעת הגר"נ קרליץ שליט"א שאסור לזרוקם לאשפה א"כ יעטוף אותם לפני"כ היטב, ודעת הגריש"א זצ"ל שאף שלכתחילה ראוי לעטוף

אותם, בכ"ז אם קשה לעטוף מותר לזרוקם לאשפה, עיי"ש. ונר' העיקר להלכה, שמעיקר הדין מותר לזרוק אותם לאשפה, מאחר ששולי הגליונות הוי רק תשמיש קדושה, דאפילו שולי הגליונות דסת"ם שנכתבו ביד לשם קדושתם, נקטינן העיקר להלכה דחשיב רק תשמיש קדושה, כמבואר במשנת הסופר (עמוד רס"ז) בילקוט הסופר, ובשו"ת שערי יושר ח"ה (סי' ז' סוס"ק א') עיי"ש, א"כ כ"ש בשולי הגליונות של ד"ת שבדפוס, וכיון שדרך לחותכם הו"ל כהתנו עליהם מראש שלא יחול עליהם קדושה כלל, כמשי"כ המשנ"ב דבחדשים הו"ל כהתנו מתחילה עליהם, עיי"ש. וכמדומה שכן הוא מנהג העולם לזרוק לכתחילה לאשפה, והנח להם לישראל, אם אינם נביאים בני נביאים הם.

ולגבי הדפים עצמם שכתוב בהם ד"ת, כיון שנדפסו ע"מ לקרוא בהם, ורק בסוף מאיזה סיבה שהיא לא השתמשו בהם לספר, פשוט שצריך לגנוז אותם, ואף שבשו"ת שבות יעקב ח"ג (סי' י) צידד שאם נתרבו וקשה לגנוזם, עדיף לאבדם מאשר יגיעו לבזיון גדול, כבר דחו האחרונים את דבריו, ואפס קצוהו תראה בס' צדקה ומשפט (פרק ט"ז הערה צ"א) עיי"ש, ובפרט שבימינו ליתא לטעם שכתב להתיר, דבקל אפשר להעבירם לגניזה. ואם נדפסו מעיקרא רק לנסיון איך יקלט בהם הכתב, או לשם הגהת הדפוס, הוא מחלוקת האחרונים, והביאם בכה"ח (סי' קנ"ד סוס"ק ל"ז ונ"ט), ופסק כדעת הפוסקים שאסור לאבדם, עיי"ש. וכן בס' צדקה ומשפט (פרק ט"ז הערה צ"ג) הביא עוד אחרונים שנחלקו בזה, והביא לשדי חמד שכתב בשם איזה אחרונים שיתנו עליהם מעיקרא שאינם לשם כתבי קודש אלא לקבוץ אותיות בעלמא עיי"ש"ב, ובכולי האי אפשר שאין למחות ביד המקילין לאבדם.

דין גליוני הספרים של כתבי הקודש

שאלה: במ"ב סי' של"ד סק"ג הביא ממסכת סופרים דהמחתיך בספרים, בחדשים מותר בישנים אסור, ורצינו לברר מה דין גליוני הספרים של כתבי הקודש (הכתובים ע"ג קלף), וכן מה הדין בגליוני ספרים שנחתכו כדי ליישרם, והאם מותר לשולחם למיחזור וכדו'.

תשובה: לחתוך משולי גליונות של כתבי הקודש דתנ"ך הכתובים על קלף, כתב החזו"א (בידים סי' ט' סק"ג) דיתכן שנתקדשו אפילו בספר חדש ואסור לחתוך. אך עיין בשו"ת שערי יושר ח"ה (סי' י"ד) שהביא משו"ת משאת בנימין (סי' ק) דבגליוני ספרים ארוכים יותר מכדי צורכם שרגילים לחתוך מהשולים, הו"ל כהתנו ומותר לחתוך מהם, ושכיו"ב כתב המהרש"ג ח"א (סי' ה) בפרשיות חדשות שלא נכנסים בבתיים קטנים, דמותר לחתוך מהקלף כדי שיכנסו, דהו"ל כהתנו שיוכלו לקצר, וצידד כדעת המקילים בזה כשיש צורך דבר, עיי"ש.

ובשאריות שנחתכו מגליוני ספרים שלנו כדי ליישרם, בס' גנוזי הקודש הני"ל (פרק ח' ס"ק כ"ב) כתב בשם הגר"נ קרליץ שליט"א, שאסור לשלוח אותם למיחזור עיי"ש, אך לפימשי"ג לעיל בתשובה הקודמת שמנהג העולם להקל לאבדם, ויש להם על מה שיסמוכו, א"כ ה"ה שמתור לשלוח אותם למיחזור.

דין שביחת בנו

שאלה: בשעה"צ סי' של"ד סקס"ד כתב דבדליקת אביו מחויב אביו למחות בידו כדי שלא יעבור אמה דכתיב לא תעשה וגו' ובנך ובתך. ורצינו לברר מהם כל פרטי הדינים לגבי דין שביחת בנו, והאם מועיל כשאומרים לפעמים לבנו הקטן שיעשה דבר בשבת כשהאבא מחמיר וחושש לעשות זאת, דגרם כיבוי מותר.

תשובה: ברמ"א (בסי' רנ"ט ס"ז) וכן במג"א (סי' רס"ט סק"א) כתבו דבדבר שיש מתירים אפילו בגדול, אף דלא נקטינן הכי, מ"מ מותר לתת לקטן לעשותו, עיי"ש בדבריהם. וכ"כ המשנ"ב (בסי' רס"ה ס"ק ט"ז) דאף דבגדול אסרינן לתת כלי עם מים שיכבה את הנר הדולק שהולך ליפול, ע"י קטן יש להקל, עיי"ש. לפי"ז נר' דכ"ש בדבר שלא נהגו להחמיר בו מדינא, רק האבא מחמיר בזה, ודאי שמתור לתת לבנו לעשותו.

הנחת כלי פלסטיק מלאים מים ליד האש, וגרם כיבוי שלא במקום הפסד

שאלה: בסי' של"ד סעיף כ"ב מבואר דמותר להניח כלים מלאים מים ליד האש, אף שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה במקום פסידא, ורצינו לברר מה הדין בכלי פלסטיק, וכן מה יהא הדין בגרם כיבוי שלא במקום הפסד.

תשובה: באור לציון ח"ב (פרק מ"ג תשו"ו) כתב שאסור להניח כלי פלסטיק וניילון מלאים מים, כיון שהם חומרים דליקים, והו"ל כגורם הבערה ומלאכה הצל"ג, שהרי רוצה שימסו הכלים ויצאו המים, ולא הותר להניח סמוך לאש אלא כלי חרס וזכוכית שאינם דליקים, והו"ל רק גרם כיבוי. אך בשש"כ (פרק מ"א סט"ז) כתב

שהתורה החשיבה אותו לרודף, והתירה להורגו כדין הבא להורג השכם להורגו, לכן גם בשבת מותר להורגו. ואף שמדברי שו"ת אג"מ י"ד ח"ב (סי' קע"ד סוף ענף א') משמע קצת דבכה"ג חשיב לפיקוח נפש, לא דמי כ"כ לנ"ד דהתם צערה היה כדין, ועוד דאין דבריו מוכרעים, וקשה לסמוך ע"ז בחילול שבת.

חוטי חשמל שנפלו ברחוב והם גלויים וכי"ב

שאלה: בשו"ע סי' של"ד סכ"ז מבואר דגחלת המונחת במקום שרבים נזוקים בה מותר לכבותה, ורצינו לברר מה הדין בחוטי חשמל שנפלו ברחוב והם גלויים, או בחלון שהתנפץ ויש לחוש שיפצע אדם מהזכוכית השבורה, וכן מה הדין כשיש דליקה ויש אפשרות להציל כל האנשים מהסכנה, כיצד ינהג במקרים אלו.

תשובה: בשש"כ (פרק מ"א סכ"ב ובנדמ"ח סכ"א) כתב בשם הגרשז"א זצ"ל, שמעיקר הדין מותר להזעיק את חברת החשמל להפסיק את הזרם, ואין חיוב לעמוד שם כל השבת כדי להזהיר בני אדם שלא יגיעו בחוטים ויבואו לידי סכנה, ומ"מ המחמיר לעמוד שם כל השבת תע"ב, עיי"ש. ואף שבהערה שם הביא למה שפלפל בזה בשו"ת מנחת שלמה ח"א (סי' ז' סק"א) בסוד"ה וכע"ז, ובנדמ"ח הביא גם למה שהוסיף להעיר בזה בשש"כ ח"ג (פרק מ"א הערה ס"ה), ומה שנו"נ דאפשר שזה לא דמי כ"כ לכיבוי גחלת, שמותר אף לגאונים והרמב"ם דס"ל שהוא אסור מהתורה, והניח בצ"ע, עיי"ש, כנראה שעכ"פ בהוראה להלכה הורה להקל בזה, והרוצה לסמוך ע"ז יש לו ע"מ שיסמוך.

נתפורז לו פירות בבית אם מותר לאוספן

שאלה: שו"ע סי' של"ה ס"ה: נתפורז לו פירות בחצר וכו' ולא יתן לתוך הסל וכו', וכתב המ"ב משום דהוי עובדין דחול. ויל"ע היכא שנתפורז בבית ומכניס לתוך סל, האם ג"כ הוי עובדין דחול, או דיילא חצר שכי' השו"ע הוא בדוקא.

תשובה: באור לציון ח"ב (פרק מ"ג תשובה ז') כתב שדוקא בחצר אסור משום עובדין דחול, אבל בבית נראה שאין בזה משום עובדין דחול, משום דיל"ל שהבית מצרפם כאילו הם במקום א', עיי"ש. ובמשנ"ב (סי' ש"מ ס"ק ל"ז) כתב דמש"כ בשו"ע שם שאסור לקבץ דבר במקום גידולו, אע"פ שחייב ע"ז מדאורייתא, זה כדי להורות שבבית אפילו איסור אין, וצ"ע (לסי' של"ה ס"ה), עכתו"ד עיי"ש. ויש מקום לפרש דבריו שר"ל שבבית אין שום איסור אפי' דעובדין דחול, אם מטעם של האור לציון, או מטעם שבבית אינו נראה כדרך המלקטים בשדה, אך בברית עולם ובספרו שו"ת אז נדברו ח"ד (סי' י"ז) כתב, דכוונת המשנ"ב (בסי' ש"מ) דאין בזה איסור מעמר אפי' מדרבנן, אבל אם נתפורז בבית בפזיור גדול ויש טירחה באספתם, אף בבית יש איסור דעובדין דחול, עיי"ש. וכן משמע מהמשנ"ב (בסי' ש"ט סק"א) שכתב שם וז"ל: ואח"כ יחזור ויניח [הפירות] לתוך הכלכלה אם רוצה להגיעם לשולחן, אך יזהר שלא יתפורז אחת הנה ואחת הנה, דאל"ה אסור ללקט אותם וכו' משום עובדין דחול וכו', דמיי"ש בבית שרוצה לאוספם להגיעם לשולחן, ואעפ"כ כתב שם נתפורז אחת הנה ואחת הנה אסור משום עובדין דחול. וכ"כ החיי אדם (בכלל י"ג ס"א) דאף בבית יש איסור דעובדין דחול, וכן משמע בהדיא בחוט שני ח"ב (פרק כ"ג סוס"ק א') שכתב וז"ל: שיעור הפזיור שנתפורז "בבית" שיהיה אסור לאוספם למקום א', נר' שהוא כשיש הרגשה שמתעסק לאוספם, עיי"ש, שמבואר בדבריו שבפזיור גדול אף בבית יש איסור. וכן משמע מדברי הא"ד (בסי' של"ה סק"ה) שלא התיר להכניס פירות שמפורזים בבית לסל, אלא בשמחת תורה משום שמחת יו"ט, עיי"ש, ומשמע שבלא"ה אסור עיי"ש, וכ"כ באורחות שבת ח"א (פרק י"ח סכ"ו) דאף בבית אסור, וצ"ע לחי"א וא"ר הנ"ל. ובשש"כ הנדמ"ח (פרק כ"ו סוף סכ"ד) כתב דפירות שנתפורזו בבית, מותר לטאטא אותם למקום אחד ושם להרימם, עכ"ל. ולענין הלכה נר' דלאסוף ביד לתוך הסל, אף בבית יש לאסור כדברי כל הפוסקים הנ"ל שאוסרים, אבל לטאטא אותם למקום א' ושם לאוספם, הרוצה להקל בזה יש לו ע"מ שיסמוך.

פרטי דינים בענין קיבוץ פירות או פרחים וכי"ב בשבת

שאלה: בסימן של"ה ס"ה נתבאר דאם נתפורז לו פירות בחצר מלקט מעט מעט ואוכל, ולא יתן לתוך הסל. ורצינו לברר מהו השיעור בזה, וכן מה הדין לגבי קיבוץ מיני פרחים כדי לעשות זר, וכן מה הדין בפירות שמפורזים בשעת שמחה או בשמחת תורה האם מותר לאוספם.

תשובה: בשיעור הפזיור שאסור לאסוף משום עובדין דחול, כבר נתבאר בתשו' הקודמת בשם חוט שני הנ"ל דהוא פיזור גדול קצת עד שיש הרגשה שהוא טורח ומתעסק לאוספם. ולגבי קיבוץ פרחים לעשות מהם זר, בשו"ת אג"מ או"ח ח"ד (סי' ע"ג) כתב דאין זה בכלל מלאכת מעמר, דמעמר היינו קיבוץ פרטים רבים לערימה א', אבל קיבוץ פרחים שונים זה בצד זה כדי שיתאימו זה עם זה ויעשו נוי לבית אינו גדר מעמר, אלא שעכ"פ יש לחוש בזה לאיסור דמכה בפטיש, עיי"ש. וללקט פירות שמפורזים בבית בשמחת תורה, כבר נתבאר בתשו' הקודמת בשם הא"ר שמותר משום שמחת יו"ט. וללקט פירות שמפורזים בשמחות, אפשר דכיון שניכר שזה נעשה לשמחה, המיקל אף בזה יש לו ע"מ שיסמוך.

תשובה: באור לציון ח"ב (פרק כ"ה תשו' ג' ובביאורים) כתב דאין לומר לגוי לכבות את הבוילר, דאמירה לגוי שבות, אלא יאמר לו לפתוח את הברז של המים החמים, ואע"פ שע"ז נכנסים מים חמים קרים ומתבשלים, כיון שבישול זה נעשה ע"י גרמא אינו אסור מן התורה, כמבואר בשבת (ק"כ ע"א), והו"ל שבות דשבות במקום צורך והפסד דמותר, ואם אין גוי מותר לפתוח את הברז של המים החמים ע"י ישראל כלאחר יד, עכתו"ד עיי"ש. אך יש להעיר ע"ז, דכיבוי בוילר דהוי גחלת של מתכת, לכונ"ע אסור רק מדרבנן, כמבואר בשו"ע (סי' של"ד סכ"ז) עיי"ש, א"כ לומר לגוי לכבות את הבוילר הו"ל שבות דשבות שמותר לצורך גדול והפסד, ובפשטות לא מובן מש"כ האור לציון דהוי שבות דאמירה לגוי לעשות מלאכה דאורייתא שאסור. ועוד, דמש"כ דמה שפותח את הברז של המים החמים, וע"ז נכנסים מים קרים ומתבשלים, הוי בישול בגרמא, ואסור רק מדרבנן, דעת הרבה גדולי הפוסקים בדורינו דאינו גרמא, אלא חשיב למעשה בישול בידים, וחייב ע"ז מהתורה, דכ"כ בשולחן שלמה (בסי' ש"ח ס"ק מ"ד) ובעוד כמה מקומות, וכ"כ בס' אשרי האישי ח"ב (פרק י"ט סל"ז) ובעוד הרבה מקומות, וע"ע שם (בפרק כ"ג סכ"ה) שכתב שלפתוח הברז ע"י ישראל כלאחר יד, אסור בכל גוונא אפילו שאינו מתכוון, ואולי הוי ספק פס"ד אם יספיק להתבשל בכ"ז אסור, דהו"ל מבשל בידים ממש, עיי"ש [אלא שבחוט שני ח"ב (פרק ל"ה סק"ג אות ב') כתב, שאם אין גוי, וע"י שישרף יש חשש סכנה, יש להתיר לפתוח את הברז של המים החמים ולהשאירו פתוח כל השבת, עיי"ש, ועיי"ע במש"כ בזה במדור שו"ת בהלכה]. וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר ח"ה (סי' ס"ו סק"ג) וח"ז (סי' י"ט סק"ח), ואורחות שבת ח"א (פ"א סצ"ט והערה קצ"ז), וכן צידד במאור השבת ח"א (פ"ג הערה י"ח) ועוד, ואכמ"ל. לכן נראה שאם יש גוי, יאמר לגוי שיכבה את הבוילר, וכ"כ בחוט שני ח"ב (פרק ל"ה סק"ג אות ב') דדוד חשמלי ששכח לכבותו מע"ש, יקרא לגוי לכבותו, עיי"ש [וגדולה מזו כתב בשש"כ (פרק ל"ו ס"ו) שמותר לומר לגוי חבל על הגו שמתבזבז, וע"ז יבין ויכבה את הגו, ואע"פ שאין דבריו מוכרחים להקל לרמזו לגוי לכבות לצורך הפסד מועט כזה, כמשי"ת קצת במדור שו"ת בהלכה עיי"ש, עכ"פ בהפסד מרובה ודאי שמותר לומר לגוי שיכבה כנ"ל], ואם אין לו גוי יאמר לקטן שיכבה את הבוילר בשינוי, ואם אין קטן, המיקל לכבות את הבוילר בשינוי וכלאחר יד יש לו על מה שיסמוך. וע"ע במש"כ בכל זה בשו"ת בהלכה (ס"ק ד-ו), עיי"ש דאכמ"ל.

האם לאדם אחר מותר לומר לנכרי לכבות

שאלה: במ"ב סי' של"ד ס"ק ס"ח כתב דאסור לומר לנכרי לכבות משום דאדם בהול על ממונו, וחיישינן דאי שרית לי אתי לכבווי הוא בעצמו. ורצינו לברר לפ"ז האם לאדם אחר מותר לומר לנכרי לכבות, וכיצד ינהג כשיש בחדר שבו השריפה מוזה, ויש לחשוש שמת תשרף.

תשובה: בשש"כ (פרק ל' הערה נ"ב) כתב בשם הגרשז"א זצ"ל, שלאדם אחר מותר לומר לגוי לכבות, כיון שאינו בהול, עיי"ש בראיה שהביא לזה. ובחדר שיש בו שריפה ויש חשש שתשרוף את המזוזה, כתב בשולחן שלמה (סי' ש"ז סק"ד ובהערות, וסי' של"ד ס"ק י"א והערה ט') דמותר לומר לגוי לכבות, דלא גרע מכל כתבי הקודש, אך זהו דוקא כשקבועה באופן שיש בהסרתה איסור דאורייתא דסותר, אבל כשיש בהסרתה רק איסור דרבנן, יאמר לגוי להסירה, עיי"ש. וכ"ה בשש"כ (פרק ל' הערה ל"ה) עיי"ש. וכ"כ במלכים אומניך (פ"י ס"ב והערה ס'), שאם אין אפשרות להציל את המזוזה אלא ע"י כיבוי הדליקה, מותר לומר לגוי לכבות, עיי"ש.

כיבוי דליקה במקום חשש חולי מחמת ההפסד הרב

שאלה: בסימן של"ד מבואר דיש איסור לכבות הדליקה אף במקום הפסד ממון, והנה במ"ב ס"ק ע"ז כתב בסוגרים דאם הוא בע"ח וספק שיתפסוהו אינם יהודים יש לצדד בזה. ורצינו לברר מהי ההלכה למעשה באופן הנ"ל, ומה הדין כשיש חשש שיחלה הוא או אשתו וי"ב מחמת ההפסד הרב שיהיה להם.

תשובה: אולי י"ל דבאופן שיש חשש אמיתי שהגויים יתפסו אותו כשבוי בידם, ועלולים לצערו בצער הגוף, הו"ל כעין שבי שקשה מכולם, ומותר לכבות הדליקה, מאחר וסוף סוף הו"ל מלשאצ"ל"ג שאסורה מדרבנן, ורק י"א שהחמירו בה כעין דאורייתא. אבל אם כל החשש הוא רק שיכניסו אותו בביה"ס, במדינות שלא מצערים את האסירים מחמת חובות, אין לכבות את הדליקה ע"י ישראל בשביל זה. ובאופן שיש חשש שהוא או אשתו וב"ב יחלו מחמת שנהפכו בשעה א' מעשירים גדולים לעניים, כתב בשו"ת מנחת שלמה ח"א (סי' ז' ענף ה' אות ג') דכיון שהוא צער נפשי ולא גופני, לא התירו איסורים בשביל זה, ומה שנחלו על זה, חשיבי שהם גורמים לעצמם חולי זה, דאיבעי להו ליתובי דעתייהו, ולקבל עליהם גזירת שמים, ולעמוד בנסיון לבטוח בה', דה' מוריש ומעשיר מוריד שאול ויעל, ואפילו אם יש חשש שיצטער כ"כ עד שימות, חשיב שהוא המית עצמו, מה שמצטער כ"כ על איבוד ממונו עד למיתה, עכתו"ד עם קצת תוספת עיי"ש [ולא דמי לבא במחתרת בשבת בשביל לגנוב ממון, דכיון שעלול להרוג בשביל ממון מותר לאחריהם להורגו בשבת, דהתם כיון

דמותר להניח שקיות ניילון ופלסטיק מלאים מים סמוך לאש שיתבקעו ויכבו את האש, עיי"ש. ומצאתי סיעתא לדבריו, מהמאירי (בשבת ק"כ ע"א) סוד"ה המאירי שכתב וז"ל: ומותר להגן בכלי עץ קשים אע"פ שהאור שולט בהם [לכוונה לעכב האש מעט שלא יעבור במהירות], ושמה בין כך ובין כך יבואו גויים ויצילו, ואע"פ שגורם להבעיר, אף גורם להבערה במקום פסידא התירו, עכ"ל. דמבואר בדבריו שאף גרם הבערה בחומר דליק התירו, ומה שטען האור לציון דהו"ל מלהצ"ל, י"ל שדוקא אם רוצה להמיס הכלי כדי להופכו לכלי אחר הו"ל מלהצ"ל, אבל להמיסו למטרה צדדית שיעברו המים לא חשיב מלהצ"ל, דמה לי שרוצה שתאחז האש בכלי עץ קשים, וע"ז תתעכב האש עד שיבואו גויים ויצילו שכתב המאירי, ומה לי שרוצה שתאחז האש בכלי פלסטיק וימסו ויעברו המים, ודו"ק דאכמ"ל יותר. ולכן הרוצה לסמוך על דברי השש"כ למלאות כלים גדולים או שקיות גדולות של ניילון ופלסטיק במים, כדי שכשתגיע אליהם הדליקה ישרפו, והמים יכבו את הדליקה [בפרט בימינו שלא מצוי כלי חרס וזכוכית גדולים שיכול למלאותם מים, שיתבקעו ויכבו את הדליקה], יש לו ע"מ שיסמוך.

וגרם כיבוי שלא במקום פסידא בשבת אסור, כמש"כ הרמ"א (בסכ"ב) בשם המרדכי ור' יואל, וכ"ה דעת תוס' (בביצה כ"ב ע"א) בד"ה והמסתפק, וז"ל: דגרמא ביו"ט שרי, ובשבת "אינו חייב", עכ"ל, דש"מ דבשבת אינו חייב מהתורה אבל אסור מדרבנן, כמו שדייק המג"א (בסי' תקי"ד ס"ק י"ט) עיי"ש, וכ"כ באו"ז דיני ע"ש (סי' כ"ט) בשם ריב"א דגרמא אסור, והביאם בהג"א (בביצה כ"ב ע"א) עיי"ש, וכן מבואר מדברי המאירי הנ"ל שכתב שאף גרם הבערה התירו במקום הפסד עיי"ש, דמשמע דהתירו אף גרם הבערה רק במקום הפסד, דומיא דגרם כיבוי שהתירו רק במקום הפסד, וכ"מ מעוד ראשונים, ואכמ"ל. וכן הסכימו רוב ככל האחרונים, הלא בספרתם. וכ"ה דעת החזו"א (בסי' ל"ח סק"ג) שהביא את דברי הרמ"א הנ"ל להלכה, עיי"ש, וע"ע שם (בסק"ז) שכתב דאף דעת הרא"ש אינו מוכרע, וי"ל דס"ל שאסור מדרבנן, עיי"ש [הוצרכתי לזה להוציא מאלה שטעו בדעת החזו"א]. וביו"ט כתב המשנ"ב (בסי' תקי"ד ס"ק כ"ה) שמותר, ולכן התיר הרמ"א שם (בס"ג) להעמיד נר במקום שהרוח שולט כדי שיתכבה כשתבוא הרוח, ובשעה"צ שם (ס"ק ל"א) כתב דכיון שלא מצאנו חברים לדעה האוסרת, ודעת הרא"ש להתיר, סמכינן ע"ז ביו"ט להתיר גרם כיבוי אף שלא במקום פסידא, כמש"כ המאמר מרדכי, עיי"ש. ואף שאין דבריו מדוקדקים כ"כ, דמצוינו חברים לדעה שאוסרת בשבת כנ"ל, עכ"פ כיון שמבואר בתוס' הנ"ל דביו"ט גרם כיבוי מותר, וכ"כ במרדכי עצמו (בפס"ז דשבת) בשם רבינו יו"ט דביו"ט שרי, וכ"כ הרא"ה (בביצה כ"ב ע"א) ועוד ראשונים, וכ"פ הרמ"א עצמו ביו"ט כנ"ל, ודאי דהכי נקטינן ביו"ט.

תיקון למי שחילל שבת במזיד או בשוגג

שאלה: שו"ע סי' של"ד סכ"ו: ואם עבר וחילל שבת יתענה וכו'. יש לשאול מה היא ההוראה לדין בחילל שבת בשוגג או במזיד, האם לעשות כהרמ"א, או שעדיף לעשות כתיקון האר"י, ומה יש לעשות למעשה בזה.

תשובה: בכה"ח (ס"ק קמ"ד) כתב בשם האו"ח סוף הלכות שבת (סי' תמ"ו) דבחילל שבת בשוגג, יתן סך מה לצדקה במקום קרבן, וגם טוב להתענות ב' וה', ושכן נהגו העולם, שכ"כ הב"ד והברכ"י, עיי"ש. ובחילל שבת במזיד כתב שם (בס"ק קמ"ג) להקל להתענות כמש"כ הרמ"א, מאחר וקשה להתנות כמספר התעניות שכתבו איזה ספרים בשם האר"י ז"ל, בפרט שבכתבי האר"י ז"ל אין גילוי לזה, וגם ילקה, או ילמד כל הלילה, דהו"ל כפרה על כרת, כמש"כ בשער רוה"ק (דף ט') עיי"ש. ובקובץ תשובות ח"ג (סי' ע"א) שאף בימינו יש לעשות התיקונים הכתובים ברמ"א, ורק לנשים שחלושות יש להקל בתעניות אלו, וכ"כ בס' איל משולש (בורר פ"א הערה ל"ז) בשם הגר"ש וואזנר והגר"נ קרליץ שליט"א, עיי"ש. אך בחזו"א בתשובות וכתבים (סי' מ"ה) כתב באדם שנכשל בשוגג, שאין אנו ראוים לתיקונים הכתובים בראשונים, ועיקר התשובה בימינו היא החרטה על אי הזהירות, ושימת לב מכאן ולהבא לדקדק בשמירת הלכות שבת, עכתו"ד עיי"ש, וכעין זה כתב בשולחן שלמה (ס"ק כ"ו) על החוזרים בתשובה אפילו מחילולי שבת במזיד, והם בעלי דעת, דיש לעודדם שעליהם להאמין באמונה שלימה שהקב"ה מוחל לכל השבים אליו באמת בכל ליבם, ולא להכביד עליהם בתעניות וסיגופים, עיי"ש. והרוצה לסמוך על דבריהם יש לו ע"מ שיסמוך, בפרט אם הוא קצת חלש, ואם יש בכוחו קצת להתענות יתענה תענית א' על חילול שבת בשוגג, ואם הוא במזיד יוסיף ללמוד לילה שלם לתיקון כרת, וישתדל לתת צדקה כפי יכולתו, וה' הטוב יכפר בעדו.

אמירה לגוי לכבות בוילעך ששכח לכבותו בע"ש

שאלה: בשו"ע סי' של"ד סכ"ו כתב דמותר לומר בפני נכרי כל המכבה אינו מפסיד, וכתב המ"ב דה"ה בכל כיוצא בזה בהזיק הבא פתאום. ורצינו לברר מה הדין בדוד מים חשמלי [בוילעך] ששכח לכבותו בע"ש, כיצד ינהג בזה כשיש לו נכרי, וכשאין לו אפשרות לקרוא לנכרי.

שו"ת בהלכה

הרה"ג רבי אשר חניניה שליט"א

חח"ר ישיבת "חברת אהבת שלום" ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

גוי שעושה מלאכה לישראל בביתו, מתי צריך למחות בו ומתי אין צריך למחות

ומתי מותר לרמוז לו או לומר לו שיכבה את האור שמפריע לישון או לכבות בוילר שעומד להשרף

א) במשנ"ב (סי' רע"ו ס"ק י"א ו"ז) כתב שאם הישראל רואה שהגוי רוצה להדליק אש בשביל הישראל אפי' בבית הגוי, צריך למחות בידו, כיון שהגוי והעצים של ישראל, וכ"ש אם רוצה להדליק לישראל בבית הישראל. אלא שמאידך גיסא במשנ"ב (סי' ש"ז ס"ק ע"ו) כתב דמותר לרמוז לגוי שלא בלשון ציווי, כגון שאומר לגוי שהגוי לא דולק יפה, או איני יכול לקרוא לאור הנר הזה שיש בו פחם, והגוי שומע ומסיר הפחם ומתקנו, ומותר ליהנות מזה, כיון שאינה הנאה גמורה, מאחר שבלא"ה היה יכול לקרוא מדוחק, עיי"ש. ולכא"ו דבריו סתרי אהדדי, דאיך היתיר (בסי' ש"ז) לרמוז לגוי ברמז שאינו בלשון ציווי שיעשה מלאכה בנר של ישראל ובבית ישראל לצורך הישראל, והיכן הלך חיוב המחאה שצריך למחות בגוי, שלא יעשה בשל ישראל מלאכה לצורך הישראל, שכתב המשנ"ב בסי' רע"ו.

ובס' מלכים אומניך (פ"ד הערה ד') כתב ליישב בשם מרן הגרישי"א זצ"ל, דדוקא בהסרת פחם שאינה מלאכה ממש, אלא משפר רק את המצב הקיים, היתירו הפוסקים לרמוז לגוי שלא בלשון ציווי לעשות את זה, דאע"פ שיש בזה חילול שבת דכיבוי, עכ"פ כיון שלא ניכר שזה מלאכה הקילו שמותר לרמוז ע"ז לגוי, אבל לרמוז לו שהחשמל מפריע לישון, כיון שכיבוי החשמל ניכר כמלאכה גמורה, לא זו בלבד שאסור לרמוז לו אפי' שלא בלשון ציווי שיכבה את החשמל, אלא אף אם בא מעצמו לכבות את החשמל בבית ישראל כדי שיוכל לישון, צריך למחות בידו שלא יכבה. וכעין זה כתב גם בס' ברית עולם (שבת בדיני אמירה לגוי פ"ג סי"ב), עיי"ש. וכעין זה כתבו הלבושי שרד והגרע"א (בסו"ס ש"ז) בביאור דברי המג"א (בס"ק כ') שהתיר לרמוז לגוי לפתוח מכתב, דהיינו משום דאינה מלאכה גמורה, עיי"ש בדבריהם.

ובחוט שני ח"ג (פ"א ס"ק ג') כתב שיסוד הטעם שצריך למחות הוא מפני שבלא מחאה נראה כשלוחו של הישראל לעשות המלאכה, ולכן בהסרת פחם שכל אורח שרואה את זה מתקנו בלי רשות מבעה"ב, ואינו נראה כשלוחו, בזה מותר אפי' לרמוז לו ברמז שאינו בלשון ציווי שיעשה את זה, אבל להוסיף אור בחדר, או להגביר את המזגן שאין האורח עושה זאת בלי רשות מבעה"ב, וכשעושה את זה נראה שהוא שלוחו של בעה"ב, בזה אפי' אם הגוי בא מעצמו לעשות כן, צריך למחות בו שלא יעשה, וניסה להביא סייעתא לדבריו מדברי הגמ"י (פ"ו משבת ס"ק ו') עיי"ש.

ובשולחן שלמה (סי' רע"ו סו"ס ק"יג, וסי' ש"ז סו"ס ק"יב) כתב דאפשר דהחיוב למחות הוא רק בדבר חיובי, כמו הדלקה בישול וכדומה, ולא על כיובי שהוא בשלילה כמו בהסרת פחם, או כיבוי חשמל שמפריע לישון, ולכן מותר לומר לגוי שהחשמל מפריע לישון, ועיי"ז יבין ויכבה את החשמל, כמש"כ בשש"כ (בפ"ל ס"ה ו') עיי"ש. דכיון דהוי רמז שלא בלשון ציווי על השלילה שיכבה את החשמל, והוא על דבר שאינו נהנה מגוף המלאכה, מותר לרמוז על זה לגוי בשבת, אלא ששם לפני"ט תמה על שש"כ (פ"ל ס"ו) במה שהקיל לומר לגוי ברמז שאינו של ציווי שאינו יכול לקרוא כי אין מספיק אור, ועיי"ז הגוי יבין וידליק נר נוסף, ומותר ליהנות ממנו כל עוד שהנר הראשון דולק, דכיון שהוא רומז לגוי לעשות מלאכה חיובית דא"ו שידליק עוד נר, זה ודאי אסור, וצריך אפי' למחות בגוי שלא יעשה את זה, עכתו"ד עיי"ש.

ב) אך בשש"כ הנדמ"ח (פ"ל הערה י"ח) כתב ליישב דברי המשנ"ב, דבסי' רע"ו (ס"ק י"א ו"ז) מיירי בשאינו יכול לקרוא כלל, ובנר שהגוי מדליק לישראל, עושה בזה הנאה גמורה לישראל, לכן צריך למחות בגוי שלא ידליק, בעוד שבסי' ש"ז מיירי שיכול לקרוא בדוחק לאור הנר, ומה שהגוי מדליק נר נוסף, ועיי"ז הישראל יכול לקרוא בקלות, אינה הנאה גמורה, לכן לא צריך למחות בגוי שלא ידליק, ומותר אפי' לרמוז לו ברמז שאינו בלשון ציווי שיעשה מלאכה לצורך זה, כגון לומר לו שאיני יכול לקרוא כי אין מספיק אור, ועיי"ז הגוי יבין וידליק נר נוסף, וניסה להביא קצת ראייה לזה מהביה"ל (בסי' רע"ו ס"ד) בד"ה וכן אם, דמבואר מדבריו שם דמותר לישראל ליהנות מהשמן של ישראל שהגוי הוסיף, דכיון שהגוי לא עשה את זה בציווי הישראל, מותר לישראל ליהנות ממנו, אלא שדברי הביה"ל צ"ע, דסוף סוף הישראל נהנה הנאה גמורה מן השמן שהגוי הוסיף, ודולק רק מהתוספת שהגוי הוסיף, עכתו"ד עיי"ש. ולענ"ד יש להביא ראייה ברורה יותר דכשאין לישראל הנאה גמורה ממלאכת הגוי, אין חיוב על הישראל למחות, והוא מהביה"ל (בסי' ש"ז ס"ב) בד"ה ואפי' לומר, שהביא משו"ת חת"ס א"ח (סי' ס') שרוצה לחדש שמותר בחול לומר לגוי, שישכור גוי אחר שיעשה לו

מלאכה בשבת, ומיירי במלאכה שא"צ למחות בו שלא לעשות כמו שנצ"ר בסוף הסעיף, אלא שדברי החת"ס הם מילתא חדתא, ומתשו הרשב"א שבב"י מוכח היפך דבריו, עכתו"ד הביה"ל עיי"ש. ובסוף הסעיף המשנ"ב צייר דמיירי באופן שיש כבר נר בחדר, והגוי רק מוסיף אור, ומבואר בהדיא בדבריו כשהגוי אינו עושה הנאה גמורה לישראל, אפי' שעושה פעולה חיובית להדליק נר בבית הישראל, ובנר של ישראל, ל"צ למחות בו.

ולענ"ד כן נר' העיקר להלכה, דבאופן שהגוי אינו עושה הנאה גמורה לישראל ל"צ למחות בו, מאחר דכן מוכח במקור הדברים, דז"ל הטור (בסי' רע"ו ס"ד): ואם יש נר בבית ישראל, ובא גוי והדליק עוד נר אחר, מותר להשתמש לאורו, עכ"ל. ועיי"ן בב"י שכתב שכ"כ הגמ"י (בפ"ו משבת ס"ק ה'), והתרומה (סי' רנ"ב), והמרדכי פ"ק (סי' ר"ג), ועיי"ן בהגמ"י שם (בס"ק ו') במה שהאר"ך בחיוב למחות בגוי שלא יעשה מלאכה בשל ישראל אפי' לצורך עצמו, וכ"ה בשאר ראשונים, ואיך לא אישתמיט לאף א' מהראשונים הנ"ל ושאר פוסקים לבאר, דבגוי שהדליק נר נוסף, לכתחילה צריך למחות בו שלא ידליק, וכתבו בסתם שאם הגוי הדליק נר נוסף, מותר ליהנות ממנו כל עוד שהנר הראשון דולק, ש"מ דבכה"ג ל"צ למחות בגוי שלא ידליק, ומה שסיים הטור (שם) ויכול למחות בו שלא ידליק הנר, ושלא יתן בו שמן, עיי"ש, ומשמע מזה שצריך למחות בגוי שלא ידליק, התם מיירי שאין לישראל אור, או שמוסיף שמן בנר, ועיי"ז הנר ימשיך לדלוק בזמן שהנר של ישראל יתכבה, ונמצא שהגוי עושה הנאה גמורה לישראל שיוצר לו אור בזמן שאין לישראל אור, לכן צריך למחות בו, אבל באופן שלא יוצר הנאה גמורה לישראל, והיה יכול לפני"ט לקרוא בדוחק לאור הנר וכי"ב, בזה ל"צ למחות בגוי שלא ידליק כנ"ל.

ג) אך מש"כ השש"כ דבאופן שהגוי לא יוצר הנאה גמורה לישראל, מותר גם לרמוז לגוי לעשות, ברמז שאינו בלשון ציווי, ע"ז אין לנו גילוי בפוסקים שמותר, דאף שמדברי המג"א (בסי' ש"ז ס"ק ל"א) משמע שהסרת הפחם מהנר כדי שידלק יפה, חשיב להנאה ישירה, ואם בלי זה לא היה יכול לקרוא לאור הנר, אפי' אם הגוי עשה כן מעצמו אסור לקרוא לאורו, עיי"ש, וכתב ע"ז הפמ"ג דעכ"פ באופן שיכול לקרוא קצת עם הפחם, מותר לומר לגוי ברמז שאינו של ציווי להסירו, כגון איני יכול לקרוא לאור הנר שיש בו פחם, ועיי"ז הגוי יבין ויסיר את הפחם, והביאו להלכה המשנ"ב (בסי' ע"ו) עיי"ש, ומבואר מזה שבאופן שהגוי לא יוצר הנאה גמורה לישראל, כמו כשהגוי עשה את זה מעצמו לישראל, מותר ליהנות מזה, כמו כן מותר גם לרמוז לגוי ברמז שאינו בלשון ציווי לעשות את זה, עכ"פ י"ל דזהו דוקא בפעולה של הסרת פחם, שהגוי רק מסיר את המונע של האור, והישראל לא נהנה מגוף המלאכה של הגוי דהיינו מהסרת המונע, רק מהתוצאה שנוצרת מזה אח"כ שהאור מאיר יפה, ע"ז יש לנו גילוי שמותר גם לרמוז לגוי, אבל לרמוז לגוי אפי' שלא בלשון ציווי שיבין להדליק נר נוסף, דזו פעולה חיובית שהישראל נהנה מגוף המלאכה של הגוי, ע"ז אין לנו גילוי בפוסקים שמותר, כמו שהעיר השולחן שלמה הנ"ל (בסוף סי' ש"ז) עיי"ש.

לפ"ז נר' דאפי' לקרוא לגוי שיכבד, והוא יבין מעצמו שחסר אור בחדר, וידוע שידליק עוד חשמל נוסף, גם בזה יש לומר שאסור, מאחר שמדברי הרא"ש שבת (פ' כל כתבי סי' י'), והשו"ע (סי' ש"ז סי"ט) שכתבו, שמותר לקרוא לגוי אע"פ שידוע שהגוי יציל ממונו, וכן מותר לומר לגוי כל המציל אינו מפסיד וכו', עיי"ש, משמע שמשווים את הקריאה לגוי באופן שידוע שיציל, לאמירה ברמז לגוי בלשון ציווי דכל המציל אינו מפסיד, דעצם הקריאה כה"ג חשיב כרמז בלשון ציווי, א"כ כמו שלקולא משווים אותם, גם לחומר א"ש להשוותם, דקריאה לגוי באופן שידוע שיציל חשיב כרמז בלשון ציווי ואסור.

שו"ר בס' מאור השבת ח"א בפניני המאור (עמוד תק"ח) במכתבו להגרש"א זצ"ל שכתב דאפי' בקורא לגוי לביתו, וכשבא לביתו רומז לו שלא בלשון ציווי לעשות מה שצריך, אסור שלא במקום הפסד גדול, משום שהקריאה לגוי חשיב כרמז של ציווי עיי"ש, וגם בתשובת הגרש"א זצ"ל אליו כתב דמנהג העולם להקל בזה, אך באמת אינו יודע היתר ברור למנהג העולם, ולכן לא רוצה שיכתב משמו בזה דבר, לא לאיסור ולא להיתר, עכתו"ד עיי"ש, ומשמע דס"ל שאע"פ שמה שאח"כ הגוי עושה את המלאכה הוא ע"י רמז שלא בלשון ציווי, עכ"פ עצם הקריאה מעיקרא חשיב כרמז בלשון ציווי, ואין היתר לעשות כן רק לצורך הפסד גדול או דליקה. וכן במשנ"ב דרשו (בסי' ש"ז הערה 73) הביאו מס' ה"ל אמירה לעכו"ם (ביאורים סי' א') שכתב בשם הגר"מ פיינשטיין והגרש"א זצ"ל שאסור לקרוא לנכרי לביתו, וכשיבוא לביתו ירמוז לו שלא בלשון ציווי לעשות מלאכה, ושכ"כ בחוט שני ח"ג (פ"א ס"ק ג' בד"ה העולה מכל הנ"ל), עיי"ש.

ד) אך לענ"ד אין דבריהם מוכרחים, דנר' שדוקא באופן דמיירי הרא"ש והשו"ע שידוע שכשהגוי יבוא, ודאי יעשה את המלאכה, בזה חשיב הקריאה כרמז בלשון ציווי, כיון שכשיבוא ודאי יעשה את המלאכה, אבל באופן שכשיבוא עדיין צריך לרמוז לו שיעשה את הדבר, ואפשר שיעשה ואפשר שלא יעשה, ורומז לגוי ברמז שאינו בלשון ציווי, י"ל שגם עצם הקריאה חשיב כרמז שאינו בלשון ציווי, ועיי"ן במשנ"ב דרשו (סוף הערה 73) שהביאו מהס' הנ"ל, שכתב בשם הגר"ש וואזנר שליט"א והגר"י גוסטמן שליט"א שמותר לקרוא לגוי באופן שאח"כ רומז לו ברמז שאינו בלשון ציווי, אפי' לצורך דברים שאין בהם הפסד גדול כדליקה וכי"ב, ואין הספר תח"י לעיין בטעם דבריהם, ואפשר שטעמם הוא כנ"ל, וכן נר' לענ"ד העיקר להלכה, בפרט שנהגו להקל בזה, כמו שהעיד הגרש"א זצ"ל, ואף שהעיר ע"ז שלא יודע מנין יצא להם היתר זה, לדברינו הנ"ל נתברר טעם מנהגם להקל, והנח להם לישראל דאם אינם נביאים בני נביאים הם.

לפ"ז נר' שמותר לקרוא לגוי לביתו, וכשיבוא לביתו מותר לומר לו קשה לישון כשיש אור בחדר, ועיי"ז יבין ויכבה את החשמל, דלא מיבעיא באופן שמצטער הרבה שלא יכול לישון כלל בלילה עם חשמל דולק, דאין לך צורך גדול מזה, ובכה"ג מותר אפי' לצוות לגוי לכבות את החשמל, כמבואר בשו"ע (סי' ש"ז ס"ה) דלצורך גדול מותר לומר לגוי לעשות מלאכה דרבנן, וכיבוי חשמל דהוי גחלת של מתכת הוא רק איסור דרבנן, אלא אפי' באופן שרק קצת קשה לישון עם חשמל דולק, כיון שיש לו צורך בזה, מותר לומר לגוי ברמז שאינו בלשון ציווי שקשה לישון כשהאור דולק, ועיי"ז יבין ויכבה את החשמל, כמו שמותר לרמוז לגוי להסיר את הפחם, ובני"ד עדיף טפי דהוי רק הסרת מונע ומפריע, ולא הנאה ישירה, ואפי' נימא שכיבוי החשמל חשיב כהנאה ישירה, עכ"פ כיון שבדוחק יכול לישון עם חשמל דולק, לא חשיב כהנאה גמורה, ומותר. וכ"כ בשש"כ (בפ"ל ס"ה) עיי"ש, וכ"כ בס' מלכים אומניך (פ"ד ס"ב) עיי"ש. וכן מותר לקרוא לגוי לביתו, וכשיבוא מותר לומר לו שהבולר לא מפסיק לעבוד ועומד להשרף, או שהמים במיחם נגמרו והמיחם עומד להשרף, ועיי"ז הגוי יבין וינתק אותם מהחשמל, לא מיבעיא באופן שיש חשש שיהיה קצר ושריפה, דבכה"ג מותר אפי' לצוות לגוי שיכבה, דהו"ל שבות דשבות לצורך הפסד מרובה שמותר כנ"ל, אלא אפי' באופן שודאי לא תהיה שריפה, ורק גוף החימום ישרף, עכ"פ כיון שזה הפסד משמעותי קצת, מותר לומר לגוי ברמז שאינו בלשון ציווי שיעשה את זה. וכ"כ בס' חוט שני ח"ב (פ"ב ס"ק ג' אות ב') שאם שכח לכבות מע"ש דוד חשמלי ויש סכנה שישרף, יקרא לגוי לכבותו, עיי"ש.

ה) ובאור לציון ח"ב (פכ"ה תשו"ג ובביאורים) כתב דאסור לומר לגוי לכבות את הבולר, דאמירה לעכו"ם שבות, אלא יאמר לו לפתוח את הברז של המים החמים, ומה שעיי"ז נכנסים מים קרים ומתבשלים זה רק גרמא שאינו אסור מן התורה, והו"ל שבות דשבות דמותר במקום צורך. ואם אין לו גוי, מותר לפתוח את הברז ע"י ישראל כלאחר יד, עכתו"ד עיי"ש. ולענ"ד יש להעיר על מש"כ שאסור לומר לגוי לכבות את הבולר משום דאמירה לגוי שבות, דכיון שכיבוי גחלת של מתכת לא עושה גחלת, הוא מוסכם לכ"ע שאינו אסור אלא מדרבנן, כמבואר בשו"ע (סי' של"ד סכ"ז) עיי"ש, א"כ למה האמירה לגוי לכבות את הבולר אינו נחשב לשבות דשבות שמותר במקום הפסד מרובה. ואולי ס"ל כהחז"א שיש בהדלקת חשמל וכיבוי איסור של בונה וסותר מדא"ו, ולכן כתב שאסור לומר לגוי לכבות את הבולר, אך א"כ היה לו לפרש את דבריו בזה, ועוד כיון שדעת החז"א בזה אינה מוסכמת, ודעת רוב חכמי הדור דלא כהחז"א, ויש שחששו לדבריו רק לחומר, א"כ באמירה לעכו"ם דהוא מהשבותים הקלים ביותר, ראוי לסמוך על המקילים, ואיך שלא יהיה לדין דקיי"ל העיקר להלכה דאין בכיבוי חשמל איסור סותר מהתורה, א"כ הו"ל שבות דשבות שמותר במקום הפסד מרובה.

וכן במש"כ דמה שפותח את הברז של המים החמים, ועיי"ז נכנסים מים קרים ומתבשלים, הוי בישול בגרמא ואסור רק מדרבנן, יש להעיר ע"ז דאינו מוסכם כלל, ודעת כמה גדולי הפוסקים בדורינו דכל שזה נעשה מיד, וכך הוא בנייתו ותכונתו של הכלי שבפעולה אחת נעשות שתי פעולות ביחד, זה לא נחשב לגרמא, אלא לעשייה בידים שתי פעולות ביחד, דכ"כ בשולחן שלמה (אויערבאך סי' ש"ח ס"ק מ"ד) לגבי מים קרים שנכנסים לבולר ע"י פתיחת הברז של המים החמים, דאינו נחשב לגרמא אלא למכניס בידים מים קרים, עיי"ש. וכ"כ עוד שם (בעמוד רכ"ה רכ"ו רע"ו) לגבי פתיחת דלת מקרר, ועיי"ז נדלקת נורה, דחשיב כמדליק נורה בידים, עיי"ש. וכ"כ בס' אשרי האיש ח"ב (פ"יט סל"ז) שכל דבר שבגוי ומחושב שע"ז יעשה פעולה נוספת, אינו נחשב לגרמא אלא למעשה בידים, עיי"ש. וכ"כ (בפכ"ג ס"א)

באור, והו"ל שבות דשבות לצורך גדול, דמותר אפי' לצוות לו שיכבה, אלא אפי' באופן שמצטער לישון עם אור, יכול לרמוז לגוי ברמז שאינו בלשון ציווי שיכבה את האור, וכן בכל כיו"ב. ד. אם שכחו בוילר דולק ואין לו טרמוסטט לכבותו, או שהטרמוסטט התקלקל, ויש חשש שע"י שיתפוצץ תפרוץ דליקה, או יגרם הפסד מרובה, מותר לומר לגוי לכבותו, ואם כל החשש הוא רק שגוף החימום ישרף, ואינו הפסד מרובה אבל זה הפסד משמעותי, מותר לומר לגוי שהבוילר דולק ויכול להתפוצץ, וע"י זה יבין ויכבה אותו.

ה. אם ידוע שכשיקרא לגוי הוא מעצמו יעשה מלאכה לתועלת הישראל, חשיב כרמז בלשון ציווי, ואם אחרי שיבוא יצטרך עוד לרמוז לגוי, ורומז לו ברמז שאינו בלשון ציווי, יש אומרים שאעפ"כ עצם הקריאה חשיב כרמז בלשון ציווי ואסור, ויש אומרים דחשיב כרמז שאינו בלשון ציווי ומותר, ומנהג העולם להקל כדעה שניה, ויש להם על מה שיסמוכו.

ופירות הנושאים מדברינו

ו. יש אומרים שכל פעולה נוספת שנעשית מחוץ לפעולה הישירה שאדם עושה, אפי' שתיהם נעשים בבת א', היא נחשבת רק לגרמא, ובמלאכת שבת אינה אסורה מהתורה, ויש אומרים דכיון שהכל נעשה בבת א' ובפעולה א', וכך הוא תכונתו של הכלי, שבמעשה אחד נעשות בבת א' שתי פעולות, חשיב כעושה בידיים את שתי הפעולות, וחייב מהתורה גם על הפעולה השניה, וכן נראה העיקר להלכה.

ז. ולכן נראה שאם שכחו בוילר דולק שיכול להתפוצץ ולגרם הפסד מרובה, עדיף שלא לומר לגוי לפתוח את הברז של המים החמים, מאחר וע"י זה נכנסים מים קרים וחשיב כמבשל בידיים, אלא יש לומר לגוי שיכבה את הבוילר הנ"ל בסעיף ד'.

ח. אם קשה להשיג גוי, ויש חשש שבינתיים הבוילר יתפוצץ, יש להקל לומר לקטן שיכבה את הבוילר, ואם אין קטן ויש חשש אמיתי שאם הבוילר יתפוצץ עלולה לפרוץ דליקה, המיקל לכבות את הבוילר ע"י גדול בשינוי יש לו על מה שיסמוך. אבל לפתוח את הברז של המים החמים ע"י ישראל גדול כלאחר יד, צריך להחמיר שלא לעשות כן.

וגדולה מזו כתב בשש"כ הנ"ל (שם ס"ו) דמותר לומר לנכרי בשבת, חבל על הגז או החשמל שמתבזבז, ועי"ז יבין ויכבה אותם, עיי"ש, אך לעני"ד נר' דכיון שזה הפסד מועט, לא ראוי להקל בזה, דמה שהקילו הפמ"ג והמשנ"ב לרמוז לגוי להסיר הפחם, זהו משום שיש בזה צורך חשוב לאדם, אבל בלא"ה י"ל שאין להקל בזה. והנר' לעני"ד כתבת, וצור ישראל יצילנו משגיאות שלא נכשל בדבר הלכה.

הדינים העולים מהנ"ל

א. גוי העושה מלאכה שיש בה הנאה גמורה לישראל, כגון שמדליק אור לישראל במקום שאין אור וכיו"ב, לכו"ע צריך למחות בו שלא יעשה מלאכה לישראל, ואם מיחה בו ואעפ"כ הגוי עשה את המלאכה, מותר ליהנות ממנה, ואם לא מיחה בו אסור ליהנות ממנה.

ב. ובאופן שאין הנאה גמורה לישראל במלאכת הגוי, כגון שהיה קצת אור שיכל לקרוא בדוחק, והגוי הדליק אור נוסף, יש אומרים שצריך למחות בו, ומה שמותר לרמוז לגוי ברמז שאינו בלשון ציווי להסיר את הפחם מהנר, יש אומרים דהיינו משום שאינו נראה כמלאכה גמורה [הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ברית עולם ועוד], ויש אומרים משום שהדרך לעשות כן בלי רשות מבעה"ב, ולא נראה כשלוחו של הישראל [חוט שני], ויש אומרים משום שהוי מלאכה בשלילה ולא בחיוב [שולחן שלמה], ויש חולקים וס"ל שבאופן שאין הנאה גמורה במלאכה שהגוי עושה לישראל, אפי' בפעולה חיובית שהגוי מדליק עוד אור, לא צריך למחות בגוי שלא יעשה [כ"מ מהראשונים וכ"כ שש"כ], וכן נר' העיקר להלכה.

ג. יש אומרים שבאופן שאין הנאה גמורה במלאכה שעושה לישראל הגוי, מותר אפי' לרמוז לגוי ברמז שאינו בלשון ציווי לעשותה, כגון לומר אינני יכול לקרוא כי אין מספיק אור בחדר, וע"י זה הגוי יבין וידליק עוד אור בחדר [שש"כ הנ"ל], ויש אומרים שאסור, ורק לרמוז לו על עשיית מלאכה בשלילה שיכבה את החשמל מותר, ויש אומרים שאף רמז כזה אסור, והעיקר להלכה כדעה שניה, דמותר לומר לגוי שקשה לישון כשיש אור בחדר, וע"י זה יכבה את האור, לא מיבעי באופן שלא יכול לישון כלל

בדוד שמש, דהפוחת את הברז של המים החמים, ועי"ז נכנסים מים קרים, חשיב למבשל בידיים בתולדת החמה, עיי"ש. וכ"כ בעוד כמה מקומות כיו"ב, ואכמ"ל. וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר ח"ז (סי' י"ט ס"ק ח') לגבי פתיחת מים חמים דדוד שמש, ועי"ז נכנסים מים קרים, דכיון שהכל בא בבת א' ובמהירות הבזק ע"י פעולת האדם, זה נחשב לכווחו ממש, וציין לדבריו בח"ה (סי' ס"ו ס"ק ג') שביאר שם יסוד זה, עיי"ש, וכן נקט לדינא באורחות שבת ח"א (פ"א סצ"ט והערה קצ"ז) בשם הגרשו"א זצ"ל לגבי בוילר, דחשיב כמכניס בידיים את המים הקרים, עיי"ש. וכן צידד בס' מאור השבת ח"א (פ"ג הערה י"ח) עיי"ש.

ו. ואע"פ שמה שהמים הקרים נכנסים לדוד ומתבשלים ע"י שהגוי פותח את הברז של המים החמים הוי מלשאל"ג, א"כ עדיין הו"ל שבות דשבות שמותר לצורך הפסד מרובה, עכ"פ במלשאל"ג מציינו לר"ן בשבת (דף ס"א ע"א מדפי הרי"ף בד"ה ובמקום) שכתב בתירוץ א' שהחמירו בו כעין של תורה, ולא התירו לומר לגוי לעשותו שכתב אפי' במקום הפסד מרובה, וכיאר שזהו הטעם שלא התירו לומר לגוי לכבות את הדליקה, אלא רק לומר לו כל המכבה אינו מפסיד, עיי"ש. ולפ"ז יהיה אסור לומר לגוי שיפתח את הברז של המים החמים. אלא די"ל דכיון שמה שנכנסים מים קרים ומתבשלים אינה פעולה ישירה של הגוי רק פס"ר, מותר לעשות כן ע"י גוי, כמש"כ התה"ד בחלק השו"ת (סי' ס"ו), דבפס"ר שיתחמם התבשיל ע"י גוי מותר, והביאו הבי"ו והרמ"א להלכה (בס"ה) עיי"ש, אך יש לדחות שדוקא באופן שהזדמן באקראי שמעשה הגוי הוי פס"ר דמלאכה האסורה כנידון של התה"ד, בכה"ג התיר התה"ד, אבל באופן שזה בנוי בצורה שחייב להעשות שתי הפעולות ביחד, י"ל דחשיב שהגוי עושה בידיים את שניהם. שו"ר בשולחן שלמה (סי' רנ"ג ס"ק ל"א אות א' וב') שנו"נ באורך בזה, והראה פנים להחמיר כשהגוי יודע מזה ועושה בקביעות, עיי"ש. ועכ"פ לפתוח את הברז ע"י ישראל אפי' כלאחר יד נר' שיש להחמיר, כיון דחשיב כמבשל בידיים, ושו"ר שכ"כ בס' אשרי האיש ח"ב (פכ"ג סכ"ה) דע"י ישראל אפי' לפתוח את הברז כלאחר יד אסור בכל גוונא, עיי"ש. וע"כ מחזורתא כדאמרינן מעיקרא, שמותר לומר לגוי שיכבה את הבוילר.

האיר המזרח

**הרה"ג נדב פרץ שליט"א
בעהמח"ס נדבת פרץ על הש"ס**

**רבי בית ההוראה שע"י ישיבת "אהבת שלום"
הגאונים רבי מנשה שוע ורבי דוד פנירי שליט"א**

בס"ק כ"ה שאף הרמ"א לא היקל אלא בדרך מלבוש, ומ"מ מרן השו"ע אסר בזה. ואף שפסק בסימן ש"א סעיף ל"ו שמותר לצאת לרה"ר בשני מלבושים זה על זה, כאן שעוסק בהצלה חוששים שיבוא לכבות. וכל ד' המ"ב הם עפ"י ד' הבי"ח המג"א והגר"א. אולם כתב בכה"ח ס"ק מ"ט שבבית יוסף עצמו מתבאר שאסור דוקא במוציא בידו, אבל בדרך מלבוש מותר, וכן כתב בנהר שלום. ולפ"ז נמצא שלהלכה אין נפק"מ בין מרן להרמ"א, דבדרך מלבוש מותר בכל ענין, ובמוציא בידו אסור. וכ"כ הכה"ח בס"ק נ'.

דעת מרן להציל לחצרו או לחצר מקורה

שו"ע סימן של"ד סעיף י"א: יש אומרים שכל הצלה שאמרנו היא לחצר ומבוי הסמוכים לרה"ר וגם אינם מקורים דדמי לרה"ר כו', ואף לחצר לא אמרו אלא לחצר חבירו כו', ויש אומרים שאין חילוק. וכתב במ"ב ס"ק כ"ט שלמעשה כיון שהוא מילתא דרבנן, אפשר שיש לסמוך להקל. אולם בכה"ח ס"ק נ"ד כתב בשם הגר"ז להחמיר, וכן הוא לפי הכלל המסור בידינו שכל מקום שכותב השו"ע יש מתירין ויש אוסרין, דעתו לפסוק כדעת האוסרין, ורק בשעת הדחק יש לסמוך על המתירין.

דעת מרן בדין הקמיעות

שו"ע סימן של"ד סעיף י"ד: הקמיעין שיש בהם פסוקים אין מצילין אותם מפני הדליקה, ויש אומרים שמצילין. וכתב בכה"ח ס"ק ע"ז בשם האר"י ז"ל בשער המצות פרשת שמות, כי כל השמות והקמיעין אשר בזמננו הם מוטעים, אפילו אותם הפועלים בנסיון אמיתי, ולכן האדם המשתמש בהם הוא נענש, אבל אם היינו יודעים אותם על מתכונתם היינו יכולין להשתמש בהם. ועי"ש עוד תוכחת מגולה למי שמתמש בקבלה מעשית ועושה השבעות למלאכים, יעו"ש. ולענין להציל את הקמיעין, כתב במ"ב ס"ק מ"ב שהלכה כדעה ראשונה שאין מצילין. וכן כתב בכה"ח ס"ק ע"ט שלפי הכלל המסור בידינו סתם ויש הלכה כסתם, לכן הלכה כסתם שאין מצילין.

גרם הבערה במקום דליקה

שו"ע סימן של"ד סעיף כ"ב: תיבה שאחז בה האור, יכול לפרוס

אוכל קודם חצות מזונות ספק פת, יכול להקל לאכול סעודת פת לאחר חצות.

דעת מרן בטלטול מעות מפני הפסד

שו"ע סימן של"ד סעיף ב': ויש מתירים לטלטל מעות ודברים המוקצים כדי להצילם מפני הדליקה או מאנסים הבאים לגולם, דבמקום פסידא אין לחוש לאיסור מוקצה. ויש אוסרים. ובמשנה ברורה סק"ו הביא שהב"ח הכריע כדברי המתירין. אולם כתב בכה"ח ס"ק ט"ו, שכבר נתבאר לעיל בסימן י"ג ס"ק ז' שכל מקום שכותב השו"ע יש מתירין ויש אוסרין, דעתו לפסוק כדעת האוסרין, ורק בשעת הדחק יש לסמוך על המתירין.

להציל לחולה אוכל שאינו ראוי, או למי שמתענה, מפני הדליקה

כתב השו"ע סימן של"ד סעיף ה' שמצילין לחולה ולזקן ולרעבתן כבינוני, ובמשנה ברורה בס"ק ט"ו ביאר משום שלא חילקו חז"ל בין להקל ובין להחמיר, וכן כתב במ"ב בס"ק י' בשם התוס' שבת שאף מי שמתענה בשבת תענית חלום רשאי להציל, משום שלא חילקו חז"ל. אולם הפתח הדביר אות ה' (והובא בכה"ח ס"ק כ"ב) כתב להחמיר בזה, וכן כתב הפתח הדביר באות ד' והמחזיק ברכה (הובא בכה"ח ס"ק כ"ח) לענין חולה וזקן, שאין להציל מאכל שאינו ראוי להם [ודלא כהתוס' שבת שנסתפק בזה].

דעת מרן בהצלת מלבוש דרך לבישה

בשו"ע סימן של"ד סעיף ח' כתב שבמלבוש לובש כל מה שיכול ללבוש ומוציא, ופושט וחוזר ולובש ומוציא ופושט. ויש מי שאומר שאינו לובש ומוציא אלא פעם אחת. וכתב במ"ב ס"ק י"ט שהלכה כדעה ראשונה שמותר כל מה שיכול ללבוש כמה פעמים. וכתב בכה"ח ס"ק ל"ח שכן סתם מרן השו"ע בסימן שי"א סעיף מ"ד, שכל שהוא דרך מלבוש יכול ללבוש כל מה שרוצה. וכן הוא לפי הכלל שסתם ויש הלכה כסתם.

דעת מרן להציל בדרך מלבוש לחצר שאינה מעורבת

שו"ע סימן של"ד סעיף י': כל הצלה שאמרנו אינה אלא לחצר אחרת המעורבת, אבל לא לשאינה מעורבת. והרמ"א כתב שיש מקילין אפילו לחצר שאינה מעורבת. וכיאר המשנה ברורה

שיעור אוכל בהמה לענין להציל מהדליקה

שולחן ערוך סימן של"ד סעיף א': נפלה דליקה בשבת, אם הוא בלילה קודם סעודה יכול להציל כדי מזון שלוש סעודות, הראוי לאדם לאדם, והראוי לבהמה לבהמה. ובשחרית מזון שתי סעודות, ובמנחה מזון סעודה אחת. וביאר הביאור הלכה בד"ה והראוי לבהמה בשם התוס' שבת הטעם, משום שאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו, ולכן מציל לבהמה גם מזון ג' סעודות. ומתבאר מדברי הביאור הלכה שאף לבהמה מצילין מזון ג' סעודות. אולם הפתח הדביר אות ב' (הביאו הכף החיים ס"ק ג') כתב שפירוש זה הוא דרך דרש, אבל לפום דינא אין להתיר להציל לבהמה ג' סעודות אם אין רגילה לאכול ג' פעמים ביום, אלא בשיעור אכילתה של אותו יום ולא יותר, עד כאן דבריו. [וכן הביאו מדברי המאירי, וכן כתב בספר שפת אמת].

להציל לסעודת שחרית לאחר שעבר חצות [זמן סעודה שניה של שבת]

כתב המשנה ברורה סימן של"ד ס"ק ב', שהב"ח כתב שכל מה שמצילין בשחרית מזון שתי סעודות הוא רק קודם חצות, אבל אם הוא לאחר חצות אפילו אם עדיין לא אכל אין מציל כי אם מזון סעודה אחת, והפמ"ג מפקפק בזה, עכ"ד. וטעם הב"ח כמבואר שם משום שלאחר חצות אין זו סעודת שחרית [ואף הפמ"ג לא פקפק אלא מטעם שיש תשלומין, כמבואר שם].

אכן יעייין להכף החיים בס"ק ה' שמקודם הביא דברי הפתח הדביר אות א' סמך גדול לנוהגים ביום שבת קודש, כי בצאתם בבוקר מבהכ"נ אוכלין אכילת עראי בפת הבאה בכיסנין בלי נט"י והמוציא, ומברכין אחריה מעין ג', ובצהריים עורכין שולחן וקובעין שם סעודה שניה, אבל אחר כך הביא דעת האר"י ז"ל שצריך לעשותה תיכף אחר התפלה, וסיים שלכל מנהג יש סמך, יעויין שם.

ובשו"ת אור לציון (חלק ב' פרק כ"א תשובה ד') כתב לדקדק בדעת מרן השולחן ערוך שקיום סעודה שניה הוא רק קודם חצות, ולכן אם אוכל רק לאחר חצות ושכח רצה בבהמ"ז אינו חוזר, וכדין סעודה ג'. וכן כתב בכף החיים סימן קפ"ח ס"ק מ' בשם שו"ת דברי דוד ועוד. ומכל מקום כתב האול"צ שאם

נראים, משום שמדובר בסתם טלית שאינה נקיה, עכ"ד.

פירות שנתפזרו בבית האם מותר לאספן

כתב השו"ע סימן של"ה סעיף ה': נתפזרו לו פירות בחצר אחד הנה ואחד הנה, מלקט מעט מעט ואוכל, ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה. ואם נפלו במקום אחד, נותן אפילו לתוך הסל, אלא אם כן נפלו לתוך צרורות ועפרוריות שבחצר שאז מלקט אחד אחד ואוכל, ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה, ע"כ. ופירש במ"ב ס"ק י"ז שהאיסור ליתן לתוך הסל הוא מצד עובדין דחול, אבל מטעם מעמר אין כאן, וכמש"כ בשו"ע סימן ש"מ סעיף ט' שאין איסור מעמר אלא במקום גידולו. ופירש שם במ"ב, שאם נתפזרו פירות בבית אפילו איסורא נמי ליכא כשמקבצן ביחד, וצ"ל לסימן של"ה סעיף ה'. ולפ"ז אם נתפזרו פירות בבית הנה והנה יש לחוש לעובדא דחול, ולא ליתנם לתוך הסל. וכתב בכה"ס ס"ק ל"א בשם הא"ר שבשמחת תורה שנוהגין לפזר פירות, והבנים מלקטים ונותנים לסל, מותר כיון שעושים משום שמחה. אכן באור לציון ח"ב פרק מ"ג תשובה ז' כתב שכל שנתפזרו בבית יש להקל בכל אופן, כיון שיש לומר שהבית מצרפן.

ליתן מים על הטלית במקום דליקה

שו"ע סימן של"ד סעיף כ"ד: יש אומרים שאין יכול ליתן עליו משקין כדי שיכבה כשיגיע להם, ויש אומרים שמוותר לעשות כן בשאר משקין חוץ מן המים משום כיבוס. ויש מתירים אפילו במים. ודברי סברא שנית נראים, ע"כ. והנה שיטה זו שסוברת שאסור במים משום כיבוס, היא שיטת הרשב"ם, וביאר בב"י דס"ל לאותה שיטה שרייתו זהו כיבוסו אף בבגד נקי, ומזה הוכיח הגר"א בסימן ש"ב סעיף ט' דדעת מרן לאסור שרייתו זהו כיבוסו אף בבגד נקי, ומש"כ מרן שם דוקא בגד שיש עליו לכלוך הוא לאו דוקא, ולשון המשנה נקט, וכמו שכתב שם הביאור הלכה. אולם דעת המג"א שם היא להיפך, דדעת מרן להתיר שרייתו זהו כיבוסו בבגד נקי, וכמש"כ בגד שיש עליו לכלוך. ומש"כ כאן דברי סברא שנית נראים, נאמרו כמה תירוצים, שהוא מטעם שמא יסחוט, דבמים מרובים חוששים לשמא יסחוט, וכמבואר בסימן ש"ב סעיף ט'. והפמ"ג תירץ שכאן החמיר משום שצריך סברא ראשונה שיש חשש כיבוי. והובא בכה"ס ס"ק ק"ג. וכן כתב באור לציון ח"ב פרק ל"ו תשובה י"ד שלדעת מרן אין לאסור שרייתו זהו כיבוסו בבגד נקי, ומש"כ ודברי סברא שנית

עור של גדי מצידה האחד שלא תשרף, ועושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה. ואפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, דגרם כיבוי מותר. הגה במקום פסידא, ע"כ. וביאר הביאור הלכה (ד"ה שודאי יתבקעו) הטעם שגרם כיבוי מותר, כיון דגרמא אינו איסור דאורייתא לכן התירו, ובבה"ל בד"ה דגרם כיבוי מותר כתב שאף גרם שאר מלאכות מותר. אולם באור לציון (ח"ב פרק מ"ג תשובה ו') כתב שלא הותר גרם הבערה אלא גרם כיבוי, ומשום שכיבוי הוא מלאכה שא"צ לגופה כיון שא"צ לפחמים, וכמבואר בשו"ע סוף סימן של"ד. ולכן אין להניח כלי פלסטיק או שקיות ניילון מלאים במים סמוך לאש כדי שיתבקעו מחום האש, שהרי זו מלאכה הצריכה לגופה, עכ"ד. אולם יעויין להכף החיים בס"ק ק"ד שהביא מהמאירי שמוותר להגין בכלי עץ הקשים לעכב את האש מעט, שלא יבעיר במהירות, ואף שגורם להבעיר התירו במקום פסידא, עכ"ד. [אך נראה שאין מכאן סתירה לדי' האול"צ, דהמאירי מדבר כשא"צ לגוף הכלי שיובער, רק למנוע את האש שלא יתפשט, והרי זו מלאכה שא"צ לגופה].

בירור הלכה

**הרה"ג מרדכי קרליבך שליט"א
רו"ח "תורת רפאל" - "אהבת שלום"**

בדין הצלת ג' סעודות מפני הדליקה בשבת

ובדין לפני משורת הדין בשבת אבידה אחר יאוש

בב"מ ל: דרשו מקרא זה שכתוב **והודעת להם את הדרך לכו בה ואת המעשה אשר יעשו**, שנצטוונו ליכנס לפני משורת הדין, ובב"מ כד: אמרו דהמוצא מציאה אחר שנתייאשו הבעלים ממנה זכה בה [וכדדריש לה בב"מ כז. מדכתוב שמלה], אך לפני משורת הדין צריך להחזיר את האבידה אף לאחר שנתייאשו הבעלים, וכתב הרמ"א בס"ו רנ"ט ס"ו דכמו"כ המוצא מציאה בזוטו של ים טוב וישר להחזיר לבעליה, ואף דזוטו של ים רחמנא שרייה [ב"מ כא:]; מ"מ לפני משורת הדין מחזיר. והשיג עליו בתורה"כ דודאי אי"צ להשיב אבידה שמצא בזוטו של ים, דרחמנא שרייה, ובשיעורי ר"ש ב"מ ס"י ביאר ההשגה עפ"י הנתיחה"מ ס"ו רס"ב סק"ג דאחר יאוש דלא יצא מרשות בעה"ב עד דאתי לרשות זוכה, בזה אמרו דלפנים משוה"ד צריך להחזיר, אך בזוטו של ים דרחמנא שרייה לגמרי ולכאורה הוי הפקר גמור, בזה אין מסתבר שצריך להשיב האבידה לבעליה לפני משוה"ד כיון שכבר יצאה מרשותו, יעו"ש ע"ד. ובבית הלוי ח"ג ס"י מ"ח השיג על שיטת הרמ"א, מהא דאיתא בשבת קכ. דאם נפלה דליקה בביתו בשבת אסור לו להציל יותר ממזון ג' סעודות [דמתוך שאדם בהול על ממונו חששו שמא יכבה], ולזה מותר לכולם לזכות בשאר האוכל, וביאר הר"ג דכיון שאין בעה"ב יכול להציל הוי דינו כדיון זוטו של ים דנעשה הפקר, ורק חסידים מחזירים אחר השבת את מה שזכו, הרי מפורש בסוגיא זו דזוטו של ים אי"צ להחזיר. והנה הרש"ש בשבת שם ביאר מה שאמרו בש"ס דחסידים מחזירים אחר השבת כל מה שזכו, דזהו מהך דינא דב"מ שם משום לפני משורת הדין, ולדבריו אדרבה סוגיא זו ראייה לשיטת הרמ"א, אולם באמת שדברי הרש"ש צ"ע טובא, דהלא התם לא שנו בה אלא משנת חסידים, ואילו דין לפני משורת הדין הוא דינא דגמרא, והרמ"א ס"י י"ב ס"ב הביא ד"א דכופין על לפני משוה"ד, ויעוין בתומים סק"ד, וצ"ע. ובאפיקי ים ח"ב ס"י כ"ו [ד"ה ואגב] הקשה על דעת הר"ג, למה יהא נעשה כזוטו של ים, והלא ע"כ אינו אבוד אלא מהבעלים, שהרי הצילוהו אחרים מהדליקה, באופן דע"כ דעת הר"ג דדין זוטו של ים הוא אף בגוונא שהחפץ אבוד מהבעלים בלבד, וכ"ה בקצוה"ח ס"י קפ"א סק"א, אולם דעת הנתיחה"מ שם סק"ב בשם השיט"מ"ק בב"מ דכל שיש ישראל שיכול להציל את אבידתו אי"ז נחשב כזוטו של ים, וצ"ע מסוגיא דשבת לדעת הר"ג. [והנה דעת רש"י בשבת שם (ד"ה מהפקירא) דבאמת אין האוכל הפקר מההלכתא של זוטו של ים כדביאר הר"ג, וביאר המ"א ס"י של"ד סק"א דהוא לפי שיכול הבעה"ב לומר שהיה מביא חסידים שהיו מצילין לעצמם ומחזירין אחר השבת, והוסיף המ"ב סק"ב דיכול גם להציל ע"י נכרי באופן המותר יעו"ש, והגר"ל דיסקין בפסקיו ס"י קפ"ח ביאר דכיון שאין איסור כיבוי אלא מדרבנן אזי לא חל ע"ז דין יאוש וזוטו של ים יעו"ש].

**חובת השבת אבידה אחר יאוש לפני משורת הדין
א. חובת גברא להתנהג ביושר ב. מהלכות השבת אבידה**

והנראה בזה, בהקדם מה דמבואר בסוגיא דשבת שם דחכמים אסרו לבעה"ב להציל [יותר ממזון ג' סעודות], שמא יכבה מתוך שהוא בהול על ממונו, ודעת החיי אדם כלא מ"ה ס"ז שמותר

כל אדם לכתוב על פנקס כל חיובי הקרבן שנתחייב בהם כל ימי חלדו אשר חי על הארץ, וכבר העיד בעל המש"ב [הקדמה לח"ג] שמצוי מאוד להכשל באיסור בורר מפני חסרון ידיעה, ופוק חזי מאי עמא דבר שאין כותבים על הפנקס, ותמוה, הלא מצות עשה שבתורה היא שיביא חטאת מי שנתחייב בזה, וכן שאר קרבנות המחוייבים, והדברים צריכים עיון. [ופלא גדול הביא במנחת סולת (ח"ב בסופו ס"ט) בשם הבני יששכר מאמר ר"ח (מאמר ב' סק"ג) בשם הרמ"ע מפאנו, שלעתיד לבוא נקריב כל התמידין שנחסרו לנו בזמן הגלות, וכתב במנחת סולת דע"כ ס"ל כדעת המ"מ (פ"ד תמו"מ ה"ג ד"ה ע"ד) שצידד דכל מה שאמרו בתמורה (דף יד.) עבר זמנו בטל קרבנו היינו במזיד ולא באונס, עכ"ד, אכן יעוין במ"מ שלמעשה לא עלתה על דעתו לחלק כן, וצ"ע]. בשו"ע [או"ח ס"י של"ד סכ"ן] כתב וז"ל, אם עבר וחילל שבת צריך להתענות מ' יום ב' וה' ולא ישתה יין ולא יאכל בשר, ויתן במקום חטאת י"ח פשיטין לצדקה, ואם ירצה לפדות התענית יתן וכו'. ובמג"א [ס"י של"ד סק"ג] כתב וז"ל, איתא בשבת [דף יב:] באחד שעבר עבירה שחייב עליה חטאת וכתב בפנקס שלכשיבנה ביהמ"ק יביאנה, עכ"ל, ומקור הדין בשבת שם דתניא לא יקרא לאור הנר שמא יטה, אמר רבי ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטה, רבי נתן אומר [שר' ישמעאל] קרא והטה, וכתב על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריתי והייתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה. [האמרי אמת הקשה דהרי ר"י בן אלישע כהן גדול היה והקטיר קטורת כדאי' בברכות (דף ז.)], וכהן משיח אינו מביא קרבן אלא בשגגת הוראה כדאי' בהוריות (דף ו.). ונראה להוסיף, דאף דבבית שני נגזו שמן המשחה כמבואר בתוס' נזיר (דף מז. ד"ה וכן), מ"מ ר"מ ס"ל בהוריות (דף יב.) דאף מרובה בגדים מביא בשגגת הוראה. והשיב דהרי מעשה זה היה אחר חורבן הבית ובטל דין כה"ג, עכ"ד, וזה תמוה, דכשם שלא בטל דין כה"ג ואסור באלמנה, ה"נ חובתו רק בשגגת הוראה, והגר"ח קניבסקי ת"י עפ"י דתוס' ביבמות (דף קד. ד"ה אמר) דתרי ר"י בן אלישע הוו, ד"ל דרבי ישמעאל בן אלישע זה שקרא והיטה לא היה כהן גדול]. ותמוה שלא הזכיר שצריך לעשות כן, ואף בדברי המג"א לא הזכיר אלא מעשה באחד, ובמשנה ברורה השמיט הלכה זו, דנראה מזה דאף המג"א לא הביאו בתורת הלכה וחיוב, ואולם בבאר היטב כתב בשם המג"א וז"ל, איתא בשבת [דף יב:] שאם עבר עבירה שחייב עליה חטאת יכתבנה בפנקס וכו', עכ"ל, וכן מצינו בכמה אחרונים שכתבו כן לדינא, וכפי שיבואר, מ"מ לעניותי לדינא נראה מדברי הפוסקים דאין זה חיוב, וצ"ע. ובתוס' שבועות [דף כו. ד"ה את] מבואר שצריך לכתוב על הפנקס חובת קרבנות חטאת שנתחייב, וכ"כ בשפ"א יומא [דף פ.] עפ"י מה דאיתא שם דהאוכל חלב בזה"ז צריך לכתוב השיעור אצלו, שמא יבוא ב"ד וירבה בשיעורין ויפטר מן החטאת, עכ"ד, אמנם לעניותי אין ראייה מסוגיא דיומא, ד"ל דמירי במי שרוצה לכתוב [כמו רבי ישמעאל], שצריך לכתוב השיעור שמא באמת יפטר מחיובו, אך אין הכרח שחייב לכתוב. ובשו"ת יד אליהו מלובלין [ס"י כ"ט] כתב וז"ל, מה שכתב בעל השל"ה שצריך שיכתוב מי ששגג ונתחייב חטאת כדי שאם יזכה

תמיהה גדולה למה אין כותבים בזה"ז על פנקס כל חיוב קרבן
תמוה לי להפליא עד מאד, במה שלא מצינו בפוסקים שחייב

קיים אין מקריבין משום שאין ריח ניחוח כל זמן חורבן הבית [ויעוין בנחל אשכול הלכות ביהכניס אות י"ז (ע' 54) שהשיג ע"ז], וכן לשון החזו"א במנחות [סי' ל' סק"ה] וז"ל, אפשר דבזמן הגלות פקעה מצות תמידין ולא מחמת אונס אלא זו בכלל גזירת הגלות, וכדכתיב ולא אריח בריח ניחוחכם, עכ"ל.

בחינושי מרן ר"י הלוי הלכות מעה"ק האריך בדעת הר"מ, דהך דינא דתנן בזבחים שם שזביחת הקרבן צריכה שתהא לשם ריח ניחוח, הרי היא מעכבת בעצם הקרבן שתהא הקרבנות לשם ריח, ואך דאף אם חשב שלא לשם ריח לא פקע שם זה מן הקרבן מאחר שהקרבן מצד עצמו הקרבנות נעשית לשם ריח ניחוח מדינא דסתמא לשמה, יעו"ש [ויעוין בלח"מ (פ"ד מעה"ק הי"א) דבאמת מחשבה זו פוסלת, ויעוין במל"מ].

אשר לכאורה נראה, דלפי דברי הגר"ז כל קרבן בזמן הזה פסול ואין מקריבין שום קרבן, שהרי מאחר גזירת ולא אריח בריח ניחוחכם, א"כ מעתה השחיטה בעצמה חסרה יחוד זה של לשם ריח ניחוח, [ואפשר שעצם הקרבן מיוחד לשם ריח ניחוח, ואך שגור ה' שלא יריח בריח הקרבנות], והא דהמעלה בזה"ז חייב, אף שאין ראוי להתקבל בפנים בדיעבד, י"ל דהבטחת ולא אריח לא חשיבא הפקעה בגוף הקרבן.

ובזבחים [דף מו:] אמרו דאברים שצאלן והעלן למזבח אין בהם ריח ניחוח, וכתב החזו"א מנחות [סי' מ"ב סק"ו] דלכתחילה מעלן ומקטין, אכן דעת התשב"ץ [ח"ג סי' ל"ז] שהם פסולים, ובהגהות מהרש"ם מנחות כתב דאם עלה לא ירד, וכן משמע בתשב"ץ שם, וכן הכריח הגאון מטשעבין בדובב מישרים [ח"ג סי' כ"ג סק"ג] בשם החזו"ן נחום, ובח"ס פסחים [דף עד.] כתב שאם עלה ירד.

ונראה להוסיף, דאף אם נימא כפשוטו דדינא דלשם ניחוח אינו מעכב [לא בהקטרה בפועל ולא בכוחה], מ"מ חובת הקרבה ליתא כשאין הקרבן עולה לריח ניחוח, ובוזה"ז באמת אין חובת הקרבת קרבנות כלל.

והדברים מפורשים בדברי החינוך [מצוה ת"מ] וז"ל, מצוה להקריב כל הקרבנות בבית המקדש ולא בחוץ וכו', והעובר על זה אפילו בזמן הזה והקריב קרבן חוץ לבית הבחירה הוא מבטל עשה זה, אבל אין הכוונה לומר שיהיה עלינו חיוב להקריב קרבן בבית המקדש עכשיו שהוא חרב, זה דבר ברור הוא, עכ"ל, הרי להדיא דאין חיוב להקריב בזה"ז, וכ"ה לשון הר"מ [פ"ט מעשה הקרבנות ה"ט] שמתיר להקריב בלא בית.

ובקה"י שבועות [סי' י"א] נתקשה בדברי החינוך, דמאחר שיש חפצא של הקרבה בזמן הזה, למה אין חובה להקריב בזה"ז, וכתב דאולי יש לפרש דכיון דכתיב בתורה אל פתח אהל מועד בעינן בית דוקא, דאהל מועד היינו היכל וקדש הקדשים, ולמשי"נ לעיל בדברי הבנין ציון והנצי"ב הנ"ל, שבזמן הזה יש הפקעה מריח ניחוח של קרבנות, א"כ שפיר י"ל דמה"ט גופיה ע"כ פקע חיובא דהקרבה, והדברים ברורים.

ובפרשת בהעלותך [פ"ט פט"ו] הארכתי לבאר דברי החינוך באופן אחר, דאף שמקריבין בלא בית, מ"מ גוף הקרבן בעצמו חלוק, דחלות שם הקרבה בפני הבית לחוד, והקרבה במקום המקודש בלא בית הוא דין לעצמו, וזהו שחידש החינוך, דחובת הקרבה ליכא אלא בפני הבית, וכל דליכא בית אין חובת הקרבה, הגם דגוף ההקרבה כשרה אף בלא בית. אלא דלכאורה היא גופא טעמא בעי, דכל חייבי קרבן למה לא יתחייבו להקריב בזה"ז, שהרי מוטלת עליהם חובת כפרה, וכיון שיש אפשרות להקריב למה לא יתחייבו, וצ"ל דחובת קרבן אינו חובת כפרה בלבד, אלא שהיא חובת הקרבה, וחובת הקרבה ליכא אלא בפני הבית. [אולם כ"ז למשי"נ דחובת חטאת היא רק חובת קרבן (ולא חובת כפרה ג"כ כדביאר), אכן בחידושי הגאון ר' אריה ליב (ח"ב סי' נ"ד) הוכיח דמלבד חובת קרבן איכא גם חובת כפרה, ואם הביא חטאתו באופן שלא כיפרה הרי"ז מחויב קרבן נוסף, ולפי"ז לכאורה י"ל דכשיבנה ביהמ"ק תהא מוטלת עליו חובת הכפרה].

הלא מעתה נראה בביאור סוגיא דע"ז הנ"ל, דאף למאי דק"ל דמקריבין בלא בית, מ"מ מאחר דליכא חובת הקרבה בזמן הזה, תו לא קרינן ביה תמיים יהיה לרצון, וכמו שנתבאר דלכו"ע אין איסור להטיל מום כשלא נוהג דין תמיים יהיה לרצון [שעיקרו דין בגוף הבהמה שתהא קריבה היא או דמיה], וממילא בזה"ז שיש הפקעה מהקרבה לא נוהג בו דין שיעלה לרצון [שור"ר בקה"י שרמו לסוגיא זו כראיה להחינוך].

הלא מעתה נראה, דמאחר שהזמן הזה הוא זמן המופקע מהקרבה, הרי שגם חובת הקרבה לא חייילא על הגברא בזמן הזה, ושפיר ניחא מה שלא מצינו בפוסקים שצריך כ"א לרשום על פנקסו כל חיובי הקרבן, ואין להקשות דכשיבנה הבית תשוב עליו חובת כפרה שחלה עליו תחילה, שהרי נתבאר שאין חובת כפרה, אלא הרי זו חובת קרבן, וכיון שבשעת החיוב לא חלה עליו חובת הקרבה נדחה החיוב ותו אינו חייב בו.

וכעין זה נחלקו הראשונים, בדין מי שהיה אונן במוצאי שבת, דהוא פטור ממצות הבדלה, ולמחרת קברו את המת, האם מתחדשת עליו חובת הבדלה, והובא ברא"ש ברכות [פ"ג סי' ב'] דדעת המהר"ם מרטנבורג דזמן ההבדלה הוא עד יום שלישי

דס"ל דקידשה לעתיד לבוא ומקריבין קרבנות במקדש בלא בית, וא"כ כל בהמה חזיה לגופו, והאחרונים האריכו בזה, והובא גם באחיעזר [ח"ב סי' ל"ג סק"ו] דסוגיא דע"ז שם קאי כמ"ד דאין מקריבין בלא בית ובע"ז נדחים, ע"ש.

[ובחוט המשולש (ח"ב סי' ד) צידד לדון, דבוזה"ז אין מי שיביא עולה, דאין לנו כהן טהור לעמוד לשרת בקודש שכולנו טמאי מתים, ואין לנו אפר פרה להזאה, אך שוב כתב דזו אינה סברא להקל בהטלת מום בקדשי מזבח, דודאי כיון שהקרבן עצמו חזי להקרבה דהא מקריבין אע"פ שאין בית, ואין המניעה מצד הקרבן והמקדש כלל, ולכן דעת הר"מ דבאמת אף בזה"ז אסור, אך עדיין צ"ע שיטת התלמוד דבוזה"ז מותר].

והנראה בזה, דהנה בבכורות [דף ג:] נחלקו ר"מ וחכמים בדין מטיל מום בבעל מום, דרבנן סברי שאינו לוקה דכתיב תמים יהיה לרצון, פרט לבעל מום שכבר אינו לרצון, ור"מ ס"ל דחייב דכתיב כל מום לא יהיה בו, משמע אף שכבר עולה לרצון, והא דכתיב תמים יהיה לרצון בא למעט פסולי המוקדשין לאחר פדיון שאין איסור להטיל בהם מום, דלא נימא דהואיל ואסירי בגיזה ועבודה במומין נמי ליתסרו, קמ"ל.

ובפשוטו נראה דר"מ פליג אהך דינא דבעינן תמים יהיה לרצון, אמנם ברש"י בע"ז [שם ד"ה לדמי חזין] מפורש דבין לדעת ר"מ בין לדעת חכמים אין איסור להטיל מום אלא בקרבן שדינו להיות קרב, ומה"ט דעת חכמים דהמטיל מום בבעל מום אינו לוקה, ור"מ ס"ל דכל דחילופיו חזו קרינן ביה בעצמו תמים יהיה לרצון, ולכן בזה"ז דלא חזי לגופו ואף לא לממונו, הדינן לפטורא דאין בו חיוב במטיל מום, דכתיב תמים יהיה לרצון.

[והא דהש"ס משני בבכורות שם דקרא דתמים יהיה לרצון בעינן לפסולי המוקדשין אחר פדיון, ולא משני באופן פשוט יותר דבעינן ליה לבהמה בזה"ז, כמו שמפורש כן ברש"י בע"ז דנתמעט משום דלא קרינן ביה תמים יהיה לרצון, צ"ל דבאמת חד טעמא לתרוייהו, דיסוד מה שאין איסור להטיל מום בפסוה"מ אינו משום דנפדה, אלא משום דמאחר שנפדה תו לא חזי להקדש לא לגופו ולא בממונו, והוא חידוש נפלא].

ומעתה נראה לי, דיסוד איסור הטלת מום אינו תלוי במה שבהמה ראויה להקרבה, כי לענייני מה שחליפי המעות ראויים להקרבה אינו סיבה לכך שיהא איסור להטיל מום בקרבן בעל מום, ואך דיסוד הדין תלוי במה שהוא עומד להקרבה, דרק מעתה שפיר קרינן בבהמה זו תמים יהיה לרצון, כיון שדמיה עומדים להקרבה, ואף שהבהמה בעלת מום ואין שום הפסד וריעותא במה שניתוסף בה עוד מום.

ויש לבאר הדברים עפ"י מה שהארכתי לעיל [פ"א פ"ד] ביסוד נפלא המבואר במנחות [דף פ:], דחליפי הקרבן עומד במקום עיקר הקרבן להיות קרב במקומו, ונמצא דכל בעל מום עומד להקרבת עצמו ע"י חליפיו, ואולי יש לבאר באופ"א עפ"י הא דאיתא בתמורה [דף ז.] דהמקדיש בהמה בעלת מום לדמי נסכים עובר משום מקדיש בעל מום, ואף שאין שום נפ"מ לגבוה בהמום, כל שרמיו לגבוה בויא מילתא' בבעל מום.

[וצריך להוסיף פלוגתת האחרונים בדין קרבן נדבה שהומם האם חייב לחללו ולהקריב חליפיו, דהרש"ש ברי"ה (דף ה:) צידד דפטור מלהפריש אחר תחתיו, דנרבה פטור מאחריותה, וכיון שהוממה וא"א להקריב בהמה זו, ממילא הו"ל כאבידה ושוב אין חייב לחללה על אחרת, אכן הסו"א ברי"ה (דף ה:) ד"ה כגון) הוכיח דחייב לחללה ולהקריב אחרת תחתיה, וכ"כ שם (דף ו. ד"ה חד), ולעיל (פ"א פ"ג) ובפרשת מטות ביארתי דאף בנדבה חלה עליו חובת טיפול להקריבה, ואם היא עצמה הוממה חייב להקריב חליפיה במקומה, ולכן אף בבהמת נדבה אסור להטיל מום בבעל מום, דקרינן ביה שפיר תמים יהיה לרצון משום חליפיה שתחתיה].

בדברי רבוותא דאף דמקריבין בלא בית מ"מ חיובא ליכא

הלא מעתה נראה לחדש, דמאחר שיסוד הדין הוא דבעינן שיהא תמיים לרצון, א"כ כל קרבן דלא קרינן ביה תמיים יהיה לרצון אין איסור להטיל בו מום, אף אם באמת חזי להקרבה הוא עצמו, וכפי שיבאר.

דהנה כבר חקרו רבוותא האחרונים בטעם מה שאין אנו מקריבין קרבנות בזמן הזה, והרי אמרו בזבחים [דף סב.] דמקריבין אע"פ שאין בית, שהרי קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, וקדושת מקדש עדיין קיימת בזה"ז, וכ"ה בר"מ [פ"ו ביה"ב ה"ד], ויעוין בספר דרישת ציון להגרצ"ה קלישר שם שהביא מכתבו של הגרע"א שאיננו יודעין מקום המזבח [ע"י זבחים (דף סב.)], ואין לנו תכלת, ואין לנו כהן מיוחס וכדומה.

ובבנין ציון [סי' א'] האריך, דהוא משום דכתיב בקרא בפרשת בחוקותי ולא אריח בריח ניחוחכם, ותנן בזבחים [דף מו:] לשם ו' דברים הזבח נזבח וכו' לשם ניחוח, וא"כ אחר חורבן ביהמ"ק דליכא ריח ניחוח אין מקריבין, ודייק הכתובים, דאף למ"ד דמקריבין בלא בית היינו בזמן עזרא שניתנה רשות לבנות הבית, ובטלה גזירת ולא אריח, אך אחר חורבן הבית דליכא ריח ניחוח לא [ושנה משנתו בערוך לנר במכות (דף כא.)].

והנצי"ב במשיב דבר [ח"ב סי' נ"ו] האריך כן, דאע"ג שהמזבח

ויבנה בית המקדש שביא חטאת וכו', דילמא שאני רבי ישמעאל דעשה כן ממידת חסידות וכו', ומנא ליה דדינא הוא, תשובה, הדין דין אמת, וצריך כל אדם מצד הדין לעשות כן, דמצינו ביומא [דף פ.] וכו' [ושם האריך לבאר דברי הר"מ בהלכות שגגות לפי שהוא נוגע למעשה מחמת הנ"ל].

וראיתי בשלמי ניסן בהקדמה שהכריח כן, דהנה כתב בטור [או"ח סי' ש"א] 'אם באתי לכתוב כל הלכות שבת תרבה עלי המלאכה כי הלכתא רבתא לשבתא, וגם כי כל ל"ט מלאכות ותולדותיהן ידועות, ואי"צ להאריך בהם ולא בשיעוריהם שלא נאמרו שיעורים אלא לחיוב, אבל איסור איכא בכ"ש, וביאר הב"י שאין צורך להאריך בהם כיון שאין צורך באותן הלכות בזמן הזה, עכ"ל, הרי להדיא דלא כדברי היד אליהו הנ"ל, וצ"ע.

ולכאורה הטעם שאין כותבין הוא עפ"י הא דאיתא בתענית [דף יז.] דחכמים ס"ל דאסור לכהנים לשתות יין שמא יבנה המקדש והיו אסורין בעבודה, ורבי ס"ל דשרי דקלקלתו תקנתו, והלכה כדבריו, ופרש"י [ד"ה רב] דהרי כמה שנים שלא חזרה בירה ולא חיישינן למהרה יבנה המקדש, וכ"כ התוס' בעירובין [דף מג. ד"ה ואסור], [אמנם יעוין בפירוש הרמ"ה ובפלוגתת הר"מ והראב"ד (פ"א ביאמ"ק ה"ז) שפירשו באופ"א].

ומעתה י"ל עפ"י משי"כ בחידושי הר"ן בשבת [דף יב:] דמה שכתב ר"י על הפנקס להביא חטאת היינו בחיינו, דאילו לאחר מיתתו הו"ל חטאת שמתו בעליה, ע"כ, וכיון דלא חיישינן שיבנה המקדש א"כ אף לעת"ל אינו חייב [אך דברי הר"ן צ"ע, דחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא, היינו משום שאין כפרה למתים כמבואר בהוריות (דף ו.), וא"כ לכשיקום לתחיה למה לא יתחייב, והאחרונים דנו אם הקם לתחיה נחשב כאחר].

ועדיין צ"ע, דלשון רש"י בסנהדרין [דף כב: ד"ה אבל] דרבי אינו חושש לשמא יבנה פתאום לפני שיתפקח מיינו, אך ודאי חיישינן שיבנה המקדש מהרה, גם מצינו בסוכה [דף מא.] ור"ה [דף ל.] תקנות משום שמהרה יבנה המקדש, וכל רגע ורגע מצפים אנו למלך המשיח שיבוא, ולדעת הר"מ [פ"א מלכים ה"א] הוא יבנה בית המקדש [וכפרש"י בסוכה (דף נב: ד"ה חרשים), דלא כרש"י סוכה (דף מא. ד"ה א') ור"ה (דף ל. ד"ה לא)].

ובמגילה [דף לא:] א"י, אמר אברהם לפני הקב"ה, רבש"ע שמא ח"ו ישראל חוטאים לפניך כו', א"ל קחה לי עגלה וכו', א"ל תינח בזמן שביהמ"ק קיים, בזמן שאין ביהמ"ק קיים מה תהא עליהם, א"ל כבר תיקנתי להם סדר קרבנות, כ"ז שקוראים בהם מעלה אני עליהם כאילו מקריבים לפני קרבן ומוחל אני על כל עוונותיהם, ובמנחות [דף קי.] אמרו זאת תורת החטאת, כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת.

וכבר האריכו האחרונים ביסוד הך מילתא דכל העוסק בפרשת חטאת כאילו הקריב חטאת, דאין זה עולה במקום הקרבת הקרבן, ואינו נפטר מחיובו עד שיביא קרבן חטאת, והח"ס בליקוטיו על מסכת שבת כתב דממעשה דרבי ישמעאל יש ראייה ברורה דלא יפטר אדם מקרבן חטאת על ידי מה שעסק בפרשת חטאת, ורק שבכך מגיין עליו מן היסורים עד שיקריב קרבנותיו, ובעיקר הנך מילי הארכתי בפרשת צו [פ"ו פ"ח], וצ"ע.

וסוגיא מפורשת היא בכריתות [דף ט: ובר"ה [דף לא:] דגר שנתגייר בזמן הזה צריך שפירוש רובע לקינו לצורך קרבן הגר [וביטלוהו חכמים מפני התקלה], וכבר עמדו על כך בתוס' כריתות [שם ד"ה צריך] מ"ש מזב וזבה שא"צ להפריש, ותירצו דקרבן הגר בא להכשירו בקהל, ולכאורה משמע מדבריהם דאף דבוזה"ז שפיר חלה הגירות להתירו בקהל, מ"מ לעתיד לבוא יאסר הגר בקהל, כמו בזמן הבית שהקרבן מעכב.

ונתקשו האחרונים מ"ש משאר חייבי קרבן כמו חטאות ואשמות שאין צריך להפריש רובע לקינו, יעוין בטו"א ר"ה שם, ויעוין באבני נזר [יו"ד סי' ש"מ סק"ג] דברים מחודשים, ויעוין בערול"ג כריתות שם, וצ"ע.

בהיתר הטלת מום בזמן הזה מאחר דלא חזי בגופו ובממונו ובאיסור הטלת מום בבע"ז מדין תמיים יהיה לרצון דחליפיו

והנראה בהקדם דברי רבא במסכת ע"ז [דף יג:] דהמטיל מום בקרבן בזמן הזה אין בזה איסור תורה ולא נאסר אלא מדרבנן, כיון דלא חזי להקרבה, ופריך שם וליהוי כמטיל מום בבעל מום, דאע"ג דלא חזי להקרבה אסור, ומשני בעל מום נהי דלא חזי לגופיה, לדמי חזי, לאפוקי הכא דלא לדמי חזי ולא לגופיה חזי, ע"כ, ובפשוטו הטעם שאין בזה איסור הוא לפי שבזה"ז אי אפשר להקריב.

ובחתם סופר [יו"ד סי' ש"ו ד"ה ותן] כתב וז"ל, צריך לעיון גדול, למה החליטו כ"כ [בש"ס] דבזמן הזה גרע ממטיל מום בבעל מום, דלא לגופיה ולא לדמי חזי, ואמאי, הלא האומר הריני נזיר ביום שבו דוד בא בו אסור למשתי יין, דהיום אם בקולו תשמעו [עירובין (דף מג:)] ובר"מ [פ"ד נזירות ה"א)], וא"כ ה"נ הרי חזי כל שעתא ושעתא לגופיה, עוד הקשה החת"ס דהא ק"ל בזבחים [דף סב.] דמקריבין אע"פ שאין בית.

ובמנח"ח [מצוה י"ח סק"ג] הביא הא דמבואר בדברי הר"מ [פ"א איסו"מ ה"ז] דאף בזמן הזה אסור מדאורייתא להטיל מום, ודלא כדעת רבא בסוגיא דע"ז שם, וכתב דהר"מ לשיטתו אזיל

ולכן חייב להבדיל, אכן דעת הר"י דעד שלישי אינו אלא מדין תשלומין, ודומה להא דאיתא בחגיגה [דף ט.]. דמי שהיה חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני כיון שנדחה פטור. וכן הובאה ברא"ש במו"ק [פ"ג סי' צ"ו] מחלוקת הראשונים בדין דיחוי גברא אצל מצוות לגבי מי שמת לו מת כשהיה קטן ואח"כ הגדיל, האם נדחית ממנו מצות האבילות, ויעוין ברא"ש תענית [פ"ד סי' י'] בענין זה, ואכ"מ.

אכן כל זה הוא דוקא בכל חיובי קרבן שעיקרם חובת הקרבה וריצוי וריח ניחוח, וזאת מהקרבה של קרבן גר, שעיקרו אינו בא בתורת חיוב קרבן וריח ניחוח, אלא שהרצאת דמים היא חלק ממעשה הגרות, כמו שאמרו בכריתות [דף ט.]. מה אבותיכם נכנסו לברית במילה וטבילה ובהרצאת דמים, ומבואר שם דאף דנתגייר בזמן הבית וראוי לבא בקהל, מ"מ עדיין מוטלת עליו חובת הרצאת דמים, והדברים מבוארים, והאר"ך בזה בוכר יצחק [סי' ג' ד.], ואף שבזה"ל אין הקרבן מעכב את הגרות, מ"מ נראה שהוא חלק ממעשה הגרות, וכיון דעיקר חובתו היא בהקרבה, בזה לא איכפ"ל דאין ריח ניחוח, ועדיין חובה עליו להקריבו לכשיבנה הבית.

בפולגות הראשונים האם חטאת באה נדבה ובגדר חטאת נדבה
ברם לפ"ז עלינו ליישב הא דאמר רבי ישמעאל ברבי יוסי שלכשיבנה בית המקדש יביא חטאת שמינה, והרי מאחר שהחוטא בזמן הזה אין חייב בחטאת, היאך יביא רבי ישמעאל חטאת נדבה.

[והעירני גאון אחד ליישב, דר' ישמעאל היה בזמן ר' יהושע בן חנניה, ואיתא בבראשית רבה (פס"ד בסופו), שבימי רבי יהושע בן חנניה גזרה מלכות הרשעה שיבנה בית המקדש, הושיבו פפוס ולוליאנוס טרפיזין מעכו עד אנטוכיא, והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם, ובהשתדלות הכותים ביטלו בנין ביהמ"ק, וא"כ י"ל דבאותה שעה כשניתנה רשות, אין כאן הפקעה מהקרבה מדין ולא אריח, ויש לדון בזה].

והנראה בזה לחדש, דהנה ביהודה יעלה [ח"ב חו"מ סי' ס"ח] חידש, דאף שאין חטאת באה בנדבה, מ"מ אם מביא אותה על חטא שחטא תו אין זו נדבה אף אם אינו מחויב להביא קרבן, כגון קטן שעבר עבירה בהיותו מופלא שהוא בודאי צריך כפרה, כמו שהוכיח במג"א [סי' שמ"ג סק"ד] מהא דסנהדרין [דף נה:]: שיש תקלה וקלון אף בקטן, וממילא יכול להפריש בגדלותו קרבן חטאת על חטא שחטא בקטנותו, עכ"ד.

וביאור הדברים, דיסוד הא דמבואר בכלול תלמודא דאין חטאת באה בנדבה, אין זה משום שאין אדם יכול להתנדב קרבן חטאת בלא שהוא מחויב, אלא משום שעיקר חלות שם החטאת אינו קרבן חטאת סתם, אלא נתפס בהקרבן שם החטא, 'חטאת חטא',

באופן דכל שמפריש חטאת שלא על חטא המחייבו לא נתפס כל עיקר שם החטאת בהחפצא, ורק אם אכל חלב או דם וכדו' ה"ז חטאת על חטא בהחפצא.

וגדולה מזו איתא בזבחים [דף ט:]: לחד מ"ד דהשוחט חטאת חלב לשם חטאת דם פסולה, וכי"ה בר"מ [פ"טו פסוה"מ ה"ו], הרי מוכרח דגוף החטא המסוים נתפס בגוף החטאת בעצמה, וחטאת חלב קובעת שם חטאת לחוד, וחטאת דם קובעת שם חטאת לחוד, והמחשב מזה על זה הוה שינוי קודש, והעירני לזה הרש"י יפה, וא"כ בודאי שאינו יכול להפריש חטאת נדבה בלא חטא, דאין שם חטאת נתפס אלא על חטא המסוים.

ובתמורה [דף טו.], איתא, דאם הפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת חליפי הראשונה, יכול יביא שתיהן, ת"ל תביאנה, ובכתבי הגר"ז הקשה היאך אפשר להביא ב' חטאות על חטא אחד, ולמש"נ כוונת הש"ס דיכול להביא האחת חובה והשנייה נדבה, ואין בזה משום חטאת נדבה, שהרי על חטא הופרשה, וממילא שפיר יכול להקריב שתיהן [אבל כל זמן שלא אבדה ודאי שא"א להפריש עוד חטאת, ופשוט].

וכן מפורש בדברי הר"מ [פ"ג שגגות ה"ג] דאם הפריש חטאת על חלב שאכל היום, והביאה הבעלים על חלב שאכל אמש, כיפר [ובנו"כ הביאו גירסא אחרת בזה], אך אם הביאה על דם שאכל לא כיפר [ויעוין בתורת הקודש (ח"ב סי' מ' סק"ב) דאפשר שגם עובר בלאו דלא יקדיש איש אותו שאסור לשנות מקדושה לקדושה (עי' ר"מ פ"ד תמורה ה"א). ויעוין בתמורה (דף כב:)] ובשיטמ"ק (אות ג') ובקושיית הגר"ז, ולהנ"ל יל"ד].

ומעתה נראה, דכל שעבר עבירה המחייבת חטאת, אף באופן שהגברא בעצמו נפטר מן החטאת, מ"מ שפיר יכול להפריש עליה חטאת, כי מאחר שהחטא מחייב חטאת שפיר יש כאן חטאת חלב וחטאת דם וכדומה.

והנה דעת רש"י בנדרים [דף ו. ד"ה דבריו] דקרבן חטאת בא בנדבה וז"ל, אמר הרי זו עלי חטאת, אע"ג דלא היה מחויב הואיל ואמר עלי דבריו קיימין, עכ"ל, הרי ששיטת רש"י דחטאת באה בנדבה.

ובשו"ת הרמ"ע מפאנו [סי' כ"ו] נשאל על דברי רש"י הנ"ל דקרבן חטאת בא בנדבה, דהלא איתא בזבחים [דף קיז:] דקרבן חטאת אינו נידר ונידב ולא דורון, והשיב ע"ז וז"ל, נדר הוא, אבל לא יביא אלא ישאל על נדרו, ודכותה כל צריך ואין לו תקנה דעלמא, ואם הביא עשה שלא כהוגן ויצא ידי נדרו, עכ"ל, ובשער המלך [פ"ד מעה"ק ה"ח] כתב דכוונת רש"י היא רק שחל עליו שם קרבן, אך בודאי שאין חטאת נדבה קריבה, ולמיתה אזיל, עכ"ד.

ובאמרי בינה נדרים [סי' ג'] הביא בשם המחנה לוי [דף פ.]. שדייק מדברי רש"י בנזיר [דף ס. ד"ה תגלחת] דחטאת שנתכפרו בעליה אין להביאה לקרבן, לפי שאין מביאין קדשים לידי בית

הפסול, והרי הך דינא דאין מביאין וכו' אינו אלא מדרבנן, ומוכרח מזה דמדאורייתא שפיר אפשר להביא חטאת נדבה, יעו"ש שדייק כן גם בדעת הר"מ, ובאמרי בינה השיג עליו, ויעוין בקה"י נדרים [סי' ז'] מה שהאר"ך בזה.

וביהודה יעלה שם כתב שמה שכתב רש"י דהאומר הרי עלי חטאת חייב להביא חטאת, אפשר לומר שמיירי באופן שחטא בחטא שזדונו כרת ושגגתו חטאת אך אינו מחויב בה, דס"ל לרש"י שמ"מ יכול להקריבה.

והנראה בזה להוסיף בביאור שיטת רש"י דחטאת באה בנדבה, דהנה לעיל [פ"א פ"ב] ולקמן [פ"ז פ"ב] הארכתי דבדין קרבן נדבה תרתי הוא דאית ביה, חדא שיש בזה נדבת הגברא להביא קרבן שאינו מחויב בו, ושנית דחילל בגוף הקרבן בעצמו שם קרבן נדבה, דחלות שם קרבן חובה לחוד ושם קרבן נדבה לחוד, ובחזו"א מנחות [סי' ל"ג סק"ב] דן במי שהקריב שלמי חובה וחשב לשם שלמי נדבה, האם יפסל מדין שינוי קודש.

[ושם כתבתי דוגמא לזה לענין תפילת ערבית, דאף דתפילת ערבית רשות (עי' ברכות כו:)] היינו רק כלפי חיובא דגברא, דאין חיוב על הגברא להתפלל תפילה זו, אך מ"מ גוף התפילה בהחפצא אינה קרבן נדבה, כי הרי עיקר תפילת ערבית נתקנה כנגד אברים ופדרים, דאף שאינם מעכבים את הקרבן, מ"מ אינם הקרבה של נדבה, והוא ההיפוך הגמור מדברי רבינו חיים הלוי [פ"י תפילה], ועמש"נ בפרשת ויצא [פכ"ח פ"ו] ובפרשת עקב.

ומעתה נראה, דאף דאין חטאת באה בנדבה, היינו דאין חלות שם קרבן של חטאת נדבה, דכל חטאת בהחפצא קרבן חובה היא [וכמש"נ דכל חטאת קרבה על חטא מסוים], ואין קרבן חטאת דבהחפצא הוא קרבן נדבה, אלא דמ"מ שפיר שייכא הבאה שתהא בנדבה, דאף באופן שאינו מחויב חטאת, מ"מ כל שמפרישו על חטא מסוים חיילא ביה שם חטאת וקריבה.

הלא מעתה נראה, דמה שאמרו דעולה ושלמים חשיבי כנידר ונידב משא"כ חטאת, היינו שגוף הקרבן בעצמו אינו נידר ונידב, דאין חפצא של חטאת נדבה, אך מ"מ יכול להתנדב להביא חפצא של חטאת, משא"כ עולה ושלמים דבהחפצא חשיבי נידר ונידב, כיון שגוף הקרבן בעצמו נידר ונידב, דבהחפצא חשיב ליה קרבן נדבה, וניחא בזה קושיית הרמ"ע מפאנו מסוגיא דזבחים [דף קיז:] וחולין [דף ה:]: דמבואר דקרבן חטאת אינו נידר ונידב, ועדיין צ"ע מחולין [דף מא:].

הלא מעתה נראה בישוב מה שרבי ישמעאל אמר כשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה, היינו דלעולם חיובא ליכא כמש"נ, דזמן מופקע הוא בעידן תוכחת ולא אריח בריח ניחוחכם, ועכ"ז רבי ישמעאל החמיר וכתב לעצמו.

תשובות ופסקים

הרה"ג יוסף זונדל שוב שליט"א

רב ומו"צ בקרית ספר ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

אם בשבת צריך להקדים להאכיל לבהמתו בכל ג' סעודות

בשו"ע (סימן של"ד סעיף א') איתא: נפלה דליקה בשבת, אם הוא בלילה קודם סעודה יכול להציל כדי מזון ג' סעודות, הראוי לאדם לאדם והראוי לבהמה לבהמה.

ובביאור הלכה (ד"ה והראוי לבהמה לבהמה) כתב: משום דאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו, ולכך מציל גם לבהמה מזון ג' סעודות.

ובספר נפש כל חי לידידי הגר"י שטסמן שליט"א (סימן י"א הערה מ"א) כתב: בשבת דף קי"ז ע"ב תנן גבי דליקה שנפלה בשבת, דמצילין מזון ג' סעודות, הראוי לאדם לאדם, הראוי לבהמה לבהמה. ותמה התפארת ישראל שם (פרק ט"ז אות י"ג) למה צריך להציל מזון ג' סעודות לצורך הבהמה, וצידד הדטעם בזה הוא משום שאסור לאדם לאכול עד שיתן לבהמתו. וכן איתא בתוספת שבת או"ח ריש סימן של"ד. וגם במור וקציעה שם כתב כן להדיא, דלפי שאסור לאדם שיאכל קודם שיאכיל לבהמתו, לכן מציל ג' סעודות גם לבהמה [וכתב המור וקציעה שם דנמצא לפי זה דגם בהמת ישראל אוכלת ג' סעודות בשבת]. וגם בדמשק אליעזר (או"ח סו"ס רצ"א) נקט בפשיטות דצריך להציל מזון ג' סעודות גם לבהמה. אמנם בהגהות תפארת יעקב (על התפארת ישראל שם) דחה טעם זה, שהרי האיסור לאכול עד שיתן לבהמה, זהו דוקא כשהגיע זמן אכילת הבהמה, שאז צריך ליתן לה תחילה, אך אם אין בדעתו ליתן אז לבהמה, אין איסור לאכול בעצמו. וכתב להוכיח כן, דאי לא נימא הכי, אם כן לרבי חידקא דס"ל (בשבת דף קי"ז ע"ב) דד' סעודות צריך לאכול בשבת, אטו נימא דגם לבהמה צריך ליתן ד' סעודות, עיי"ש. וכעין זה כתב גם בפתח הדביר שם (בסימן של"ד ס"ק ב') דדברי התפארת ישראל והמור וקציעה הנ"ל הם בדרך דרש, אבל לפום דינא אין להתיר להציל לבהמה ג' סעודות אם אינה רגילה לאכול ג' פעמים ביום, ואין להתיר להציל לה אלא כשיעור אכילתה של אותו היום ולא יותר,

והאיסור לאכול קודם שיתן לבהמתו היינו כששניהם רעבים, והביא ראיות לזה, עיי"ש. ועיי"ן גם בדברי מלכיאל (ח"ו סימן ד') שצידד דאין זה טעם להתיר מזון ג' סעודות לבהמה. וגם בשו"ת צור יעקב (להגרא"י הורוויץ אב"ד פראבוזנא) בדבריו בבושם מרדכי (הנדפס בסוף ספר צור יעקב) סימן מ"ט, כתב בפשיטות דהחייב להקדים אכילת הבהמה אינו תלוי בכמות ובזמן אכילתו, אלא שבעת שהגיע זמן אכילת הבהמה צריך להקדים אכילתה לאכילתו (וביותר מזה חזינו באשל אברהם (בוטשאטש) סימן קס"ז סוף סעיף ו', שכתב שבכך שהאכילם פעם אחת ביום מאכל כל דהו, או השקה אותם, כבר קיים בכך חיוב הקדמת אכילת הבהמה, ומה שממשך להאכילם עד כדי סיפוקם יאכילם רק אחר שיאכל הוא). ולכאורה גם בראשונים בשבת שם משמע כדבריהם, דהנה במשנה שם בדף קי"ז ע"ב איתא מצילין מזון ג' סעודות, הראוי לאדם לאדם, הראוי לבהמה לבהמה, ופירש הריטב"א [הנדפס מחדש] שם דתנן "הראוי לבהמה לבהמה", לא קאי אהא דתנן "מזון ג' סעודות", אלא מילתא באפי נפשה היא, שמצילים לבהמה מן הראוי לה כדי מזונותיה ליום אחד, עיי"ש. וכעין זה נראה במאירי שם, שכתב דמצילין מזון שלוש סעודות שהוא מזון הצריך לו לאותה שבת, וכן הראוי לבהמה מציל ממנו כשיעור שתוכל להתפרנס היום, עיי"ש. ומבואר דתרי מילי קתני, דלאדם מצילין מזון הראוי לו, וזהו מזון ג' סעודות, והדר קאמר דלבהמה מצילין מזון הראוי לה ליום השבת, ואם כן לפי זה אין מקור להציל לבהמה מזון ג' סעודות, ודו"ק. וכן כתב בפתח הדביר שם להוכיח כן מדברי המאירי האלו.

וכן בשפת אמת (שבת דף קי"ז ע"ב) כתב: מצילין מזון ג' סעודות כו' הראוי לבהמה לבהמה, צ"ל דג' סעודות לא קאי אלא על הראוי לאדם, דלבהמה ליכא חילוק בין ג' סעודות או יותר, וכמש"נ ג"כ במאירי דלבהמה מצילין כשיעור שתוכל להתפרנס באותו היום, ע"ש, דאע"ג דאסור לאדם שיאכל קודם שיתן לבהמתו, מכל

מקום אם נתן לה בשחרית שיעור פרנסתה אין צריך ליתן ג"כ שנית במנחה דוקא.

וכן בשמירת שבת כהלכתה (מהדורה מחודשת פרק מ"א הערה כ') כתב שם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל דדברי הביאור הלכה בשם התוס' שבת, דמציל לבהמתו מזון ג' סעודות צ"ע, וכי בכל פעם שבעל הבית סועד צריך ליתן גם לבהמתו.

וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א, הגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א והגאון רבי אפרים גרינבלט שליט"א, דאין חיוב לתת לבהמתו לאכול כל פעם לפני אכילתו, רק אם הבהמה צריכה רשות לאכול יש חיוב לתת לה לאכול לפני שהולך לאכול.

ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דהא דאיתא דבמקום שריפה מותר להציל מזון ג' סעודות לבהמות, כיון דאסור לו לאכול קודם שמאכיל לבהמתו, משמע שלפני כל סעודה שאוכל יש לו להאכיל לבהמתו, פי' כיון דבהמה אוכלת כל היום, ואינו מחויב לתת לה לאכול כל היום, לפחות לפני שאוכל בעצמו יש לו חיוב להאכיל גם לבהמתו.

פירוורים הנופלים במהלך קדיחת חור בספר לצורך כריכתו האם טעון גניזה

במשנה ברורה (סימן של"ד ס"ק נ') כתב: ובאגודה במסכת סופרים פרק ו' המחמתך בספרים חדשים מותר, בישינים אסור, והטעם דבחדשים כהתנו מתחלה דמי, והזמנה גם כן לאו מילתא היא, אבל בשכבר למדו מהם אף הגליונים נתקדשו בקדושת הספרים. ובשער הציון (ס"ק ל"ה) מובא דמקל של ספרים מובא בגמ' דטעון גניזה.

ובספר גנוזי הקודש (פרק ח' הערה י"ב) כתב בשם הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שפירוורים הנופלים מקידוח בספרים לצורך כריכתם, שאם למדו בספר יש לגנוז את הפירוורים אף אם לא

הנר, מהו העמיד תינוק קטן (על ספסל) אצל נר עלקטטערי, מפני שדרך התינוקות כשנמצאים ליד כפתור העלקטטער שמדליקין ומכבין את הנר (לשם שחוק). תשובה: לא נחשב כספי ליה בידים, ויש להקל, אבל רק בקטני קטנים שאינו יודע לעשותו על דעת אביו. יוצא מדברי הגמ' במס' יבמות (ריש דף ק"ד ע"א) הדמוליד בשבת קטן למקום שנמצא שם חפץ שהוא רוצה, והקטן כשרואהו נוטלו כדי לשחוק עמו, ומביאו על דעת עצמו, דשפיר דמי, ולא חשיב ספי ליה איסור בידים, אף שידוע שאורחיהו להביא מה שמוצאים, ונפסק להלכה ברמ"א (או"ח סימן שס"ב סעיף ז), ומסתימת משמעות הפוסקים משמע דזה מותר אף לכתחילה [דלא כשו"ת שאילת דוד סימן י"ג דמי"א אסור מדרבנן], מיהו אכתי יש לחלק דשאני התם שהגדול אינו מביאו סמוך ממש למקום האיסור, משא"כ בנידון שאלתינו שמעמידו על הספסל סמוך למקום האיסור, מיהו הדבר מפורש להדיא בחידושי הרשב"א (במס' יבמות שם, לחד תירוצא) דמותר להעמיד קטן אצל נבילה וזם כדי שיטול ויאכל [ובמאירי במס' יבמות שם בהביאו שיטה זו כתב בזה"ל: מותר להעמידו סמוך להנבילה וכל כיוצא בזה מדברים "שיניעוהו" לעשות כן, אלא שלא נאמר לו אנו לעשות, עכ"ל]. וכן בזר הזה על ספר או"ח שער מי"ח סעיף ח'. וכן יוצא עוד מדברי שו"ע הרב (סימן תר"מ סעיף ד') והמ"ב שם בשעה"צ ס"ק ח', שכתבו שאסור לצוות לקטן לאכול חוץ לסוכה, אבל מותר להניח לפניו לאכול והוא אוכל מעצמו. ויותר מזה כתב בספר העיקרים להגרי"ש איגר ז"ל (ח"ב עמ' קנ"ה), דלא חשיב ספי ליה בידים אלא כשעושה מעשה בגופו של התינוק שמוסר בידו האיסור, לא במעמידו אצל האיסור וכל כה"ג, ואף שממצאי האסור להקטן לא מיקרי ספי ליה בידים. מיהו בשו"ע הרב (סימן תרט"ז סעיף ד') כתב שביב"כ"פ אסור ליתן מאכל לפני קטן שהגיע לחינוך, דהרי זה כמאכילתו בידים, עיי"ש. מוכח דנתנה לפניו גרידא אפילו בלא דיבור שיאכל חשיב כמאכילתו בידים, וצ"ע מגמ' הנ"ל, וכן צ"ע שסותר את עצמו למה שכתב בהלכות סוכה (אם לא שנדחוק לחלק דשאני הכא שיכול התינוק ליטלו עמו לתוך הסוכה ולאכול שם, ויש כמו ספק ספיקא, שמא לא יאכלנו, ושמא יאכלנו בתוך הסוכה). ואולי דס"ל דההוא דמס' יבמות שאני שלא הניח את התינוק לפני החפץ ממש באופן שיבין שהניחו שם על מנת שיביאנו, אלא הניחו בסמוך לו ומאיליו לוקח ומביא, או דכוונת הרב שם שנתנו לפניו באופן שיבין תינוק שהנתנה הוא כדי שיאכלנו, שכן הדרך תמיד שרוצה להאכיל לתינוק שמיניחים לפניו את האוכל והוא אוכל מאיליו, ולפי זה בנידון הרשב"א יהיה אסור, מכל מקום בכנידון שאלתינו שמניחו על הספסל סביב הכפתור של הנר, יש לומר דאף השו"ע הרב מודה דמותר (כההוא דמס' יבמות הנ"ל), שאין התינוק חושב שעל דעת כן הניחוהו שמה כדי שידליקו, אלא מעצמו מתחיל לשחוק עם הכפתור שנתנו לפניו (להדליקו ולכבותו, ועוד פעם להדליקו ולכבותו, וכך חוזר חלילה), ועל כן שפיר דמי, ולאחר שהדליקו מותר למהר לסלקו משם כדי שלא יוכל לחזור ולכבותו, מיהו אם הקטן מבין ומרגיש שהגדול העמידו שם כדי שידליק את הנר בודאי שאז אסור. ומהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א והגאון רבי אפרים גרינבלט שליט"א שמעתי דתינוק שאינו בר הבנה, אין אביו מחויב למונעו מלעשות מלאכה בשבת, ולכן לכאורה לצורך גדול מותר להעמיד תינוק שאינו בר הבנה אצל החשמל בשבת, ודרך התינוק כשנמצא ליד כפתור חשמל מדליק ומכבה וידליק או יכבה את החשמל, ויקח אותו מיד אח"כ.

עבד, מה שאין כן בקטן זה כמו שכתב בבית יוסף. ובמשנה ברורה (סימן שמ"ג ס"ק ג') כתב: אבל תינוק שאינו בר הבנה כלל אין אביו מצווה למונעו בעל כרחו מלאכול מאכלות אסורות או מלחלל שבת אפילו באיסור של תורה, כיון שאינו מבין כלל הענין מה שמונעו ומפרישו. ובשו"ת משנה הלכות (ח"ג סימן מ"ט) כתב: מוכרח לחלק בין קטן לקטן, דדוקא כשעושה מלאכה לדעת אביו ולדעתנו וברצונו אז שבידתו עלינו, אבל כשעושה על דעת עצמו אז אין שבידתו עלינו אלא כשהגיע לחינוך מטעם חינוך, והוא גדר אחר, והם דומים ממש לעבד ואמה דהם נמי מה ששבידתם עלינו הוא רק מה שעושים בשבילנו או שניחא לן והוא ברצונו, אבל כשעושים לעצמן אין שבידתן עלינו, ופשוט, והכי נמי בקטן, ובאמת הכי נראה להדיא מלשון הרמב"ן ז"ל: הזהירם הכתוב שלא יעשו בנים הקטנים והלאו לדעתנו וברצונו, עכ"ל. הרי שדייק הרמב"ן ז"ל דהאזהרה והלאו ליכא אלא כשעושים המלאכה לדעתנו וברצונו, אבל בלאו הכי אינו עובר עליו, וכיון דקטן שאין בו דעת להבין דעתנו ורצונו ועושה לדעת עצמו, ככה"ג לא הזהיר הכתוב עליו. ועיי"ש עוד מה שהארק"י בזה. וכן בשו"ת באר משה (ח"ו סימן י"ט סוף אות ט') כתב: ודע שאם התינוק עושה המלאכה דרך שחוק בעלמא לעצמו, אפילו אביו רואה ושמת בדבר אין לאסור. ובספר תורת היולדת (עמ' נ"ז) מובא הערת הגאון רבי חיים פינחס שיינברג זצ"ל שכתב: בשו"ת שבספר הזכרון לגר"מ פיינשטיין זצ"ל הוכחנו בעזה"י קעין מה שכתב בשו"ת הר"ם או"ח ג' דפסיק רישיה בקטן שאינו מבין כלל, כשכרוכה בפעולתו המותרת גם פעולה אסור, דאין זה מלאכת מחשבת, ובפרט לדברי הגר"ח הלוי פ"ב דשבת דמלאכת מחשבת היא דוקא כשמכיר את המעשה שעושה, הכא כשאינו יודע שעושה מלאכה אין כאן איסור ספיה או בנד, ונלענ"ד דבכה"ג עדיף קטן ואפילו כשעושה כדרכו, מנכרי, דבקטן אין שום איסור, מה שאין כן בנכרי דאסור מדרבנן. וכן בברייתא עולם (סימן כ"ח סעיף כ"ד) כתב: בחיי אדם כלל ס"ו סעיף ד' כתב, אם נפל לאדם איזה דבר ברשות הרבים מותר להוליך שם קטן אפילו בנו, ובלבד שלא יהיה שום ידיעה לקטן שמוליכין אותו שם להגביה, דאם כן עושה לדעת גדול, אלא יוליכו שם לטייל, ויגביה הדבר שיהיה סבור שמצא מצאיה [ומסתמא איירי באינו בר הבנה, דדוחק לומר דבמקום הפסד סומכין על הי"א שאין דין חינוך בלא תעשה, שהרי אינו מובא דעה זו בפוסקים]. וכן יש להתיר במקום צורך, כגון שמנורת החשמל נשאר דלוק, לקחת התינוק שאינו בר הבנה [בפחות מכן שלוש] על הידים וישחק עם החשמל, ועל ידי זה יתכבה. וכן שמעתי מהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א דמותר להעמיד תינוק שאינו בר הבנה ליד מתג החשמל וכדו', וידליק או יכבה את החשמל ויקחנו משם, דאם אינו מבין מה שהוא עושה אינו חשיב מלאכה, ואביו אינו מחויב להפרישו מזה. וכן כתבו בספר ארחות שבת (פרק כ"ד סעיף ח'): אם כבה האור בחדר, מותר במקום הצורך להעמיד קטן שאינו בר הבנה על יד המתג, אף באופן שידוע לנו שהוא עתיד לשחק עם המתג ולהדליק את האור, והטעם משום דאין במעשה זה משום ספיה, וכמבואר בהערה [ובהערה כ"ז כתבו: עיין לעיל סעיף ז' שהבאנו מדברי הרשב"א שנוטה לומר דשרי להעמיד קטן אף ליד מאכל אסור, וכ"ש שיש להתיר בנידון דמלאכות שבת, כמבואר לענין מפתחות דאירכסו, וקשה לחלק בין מלאכת הוצאה לבין שאר מלאכות]. וגם אין בזה משום איסור שבידת בנו ולא משום איסור אמירה לקטן, הואיל ואינו עושה את המלאכה לצורך אחרים אלא להנאתו, וגם אין בזה מצות חינוך משום שאינו בר הבנה להבין שדבר זה אסור, אבל אם הקטן הגיע לגיל שהוא בר הבנה להבין שדבר זה אסור, אסור לעשות כן משום מצות חינוך, וכן אם קטן זה מבין שהגדול מעוניין שהוא ידליק את האור, הרי זה אסור משום איסור שבידת בנו, וכן משום האיסור שיש בקטן העושה מלאכה עבור גדול אף שאינו אביו, והטעם משום שבאופן זה הוא מדליק את האור לצורך אביו או לצורך האחרים ולא להנאתו. וכן בספר מגילת ספר (שבת סימן צ' אות י') כתב: נראה שאם רוצים לכבות החשמל בשבת, מותר מעיקר הדין להעמיד קטן ליד המתג כדי שילחץ עליו ויכבה החשמל מעצמו, וכמו שכתב הרשב"א שמותר להעמידו ליד הנבילה, ובפרט למה שהבאנו באות ט' בשם המהר"ם שמותר לתת לו העוגות שכתוב עליהם האותיות, ואין זה נחשב לספיה בידים, ומיהו כל זה בקטן שאינו בר הבנה שאין אביו מצווה להפרישו מאיסור, אבל אם הוא כבן שנתיים שלוש שכבר מבין כשאומרים לו שדבר זה אסור, מחוייב אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה, גם צריך שיהיה באופן שאינו עושה על דעת אביו, דאם הקטן מרגיש שלאביו נוח בכיבו זה ועושה על דעתו אסור, ואביו צריך למחות בו, וכמבואר בגמ' שבת דף קכ"א ע"ב, ולא דוקא באביו דהוא הדין באחרים, אלא דבאביו יש בזה איסור דאורייתא שאב מצווה על שבידת בנו, ובאחרים הוא רק איסור דרבנן, וכמבואר בשער הציון סימן של"ד ס"ק נ"ד. וכן בשו"ת נשמת שבת (ח"ז סימן תע"ט) כתב: רוצה להדליק את

נגע באותיות. וכן שמעתי מהגאון רבי אפרים גרינבלט שליט"א. וממרו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שמעתי דפירורים הנופלים במהלך קדיחת חור בספר לצורך כריכתו, אף אם עדיין לא למדו בספר יש לגונזם. וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דפירורים שנופלים במהלך קדיחת חור בספר לצורך כריכתו, טעון גניזה. ומהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א והגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א שמעתי דפירורים הנופלים במהלך קדיחת חור בספר לצורך כריכתו, לכתחילה ראוי לגונזם, ואין נפק"מ בזה אם כבר למדו בספר הזה או שעדיין לא למדו בו. ומהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א שמעתי דפירורים הנופלים במהלך קדיחת חור בספר לצורך כריכתו, אם עדיין לא למדו בספר אינו טעון גניזה, ואם למדו בספר לפני הקדיחה זה שאלה על הפירורים שאולי יש בזה קדושה, וראוי לגונזם.

כיבו אש בשבת ע"י הנחת שקיות ניילון או כלי פלסטיק מלאים מים סמוך לאש

בשו"ע (סימן של"ד סעיף כ"ב) איתא: תיבה שאחז בה האור יכול לפרוס עור של גדי מצדיה האחר שלא תשרף, ועושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה, אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, דגרם כיבו מותר. הג"ה. במקום פסידא. ובביאור הלכה (ד"ה דגרם כיבו מותר) כתב: לאו דוקא כיבו דהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, דאפילו בכל המלאכות הדין כן.

ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק מ"ג סעיף ו') כתב: אחזה אש בארון או בשולחן, מותר לשפוך מים בצד שעדיין לא אחזה בו האש. וכן מותר להניח כלי זכוכית מלאים מים סמוך לאש כדי שיתבקעו מחום האש, והמים שבהם יכבו את האש, אבל אין להניח כלי פלסטיק או שקיות ניילון מלאים במים סמוך לאש כדי שיתבקעו מחום האש. ובביאורים כתב: לשפוך מים על מקום שאין בו אש, וכן לתת כלי מלא מים כדי שיתבקעו, הוי גרם כיבו ושרי, כמבואר בשו"ע בסימן של"ד סעיף כ"ב. אך נראה שכל מה שהתיר בשו"ע היינו דוקא בכלי חרס או כלי זכוכית, שאין בהם אלא גרם כיבו בלבד, שאינו אסור אלא מדרבנן, וגרמא דרבנן שרי, וכמו שנתבאר לעיל בפרק מ"א בביאורים לתשובה ב', ע"ש, ומצד גרם מבשל על המים אין לחוש, כיון שאין צריך למים, וחשיב מלאכה שאינה צריכה לגופה. אבל פלסטיק או ניילון שהם חומרים בעירים, יש בזה גם משום גרם הבערה, ומלאכה זו צריכה לגופה, שצריך שימסו כלים אלו ויצאו המים, וזה לא הותר בשבת, שגרם כיבו בלבד הותר בשבת. וכן שמעתי מהגאון רבי אפרים גרינבלט שליט"א.

אולם בשמירת שבת כהלכתה (מהדורה מחודשת פרק מ"א סעיף ט"ז) כתב: ואף מותר להניח שקיות פלאסטיק מלאות מים בסמוך לאש, כדי שהן תתבקענה מחום האש, והמים שבהן יכבו את האש.

וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א והגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א, דמותר להניח סביב הדליקה שקיות ניילון או כלי פלסטיק מלאים מים כדי שיתבקעו מחום האש, אף שהם חומרים דליקים, מכל מקום לא חשיב הבערה זו כצריכה לגופה, וזה אותו דבר כמו כלי חרס.

וכן מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דמותר לכבות אש בשבת ע"י הנחת שקיות ניילון או כלי פלסטיק מלאים במים סמוך לאש, כדי שישרפו מהאש ויצאו המים ויכבו את האש, ואין לאסור בזה משום גרם הבערה.

וכן בהלכות שבת בשבת (ח"ג עמ' רמ"ט) כתב: גרם כיבו מותר במקום הפסד, אבל שלא במקום הפסד אסור, לפיכך במקום דליקה מותר למלאות קנקנים בכלי זכוכית וכלי חרס או דליים עם מים, באופן ששכשתגיע להם האש הם מתפקעים ומכבים את הדליקה, וכן הדין בכלי פלסטיק או גריקנים עם מים אף ששכשתגיע להם האש יוערו אף הם ויתבקעו ויכבו הדליקה, ויש בכך משום גרם הבערה, אף דניחא ליה בהבערתן ויש בכך משום גרם הבערה, עיין ביאור הלכה ס"ו של"ד ד"ה דגרם, דלאו דוקא גרם שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, דאפילו בכל מלאכות הדין כנ"ל.

תינוק שאינו בר הבנה האם אביו מחויב למונעו מלעשות מלאכה בשבת

בשו"ע (סימן של"ד סעיף כ"ה) איתא: אבל קטן שבא לכבות צריך למחות בידו. ובמשנה ברורה (ס"ק ס"ו) כתב: עיין בבית יוסף דאפילו אם בא לכבות דליקה שבבית אחרים, גם כן צריך למחות בידו כיון שעושה בשביל גדול. ובשער הציון (ס"ק נ"ד) כתב: ולענ"ד בדבליקת אביו מחויב מן התורה למחות בידו כיון שהוא עושה לדעתו, כדי שלא יעבור אמה דכתיב בתורה לא תעשה וגו' ובנך ובתך, ובדבליקת אחרים מחויב האחר על כל פנים מדרבנן למחות בידו, דהא הגמ' שקיל וטרי אמאי התירו באינו יהודי, ומשני אינו יהודי אדעתיה דנפשיה

אביו זה נקרא לדעת אביו, ואע"פ שהתינוק עצמו אינו מבין דבר זה, מכל מקום האב מצווה על שביטתו בשבת כיון שעושה עבורו. וכבר עמדו כמה מהאחרונים בסוגיא דיבמות דף ק"י ע"ב, דלא הביא מהאיסור דלא תעשה מלאכה אתה ובנך, אלא רק מהאיסור דספייה לקטן באיסורים, והעמידו הסוגיא בשאין אביו רואהו, אבל לאביו אסור משום שביטת בנו, ויש בזה עוד ישובים ונפק"מ בדיון זה אם לאביו שרי. ואמנם בחיי אדם כלל ס"ז סעיף ד' כתב דגם את בנו מותר להוליך שם אם אינו יודע התינוק דמוליכין אותו לשם כדי להגביה ולטלטל, ע"ש. גם בא"ר כתב על פי המג"א דכשאינו שם אסור "לפעמים", ע"ש, ולשיטתם מותר להניח שם קטני קטנים שאין להם הבנה כלל על מנת לכבות ולהדליק, וצ"ע. מיהו פשוט דלהחזיקם בידיים כדי שיכבו לכו"ע אסור, דבזה הוי כמעמידו על האיסור.

ובמאור השבת (ח"ד עמ' שט"ז) כתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאין להתייר להעמיד קטן סמוך לטייפ (שדולק בשבת בקול רעש גדול) שישחק בזה עד שיכבנו, וכעין דאיתא בגמ' יבמות ק"ג ע"ב דקאמר להו רב יצחק בר ביסנא, אירכסו ליה מפתחי דבי מדרשא ברשות הרבים שבתא, אתא לקמיה דרבי פדת, אמר ליה זיל דבר טלי וטליא, ולטיילו התם, דאי משכחי להו מייתו להו. וכן איתא ברמ"א סימן שס"ב סעיף ז' דאם שכח דבר אחד ברשות הרבים, יותר עדיף להוליך שם תינוקות שיביאו הדבר, דיש לומר דהוצאה שאני, וכן אסור להחזיק את הקטן על ידיו כדי שהקטן ישחק עם המתג החשמל עד שיכבהו, ואף אם זה נורת לד שאין בו איסור כיבוי, מכל מקום הרי יש בו משום סותר כיון שיש בזה פתיחת מעגל חשמלי, אמנם יש להתיר על ידי אמירה לעכו"ם באיסור כיבוי, כיון שזה מצער מאוד, והרי זה כמו שהתירו אמירה לעכו"ם במקום הפסד, עכ"ד.

וכתב על זה שם במאור השבת: דמה שאמר דהוצאה שאני, צ"ב מאי שגא הוצאה משאר איסורים, שוב ראיתי בשו"ת חידושי הרי"ם סימן ג', שהאריך בביאור דברי הגמרא ביבמות ק"ג ע"ב, ובתוך דבריו כתב וז"ל: אולם מסתפינא לחלק בדבר חדש, שלא מצאתי בראשונים ואחרונים שידברו מזה, לחלק בקטן בין איסור הוצאה ומעביר לשאר איסור, ובתוס' ור"ן פרק מי שהחשיך הנ"ל מבואר דאין חילוק כנ"ל, עכ"ז יש בזה די לימוד זכות מה שנהגו להקל יותר בהוצאה ומעביר ע"י תינוק, משאר איסור שבות דרבנן, מאחר שזה לעולם תרי דרבנן, כרמלית, ומה שאינו חשוב מחשבה, ושניהם דרבנן דא"ל לבוא לידי איסור דאורייתא כנ"ל, עכ"ל. ומה שכתב החידושי הרי"ם שאינו חשוב מחשבה, כוונתו למה שכתוב שם ב"ה והנה יש לי וזוה"ד, בשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ומתעסק אינו איסור כלל, ובכל דבר שצריך מחשבה הוי מחשבה שלו כמאן דליתא וכמתעסק, וגבי איסור שבת הא גם גדול אם היה עושה בלא מחשבה לא היה איסור כלל מן התורה המעשה עצמו, ואם כן כיון דקטן אין לו מחשבה, אם כן אינו עושה מעשה איסור כלל מן התורה, כיון דמלאכת מחשבת בעינן ולא מיקרי מחשבה.

ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דתינוק שאינו בר הבנה אין אביו מחויב למונעו מלעשות מלאכה בשבת אם אינו עושה את זה עבורו, אבל להעמיד קטן במיוחד ליד מתג החשמל כדי שידליק או יכבה את האור אסור משום ספינן.

חוטי חשמל ברחוב ויש חשש שיסכן בני אדם - לחלל שבת כדי לתקנם

בשו"ע (סימן של"ד סעיף כ"ז) איתא: גחלת המונחת במקום שרבים ניזוקים בה, יכול לכבותה. ובמשנה ברורה (ס"ק פ"ב) כתב: ומיירי שאין לו עצה איך לטלטלה ממקום זה לפנותה למקום אחר שאין רבים מצויים בה, דאי לאו הכי בודאי יותר טוב שיפנה אותה ולא יכבנה.

ובמשנה ברורה (ס"ק פ"ד) כתב: דכיבוי שחייב מן התורה הוא דוקא כשמכבה לעשות פחמין, אבל סתם כיבוי הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, והוא רק איסור דרבנן, ובמקום הזיקא דרבים שיוכלו להנזק בגופן לא גזרו, אבל במקום הזיקא דממונא אסור.

ובמנחת שלמה (ח"א סימן ז' אות א') מאריך מרן זצוק"ל להוכיח שחוטי חשמל שנפלו ברחוב, ויש חשש שיעזבו בהם אדם, מותר להזעיק את חברת החשמל על מנת להפסיק את הזרם, ואין חיוב מעיקר הדין לעמוד שם במשך כל השבת כדי להתרות בבני אדם לכל יגעו בחוטים ויבואו לידי סכנה, וז"ל: בשו"ע יו"ד סעיף ב' פסק הרמ"א לענין טומאת כהן לקבורת מצוה, וז"ל: "אם אינו מוצא שיקברוהו רק בשכר, אינו חייב לשכור משלו אלא מטמא אם ירצה", והמקור הוא מהרשב"א והריטב"א והנמ"י במס' יבמות שכתבו דין זה כדבר פשוט שאין צריך כלל ראייה, ולא מצינו מי שחולק על זה, ואף שהתוס' כתבו במס' נזיר דף מ"ג ע"ב ב"ה והאי, דאם יש לו לשכור אחרים לא יטמא, שאני התם דמיירי בבן על אביו, דכיון שאף אם אביו עני והבן לא ירש ממנו כלום, גם כן נקטינן שמוטל על הבן להוציא ממון כדי לקבור את אביו, כמבואר בבית שמואל באה"ע סימן קי"ח ס"ק כ', וכ"ש כשהוא גם יורשו ויכול לקבורו מהממון שירש, לכן גם כשחסר אבר מהאב אשר מדין קרוב אסור לו להטמא, מכל מקום חייב שפיר להוציא ממון

ולשכור אחרים שיתעסקו בקבורתו, ולא חשיב כלל מת מצוה הואיל והבן חייב בכך, משא"כ בסתם אדם שמצא מת מצוה, כיון שאין ממנו משועבד לקבורתו, ורק משום כבוד הבריות יש עליו מצוה לטפל בקבורתו, לכן אף אם כהן הוא אינו חייב להוציא ממון משלו ולשכור אחרים, אלא הוא עצמו רשאי להטמא לו כדין מת מצוה. וכן מבואר באחרונים, עיין במשמרת שלום על שמחות באות מ' ס"ק צ"ג ובאות ק' ס"ק כ"ז. וכעין חילוק זה כתב שם הרשב"א עצמו ביבמות דף פ"ט ע"ב וז"ל: "ככהן אצל מת מצוה כשאין אחרים רוצים לקבור אלא בשכר, שאין אתה מחייב את הכהן לשכור ושלא יטמא, אלא מטמא הוא ואין צריך לשכור, משא"כ באחותו בעולה או באשתו פסולה שהן מוטלין עליהן לקבור בממונן, וכיון שכן שוכר וקובר ואינו מטמא", עכ"ל. הרי חזינן דאע"ג שפשוט הדבר שהמוצא מת מצוה אשר אי אפשר לקבורו אלא על ידי הפסד ממון, דודאי חייב המוצא להוציא עד חומש מנכסיו כדי לקבורו, שהרי קבורת מת מצוה דוחה לאוין ועשין חמורין שבתורה, וכ"ש שצריך להוציא על כך לכל הפחות עוד חומש, וקל וחומר הוא ממש הרמ"א בי"ד סימן שס"ח סעיף ב' שחייבין להוציא ממון להציל קברים מיד עכו"ם, ואפילו הכי אם הכהן עצמו יכול לקבורו בגופו אמרינן דאינו חייב לבזבז משלו אפילו פרוטה אחת, וקוברו בעצמו אע"ג שהוא כהן ועובר בלאו ועשה, וע"כ דכיון שהוא מת מצוה והתורה התירה אותו להטמא, אין כאן שום עבירה, ואין צריך כלל לחפש עצות ולהפסיד ממון כדי להמנע מזה, כיון שאין זו עבירה אלא מצוה, וכיון שכן גם לענין פיקוח נפש אית לן למימר הכי, דכיון שפיקוח נפש דוחה שבת אין זו עבירה, ואינו חייב להפסיד כלום משלו, ומיהו אם החולה הוא בנו או אשתו שחייב להוציא ממון לרפואתם, נראה שחייב להוציא ממון ולא לחלל שבת עבורם, כיון שמעיקר הדין גם ממנו משועבד לרפואתם, ולכן מיד הוא מתחייב להוציא ממון ולא לחלל שבת כדי לחסוך ממנו, משא"כ באחרים שחייבם רק מחמת מצוה, הן אמנם שאם אי אפשר להציל אלא על ידי הפסד ממון חייבים ודאי לבזבז ממנו, ולא לעבור על לאו ד"ל תעמוד על דם רעך", כמבואר בגמ' סנהדרין דף ע"ג ע"א וש"ע ח"מ סימן תכ"ו שחייב גם להוציא ממון ולשכור אחרים [בשו"ת חו"י סימן קמ"ו כתב: "ולולי שכתבו הפוסקים פה אחת שמחויב לשכור ממנו להציל חבירו - היה אפשר לומר שאינו מחויב לשכור משלו אם יודע שאין לחבירו להחזיר לו, דלא רבתה תורה רק לטרוח עבורו, דוגמא לדבר כבד אב משל אב"], אבל מכל מקום בכדי למנוע חילול שבת שנדחה מחמת פיקוח נפש, אין בזה משום לאו דלא תעמוד, ואפשר דמעיקר הדין אין חייבין להפסיד אפילו פרוטה אחת. ואף שעדיין יש לחלק מבין הקובר את אביו שחייב לשכור אחרים ולא להטמא בעצמו, דשאני התם דכיון שהוא כהן מיד משתעבד ממנו לקבורת אביו, וכיון דבשכר הוא קורא ואחרים עונים תו לא חשיב כלל האב מת מצוה, משא"כ במי שאשתו חולה שיש בה סכנה, אע"ג שחייב להוציא ממון לרפואתה, מכל מקום אם הוא כילי ואינו רוצה להוציא ממון, ומטפל בעצמו לרפואתה, אפשר דעדיין דינו כמחלל שבת להציל נפש, ולא כמחלל שבת כדי לחסוך ממון, אך אין זה מסתבר, ולכן אשה חולה והיא נדה שמוותר לבעלה ליגע בה ולשמשא אם אין אחר שישמשנה, נראה דאם אפשר לשכור לה משרתת בשכר שפיר חייב בכך, וכמ"ש בדרכי תשובה יו"ד סימן קצ"ה ס"ק נ"ג, עי"ש, והיינו מפני שהבעל מתחייב מיד גם בהוצאת ממון. אמנם ראיתי שרבים תמהו על דין זה של הרמ"א הנ"ל מהא דחייב אדם לבזבז כל ממנו שלא לעבור על לא תעשה בקום ועשה, ויש שכתבו משום כך דכל זה דוקא בטומאת כהנים, משום דלגבי מת מצוה לא נאמר כלל הלאו דלא יטמא, כמ"ש רש"י בברכות דף כ' ע"א, וחשיב כהותר לגמרי ולא כדחוייה, ולפי זה בפיקוח נפש שדוחה שבת, דנפשי רבוואתי דסברי שרק דחוייה ולא הותרה, לא אמרינן הכי. אולם לענ"ד דבריהם צ"ע, שהרי התוס' חולקים שם על רש"י, וגם הרשב"א עצמו שם במס' ברכות חולק על רש"י, והם סוברים שגם טומאת כהנים דומה לכל עשה דוחה לא תעשה שבש"ס, והתם הרי מסתבר שאי אפשר לקיים שניהם ע"י הוצאת ממון של פחות מחומש, דאין עשה דוחה לא תעשה ככה"ג, כגון אב הבא למול את בנו שיש לו בהרת, ואומר לקוף בהרת בנו קמכוין, דאע"ג שמילה דוחה צרעת אי ליכא אחרינא, מכל מקום מסתבר שאם יש אחר שיכול למולו שפיר חייב האב להוציא ממון על כך ולשכור [וכמ"ש במס' שבת ל"א דסובר שמכשירי מצוה דוחין שבת, מכל מקום ציצית ומזוזה אינם דוחין מפני שבידו להפקירן], וע"כ דהטעם הוא כמו שאמרנו, משום דמעיקרא חל החיוב על גוף האב וגם על ממנו, והואיל והמצוה היא שלו, ולכן צריך שפיר לשכור, משא"כ במת מצוה אין החיוב מוטל על הכהן שמצא אותו רק משום מצוה של כבוד הבריות, ולכן עיקר החיוב חל רק על גופו ולא על ממנו, וממילא פטור מלבזבז ממון על כך ולשכור אחרים אם הוא עצמו יכול לקבורו. ותו קשה לדבריהם, דהא פשוט הוא שגם רש"י מכל מקום היתר של טומאת כהנים הוא רק למת מצוה, ומעתה כיון שחייב לבזבז ממנו לא לעבור על לא תעשה, הרי לאו מת מצוה הוא, כיון דבשכר הרי הוא קורא ואחרים עונים, הגע עצמך, שאם יחד עם הכהן נמצא גם ישראל שיכול לטפל בקבורת המת, שהדין נותן שיטמא ישראל ולא יטמא

הכהן, והלך הכהן והתעסק בו, הרי ודאי לוקה, דכיון שיש ישראל שיכול ורוצה להתעסק בו, תו לא חשיב כלל מת מצוה, והכי נמי גם כאן גם לרש"י צריך להיות אסור, והואיל ואפשר לקבורו בשכר מעיקרא לאו מת מצוה הוא, וע"כ כדאמרן, דמה שאפשר להוציא ממון ולשכור אחרים לא מפיקע מהמת השם של מת מצוה, והכי נמי גם כאן מה שאפשר להוציא ממון ולהמנע מחילול שבת לא מפיקע את השם של פיקוח נפש דוחה שבת, וגם נראה ברור שאם היה תלוי בדחוייה והותרה, לא היו כותבים דבריהם כל כך בפשיטות. ועיין גם בערוך השלחן ליו"ד סימן שע"ד סעיף ג' שנותן טעם לשבח לדין הנ"ל של הרמ"א, וז"ל: אע"ג דלעבור על לא תעשה חייב להוציא כל ממנו לבלי לעבור, שאני הכא שהרי אין רצונו לעבור, ומצדו היה הולך לדרכו, אלא שהתורה הטילה עליו לקבורו, ולמה יוציא מכיסו, ולא זה הוא מה שהטילה התורה, עכ"ל. ולכאורה דבריו תמוהים, דהא ודאי חייבין גם בהוצאת ממון לקבורת מת מצוה, ואין כתב שהתורה הטילה עליו להוציא ממון מכיסו, אולם כוונתו פשוטה, שרק לצורך קבורת המת ולעשות לו כל צרכו חייבים להוציא ממון, אבל לא בשביל להמנע מלהטמא בהיתר למת מצוה. וכן כתב גם הש"י חמד בדברי חכמים סימן ל"ט וז"ל: "כיון דהתורה התירה ליטמא למת מצוה, אין זה עובר על לא תעשה, אלא מקיים מצות ה' ברה, וכיון שטומאתו עסק מצוה היא, אף שיכול למצוא שיקברוהו בשכר לא חייבתו תורה ליתן שכר על זה, ויכול הוא בעצמו לקבורו ומצוה קעביד", עכ"ל. ומכל מקום נראה בכהן שמצא מת מצוה, ויכול להעיר ישראל מהשינה כדי שיתעסק בקבורתו, דשפיר חייב לעשות כן ולא יטמא את עצמו, משום דכיון שהוא קורא ואחרים עונים תו לא חשיב כלל מת מצוה. ולכאורה נראה דאף שכנים הם הדברים דכמו שבמת מצוה אין הכהן חייב לשכור, כך גם בפיקוח נפש שדוחה שבת, מכל מקום עדיין יש לומר דכל זה דוקא לענין גם שאין חייב ישראל הבא להציל להוציא ממון לשלם לאחרים עבור תרופה או עבור נר דולק שצריכים עבור חולה, אלא יכול ישראל עצמו לעשות לו תרופה או להדליק נר אחר בשבת, משא"כ במי שיש לו נר דולק כיון שהחיוב להציל את החולה מוטל עליו כמו על אחרים, אפשר שצריך ליתן את הנר שלו ולא לחלל שבת על ידי אחרים, וכ"ש על ידי עצמו, וכן גם בכהן שמצא מת מצוה ויכול להביא תכריכין של המת עצמו על ידי זה שיעבור על לא תעשה, מסתבר שאסור לעשות כן אם יש להכהן תכריכין משלו, וצריך שפיר להפסיד תכריכין שלו ולא לעבור על לאו. ואף שגם עבור תכריכין מותר ודאי להטמא, שהרי גם זה בכלל כל צרכו של המת, אבל מ"מ אינו רשאי לעבור על לאו כדי לחסוך כסף ולהציל תכריכין שלו, והכי נמי גם כאן כיון שהנר הוא ממש צורך החולה, צריך שפיר ליתן נר שלו, ולא לגרום חילול שבת כדי להרויח נר שלו, אפילו אם אחד ידליק ולא בעל הנר עצמו, וכן גם במת מצוה אם יש ב' כהנים, והאחד מתעסק בקבורת המת, ולשני יש תכריכין, מסתבר שחבירו הכהן חייב ליתן לו את שלו, ולא יניחנו לעבור על לאו, כיון שגם הוא חייב במצוה זו של קבורת המת, הכי נמי גם כאן יש לראות את בעל הנר כאילו אין עוד מלבדו, ורק הוא בלבד צריך להתעסק בהצלת החולה, שחייב ודאי ליתן נר שלו, ולא יניח לחלל שבת כדי להרויח את הנר שלו, דכיון שבחולה עיקר הצורך הוא נר, ויש לו נר, שפיר חייב להפסיד וליתן את שלו, משא"כ בקבורת מת מצוה הרי הצורך הוא לקבור ולא לשכור אנשים, לכן הוא עצמו קוברו ואינו חייב לשכור אחרים. גם יש מקום לומר דאם היה אפשר להכהן שמצא את המת מצוה לקבורו בעצמו בהיתר על ידי הוצאת ממון, דחשיב כאפשר לקיים שניהם, וחייב שפיר לבזבז ממון ולא לעבור על עשה ולא תעשה, ורק הוצאת ממון כדי לשכור אחרים הוא דפטור משום דלא חשיב בכך כאפשר לקיים שניהם, אך אין זה נלע"ד, ויותר מסתבר לומר כדאמרן, דכיון שהחיוב קבורה אינו מוטל עליו רק מחמת מצוה, לכן האיסור נדחה, והחיוב לקבור חייל בתחילה רק על גופו, וממילא אינו מתחייב בהפסד ממון אלא לקיים מצות קבורה, אבל לא למנוע את דיחוי האיסור, ואי אמרינן הכי הוא נמי כשיש לו תכריכין משלו, אפשר דגם כן אינו חייב להפסידם, וכן בפיקוח נפש אין לחלק בין יש לו התרופה, או שצריך להוציא ממון כדי לקנותה, דמה לו הן ומה לי דמיהן, משום דהוא גופא אמרינן שהחיוב הוא רק להציל ולא להפסיד ממון אם אפשר להציל גם בלא זה, ויתכן שהחיוב להפסיד משלו אינו חל רק אם אי אפשר להציל באופן אחר. וכאשר חפשי בספרים ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר ליידי הגאון מוהר"א ולדנברג (שליט"א), שכתב בחלק ח' סימן ט"ו פרק י"א אות ז' שאף אם בקשו מהשכן מנורה דולקת, אינו מחויב לתת את שלו ולישב בחושך, ומסתמך על הגאון העצום בעל זית רענן בח"א סימן ב' אות ג' שכתב מעשה בחולה עני מסוכן שהיה צריך לנסוע לרופאים שקבעו לו עת ידוע, ושכר עגלה וסוס באופן שצריך לנסוע גם בשבת בכדי שיוכל להגיע בזמן המיועד, ואירע שעבר בערב שבת דרך עיר של ישראל אשר היו יכולים לעכבו שם כל השבת, ולשלוח אותו אחר כך במוצאי שבת על ידי מרכבה מהירה, והניחוהו לחלל שבת ולא עשו כן, ושאלו אותו אחר כך אם דינם כמחללי שבת בזה שבעבור בצע כסף הניחוהו לחלל את השבת, והשיב שמעיקר הדין לא היו

מזהם נר או תבשיל או לגרום להם סבל אחר, דכיון שאינם יודעים לא רמיא עלייהו שום חיוב, ויש לעשות הכל בהיתר של "וחי בהם" מבלי לגרום צער וסבל לאחרים. גם מבואר בשו"ע או"ח סוף סימן של"ד: "גחלת המונחת במקום שרבים נזוקים בה יכול לכבותה, בין אם היא של מתכת בין אם היא של עץ", אפילו כשאין חשש של סכנה, משום דכיבוי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה, ובמקום חשש של נזק הגוף לא גזרו רבנן. ואף שגם אם נשרף כל רכושו ויהפך לעני המחזר על הפתחים אסור לכבות, וגם מבואר בפתחי תשובה יו"ד סימן קנ"ז שחייב אדם לבזבז כל ממונו ולא לעבור אפילו על איסור דרבנן בקום ועשה, ואפילו הכי לא נזכר בשום מקום לחייב את זה שראה את הגחלת לעמוד על יד הגחלת, או לבקש מאחרים שיעמדו שם ולהזהיר את העוברים שלא יזקו בה, וע"כ דכיון שהוא הולך לדרכו לא הטריחוהו חכמים בטרחה יתרה כדי להמנע מכיבוי שמותר מן הדין, ועוד יותר מזה מבואר דעת ר"ח והגאונים במס' שבת דף מ"ב ע"א דאפילו לר' יהודה שמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, וגם יש איסור תורה של מצרף בכיבוי גחלת של מתכת, אפילו הכי שרי לכבות גחלת אדומה בשבת, מפני שלאחר שהגחלת של מתכת תשחיר הרואה אותה חושב שהיא צוננת ועלול להנזק, ובמקום שיש חשש לנזק הגוף של רבים, אע"ג דליכא סכנת נפשות, מותר לחלל שבת ולכבות הגחלת גם כשהיא אדומה, ולא נזכר כלל שלכתחילה יש עליו חיוב להמתין עד שהגחלת תשחיר, או לעמוד ולהזהיר או לשכור אחרים שישגיחו על הגחלת כדי להמנע ממלאכה דאורייתא, והיינו כדאמרו. ומכל מקום נראה דבמת מצוה אם יכול הכהן להמתין שעה אחת עד שיבואו ישראלים ויקברנו, מסתבר דלא חייל עליו שם של מת מצוה, וצריך שפיר לשמור על המת עד שיבואו ישראלים. ולכן מסתבר דכמו כן אם נחייב את המציל להעיר אחרים משנתם, או לבקש מהם שיתנו את הנר שלהם עבור החולה, והם ישארו בחושך, או ליקח מהם תבשילם ולא יהא להם מה לאכול בשבת, יבואו משום כך להמנע מהצלה, ואף גם זה כלול בהא דפיקוח נפש דוחה שבת, וכמו שאמרנו דמשום כך אין מכבידין על זה שראה את הגחלת להטריח אותו בטרחה יתירה, וחזינו נמי הכא במ"ש הר"ן בפרק האורג: "שבענין פיקוח נפש אפילו מתכוין למלאכת הרשות עם אותה מלאכה של פיקוח נפש מותר, והטעם מפני שהיא מלאכת מצוה וחובה היא עליו, לפיכך אעפ"י שהוא מתכוין עם אותה מלאכה למלאכה אחרת שהיא אסורה בשבת, התירו חכמים כדי שלא ימנע בשום ענין מפיקוח נפש המוטלת חובה עליו", והוא חידוש גדול עד מאוד, ועיי"ש עוד מה שהאריך בזה.

ובשמירת שבת כהלכתה (מהדורה מחודשת פרק מ"א סעיף כ"א) כתב: חוטי חשמל שנפלו ברחוב, ויש חשש שיגע בהם אדם, מותר להזעיק את חברת החשמל על מנת להפסיק את הזרם, ואין חיוב, מעיקר הדין, לעמוד שם במשך כל השבת כדי להתרות בבני אדם לבל יגעו בחוטים ויבואו לידי סכנה. ומכל מקום, המחמיר לעמוד שם תבוא עליו ברכה. ובהערה ס"ט כתב בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל, דכמו שמצאנו שמותר לכבות גחלת כדי שלא יזקו בה רבים, סימן של"ד סעיף כ"ז, ואף להגאונים הסוברים שיש בזה איסור תורה (עיי' בשבת מ"ב א' ב"ח וברשב"א שם), אפילו הכי לא נזכר דמחייבין אותו לעמוד שם כל היום ולהזהיר את הרבים, וכדלעיל פרק ל"ב הערה קע"ד. אך אעפ"כ יש לחלק דבכיבוי הגחלת הוא ממש מסיר את התקלה שמזיק לרבים, משא"כ הכא שע"י הטלפון הוא מבעיר ומכבה אש כמה פעמים, וזה רק הזמנה לפועלים שיבואו לתקן, אשר לצערנו הם חשודים לעשות גם מלאכות שמצד הדין הן אסורות, ובפרט שאותם העובדים יכולים לעמוד שם כל השבת ולהזהיר, ולא לעשות שום מלאכה, וכיון שכן אסור לטלפן וחיוב לעמוד בעצמו לשמור, ואע"ג שלפי זה אכתי איכא למיחש שיהיו כאלה אשר אם יראו את התקלה מרחוק, לא יתקברו כלל למקום הסכנה, ויהיה בכך סכנה לרבים, אבל מכל מקום ה"ז חלוק טובא מכיבוי גחלת. ומכל מקום אין זה דומה לרפואה לעיל פרק ל"ב הערה ק"ז, דהתם העיקר הוא להביא את הרופא, ולכן אם אפשר בהליכה אסור לטלפן, משא"כ הכא התיקון הוא העיקר, ולכן אפשר שזה יותר דומה לכיבוי גחלת, וצ"ע.

ובמנחת שלמה (שם) מובא שכתב רבב"ד ירושלם הגאון רבי פנחס אפשטיין זצ"ל בסידור מנחת ירושלם, על הא שכתב בשמירת שבת כהלכתה "חוטי חשמל שנפלו ברחוב ויש חשש שיגע בהם אדם, מותר להזעיק את חברת החשמל על מנת להפסיק את הזרם, ואין חיוב מעיקר הדין לעמוד שם במשך כל השבת כדי להתרות בבני אדם לבל יגעו בחוטים ויבואו לידי סכנה": איני מסכים עם זה, אפשר להעמיד שם אדם שיהזיר, או לתלות שלט מוכן באותיות "סכנה לנגוע", ואפילו על ידי גוי כשהוא מיוחד לישראל גם כן אינו כדאי כשאפשר כדלעיל.

וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דחוטי חשמל ברחוב ויש חשש שמסכן בני אדם, אין לחלל שבת כדי לתקנם, אלא יש לעמוד שם ולהזהיר את העוברים שם שלא יתקרבו. וכן שמעתי מהגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א.

ובחוט שני (שבת ח"ד עמ' קס"א) כתב: אם נפל חוט חשמל לארץ,

מצוה, כך הוא חייב, ונמצא שלענין תכריכין נתייב מיד ליתן את שלו, ואם לאו הרי הוא מכשיל במניעתו את חבירו לעבור על לאו בשוגג דודאי אסור [רק אפשר דכיון שהוא בשב ואל תעשה איסורו רק מדרבנן], והכי נמי גם כאן חובת ההצלה מוטלת על כל אלה שיודעים ויכולים להציל, שהרי אם היה אומר הלה לשכניו של החולה שהוא הולך לדרכו ועוזב את החולה, ומטיל כל האחריות על השכן, הרי אז היה השכן מתחייב ליתן מיד את הנר שלו, ולא להדליק נר אחר, ולכן הוא חייב בכך גם אם אינו אומר לו כדברים האלה, ואף אם האחרים אינם יודעים שיש לו נר, מכל מקום הוא עצמו חייב למונעם מהדלקה, דכיון שגם הוא חייב בהצלת החולה הרי הוא מתחייב מיד בנתינת הנר, וחייב למונעם מחילול שבת בשוגג כיון שיש נר, ואין ההדלקה נחוצה כלל להצלת החולה, הואיל וחובת ההצלה משום לאו דלא תעמוד על דם רעך מוטלת עליו כמו על כולם באופן שוה. גם יתכן לפי זה דכיון שההיתר לחלל שבת הוא כדי להציל את החולה, אפשר שחייבים לכתחילה לילך אל השכן להודיעו ולבקש ממנו שיתן את הנר, ולראות את הנר של השכן כאילו יש לו נר משלו, ואי אמרינן הכי נראה דהוא הדין נמי לענין שבות, שהרי גם על איסור דרבנן מבואר בפתחי תשובה יו"ד סימן קנ"ז מהח"ו שצריך לבזבז כל ממונו, ולא לעבור בקום ועשה של איסור דרבנן, ונמצא שאסור לומר לעכו"ם להדליק נר עבור חולה שיש בו סכנה, אם יש לו או לשכנו נר, והאמירה לנכרי תהא רק על טלטול מוקצה ולא להדליק בשבת, ורק אם החולה עצמו יכול להדליק לו נר, אפשר דלא חייל כלל על אחרים שום חיוב ליתן לו משלהם, כיון שיכול להציל את עצמו בהיתר על ידי הדלקת נר, ולא לגרום צער או הפסד לאחרים, דהואיל והוא יכול להציל את עצמו וגם רוצה בכך, לא חייל כלל שום חיוב על אחרים לבוא לעזרתו. ואף שהלכות שבת הן כהררין התלוין בשערה, וגם ענין זה שאנו דנים בו חמור מאוד, מכל מקום נלענ"ד דלגבי פיקוח נפש כיון שאמרה תורה "וחי בהם" ולא שימות בהם. לכן אף אם רק דחוייה היא ה"ז חשיב כהיתר גמור, וכמו שבימות החול אין חייבין להפסיד ממון או לטרוח הרבה אם אפשר לבשל עבור החולה משלו, כך גם בשבת, ואף אם נאמר דלענין קרבנות דטומאה דחוייה בציבור שאם אפשר לעשות בטהרה על ידי בזבז ממון דחייבין בכך, מכל מקום הכא דכתיב "וחי בהם" נראה דקיל טפי, דאי לא תימא הכי תחייב כל אשה מעוברת הנכנסת לחודש התשיעי להריונה, לשכור חדר סמוך למקום הלידה ולהיות שם כל השבת כדי למעט בחילול שבת, שהרי גם על ספק איסור חייבין לבזבז ממון, ואם היא עצמה עניה יתחייבו אחרים לבזבז ממון עבור כך כדי למנוע ספק חילול שבת, כמו שחייבין ליתן מממונם בשבת עצמה עבור כך, ומה שאמרנו במעוברת שתכין כל מה שדרוש לה מלפני שבת, נראה שאין זה ממש מעיקר הדין. גם לא שמענו על מי שאסור לו לצום ביוהכ"פ, שיתחייב להוציא ממון עבור הזנה מלאכותית דרך הורידים כדי להמנע מלאכול ולשתות ביוהכ"פ, ואע"ג שהחולה עצמו ודאי חייב גם להוציא ממון, מכל מקום רואים שלא הצריכו חכמים למיעבד טעדיקי ולטרוח הרבה בפיקוח נפש. ומצינו נמי בפסחים דף ע' ע"ב שאם מת הנשיא בערב פסח, מצוה על כל ישראל להתעסק בו, ואין חוששין למה שהפסח יעשה בטומאה גם למ"ד טומאה דחוייה בציבור. וגם נלענ"ד דלדעת הקרית ספר שכתב בפשיטות בהל' מאכלות אסורות פרק י"ד: "ונראה דהא דאמרינן אין לך דבר חמור שעומד בפני פיקוח נפש אלא ע"ז ג"ע וש"ה, כדילפינן להו בדוכתייהו, הא שאר איסורין כולהו אין עומדין בפני פיקוח נפש", ולא הביא על זה שום ראיה, מסתבר ודאי כדאמרן, שהרי לא מצינו שתיקנו חכמים גם על אחרים שצריכים להפסיד ממון משלהם או להשאר בחושך. ואף שלענין כל עשה דוחה לא תעשה שבש"ס שפיר נראה דהקל הקל תחלה הוא מדאורייתא, וגם חייבים לבזבז ממון למנוע דיחוי הלא תעשה, מכל מקום שאני הכא דכתיב "וחי בהם", ואף שחייבין ודאי לבזבז ממון, וגם לעשות כל מיני טעדיקי כדי לברוח מאותם המקומות שמחמת גזירת מלכות אי אפשר לשמור שבת או שאר מצוות התורה, מכל מקום אין זה שייך כלל לחולה שיש בו סכנה אשר החילול שבת עבורו הוא מצוה גדולה עד מאוד ולא ח"ו עבירה, משא"כ גזירת מלכות רק אונס הוא דמיקרי, ולכן חיוב גמור הוא לברוח משם, וכמו כן פשוט הוא שחייב כל אדם להכין מאכליו מלפני השבת, כדכתיב "והיה ביום השישי והכינו", וכתיב "זכור את יום השבת לקדשו", וצריכים לדאוג בימות החול לכל מה שיצטרך בשבת, ומסתבר דהוא הדין נמי בחולה שיש בו סכנה, שאם יודעים שיצטרך למים חמים בשבת צריכים ודאי להכין הכל מלפני השבת, וכמ"ש החת"ס בחיו"ד סימן שלי"ח: "וכי אין אנו מצוים להכין בערב שבת כל ההכנות לילודת ולחולה ולצרכי מילה כדי שלא נצטרך לחלל שבת", אך אעפ"כ נראה דלענין החשש שיחלה מחר או שבמעוברת תלד בשבת וכדומה, בכגון דא שפיר אמרינן דהואיל וכמו שהוא עכשיו אין שום צורך, אין חייבין מעיקר הדין לחוש למה שישתנה אח"כ בשבת ויהיה צורך. ולכן נראה דאפשר שמעיקר הדין אין אדם חייב ליתן את תבשילו או את נרו ולהשאר בחשך כי אם משום מידת חסידות, וכמו כן אין להעיר אחרים משנתם ולבקש

חייבים להפרישו מחילול שבת על ידי הוצאה מרובה, כמו שהכהן מטמא בעצמו למת מצוה ואינו חייב לשכור אחרים, ולכאורה יש לחלק דשאני נר שהוא ממש צורך החולה, ואיך יפטר בעל הנר שגם הוא חייב בהצלת החולה מלידתו את נרו, משא"כ התם הרי יש להחולה מרכבה, ולבני העיר אין מרכבה משלהם, רק היו יכולים לעכבו ולשכור אח"כ עבורו במוצאי שבת מרכבה אחרת שהיא מהירה, בכגון דא שפיר אמרינן דחובת ההצלה מוטלת על גופם ולא על ממונם בכדי למנוע חילול שבת הנעשה כדין, משא"כ ליתן את הנר שיש לו ממש מן המוכן שפיר חייב כיון שהחולה זקוק לנר, והרי יש לו נר, ומה טעם יהא רשאי להדליק נר בשבת כדי לחסוך נר של עצמו. והן אמנם דבכה"ג שבכל אופן צריכים לשכור עבורו מרכבה אפשר דשפיר חייבים להוציא יותר ממון ולשכור מרכבה מהירה ולא לחלל שבת, אבל בעובדא דהזית רענן כבר היה להחולה מרכבה, ולכן אין מחייבין את הבני העיר לשכור אחרת כיון שהוצאה זו אינה לצורך הצלת החולה, אלא למנוע דחיית שבת מחמת פיקוח נפש. ברם נלענ"ד דאף אם נאמר שאסור לבעל הנר לחלל שבת בהדלקת נר אחר כדי להמנע מלידתו את הנר שלו, מכל מקום אם החולה עצמו יכול להדליק לו נר שפיר נראה שמעיקר הדין רשאי לומר לו שידליק בעצמו, ואינו חייב ליתן לו את שלו, ודוקא בכה"ג שהחולה זקוק לבשר ויש לו נבלה, אמרינן דשוחטים עבורו בשבת, משום דשמא הוא קץ בשבת נבילה, ויש לחוש שיסתכן ולא יאכל, ואפילו אם אינו יודע שהוא נבילה מכל מקום חיישין דלמא ידע שהיה נבילה ויקוף בה ויסתכן, משא"כ בהדלקת נר הן אמנם שאם החולה נפשו עגומה עליו, ואף אם יגידו לו שמותר יש חשש שיסתכן ולא ידליק, שפיר חייב הלה ליתן לו את נרו, אבל אם אינו מצטער מזה, וכשאומרים לו שמותר מיד ידליק ולא יסתכן, שפיר נראה שפטור מלידתו לו, אפילו אם ננקוט בהא דפיקוח נפש דוחה שבת זה רק דחוייה ולא הותרה, שהרי החיוב לבזבז ממון ולהציל נפש מירשאל הוא רק משום לא תעמוד על דם רעך, ולכן אינו חייב ליתן כי אם בכה"ג שאם ימנע מהנתינה יש לחוש לסכנה, אבל אם הוא יודע שהחולה ידליק בעצמו בהיתר ואין שום חשש סכנה, נראה שמעיקר הדין יכול לילך לדרכו, ואינו עובר כלל בלא תעמוד על דם רעך ולא בשום איסור אחר, וכיון שאין עליו שום עבירה איך אפשר לחייבו בכך, וכמ"ש קודם לענין עשה דוחה לא תעשה דאף שאם אפשר לקיים שניהם על ידי הוצאה של פחות מחומש מסתבר שאסור לעבור על הלאו, משום דחשיב כאפשר לקיים שניהם דאין עשה דוחה לא תעשה, אבל מכל מקום רק הוא עצמו חייב להוציא ממון על כך, אבל לא אחרים, כי לא מצינו בשום מקום שחייב אדם לבזבז ממון למנוע אחרים מעשה דוחה לא תעשה, אע"ג שזה רק דחוייה ולא היתר גמור, והכי נמי גם בפיקוח נפש, החולה עצמו צריך לבזבז ממון, ואפשר שצריך גם לפייס את שכנו שיתן לו את הנר או תבשילו, אבל האחרים אינם חייבים בכך. ומה שמחייבין את האדון לשחרר חצי עבד וחצי בן חורין משום מצות פו"ר או שבת של העבד, היא תקנה מיוחדת ולא מעיקר הדין. ומשום כך אתמה על בעל דברי מלכיאל בח"א סוף סימן כ"ח שמסתפק בחולה מסוכן שיש לו מאכל אסור באופן שאינו קץ באכילתו, אם אחרים מחויבים ליתן לו משלהם מאכל כשר, ותולה דבר זה בפלוגתא דפיקוח נפש דחוייה או הותרה, ולענ"ד נראה כדאמרן. גם צ"ע במה שכתב שם וביתר ביאור בח"ד סימן ט"ו שהעיקר לדינא דפיקוח נפש "הותרה", ואפ"ה כתב שם בפשיטות במי שצריך לשחוט בשבת עבור חולה, דאם אפשר להשיג בשר כשר מחויב ודאי להוציא ממון על זה ולא לשחוט בשבת, וטעמו הוא דכיון שיש חיוב על כל אדם להוציא ממון להציל חבירו מסכנה, לכן גם מחויב לקנות משלו בשר כשר, דלא גרע מהא דמאכילין הקל הקל תחילה אף אם הוא ביוקר גדול, והרי זה חשיב כאילו יש בשר מוכן לפניו דודאי אסור לחלל שבת, ולענ"ד צ"ע, דמ"ש מקבורת מת מצוה ע"י כהן אשר גם על זה יש חיוב לבזבז ממון, ואפילו הכי קובר בעצמו ואינו שוכר אחרים, והוא עצמו הרי סובר דפיקוח נפש גם כן הותרה ולא רק דחוייה, ואע"ג דהתם אם ישכור תיעשה המצוה רק ע"י אחרים, משא"כ הכא, אין זה נלענ"ד, כי גם שם העיקר הוא שהמת יקבר, וכיון שחייב להוציא ממון על כך הרי זה דומה כאילו יש ישראל עמו, דאסור לכהן להטמא. ואין לומר דשאני הכא שהחולה יצטרך אחר כך לשלם לו, דהא עיקר טעמו הוא מפני שיש חיוב לבזבז ממון להצלת נפש, והחיוב הוא גם כשהחולה עני ולא יוכל כלל לשלם, אולם לפי דברינו רק החולה עצמו חייב לבזבז ממון עבור בשר כשר שנמצא לפניו, ולא לאכול נבילה או לשחוט בשבת, אבל לא אחרים. ונראה דאם נאמר שאם יש לו נר חייב ליתן את שלו, ה"ה נמי באחד שרואה איך שאחרים עומדים להדליק נר בשבת עבור חולה, ויודע בעצמו שיש לו נר, דשפיר חייב למונעם וליתן להם את הנר שלו, וכ"ש לאחר שכבר בקשו ממנו שיתן לו את המנורה שדולקת בביתו, דשפיר חייב הלה ליתן את המנורה, וכמ"ש לענין מת מצוה שנמצא ע"י שני כהנים, ויש לכהן אחד תכריכין מוכנים, דאינו רשאי להניח את חבירו הכהן לעבור על לאו כדי להביא תכריכין למת, ואע"ג שאם לא ידע וטימא את עצמו מצוה הוא דקעביד ולא עבירה, מכל מקום כמו שחבירו חייב בקבורת מת

יש בו זרם חשמל שהעוברים ושבים יכולים לנגוע בזה, נראה דאף שהוא יכול לעמוד שם במשך השבת ולהזהיר את העוברים ושבים שיתרחקו מהחוט חשמל, הרי נתבאר דמחויב אדם לטרוח אף שיש לו צער מזה להציל נפשות מישראל, מכל מקום נראה דמותר לקרוא בשבת לחברת חשמל שיתקנו את החוטים באופן שלא יהיה סכנה, דאם האדם יעמוד שם אין זה תיקון גמור, כיון שאי אפשר לשמור היטב כל כך שלא יסתכנו בזה כל השבת, והתיקון הגמור הוא לקרוא להאחראים על כך (חברת החשמל) שהם יתקנו, ומכל מקום הכל לפי הענין.

פירות שנתפזרו בבית האם מותר לאוספם לתוך הסל בשבת

בשו"ע (סימן של"ה סעיף ה') איתא: נתפזרו לו פירות בחצר אחד הנה ואחד הנה, מלקט מעט מעט ואוכל, ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה, ואם נפלו במקום אחד נותן אפילו לתוך הסל. ובמשנה ברורה (ס"ק י"ז) כתב: דזהו כעובדא דחול כשמקבצן ונותן לתוך הסל, מה שאין כן כשנפלו במקום אחד. ובשו"ע (סימן ש"מ סעיף ט') איתא: אסור לקבץ מלח ממשרפות המלח, שדומה למעמר, וכן אסור לקבץ כל דבר ממקום גידולו. ובמשנה ברורה (ס"ק ל"ז) כתב: כל דבר היינו פירות וירקות ועצים ועשבים וכל דבר הגדל מן הקרקע, ובה חיובא נמי איכא כשמקבצן במקום גידולו דזהו מלאכת מעמר גופא, והאי דנקט המחבר בלשון אסור להורות לנו דשלא במקום גדול, כגון שנתפזרו פירות בבית, אפילו איסורא נמי ליכא כשמקבצן יחד, ועיין לעיל סימן של"ה סעיף ה'. ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק מ"ג סעיף ז') כתב: אם התפזרו הפירות בחצר, מותר לאסוף מהם מעט מעט כדי לאוכלם מיד, ואין ליתנם בתוך סל, ואם התפזרו בתוך הבית מותר לאוספם בכל אופן, ואף להכניסם מיד לתוך סל וכדומה. ובביאורים כתב: לאסוף פירות תחת האילן אסור מן התורה משום מעמר, כמבואר בשו"ע סימן ש"מ סעיף ט' ובאחרונים שם. ולאסוף פירות שנתפזרו בחצר, שאין זה מקום גידולם, אסור מדרבנן משום עובדין דחול, ורק אם מלקט מעט מעט ואוכל בלא ליתן בתוך סל מותר, וכמבואר בשו"ע בסימן של"ה סעיף ה'. ונראה שבבית מותר לאסוף, ואף משום עובדין דחול אין כאן, שיש לומר שהבית מצרפם כאילו הם במקום אחד, ואין זה בגדר מעמר, וכמו שמצינו בכמה מקומות שביט מצרף להחשיב הכל כמקום אחד, וכן לענין הפרשת תרומה מהני בית לצרף, וכמ"ש הרמב"ם בפרק ג' מהלכות תרומות הלכה י"ח, ע"ש. ולכן כיון דשלא במקום גידולם אינו אסור אלא מדרבנן, וכמו שנתבאר לעיל, יש להקל בבית לאסוף בכל אופן.

וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דפרות שנתפזרו בבית מותר לאוספם בשבת, דרק בחצר יש בזה משום עובדין דחול לאסוף את הפירות לסל, משא"כ בבית. וכן בספר מלאכת שבת להגרי"מ שטן שליט"א (עמ' ט"ז) כתב: פירות שנתפזרו בחצר לא יאספם ביחד ולהניחם בסל, אלא יאסוף מעט מעט ויכניסם לביתו, אבל אם התפזרו בבית מותר לאוספן ביחד ולהניחם בסל, שבבית אין איסור מעמר. וכן שמעתי מהגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א שפירות שנתפזרו מותר לאוספם, ואין בזה משום עובדין דחול. ובהלכות שבת בשבת (ח"ג עמ' נ') כתב: נתפזרו פירות בבית ובחצר - אין עימור אלא במקום גידולו, דהיינו במקום שגדל לאחר שנתלש ונקצר שעושה מהן את הערימות, וי"א דחייב אף שלא במקום גידולו, לפיכך הזהירו שלא לאסוף פירות שנתפזרו אף בביתו וכדו' משום דהוי מעמר, ונקטו הפוסקים כדעה ראשונה דאין עימור אלא במקום גידולו, ולכן אם נתפזרו פירות בבית לדעת הרבה פוסקים מותר לאוספם ולצוברם יחד, ואין בזה משום מעמר, ודוקא בבית, אבל נתפזרו בחצר אסור לאוספן משום עובדא דחול [ובהערה 20 כתב: ברמב"ן מפורש דזהו רק בחצירו ולא בביתו, ודייק כן מלשון הברייתא "נתפזרו בחצירו", והביאוהו רשב"א ריטב"א ורי"ן, ואמנם הרמב"ן שם לטעמו משום בורר הוא, וכתב דמשום דבביתו מצוי עפר וצורות משא"כ בבית, ואמנם גם לדעת הרבינו יונה שהביאוהו הראשונים שם דאיסורו משום טורח ועובדין דחול, ודוקא נתפזר הנה והנה, נמי קיים דקדוק זה שדקדק הרמב"ן ושאר ראשונים דנקט חצירו, דרק ככה"ג מיחזי כעובדין דחול, וכן סמכו הפוסקים דין זה רק בנתפזרו בחצרו, ואפילו אם הוא ספק לדעת הרבינו יונה, כיון דלרמב"ן וסייעתו הוא ודאי, ומסופקין אנו בדעת הרבינו יונה, אין ספק מוציא מידי ודאי, וכבר כתב התרומות הדשן סימן ק"ז דכל מה שאפשר לעשות שלא יחלקו הראשונים עבד' דלא למעבד פלוגתא ביניהם, וכן כתב במשנה ברורה סימן ש"מ ס"ק ל"ז, ותפארת ישראל בכלכלת שבת ובאור לציון ח"ב פמ"ג ס"ז]. ויש מחמירין אף בנתפזרו בבית שלא לאוספם, ועל כל פנים מדרבנן, וכן ראוי להחמיר, ובפרט דלדעה השנייה אסור עימור גם שלא במקום גידולו. ועיי"ש בהערה 21. ובברית עולם (מעמר סעיף ז') כתב: ולכו"ע פירות שנתפזרו בבית אחת הנה ואחת הנה שיש טירחא לקבצם, ואפילו אינו צריך באיסופם אלא שלא יהיה על הרצפה, אסור משום עובדא דחול דהוי טירחא יתירא, ואם נפלו במקום אחד נותן אפילו לתוך הסל. ובספרו שו"ת אז נדברו (ח"ד סימן י"ז) כתב: מה שכתבתי בברית עולם במלאכת מעמר עמ' ל"ב דהוא הדין נתפזרו לו פירות בבית,

וכ"ת התקשה בזה, אינו מובן ההבדל בין חצר לבית, ואם גודל החצר גורם הטירחא, ומה הדין באם הבית יותר גדול מהחצר, ובפרט לטעם הרמב"ם בפרק כ"א הלכה י"א דכתב הטעם: שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שמא יכבשם בידו בתוך הקופה ויבוא לידי עימור. ומה שמדייק מלשון המשנה ברורה בסימן ש"מ ס"ק ל"ז דכתב והאי דנקט המחבר לישון אסור להורות לנו דשלא במקום גידולו, כגון שנתפזרו פירות בבית, אפילו איסורא נמי ליכא כשמקבצן יחד, ועיין לעיל סימן של"ה סעיף ה', עכ"ל. לכאורה איפכא הוי ראייה, דהא זה ברור שיש הבדל בין היכא דהאיסור משום עימור או משום עובדין דחול, דאם האיסור משום עימור אפילו לא נתפזרו הרבה גם כן בכלל עימור, אבל משום טירחא אינו אלא אם נתפזרו הרבה, כמו שדייק לישון השו"ע בסימן של"ה סעיף ה' "אחת הנה ואחת הנה", וזה כוונת המשנה ברורה מה שמציין לשם, וחצר אורחא דמילתא נקט. ואביא ראייה שאין חילוק בין בית לחצר, דהנהא דכתב בשו"ע הנ"ל אחת הנה ואחת הנה הוא מדברי הר"ן בשבת קמ"ג ז"ל: וא"ת ומאי עובדין דחול איכא הכא, והא פרכינן בפרק נוטל גבי הא דתנן כלכלה והאבן בתוכה לישדינהו לפירי ולישדינהו לאבן ולינקטינהו, תירץ הר"ר" כגון שנתפזרו בחצרו אחת הנה ואחת הנה, אבל במקום אחר מלקט ונותן לתוך הסל. והרמב"ן תירץ באופן אחר. ואם נאמר שיש חילוק בין בית לחצר, הלא אפשר לאוקמי המשנה דריש פרק הנוטל דמיירי בבית, ואף שרש"י פירש נוטל אדם את בנו והאבן בידו, דמיירי בחצר, משום דבבית מצוי אבנים, אבל כלכלה והאבן בתוכה אפשר לאוקמי בבית. וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א דפירות שנתפזרו בבית אסור לאוספם בשבת לסל משום עובדין דחול, דאין נפק"מ בזה בין חצר לבית, וכמו שבחצר אסור כדאיתא בסימן של"ה סעיף ה', כן גם בבית אסור. וכן בארחות שבת (פרק י"ח סעיף פ"ה) כתבו: פירות שנתפזרו בבית או בחצר באופן שיש טורח לאוספם, כגון שנתפזרו אחד הנה ואחד הנה, אין לאוספם לסל או לקופה, משום עובדין דחול. [ובהערה קכ"ו כתבו: ומה שכתבנו שגם אם נתפזרו הפירות בבית אין להתיר בנתפזרו אחת הנה ואחת הנה, כן מבואר בחיי אדם כלל י"ג סעיף א', וכן משמע בא"ר שדן לגבי איסוף פירות שזרקו על חתן בבית הכנסת], ומכל מקום מסתבר שמותר לכבדם במטאטא ולרכזם במקום אחד. ובשמירת שבת כהלכתה (מהדורה מחודשת פרק כ"ו סוף סעיף כ"ד) כתב: פירות שנתפזרו בבית, מותר לטאטא אותם למקום אחד ושם להרימם.

המנהג ועמו

תאומים שמת אחד מהם אם מלין את השני בשבת

כתב באוצר הברית הלכות מילה בשבת פרק ט' סימן ב' סעיף י', וז"ל: תאומים שמת אחד מהם תוך שמונה ימים ללידתו, י"א שאין למול את השני בשבת, ויש חולקים. ומקורו בספר רוח חיים להגאון רבי חיים פאלאגי יו"ד סי' רס"ב אות ב', וז"ל: מעשה שהיה שנולדו תאומים ואחד בריא ואחד חולה, אין מלין לבריא עד שיעברו ל' יום, לא שנא חולי מצד ברייתו ומצד עצמו, לא שנא שחלה מחמת הכאה ונפילה וכויה וכדומה, וכן הוא המנהג. ואין צ"ל אם אחד מהם מת שאין מלין אותו עד שיעברו ל' יום. וכ"כ בס' גור אריה הלוי בס' רס"ו אות ג', וז"ל: מצאתי כתוב אירע מעשה במנטובה שנולדו תאומים, ס' בן ז' או בן ח', ומת אחד מהם ולא מלו את החי אפילו בחול עד ל' יום, אף עפ"י שנגמרו שערו וצפורניו, הואיל שהתאומים יונקים זה מזה הרי הוא מסוכן עד ל' יום, עכ"ל. ועמ"ש הרב יד נחמן בחי' לשבת בד"ג סעי' ג' ורע"ד שכ' תאומים דמת האחד שלא יהא נימול השני עד אחר ל"י, יע"ש. וכבר כתבתי זה בקונטרס חיים ביד, והוא ע"ד בעזר משדי. וכן כתב בספר תורה לשמה שאלה ש"ח, וז"ל: שאלה מי שנולד לו תאומים, ואחד מהם מת תוך ח' ימים, והב' נשאר חי, אי מלין אותו בשמנה, או"ד צריך להמתין לו עד אחר שלושים יום שיצא מספק נפל. וירינו ושכמ"ה.

תשובה. כיון דתאומים הם בטבעם חלושי המזג, ועוד דמן הזרעה אחת באו, ואיכא רעותא דמת אחד מהם, אע"ג דהשני עודנו חי צריך להמתין עד אחר שלושים, דספק נפשות להחמיר. וכיוצא בסברה זו איתא בשו"ע סי' שע"ד סעיף ט' שפסק בשו"ע דתאומים שמת אחד תוך שלושים, והשני חי ומת אחר שלושים, אין מתאבלין עליו, ופירש דבריו הרב הלבוש ר"ל אין מתאבלין על השני, דאע"ג שזה השני היה חי בשעה שמת הראשון, ולא מת השני אלא אחר שלושים יום, מ"מ כיון שהם היו תאומים מ"מ אמרינן כמו שהראשון

לא היה בר קיימא, כן זה לא היה בר קיימא מתחילתו, אלא שהאריך מעט לחיות עד אחר שלושים. ועיין מ"ש בב"ח ובט"ז שם על דברי הלבוש, ופירשו הדברים בע"א. והנה גם לדידהו לא קאמרי התם אלא משום שבאת לפטור אותו מן האבלות לגמרי בעבור סברה זו דתאומים, אבל היכא שאתה בא לחוש לספק נפשות ודאי דכ"ע מודו דאיכא למיחש להאי סברה, כיון דתאומים נינהו, ומת אחד מהם תוך ח', איתרע השני, ויש למיחש שלא למולו עד שישלם שלושים יום. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו.

ועיין בספר חיים ביד להגר"ח פאלאגי שכתב שרק בנולדו ספק בן ז' ספק בן ח' אין מלין עד ל' יום, וז"ל ביו"ד סי' ע"ד: שאלה. מי שנולדו לו שני בנים תאומים, ומת אחד מהם בתוך ח' ימים ללידתו, אם מותר למול לבן החי בזמנו ביום השמיני, או צריכים אנחנו להמתין ל' יום או לא.

תשובה. עיין בהלכות אבל סי' שע"ד סעיף ט' שפסק מרן בשו"ע שם, וז"ל: יש מי שאומר דתאומים שמת אחד מהם תוך שלושים יום, והשני חי ומת אחר ל' יום, אין מתאבלין עליו, יע"ש. ועיין שם להרב הלבוש ולהרט"ז וש"ך ותשו' מוהר"מ מלובלין סי' ס"ו. ובס' גור אריה הלוי ז"ל על הש"ע יו"ד בה' מילה סי' רס"ו ס"ק ג' כ' וז"ל: מצאתי כתוב שאירע מעשה במנטובה שנולדו תאומים ספק בן ז' או בן ח', ומת אחד מהם, ולא מלו את החי אפ"י בחול עד ל' יום אעפ"י שנגמרו שערו וצפורניו, הואיל והתאומים יונקים זה מזה כי הוא מסוכן עד ל' יום, עכ"ל. והנראה מדברי הרב ז"ל דדוקא כשנולד בספק בן ז' או בן ח', או בן ח' או בן ט', דאיכא ספק שאינו בן חודשו הראוי, אז מחמירין ביה כשמת אחד מהם שלא למול את הנשאר, ברם כשנולד בחודשו הראוי לז' או לט' אזי אפילו מת אחד מהם אם ניכר שהנשאר בריא וחזק מלין אותו.

**הרב אליהו נכס
נוול "אליבא דהלכתא" קריית ספר**

בענין כיבוי שריפה כשיש פיקו"נ מחמת צער הפסד ממון
כתב בעובר אורח סי' של"ד ז"ל: במג"א סקט"ו בשם ס"ח דתושב"כ קודם לתורה שבע"פ, צ"ע במי שזכה ש"ל חיבורים כתי"י שלא נדפסו, דודאי דין תושבע"פ להם, וכסנהדרין (ל"ג ע"א), כה"ג אם הם קודמים להצלת תושב"כ כיון שאין עוד זולתם במק"א, ודומה להא דסי' תרנ"ו שאינו חייב לבזבז כל ממונו בשביל מ"ע, וצ"ע טובא. וקצת י"ל דהו"ל ספק סכ"נ למי שעמל ויגע בהם כל ימיו, יוכל לבא לידי חולי מעגמ"נ ר"ל, וכמו ששמעתי על הגאון ר"א חרל"פ ז"ל שהיה אבד"ק ביאלוסטאק שקרהו אסון לכ"ק שלו, ולא האריך ימים מעגמ"נ ל"ע, ובשל אחרים יש להסתפק הרבה, וד' יצילנו מכל אסון עד העולם.

ועיין בספר שמירת שבת כהלכתה פרק מ"א הערה ח' שכתב: ושמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל שהעיר ממ"ש בס' שכתב במ"א ס"ק ה', דמי שבאו לגנוב ממנו במחתרת בשבת, שצריך בעה"ב להניח ליקח ממנו כל ממונו, ואסור לו להתנגד כדי שלא יבוא לחילול שבת (וראה להלן הערה ע"ד), ואפ"ה אחרים צריכים להרוג את הגנב אפ"י בשבת, משום חזקה דא"א מעמיד עצמו על ממונו, וחוששין שלא יוכל בעה"ב לשלוט ברוחו ולהתנהג כדיון ויבוא לידי סכנת נפשות, ולפיכך דינו של הגנב כרודף הבא להרוג. גם נקטינן שמותר לעשות מלאכה דרבנן להפיס דעתו של החולה הרוצה לראות את קרוביו כדי שלא תיטרף דעתו, סי' ש"ו סעי' ט', וגם מתירין אפ"י איסור תורה, וכדלעיל פל"ב סעי' כ"ו הערה פ"ג ופ"ד, וכמו שמותר להדליק נר עבור יולדת משום דיתובי דעתא דיוולדת חשיב כסכנה, ואע"ג דאין זו רפואה ממש, והחולה עצמו אף שהוא חושיב"ס מ"מ ודאי חייב להתגבר על רצונו, ואפ"ה חוששין שמא לא יוכל להתגבר ומתירין. וכיון שכן, צ"ע מה טעם לא חוששין עבור מי שכל רכושו נשרף, שיהא מותר להציל ע"י כיבוי שהיא מלאכה שאצ"ל, הרי ודאי דיש לחשוש שמרוב

קץ בחייו, ועל כן איצטרך בכל מאודך למי שבלי ממון אין לו חיים.

ובפשטות יותר י"ל, עפ"י אמרם ז"ל (כתובות ל"ג ע"ב) מלקות חמור ממיתה, דאמר רב אילמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא. וכמו כן יש אדם שעניות קשה עליו ממיתה, ויתכן שימסור נפשו למות משום מצוה, אבל לא יקיים מצוה כאשר ידע שיטלו ממנו כל ממונו ויהא עני מרוד כל ימיו, ויצטרך להזדקק לבריות אף לצורך מזון סעודה אחת. והיינו שאמרו שממונו חביב עליו מגופו, ר"ל שיתור על ממונו קשה עליו מויתור על חיותו, שאם יוותר על חיותו וימות בגלל קיום המצוה, לא יהא צערו אלא שעתא חדא - וכתב בס' תשב"ץ קטן (סי' תט"ו) בשם מהר"ם מר"ב, שהמסור נפשו על קידוש השם אינו מרגיש צער כלל - אבל אם יצטרך לוותר על כל ממונו בגלל קיום מצוה, הרי זה קשה עליו ביותר, כי אין יכול לסבול צער עוני כל ימיו, ועל זה נאמר בכל מאודך.

בענין שיעור י"ב פשיטת שצריך לפדות כל יום שאינו צם, כתב הרמ"א בסוף סימן של"ד וז"ל: אסור לחלל שבת כדי להציל (ממון), ואם עבר וחילל צריך להתענות ארבעים יום שני וחמישי, ולא ישתה יין ולא יאכל בשר, ויתן במקום חטאת י"ח פשיטת לצדקה, ואם ירצה לפדות התענית יתן בעד כל יום שנים עשר פשיטת לצדקה.

ועיין בספר ברור הלכה קמא סימן של"ד אות ג' שכתב: שיעור י"ב פשיטת בכסף זמנינו הוא שיעור שאפשר לקנות בו 12.8 גרם כסף נקי, ושיעור י"ח פשיטת [סלע] הוא 19.2 גרם כסף נקי, שיעור סך הכל לארבעים התענות ובמקום חטאת 531.2 גרם כסף נקי, ומי שדחוק ביותר יכול להקל ליתן עבור כל תענית רק 0.54 גרם כסף נקי בקירוב [וכגון בארץ ישראל בשנת תשל"א שמחיר קילו כסף נקי הוא 320 ל"י, צריך ליתן במקום כל תענית 4.10 ל"י בקירוב, ובמקום חטאת 6.15 ל"י בקירוב, שיעור סך הכל אם אינו רוצה להתענות כלל, ובמקום חטאת צריך ליתן 170 ל"י בקירוב לצדקה, ומי שדחוק ביותר יכול להקל ליתן עבור כל תענית רק 18 אגורות בקירוב, וסך הכל לארבעים תעניות ובמקום חטאת (6.15 ל"י כנ"ל) 13.35 ל"י].

ועיין עוד בבירור הלכה תנינא סי' של"ד שכתב: בבירור הלכה קמא כתבתי דינים העולים ומקורות בענין דליקה בשבת, ומספר התעניות למי שנכשל בחילול שבת ח"ו, ושיעור פדיון חטאת ותענית, עיין שם היטב.

וכעת ביום ז' טבת תשמ"ח נשאלתי בענין הספר תורה שנפל רח"ל, ואחד קשה לו להתענות - כמה שיעור פדיון תענית. ואמרתי אשנה פרק זה עוד פעם, ואתחיל באומר הבא מן החדש - שהעיר לי בני היקר הרה"ג ר' יצחק יעקב שליט"א: בטעמי המנהגים הוצאת אשכול (עמוד ש"א - סימן תר"פ קונטרס אחרון) כתוב: "כיום עולה ערך פדיון התענית ליום אחד בסך לירה ישראלית אחת - מתוך תשובת הרה"ג צבי פסח פרנק שליט"א אל המו"ל מיום י"ט תמוז תשס"ז".

והנה בשיעורין של תורה ממרן הגר"י קנייבסקי ז"ע שיצא לאור באותה שנה - תשס"ז - שיעורי המצוות אות ט"ז - י"ז מבואר שמחיר קילו כסף הוא 80 ל"י בקירוב, והרי שיעורו של הגרצ"פ פרנק ז"ל הוא בקירוב לשיעור שקבעתי בדינים העולים: שיעור שאפשר לקנות בו 12.8 גרם כסף נקי, שעולה לפי זה השיעור 1.024 לירה ישראלית, והיינו לפי שיעור ב' שלישי סלע, משא"כ לפי שיעור ג' רבעי סלע שבמג"א ומשנה ברורה שהזכרתי במקורות, עולה השיעור 1.152 לירה ישראלית, ושמענו בתשו' הגרצ"פ פרנק ז"ל סיוע למה שקבעתי בדינים העולים בסייעתא דשמיא - ע"פ הגר"י [שציינתי במקורות], וע"פ הדברים המפורשים של המהר"ם מרוטנבורג בתשב"ץ סימן ס"ח, ובתשובות מהר"ם - מהדורת רבינוביץ סימן תל"א [שהושמטו במקורות - בטעות].

ובסוף דבריו כתב את השיעורים לימיו, וז"ל: (א) שיעור הגרצ"פ פרנק ז"ל ביום י"ט תמוז תשס"ז; לירה ישראלית אחת, היה לפי השער הרשמי: 0.56 דולר בקירוב, אך זה היה למעלה מג' שנים לאחר שנקבע השער הרשמי, ולפי הערך הריאלי היה זה פחות מחצי דולר.

(ב) השיעור שלי בבירור הלכה קמא כאן שמתייחס לשנת תשל"א: 4.10 ל"י, שיעור להלכה - ע"פ הגר"י וסיעתו: היה לפי השער הרשמי: 0.98-1.17 דולר בקירוב; בקיץ תשל"א היה פחות, ולאחריו השתוו השער הריאלי עם השער הרשמי. (ג) השיעור שלי באז נדברו חלק ה' סימן נ"א שמתייחס לחודש אדר תשל"ד: 20.02 ל"י; שיעור למעשה ע"פ המג"א והמשנה ברורה: היה לפי השער הרשמי 4.77 דולר בקירוב, ולפי הערך הריאלי היה זה פחות: בתחילת תשל"ה היה פחות מ-4.20 ל"י לדולר ל-6.00 ל"י לדולר. והשער הרשמי הנ"ל נקבע בקיץ תשל"א.

אז נדברו שם: ודאי פשוט הוא שיכול לדחות הפדיון תענית לזמן שמחיר מתכת הכסף יהיה אולי יותר זול [לפני כשנה היה אפשר לפדות מע"ש על ל"י אחד משהו פחות ממאה

עצמו מצא דרך של הצלה ע"י הלבנת פנים שלא כדון, אפשר דיהרג ואל ילכין, וכמ"ש דמוטב שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילכין פני חברו ברבים. אולם בהתבונני נראה דעדיין יש מקום לדון שיהא מותר לעבור אדרבנן אפילו בקום ועשה להנצל, או להציל אחרים מהלבנת פנים, וכמ"ש בגמ' ברכות י"ט ע"ב דגדול כבוד הבריות שדוחה לאו דלא תסור, ועיין בשבועות דף ל' ע"ב לענין צורבא מרבנן דידע בסהדותא וזילא ב"י מילתא, שכתבו שם בתוס' אהא דאמרו שם שלענין איסורא אין חכמה וגו', דלפיכך אין חוששין בזה לגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה בשב ואל תעשה, משום דאין בזה גנאי כל כך, עיי"ש. ולפי"ז בהלבנת פנים ברבים דאיכא צער ובזיון טובא, יש לדון גם לענין דאורייתא בשב ואל תעשה, וכ"ש בדרבנן אפילו בקום ועשה, ועיין גם בשו"ע או"ח סי' י"ג דאם נודע לו בשבת כשהוא בכרמלית שהטלית שעליו פסול, לא יסורנו מעליו עד שיגיע לביתו, דגדול כבוד הבריות אע"ג שהוא עובר אתרי דרבנן, חדא שנושא משא בכרמלית, וגם על זה שהוא לבוש בבגד של ד' כנפות בלא ציצית, ועיין גם באו"ח סי' של"ט לענין חופה בשבת דשרי משום ביוש חתן וכלה, וגם סברא הוא דכמו שמותר לטלטל בשבת קיסם שהוא מוקצה לחוץ בו שיניו, ככה"ג שלא היה יכול להכין קיסם מאתמול כמבואר בס' שכ"ב, משום טעמא דגדול כבוד הבריות, הוא הדין נמי דשרי לעבור אדרבנן אפי' בקום ועשה כדי למנוע הלבנת פנים מעצמו או מאחרים, דאפשר שזה דומה למי שרוצה לבנות אדם ולפשוט מעליו בגדיו בשוק, שהוא גנאי גדול, דלכאורה נראה דהוי בכלל כבוד הבריות שדוחה לאו דאורייתא בשב ואל תעשה, ודרבנן אפי' בקום ועשה, וה"נ בהלבנת פנים. והדבר צריך הכרע.

ועיין באגרות משה יו"ד ח"ב סי' קע"ד סוף ענף א' שכתב להתיר טומאת כהן למת כשיש חשש פיקו"ג למישהו אחר מחמת צער, וז"ל: ולכן במי שהותו ראשו אף שמפרסם הראש והגוף הוא בדין מת ממש. ואף אם נימא שאיכא מציאות לחבר הראש להגוף ויחיה, ליכא חיוב זה אף בחול, דאין חיוב להחיות מתים, שלכן בשבת היה אסור. ועיין בכ"ב דף ע"ד שר' יהודה משתעי דאיכא בעולם אבן טוב דבכחו להחיות מתים, אף אלו שראשיהם חתוכים, והשי"ת הטמינו מבנ"א, עיי"ש. ופשוט שאף אם היה השי"ת מזמינו ליד איזה אדם לא היה חייב להחיות המתים, דרק לרפא חולים חייבה תורה אף לחלל את השבת ולא להחיות מתים. ומש"כ התוס' בב"מ דף ק"ד דאליהו שהיה כהן, דהקשה הר"י דאך החיה את בן הצרפתי שהוצרך להיות עמו באהל אחד, וגם נשאו ונגעו בו דהוא משום שהיה ברור לו שיחיה, והיה מותר לו משום פקוח נפש, צריך לומר דאין כוונתם משום פקוח נפש דהמת, אלא משום פקוח נפש דהאם שהיתה מצטרפת מאד על שבשביל מצותה הגדולה והאמונה בהשי"ת ובנביאיו לפרנס את אליהו מת בנה, כמפורש בקרא שטענה זה, וגם א"ל בשביל פקוח נפש של עצמו שברך הטבע היה אליהו נחלה מזה, שבשבילו מת בן האלמנה אשר מתגורר עמה, ואף שהיה לו הבטחה שיחיה אפשר לא שייך זה לדיני התורה.

ועיין בספר וחי בהם, הובא בסוף ספר להורות נתן חלק ט', הטעם שיש אדם שממונו חביב עליו יותר מגופו, וז"ל: יומא (פ"ב ע"א) ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לך נאמר בכל מאודך. ויש לתמוה איך יתכן שממונו יהא חביב עליו מגופו, הלא אם ימסור נפשו למות מה תועלת לו מממונו. ועיין באור החיים (פ' עקב י"א ג), דבפרשת והיה אם שמוע לא נאמר רק בכל לבבכם ובכל נפשכם, ולא בכל מאודכם כדרך שנאמר בפרשת שמע, לפי שפרשת שמע נאמרה בלשון יחיד, ויכול להיות שימצא יחיד שיהיה לו ממונו חביב עליו מגופו, אבל כללות הצבור מן הנמנע שיהיה להם ממונם חביב מנפשם, כי כל אשר לאיש יתן בעד נפשו, ולזה כשאמר בכל נפשכם מכל שכן בכל מאודכם, עכ"ד. ואכתי צ"ב דאך יתכן שהתורה דיברה מיחיד שממונו חביב עליו מנפשו, אטו בשופטני עסקינן. אולם נראה דבדואי שאין אדם מוסר נפשו בוודאות כדי להציל ממונו, כי מה בצע בממונו אם לא יחיה, אלא שיש שנכנס בספק סכנת נפשות כדי להציל ממונו, וכרשי" (משפטים כ"ב א') אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים, כאן למדתך תורה אם בא להרגך השכם להרגו, וזה להרגך בא שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו, ורואה שנוטלין ממונו בפניו ושותק, לפיכך על מנת כן בא שאם יעמוד בעל הממון כנגדו יהרגו, עכ"ד. ומבואר דאף שבעל הממון יודע כי הגנב בא להורגו, אעפ"כ יעמוד כנגדו, דשמה יתגבר בעל הממון ויוכל להרוג את הגנב. הרי דאדם מכניס עצמו בספק נפשות כדי להציל ממונו. ועיין רש"י (תצא כ"ד ט"ו) ואליו הוא נושא את נפשו, אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות, עלה בכבש ונתלה באילן, עיי"ש. הרי דמכניס עצמו בספק נפשות בחשבו שינצל כדי להרויח ממון. וחזינון שממונו חביב עליו מספק פקוח נפשו, ועל כן מוסר עצמו לספק נפשות כדי להציל ממונו, דאם אין לו ממון הוא

צער שנהפך פתאום מעשיר לעני - יחלה ויסתכן, והלא אם כינה עוקצתו פסק הרא"ש ריש פי"ד דשבת, שמותר ליקחנה ולהשליכה מעליו הואיל והצער כבר התחיל, ולכן כתב דדמי לקוץ בר"ה, ע"ש, וגם מותר לכבות אפי' גחלת של עץ משום היקא דרבים, סי' של"ד סעי' כ"ז, וה"נ גם כאן ע"פ רוב זה נוגע לכל בני המשפחה שהם רבים. וגם נראה, דאף שבעה"ב עצמו חייב לבטוח בה' ולא לדאוג הרבה על איבוד דמיו, מ"מ לאחרים צריך להיות מותר, וגם בעה"ב עצמו צריך לחשוש לאשתו ובניו, שהרי בני עליה הם מועטים, ולגבי רובא דעלמא החשש שיחלה מזה הוא יותר קרוב מסכנה של בא במחתרת לגנוב ממון, וכ"ש ככה"ג שיודעים על בעל הרכוש שהוא מאלה אשר ממונם חביב עליהם יותר מגופם או שהוא חולה או חלש. גם ידוע, שע"פ רוב בשעה שצריכים לבשר לאדם בשורה רעה כזו חוששין לחייו, ומזמינים רופא שיהא נוכח בשעת מעשה, וכיון שכן מ"ט אסור לכבות. וחזינון נמי דאפי' אם יש ממש סכנת אבר אין מחללין שבת, ואין חוששין שיצטער הרבה עד שיחלה. ועיין מ"ש הגאון האדר"ת ז"ל בקונטרס עובר אורח, על איש אשר זיכהו ה' בחיבורים כת"י שעדיין לא נדפסו, דלפעמים הו"ל ספק פקו"ג, ע"ש סי' של"ד (וראה לעיל פכ"ה הערה נ"ד), ולעומת זה לא מצינו דמתחשבין בחיבי מיתת ב"ד עם הצער וספק סכנה של הקרובים, עכ"ד.

ועיין בשולחן שלמה סי' של"ד אות כ"ד הערה ל"ד שכתב: וכתב לי הגר"א נבנצאל שליט"א: הרבה נוי' ודנתי לפני אדמו"ר זללה"ה בזה, ונלענ"ד דבסוף ימיו הסכים דאה"נ גם בשריפה וגם בחיבי עונשי ב"ד, יש לחוש לחולי לב.

ועיין במנחת שלמה ח"א סי' ז' בסוף שדן גם כשיש הלבנת פנים אם מותר לחלל שבת, וז"ל: ונראה דהנה מי שהוא עשיר מופלג, ונפלה בשבת אש ברכושו, אע"ג שכיבוי הוא רק מלאכה שאינה צריכה לגופה, אפי"ה אסור לכבות, אע"ג שצער גדול עד מאד בראותו אש אוכלת ושורפת לעיניו את כל רכושו, ויהפך מעשיר מופלג לעני המחזיר על הפתחים, וגם יש מקום לחשוש לנגישות והלבנת פנים שלא כדון מבעלי חובות, וגם אפשר שיחלה האיש מרוב צער וימות. ועיין גם במ"ש הגאון האדר"ת ז"ל בקונטרס עובר אורח סי' של"ד לענין הצלת כתבי יד, וז"ל: "וקצת י"ל דהו"ל ספק סכנת נפשות למי שעמל ויגע בהם כל ימיו, ויוכל לבוא לידי חולי מעגמת נפש רח"ל, וכמו ששמעתי על הגאון ר"א חרל"פ ז"ל שהי' אבד"ק ביאלוסטאק שקרה אסון לכתבי קודש שלו, ולא האריך ימים מעגמת נפש לא עלינו", ואפי"ה אסור לכבות, אע"ג דמצינן להרא"ש שכתב בריש פרק שמונה שרצים במי שפרעוש עומד על בשרו בשבת ונושכו, "מותר ליקחנו ולהשליכו מעליו, דאינו כמתכוין לצודו אלא כמתעסק שלא ישכנו, ואין בו משום איסור טלטול, מידי דהוה אקוף ברה"ר דשרינן בפרק כירה לטלטלו ולהוליכו פחות פחות מד' אמות", ואפי"ה בהפסד מרובה של ממון אע"ג שהכאב והצער הוא גדול פי כמה, והיה מסכים שיקטעו לו ידו אם ע"י זה ינצל רכושו, ואפי"ה אסור, והיינו משום דצער הגוף ממש שאני, וכהני תלת דפטור ומותר, צידת צבי ונחש ומפיס מורסא, וכן בכבוי גחלת מסופקני במ"ש בשבת מ"ב ע"א שמותר לכבות גחלת ברה"ר בשביל שלא יזוקו בה רבים, דאפשר דהוא משום דברה"ר כיון דשכיחי ב"י רבים ההיזק יותר מצוי, אבל אין זה דוקא מפני שרבים יזוקו בה בזה אחר זה, אלא גם ככה"ג שהגחלת אינה יכולה להזיק אלא לאדם אחד בלבד ולא יותר ג"כ מותר, וכן נראה גם מהרא"ש הנ"ל, וא"כ מ"ש מכבוי שריפה דאסור אפי' של רבים, אע"פ שכולם יצטערו, וע"כ דנוק הגוף שאני, אבל בזה שנותן אל לבו ומצטער הרבה אין מתחשבין כלל משום דחשיב כאילו הוא ממת עצמו ולא האש, וכיון שכן אפשר דה"ה נמי הלבנת פנים אע"ג שצערו גדול מאד, מ"מ מסתבר דהצער של שריפת כל רכושו או כל כתבי ידו אשר עמל ויגע עליהם כל ימי חייו, הוא הרבה יותר גדול מהלבנת פנים. ולכן נראה דאסור לעבור גם על שבות דרבנן כדי למנוע הלבנת פנים מעצמו או מאחרים, אע"ג שהוא גם מציל בכך את המלבין מעוון חמור שאין לו חלק לעוה"ב, והא דשרי שריפת ג' נפשות למנוע הלבנת פנים, היינו דכמו שמבואר באחרונים שאסור לאדם להציל עצמו ממיתה ע"י קטיעת אבר של חבירו שלא ברשות, וגם יש ס"ד דאסור להציל עצמו בממון חבירו, כמו"כ אסור להציל עצמו ע"י הלבנת פנים של אחרים שלא כדון, אבל כמו שהרודף להפסיד ממון חבירו או אפי' לקטוע אבר, אסור לחלל שבת כדי להצילו, כך גם בהלבנת פנים, והיינו משום דאף אם אסור להציל עצמו באיסור גול או הלבנת פנים, מ"מ כדי למנוע אחרים מזה אין שום היתר לעבור עבירה, ורק משום פקו"ג ממש אמרה תורה שמותר לחלל שבת ולהרוג את הרודף אפי' בשבת. ולדעת הכפות תמרים ביומא פ"ב שטובר דשרי לקלקל אבר של חבירו להציל עצמו ממיתה, נראה דה"ה נמי דשרי להלבין פנים כדי שלא יהרג, אבל כל זה דוקא כשהעכו"ם בפירוש אונסים אותו להלבין, ואומרים שאם לאו יהרגוהו, אבל אם העכו"ם רוצים להרגו אלא שהוא

פעמים, וכעת הוא בשיא היוקר ואי אפשר לפדות אלא עשרים ושמונה פעמים, ואולי יחזור ויהיה יותר זול קצת].

מחיר מתכת הכסף בארץ ישראל

בארץ ישראל אין מכרות כסף, וכל הכסף מיובא מחוץ לארץ, ותלוי בהחלט בשער הדולר ושאר המטבעות הזרים ביחס למטבע בארץ ישראל, אך בחוץ לארץ גופא המחיר אינו קבוע, ותלוי בהיצע וביקוש בבורסות העולם. ההפרש פי למעלה משלש וחצי שבאו נדברו הנ"ל נובע בחלקו הגדול מהשינוי בבורסות העולם שהתייקר מאד תשל"ג עד אדר תשל"ד.

מחיר מתכת הכסף בארץ ישראל

בשנת תשל"ו: מיום ט' תמוז עד ליום י"ב אב ירד המחיר לאונקיה מ-5.08 דולר עד 4.16 דולר (אוצרות ירושלים חלק ר').
אח"כ עלה המחיר מאד, ובתקופה מסוימת הגיע עד ל-45 דולר לאונקיה.
ואח"כ ירד המחיר מאד והיה בתקופה מסוימת 23 דולר לאונקיה.

שיעור פדיון תענית להלכה (בירור הלכה קמא) כל תענית 12.8 גרם כסף עולה לפי זה 4.44 שקל פדיון כל תענית. ואילו היה המחיר בבורסות כמו שהיה 45 דולר לאונקיה, היה השיעור 50.38 שקל פדיון כל תענית, סך הכל שיעור פדיון ארבעים תעניות לחילול שבת רח"ל 2016 שקל - אלפיים ושש עשרה שקל, וזהו שיעור הפחות אם אפשר לו, והעשיר יתן יותר הכל לפי עשרו (משנה ברורה).

כלומר: השיעור היום כל תענית יותר מ-2 דולר, ואילו היה המחיר בבורסות כמו שהיה 45 דולר לאונקיה, היה השיעור כל תענית 25 דולר בקירוב.

ולסיכום: אינני חוזר בי מהתשובה למעשה שבאו נדברו שבו קבעתי שיעור כל תענית 20.02 ל"י ע"פ מחירי מתכת הכסף אז, ואקוה שזכיתי לסייעתא דשמיא אז לפי צורך המקום והשעה, אבל לקבוע בספר על אור"ח הלכה לדורות ששיעור פדיון תענית תלוי אך ורק בבורסות הכסף, אינו נחא לי כעת, ואף שבשיעורי פדיון הבן ופרוטה וכו' קשה לנטות מזה, אבל שיעור פדיון תענית לא נתפרש כל כך שתלוי אך ורק בזה, ויש לשאול שאלת חכם (וכהקיצור שו"ע).

ביום ט"ו טבת תשמ"א היה המחיר 16.5 דולר לאונקיה, וביום ו' אדר א' בשנה זו היה המחיר 14.35 דולר לאונקיה, וביום ח' תמוז בשנה זו היה המחיר 8.50 דולר לאונקיה.
ביום ו' שבט תשמ"ח היה המחיר 6.77 דולר לאונקיה, והיום ביום א' דר"ח טבת תשנ"א המחיר רק 3.96 דולר לאונקיה.
כלומר ירידה דרסטית מ-45 דולר לאונקיה עד ל-3.96 דולר לאונקיה - למרות האינפלציה העולמית - גם בארצות הברית.

השיעור

המחירים הנ"ל הם לאונקיה טרואית השוה ל-31.1035 גרם, והשער היציג של הדולר היה ביום א' דר"ח טבת תנש"א: 2.02 ש"ח, ולפי זה יוצא מחיר גרם כסף 25.718 אגורות, אלא שהמחיר הזה הוא בבורסות בחוץ לארץ לכמויות גדולות, ואילו בארץ ישראל כולל תיווך והובלה וביטוח ההובלה; מחיר קימעונאי אפשרות קניית מתכת כסף מינימלית ערך 15 דולר; בעיר הגדולה שבארץ ישראל המחיר הוא 16.1 אחוז בקירוב יותר, והוא 29.8586 אגורות כל גרם כסף, ועל זה מתווסף מס ערך מוסף, ועולה המחיר: 34.636 אגורות כל גרם כסף. [ויש מקום להחמיר יותר - קימעונאי מוחלט ברחבי הארץ].

נתיבי המנהגים

**הרה"ג אליהו דבורקא שליט"א
מו"צ בד"ץ "שארית ישראל"**

**פינוי אוצר לצורך הכנסת אורחים
מהי הכנסת אורחים**

מובא בשו"ע סימן של"ג ס"א: "אוצר של תבואה אעפ"י שמוותר להסתפק ממנו אסור להתחיל לפנותו אלא לדבר מצוה, כגון שפינוהו להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש", וכתב המשנ"ב (שם) ס"ק ח' "שבעה"ב המזמנם עושה מצוה, וכמו שאחז"ל דגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה". וכתב הרמ"א (שם) "ולא מיקרי אורחים אלא שנתארחו אצלו בביתו, או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים, אבל כשיזמן חבירו לסעוד אצלו לא מיקרי אורחים, ואינו סעודת מצוה רק סעודת הרשות". וכתב המשנ"ב שאם מזמין את חבירו שיבוא לכבוד האורח, אזי גם הוא נחשב כאורח לענין דמותר לפנות בשבילו, וכתב בפתחי תשובה יור"ד סימן ס"ט סק"ג דבסולת למנחה כלל ט"ו כתב בשם תורת האשם דמקום שהוזכר כבוד אורחים, היינו כגון בעלי תורה ובעלי שם טוב ומעשים טובים, או עני בני טובים, או עשירים שראוי לכבדם שאינם עושים רעה ולא הגרועים, או הקבצנים שעוברים ושבים בשביל טרף ומזון, הם בכלל צדקה.

הבדל בין הכנסת אורחים לצדקה

מובא בש"ך יור"ד סימן רנ"ו ס"ק א' בשם המרדכי בשם הר"מ, דאנשי העיר כופין זה את זה להכניס אורחים, ויש לברר איזה מצוה היא הכנסת אורחים ומה זו צדקה, וכתב בליקוטים בסוף ספר מהרי"ל (עמ' פ"ו) דכל מקום דנזכר מצות הכנסת אורחים, ר"ל דווקא הכנסת עשירים ומכובדים כשנתאכסנו אצלו, שאז יקבלם בסבר פנים יפות לנהוג בהם כבוד ולהכין תפנוקים בשבילם, ורא"י מאברהם אבינו שסבר שהמלאכים היו אורחים, והרבה לשחוט בשבילם ג' שוורים להאכילם הלשונות בחרדל, **אבל הכנסת עניים בכלל צדקה הוא.** ומשמע מדבריו שיש חילוק בקבלת פני אורחים חשובים מקבלת עניים, דקבלת פני אורחים חשובים הוא בכלל הכנסת אורחים, וקבלת פני אורחים שאינם חשובים הוא בכלל צדקה. (עי' בס' אהבת חסד ח"ג פ"א). וכעין זה מובא בפרי מגדים יור"ד סימן ק"א במשב"ז ס"ק א' שכתב בשם המהרש"ל שמש"כ חתיכה הראויה להתכבד לפני האורחים, היינו אורחים יקרים וחשובים, כי לפני הקבצנים לא שייך המושג של ראוי להתכבד, אולם האחרונים כתבו לציין דברי רש"י בברכות מ"ג ע"א ד"ה שאני שסתם אורחים היינו עניים.

הכנסת אורחים בשבת ויו"ט

בהקדמה לשב שמעתתא בד"ה סלולה כתב בגודל מעלת הכנסת אורחים ביו"ט יותר משבת, ומשל למה הדבר דומה, למלך שנתארח אצל כפרי, והוא לא כיבד אותו כראוי והמלך לא כעס עליו, ואח"כ בא אחד והזמין למלך וגם לא כיבדו כראוי והמלך כעס עליו, והחילוק הוא שהראשון לא כבדו כראוי, אך גם לא הזמין למלך שהמלך בא מעצמו, משא"כ השני הזמין למלך ועכ"ז לא כיבדו, אין זה אלא שאיננו מכבד המלך כראוי, וה"ה לענין שבת ויו"ט, שבת דקביעי וקיימי ומעצמם באו האושפזין, משא"כ ביו"ט מקדש ישראל והזמנים, שכלל ישראל מקדש את היו"ט לכבד את המלך ביותר, ומכבדים אותו ע"י שמזמינים אורחים.

מקור המצוה

חכמינו ז"ל הפליגו בשבחה של מצוה זו, וכפי שמובא בגמ' שבת

דף קכ"ו ע"ב "גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה", והרא"י לכך מזה שאברהם אבינו ע"ה ביקש מה' לא לעבור ממנו כל עוד הוא טרוד באורחיו, הרי דהניח אברהם אבינו את הקב"ה שבא לבקר בחליו והלך להכניס אורחים, צא ולמד כמה הרחיבה התורה לספר כיצד קיים א"א ע"ה מצות הכנסת אורחים, פרטה את הסיפור לפרטי פרטים, ולא פרטה התורה מצוה אחרת, ללמדך שחביבה מצוה זו לפני הבורא יתברך, ורצו להורות לנו מצוה זו כיצד נוהגת, ואבי האומה כיצד מסר נפשו עליה.

הכנסת אורחים - גמילות חסדים

הכנסת אורחים שורשה הוא מצות גמילות חסדים, וגמילות חסדים שורש המצוה הוא מן התורה, כמו שכתבו הקרית ספר והרמב"ן בס' המצוות. וכן משמע בגמ' שבת דף קכ"ו ע"ב, שגמילות חסדים בגופו גדולה יותר מן הצדקה, כמובא בסוכה מ"ט ע"ב. ובחידושי מהרש"א ברכות ד"י ע"ב כתב דהכנסת אורחים היא המצוה הגדולה ביותר בגמילות חסדים. המצוה בעיקרה לארח אורחים בבית, ולספק צרכיהם באכילה ושתייה, וכן שנינו במסכת אבות פ"א משנה ה' "יהי ביתך פתוח לרווחה". וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות (שם) "שיהא לך שער פתוח להולכי דרכים, שכל הולך בדרך שיצטרך לדבר או ירעב או יצמא מיד יכנס לבית". המהר"ל בספרו נתיבות עולם (נתיב גמ"ח פ"ד) כתב מדוע חשובה מצות הכנסת אורחים יותר מאשר שאר גמ"ח שעושה עם חבירו, משום שכאשר אדם מכניס אורח שנברא **בצלם אלוקים**, נחשב כאילו מכבד את הקב"ה בעצמו. ויש שכתבו להסביר שמצות הכנסת אורחים שונה במהותה משאר גמ"ח, שבכל חסד שהאדם עושה עם חבירו עדין הנותן משאיר לעצמו את הפינה שלו - את ביתו, משא"כ כשמכניס את חבירו לביתו ומאכילו ומשקהו ודואג לכל צרכיו, הרי מותר בזה על כל פרטיותו למען האורח. ויוצא מזה שהכנסת אורחים היא רק אם מכניסו לביתו, אך אם דואג לצרכיו במקום אחר, אעפ"י שודאי חסד הוא, אך אינו בכלל הכנסת אורחים (עי' חזו"א בספרו אמונה ובטחון פ"א אות י"ג). כעין זה מובא בס' חזון יחזקאל בהקדמה למסכת יבמות, שמש"כ בגמ' כתובות ד"ג ע"א עה"פ "אשרי שומרי משפט עושי צדקה בכל עת" (תהלים ק"ו), אמר רבי שמואל בר נחמני זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו ומשיאן, דווקא **בביתו** שמקיים בו "עמלינו אלו הבנים" **בגופו**, ולא בבית אחר בממונו.

אין לחקור בטיבם של האורחים

מעשה במרן הגאון רבי חיים סולובייצ'יק מבריסק זצוק"ל, שהתארח אצלו יהודי שהיה נראה לו כתלמיד חכם, וקבלו בסבר פנים יפות, וקיים בו מצות הכנסת אורחים כראוי באכילה ושתייה, ואף הציע לו בעצמו מצע לישון, והנה בבוקר השכם קם האיש ההוא ושם בכליו מכל אשר בבית ועזב את המקום, כשהתעוררו בני ביתו של רבי חיים וראו את אשר עשה האורח, אמרו לרבי חיים כיצד אתה מכניס כל אורח זר מבלי להבחין בו בין טוב לרע, ענה להם רבי חיים כשרצה הקב"ה לזכות את אברהם אבינו במצות הכנסת אורחים, שלח לו מלאכים שנדמו לערבים ומשתחוים לעפר רגליהם עובדי עבודה זרה מזוהמים, וזה להורות לנו שבנוגע להכנסת אורחים אין לחקור מי הוא האורח והאם ראוי להכניסו. אלא יש להכניסו להאכילו ולהשקותו, ודרכו של יהודי צריכה להיות שדלתו פתוחה בפני כל אדם.

וכך כתב בס' טעם ודעת להגר"מ שטרנבוך שליט"א בפרשת וירא עה"פ ורחצו רגליכם, ומוסיף שמספרים על מרן הגאון בעל בית הלוי מבריסק זצוק"ל שהגיע לברנוביץ, והיה צריך מקום ללון, וביקש מבעל אכסניה שיפנה לו חדר, אבל ההוא שלא הכיר את בית הלוי טען שאין לו מקום, ועוד באותו לילה העמיד בעל האכסניה חדרים לגאון מפורסם שהגיע לעיר, והוסיף מרן הגר"מ סולובייצ'יק שעתה הוא מבין מה שבחו של אברהם אבינו במצות הכנסת אורחים, והרי גם לוט הכניס אורחים וכמבואר בבראשית פרק י"ט וברש"י שם, אלא שאברהם אבינו מוכן היה לקבל אורחים גם כשסבר שהם ערביים, ולוט קיבל רק אורחים חשובים, בזה אברהם אבינו מצטיין במצות הכנסת אורחים.

אנשי מעלה מכניסים לביתם דווקא את האנשים האומללים

מובא בס' עלינו לשבח פרשת ואתחנן שרבינו ירוחם ממיר היה אומר שלפעמים עני מגיע לביהכ"ס ופושט ידו לצדקה, וכיון שבגדיו מלוכלכים ומפיצים ריח לא טוב יש מן המתפללים שמראים לו סימני סלידה, אולם אם הוא יהודי חכם הרי כשיבוא אליך עני כזה קח את מעילו והריחנו היטב מכל צדדיו, כי ריח זה עולה לריח ניחוח אשה לד', והרא"י מקרבן עני המקריב ציפורים ומקטרים על המזבח יחד עם נוצותיהם, ושואל רש"י הרי אין לך ריח רע יותר מריח של נוצות שרופות, אלא שעני הוא, וזה כל מה שיש לו, ולכן המזבח מתהדר בקרבן שלו, ואף הוא ריח ניחוח אשה לה'.

יש ת"ח שמכניסים לביתם דווקא את האנשים הנדכאים שמבגדיהם נודף ריח לא נעים, אנשי מעלה יודעים שכאן שהקב"ה נמצא עם העני הירוד הזה, שנאמר "זאת דכא ושפל רוח אשכון", הרי זה כאילו מכניסים לביתם את השם יתברך בכבודו ובעצמו.

אירוח בעלי תשובה

מובא בס' טובך יביעו להגר"י זילברשטיין שליט"א בפרשת וירא, שמצות הכנסת אורחים הגדולה ביותר בדורינו היא לקבל אורחים בעלי תשובה לשבתות, שיבואו לבתי החרדים וישאבו את אור השבת אל קירבם.

הידור מצוה בהכנסת אורחים

כתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות איסורי מזבח ה"א: "הרי נאמר בתורה והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ד' אל הבל ואל מנחתו, והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הקל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב, אם בנה בית תפילה יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו", וכתבו הגר"ב זולטי זצ"ל ויבלחט"א הגר"מ שטרנבוך שליט"א להסביר דיש חידוש בדברי הרמב"ם, דמה שצריכים לתת לנצרך צרכיו הוא מדין חיוב צדקה, אבל לתת לעני מן הטוב והמתוק שבשולחנו יש בו מדין הידור מצוה, ומשמע שלתת לאורח בעין יפה ולהנעים לו במאכלים טובים הוא הידור של מצות הכנסת אורחים, ולכן טרח אברהם אבינו בכן בקר רך וטוב וחמאה וחלב וכל טוב.

מעשה במרן הגראמ"מ שך זצוק"ל

מובא בס' לולי תורתך למרן הגראמ"מ שך זצוק"ל בפרשת וירא, בשנים הראשונות בישיבה נערכה בירושלים חתונתו של אחד

הצלת חידושי תורה בשבת

בספר עובר אורח להגאון האדר"ת או"ח סימן של"ד מסתפק במי שיש לו חידושי תורה בכתב יד שעדין לא נדפסו, אם מותר להצילם מדליקה, וצ"ל שהוא ספק סכנת נפשות למי שיגע ועמל בהם כל ימיו שיוכל לבוא לידי חולי מעגמת נפש ר"ל, וכמו ששמעתי על הגאון רבי אפרים אליעזר צבי חרל"פ זצ"ל (מובא בביאור הלכה הלכות תפילין סימן כ"ז ד"ה עד סוף, שהביא הלכה למעשה משמו ומפליג בשבחו), שהיה אב"ד ביאליסטוק, שקרהו אסון לכתבי הקודש שלו, ולא האריך ימים מעגמת נפש ל"ע". יעוין בספר הליכות שלמה עניני פסח עמוד ק"ה, שמעיר דהנה מצינו לענין איסורי שבת דאסור לכבות דליקה שהיא מלאכה הותרה צריך לגופה, אף אם כל רכושו נשרף וצער גדול עד מאד, והיה מסכים שישקטעו לו רגלו ובלבד שיצילו רכושו, ואילו לכבות גחלת ברה"ר מותר אף כדי להציל אדם אחד מכויה קלה, והיינו דכיון שמצד הדין לא מותר אלא משום צער דגופא, מוטל על האדם להתגבר ולהיות בוטח בה' דכל מה דעביד לטב עביד, ולכן לא התירו אפילו שבות של אמירה לעכו"ם. בשו"ת מנחת שלמה קמא ס"ו ענף ג' כותב בנוסח אחר: "נזק הגוף שאני, אבל בזה שנתן אל לבו ומצטער הרבה אין מתחשבין כלל, משום דנחשב כאילו הוא אמית עצמו ולא האש". ומובא שם בהגהות על הליכות שלמה שאמר מרן הגרש"ז "כמה רחוקים אנו מלעמוד על עומק דעתם של חז"ל, **הרי אני ודאי בוחר שיקטעו ח"ו את שתי ידי כדי להציל את כתבי חידושי תורה שלי מן הדליקה, ואילו להלכה רואים שעל נזק הגוף התירו כיבוי ולא על נזק כזה**". (ע"י בס' שמירת שבת כהלכתה פרק מ"א הערה ח').

הצלת ספרים מודפסים מפני הדליקה בשבת

בשערי תשובה או"ח סימן של"ד כתב דמצילין אף ספרים הנדפסים ע"י נכרי, דיש להם קדושת ספרים כאילו נדפסו ע"י ישראל, והמקור לזה הוא בשו"ת שבות יעקב ח"א סימן ט"ו. אולם ראוי לציין שבשו"ת חוות יאיר סימן קפ"ד כתב שספרים הנדפסים ע"י עכו"ם אין בהם קדושה, ובודאי אין מצילין. ועי' בס' פתחי תשובה סימן של"ד שמצייין שו"ת פנים מאירות ח"א סימן מ"ה ובס' בני חיי יור"ד סימן רפ"א, דהיינו שהפמ"א פוסק דדפוס ע"י עכו"ם דין קדושה יש לו, אולם בס' בני חיי הביא מחלוקת הפוסקים, דעת ר' אליהו הוא כדעת החוות יאיר, ור' יעקב בן פורנה האריך לחלוק עליו ודעתו כדעת השבו"י. בשו"ת שבות יעקב ח"ג סימן י"א מביא תשובת בעל כנסת יחזקאל (ומודפס בשו"ת כנס"י סימן ל"ז) שמשגיג על דברי החוות יאיר (ע"י שו"ת כוכבי יצחק ח"ג סימן י"א).

***

עשיית סגולה להרחקת אש בשבת

מובא בספר מנחת שבת סימן פ"ה סק"א דבעיקרי דינים חלק או"ח סימן י"ד אות פ"ח כתב בשם פחד יצחק סגולה נפלאה להרחיק האש מהשכונה, שיקחו כתונת אשה נדה שעליו דם נדות, וישימו אותו על הבית שכנגד האש, **והוא סגולה נפלאה להרחיק האש מן הבית**. ואם אירע הדליקה בשבת, והוא באופן שאין שם חשש סכנת נפשות, אפשר דמותר לעשות סגולה זו ע"י עכו"ם, אם הוא במקום שאין שם עירוב וצריכים לטלטל הכתונת דרך רה"ר שלנו.

דבר נפלא מוצאים אנו בספר שבט מיהודה (להגר"י גרינולד זצ"ל) ח"ב סימן קפ"ו, וז"ל: "ראיתי אצל חמי ז"ל (בעל הכתב סופר) כשנפל נר שבת על המפה, היה מניח בעד הנר הלחם בשבת וכבה מעצמו, והיה זה לו בקבלה מאביו מרן החתם סופר, ומזה נראה כמה גדול כוחו של לחם שבת". ומשמע מדבריו דאף דהאחרונים נסתפקו אם מותר לעשות מלאכה בשבת ע"י סגולה, ומהנהגתו זו של החת"ס למדים כי אין איסור בזה (ע"י שו"ת חת"ס ח"ו סימן כ"ט).

בשו"ת לב חיים (פלאגי) ח"ג סימן קפ"ח דן בשאלה כעין זו, וז"ל: "נסתפקתי אם נפלה דליקה בשבת אם מותר לעשות סגולה כדי לכבות הדליקה, כגון ע"י אמירת מזמור שירי לה' שיר חדש כנגד האש, האם יש בסגולה זו איסור מכבה או לא, כיון שלא עושה מעשה כיבוי בידים". ובסו"ד כותב: "ומעתה בני"ד דכיון דע"י סגולה והמזמור שקורא אינו עושה שום מעשה לכבות, אלא דהוא איתערותא דלעילא, והמכבה הוא כביכול המשגיח בתחתונים ע"י שרואה זכות מה שעושים למטה הו"ל גרמא דגרמא, ובכה"ג ליכא שום חשש איסור". ולכן נהגו הרבה צדיקים לעשות סגולות להצלת דליקה בשבת, היות שאין מעשה הסגולה מועיל לכבות האש במקום שכבר דלוק, אלא כח הסגולה להגין שלא תאחז האש במקום שלא אחזה בו, והרי זה כפריסת עור של גדי על מה שעדין לא נשרף, דבכה"ג אין איסור כלל.

ועי' בספר פתח הדביר סימן של"ד אות ז' דמעיר דלכאורה בגד זה מוקצה מחמת מיאוס, וכבר פסק המחבר סימן ש"ח סעיף ל"ד שכל דבר מטונף כגון רעי וקיא צואה, בין של אדם בין של תרנגולת, הוי מוקצה, וכתב הרב הלבוש "ואע"ג דק"ל במוקצה מחמת מיאוס דר"ש מתיר, אפשר לומר דדבר טינוף

והנה הרמב"ם בפ"ל מהלכות שבת הלכה ט' כתב: "חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, **אחת ערבית ואחת שחרית ואחת במנחה**", וכתב הרב המגיד ע"ז וז"ל: "ומש"כ רבינו ערבית שחרית ומנחה, נ"ל שדעתו שמצוה לעשותם באלו הזמנים, ודבר זה מחלוקת בין הגאונים ז"ל, שבעל הלכות גדולות כתב שאפילו מפסיק בשחרית באמצע סעודתו ומברך ברהמ"ז ואח"כ מברך המוציא וחוזר ואוכל, ובס' העתים האריך בזה והעלה שמצוה לעשותן באלו הזמנים, ועיקר". ומבואר מדברי הרב המגיד שלמד בדעת הרמב"ם שאלו הזמנים שהזכיר הרמב"ם הרי הם זמנים בדין המצוה בג' סעודות, שהרי כתב שהרמב"ם חולק על דעת הבה"ג שסובר דאפשר לקיים מצות סעודה שלישית לפני צות. ואם אוכל לפני צות לא יצא כלל, וחייב לאכול עוד פעם אחר צות היות, וזמן סעודת שחרית היא בזמן שחרית בדווקא. וכן כתב במפורש בערוך השלחן סימן רפ"ח ס"ב, וז"ל: "ונלפענ"ד שצריכה להיות הסעודה השנייה **רק קודם צות**, שהרי כמו שהסעודה השלישית צריכה להיות רק אחר צות כמו שיתבאר בסיומן רצ"א, והטעם נראה דכיון דהג' סעודות לומדים משלשה היום - "ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום וגו'", צריך להיות לכל אחת זמן קבוע בפני עצמו, אחת בלילה ואחת ביום קודם צות ואחת לאחר צות, אבל שמהני למה לא הזכיר אחד מן הפוסקים דבר זה, מ"מ ברור שסעודה שניה צריכה להיות התחלתה קודם צות, **וכן אני נוהג**". ומפורש מדבריו כדברי הרב המגיד בדעת הרמב"ם שצריך להיות דווקא בזמנים אלו. וכ"כ בס' מעשה רוקח בדעת הרמב"ם, וכן מובא בספר האורה לרש"י סימן נ"ה, וז"ל: "ועיקר שלש סעודות חדא בלילה וחדא בצפרא וחדא במנחה, והאי דנהוג למעבד תרואיהו אחדא זימנא וכו', אך מצוה מן המובחר למעבדיהו שחרית ומנחה (הובא בברכי יוסף סימן רצ"א בשו"ת ברכה). ועי' באור זרוע הלכות שבת סימן נ"ב שהאריך לדחות את שיטת הבה"ג שיוצאים בבוקר גם י"ד סעודה שלישית, וכן בתוס' שבת ק"י"ח ד"ה במנחה הוכיחו מהסוגיא (שם) שזמן סעודה שלישית מן המנחה ולמעלה, ובחידושי המאירי (שם) כתב דהנהוג לחלק סעודתו לשנים בשחרית אינו כלום. בשבלי הלקט סימן צ"ג מביא שהר"י ממרויש עשה שאלת חלום אם לנהוג ככה"ג, או לחלק הסעודות אחת ערבית ואחת שחרית ופעם אחת במנחה, והשיבו לו מן השמים "אשכילך ואורך דבר זה מתורת משה רבינו ע"ה למדנו - "ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום וגו'", מה הימים מחולקים זה מזה, כך השעות של ג' סעודות צריכות להיות מחולקות זו מזה". ומובא בשו"ת מן השמים סימן י"ד. ומפורש בשו"ע סימן רצ"א לגבי סעודה שלישית, שאם עשאה לפני צות לא יצא ידי חובה, ואילו לגבי סעודת שחרית לא מוזכר כלל שאין לאחור עד צות, רק בסיומן רפ"ח הזכירו שאסור להתענות עד צות מצד איסור תענית, כמובא בירושלמי פ"ג דתענית, ולא מצד זמן הסעודה, ונ"מ אם טעם משהו לפני צות אין איסור מצד התענית.

המשנ"ב בסיומן רפ"ח מביא מהפמ"ג דאם טועם קודם תפילת מוסף, מותר להתאחר יותר משלוש שעות, ומשמע מדבריו שהמנהג היה לאכול בבוקר פת הבאה בכיסנין, ולאחור צות אכלו סעודה עיקרית כלחם, וכן כתב הכף החיים בסיומן של"ד סק"ד, אולם מצייין שבס' פתח הדביר והאריז"ל כ' דצריך לאכול סעודת שחרית תיכף אחר התפילה, וסיים **דלכל מנהג יש סמך**. והיוצא מכ"ז דלדעת רוב הפוסקים שחייבים לאכול בבוקר דווקא, וא"כ אם הוא לאחור צות אין מציל כי אם סעודה אחת, דלא יוצאים ידי חובה באכילת סעודת שחרית אחר צות.

***

הצלת מגילת אסתר מפני הדליקה בשבת

הב"י בדיני דליקה בשבת סימן של"ד מביא בשם המרדכי דדווקא ס"ת שיש בה אזכרות של שם ה' מצילין מפני הדליקה, אבל מגילת אסתר הואיל ואין בה אזכרות, ואף אינה כתובה כמשפטה אשורית על הספר ובדיו, אין בה קדושה כלל להצילה מפני הדליקה, וכך מובא בשו"ע סימן של"ד בסעיף י"ב ובסעיף י"ג. ולכאורה יש להעיר, הרי במגילה כתוב "דברי שלום ואמת", וגם גבי מרדכי כתוב "ודובר שלום לכל זרעו", ולכא' מלת **שלום** הוא שם שמים, ולמה המגילה נזרקה, וע"כ שיש לחלק בין שלום שכתבו בתור הזכרת שמו של הקב"ה, לכותב סתם ששלום בעולם, וזה הכונה בפסוק דברי שלום ואמת, היינו שלום בעולם, וכן גבי מרדכי שדובר שלום לכל זרעו היינו שמשים שלום. בס' שדי חמד כללים מע' א' אות ש"ג מעיר למה הרמ"א באו"ח לא הגיה כלום ע"ד מרן, והיה לו לומר דיש בה ש"ש, שהרי ביו"ד פוסק דאין מוחקין תיבת **שלום**, וגם תמה על הלבוש שפסק כדברי הרמ"א ביו"ד, ובהלכות שבת העתיק את דברי המחבר להלכה, וקשה הרי לדעת הרמ"א יש ש"ש על מלת שלום, וא"כ גם במגילה שיש מילת שלום היו צריכים להצילה, וכתב לחלק בין מה שהיא נשרפת מיד, לבין שהיא מוטלת באשפה, שהטלה בבזיון גרוע משריפה. בשו"ת יבי"א ח"ד סימן כ"ב אות ב' מביא בשם שו"ת אבן שתייה שדקדק דשלום לאו שם הוא, מפסוק דברי שלום ואמת שבמגילה, עי"ש.

הבחורים, התארגנו כמה חברים לשכור מונית, וביקשו ממרן זצוק"ל שיצטרף אליהם, כששמע שיש מקום פנוי ביקש שיצטרפו בחור חדש שהגיע לא מכבר מארה"ב, וטרם התערה בישיבה. באותם ימים נסעו לירושלים בדרך הישנה, ועברו דרך רמלה, ומרן זצוק"ל ישב ליד הבחור והסביר לו כל הדרך זו רמלה ושם לוד, זה ביהח"ר למלט והנה כפר. אחד הבחורים בידעו כמה חס מרן על זמנו וכמה שקוע הוא בלימוד, עורר קושיא על הסוגיא הנלמדת, השיבו מרן נחרצות, "בלימוד יכול אתה לשוחח אתי בישיבה כל היום, עכשיו יש כאן חיוב של הכנסת אורחים".

הכנסת אורחים - ביטוח מפני שריפות

כתב הגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל בספרו "תוכחת חיים" פרשת וירא עמ' ע"ח, וז"ל: "ועיני ראו מעשה ד' כי נורא הוא בתלמיד חכם ירא ד', פעם אחת בא אליו אורח בוכה בקול מר שלא היה מקום ללון, נכמרו רחמיו וקיבלו בתוך ביתו בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב. לאחר זמן ראו הכל את שכרו מן השמים, שכשהיתה שריפה סמוך לביתו ממש, ולא היה מצד הטבע כל אפשרות שישלל הבית עד כדי כך שבעה"ב עצמו כבר תייראש לגמרי מכל נכסיו, אבל מן השמים ירחמו עליו והאש לא נגעה בבית, וראו כולם בחוש **שהיה זה בזכות מצות הכנסת אורחים**".

הכנסת אורחים במכונית (טרמפ)

כתב בס' אהבת חסד דאם אין יכול לכבד האורח בכל חלקי חיוב אכילה ושתייה, יכבדו כמה שיוכל, ולכאורה נראה שמי שלוקח אדם במכונית ומביאו למקום חפצו, מקיים מצות הכנסת אורחים, כיון שלכל הפחות הכניסו לרשותו, ואף שלא נותן לו לאכול ולשתות. וכתב בס' ברכת האורח סימן ג' דלפ"ז שאפשר לקיים הכנסת אורחים ברכב, יצטרך להשתדל לעבור במקומות שיש שם אנשים או בתחנות אוטובוסים כדי שיוכל להכניס אנשים לרכבו, וכמו שמצינו דאברהם אבינו נטע אהלו על הדרך כדי שיבינו אנשים להכנס לביתו. ומובא בס' דבר בעתו (חודש אב) מה שאמר הגה"ק רבי אהרן מבעלזא זצוק"ל, וז"ל: "תקופתינו אינה כימים שלפנינו בהם קיימו אז מצות הכנסת אורחים בגוף ממש לארח ולהלין בבית חלכאים ונצרכים, להאכילם מפריים ולהשביעם מטובם, כיום מצויים בתי תבשיל ובתי מחסה, ולמעשה כמעט שאין לך עני בירשאל שאין לו קורת גג לחלץ עצמותיו. גם אופי המארחים השתנה, וקשה לבקש מ"מעמד" שיאתו לארח עני פחות בלבד שחבות בדרך הכנסת אורחים של פעם, גם קיימים "מסכנים" הנדבקים לבית פלוני, כאשר ידבק האזור במתני איש, והדבר גורם מבוכה לבני הבית וכדומה, אך מצוה זו מה הדרה עליה. ברם, נהג אדיב העוצר בחורף ברחוב לממתינים בתחנות, וכל גופם משווע לרכב שביאם מהרה למחוז חפצם על משאם מקלם ותמרילם, מוגנים ממטרות עוז בימות הגשמים, ומשמש קופחת היוצאת מנרתיקה בימות החמה, ולמרות שמאריך מעט את דרכו אינו מתקצף וכולו סבלני, למלא משאת נפשו בסבר פנים יפות, שכן באמת אין חשש פן הלה "ישאר לנצח" ברכבו, שכן עוד מעט קט יצא בכבודו ובעצמו בלא עוררין, הוא הוא מכניס אורחים אמיתי בדורנו... אשריו ואשרי חלקו".

אמנם הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א כתב דהסעה במכונית אין מקיימים בזה מצות הכנסת אורחים, כיון דתלויה מצוה זו באכילה ושתייה, וברכב לא עושה כן, אלא דעכ"פ קיים מצות חסד [אולם לפי מה שהבאנו ממרן הח"ח משמע שמקיימים הכנסת אורחים ללא אכילה ושתייה].

מרן הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל כשהיה נוסע במכונית ע"י עוזריו, היה מבקש לעצור לאנשים שצריכים להגיע למחוז חפצם, עפ"י דברי הגמ' ביבמות דף י"א ע"ב "לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים לו" [ע"י העמק דבר בראשית כ"ד כ' שרבקה אחרי שהשקתה את הגמלים, שפכה את המים הנשארים בשוקת, משום דברי הגמ' ביבמות ה"ל], וא"כ גם המכונית הגם שמשמשת לו לנסיעה עבורו, יכולה לשמש גם לקחת אחרים ברכבו וממתינים זמן רב לרכב שיקח אותם.

הכנסת אורחים בשכר

בס' דעת תורה למהרש"ם סימן של"ג מצייין לשו"ת עטרת חכמים חיו"ד סימן ה', שכתב דאם האורחים משלמים בעד הסעודה **אין זה בכלל אורחים**.

***

זמן אכילת סעודת שחרית קודם צות

נפסק בשו"ע סימן של"ד ס"א: "נפלה דליקה בשבת, אם הוא בלילה קודם סעודה יכול להציל כדי מזון שלש סעודות, ובשחרית מזון שתי סעודות, ובמנחה מזון סעודה אחת", והמשנ"ב בס"ק ב' מביא בשם הב"ח דאם הוא לאחור צות, אפילו אם עדין לא אכל אין מציל כי אם מזון סעודה אחת. ומשמע מדברי הב"ח דחייבים לאכול סעודת שחרית לפני צות, ואי אפשר להשלימן לאחור צות. אולם הפרי מגדים מעיר על הב"ח דלא גרע מסעודת ליל שבת, דאם לא אכל בלילה צריך לאכול שלש סעודות ביום, כמובא ברמ"א סימן רצ"א ס"א, ומצייין שגם בס' עולת שבת הניח דברי הב"ח בצ"ע.

מאד מודה ר"ש דהוה כאילו דחה אותו בידיים, והקצה דעתו ממנו בפירושו, ומסתבר דבגד המלוכלך בדם נחשב לבגד מטונף וזה מוקצה אפילו לר"ש, ומסיים בסוף דבריו דאם היא סגולה בדוקה ומומחית מותר, דהתירו איסור מוקצה בכה"ג, וגם אין סגולתה לכבות מה שנאחז כבר אלא שלא יתפשט, נראה דאין איסור כיבוי (עי' בכ"ז בשו"ת כוכבי יצחק ח"ג סימן ל"ה מש"כ בזה).

כיבוי דליקה במקום שיש מוזה

בס' מסגרת השלחן (על קיצור שלחן ערוך) סוף סימן פ"ה סק"ב, לאחר שהביא מש"כ בשו"ע הרב סימן של"ד סכ"ה דמותר לומר לנכרי לכבות מפני ספרים אם אי אפשר בענין אחר, הוסיף: "ולפי"ז אפשר להמציא היתר עכשיו לומר לנכרי לכבות הדליקה שנפלה ח"ו בבית ישראל (אף אם אין חשש ספק סכנה נפשית), מפני המזוזות שקבועין בכל חדר וחדר, ובודאי אי אפשר לישראל ליקח אותם בשבת, **שהרי קבועים במסמרים ויש בזה משום סותר** (עי' שו"ע הרב סימן ש"ג סי"ז), ועכ"פ אינו קל יותר מאיסור כיבוי ושאינו לעשות פחמין, לדין דק"ל משאצ"ל פטור כדלעיל".

היתה המזוזה קבועה בפתח כל בין השמשות ונפלה, אם היה איסור תורה להסירה י"א דהוא מוקצה ודינו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור, כמבואר במשנ"ב סימן ש"ח ס"ק כ', ואם יש חשש כשהמזוזה נפלה שידרוס עליה רבים, ראשי להגביהה בידיו, כמבואר בעירובין צ"ח ע"א שהתירו כשהמזוזה עומדת על מקום שדורסים בה רבים מפני כבוד כתבי הקודש, וכ"ה בשו"ע או"ח סימן שנ"ב ס"א. ואם נפלה דליקה מותר להצילה בידים, ומותר אף לטלטלה בכרמלית, וכמו שמצינו בשו"ע סימן של"ד סעיף ט"ו שהתירו לטלטל תפילין דרך כרמלית, ולמ"ד שתפילין דינם ככלי שמלאכתו לאיסור, רואים שהתירו אף איסור מוקצה כדי להצילה מדליקה, וע"י נכרי מותר לעשות אף מלאכה מדאורייתא, כמבואר בסימן של"ד סעיף י"ח. בס' שש"כ פ"ל ס"ק ל"ה כתב שאם קל יותר ליטול את המזוזה, יטלנה ולא יכבה, אף שלפעמים **גם בהסרתה מהקיר יש איסור סותר**, מ"מ בכיבוי יש בדרך כלל יותר פעולות (עי' בס' אורות חיים מהגר"ח דרוק צ"ל פ"ח שהאריך בזה).

שריפת תפילין בבית חולים לחולים מדבקים

דנו גדולי הפוסקים באדם שהוא חולה במחלה מדבקת, ועל כן אושפז בבית חולים מבודד שבו היה מנהג לשרוף את כל החפצים של המאושפזים לאחר שהבריאו, כדי שלא יגרמו להפצת המחלה, בשו"ת חזון נחום סימן ו' כתב שאסור לו לחולה להביא עמו תפילין לבית החולים, כי יצטרפו לשרוף אותם היות ומוחקים שם ד' בשריפה. ונראה לומר עפ"י דברי התוס' ר"ה דף י"ז ושבת דף מ"ט דמה דאמרו חז"ל "פושעי ישראל בגופן קרקפתא דלא מנח תפילין", מדובר רק באותם שעושין כן מחמת מרד, והרי"ף פירש במי שלא הניח מעולם, ולכן אם השאלה היתה על כל ימי חייו של האיש שלא יוכל להניח לעולם, בציור כזה אומרים לו שיניח תפילין שלא יהא נקרא קרקפתא דלא מנח תפילין, אבל בציור שכבר הניח תפילין מאז וגם יניח תפילין בעתיד, והשאלה נוגעת רק לעת חליו, הגם שגם ביום אחד שלא יניח תפילין יש עבירה וכמבואר בתוס' יומא דף ל"ו, מ"מ משום מצות הנחת תפילין דרפוי אצלנו אין לדחות איסור בזיון קדשים בשריפת תפילין עם האזכרות שבהם, וכך פסקו בשו"ת דובב מישרים סימן צ"ט, שו"ת מנחת יחיאל סימן קס"א, שו"ת אגרות משה או"ח ח"א מסימן ד' עד סימן ז', שו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן ג' וח"ד סימן ח', ובשו"ת קנין תורה בהלכה ח"א סימן ה'.

בשו"ת ארץ טובה סימן א' כתב להוכיח זאת, דהרי ידוע שאין מחללין את השבת אפילו בשבות לצורך קיום מ"ע, ומשנה מפורשת שופר של ראש השנה אין מחללין השבת בדבר שהוא משום שבות, ובפסח הבאתו חוץ לתחום אינו דוחה, ובכ"ז גמ' מפורשת בעירובין צ"ח דאין שבות עומד מפני בזיון כתבי הקודש, ודעת הגאון דמותר לומר לעכו"ם בנפלה דליקה להוציא הספרים דרך רשות הרבים, ויעוין במגיד משנה פכ"ג מהלכות שבת בשם הרשב"א דלמ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה מותר לכבות בעצמו, לפי שאין שבות עומד מפני בזיון הקודש, וכפי שמוכח באו"ח סימן של"ד. ונראה עפ"י דמבואר בברכות י"ט דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה, ובריש מגילה מובא דכבוד התורה חמור, ממילא בזיון כתבי הקודש הרי זה בזיון התורה, ולא גרע מכבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן גם בקו"ע, וגם מצוה של תורה דוחה בשב ואל תעשה, ובני"ד יש בזיון תפילין ופרשות ולפיכך דוחה מ"ע דהנחת תפילין. ויותר מזאת מבואר בשו"ע או"ח סימן ל"ח בחולי מעים שאי אפשר להזהר, אסורים להניח תפילין, ומבטלין מ"ע מצד בזיון התפילין, והרי בזיון דשריפה גדול מבזיון דחולי מעים, ולכן נראה דאסור להביא התפילין לבית החולים. וכעין זה כתב בשו"ת דברי ישראל (ועל"ץ) ח"א סימן כ"א.

אולם יש סוברים שמותר לו לקחת עמו התפילין לבית החולים, אף על פי שאח"כ יצטרפו לשרוף אותם, וכן פסקו בשו"ת אמרי

דוד סימן ר"ח, ושו"ת חלקת יעקב ח"ג סימנים מ"ב מ"ג ומ"ד, ושו"ת בית אבי ח"א סימן א'. בשו"ת ראש אריה (קמלהר) ח"א סימן ד' כתב במפורש שמותר להכניס התפילין לבית החולים, אעפ"י שגורם לעבור על מצות "לא תעשו כן לה' אלקיכם", שהרי לא עובר בפועל על הל"ת בידים, רק גורם שתבוא השריפה ע"י נכרי, ועוד הרי אפשר ג"כ שלא לבוא לידי שריפת האזכרות, שקודם שיצא מבית החולים יוציא את הפרשיות ויגנום אצלו, ורק את הבתים ימסור לשריפה (עי' שו"ת ממעמקים ח"ג סימן א'). ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן ק"ו כתב שאם החולה יצטער עד שיסתכן, מותר להביא התפילין.

אמירה לגוי לכבות שלהבת או מכשיר חשמלי בשבת

מובא בגמ' שבת קכ"א ע"ב: נכרי שבא לכבות אין אומרים כבה או אל תכבה, אבל יכול לומר לגוי כל המכבה אינו מפסיד, ואין לומר בלשון נוכח דהיינו אם תכבה לא תפסיד, והוא עפ"י דברי הגמ' כתובות דף ע' ע"ב: המדיר את אשתו בהנאה ממנו, ואין לה מה לאכול, מותר לו לומר "כל הזן אינו מפסיד". וכתבו התוס' (שם) שאם אומר עם תזון לא תפסיד אסור, וכן דעת השו"ע יור"ד סימן רכ"ז ס"ה, וכן נפסק באו"ח סימן של"ד סעיף כ"ו.

ולכאורה יש להבין מדוע אסור לגוי לכבות, והרי אש הוא רק איסור דרבנן, דק"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא דרבנן, ובנכרי הוי שבות דשבות במקום הפסד שמותר, וכמו שנפסק בשו"ע או"ח סימן ש"ז סעיף ה' (עי' שו"ת הריב"ש סימן שפ"ז).

וכבר עמד ע"ז בהגהות מרדכי (פרק במה טובמנין) שהקשה בשם ר' ברוך, וז"ל: "אחרי דשבות דלית ביה מעשה כלל, מה ראו לאסור לומר לגוי כבה אפילו במקום פסידא. וי"ל דיש מקומות שבשביל הפסד ממון התירו איסור שבות ע"י גוי, משום דאי לא שרית ליה אתי לאתויי ד' אמות ברה"ר. אבל לענין כיבוי הסברה הפוכה, ואדרבה יש לומר דאי שרית ליה אתו לכבויי הוא בעצמו, שהאש דרכה להבהיל כל בעלי ממון כשהוא מתקרב, ואדם בהול על ממונו". בביאור הלכה בסימן שט"ז סעיף ד' בד"ה ואם הוא ספק, הסביר דגבי דליקה חששו חכמים ביותר, משום דבדליקה צריך אנשים הרבה לכבות, וכל אחד ואחד בכיבוי הוא מציל ממון, ובשביל זה חששו דאם נתיר ללמד לאינו יהודי לכבות, יבוא להראות לאינו יהודי איך לכבות, דהיינו יסייע לו, ומתוך כך יבוא לכבות בעצמו (עי' שו"ת דברי חיים מצאנז חו"מ ח"א סימן מ"ד ושו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סימן נ"ג). המשנ"ב בסימן של"ד מביא עוד טעם להחמיר, משום דע"י מלאכת כיבוי אפשר לבוא לידי חיוב דאורייתא באופן שצריך לפחמין. לאור טעם זה כתב בשו"ת מלמד להועיל ח"א סימן ס' **שמותר לומר לנכרי לכבות שלהבת של גז במקום הפסד**, כיון דלא שייך כלל שיעשה פחמין שיהא בו איסור דאורייתא, וכן מותר לומר לגוי לכבות הקומקום באופן שכבר נגמר המים, ואם לא יכבהו ישרף, דבמתכת לא שייך כלל שיעשה פחמין ושיבוא להכשל באיסור תורה.

***

כפרה באיסור דרבנן

מובא ברמ"א סימן של"ד סעיף כ"ו, דאם אדם עבר וחילל שבת צריך להתענות ארבעים יום, דהיינו אם כיבה דליקה, וכל האיסור הוא מדרבנן היות דהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, מ"מ צריך כפרה. המשנ"ב מוסיף דאפילו עבר בשוגג חייב להתענות, ומשמע דגם במלאכה דרבנן ובשוגג צריך כפרה. והנה הנתתיבות בחו"מ סימן רל"ג ס"ק"ז כתב שמי שעובר על איסור דרבנן בשוגג אינו צריך כפרה, והטעם דאיסור דרבנן הוא לא איסור חפצא והוא רק איסור גברא, ולכן בעשה בשוגג שלא עבר על דברי חז"ל אינו צריך כפרה, אמנם עי' בס' אתון דאורייתא כלל י' שהביא הוכחות דגם איסור דרבנן הוא איסור חפצא, וממילא צריך כפרה על איסור דרבנן.

כפרה במי שעבר באונס חילול שבת

יש לדון האם צריך כפרה על חילול שבת שנעשה באונס, דלכאורה מעשה באונס לא מתייחס אליו ממה דכתבה התורה "ולנערה לא תעשה דבר", דכיון דהיא אנוסה הרי דפטרה תורה אונס מעונש, וכמש"כ בשו"ת חמדת שלמה דמעשה הנעשה באונס אינו מתייחס אליו, אלא נחשב כנעשית מאליה (עי' קוב"ש בריש כתובות מש"כ בזה), אולם כתבו האחרונים דגם מעשה באונס צריך כפרה, דיש לחלק בין כפרה לעונש, דאף שאין ליתן עונש על מי שעבר עבירה באונס, דמה היה לו לעשות, מ"מ כפרה צריך על עצם הפגם שנעשה על ידו מהעבירה. וכ"כ בס' בית האוצר (להגר"י ענגיל כלל מ"ד), וראי' לזה ממה שכתוב בתורת כהנים דשעיר לעזאזל מכפר על האונסים, ועי' בסידור הגר"א על מה שאנו אומרים בוידוי ביה"כ "על חטא שחטאנו לפניך בוידוי וברצון", הרי דגם על אונס צריך כפרה.

בס' נשמת שבת סימן קל"ב מביא מעשה בשם בעל דברי יחזקאל, שבעת עריכת השלחן בשב"ק נתהפך השלחן עם הנרות וכבו הנרות, ולא רצה להמשיך להנהיג את שולחנו אף שלמעשה לא אירע מעשה עבירה שלא היה בכוונה, ואמר טעמו שהיות

שתכלית עריכת השלחן הוא לעשות נחת רוח לפניו יתברך, לקרב לבות בני ישראל לאביהם שבשמים, על כן אם אנו רואים שנעשה מעשה עבירה ע"י, זה סימן שאין עבודתינו נחת רוח לפניו, ומבואר דאף שהיה באונס מ"מ יש פגם במעשה זה.

אולם מאידך מוצאים אנו בפוסקים באדם שכיבה את האור באמצע שינתו, שלא יודע מה עשה, האם צריך תשובה וכפרה ע"ז. בשו"ת פאת שדך (מונק) סימן מ"ו מביא ראי' להקל ממש"כ בשו"ת משאת בנימין סימן כ"ו מעשה באשה שהניחה את הילד בעריסה, ואינה יודעת מאומה איך יצא הילד מהעריסה, ומצאה את הילד מת בעת הקיצה משנתה שהשפחה הניחה אותו במיטתה, וכתב להקל היות והאם לא ידעה כלל שהתינוק אצלה, ובסו"ד כתב שצריך תשובה קצת משום חומרא. וכן כתב בשו"ת שמלת בנימין (מהאמבורג דף מ"ז) שנחשבת כאנוסה. ויוצא מדבריהם שכל העושה מעשה מחמת טירדת שינה, ולא נודע לו כלל ואינו נזכר כלל, דינו כאנוס דמה היה לו לעשות. כמ"כ המכבה בזמן שינתו נחשב כאנוס, ואין צריך כפרה.

כפרה בכיבוי דליקה במקום פיקוח נפש

המשנ"ב סימן של"ד ס"ק ע"ו מביא בשם המג"א דמי שמכבה דליקה אין צריך תשובה, וכתב בשער הציון דכוונתו באופן שכיבה במקום שיש חשש של סכנה, ולכן אין צריך כפרה "שלא ימנעו מלכבות". במחצית השקל (שם) אות ל"ב ובשו"ת מהר"ם שיק סימן קנ"ו כתבו לפרש בדברי המג"א, דאפילו כשהכיבוי לא היה בשביל חשש סכנה אלא כדי להציל ממנו, אין צריך תשובה, והטעם שמה ימנעו לכבות אף במקום שיש חשש סכנה. בשו"ת חוות יאיר סימן רל"ו כתב דאף שהעובר עבירה במקום מצוה צריך כפרה, כמו שמצינו בניזר, מ"מ אין לומר כן במחלל שבת לצורך פיקוח נפש, דאף שיש מצוה לחלל שבת מ"מ צריך כפרה, דזה אינו, דכיון דאמרו בזה הזרזי ה"ז משוכח והשואל ה"ז מגונה, לכן לא צריך כפרה כלל, אולם לדבריו צ"ל דהמ"א מדבר כשכיבה לצורך הצלה מסכנת נפשות. (עי' שו"ת שערי עזרה ח"א סימן כ"ה ושו"ת קנה בשם ח"ב סימן כ"ב).

***

איסור ליקוט פירות שנתפורז לתוך כלי

נפסק בשו"ע סימן של"ה סעיף ה': "נתפורז לו פירות בחצר אחד הנה ואחד הנה, מלקט מעט מעט ואוכל, אבל לא יתן אותם לתוך הסל ולא לתוך הקופה, ואם נפלו במקום אחד נותן אפילו לתוך הסל". וכתב המשנ"ב הטעם דאם נפלו הנה והנה הוא כעובדא דחול כשמקבצין ונותנין לתוך הכלי, משא"כ כשנפלו במקום אחד. בס' קצות השלחן סימן קמ"ו ס"ק נ' כתב דהאיסור משום עובדא דחול שמחלל בזה כבוד השבת, ומקורו בדרשת חז"ל שבת דף ק"ג עה"פ "וכבדתו מעשות דרכיך", שלא יהא הילוך של שבת כהילוך של חול. בס' מנחת שבת סימן פ' ס"ק מ"ב כתב דעייין בכלכלת שבת בדין עובדין דחול בשם אגרת הרמב"ם, וז"ל: "דאין הפירוש כדרך שעושה בחול, אלא ישנו ג' אופנים, דהיינו אם שאסרו חכמים הדבר משום דדומה לאחד מן ל"ט מלאכות, או משום שמה על ידי כך יבוא לעשות מלאכה, או משום טירחא יתירתא, וכולן נכללים בשם שבות".

היתר איסור מעמר במקום שמחה

בכף החיים סימן של"ה ס"ק ל"א מביא בשם הא"ר: "מה שנהגו בשמחת תורה לזרוק פירות לנערים, והנערים מלקטים ונותנים לסלים והוי עובדא דחול, מ"מ מותר משום דעושין כן לשם שמחה, וכמו שמצינו בהלכות פורים בסוף סימן תרצ"ו שהתירו כמה איסורים משום שמחה". המקור לזה הוא במדרש שהיה המן אומר למלך כן ג"כ על היהודים, ומשמע דמותר ללקט את הפירות לתוך סלים, ואין בזה משום מלאכת **מעמר**, וכ"כ בס' מלבושי יום טוב סוף סימן תרצ"ו.

וכתבו האחרונים לגבי זריקת סוכריות על חתן בר מצוה אחרי עלייתו לתורה, דלכאורה יש שאלה של איסור מעמר כאשר הילדים אוספים את הסוכריות, אולם יש לומר עפ"י מש"כ בשו"ע או"ח סימן ש"מ ס"ט דאין עימור אלא בגידולי קרקע, דהיינו בתבואה ובפירות שלא נתבשלו ולא נאפו ולא נטחנו, וכמש"כ בערוך השלחן סימן ש"מ ס"ג ובס' שביית השבת מעמר ס"ד סק"ט ובתהילה לדוד סימן ש"מ ס"ק ז', א"כ ברור שיכולים הילדים לאסוף הסוכריות. אולם לפי מה שהבאנו לעיל דבשמחת תורה התירו שילקטו את הפירות משום שמחה, א"כ י"ל גם לגבי עלייה לתורה לבר מצוה דיש להקל משום שמחה. ובפוסקים משמע דלא דווקא משום שמחת תורה הקילו, דהרי המהרש"ם בדעת תורה סוף סימן שכ"ד כתב דעל סמך חידושו של הא"ר שמתיר ללקט פירות בשמחת תורה, יש ליישב מנהג העולם שנותנים חיטים לציפורים בשבת שירה כשכר שאמרו שירה על הים, אעפ"י שמן הדין אסור לטרוח עבור בעלי חיים שאין מזונותן עליך, מ"מ כיון שעושין כן משום מנהג של מצוה מותר, ומביא את דברי הא"ר שהתיר כן לגבי שמחת תורה. וכ"כ בס' מנחת שי סימן של"ה ס"ה.

לכבות מאליהו אין נחשב שעושה ע"ד עצמו, רק עושה ע"ד אביו, ומחוייב מה"ת למנעו, דכתיב לא תעשה וכו' ובגן ובתך וכו', ואפילו ברעת אחרים מחוייבים הם למנעו (עכ"פ מדרבנן) כיון שעושה על דעתם. ואפילו למ"ד משאצ"ל פטור, ג"כ מחוייבים למחות בו (ובפמ"ג דן לדי' הרשב"א הנזכרת בס"י שמ"ג דבאיסור דרבנן א"צ למנעו, וברעק"א כתב דבעושה לדעת גדול אפילו לדעה זו צריך למנעו) (ס"ק ס"ד-ס"ו, ושעה"צ יעו"ש).

ה. כיבוי ע"י גוי: אסור לומר לגוי שיכבה (כשאינו סכנה), ואפילו בא מעצמו לכבות אסור לזרוז ולומר לו "כבה" וכדו' (ואפילו למ"ד משאצ"ל דרבנן, והרי התרנו שבות דשבות במקום הפסד, הכא חמיר טפי, דחיישינן דמתוך שבהול על ממונו, אם נתירו לומר לגוי יבוא לכבות בעצמו) [אולם כשיש בזיון כתבי הקודש, מותר לומר לו לכבות, וכמו שמותר לומר לו להצילם לרה"ר] (ס"ק ס"ג וס"ז וס"ח).
אבל א"צ למחות בו, או למנעו מלכבות כשבא מעצמו לכבות, והטעם דגם ע"ד עצמו הוא עושה (שמתכוין ועושה להנאת עצמו שיוודע שמסתמא יתנו לו שכר), ואפילו אם הוא עבדו המושכר לו לזמן ג"כ אדעתא דנפשיה קעביד, ולא דמי לנר שמדליק גוי לישראל שאסור, דשם כשמשמש ישראל נמצא גופו הנהה מהנר, ולא שייך אדעתיה דנפשיה, משא"כ הכא דבהכבוי מצד עצמו אין הנאת גופו.

ואף מותר לומר "כל המכבה אינו מפסיד" בפני הגוי, ושומע ומכבה, ואפילו לקרות לו ממקום אחר שיבוא לכאן מותר, אף שכשיבוא ויראה השריפה ודאי יכבה. ולענין אם מותר לקרות לו שיבוא לכאן, וכשבא לומר לו כל המכבה אינו מפסיד: בב"י בשם מהר"י אבוהב מתיר (לפי הגירסא דשם - וכע"ז במשנ"ב ס"ק ע"א, ובשעה"צ ס"ק נ"ט דן בזה, יעו"ש - ומשמע דנקט כן דשרי). והטעם שהתירו לומר כל המכבה וכו', דחיישינן שאם לא נתירו אפילו בלשון זה (וכן בשאר עניני הפסד והיזק) עלול לבוא מחמת הבהילות על ממונו, ולכבות בעצמו במזיד (ס"ו וס"ק ס"ח-ע"א).
ולומר לגוי בלשון נוכח "אם תכבה" לא תפסיד (ולא "כל המכבה" בל' נסתר), משמע ביו"ד דבזה אסור דהוי כאומר כבה, ובש"ג מצדד להקל בזה בדליקה (ס"ק ס"ז, וע"י שעה"צ ס"ק נ"ה במה שהעיר על האוסרים, וע"ע בס"י ש"ז ס"ק ע"ח בשעה"צ שהעיר על ההיתר).

ו. גרם כיבוי (שגורם שמכבה): **מותר במקום פסידא,** ומשמע בגמ' שאפילו אם מכויין לכך מותר כל שאינו אלא "גרמא", וה"ה בגרמא דשאר מלאכות, וילפינן מלא "תעשה" כל מלאכה, "עשיה" הוא דאסור הא גרמא מותר. **ואם מקרב הכבוי,** כגון שנותן כלי עם מים תחת ניצוצות הנופלים, שאין דבר המפסיק בין הניצוצות להמים, אסור מדרבנן (וליתן מים ע"ג טלית שאחז האש במקצתה יתבאר בסמוך) (ס"ב וביאוה"ל וס"י רס"ה ס"ד, ועי"ש דאפילו בע"ש אסור במקרב, ובטעם הדבר). [א.ה. ובמש"כ הרמ"א דגרם כיבוי שרי - "במקום פסידא", עיין בס"י תקי"ד ס"ג וברמ"א שם (דלא הצריכו מקום פסידא כדי להתיר הגרמא), וע"י שעה"צ שם ס"ק ל"א שכתב דהה"ה כאן אין לו מקור וחבר לשיטה זו, ושיש מחלקים בין שבת דאסור שלא בפסידא ובין יו"ט דשרי, יעו"ש. עוד עניני גרם כיבוי, נתבארו בס"י רס"ה לענין נתינת מים וכדו' לכבות הנר הנופל, ובס"י רע"ז לענין פתיחת הדלת בפני הרוח וכדו' (ושם דבעת שהרוח מנשב הוא מכבה ממש ולא גרמא, וכשאין הרוח מנשב עתה הוא בפלוגתא אחרונים, וע"ע בס"י תקי"ד ס"ג) (ובמשנ"ב שם ס"ק כ"ה שמבאר טעם המתירין כשאין הרוח מנשב, דאז חשוב גרם כיבוי)].

ז. תיבה שאחז בה האור: יכול לפרוס עור של גדי לח מצידה האחר שלא תשרף, ולהאוסרים מוקצה במקום פסידא, י"ל דהיינו כשחישב על העור מבעו"י לישב עליו, דאז אינו מוקצה, ולהמבואר כאן בס"ב דיש להקל כדעה דמוקצה מותר בפסידא, א"כ בכל גווני שרי (ס"ב ומשנ"ב).

ח. עושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה: שלא תוכל לעבור הלאה, ואפילו הם מלאים מים מותר, ואפילו כלי חרס "חדשים" (המלאים מים) שודאי יתבקעו כשתגיע אליהם הדליקה, ותכבה, מותר, דהוא גרם כיבוי במקום פסידא דשרי, ואפילו כשמתכוין לכך (ס"ב וביאוה"ל).

ט. טלית שאחז בה האור: יכול לפשטה שלא תהא מקופלת

להפסד, כגון שיש לו פירות על הגג וראה גשמים ממשמשים ובאים ועלולים ליפסד, התירו לו לטרוח בזה, ואפילו יותר מה' קופות (וט"ו סא"ן), ואפילו האוצר כולו, ג"כ מותר בכה"ג, ומ"מ דוקא להשיל דרך ארובה וכדו', אבל דרך חלון או מגג לגג או דרך סולמות וכדו', נחשב טירחא יתירה ואסור (א"כ במקום מצוה דשרי גם באופן זה - לפנות ד' וה' קופות) (ס"י תקכ"א ויעו"ש ע"ד).

בהלכות דליקה בשבת (מסימן של"ד) כיבוי ומניעת התפשטות הדליקה

א. מכבה: הוא ממלאכות האסורות בשבת, והכיבוי האסור מן התורה (לכו"ע) הוא כשמכבה הגחלת של עץ וכדו' כדי שתִּעֲשֶׂה פחמין, דבזה הוא צריך לגוף הכיבוי, וכיבוי סתם: כגון כשמכבה האש שלא תזיק, או כדי להחשיך שיוכל לישון, או כחס על הנר והפתילה וכיו"ב, הוי מלאכה שא"צ לגופה (ולרוה"פ איסורו מדרבנן, זולת להרמב"ם דנקט כר' יהודה דמשאצ"ל חייב).

ומ"מ לא התירו כיבוי מפני הפסד ממונן ואפילו הפסד מכובה (ס"ו) (ואף דבכמה שבותין התירו במקום פסידא, מ"מ איסור כיבוי חמיר משאר השבותין (אף להפוטרים במשאצ"ל) כיון דיש בו צד חיוב לכו"ע (היינו דגם משאצ"ל נחשב עכ"פ מלאכה, ואינה כשאר שבות בעלמא). (ס"י רע"ח ס"ג, וכע"ז בס"י שמ"ב ס"א ו בשעה"צ ס"ק ב שם). [וכן לענין בין השמשות או ע"י גוי, יש חומר בכיבוי ושאר המשאצ"ל משבות דעלמא].

ואדרבה כמה שבותין מצינו שהתירו בשביל שלא יבוא לכבות [כנזכר בס"ב ועוד], ופעמים שמצאנו להיפך שגזרו שלא להציל חפציו מפני הדליקה שמא יבוא לכבות, וכפי שיחבאר בעזה"ת.

ב. במקום "חשש" סכנת נפשות: מותר לכבות, ומצוה להודיע זאת ברבים (ס"ק ע"ד), וכגון שנפלה דליקה במקום שיש בחצר הסמוכה חולים או קטנים שאינם יכולים לברוח, מכבין אותה כדי שלא תעבור לאותה חצר ויסתכנו (ס"י שכ"ט ס"א). וכן כשיש חולה שיב"ס והנר הדולק מפריעו לישון, מותר לכבות, דפיקו"ג דוחה שבת (ומיירי כשא"א להוציא החולה לחדר אחר או עכ"פ להוציא הנר לשם - דמוקצה קיל מכיבוי - ס"י רע"ח ושם).

ג. כיבוי במקום היזקא דרבים: כגון שיש גחלת המונחת במקום שרבים עוברים ועלולים ליזקק בה, אם יכול לטלטלה ולפנותה לצד, יפנה ולא יכבה.
ואם א"א לפנות: אם הוא גחלת של מתכת, מותר לשפוך עליה מים לכבותה, דמדאורייתא אין נחשב לכיבוי [כיון דאינה אש שורפת], ובמקום היזקא לא גזרו חכמים. (ומשום מצרף ליכא, כיון שאין מכויין לזה).

ובגחלת של עץ לרוה"פ (הסוברים משאצ"ל פטור) מותר לכבותה, דהוא ג"כ דרבנן, וכן נקטינן. ולהרמב"ם אסור לכבותה (דס"ל משאצ"ל חייב, ואיסורו מדאורייתא, ולא שייך להתיר משום סתם היזקא) (ס"ב ומשנ"ב). [א.ה. במש"כ דבאפשר לפנותה יפנה ואל יכבה, י"לע אם הוא גם בגחלת של מתכת, וכדמצינו דאיסור טלטול קיל משאר שבותין (כנזכר בס"י זה בסק"ד - מהחיי"א), או דקאי אגחלת של עץ שכבוי חמיר טפי, וכנ"ל אות א'.]

ובהא דאין כיבוי בגחלת של מתכת, שכתב המשנ"ב משום "דאינו שורף", הנה ברש"י שבת קל"ד ע"א ד"ה בגחלת כתב דלא שייך כיבוי כיון "דאינו נעשה פחם", ומשמע דהבערה לכאורה שייך בה, וברמב"ם פרק י"ב ה"א כתב דהמתמם את המתכת כדי לצרפו במים חייב משום מבעיר, וכן המכבהו כדי לצרפו חייב משום מכבה (ועיין ראב"ד שם), ולכאורה מבואר דכשאינו מכויין לצרפו במים גם בהבערה אינו מה"ת, ועיין חזו"א ס"ו נ' סק"ח וט' שהאריך בדין גחלת של מתכת, וס"ל דבכל גווני הבערה של מתכת היא מה"ת, או משום מבשל (וכהרמב"ם בפ"ח) או מבעיר, יעו"ש.

וביאור אחר בחילוק שבין גחלת של מתכת לעץ נזכר בראשונים (רמב"ן שבת מ"ב ע"א בשם בה"ג - ועוד ראשונים), דעץ לא שכיח היזקא, שכל זמן דשורף הוא אדום וניכר, משא"כ במתכת.

ד. קטן שבא לכבות: אפילו לא הגיע לחינוך, צריך אביו למחות בו ולמנעו, דמצווה על שביתתו, ואפילו בבא

פינוי אוצר בשבת (מסימן של"ג)
א. אסור להתחיל ולפנות אוצר בשבת: כגון של תבואה או של כדי יין, אפילו כשאין בו משום מוקצה ומותר להסתפק ממנו, מ"מ אם כוונתו להוציא משם יין ותבואה כדי לפנות מקום באוצר אסור, ואפילו פחות מד' וה' קופות, והטעם משום טרחא, ויש מפרשים משום עובדין דחול (ובמפנה כולו איכא נמי גזירה שמא אתי לאשוויי גומות), וכל זה במפנה לדבר הרשות (ס"א וסק"א ב').

ב. אם התחיל לפנות מע"ש: משמע דמותר לפנות אפילו לדבר הרשות (ודלא כהט"ז שהחמיר בזה), ומ"מ גם בכה"ג מותר רק ד' וה' קופות וכדלקמן (סק"ב ושעה"צ ס"ה).

ג. לעשות שביל ברגליו: מותר כשעושהו ברגליו דרך הליכתו ויציאתו, דאינו בכלל "פינוי" (סק"ג).

ד. פינוי האוצר לדבר מצוה: מותר (ואפילו לא התחיל מע"ש), (דשבות זו דעובדין דחול הקילו בה במקום מצוה), ונחשב דבר מצוה: כגון כשמפנה לקבוע שם ביהמ"ד ללמוד, או לצורך הכנסת אורחים (לסעודה וכדו').

ואורחים אלו: דוקא שמתארחים אצלו, או שנתארחו אצל אחרים ומזמנם לביתו (דהיינו שאין להם משלהם לאכול וכדו'), ולאפוקי כשמזמן חבריו שיש לו בביתו לאכול לסעוד אצלו (דרך רעות). ואם מזמין את חברו לכבוד האורח לכבדו, גם הוא נחשב כאורח דמותר לפנות בשבילו, וכן כשקורא אורחים לסעודת מצוה ג"כ חשיב לצורך מצוה (ס"א וסק"ח ט' וביאוה"ל ד"ה וכל). [א.ה. ומ"מ סעודת שבת בעלמא חזינן דלא חשיבא צורך מצוה לזה].

ה. הפינוי שהותר: לצורך מצוה לא הותר לגמרי כי אם עד חמש קופות (של ג' סאין כל אחת), ולא יותר, משום טרחא, וכשמפנה אותם קופות לא יעבירם לכלים קטנים להוליכם בהרבה פעמים להקל המשאוי (אף שבין כולם יש רק ט"ו סאין או פחות), כיון דמרבא בהילוך ואוושא מילתא טפי (ס"ב).

ו. לפנות כולו: אסור אפילו לצורך מצוה, ואפילו לא היו שם אלא חמש קופות לא יפנה לגמרי רק ד' קופות, וה"ה דבהיו ג' או ד' ג"כ לא יפנה כולם. והטעם גזירה שמא יראה גומות בקרקע האוצר ויבוא להשוותם. ואם הוא מרוצף: להש"ג כיון דלא שייך אשוויי גומות מותר לפנות כולו, ולביאוה"ל הוא תלוי בפלוגתא דס"י של"ז (אם גזרו במרוצף אטו אינו מרוצף או לאו) (ס"א סק"ו וביאוה"ל ד"ה שמא).

וחמש קופות היינו השיעור לאדם אחד, ואם יש לו כמה אורחים מותר לפנות כשיעור זה לכל אורח, ומ"מ לא יפנה אדם אחד מהאוצר יותר מה' קופות (כשיעור ט"ו סאין), אלא יפנה כל אורח לעצמו או אדם אחר בעבורו (ס"ג). [א.ה. ויל"ע אם הט"ו סאין מותר דוקא כשמחולק לה' קופות כל אחת של ג' סאין, אבל קופה גדולה מג' סאין אסור אף שאין בין הקופות רק ט"ו סאין, ולכאורה מדין חביות של יין דס"ה משמע דבחבית אחת של ט"ו סאין מותר, וא"כ מה דאיתא שכל א' ג' סאין הוא לאו בדוקא, ורק שבין כולם יהיו יחד עד ט"ו סאין, ויל"ע].

ז. שלשול הקופות דרך חלון: אף דלא הותר הפינוי ביו"ט לדבר הרשות כהצלה מהפסד, רק דרך ארובה וכדו', אבל דרך חלון (שצריך להעלות אל החלון ואח"כ להורידו למטה וכו'), או בסולמות, או מגג לגג, אסור משום טרחא יתירה, מ"מ לצורך מצוה מותר (וה' קופות) אפילו בדרכים אלו של טרחא יתירה (סק"ד).

ח. חביות של יין שהובאו על עגלה אפילו במוצ"ש (דבשבת אסור שמא הביאו מחוץ לתחום), וה"י דעתו מבעו"י לשתות מהם, אפ"ה אסור להורידן, רק ימשוך שם ממנו יין בעודו על העגלה, והטעם משום עובדין דחול או טרחא יתירה, ולכבוד אורחים או לצורך מצוה וה"ה לצורך שבת אם אין יכול למשוך ממנו בעודו בעגלה (דג"כ נחשב צורך מצוה) מותר להורידם מן העגלה, ובלבד שאין בהם יותר מט"ו סאין (ומשמע דאפילו חבית אחת גדולה ט"ו סאין ג"כ שרי - וא"צ שיהיו חביות קטנות של ג' סאין - וגודל החבית ששיעורה ט"ו סאין הוא אמה על אמה ברום אמה וג' אצבעות).

ובמקום הפסד יש דעות אם מותר בזה אמירה לגוי, ומשמע דדוקא בהפסד גדול, אבל בקצת הפסד לכו"ע אסור. ואם הגוי פורקן מעצמו בשבת, א"צ למחות בידו.

ט. פינוי אוצר ביו"ט: אפילו לדבר הרשות מותר כשחושש

שלא תאחזו ע"ז האור בכולה, ומתכסה בה כדרכה ואינו חושש אם נתכתבה ע"ז, וכתב השו"ע ויש מי שאומר שצריך שלא יתכוין לכך (והוא מהטור), והיינו (כ"פ הט"ז) שלא יתכוין בפעולתו לכבות מה שכבר הודלק, רק שלא תדלק יותר, ואם אירע שע"ז נכבה לגמרי אין חושש, כיון שלא נתכוין לכך (וסובר הט"ז דכן נקטו גם שאר הפוסקים כהטור לאסור), ולדינא משמע באחרונים דאפילו בנתכוין שיכבה מותר, ובלבד שיזוהר שלא ירוץ ויקפוץ וינענע עצמו אנה ואנה כדי שיכבה, דזה כמעשה כיבוי ממש ולא גרם כיבוי הוא, ורק יתעטף בה כדרכה (ולדעת הב"ח והמג"א גם הטור עצמו כוונתו לכך) (סכ"ג וס"ק נ"ד ונ"ה ושעה"צ סקמ"ו). [א.ה. ועיין בב"י שהבין דברי הטור דדוקא כשצריך ללבשה, לובשה ואין נמנע, אבל לא ילבשה כדי שתכבה, וחסר מנתנית מים דהכא עושה מעשה בגלל האש].

י. ליתן משקים על בגד שאחז בו האור: י"א דאסור, דכיון דהמשקים עצמם בעין שבטלית נוגעים באש הוי כמקרב כיבוי (ולא דמי לכלים מלאים מים שהכלי מפסיק בין המים לאש), ויש מתירים דאין נחשב נתינת המים ע"ג הטלית קירוב כבוי, דאין מכבים האש הקיימת ורק מונעים שלא יתפשט האש להלאה, ומשום כיבוס ס"ל ג"כ דליכא, דסוברים דאין שייך שרייתו זהו כיבוסו רק במטונף ולא כבגד נקי, ויש מחלקים דבשאר משקים מותר דהוי כגורם כיבוי, ומשום ליבון ליכא בשאר משקין, אבל במים (וכיו"ב ממשקים המלבנים כמבואר בס"י ש"ב) אסור משום כיבוס, וכן נקט השו"ע. (ובביאור"ל ס"י ש"ב מצדד דמעיקר הדין העיקר דאין בו כיבוס, ומ"מ יש לחוש ולהחמיר כהאוסרים) (סכ"ד ומשנ"ב).

יא. ספר תורה שאחז בו האור: פושטה וקורא בה, ואם כבתה כבתה, ומותר לקרוא לגוי ולומר לו שיכבה (ס"ק נ"ה).

יב. לכפות קערה על הנר כדי שלא תאחז האש בקורה, מותר, והיינו בקערה של חרס, דבשל מתכת שמתחמם אסור משום "מבעיר", וכן צריך לזוהר להניח אור בין הקערה (לשולחן) והנר, דאל"כ יכבה הנר (סכ"ג ברמ"א וס"י רע"ז ס"ה ומשנ"ב, ועי"ש עוד מעניני מוקצה וכיו"ב). [א.ה. ובמש"כ בס"י רע"ז ס"ק כ"ב לאסור בשל מתכת שמתחמם, לכא"ל ברמב"ם כ"י "כדי לצרפו במים", ומשמע דבלא כוונה זו אינו בכלל מבעיר, ויל"ע, ועמ"ש"כ לעיל אות ב' בהערה בענין "גחלת של מתכת"].

יג. כבוי בזמן הזה: כתב הרמ"א דבזה"ל שאנו שרוים בין הגוים, ויש בדבר חשש סכנת נפשות, דכשהדליקה מתגברת הם חוטפים ושוללים ובוזזים, וכשאדם מעמיד עצמו על ממונו יבואו להרוג אותו, מותר לכבות הדליקה אפילו ע"י ישראל, ואפילו הדליקה בבית הגוי, וכן נוהגים (ומצוה להודיע זאת) (סכ"ו ברמ"א ומשנ"ב).

ומזה יצא ההיתר לכבות בכל מקום: כיון דאפשר שאם לא יכבנה שיהי' שם בעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח ויסתכן (ס"ק ע"ג).

(ובאופנים אלו שמותר הכבוי במקום חשש ספק נפשות, אם מותר להציל מן הדליקה, יבואר בס"ד לקמן בדין המקומות הכלולים באיסור ההצלה וכו', ומובא בסק"ד במשנ"ב).

ומסיים הרמ"א: ומכל מקום הכל לפי הענין, דאם היו בטוחים ודאי שלא יהי' להם סכנה בדבר, אסור לכבות.

יד. כפרה על איסור כיבוי בשבת: אם כיבה (או שאר איסור) במקום חשש סכנת נפשות, אפילו הציל ממון ג"כ, א"צ שום כפרה, כדי שלא ימנעו מלהציל ולכבות, ומה שנהגו נשים המדליקות בשביל יולדת בשבת, שמתענות אחר כך, הוא הוללות וסכלות (סוס"ק ע"ו (ושעה"צ סקס"ג) וס"ק ע"ח).

אבל אם עשה מלאכה, ואפילו דרבנן, לצורך הצלת ממון שלא במקום סכנת נפשות, צריך כפרה, וכתב הרמ"א דיתענה ארבעים יום בימי שני וחמישי, ויכול לדחות לימי החורף (הקצרים), ולא יאכל בשר וישתה יין בלילה שאחר התענית, ויתן במקום חטאת י"ח פשיטים לצדקה (שהוא ערך של הפחות שבכבשים), ויאמר שנתנם "במקום" חטאת לצדקה (ויזוהר שלא לומר שנתן זה "עבור" חטאת), ומהנכון שיאמר פרשת חטאת, ויבין אופן הקרבתה, דארז"ל דכל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, ואם ירצה לפדות התענית יתן כנגד כל יום י"ב פשיטין לצדקה, וזהו שיעור הפחות, והעשיר יתן יותר לפי עשרו, דטעם הפדיון שצער הממון שקול כנגד התענית.

וכל זה בין באיסור דאורייתא ובין באיסור דרבנן כשעבר בשוגג, או אפילו במזיד כגון שחפר גומא להטמין מעות מפני האנסים וכיו"ב, אבל העובר בשאט נפש למלאות תאוותו צריך כפרה יותר ויותר, כי הוא חייב סקילה או עכ"פ כרת, ולכן צריך תשובה שלימה. ואם טלטל נר דלוק כדי

להציל ממון, ג"כ צריך כפרה, ומ"מ מצדד הדגומ"ל להקל בתענית ג' ימים שני וחמישי ושני. וגם בתחומין שהחמירו להתענות ארבעים יום, מיירי כשלא הי' כ"כ מורא והפסד רב (שהרי יש מקילין בהגך במקום הפסד כמובא בסעיף ב', ובמוקצה סתם משמע דיש להקל יותר בכפרתו, רק דבנר דלוק חמור יותר דיש בו ג"כ חשש כיבוי).

באיסור הצלה מדליקה ומקומות האסורים והמותרים בו
א. איסור הצלת חפצים מבית שיש בו דליקה בשבת: אסור חכמים להציל ולהוציא חפציו מבית שהדליקה בו ולהוציאם לחוץ (אף שהוא חצר המעורבת שמותר להוציא אליה בשבת דברים אחרים) - ולקמן יבואר להיכן אסור להציל ולהוציא, והטעם משום דאיכא למיחש דמתוך שבהולים וטרודים בהצלה ישכחו את השבת, ויבואו לכבות (בשוגג) את הדליקה, ולפיכך גזרו שלא יציל משם (כי אם דברים מסויימים, וכגון מזון ג' סעודות וכדו' כדלהלן), שלא לבוא לידי כיבוי ח"ו (ס"א וסק"ג).

ואף דלענין להציל "מת" מן הדליקה מצינו בהיפוך: שהתירו להוציא ולהציל (באופנים המבוארים בס"י ש"א), ומטעם דבהול על מתו, ואם לא נתיר לו להוציא יבוא לכבות הדליקה (ובהיפך מכאן דאסור להציל שמא יכבה), תירצו התוס': דב"מת" בהול עליו טפי, ואי לא שרית ליה להוציא יבוא לכבות במזיד ולכך התירו, משא"כ בממון שאין בהול כ"כ, ולא יבוא לכבות במזיד אף אם לא נתיר לו להציל, ורק חששו שע"י שנתיר לו להציל עלול לשכוח ולכבות בשוגג מתוך טרדתו (סק"ג).

ומ"מ התירו להציל כדי מזון וכלים הנצרך לסעודות שבת שלפניו, וכן להציל מלבושים דרך לבישה (אפילו יותר מהנצרך לשבת), וכן כתבי הקודש, ואי"ה יבואר לקמן (וכן יבואר בס"ד לענין הצלת מעות מבית הדליקה אם מותר, והיתר כיבוי בזה"ל כשיש סכנה).

ב. בתים הסמוכים לבית שבו הדליקה: כיון שעדיין לא אחזה במ הדליקה, יכולים להציל כל מה שירצו, דאינם בהולים כ"כ (ואין האיסור רק בבית שבו הדליקה), וכ"ז בדברים המותרים בטלטול (סק"ד).

ולענין הצלת דברים "מוקצים", כמעות וכדו' [בבתים הסמוכים]: יש מתירים לטלטלם ולהצילם מן הדליקה, כדי שלא יבוא לכבות, דבמקום פסידא לא חששו לאיסור מוקצה, ודומיא דמי שהחשיך לו בדרך, שהתירוהו להוליך כיסו פחות מד"א כדי שלא יבוא לאיסור תורה, ויש אוסרים, דכיון דהדליקה עדיין בבית אחרים אין בהול כ"כ ולא חיישינן שיכבה, וי"א דמותר לטלטל המוקצה ע"י כיכר או תינוק (אבל בלא"ה ס"ל כהאוסרים), ואף דאמר"י בעלמא דלא התירו כיכר ותינוק אלא למת, הכא בפסידא הקילו.

ולהציל לחצר שאין מעורבת או לכרמלית: במהר"ש משמע דגם זה מותר (בפסידא), אבל בפוסקים משמע דלא התירו כ"א לחצר המעורבת, אא"כ מוציא "שלא כדרך הוצאה" דאז יש להקל בפסידא להוציא חוץ לעירוב (סק"ו וביאור"ל ס"ב ד"ה דבמקום וס"י ומשנ"ב, וס"י ש"א סל"ג ומשנ"ב שם).

וכל זה אמרינן מבתי אחרים, אבל להציל מעות מבית שבו הדליקה לד' רה"פ אסור מכלל איסור הצלה מן הדליקה שמא יבוא לכבות, ויש מקילין בזה וסוברים דבדבר שהוא חשוב מאד אצל האדם כמעות חיישינן להיפך, שאם לא נתיר לו יבוא לכבות, ולכן עדיף שיציל ויטלטל המוקצה וכדו' שלא יבוא לדאורייתא. והעיקר כהאוסרים, אבל המיקל אין למחות בידו דיש לו על מי לסמוך (סק"ה ושעה"צ סק"ג וביאור"ל ס"ב ד"ה ויש מתירין). [א.ה. ועיין ב"י שהביא דהרמב"ן כתב דהוא סברא בלא ראי', והבינו המ"מ (בפכ"ג ה"כ) ובש"ג (דף מ"ד ב' מדפי הרי"ף אות ב') דפליג על המתירין להוציא כל מה שירצו בבתים הסמוכים, וסובר דדינו כבית הדליקה].

ובמש"כ דיש מתירין ע"י כיכר או תינוק, לכאורה קאי גם לענין בתים השכנים, וכמשמעות המשנ"ב ס"ק מ"ז בסופו, שציינו ע"ז ועיין ס"ב דיש מתירין אפילו בלא כיכר כלל, והוא מהמג"א שמציינן לשם (והמג"א ודאי פירש היתרא דס"ב רק הסמוכים), ומש"כ בשו"ע הגר"ז ס"ח דע"י כיכר ותינוק מותר מבית שבו הדליקה, צ"ל דהיינו בציר ממזון ג' סעודות (וכן תינוק וכתבי הקודש דשרי להוציאם), וכמשמעות לשונו, והבין דאף בבית של הדליקה מותר על ידיהם, דכיון דבעינן להיכר זה שוב לא חששו שיכבה.

ג. אנשים אחרים שאינם מבני הבית, האם יכולים להציל מבית הדליקה: אם אמר להם "בואו והצילו לכם" דינם כבעה"ב, ומותרים להציל רק מה שהותר לבעה"ב, דכיון שמצילים לעצמם גם הם בהולים, אבל כשמצילים בלא אמירתו שאז הם מצילים עבור הבעה"ב, כתב החי"א

דאפשר דמותרים להציל הרבה, דהם אינם בהולים, ואפילו מעות מותרים להציל (לדעות הנ"ל אות ב' המתירות - אף דלדידהו הרי ליכא פסידא), ומ"מ לכרמלית לא יצילו עבורו, כיון דלדידהו ליכא פסידא (והיינו לשיטתו שסובר כמהר"ש, המתיר במקום פסידא אפילו לכרמלית - מ"מ הכא אסור). [א.ה. ושאני איסור מוקצה שמתיר החי"א, דקיל יותר (ועי"ש בחי"א טעמו, וע"ע בשו"ע הגר"ז שסובר דלאחרים ג"כ אסור להציל לבעה"ב יותר ממזון ג' סעודותיו (ואם כבר הציל, אסור להם להציל בשבילו עוד)].

ד. להציל "מחדר לחדר" בבית שבו הדליקה: מותר לכו"ע (ס"ק כ"ח). [א.ה. והוא משלטי גבורים מ"ד ב' מדפי הרי"ף אות ב', וכתב הטעם: דכיון דלא שרינן אלא לפנות מזוית לזוית בבית עצמו, איכא היכרא דלא אתי לכבויו, ומסיים: ומיהו צ"ע וכו'].

ה. להציל מן הדליקה "ל"בית אחר" (המעורב עמו): יש מתירין (סה"ת וכמה ראשונים) וסוברים דדוקא "לחצרות ומבוי" הסמוכים לרה"ר וגם אינם מקורים, דדמו לרה"ר, ולכן לא התירו להציל (כ"א מזון סעודות וכו'), אבל לבית אחר המקורה, אין חוששים שיבוא להוציא לרה"ר, דלא מחלף ביה. (וכתב המשנ"ב דאף דאיסור הצלה הוא גזירה "שמא יכבה", מ"מ ס"ל לדעה זו דלא גזרו רק היכא דאיכא חשש הוצאה ג"כ).

עוד התירו להוציא מבית של הדליקה לחצר שלו שאין בה דיורים נוספים (שא"צ עירוב עמו), ולהציל כל מה שירצה, דדומה לבית אחד ומוציא מחדר לחדר דשרי (וע"י שעה"צ ס"ק י"ט דלהט"ז משמע דאפילו חצר שיש בה דיורין שרי, בחצר הקרובה לבית, שאין בה טורח כ"כ, ותמה עליו).

ויש אוסרים וסוברים דאין חילוק בין חצר אחרת ל"בית" אחר, ובין חצר שלו לחצר של רבים, דבכולהו שייך חששא דשמא ישכח ויכבה.

וכתב המשנ"ב (ס"ק כ"ט) דלמעשה כיון דהוא מילתא דרבנן אפשר דיש לסמוך להקל (ס"א משנ"ב ושעה"צ). [א.ה. ועיין ט"ז (וכמדו' שכן הוא בב"ח) שחילקו בין הא "דבית" אחר, לבין "חצר שלו" דקילא טפי, וסוברים דאין ענינם שוה להדדי].

ו. הצלה באופן שהותר לכבות: בזה"ל וכדו' באופנים שהתירו לכבות משום סכנת נפשות (וכדלקמן), כתבו כמה אחרונים דבכה"ג מותר ג"כ להציל מזון כל מה שירצו, וכדין בתים הסמוכים (וכן מעות למתירין בס"ב לשכנים), דלא שייך לגזור שלא להציל שמא יכבה, כיון דמותר הכבוי. וכתב המשנ"ב דאפשר לדחות, דאפשר דמתוך בהילות יבוא לשאר מלאכות האסורות כהוצאה לרה"ר וכדו', ומ"מ אין למחות ביד המקילין, דהט"ז סובר ג"כ דמעות מותר להציל (לד' סה"ת) אפילו מבית שבו הדליקה, כשאין עובר על איסור דאורייתא (וכמו שיבואר בס"ד להלן).

בפרטי הצלת מזון ג' סעודות ומלבושים

א. מזון ג' סעודות: אף שאסרו ההצלה מבית שבו הדליקה, מ"מ התירו להציל שיעור מזון הסעודות שעדיין לא אכלו, דהיינו אם הדליקה היתה בערב קודם הסעודה, יכולים להציל מזון שלוש סעודות שעדיין לא אכלו, ואם הוא אחר סעודת הלילה אין מצילין רק ב' סעודות, וכן קודם סעודה ג' יכולים להציל כדי מזון סעודה אחת. ואם הוא בשחרית אחר חצות: כתב הב"ח דאין מציל רק סעודה אחת, אף שלא אכל עדיין סעודת שחרית, ובפמ"ג פקפק בזה (ס"א וסק"ב).

ומצילין גם מזון ג' סעודות (או פחות כפי הסעודות שנותר לאדם לאכול עדיין וכנ"ל) לבהמה מדברים הראויים לה, והטעם משום דאסור לאדם לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו (ביאור"ל ד"ה והראוי). [א.ה. ועיין במה שהעיר בזה הכה"ח (ובהערות לס' מור וקציעה הוצאת מכון י-ם)].

ב. לחולה לזקן ולרעבתן: מצילים כשיעור הראוי לאדם בינוני, דלא חילקו בשיעור ג' סעודות בין להקל ובין להחמיר (ס"ה ומשנ"ב).

ג. מותר להציל כלי אכילה ושתייה הנצרכים לו לאותו היום לצורך סעודותיו, וכלי שתייה לצורך כל היום (ס"ז ומשנ"ב וביאור"ל).

ד. לחם משנה: מותר להציל שיהי' לו לחם משנה לכל סעודותיו (אף שא"צ להם לאכלם), ומשקים מותר להציל לצורך כל היום (אפילו אכל סעודה ג' וכדו'), דכל היום ראוי לשתייה, אבל יין אינו מותר רק לצורך ג' סעודות (ביאור"ל ס"א ד"ה ובשחרית).

ה. בעה"ב אם יכול להציל לכל בני הבית: או דבעינן שכל אחד יציל רק לעצמו (וכמו לענין פינוי אוצר בס"י של"ג), מסתפק בפמ"ג, ומצדד הביאור"ל דאכן יכול להציל עבור כל

בני הבית (ביאורו"ל ס"א ד"ה כד).

ו. הצלת כמה מינים: אף שהציל ממין אחד מזון ג' סעודות כגון "בשר", יכול להציל ג"כ "דגים" למזון ג' סעודות [א.ה. היינו לכאורה אף כשהציל מהבשר כמות שיוכל לשבוע ממנה הג' סעודות בלא דגים, ומ"מ מותר אח"כ לחזור ולהציל דגים], שאומר בדגים אני חפץ, **וכן בשאר שני מינים** אם הציל מין אחד, יכול לומר במין השני אני חפץ, ולחזור ולהצילו.

וכן אם הציל פת הדראה (סובין) יכול לחזור ולהציל פת נקיה, מפני שיכול להערים ולומר מחמת בהילותי שכחתי ולקחתי פת הדראה, אבל באמת אני רוצה בפת נקיה, ואפילו לכתחילה יכול להציל הדראה ואח"כ נקיה. **אבל להיפך**, דהיינו אם הציל כבר פת נקיה, אסור לחזור ולהציל פת הדראה, דבזה אין שייכות ערמה לומר פת הדראה ניחא לי (ס"ג ומשנ"ב).

ז. להציל בכלי אחד: הא דאסור להציל רק מזון ג' סעודות, היינו כשהם בכמה כלים, **אבל אם כולם בכלי אחד אפילו יש בו מזון מאה סעודות**, כגון סל מלא ככרות וחבית מלאה יין, **מותר להצילו**.

ומותר ג"כ להביא טליתו (או כלי גדול) ולערות לתוכו מזון שה"י מונח בכמה כלים, **אף שחזור כמה פעמים** ומניח לתוכו, ואח"כ מוציא טליתו עם כל המאכלים המונחים בה יחד, אף שהם הרבה סעודות. **ודוקא** כששופך לתוך הטלית, **אבל אין יכול להניח בו הרבה כלים מלאים** ולהוציאם בפעם אחת בתוך הטלית, כיון שהם בכלים מחולקים (אא"כ אין בהם אלא ג' סעודות וכו', וכנ"ל דמותר).

ח. אם יש לו מזון אחר מחוץ לבית שבו הדליקה, ג"כ מותר להציל מבית הדליקה מזון ה"סעודות" הנ"ל, **ואפילו אם מתענה תענית חלום** ג"כ יכול להציל, **דלא חלקו חכמים, וכן אפילו הציל בעה"ב מזון הרבה** יכולים בני הבית להציל לעצמם מזון ג' סעודות, אף שיכולים לאכול משלו, דלכל אחד התירו להציל מזון הסעודות (סק"י). [א.ה. מש"כ בהציל בעה"ב מזון הרבה היינו בכלי אחד וכדו', אבל פשיטא לכאורה דאם הציל בכלים מחולקים עבורם בנפרד (וכנזכר אות ה' לעיל) לא יוכלו שוב להציל עוד לעצמם].

ט. מצילין מיום הכפורים לשבת הסמוכה לו (כגון שחל יוה"כ בעש"ק), דהרי בשבת לא יוכל להכין אוכל אחר (ואף שלא שייך האידינא יוה"כ בע"ש, נקטו כאן ללמד שאפילו חל בחמישי אם יודע שלא ישיג ביום שישי לקנות לשבת, יכול להציל לשבת).

ומצילין מיוה"כ למוצאי יוה"כ מזון סעודה אחת, אף שלערב הוא חול, מ"מ מפני הסכנה שיתענו עוד כשלא יהי' להם מה לאכול בלילה, הקילו.

אבל אין מצילין משבת ליו"ט, שהרי יכול להכין ביו"ט עצמו, וכן אין מצילין משבת ליוה"כ שאחריו (היינו למוצאי יוה"כ, ואפילו סעודה אחת אסור שהרי אינו אוכל אלא לערב, ויטרח אז ויכין), ואף דביוה"כ עצמו התירו, שבת חמירא מיוה"כ, **וכן לא יציל משבת לשבת הבאה** (ס"ד ומשנ"ב). [א.ה. ועיין במג"א שהביא דברי התוס' דביוה"כ עצמו אסור להציל להאכיל לבניו שאינם מתענים].

י. יכול לומר לאחרים בואו והצילו לכם: והם יכולים להציל לעצמם כל אחד מזון ג' סעודות (הנ"ל) (אבל לא יותר, דכיון דמצילין לעצמם בהולים הם ובכלל איסור ההצלה), וזוהי בזה לעצמם מן ההפקר שהפקיר.

ואם אין רוצים לזכות (כיון שיודעים שלא הפקיר מרצונו), **רק רוצים לקבל שכר** על הצלתם ומחזירים לבעה"ב, מותרים, ואין נחשב שכר שבת כיון שזכו בממון מן ההפקר, ומשלהם נותנים לו (ובמג"א דן ע"פ המבואר בחו"מ דדינא דמלכותא שאין מהני יאוש, וא"כ י"ל דינא הפקר, ובמשנ"ב מחלק דאפשר דהכא שאני כיון שאמר להם להדיא הצילו לכם).

ואם החזירו לו "ואח"כ" מבקשים שכר: בחול בודאי צריך לשלם לו, אבל בשבת יש מצדדין לומר דאסור, כיון דאחר שכבר החזיר מקודם בשתיקה כבר זכה בו הבעלים בחזרה, ואח"כ כשמבקש שכר (אף שכה"ג כשהציל בחול חייב לו שכר ע"ז, מ"מ בשבת) הוי שכר שבת ואסור, כן מצדד המג"א בשם הש"ג, ובא"ר מפקפק וס"ל דמותר (דאין זוכה בעלים כשהחזיר, דאפשר שהחזיר אדעתא שיתן לו שכר, ודחה הרא"י שמביא המג"א בזה).

וחסיד לא יטול שכר כלל, דיש לו לוותר משלו בכל דבר שיש בו נדנדוד עבירה (סוס"ק כ"ד - מהגמרא).

והצלה זו שאמרנו במזון (וכלי אכילה) (בין ע"י עצמו ע"י אחרים), **אינה אלא לחצר המעורבת**, אבל לחצר שאין מעורבת אסור להציל כלל (כשאין במזון זה צורך חיי נפש

וסכנה בלעדיו) (ועיין בהמשך לענין הצלת מלבושים שיש כמה חילוקים לדין זה) (ס"י ומשנ"ב).

וכל זה שיכולים להציל הזכרים לעצמם וכו', היינו דוקא כשאמר "בואו והצילו לכם", אבל בלא"ה אין נחשב כהפקר אף שיש דליקה, שיכול לומר להם אני הייתי ממציא ישראלים שהיו מצילים לעצמם ומחזירים לי, גם שהייתי יכול להציל ע"י גוי (ס"ק כ"ב).

וכתב הביאור"ל דכשאמר "בואו והצילו" ולא סיים "לכם", לכאורה ע"כ דזוהי בו, דהרי שיצילו עבורו ודאי דלא נתכוין, דזה אסור, וע"כ שמתפרש שיצילו לעצמם, ודלא כהב"ח שפירש ל' בואו והצילו דהיינו עבורו (ויישבו בדוחק דאפשר דכל זמן שאין אומר "לכם", אף שלעצמם אין זוכים מ"מ אינם נעשים שלוחים עבורו). (ס"ט ד"ה כיון).

יא. הצלת מלבושים: אם מוציא בידינו אין מותר כ"א מה שצריך לאותו היום בלבד, וכמו אוכלין ומשקין (ס"ק י"ח). **אבל כשמוציא דרך לבישה:** לובש כל מה שיכול ללבוש (זה ע"ג זה) ומוציא ופושט, וחוזר ולובש ומוציא ופושט, כמה פעמים שירצה, **והטעם דלא גזרו** שמא יכבה, דכיון שהצריכו שיוציא דוקא **דרך מלבוש, רמי אנפשיה ומדכר, ויש אומרים** שאין לובש ומוציא **אלא פעם אחת בלבד, והלכה כדעה ראשונה** המתרת אפילו כמה פעמים (ס"ח).

ובמלבושים יכול לומר **בואו והצילו "עיימי"**, דהיינו שיצילו בשבילו, דדוקא במזונות דרך ג' סעודות, לא שייך שיצילו עבורו יותר, אבל במלבושים דקחזי ליה לכולי יומא, יכולים להציל עבורו הרבה, וגם יכולים האחרים לפשוט ולחזור וללבוש כמותו (ס"ט וס"ק כ"א).

והצלת מלבושים בדרך לבישה, אם יכול להציל גם לחצר שאין מעורבת ולרה"ר: יש בזה ב' דעות, **לדעה ראשונה:** אף שמוציא דרך מלבוש, מ"מ לא התירו להציל אלא לחצר המעורבת, כדי שלא ישכח שהוא שבת ויבוא לכבות, וכן נקט הב"ח. **ודעה שניה: שמותר להוציא "דרך לבישה" לחצר שאינה מעורבת ג"כ, ואפילו לרה"ר מותר, וכן נקטו להתיר כל האחרונים** (ובמג"א משמע דלא פסיקא ליה דגם לרה"ר מותר, ולרה"ר דידן ודאי יש להקל) (אבל שלא דרך לבישה לכו"ע אין מותר רק לחצר המעורבת, ושיצילו לעצמם וכו', כדין מזון וכלי אכילה) (ס"י ומשנ"ב, ושעה"צ סקט"ז).

יב. הצלת מת מן הדליקה: מת וספרים בבית ויש ספוק להציל שניהם, מת קודם (ס"ק ל' וס"ק ס"ח). [א.ה. בס"ח ובמג"א הגירסא ויש "ספק", וי"ג "ואין ספוק" להציל שניהם, וכן הוא בס"ק ל' במשנ"ב שכ' בסתם הצלת המת קודם לספרים]. ושאר עניני הצלת המת מן הדליקה נתבארו בס"י ש"א.

יג. בריא ומסוכן: הבריא קודם להצילו מן הדליקה (ס"ק ס"ח).

הצלת כתבי הקודש

א. כתבי הקודש (וכן תפילין ומזוזות וכדו'): מצילין אותם מפני הדליקה אפילו מבית שבו הדליקה, דמפני קדושתן לא גזרו בהם איסור ההצלה (ס"יב). **ומותר להציל ולהוציא אפילו לחצר שאינה מעורבת**, או למבוי שלא נשתתפו בו, ובלבד שהם מתוקנים בשלוש מחיצות ולחי (או קורה וכדו' - כתיקון חצרות ומבואות בראוי) (דהיינו שחסר רק השיתוף והעירוב חצרות), אבל אם אין המחיצות מתוקנות כראוי הוי כרמלית ואסור (ס"יז).

ב. לומר לגוי להציל הספרים מן הדליקה: כתבו בשם גאון **דמותר**, ואפילו מוציאם **דרך רה"ר**, וכן **מותר לו לכבות** הדליקה כדי להצילם, דהתירו שבות דאמירה לגוי מפני בזיון כתבי הקודש, ושאר ספרים וגמרות ג"כ בזה הכלל (ס"י"ח ומשנ"ב וס"ק ס"ח).

ג. הא דהתירו להציל כתבי הקודש: היינו באותם שהותרו ליכתב ולקרות בהם, אבל אותם שלא הותר לכתבם וכדלקמן אין מצילין אותם בשבת מן הדליקה, שהם אסורים בטלטול, וכן בחול א"צ לגנום (אלא מניחם במקום התורפה והם מתקלקלים מאליהן, אבל לא יקלקלם בידים - שו"ע הגר"ז). (ובשעה"צ "ס"ק ל') העיר במה דמשמע דכשאסור לקרות בהם א"צ גניזה, ובמשמעות הגמ' נראה דגם הם צריכים גניזה, ויעו"ש מה שיישב בזה) (ס"י"ב ומשנ"ב). [א.ה. אכן אם כתובים בלה"ק ובכתב אשורית בסיקרא, אף שלא הותר לכתבם ולקרות בהם מ"מ מצילין מן הדליקה, ובחול גונזם מפני האזכרות שבהם, ויבואר בס"ד לקמן].

ד. אלו כתבי הקודש שמותרין לכתבן (שמצילין מן הדליקה): מדין התורה, וכן עשו בדורות הראשונים עד חכמי הגמ', **לא הותר ליכתב רק תורה שבכתב** (כ"ד ספרי הקודש -

תנ"ך) **ודוקא בלשון הקודש, וכתב אשורית, ובדיו, אבל תורה שבעל פה**, או אפילו תורה שבכתב אם אינה כתובה כדניה, וכגון בשאר כתב או לשון או שכותבה בסיקרא וכדו', ולא בדיו, אסור לכתבן ולקרות בהן, ואין מצילין מן הדליקה.

והאידינא שנתמעטו הלכות והדעת והזכרון, וחששו שישתכחו דברי התורה, התירו לכתוב תושבע"פ דהיינו ש"ס וספרים, וכן מטבע ברכות שתיקנו חכמים ("סידורים") כדי שלא ישתכחו, וכן התירו לכתוב בין תורה שבכתב ובין שבע"פ **בכל כתב ולשון**, שהעם מבינים ובקיאם בו, **כדי שיבינו כל העם** את דברי התורה, דאין הכל מבינים בכתב ולשון הקודש (וגם יכול לכתוב בסיקרא וסם חוץ מתורה שבכתב (כ"ד ספרים) הכתובה בלה"ק וכדלקמן), **וסמכו כל זה על מה דכתיב עת לעשות לד' הפרו תורתך**, ומאחר שהותר עתה לכתבן יכול להציל מן הדליקה, וצריך בחול לשמור על קדושתן שלא יהיו במקום הפקר, רק **לגנום כראוי** (ס"י"ב ומשנ"ב). (והא דמותר **בכתב** אחר, כן מצדד במג"א מפני שאין הכל בקיאין בכתב אשורית, ומ"מ לא פסיקא ליה לגמרי דבר זה, ע"י ביאור"ל ד"ה או ושעה"צ סק"ו).

ה. ומ"מ גם האידינא לא הותר לכתוב הכל: וכגון **לכתוב תורה שבכתב** (או בע"פ) **בלשון שאין העם בקיאין בו**, אסור, דבזה לא שייך "עת לעשות לה'", ואסור לקרות בהם או להציל מן הדליקה בשבת, אם כתובם בו (ס"ק ל"ה).

אבל אם כתובים בלשון שהעם בקיאם בו: גם האחרים שבקיאם בלשון הקודש צריכין להציל ספרים אלו, שהרי ניתנו לקרות בהם כאן לאותם שאין בקיאם בלשה"ק (ודלא כמשמעות מחה"ש דהבקי בלה"ק אסור להצילם, לד' הר"ן בשם ראב"ד) (ביאור"ל ס"י"ב ד"ה בקיאים).

אכן מי שבקי בלה"ק לא הותר לו לכתוב כתבי הקודש אסור, דבזה לא שייך "עת לעשות לה'", ואסור לקרות בהם או להציל מן הדליקה בשבת, אם כתובם בו (ס"ק ל"ה). **אבל אם כתובים בלשון שהעם בקיאם בו:** גם האחרים שבקיאם בלשון הקודש צריכין להציל ספרים אלו, שהרי ניתנו לקרות בהם כאן לאותם שאין בקיאם בלשה"ק (ודלא כמשמעות מחה"ש דהבקי בלה"ק אסור להצילם, לד' הר"ן בשם ראב"ד) (ביאור"ל ס"י"ב ד"ה בקיאים).

ו. תורה שבכתב בסיקרא: אסור לכתבו ולקרות בו **אם כתובים בלה"ק**, דכיון דמעיקר הדין ניתנו ליכתב כדנים (בלה"ק אשורית ובדיו), אף דהותר לשנות ולכתבם בשאר כתב ולשון [ואז מותר גם לכתבם בסיקרא], מ"מ לא הותרו לכתוב בסיקרא, דבזה לא שייך עת לעשות וכו', מאחר דהדיו מצוי בקל ויכול לכתבו כדינו לגמרי, ויכתבם כדינו **(משא"כ כשכותבם בשאר לשון**, או הכותב תושבע"פ ואפילו בלשון הקודש (האידינא דהותרו), דיכול גם בסיקרא, דבלא"ה אין נכתב כדינו).

וכל זה לענין לכתוב ולקרות בהם, דאסור בלה"ק בסיקרא, **אבל להציל** בשבת מן הדליקה, וכן **לגנום** כראוי, אפילו כתובין בסיקרא מצילין, **כשיש בהם אזכרות** (שמות הקודש) מפני האזכרות שבהם, אבל כשאין בהם אזכרות א"צ גניזה והצלה. [ושאר ספרים ואפילו כתבי הקודש, באופן שלא ניתנו ליכתב הכתובים בל' אחר או בכתב אחר, אף דיש בהם אזכרות, א"צ לגנום ולהצילם. (א.ה. ואולי הטעם דבלשון או כתב אחר אין נחשבים "אזכרה", ורק כשהוא בלה"ק וכתב אשורית, ואז אפילו בסיקרא, מ"מ הם אזכרה)]. (ס"י"ב וס"ק ל"ב וס"ק ל"ט).

ז. ספר תורה שבלה או נמחק: מצילין אותו מן הדליקה, **ודוקא** אם נשארו בו **ללקט פ"ה אותיות מתוך תיבות שלמות** (אפילו התיבות מפוזרות הנה והנה - אבל לא מהני פ"ה אותיות מפוזרות או המתלקטות מתיבות חסרות), **ותיבות "יגר שהדו"א"** (או כדנא תימרון להון בני"ך) אף שהוא בלשון ארמי, ג"כ יכולות להצטרף לחשבון פ"ה אותיות אלו.

וכ"ז כשאין בו אזכרה אחת שלימה, אבל אם נשארה בו "אזכרה" אחת, אף שאין עוד אותיות מלבדה **מצילין**. אבל כשאין בו שום אזכרה, וגם לא פ"ה אותיות מתיבות שלמות, אין בו קדושת ס"ת כ"כ להצילו בשבת מן הדליקה, ומ"מ לענין גניזה פשיטא דבעינן אף שנמחק כולו (דאפילו מקם ספרים צריך גניזה) (ס"י"ב וס"ק ל"ד ול"ז).

וטעם פ"ה אותיות: דע"י שיעור זה יש עליה קצת קדושת ס"ת, משום שכן נמצא בפרשת "ויהי בנסוע" (ס"ק ל"ו). **ח. גליוני הס"ת** שלמעלה או למטה, או שבין פרשה לפרשה ובין עמוד לעמוד שנחתכו מן הספר, או כשנמחק הספר ואין בו פ"ה אותיות (כדינו), אין בגליונות אלו קדושת ס"ת להציל מן הדליקה, וגניזה מיהו בעו.

וכתב מהר"ם בתשו' שהי' תקנה בחרם שלא לקצוץ גליון

ספר אפילו לכתוב עליו.

ומה שנהגו קושרי הספרים לחתוך הגליונות ולהשליך (ואין גונזין), כתב במשאת בנימין הטעם דכיון דנהגו כך הוי כהתנו עליהם מתחילה.

ובגליונות של ספרים חדשים שלא למדו בהם עדיין, אין קדושה אם חתכם, דהוי כהתנו, והזמנה לאו מילתא, אבל אחר שלמדו בהם אף הגליונות נתקדשו (ומסתפק בשעה"צ אם המג"א שהביא ד"ז מודה למשנ"ב אף בשנים כשנהגו לחתכם או לאו, ומביא הא"ר דמשמע דהמג"א מודה להמשנ"ב) (ס"כ משנ"ב ושעה"צ).

ט. מגילת אסתר שאין כתובה כמשפטה (אשורית על העור ובדיו), אין בה קדושה להצילה מן הדליקה, ומסיק המג"א דהיינו בזמן התלמוד, שלא ניתן ליכתב אלא כדינה, **אבל האידנא** אפילו כתובה בנייר ובכל לשון, אף שאין קורין בה בציבור, מ"מ ניתן ללמוד בו, ומצילין. **אכן בכתובה בלה"ק (על קלף) בסיקרא**, כיון שאין בה שום אזכרה אין מצילין (וכנ"ל אות ו' דבסיקרא לא ניתן זה ליכתב) (סי"ג וס"ק ל"ט).

י. ספרים שלנו הכתובים בלשונם של כותים ומונחים אצלם, יש להסתפק אם טעונים גניזה, דהרי לא הותר להם לכתוב, שאין בה משום עת לעשות לה' (ולמחקן מצדד בשעה"צ דלא הותר באזכרות שלהן, ודלא כספק המג"א, ואולי כוונתו על שאר הספר מלבד האזכרות) (ס"ק ל"א ושעה"צ סק"ז).

יא. מומרים לע"ז, וכן אפיקורסים האדוקים בע"ז שכתבו ספרי הקודש: אפילו כתובים באשורית על הקלף ובדיו אין מצילין אותם, ואדרבה אפילו בחול שורפין אותן עם אזכרותיהן, דכיון דאדוקין בה בודאי כתובה לשם ע"ז. **וה"ה מטבעות זהב וכסף** שטבעום האדוקים לע"ז, שאסור לתלותן על הס"ת, וגם לא יחזיקם אצלו **אלא יתיכם מיד**, כדי שלא יהא זכרון למעשיהם. **ומוהר"י מילר נסתפק אם מותר להתיכן**, דשמא אין אדוקים בע"ז, **ובחז"י** התיר להתך מטבעות של שם בן ד' אותיות הנטבעים במדינת שווידין מטעם שנטבעו **להוציאם**, והו"ל כאילו נכתבו בפירוש לשם חול (סכ"א).

יב. קמיעין שיש בהם פסוקים: י"א דאין מצילין, דלא שייך עת לעשות כיון דלא ניתנו ללמוד ולהתפלל בהם, ואסור לכתבן. והיינו בחולה שאב"ס, אבל בחולה שיב"ס מותר להציל הקמיע שלו, ויוציאו דרך מלבוש. **ויש אומרים דמצילין, וההלכה** דאין מצילין וכדעה קמא, אכן כשיש בו אזכרות י"ל דמצילין (סי"ד ומשנ"ב).

יג. כל הצלות אלו שאמרנו מן הדליקה: ה"ה שמותר להצילם מן המים ושאר דברים המאבדים (סי"ט).

יד. מצילין תיק הספר עם הספר: ותיק התפילין עם התפילין, **ואפילו יש בתוכם מעות** ג"כ מותר להצילם (ואפילו לחצר שאין מעורבת - כמו הספר עצמו), וא"צ לנערם, שמא עד שינערם תגיע הדליקה לספר עצמו (סט"ו).

טו. תפילין המונחים בארנקי מלא מעות: מותר להצילם עם המעות שבארנקי מפני הדליקה או מפני הגנבים והגזלנים, אפילו לחצר שאין מעורבת, וכמו התפילין עצמם.

ולדעה א' בשו"ע: יכול להניחם בארנקי בשעת הדליקה כדעה המתרת להציל המעות, **וכן מצדד הגר"א להלכה, וי"א** (דעה הב') דדוקא **כשהניחם שם בע"ש** מותר להצילו בשבת, אבל בהניחו בשבת ואפילו קודם הדליקה אסור. **ולדעת המ"א והט"ז:** **לכו"ע לא התירו להניח בשעת הדליקה, אכן אם הניחם קודם הדליקה אפילו בשבת** ואח"כ נפלה הדליקה, **לכו"ע מותר** (וסוברים דלא נחלקו בזה) (סט"ז).

טז. מה שנוהגים באיזה קהלות כשמברכין חולה, גובין מעות מכל אחד, ומניחים הכלי עם המעות בארון הקודש: לא יפה עושין, ובלא"ה אסור להשים בארוה"ק דבר של חול, וצריך למנוע המנהג (ס"ק נ"ב).

עוד בעניני הצלת ממון

א. טלטול מעות והוצאתם מפני האנסים הבאים לגזולם: יש מתירים לטלטל כדי שלא יבוא להוציאם לרה"ר ויעבור על איסור תורה, דבמקום פסידא אין לחוש לאיסור מוקצה. **ויש אוסרים** דס"ל דלהוצאה אין לחוש, שודאי לא יוציאנה בפני האנסים שמתירא שיראוהו, **והכריע הב"ח כהמתירים**, וכ"כ כמה אחרונים דאין אדם מעמיד עצמו על ממון, ואם לא נתיר לו יחשוב דבין כך וכך אני עובר איסור, ויבוא להטמינם בקרקע ע"י חפירה, ויעבור באיסור דאורייתא. **ובמהרי"ל בשם מהר"ש** כ' דמותר להציל מן האנסים אפילו לחצר שאין מעורבת (או לכרמלית) משום פסידא, אבל בשאר פוס' משמע דלא התירו רק בחצר המעורבת, אא"כ מוציא "שלא כדרך הוצאה", כגון בין בשרו לבגדו, דאז יש

להקל בפסידא להוציא חוץ לעירוב (סק"ו וביאוה"ל ד"ה דבמקום) (וע"ע סי' ש"א סל"ג).

ב. סחורה הנפסדת מחמת גשמים: אין נחשב פסידא כ"כ, ואסור לכו"ע לטלטלו ע"י ישראל, ויש אוסרים אפילו לומר לגוי שיטלטלנה, ונקט בשו"ע סי' ש"ז כמתירין, ובמג"א כ' דדוקא במקום שיש הפסד גדול שרי (ס"ב וסק"ז ח').

גם מותר לומר בפני הגוי **כל המציל אינו מפסיד**, אע"פ שייבן הגוי ויציל (סק"ט).

ג. אם נתרועעה חבית של יין: יכול לקרוא לגוי, וכשיבוא יבין ויתקן, אבל לא יאמר לו לתקן, ואחר שבא מותר לומר בפניו כל המתקן אינו מפסיד (ובשעה"צ פקפק קצת בזה) (סכ"ו וס"ק ע"א ושעה"צ סקנ"ט).

ולד' הב"י הא דיכול לקרוא לגוי הוא **אפילו נודע לו מבעו"י, אם נשתאה מלתקן** עד שבת יכול לקרוא לגוי, **אבל באחרונים** לא פשיטא להו ד"ז, דאפשר דוקא בהיזק הבא פתאום הוא כן, ולא בנודע מע"ש (ס"ק ע').

אכן דוקא בהיזקות ופסידא שרי לומר כל המתקן אינו מפסיד, **אבל בשאר מלאכות של שבת אסור** לומר כל העושה מלאכה זו אינו מפסיד כדי שישמעו גוים ויבואו (ס"ק ס"ט).

בדיני חבית שנשברה (מסימן של"ה)

א. חבית שנשברה: גזרו חז"ל שלא יביא הרבה כלים ויקלוט המשקים הנשפכים ממנה, יותר מכדי צורך סעודות השבת, אבל צורך סעודות השבת מותר אפילו בכלים הרבה, **והטעם** דחוששין דאם נתיר לו להציל כולה, שמא מתוך שבהול על ממון להביא כלים הרבה להציל המשקין, יבוא מתוך בהילות להביא כלים דרך רה"ר, **וטעם נוסף** כתב הרמ"א דחיישינן שמא יבוא לתקן החבית שנשברה (ס"א וסק"א). [א.ה. ועיין באחרונים (המג"א ותוס"ש ועוד) שתמהו על הרמ"א שכתב טעם שלא נזכר בגמ', ובמחה"ש הביא המיישבים, דבאמת בגמ' חז"ל מתירי ותלת נקט, ואיכא טעמים נוספים, אלא שהרמ"א הוזהר לטעם זה, דאל"ה האידנא דליכא רה"ר גמורה לא הוי לן לאסור, עוד תירצו דבגמ' איירי בחבית של חרס שא"א לתקנה, אבל אה"נ דבחבית של עץ ששייך תיקון איכא טעמא אחרינא].

ב. בכלי אחד מותר להציל אפילו הרבה יותר מג' סעודות, **ומ"מ** (בין בכלי אחד ובין בכלים הרבה מזון ג' סעודות) **יזהר שלא יספוג**, דהיינו להניח הספוג במקום היין לחזור ולהטיפו, גזירה **שמא יסחוט, ואפילו כשיש לו בית אחיזה** דלא שייך סחיטה, מ"מ אסור מצד **עובדין דחול, וכן "לא יטפח"** ידו בשמן להכניסה לשמן ולקנחה בשפת הכלי מטעם זה (ס"א). (ועיין בסק"ט דמשמע דלהפמ"ג בכמה כלים, דוקא כשמונחים על הארץ, אבל יצרפם לחבית או יקלוט באויר).

ג. מזון ג' סעודות היינו כשעומד קודם סעודת הלילה וכו' וכמו גבי דליקה, **ואם הוא מקום שהיין מצוי** ודרך לשתותו כל היום, מותר להציל כדי צורך **שתיית כל היום**, וכן בשאר משקין, דהרי אין קבע לשתיה (ולאו דוקא ג' סעודות) (סק"ב).

ד. ויכול לומר לאחרים בואו והצילו לכם מזון ג' סעודות (סק"ג).

ה. אם נשפך כבר על הארץ ג"כ אסור להצילו יותר ממזון ג' סעודות, **ויש מקילין** (תרוה"י) כשנשפך כבר על הארץ דמותר להציל אפילו הרבה, דבזה אין בהול כ"כ, ולא יבוא להעביר ברה"ר וכו'. **ואפשר שיש להקל כן האידנא**, ומ"מ זה אין מותר אלא לשאוב ולשפוך בכוסות קטנות, דאל"ה הוי עובדא דחול, אבל כשמשנה לכלים קטנים יזכור ולא יבוא למלאכה האסורה (סק"א).

ו. חבית שנסדקה ונטפטה טיף טיף: י"א דמותר להציל אפילו בכלים הרבה, כיון שאין בהול כ"כ, וכן מותר לקלוט ולצרף (רמ"א).

ז. הצלה זו שאסרו, י"א דדוקא להציל מחצר לחצר אחרת (ואע"פ שמעורבת עמה), דכיון שאין מקורה דמאי קצת לרה"ר, וגזרו שמא יהא דרך רה"ר, **אבל לבית אחר המקורה** שעירב עמו, **וכן לחצר שלו** שאין צריכה לעירוב (שהוא הדירורין היחיד בחצר), מותר להציל ואפילו טובא, וכמו גבי דליקה דיש מתירין, ובט"ז מפקפק בבית אחר, אך בחצר שלו מצדד להקל (רמ"א וסק"ו ז').

[א.ה. לכאורה משמע דקאי **להציל ולהוציא** היין לחצר או בית אחר, ובזה תלוי בדעות המתירות במקורה (בית) או בחצר שלו, ויל"ע דמה שייכות לענין ההוצאה ממקום זה, דבשלמא בדליקה ההצלה היא ההוצאה ממקום הדליקה, אבל הכא שההצלה היא כניסת ואיסוף המשקים לתוך הכלים, **ואם נפרש** דקאי על **הבאת כלים** מחדר או בית וחדר אחרים **לכאן** כדי למלא בהם, יוכל להתפרש שפיר.

גם משמע מנדון האחרונים (הט"ז) שהעירו מדברי הטור שבס"י של"ד חולק, והכא הביאו והתיר לגבי חצר אחרת וכדו', ומשמע דבאותו בית לכו"ע יהי מותר להביא כלים הרבה ולהציל בהם, וכמו גבי דליקה דמבואר כן בס"י של"ד ס"ק כ"ח, והוא חידוש, וסתמות המשנה והגמ' שדברו על הבאת כלים, לא נרמז מזה, וצ"ת].

ח. חבית שנשברה בראש גגו, מביא **כלי אחד** ומניח תחתיה (ואפילו גדול הרבה), ואז יכול ג"כ **לקלוט** (מן האויר) או לצרף (אל הגג), **אבל בכמה כלים** אסור לקלוט ולצרף, ומפרש המשנ"ב בשם התוס"ש דאיירי ביותר ממזון ג' סעודות, דבג' סעודות מותר אפילו לקלוט ולצרף בכלים הרבה, ובאמת דבהם אסור להציל כלל ואפילו מונח על הארץ, וקליטה וצירוף דנקט משום דכן הדרך להציל בקליטה וצירוף (ולדבריו אין משמעות יותר בקליטה וצירוף ממונח על הארץ). **ובפמ"ג** פ"י דמזון ג' סעודות שמותר להציל, היינו ע"י **הנחה על הארץ, אבל בדרך קליטה וצירוף לא הותר** (דאם יביא הרבה כלים יבוא להביא דרך רה"ר) בכלים הרבה **אפילו מזון ג' סעודות**, ובכלי אחד מותר אפילו בקליטה וצירוף, ואפילו יותר מג' סעודות, דכיון דלא התירו כ"א בחד כלי, זכור שהוא שבת (ס"ב ומשנ"ב ושעה"צ). [א.ה. ויל"ד להפמ"ג באורחין (דבסמוך) אמאי מותר ביותר מכלי אחד בקליטה וצירוף, וקצת משמע שהבין דאורחין הוא ענין מיוחד, ולא רק ענין של מזון ג' סעודות דעלמא].

ט. נודמנו לו אורחים, מביא כלי אחד וקולט, כלי אחד ומצרף (ויש ספרים שהגירסא כלי אחר, ולכאורה מתפרש כן יותר), ודוקא שכבר נודמנו, אבל לא יערים להציל ואח"כ לזמן אורחים, אלא יזמינם תחילה, וכן לא יערים להזמין אורחים שא"צ לאכול. **וכתב המג"א דברמב"ם משמע דמותר להערים בזה לכתחילה** לזמן אורחים שא"צ לאכול כדי שיתירו.

ואם עבר וקלט ואח"כ הזמין אורחים, מותר, **אבל אם לא זימן** אסור ליהנות ממנו עד מוצ"ש מיד, **ואם קלט בשוגג** (ששגג בדין, או ששכח ששבת היום) מותר ליהנות אף בשבת לו, וכ"ש לאחרים (ס"ג ומשנ"ב). (ומש"כ אבל לא יערים וכו', הוא מל' הטור ממשמעות הגמ').

י. חבית (גיגית) של ענבים שעדיין לא נדרכו: אם נשברה והתירוש שוב ממנה נשפך, אסור להצילו בכלי, משום **דבהול, ואפילו מזון ג' סעודות לא שרי** הכא, שהרי אסור תירוש זה לשתות בשבת כדין משקין שזבו מהפירות (ברי"ש סי' ש"כ).

אבל אם החבית נסדקה, דאז מותר להציל להי"א, דאין בהול כ"כ [א.ה. ולכאורה ה"ה בבית המקורה או לחצר שלו, להמתירין וכנ"ל, ואפילו נשברה], אף דמותר להציל, מ"מ אין יכול לקבל משקה זה בכלי, דכיון שהוא מוקצה הוי ביטול כלי מהיכנו.

וכיצד יעשה, יניח שם מיטתו או שולחנו, ואז יהי אותו הדלף (של התירוש) לפניו גרף של רעי, ויוכל להניח שם כלי לקבלו כדי שלא יעשה שם טיט (ואף דאין נותנים כלי תחת הדלף, דאין עושין גרף של רעי לכתחילה, הכא משום פסידא הקילו). **וכן יכול ג"כ ליתן כלי שבתוכו מים**, דאז היין היוצא מתבטל בו קמא קמא, ואז אפילו נתרבה האיסור בסוף, יש לסמוך על המקילין בכה"ג דחשיב ביטול.

ואחר שנתמלא הכלי לא יזרקנו בכלי אחר, משום ביטול כלי מהיכנו, אלא יריקנו לתוך החבית (גיגית) חזרה, שהיא בלא"ה מבוטלת מהיכנה ע"י משקין שבה. **ודעת המג"א** דיותר טוב להניח כלי אחר ע"ג כלי זה שיקבל היין הנוסף הנוסף, אף שמבטלו עתה מהיכנו, ולא לטלטל הכלי עם המוקצה להריקו, דטלטול מוקצה חמיר מביטול כלי מהיכנו, וכן דעת הרעק"א, **ובפמ"ג וא"ר** נחלקו עליו (וכהשו"ע), וסוברים דטלטול מוקצה קיל מביטול כלי מהיכנו [ובאופן שנתן לתוך כלי שיש בו מים, בכל ענין שרי, שהרי המשקה האסור בטל והותר] (ס"ד משנ"ב ושעה"צ וביאוה"ל).

יא. פירות שנתפזרו בחצר אחד הנה ואחד הנה: מלקט מעט מעט **ואוכל**, וכן יכול ליתנו לתוך חיקו וכסותו (אף שאינו אוכלם), אבל לא יתן לתוך הסל והקופה משום דהוי כעובדין דחול, ולדעת הגר"א גם בחיקו וכסותו אין להקל, ודוקא כדי לאכול יכול ללקט. (ואפשר דבשו"ע חזר בו ממש"כ בב"י, ואוסר ג"כ בחיקו וכסותו).

ואם נפלו במקום אחד ולא נתפזרו, מותר ללקטן וליתן בתוך הסל. ואם נפלו לתוך עפרורית וצרורות שבחצר, אסור ללקטן לתוך **הסל אפילו לא נתפזרו, ואף שאוכלן לאלתר**, משום דהוי עובדא דחול, אבל מלקט אחד אחד ואוכל לאלתר (דלאחר זמן אסור משום בורר) (וללקט לתוך חיקו וכסותו כדי לאכול לאלתר, להב"י משמע דמותר, אבל להגר"א אסור) (ס"ה משנ"ב וביאוה"ל, ועי' שעה"צ).

אפשר לאכול סעודה אחר חצות, וענה מרן שליט"א שדבר זה תלוי במחלוקת, שיי"א שלא מועיל מזונות, ולדעת הגר"א שלא מועיל צריכים ליטול ידיים ולאכול לפני חצות, ולכתחילה ראוי לחוש לדעתו.

ושב שאל, שבמ"ב מבואר שאם טעם משהו אין איסור להתעכב עד אחר חצות, ומדוע מרן שליט"א ענה שאסור להתעכב אחר חצות, וענה לו מרן שליט"א, שהמ"ב מיקל וסומך על המקילים במזונות, והרוצה לסמוך עליו יסמוך, אבל לכתחילה כתבתי שמכיון שדעת הגר"א שאין יוצאין במזונות, מחמירים לאכול לפני חצות סעודת פת, שלכתחילה צריך לצאת כל הדעות.

ועוד שאל, שלפ"ז כוונת המ"ב במש"כ אם טעם מעט, הוא במזונות דווקא, וענה מרן שליט"א שמכיון שיש שטורחים שיוצאים במזונות, לכן לענין שמותר לאחר הסעודה, המ"ב סומך על שיטת אלו. (עד כאן תשובות מרן שליט"א מספר שדה אברהם).

יוצא לפ"ז אור חדש בדין של טעם מעט קודם חצות, שהוא במזונות, וסומכים על השיטות שמזונות סגי לסעודה, ודו"ק, וע"י במנחת אריאל (לאחי הגאון ר' מתתיהו זאב שליט"א) שבת (דף קי"ז ע"ב אות י"ד) אריכות בכל דברים אלו, ע"ש.

הצעה חדשה ליישב את הסתירה

ולולי דמסתפינא הייתי אומר, שכל שטעם קודם חצות, שייך גופו כבר לעונג, וכל מה שאוכל אח"כ אחר חצות, מתחבר עם טעימתו שלפני חצות, ומקיים בו דין סעודה של קודם חצות, שהטעימה הפקיעה גופו מצום, ונכנס גופו להתחלת עונג, ואח"כ הכל נגרר בתר תחילתו, אפי' שהיה הפסק גדול, וצ"ע.

מחלוקת הפוסקים איך לנהוג הלכה למעשה בזה

ולענין הלכה למעשה, איך לנהוג בישיבות כשעשו קידוש, ואח"כ לומדים בישיבה, אם צריך להפסיק הלימוד לצורך סעודה קודם חצות, או לא, מצאתי באליבא דהלכתא (גליון נ"א) בנתיבי המנהגים (מהגאון ר' אליקים דבורקס שליט"א), שהביא מספר טל לישראל (להגר"י גנס שליט"א) שדעת מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, שצריך להפסיק הלימוד, אפי' שהוא לימוד תורה (בישיבה) ברבים, לצורך קיום דין אכילת סעודה קודם חצות.

ואילו דעת מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל הובא בספר שדה אברהם (סי' י"ג) להגר"א קוק שליט"א, וכן הובא בספר אשרי האיש (פ"י סכ"ב), שאי"צ להפסיק הלימוד קודם חצות, ורשאים להמשיך לימודם עד אחר חצות, ואח"כ יעשו הסעודה, ע"ש.

ובספר ישראל והזמנים (סי' כ"ט) הביא שמרן החת"ס נהג שעשה קידוש ואכל מזונות, ולמד וסעד הסעודה מאוחר, ע"ש. ושוב מצאתי מאמרים נפלאים, שבטוב טעם ודעת נכתבים, בענין סעודת שחרית אחר חצות, באליבא דהלכתא (גליון נ"א) במדור "ביני עמודי", מהרבנים ר' רפאל ברוך טולידנו שליט"א והר"ר שמואל צבי ברגר שליט"א, וכן במדור "הערות והארות" האריך בזה טובא הרב ר' חיים אשכנזי שליט"א ע"ש, בדבריהם הנפלאים בהיקף גדול, ע"ש].

בדין זמן סעודת יו"ט ביום

בדין אכילת סעודת יו"ט ביום אם צריך להקפיד לאכול קודם חצות

שאלה: יש להסתפק האם צריך לאכול סעודת יו"ט ביום קודם חצות, גם כשכבר טעם קודם, שאין כאן חשש צום, מ"מ יצטרך לאכול הסעודה עצמה קודם חצות, או שאין צריך. ויסוד הספק שלענין שבת מורה מרן שליט"א, שיש להקפיד על סעודה ביום קודם חצות, ע"פ הב"ח שהובא במ"ב (סי' של"ד) שאחר חצות עבר זמן סעודה (שזמן ג' סעודות שחרית בזמנם, זמן סעודת ערבית בלילה דווקא, וזמן סעודת שחרית קודם חצות, וזמן סעודה שלישית אחר חצות).

אבל יש להסתפק איך הדין לענין יו"ט, והדבר מצוי מאוד בחג שבועות, שעושים קידוש אחר התפילה והולכים לישון, וקמים אחרי כמה שעות ואוכלים סעודת יו"ט, האם צריך להקפיד שיטלו ידיהם קודם חצות או לא, שאולי יש מקום לחלק בין שבת ליו"ט, וצ"ע.

תשובה: נכון שיש לאכול לפני חצות. (דולה ומשקה, עמוד קצ"ט).

[א"ה: ע"י בתשובה הבאה, ובהערה שם].

לסעודת שחרית אחר חצות, או י"ל שהמחלוקת האם יש דין הצלה על סעודה של חובת תשלומין, ודו"ק.

הערוך השולחן מחדש מעצמו כמו שיטת הב"ח

והנה הערוך השולחן (סי' רפ"ח סעי' א-ב) כתב בזה דברים נפלאים, שבתחילה כתב שכל דין חצות הוא רק איסור שלא לצום עד חצות, וממילא אם טעם משהו קודם חצות, שכבר אין זה צום, יכול אח"כ לאכול סעודת שבת אחר חצות, וכתב שזהו מעשים בכל יום, שעושים קידוש וטועמים מטעמים, ואח"כ עושים סעודת שבת אחר חצות.

ואח"כ כתב שנ"ל לחדש שיש דין נוסף, שסעודת שחרית בעצמה זמנה עד חצות, והטעם לזה שכתוב שלוש פעמים ביום, אחד לערבית, ואחד לשחרית, ואחד לסעודה שלישית, וכל אחד זמנו הקבוע לו, ולכן כשם שזמנה של סעודה שלישית הוא מחצות ואילך, כך זמנה של סעודת שחרית הוא עד חצות בלבד.

ומסיים: ותמנהי שלא הזכיר אחד מן הפוסקים דבר זה, וגם הרבה לא יחושו לזה. ובסוף מסיים: ולכן אני אומר אף שבפוסקים לא הזכירו זה, מ"מ ברור הוא שסעודה שניה צריכה להיות התחלתה עכ"פ קודם חצות, וכן אני נוהג, עכ"ל הערוך השולחן.

(וצ"ע מדוע מספיק שיתחיל לפני חצות, ולא שיסיים עיקר הסעודה לפני חצות, ושמה הכל נגרר אחר ההתחלה, וכמו שמצאנו בסעודה שלישית שנוטלים ידיים סמוך לשקיעה, והכל נגרר אחר ההתחלה, ודו"ק). ובספר ישראל והזמנים (סי' כ"ט) כתב לדייק מזמר האר"י הקדוש "אסדר לסעודתא בצפרא דשבתא", שמשמע שזמנה מוקדם בבוקר, ע"ש.

הסתירה הגדולה מסימן רפ"ח שמבואר שיש רק איסור צום

עד חצות

והנה יש סתירה גדולה לכל דברי הב"ח והערוך השולחן, מסי' רפ"ח במ"ב ופוסקים, שכתוב שם בשו"ע שיש איסור לצום עד חצות, וכתב שם המ"ב בשם הפוסקים בזה"ל: ואסרו חכמים להתענות בשבת עד ו' שעות, ואפי' לומד ומתפלל אסור, והש"ץ שמנגן ואין יוצאין מבית כנסת עד אחר שש שעות, שלא כהוגן הוא, ובפרט בחורף וכו', אלא א"כ טעם מידי קודם מוסף, שאז מותר להתאחר יותר מ' שעות, ויש מקילין בלומד ומתפלל להתאחר אחר שש שעות, ע"ש.

ומבואר במ"ב ובפוסקים להדיא, שכשאין איסור של צום, שכבר טעם משהו קודם חצות, אין חיוב לאכול סעודה קודם חצות, ודלא כהב"ח וערוך השולחן שיש חיוב של סעודת שחרית קודם חצות, וצ"ע.

יישוב מחודש ממרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל

וליישב את הסתירה, הביא הגר"א דבורקס שליט"א בנתיבי המנהגים (אליבא דהלכתא גליון נ"א), בשם הטל לישראל בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל, וכ"כ בשמו בספר שדה אברהם (סי' י"ג), שכוונת הב"ח הוא לא מצד "מצות" אכילת סעודת שחרית, אלא מצד מציאות של "זמן" אכילת שחרית, מצד צורך הגוף שהוא עד חצות, ואח"כ א"צ לגוף יותר בסעודת שחרית, ויש רק מצוה של סעודת שחרית, ודין הצלה הוא על צורך הגוף, ולא על צורך מצוה של ג' סעודות, אולם כבר כתבנו שסתמת הב"ח והערוך השולחן משמע לא כדבריו, וצ"ע.

יישוב מחודש ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

ומצאתי בספר שדה אברהם (סי' י"ג) הוספה נפלאה בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, שמוסיף אור בכל הענין, וסדר הדברים שם, ששאל תלמיד הגאון ר' אברהם יצחק קוק שליט"א ראש ישיבת מאור התלמוד, למרן הגר"ח שליט"א, האם לכתחילה צריך לאכול סעודת שחרית עד חצות, וענה מרן שליט"א שכן, שלכתחילה המצוה עד חצות. והוסיף לשאול, האם אפשר לסמוך על המ"א (סי' קנ"ז) שדין שש שעות תלוי בשעת הקימה, שמונים שש שעות מהקימה, וענה מרן שליט"א שאין לסמוך על זה לכתחילה, שהרבה חולקים על המ"א.

ושב שאל, באופן שעשו קידוש על מזונות קודם חצות, האם

בדין זמן סעודת שחרית בשבת

בדין הצלה מדליקה סעודת שחרית אחר חצות האם אפשר לאכול סעודת שבת אחר חצות

שאלה: האם צריך להזהר לאכול סעודת שבת שחרית קודם חצות היום (גם כשכבר טעם משהו שאין חיסרון של איסור צום), ע"פ המבואר במ"ב (סי' של"ד ס"ק ב') לענין הצלה מדליקה שזמן סעודת שבת עד חצות היום, וצ"ע.

תשובה: נכון שיש בזה פקפוק. (דולה ומשקה, עמוד קנ"ה).

[א"ה: מקור הדבר הוא, שמבואר שם בשו"ע, שמצילין בליל שבת מפני הדליקה מזון ג' סעודות, שזהו שיעור הסעודות הנצרכות ליום השבת, ובשחרית (שכבר אכל סעודת ליל שבת) מצילין מפני הדליקה מזון שני סעודות, ובמנחה (שכבר אכל גם סעודת שחרית) מצילין מפני הדליקה מזון סעודה אחת.

וכתב שם המ"ב (ס"ק ב') בשם הב"ח, שכל הדין שבשחרית מציל מזון ב' סעודות, הוא רק עד חצות, אבל אחר חצות אפי' לא אכל סעודת שחרית כבר עבר זמנה, ואין מצילין רק סעודה אחת, שזמן סעודת שחרית הוא עד חצות בלבד, ע"ש. ומבואר כאן במ"ב בשם הב"ח חידוש גדול, שזמן סעודת שחרית הוא רק עד חצות בלבד.

דיוק ברמב"ם כשיטת הב"ח

וכשיטת הב"ח מדייקים מהרמב"ם, שכתב (בפ"ל מה' שבת הט"ז) וז"ל: חייב אדם לאכול שלוש סעודות בשבת, אחת ערבית ואחת שחרית ואחת במנחה, עכ"ל, משמע שיש ג' זמנים נפרדים, וזמן של סעודה שניה הוא בשחרית, לפני זמן סעודה שלישית שהוא אחר חצות, וסעודת שחרית זמנה לפני חצות.

ובמג"מ שם הוסיף בדברי הרמב"ם, וז"ל: ומ"ש רבינו ערבית שחרית ומנחה, נ"ל שדעתו ז"ל שמצוה לעשותם באלו הזמנים, ודבר זה מחלוקת, ע"ש בדבריו, משמע גם כן שלומד ברמב"ם כפשוטו, שחלוקים לג' זמנים.

דיוק בתרגום ירושלמי כשיטת הב"ח

וכדיוק שמדויק ברמב"ם (כמו הב"ח), מדייקים כן גם בתרגום ירושלמי (פרשת בשלח), שכתב על הפסוקים שכתוב שלוש פעמים אכלוהו "היום", בזה"ל: מן יומא הדין אנא ידעי דבר ישראל חייב למיכל תלתא זמנין בשבתא, חדא ברמשא, וחדא בצפרא, וחדא בערבא, עכ"ל. משמע כפי פשוטו שיש זמן מיוחד לסעודת השחרית בבוקר דוקא, ולא אחר חצות, שזהו זמן סעודה שלישית.

וע"ש בב"ח שמדייק זאת מהמשנה בשבת בדין של הצלה מדליקה, שבלייל שבת כתוב לילי שבתות, ולא ערבית, ובבוקר כתוב שחרית, ומפרש הב"ח שלילי שבתות משמעו כל הלילה (שכל הלילה זמן סעודת ליל שבת), אבל זמן סעודת הבוקר הוא רק בשחרית, עד חצות, ע"ש.

ביורר שיטת הפמ"ג אם חולק על הב"ח

והנה המ"ב מסיים על דברי הב"ח בזה"ל: והפמ"ג מפקפק על זה, ויש לעיין בדבר, שבהשקפה ראשונה יש להסתפק האם הפמ"ג חולק על הב"ח, וסובר שזמן סעודת שחרית הוא גם אחר חצות, ולכן מצילין ב' סעודות גם אחר חצות, או שמשמע אחר חולק בזה.

ועיינתי בפמ"ג בפנים, וכתב שם הטעם לחלוק, שכמו שאמרו בס"י רצ"א ברמ"א שמי שלא אכל סעודת לילה, משלים ביום לג' סעודות, כך כשלא אכל סעודת שחרית קודם חצות, יכול להשלים אחר חצות.

ולכן צריך להציל אחר חצות ב' סעודות, מכיון שיש תשלומין לג' סעודות גם אחר זמנן.

(ולפ"ז יצא חידוש, שמי שלא אכל בלילה סעודת שבת, יצילו לו ג' סעודות ביום בתורת השלמה ללילה).

ולפ"ז מבואר, שהפמ"ג מודה לב"ח שזמן סעודת שחרית הוא עד חצות, ורק חולק שסובר שיש תשלומין לזה כל היום.

וכן מצאתי באליבא דהלכתא (גליון נ"א), שכבר כתב לדייק כן בפמ"ג, הגאון ר' שמחה בונים וולדנברג זצוק"ל, שבאמת מודה הפמ"ג לב"ח שיש דין אכילת סעודת שחרית עד חצות, רק יש דין תשלומין אחר חצות, כשם שיש דין תשלומין לסעודת לילה ביום, ע"ש.

ולפ"ז המחלוקת בין הב"ח לפמ"ג היא, אם יש דין תשלומין

צריך עיון שיש מקום לחלק בין שבת ליו"ט לענין דין חצות
 שאלה (המשך): הנה מרן שליט"א כתב שגם ביו"ט נכון שיאכלו סעודות יו"ט ביום, קודם חצות. ושמעתי להקשות מת"ח גדול שליט"א, שבשלמא בשבת שיש דין ג' סעודות, אז חידש הב"ח שזמן סעודת שחרית עד חצות, שמחצות זהו זמן של סעודה שלישית, אבל ביו"ט שאין שלוש סעודות לרוב הפוסקים, א"כ מדוע שלא ימשך זמן סעודת שחרית גם אחרי חצות, שאין אח"כ זמן של סעודה אחרת, ואין כאן חלוקת זמנים, ומדוע שלא ימשך זמן סעודת יום כל היום, וצ"ע.

ואולי כוונת מרן שליט"א, לחוש לשיטות שיש דין ג' סעודות גם ביו"ט, ואז זמן של סעודת הבוקר עד חצות, שאח"כ זמן של סעודה שלישית, וצ"ע.

תשובה: נכון שיש מחמירים גם ביו"ט בג' סעודות. (דולה ומשקה, כת"י).

[א"ה: מבואר בדברי מרן שליט"א, שכל החומרא של יו"ט בדין חצות, הוא מצד חשש של חיוב ג' סעודות ביו"ט, שאז מחצות מתחיל זמן סעודה שלישית, ולכן צריך לאכול סעודת שחרית עד חצות.

ולפי"ז מי שלא מחמיר בדין סעודה שלישית ביו"ט, גם לא צריך להחמיר לאכול סעודת שחרית עד חצות. הנה ידוע שמרן החזו"א החמיר בסעודה שלישית ביו"ט, ולשיטתו צריך גם להחמיר בסעודת שחרית עד חצות (והובא חומרת החזו"א בטעמא דקרא עמוד רל"ה, ובתורת המועדים סי' תקכ"ט אות י"ד).

(וצ"ע שהגאון הרב משה מרדכי קרפ שליט"א בה' שבועות, לא הביא כלל את החומרא לאכול הסעודה קודם חצות, וצ"ע. אבל זה פשוט שאיסור צום עד אחרי חצות יש גם ביו"ט, ואסור להגיע לצום עד חצות, וחייב לאכול קודם, וכמבואר להדיא בפוסקים).

בדין סעודת יום בר"ה אם צריך לפני חצות

ויש לעיין לענין ר"ה אם צריך להקפיד על סעודה קודם חצות, ורוב כלל ישראל אין מקפידים על זה, ובאורחות רבינו (ח"ב יו"ט סעי' ל"ה) כתב שבר"ה לא הקפיד על סעודה שלישית, ולפי"ז גם אין דין חצות.

ומענין לענין כשם שמרן החזו"א החמיר לענין סעודה שלישית ביו"ט, כך החמיר לענין מלוה מלכה ביו"ט, והכל הביא בשם ר' יעקב עמדין, ובפשטות הם ב' דברים בלי שייכות, אבל מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל אמר שזה תלוי זה בזה, שהחזו"א שהחמיר בסעודה שלישית ביו"ט, מחמיר גם במלוה מלכה, אבל לדין שלא מחמירים בסעודה שלישית ביו"ט, גם לא מחמירים במלוה מלכה ביו"ט, הובא בה' שבת בשבת (פ"ו הערה ז), ע"ש.

ראיות מקדמונים על דין סעודת יו"ט קודם חצות

ומצאתי בזה קצת דברים בפוסקים קדמונים (ונעזרתי בספר שמירת יו"ט כהלכתו, פרק כ' אות ל"ו).

א. ביש"ש בביצה (פרק ב') כתב שסעודות יו"ט **קודם חצות**, ע"ש שמפורש כן בדבריו (ויתכן שכוונתו רק מחמת איסור צום, וצ"ע).

ב. ברמב"ם כתב שכיצד חציו לה' וחציו לכם, מתפללים, **ואוכלים**, ולומדים **עד חצות**, ומתפללים מנחה ואוכלים ושומחים עד הלילה.

משמע מדבריו ב' דברים: א. שיש דין **אכילה קודם חצות**, אבל משמע מאידך שצריך אכילה ושתייה אחרי מנחה עד הלילה, שזהו **אחר חצות**, וצ"ע. והיש"ש שם חולק על הרמב"ם וסובר שמתפללים, ולומדים, **ואוכלים קודם חצות**, ואח"כ מתפללים מנחה, ע"ש (ודעתו שהלימוד לפני אכילה).

ג. מביאים נוסח הבבלי הנחלק עם הירושלמי, בסדר היום בחול המועד (שדינו כיו"ט), שבבבלי סוכה (דף נ"ג.) כתוב על העיסוקים הרבים שהיו בזמן המקדש בחול המועד, ובתוך הדברים כתוב: משם לבית המדרש, ומשם לאכילה ושתייה, ומשם למנחה, ע"ש, מבואר שקודם בית מדרש ואח"כ אכילה ושתייה, ובירושלמי סוכה (פ"ה ה"ב) כתוב ההיפך, ומשם לאכילה ושתייה, ומשם לתלמוד תורה, ומשם לקרבן תמיד, ע"ש.

ומבואר שקודם אכילה ושתייה ואח"כ ת"ת, ע"ש. (אבל אינו ברור לענין חצות, מתי אכלו לבבלי ולירושלמי, וצ"ע).

ע"פ בקשת מרן שליט"א

אין להורות הלכה למעשה ע"פ התשובות

מרפסן איגרי

מדור השאלות

הערות ותמיהות שנתעוררו בבית המדרש הורשות ניון ותשובה

שאינן דרך לקחת ממנה אלא כדי לשמור באוצר, הוה עובדין דחול. אמנם הניחא האי תירוץ למ"ד משום עובדין דחול, אבל למ"ד משום טרחא אכתי קשיא מ"ש עגלה מאוצר.

א. ד. - בני ברק

ו

האם סעודת שבת נחשבת סעודת מצווה להחיר בה לפנות אוצר

הנה בכל סימן של"ג מבואר שהתירו פינוי האוצר רק לאורח או למי שבא לכבודו (מ"ב ס"ק ט'), ולא לשאר בני הבית, ומשמע מזה שכדי לפנות מקום לסעודת שבת אסור לפנות, מיהו במ"ב ס"ק י' מבואר שמותר לפרק חביות של יין מן העגלה אם רוצה הוא לשתות מהם, שכבוד שבת הוא ג"כ סעודת מצווה, וא"כ צ"ע מדוע לפנות כדי שיהיה מקום לסעודת שבת לא התירו מידי דהוי אסעודת מצווה, כמבואר במ"ב שם סק"ט.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

ז

האם יש מצווה על האדם לארח את עצמו

סימן של"ג סעיף ג': מותר לפנות ארבע וחמש קופות לכל אורח, ובלבד שלא יפנה אחד לכולם, אלא כל אחד יפנה לעצמו או אחר יפנה בעדו. וצ"ע, וכי איזו מצווה היא זו שיהיה כל אחד מפנה לעצמו, האם אדם מצווה לארח את עצמו, או שמא הוא חייב לסייע ביד הבעה"ב לארח את עצמו.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

ח

פינוי ד' קופות לצורך אורחים

כתב השו"ע סי' של"ג ס"ג: "אלו ד' או ה' קופות שמפנה היינו לאורח א', ואם באו לו הרבה מפנה כשיעור הזה לכל אורח ואורח." וצ"ע מה שייך להזכיר כאן שיעור דד' קופות, הרי שיעור זה נאמר באוצר קטן שאין בו אלא ה' קופות, שאסור לפנות כולו משום גזרה אלא רק ד', וא"כ גם בבאו לו הרבה אורחים לא יוכל לפנות יותר משום האי גזרה.

א. ד. - בני ברק

ט

פריקת חביות יין מעגלה

כתב הרמ"א סי' של"ג ס"ג: חביות של יין שהובאו על עגלה אסור להורידן בשבת, אם לא לכבוד אורחים וכו'. הנה כבוד אורחים שאומר הרמ"א בודאי אין כונתו כמו כבוד אורחים שהזכיר השו"ע בס"א, דשם הפשט שמפנה האוצר כדי

ד' כ' ואפילו היכי שיש בו טורח יותר. והנה בשעה"צ בסימן שמ"א ס"ק ב' הוכיח מכאן שטירחא הותרה במקום מצוה, והיינו כדעת המג"א שהביא המשנ"ב בסימן ש"ה ס"ק ע"א ובסימן שכ"ד ס"ק כ"ז כשאי אפשר ע"י גוי להמראות האוויזים בשבת, כיון שיש בו משום צעב"ח והוא מצוה, אע"פ שהוא טירחא [אולם בסימן שכ"ד ס"ק כ"ז הביא דעת הא"ר לאסור להמראות האוויזים בשבת משום טירחא אף במקום צעב"ח], וכן בסימן רס"ו ס"ק כ"ד מבואר שבמקום צעב"ח מותר לפנות יותר מט"ו סאין [שהוא איסור טירחא], הרי להדיא שבמקום צעב"ח מותר איסור טירחא [וכמג"א דלא כא"ר].

וצ"ע, שהרי הטעם שאסור לתת את הלולב למים ביו"ט הוא משום טרחא, כמבואר בסימן תרנ"ד ס"ק ג', ומן הסתם ליתן את הלולב במים שלא יתייבש הוא ענין של מצווה.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

ד

פינוי אוצר כדי להסתפק ממנו

במ"ב סימן של"ג ס"ק א' כתב שאיסור פינוי האוצר הוא אם אינו רוצה להסתפק ממנו, ואילו בס"ק י' כתב שאם רוצה לשתות מהחביות שהובאו על העגלות מותר לפורקן דוקא כאשר אי אפשר בענין אחר. גם צ"ע דבסעי' ב' התיר לפנות האוצר רק כשהגיע אורח, והרי בס"ק י' התיר כל שהוא צריך להסתפק ממנו.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

ה

טעם האיסור בפינוי אוצר

בטעם למה אסור לפנות אוצר שלא לצורך מצווה, כתב המשנ"ב סי' של"ג סק"א ב' טעמים, א. משום טרחא. ב. משום עובדין דחול.

והנה בס"ב כתב השו"ע "כשמפנה אלו ד' או ה' קופות לא יחלקם בקופות קטנות להוליקם בהרבה פעמים כדי להקל המשאוי, מפני שמרבה בהילוך ואוושא מילתא טפ"י, ור"ל דכשמרבה בהילוך מרבה בעובדין דחול, וקשה, בשלמא למ"ד משום עובדין דחול ניחא, אלא למ"ד משום טרחא, אדרבה היה לנו להתיר לחלקם כדי שיטרח פחות, וכן יש לשאול מהמבואר בס"ג שכשם שאסור לפנות אוצר, ה"ה דאסור לפנות עגלה הטעונה בחביות יין, וכתב המשנ"ב שאם צריך לשתות ממנו מותר לשאוב מהחבית מה שצריך, אבל לא להוריד את החבית, עכ"ד. וקשה מ"ש מאוצר שמשמע בשו"ע ס"א שאם מטרתו כדי לאכול מותר לקחת גם את החבית עצמה. וי"ל שאוצר הדרך להסתפק ממנו מידי פעם לאכילה, ולכן לא הוה עובדין דחול, משא"כ עגלה

א

איסור מוקצה ואיסור טירחא במקום צעב"ח

מ"ב סימן של"ב ס"ק א': אסור למשוך הוולד מן הרחם משום טירחא יתירא. עיין סימן ש"ו סעיף א' דאסור לטלטל בע"ח משום מוקצה, והנה לפ"ז צ"ע מה הנידון כאן, הרי אסור משום מוקצה, וכן הקשה בתהילה לדוד ס"ק א' (ובמשנ"ב מבואר שמסעדין אותה הוא דין נוסף), והכריח מכאן בתהילה לדוד שמוקצה מותר משום צעב"ח, עיין בסימן ש"ה ס"ק ע' שהביא בזה המשנ"ב מחלוקת האם מותר גם איסור מוקצה משום צעב"ח (ולאוסרים שם וכן נראה שנקט סתמא דלא כא"ר וצ"ע), ואכן בתורת שבת כתב דהטעם הוא משום מוקצה, אמנם המשנ"ב כאן כתב משום טירחא יתירא. אמנם זה צ"ע, שהרי איסור טירחא הותר משום צעב"ח, כמבואר בסימן שכ"ד ס"ק כ"ז שאוויזים פטומות שאי אפשר להם בלא שיאביסו אותם, מותר להאביסם בשבת, וא"כ קשיא טובא אי נימא כההיא לדוד ששייך בו צעב"ח, למה לא התירו גם הטירחא שבלידה, ואפשר דהכא גרע טפי שהוא טירחא יתירה.

והנה בסימן של"ג ס"ק י"א מבואר שאסור לפנות עגלה שיש בה יותר מט"ו סאין, כמו שנתבאר בסעיף א', ושם בסעיף א' מבואר בס"ק א' שהוא משום טירחא. ובסימן רס"ו ס"ק כ"ד מבואר שבמקום צעב"ח מותר לפנות יותר מט"ו סאין, הרי להדיא שבמקום צעב"ח מותר איסור טירחא, וא"כ קשיא טובא אי נימא כההיא לדוד ששייך בלידה צעב"ח, למה לא התירו גם הטירחא שבלידה (ואולי מחמת שכאן הוא טירחא יתירא).

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

ב

אמירה לעכו"ם הותרה במקום צעב"ח

מ"ב סימן של"ב ס"ק ט': ועיין בחיי אדם שמותר ע"י אינו יהודי כדי לרפאותה משום צעב"ח, היינו דאמירה לעכו"ם הותרה במקום צעב"ח. וכן הוא בסימן ש"ה ס"ק ע"א. והנה בסימן ש"ה סעיף כ' הביא השו"ע שני דעות אם הותר לחלוב בהמה ע"י עכו"ם משום צעב"ח, או שרק כה"ג שהוא קונה את הבהמה מהגוי אחר השבת שאז נראה כעושה הגוי בשביל עצמו, ופסק המשנ"ב שהעולם נוהגים כמקילים ואין למחות בידם, והוסיף שלכתחילה יסחוט הגוי לתוך אוכל, וכאן סתם כמקילים.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

ג

טירחא במקום מצווה

סימן של"ג סעיף א': מותר לפנות לדבר מצווה, ובמ"ב ס"ק

ללמוד ממנו ולהבין, ולכן ל"ח תורה לולי קדושת הס"ת שבו, ולכן בעי פ"ה אותיות].

שמעון בן גיגי - רוממה

יח

אינו מכוון באופן שאם היה בחול היה מתכוון

ידוע שיש אחרונים שכתבו שהיתר של אינו מכוון ואינו פס"ר הוא רק באופן שגם אם היה בחול לא מכוון, אבל אם מה שהוא אינו מכוון הוא רק מחמת איסור שבת אסור, כיון שאחר שנתיר לו שוב יכוון לזה, ונמצא גלגל החזור [דומיא דמה שכתבו התוס' באלו מציאות גבי ניהותא דפרה אדומה], ולכן כתבו לאסור להתגלח במכונת גילוח, ולא נאמר שנחשב אינו פס"ר שיגלח עד השורש ואינו מכוון, כיון שבלאו האיסור היה מכוון לזה [מלבד מה שהעירו שהוא פס"ר כשדנים את כל הפנים יחד]. ויש להעיר בזה מהאי דסימן של"ד סעיף כ"ג שמבואר שטלית שאחז בה האור פושטה ומתכסה בה, ובלבד שלא יתכוון, ובמשנ"ב שם ביאר הכוונה שהוא אינו מתכוון שיכבה אלא שלא יתפשט יותר, ולכן שרי שאינו פס"ר שיכבה רק שלא יתפשט, עכ"ד. והנה בחול בודאי היה מעדיף שיכבה ולא שלא יתפשט, ואעפ"כ בשבת הוא נקרא אינו מכוון, וצ"ע.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

יט

לשפוך מים על בגד בשבת בשעת הדליקה אם אסור משום כיבוס

במשנ"ב סימן של"ד ס"ק ס' פסק כדברי סברא השניה שיותר לשפוך על הבגד רק שאר משקים ולא מים, אולם לעיל בהקדמה לחלק ג' בד"ה אך איזה ענין, כתב שאם הוא לומד הלכות שבת ידע שכאשר נדלקה המפה בשבת, יכול לשפוך מים על הבגד, וזה תמוה, שכאן מבואר בהדיא לא כך שיש בעיה מצד איסור מלבן.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

כ

מדוע אין צריך למחות ביד גוי המכבה, ומדוע נחשב עושה על דעת עצמו

במשנ"ב סימן של"ד ס"ק ס"א כתב שכשהגוי מכבה הדלקה הוא נחשב כעושה על דעת עצמו, כיון שידוע הוא שלא יפסיד. וצ"ע, הרי גם כשעושה הגוי מעצמו מבואר בסימן רע"ו ס"ק ל"ז שאפילו אין בו איסור הנאה כגון שמוסיף שמן בנר [וכיו"ב בדליקה שהוא רק מכבה את האש, ואין כאן הנאה אלא מניעת הפסד], מ"מ הוא חייב למחות בו, וא"כ למה בדליקה אין חייב למחות בו כיון שהוא עושה על דעת עצמו.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

כא

חיוב שביתת עבדו בהמתו ובנו כשעושים לעצמם

במשנ"ב סימן של"ד ס"ק ס"ה כ' דקטן אין לו שיקול דעת לעשות על דעת עצמו, ועושה על דעת אביו. והנה מבואר שאין בכלל חיוב שביתת הקטן אלא כשעושה לצורך אביו ועל דעתו. והנה חיוב שביתת הקטן ילפינו לה מקרא דלא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך. והנה גבי עבד גר תושב [הגר אשר בשעריך] מצינו בסימן ש"ד סעיף א' ובמשנ"ב שם ס"ק א' וס"ק ד' וס"ק ה' שאין איסור אלא כשעושה על דעת רבו, ואילו עבד גמור מבואר שם בס"ק א' שרבו מצווה למנוע ממנו כל מלאכה אפילו עושה לעצמו. וצ"ע, כיון דעבד וקטן ילפינו לה מאותו קרא דשביתת בהמתו, לכאורה גדריהם שוים, ומצאנו להדיא בסימן רמ"ו סעיף ג' שאפילו נתן לגוי בהמה, והתנה עימו שיחזירו לו קודם שבת ולא החזיר לו, צריך שיפקירונו קודם השבת, ולא אמרינן כיון שהשימוש הוא לא לדעת הבעלים מותר, וכן בסימן ש"ה ס"ק ע"ז כ' דאם נשאר איזה דבר על הבהמה מער"ש, והיא רוצה לצאת מעצמה, צריך למונעה שלא לצאת מפני שביתת בהמה, והנה כל אלו אינם צורך רבו ואסור.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

כב

חיוב שביתת באיסור דרבנן בעבדו ובבנו

במשנ"ב סימן של"ד ס"ק ס"ה כ' שאפילו שכיבוי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, מחויב למחות בבנו, כמבואר במשנה שקטן הבא לכבות חייב למחות בו, והרי כיבוי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואילו לענין עבד מבואר בסימן ד"ש

[וד"ק]. וצ"ע שלא הזכיר משי"ב הב"ח כאן. [ואולי י"ל דאעפ"י דלא ס"ל כהב"ח, מ"מ לענין דין הצלה הוא כן תלוי בזמני הסעודות הרגילים, וכמו שההיתר דג' סעודות לא תלוי דוקא באכילה, וגם למתענה מותר להציל (סק"י), והשיעור הוא כבינוני לזקן ורעבתן (סעיף ה'), א"כ אעפ"י שעדיין יכול לאכול, מ"מ כיון שמתחיל כעת זמן סעודה ג', א"כ כעת לא התירו להציל יותר [ולפי"ז ניהא קו' הפמ"ג דאף דבדיעבד מודה הב"ח דיכול לאכול אחר חצות, מ"מ ההצלה תלויה בזמן הסעודות, ונפק"מ בהנ"ל למי שלא אכל בלילה אם מציל למחר ג' סעודות, ובשו"ע סתם, ואי נימא כהנ"ל א"ש. וכן משמע דהמשנה תלתה זאת בזמנים בלילה ובוקר, ולא באכילתו].

שמעון בן גיגי - רוממה

יד

היתר הצלה ע"י הערמה

במשנ"ב סימן של"ד ס"ק י"ב כתב דאפילו לכתחילה יכול להציל פת הדראה ואח"כ פת נקיה, שיוכל לומר מחמת בהילותי שכחתי ולקחתי פת הדראה, ומאידך בסימן של"ה סעיף ג' פסק השו"ע שאסור לאדם להציל מן החבית ולהערים לזמן אורחים, וכת"ק דריב"י [ובתהילה לדוד ואו"ש כתבו שבאמת ברייתא דפת הדראה אזלא אליביה דריב"י שמערימין, אבל לפסוק להלכה את שניהם זה אי אפשר, ובשפ"א כתב ליישב את הסתירה שכל ההיתר הוא אחר שכבר הציל פת הדראה באיסור, אמנם זה לא יתכן למשנ"ב שכתב שמותר לכתחילה].

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

טו

בטעם הי"א דאסור להציל מלבושים לחצר שאינה מעורבת
כתב המשנ"ב סי' של"ד ס"ק כ"ה בביאור טעם האוסרים להציל מלבושים לחצר שאינה מעורבת, ואע"פ שמוציאים דרך מלבוש, משום דחיישינן שמא אגב טרדתו ישכח ויכבה. וצ"ע אמאי חיישינן להאי חשש בחצר שאינה מעורבת טפי מחצר מעורבת. ואולי מש"כ המשנ"ב שמא יכבה, ל"ד הוא, ולעולם החשש הוא שמא יוציא שלא כדרך מלבוש, וכמש"כ בס"ק כ"ז שגם משום טעם זה גזרו חכמים.

א. ד. - בני ברק

טז

הפקר בשבת

הנה הפקר שרי בשבת כמבואר כאן בסימן של"ד בענין אמירת בואו והצילו לכם, שכתב המשנ"ב ס"ק ל"ד שהוא הפקר, ופירש שהוא תלוי בדעתו, ולא שהוא זוטו של ים (שם בבה"ל ד"ה כיון) או יאוש (שם ס"ק כ"ד).

עוד דוגמא בסימן תרמ"ט ס"ק מ"ה כתב שאתרוג של דמאי כשר, ומבואר שם שהכוונה אף ביום הראשון (שמה שכשר בשאר ימים פירש שם החילוק), ובשעה"צ שם הביא מהמג"א בטעמו משום דאי בעי מפקיר נכסיה והוי עני, הרי שמותר להפקיר ביו"ט (ושמא שאני התם משום שהוא קנין לצורך מצוה כדי שיהיה מותר דמאי).

וצ"ע בסימן שכ"ג סעיף ז' כשאין לו בשבת כי אם כלי שקנה אותו מעכו"ם ועדין לא טבל אותו [ואסור להטביל כלים בשבת], יתן אותו במתנה לעכו"ם בשבת ויחזור וישאל אותו ממנו, ובמשנ"ב ס"ק ל"ד העיר שאסור ליתן מתנה בשבת, ותירץ דהכא שרי משום כבוד השבת, וצ"ע מדוע הוצרכו להתיר משום כבוד השבת, ולמה לא אמרו שיעשה באופן של הפקר שהוא מותר בשבת.

ומה שתירץ בספר מנחת שלמה חלק ב' סימן ט"ז שהפקר מהני, אמנם אותו אדם אם יחזור ויזכה מיחזי כהערמה, יל"ע שהרי גבי ציצית מבואר במשנ"ב בסימן י"ג ס"ק ט"ו שמותר להפקיר בשבת כדי שיפטר מחובת ציצית אפילו כשהוא עצמו חוזר וזוכה בו, עי"ש במשנ"ב.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

יז

בהצלת ס"ת פחות מפ"ה אותיות

שו"ע סימן של"ד סעיף י"ב: וכן ס"ת שיש בו כדי ללקט פ"ה אותיות וכו' מצילין אותה. וצ"ע, דבשלמא דינא דגמ' דמבואר דין הנ"ל, הוא לפי מה דשורת הדין דרק ס"ת שנכתב כדין מצילין [וברכות וקמיעין וכו' לא מצילין וכו'], וממילא בס"ת עד פ"ה אותיות חשיב ספר ולא פחות. אך לדין דנקטינן דגם תושבע"פ כותבים וקוראים ומצילין, מה גרע ס"ת מתושבע"פ וברכות וקמיעין שכן מצילין, אטו בתושבע"פ לדין פחות מפ"ה אותיות לא מצילין, וא"כ ס"ת נמי [ודוחק לומר דאיירי דוקא שהוא תיבות מפוזרות שא"א

שיהיה לו מקום להכניס את האורחים, משא"כ כאן דאיירי בעגלה, ע"כ הפשט שצריך להיין בשביל האורחים. לאור זאת צ"ע מש"כ המשנ"ב ס"ק י"א שגם כאן לא שרי לפנות אלא כשיעור ט"ו סאין, וכדלעיל ס"א, דבשלמא שם שמפנה בשביל מקום שיערו חכמים שדי בשיעור זה, אבל כאן שצריך ליינן גופא מה שייך לתת בזה שיעור. ובפרט שמסתמא יש לו כמה וכמה אנשים, ובזה גם לעיל שרי יותר מט"ו סאין.

א. ד. - בני ברק

י

זמן סעודת שחרית בשבת

איתא בסי' של"ד סעי' א': נפלה דליקה בשבת, אם הוא בלילה קודם סעודה יכול להציל כדי מזון שלש סעודות כו', ובשחרית מזון שתי סעודות. וכתב במ"ב סק"ב וז"ל: ובשחרית מזון וכו' - הב"ח כתב דאם הוא לאחר חצות אפילו אם עדיין לא אכל, אין מציל כי אם מזון סעודה אחת, עכ"ל. עיי"ש בב"ח שכתב דסעודת ערבית אין לה זמן קבוע, דכל הלילה זמנה, לכן בלילה כל שהוא קודם אכילה אפילו בסוף הלילה יכול להציל ג' סעודות, משא"כ בשחרית דוקא קודם סעודה, כלומר זמן סעודה עד סוף שעה ששית יכול להציל, אבל אחר שעה ששית עבר זמנה ואינו מציל אף על פי שהוא קודם אכילה, עיי"ש. ומבואר להדיא דדעת הב"ח שסעודה שניה זמנה עד חצות היום בלבד.

ויש להעיר ע"ז מדברי הב"ח עצמו בסי' רפ"ח, שעל דברי הטור וימהר לאכול קודם ששעות וכו' דאסור להתענות בשבת עד ששעות, כתב הב"ח וז"ל: ולכן לאו שפיר עבדי הני שליחי צבור בשבתות דמנגנין ואין יוצאין מבית הכנסת עד אחר ו' שעות בפרט בחורף, ומכל שכן ביו"ט, עכ"ל. ולכאורה אי זמן סעודה שניה בשבת הוא רק עד חצות, א"כ גם בלא איסור תענית בשבת לאו שפיר עבדי הני ש"צ שמאריכין עד אחר ו' שעות, כיון שמבטלין בזה זמן סעודה שניה של שבת. ומשמע מדבריו שכל המכשול בזה הוא רק משום איסור תענית בשבת ולא ביטול זמן הסעודה, דא"כ למה לא כתב שגם מבטלים בזה סעודה שניה. ומשמע מזה לכאורה דזמן סעודה שניה הוא גם אחר ו' שעות, וצ"ע בסתירת דברי הב"ח בזה.

אילן גרינוולד - ברכפלד

יא

בדין הצלה מדליקה לבני ביתו

עי' בביאורה"ל סי' של"ד סעי' א' ד"ה כדי מזון ג' סעודות, שנסתפק אם יכול בעה"ב להציל עבור כ"א וא' מבני ביתו, וסיים הביאורה"ל דכן מציל לכאור"א, דלא גרע מבהמה. וצ"ע, דלפמ"ש"כ בביאורה"ל ד"ה והראוי לבהמה, דטעמא דהצלה לבהמה הוא מטעם שמחוייב להאכיל לבהמה קודם לאכילתו, א"כ מה הראיה להכא דל"ש דין זה. ועוד צ"ע דמה גרע מהצלה לאורחים להלן סי' של"ה ס"ג לענין חבית שיכול להציל, וה"ה כאן לכאור"א, וא"כ אמאי לא הוכיח משם דה"ה דמציל לכאורה [ואולי איה"נ].

שמעון בן גיגי - רוממה

יב

בענין הנ"ל

בסימן של"ד סעיף א' בבה"ל ד"ה כדי מזון, כתב שהטעם שמותר להציל לבני ביתו מזון ג' סעודות, כיון שלא גרע מבהמה, ובבה"ל אחריו כתב שצריך להציל מזון שלוש סעודות לבהמה כיון שהוא צריך להאכילה לפני שיאכל, וא"כ טעם זה לא שייך בבני ביתו, שהרי יכול הוא לאכול לפני שבני ביתו אוכלים, והיאך כתב שטעם בני ביתו כי לא גרע מבהמתו, וצ"ע.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

יג

בדין זמן סעודה שניה, ולענין הצלה מהדליקה

במשנ"ב סי' של"ד סק"ב כתב בשם הב"ח דאחר חצות מצילין רק סעודה א' אפילו לא אכל, והיינו דשי"ב הב"ח דאין לאחר סעודה ב' אחרי חצות, וצ"ע המשנ"ב לפמ"ג שמפקפק בזה משום דבדיעבד יכול לאכול ב' סעודות גם שלא בזמנן. וצ"ע אמאי לא הביא כלל דין זה המשנ"ב בהלכות סעודות שבת שאין לאחר סעודה ב' אחרי חצות, ובפרט שבסי' רפ"ח סק"א מבואר בשו"ע ובמשנ"ב שם דהוא רק איסור להתענות עד ו' שעות, ובמשנ"ב הוסיף דאם טעם מידי שרי להתאחר, ומבואר להדיא שאין דין להקדים סעודה ב' קודם חצות (ונפק"מ גם לפי מש"כ במשנ"ב סי' קנ"ה דמונין זאת משעה שקם ממיטתו, א"כ בכה"ג נתאחר יותר מחצות,

ס"ק ו' שאם האדון מצווה להדיא על זה אסור, ואם העבד רק עושה על דעת רבו הוא מחלוקת אחרונים. וצ"ע מדוע אין גדריהם שווים ביחס לאיסור דרבנן, שלענין קטן אסור גם באיסור דרבנן, ואילו לענין עבד הוא מחלוקת, והרי כיון דעבד וקטן ילפינן להו מאותו קרא, לכאורה גדריהם שווים [ושמא מלאכה שאי"צ לגופה חמורה יותר, וצ"ע].

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

כג

אם יש חיוב מה"ת למנוע את בנו קטן מאיסורי שבת כשאינו מצווה על זה

בשער הציון סימן של"ד ס"ק נ"ד בדליקת אביו מחוייב אביו למחות בו מה"ת, דכתיב לא תעשה אתה ובנך, אולם לעיל סימן רס"ו סעיף ו' בביאור הלכה ד"ה ודוקא (בסוגריים) כתב: ואולי יש לומר דמה שאמרו שאסור בקטן העושה על דעת אביו, הוא רק מדברי סופרים, כיון שאינו מצווה

בפירוש לזה, והכא מפני הפסד התירו, וצ"ע.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

כד

כיבוי גחלת בוערת

משנ"ב סימן של"ד ס"ק פ"ד: אבל בשל מתכת אין איסור כיבוי מה"ת לכו"ע, שאינו שורף, ומבואר במשנ"ב שם שזה מיירי לפי דעת הרמב"ם, אבל לדין שמלאכה שאצל"ג פטור אז גחלת של מתכת יש בה משום כיבוי, אלא שהיא מלאכה שאצל"ג. ומה שיל"ע כאן הוא הלשון המבואר כאן שגחלת אין בה משום כיבוי כיון שאינו שורף, והוא תמוה, שהרי יש חילוק בין מצבי הגחלות, שהרי לעיל בסימן שי"ח שעה"צ ס"ק א' מבואר שהמבעיר הברזל עד שנעשית גחלת בוערת חייב משום מבעיר, כיון שהוא נעשה דבר השורף. (וי"ל שבסימן שי"ח הרי מיירי בשעה שהוא מבעירה, ואז היא בוערת והיא נעשית דבר השורף, ואילו בסימן של"ד מיירי

אח"כ כשהוא מונח ברה"ר, ואז הוא נהיה חם באופן שאינו שורף).

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

כה

אם מעשה שבת חמור יותר בהערמה או בלא הערמה

ברמ"א סימן של"ה ס"ג מבואר שאע"פ שאסור להערים ולהזמין אורחים כדי להציל מחבית שנשברה, מ"מ אם הוא הערים בדיעבד מותר, וע"ז כתב המשנ"ב שמשמע שאם הציל בלא הערמה אלא באיסור בדיעבד אסור. והמשמעות צ"ע, שהרי בסימן תק"ג ס"ק ז' מבואר שאע"פ שאם חילל יו"ט להכין לצורך מחר מותר בדיעבד, מ"מ אם היה בהערמה כאילו הוא לצורך היום חמור טפי, ואסור אפילו בדיעבד.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

ייש"כ להרה"ג יהודה לוי שליט"א מכולל אליבא דהלכתא רמב"ש על סיעו המרובה בעריכת מדור זה

מרפסן איגרי

מדור התשובות

הערות ותמיהות שנתעוררו בבית המדרש ודרשות עין ותשובה

ברכת יישר כח מרובה להגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א ששם עינו הטובה ליישב תמיהות האברכים כיד ה' הטובה עליו.

א

איסור דרבנן ותרי שבותים במקום צער ובמקום חולי במ"ב סימן שכ"ח ס"ק נ"ז פסק שמותר לעשות כל השבותים ע"י שינוי אם הוא חולי כל הגוף, אפילו אין בו סכנת אבר. והנה כל השבותים ע"י שינוי הוא תרי דרבנן, ומותר לצורך חולי כל הגוף.

והנה משמעות לשונו שההיתר הוא דווקא בחלה כל גופו, אולם בכמה דוכתי התיר גם בצער מרובה אפילו בשבות אחד, כמבואר לקמן בסימן זה ס"ק קי"ג שמותר לעבור על מלאכה דרבנן משום צערא יתירא, וכן להפיס מורסא בסעיף כ"ח שהוא צער ולא נפילת גופו למשכב, וכן ציפורן שפרשה רובה שהתירו בשינוי בסעיף ל"א (ושם לא התירו אלא בתרי דרבנן - שינוי וקרובים להינתק, וכנראה שבמקום שהוא צער שאינו מרובה מותר בתרי דרבנן), וכן יעויין בשעה"צ ס"ק ס"ח, עיי"ש שמבואר שבדבר שאינו צער מרובה אסור לעבור על איסור דרבנן.

בגדר צער מרובה עיין בסימן שט"ז סעיף ט' שחשש עקיצת פרעוש הוא מתיר לצודו, כיון שהוא אין במינו נצוד והו"ל צער מרובה, וכן יעויין שם במשנ"ב ס"ק פ"ח דלהוציא קוץ הוא חשוב צער מרובה.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: אין מדמין שבותין אהדדי.

יש חולה שאין לו כח ואז הוא נמדד לפי נפל למשכב, ויש מי שיש לו כאבים ואז סיבת ההיתר היא הכאבים, והכאבים אינם גורמים לשכב, אדרבה אם ישכב ולא יתעסק בדברים אחרים לא יוכל להסיח דעתו מהכאבים, ולכן הוא לא נמדד בנפל למשכב אלא בצער מרובה. וכמדומה ראיתי בחוט שני שחולה שאינו שוכב מחמת שלא יועיל לו השכיבה, דינו כנפל למשכב.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

ב

איסור דרבנן לצורך הקטן

במ"ב ס"י שכ"ח ס"ק נ"ח כתב לענין טלטול החלב שחלבו העכו"ם בשבת בשביל התינוק [שהוא מוקצה], ציין המשנ"ב לעיין בפמ"ג שמצדד שבעי שינוי.

והנה כאן מצדד הפמ"ג שלעבור איסור דרבנן של טלטול מוקצה לצורך קטן צריך שינוי, ומבואר לקמן בסימן ש"ל ס"ק ל"ד שקטן שדינו כחולה שאיב"ס לא הותר לעשות מלאכה דרבנן (דהיינו להחזיר שדרתו של תינוק), ועיי"ש שפליגי אי שרי לעשות בשבילו רפואה שאינה מלאכה, כגון ליישר אבריו אם לא שהוא בן יומו.

ובסעיף מ"ב אסר לדחוק כריסו של תינוק, והנה שם אין דחיקת הכרס מלאכה מדרבנן אלא רפואה בלבד ואסר, ואילו לקמן בסימן ש"ל בעושה רפואה לבד (דהיינו יישור איברים)

הביא מחלוקת בזה, ולענין אמירה לעכו"ם מבואר בסימן רע"ו ברמ"א סעיף א' שמותר לצורך קטן, וצ"ע.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: כנ"ל.

ממה שהתירו אמירה לעכו"ם בשביל קטן ואסרו דחיקת הכרס, מוכח שמעשה רפואה הוא חמור יותר. ומה שמותר ליישר האברים אף שהוא מעשה רפואה, הרי מבואר בגמ' שהוא אורחיה בכך דומיא דהוצאת הקוץ, ופירש"י שטעם היתר הוצאת הקוץ שאין דרך לעשות דבר זה בסממנים, וממילא הוא הדין ביישור האברים, ואילו דחיקת הכרס אסורה כיון שפעולת הוצאת הרעי ניתן לעשות בסממנים המשלשלים.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

ג

בטעם שיעשה הריפוי בפיקו"נ ע"י ישראל ולא ע"י גוי מבואר בפוסקים שני טעמים מדוע יש לעשות ע"י ישראל כשיש גוי, הרא"ש כתב הטעם כדי שלא יבואו לחזר אחריהם כשאינן הגויים נמצאים, והט"ו סי' שכ"ח סוף ס"ק ל"ז כתב הטעם כיון שהישראל יודרו בדבר יותר.

ויש נפק"מ בדבר בין פסק השו"ע לפסק הט"ו, שאף ששניהם התירו הרי השו"ע התיר כדי שלא יבוא לידי מכשול, שיחשבו שאפשר רק ע"י גוי, וזה מותר גם כשאינן הזמן נחוץ, אולם הט"ו והמשנ"ב (כנראה בעקבותיו) לא התירו אלא כשהזמן מצומצם [אלא שנחלקו על הרמ"א שאף שהגוי לפנינו, מ"מ מותר כיון שהישראל יודרו יותר].

ועיין לעיל סימן רע"ח ס"ק ב' שהביא שכשהגוי לא מזומן יעשה ע"י ישראל, משמע כשהגוי מזומן יעשה על ידו, וזה דלא כמו שכתב כאן כט"ו. ועיין עוד לקמן ס"ק מ' וס"ק ס"ב ולהלן סימן ש"ל ס"ק ל"ה גם כן סתר משנתו (ולמבואר לעיל מיושב שפסק כט"ו ולא כשו"ע ולא כרמ"א, ולכן אם מזומן ואין הזמן נחוץ מותר, וד"ל).

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: רק כשהזמן נחוץ ובכ"ז מדקדק ע"י גוי יבוא מכשול, משא"כ אם אין הזמן נחוץ כ"א יודע ע"י גוי עדיפא מע"י ישראל.

הנה הדלקת הנר לחולה בסימן רע"ח, וכן להדליק מדורה בסימן שכ"ח ס"ק ס"ב [למקו"ד] וסימן ש"ל ס"ק כ"א [ליולדת] אין הזמן נחוץ בהם כ"כ, שאינו טיפול אלא שיגרת חיים [ומקו"ד ונצטנן צע"ק].

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

ד

בהשוואת השו"ע סעיף ו' מכה ע"ג היד ובליעת עלוקה וכו' במכה של חלל

סי' שכ"ח סעי' ו': מכה שע"ג היד וכו' ומי שבלע עלוקה, ומי

שנשכו כלב שוטה או א' מזוחלי עפר הממיתים וכו', הרי הם כמכה של חלל. קצת יל"ע מה השייכות של כל הנ"ל שהם פיקו"נ למכה של חלל. ובגמ' (שבת ק"ט ע"א) מבואר דלענין מכה שע"ג היד השווה למכה של חלל. ויתכן דשויים הם במהותם וסכנתם, אך אכתי צ"ב לשון השו"ע לענין כל מה שמנאם השווים למכה של חלל, וצ"ב.

שמעון בן גיגי - רוממה

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: כל הטעם במכה של חלל שהוא עלול להמית, ונשכו כלב וכו' אפילו לא בחלל עלול לסכנה כמכה של חלל, וכן בגב היד.

ה

הבדל בין ספק תרופה לספק סכנה

באשל אברהם מבוטשאטש סי' שכ"ט מבואר דספק תרופה אף לחושיב"ס אסורה, ע"פ הסוגיא דחצר כבד דפסקינן כרבנן, ודלא כרבי מתאי בן חרש, וצ"ע מאי שנא מכל ספק סכנה דקיי"ל שמחללין עליו את השבת.

אחד מבני החבורה - קרית יובל

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: הקושיא הוא לא על האשל אברהם אלא על רבנן דרבי מתאי בן חרש, ונאמרו הרבה תירוצים בזה. ול"נ דבחצר כבד אם זה לא מרפא אדרבה זה מזיק, ולכן כל ספק רפואה שאל"כ מזיק אין לעשות בשבת, דומיא דכתב המשנ"ב לגבי הוצאת שן כסי' שכ"ח.

ו

מה הטעם שמחללים שבת בפיקו"נ

סי' שכ"ט סעיף ד' בבה"ל ד"ה אלא לפי שעה כתב דאין הטעם בפיקו"נ משום דדחינן מצוה אחת בשביל הרבה מצות [כדמשמע הלשון מוטב שתחלל עליו שבת אחת], והראיה שאם נמצא בעיר שרובם גויים מחללים עליו אע"פ שלא יקיים המצות שהוא פטור מהם, וכן ראיה מחיי שעה שלא יספיק לקיים עוד שום שבת.

והנה לשונו כאילו אין זה הטעם, ולא היא, שהרי ודאי שגם טעם זה נכון, אלא שלא רק זה הטעם כמבואר לעיל בסימן ש"ו ס"ק נ"ז שהסתפק הבה"ל בתינוקת ישראל שעומדת בחשש שמד שמא מותר להצילה, מפני שדומה הדבר לפיקו"נ שהותר משום מוטב שתחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, הרי מבואר שכל מה שכתב כאן הוא רק שאין זה הטעם לחוד ויש עוד טעמים, אבל לא כתב שהטעם הזה לא קיים.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: ודאי שיש גם טעם זה, והיינו טעמא דכתב הר"ן במעוברת שהריחה דמשום העובר מוטב שיחלל שבת אחת אף דלעובר אין דין פיקו"נ.

ביישור אבריו מבואר ברש"י בדף קכג: שהוא מותר, משום שאין דרך לעשות דבר זה ע"י סממנים.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

יב

דבר שיש בו ספק היתר שימוש אם הוא נחשב ראוי לשימוש ודאי בעבור צד ההיתר

בסימן ש"ל סעיף ח' הביא השו"ע ספק בן ח' ספק בן ז' הוא מוקצה, והמשנ"ב שם בס"ק ל"א הביא שהאחרונים הסכימו שאין הוא מוקצה. ולכאורה חלקו בדבר שיש בו שימוש על צד, האם מחמת הצד הוא נחשב ראוי לשימוש או לא [לדוגמא חביתה שיש לי ספק אם היא מקולקלת], ולמתירים הוא ודאי אינו מוקצה גם על צד האיסור מחמת שיש צד היתר.

והנה בסימן תמ"ו בבה"ל ד"ה שלא יוכל מבואר שאם יש לאדם תבשיל שיש בו ספק איסור, מותר לו לקחת התבשיל למורה הוראה לשאלו אם הוא מותר, ודן שם אחרי שהורה בו המורה לאיסור אם יהיה מותר לקחתו לבערו, כיון שנטלו בהיתר, ומבואר שנחשב נטלו בהיתר אף שנתברר שבאמת היה איסור, כיון שהיה צד היתר.

והנה גם לספרדים יהיה מותר לטלטל הקדרה שפול בו ספק החמץ, כיון שטעם שהחמיר השו"ע הוא כיון שקרוב לודאי שיהיה מוקצה, אבל כאן הוא ספק השקול, ובה ודאי יהיה מותר. ויש לציין בזה עוד מה שאמרו בגמרא בביצה אפר כירה מוכן הוא לודאי, ואינו מוכן לספק.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: רק ספק בן ח' משום דאין לו חזקת חיים, תדע דהמחבר אינו חושש לפיקו"נ של התינוק, רק משום צער האמא שוחה עליו כמבואר, משא"כ בקדרה יש לו חזקת היתר.

יג

בדין מוקצה בנפל

בסימן ש"ל סעיף ג' פסק השו"ע שספק בן שמונה ספק בן שבעה ולא גמרו שערותיו וצפורניו, אין מלים אותו בשבת, ובמשנ"ב שם בס"ק י"א הביא שברמ"א ביו"ד הכריע בזה להקל, כיון שממ"נ אי חי הוא שפיר מהיל, ואי מת הוא מחתך בבשר בעלמא, והביא המשנ"ב מחלוקת האחרונים אם פוסקים בזה כשו"ע או כרמ"א.

והנה טעם המחבר שלא ס"ל ממ"נ זה, מבואר בב"י שאף שאין איסור בחיתוך, מ"מ הוא מוקצה, ואף שודאי שמוקצה נדחה מפני מילה, כיון שיש בו ריעותא כזה שלא גמרו שערותיו וצפורניו, והוא קרוב לודאי להיות מת, וא"כ הוא מוקצה, לכן אנו פוסקים בו להחמיר.

ולפ"ז שכל הבעיה למולו הוא משום איסור מוקצה, צ"ע, שהרי בסימן ש"ל סעיף ח' הביא השו"ע ספק בן ח' ספק בן ז' הוא מוקצה, והמשנ"ב שם בס"ק ל"א הביא בסתם בשם האחרונים שאין הוא מוקצה, וא"כ איך יתכן שיקילו חכמי אשכנז במוקצה דלא כשו"ע, ודווקא במקום מילה נחמיר שיש איסור מוקצה, ויציבא בארעא וגירורא בשמי שמיא [ושם בסימן ש"ל מיירי השו"ע להדיא כשלא נגמרו שערותיו וצפורניו].

ולקמן סי' תקכ"ו שעה"צ ס"ק ס"ז כ' דאסור למול נפלים בשבת ויו"ט, אף דהוי כמחתך בבשר בעלמא, מ"מ הוא מעשה חול, ולפ"ז אין צריך לטעם של הב"י, ומיושב קצת קושייתינו.

אמנם היא תימא גדולה, ששם הוא מקום מנהג בעלמא, אבל ודאי אין שייך מעשה חול במקום ספק מצות עשה, ואפי' בצד קלוש ביותר, שהרי בכל סרך מצוה אין שייך עובדין דחול כמו ברפואת הגוף וכדומה [כמבואר בסימן ש"ז גבי מדידת איזור], ק"ו במקום שיש צד עשה דאורייתא, וצ"ע.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: לפי המחבר ודאי פטור מלמול אותו. וגם לפי הרמ"א יכול להיות שפטור, וימולו אח"כ, משא"כ טלטול התינוק שהוא ספק פיקו"נ ההכרעה דלא כהמחבר.

יד

בירור בכמות זמן המעבר מיום ללילה ר' יהודה בסימן ש"ל סעיף ד' בבה"ל ד"ה בין השמשות, הביא

י

בפרטי ההיתר לעשות מלאכה שאינה צריכה לגופה במקום צער, היזק, וחולה שאיב"ס

א. מ"ב סימן ש"ל ס"ק ל"ב: מותר לאשה להוציא בידה חלב מדדה ושופכתו על הארץ, כיון דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ובמקום צער התיירו. והנה היה אפשר ללמוד שכוונתו היא שכה"ג נחשב שבות דשבות משום השבות השני שאינו דרך מלאכה, אולם הוא פירש להדיא בסימן ש"ז בבה"ל סעיף ח' בד"ה והחובל שהטעם הוא משום שבות במקום צער, דומיא שהתירו למינקת לשפוך לארץ במקום צער. אמנם זה צ"ע, שהרי בסימן רע"ח בבה"ל ד"ה החולה מבואר שאין היתר לצורך חולה וכן במקום היזקא לעשות מלאכה שאינה צריכה לגופה, ורק במקום היזקא דרבים, וא"כ מדוע הכא דאית ליה צערא התייר.

וכן משמע בביה"ל סי' שט"ז ס"ט ד"ה ואסור להרגו, שכתב בזה"ל: ומה שכתבתי במ"ב דאפילו פרעוש עוקצו אסור להרגו, כן כתב הב"י, ולא דמי לצידה דמקילינן בעוקצו, היינו לפי שאין במינו ניצוד, וליכא איסור דאורייתא כלל בזה, משא"כ בהריגה דכשצריך לגופה חייב לכך לא מקילינן משום צערא בעלמא אפילו כשאינו צריך לה, עכ"ל. ומבואר דהא דהתירו לצוד הפרעוש כשעוקצו, משום דאין במינו ניצוד, וגם אין צריך לגופה, והיינו דהוי תרי דרבנן שהתירו במקום צער, ומשמע רק משום תרי דרבנן, אבל בחד דרבנן לא התירו אף שהוא במקום צער.

ב. ואי אפשר ליישב ע"פ מש"כ השעה"צ בס"כ ש"ח ס"ק ס"ח שאין להקשות על פתיחת פי המכה, שאם ידוע שיצא דם לא יקנחה אף שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ובמקום צער לא גזרו, משום שאפשר שהכא אין כל כך צער אם לא יקנח, עכ"ל. ויתכן שכך הוא גם לגבי סי' רע"ח בחולה, שאם לא יכבה לו את הנר אין בכך כל כך צער, ולכן גם במקום קצת צער שיש לו אסור לו לעשות מלאכה שאינה צריכה לגופה. דוה אינו, שבבה"ל בסימן רע"ח הקשה מאי שנא ממה שהתירו בגחלת משום היזקא, ומתוך דשאני התם דהוי היזקא דרבים, אלמא כה"ג בהיזקא דיחיד אסור, והיא ראייה ברורה (אמנם י"ל ששם ביחיד לא ברור הוא שיפגע).

גם מה שאמר ת"ח אחד שההיתר להוציא חלב הוא משום שיכול לבוא לידי זיהום, נראה שזה אינו, ששם כדומה פתיחת פי המכה היא נועדה לטפל בדלקת קיימת שלא תזדהם, ואיך יכול להיות יותר גרוע ממינקת שאולי יבוא לידי זיהום.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: א. בהוצאת חלב שהולך לאיבוד גם לרמב"ם שמחייב במשאצ"ג הוי דרבנן, כמבואר בס"י ש"כ.

ב. אין מדמין שבותין לאהדדי.

במפרק מלשאצ"ג קיל טפי, ואז הוי כשופכין ולא כמשקין. חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

יא

האם מועיל שינוי בחולה רק לנתינת תרופות או גם למעשה רפואה

מ"ב סימן ש"ל ס"ק ל"ד: כתב מג"א שדווקא ביום הלידה מותר ליישר אבריו, אבל לאחר מכן אסור, אבל הרבה אחרונים חולקים, וע"כ אין להחמיר בזה.

וצ"ע שדווקא גבי תרופות הכריע בסימן ש"ח ס"ק קכ"א שאין צריך שינוי בחולה שאין בו סכנה, אבל לא לגבי מעשה רפואה שבזה מבואר לקמן בסימן זה בס"ק ק"נ ובס"ק ק"ל (וכמו שהעיר מזה בשונה הלכות) שאין לעשות לחולה שאיב"ס רק ע"י שינוי, וכן לא התירו להתעמל בס"ק ק"ל אפילו בחולה שאיב"ס, וכן ליתן קרעיסטר בס"ק ק"ג, וא"כ למה התיר כאן בקטן שהוא כחולה שאין בו סכנה כמבואר בסימן ש"ח ברמ"א סעיף י"ו ליישר אבריו, וצ"ע.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: בישור אבריו אין כ"כ שחיקת סמנים, ועוד יש בו סכנת אבר.

ז

האם יתובי דעתא מתיר גם איסורים דאורייתא

במ"ב סימן ש"ל ס"ק ד' כ' דקי"ל להו לרבנן דיתובי דעתא דיולדת מילתא דמיסכנא בה בלא"ה. ולא דווקא יולדת, אלא הוא הדין בשאר חולה שיש בו סכנה מבואר לעיל בסימן רע"ח סעיף א' בבה"ל ד"ה לכבות שהותר איסור דאורייתא של הדלקת הנר כדי ליתובי דעתו [ולא כפי מה שכתב אחד להלכה לחלק בזה, וטעה בזה].

אמנם צ"ע מהמבואר לעיל בסימן ש"ז ס"ק מ"א שאין היתר כדי ליתובי דעתא שלא תטרף דעתו עליו אלא במילתא דרבנן, שהתירו לגוי לרוץ בעד קרוביו של חולה שתקיף ליה עלמא.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: [ברמב"ם משמע דרק ביולדת, אולם במ"ב כתב דלרמב"ם כל חולה שיב"ס]. ההיתר הוא רק בצרכיו אבל לא משום שהוא רוצה.

נראה שטירוף הדעת הוא מזיק רק לחולה שזקוק לרפואה, והייתובי דעתיה מועיל לרפואתו [או להוציאה מסכנה ביולדת], אמנם אין הטירוף הדעת הורג את האדם רק מונע הצלה.

אולם בחולה שהוא מסוכן כ"כ שאין לו תקוה לחייו, כהא דסימן ש"ז שמיירי באופן שיש לו סכנה בזה, ולשון דתקיף ליה עלמא וגם ששולח שיקראו לקרוביו הרי מיירי במי שהוא בלא"ה אבוד ואין לו רפואה, וממילא אין זה פקו"נ כי אין הטירוף מקצר חייו.

ודבר גדול שמעתי מהגאון המופלא ר' אוריה וייספיש שליט"א ליישב באופן אחר, שרק ישוב דעת שהוא קשור לענין רפואה עצמה כהדלקת הנר ואכיל בשר שחוסה ותרופות וכדומה, הוא שמותר שלא תתרפא אם לא יתיישב דעתה בזה, אבל לא הותר דבר שאינו מענייני רפואה כמו לקרוא לקרוביו, ועורר הרה"ג הנ"ל שיש לדון לפ"ז אם יש היתר למי שנוהג על פי האדמו"ר שלו שלא לילך לבית חולים מסויים, לכאורה להנ"ל אינו נחשב ייתובי דעתא, עכ"ד ודפ"ח.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

ח

הבדל בין שבות דסחיטה לשבות דהוצאה

מבואר במ"ב סי' ש"ל ס"ק ז' דעדיף ליתן כלי על השיער של שמן, מאשר שתסוך את השמן בשערה, כיון שאז תכלל בסחיטה, וצ"ע דהלא כשמוציאה בשערה נראה שאין בדבר הוצאה כלל, ככל תמרוקי האשה דהוה כמו תכשיט, וא"כ אין אלא שבות אחד של סחיטה, ומאי אולמא שבות דסחיטה משבות דהוצאה.

אחד מבני החבורה - קרית יובל

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: אם כוונתה להוציא אין זה בכלל תמרוקים כ"ז שלא בטל לגוף, והרא"י מרחיצה בנהר שאסור משום טלטול ד"א של המים.

ט

האם בפיקו"נ עושים כדרך חול

מ"ב סימן ש"ל ס"ק י"ב: ולפיכך כל שאין לה דברים המחזקים ומאכלים הבריאים מחללים עליה את השבת. והנה מבואר שנוהגים בה כחול, ואין אומדים אם מסוכנת בזה, ולעיל בסימן ש"ח ס"ק י"ד פסק להחמיר דלא כדעת הרמב"ן שלא הותר אלא פיקו"נ, ולא כדרך חול.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: עיי"ש בביאור"ל דכתב בעצמו דאף לא לפי הרמב"ן אם מתחזק גופו מחללים, משום שכל חיזוק הגוף יותר קל להתגבר על החולי.

שם בסימן ש"ח ביאר בבה"ל שרק בברור שמניעת אותו דבר לא תזיק, בזה יש להחמיר.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

מהשו"ע ביו"ד שאם לאלתר כשהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים קטנים, מלים אותו בשבת, והקשה הבה"ל למאי דקי"ל כר' יוסי דשני כוכבים הוי בין השמשות, וכהרף עין יוצאים ג' כוכבים, א"כ אפשר שבתוך כך שאחד יצא לחוץ היו שניים, וקודם לא היה אלא שניים, והוי בין השמשות, ע"כ קושייתו.

ולא הבינותי, הרי גם לר' יהודה שאין זה כהרף עין, היינו שאין הבין השמשות כהרף עין, אבל זמן השינוי מבין השמשות ללילה הוא ודאי כהרף עין, שהרי מן ההכרח ישנו זמן שבו יוצא הכוכב השלישי, ובו גם לר' יהודה נהפך מבין השמשות ללילה, והחילוק הוא רק שלר' יוסי ישנו צד שהוא יום, ואילו לר' יהודה הספק הוא רק בין השמשות [אבל כבר נתבאר בבה"ל שאין חילוק בין ספק אחד לשנים, שהכל שם אחד].

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: הכהרף עין של ר' יוסי הוא אחר לילה של ר' יהודה, כדאיתא בגמ', וא"כ בשלמא לר"י קי"ל אם לאלתר ראו ג' כוכבים סימן שהי' כבר לילה קודם, אבל לר' יוסי קשה.

כל מה שאומרים שם אחד הוא כשיש ספק, אבל כאן השתא הוא דילדה שהוא עדיף מרובא דליתא קמן.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

טו

שינוי לצורך מכשירי מילה

בסימן של"א סעיף ז' מבואר שאם לא שחק כמון בער"ש שוחקים לו בשבת, ואילו בסעיף ח' מבואר שכשרוצה להוציא חלוק למילה כורך על בשרו דרך מלבוש, והוא היתר של שינוי ולא של דרך מלבוש, כיון שלא התירו זה אלא בחצר ולא ברה"ר, וכן מבואר בב"י. ולדעת הרשב"א ושאר ראשונים המובא בבה"ל ד"ה חלוק, החלוק הוא למנוע סכנה, והוא ממש דומיא דכמון. ולכאורה קשה לשיטתם

מדוע כמון התירו בשינוי לגמרי אפילו קודם שמל, ואילו חלוק גם כשהוא בשינוי לא התירו אלא בחצר ולא ברה"ר. חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: שחיקת כמון בשינוי הוא יותר שינוי בצורת המלאכה מהוצאה בשינוי לא דרך מלבוש, תדע דקודם המילה אם לעשות המילה אין הכדל אם מחמת סכנה או סיבה אחרת.

טז

בטעם איסור טריפת ביצים

במ"ב סימן של"א ס"ק כ"ה העתיק דברי רש"י דהיו רגילין לערב ולטרופ יין ושמן בקערה, כדרך שטרופין ביצים בקערה, עכ"ד. וכוונת רש"י לרמז בוזה יסוד האיסור לטרופ בכח, והיינו מדין איסור טריפת ביצים המבואר בסימן שכ"א ס"ק ס"ח שהוא משום דנראה כמי שרוצה לבשלו. אולם בסימן שכ"א ס"ק ס"ט אף שמוותר לטרופ יין ישן דבש ופלפלין, מ"מ אסור לטרופין יפה משום שהוא טורח ואומנות גדולה [והיינו איסור טירחא, שאיסור עובדין דחול הותר מפני רפואת הגוף, כמבואר ממדידת איזור לחולה].

וצריך להבין מה עיקר איסור טריפה יפה אם הוא משום נראה כעומד לבשלו, או שאיסורו הוא טירחא ואומנות [ואגב יש כאן חידוש שאומנות ודיוק הוא איסור טירחא, ודוגמא לזה בהלכות נט"י שנאסר רק מדידת מזיגת הכוס שהוא צריך דיוק ושיהוי].

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: אולי הוא ב' מיני טריפה, גם ברמב"ם מבואר דטריפה הוא דהוי נראה כהולך לבשלו.

יז

כשהרופאים אומרים נגד חכמי הגמרא האם תלינן ששקר בפיהם או שנשתנו הטבעים במ"ב סימן של"א ס"ק ל"א לענין רחיצת התינוק הנימול

במים שאין מתירים, אף שבגמרא מבואר שהוא סכנה, כיון שנשתנו הטבעים. וצ"ע מתי אמרינן נשתנו הטבעים ואימתי לא אמרינן נשתנו הטבעים, שהרי לענין צפידינ"א שמתחלת בחניכיים וגומרת בבני מעים, כתב בסימן שכ"ח ס"ק ח' שאפילו אם החולה והרופא אומרים שאין צריך לחילול אין שומעים, שהוא מקובל ביד חז"ל שהוא סכנה [ויל"ע האם יש חילוק אם הוא מקרה פרטי או שינוי כללי, אולם במג"א כתב שהוא שקר מה שאומרים הרופאים, שבגמרא מבואר שהוא סכנה, ומשמע אפילו אומרים כל הרופאים].

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: בצפידינ"א גם הרופאים מודים שזה חולי, רק אומרים שאין בו סכנה, משא"כ ברחיצה.

יש חילוק בין מחלה שבה לא שייך לומר נשתנו הטבעים, שהרי ממשיך להיות אותם תופעות שארעו בזמנם שהתחיל בפה ונגמר בבני מעיים, שניכר שהמחלה התחילה, לבין מילה שהיא מעשה אדם ואינה מחלה, וממילא התופעות לואי שלה והפתרונות יכול להיות שהשתנו.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

יח

ליכנס למצב של פיקוח נפש לצורך מצוה

הנה שיטת הרו"ח באשתפוך חמימי' דלא ימול, ולא יכניס עצמו למצב של פיקוח נפש, וצ"ע מדברי הש"ך יו"ד סי' רס"ו דפליג על התשב"ץ שאסר למול מילה שלא בזמנה ביום ה', על אף שמכניס א"ע למצב של חילול שבת, כיון שהוא לצורך מצוה, ומוכח דלצורך מצוה שרי, וא"כ אמאי לא נתיר כאן לצורך מצוה ליכנס למצב של חילול שבת.

אחד מבני החבורה - קרית יובל

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: חילוק גדול.

עוד יוסף חי

הרה"ג שלום טוויל שליט"א

בעמח"ס "פסקי בן איש חי" ומרבני בית הוראה "אהבת שלום"

תשובה על עוון חילול שבת דרבנן בשוגג

א. הרמ"א סימן של"ד סעיף כ"ו כתב, אם עבר וחילל שבת צריך להתענות ארבעים יום שני וחמישי, ולא ישתה יין ולא יאכל בשר, ויתן במקום חטאת י"ח פשיטים לצדקה. ואם ירצה לפדות התענית, יתן בעד כל יום שנים עשר פשיטים לצדקה, ע"ש. ומקורו בשו"ת תרומת הדשן פסקים וכתבים סימן ס' שכתב, הנה מחמת הדליקה אשר יצאה בשבת בעירכם, וחפרתם גומות והשיתם גומות וטחתם אבנים ועפר יחד כמו בנין, נראה לא"א יצ"ו שאיסור גמור הוא זה מכמה טעמים, דהא על עסקי ממון הוא וכו'. על כן נראה לא"א יצ"ו, אותם בני עונשין אשר חללו שבת בחפירה ובשווי גומות ובהטחה שהוא כמו בנין, יצטרכו להתענות ארבעים יום תוך זמן כמו מ"י מאייר עד ר"ה, ושלא לאכול בשר ולשתות יין כמו שכתוב בתשובת מהר"ם ז"ל, גבי בא על נדה בשוגג. וגם לתת צדקה כל איש אשר חלל שיעור חטאת בדנקא, ושיערו מור"ם ז"ל שהוא י"ח פשיטין. ואם ירצה אדם לפחות מקצת התעניות יתן עבור כל יום י"ב פשיטין, כאשר כתב מור"ם ג"כ בתשובה דלעיל. ואף על גב דאיכא דיעות דמחמירי טובא, עכשיו הדורות תש כח יש להקל כדברי המיקל, ע"ש.

ובשו"ת רב פעלים ח"ג או"ח סימן י"ט נשאל, באדם אחד שהיה לו בביתו מנורה דולקת בליל שבת ומונחת על הזיז, וראה שעלתה השלהבת שלה ביותר שבודאי תשבר הזכוכית ותפול על המטה ותשרף, כי היתה דולקת בשמן הנקרא גז, וקם במהרה וכיבה אותה, וצעקו עליו מה עשית שבת היום, ויאמר הוא יודע וזוכר שהוא שבת, אך חשש שמא תשרף המטה, וסמך על דברי המשנה שבת דף כ"ט ע"ב שאמרה המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני גוים מפני לסטים מפני

רוח רעה ואם בשביל החולה שישן פטור, ונמצא שמותר לכבות בשביל איבוד ממון שהלסטים באים לגנוב. אמרו לו היה לך לפנות המטה מתחתיה, ואז היתה נופלת על הרצפה שהיא אבנים, ויאמר לא בא אופן זה לדעתי לעשותו. ועתה בא לשאול בעה"ב הנז' אם חטא בכך, ומה תיקון שלו. והשיב, שזה פשוט שהמשנה איירי בחולה שיש בו סכנה, וכן לסטים ורוח רעה כולוהו אית בהו סכנה, ובדין דלתני מותר, אלא משום דבעי למתני סיפא חייב, תנא רישא פטור, וכנז' בגמרא שבת דף ל' וכמ"ש רע"ב ז"ל. והנה ידוע פלוגתא דר"י ור"ש במלאכה שאינה צריכה, דר"י סבר חייב, ור"ש פטר. והרמב"ם בפ"א מה' שבת ה"ז פסק, כל העושה מלאכה בשבת אף על פי שאינו צריך לגופה של מלאכה חייב עליה, כיצד, הרי שכיבה את הנר מפני שהוא צריך לשמן או לפתילה, כדי שלא יאבד או כדי שלא ישרף החרס של הנר חייב, מפני שהכיבוי מלאכה, והרי נתכוון לכבות, ואף על פי שאינו צריך לגוף הכיבוי, ולא כבה אלא מפני השמן או החרס או הפתילה ה"ז חייב. והראב"ד השיג עליו דר"ח פסק כר"ש, שמלאכה שאין צריך לגופה פטור אבל אסור, ע"ש. ועוד הרמב"ם פסק בה' שבת פרק י"ב ה"ג דליקה שנפלה בשבת, המכבה אותה מפני איבוד ממון חייב, שאין איבוד ממון דוחה שבת אלא איבוד נפשות, לפיכך יצאו בני אדם כדי שלא ימותו ויניחו האש לוהט, ואפילו שורפת כל המדינה כולה. וגם כאן השיג עליו הראב"ד דאין כאן חיוב וכרבי שמעון, ע"ש. וכתב הרב המגיד שדעת ההלכות לפסוק כר"י דחייב, אך דעת האחרונים לפסוק כר"ש, והרמב"ן דחק לומר שאף ההלכות דעתו לפסוק כר"ש, וזהו דעת הרשב"א, ומיהו לדברי הכל איסורא איכא ע"ש. והשתא לפ"ז זה האיש דנ"ד לסברת הרמב"ם שפסק כר"י עשה איסור תורה בכיבוי זה, ולסברת הפוסקים כר"ש עשה איסור דרבנן,

ולסברת הפוסקים ז"ל הנז' שהעלו בדעת הרמב"ם דאומר מותר שוגג הוא, נמצא גם לדעת הרמב"ם ז"ל דפסק כר"י הרי זה שוגג. והתיקון שלו שיתן דמי חטאת שמנה צדקה לעניים של ת"ת, ויתענה שלשה ימים שני וחמישי ושני, ואם יכול להתענות יתענה שבעה ימים. ויאמר בפירוש בקבלת תענית, שהוא מקריב חלבו ודמו בתעניתו לפני הקדוש ברוך הוא במקום הקרבן על המזבח בעבור שגגתו ששגג בחלול שבת, וביום התענית ילמוד תנ"ך של קריאי מועד לליל שבועות, וגם ילמוד המשניות אשר שם, ויקרא ג"כ פרשיות של קרבנות, וגם ילמוד אדרא זוטא ויעשה כפרה על ראשו בתרנגול ויתן אותו לעניים, ויתוודה בפירוש על חלול שבת באות ח' בכל תפילות של ימי התענית, וישוב אל ה' וירחמהו, ע"ש.

והנה דעת רוב הפוסקים שמלאכה שאינה צריכה לגופה אין בה איסור תורה, וכן פסק בשו"ת רב פעלים ח"א או"ח סימן כ"ז וז"ל, אף על גב דהרמב"ם ז"ל בדין הכבוי פסק כר"י, דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה וכמ"ש בה' שבת פרק י"ב ה"ג, עכ"ז אגן קי"ל כרוב הפוסקים דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה אין בה איסור תורה ע"ש. נמצא שאלביא דהלכתא אין כאן אלא איסור דרבנן, ולמ"ד שטעה בדין חשיב שוגג, אם כן עבר על איסור דרבנן בשוגג. ומשמע שדעת הר"פ שגם העובר על איסור דרבנן בשוגג צריך כפרה. וכ"כ המ"ב בשעה"צ סימן של"ד אות ס"ה.

וכן מתבאר קצת ממ"ש"כ בשו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סימן נ"ג באחד שלקח בשבת עץ אחד מאלו העצים הקטנים אשר בראשם יש טיפה של גפרית, וחכך אותה כדי להדליקה, ששכח שהיום שבת, ובחכך שלה לא נדלק האש רק יצא ניצוץ אש מן הגפרית כנהוג, ונכבה

שהיה בשוגג, עם כל זה כיון שעיקר ביאתי בעולם היתה לכך ולא תקנתי, לכן אין לי אלא אלו מ"ד שנים בלבד וכו'. ואמר לי שאפשר שבהמשך הזמן שיתוקן זה ע"י תשובה. ואח"כ התענתני ג' ימים רצופים וכו', ע"ש. הרי שעוון דם בתולים שהוא איסור דרבנן [עמש"כ בשערי שלום ה' נדה סימן קצ"ג הלכה ב'], וגם היה בשוגג, חשיב עוון. ואולי כיון שזה היה עיקר תיקונו חמיר טפי. ולפי מש"כ אתי שפיר, שלאדם גדול גם איסור דרבנן בשוגג, חשיב תקלה ומכשול. וע"ע מש"כ בבירור שיטת הנתה"מ בשערי שלום דיני לפ"ע שער ששי בירור הלכה ס"ז סק"ט, ובשער אחד עשר בירור הלכה ס"א סק"ד, ובשער שנים עשר בירור הלכה ס"א סק"ב, ובה' נדה סימן קצ"ג הלכה ג'.

ד. והנה במה שהבאנו מדברי הר"פ שהצריך כפרה במלאכה שאינה צריכה לגופה הגם שאיסורה מדרבנן, אולי יש לומר דשאני איסור דרבנן שנובע מצד שהוא מלאכה שאינה צריכה דחמיר טפי, דהנה התרומת הדשן סימן ס"ד כתב שאינו מתכוין באיסור דרבנן שרי אף בפסיק רישיה. והמ"א סימן שי"ד סק"ה הקשה מהא דאיתא בשו"ע סימן רע"ז שאסור לפתוח דלת כנגד הנר שמה יכבנו הרוח, ובע"כ מיידי בפסיק רישיה ולכן אסור, ואף שהוא רק איסור מדרבנן כיון דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, אעפ"כ אסור, ע"ש. אולם יעויין במאירי שבת דף כ"ט ע"ב שכבר עמד על זה וז"ל, ויש מוסיפים לומר שלא אסרו פסיק רישיה אף בניחא ליה אלא בחשש איסור, שאלו היה עושהו בכונה היה בו איסור תורה, הא כל שלא היה בו אלא איסור חכמים אף בניחא ליה מותר. ואף על פי שבפרק כתבי אמרו נר שאחורי הדלת פותח ונועל ואם כבתה כבתה, והעלינו בה שהוא אסור כמו שיתבאר שם, ואף על פי שאינו מתכוין ומצד פסיק רישיה, והרי הכיבוי מדברי סופרים הוא הואיל ואינו צריך לגופו, אפשר הואיל ולפעמים הוא מן התורה כשהוא צריך להבהב, הוא קוראה מן התורה, ע"ש. וכ"כ בביאור הגר"א שם. הרי קמן שדבר שאסור מדרבנן רק משום שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, חמיר כשל תורה. ואם כן גם גבי כפרה אפשר שהחמירו בו כשל תורה.

אך יש לומר שרק קודם עשיית המעשה החמירו לאסור בזה כשל תורה, אבל אחר עשיית המעשה גבי כפרה נידון כדרבנן גרידא. והביאור בזה, דהנה יעויין בשער המלך הלכות שבת פכ"ה הכ"ה שנחית ליישב את קושיית המ"א כמאירי וכהגר"א, וביאר וז"ל, דאע"ג דמשאצ"ל לר"ש אינו אלא מדרבנן, מ"מ החמירו בו יותר משאר איסורין דרבנן, כיון דהמלאכה גופיה מלאכה דאורייתא היא, ובדעתו הדבר תלוי דאי עביד לה לגופיה מחייב עליה מדאורייתא, החמירו בו חכמים ועשאוהו כדין של תורה. משא"כ בשאר איסורין דרבנן, דהמלאכה גופה עיקרא מדרבנן ולא אתי בה לידי איסור תורה, לא החמירו חכמים בפסיק רישיה, ע"ש. הא קמן שסיבת החומרא במלאכה שאינה צריכה לגופה, הוא משום שבשינוי דעתו גרידא יכול להכשל באיסור תורה, ולכן אסרו לעשות לכתחילה מלאכה כזאת שבקל יכול לבוא לאיסור תורה. אבל לאחר עשיית המעשה שוב ליכא חשש תקלה, ואין טעם להחמיר עליו כשל תורה. ומ"מ אינו מוכרח, דאפשר שכיון שהמעשה חמור החמירו גם בכפרתו. אך יותר מסתבר כצד הראשון שכתבנו, שכיון שאיסורי דרבנן הם רק איסורי גברא, וגם מלאכה שאינה צריכה לגופה בכלל זה, אם כן כשעבר בשוגג לא עשה איסור כלל ואין סיבה לחייבו כפרה. וגם לטעם שכתב הגר"א אלחנן ז"ל שספקו לקולא, שייך זה גם במלאכה שאינה צריכה לגופה.

וכן יש לעורר על מה שדקדקנו מדברי הרב פעלים שהחמיר באיסור מוקצה בשוגג להצריך כפרה, דיש לומר דשאני איסור מוקצה משאר איסורי דרבנן, שהרי טעם הקולא בכפרה באיסור דרבנן ביאר הר"י אלחנן ז"ל משום שספקו לקולא, ואיסור מוקצה ספקו לחומרא וכמבואר בשו"ע סימן שכ"ה ס"ה, ועיין במ"מ פ"ב מה' יו"ט ה"ו מה שביאר, ואם כן יש להחמיר גם בכפרתו. [ומ"מ אין הדבר מוכרע, שיש מקומות שהקילו בספק מוקצה, ואכמ"ל].

על פי שהוא שוגג באיסור דרבנן, דתרומת פירות דרבנן, וע"ש מה שכתב.

ועוד הקשה בשו"ת דברי מלכאל ח"א סימן ע"ו מהא דאיתא בירושלמי פ"ד דסוטה ה"ג דר' מנא הורה לישא מינקת אחר י"ח חודש, וצם כל היום שחשש אולי טעה בדין, ואף שכל עיקר הדין הוא דרבנן והוי שוגג בדרבנן. ואולי שאני הכא משום סכנת ולד וכו', ע"ש. [והדבר תלוי בנידון האחרונים אם טועה בדין נחשב לשוגג, עיין ט"ז יור"ד סימן צ"ט סק"ט ופמ"ג שם שפ"ד ס"ק י"ב].

ועוד הקשה בשו"ת עין יצחק ח"א אה"ע סימן ס"ז סק"מ מהא דאיתא בפסחים דף ק"ו ע"ב, רבי ירמיה בר אבא איקלע לבי רב אסי ואשתלי וטעם קודם הבדלה. והקשו התוס' הא אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה כו' ע"ש. והרי איסור אכילה קודם הבדלה אינו אלא מדרבנן, והכא דהוי שוגג אינו איסור כלל, ולמה קרי ליה תקלה. וכן הקשה בשו"ת התעוררות תשובה שם.

ג. ונראה ליישב, דאפשר שאף שמעיקר הדין העובר איסור דרבנן בשוגג אין צריך כפרה, מ"מ לאדם גדול נחשב לו למכשול, שסו"ס עבר על דברי חכמים. שו"ר באתון דאורייתא כלל י' שיישב כן הא דחולין דף ו', דאפילו אי שוגג באיסור דרבנן לא הוי עבירה שתצטרך כפרה וסליחה, עכ"ז תקלה עכ"פ נחשב ובפרט לגבי אדם גדול, ושפיר קא מתמה השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה. אלא שכתב שאין משמע כן מלשון הגמ' שם, שאמרו "דמיכל איסורא", ונראה שיש בזה איסור ממש, ע"ש. ומ"מ שאר דוכתי יש ליישב כן. אך מ"מ הדבר לא מובן כ"כ בסברא, שאם כל איסור דרבנן הוא במה שמעזי פניו לעבור על דברי חכמים, א"כ כשעבר בשוגג לא עשה איסור כלל. ואפשר דמ"מ לא קיים "רצון" חכמים. אך אכתי יש לעיין אם שייך בזה לשון מכשול ותקלה. וי"ל. ונראה לומר מילתא בטעמא, דהנה בשו"ת עין יצחק ח"א אה"ע סימן ס"ז סק"ל"ד הקשה, דאיתא ביבמות דף צ"א בכתב לשם מלכות יון דהגט פסול ותצא מזה ומזה, דקנסינן לה משום דאיבעי לה לאקרובי לגיטא. ומבואר בגטין דף ע"ט תוס' ד"ה וצריכין גט כו', דאינו פסול אלא מדרבנן. ואי נימא דשוגג דרבנן אי"צ כפרה אי"כ קשה אמאי קנסוה כ"כ, הא לא עבדא איסורא כלל. וע"כ מוכח דגם שוגג צריך כפרה. וכתב ליישב, דשאני התם דאיתחזק איסור דאשת איש, ובזה אמרינן דהו"ל למידק, משום דעיקר הסברה דשוגג אי"צ כפרה יש להסביר, דלו יהא דהיה אצלו ספק על זה, עכ"ז היה מותר לעבור ולעשות. כיון דספק דרבנן לקולא. אם כן זה אינו שייך אלא בלא איתחזק איסורא, משא"כ היכא דאיתחזק דספקו אסור אף בדרבנן כידוע, צריך כפרה. ולכן בגיטין דכתב לשם מלכות אחרת קנסינן לה שפיר, משום דכה"ג צריך כפרה אף בשוגג דהתם איתחזק איסור דאשת איש, ע"ש. והנה יעויין בשערי שלום ה' תערובות סימן ק"י כללי ס"ס הלכה י"ט שכתבנו שדין ספק דרבנן לקולא אינו דין לכתחילה, וכמבואר בשו"ע ה' ספירת העומר סימן תפ"ט ס"ב שכתב, והמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים, וכן ראוי לעשות. וביאר המ"ב ס"ק י"ד דמעיקר הדין אפשר לספור בבין השמשות, דספירה בזמן הזה דרבנן, אלא דמ"מ אינו נכון להכניס עצמו לספק, ע"ש. ולפי זה יש לומר שכיון שכל הטעם שעל חטא דרבנן בשוגג אי"צ כפרה הוא משום שאין עליו תביעה למה לא חשש למכשול דלו יהיה ספק היה מותר, א"כ למבואר שכל דין ספק דרבנן אינו דין לכתחילה והמדקדקים נזהרים בזה, א"כ גם גבי מכשול בשוגג יש תביעה על המדקדקים, ושפיר אמרו בגמ' בכמה דוכתי על גדולי ישראל שהיה עליהם להזהר ממכשול דרבנן בשוגג.

ולפי זה יש לבאר מה שכתב המהר"ח ז"ל בשער הגלגולים דף נ', הרב המגיד משנה נתגלגל עיקר גלגולו על שחטא בשוגג בעוון נדה, ועל כן בא להתגלגל בי לתקן עוון נדה, ולכן בא לידי עוון זה. כי בלילה הראשונה שנכנסתי לחופה, לא פרשתי מאשתי בראותה דם בתולים בבעילה ראשונה. ואילו לא בא לידי עוון זה הייתי משלים שנותיו של הרב המגיד שלא מלא שנותיו ומת קודם זמנו, ומה שחסרו משנותיו הם מ"ד שנים, והייתי ג"כ מוסיף עליהם שנים יתירות. וכיון שבא לידי עוון הנזכר עצמו, אע"פ שהוא דם בתולים ואינו כ"כ עוון ובפרט

תיכף, ולא הודלק. וצעקו עליו היושבים היום הוא שבת, והשליך מידו. ובא לשאול אם עשה בזה איסור דאורייתא או דרבנן, או"ד אין כאן איסור, מפני שלא הודלק האש, ואותו ניצוץ האש שיצא מן החכוך נכבה מאיליו ולא עשה שום פעולה. והשיב, שיש מחלוקת בפוסקים אם יש בזה איסור תורה או דרבנן, ועכ"פ בני"ד יש כאן ספק איסור תורה, אך עשה בשוגג, גם בלא"ה עשה איסור מוקצה, שטלטל עצי הגפרית בידי. לכן יש להורות לו שיתענה יום אחד, ויכוין להקריב חלבו ודמו במקום קרבן, גם יתן לצדקה דמי חטאת שמנה וכמ"ש מור"ם ז"ל, גם יתוודה ביום התענית ויקרא בפרשת חטאת ויכופר לו, ע"ש. וממה שהוסיף שעבר על איסור מוקצה, אף שמיידי בשוגג, נראה שגם העובר על איסור דרבנן בשוגג צריך כפרה.

ועיין עוד בשו"ת רב פעלים ח"ד או"ח סימן י' שנשאל, במנורה דולקת בשמן שהיתה מונחת על הכסא, ובא אדם והניח רגליו על הכסא בלא כונה ונתנענע, וגם המנורה נתנענעה מחמת כן, מה דינו. והשיב, דבנידון השאלה שהניח רגליו על הכסא ונתנענע הכסא וממילא נתנענעה גם המנורה, אף על גב דנעשה כבוי קצת בנענוע השמן, מ"מ הוא לא נתכוין לכך והכבוי נעשה ממילא בלא כונה, וגם זה לא חשיב פסיק רישיה דאינו מוכרח שתנענע המנורה בהנחת רגליו על הכסא, ולכך יש לפטור אותו לגמרי. ואף על גב דאנחנו מנהגנו להורות למי שנגע בלי כונה בעששית ונענע אותה שיתענה יום אחד, וכמ"ש בזה בתשובה אחרת, מ"מ נידון השאלה הנז' שאני, שהוא לא נענע המנורה עצמה אלא שם רגליו על הכסא ונתנענע הכסא, ומחמת נענוע הכסא נתנענעה המנורה ונתנענע השמן, והו"ל כח כוחו כלאחר יד ובלתי מתכוין, ולכך יש לפטור לגמרי. ועל צד היותר טוב, ילמוד פרשת חטאת, ויאמר אחריה יהי רצון הכתוב במעמדות, ע"ש. ומבואר שאם נענע המנורה עצמה בלא כונה וגרם לכיבוי קצת, צריך לעשות כפרה על שגגתו, אף דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ואינו מתכוין (ואינו פסיק רישיה), והוא כלאחר יד שאינו דרך מלאכה.

ב. אולם השו"ע חו"מ סימן רל"ד סעי' ב' ג' כתב, השוחט פרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה, מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים. וכן דין כל המוכר דבר שאיסור אכילתו מן התורה. אבל המוכר לחבירו דבר שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימים מחזיר הפירות ונטל דמיו, ואם אכלם אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום. וביאר הנתיבות המשפט סק"ג, שחלוק איסור דאורייתא מאיסור דרבנן, שהעובר על איסור דרבנן בשוגג, אין צריך כפרה וסליחה וכאילו עשה מעשה היתר, ולכן צריך לשלם על מה שאכל. משא"כ העובר על איסור דאורייתא בשוגג שצריך כפרה וסליחה, וחשיב כלא נהנה באכילתו, ולכן אי"צ לשלם, ע"ש. וכתבו האחרונים שבאיסורי תורה המעשה בעצמותו עבירה ואיסור, וכן המאכל בעצמותו במאכלות אסורות, ועל כן גם בשוגג אף שלא היתה שם מחשבת עבירה צריך כפרה וסליחה. משא"כ באיסור דרבנן שאין המעשה או המאכל בעצמותו איסור כלל, דאיסורים דרבנן רק איסורי גברא נינהו, ועל כן רק אם האדם בזדון לבו עובר על דברי חכמים הרי זה עבריין ורשע, אבל כשהיה שוגג בדבר אז לא הוי עבירה כלל, ואין צריך כפרה וסליחה.

והאחרונים הקשו מהא דאיתא בחולין דף ו' ע"א, רבי זירא ורב אסי איקלעו לפונדקא דיאי [שם העיר ועמי הארץ היו וחשודין על הדמאי, רש"י], איתו לקמייהו ביצים המצומקות ביין, רבי זירא לא אכל ורב אסי אכל. א"ל רבי זירא לרב אסי ולא חייש מר לתערובת דמאי, א"ל לאו אדעתאי. א"ר זירא אפשר גזרו על התערובת דמאי, ומסתייעא מילתא דרב אסי למיכל איסורא, השתא בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידו, צדיקים עצמן לא כל שכן וכו', ע"ש. הרי שאף האוכל דמאי בשוגג, נחשב לו עוון ותקלה.

ועוד הקשה בשו"ת התעוררות תשובה ח"ב סי' ע"א מדברי המדרש רבה פ' חיי שרה פרשה ס', והובא בתוס' שבת דף י"ב ע"ב, שר' ירמיה ור' זירא אכלו תאנים בטבלן, ומסיק אם הראשונים כמלאכים וכו' ולא כחמורו של רבי פנחס בן יאיר, ע"ש. ונראה במדרש שנכשלו בחטא, אף

מקור הלכה

הרה"ג יוסף משדי שליט"א

נולד "אליבא דהלכתא" בני ברק מרבי בית ההוראה "אהבת שלום"

סימן של"ג

פינוי אוצרות ומשאות בשבת

א. אוצר - מחסן של מיני מאכל או משקה מותר להסתפק ממנו למאכלו או למאכל בהמתו, ואינו מוקצה.¹

ואם אינו רוצה להסתפק ממנו, אלא רוצה לפנות אותו, הדבר תלוי:

לדבר הרשות - אסור להתחיל ולפנותו בשבת², ואפילו פחות מארבע או חמש קופות³, אבל אם התחיל מערב שבת לפנותו, לדעת מרן הבית יוסף מותר לפנותו בשבת⁴, ולדעת כמה אחרונים אסור לפנותו בשבת אפילו כשהתחיל בו, ורק פחות מארבע או חמש קופות מותר⁵. ובכל אופן מותר לעשות שביל ברגליו לכאן ולכאן דרך הליכתו, ואין זה בכלל פינוי כלל⁶.

ולדבר מצוה - מותר להתחיל לפנותו בשבת, אולם יש להזהר שאם היה האוצר גדול מפנה ממנו חמש קופות שבכל קופה שלשה סאין, ואם לא היה בו אלא חמש קופות מפנה מהם ארבע קופות, אבל את כל האוצר כולו לא יפנה שמא יבא להשוות גומות⁷, ואם המקום מרוצף מותר לפנות את כולו⁸, ובהלכה הבאה יבואר מהו צורך מצוה.

ב. דבר מצוה שמותר לפנות בעבורו, היינו כגון שצריך את המקום לקבוע בו בית המדרש, וכן לצורך הכנסת אורחים⁹, והיינו דווקא כשאי אפשר לעשות באופן אחר בהיתר, וכגון שבאו סמוך לשבת ולא היה לו פנאי לפנות מבעוד יום¹⁰, וכן דווקא אם אין מקום אחר לבית המדרש או לאורחים¹¹.

ואין נקראים אורחים אלא כשנתארחו אצלו בביתו, או שזימן אורחים שנתארחו אצל חברו, אבל אם זימן את חברו לסעוד אצלו אינו נחשב אורח, ואינו סעודת מצוה רק סעודת רשות¹². ומכל מקום אם מזמין את חברו שיבא לכבוד האורח, אז גם הוא נחשב כאורח ומותר לפנות בשבילו¹³, ועיין בהערה עוד תנאים מהו נקרא "אורח" בשביל שיוכל לפנות בשבילו¹⁴. ואם הסעודה בעצמה סעודת מצוה מותר לפנות לפי חשבון כל הסועדים¹⁵, ועיין בהערה מהו סעודת מצוה¹⁶.

והאם ניתן גם דברים שלא היה בהסכמה מראש, וכגון שכעת האורח רוצה עוד איזה דבר, זה ודאי מוכח שהוא בכלל מצות הכנסת אורחים. ב. כל מקום שנוכח "כבוד אורחים", היינו שהם ראויים לכבוד, כגון בעל תורה או בעלי שם טוב ומעשים טובים, או עני בן טובים או עשירים שראוי לכבדם שאינם עושים רעה, ולא הגרועים שמהרה יפולו, או הקבצנים שעוברים ושבים בשביל טרף ומזון, והם בכלל צדקה, ואינם בכלל כבוד אורחים (כה"ח אות י"ד בשם סולת למנחה). גם מבואר במהרי"ל בליקוטים שיש מצות הכנסת אורחים גם בעני וגם בעשיר, אלא שבעני הוא מקיים גם מצות צדקה, וכמו שביארו בספר יש נוחלין (זהירות צדקה ומעשר אות כ"ו) והשלי"ה (פסחים ס"פ נר מצוה), והזכיר מזה רבינו הח"ח באהבת חסד (ח"ג פ"א). וע"ע בספר הבית פלי"ג ס"ט והלאה ובהערות מש"כ בזה באורח, ושיש חשיבות מיוחדת נוספת באורח ת"ח. ולאידך גיסא אם אורחים רשעים אסור להכניסם לבית (א"כ לקרבם לאביהם שבשמים), וכמשי"כ בספר יוסף אומץ (פ' הכנסת אורחים) שלא נאמרה מצוה זו לריקים ופוחזים ואינשי דלא מעלי, ולא זו בלבד אלא שיש גם אסור וכו', והרבה פוסקים כתבו שרק אם אינו חשוד מותר (אמנם אין לדקדק הרבה איתם). ועיין עוד בכה"ח סי' קס"ט (אות י"ד), וע"ע פלא יועץ (ע' אורחים) אל תהי צדיק הרבה, ולא יכניס לביתו כל אורח וכו', ואכמ"ל.

ועיין עוד בדברינו לעיל בסימן ש"ו ש"ז בעני"ז דהכנסת אורחים, וכמדומה שצידדנו דאע"פ שמבואר כאן דלא מקרי אורחים לפנות בעבורם וכו', מ"מ מצוה מיהא איכא. ואמת שדברי הרמ"א הנ"ל אינו מוסכם, ד"א שכל המקרב שכנו וקרוביו ומיודעיו אפילו עשירים, ומכניסם לפעמים לביתו לכבדם, ה"ו בכלל הכנסת אורחים וכו', וכמובא בספר טעמי המנהגים (קו"א תתע"ז) מהג"ר חיים אחי המהר"ל מפראג בספר החיים פרנסה וכלכלה פ"ג, עיי"ש. ואמנם הפו' לא כתבו כן אלא כהרמ"א, מ"מ ודאי מצוה איכא, ולתא דהכנסת אורחים.

וגם נראה שאם יש לאיזו משפחה איזה קושי להיות בביתם, אע"פ שיש להם מה לאכול, מ"מ מחמת הקושי שלהם חשיבי כצריכים לכך שיתארחו במקום אחר, וי"ל דחשיבי אורחים. (וכגון משפחה שצריכים מנוחה מפני תלאות הזמן וכיוצא). וכן אדם שאשתו הלכה ללדת, ומזמינים אותו ואת ילדיו לשבת, ה"ז ג"כ בכלל הכנסת אורחים, דמאי שנא.

15. משני"ב (סק"ט), וכה"ח אות י"ב, עיי"ש. [ובעצם הדבר אם סעודה שעורכים לאורח נחשבת סעודת מצוה, יש לדון דמהרמ"א משמע קצת שנחשב מצוה, וע"ע בט"ז סק"ב וגר"ז סק"ו, אולם במג"א סק"ה מבואר דהוי סעודת רשות, ובערוה"ש ס"ה מבואר שלאורח הוי רשות ולבעה"ב מצוה, ובפמ"ג סק"ה משמע שלכל הוא מצוה, וה"ד בספר הבית הערה ל"ה, וע"ע שם, ואכמ"ל].

16. עיין בכה"ח (אות ט"ו) שציין לדברי האחרונים שדנו מהו נקרא סעודת מצוה, עיין במג"א סי' תקס"ח ס"ב ושאר אחרונים שם. וכן בחוות יאיר סימן ע' שמפרט האופנים, ויש עוד אריכות גדולה בפו' בענין סעודת מצוה לתענית בכורות, אמנם באמירת ד"ת על השולחן לא חשיבי סעודת מצוה כ"כ [לענין לפטור בכורות, או לענין לפנות המקום כדהכא], אע"פ שמועיל להחשב סעודת מצוה בעלמא (ע"י באחרונים ובביה"ל סו"ס תע"ד), ורק אם דרשו בו דרשה מיוחדת לאותה סעודה חשיבא סעודת מצוה, כ"כ בכה"ח (אות י"ד), עיי"ש (וע"י בדברינו בתשו' בית ההוראה בענין בר מצוה שלא בזמנה, שמבואר כן שבדווקא דרשת הנער. ואמנם בכה"ח מיירי שתהיה דרשה מיוחדת לאותה סעודה, מ"מ חזינן שיש ענין מיוחד בדרשה זו, ושפיר גם שם איכא עדיפות בזה). אלא שאח"כ בסמוך הביא בכה"ח (אות ט"ו) בשם המהר"ם שנהגו לומר שירות ותשבחות להקב"ה, ובהו יש היתר כשמזמין את חברו וכו', ע"כ. וצ"ב שסותר עצמו, דהא לפני"כ קאמר דלא חשיבא סעודת מצוה, ואולי הדבר תלוי אם הוא אמירת דבר תורה מועט דזה לא מהני, ורק כשעיקר הסעודה בשירות ותשבחות אז מהני, וה"ה אם העיקר הוא הדברי תורה. ועיין במהרש"ל המובא בביה"ל סו"ס תע"ד, עיי"ש. [ובעצם הדבר ששירות ותשבחות

של"ז ס"א) להתיר, וקיבלנו הוראותיו. ועוד אפשר שאף לרמ"א שם שחשש לאיסור היינו דווקא בכיבוד, שכל עיקר עיסוקו הוא בניין הרצפה ובהידורה, וכאשר יראה גומות יש חשש גדול שיקבא להשוותם, משא"כ בנידו"ד שעיקר עיסוקו בפינוי המקום מחפצים, ולא נחית כ"כ להידור הקרקע. אולם ז"א מוכרח כלל, וע"י במשנ"ב (סו"ס שכ"ד סק"מ) דמשמע שאף במקום שלא נחית לאשוויי ג"כ אסור, שלכן גזרינן התם בגרופה אפילו בכלי, אבל בעלמא אמנם לא גזרינן בכלי, אבל בקרקע אסור, ואפשר דאף מרוצף, אולם י"ל דבמרוצף שוב הוי ככלי. ועוד יש לדחות. וי"ל. ב. ועוד יש לציין למבואר בביה"ל והאחרונים בסי' של"ז שאם כל בתי העיר מרוצפים קיל טפי, וא"כ בזמנינו שהכל מצורף, ואף מקומות האוצרות מרוצפים, שוב אין חשש לכו"ע. ודו"ק. ועוד ראיתי קעת בשולחן שלמה (אות ג') שתמה על הביה"ל, דכיון דהכא מיירי כך לדבר מצוה, וגם אין זה כ"כ מצוי כמו כיבוד הבית, וכיון שכן מנא לן לדחות את דבריו של השלטי גיבורים, וצ"ע, ע"כ. ובלא"ה כבר הערנו שלדינא אין לחוש בכ"ז.

9. שו"ע סעיף א'.
10. עיין בכה"ח (אות ו') משם המו"ק דמיירי שבאו סמוך לשבת ולא היה פנאי לפנות, אבל אם היה שהות מבעו"י לא הותר להתחיל לפנות, דאפילו במועד מלאכות המותרות בו אסור לכון להניחן במועד, וגם השוכח פושע הוא, ע"כ.
11. כ"כ בכה"ח (אות ה') בשם הלבוש דמיירי שאין לו מקום אחר בשביל האורח, וכה"ג כתב עוד בכה"ח (סוף אות י"ב) דמיירי דווקא כשאי אפשר לקיים מצות הסעודה במקום אחר, כי אם במקום שהיה האוצר של תבואה, ופשוט. ע"כ משם הפתה"ד. וצ"ע על המשנ"ב שלא כתב כן. ואולי הוא מילתא דפשיטא ליה שצ"ע שאסור משום טירחא, אם כן כל היכי שאפשר למעט צריך למעט.

והנה יעוין במשנ"ב להלן (סק"י) גבי המעשה שהיתה עגלה מלאה חביות יין, ואסרו להורידן בשבת (כמו שהובא בב"י, וכן פסק הרמ"א שם), וכתב שם המשנ"ב משם האחרונים שאסור להורידן, אלא ימשוך שם ממנו כשהוא עומד על העגלה, ואם א"א בענין אחר והוא צריך לשתות ממנו מותר לפרקן, דמפני כבוד השבת הוי כצורך מצוה, ע"כ. והרי עצם הפינוי בשבת לא הותר משום מצות סעודת שבת, וביארנו להלן (בסעיף זה בהערה ד"ה ואי"ת) שלא חשיבא כ"כ כדי להתיר, ולכן רק בדוחק גדול התירו, אבל בשאר מצוות התירו גם בלא דוחק גדול, אבל מ"מ בעינן איזה צורך כלשהו, ואה"נ שאם יש לו מקום אחר להכניסם שם אסור בכל אופן, ועיין.

12. רמ"א בהגה שם. (והגר"ז ס"ו כתב שאינם נקראים אורחים אלא שבאו מעיר אחרת. וע"י גם בפמ"ג במש"ז סק"ב וכן בכה"ח סוף אות י"א. והיינו הך כד' הרמ"א. ובב"י כאן הובא בשם תרוה"ד שהוא מקור הדין, שמייירי שבאו מן השדה, והיינו הך). ויעוין במג"א (סק"ה) שהסועד עם האורחים הוי סעודת הרשות, אלא שבעה"ב עושה מצוה. וי"ל מאי שנא מהמבואר בהערה הבאה. וע"ע במפ"ש שם. ועיין גם בשעה"צ אות ח' משי"כ בזה. וע"ע בהערה שאחרי הבאה.

13. משנ"ב (סק"ט), וכה"ח אות י"ב.
14. הנה הבאנו לעיל שדווקא אורחים שנזדמנו אצלו, והזכרנו בהערה לעיל משם הגר"ז שדווקא שבאו מעיר אחרת נקראים אורחים, עוד יש לציין, א. שאורחים שמשלמים בעד הסעודה לא נקראים מצות הכנסת "אורחים" (כה"ח אות י"ג בשם הא"א). וכ"ה בדע"ת למהרש"ם כאן בשם שו"ת עטרת חכמים, עיי"ש. וראיתי בספר הבית סל"ג הערה כ' שהעיר שהמהרש"ם סותר עצמו מדבריו בדע"ת בסי' ש"ו גבי בעלי הפונדקאות הנוטלים שכר לינה, שמקיימים מצות הכנסת אורחים. וע"ע שם בהערה כ"כ-כ"א שנחלקו בזה עוד אחרונים. ולדינא נראה, שאם מכון גם לשכר וגם למצוה ה"ז בכלל מצות הכנסת אורחים, וכעין מש"כ בביה"ל (בסימן ל"ח) וכה"ג עוד בספר יוסף טוהר בסי' קפ"ד סי' בדין היוצא לדבר מצוה, עיי"ש, ובזאת תיבחנו, איך הוא מכבד לפניו ואיך מגיש לו את האוכל, ואם הוא מצמצם או בהרחבה,

1. שו"ע ר"ס של"ג: אוצר של תבואה וכדי יין וכו', וכביאור המשני"ב.
2. שו"ע שם.

ובטעם האיסור של פינוי אוצר, כתב במשנ"ב (סוסק"א) דהוא משום טירחא (ב"י), או משום עובדין דחול, ע"כ. (וכן בתה"ד סק"א הביא ב' הטעמים בזה). ואכן בב"י הביא מרש"י (בשבת קכו). "דחיישינן לטירחא". וכ"ה גם בר"ן בהלכות שם ונמוק"י במשנה שם ובמאירי ועוד ראשונים. אולם לפענ"ד נראה דאין פלוגתא בזה. ואף האוסרים משום טירחא אין זה כפשוטו משום טירחא גרידא, אלא הוא טירחא כזו שיש בה עובדין דחול, שהרי סתם טירחא לא נאסרה בשבת, כמבואר בגמרא ובפ"ו בדוכתי טובא שמותר לאדם להרים ולהוליך משאות כבדים ולטרוח כפי שרוצה [ואמנם יש ענין מסוים של מנוחה ושביחת הגוף, וכמו שהבאנו בסימן שכ"ח בענין התעמלות בשבת בהערה שם, אולם אין זה עיקר הדין אלא ענין גרידא]. ושוב מצאתי כה"ג בח"י המייחסים להר"ן בשבת (דף קכו). שטעם איסור טלטול קופות הוא משום טורח דמחזי כעובדין דחול, ע"כ. וכן מצאתי הלום בנחלת לוי סימן מ"א. וע"ע שם שביאר בזה כמה ביאורים חשובים בנידונינו. וכמה מעיקרי הדברים כבר כתבנו כן להלן. ולענ"ד הדברים ברורים לבאר כן דטעמא חדא להו, ואת"ש. [וע"ע להלן בסוף הסימן מה שכתבנו למעשה בזמנינו].

3. משנ"ב (סק"ב).
אמנם יעוין בכה"ח להלן (סוף הסימן) שהביא יש מתירים לפנות באופן שהוא פחות מד' וה' קופות, ואפילו לדבר הרשות כיון שאין בו ט"ו סאין ואינו בכלל אוצר, עיי"ש. וצ"ע. [ועיין בסוף הסימן בהערה שהערנו כמה הערות נחוצות בד"ז]. [ושיעור הקופות יבואר להלן].

4. כ"כ בב"י, וכ"מ בשו"ע. וכ"כ במג"א (סק"ב). ויעוין בשעה"צ (אות ה') שכתב שהרבה אחרונים העתיקו דברי המג"א להלכה, עיי"ש. ויעוין עוד בכה"ח (אות ב') שהביא דברי הב"י, וכי הטי"ז הרבה להקשות על הב"י ומסיק לאסור, וכתב ע"ז הכה"ח שהאחרונים השיגו על קושי הטי"ז והסכימו לדברי הב"י. וע"ע שם שהביא שכי"כ האחרונים כהב"י. עיין בחמד משה וב"י"מ ותורת שבת באריכות. וכן ביצועות יעקב וכן בערוה"ש ועוד רבים. (וע"ע בנשמת שבת סימן נ' אות א' בשם האחרונים) וכן עיקר לדידן. [ועיין במו"ק שמחמיר באופן שיכל לפנות מערי"ש].

5. כן הכריע המשנ"ב (סק"ב), וביאר בשעה"צ (אות ה') שהרי הטי"ז הוכיח דלא מהני אפילו בהתחיל בער"ש כיון שהוא לדבר הרשות, והעיר ע"ז שכל ראיתיו הם לגבי שארבע וחמש קופות אסור אפילו בהתחיל, אבל בפחות מזה אין שום ראייה לאסור. ובפרט שהרבה אחרונים העתיקו דברי המג"א להלכה. ומ"מ בארבע וחמש קופות אין להקל אחר שראיות הטי"ז נכוחות. וגם בביאור הגר"א מפרש דלא כהב"י, וע"ע בא"ר שהסכים לדברי הטי"ז.

6. משנ"ב (סק"ג), והיינו אפילו להתחיל בו מתחילה בשבת מותר, כיון שזה לא בכלל פינוי. [ועיין בשולחן שלמה דמ"מ לא יפנה הכל אלא ישאיר מעט שמא ישווה גומות, וע"ע שם מש"כ בזה]. ובעיקר הדברים לכא' תקשי שאם יסוד איסור פינוי אוצר משום טירחא, א"כ אמאי הכא שרי, הרי אדרבא איכא טירחא טפי, ולפיה"א לעיל בהערה שניה ניחא.

7. שו"ע שם. ושיעור הקופות עיין ברמ"א בהגה כאן בס"א. וע"ע במשנ"ב להלן (סק"א) בשם המג"א ששיעור ט"ו סאין הוא כגון אם החבית אמה על אמה ברום אמה וג' אצבעות, ע"כ. ולפי חשבון ט"ו סאין הוא כ-124 ליטר לפי הגר"ח נאה, ולהחזו"א הוא כ-216 ליטר. וכל שיעורים אלה הם בנפח, כידוע בכל דוכתא, וכ"מ באחרונים כאן.

8. כן כתב בשלטי הגיבורים, וה"ד בביה"ל (ד"ה שמא). אמנם הביה"ל גופיה העיר שזה תלוי בפלוגתא, ולקמן (סימן של"ז ס"ב) ובהגה, וע"ע גם בכה"ח (אות ט') שהביא דברי השה"ג, וכתב ע"ז שאפשר שדעת הפו' שלא כתבו זה דס"ל דלא פלוג, וציין לסימן של"ז. ע"כ. ובפנים סתמנו להקל, חדא שכן דעת מרן (בסימן

ודע, שכל שבות שהתירו משום צורך מצוה, וכגון בנידוניו שהתירו עובדין דחול, מותר גם לצורך אורחים, וכנזכר¹⁷.
 ג'. ארבע או חמש קופות שהתירו לעיל, היינו לאורח אחד, אבל אם באו הרבה אורחים מפנה כשיעור הזה לכל אורח ואורח, ובלבד שלא יפנה אדם אחד לכולם, כיון שיש בזה טירחא יתירה, אלא כל אורח יפנה לעצמו, או כל אדם אחר יפנה בשביל אורח אחד¹⁸, ובכל אופן יש להזהר שלא לפנות את כל האוצר מחשש שיבא להשוות גומות¹⁹.
 ומותר לפנות כשיעור המותר אפילו באופן שיש בזה טירחא גדולה, כגון שצריך להגביהם ולטלטלם בחלונות או להורידם בסולמות, או להעבירם מגג לגג וכיוצא²⁰.
 וכשמפנה כשיעור ארבע או חמש קופות, לא יחלקם לקופות קטנות להוליכם בהרבה פעמים, מפני שהוא מרבה בהילוך, ואוושא מילתא טפי²¹.
 ד'. כמו שאסור לפנות את האוצר יותר משיעור ארבע או חמש קופות, כך אסור לפנות מן העגלה, וכיוצא²².
 ה'. ומן האמור נלמד שאסור להזיז משאות בשבת ממקום למקום אלא רק בשיעור המותר, וכמו שנתבאר לעיל בהלכה א'²³. ועיין בהערה כמה הערות חשובות למעשה בדין פינוי האוצר²⁴.
 ולמעשה, אין לאסור בכל האמור בסימן זה, אלא דווקא בפינוי "אוצר", והיינו כגון מחסן, מרתף וכדומה העשויים לאיחסון, אבל בתוך הבית מותר מן הדין לגרור אפילו חפצים כבדים וגדולים מאד, אלא אם כן הקצה בתוך הבית מקום לאיחסון דברים לזמן ממושך²⁵.
 ועוד בדיני העברת משאות בשבת נתבאר בסימן שכ"ג ס"ה, ושם שכתב שבת מותר להזיז השולחנות והספסלים בכל אופן, כדי שיוכלו לרקד לכבוד התורה.

סימן של"ד
הלכות כיבוי אש ודליקה בשבת
הקדמה א'
מלאכת "מכבה"

א'. א. המכבה אש בשבת כל שהוא, הרי זה אסור מן התורה²⁶, אולם כל זה דווקא באופן שדעתו בעת הכיבוי כדי להשתמש בפחמים שנוצרו על ידי הבעירה, או שכיבה פתילה דולקת כדי שתהא נוחה להבהב, משום שאז נחשבת מלאכת הכיבוי כמלאכה הצריכה לגופה, וחייב. אבל אם כוונתו רק לסלק את האש מכל סיבה שהיא, הרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה, וקיימא לן שפטור, אבל אסור מדרבנן²⁷.
 ב. ובכלל זה אסור לכבות את להבת האש הבערת על ידי גז נפט וכל חומר שהוא²⁸, וכן אסור להנמיך את האש על ידי סיבוב הכפתורים וכיוצא²⁹. ואין חילוק בכל זה בין אם הוא מכבה בידים, או שמכבה על ידי מים או ברוח פיו, שהכל הוא בכלל איסור מכבה, ועיין בהערה³⁰.
 ג. תנור חשמלי וכריים יש בהם חשש איסור דאורייתא בכלל איסור מכבה, ולכן אסור לכבותם בשבת או להנמיך את החום, וכן מנורה חשמלית בכלל זה³¹.

הפתילה שחייב משום מכבה. (וכ"פ הרמב"ם שם ובשו"ע סי' רע"ז ובפ"ו שם). והיינו במה שמקטין את אורה. ועכ"פ אינו אסור אלא מדרבנן לדידן דהוי מלאכה שאצ"ל. [ואף שבגז לא שייך עשיית פחם, מ"מ אין לחלק וכל כיבוי אסור, ע"י בשו"ת בית יצחק י"ד ח"ב סי' ל"א, והדבר פשוט לאיסור].
 29. עיין בהערה קודמת, וכן כתבו רבים לענין יו"ט שאסור לצמצם הגז, דהוי כיבוי, וכיעוין בשו"ת אג"מ (ח"א או"ח סימן צ"ג ד"ה ובדבר) שלהקטין אש הגז ביו"ט אינו רואה בזה טעם שיהיה עדיף ממכבה, דבהקטנה הוא ג"כ מכבה כמו מכבה לגמרי, וכ"כ עוד בתשו"י שם סימן קט"ו (וכן פשוט במנח"י ח"א סי' נ"ו וחלק"י ח"א ובאר משה ח"ח סי' קכ"ח ומשנה הלכות ח"ז סי' ע"ה, וכן בשש"כ ועוד באחרונים טובא).
 איברא שבעיקר דין סגירת הכפתור של הגז לכאורה דזה קיל טפי מכל כיבוי בעלמא (שגם הוא אינו אלא מדרבנן, דאצ"ל), שסיבוב הכפתור אינו כיבוי ממש, אלא הוא מצמצם את יכולת הגז לבא אל האש, והוי רק מניעה בעלמא כגמרא, ואין זה כמסתפק מן הנר (המבואר בס"י רס"ה, וכן בהל' יו"ט סימן תקי"ד ס"ב) שהוא משפיע על האש הבערת ממש, וכמו שנוגע באש הדולקת (כהרא"ש בביצה כ"ב סי"ז), משא"כ כאן, ויל"ב. ויתירה מזו הרי מצאנו בטושו"ע בהל' יו"ט (סימן תק"ב ס"ב) שאגודה של עצים שהודלקה במדורה, כל עץ שלא אחזה בו האש מותר לשוטטו, ואינו דומה למסיר שמן מהנר, עיי"ש. וה"ה בשבת נמי, דהא שווה יו"ט לשבת לענין כיבוי. וכן מצאתי להדיא בברכי יוסף (סימן רנ"ה אות א') בשם תשו"י מהר"י מולכו בכת"י שמי שעושה מערכת עצים ומדליק מרחוק חבל ארוך, וכשמגיעה האש אצל המערכת בוערת בעצם מותר ליקח מהם או להוסיף [ני"ב. נראה בהכרח דמייירי ביו"ט, דבשבת ודאי אסור, אולם אי ביו"ט הא פשיטא שמותר להוסיף, וצ"ע]. ואין בזה לא מכבה ולא מבעיר. וכ"כ הטור בס"י תק"ב וכו', עיי"ש, וה"ה בשע"ת (סי' רנ"ה), ולכאוי ה"נ נימא בסגירת הגז, דמה לי שלוקח מהמדורה קודם שהאש באה אליה, או שלוקח קודם שהעצים באים לאש, וה"ז כאדם שהולך לזרוק עצים על המדורה, וכי אסור לעצור אותו בדרכו, ויש לומר דמ"מ הכל מחובר כאחד וכשמן שבנר, וה"נ כל הצינורות כמיכל אחד גדול, ויש להאריך בזה. ושוב מצאתי שכבר עמדו בזה, והוי שחשבו לומר שסגירת הגז כלקחת העצים, וכיעוין בישועות יעקב (סו"ס של"ד) בהגהה מנכד בעל הישוע"י (וע"ע שו"ת תפארת אדם סי' מ"א ומהר"י שטייף סי' מ"ב). אולם הנה המחזה אברהם סימן מ"א דחה דברים אלו לגמרי, וכן בשו"ת צ"ח ח"ו סימנים ח"ט-האריך לדחות, וע"ע שם מדברי הפו'. וכן בשו"ת באר משה ושש"כ ועוד באחרונים כולם כתבו לאיסור כמו מכבה ממש [ואגב, עיין באג"מ הנ"ל סי' צ"ג שכתב שיש אצלו חידוש גדול בענין הקטנת אש הגז ביו"ט, אך אינו רוצה לכותבו בכתב. וע"ע גם בסימן קכ"ח. ואולי נתכוון לנידון הנ"ל ומ"מ אין לנו אלא ד' הפו' שאסרוהו כמסתפק מן השמן שבנר]. וה"ה בסוגר זרם החשמל שאסור, ואין זה כמונע מהזרם ללכת ולספק חומר בעירה.
 30. שכל מעשה האדם שהביא לכיבוי שייך בזה לאיסור (ועיין במה שכתבנו לעיל בסימן שט"ז לענין נטילת נשמה, שאין הפרש במה הרג את הבעל חי אם בידיו או באמצעי אחר וכו'). ועכ"פ לדידן אינו אסור אלא מדרבנן, וכנ"ל.
 [ועיין כה"ח להלן (אות ק"ל) בענין כיבוי הדליקה ע"י כלי ברזל שיש להתיר, אך אין לעשות כן משום דמיחזי איסור, עיי"ש. ועיין עוד בכה"ח לעיל מיניה (אות כ"ט) בענין עשיית סגולה לכיבוי האש, על ידי שמראה נגד האש בגד מלוכלך מדם נדה, או לומר מזמור שיר וכו'. ומבואר שם שאם הוא סגולה בדוקה שרי, ואין בו חשש איסור דמוקצה וכו', עיין שם].
 31. כיון שיש בהם גוף חימום לוחט, ויש לחוש בזה שנידון כאש.

דאף להמשנ"ב אינו אסור כמעט אלא כשעכ"פ יש בו הרבה, ומזה אסור לפנות אפילו מעט (וזהו ענין שאסור "להתחיל" בו), אבל כשכל אותו הדבר הוא מעט אין חשש. ובלא"ה י"ל בפשטות דשאני הכא דהוי עובדין דחול, וכל כה"ג בדברים פשוטים ורגילים אין בהם עובדין דחול. [וגם לא איסור טירחא, כיון שהוא לצורך]. ואת"ש. ועוד יש ליישב דברי המשנ"ב לפי ההערות שזכיר להלן בסמוך, ולפי המבואר שם לק"מ. וזה מוכרח לתרץ כן, שהרי בסי' ש"ח מבואר שאפילו דברים שכבדים הרבה אין בהם מוקצה, ומסתמית הדברים משמע שאפילו שמטלטל אותם ממקום למקום, ולא רק במקומם, ג"כ מייירי, ועל כרחך כדלהלן, ודו"ק.
 ונראה לבאר ולהעיר בכמה אופנים להתיר הפינוי, ואינם בכלל האיסור האמור בסימן זה, א'. שדווקא במקום כמו מחסן, אוצר, עגלה וכדו' המיועדת לאיחסון, בזה אסור, אבל בבית אין בזה שום חשש, אך שו"י בספר נשמת שבת סו"ס נ' שכתב להחמיר (וכ"כ בשו"ת ישכיל עבדי ח"ז קו"א ס"ד ב'). ואינו מוכרח, דמלשון השו"ע שנקט "אוצר", וכן בבי"ב ובכמה מקומות שהדגישו "אוצר", נראה שסתם חפצים שבבית אינם בכלל זה, ודו"ק. וכן מבואר בפמ"ג במש"ז סוסק"ב ובחמד משה סק"א. ושו"י שכ"כ בנח"ל סמ"א, והביא שכ"כ גם בספר או"ח מספינקא משם המנחת פיתים וכן ערך שי וערוה"ש, עיי"ש. וע"ע באות הבאה. ב'. ובגדר הדבר מה נקרא אוצר, אפשר שכל דבר שהוא מיוחד לאיחסון ממושך ה"ז נחשב אוצר. ומסתבר גם שצריך יחוד מקום, ולא כפי המזדמן בעלמא. וכן מבואר בחמד משה דבעינן שיקצה אותו לאוצר. [שו"י בשולחן שלמה אות א' שדן לענין דבר שמוטמן מקיץ לחורף אם נחשב אוצר, וכן כלי פסח אם נקראים אוצר]. ג'. אם הוא עושה כן לסדר את הבית לכבוד שבת, שכבוד שבת ג"כ הוא בכלל דבר מצוה. ד'. שדווקא "פינוי מקום" אסור, אבל טלטול בעלמא ממקום למקום בלא שיש לו סיבה לפנות את המקום, אלא כדי לסדר את הבית, או שלא יאבד החפץ וכדומה, בזה אין חשש, ודו"ק. ה'. עיין באשל אברהם מבוטשאטש מהדו"ת שמצדד שמותר לגרור ע"ג קרקע כלים כבדים, וכל שכן כשיש תחתם גלגלים (הובא בנשמת שבת סו"ס נ'), ולכאוי ישנה עיצה לקחת עגלה וליתן עליה חפצים (שבאופן זה עדיין לא עשה הפינוי) ואח"כ להוציאם. וזה אינו נהירא, דלא מבעיא לטעם דעובדין דחול, הרי מפנה דרך חול, אלא אף טירחא איכא להעלות על העגלה ולדחופה, וע"ע ברה"ס בהערה שניה.
 25. כנ"ל בהערה קודמת אות א' ב'.
 26. רמב"ם (פ"י"ב ה"ב), ולכן אפילו אם כיבה ניצוץ אחד חייב, וכן מבואר בגמרא דשבת (דף מז:): ובשו"ע (סימן רס"ה) וכל הפו' שאפילו על ניצוץ חייב.
 27. כן מבואר בגמרא דשבת (דף לא:): דלר"ש שמלאכה שאצ"ל פטור, ה"נ פטור המכבה, אא"כ צריך לפחמין (ועיין בתוס' בשבת צד. ד"ה ר"ש שהסבירו בזה שכן היה במשכן). ואמנם הרמב"ם (שם) כתב לאסור בכל אופן, אולם הוא לשיטתו שפסק שמלאכה שאצ"ל חייב עליה (וכמבואר ברמב"ם בפ"א מהל' שבת ה"ז). אבל אנו קיי"ל כדעת רוב הראשונים שמלאכה שאצ"ל פטור (וכן סתם השו"ע בסימן שט"ז סי"ח ובסימן של"ד סכ"ז), ולכן כתבנו שאינו חייב אלא בכה"ג שצריך לפחמין.
 אמנם יש לדעת שבכמה דברים החמירו בכיבוי (אף שא"צ לפחמין), יותר משאר איסור דרבנן, וכמבואר בדברי הר"ן בשבת (דף סא.) ושאי"ר. וכן מבואר לפנינו בכמה דברים. ובכלל הרי ידוע שמלאכה שאצ"ל חמירה טפי מאיסורא דרבנן בכמה דברים.
 28. כ"ז פשוט ומבואר בפוסקים שאין חילוק היכן האש נמצאת ובמה היא תלויה, שבכל אופן אסור לכבותה, ובפרט שגז הוא ממש חומר בעירה, דומיא דשמן. וכמו"כ אסור להנמיך את האש כמו שאסור לכבות [וזהו ג"כ הענין של איסור ריחוק השמן מן

גורם שהסעודה תיחשב סעודת מצוה, הנה כן מצאנו ברמ"א בהל' חנוכה (סימן תע"ר), אולם כבר הערנו דאפשר שזה רק למעלה בעלמא, ולא להחשב סעודת מצוה לענין דינים כדחכא, ובלא"ה יש להעיר דהנה העירני הר"ר אליהו אריה כהן זצ"ל דבדווקא הזכירו התם שירות ותשבחות ולא דברי תורה, כיון שבמהות המלחמה היה על ענינים רוחניים וכו', וקמ"ל שגם שירות ותשבחות בכלל התשובה וההודאה שלנו, וא"נ חשבתו שיש לומר שבדווקא אלו נקט שהם תבלין ליצה"ר, ועיין].
 וא"ת הלא כל סעודת שבת הוי סעודת מצוה, ותיפוק ליה משום הסעודת מצוה שמותר לפנות, ואף בלא האורחים (ועיין במשנ"ב (סוסק"י) דהויא מצוה וכו'). ואפשר שבאמת סעודת שבת לא חשיבא כ"כ כסעודת מצוה כדי להתיר לפנות, וגם שם לא התירו האחרונים אלא בגווני שהיה דוחק גדול, שהרי כתבו שם לפני"כ שילך וימשוך משם ישירות, ורק אם אי"א התירו לפנות. ואילו כ"אן גם אם יצטרך לשתות משם ויש איזה דוחק ג"כ התירו, שהרי לא הצריכו שהאורחים יאכלו בעמידה, אלא ודאי שבצורך כל דהו התירו, וזה אה"נ רק בסעודת מצוה גמורה, משא"כ בסעודת שבת שלא התירו בעבורה, ויל"ב. ומ"מ אכתי קשה.
 ויש מי שהעיר שבאמת סעודת שבת ודאי הויא סעודת מצוה, ובדאי שיהיה מותר לפנות בעבורה, וכאן מייירי באופן שכבר אכלו סעודת שבת. אולם ז"א, דהא מייירי שאין לאורחים היכן לאכול, ועוד קשה קצת ממה דחזינו במשנ"ב סק"י שמותר לפנות לכבוד שבת לשתות מהחביות, וא"כ ה"נ לא גרע, וצ"ע.
 17. רמ"א בהגה שם, וע"י בביה"ל שם.
 18. שו"ע (סעיף ג'), וע"י בבי"ב.
 19. כה"ח (אות ט"ב) בשם הגר"ז. [ועיין לעיל שכתבנו להקל במרוצף].
 20. משנ"ב לעיל (סק"ד). ועיין להלן (בסימן של"ח ס"ז) במי שיש לו פירות בגז ורואה שמטר בא, שאסור לשלשם בשבת דרך ארובה שבגג, כיון שהוא טורח שלא לשבת וכו', עיי"ש. אעפ"כ כאן התירו משום מצוה. אמנם ע"י בתורת שבת סק"ב שחולק ע"ז, וע"ע בסי' תקכ"א ס"א.
 21. שו"ע (סעיף ב').
 22. עיין בכל נידון ביו"ט שו"ע לעיל (סימן שכ"ג ס"ה) בדעות שבשו"ע. ולכאוי לפי סתימת השו"ע משמע בהיפך מכאן. אולם שא"ה שנראה כמעשה חול, ויל"ב. וע"ע במשנ"ב שם שכ"ז במקום שאין רואין, אבל כשנושא אותם דרך מבוי המעורבת דשכיחי רבים ואוושא מילתא טובא, ויאמרו דלצורך חול הוא מביאם, לכו"ע למעט במשא עדיף.
 23. עיין ברמ"א בסוף הסימן. [וע"ע בכה"ח אות ט' משם הפו' דלא פלוג בכל אופן, וכד' התור"ש סק"ו].
 24. והיינו שלדבר הרשות מותר רק אם התחיל מער"ש, ואל"כ אסור [ולהמשנ"ב אפילו מעט מד' וה' קופות אסור]. ולדבר מצוה מותר כשיעור ד' וה' קופות לאדם אחד [ובכל אופן יש להזהר שלא לגמור את האוצר כולו, אא"כ המקום מרוצף], ושיעור ד' וה' קופות נתבאר שהוא כשיעור ט"ו סאין, ונתבאר לעיל בהערה שיעורו.
 25. יש להעיר כאן הערות נחוצות בעצם דין פינוי: א. הנה נתבאר שאסור לפנות ממקום למקום, והעירוני שדווקא מחדר לחדר אסור, אבל באותו חדר ממקום למקום אין חשש. ב. יש להעיר שלכאוי יהיה אסור להזיז שום דבר בשבת, שהרי כתב בשו"ע ס"א שאסור להתחיל לפנות לדבר הרשות, וביאר המשנ"ב (רסק"ב) שאפילו פחות מד' או ה' קופות אסור. וא"כ לפני"ז יהיה אסור להזיז שום חפץ בשבת, והרי זה אינו (שהרי התירו טלטול כלי שמלאכתו להיתר בסי' ש"ח, וכן כל דיני מוקצה ועוד). ובאמת בכה"ח (סוף הסימן) כתב שבפחות משיעור ד' או ה' קופות אין איסור כלל, אולם להמשנ"ב לכאוי יהיה אסור. וזה תימה. ואפשר

ד]. המכבה גחלת של מתכת הרי זה פטור מפילו אם כוונתו להשתמש במתכת הכבויה, אבל אסור מדרבנן³², ובכלל זה כל מתכת, מיחם, פלטה חשמלית, וכדומה, שנתחמם כל כך עד שיכול לשרוף, אסור לכבותה בשבת, ואפילו אם אינה אדומה³³.
ה]. ומותר לכבות גחלת של מתכת שנמצאת ברשות הרבים, ויש חשש שהיא תזיק את הרבים, אע"פ שאין בזה חשש סכנת נפשות³⁴, והוא הדין שמותר לכבות כל שריפה או דליקה שיש חשש שינזקו בה רבים³⁵.
אבל אם אין בזה אלא הפסד ממון בלבד אסור לכבות³⁶. ולהלן בסימן של"ד יבוארו פרטי הדינים מה מותר להציל.
ו]. וכן אסור בשבת לפתוח דלת או חלון בחדר שדלוק בו נר וכיוצא, באופן שיש חשש שהרוח שבחוץ תכבה את הנר³⁷, אך כתבו הפוסקים שאיסור זה הוא דווקא באופן שאם היה רוח בחוץ היה כבה מיד, שאז אסור מפילו כשכעת יש רוח חלשה, אבל בעת שאין נושבת רוח מותר, ויש אוסרים אף אם אין הרוח מנושבת עתה³⁸.
ז]. וכן אסור להוציא שמן מנר שדולק בשבת משום מכבה³⁹, ולכן גם אסור להטות את השמן מן הפתילה⁴⁰.
ח]. ביום טוב אסור לכבות אש כמו שבת, ואפילו אם רואה ביתו שנשרף אם אין סכנת נפשות (וכפי הפרטים שיבוארו להלן), וזולת לצורך אוכל נפש⁴¹.

הקדמה ב'

דין דליקה שפרצה למעשה

א]. נפלה דליקה במקום שאין חשש שינזקו בה בני אדם, אסור לכבותה⁴², ומלבד זאת גזרו חז"ל שלא יפנה מן הבית כלום מלבד מזונותיו וכלי תשמישיו ומלבושיו וכתבי הקודש, כמו שיתבאר להלן בסימן של"ד, משום שחששו חז"ל שמא מתוך כך יבא לכבות⁴³.
וכתבו הפוסקים שבזמן שאנו שרויים בין הגויים מותר לכבות הדליקה בשבת, משום שכשהדליקה מתגברת באים הגויים וחוטפים ושוללים, וכשאדם עומד כנגדם להציל את ממונו, הם קמים עליו להורגו, והרי זה סכנת נפשות⁴⁴, והכל לפי הענין⁴⁵.
עוד כתבו הפוסקים שמותר לכבות הדליקה בכל מקום, משום שיש חשש שהדליקה תתפשט, ועלול להיות בעיר איזה זקן או חולה שלא יוכל לברוח, ותבא עליו הדליקה⁴⁶, והכל לפי הענין⁴⁷.
וביותר יש להתיר בזמנינו לכבות כל דליקה שפרצה בעיר, משום שיש כיום חשמל, ועלול הדבר להתפשט מבית לבית מחמת החשמל, וכמו כן ישנם בלוגי גז בבתיים, שעלולים להיות סכנת נפשות, וכיוצא. ולכן מותר להזמין מכבי אש⁴⁸.
ב]. היוצא למעשה כמה אופנים:
א]. דליקה שפרצה במקום שיש חשש לפיקוח נפש, ואפילו חשש רחוק ביותר⁴⁹, וכגון שיש חשש שהדליקה תתפשט עוד, וכנזכר לעיל, וכן אם מצויים שם חוטי חשמל וגז, מותר לחלל שבת להפסקת האש, ולכן מותר להפסיק את זרם החשמל ולכבות את הדליקה. ואף מותר לקרוא (גם בטלפון) למכבי אש, על מנת שיבואו לכבות את הדליקה⁵⁰. [ומצוה לפרסם דין זה ברבים⁵¹, וגם אם יתברר אחרי כן שעשרה בני אדם הלכו והתקשרו בטלפון, כל אחד בנפרד למכבי האש, בודאי יש להם שכר טוב מאת ה' יתברך עבור מחשבתם הטובה]⁵².
ומותר להזעיק את מכבי האש, במקום שיש חשש לפיקוח נפש, אע"פ שידוע שיחד עימם יבואו אנשי משטרה לחקור את האירוע, ויחללו שבת בניסיעתם, וברישום ממצאיהם, ומכל מקום אם אפשר למחות ולהניא את אנשי המשטרה מלחלל שבת, בודאי מצוה וחובה לעשות כן, ודברי חכמים בנחת נשמעים⁵³.
ודע, שבאופן שיש בדליקה חשש פיקוח נפש, מותר לישראל לכבות אותה בעצמו. ואפילו אם יש גוי לפניו, אין צריך לומר לגוי שיכבה, אלא אדרבה יעשה זאת בעצמו, אמנם אם הגויים הם מכבי אש המומחים לכך יקרא להם לכבות⁵⁴.
ב]. אם נפלה הדליקה במקום שבוודאי לא תביא לידי פיקוח נפש, אבל עלולה להזיק לבני אדם, כגון שריפת קוצים, שיש ילדים בסביבתה ואי אפשר להרחיקם מן המקום, ויש חשש שמא אחד מהם יכווה, מותר לכבות את השריפה כיון שאינה אלא איסור דרבנן. אבל אסור להזמין את מכבי האש, מאחר שהם עושים איסורי דאורייתא, ואין להזמיןם אלא במקום שיש חשש לחיי אדם⁵⁵.
וכן בדרך כלל בזמנינו במקומות ישוב שהבתים צפופים, וקרובים לדרך הילוך בני אדם, ה"ז חשש שינזקו מזה, כגון שיפלו גחלים על בני אדם או שיעופו גיצי אש. ומותר לכבות את השריפה על ידי מים, או בגדים וכדומה⁵⁶, אבל לא להזמין מכבי אש, ושאר איסורי תורה. אמנם בדרך כלל במקומות ישוב יש ג"כ חשש סכנה, ומותר הכל.
ודע, שפעמים שהשריפה מתחילה באש קטנה, ומפני ששוהים השריפה מתפשטת, ויש להזהר בדבר לכבות את השריפה בעודה קטנה בשפיכת מים וכדומה, ולא לחכות עד שהשריפה תתפשט ואז יצטרכו לעשות איסורי תורה בקריאה למכבי אש וכדומה⁵⁷.
ואשר על כן מצוה לפרסם זאת ברבים שבמקומותינו מותר לכבות שריפה, והוא בכלל מה שאמרו חז"ל שכל חכם בעירו צריך לפרסם ולהודיע שצריך לחלל שבת לפיקוח נפש, והנשאל ה"ז מגונה⁵⁸.

אף שלא שייכים הטעמים שכתבו הרמ"א והפ"י, דמאחר שהרמ"א כתב כן פסקו קיים אף בא"י, ע"כ. ואין לדברים אלו שחר, וחי' לומר כן להתיר איסורי שבת בדמיונות כאלה, ובודאי לא יצא זה מפי החזו"א, ושו"ר אח"כ בספר נשמת שבת סימן ע"ז שכבר תמה בזה, וכתב שאין להאמין בשו"א לדברים אלו, ובודאי איזה תלמיד טועה כתבו וטעה בדדמי, עכ"ל. ושוב שלחנו זה להגר"ח קניבסקי שליט"א, ואמר שלא כך אמר החזו"א אלא מפני שבמציאות מצוי שיש סכנה, ע"כ. וכן כתב עוד בקונטרס הזכרונות סימן כ' אות ע"ד, וז"ל: אם נפלה דליקה בשבת ואין גוי לכבותה, ע"פ רוב יש היום בדבר ספק פק"ו, ולכן מותר לכבות, ואם ברי לן שאין פק"ו בודאי שאסור, וכשמכבה ישתדל למעט באיסור כל כמה שאפשר, אך אל יביא א"ע לידי סכנה ע"ז (פסקי מרן בס' מנוחה נכונה), ורי"א וולף ז"ל אמר שא"ל שאין ג' בתים שאין בו תינוק או עלול לבהלות וכיו"ב (ועי' או"ח סי' של"ד סכ"ו), עכ"ל. ואכמ"ל. וע"ע בשב"ל ח"ח סי' קע"ז.

48. כן הורו פוסקי זמנינו שכיום שיש חוטי חשמל עלול הדבר לגרום לשריפות בכמה דירות בעת אחת, וכן כשיש בלוגי גז יש לחוש לסכנה.
49. עיין בסי' שכ"ט שנתבאר גררי ספק פיקוח נפש.
50. כ"ז פשוט, וע"ע בסי' שכ"ט, וכה"ש בשש"כ פמ"א ס"א.
51. משנ"ב להלן (סקע"ד), וע"ע לעיל בסי' שכ"ח ס"ב, ובמש"כ שם. וע"ע לעיל בהערה ד"ה ועיין בכה"ח.
52. כעין המבואר לעיל בסימן שכ"ח סט"ו גבי חולה.
53. כ"ז בשש"כ פמ"א ס"ב, והדברים ברורים שמותר לקרוא להם, שאף שמכשיל את אנשי המשטרה, הלא גם זה מותר משום פיקוח נפש (וע"ע לעיל בסימן שכ"ח ס"ג, ובמש"כ שם, ודו"ק).
54. כן יש לדמות זאת למבואר לעיל בסימן שכ"ח שכל חולה שיש בו סכנה אין לקרוא לגוי שיחלל שבת בעבורו, אלא עושה זאת ע"י ישראל דווקא, ועל ידי גדולי החכמים וכו', כיעו"ש. ולפי הטעמים המבוארים שם ה"ה כאן. אכן עורר בזה בספר נשמת שבת סימן פ', אולם הוסיף שכאשר הגויים הם מכבי אש המומחים לכך עדיף לקרוא להם, כיון שבכה"ג לא שייכי הטעמים שהזכירו שם. וע"ע בסי' שכ"ח כה"ג לענין רופא גוי שיש בזה עדיפות על ישראל לפי סיבות הטעמים המובאים שם).
55. כ"ז בשש"כ פמ"א ס"ד. ומבואר ע"פ השו"ע והפ"י להלן בסוף סימן של"ד.
56. כן העיר בערוה"ש סעיף ט'.
57. היא הערה מצויה שהרבה טועים וממתנינים שמא יכבה, או שמנסים לעשות פעולות של כיבוי בגרמא (עיין להלן סוה"ס), ובהרבה פעמים אין להתחכם מפני שהאש יכולה להתפשט מה, ועלול לבא לידי סכנה, ולידי חילולי שבת.
58. עיין בדברינו בר"ס שכ"ח, ושייך גם לכאן. וע"ע גם במשנ"ב בענינינו להלן (סקע"ד). וה"ה כל כה"ג.

מצויים כ"כ בזמנינו לפי מה שיבואר שבמקומינו כיום הוי חשש פיקוח נפש].

44. רמ"א להלן סו"ס של"ד (סעיף כ"ו), ומשנ"ב שם סקע"ב. (וציין לזה המשנ"ב לעיל מיניה סק"ד). ועיין בזה בב"י סוה"ס. ועיין כה"ח (אות ק"ח) שהביא בשם הכנה"ג שאין ראוי לפרסם היתר זה בעיני עמי הארץ, ע"כ. וצ"ב אמאי הלא זה חשש פיקוח, דאדרבה כל כהאי גוונא מצוה לספר, וכמשי"כ המשנ"ב (סקע"ד) בשם הפמ"ג שמצוה להודיע זאת ברבים (ומקורו טהור ממה שמבואר בסימן שכ"ח ס"ב, ועיין משנ"ב שם, ומשנית שם), ושם ס"ל שאינו חשש גמור כ"כ בכדי שיהיה חיוב לספר, שהרי כתב הרמ"א שהדבר תלוי לפי הענין. וכנראה שברוב המקומות אין חשש כ"כ, ויש חשש שיבואו מהיתר זה לפרוץ גדר, ולהקל בקדושת השבת. אולם עדיין אינו נהירא, דלא יהי אלא ספק ואפילו רחוק ביותר נמי יש לחוש לכך, ויש לדמות זאת למה שכתבנו לעיל ר"ס שכ"ט בהקדמה גבי טיפול בגויים או מומרים שיש להתיר משום איבה, ואף שהרבה פעמים אפשר להשתמש מהם, מ"מ בעינן להודיע זאת שלא יבואו לידי כך.

ונראה שיש לדמות זאת למבואר לעיל (בסימן שכ"ט ס"ז) בשם יש מי שאומר שבזמן הזה אפילו באו על עסקי ממון מחלליים, שאם לא יניחו ישראל לשלול ולבוזו יהרגנו, והוי עסקי נפשות, עיי"ש, והיינו הך כנידון דידן. ואפשר דהכנה"ג לא ראה לפסוק כן בהחלט, אחר שגם השו"ע כתבו בשם יש מי שאומר. אולם כבר כתבנו שם שכן יש לפסוק להלכה, ועיין ברמ"א שם דה"נ הכל לפי הענין. ועכ"פ לדינא נראה מדברי הפוסקים שאפשר לפרסם זאת ברבים (אך יש להודיע גם כן שהכל לפי הענין), ואדרבה יש לומר שמצוה לפרסם, וכמשי"כ המשנ"ב (סקע"ד), אמנם מדברי המשנ"ב שם אינו ראיא לנידוד, דהתם מייירי במקום סכנה ממשית, ואדרבה לא כתב כן בנידוד שאינו סכנה ממשית, מ"מ אם אכן חיישינן לפיקוח נפש והתירו בזה, ה"ה שאפשר לפרסם.
45. רמ"א שם, שאם היו בטוחים ודאי שלא יהיה להם סכנה בדבר אסור לכבות, ע"כ. וכמו"כ כתב הכה"ח (אות ק"ל) בשם הזר"א שבערי אטליא שיש להם קיום מן השר אסור לכבות, עיי"ש. וכה"ג מבואר בב"י בסוף הסימן, עיי"ש. וכמו"כ נראה שאם אפשר להעמיד שומר יש לעשות כן, והכל לפי הענין. ובמקומותינו בא"י וכדו"א אין שייך חשש זה. וע"ע להלן בהערה שאחרי הסמוכה).

46. משנ"ב (סקע"ג), וכה"ח (אות קל"א) בשם האחרונים.
47. היינו: א'. שאם הוא בבית בודד וכיוצא שאין חשש שיתפשט האש, אסור. ב'. עיין בכה"ח (סוף אות קל"א) שכתב בדין זה דהכל לפי הענין ומנהג המקומות, שיש מקומות דהממשלה בעצמה מחויבת לכבות כשדליקה גדולה כמו במלכות תוגרמה, ורק שצריך לתת ידיעה לממשלה, ע"כ. (ועיין להלן בסעיף כ"ו בענין אמירה לגוי בזה). וזה ברור. [ובספר אורחות רבינו ח"א ע' קס"ד הביא בשם החזו"א שהתיר לכבות דליקה אף בזמנינו בא"י,

וכך מצאנו להרבה מגדולי ישראל שדנו בענין החשמל, וכתבו לאוסרו מצד מבעיר [וכן יש מקום לדון בכוונת הרמב"ם בפ"ב גבי גחלת של מתכת, ואמנם הרבה מן המפ"י פירשוהו לענין מצרף, ולא לענין מכבה]. ועי' בחזו"א סימן נ' סק"ט.

וכל שכן במנורת חשמל [והיינו מנורת להט צהובה] שיש בה חוטים לוחטים היכולים לשרוף, שיש לנו לדון אותם כאש, וממילא בכיבוי ה"ז אסור משום מכבה, איברא שאף בזה י"א שאינו נידון משום מבעיר ולא משום מכבה, ועי' בשו"ת צ"א ובשו"ת נשמת שבת ח"ו ושאר אחרונים בענין האלקטרי. [אבל מנוע בלבד בלא חוטים לוחטים בודאי קיל טפי כמו שכתבנו במקומו, וע"ע גם להגרש"ז במנחת שלמה ח"א סימן ט'].
32. עיין בגמרא דשבת (מב.) מכבין גחלת ברה"ר וכו'. ומבואר בדברי הרמב"ם (פ"ב) דאפילו לדידיה דמלאכה שאצ"ל חייב, מ"מ במתכת פטור, וה"ט כדכתב רש"י בשבת (קלד.) שלא שייך בה כיבוי כיון שאינה נעשית פחם, ונת' במקומו, וע"ע במשנ"ב ובאחרונים סו"ס של"ד, ובסימן תקי"ג, ואכמ"ל. [ועכ"פ יש בזה איסור טפי כשמכבה במים משום מצרף, וכמו שפירשו בכוונת הרמב"ם, כידוע, ואע"פ מותר במקום חשש נזק].

33. כ"מ בח' הרשב"א בשבת (מב.) ושאר"ר שם, וכן הוכיח מדבריהם בשו"ת איש מצליח ח"ג סימן ט"ז, ועוד.
34. עיין בשבת (מב.) ובשו"ע סימן של"ד.
35. דומיא דהנ"ל.
36. עיין בכל זה להלן בסימן של"ד.
37. שו"ע סימן רע"ז ס"א.

38. עיין במשנ"ב שם שהביא להאי פלוגתא, וכתב שבשעת הדחק יש להקל, אולם אחר העיון בדברי הפ"י ראיתי שעיקר לדינא להקל בזה [ובפרט דהא לאו פסי", ולא איכפת ליה, וגם הוי כגרמא, ועי"ל]. ולכן סתמנו להקל, ומ"מ הבאנו שיש אוסרים.
39. עיין ביצה (כב.), וכ"פ הרמב"ם פ"ב ה"ב, וכבר האריכו המפ"י אם האיסור משום שבאותה עת מתכבה מעט, או מצד מה שממחר כיבוי, ובפשטות הלא הוי רק גרמא, ועי' בשו"ע סימן רס"ה והאחרונים.

40. עי' בגמ' שם, וכ"כ האחרונים.
41. עיין שו"ע (סימן תקי"ד ס"א) שאפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה וכו' אסור (ואפילו אם לא יהיה לו בית אחר לאכול ויפסיד סעודתו, עיין כה"ח שם אות ד). אבל הרמ"א חולק ומתיר אם א"א להציל את הקדירה או לבשל בענין אחר, עיי"ש. וע"ע כה"ח שם (אות כ"ג) שלמעשה אף לדידן בשעה"ד וצורך גדול המיקל יש לו ע"מ שיסמוך.
42. משום איסור מכבה, ואמנם לדידן קיי"ל שאינו אלא איסור דרבנן, כיון שהיא מלאכה שאצ"ל, מ"מ אין היתר לעבור על איסור דרבנן, משום הצלת ממון.
43. ולפינו יבואר בעזה"י כל פרטי הדינים בזה. [הגם שאינם

ואופן נוסף שאין בו חשש כלל, יבואר להלן בסמוך.

- ג. אם נפלה דליקה במקום שאין חשש פיקוח נפש, וגם אין בה חשש היזק, אסור לכבותה בשבת, וכן אסור לעבור על שום איסורי דרבנן אחרים למען הצלת הרכוש, וקל וחומר שאסור להזעיק את מכבי האש⁶⁵, ולהלן יבואר איזה דברים מותר להציל מן הדליקה ובאיזה אופנים.
- באופן שיש רק הפסד ממוון, אע"פ שאסור לישראל לכבות את הדליקה, מ"מ יש אופנים שהתירו חז"ל:
- א. לקרוא לנכרי ולומר לו "כל המכבה אינו מפסיד", שכיון שאינו אומר לו במפורש "אם תכבה לא תפסיד", אלא רק בלשון רמז, התירו חז"ל במקום הפסד גדול⁶⁶. [ולהציל ספרים וכתבי הקודש, מותר לומר לגוי במפורש שיכבה את השריפה, או שיוציאם לחוץ אפילו דרך רשות הרבים]⁶⁷. ובזמן הזה בדרך כלל מותר לומר לגוי במפורש לכבות⁶⁸.
- ב. לכבות על ידי גרמא, וכגון אם אחז האש בצד אחד של הארון או המיטה, יכול לכסות בבגדים רטובים את הצד השני, וכן בשאר דברים לחים. וכן אפשר להניח שקיות או כלים מלאים מים סמוך לאש, שכאשר האש תגיע אליהם יבקעו, והמים שבתוכם יכבו את השריפה⁶⁹. וכן מפה או בגד שאחז בה האש, מותר לשפוך כל מיני משקים בצד שעדיין לא הגיע לשם האש⁷⁰.

הקדמה ג'

בענין כפרה על חילול שבת

- ג. א. המחלל שבת, כגון שכיבה דליקה או עשה אחת משאר איסורי שבת הרי הוא צריך כפרה⁷¹, וכמו שיבואר. [וכל זה דווקא אם לא היה חשש סכנה, שבאופן זה אין צריך כפרה כלל, ואדרבה יש לו שכר טוב מאת ה' ⁷². וכן בשאר אופנים שהתירו א"צ כפרה]⁷³.
- ב. ואופן הכפרה מן הדין⁷⁴, הוא בקבלת תעניות, וסיגופים, ובנתינת צדקה⁷⁵, והדבר תלוי לפי החטא שחטא, דהיינו אם הוא איסור כרת, או איסור לאו, או איסור דרבנן, וכן הדבר תלוי אם עשה זאת בשוגג או במזיד ובשאת נפש, וכפי חומר העוון כך צריך להרבות בכפרה, ויעשה שאלת חכם⁷⁶.
- ואם הוא חטא שחייב עליו קרבן חטאת, יתן דמי קרבן כפי ערך הפחות שבכבשים או בעיזים שבאותו העת⁷⁷, אך יזהר שלא יאמר שנתן "בעבור חטאת", אלא ש"במקום חטאת" נותן לצדקה⁷⁸,

והמקרים הנזכרים בכה"ח נראה שיש פלוגתות רבות בין הספרים במנין התעניות וכו'. והכה"ח העתיק את כולם כדרכו בקודש, הגם שהם סותרים זל"ז. [וע"ע גם להגרי"ח בשו"ת רב פעלים שסתר עצמו בענין הכפרה בחילול שבת, שבחלק ב' סימן נ"ג כתב גבי מי ששפשף גפרור בשבת בשוגג ויצא ניצוץ אש, שיש בזה ספק תורה ומוקצה, שיתענה יום אחד, ויתן דמי חטאת וכו'. ואילו בח"ג סימן י"ט גבי המכבה דליקה מחשש שריפה, דהויא מלאכה שאצל"ג, כתב שיתענה שלשה ימים, ואם יכול יתענה שבעה ימים וכו', עיי"ש. ולכא"ו הלא הדלקת גפרור חמיר טפי, שהרי זו הבערה דאו', ואף א"ת שכיון שלא הועיל הניצוץ הקטן ה"ז לו כמלאכה שאצל"ג, הלא אכתי אינו קל מנידון הכיבוי, וגם הצטרף לזה איסור מוקצה, ובפרט שבכיבוי השריפה י"ל דדמי לאונס שהיה בהול, ואפשר שבהדלקת הניצוץ דמי לדבר שאינו מתכוון, דהוי איסורא דרבנן, אך התוס' ועוד ס"ל שזה גופא נחשב דבר שאינו מתכוון. ועוד אפשר דמייירי שאינו פסי"ד, אולם הרי בכה"ג מותר, אך אפשר שלפום חסידותו החמיר, וכמש"כ הפו' לענין חכ"א שהיה לו עפר במנעלים ונענש וכו', עיין בדברינו בסי' ש"א, עיי"ש. ואי"ל כמאן דאמר שניצוצות אין בהם ממש, עיין בשו"ת בשמים ראש, ובמשנ"ת לעיל במקומו כמדומה ר"ס רס"ה. ואי"נ שהיו שם עוד פרטים, וכגון שבאמת לא היה נצרך לאותו מעשה וכיוצא]. ועכ"פ לפי המבואר בדברינו למעשה הדבר תלוי לפי האדם באשר הוא, ולפי ראות עיני החכם, ומכין דברי כולם נבין את אשר לפנינו, והבן.

ועכ"פ בדברים אלו צריך האדם לעשות שאלת חכם, כיון שיש לדון מתחלה בכל פרט ופרט מהו תוקף האיסור שעשה, אם הוא איסור דאו' או איסור דרבנן, וזה הרי תלוי בכללים ופרטים טובא, וכגון בעניני שבת ה"ז תלוי בגדרי פסיק רישא ומלשאצל"ג וגרמא וכו', וכן בשאר מחלוקות הפו' בכל פרט ופרט, הן בעצם המעשה, והן לענין הכפרה שמצאנו כמה שיטות בפו' בכוכ"כ ענינים וכני"ל. [ועיין עוד בדברינו לעיל בסימן שט"ז בענין מתעסק, שכתבנו לדון אודות העושה מעשה איסור בדרך מתעסק, כלומר שלא ידע מה הוא עושה, אם הוא צריך כפרה או לא, והבאנו כמה דוגמאות בענין, עיין שם]. ומלבד כ"ז יש לדעת שבדבר כזה צריך סייעתא דשמיא לכוון לכפרה הנכונה הצריכה לפני ה', ולכן ישאל רב, והיה ה' עם השופט.

והנה בכה"ח שם דן בעוד סוגי עבירות ונזכרים בקצרה, א' חילול שבת, נזכר באות קמ"א, קמ"ג, קמ"ד, קמ"ה, קמ"ו, וכן ע"ד הרמ"א באותיות קל"ד (ושם גבי תחומין, וכן באות קל"ה קל"ז בענ"ז). ובאות קל"ו (בעבר על תחומין, ורכיבת בהמה), לענין מוקצה באות קנ"ג (וכן באות קל"ה, אבל שם איירי בקצת אונס). ב' המכה את חבירו, באות קל"ח. ג' עבר על מצות עשה, באות קמ"ו, ובעיקר בדי' מצוות (תפלה, תפילין, ציצית, וק"ש). ד' הבא על הנדה, ושאר עוונות ציונים בכה"ח סוף אות קמ"ה, ע"כ. וכבר מבואר בסה"ק תיקוני תשובה לכל העבירות, ובשער חסידים, ובספר הרוקח, ובשערי תשובה לרבינו יונה, ובשער רוקח לאריז"ל, ובספר גנזי חיים להגר"ח פלאגי בקו' תשובה מחיים סימן ס"ד. וכן בספר לשון חכמים, וכיוצא [אולם עיין לעיל בהערה קמ"א לפרק זה בעניני הכפרה, שהבאנו י"א שדווקא בשבת החמירו טפי, משא"כ בשאר עבירות].

עוד דנו בסה"ק באופן שעבר על כמה עבירות אם צריך כמנין הכפרה לכל חטא וחטא בנפרד, או שמועילה כפרה אחת לכל הדברים, ועיין בשו"ת נ"ב קמא (סימן ל"ה) שצריך תשובה על כל פעם ופעם, ובנשמת שבת סי' קל"ג הביא שבספר אור לישירים בהסכמת הגו"ב הובא בשם השל"ה שצריך על כל פעם ופעם, ושבס' כבוד חכמים כתב דסגי בג' פעמים, ושכן הסכימו גדולי ישראל, וכמש"ש, עיי"ש. ובכה"ח (אות קמ"ח) הביא בשם האחרונים דסגי בג' פעמים, אולם רבינו הגרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"ג סימן ל"ה כתב דסגי בתשובה אחת, וכ"ה בשו"ת תורה לשמה סי' תי"ב, והאריכו הפו'. [וע"ע שם בנשמת שבת סי' קל"ד גבי תינוק שנשבה וחזר בתשובה, אם צריך כפרה על כל העבירות שעשה].

71. עיין ברמ"א סוסכ"ו ויתן במקום חטאת, וע"ע במג"א ובמשנ"ב בשיעור הקרבן, אולם למעשה כתב המשנ"ב שיתן כפי הפחות

67. וכגון מה שהתירו לכבות במקום היזיקא דרבים (כדלהלן סעיף כ"ו), או באופנים שהתירו לצורך הצלה כמבואר בכל סימן של"ד וכיוצא.

68. כתבנו "מן הדין", משום שלהלן יבואר שבזמן הזה מקילים שלא להתענות, ועכ"פ בפדיית התענית בממוון, אבל לא בתענית בפועל ולא בסיגופים, וכיוצא. וכאן איירינן לפום דינא, וכמבואר ברמ"א והפו'.

69. הנה נציין המקורות לדברים שהזכרנו: א' ענין התעניות נזכר ברמ"א סעיף כ"ו ובפו' (כמו שיבואר להלן בהערה הבאה). ב' ענין הסיגופים נזכר ברמ"א שלא יאכל בשר וישתה יין (וכמו שיבואר להלן בהלכה ד"ה וכאשר). וכן מלקות (נזכר בכה"ח אות קל"ו קל"ז קל"ח ובאות קמ"ג). ג' וענין נתינת צדקה, הן במקום החטאת שמחויב (וכנזכר ברמ"א), והן כשרוצה לפדות את התעניות (כנזכר שם ובפו'). והן בתורת קנס (כמבואר בכה"ח אות קנ"ג בשם ספר חסידים במי שחילל שבת שטלטל הכסף, שיתן הכסף לעניים), והן סתם כך כדי לכפר עוונו, וכמאמר הכתוב וחטאך בצדקה פרוק, וכמבואר בסה"ק. ד' ולענין הממשיך במרדו, יעוין בכה"ח (אות קמ"ב) שמנדין אותו ומחרימין אותו וכו' עד שיפירוש מן האיסור].

70. עיין ברמ"א (סעיף כ"ו) אסור לחלל שבת כדי להציל ממוון, ואם עבר וחילל צריך להתענות ארבעים יום ב' וה' וכו', ע"כ. וכתב המשנ"ב שצריך להתענות אפילו על תחומין דרבנן. [וכ"ה בכה"ח אות קל"ד, וע"ע בכה"ח אות קל"ז], וכן על טלטול נר דלוק (וע"ע שם שהיקל קצת, והוא באופן שהיה קצת חשש סכנה או אונס, וע"ע כה"ח אות קל"ה). וכתב עוד המשנ"ב (סקע"ח) שכל זה הוא בין שעבר על איסור דאורייתא או דרבנן, ובאופן שעבר בשוגג, או אפילו במזיד אם היה לו איזה פחד ומורא מאיזה סיבה, אבל העושה בשאט נפש למלאות תאוותו צריך כפרה יותר ויותר, כי הוא חייב סקילה או עכ"פ כרת, ולכן צריך תשובה שלימה, ע"כ. ועפ"י כתבנו שתלוי לפי הענין, והיינו שבמזיד בשאט נפש ודאי צריך כפרה טובא, אבל בשאר דברים משמע במשנ"ב שמושה אותם לדין תענית מ' יום.

אולם לדינא בודאי יש חילוק, שבאיסור דאורייתא במזיד, אף שהוא במקום שהיה לו פחד ה"ז חמור טפי משוגג (ולענין דברים שאדם עושה מתוך בהילות, יעוין עוד בשו"ת נשמת שבת סי' קל"א), וכמו כן יש חילוק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן, שבאיסור דרבנן יש להקל יותר, ובפרט אם הוא בשוגג (שהרי מצאנו לכמה פו' ששוגג דרבנן א"צ כפרה כלל, וכידוע, עיין בנתיבות סימן רל"ד ועוד). וש"ו"ר גם בשו"ת נשמת שבת סי' קל"ד שדן גבי המחלל שבת בשוגג, שכתבו הפו' להתענות מ' יום, ואילו לגבי מזיד לא נתבאר השיעור, והביא אהב"י סו"ס רס"ג משם השב"ל על שני אחים שבאו בליל שבת שגזרו עליהם צום חמישים יום רצופים ועוד כמה ענינים וכו', עיי"ש. ובפשטות ה"ה בזה, עיי"ש. אולם לענין אפשר שכל דברים אלו הוראת שעה היתה, כדי לגדור גדר, ויל"ב. וע"ע בנשמת שבת סי' קל"א גבי העובר על איסור דרבנן בשוגג, דתליא בפלוגתא אי בעי כפרה או לא, אולם למעשה יש להחמיר גם בזה. ויעוין בכה"ח (אות קל"ט) שאם עבר על איסור דרבנן שאזהרתו מלאו דלא תסור, ואינו אלא אסמכתא בעלמא, נראה דדי לו בתענית בה"ב עם התשובה. ואם שגג באיסור דרבנן, די לו בתענית יום אחד, ע"כ. [ודברים אלו הם דברי עצמו, וזה למרות ששם הביא מד' הפו' שיעורים וסיגופים אחרים]. ואם עבר על אב מלאכה, כתב שם (באות קמ"ג משם הארי"י) להתענות תנ"ד או ק"ק תעניות, וכתב שם שאם אינו יכול להתענות כ"כ ימים, וגם אין לו כ"כ ממוון לפדות, ילקה ויתענה מ' יום (וע"ע שם שיעשה גם תיקון כרת ע"י שיהיה נייעור לילה אחד, עיי"ש. וע"ע שם קריאת פרשת העקידה בכל יום בכוונה וכו'). ואם חילל בשוגג כתב שם באות קמ"ד בשם האחרונים שיתן צדקה שיעור חטאת, וטוב להתענות שני וחמישי, וכן נהגו. (אולם זה קצת סתירה למשי"כ לעיל גבי איסור דרבנן, ואפשר שגם כאן איירי כן במלאכה שאצל"ג, ועו"ל בזה). וע"ע שם באות קל"ז, ודון לנידוד. הרי לנו מכל זה שתלוי לפי חומר העוון. [וכן תלוי אם עשה העבירה כמה פעמים, עיין בכה"ח אות קמ"ח, וע"ע באות קמ"א גבי שבת ויוה"כ]. והנה לפי כל אריכות הדברים

59. ואם עשה כן, נראה שאין לאסור להשתמש בבית וכליו משום מעשה שבת (המבואר בסי' ש"ח), שאינו אלא להסיר את הנזק, וש"ו"ר שכ"כ בשולחן שלמה כ"ה, ב'.

60. עיין בשו"ע להלן (סעיף כ"ו), ואת הלא קי"ל ששבות דשבות במקום הפסד גדול שרי (כדלעיל סימן ש"ז ס"ה), וא"כ אמאי אסור לומר לו במפורש, ויש שתירצו דמלאכה שאצל"ג חמירא משאר איסור דרבנן, אולם בבי" (סו"ס של"ד) הביא מהר"ן (בשבת קמא). דשאני דליקה שמתוך שבהול על ממונו, אם נתיר לו אמירה לגוי, יבא לכבות בידים. (וע"ע בשו"ע שם סכ"ה). וע"ע מה שכתבנו בזה להלן.

61. עיין שו"ע להלן (סעיף י"ח), ובמשנ"ב שם (סקס"ח), ומה שיותר מהר להציל עדיף טפי. [ויבואר להלן בסעיף י"ח, עמש"כ שם].

62. הנה בזמן הזה יש להתיר לגוי במפורש, ולא מבעיא במקום שיש חשש סכנת נפשות (וכבר נתבאר לעיל שבמקומותינו שיש חשמה וגו' ה"ז בד"כ סכנת נפשות), שמוותר אפילו ע"י ישראל. אלא גם אם אין סכנת נפשות, מ"מ יש להתיר עפ"משי"כ להלן בהקדמה לסעיף י"ב אות ה' שאסור להוציא את המזוזה מן המשקוף כדי להצילה מן הדליקה, עיי"ש, וממילא בזמן הזה שיש מזוזות בכל מקום, ממילא יש לנו לומר לגוי לכבות כדי שיצילו אלו המזוזות (וכבר נתבאר לעיל בסמוך שמוותר לומר לגוי לכבות כדי להציל כתבי הקודש), וכ"כ בספר מסגרת השולחן סימן פ"ה סק"ב. [וגם בעצם אמירה לעכו"ם דקיי"ל שאינו מותר אלא בשבות דשבות במקום מצוה וכו' בסימן ש"ז ס"ה, כבר מצאנו כמה ראשונים דקיימו בשיטת העיסור להתיר כל אמירה לגוי במצוה אפילו באיסור דאו'. והגרש"א בשולחן שלמה העיד שמיום עומדו על דעתו ראה שעושים מעשה להקל בזה לכתחילה, וכמו שהבאנו במק"א (וע"ע בדברי הגרש"א בספר מאור השבת בפניני המאור אות ב' שנתקשה על ההיתר שקוראים לנכרי ומרמזים לו לעשות מלאכה, אף שאינו הפסד). וכן שמעתי מקהילות רבות בחו"ל שנהגו כן בפשיטות, ואכמ"ל]. ש"ו"ר אח"כ בספר נשמת שבת סימן צ"ד שכתב שמן הסתם בכל בית יש כיום ספרי קודש, ואף המודפסים אם יש בהם שמות מותר, ואף לומר לו בפירוש שיכבה, עיי"ש. אמנם לכא"ו יכול להוציא הספרים בעצמו. ומ"מ כבר נתבאר שיש להציל גם בגלל המזוזות, אלא שצ"ע בכל הנ"ל היאך לא אשתמיט בפו' להעיר על כך שמוותר לומר לגוי לכבות, אטו בזמננו לא היו מזוזות בבתים, ודוחק לומר שהיו המזוזות כולם שקועות בקיר, וגם הרי יש לחוש שישרף, וצ"ע. ומ"מ מבואר בפו' היתר זה. [ויבואר עוד להלן במקומו עוד פרטים].

63. עיין שו"ע להלן (סעיף כ"ב).

64. עיין שו"ע להלן (סעיף כ"ג כ"ד).

65. עיין ברמ"א (סוף סימן של"ד סכ"י) שכתב אופן הכפרה למי שחילל שבת וכו', עיי"ש. וה"ה לשאר חילול שבת, ושאר עבירות שצריך כפרה. (ועיין בכה"ח כאן שהביא כו"כ עבירות שהנכשל בהם צריך כפרה, ואופן הכפרה, עיי"ש). וע"ע גם ביו"ד (סימן קפ"ה), וכתבנו כאן פרטי דינים אלו, אגב המובא אצלנו בסימן של"ד וכנזכר.

אמנם לענין שאר איסורי תורה יש לציין שבשו"ת עולת יצחק ח"ב סימן קי"ז כתב שרק על חטא ועוון חילול שבת ואיסורי נדה הוא דמחויב להתענות מ' יום (וכמבואר כאן בסי' של"ד, וביו"ד סי' קפ"ה), משא"כ אם עבר על שאר איסורי תורה, שהרי ביו"ד (סימן קכ"ג סכ"י) לענין מי ששתה בשוגג יין נסך, כתב הרמ"א שיתענה ה' ימים, וכן בשאר עבירות לא נזכר תענית כלל, ומשמע דשאר עבירות הניחו הדבר על עיקר גדרי התשובה, שהוא וידוי וחרטה ועזיבת החטא וקבלה לעתיד שלא יחטא, ע"כ. וה"ד בספר נשמת שבת ח"ו סו"ס קל"ג. ויש לציין שבכה"ח כאן הביא לגבי כמה וכמה סוגי עבירות שיש לעשות בהם תשובה וכפרה כפי ענינם. והזכרנום בקצרה להלן בהערות, בד"ה והנה בכה"ח.

66. כן העירו במשנ"ב (סוף סעיף י"ו) שבכיבוי דליקה אין צריך תשובה, שלא ימנעו מלכבות, וכן במשנ"ב (סקע"ח) שמה שנוהגות המדליקות נר בשביל יולדת להתענות, הוא הוללות וסכלות, ע"כ. וע"ע בכה"ח אות קל"ג ועוד. ועיין עוד מה שביארנו בזה בס"ד לעיל ר"ס שכ"ט, עיין שם.

וכן יקרא פרשת חטאת, ויבין את אופן הקרבתה, שיעלה לו כאילו הקריב חטאת⁷³, ואיתא עוד בגמרא שחכם אחד עבר עבירה שחייב עליה חטאת, וכתב על פנקסו שכשיבנה בית המקדש יביאנה⁷⁴.

וכאשר הוא מתענה יקבל עליו התענית ביום הקודם בתפלת מנחה, וכדין תעניות⁷⁵, ויכול לדחות את התעניות לימות החורף הקצרים⁷⁶, ויתענה במספר התעניות הקצוב לו, ועיין בהערה⁷⁷, ויתודה על העוון שעשה⁷⁸, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין במוצאי התענית, וימנע גם בערב התענית⁷⁹. ואם הוא רוצה לפדות את התענית בכסף, יפדה בעד כל יום סכום כסף, העשיר לפי עושרו והעני לפי עוניו⁸⁰, והמנהג ליתן בעד כל יום תענית, כסף לצדקה בשווי סעודה אחת, העני לפי עוניו, והעשיר לפי עושרו, וכך מורים בבי מדרשא⁸¹. ומעות אלו אין ליתנם מכסף מעשר⁸². ולמעשה יש לדעת, שהתעניות והסיגופים אינם קבועים כלל לכל אדם, וגם לא בכל הדורות ובכל הזמנים, ובפרט בזמן הזה, ולכן למעשה אין מורין להתענות ולא להסתגף⁸³, אלא יש לעשות תשובה גמורה על החטא, כפי דרכי התשובה המבוארים ברמב"ם בהלכות תשובה⁸⁴, ויוסיף בלימוד התורה⁸⁵, ובפרט יש לעסוק באותם הלכות שנכשל בהם, וכגון אם חילל שבת, יתחזק ללמוד

על העבר צריך להלל לה' (וכו'). וע"ע להלן. ואמנם שו"ר אח"כ שכמה גדולים בזמנינו סוברים שתיקונים אלו נוהגים גם בזמנינו, וכמובא באיל משולש בורר פ"א הערה ל"ז ובקובץ תשובות ח"ג סי' ע"א. אולם כבר הבאנו מדברי רבי מהפ"ו שהסכימו שאינו נוהג בזמנינו. וכן ראיתי גדולים מורים בדרך כלל, כידוע.

ובפרט אם הוא בעל תורה, ועל ידי התעניות יתמעט מלימודו, שיש להקל טפי, וכמש"כ בשו"ת נודע ביהודה (סו"ס שלי"ה) שבעל תשובה שהוא בן תורה, מלבד לימודו בש"ס ובפוסקים יעסוק בספרי מוסר, כגון חובת הלבבות ושע"ת לרבינו יונה ושל"ה, וידבק בשירות ותשבחות שאמר דוד הע"ה בספר תהילים, ובכל חצות לילה ימרר בבכי על חורבן ביהמ"ק וגלות ישראל וכו', ע"כ. איברא דהנה בשו"ע הל' תענית (סימן תקע"א ס"ב) כתב שת"ח אינו ראוי לישב בתענית וכו'. וכתב ע"ז במשנ"ב (שם סק"ד) שכ"ז דווקא אם אין לו עוונות ידועים, אבל ביש לו עוונות ידועים וצריך להתענות עליהם, גם ת"ח צריך להתענות, ואפילו היכי שקשה לו התענית, עי"ש. אולם הא כתב שם שמ"מ א"צ לסגף עצמו כ"כ בתענית. (וע"ע שם ובביה"ל ד"ה תלמיד שיתור טוב להוסיף בלימוד התורה וכו'). ובדורינו בודאי שיש להקל בזה, ותיסיג לן בפדיון התענית, שכן כתבו הפו" כאן ובכ"ד שאפשר לפדות התענית בממון, וכך ראוי לעשות, ואדרבה זכות התורה תועיל לו למחילת עוונות, כמתבאר בדברי חז"ל טובא (והזכרנו קצת מדבריהם בתשו' הנ"ל דקרבה לעריות).

84. שהוא עיקר התשובה בעזיבת החטא, וחרטה, וקבלה לעתיד, וכמבואר בדברי הרמב"ם שם (וכן כתבו האחרונים הנזכרים בהערה הקודמת, וע"ע בדברינו בתשובה הנזכרת בשם האחרונים). ועיין עוד בשערי תשובה לרבינו יונה.

[ומהאי טעמא ראוי ללמוד הלכות תשובה להרמב"ם, וכן ללמוד בספר שע"ת לר"י, ויועיל בזה: א'. לדעת דרכי התשובה ואופן עשייתה. ב'. להכניע לבבו ולהתחרט על מעשיו. (ועיין בנודע ביהודה הנ"ל בהערה הקודמת). ג'. יש לציין שראיתי להגר"ח פלאגי בספרו מועד לכל חי על הלכות יום הכיפורים, שהלומד הלכות תשובה כאילו עשה תשובה, וכדרך שאחז"ל (בשלהי מנחות) כל העוסק בתורת חטאת וכו'. וע"ע מה שכתבנו שם בגליון, שמצאנו עוד כה"ג של כל העוסק, כגון מש"כ בשערי תשובה (סו"ס ש') גבי מי שלא אוכל סעודה רביעית, שילמוד הדינים וכו', וכן בשו"ת רב פעלים ח"א יו"ד סי' נ"ה גבי קיום סעודת שבת, עי"ש וכן בבא"ח גבי כל העוסק בתרי"ג מצוות, אע"פ שא"א לקיימן, וע"ע בחת"ם דרוש פסח ועוד הרבה, ואכמ"ל. ודרך אגב אציין שמעתי בשם ספר החיים לאחי המהר"ל מפראג שהקשה אמאי לא אמרו ששלושים יום קודם ית"כ צריך ללמוד הל' תשובה, וכדרך שאחז"ל (בשלהי תענית) בשאר החגים, ותירץ שתשובה צריך לעשות בכל יום, ע"כ. ויבואר עפ"מ ש"כ בסה"ק שצריך בכל יום לפשפש ולמשמש במעשיו בחשבון הנפש. א"נ כמעשה דהרס"ג שלמד מבעה"ב אחד איך צריך לעשות תשובה בכל יום על שלא עבד את ה' כראוי ביום האתמול, ועפ"ז פירשנו במקומו מאחז"ל (ברכות זי.) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, ולכאורה קשה מהו תכלית חכמה תשובה, אטו תשובה מוכרחת שיהיה, הרי זה רק לחוטא, ועוד מה ענין חכמה לזה. ולפיה"א ניחא שע"י החכמה יחשב בדעתו מה עוד נשאר לו לעבוד את ה', ונמצא שאה"נ כל ימיו בתשובה על עבודת ה' של יום האתמול. ואכמ"ל.

85. כן יש ללמוד מדברי המשנ"ב בהל' תענית (סימן תקע"א סק"ד) שת"ח א"צ לסגף את עצמו כ"כ בתענית, וילמוד יותר ממה שהיה רגיל, והוסיף שכע"ז איתא בתנחומא: אם חטא אדם ונתחייב מיתה לשמים מה יעשה ויחיה, אם למוד לשנות פרק אחד ישנה שני פרקים וכו'. וע"ע גם בביה"ל שם ד"ה תלמיד, ודו"ק. וכבר עמדנו בזה בתשובה הנזכרת לעיל [ואף מי שאינו בן תורה יוסיף ללמוד כפי ערכו, ואדרבה דברים אלו אמורים ביותר לשאר בני אדם, דאילו בני תורה שבלא"ה לומדים כל הזמן, נראה שאצלם המעלה היא באיכות הלימוד, דהיינו ללמוד ברצף ובחשק ושמחה, שהיא המעלה העליונה בעסק התורה, וכמש"כ בסה"ק, ואכמ"ל]. וטוב מעט בכונה מהרבות בלא כוונה, וכמש"כ המשנ"ב בסימן א', וע"ע בכה"ח שם מש"כ בזה.

ובעיקר הדבר שלימוד התורה מועיל לאדם לכפרת עוונות, וכן מועיל לו כעוסק בקרבנות, הנה כי כן מבואר בזוה"ק פ' וירא במדרש הנעלם דף ק; ע"י שם במפרשים דא"ר פנחס פעם אחת הייתי הולך בדרך, ופגשתי באליהו הנביא, אמרתי לו יאמר לי אדוני דבר המועיל לבריות, א"ל ברית כרת הקב"ה שכשנכנסים לפניו כל המלאכים הממונים להזכיר עוונות בני אדם ולקטרג עליהם, אם באותו הזמן יזכירו בני"א את הקרבנות שצוה משה בתורה, ושם לבו ורצונו לכוין בהם, אז כל המקטרגים יהפכו וכו'. וע"ע שם ענין הקטורת במגפה. וע"ע שם שהגם שכשנחבר

לשעתו ולהגן על האדם. 75. עיין כה"ח (אות קמ"ה) שהביא כל הסדר הנהוג בזה מערב התענית, ויום התענית, עי"ש (ובעצם דין קבלת תענית יעוין בשו"ע סימן תקס"ב תקס"ג).

76. משנ"ב (סקע"ח) וכה"ח (אות קמ"ט). אולם הוסיף בכה"ח משם התו"ש שכל זה דווקא בזמן מועט, דיש לחוש שמא ימות, ע"כ. (וכיוצ"ב מבואר גם בשו"ע להלן סי' תקס"ח ס"ג שיכול לדחותו לחורף, וכתב המשנ"ב סק"ח מהמג"א דהיינו רק אם נאנס ואינו יכול לצום תיכף, דאל"כ נחוץ שמא ימות). ויש לעיין בזה מכמה סוגיות דג"טין אי חיישין לשמא ימות בכה"ג, ואכמ"ל. 77. עיין לעיל בהערות שכתבנו מספר התעניות לפי החטא, ויש לציין לדברי הכה"ח (אות קמ"ז) שהמתענה ב' ימים רצופים חשוב כאילו כ"ז תעניות, וג' ימים רצופים כמו מ' תעניות, ע"כ. והוא מדברי האריז"ל. ויל"ע אם הוא לפי יחס וקושי התענית, הרי ביום נוסף צריך להפטר יותר הרבה מכ"ז של יום הקודם, ונמצא קצת שהיום השלישי מוסיף חצי מהיום הקודם. וכנראה יש ענין בזה. אולם בשו"ע (סימן תקס"ח ס"ד) כתב בשם י"א ששני ימים רצופים יש להשוותם למ' תעניות, וע"ע בהגה שם, וע"ע באחרונים ביו"ד סו"ס קפ"ה. ובמשנ"ב (שם סקל"א) כתב שעדיף לפזר.

78. עיין כה"ח (אות קמ"ה) לפני התענית ואחר התענית. 79. ברמ"א כתב שלא יאכל בשר ולא ישתה יין, ופירש המשנ"ב (סקע"ט) דהיינו בלילה שאחר התענית. וע"ע בכה"ח (אות ק"נ) שהביא כן מהאחרונים, והטעם מפני אבולו של יום, והוסיף בשם הרש"ל שראוי לנהוג למאן דאפשר שלא יאכל בשר ויין לפני התענית וגם לאחר התענית, ע"כ. ויעוין גם ברמ"א ביו"ד סו"ס קפ"ה ובפתי"ת שם, ודו"ק.

80. ע"י ברמ"א סוס"כ"ו, ובמג"א ומשנ"ב, וכתב המשנ"ב שהעשיר יתן יותר, ששקול צער הממון כנגד צער התענית, ולא הארכנו בזה משום שהמנהג כדלהלן בהערות הבאות. 81. כה"ח (אות קנ"ב).

ויש לציין לדברי הכה"ח בהל' תפילה (סימן קי"ט אות ט"ו) שדן בענין פדיון התעניות בממון, שאינו אלא על צד היותר טוב להצלה פורתא כיון שאינו יכול להתענות, ואפשר שבשמים ירחמו עליו להקל העונש מעליו, ומיהו מ"מ נראה שיכול לומר איזה בקשה בכללות וכו', וע"ע שם בענין הכוונות כסדר האריז"ל, שאין לכוון בהם כשאנו מתענה, משום דמי עלה שמים וירד שידוע שיועיל גם לפדיון וכו', עי"ש. ועכ"פ למעשה העיקר כמשנ"ב כאן, והסכימו האחרונים לפדות בממון.

82. שבכל הנ"ל שנותן כסף לצדקה הרי הוא כמו חוב עליו, וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. ועוד, שעיקר התיקון הוא במה שמצטער מנתינת ממון, ודמ"ם בדמ"ם נגעו, אבל מכספי מעשר אינו כן. וכה"ג מבואר במדרכי ב"ב, וכן כתב השל"ה שלא ליתן פדיון כפרות ממעש"כ ועוד.

83. כן העירו הפוסקים שבזמנינו אין להורות על עשיית התעניות הנזכרות, וכמובא בספר לוית חן כאן סימן ק"א בשם הגאון מבויסק בשו"ת זכרון יעקב סימן ד' שכתב בזה"ל: ואני מעודי דרכי להקל מאד בעניני צומות ותעניות לבעלי תשובה, כי באמת לא התעניות עיקר אלא החרטה ועזיבת החטא, וכמו שכתב הרמב"ם, ובעוה"ר בזמן הזה שהדור חלוש מאד יש סכנת נפשות ממש להחמיר בתעניות, וכן ראיתי אצל גדולי הדור בזמנינו הלכה למעשה, ועל בעל תשובה להתודות בבכי ובתחנונים ויקיים וחטאתי נגדי תמיד [נ"ב]. עיין במש"כ בתשובה בענין הנכשל בקירבה לעריות באורך, והבאנו שם מהפ"ו שכתבו שיום החטא שנכשל בעבירה, יהיה אצלם כמו יאר צייט, עי"ש. והוא מטעם הנ"ל]. ויתן פדיון תעניות כפי כוחו, ויזהר שלא יכעוס וכו', ע"כ. וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ב סו"ס רס"ד. וע"ע בשו"ת חת"ס סו"ס קנ"ה שיש להקל לנשים תשושי כח וכו'. וע"ע בשו"ת דברי יואל או"ח סימן ל'. וכבר הארכנו בזה בתשובה בענין הנכשל בקירבה לעריות, עיין שם, ודון לנידו"ד. וע"ע בשו"ת נשמת שבת סי' קל"ב. (וע"ע במש"כ בתשו' הנזכרת לעיל). ועוד הביא שם משו"ת ארץ צבי פרומר שעיקר התשובה היא מרירות הלב והכנעה שיהיה ליבו נשבר בקרבו על שחילל שבת, ויסייע לחברת משמרת השבת, ושכן כתב רבינו יונה בספר שע"ת לגבי מי שחילל את ה', ובה לא יצטרך לכפרה של יסורין ומיתה (והיינו שעושה תשובת המשקל היפך החטא), עכ"ד. וכן ראיתי למרן החזו"א בתשובות וכתבים (ע' מי"ט) שהתיקונים שהוזכרו בראשונים אין אנו ראויים להם, ע"כ. וכן ראיתי גם בשו"ת אגרות משה (ח"א סימן קע"א) שאין להחמיר בדורות אלו תשושי כח, אלא העיקר הוא בעיקרי התשובה, עי"ש. וכן כתב הגרש"א בשולחן שלמה כאן. (וע"ע שם שכתב שיש לומר לבעל תשובה שהוא בר דעת שצריך להאמין באמונה שלימה שהקב"ה מוחל וסולח לשבים אליו באמת, ויחד עם צערו

שבכבשים או בעיזים באותו העת, וכ"ה בכה"ח (אות קמ"ה) שיתן כערך עז בת ח' ימים, וכה"ג כתב באות קנ"א, והוסיף שזה לעני, אבל העשיר כל המרבה לתת לצדקה ה"ז משובח.

72. משנ"ב (סק"פ) בשם הח"א. 73. משנ"ב (סוף סק"פ). ובהקשר לכך יש לציין, א'. עיין בביה"ל (בסימן א' ס"ד ד"ה ופרשת) שציין מה צריך לקרוא בפרשת חטאת ושאר הקרבנות [והנה כיום נוהגים לומר פ' איזהו מקומן, וגם זה ראוי שיהיה בכלל מאחז"ל כל העוסק בתורת חטאת, והיינו הבנתה כראוי]. ב'. עיין בשו"ע (שם סעיף ז') לומר יה"ר אחר קריאתה, ובמשנ"ב שם ביאר שחטאת א"א לומר בלשון ספק, עי"ש. אבל בנידונינו נראה דשפיר יאמר כן את היה"ר (ואף בלא תנאי). ושו"ר שכ"כ בכה"ח אות קמ"ה שיקרא פרשת חטאת ויאמר יה"ר וכו', עיין שם. (וע"ע בפ"ו בסימן א' כמה ענינים בזה (וע"י במשנ"ב שם סק"ט), וע"ע בספר חקרי לב שם מש"כ בזה באריכות), ועיין בהערה הבאה ד"ה ובעצם. - ועכ"פ העיקר הוא שיהיה בהבנה, וכמש"ש. וע"ע בהליכות שלמה תפלה פ"ו ה"ח שיהיה בכונה ובלב נשבר.

74. עיין בגמרא בשבת (דף יב.), והובא במג"א כאן, וה"ד בכה"ח (אות קמ"ו). והוסיף בכה"ח שיאמר "בלי נדר", דשמא לא יזכה לבנין ביהמ"ק ויהיה עליו רק נדר, ע"כ. ויל"ב.

ובעצם דברי הגמ' במנחות (דף קי.) כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, ע"כ. יש לחקור אם קרא אותה כתקנה האם נפטר מהקרבתו, והא לא מבעיא בזמן שביהמ"ק קיים שאינו יכול להפטר מקרבן, אבל כשאין בית המקדש קיים אפשר שניתנה הקריאה במקום הקרבן ממש, וכדברי הגמרא במגילה (דף לא): אמר אברהם לפני הקב"ה וכו', תינח בזמן שביהמ"ק קיים, בזמן שאין ביהמ"ק קיים מה תהא עליהם, אמר לו כבר תיקנתי להם סדר קרבנות, כל זמן שקוראין בהן מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני קרבן, ומוחל אני על כל עוונותיהם, ע"כ. ומשמע איפוא בפשטות שהוא לגמרי במקום קרבן. אלא שיש להסתפק ולומר שכל זה רק בעוד שעדיין לא נבנה ביהמ"ק, אבל כשנבנה לאחר מכן שוב יתחייב קרבן אף שכבר קרא לפני"כ, והיינו שהקריאה מועילה בבחינת מתלא תלי וקאי, וכאשר יש לו מקום לחול (דהיינו בבנין ביהמ"ק) הרי הוא חוזר ונייעור, וכעין ההיא דיבמות (לב.), עיין שם. והרי זה מעין מש"כ בגמ' שלהי יומא (דף פה): תשובה תולה וכו', ופרש"י שמגין עליו מפני היסורים וכו', אבל עדיין אינו נמחל לגמרי.

ומנא אמינא לה שלא מועיל לגמרי, ממעשה הנ"ל דר' ישמעאל (בשבת יב.), שכתב על פנקסו להביא חטאת שמינה, ואם איתא שמועילה הקריאה לגמרי, אמאי לא עשה כן ויפטר, ואם עשה כן הרי נפטר, ועל כרחך שאינו מועיל לגמרי. ויבואר הדבר בב' אופנים, א'. שאינו נמחל לגמרי אלא מתלא תלי וקאי, וכנ"ל. ב'. שאינו מחילה גמורה עד שלא נשאר שום רושם העוון, אלא נשאר שום רושם (וידוע שיש כמה דרגות בדבר, והוא ענין מחילה סליחה וכפרה, וע"ע בשו"ת הוד יוסף לרבינו הגר"ח סימן מ"ט). וזהו שכתוב "כאלו" הקריב חטאת, אבל לא שהוא כמקריב ממש (וכה"ג כל הכועס כאילו עע"ז וכדו' טובא בחז"ל, והתם הא ודאי שאינו כעובד ע"ז ממש, ולהכי דייקי כאילו).

ושו"ר להאגון חקרי לב (בר"ס ב') שעמד להסתפק בזה אם כשיבנה ביהמ"ק חייב, או דהוי כחולין בעזרה אחר שנפטר כבר, וכתב שנראה איפוא שאינו נפטר ממש, אלא שבצד אחד מכפר חטאתו, ומועיל להגין עליו. וכן מדוקדק במ"ש "כאלו" וכו', וכדאשכחן בחז"ל טובא, וכתב להוכיח כן כדאמרן מההיא דשבת (הג"ל). וכן הוכיח מ"מ"ש ביומא (דף פ.) שצריך שיכתוב וכו'. ומכל הני מוכח שאין הקריאה מועילה לפוטרו לגמרי, ועפ"ז ביאר שם (בסוה"ד ומיד'י) ביאור הגמ' דמנחות דכי כתיב כל העוסק וכו' נאמר בין בזמן הבית וכו'. ואת"ש. ועוד מצאתי בזאת ג"כ לנכדו הגר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים (ח"א סימן כ"ט) שעמד בנידון זה, וכתב שיש ראיה מגמ' דשבת הנ"ל דמשמע שאינו נחשב כמקריב בפועל ממש, ועוד ראיה מגמ' דנדרים (דף י.) שחסידי הראשונים היו מתאווים להביא קרבן, מה עשו, היו נודרים נזירות למקום וכו', ואם איתא שהוא כמקריב ממש, מה להם ולכל זה [ולענ"ד יש לדחות ראיה זו, דהא איכא כו"כ מעלות בהקרבה ממש, עיין ברמב"ן ומפ' ריש ויקרא, ועוד ד"ל דודאי עדיף טפי הקרבה בפועל, אלא שמ"מ יוצאים י"ח גם בזה, והם התאוו לדרגה העליונה]. וע"ע שם שהאריך בזה בדברים נפלאים, וציין שכן עמד בזה גם מרן החיד"א בספר פני דוד, ועוד. ויש לציין עוד בעני"ז שכן דעת הגר"ח בשו"ת תורה לשמה סימן ק"ה שדן בשאלה הנ"ל, וכתב ככל האמור, וכפי הראיות מגמ' דשבת ונדרים הנ"ל. ואמנם בפירושו בן יהוידע בשבת שם תלה נידון זה במח' האמוראים (בלימוד הפוסקים הנז' במנחות שם). מ"מ כאמור כל המפ' נקטו שאינו כמקריב ממש בפועל, אלא מועיל

ולשנן הלכות שבת⁸⁶, וכמו כן ראוי שיתן לצדקה דמי קרבן חטאת⁸⁷, ויקרא פרשת חטאת כנוכר⁸⁸, וכמו כן ראוי לפדות את התעניות כפי שאפשר לו⁸⁹, ועיין בהערה⁹⁰. ופעמים שראוי שיתענה על חטאו, אם עבר במזיד, והכל כראות עיני המורה⁹¹. ולסימא דמילתא, יש לציין מה שאחז"ל (בשבת קיט): אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת, שנאמר וכו'. ועוד אמרו, שלא חרבה ירושלים, אלא בשביל שחיללו בה את השבת. ועוד אמרו שם כמה דברים. ועל כן יש להתחזק בשמירת שבת ובלמוד התורה⁹².

הלכות דליקה, הצלה וכיבוי

ד'. נפלה דליקה בשבת, אסור לכבותה, אלא אם כן במקום שיש חשש פיקוח נפש, או היזק רבים. [וכפי שנתבאר לעיל בהקדמה ב' היאך לנהוג למעשה]. ומכאן והלאה יבואר מה הדין באופן שאין חשש נזק בגוף, שבאופן זה אסור לכבות את הדליקה: א'. איזה דברים מותר להציל מן הדליקה⁹³. ב'. באיזה אופנים מותר לכבות בהיתר⁹⁴. ודע, שכל מה שיבואר שמותר להציל מפני הדליקה, כך הדין שמותר להציל ממים שוטפים, או משאר דברים המאבדים⁹⁵. ה'. נפלה דליקה בשבת, אסור חז"ל להציל מהבית אלא רק מזונות כפי הנצרך לו לסעודות שבת⁹⁶, והיינו שאם הוא בלילה קודם הסעודה יכול להציל כדי מזון ג' סעודות, ובשחרית מזון שתי סעודות, ובמנחה מזון סעודה אחת⁹⁷, וכתבו הפוסקים, שאפילו איחר זמן סעודתו, מותר להוציא כפי הנצרך לסעודות שבת⁹⁸. ויכול להוציא כל הנצרך לו לאותה סעודה, דהיינו מכל מין ומין כפי צורך הסעודה⁹⁹, ומותר להוציא לחם משנה לכל סעודה¹⁰⁰. ואם אכל מעט בבוקר ועיקר סעודתו בצהריים, יכול להוציא בשביל הצהרים כדרכו¹⁰¹. ומסקאות מותר להוציא לצורך כל היום, כיון שכל היום ראוי לשתיה¹⁰². ואפילו יש לו מה לאכול, מותר לו להוציא כפי הראוי לסעודות שבת¹⁰³, וכן אם הציל פת הרבה, מותר לבני הבית להוציא כל אחד מזון ג' סעודות¹⁰⁴. ואפילו המתענה בשבת מותר לו להוציא מזון ג' סעודות, ולא חילקו חכמים בתקנתם, ויש מחמירים בזה¹⁰⁵. [ובכל אופן אין להציל אלא כמאכל אדם בינוני¹⁰⁶]. ולבהמה מותר להוציא גם כן כפי שיעור מזונותיה, ועיין בהערה¹⁰⁷.

חצות, ולכן יוכל להציל. - וכמו"כ י"ל אם לא אכל בלילה ומשלים ביום ג' סעודות.
 99. עיין בשו"ע סעיף ג' ובמשנ"ב שם (סקי"ב) ובכה"ח שם (אות כ"ג) שיכול להציל ג' סעודות בכל מין ומין, שאם הציל בשר ג' סעודות יכול אח"כ להציל דגים, שיכול לומר בדגים אני חפץ, ע"כ. וכ"מ משאר דינים המבוארים שם. ועיין מה שביארנו שם בהערה.
 100. ביה"ל (ד"ה ובשחרית) בשם התו"ש, וכ"ה בכה"ח (אות ד').
 101. עיין בכה"ח (אות ה') בשם הפמ"ג שאע"פ שאכל כבר בבוקר כל שהוא, מציל ב' סעודות, שאותה אכילה של שחרית לאו עיקר סעודה, ועיקר סעודה בצהריים, ע"כ. והסכים לזה בפתה"ד. [וע"ע שם בדברי הפתה"ד אם כן ראוי לעשות לכתחילה לאכול בבוקר פת הבאה בכיסנין ומעדינים, ורק אח"כ לעשות את עיקר הסעודה, עיי"ש. וע"ע לעיל בביה"ל (סימן רע"ג ס"ה) ד"ה כתבו בשם הגר"א, שאף בקידוש היום לא היה מקדש אלא במקום סעודה גמורה, ולא במיני תרגימא ויין, ע"כ. וע"ע בכל מה שכתבנו שם בסייעתא דשמיא].
 102. ביה"ל (ד"ה בשחרית), וכה"ח (אות ז') בשם התו"ש. וביאור הדברים שאין צריך להציל רק כפי השתיה שבכל סעודה מג' הסעודות שלא מותר להציל גם לשניה שבין הסעודות, שהרי כל היום ראוי לשתיה, ועיין להלן (בסימן של"ה ס"א) במשנ"ב סקי"ב בשם התו"ש שכתב שם לחלק בין סוגי המשקאות, שאם הוא יין הדבר תלוי אם הוא מצוי באותו מקום ורגילים לשתות ממנו כל היום, שאז מותר להציל לכל היום, ואם לאו אסור [ועיין בכה"ח שם אות ג' שהעיר דהתו"ש נראה כסותר עצמו, שכאן בסי" של"ד כתב דאפשר שאפילו במקום השכח יין טובא לא התירו יותר מגו", דבר רובא דעלמא אזלינן, ואילו שם בסי" של"ה התיר בכל אופן כשהוא מצוי, עיי"ש. ואפשר שאה"נ שתלוי הדבר בעיקר אם הדרך לשתות כל היום או לא]. ועכ"פ בשאר משקאות ששותים כל היום מותר. (כמבואר במשנ"ב שם וכה"ח שם).
 103. ב"י ואחרונים, וה"ד במשנ"ב להלן (סקי"י) ובכה"ח (אות ב'), וא"ת מאי שנא מאדם שאכל כבר סעודה אחת ששוב אסור לו להציל ג' סעודות, ואילו כאן מותר. ויש לומר דלא התירו חז"ל אלא לצריך, וא"כ זה שאכל כבר סעודה אחת כבר נפקע ממנו חיוב הסעודה, וה"ז כאילו שאין ענין בג' סעודות ושוב אסור לו, ודו"ק.
 104. משנ"ב (שם), וכ"ה בכה"ח (אות כ"א) משם האחרונים, וא"ת היאך הציל הרבה, הא לא התירו אלא מזון ג' סעודות, עיין בכה"ח שם כמה תירוצים, א'. דמיירי אם עבר והציל. ב'. שמותר להוציא ג' סעודות לכל בני ביתו שרגיל להאכילם. ג'. כגון שהציל הרבה בכלי אחד, וכדלהלן בסעיף ו'.
 105. עיין בכה"ח (אות כ"ב) שהביא מהתו"ש שאפילו במתענה [כגון תענית חלום, שם, א"נ כגון שמזיק לו האכילה], מותר שלא חילקו חכמים, וכמו שהתירו אפילו ביש לו לאכול, אולם שוב הביא מפתה"ד שמפקפק בזה ודעתו להחמיר, עיי"ש. ויש לפרש כוונתו דשאני התם שעכ"פ ראוי לו לאכילה ולכן התירו. (ועיין מש"כ בסי"ג שאם הציל פת הדראה יכול להוציא פת נקיה, שיאמר חפץ בזה). וצ"ע. ובמשנ"ב (סקי"י) העתיק דברי התו"ש להלכה. ונראה לבאר סברת המתירים דלא דמי למי שאכל כבר סעודה אחת שאסור לו תו להציל (ועמש"כ בהערה שלפני הסמוכה), דשא"ה שהוא צריך את ג' הסעודות, אלא שיש לו מניעה צדדית מחמת החלום, משא"כ בזה שאכל שכבר מופקע מן הסעודה, ודו"ק. ולהלכה סתמנו כדברי התו"ש וכמו שהובא במשנ"ב.
 106. כדלהלן סעיף ה', עיין שם.
 107. הנה בשו"ע כתב שיכול להציל הראוי לאדם "והראוי לבהמה לבהמה", ע"כ. ובביה"ל (ד"ה והראוי) כתב בשם התו"ש דמשום שאסור לאדם לאכול קודם שיתן מזון לבהמתו, ולכן מציל גם לבהמה מזון ג' סעודות, ע"כ. ולכאורה צ"ב, שהרי במשנה ובשו"ע איתא בהדיא שמצילין כפי "הראוי" לבהמה לבהמה, ומבואר איפוא שהיתר הוא רק בכפי הראוי לה, וא"כ היאך נתיר לה מזון ג' סעודות. ובכלל צ"ב, שהרי גם בדין של נתינת מזון לבהמה קודם שיאכל, אין זה סתם גזירה ליתן לבהמה לפני האכילה, ולא

הדברים. וכמו"כ לענינו בדליקה, יעוין בסנהדרין (דף צב.) כל בית שאין נשמעים בו ד"ת בלילה אש אוכלתו וכו' (אמנם רש"י שם פירש אש של גיהנם), וכ"ה בשו"ע יו"ד (סימן רמ"ו), וע"ע בעירובין (דף נד.) מעשה בתלמיד אחד שנתחייב שריפה וכו'. וע"ע בגמ' דשבת (דף קכא.) מעשה שלא הניחין לכבות מפני כבוד השבת ונעשה לו נס וכו'.
 93. עיין להלן לענין אוכלים מזון ג' סעודות לכל אחד ואחד, וכן חפצים וכלים הנצרכים לו ומלבושים.
 94. עיין לעיל בהקדמה ב' שהזכרנו בקצרה.
 95. שו"ע להלן (סי"ט) בשם ר"י. ואף שכתבו שם בענין כתיב הקודש, לאו דווקא, אלא קאי לגבי כל הדברים המותרים בהצלה [וע"ע בשו"ע סעיף י"ב מצילין מן הדליקה ומכל מקום התורפה (פירוש, מקום מגולה והפקר). וע"ע בסעיף ט"ז מפני הדליקה או מפני הגנבים והגזלנים. וכן בסעיף ב' מפני הדליקה או מאנשים הבאים לגולם, עיי"ש. ובמשנה ברורה שם (סקי"ז) שדווקא בכה"ג שהוא בהול הרבה התירו, אבל שאר הפסד, כגון שגשמים יורדים על הסחורה, לא התירו (שם איירי במוקצה), עיי"ש].
 96. עיין בשבת (ק"ז). ובשו"ע (סימן של"ד ס"א והלאה). והטעם בזה שחששו חז"ל שמא מתוך שהוא בהול להציל יטרד וישכח שהיום שבת ויבא לכבות, ועיין בתוס' בשבת (דף מד.). והובאו דבריהם במשנ"ב סקי"ג ובכה"ח אות ז'.
 ולהלן (בסעיף י"א) הביא השו"ע ש"א שכל הצלה שאמרנו היא לחצר ומבוי הסמוכים לרה"ר, וגם אינם מקורים דדמי לרה"ר, ומשו"ה אין מתירים להציל אלא מזון ג' סעודות והכלים הצריכים, אבל לבית אחר שהביא שערב עימו יכול להוציא כל מה שירצה, וכן לחצר שלו שאינה צריכה עירוב יכול להוציא כל מה שירצה, אך שוב כתב השו"ע שיש אומרים שאין חילוק, ע"כ. וכפי הידוע בכה"ג הלכה כ"א בתרא ואסור. אמנם המשנ"ב שם (סקי"ט) כתב שלמעשה כיון שהוא מילתא דרבנן אפשר שיש לסמוך להקל, ע"כ (וכמו"כ במשנ"ב לעיל מיניה בריש הסימן ציין לעיין לקמן בסי"א ש"א שמותר וכו'). וגם בכה"ח שם (אות נ"ד) הגם שהביא דברי הגר"ז שכתב שיש לחוש לדברי האוסרים (והיא דעת ה"א בתרא), מ"מ כתב דכל היכא שכותב השו"ע יש מתירים ויש אוסרים דדעתו לפסוק כדעת האוסרים, ורק בשעת הדחק יש לסמוך על המתירים, ע"כ. וא"כ בשעת הדחק אפשר לסמוך להקל.
 ועיין בש"כ (פמ"א הערה ח') שדן אמאי לא התירו חז"ל לכבות מחשש שהאיש יחלה מרוב צער שהפסיד את כל רכושו, ויבא להסתכן, ובמנח"ש בתשו' (ח"א סימן ז' ענף ה' אות ג') כתב שאף אם יש חשש שיסתכן לא התירו לו, דהמצטער מחמת איבוד ממון נחשב כאילו הוא ממית את עצמו ולא מחמת האש, ע"כ. וקשה דמי"מ נחוש להצלת בני ביתו שלא יעמדו בנסיון לבטוח בה, וכן אנשים אחרים יחששו בשבילו וכו', ע"כ. ובאמת י"ל דממאי דחזינן ביולדת (בסימן ש"ל) דהזוהירו ביתובי דעתא (וכן בחולה וכמשנ"ת בסי"שכ"ח), ואפשר דשאני התם שהוא מחמת בריאות הגוף ולא מחמת ממון, וי"ל. ובכל אופן נראה שאם באמת יבא לפיקוח נפש ודאי מותר, דלא גרע ממאבד עצמו לדעת שנת' (בר"ס שכ"ט) שמצילין (הגם שמ"מ שא"ה שהוא חשש ממיתה טבעית). ושו"ר באגר"מ יו"ד ח"ב סי' קע"ד סוף ענף א', וספק נפשות להקל.
 97. שו"ע סעיף א'. ויש לבאר דפשוט דהיינו שתלוי אם אכל או לא, ול"ד בלילה או שחרית (עיין שבת קיח.), וה"ז כמבואר.
 98. עיין בב"ח שכתב שכל שהוא קודם אכילה אפילו בסוף הלילה מציל מזון ג' סעודות, משא"כ שחרית דווקא קודם סעודה, כלומר זמן סעודה עד סוף שעה שישית, אבל אחר שעה שישית עבר זמנה ואינו מציל ב' סעודות אע"פ שהוא קודם אכילה, עיי"ש. אולם במשנ"ב (סקי"ב) הביא שהפמ"ג פקפק בזה, וכן בכה"ח (אות א') הביא שהעו"ש כתב ע"ז שהוא צ"ע, וגם הפמ"ג כתב כן, דהא ג' סעודות מחויב אע"פ שעבר זמנם, כמש"כ בסי" רצ"א. שו"ר אח"ז בספר נשמת שבת סימן קי"ג שהאריך בזה מד' הפו', וכתב דהגם שיש מחמירים, מ"מ למעשה יש להקל, ולסמוך בדיעבד על הפו' שעכ"פ בדיעבד יוצא י"ח סעודת שחרית אחר

ביהמ"ק בטלו הקרבנות, אבל התורה לא בטלה. ולכן "זה שלא יכול לעסוק בקרבנות יעסוק בתורה, ויועיל לו עוד יותר מן הקרבנות" וכו'. וכן אמר הקב"ה למשה "יעסוק בתורה ואני מוחל להם בשבילה יותר מכל הקרבנות שבעולם" שנא' וכו'. (וע"ע בספר נפש החיים להגר"ח מוולאז'ין בשער ד', עיי"ש), ודו"ק.
 86. כן כתבו כמה אחרונים וכמו שהבאנו במקומו שם, וכן ראיתי הלום למרן החזו"א בתשובות וכתבים (עמוד מ"ט) שעיקר התשובה הוא שימת לב להבא, ודקדוק בשמירת השבת בכל ל"ט מלאכות הוא הטוב שבתיקונים, ע"כ. וגם בספר ארחות רבינו הקהילות יעקב בעמוד קס"ה כתב שפעם הורה לכפר על עוון חילול שבת, על ידי שילמד משנה ברורה ה' שבת, ע"כ. וכן שמעתי משם הגריש"א זצ"ל שלפני הכל ישנן היטב הלכות שבת, שאם לא כן אדהכי והכי הוא עלול להכשל בעוד חילול שבת ח"ו. ולהאמור יש בזה גם תשובה וכפרה על חטאו, וכן הוא לגבי כל שאר עוונות, וכמשנ"ת במקומו.
 87. כמבואר בדברי הרמ"א כאן, וכן הבאנו לעיל בשם הפו', שיתן כפי שווי הפחות שבכבשים או בעיזים באותו העת. (וע"ע בספר אורחות רבינו הקה"י שם שפעם הורה למי שנכשלה בהדלקת חשמל בשבת, שתתן דמי חטאת לצדקה שהוא שתיים או שלש ל"י שבאותו עת). ונתינת הצדקה כבר ידוע שראוי ליתנו לתלמידי חכמים, ולפי דרגות הצדקה.
 88. ועיין לעיל מה שכתבנו באופן קריאתה שתהיה בהבנה וכו'.
 89. וכמבואר בדברי הרמ"א והפו' כאן שפדיון התעניות יהיה העשיר לפי עושרו והעני לפי עניותו, ששקול צער הממון כנגד צער התענית, עיי"ש. וכבר הבאנו לעיל בשם הכה"ח שיתן דמי סעודה עבור כל יום (במקום התענית). ובמקומו בתשובה הנזכרת כתבנו עפ"ד הפו' שנראה שעשיר יתן דמי סעודה חמישים ש"ח, והבינוני יתן מחצית מזה, והעני יתן עשרה ש"ח.
 90. יש לבאר הערה נחוצה, שמאחר שאנו דנים כעת להקל על בעלי תשובה בזמנינו שהדורות חלשים, והמוחות חלשים, ויש חשש שימנעו ויתאשו מן התשובה, לכן יש להקל בדרך כלל, ולא להורות לשואלים שיתנו דמי קרבן חטאת או דמי התענית לצדקה (שכולם עולים סך רב, ואין כל אדם יכול לעמוד בזה). וכן מוכח מדברי האחרונים שהזכרנו לעיל, וגם לא ראינו לרבותינו שהורו כן, וכידוע. אך בפנים הקפדנו יותר על עיקר ההלכה, וחששנו בעיקר על הגופים שלא יתענו ולא יסתגפו וכו', ולכן הבאנו דין נתינת דמי חטאת ודין פדיון התעניות, אך כתבנו אותם בלשון "ראוי", לרמז שזה רק למי שרוצה להדר כראוי, אבל להורות כן אין להורות. אמנם נ"ל שיותר יש להקפיד על נתינת דמי חטאת שאינו עולה כ"כ סך רב, שהרי שיעורו כבש או עז בן ח' ימים (ושמעתי שהוא סך 120 ש"ח בזמנינו ופחות מזה). וכן ראיתי בארח"ד הנ"ל שפ"א אמר ליתן דמי חטאת לצדקה [והוסיף ויש לדעת איך לענות כדי שלא יזלוזלו בעבירה שאפשר בסכום קטן להתכפר], למרות שבהזדמנות אחרת אמר להתחזק בשמירת שבת, וכמש"ש, והוא אשר כתבנו בהערה הבאה שיש לדון לפי הענין.
 ולסיכום, דמי חטאת וכן דמי התענית ראוי לעשות כן, וכנוכר. אך בדי"כ אין להורות כן לבעלי תשובה, ובמקום זה יקראו פרשת חטאת, וכנ"ל (שהוא דינא דגמרא דמגילה וכו"ד). וכן שאר דברים שהזכרנו. וביותר יתחזקו בלימוד התורה והלכותיה, ובפרט הלכות שבת.
 91. והיינו דלמיגדר מילתא פעמים שראוי לגזור תענית על החוטא, שלא ישוב לכסלה עוד, ולפחות יום אחד תענית. (שיש אומרים שאף שאנו נמנעים מלהורות על תענית, מ"מ יום אחד ראוי להתענות (וי"א ג' ימים), והזכרנו מזה במקומו בתשובה הנ"ל). וסיימנו שהכל כראות עיני המורה, משום שענין הכפרה תלוי בשיקול הדעת לפי האדם, ולפי המקום והזמן, וכן תלוי לפי דרגת העבירה ואופן עשייתה, וכבר הבאנו בתשו' הנ"ל שיש לשאול לגדולי הדור שיראו את דרך התשובה, ולא יכניס אדם עצמו לכך בלא הוראת חכם, ודי בזה.
 92. שם הובא עוד שחרבה ירושלים בסיבות ביטול תורה ועוד דברים. וע"ע שם. והם דברים הקשורים זב"ז למבין בעומק

ו'. כל האמור שמותר להוציא רק מזון ג' סעודות ולא יותר, היינו דווקא לבני הבית שהדליקה בו, שחששו חז"ל שמא מתוך טרדתו להציל יבא לכבות¹⁰⁸. אבל בתים הקרובים שחוששים שמא תגיע אליהם הדליקה, יכולים להציל כל מה שירצו¹⁰⁹, ועיין בהערה¹¹⁰.
 יש אומרים ששאר בני אדם חוץ מבעל הבית ובני ביתו מותרים להציל מאותו בית הכל, כאשר זה בשביל בעל הבית¹¹¹.
 ז'. הצלת שאר דברים חוץ ממזון:
 נחלקו הראשונים אם מותר לטלטל מעות ושאר דברים המוקצים להצילם מפני הדליקה, או מפני הגזלנים הבאים עליהם¹¹². ולהלכה: דעת השו"ע - להחמיר בזה לכתחילה¹¹³. ודעת האחרונים שמוותר¹¹⁴.
 וישנם כמה פרטים לדעת המתירים: א'. שכל ההיתר הוא דווקא בבית אחר שאין בו דליקה, שהתירו להם חז"ל להוציא מה שירצו, ועל כן התירו להוציא גם את ממונו אף שהוא מוקצה, אבל הבית שבו הדליקה הרי לא התירו להציל אלא מזון ג' סעודות בלבד¹¹⁵, ויש מתירים גם לבית שבו הדליקה, ואין למחות ביד המקילים כמותם¹¹⁶.
 ב'. רק איסור מוקצה התירו, אבל להוציא לכתחילה ולחצר שאינה מעורבת, אסור¹¹⁷. ועיין בהערה¹¹⁸. ויש מתירים גם בזה¹¹⁹. ובכל אופן יש להזהר שלא לעבור שום איסור דאורייתא מפני הפסד ממונו¹²⁰.

העיר שלפי הכללים בלשונות השו"ע (וכדבריו בסימן י"ג אות ז') יש להחמיר בדבר כדעת השו"ע, ורק בשעת הדחק יש לסמוך על המתירים, ע"כ. ולכאורה יוצא למעשה שיש להתיר, שהרי בשעת הדחק מותר, ובנידון דידן שפורצת דליקה המכלה את ממונו שהרי לעולם הוא שעת הדחק ומותר, ואם יש לו ביטוח על נכסיו אפשר שאינו נחשב שעה"ד.
 והנה להלן בסוף הסימן במשנ"ב (סקע"ז) הביא בשם הדגול מרבבה שהמטלטל נר דלוק כדי להציל ממנו, ג"כ צריך להתענות (אך שהיקל עליו בג' תעניות), ויש לפרש שזה מיידי באופן שהוא בעל הבית, שבכה"ג לא הותר לכו"ע, וכדלהלן. ואמנם באבנו שם שיש מתירים גם לבעל הבית, ויש לומר שלשיטתם יתפרש דין זה באופן שלא היה זה ממונו וכושו הגמור, אלא הפסד ממון בעלמא, שכפי שכתבנו להלן (באות ד') לא הותר בזה לכו"ע, ואת"ש (ועכ"פ להמשנ"ב גופיה בלא"ה לק"מ, שהוא פסק לאסור מדינא).
 115. כן מבואר בב"י, וכן פסק המשנ"ב (סק"ה) בפשיטות, ושכ"כ הבי"ח והמג"א, וכן הוכיח הנשמת אדם מספר התרומה גופא. וכ"מ בבאור הגר"א. ויעיין עוד בכה"ח (אות י"א) שהביא כן בשם הרבה פוסקים שאין היתר זה לבית שבו הדליקה. [וכלול בזה כל האמור לעיל בהלכה הקודמת, מי נכלל בכלל הבית שבו הדליקה].
 116. כן דעת מהרי"א ז"ל שדקדק כן מדברי הר"ן (וה"ד בב"י, ועמש"כ שם), וכן כתב בט"ז לצדד שלדעת המתירים יש להתיר בכל גווני במעות שהוא דבר חשוב, וה"ט דכיון שהוא ממונו ורכושו של האדם ה"ז טירדא גדולה שיש לחוש לה שמא יבא לידי איסור דאורייתא, ושוב יש להתיר אף בבית שבו הדליקה.
 ובשעה"צ (אות ג') הביא שגם בדה"ח כתב שיש שיש לסמוך על הט"ז, וכתב ע"ז השעה"צ שאין מקור לדבריו, ומ"מ לדינא בודאי אין למחות ביד המקילים, ע"כ. וכן בביה"ל (ד"ה ויש) הוסיף לציין לא"ר בשם האו"ה, דמשמע שאף בבית שבו הדליקה שרי, וס"ל כסברת מהרי"א המובא בט"ז. וכתב ע"ז הביה"ל דאמנם הפמ"ג כתב ע"ז וצ"ע, וגם בנשמת אדם האריך בזה דאין להקל, מ"מ לא נכלל למחות ביד המקילים, ע"כ. ועי' בכה"ח (אות י"א) שהביא פלוגתא זו, וכתב: ומיהו מההרי"א וט"ז מקילים, אמנם הבי"ח תמה על מההרי"א וכו'. ובכה"ח שאח"ז (באות י"ב) הביא דברי האו"ה (הנ"ל) שמתיר אפילו אם נפלה דליקה בביתו, וכ"ש בחצר אחרת, וציין שם שכמה אחרונים הביאו לדבריו, וסיים: ומיהו הח"א כתב על האו"ה שכל דבריו צע"ג, כי לא נמצא כן בסה"ת ולא בשום פוסק, (וע"ע בכה"ח סוף אות י"ד). ונראה למעשה כהביה"ל שאין למחות ביד המקילים (ועיין לעיל בהערה ולפני הסמוכה, בהערה ד"ה והנה).
 117. עיין בביה"ל (ד"ה בדמקום) שמדברי סה"ת המובא בב"י, וכן ממש בר"ן מוכח בהדיא שלא התירו אלא לחצר המעורבת. וכ"מ מדברי הט"ז והמג"א בס"י ש"א, עיי"ש. וכה"ח (אות י"ד) בשם הגר"ז. וע"ע גם בשעה"צ להלן (אות ס"ב) משם הפמ"ג והדגמ"ר, עיי"ש. (וכן מבואר עוד להלן בסט"ז והלאה באחרונים).
 118. יש לציין שיש אופנים שמותר להוציא לכתחילה (לדעת הרמ"א), דהנה בשו"ע לעיל (סימן ש"א ס"ג) שאסור לצאת בשבת במעות או בכסף וזה התפורים בבגדו. אבל הרמ"א בהגה שם הביא שיש מתירים וכו', עיי"ש. והוסיף במשנ"ב (ס"ק קכ"ג) שכתבו האחרונים דה"ה שמותר להוציאן בשבת ע"י שינוי אחר, שיהיה שלא כדרך הוצאה, דהיינו שינוי המעות בין בגדו לבשרו או במנעלו, ולכתחילה יותר טוב שיתפור בבגדו מבעו"י, ע"כ. ומבואר אפוא שלדעת השו"ע הכל אסור, אבל לדעת הרמ"א יש להקל באופן שמוציא בשינוי, וע"ע בהערה הבאה.
 119. כן איתא בספר מהרי"ל בשם המהר"ש שבשעת הזעם שמתיראים שהאנשים יבואו ויחטפו את אשר לו, מותר לישראל לטלטל מעותיו ואפילו מחוץ לעירוב, וה"ד בא"ר, וה"ד במשנ"ב (סקע"ז) בסתמא (אמנם בביה"ל העיר ע"ז, וכנ"ל בהערה הקודמת ששם נטה לאסור). וכן הובא בכה"ח (אות י"ד), עיי"ש. אך שוב הביא שהגר"ז אסור, וע"ע בחי' רע"א סוף הסימן שהביא דברי הא"ר הנ"ל.
 ועכ"פ עשה זאת בשינוי ולא כדרכו, עיין בביה"ל כאן (ודלא כמהרי"ל), וכן מבואר עוד במשנ"ב בסימן ש"א (ס"ק קכ"ג), וע"ע שם, ודון לגידו"ד.
 120. כ"ה בא"ר שם שלחפור תחת הקרקע, או לחלל שבת וי"ט בשום מלאכה דאורייתא עבור ממון, כלל וכלל לא, ע"כ. וכ"ה בכה"ח (אות י"ב), וזה פשוט, ואפילו לטלטל יש שאסור.

הבתים כבית הסמוך. וע"ע שם משום האחרונים [ומ"מ בזמנינו כבר כתבנו שבד"כ הדבר מותר, כמו שנתבאר בהקדמה, מאחר שמצוי בזמנינו חשמל וגו' שעלול להיות סכנה, וכן מפני המזוונות, וכמשנ"ת בהקדמה].
 111. משנ"ב (סק"ד) בשם הח"א. אמנם כתב זאת בדרך "אפשר", ושמא מפני שנסתפק בזה דאפשר דדמי למבואר להלן (בסעיף ט') שאומר לאחרים בואו והצילו לכם, ולא הותר להם אלא ג' סעודות, וא"כ ה"נ לדידיה לא הותר אלא ג' סעודות, ואף אמנם שבשעה"צ (אות ב') ביאר הדברים דשאני התם שאומר בואו והצילו לכם, וכיון שבעת ההצלה הם מצילין כל אחד לעצמן, לכך יש חשש שיתרדו כמותו ויבואו לכבות [נ"ב]. עיין בסו"ט רס"ו לענין כיסו שהתירו לו חז"ל כדי שלא לעבור איסור אחר, ואילו במציאה אינו כן שאינו טרוד כ"כ (אף שכעת הוא יכול לזכות בזה), עיין שם. ולכאורה קשה מכאן. וי"ל דשאני התם שהוא מציאה חד פעמית, משא"כ כאן שהוא יכול להציל הרבה, וחששו חז"ל שמתוך כדי עיסוקו בזה יבוא לכבות, ודו"ק]. משא"כ כשהם מצילין בשביל בעל הבית, והו"ו שדקדק הח"א וכתב להציל "שבבילי", ע"כ. אולם י"ל דמ"מ לא ברירא ליה לחלק בזה [אך שו"ר שגם במשנ"ב להלן (סק"כ) הביא דברי החיי אדם (אמנם לא הביא דין זה בסתמא), וביאר בדבריו (במשנ"ב ובשעה"צ אות י"א) ככל האמור לעיל]. אי"נ י"ל שלא הו"ו פסיקא ליה משום שיש לפקפק בזה עוד ממקומות אחרים, וכדלהלן בהערה הבאה, ועכ"פ כך גם הם נקטו בלשון אפשר.
 ובעיקר הדיון בזה יש להעיר דפשוט הפוסקים ל"מ כן, ועיין כה"ח להלן (אות מ"א) בהא דהתירו לומר בואו והצילו לכם, דמשמע שדווקא בזה שאומר הצילו לכם מותר, אבל אינו יכול לומר בואו והצילו לי, כיון שלא הותר לו להציל יותר מג' סעודות. וכ"ה בהדיא בגמרא. [והוסיף: ומיהו אם הוא אינו יכול להציל, יכולים אחרים להציל בשבילו וכו'. והוא פשוט ומבואר בשו"ע ופ"ו שם]. והשמיט שם את דברי הח"א שמתיר לאחרים להציל בשבילו מעצמם, למרות שהזכיר אח"כ (באות מ"ב) את ד' הח"א בענין אחר [וידוע שהכה"ח כשלא סובר איזה שיטה מסוימת הוא נוהג להשמיטה, בלא להביא אותה ולהעיר עליה, ומטעם שכתב בכה"ח גופיה בהל' חוה"מ (סימן תקמ"א אות ע"ט בסופו), עיין שם. וע"ע בסוף ספר ברית יעקב לנכדו שליט"א]. ולכאורה כן יש להוכיח גם מהא דשו"ע סעיף ה' שמצילין לזקן ולחולה ולרעבתן כבינוני, עיי"ש. ואם איתא הלא אפשר להציל בשביל בעל הבית אפילו כל שירצו, וצ"ע על דברי הח"א. ויש לדחות דשם איירי בבעל הבית המציל, שאסור לו להציל אף כשמציל לזקן או לחולה אלא כבינוני. וגם בסברא י"ל שפיר דחיישינן שמא מתוך שמצילין בשבילו, והוא עוקב אחר הנעשה, יבא להטרד בזה ולכבות כדי שיצילו לו. (דמסתמא שלדעת המתירים מותר גם אם הם אומרים מעצמם שמצילים בשבילו, ויש לדחות, וצ"ע למעשה, וגם המשנ"ב כתב בדרך אפשר, והמיקל יש לו ע"מ לסמוך [וע"ע להלן בסעיף ט' מש"כ בכיוצא בזה].
 112. עיין בטור שהביא מחלוקת הראשונים בזה. שיש מתירים [משום שאם לא נתיר לו יוכל לבא לידי איסור חמור אחר. שחושש לא להפסיד את ממונו, וכה"ג מצאנו בסו"ט רס"ו גבי מי שהחשיך לו בדרך, שמוותר להוליד כיסו פחות פחות מד"א, כדי שלא יעשה איסורא רבא לטלטל ברה"ר, וה"נ יש להתיר לו איסור מוקצה שלא יבא לכבות, וכן לגבי אנשים הבאים לגזול שהתירו לו כדי שלא יבא להוציאם לרה"ר להדיא. א"נ יש לחוש בכל זה שמא יעשה חפירה בקרקע להטמין מעותיו, ויעבור איסור דאורייתא, עיין בב"ח ובט"ז, וכ"ה במשנ"ב]. ויש אוסרים [דבמקרה של אנשים אין לחוש, שהרי הוא בלא"ה ירא להוציא לרה"ר שלא יראוהו ויגזלוהו, ובמקרה של דליקה ג"כ אין לחוש, שהרי מדובר בבית שאין הדליקה בו (ועי' להלן שיש בזה פלוגתא), ועל כן אין לחוש].
 113. שבשו"ע (סעיף ב') הביא ב' הדיעות בשם י"א, ודעה בתרא היא דעת האוסרים, וכידוע שיש ויש הלכה כבתרא. ובפרט שהשו"ע הוסיף חיזוק לדברי האוסרים, שהרי אפילו לומר לאינו יהודי לטלטל סחורה הנפסדת מחמת גשמים יש מי שאוסר, עכ"ד. וכתבנו שדעת השו"ע להחמיר לכתחילה מפני שבשעה"ד יש להקל, וכדלהלן בהערה הבאה מכה"ח.
 114. עיין משנ"ב (סקע"ז) שהביא דעת הב"ח שהכריע כהמתירים, ושכן העתיקו דבריו כמה אחרונים. וע"ע במשנ"ב שם בשם הפו". וע"ע בביה"ל ד"ה ויש וכן בשעה"צ אות ג' שיש פוסקים שהתירו גדולה מזו אף בבית שבו הדליקה, וכ"ש בבית אחר. ויעיין עוד בכה"ח (אות ט"ז) שהביא דברי האחרונים שפסקו להקל בזה,

נאמר דין זה אלא לדאוג שיהא לה את מאכלה, ואם באמת אינה צריכה לעולם אלא מזון ב' סעודות הא ודאי שדי בכך. וכמו כן אם הוא נותן לה כמות גדולה המספקת לזמן רב, הא ודאי שדי בכך, וא"צ בדווקא ליתן כל פעם לפני הסעודה, וכל כל כיוצ"ב עד"ז. והעיקר שלא יחסר לה מאכלה הראוי לה (וכיעוין בזה באשל אברהם מבוטשאטש בסימן קס"ז, ובכה"ח אות נ"ב שם וש"א. ודו"ק).
 ומעתה הי"נ למה יצטרך לקחת כמות של ג' סעודות אם באמת אינה אוכלת כמות זו, ודוחק. ואפשר לומר דכיון שהתירו חז"ל ג' סעודות לאדם, לא חילקו מתקנתם והתירו בזה גם לבהמה, מעצם הדבר שיש קשר בין ג' סעודות האדם למאכל הבהמה. ודמיון לדבר מה שנתבאר לעיל שאף שיש לו מה לאכול (ואף המתענה), ג"כ התירו לו חז"ל להציל וכמו שנתבאר, ומוכח אפוא שלא חילקו חז"ל בתקנתם כלל ומותר בכל אופן, וה"נ נוכל לומר לגבי הבהמה, שאף שמספיק לה ב' סעודות, ואף אם יש לה עוד אוכל לפניה ג"כ יהיה מותר, כיון שהתירו חז"ל בכה"ג, ודומיא דהיתר לאדם. אולם זה אינו, ובשלמא לאדם הרי הוא שייך תמיד בג' סעודות וכפי ציווי חז"ל, ולכן אף אם באותה שבת א"צ לכך התירו לו חז"ל. אבל בהמה שלעולם אין לה צורך ביותר מב' סעודותיה, א"כ מעיקרא אמאי תקנו חז"ל שיוציא בשבילה ג' סעודות, והגם שאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו, הרי אינו אלא תנאי בעלמא להיתר אכילתו, ועדיין אינו גורם שיהיה לזה שם היתר מאכל לבהמה כמו האדם, ודוחק לומר שעצם התנאי הזה שאסור לאדם שיאכל וכו', שיחשב היתר מאכל לבהמה.
 איברא שלשון המשנה (בשבת קי"ז): הכי משמע דמצילין מזון ג' סעודות, הראוי לאדם והראוי לבהמה לבהמה, ומבואר אפוא שמצילין מזון ג' סעודות גם לבהמה (וראו לאדם היינו מה שהוא אוכל, וראוי לבהמה היינו מה שהיא אוכלת, ממינים מסוימים). אך ראיתי במאירי שכתב דלבהמה מצילין שיעור שתוכל להתפרנס באותו היום, ובאשר למשנה הנז', יעוין בשפת אמת שם שכתב דמזון ג' סעודות לא קאי אלא על האדם, אבל לבהמה אין חילוק בין ג' סעודות וכו', וכדברי המאירי הנ"ל. ואע"ג שאסור לאדם שיאכל קודם שיתן לבהמתו, מ"מ אם נתן לה בשחרית שיעור פרנסתה א"צ ליתן שנית במנחה דווקא, ע"כ. וכאמור.
 ועיין עוד בכה"ח (אות ג') שהביא דברי התו"ש שמציל לבהמה ג' סעודות וכו'. ושכ"כ התפ"א והמו"ק, ה"ד בפתה"ד. והוסיף שכתב ע"ז הפתה"ד שכל זה דרך דרש, אבל לפום דינא אין להתיר להציל לבהמה ג' סעודות אם אין רגילותה בכך לאכול ג"פ ביום, אלא כשיעור אכילתה של אותו יום ולא יותר, ומ"ש אסור לאכול קודם שיתן לבהמתו היינו כשהיא רעבה, והביא סימוכין לזה ג"כ [וכה"ג כתבו הפו"י בס"י קס"ז, וכנ"ז]. ועפ"ז כתבנו בפנים שמותר ליתן לה כפי הראוי לה. [ומ"מ לדעת הני פוסקים שלא דווקא ג' סעודות, אלא כפי הראוי לה, היה אפשר לומר דמ"מ יש ליתן לה כפי דרך אכילת בהמה בינונית, אולם ז"א נהירא כלל, וכ"כ בקצוה"ש סי' קמ"א סק"ד שאם לא יתן לה הוי צעב"ח, ואכמ"ל].
 108. שו"ע (סעיף א').
 וזה כולל גם את אשתו ובניו, שגם הם בכלל האיסור, שהרי גם הם טרודים בהצלה כמותו. וכן מבואר בדברי החיי אדם המובא במשנ"ב (סקע"ד), עיין שם.
 109. שו"ע שם.
 110. הנה בשו"ע נקט שבתים הקרובים ויראים מותרים, ודווקא בני הבית אסורים, ובכה"ח (אות ו') הביא שכ"ה ברא"ש בשם ר"ת. אבל התוס' בשם ר"ת כתבו דהיינו באותו בית או באותו חצר (וכ"ה בר"ן בשמו). וכתב ע"ז הבי"ח שהרא"ש מייירי שהבתים עומדים כל אחד בפני עצמו, והר"ן איירי שהרבה בתים עומדים בחצר אחת שאז כולם חשובים כבית אחד, והתוס' איירי בשניהם, ולכן כתבו באותו בית או באותו חצר, ע"כ (תו"ש). וכה"ג כתב גם בערוה"ש שבתים שבחצר שאינם עומדים בנפרד דינם כאותו בית שהדליקה בו, עיי"ש. ומזה נלמד בק"ו לבנין דירות משותף שבודאי אסור להוציא משום בית שבאותו בנין, כיון שבודאי כולם טרודים. (וכ"כ שש"כ פמ"א הערה ל"ט, ועוד מן האחרונים).
 ויש שאמר שלקומות העליונות אסור, אבל לקומות תחתונות מותר להציל (שהרי האש עולה למעלה ולא יורדת), אולם כשיש חשמל האש עוברת, וכן כשיש חוטי כביסה או תריסים וכדו' שמטפטים למטה וגורם שריפה גם למטה, ואפשר א"כ שגם לתחתונות אסור. והכל לפי הענין. אמנם למעשה אין זה נראה כלל, ויש לאסור בזה. ויעוין בשו"ת נשמת שבת סי' קי"ב שדן בעיירות שהבתים מחוברים זה לזה, שאם אין הפסק אויר בין הבתים אין נידון שאר

ג. רק מפני הדליקה התירו לטלטל מוקצה, וכן מפני הגזלנים שבאו לשדוד ולבזוז התירו. אבל אם מחמת הפסד אחר, כגון שיורדים גשמים על הסחורה המוקצה ונפסדת, אסור לטלטל כלל על ידי ישראל¹²¹, אבל מותר לטלטל על ידי גוי במקום הפסד¹²².
 ד. דווקא מעות וממונו הותר, ולא שאר דברים, עיין בהערה¹²³.
 ח. יש להקל להציל כלי או ארנק מלא מעות וכיוצא על ידי שיתן כספו ותינוק, או שאר דבר היתר, ויטלטלם יחד, ואף שבעלמא אסור לטלטל מוקצה על ידי כיכר או תינוק, מ"מ בדליקה התירו כמו שהתירו במת¹²⁴, ועיין בהערה¹²⁵, אולם אינו מותר באופן זה אלא לרשות היחיד, אבל לא לחצר שאינה מעורבת¹²⁶.
 ועיין להלן בסעיף ט"ז שיש להקל אפילו להוציא לחצר שאינה מעורבת, ובאופן שיניח בתוכם תפילין או אחד מכתבי הקודש¹²⁷.

המשך הדינים בהצלת מזון

ט. אם הציל פת נקיה לא יציל פת סובין, קיבר, שהרי כבר יש לו פת נקיה, אבל אם הציל פת קיבר מותר לחזור ולהוציא שוב פת נקיה, שהרי הוא יכול לומר בנקיה אני חפץ¹²⁸, ואפילו לכתחילה יכול להוציא פת קיבר ואחר כך נקיה¹²⁹.
 והוא הדין שיכול להוציא בשר ודגים או שאר מינים, שיכול לומר במין השני אני חפץ¹³⁰.
 י. מצילין מזון ג' סעודות מיום הכיפורים לשבת, אבל לא משבת ליום הכיפורים¹³¹, ובזמן הזה לעולם לא יחולו יום הכיפורים ושבט סמוכים זה לזה, אבל יש ללמוד מזה למקרה שיום כיפורים חל ביום חמישי, ויודע שלא ימצא לקנות ביום שישי, שבאופן זה מותר להציל בשביל שבת¹³². ויש חולקים ואוסרים באופן זה¹³³.
 ומותר להציל מיום הכיפורים למוצאי יום הכיפורים מזון סעודה אחת¹³⁴.
 י"א. מצילין מזון ג' סעודות לכל אדם בשווה, והיינו בין לחולה ולזקן ובין לרעבתן, בשיעור מאכל אדם בינוני, משום שלא חילקו חכמים בתקנתן בין להקל ובין להחמיר¹³⁵, ונחלקו הפוסקים אם מותר להציל לחולה ולזקן מאכל שאינו ראוי להם¹³⁶.
 י"ב. כל מה שהתירו להוציא רק מזון ג' סעודות ולא יותר, היינו דווקא בשני כלים או יותר, אבל אם הוא מוציא בכלי אחד מותר להציל אפילו אם יש בו מאה סעודות¹³⁷.
 ואפילו אם פירש טליתו וקיפל והביא לתוכו, וחזר וקיפל והביא לתוכו, מותר כיון שמוציא הכל בפעם אחת¹³⁸, ואפילו אם המזון בכמה כלים ומערה אותן לתוך הטלית מותר. אבל להניח הרבה כלים מלאים בתוך הטלית ולהוציאם בבת אחת, אסור, כיון שהם כלים מחולקים¹³⁹.
 י"ג. ומותר להוציא כל תשמישו הצריכים לו לאותו היום, כגון כוסות וקיתוניות, וכן כפות וסכינים וכדומה¹⁴⁰, וכלי שתיה יכול להוציא לצורך כל היום¹⁴¹.

שההיתר הוא רק לשבת ולא ליום ו' שבינתיים. ועיין בכה"ח (שם) בשם המחמה"ש שה"ה להיפך, שאם חל יוה"כ ביום שני, ויודע שלא ימצא ביום ראשון, שאעפ"כ אסור לו להציל בשבת ליוה"כ.
 133. הנה המג"א הנ"ל כתב להתיר אף באופן שיש יום חול אחד המפסיק בין שני ימי הקודש, ועפ"י התיר כנ"ל. אולם הדבר צ"ע, דלא אשכחן כזאת להתיר באופן שיש יום חול, ולא התירו אלא בסמוכים ממש, וצ"ע. ושור"ר בכה"ח (אות כ"ה) בשם התו"ש שכתב על דינו של המג"א שאין זה ברור, עיי"ש. ובאשר לשאלתו של המג"א מהא דלא חלים יוה"כ ושבט סמוכים להדדי, תירץ התוס' דנ"מ לנוהגים לעשות ב' ימים יוה"כ, עיי"ש. אולם גם זה קצת קשה, אחר שחז"ל פסקו שלא לעשות ב' ימים יוה"כ מחשש סכנה. ויל"ב. ועי' בכה"ח שם שתיירץ באו"א בפשיטות, וכנלענ"ד.
 134. שו"ע שם. וא"ת הלא גם בשבת היה לנו להציל לחוש לכך ולהציל בשביל מוצאי יוה"כ, ותיירצו האחרונים (מג"א ותו"ש) דשבת חמירא. (ועי' בחוט שני פל"ה סק"ג אות י' שביה"כ שחל בשבת מותר להציל למוצאי יוה"כ).
 135. שו"ע סעיף ה'. [ומכאן מבואר שמותר לאחרים להציל בשביל בעל הבית, באופן שאינו מציל בעצמו, עי' כה"ח להלן אות מ"א]. ולענין קטן, יש לומר שדינו כזקן שמותר להוציא לו כבינוני, ומ"מ היינו בודאי רק בקטן ששייך בזה.
 136. עיין כה"ח אות כ"ח.
 137. שו"ע סעיף ו', ובמשנ"ב סוסקט"ז וכן בכה"ח בשם העו"ש כתב שאפילו אם מוציא את כל הכלים בבת אחת אסור, וכן מתבאר מדברי כל הפו".
 ובטעם הדבר לכאוי צ"ב, דהא יסוד ההיתר הוא משום דהוי טיחא אחת, וא"כ גם בהרבה כלים היה צ"ל מותר. ואמנם מצאנו בכ"מ שכלים מחולקים נחשבים דברים נפרדים, משא"כ בלא כלי, אולם הרי מ"מ היסוד הוא טיחא, ומאי שנא. שור"ר להגרשז"א בשש"כ פמ"א הערה כ"ז ובח"ג שם שה"ט שנראה כמוציא בכמה הוצאות. ועי' שם.
 138. שו"ע שם. והיינו שמותר לאסוף הרבה לטלית, ואח"כ יוציא אותה עם כל תכולתה בפעם אחת.
 139. משנ"ב סקט"ז, וכה"ח אות ל"א. ובחזו"א סימן ס' סוסק"א כ' שאפילו אם היו הכלים לפני אסור להוציאם. ועי' בשש"כ פמ"א הערה כ"ז.
 140. שו"ע סעיף ז'. ומשנ"ב ואחרונים.
 והיינו לצורך הסעודה (מג"א). אולם בודאי דמיירי בענין כלי הסעודה (וכמש"כ המשנ"ב בשם הפמ"ג כפות וסכינים), אבל כלי שתיה (כגון כוסות) וכדו' שמשמשם שלא בסעודה והוי מותר, וכן כל כיוצא.
 ונראה לכאורה דה"נ יש להציל כשיעור הנצרך לאדם בינוני (דומיא דלעיל סעיף ה'), ולא הוצרכו להזכיר דממילא הוא. וכמו"כ אם ירצה לעשות סעודה נוספת אסור לו, ומשמע לכאורה דה"ה לאכול פירות נוספים, דלא התירו אלא שתיה.
 141. ביה"ל ד"ה כלי, וכה"ח אות ל"ב, משום התו"ש. וזה על דרך מה שנתבאר לעיל בסעיף א' גבי שתיה, וכיעו"ש. ולכאוי הדבר מבואר בשו"ע, ומה הוסיף הב"ה"ל. והביאור הוא דבשו"ע כשלעצמו אפשר לפרש דהיינו שמוציא הכוסות לצורך הסעודה, ולזה קמ"ל שמותר גם לשתיה שחוץ לסעודה.
 ויש לעיין בזה, דבשלמא שתיה מותר לכל היום שהרי כל היום משתמש בו, אולם לגבי הכלים למה להוציא כל כך הרבה, די לו בכוס אחת לו וכוס אחת לחבירו וכן הלאה. ומשמע שיש דין מיוחד שאין מצריכים אותו לשטוף את הכלים אחר אכילתו, וממילא מותר להוציא לכל סעודה כלים אחרים. ולכן כשזה כלי שתיה מותר להוציא אפילו הרבה, מאחר שכל היום ראוי לשתיה, ואפשר שישתה גם עשרה פעמים, ודו"ק [ואדרבה עיין לעיל בסימן שכ"ג ס"ו גבי הדחת כלים שמותר כפי הנצרך לו, וכלי שתיה מדין כל היום. עיי"ש ובמשנ"ב ובמש"ש].

בסתם שמותר, ואמנם בשו"ע הנ"ל הביא כן בשם יש מתירים, אולם כבר כתב הכה"ח (אות פ"ח) שכתב כן השו"ע מפני שיש שאוסרים, ולכן כתב בלשון י"מ לומר שיש חולקין, וכתב הכה"ח שכן נראה דעת השו"ע להקל מדלא העתיק דעת האוסרים, והביא שכן פסק הב"ח שהמיקל יש לו ע"מ לסמוך. אולם הגר"ז כתב שיש לסמוך ע"ז להקל בדברנו במקום הפסד מרובה, ומבואר שבלא הפסד מרובה אסור, אולם למעשה יש לסמוך בזה להקל.
 125. עיין משנ"ב וכה"ח כאן שמבואר דהיתר זה הוא אף שעושה כן בשבת (והיינו דלא כמ"ד שאסור להלן בסט"ז בענין אחר, עיי"ש). ומותר אף שהכיכר או התינוק פחות חשוב מהארנק והמעות.
 עוד יש לבאר שהיתר זה להציל ע"י כיכר או תינוק, הוא אפילו בבית שהדליקה נמצאת בו, וכ"ה בכה"ח (סוף אות פ"ט). והיינו משום שאילו בשאר בתים הקרובים, הרי מבואר לעיל (בסעיף ב') שיש מתירים אפילו לטלטל מוקצה בלבד, ע"כ. וא"ת איך מותר הכא, הלא בלא"ה אסור להוציא יותר ממזון ג' סעודות והנצרך לו לתשמישו, וי"ל דא"ה היתר זה הוא בדברים הנצרכים לו, ואגבם הותר להציל שאר דברים, אך צ"ב איך מותר דסקיא מלאה מעות, אא"כ נימא שההיתר בזה הוא בבית שאין הדליקה בו, או עכ"פ כשאחרים מצילים, וצ"ע. [עוד צ"ע"ק בסברא אמאי לא חיישינן כאן שמא מתוך שטרוד להציל יבא להוציא, וצ"ע. ואפשר איפוא שכיון שעושה זה בדרך הצלה מיוחדת של כיכר או תינוק, יש לו היכרא לכל מילי, ומותר הכל, ויל"ב]. ועוד יש לבאר דלפי המבואר להלן בשו"ע (סעיף י"ט) כל מה שהותר בפני הדליקה, ה"ה שמותר מפני מים ושאר דברים המאבדים, וה"ה בזה.
 126. שו"ע שם. (והיינו דלא ככתבי הקודש שמותר אף לחצר שאינה מעורבת, כדלהלן ס"י).
 127. עיין בדברינו שם שיש חולקים בזה, אולם דעת השו"ע להתיר, וכן דעת הגר"א שמותר אפילו להניחו לכתחילה בשבת.
 128. שו"ע סעיף ג'. ועיין משנ"ב.
 ועיין כה"ח (אות כ') בשם התו"ש שאפילו יש לו בני בית שרגיל להאכילם פת הדראה, אפ"ה לא יציל, ע"כ. וצ"ב שאם מעצם שרגיל להאכילם הא פשיטא שאסור, שהרי מ"מ יכול להאכיל פת נקיה, ופשיטא דעדיף להם, אך אם באמת יש איוו סיבה מיוחדת שאוכלים דווקא פת קיבר למה לא נציל בשבילם. וי"ל שכאן הוא בדרך הערמה, ובזה לא אמרינן לעשות כן, ואילו שלא בדרך הערמה אה"נ שיוכל לומר כן. וממילא בזה"ז שמצוי רבים האוכלים פת מקמח מלא (ע"פ הרפואה), בודאי שאפשר לחזור ולהצילה, ואפילו בדרך הערמה נראה שמותר (ואף הכה"ח יודה לזה), ודו"ק. [ובמק"א עמדנו בשאלה עמש"כ הפו' שפת נקיה עדיף לברך עליה, אם בזה"ז שמצוי פת מקמח מלא וחביב עדיף טפי, ואף אמנם שעושים כן משום סיבת הבריאות, מ"מ הרי מחמת חומרי טעם ומשפרי אפיה אין כמעט הבדל בין זה לזה, ואדרבה לחם מקמח מלא חביב טפי, וא"כ יש להעדיפו לכתחילה, ואכמ"ל].
 129. משנ"ב (סק"יב), וכה"ח (אות כ"ד) בשם התו"ש. ואע"פ שהמשנ"ב לעיל מיניה פירש שההיתר בהציל פת קיבר להוציא פת נקיה, הוא משום שיכול לומר מחמת בהילותי שכחתי, עיי"ש. אין פירושו שבאמת כך היה, אלא זו הערמה שהתירו חז"ל לעשותה, ועצם הדבר "שיכול לומר" כבר יש להתיר, ולאפוקי אם הוציא פת נקיה ששם אינו יכול לומר בקיבר אני רוצה.
 130. עיין משנ"ב (סק"יב) שכתב שיכול להוציא בשר ודגים או שאר שני מינים, עיי"ש. ונראה דודאי לאו דווקא שני מינים, אלא אפילו עשרה מינים נמי, שהרי כל אחד הוא טעם אחר ומין אחר, ויכול לומר בו בזה אני חפץ, ועי"ש בכה"ח (אות כ"ג). ודו"ק.
 131. שו"ע (סעיף ה'), ועיין במשנ"ב, ויבואר עוד להלן.
 132. מג"א, ה"ד במשנ"ב (סק"יג) וכה"ח (אות כ"ה). ונראה

121. משנ"ב (סק"ז) בשם הפו'. וכה"ח (אות ט"ז), שדווקא באופן שבהול הרבה התירו.
 122. הנה בשו"ע כאן (סוף סעיף ב') ציין שיש מי שאוסר אפילו לומר לגוי לטלטל סחורה הנפסדת מפני הגשמים, ע"כ. אך לא הביא כן להלכה, אלא להראות חומרת הענין, ואכן לעיל בסימן ש"ז ס"ט הביא השו"ע בסתם שסחורה הנפסדת בשבת ע"י גשמים או דבר אחר, או אתי בדקיא דמיא ומפסיד ממונו וכדומה, שמותר לקרוא לגוי אע"פ שבודאי יציל הממון, וגם מותר לומר לו כל המציל אינו מפסיד כמו בדליקה, ואמנם הביא יש מי שאוסר, אולם הא קיי"ל דהלכה כסתם, ולפי"ז מותר לקרוא לגוי. ויש לבאר שכל הנידון שם הוא באופן שהגוי עושה מלאכה דאורייתא, ולכן התירו לומר לגוי ברמיזה ולא במפורש, אבל באופן שהגוי אינו עושה אלא טלטול מוקצה בעלמא, או מרה"י לחרמלית [וה"ה בומנינו בכל רה"י, אחר שכתבו הפוסקים שאין לנו רה"ר בזה"ז], מותר אפילו לצוות לגוי בהדיא, שהרי מבואר בשו"ע (שם ס"ה) שבמקום הפסד גדול מותר שבות דשבות, וכן ביאר המשנ"ב שם סק"ח. (ואמנם עיין שם במשנ"ב שם סק"ב בשם הא"ר, וע"ע בשעה"צ שם אות כ"ד, אולם כאן השמיטו), ודו"ק. [ולפי"ז לכאורה קצת קשה על המשנ"ב כאן (סק"ט) בביאור דברי ההגה, שציין אדלעיל בסימן ש"ז ס"ט ששם סתם המחבר בדעה ראשונה שמותר לומר כל המציל אינו מפסיד, אף שממילא יבין האיני יהודי, ע"כ. ולכאורה צ"ב מאי נפקא לן מיניה, הכא הלא כאן הנידון בטלטול מוקצה, וזה ודאי מותר, ומה הוצרך לציין לשם. וי"ל דא"ה ציין בעלמא למקרה שיהיה איסור דאו' אף שאינו צריך לו כאן, וע"ע במשנ"ב לעיל מיניה סק"ה שאכן ציין לדברי השו"ע שם בס"ה ששבות דשבות מותר במקום הפסד הרבה].
 וע"ע בכה"ח שם אות מ"א ואות ק"ל. ובאמת שגם בעצם טלטול מוקצה בשבת על ידי גוי נתבאר במקומו (עי' ברי"ם ש"ח) שיש קולא ע"י גוי יותר משאר איסורי דרבנן באופנים מסוימים, עיי"ש. ודון מיניה לנידו"ד.
 123. כן הוספנו להעיר, שהרי כל עיקר סברת המתירים הנ"ל הוא משום שחז"ל אמדו שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, ואתי לידי איסור דאורייתא, ויש בזה ב' אופנים: א'. בנידון ההיתר לשאר בתים שלא הגיע אליהם הדליקה י"ל שמותר בכל אופן, שלא ראינו שחילקו חז"ל באיזה ממון מותר ואיזה אסור, והיינו משום שהדבר ידוע שממונו של אדם חשוב לו בכל אופן שהוא, אך אפשר שבסתם חפצי מוקצה לא מתירים, ורק בכיסו אשכחן שהתירו (בסו"ס רס"ו). והיינו ממון. ומה שאמרו כאן "ודברים המוקצים", י"ל שהיינו דברים חשובים דווקא ולא סתם דברים. ב'. ובנידון ההיתר של כמה פוסקים שהתירו אף בבית שהדליקה בו, הנה בב"ה"ל (ד"ה ויש) כתב הטעם שבדבר שחשוב מאד אצל האדם, כגון מעות יש לחוש וכו'. ולפי"ז י"ל שדווקא דבר החשוב מאד כממונו ולא שאר דברים, אולם ז"א נראה, ולא דווקא הוא, שהרי אנו מדמים זל"ז, ועכ"פ י"ל שבסתם דברים שאינם חשובים מאד אסור, וכנ"ל. [ובזה יתבאר דברי המשנ"ב בסו"ס (סקע"ז) שצריך להתענות מי שטלטל נר דלוק, עיי"ש. ולפי דברינו יהיה הנפ"מ בזה גם לדעת המתירים טלטול מוקצה, וכבר הערנו מזה לעיל בהערה שלישית בהלכה זו ד"ה והנה].
 שור"ר אח"כ בספר נשמת שבת ס"י ק"ז שדן בדבר הצלת כלי כסף וכלי זהב יקרים, או תכשיטים יקרים שלא יאבדו או יתקלקלו, וציין להיש מתירים שהזכרנו לעיל. ואף שהשו"ע נוטה לאסור (כ"י"א בתרא), מ"מ האחרונים התירו. וצייד להתיר אף לגבי כלי כסף וכיוצא בהם. ולענין הצלת כסף, הנה המור וקציעה כתב שאינו מותר אלא בסכום מסוים של כסף, ולא פירש כמה. ורצונו לומר שדווקא בסכום חשוב שרי, וע"ע שם שדן בסכום מועט אי שרי. [וע"ע לעיל בס"י רס"ו סק"ח שבמציאה וה"ה במניעת ריח לא התירו].
 124. שו"ע (סעיף י"ז), ועי' משנ"ב שם. [ודין הצלת מת ע"י כיכר או תינוק נתבאר לעיל בסימן ש"י"א]. והנה בעצם הדין כתבנו

י"ד. מלבושים מותר להציל מן הדליקה בב' אופנים: [א] אם הוא מוציאם בדרך לבישה, שהוא לבוש בהם, מותר להוציא כמה שירצה, על ידי שיוציאם ויפשטם ויחזור וילבש אחרים ומוציא ופושט¹⁴², וכן הלאה אפילו כל היום כולו¹⁴³. ומותר לו ללבוש הרבה בגדים אחד על השני ולהוציאם¹⁴⁴, וכל זה אפילו לרשות הרבים מותר¹⁴⁵. [ב] אם הוא מוציאם בידו מותר להוציא רק כפי הנצרך לו לאותו יום, וכאוכלין ומשקיין¹⁴⁶. ועיין בהערה¹⁴⁷. ט"ו. אנשים אחרים הבאים להציל בשביל בעל הבית¹⁴⁸, הדבר תלוי: במזונות - אם הוא אומר להם בואו והצילו לי, אסור, שהרי לא הותר לו להציל אלא מזון ג' סעודות ולא יותר¹⁴⁹, אבל אם הם מעצמם מצילים בשבילו, יש מתירים אפילו יותר ממזון ג' סעודות¹⁵⁰. ואם הם מצילים בשביל עצמם מותר להם להציל מזון ג' סעודות לעצמם בלבד¹⁵¹. במלבושים - יכול לומר להם בואו והצילו לי כיון שהוא ראוי לו לכל היום, ויכולים ללבוש ולפשט אפילו כל היום¹⁵², וכדרך שנתבאר בהלכה הקודמת. ט"ז. באופן שאסור לו להציל, כגון במזונות יותר משיעור ג' סעודות, יכול לומר לאחרים בואו והצילו לכם, ומותר להם להוציא כל אחד לעצמו שיעור ג' סעודות, ויכולים ללבוש כל מה שיכולים¹⁵³. ומן הדין, אם הם רוצים, זוכים בכל מה שהצילו מן ההפקר¹⁵⁴, אבל אם הם אינם רוצים לזכות, מפני שהם יראי שמים ויודעים שלא מרצונו הפקירם, הרי הם יכולים להחזירו ולקבל שכר על הצלתם¹⁵⁵, ועיין בהערה¹⁵⁶. ואיתא בגמרא, שישנה מעלה נוספת, והיא שהחסידי מחזיר ואינו נוטל שכר כלל¹⁵⁷. ואם בעל הבית לא אמר בואו והצילו לכם, אינו הפקר כלל, ומחויבים להחזיר את כל מה שלקחו¹⁵⁸. אולם כל זה באופן שיש שם אנשים אחרים או נכרים המצויים שם להציל, ויש איזו סבירות שיצילו ויחזירו לו, אבל אם אינו כן, הרי הם של המצילים, עיין בהערה¹⁵⁹. וי"א שהמוחזק יכול לומר קים לי, ולזכות בו¹⁶⁰. ואם אמר להם בואו והצילו, ולא אמר שזה שלכם¹⁶¹, ואם הפקר שזה שלכם¹⁶², ואם אמר שזה שלכם¹⁶³, ואם אמר שזה שלכם¹⁶⁴, ועיין בהערה¹⁶⁵. וי"א שהמוחזק יכול לומר קים לי, ולזכות בו¹⁶⁶. וי"ז. כל הצלה שאמרנו לעיל שמותר להציל מזון ג' סעודות וכלי תשמישו, הכל הוא דווקא לחצר שעשו בה עירוב, אבל אם אינה מעורבת אסור¹⁶⁷. ומלבושים שלובש על גופו ומוציא, לדעת השו"ע - גם זה אסור בחצר שאינה מעורבת, אפילו שהוא דרך מלבוש¹⁶⁸, ולדעת הרמ"א - אם הוא דרך מלבוש מותר אף בחצר שאינה מעורבת¹⁶⁹. ואפילו ברשות הרבים יש להקל¹⁷⁰. ויש אומרים שגם דעת השו"ע להקל במלבושים שלובש על גופו, ואפילו לרשות הרבים מותר. וכן עיקר¹⁷¹. י"ח. יש אומרים שכל מה שאמרנו לעיל שאסור להוציא יותר משיעור ג' סעודות, הוא דווקא למקום שדומה לרשות הרבים, דהיינו לחצר או למבוי הסמוכים לרשות הרבים, אבל אם הוא מציל לבית אחר שערכ עימו, יכול להוציא כל מה שירצה, וכן לחצר אין איסור אלא לחצר חבירו, אבל לחצר שלו שאינה צריכה עירוב, יכול להוציא כל מה שירצה, ויש אומרים שאין חילוק ובכל אופן אסור¹⁷². ולהלכה, העיקר כדעה שניה¹⁷³, אולם בשעת הדחק יש לסמוך על המתירים¹⁷⁴. ובתוך הבית מחדר לחדר, מותר להציל כמה שירצה לכולי עלמא¹⁷⁵.

הצלת כתבי הקודש

הקדמה

י"ט. מכאן יבואר דין הצלת כתבי הקודש מפני הדליקה, ויבוארו כל הדינים הנוהגים בזמנינו¹⁷⁶, ויש להקדים כמה דברים:

מלבושים, והטעם משום דחיישינן גם בזה שמא ישכח ויבא לכבות. וכן פירש המשנ"ב (סקכ"ה) את כוונת השו"ע כאן. וכוותיה דהשו"ע כן פסק הב"ח. (והובא במשנ"ב סקכ"ו). אולם עיין להלן שלהלכה יש להקל אף לדעת השו"ע. 165. כן הביא הרמ"א שם. ובמשנ"ב (שם) כתב שכן פסקו כל האחרונים, זולת הב"ח הנ"ל. 166. משנ"ב (סקכ"ו), ועי' שעה"צ אות ט"ז. וכ"ה בכה"ח (אות מ"ט ואות נ'). ודו"ק. 167. כן כתב בכה"ח (אות מ"ט ואות נ') שיש לפרש כן גם את השו"ע, ומש"כ "כל הצלה שאמרנו", ודאי דלא קאי על מלבושים שזה כבר מבואר בכל דוכתא שמותר, אלא קאי רק על מזון וכלים, ומסיק דכן עיקר. אמנם אם אינו לובש על גופו כדרך מלבוש, אין להקל אפילו אם הוא מלבוש, דלא עדיפי משאר כלים (כ"כ המשנ"ב סוסקכ"ה, וכה"ח אות נ'). ולכן כתבנו בפנים מלבוש שלובש על גופו. ואמנם לעיל בסעיף ח' בהערה הבאנו מהגר"ז וערוה"ש שהתירו ללבוש בגדים שלא כדרך מלבוש, והערונו ע"ז, כיעו"ש. ועכ"פ כאן המדובר שלובש דרך מלבוש, וזה מותר אף לרה"ר. 168. שו"ע (סעיף י"א), ובטעם הדבר עי' במשנ"ב וכה"ח. ועיין עוד בכה"ח (אות נ"א) שדעת הט"ז שכשמציל לחצר שלו מותר לכו"ע, כיון שהוא קרוב וכו'. אולם האחרונים השיגו על דבריו, עיי"ש. ועי"ע בשעה"צ אות י"ט. 169. שכן הסכימו רה"פ, וגם מרן השו"ע הביא בלשון י"א בתרא, וכידוע דיש ויש הלכה כבתרא. 170. עיין משנ"ב (סקכ"ט) שכתב שלמעשה כיון שהוא מילתא דרבנן אפשר שיש לסמוך להקל, ע"כ. (ונראה שכן ס"ל להמשנ"ב להקל. ואף שכתב בדרך "אפשר", מי"מ כיון שכתב "למעשה" וכו', נראה דהכי נוטה, וכן דרך הפוסקים, כידוע). ובכה"ח (אות נ"ד) כתב כמו שכתבנו בפנים. 171. עיין כה"ח (אות נ"ב) שכתב כן בשם שה"ג והאחרונים, וסיימו דמיהו צ"ע. אך הוסיף שם בשם האחרונים שכתבו שבכה"ג מותר לכו"ע, ע"כ. ועי"ע גם במשנ"ב (סקכ"ח) שכתב כן בפשיטות דלא גזרו בזה. 172. והיינו דהנה בזמן חכמי התלמוד היה אסור לכתוב תורה שבכתב אלא בכתב אשורית ובלשון הקודש, ותורה שבעל פה דהיינו הש"ס ושאר הספרים היה אסור לכתוב כלל אלא קורין אותם בעל פה, ואם שינה הן בתורה שבכתב שכתבו שלא כדין בכתבו או בלשונו, או אם כתב תורה שבעל פה, אין קורין בהם, וגם אין מצילין אותם בשבת מפני הדליקה, שאסור לטלטלם כלל. אבל בזמן הזה דבציר ליבא, ונתמעט הדעת והזיכרון, הותר לכתוב תושבע"פ כדי שלא ישתכחו, וגם הותר לכתוב בכל כתב ולשון, וגם תורה שבכתב הותר בכל כתב ולשון, כדי שיבינו כל העם את דברי התורה, וסמכו זאת על הפסוק עת לעשות לה' הפרו תורתך, ולכן בזה"ז קורין בהם ומצילין אותם מפני הדליקה בשבת (כ"ז מבואר במשנ"ב סקל"א, ועיין בגמרא בגיטין דף ס. ובגמ' בשבת דף קטו. ובב"ב כאן ובמג"א ושא"א). אמנם יש נפ"מ גם בזמנינו: א. לענין ספרים שכתבו גויים או כותים ונמצא אצלם, שיש להסתפק אם מותר להצילם כלל, שהרי כל ההיתר הוא משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, ולהם מי התיר (משנ"ב סוסקל"א). ועיין בכה"ח כאן (אותיות ס"ג-ס"ה) שהאריך באיזה אופנים מותר ללמד גוי תורה, ומה מותר ללמדו, עיי"ש. ועפ"ז יש לדון בכלל הספק הנזכר, באופן שכתבו ספרים ונמצאים אצלם, שיי"ל שאם מותר ללמדם מותר להם לכתבם,

ג"ס ולא יותר, ודינם כדין בעל הבית עצמו, וככל הפרטים שנתבארו בסעיפים קודמים כמה הוא יכול להציל. 154. כיון שאמר הצילו "לכם", וכן הוא מעיקר הדין וכמש"כ בשו"ע ס"ט. [ויבואר לפנינו ג' דרגות בזה: א' מדינא. ב'. יראי שמים. ג'. חסידים]. ועיין בב"י. ובמשנ"ב (סוף סקכ"ד) הביא מהמג"א שהעיר על דין זה, שהלא בחו"מ (סימן רנ"ט וסימן ס"ח) מבואר דדינא דמלכותא דלא מהני יאוש, וכתב דאפשר דהכא שאני, כיון שאמר הצילו לכם, וכ"ה בכה"ח אות מ"ה. 155. שו"ע שם. והחידוש בזה שאין בזה איסור שכר שבת, ומשום שמעיקרא לאו אדעתא דפעולה נחת, ומהפקירא קא זכו (רש"י), וי"א הטעם לפי שאין שם מלאכה ולא איסור, שלא הוציאו אלא במקום המעורב (רמב"ם). 156. עיין במג"א (סק"ג) שאם החזירו לו, ואח"כ מבקשים שכר, אסור להם ליטול, דשוב לא יוכלו לומר מהפקירא קא זכו. ואע"ג דבחול כה"ג חייב לשלם לו, כאן אסור, משום שכר שבת. ומיהו אפשר שאין מחייבין אותו בעל כורחו, ע"כ. ובמשנ"ב (ועיין בכה"ח אות מ"ח מש"כ בזה משם האחרונים) ובגר"ז ס"ח, עיי"ש. עוד יש לציין שבאופן שהמציל עני ובעה"ב עשיר, כתב בחוט שני פליה סק"ה שאף לפניו שמוה"ד א"צ להחזיר, כיון שאינו חיוב רק ע"פ לפניו שמוה"ד, ובשו"ע חו"מ (סימן רנ"ט ס"ה) מבואר שבמוצא עני ובעה"ב עשיר א"צ להחזיר לפניו שמוה"ד. (אמנם בבא"ח בהל' אבידה סתם בזה). 157. גמרא, והובא במשנ"ב וכה"ח כאן, והטעם משום נדנוד עבירה של שכר שבת (אבל לא מחשש גזל דליכא). 158. כן מדוקדק בשו"ע ס"ט, וכ"כ במשנ"ב (סקכ"ב). וא"ת הלא הוי כמציל מזוטו של ים, ואמאי אינו שלו (וכמו שטען הר"ן), הרי בלא"ה היה הכל נשרף, תירצו האחרונים שיכול בעה"ב לומר הייתי מוציא אנשים שהיו מצילים לעצמם ומחזירים לי או ע"י גוי (וזה שיבואר בהערה הבאה). והובא במשנ"ב שם, ובביה"ל (ד"ה כיון). ויוצא אפוא שאע"פ שכל יסוד ההיתר הוא בגלל שהוא כאומר שיצילו לעצמם, מ"מ כיון שכונתו כדי שבסוף יצילו לו שפיר דמי, ואין להם לזכות לעצמם, ועי"ע בכה"ח (אות מ"ד) שאכן י"א שזה כמציל מזוטו של ים והרי שלו, ועי"ע בב"ב כאן. 159. הנה הזכרנו בהערה קודמת שלכאורה היה צריך להיות של המציל, דהא הוי כמציל מזוטו של ים, ותירצו האחרונים שיכל לומר הייתי מוציא אנשים וכו', עיי"ש. ולפי"ז נראה אפוא שאם אין אנשים לפניו שוב אינו יכול לטעון כן ולא מידי, ובדאי הוי כמציל מזוטו של ים והרי הוא שלו, וכה"ג דקדק החמד משה (ה"ד בכה"ח אות מ"ד) שאם היו שם נכרים או ישראלים "הרבה" שפיר י"ל כן, אבל אם לא היו שם רק אלו המצילין לכו"ע זכו, ע"כ. והוספנו עוד דהיינו גם כן רק באופן שיש סבירות שהאחרים יצילו, אבל אם האש התפשטה הרבה, ושאר האנשים מפחדים להציל, והיה איש אחד שאזר אומץ להציל, והציל, בודאי הרי אלו שלו. וכן כל כיוצא ב. 160. כן כתב בכה"ח (אות מ"ד) בשם האשל אברהם, שהרי דעת הר"ן שהמציל יזכה, ושפיר יכול לומר קים לי, עיי"ש. ובעיקר דיני קים לי ישנם כמה פרטים, ואכמ"ל. 161. כן כתב בביה"ל (ד"ה כיון) בפשיטות, אך שוב כתב שאולי יש לומר שכל זמן שאינו אומר לכם, אף שאינם יכולים לזכות לעצמם, מ"מ אינם נעשים שלוחים עבורו, וצ"ע לדינא. 162. כה"ח סוף אות מ"ד בשם הח"מ. 163. שו"ע (סעיף י'). 164. שהרי סתם שם לאסור ב"כל הצלה שאמרנו", וקאי גם על

142. שו"ע (סעיף ח'), ולא חיישינן שמא יטעה ויבא לכבות, כדרך שחששו באוכלין ומשקיין, משום שכאן הוא מוציאן בדרך לבישה, ורמי אנפשיה ומדכר. וראיתי בשו"ע הגר"ז כאן (ס"י) שכתב שהיתר זה אפילו שאינו בדרך לבישה, כגון שלובש ב' חגורות זע"ז (דהוי משוי לענין הוצאה בסי' ש"א), עיי"ש. וכיוצא ב' ראיתי בערוה"ש (סימן ש"א סעיף ק"ו), והוכיח זאת, עיין שם, וכנראה זו גם הוכחת הגר"ז, עיי"ש. אולם י"ד ע"ז דמהפוי שהובאו במשנ"ב (סקכ"ה) ל"מ כן, מדכתב שם שמלבושים שהתירו רק דרך מלבוש ולא בנושא אותם בידו, ולא חידש יותר באופן שלובש שלא כדרך מלבוש, וצ"ב. גם יעוין בשש"כ (פ"ח הערה ל"ב) שהעיר הגרשו"א שמהמג"א והגר"א ל"מ כן להתיר כאן בדליקה יותר מכל מקום דרך מלבוש, ע"כ. וגם ק"ל דלפי"ז גם בכסות וקיתונות נוכל להתיר על ידי שיוציאם בשינוי, כגון שיניחם על ראשו ויוציאם. וכן הבגדים הנ"ל יוציאם ע"י שיניחם על ראשו וכהנה. ואולי רק חגורות שנראה קצת כלבישה. 143. כן מבואר בסתימת השו"ע. ועיין במשנ"ב (סק"ט) שכן הלכה להתיר, ועי"ע בב"י. וכן בכה"ח (אות ל"ה) מהגר"ז. 144. עיין בב"י כאן, וכ"ה בכה"ח אות ל"ו בשם הגר"ז, עיין שם. 145. כן מבואר בב"י, כיון שהוא דרך מלבוש אין בו איסור כלל. 146. משנ"ב (סק"ח), וכה"ח אות ל"ד. 147. העיר ידידי הגר"א רפאל הכהן שליט"א, שהנה מצאנו ב' היתרים באוכל שלא הזכירו במלבוש, א. בדרך הערמה, וה"נ הרי אפשר שיוציא בגד אחד ויאמר באחר אני חפץ [ומיהו מסתברא שאינו יכול להגיד כן בבגדי חול, אא"כ הוא יתחיל להוציא את הבגדי חול]. ובבגדים כמעט תמיד יש אחד העדיף מחבירו. ב. לקפל הכל לתוך טלית אחת גדולה (וכנ"ל ס"ו), ותירץ ד"ל שכיון שיש לו דרך היתר להוציאם דרך מלבוש, לא התירו לו באופנים אחרים, עכ"ד. ואי"ל שרק במזון שזה חיי נפש התירו, אולם זה דוחק שהרי לשבת זו יש לו, וי"ל בשביל שאר ימים (ואין זה תלוי במש"כ בגמ' דחולין ועודו אם עדיף אכילה או מלבוש, ואין להאריך). והנה כמו"כ יש לנו לשאול לענין כלים המבוארים בסעיף ז' שגם בהם לא מוזכרים ההיתרים הנ"ל. ולתירוץ הראשון יקשה, ולתירוץ השני שכתבנו מיושב, וצ"ע. ואולי באמת הדינים הנ"ל לגבי מזון קאי גם על כלים וכל ההמשך, וצ"ע לע"ע. 148. והדבר מותר בכל אופן (וכדלעיל בסעיף ה', וכ"כ בכה"ח אות מ"א שאם הוא אדם גדול או שמפחד להתקרב אל האש, יכולים אחרים להציל בשבילו). ופשטו שאפילו לכתחילה יכול לצוות להציל להוציא לו מזון ג"ס. 149. כ"ה בגמרא (שו"ע ס"ט) שדווקא בואו והצילו "לכם" מותר, משא"כ "בשבילי" אסור, וכ"ה במשנ"ב וכה"ח. 150. משנ"ב (סק"כ) בשם הח"א (ועיין בשעה"צ אות י"א בבואר דבריו כמו שכתבנו), וכן כתב עדי"ז לעיל (בסק"ב) משם הח"א (ועי"ע גם שם בשעה"צ אות ב'). אמנם עיין בדברינו לעיל בסעיף א' בהלכה שניה עיין שם, שנראה מריהטת הפו' להחמיר (וגם המשנ"ב לא כתב כן בסתמא, אלא הביא מהח"א, ובלשון אפשר). ומ"מ הסומך להקל יש לו על מי לסמוך. 151. שו"ע ס"ט. וכדלהלן בהלכה הבאה. 152. כן ביארו הפוסקים דברי השו"ע שדבריו אמורים רק גבי מזונות ולא במלבושים, שבמלבושים מותר הכל, עי' משנ"ב סקכ"א, וכה"ח אות מ"ג. 153. שו"ע (סעיף ט'), ויכולים להציל כל אחד לעצמו רק כשיעור

- א. לפני שמתעסק בהצלת כתבי הקודש יהיו אשר יהיו, יש להתעסק תחלה בהצלת קטנים וזקנים או חולים, משום פיקוח נפש¹⁷³. וגם אם יש מת באותו בית, הצלתו קודמת לספרים¹⁷⁴, ולאחר מכן יש להציל לפי סדר העדיפויות, תחלה יש להציל ספרי תורה, ואח"כ יציל ספרים של תורה שבכתב, ואח"כ תורה שבעל פה. וגם אם יש בידו ספרי תורה שבעל פה מושאלים, יש להציל תחלה תורה שבכתב, אע"פ שיהיה לו בזה הפסד ממונ¹⁷⁵.
- ב. כל כתבי הקודש שמותר להציל מן הדליקה, הוא אפילו למקום שלא עשו בו עירוב¹⁷⁶, וכל מה שאסור להציל, הוא אפילו לחצר המעורבת¹⁷⁷.
- ג. כל מה שיבואר הוא לענין הצלה מן הדליקה בשבת, אבל לענין חיוב גניזה בחול והצלתם ממקום הפקר ובזיון, הרי זה חובה בכל דבר ששימש לקדושה¹⁷⁸, ואפילו מקק הספרים, והיינו מה שאכלו התולעים מן הספר, גם כן טעון גניזה¹⁷⁹, ויש כמה פרטי דינים בהלכות גניזה, ועיין בהערה¹⁸⁰.
- ד. היתר הצלת כתבי הקודש הוא גם בספרים הנדפסים, ואפילו אם הדפיסום גויים, ועיין בהערה¹⁸¹. אמנם האפיקורסים האדוקים בעבודה זרה, וכן המומרים לע"ז שכתבו להם כתבי הקודש, אין מצילין אותם, ואפילו הוא כתוב בכתב אשורי על הקלף ובדיו, ואף בחול יש לשורפן עם האזכרות שבהן¹⁸², ועיין בהערה¹⁸³.

אותם לשם ע"ז, וע"ע במשנ"ב וכה"ח שם. 183. יש לבאר שכל הדין הזה שישורף כמעט אינו מצוי בינו בס"ת העשוי בקלף ודיו כראוי], שכל הקפידא הוא בס"ת שידוע שכתבו להם, וזה מבואר ביו"ד (סימן רפ"א ס"א) שס"ת שכתבו אפיקורוס ישרף (וע"ע גם בשו"ע הל' תפילין סי' ל"ט ס"ד בסתם שתפילין שכתבם אפיקורוס ישרפו, וי"א שיגנוזו, וכבר ידוע שהלכה כסתם). ואם כתבו גוי (שאינו אדוק בע"ז) יגנוז, וגם אם נמצא ביד אפיקורוס אבל אינו ידוע מי כתבו יגנוז, ובנמצא ביד גוי הביא השו"ע ש"א שכשר לקרוא בו, וי"א שיגנוז. ואם הוחזקו שבזו הגויים את הס"ת, כשר וקורין בו (וע"ע שם באיזה אופנים צריכים היהודים לקנות מהם), עי"ש. (וע"ע בשו"ע הל' תפילין שם ס"ה-ו' שתפילין שנמצאו ביד אפיקורוס יגנוז, וביד גויים אין ידוע מי כתבן כשר, ובמשנ"ב שם כתב דסתם גויים לא בקיאיין). ועי"פ"ז נראה אפוא שס"ת בקלף ובדיו בזמן הזה, שבודאי אף גוי לא יטרח לכותבו, בודאי לקחו מישראל וכשר. וכ"כ בקול יעקב (שם אות י"ג) בשם השולחן גבוה שבזמן הזה כל סת"מ הנמצאים ביד גוי בידוע שהם של ישראל וגנובו או אבדו, וקורין בהם וכו', ע"כ. [איברא שבזה"ז המציאו כתיבת ס"ת על ידי יריעות משי, שמדפיסים בהם ס"ת על קלף ובדיו כדמיון ס"ת ממש (וכבר הורו כל גדולי ישראל שס"ת אלו פסולים). ודבר זה יכולים לעשותו אף גויים, ולכן בלא"ה אין לקנות ס"ת אפילו מיהודים, אא"כ מוחזק שהוא כשר, וכפי הענין].

אמנם שאר ספרים הנדפסים, כספרי תנ"ך ושאר ספרים, בהם מצוי שהדפיסום הנוצרים י"ש (וע"ע בפתחי תשובה שם, ובקול יעקב אות ג'), ובהם יש חשש שהדפיסום לע"ז כידוע, ובהם הדין ככל האמור לעיל, אולם עיין בהערה שלפני הקודמת [ובספק מבואר לעיל, וע"ע בחי' רע"א כאן על השו"ע סכ"א, ואכמ"ל]. עוד יש לבאר בעיקר הדין שבמשנ"ב ובפ"ו מוכח שכל הדין שצריך לשרוף הוא כשנעשה לשם ע"ז, אבל גוי בעלמא לא. ואם הוא סתמא משמע שאינו נשרף, אא"כ הוא באופן ששייך בו בסתמא שהוא לע"ז, כגון גויים האדוקים בע"ז שבודאי כל מעשיהם לשם ע"ז. אולם ברמב"ם (פ"ו ה"ח) מדוקדק שאפילו בסתמא ג"כ צריך לשרוף מעצם זה שלא נכתבו לשם קדושת ה' ולא כתבו, אלא שמעלה בדעתו שזה כשאר הדברים, ע"כ. אולם בפ"ו ל"מ כן, ורק כשעשוי ממש לע"ז ישרף (וה"ה ספרי כפירה כמו של המסיון וכדו' ישרפו).

ועיין במשנ"ב (סקנ"ב) ובכה"ח כאן שהביאו עוד פרטי דינים, מענין לענין, א. אודות מטבעות זהב וכסף שטבעו אותן האדוקים לשם ע"ז (והיינו שהיה בהם שם ה'), שאסור לתלותם על הס"ת, וגם אין להחזיקם ברשותו, אלא יתכנס מיד, כדי שלא יהיה זיכרון למעשיהם (בי"ח ט"ז), והר"י מילר נסתפק אם מותר להתייכן, שאם אינם מינים לע"ז. (וכבר הזכרנו לעיל שבספק אבות מאבדים). ב. בשו"ת חוות יאיר סימן ט"ז מתיר להתיר כמטבעות של שם בן ד' הנעשה בחול, מטעם שנטבעו להוציאם, והו"ל כאילו נכתבו במפורש לשם חול, וכ"מ מדברי הב"ח והט"ז הנ"ל בסמוך, וכן דקדק בנובי"ת סי' ק"פ, וכ"ה בפמ"ג במש"ז סקט"ז. וע"ע גם בברכי יוסף כאן. ויסוד הענין ששם שנכתב לשם חול אין בו קדושה, ואכמ"ל. [נ"ב]. וע"ע בהערות דלעיל לענין דפי דפוס מיותרים וכו'. וע"ע בד' האחרונים שהזכרנו שם, ודון מיניה ומיניה. ודרך אגב נשאלתי אודות שטרות כסף שקלים ודולרים שכתוב בהם פסוקים ושם ה', אם מותר לאבדם או להכניסם לבית הכסא. ולכא"ו לפי האמור מהחזו"י נראה שהכל מותר, אלא שיש אוסרים, ויש שהחמירו שלא להכניס בכלל שום אותיות מרובעות, ומ"מ מן הדין זה מותר, ויל"ב ואכמ"ל. ג. עוד

כתב מה שנוהגים באיזה קהילות שמברכים את החולה וגובין מעות מכל אחד, ומניחין הכלי עם המעות לתוך ארון הקודש, לא יפה עושין. [ובמשנ"ב הוסיף דבלא"ה אסור להשים לתוך ארון הקודש דבר של חול, על כן יש למנוע המנהג, ע"כ. ועיין בזה עוד במשנ"ב (סימן קנ"ד סקל"א) בשם האחרונים שנוהגים להניח בארוה"ק יריעות פסולים, אבל חומשים ושאר ספרים יש להזרז שלא להניח להתירו אפילו לפי שעה, בין שהס"ת מונח בתוכו או לא, ע"כ. איברא שיש להעיר שהמנהג בכ"מ להניח בארוה"ק דברים אחרים (עיין במקו"מ חיים שם). ונהגו בפמ"ג כאן במש"ז סקט"ז שציינו לדבריו בסי' קנ"ד ששמים גר בארון הקודש, ומטעם דלב ב"ד מתנהג, ובפרט דברים הקרובים לס"ת (כגון קישוטי הס"ת, וכ"כ החיד"א במחז"ב סי' קנ"ג סוסקנ"א, וכן ספרי נ"ך העשויים בקלף ודיו כס"ת, כ"כ שו"ת רבב"א ח"א סי' קי"ח משם הישכיל עבדי ח"ח סי' ד'). והטעם בזה משום שלב בית דין מתנהג, והכל כפי המנהג, ועיין ביבי"א ח"ח ס"ט שארוה"ק הבנוי בחומה קיל טפי (וכמשנ"ב ע"פ הרמ"א שם), ובפרט בס"ת של ספרים שבתוך נתיק קיל טפי, דהוי הארוה"ק תשמיש תשמיש].

משנ"ב סוסקל"ז, ובשעה"צ שם, וכן במשנ"ב סוסקל"ב, ובסקל"ג (ובשעה"צ שם). ופרטי הדינים בזה מבוארים בפוסקים בסימן קנ"ד בענין דתשמישי קדושה. 179. כן איתא במשנה דשבת (דף ז'). מקק ספרים, ומקק מטפחותיהם כל שהוא, שמצניעין אותם לגנוז, ועיין בפרש"י שם (והזכירו ד"ז בשעה"צ אות ל"ה, וכה"ח אות ס"ז). וע"ע במס' סופרים פ"ח הי"ד. וכן כל תשמישי קדושה. [וה"ה נסורת שנפלה מחמת קידוח הספרים למטרת כריכה, אך אם הם חדשים שלא למדו בהם כתבו הפ"ו להקל].

180. הנה לא נכנס כעת בפרטי הדינים, כי רבו, ונתבאר במקומו בס' קנ"ד, אך זה מבואר יוצא מסוגיין שגם אם נכתבו מלשון האומות איזה שיהיו, או שנכתבו בכתב שלהם, ג"כ צריך גניזה, וכמש"כ המג"א והמשנ"ב ועו"א. ולענין אזכרת שם ה' הרי הוא חמור טפי משאר דברי תורה, וכמבואר לפנינו שאפילו בחדא אזכרה חייב להציל. ועיין ברמב"ם בהל' יסוה"ת (פ"ו ה"ז ח') שהמאבד כתבי הקודש אין לוקה עליהם מן התורה אלא מכת מדרות, עי"ש. וע"ע ברמב"ם בטה"מ (ל"ת ס"ה) שהמאבד כתבי הקודש עובר בלאו דלא תעשון כן לה' אלקיכם, וכתבו הפ"ו דהיינו במאבד שמות הקודש (עיין בשו"ת אבנ"ז סימן ל"ד ל"ה, ובית שלמה סי' כ"ח, וע"ע במשנ"ב סי' קנ"ד סכ"ד). ובשמות הקדושים אסור לאבדם אפילו בדרך גרמא (ולכן התירו להצילם מפני הדליקה. וע"ע ברמב"ם בהל' יסוה"ת פ"ו ה"ו, ובפ"ו), ופרטי שמות הקודש שאינם נמחקים נזכרו בשו"ע יו"ד סימן רע"ו ס"ט, ומ"מ אף שאר כתבי הקודש אסור לבזותם, וצריך לגנוז מדרבנן. ויש לציין עוד שעיקר הקפידא בכתבי הקודש, הוא באופן שנכתב או נדפס לשם קדושה, דהיינו ללמוד או להתפלל בהם, אבל אם נדפס לקריאה בעלמא קיל טפי, וכמש"כ האחרונים, ונת' במקומו בס' קנ"ד. וע"ע פס"ת עמוד רפ"ד רפ"ה, ובכלל זה כל עיתונים וכתבי עת שנאמרים בהם פסוקים למליצה או לקריאה בעלמא. [אולם כ"ז כשאין בהם אזכרת שמות קודש שאינם נמחקים, שהם טעונים גניזה בכל אופן]. ונפ"מ לנידונינו שאין מצילין אותם [ויעיין עוד להלן בסעיף י"ב בענין הגליונות של הספרים אם צריכים גניזה, עי"ש]. ובהערה כתבנו כמה פרטים מצויים].

181. כ"ה בכה"ח כאן (אות נ"ח) בשם הברכ"י ושב"י, וא"צ שיודפסו דווקא ע"י ישראל, ע"כ. ובעצם דין ספרים הנדפסים אם יש בהם קדושה, הנה כאמור בפ"ו איתא שיש בהם קדושה, אלא שיש לעיין בזה, דדילמא הני מילי בדפוס של זמן קדום שהיה מעשה האדם בעת הכתיבה בכלל אות ואת, משא"כ בזמנינו שהכל נעשה בצורת אילום או בצורה ממוחשבת שבזה אפשר שאין בו קדושה כ"כ, וכן יש שצידדו שספרים שלנו קיל טפי (אך מ"מ אסור לנהוג בהם בזיון, ובפרט כשהתחילו ללמוד בהם), והזכרנו מזה בקצה לעיל בסימן ש"א כ"ה. אמנם אם יש בהם שמות שאינם נמחקים, י"ל שאסור אף בכה"ג. ולמעשה יש להזהר מאד אף בנדפסים, אלא שזה קיל טפי לכמה ענינים. וע"ע בזה בספר נשמת שבת סימן צ"ד, וכן האריך בזה עוד בסימן קט"ו, האם ספרי דפוס שלנו שהם רק הצילום יש בהם קדושה, שהרי בשו"ת משאת בנימין (סי' צ"ט) כתב הטעם שספרי דפוס יש בהם קדושה הוא משום שנעשה ע"י חקיקה, וחקיקה היא כתיבה, ומה לי בקולמוס ומה לי בדפוס, עי"ש. וא"כ בשלנו שנעשה מעצמו י"ל שאין קדושה. ושוב כתב דמ"מ מצד האזכרות יש להצילן. ועוד הביא מהתורת שבת שספרים הנדפסים אין מצילין לחצר שאינה מעורבת, ומשמע שלדליקה מצילין אע"פ שאין קדושה, וכמו שכתב שם.

ולענין הדפסה ע"י גויים דאמרין שיש בהם ג"כ קדושה, וכנ"ל. (וע"ע ביו"ד סי' רפ"א בפתחי תשובה סק"א, וע"ע בשד"ח מערכת הסמ"ך אות ז', וע"ע במנח"י ח"ו סי' קי"א, וע"ע בשו"ת ויברך דוד הרפנס ע' ת"ד ת"ה, ובספרו נשמת שבת ח"ו סי' קט"ו). אולם הני מילי בסתם גויים שאינם בחזקת עע"ז ואין כוונתם לע"ז, אבל אם הדפיסום המינים והאפיקורסים המדפיסים תנ"ך ושאר ספריהם, ובפרט שמובא בהם דברי בלע וכפירה, יש לבערם מן הבית כטומאת ע"ז. ולענין שריפת תנ"ך שמדפיסים המינים והאפיקורסים, כתב בשו"ת מהר"ם שיק סימן ס"ו שאין לשרפם, משום שהמדפיסים שהדפיסוהו בעבידתיהו טרידי ואינם מחשבים לע"ז, עי"ש. (אמנם יש לעלעל בדפים, שכפי שמצאנו ראינו שלפעמים היו ביניהם דברי כפירה, או צלמים שלהם, שמוחבאים בין השיטין, או בראש איזה אות). וע"ע בשו"ת אגר"מ חיו"ד ח"ב סי' קל"ז באופן שיש כמה דפים של כפירה בתוך הספר הקדוש בין הדפים, האם צריך להפרידם ולשרפם, ואת התנ"ך לגנוז, או שאפשר לשרוף הכל, ומסיק שאם אפשר בנקל להפרידם ראוי לעשות כן, ויל"ב ואכמ"ל.

182. שו"ע להלן (סעיף כ"א), שכיון שהם אדוקים בודאי כתבו

ואל"ה אסור ואין מצילין (ויש בזה הרבה פרטים, וקשורים ג"כ לעצם דין גניזתם בעלמא). ודו"ק. ב. אם העם אינם מבינים את אותו הלשון שנכתב בו הספר אסור להצילו, שהרי לא הותר לכותבו רק משום עת לעשות לה', משא"כ בזה שבלא"ה אינם מבינים (כן מדוקדק בשו"ע סי"ב, וכדיבאר במשנ"ב סקל"ה, ועיין בכה"ח אות ס"א דזה בין בתושב"כ ובין בתושבע"פ). ועיין עוד בביה"ל שם ד"ה בקיאים שיש אומרים שכמו כן לא הותר לכתוב בשאר לשונות, אא"כ אינו בקי בלשון הקודש, עי"ש והזכירו במשנ"ב, והוסיף הביה"ל דמ"מ אף שמקצת אינם בקיאים, כיון שהעם בקי אין די בכך. (וכן מדוקדק בשו"ע כן, וכמ"ש בביה"ל). ודלא כמחש"ש. וע"ע בחזו"א (סימן ס') כמה פרטים נחוצים בנידו"ד, ואכמ"ל. ג. עיין בשו"ת חת"ס חזו"א סימן ר"ח שהמחבר ספר ומערב במחשבתו לגדל שמו ולנחול כבוד, הרי הוא עובר על איסור תורה, כמש"כ בגיטין שם דברים שבכתב וכו', ורק משום עת לעשות לה' הותר, ואם אינו עושה לשם ה' הרי האיסור במקומו עומד וכו', עי"ש. ולפ"ז ה"נ איכא דינא דאין מצילין וכדרך הנ"ל באות א', אולם יעוין בשו"ת יח"ד ח"ג סימן ע"ד אות ז' שהאריך בהאי מילתא עפ"ד הפוסקים שהשיבו ע"ד החת"ס, ומסיק שאדרבה יש בזה מצוה, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, עי"ש. ושור"ר שולחן שלמה כאן (סק"ח) שג"כ העיר בזה מו"ר החת"ס, וכתב שאחרים חלקו עליו ודעתם שכבר נפקע האיסור לגמרי. וע"ע שם מש"כ בזה עוד. ויש בזה עוד אריכות, ואכמ"ל. ועכ"פ למעשה העיקר דמצוה איכא ומצילין. ד. יש אומרים שכל ההיתר שהותר בזמנינו הוא לכתוב את התורה בכל לשון, אבל אם היו כתובים תנ"ך בלשון הקודש לא הותר לקרות בהן אם היו כתובים שלא בדיו, דאף שהותר שאר לשון, אבל לשנות מדיו לא הותר, שבקל אפשר למצוא דיו. וכ"כ המשנ"ב (סקל"ב) בשם המג"א. [ועיקר הקפידא היא, א'. בספרי התנ"ך. ב'. באופן שכתבה בלשון הקודש, שבאופנים אלו לא הותרו לכתוב בסם ובסקיקא, עיין משנ"ב שם ובשעה"צ]. וע"ע בכה"ח (אות נ"ט) בשם האחרונים. אולם סיים בכה"ח שם בשם האחרונים דמשמעות השו"ע והלבוש אינו כן, וכן בש"ג משמע דקורין בהם האידנא, ע"כ. (ובאמת דצ"ע לכא"ו על המשנ"ב, דאטו לא היה כן בזמנו ובמקומו). וע"ע בכה"ח להלן אות ע"ג, וע"ע בחזו"א סימן ס' כמה פרטים בנידו"ד, ואכמ"ל. וא"כ למעשה הכל הותר בזה"ז. ה. קמיעות מבואר בשו"ע (סי"ד בסתם) שאין מצילין מן הדליקה משום שלא הותר לכתוב, וכ"כ הפ"ו שם. [ודע עוד, שבכל הנידון שמותר להציל אף שכתוב בשאר לשון, לכאורה אין זה מוסכם, וכמו שהעיר בבי"ה שהר"ף והרמב"ם סתמו בזה, ומשמע שאוסרים בכל אופן, ואעפ"י פסק הבי"ה כתוס' ורא"ש ושאר פו', ולכא"ו זה חידוש דלא כדרכו בקודש כהר"ף והרמב"ם. (הגם שמצאנו הרבה יוצאים מן הכלל). ואפשר דסמכו כאן על דבריהם במקום אחר שהתירו משום עת לעשות לה', וה"ה בזה]. ובעצם דין טלטול קמיע וציאה בו, עיין לעיל בסי' ש"א סכ"ה מש"ש, וע"ע בסי' ש"ח סל"ג ובמשנ"ב שם ס"ק קכ"ט.

173. כה"ח (אות נ"ה), וזה פשוט, וכנראה שלכן השמיטו במשנ"ב סק"ל ובסוסקס"ח [ובענין סדר הקדימה בפיקוח נפש שהוזכר בכה"ח שם, כבר כתבנוהו לעיל בהקדמה לסימן שכ"ט].

174. משנ"ב (סוסק"ל) וכה"ח שם, וע"ע במשנ"ב להלן (סוסק"ח) בשם הס"ח. (ויש ב' גירסאות בזה, ומ"מ היוצא בזה שלעולם מת קודם לספרים).

ונשאלתי בדבר הצלת בעלי חיים שבבית, שהרי צעב"ח דאוי, ומצאנו לעיל (סימן ש"ה) שיש שהתירו מוקצה משום צעב"ח, ואפשר אפוא שיהיה קודם לד"ת, והיינו כשא"צ להם, אלא הם גניזה בעלמא, שאינו אלא מצוה להצילם, ומ"מ נדחה כמו שאיסור מוקצה נדחה, אך אם יש לו צורך והפסד ודאי שקודם הפסד לבע"ח, שכל שיש צורך אין איסור צעב"ח (עיין אהע"ז סוס"ה, וכה"ח בהל' שחיטה בכ"מ). אולם באופן שא"צ את הספרים והבע"ח שוים בעיניו, י"ל שמשום צעב"ח יצילם, כמו שבמת שהוא צריך אותו קודם לגניזה זו, וה"נ נימא כן.

175. כ"ז במשנ"ב ובכה"ח שם, והוספנו שס"ת בודאי קודם לכל. [ואם הס"ת פסול נראה ג"כ שהוא קודם לשאר ספרים של תורה שבכתב. (וזה פשוט ומבואר בגמרא ובשו"ע יו"ד סי' רפ"ב בכמה דברים). ובפרט שלפ"ד הרמב"ם בתשו' (שהובאה בבי"א או"ח סי' קמ"ג) הרי ס"ת פסול כשר לקרות בו].

176. עי' להלן בסעיף י"ז בהגה, עי"ש. [ודווקא בכתבי הקודש, אבל שאר דברים שהתירו הוא רק לחצר המעורבת, וכנ"ל בסעיף י'].]

177. שעה"צ כאן אות ל"ט. אמנם יש אופנים שהתירו עיין להלן, ועיין לעיל ס"א-ב.

178. ומבואר בפ"ו כאן, עיין בשו"ע סי"ב ובמפרשים [עיין

[ה]. כל הנידון בהצלת כתבי הקודש הוא על ידי טלטול והוצאה בלבד, אבל לעשות איסור אחר בעבורם אסור, ולכן אסור להוציא את המזוזות הקבועות במשקוף, משום איסור סותר¹⁸⁴. אבל אפשר לומר לגוי להוציא¹⁸⁵ או לכבות את הדליקה בגללם¹⁸⁶, והיהודי עצמו אסור לו לכבות את הדליקה כדי להצילם¹⁸⁷.
 [ו]. באופן שיש ספק אם הוא בכלל כתבי הקודש, או שיש ספק אם הותר הוצאתו, אין להוציא, ושב ואל תעשה עדיף¹⁸⁸.
כ. כל כתבי הקודש מצילין מפני הדליקה, בין תורה שבכתב ובין תורה שבעל פה, ואפילו כתובין בכל לשון, ואפילו כתובין בסם ובסקיקרא, ובכל מיני צבעונים¹⁸⁹, ועיין בהערה¹⁹⁰. וכן מצילין ספרי הש"ס והפוסקים והמפרשים וחידישי תורה הנדפסים, ואפילו אם נדפסו ע"י גויים¹⁹¹.
 וספר תורה שיש בו תיבות שלמות מפורזות אחת הנה ואחת הנה, ומבין כולם אפשר ללקט פ"ה אותיות, מצילין אותו מפני הדליקה, ואם אין בו פ"ה אותיות מתיבות שלמות, אין מצילין אותו בשבת¹⁹². אמנם אם יש בו אזכרת שם ה' אפילו אחד, מצילין אותו¹⁹³.
 והגליונות של כתבי הקודש שבראש הדף ושל מטה, ושבין פרשה לפרשה ושבין דף לדף, ושבתחלת הספר ושבסוף הספר, אין מצילין אותם מפני הדליקה¹⁹⁴, ועיין בהערה¹⁹⁵. [ודע, שכל האמור הוא לענין הצלתו מן הדליקה בשבת, אבל לענין גניזה, יש לגוננו בכל אופן, ואפילו הוא חתיכה שבלה מן הספר ואין בה שום כתב]¹⁹⁶.
כ"א. מגילת אסתר שאינה כתובה כמשפטה על העור ובדיו, יש אומרים שאין בה קדושה כדי להצילה מפני הדליקה¹⁹⁷, ויש אומרים שמצילין, והיינו דווקא לענין אם כתבה בנייר ובכל לשון, אבל אם כתבה בלשון הקודש ושלא בדיו אלא במיני צבעים אין מצילין אותה, וכן הדין גם בשאר ספרי הקודש שאין מצילין אותם באופן זה, אלא אם כן היו בה אזכרות השם¹⁹⁸. ויש אומרים שגם באופן שכתבו בלשון הקודש ושלא בדיו ג"כ מצילין¹⁹⁹.
כ"ב. ברכות שתקנו חכמים, מצילין אותם מן הדליקה ומכל מקום הפקר ובזיון²⁰⁰, והיינו סידורים וקונטרסים שמברכין ומתפללים בהם²⁰¹.
 וקמיעות אין מצילין מן הדליקה²⁰², אלא אם כן יש בה אזכרות שם ה' ²⁰³[אמנם חולה שיש בו סכנה שצריך את הקמיע, מציל את הקמיע שלו, ומוציאה דרך מלבוש]²⁰⁴.
 ודע, שעצם השימוש בקמיע מותר להגן שלא יחלה²⁰⁵, אולם כבר הזהירו בספרים הקדושים שכל השמות והקמיעין שבזמנינו הם מוטעים, ואפילו אותם הפועלים בנסיון אמיתי, והמשתמש בהם נענש וצריך כפרה²⁰⁶.
כ"ג. כל כתבי הקודש שמצילין, מצילים אותם עם התיק שלהם, כגון תיק הספר תורה או תיק התפילין. ואפילו אם יש בתוך התיק גם מעות ושאר חפצים, מותר להצילם יחד²⁰⁷.
 ונחלקו הפוסקים אם מותר להניח לכתחילה תפילין או איזה ספר בתיק או הארנק כדי שיוכל להצילו עם התפילין או הספר, ולהלכה, לדעת השולחן ערוך - מותר²⁰⁸. ולדעת כמה אחרונים - אסור להניח ככוונה כדי להציל, ורק אם הונח בו שלא על דעת להצילו, אז מותר להצילו יחד²⁰⁹.
 אמנם אם מניח בתיק או הארנק שיש בו מעות גם טבעת או חפץ היתר כל שהוא, אסור לטלטלו לחצר שאינה מעורבת, אבל מותר לחצר המעורבת, אם הדבר היתר נצרך לו לשימוש²¹⁰.
כ"ד. מותר לומר לגוי להציל ספרים מן הדליקה אפילו דרך רשות הרבים²¹¹, וכן מותר לומר לגוי לכבות את הדליקה, משום בזיון כתבי הקודש²¹².

הס"ק מאד למי שמשמש בקבלה מעשית, וע"ע שם אופן תיקונו. איברא שמצאנו לרבותינו שיש מקילים, וכהגרי"ח פלאגי בס' רפואה וחיים, וע"י שם בהקדמה של הספר הנד"מ מש"כ בזה, ויש מבארים שעשו כן כדי שלא ילכו לגויים לעשות כן. וע"ע בשו"ת וישב הים בקונטרס תמים תהיה.
 207. שו"ע (סעיף ט"ו).
 ויש לבאר שכאן הנידון הוא בכדי להתיר הוצאת הכל, כמו דין כתבי הקודש, ונפ"מ, א'. שמותר אפילו לחצר שאינה מעורבת. ב'. שמותר אפילו לבית שהדליקה בו, וז"פ ומבואר בפו'.
 208. בשו"ע (סעיף ט"ז) כתב בתחלה בסתם שאם הניח תפילין בארנקי מלא מעות, יכול להצילו וכו'. ויש מי שאומר דהיינו דווקא כשהניחם שם מערש, ע"כ. ועיין בטור ובב"י שהביא פלוגתא בזה. ולפי הדיעה הראשונה משמע שאפילו אם מניח בכוונה תחלה כדי להציל ג"כ שרי (וכן ביאר בב"י לפי דיעה זו), וממילא יוצא שדעת השו"ע בסתם להתיר [ואין זה כהא דכתבו הפו' שאם אינו מפורש בסתם דלא כה"א, שההלכה כה"א, כידוע מהבית דוד ועוד באחרונים, דכאן י"ל דהוי כמפורש, שהרי כ"ה גם בב"י וכו', וכאמור]. ועיין במשנ"ב (סקמ"ד) אחר שהביא דעת הט"ז והמג"א שאוסרין, כתב שהגרי"א הכריע דהעיקר כהמחבר. (ובשעה"צ הוסיף דמשמע שם שהוא ג"כ מצדד כן להלכה).
 דלדעה ראשונה מותר גם לכתחילה להניח תפילין אצל המעות בשעת הדליקה, ע"כ. וכן עיקר לדידן.
 ודע, דמשנ"ת בפנים שהניח תפילין או איזה ספר, הנה בשו"ע נקט "תפילין", אולם נ"פ דל"ד הוא דמאי שנא. (ואפשר שנקט תפילין דאינו מוקצה, עיין לעיל סי' ש"ח מש"כ בזה).
 209. עיין בט"ז ומג"א, וה"ד במשנ"ב שם, וע"ע בכה"ח (אות פ"ו) שהביא כן בשם האחרונים, ונראה שנוטה כן להלכה, אולם כאמור לדידן העיקר כדעת מרן השו"ע, ובפרט שכן הכריע הגרי"א, וע"ע בב"י כאן.
 ועיין בכה"ח (אות פ"ז) שאם עבר והניחם בתוכו בשבת, שהניחן ע"י עכו"ם, מותר להציל המעות, ע"כ. אולם באופן שהניחם בעצמו כדי להציל משמע בפו' שאסור, וע"י לעיל.
 210. עיין בטור כאן שאסור, אולם בשו"ע סי"ז התייר, והובא סי"ז לעיל אחר ס"ב. ומה שהתירו לעיל בכתבי הקודש הוא להתיר אף בחצר שאינה מעורבת, וכאן הנידון בחצר המעורבת.
 אולם אף בכה"ג לא התירו אלא לצורך שהוא משתמש בו, שהרי לא התירו להוציא טבעת וכל חפצי היתר אחרים אלא בנצרכים לו, או עכ"פ דרך מלבוש (עיין לעיל סעיף י'). ודו"ק. ועפ"י כתבנו בפנים.
 211. שו"ע (סעיף י"ח) בשם גאון, שהתירו אמירה לגוי מפני בזיון כתבי הקודש (ואף שלא התירו אפילו לכרמלית, מ"מ באמירה קיל טפי). ודין הוא בכל הספרים, וכמש"כ במשנ"ב וכה"ח. ולכן אפילו שזה כרוך באיסור דאו' שעושה עקירה והנחה שרי [וא"צ לומר אם יקחנו מרה"י לרה"י בלא לעצור בנתיים דודאי שרי].
 212. משנ"ב להלן (סקס"ח) דמותר אפילו לומר לו בפירוש לכבות, ומקורו שם הוא מדהכא, שהותר להוציא לרה"י ע"י גוי (וע"ע כה"ח אות ק"ג). ואדרבה אם אפשר לעשות כן לכבות ע"י גוי, עדיף מאשר להוציא ע"י גוי, וכ"כ בתה"ל"ד.
 ולכא"ו י"ל דאם איתא הכי למה השו"ע לא הזכיר היתר זה, וי"ל דחדא מינייהו נקט (והדוגמא שהביא הוא מדברי הגאון, והשו"ע רק העתיקו), ועוד שאפשר ללמוד כן בקל וחומר, שהרי כיבוי קיל טפי.
 והנה היה מי ששאל דנימא שיוכל להכניס ספרי קודש לבית, וע"י יוכל לומר לגוי לכבות, וזו טעות, שהרי אדרבה אם אפשר להוציא הספרים צריך להוציא, ומה שהוסיף השואל לדמות לסעיף י"ז שמותר להניח תפילין בארנק כדי להצילו (ולפי השו"ע מותר אפילו אחר שפרצה הדליקה), הא לק"מ, דשאני התם שזה

וכאילו התנו ע"ז דמי [אבל אם למדו בהם כבר, אף הגליונות נתקדשו בקדושת הספרים]. והובא כ"ז במשנ"ב סק"נ ובה"ח אות צ"ה. (וע"ע שם כמה פרטים, וע"ע בשעה"צ שם). וה"ה בכל זה לענין נסורת היוצאת מקידוח הספרים שא"צ גניזה כל עוד שלא למדו בהם. ואמנם כיון שלא כולם עושים כן, אין זה כהתנו. מ"מ בגנזי הקודש פ"ה הביא מהגרי"א שהתיר בזה בחדשים. ועיין עוד בפוסקים בסימן קנ"ד שדנו אודות דפים שברפוס שגם כתוב עליהם דברי תורה, אך אין הם ראויים להיות כספר, וכן לוחות וצילומים למיניהם, ובמג"א (סק"ד) עמד בזה, ועיין במו"ק שם וש"א, והאריכו הפו' שאין להשתמש בהם תשיש מבוזה, אבל מותר לשרפן, ע"י בשו"ת מנח"י ח"א סימן י"ח. וכ"כ עו"א, ה"ד בפ"ת בסימן קנ"ד אות ט"ז, ובאג"מ ח"ד סי' ל"ט התיר ליתנם למיחזור, כיון שאין בהם שמות קודש, עיי"ש. ויש אוסרים בזה שיוכל לבא לשימוש מבוזה, וע"ע בצ"א ח"ג סי' א'. [אמנם כתבים שכתבו בכת"י, אף שלא לקיום, נ"ל שיש להזהר בהם טפי, ודלא כהצדקה ומשפט שהיקל בזה ג"כ, ובפרט שאינו טורח כ"כ וכו'].
 196. כנוצר לעיל בהקדמה, וע"ע בהערות שם.
 197. שו"ע (סעיף י"ג) בשם יש מי שאומר, ועיין בכה"ח (אות ע"א), ויבואר להלן בסוף ההלכה לענין מעשה, ובהערה שם.
 198. מג"א, ה"ד במשנ"ב (סקל"ט), וכ"כ עו"א ה"ד בכה"ח אות ע"ג.
 199. א"ר, ה"ד בשעה"צ (אות ל"ז, ולעיל באות נ"ט), ומשמע קצת שנוטה לדברי הא"ר, ושכן משמעות הפו' שאין לחלק, ובאמת שגם בסברא הדבר צ"ע לכאורה, שמאחר שכבר אינו ספר ובנייר בעלמא מהיכ"ת לעשות בדיו, אטו גם כל צורת הכתיבה וכל פרט שיהיה אפשר נעשה כן (ומה שהצריכו כן בשאר ספרים, הוא מ"מ משום שצורת ודרך הכתיבה הוא כשל ס"ת). ועיין בשבת (דף קטו): דאיכא מעלה בדיו שמתקיים, עיין שם בראשונים, וצ"ע. ומהשו"ע אין ראייה לנידוד. וע"ע גם בחזו"א (סימן ס' סק"ד) שציידד כהא"ר שבוה"ז אין נפ"מ, ובכל אופן יש להצילן.
 ולדינא, הנה כאמור השו"ע נקט לאיסור לגמרי, אולם הרי כתב כן בשם יש מי שאומר ולא בסתם, וכל כה"ג י"ל שלא הכריע הדין (וכה"ג טובא), אמנם לפעמים ה"ז הכרעה גמורה מעצם הדבר שלא הביא חולקים. ומה שכתבו בלשון יש, הוא לאיזו סיבה כגון שהיא דעה יחידה שלא נזכר בפו', או שיש איזה חולק ע"י. ועכ"פ מדלא הביא את החולק משמע דהכי ס"ל. וכיוצ"ב מבואר בכה"ח דלהלן אות פ"ח, כיעו"ש (וע"ע בספר יוסף טוהר בפתחה ג' בענין הרגשה בתרוה"ד), ודו"ק. וא"כ בפשטות כ"ה לדידן, אמנם כאמור דהאחרונים נטו לקולא. ולכאורה נראה איפוא דיש לסמוך על דעה אמצעית שהיא ממוצעת ביניהם, משא"כ לדעות האחרות, דהוי כעין ס"ס דלא כוותיה. ויל"ב.
 200. שו"ע (סעיף י"ב).
 201. כה"ח (אות ס').
 202. שו"ע (סעיף י"ג) בסתם, וכן הוא דעתו להלכה כידוע בכ"מ שסתם ויש הלכה כסתם, וכ"ה בכה"ח (אות ע"ט), ושכ"כ ביו"ד (סימן קע"ט סי"ב). וכן הסכימו האחרונים, כמובא במשנ"ב סקמ"ב, ובכה"ח שם.
 203. משנ"ב וכה"ח שם [ויעיין עוד בכה"ח (אות ע"ו) משם הברכ"י בשם פרי הארץ, שאלו הקמיעין בקדושה, וכתובים בשמות עסמ"ב (היינו שמות הוי"ה במילוי, כידוע) וכיוצא. אסור למחוק מהם אות, ובדואי דמצילין].
 204. משנ"ב (סקמ"א), וכה"ח אות ע"ה.
 205. כה"ח אות ע"ז ע"פ המבואר ביו"ד סי' קע"ט סי"ב שלהגן מותר, אבל שלא יחלה אסור. (וע"ע במשנ"ת במקומו בס"י שא סכ"ד). וע"ע בכה"ח (אות ע"ח) שצ"י מקומות שבהם הרב כתב קמיעין.
 206. כה"ח (אות ע"ז) בשם שעה"מ להאריז"ל, וע"ע שם שהזהירו

184. מסגרת השולחן סי' פ"ה סק"ב. וע"ע מש"כ שם. וכ"כ בשש"כ פמ"א הערה מ' בפשיטות. [ואפשר שאפילו להפיל את המזוזה בשינוי כגון במרפקו ג"כ אסור, וצ"ע].
 185. כן נראה עפמ"ש"כ בשו"ע (סעיף י"ח) שמותר לומר לגוי להוציא ספרים לרה"י, עיי"ש. (וע"ע בהערה הבאה).
 186. הנה בב"י (סוף סימן של"ד) הביא מחלוקת ראשונים בזה, שאמנם יש מתירים לכבות את הדליקה מפני כתבי הקודש, שהרי זה רק איסור דרבנן (דהא קיי"ל מלאכה שאצ"ל"ג פטור). אולם דעת שאר הפו' שלא להקל בה כלל, וכן מוכח בכל הפוסקים דלהלן שכיבוי גופיה לא התירו, רק הוצאה בעלמא, וע"ע בכה"ח להלן (באות ק"ג) בשם האחרונים, ודו"ק.
 187. כמבואר במשנ"ב להלן (סקס"ח), והזכרנוהו לעיל בהקדמה ב' לסימן של"ד, עיי"ש. וכן הבאנו להלן בסעיף י"ח, ועיין שם בהערה.
 188. כן נראה עפ"ד הבי"י בהא דסעיף כ' גבי גליונים, שבגמ' לא איפשיטא ואעפ"כ פסקו הפו' לאיסור, ותיירץ חדא דס"ל דלמעשה יש להתיר, ועוד דכיון דלא איפשיטא שוא"ת וכו'. ועפ"י נראה דה"ה בכל ספק, ודו"ק. והיא הערה חשובה ונצרכת לכו"כ פרטים בדין הצלת כתבי הקודש, שיש בהם כו"כ תנאים, והרבה פעמים אינו ברור ההיתר (כגון אם יש בס"ת פ"ה אותיות, ואם נחשב כתוב כתיקונו, וכיוצא). ודו"ק.
 189. עיין בשו"ע (סעיף י"ב), ובמה שביארנו לעיל בהקדמה ובהערה הראשונה שם, עיי"ש. ועיין בשו"ע כמה דוגמאות כגון עברי שכתבו תרגום וכו'.
 190. יש לציין שיש אופנים שלא התירו בהם לכתבן, וממילא אסור להצילם, וכגון מש"כ בשו"ע שמצילין תרגום שכתבו עברי, ועברי שכתבו תרגום, או בלשון אחר "שאותו העם בקיאים בו", וכתב המשנ"ב שם שאם העם אינם בקיאים בו שוב אסור להצילו [ועיין בב"ה"ל ד"ה בקיאים שכתב שדי בזה שהעם יודעים, אע"פ שיש מקצתן שאינם יודעים, וע"ע שם שמ"מ נכון שלא ללמוד בו מי שיוודע לשון הקודש], וע"ע לעיל בהלכה הקודמת ובהערה ראשונה ד"ה אמנם כמה נפ"מ.
 191. כנוצר לעיל בסוף ההקדמה, ועיין שם בהערה כמה פרטים נחוצים. וע"י בשולחן שלמה כאן מש"כ בזה שמותר כל חידו"ת, ונסתפק בדף שיש בו פסוק אחד, או בר"ך שמיה.
 192. שו"ע שם, ועיין במשנ"ב. וי"ל ע"פ טעמא דמילתא אמאי אין מצילין אותו כשאין בו פ"ה אותיות, הרי גניזה צריך, ואדרבה בגניזתו הוא חמור משאר ספרים של כתבי הקודש, והרי היסוד הוא מצד הקדושה שבכתב הקודש, ומוכח שהכל תלוי בכתבי הקודש, וי"ל שנחשב שלא הגיע למעלתו.
 193. שו"ע. ועיין ביו"ד סי' רע"ו מה הם השמות שאינם נמחקים, וע"ע שם בפו'.
 194. שו"ע להלן (סעיף כ'), וביאור המשנ"ב (סק"ג) דהיינו שנחתכו מן הספר. [נ"ב. ואם תקשה הא פשיטא, דהלא ה"ז גרע טפי מסי"ת עצמו שנמחק ולא נשארו פ"ה אותיות שאין מצילין, וק"ו בחתיכת גליון, ונ"ל דקמ"ל בזה רבותא, שאף שהוא בא מתוך ס"ת שלם, והו"א דנחשיבנו אגב אביו, ויצטרך להצילו, קמ"ל]. או שנמחק הספר ולא נשתיר בו פ"ה אותיות, שאז אול ליה קדושתו של הקלף שתחתיו, וגם הגליונים שסביביו, ע"כ. והנה כ"ז ביאר במשנ"ב, אמנם ע"י בב"י בביאורו השני דהויא בעיא דלא אפשיטא, ומחמת ספק אמרינן שוא"ת. [ועיין במשנ"ב שם שביאר דה"ה אם יש איזה כתב בס"ת, אך א"א ללקט ממנו פ"ה תיבות, דאזלא ליה קדושת הקלף שתחתיו והגליונים שסביבו] (וע"ע בשעה"צ אות מ"ד).
 195. כתבו הפו' שיש חרם שלא לקצץ גליון ספר אפילו כדי לכתוב עליו, אולם הספרים החדשים, וכן בתעשיות דפוס שעושים ספרים, מותרים לחתוך ולהשליכם, כיון שאדעתא דהכי עבדי,

ובזמנינו שיש מזווה בכל בית, מותר מן הסתם לומר לגוי לכבות²¹³.
כ"ה. כתבו הפוסקים שגוי שהביא ספרים בשבת למכור, ויש חשש שימכרם לגוי אחר ויקרעם או ינהג בהם מנהג בזיון ח"ו, מותר לישראל לקנותם ממנו בשבת, על ידי גוי שיפרע בעדו²¹⁴.

הקדמה

כ"ו. גרם כיבוי מותר, כמו שדרשו חז"ל לא תעשו כל מלאכה, עשייה אסורה הא גרמא מותר²¹⁵. וכן בכל המלאכות הדין כן²¹⁶. וכתבו הפוסקים שמכל מקום אינו מותר אלא במקום הפסד, אבל שלא במקום הפסד אסור²¹⁷. וישנם כמה אופנים בגדר גרמא²¹⁸. ונתבאר עוד דיני גרמא בסימן שט"ז.

כ"ז. שולחן או ארון שאחז בו האש בצידו האחד, מותר לפרוס עליו עור לח, או איזה דבר בצדו השני כדי שלא ישרף²¹⁹.

וכן מותר להפסיק בכלי מתכות וכדומה כדי שלא תתפשט האש, ואם אין לו כלי מתכות וכיוצא, מותר להגין בכלי עץ הקשים לעכב את האש מעט שלא יבעיר במהירות, ושמה בין כך ובין כך יבואו גויים ויצילו מאליהם, ואע"פ שגורם להבעיר אותם עצמם, מ"מ במקום הפסד התירו²²⁰.

ומותר לכפות כלי על הנר כדי שלא יאחזו האש בקורה או באיזה מדף, וכיוצא²²¹, אך ישאיר אור כדי שלא יכבה²²².

כ"ח. מותר לעשות מחיצה עם כלים מלאים מים בפני האש, ואפילו כלי חרס חדשים שבדאי יתקבעו כשתגיע אליהם הדליקה, משום שזה גרם כיבוי, ומותר במקום הפסד²²³, וכמו כן מותר למלאת שקיות או כלי פלסטיק במים ולהניחם גם כדי שיתקבעו מן החום, ויכבו את השריפה, ועיין בהערה²²⁴. ומחיצות משלג וברד יש אוסרים. ואינו מוכרח, ועיין בהערה²²⁵.

כ"ט. מלבד האופנים הנ"ל לגרום כיבוי, יש אופן נוסף להתיר במקום הפסד, על ידי שזילף מים כלפי מעלה ממש, כדי שיכבו את האש בירידתם מאליהם למטה על מקום הדליקה²²⁶.

ל. בגד שאחז בו האש מותר לפושטו ולהשתמש בו, ואינו חושש אם יכבה²²⁷, ואף אם הוא מתכוון לכך שיכבה מותר, אך יזהר שלא ירוץ ויקפוץ וינענע את עצמו אנה ואנה כדי שיכבה, וגם לא ינענע את הטלית כדי שיכבה, שהרי הוא מכבה ממש, ואסור²²⁸.

וכן ספר שאחז בו האש פושטו וקורא בו, ואם כבתה כבתה²²⁹, ומותר לומר לגוי לכבותה²³⁰.

ל"א. ובגד שאחז בו האש, מותר לשפוך על צידו השני יין או שאר משקין כדי שלא תתפשט האש, אבל מים יש להחמיר משום ששרייתו זהו כיבוסו²³¹, ויש מתירים לשפוך מים אם הבגד נקי מכל טיגוף²³².

לפותחו אח"כ, וסיים שיותר טוב שישים הקשר כלפי האש שישרף ג"כ, עכ"ד. ולכאוי צ"ע, הלא זה גופא שנשרף ה"ז נחשב כקשר לעולם, דהא אינו מותר אלא כלה, ואמנם לא דמי לזרקו לאשפה שהקשר נשאר קיים, שבזה פשוט לן לאיסור, וכמו שכתבנו בסי' ש"ז, ואילו כאן הוא כלה בעצמו. אך י"ל שגם זה אסור, דזהו עולמו שלו. ונראה שיש לסמוך. ואמנם י"ל שעשוי להשרף ועי"ז הוא מתנתק, וכה"ג מצאנו בסי' ש"ז שמתירים לקשור בגמי לח שעשוי להתנתק, עיי"ש. אולם י"ל דשאני התם שמתנתק מאליו מחמת טבעו.

225. עיין בתוס' סו"פ כירה (מז): שהביאו ב' תירוצים בזה, וע"ע בראשונים שם. ובכה"ח כאן (אות ק"ב) הביא משם האחרונים לאסור בזה, וכי לא התירו אלא בכלי שמפסיק בין המים לאש, משא"כ בזה. שו"ר בספר נשמת שבת סימן ס"ג שהביא מחלוקת התירוצים הנ"ל, ושמדברי המג"א נראה שסובר להחמיר, וכן נראה מהמשנ"ב והביה"ל, ודלא כהשו"ע הגר"ז, ולדינא כתב שמפני הפסד המפה ודאי אסור, אבל משום שריפת ביתו וכל רכושו המיקל יש לו ע"מ לסמוך, ועי"י קטן שרי לכתחילה, ע"כ. ויל"ע עוד בכ"ז דלכאוי האי מילתא תליא במחלוקת הפו' שהביא בב"י להלן בסעיף כ"ד אם מותר לשפוך מים על צד הבגד, עיי"ש. ואנן קיי"ל להתיר בזה, וכדלהלן, ואי"כ לדינא צריך להיות מותר, ודו"ק.

226. עיין שו"ת מנחת שלמה תנינא סי' ל"א שאלה ב' אות ב'.
 227. שו"ע (סעיף כ"ג). [ועיין בכה"ח (אות ק"ו) שהביא מספר פתח הדביר שתמה, איך לא חששו חז"ל לסכנת נפשות כשלושב את הבגד הבוער, שעלול להתפשט בו האש בכל בגדיו ושערותיו, ויבא לידי סכנה. וביאר דמייירי שאחז בה האש במקצת מאד, מעלה עשן כל שהוא, באופן שאם ישאר כך מקופל יעלה כשלהבת וישרף, משא"כ כשפושטה שאז כבה, עיי"ש. ובפשטות נראה עוד דלאו דווקא לענין שילבש אותה קאמר, דודאי יש לחוש בספק נפשות, אלא זה ללמד יצא, שמותר לטטוח אותה כמו שטיח בבית, או לכסות בה איזה כלי וכל כה"ג, שבזה הוא מציל מן הדליקה בצורת פשיטה, אבל לא בגופו].

228. הנה בשו"ע כתב בסתם להתיר, ושוב כתב שיש מי שאומר שצריך שלא יתכוון לכך, עיי"ש. ובט"ז כתב לאסור במתכוון, וע"ע מש"כ שם. אולם במשנ"ב (סקנ"ה) הביא מהאחרונים שהסכימו להתיר, וככל מה שכתבנו בפנים, וכ"ה בכה"ח אות ק"ט. והנה מהב"י כאן משמע לכאוי שמותר גם באופנים אלה שאינו מכבה אם אינו כדרך כיבוי, שהרי כתב בסו"ד משום דהוי כיבוי כלאחר יד (והכיסוי הוא כדי שלא יהיה נראה כמתכוין לכבות, וזה דלא כמש"כ המשנ"ב שאסור, ואכן יעוין במג"א (סקנ"א) שציין על הלכה זו שאסור לילך ולקפוץ וכו', וציין ע"ז ב"ח דלא כהב"י, עיי"ש. ומוכח שלפי הב"י מותר. (וע"ע גם בט"ז שחולק על הב"י בהבנת הטור אם הטור התיר גם במכוון עיי"ש, אמנם ברא"ש סימן ז' מבואר שמותר אף במכוון. ולכאוי ה"ה כך לדעת הטור והב"י.) ודו"ק.

אלא שלפי הב"י יהיה ההיתר רק באופן שקופץ ומנענע עצמו אנה ואנה, אולם באופן השני שמנענע את הטלית אה"נ שאסור, שהרי הוא כדרך כיבוי. ובאמת שבמג"א לא הזכיר פרט זה רק הדוגמא הראשונה, ועכ"פ כתבנו בסתמא שאסור אם הוא כדרך כיבוי, ולפי הענין.

אלא שבתח"ד מבואר בב"י שהזכיר הטעם דגרם כיבוי לדעת הראשונים, ומשמע דה"ט משום גרם כיבוי. וגם פשוט ההיתר בכ"מ הוא גרם, וצ"ע. וגם יל"ע אמאי נחשב גרם כיבוי, הרי באמת הוא נחשב כלאחר יד, וצ"ע.

ומי"מ האחרונים פסקו לאיסור, וכמש"כ המשנ"ב והכה"ח אות ק"ט בשם הרבה אחרונים. ומהב"י אין ראיה ברורה, ויש להחמיר.

229. גמרא, והובא במשנ"ב (סקנ"ה).

230. משנ"ב שם, וכנזכר לעיל סעיף י"ח, וע"ע להלן סעיף כ"ו.

231. עיין שו"ע (סעיף כ"ד) שהזכיר כך לדינא.

232. הנה בשו"ע שם הביא דעת המתירים, ואמנם לדינא פסק

עיי"ש). אולם הרבה פו' כתבו להתיר, וכן נתבאר במקומו. ואם הוא מתאדם דהוי מבעיר ממש, אסור. אמנם הוי גרמא ג"כ כנ"ל. וגם כן הרבה פעמים אינו פסי"ר. ועוד שאפילו במים דלהלן הם מתחממים, ואעפ"כ התירו באול"צ ועוד מן האחרונים דהוי מלאכה שאצל"ג.

221. רמ"א להלן (סעיף כ"ג), וע"ע שו"ע סו"ס רע"ז.

222. כן ביאר המשנ"ב שם, וע"ע גם במשנ"ב ר"ס רע"ח ובמש"ש.
 223. שו"ע שם [וה"ה כלי זכוכית]. ומבואר שאפילו שהוא מתכוון שיתבקעו מותר, וכמש"כ בביה"ל (ד"ה שודאי), עיי"ש. (וכ"כ כה"ח אות ק"א מהעו"ש). וע"ע באול"צ ועוד מן האחרונים דל"ח שגורם לבישול המים.

224. כ"כ בשש"כ ועו"א שמן האמור לעיל יש להתיר גם בזה. והנה ראיתי באול"צ (פמ"ג סי'ו) שכתב שעד כאן לא התירו אלא בכלי חרס וכיוצא, אבל כלי פלסטיק או ניילון שהם בעינים אסור, שהרי יש בזה גם משום גרם הבערה, ומלאכה זו צריכה לגופה, שהרי הוא צריך שימסו כלים אלו ויצאו המים, עיי"ש. אולם הדבר צ"ב, דהלא כפי שנתבאר לעיל בהקדמה אין חילוק בין המלאכות, וכמו שהתירו גרם כיבוי, ה"ה שיהיה מותר גרם הבערה. ואין לחלק בין תרי גרמא לתרי גרמא (וע"ע בשו"ת כתב סופר סימן נ"ה ובמהר"ם שיק סימן רנ"ו).

והנראה ברור בביאור כוונת האול"צ שבדאי אין חילוק בין גרם כיבוי לגרם הדליקה, וכל כוונת האול"צ הוא לומר שגרם לא הותר אלא באינה צריכה לגופה, וכמו שהוא בדרך כלל בכיבוי (אף שהלשון באול"צ לא ברור כ"כ, מ"מ יל"פ כן). וזהו מה שכתב באול"צ שיש להשיב על הביה"ל, והיינו שהביה"ל כתב דל"ד כיבוי שהוא אצל"ג, ורצונו לומר שאפילו במלאכה הצל"ג מותר, ועי"ז פליג האול"צ שבצל"ג אסור. אולם לכאורה דברי הביה"ל ברורים, שהרי גרמא שהותר זה דין גמור, ובדאי שאף בצל"ג מותר, שהרי הגרם הוא המותר, מה שבאותו עשייה אסור [שהרי כך דרשו בגמרא (בדף קט):] עשייה אסורה גרמא מותרת, ומשמע שבאותו אופן שאסור העשייה מותר הגרמא, ואף בצריכה לגופה].

והנה יעוין בכה"ח (אות ק"ד) בשם המאירי שאם לא מצא איזה כלי עם מים כדי להפסיק, ואין לו מתכת להפסיק, מותר להפסיק את האש בכלי עץ קשים, כדי לעכב את האש וכו', דאע"פ שגורם להבעיר את גופם, במקום פסידא התירו, ע"כ. הרי מבואר שגרם הבערה ג"כ הותר. וכפי האמור אף האול"צ מתיר בגרם הבערה, ולא אסר אלא בצל"ג. והתם בנידון הכה"ח מהמאירי אצל"ג ולכן מותר. [וראיתי בספר נשמת שבת סימן ס' שדן לגבי החושש שיפול הנר על השולחן, ומביא עיצה להניח כלי מלא מים מכוסה בפלסטיק, והנר ינקוב הפלסטיק ואח"כ יפול למים ויכבה, ושם בסו"ד דן שאין לאסור מצד שאף הפלסטיק עצמו נשרף וכו'. ודן מצד גדרי גרמא וכו'. ועי"ע שם להלן בסימן ס"ו שהתיר לשים פלסטיק מלא מים כנגד הדליקה וכו', עיי"ש בשם האחרונים].

ויש להעיר מכל מקום לדעת המתירים, שלכאוי צריך להזהר שלא יעשה קשר בקצה השקית, שאף שהוא ג"כ נשרף, מ"מ ה"ז בכלל קשר העשוי לעולם, וכמשנ"ב במקומו בסי' ש"ז גבי קשר הנשאר עד שיתבלה שנחשב קשר של קיימא שזהו עולמו. ומעתה חשבתי לדון מטעם אחר שאסור לעשות כן בשבת, שהרי כל המלא שיקית מים, הדרך היא לקושרה קשר של קיימא, וכבר כתבו הפו' שאסור לעשות דבר שרגיל לקשור, שמה יקשור בשבת. אולם אפשר שאין זה בדווקא, ויש אפשרויות סגירה אחרות, אולם ז"א, דהא מ"מ דרכו לקשור. ויותר נ"ל לפמ"ש"כ בסי' ש"ז בגדר הקשר האסור, ש"י"א שקשר ע"י השקית עצמה כמו חוט בעצמו אינו בכלל האיסור, וכבר הערנו שם שאפשר שחשש זה שכתבו הפו' לאסור בדבר שדרך לקשור אותו, אינו לדעת מרן השו"ע שסובר שצריך ג"כ קשר אומן בשביל שיהיה איסור דאו', וממילא אין לגזור גזירה לגזירה. ואכ"ל. וצ"ע בזה. דבפשטות קיי"ל לאסור בזה מצד קשר. ושוב ראיתי בספר נשמת שבת סימן ס"ו שנרגש בזה מדין קשר, והזהיר שיעשה קשר עניבה, או שיקשור על דעת

סוג היתר שמצאנו שהתירו בו, כגון ככר ותינוק שהתירו למת (וכמש"כ בסימן ש"א), וה"נ התירו בנידו"ד, אולם לחדש היתר מחודש כזה, ודאי אין להתיר.

ויש להסתפק גם כאשר יש לו כתבי הקודש, שאם זה חצר מעורבת הרי בודאי צריך להוציא לשם, ולא לומר לגוי לכבות וכנ"ל, ויש להסתפק כאשר צריך להוציא לחצר שאינה מעורבת אם עדיף מאשר לומר לגוי. ושו"ר שנחלקו האחרונים אם עדיף להוציא כתבי הקודש לכרמלית (וה"ה רה"ר שלנו בזה"ה), או שעדיף לכבות ולא להוציא לרה"ר אף שבזה"ה, והובאו דבריהם בפס"ת בהערה ה'. ויש להאריך בזה בכמה פרטים.

213. כן העיר בשולחן שלמה.

ועיין בשולחן שלמה שם שאף שאפשר לומר לגוי לכבות, מ"מ אין לומר לו להוציא את המזווה אם היא מחוברת לקיר, שהרי יש בזה סותר [נ"ב. עיין בזה בדברינו בסי' ש"כג].

אמנם אם אין אפשרות אלא להוציא את המזווה, כגון שהאש התפשטה, יש להתיר, שהרי לא גרע מהוצאה לרה"ר שמותר, וה"נ יש להתיר. ואדרבה לכאוי הוי סותר שלא ע"מ לבנות שזה רק איסור דרבנן, ואדרבה עדיף שיעשה כן, מאשר שיכבה דהוי מלאכה שאצל"ג שהיא חמורה טפי משאר איסור דרבנן. וי"ל דמייירי שבדעתו אח"כ להחזיר שם את המזווה, ומייירי שלא נשרף הבית כליל, ודו"ק.

214. כה"ח (אות צ"ד) בשם הגר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים, ולכאוי הא פשיטא כמבואר בסי' ש"ז ס"ה, וקל וחומר בנידו"ד, ויל"ב. ועי' ביו"ד סי' רפ"א ס"א, ובאחרונים שם (וקול יעקב) באיזה אופן מותר.

215. שבת (דף קכ.). ושו"ע להלן סעיף כ"ב.

216. כן העיר בביה"ל (ד"ה דגרם כיבוי הוא), שלא רק במלאכת כיבוי אמרינן כן, שבזה בלא"ה פטור, שהרי היא מלאכה שאצל"ג, אלא גם בשאר מלאכות.

217. כן כתב ברמ"א (שם). ומקורו מד' המרדכי. וע"ע בחי' רע"א כאן (סק"ב) שהסכים כן להלכה. [ועי"ע בכה"ח אות ק"ה מש"כ מהא"ר]. ועי"ע במה שהזכרנו בזה לעיל בסי' שט"ז בדין גרמא באיסור נטילת נשמה. ועי"ע שם בסופו בכללי הדינים. - ובענין גרם כיבוי יעוין עוד בהל' יו"ט סי' תקי"ד ובמשנ"ב ובשעה"צ שם ועוד באחרונים.

218. יש לציין בזאת למבואר בב"י כאן שדן גבי נתינת מים על טלית, שיש שאסרו בזה, כמו שאסרו ליתן כלי מלאכה מים תחת הניצוצות מפני שהוא מכבה, אולם הב"י כתב דשאני התם שאין שום הפסק בין האש לבין המים, ולכן הוי כמכבה ממש ולא כגורם, משא"כ בטלית שאין המים מכבים את האש, אלא מונעים אותו שלא יתפשט, ועי"ע בשו"ע סעיף כ"ד, ובמשנ"ב שם.

219. שו"ע (סעיף כ"ב).

ולענין איסור מוקצה בעור לח, יעוין לעיל בסימן ש"ח סעיף כ"ה, ועיין בכה"ח כאן (אות ק') שכתב שלדעת האוסרים שם צריך לומר דמייירי הכא שחשב לישב עליו מבעוד יום, עיי"ש. אי"נ י"ל דמייירי שמתלטל אותו בגופו וכלאחר יד.

220. כ"כ המאירי בשבת (קכ.). וה"ד בכה"ח (אות ק"ד). ויש לציין, א'. שמבואר בדבריו שכ"ז דווקא כשאין לו כלי מתכות ושאר כלים המונעים את האש, אמנם בשלמא מתכת ודאי עדיף שאינו גרם כלל אלא מותר לכתחילה, אולם כשיש לו כלים מלאים מים הוי ג"כ גרמא. ונראה איפוא שבכה"ג אין עדיפות בין כלים מלאים מים לעצים הקשים. ב. שזה בכלי עץ מיוחדים הקשים, שאין האש שולט בהם בקל (ובנוסף לזה הגירסא במאירי הנד"מ היא "שאפשר" שהאור שולט בהם, וא"כ י"ל שדווקא כשאינו פסי"ר הותר, וצ"ע. ומ"מ הלא הוי גרמא. וגרמא הותר, וכדלהלן בסעיף כ"ג בהערה, עיי"ש. ודו"ק.

ובעיקר הדבר שמותר לשים הפסק של מתכת, יש לציין דבמשנ"ב סי' רע"ז סק"ב סק"ג הזהיר במתכת בסק"ג חשש לאיסור מבעיר של המתכת עצמה (עי' בר"ס ש"י"ח ובדברינו שם גם בסוה"ס,

וגם אם המים מתפשטים על פני הבגד עד שבאים כנגד האש ומכבים אותה, מותר²³³.
ל"ב. מן האמור לעיל יש ללמוד, אודות נר שנפל על המפה והתחילה לבעור, ישפוך יין או שאר משקים מצד האחר של המפה, וקצת רחוק מן האש, כדי שכשיגיע האש לשם יכבה, ואם המפה נקיה יש מתירים אפילו במים²³⁴.
 וישנה אפשרות לאחוז את המפה בקצה, ולהוציאה לחוץ, או להניחה בכיור או באמבטיה (כשהם יבשים), וכדו' באופן שלא תתפשט האש, אך יזהר לאוחזה באופן שעל ידי הגבתה לא תתפשט יותר, והרי זה בכלל איסור מבעיר²³⁵.
 וכן הדין לגבי נר שנפל על השולחן, שמותר לסלקו, אולם יש להזהר באיסור מוקצה, עיין בהערה²³⁶.
ל"ג. נר דולק שנפל על המפה או על השולחן, מותר לנער את המפה, או להטות את השולחן כדי שיפול הנר, ואפילו אם הוא דולק מותר, ובלבד שלא יתכוון לכבות²³⁷. ויש לנער את הנר מן המפה בנחת שלא יכבה בודאי²³⁸, וטוב לעשות על ידי גוי אם אפשר²³⁹.
 ואם יש חשש דליקה, יש להקל גם לטלטל את הנר בידים ולהעבירו למקום אחר²⁴⁰. אבל אסור לכבות, אם אין חשש סכנה או נזק רבים²⁴¹.
 וכן ניצוץ של אש שנפל על מפה או בגד, מותר לנער מן המפה או הבגד²⁴², אבל אסור לכבות²⁴³.
ל"ד. קטן שבא לכבות את הדליקה צריך למחות בו²⁴⁴, בין אם הוא מכבה דליקה בבית אביו, ובין אם הוא מכבה דליקה בבית האחרים²⁴⁵, ואפילו הוא קטן שלא הגיע לחינוך²⁴⁶.
 אמנם אם הוא קטן שאינו בר הבנה להבין שאסור לעשות (והוא כבן 2-3 שנים), אין צריך להפרישו בעל כורחו אפילו באיסור תורה²⁴⁷.

אמירה לגוי שיכבה

ל"ה. אסור לומר לגוי שיכבה את הדליקה בשבת²⁴⁸, אבל ישנם אופנים שאפשר להודיעו שיכבה, וכמו שיבואר בהלכה הבאה.
 ובכל אופן אם הגוי בא לכבות מעצמו אין צריך למחות בו²⁴⁹, ואפילו הוא עבדו המושכר לו לזמן, אין צריך למחות בו²⁵⁰, אבל אסור לזרום שיכבו, אף כשבאו מתחלה מעצמם²⁵¹.
 ואם הגוי בא לשאול אם רוצים שהוא יכבה, אין אומרים לו לכבות, אבל אפשר לומר לו תעשה כפי רצונך²⁵².
ל"ו. אמירה לגוי שיכבה את הדליקה אסורה, אפילו שיש הפסד ממונך²⁵³, אבל ישנם כמה אופנים להודיע לגוי שיכבה, וכמו שיבואר:

להחמיר. אולם יש שכתבו להתיר בזה, ואף בדעת השו"ע, וכמו שהזכרנו לעיל בסי' ש"ב ס"ט, ולכן הזכרנו דיעה זו, ונפ"מ שבמקום צורך גדול אפשר שיש לסמוך על המתירים, ואכן יעוין בכה"ח (אותיות ק"י-קט"ו) בשם האחרונים שאין הכרח לאיסור בזה, ובפרט אין למחות ביד העושה כן, כיעו"ש, ויל"ב. אולם לכתחילה הלא יש להחמיר באיסור תורה, וא"כ יש לאסור. וגם הביה"ל (בסימן ש"ב) אחר שהביא דעת הגר"א והאחרונים שבבגד נקי יש להקל, כתב שמ"מ למעשה יש להחמיר. ושוב ראיתי בספר נשמת שבת סימן ס"ח שכתב שאם אין לו שאר משקין יש להקל אף במים אם הבגד נקי, ושם בפנים הדברים ציין לדברי הביה"ל משם הגר"א והא"ר שכתבו להקל, אולם הוא גופיה העיר שהביה"ל עצמו כתב להחמיר למעשה, ועוד כתב לצרף דעת הא"ר בסי' ש"ט ס"ט דכששורה רק חלק מן מיעוט הבגד לא אמרין גביה שרייתו זהו כיבוסו, והוא במשנ"ב שם סקני"ט שבמקום הדחק יש לסמוך ע"ז, ובשעה"צ כתב שיש לצרף דעת הסמ"ג דבכלל לא אמרין שרייתו זהו כיבוסו כשאינו מכוון לכבסו, אחר שלרו"ח לא אמרין שרייתו זהו כיבוסו בבגד נקי, וע"ע שם מה שדן בחשש דסחיטה, עיי"ש. אמנם מש"כ לדון בחלק מן הבגד, יש לדון בזה באופן שהוא קרוב לאש, שה"ז נחשב כמו בכל הבגד, ומה שבאש ודאי לא נחשב חלק אחד עם המפה, ויל"ב. [וגם ציין לדברי המשנ"ב בהקדמתו שכתב בפשיטות שכאשר נדלקה המפה ישפוך "מים" על המקום, עיי"ש. ואם זה אסור הול"ל שישפוך "משקה", ודו"ק].
 ויש לציין בזאת מה שכתבנו במקומו (וכ"ה בסי' ש"ב וסי' ש"כ), שנראה עפ"י הראשונים דלא חיישינן בשרייתו זהו כיבוסו אלא באופן שיש בבגד הנקי שחוריות כל שהיא, אבל בנקי ממש, וכגון שעלה מן הכביסה בודאי אין חשש זה, ולכו"ע מותר לשרותו במים, ואין בו חשש של שרייתו זהו כיבוסו. [ובכלל בדי"כ אין לו ענין בתוספת ניקוי שיכולה להיות אף באופן הנ"ל ולא ניח"ל, ולעולם אינו אסור מה"ת].
 233. כן נ"פ שהרי מ"מ הוי גרמא, והוספנו זאת מפני שהוא מצוי בכל בגד שהמים מתפשטים בו, ואעפ"כ שרי.
 234. כמו שנתבאר, וע"י בהערה שלפני הקודמת.
 235. כן עורר בספר נשמת שבת סימן ס"ז, ושם כתב להתיר בזה ע"י שנים שיאחזו במפה משני צדדיה, אולם באמת אפילו באחד שרי, אך יזהר שיאחזו באופן שלא יגדל האש, ועכ"פ שלא יהיה פסיק רישא לכך.
 ומ"מ הוספנו שכל זה בתנאי שהכיור והאמבטיה יבשים, דאל"כ הוא כמכבה בידים, ועוד יש לדון מצד שרייתו זהו כיבוסו, אך זה ל"ק דהוי דרך לכלוך. [ואולי גם יש לחוש לאיסור מבשל את המים, אף שיש צדדים להקל כלאח"י וכו', עמשנ"ת בסי' ש"ח בסעיף ד' גבי מים הניתזים על פלטה ועוד, עיי"ש. וש"י הלום באול"צ פמ"ג תשו' ו' שאין חשש בבישול המים בכלים מלאים מים, דהוי מלאשצ"ל, עיי"ש. ועו"י"ל בזה].
 236. עיין בספר נשמת שבת סימן ע"ד שדן להתיר הוצאת השולחן שנשרף לחוץ וכו'. אמנם כ"ז כשאין בו חשש מוקצה, שהרי נרות שהיו על השולחן נעשה השולחן בסיס לאיסור, וא"כ אסור לטלטלו (אמנם זה תלוי בדברי הפו' שהבאנו להלן בהלכה הבאה שיש מתירין מוקצה במקום הפסד, עיי"ש, וה"ה כאן. אמנם לכתחילה יש לעשות בדרך הקלה והברורה טפי). אמנם אם יש עליו דברי היתר בביה"ש"מ, כגון חלות, ה"ז מותר בטלטול, ואם אין עליו דברי היתר אפשר לעשות בדרך היתר, ע"י טלטול בגופו או כלאחר יד.
 237. כ"ז כמבואר בשו"ע (סימן רע"ז ס"ג) גבי שכח נר על הטבלא, ועיין שם שכ"ז בנר שעוה, אבל בנר שמן יש חשש של מכבה ומבעיר בהטיית השמן.
 238. עפ"י המשנ"ב (שם סק"ד) בשם המאירי שדווקא אם מנער בנחת מותר, שאם לא כן ה"ז פסיק רישא שיכבה ואסור, וכ"מ במהרי"ל, עיי"ש (וע"ע שם דהיינו שמתה את הטבלא ומורידו לארץ ואח"כ מנערו), ויש לבאר שכבר נתבאר במקומו שפסיק רישא היינו כשבודאי יעשה האיסור, ולפ"ז אם אינו בחזק כ"כ

שעשוי להכבות בודאי על ידי הרוח, מותר. ואם הוא בודאי יכבה, אסור.
 239. כמש"כ הרמ"א שם. וטוב לעשותו ע"י גוי במקום שא"צ כ"כ, ע"כ. וע"י במשנ"ב שם שאם אין גוי יעשה ע"י קטן, עיי"ש. ויש להעיר שכ"ז לחומרא ולא מדינא.
 240. עפ"י המתירים טלטול מוקצה במקום שיש חשש דליקה, וכמבואר בשו"ע לעיל סעיף ב', ובמשנ"ב שם סק"ז וכן בסקנ"ג. וכ"כ בשש"כ פמ"א ס"ז. איברא שיש אסורים וכמשנ"ת לעיל, ואדרבה יעוין במשנ"ב להלן (סקע"ח) שצריך כפרה על טלטול נר בשבת משום הפסד ממון, עיי"ש. מ"מ השארנו ד"ז במקומו, דבזה"ז יש לחוש בדרך כלל לסכנה, ואף אם אין שום נזק ולא סכנה כמו שהזכרנו בפנים ג"כ יש להתיר, ויש בזה כמה טעמים, והעיקר משום שמצוי בזה חשש סכנה אף אם אינו נראה לעין, ובפרט שכרוך בזה צער נפשי שעלול להביא לידי סכנה, ובפרט בזה"ז (ועיין בשש"כ בריש הל' דליקה ובהערה שם, ודו"ק). ושפיר יש לסמוך על המתירים. שו"ר אח"כ בספר נשמת שבת סימן ע"ה שכתב דבפשיטות היה נראה לאיסור באופן שאין בדליקה פיקוח נפש, ושוב כתב דיש לצדד להקל, א' ע"פ הראשונים שהובאו בשו"ע ס"ב בשם י"א שמותר לטלטל מוקצה מפני הדליקה וכו', וא"כ ה"ה בנידו"ד. ויל"ב. ב' שיש אומרים (בכלכלת שבת) שלכו"ע מותר לטלטל מוקצה במקום הפסד, ומש"כ בשו"ע ס"ב שיש אסורין, הוא דווקא כשיש שריפה, ושמה יבא לכבות, משא"כ כשאין חשש שריפה, עיי"ש. ומ"מ הנכון ביותר שיסלק את הנר בין אצבעותיו דהוי טלטול בגופו וכדו'.
 241. כנזכר בהקדמה ב'.
 242. כדן נר הנזכר לעיל. (וכ"כ בא"א מבוטשאטש מה"ת סכ"ג, וכ"כ בכה"ח כאן אות ק"ח).
 243. הנה בכיבוי הניצוץ יש מי שמתיר, כל עוד שהאש לא אחזה במפה (וכיעוין בדעת סימן רס"ה ש"ד בשם הבשמים ראש סי' קצ"ד כשאינו ראוי לפחמים, לכו"ע אינו אלא דרבנן, וע"ע בסי' נשמת שבת סי' צ"א צ"ב), אולם מכמה דוכתי מוכח שכיבוי ניצוץ אסור, כמו כיבוי אש בעלמא, שהרי אסור בגרמא דשבת (מ"ז): נתינת כלי עם מים תחת הנר לקבל בו הניצוצות, ופירשו המפרשים משום איסור מכבה, כיעו"ש. וכ"כ כל הפו' בסימן רס"ה שאסור ליתן כלי תחת הניצוצות משום איסור כיבוי (וכן העיר בזה הגרש"ז, ה"ד בשש"כ פמ"א הערה ס"ב, וע"ע שם בהערה, ואמנם בעיקר ההוכחה מדין הניצוצות הנ"ל עיין שם מה שהעירו מהו גדר הניצוצות הללו, שמוכח בודאי שאינו ניצוץ בעלמא, ויל"ב). ובעצם הספר שו"ת בשמים ראש כבר ידוע שפקפקו עליו הפו'. ועכ"פ בנידו"ד אין להקל כלל. וכן מתבאר מדברי הכה"ח (אות ק"ח) שמותר רק לנער את הניצוץ, אבל לכבות אסור.
 244. שו"ע (סעיף כ"ה), משום שקטן אין לו שיקול הדעת לעשות אדעתא דנפשיה לקבל שכר וכדו', אלא הוא עושה לדעת אביו (כ"כ המג"א בשם הפו', וה"ד במשנ"ב סק"ה, וע"ע בט"ז באו"א). וכתב המג"א שם שאפילו למ"ד שכיבוי שהיא מלאכה שאצ"ל"ג הויא איסור דרבנן גרידא, מ"מ צריך למחות בידו, עיי"ש. (ועיין גם בסימן שמ"ג סק"ג לגבי כל איסור דרבנן). וע"י בחי' רע"א שביאר בזה שאסור לכו"ע, כיון שכל עשייתו הוא לצורך הגדול (ועיין בזה ברמ"א ובמשנ"ב בסי' שמ"ג). וע"ע בנשמת שבת סי' ק"ט שלא דווקא אביו, אלא גם אחרים צריכים למחות בו. (וכה"ג במשנ"ב להלן סי' שס"ב סקמ"ד). וע"ע שם בסי' ק"כ שאף שמכבה דליקה של אחר, לא של אביו, אסור, עיי"ש. וע"י בזה בשעה"צ אות נ"ד. ואמנם אם הקטן אינו יודע שעושה טובה לאביו י"ל דמותר, דכה"ג מוכח ביבמות (קיד). גבי אבידת המפתחות, אולם שם אין ההיזק ניכר כלל וגם אינו מודיעו כלל, אבל כאן שההיזק ניכר אסור. כן ביאר הב"י לדעת הרמב"ם. אולם הרי"ף והרא"ש סתמו, וכ"כ בשו"ע בסתמא, שצריך למחות בכל אופן, מאחר שאין לו שיקול הדעת, וכן כתבו המפ'. וע"ע בנשמת שבת סו"ס ק"ח. וע"ע שם בסימן קכ"ג גבי קטן המכבה דליקה בחדרו, או בגלל משחקיו

שעשוי להכבות בודאי על ידי הרוח, מותר. ואם הוא בודאי יכבה, אסור.
 239. כמש"כ הרמ"א שם. וטוב לעשותו ע"י גוי במקום שא"צ כ"כ, ע"כ. וע"י במשנ"ב שם שאם אין גוי יעשה ע"י קטן, עיי"ש. ויש להעיר שכ"ז לחומרא ולא מדינא.
 240. עפ"י המתירים טלטול מוקצה במקום שיש חשש דליקה, וכמבואר בשו"ע לעיל סעיף ב', ובמשנ"ב שם סק"ז וכן בסקנ"ג. וכ"כ בשש"כ פמ"א ס"ז. איברא שיש אסורים וכמשנ"ת לעיל, ואדרבה יעוין במשנ"ב להלן (סקע"ח) שצריך כפרה על טלטול נר בשבת משום הפסד ממון, עיי"ש. מ"מ השארנו ד"ז במקומו, דבזה"ז יש לחוש בדרך כלל לסכנה, ואף אם אין שום נזק ולא סכנה כמו שהזכרנו בפנים ג"כ יש להתיר, ויש בזה כמה טעמים, והעיקר משום שמצוי בזה חשש סכנה אף אם אינו נראה לעין, ובפרט שכרוך בזה צער נפשי שעלול להביא לידי סכנה, ובפרט בזה"ז (ועיין בשש"כ בריש הל' דליקה ובהערה שם, ודו"ק). ושפיר יש לסמוך על המתירים. שו"ר אח"כ בספר נשמת שבת סימן ע"ה שכתב דבפשיטות היה נראה לאיסור באופן שאין בדליקה פיקוח נפש, ושוב כתב דיש לצדד להקל, א' ע"פ הראשונים שהובאו בשו"ע ס"ב בשם י"א שמותר לטלטל מוקצה מפני הדליקה וכו', וא"כ ה"ה בנידו"ד. ויל"ב. ב' שיש אומרים (בכלכלת שבת) שלכו"ע מותר לטלטל מוקצה במקום הפסד, ומש"כ בשו"ע ס"ב שיש אסורין, הוא דווקא כשיש שריפה, ושמה יבא לכבות, משא"כ כשאין חשש שריפה, עיי"ש. ומ"מ הנכון ביותר שיסלק את הנר בין אצבעותיו דהוי טלטול בגופו וכדו'.
 241. כנזכר בהקדמה ב'.
 242. כדן נר הנזכר לעיל. (וכ"כ בא"א מבוטשאטש מה"ת סכ"ג, וכ"כ בכה"ח כאן אות ק"ח).
 243. הנה בכיבוי הניצוץ יש מי שמתיר, כל עוד שהאש לא אחזה במפה (וכיעוין בדעת סימן רס"ה ש"ד בשם הבשמים ראש סי' קצ"ד כשאינו ראוי לפחמים, לכו"ע אינו אלא דרבנן, וע"ע בסי' נשמת שבת סי' צ"א צ"ב), אולם מכמה דוכתי מוכח שכיבוי ניצוץ אסור, כמו כיבוי אש בעלמא, שהרי אסור בגרמא דשבת (מ"ז): נתינת כלי עם מים תחת הנר לקבל בו הניצוצות, ופירשו המפרשים משום איסור מכבה, כיעו"ש. וכ"כ כל הפו' בסימן רס"ה שאסור ליתן כלי תחת הניצוצות משום איסור כיבוי (וכן העיר בזה הגרש"ז, ה"ד בשש"כ פמ"א הערה ס"ב, וע"ע שם בהערה, ואמנם בעיקר ההוכחה מדין הניצוצות הנ"ל עיין שם מה שהעירו מהו גדר הניצוצות הללו, שמוכח בודאי שאינו ניצוץ בעלמא, ויל"ב). ובעצם הספר שו"ת בשמים ראש כבר ידוע שפקפקו עליו הפו'. ועכ"פ בנידו"ד אין להקל כלל. וכן מתבאר מדברי הכה"ח (אות ק"ח) שמותר רק לנער את הניצוץ, אבל לכבות אסור.
 244. שו"ע (סעיף כ"ה), משום שקטן אין לו שיקול הדעת לעשות אדעתא דנפשיה לקבל שכר וכדו', אלא הוא עושה לדעת אביו (כ"כ המג"א בשם הפו', וה"ד במשנ"ב סק"ה, וע"ע בט"ז באו"א). וכתב המג"א שם שאפילו למ"ד שכיבוי שהיא מלאכה שאצ"ל"ג הויא איסור דרבנן גרידא, מ"מ צריך למחות בידו, עיי"ש. (ועיין גם בסימן שמ"ג סק"ג לגבי כל איסור דרבנן). וע"י בחי' רע"א שביאר בזה שאסור לכו"ע, כיון שכל עשייתו הוא לצורך הגדול (ועיין בזה ברמ"א ובמשנ"ב בסי' שמ"ג). וע"ע בנשמת שבת סי' ק"ט שלא דווקא אביו, אלא גם אחרים צריכים למחות בו. (וכה"ג במשנ"ב להלן סי' שס"ב סקמ"ד). וע"ע שם בסי' ק"כ שאף שמכבה דליקה של אחר, לא של אביו, אסור, עיי"ש. וע"י בזה בשעה"צ אות נ"ד. ואמנם אם הקטן אינו יודע שעושה טובה לאביו י"ל דמותר, דכה"ג מוכח ביבמות (קיד). גבי אבידת המפתחות, אולם שם אין ההיזק ניכר כלל וגם אינו מודיעו כלל, אבל כאן שההיזק ניכר אסור. כן ביאר הב"י לדעת הרמב"ם. אולם הרי"ף והרא"ש סתמו, וכ"כ בשו"ע בסתמא, שצריך למחות בכל אופן, מאחר שאין לו שיקול הדעת, וכן כתבו המפ'. וע"ע בנשמת שבת סו"ס ק"ח. וע"ע שם בסימן קכ"ג גבי קטן המכבה דליקה בחדרו, או בגלל משחקיו

[א. מותר לומר בפני הגוי "כל המכבה אינו מפסיד" ²⁵⁴, ואפילו הוא עבדו המושכר לו לזמן ²⁵⁵, אבל אם הוא אומר בלשון נוכח "אם תציל לא תפסיד", נחלקו האחרונים אם מותר, ויש להחמיר ²⁵⁶.
 ב. אם הגוי לא נמצא כאן, מותר לקרוא לו שיבא, אע"פ שבודאי הוא יכבה כשיבא ²⁵⁷, ואף מותר לומר לו אחר שהוא בא, ש"כל המכבה אינו מפסיד" ²⁵⁸.
 ג. מותר לומר לגוי שיש דליקה, וממילא יבין הגוי ויכבה ²⁵⁹, והוא הדין שמותר היהודי למכבי אש שהם גויים ²⁶⁰.
 ד. אם יש בדבר צורך קטנים שאין להם היכן לישן, או מה לאכול וכיוצא, וכן לצורך חולה שאין בו סכנה, מותר לומר לגוי לכבות ²⁶¹. ועיין בהערה לענין צורך מצוה ²⁶².
 ה. אפשר שמותר לאדם אחר שאינו בעל הבית לומר לגוי שיכבה את הדליקה בבית חברו היהודי ²⁶³.
 ודע, שכל האמור בדליקה, כך הדין לגבי כל היזק הבא פתאום, כגון שנתרועעה חבית של יין, שמותר לקרוא לגוי שיצילנה ²⁶⁴, ואפילו אם נודע לו מערב שבת שיש היזק ונשתהה עד שבת, ג"כ מותר באופנים הנזכרים ²⁶⁵.
ל"ז. מיהם חשמלי שנתרוקן ממיו, או שנתחמם הרבה, ויש חשש שיתקלקל, יש להקל לומר לגוי לכבות ²⁶⁶, ומ"מ יותר טוב לעשות בדרכים הקלות יותר, עיין בהערה ²⁶⁷.
ל"ח. ודוד חשמלי (בוילר) דינו ככל האמור שמותר לומר לגוי לכבות אם חושש שישרף. וכל שכן אם יש חשש סכנה שהוא יתפוצץ ויזיק במימיו החמים, שמותר לומר לגוי לכבות. ואף היהודי בעצמו מותר לו לכבות, כדי שלא יזיק, וכמבואר בהלכה הבאה ²⁶⁸.
 אך יש לדעת שבדרך כלל כיום יש טרמוסטט, וממילא אין חשש שיתקלקל ולא שיזיק, ולכן אסור לכבותו בשבת ²⁶⁹.
ל"ט. גחלת המונחת במקום שמצויים רבים ויכולים להנוק ממנה, מותר לכבותה בשבת, בין גחלת של מתכת ובין של עץ ²⁷⁰, ועיין בהערה ²⁷¹.
 ומכל מקום אם אפשר לפנותה למקום אחר שאין רבים מצויים בה, הרי זה עדיף יותר מאשר שיכבה ²⁷², אמנם אם זה ברשות הרבים אסור לטלטל, אבל אפשר לטלטלה פחות מד' אמות ²⁷³.
 וחלון זכוכית שהתנפץ, ויש חשש שיפצעו בני אדם מהזכוכית השבורה, נתבאר בסימן ש"ח וסימן ש"ג.
מ. חוטי חשמל שנפלו ברחוב והם גלויים, ויש חשש שיעצו בהם אדם ויסתכן, מותר להפסיק את זרם החשמל ²⁷⁴. ובמידת הצורך מותר להזמין את אנשי חברת החשמל שיפסיקו את זרם החשמל.

לא העתיקו את דבריו, ומשמע דלא פשיטא להו דבר זה, ע"כ. אמנם בכה"ח (אות ק"ו) הביאו.
 266. כן חשבתי במעשה שהיה, מאחר דכיבוי הוי דרבנן וכו'. ושו"ר ש"כ להחמיר בכיוצא בשו"ת נשמת שבת ס' ק"ה, ועי' בהערה הבאה.
 267. בנידון הנ"ל שיאמרו לגוי שלא בלשון ציווי. וכמו"כ אפשר שיאמרו לגוי שאם הוא מכבה שיעשה בשינוי במרפקו, או באחורי ידו, וכדו'.
 268. כדן גחלת של מתכת להלן ועי' להלן, ושו"ר שיש מן האחרונים בזמנינו שכתבו באופנים אחרים, והנלע"ד כתבתי.
 269. פשוט. ואחד שאל האם יש לחוש שמא הטרמוסטט יהיה מקולקל, ונוכל להתיר מחמת זה, ואמינא דע"ז אמרו (בב"מ לג.) כל המדקדק בכך סופו בא לידי כך.
 אמנם יש לדון מצד החשמל שעולה כסף, ומטעם זה יהיה מותר אמירה לגוי לכבות, אך זה תלוי גם אם זה הפסד מרובה או מועט, וכל אחד לפי ענינו אי חשיב הפסד (ועי' בסימן ש"ז).
 270. שו"ע (סעיף כ"ז) כי בסתם להתיר בין גחלת של עץ ובין גחלת של מתכת, וכדעת רוב הראשונים שמלאכה שאצ"ל פטור מן התורה, ולכן אף בגחלת של עץ מותר, כיון שאינו מתכוון לעשות פחמים והוא מלאצ"ל, ובמקום היזקא דרבים שיוכלו להנוק בגופו לא גזרו. ואמנם סיים בשו"ע שהרמב"ם אסור בשל עץ (ומשום דלשיטתו אזיל שמלאכה שאצ"ל חיוב, וכו').
 אולם הא קיי"ל סתם ויש הלכה כסתם, כידוע. וכן היא דעת רוב הראשונים. (וכ"פ במשנ"ב סוה"ס). איברא שבכה"ח (אות קנ"ז) כתב לחוש לדעת האוסרים, אולם לדינא הסכימו כל הפו' דהוי דרבנן, ושרי.
 כיבוי מדורות של שריפת חמץ: והדבר מצוי בערב פסח שלפעמים המדורות של שריפת חמץ בוערות גם אחר שכבר נכנס יום טוב, ויש ילדים שמצויים בסביבתם, ועלולים להנזק, ולפי האמור מותר לכבות אותם כדי שלא ינזקו בהם. אבל אסור להזמין מכבי אש וכיוצא, שבזה הם עושים חילול שבת דאורייתא. גם יש להזהר כפי האפשר שלא יהיה חילול ה' ובפני קטנים להדיא.
 271. בגדר "רבים ניווקים בה", שכתב בשו"ע. נראה לבאר שאין הדבר שניזוקים בה בודאי, שא"כ גם במקום שאדם אחד ינזק ג"כ מותר (דלא גרע ממש"כ בכתובות ס. דבמקום צערא לא גזרו רבנן, כמו במפסי מורסא, וכל כה"ג). אלא מיירי באופן שיש חשש שניזוקו בה, ובאופן זה הותר כאשר זה במקום רבים, שבזה התירו חז"ל, משא"כ במקום שיש בו יחיד שיכול להשמר ממנו. ואם היחיד ג"כ אינו יכול להשמר ממנו, לכאו' י"ל שמותר גם כן, דהא מ"מ הקילו חז"ל במקום צערא דגופא, ועיין בסי' שט"ז ס"י גבי פרעוש שעל בשרו שהתירו לצודו ולטלטלו. ויש לדחות מכמה אנפי, ולכן אין להקל אלא במקום שהוא ודאי מזיק שאז מותר אפילו בהיזק של יחיד, או במקום שהוא חשש נזק שאז דווקא כשרבים מצויים מותר, וכן משמעות הפו' שרק במקום היזקא דרבים התירו. ושו"ר אחז"ר בשולחן שלמה כאן (אות כ"ו, ב') שכתב שגדר רבים הוא אולי גם בג' בני אדם, כן שההיזק צריך להיות מצוי, ושוב הביא מהרא"ש (ר"פ ח' שרצים) גבי פרעוש הנ"ל, דמוכח שמותר לזורקו במקום צער של יחיד ג"כ. ונהי דהתם מיירי שכבר כואב לו, מ"מ השווהו לקוף, ומוכח שכל שאחד הוזק ג"כ חשיב כמצויין רבים. ומסתבר שאף אם החשש הוא רק שיוזק אחד מתוכם, כגון דבורה שמתה לאחר שעוקצת, מותר לעשות מלאכה שאצ"ל כדי למנוע את הנזק. וכתב שנראה שהגדר הוא אם לפי ההשערה יש חשש גדול שאחד מבני הבית ינזק, שאז חשיב כרבים ניווקין. [וכתבנו מזה עוד בסימן ש"ח בענין טלטול מוקצה קוף ושברי כלים מחשש נזק].
 272. משנ"ב (סקפ"ב), והיינו דמלאכה שאצ"ל חמיר טפי מאיסור מוקצה, ובפרט שלדעת הרמב"ם ה"ז אסור מן התורה, ופשוט.
 273. כעין המבואר בשו"ע לעיל (סימן ש"ח ס"ח) גבי קוף שברשות הרבים (וכן העיר בכה"ח כאן). וגם זה עדיף מאשר הכיבוי שהוא חמיר טפי, וכנזכר בהערה הקודמת.
 274. דלא מבעיא לרוה"פ שאיסור חשמל משום נולד, אלא אף לחוששים בזה לאיסור תורה כמבעיר וכו', מ"מ הוי מלאכה שאצ"ל, וחזינן שמותר לכבות גחלת של מתכת שלא תזיק, וכל שכן בזה, ופשוט. [ובאופן זה ודאי א"צ לעמוד שם ולהמתין כדי

בכה"ג נראה דשפיר מותר, שהרי לא שייך בזה הסברא האמורה שם שאדם בהול על ממונו ואתי לכבות בעצמו, ודו"ק. ובלא"ה אין לדמות הדברים ול"ז, דשפיר י"ל שכאן הותר טפי, שלא אסרו לצורך קטנים, או לצורך חולה, ודו"ק.
 עוד נראה שאם בחוף יש צינה, יש להתיר לומר לגוי לכבות אף לצורך המבוגרים, והיינו כשיש חשש שיחלה, וכדחזינן בשו"ע (סו"ס רע"ו) שמותר לומר לגוי להדליק המדורה בזמן הקור משום שהכל חולים אצל צינה. וכן הערה בזה בשו"ת נשמת שבת סימן צ"ד אות ב', עיי"ש. ונראה דה"ה בזמן החום הגדול, וכמש"כ האחרונים שכשם שהכל חולים אצל צינה, ה"ה במקום חום גדול, ובלא"ה כבר נתבאר בהקדמה שמן הסתם מותר בכל פעם לומר לגוי להדיא שיכבה, מכמה אנפי.
 אמנם יש להעיר באופן שכבר הבית נשרף, וכמו שמצוי שבכה"ג א"א כבר לישן בבית משום ריח השריפה וכו', שוב אין היתר זה ובלא"ה כל דין זה לכאורה מחודש, דאי איתא הכי לא היה משתמיט בפו' מלומר כן בדבר מצוי, וי"ל שבד"כ כבר אינו ראוי, וי"ל ב'.
 262. יש לדון לפי האמור בהערה הקודמת, שכמו כן יהיה מותר לומר לגוי לכבות במקום שיש בו צורך מצוה, שהרי המשנ"ב הקשה אמאי לא הותר כיבוי על ידי גוי דהוי שבות דשבות במקום פסידא, ותיירץ שאדם בהול על ממונו ואתי לכבות בעצמו, עיי"ש. וזה הרי לא שייך כאן במקום מצוה שאינו בהול כ"כ. ואע"פ שהוא מכוון ג"כ להפסד, מ"מ כיון שסיבת ההיתר אינה בגלל ההפסד, אלא בגלל המצוה, וה"ז כנידון הקטנים ולצורך חולה הנ"ל, ודו"ק. אלא שגם זה חידוש, דלא אשכחן בפו' להתיר אלא במקום שיש כתבי הקודש, ולא בתשמישי קדושה ומצוה. וי"ל.
 263. כן נראה לדון ע"פ האמור לעיל בשם הר"ן שהאיסור הוא מחשש שמא יבוא היהודי לכבות מעצמו מאחר שהוא בהול על ממונו (וכן הובא במשנ"ב סק"ח טעם זה), ולפי"ז י"ל שאדם אחר שאינו בעה"ב מותר, שהרי אינו בהול, וכע"ז מצאנו לעיל (בסעיף א') גבי הצלה מן הדליקה שלשאר בנינים הקרובים מותר וכו'. ודו"ק. (ושו"ר שכן כתב הגרש"א כמובא בשש"כ פ"ל הערה נ"א דלאדם אחר שאינו בעל הממון שרי, עיי"ש). ולכאו' לפי"ז נוכל להוסיף עוד שיוכל גם הבעה"ב בעצמו לומר ליהודי אחר שיאמר לגוי שיכבה, ואין לחוש שיכבה, שהרי יש היכר בזה, ודו"ק. אך זה מחודש מאד. [ואפשר שיש להם היתר מדין שבות דשבות במקום מצוה, שהרי יש בזה מצות השבת אבידה, ויש לדחות דכיון שהוא עצמו היה אסור לו לא שייך בזה השבת אבידה, וכעין מש"כ הפו' לענין השבת אבידה מוקצה [ועד].
 אלא שאין זה ברור, שהרי הר"ן הביא טעם נוסף שלא הותרה אמירה וכו', עיי"ש. ובשעה"צ (אות נ"ז) כתב להחמיר. איברא שיל"ע שהשעה"צ איירי בענין אחר להתיר מצד שבות דשבות. וגם יש לדון שאפשר שכל עיקר דברי הר"ן מתבססים על החשש שאפשר שיכוון לעשות פחמים, וכמו שכתב בתח"ד. וזה הרי אינו מצוי בזמנינו, ואף אדם לא חושב ע"ז, ואפשר א"כ דלכו"ע שרי. (וע"ע בשולחן שלמה כאן אות כ"א בהערה מה שנשאל בזה מד' הר"ן וכו'). וגם נתעוררתי בזאת מדברי כל הפוסקים שדנו שמותר לומר לגוי לכבות את הדליקה בביתו שלו שאין הישראל נהנה ממנו, וכיעוין בכה"ח (אות ק"ט) בשם הריקנטי, והובא בשכנה"ג, וע"ע גם בשו"ע הגר"ז סימן ש"ז סל"ה ועו"א שמותר לומר לנכרי לכבות את הדליקה בביתו, או בבית נכרי אחר, עיי"ש. ואם איתא הול"ל רבותא טפי לומר לגוי לכבות דליקת הישראל, וצ"ע. [וזמן רב אחרי כותבי כ"ז ראיתי בספר נשמת שבת סימן פ"ח שהביא מספר שולחן שלמה להגרש"א שכתב כאן לחדש שמותר לישראל אחר לומר לנכרי לכבות הדליקה בבית ישראל חברו, ומטעם שהאחר אינו בהול כ"כ על ממונו חבירו שניחוש שאם נתיר לו יבוא הוא לכבות בעצמו (עי' משנ"ב סק"ו). ובמקום הפסד מרובה לא חיישינן להר"ן דשבות דכיבוי חמיר ממלאכה שאצ"ל, ע"כ. והקשה עליו ממה שלא הזכירוהו הפו', עיי"ש. וכן מוכח מכל מה שכתבנו דמשמע לאיסור].
 264. שו"ע סעיף כ"ו, וע"ע לעיל בסי' ש"ז.
 265. עפ"ד הב"י דמשי"כ היזק "הבא פתאום" (ומקורו מהרא"ש) לאו דווקא. ובמשנ"ב (סק"ע) הביא דברי הב"י, וכתב שהאחרונים

שאצ"ל פטור. ותיירץ א'. שלא בקיאין לחלק בין מלאכה הצריכה לגופה לבין מלאכה שאצ"ל, ועלולים לבא לאיסור דאו' (ואף שכאן זה ע"י גוי אע"פ לא הותר, דחיישינן שמתוך שאדם בהול על ממונו אתי לכבוי מעצמו). ב'. שלא הותר במקום פסידא, אלא שבות כלאחר יד, דקיל טפי, משא"כ שבות אחר, ע"כ. ועיין במשנ"ב (סקס"ח) שהביא החלק השני של טעם א' הנוכח, וביאר שבוה מתיישב הא דאמרין (בסימן ש"ז ס"ה) ששבות דשבות מותר במקום הפסד, וע"ז תירץ דחיישינן הכא שמא יעשנו היהודי בעצמו, ובשעה"צ (אות נ"ז) הוסיף שיש עוד טעם דיש להחמיר בזה, ע"כ. [ועיין בדברינו בסימן ש"ז ס"ה גבי אמירה לגוי במלאכה שאצ"ל, ומכאן אין ראייה לאסור, שדליקה שאני, וכמש"כ הר"ן].
 254. שו"ע (סעיף כ"ו). וע"ע בסימן ש"ז ס"ט.
 255. משנ"ב (סקס"ח). וכה"ג כתבנו לעיל בסעיף כ"ה, עיי"ש ובהערה.
 256. במשנ"ב (סקס"ז) הביא מהשו"ע ביו"ד (סימן רכ"א ס"ח) דמשמע שם שבלשון נוכח אסור, שהרי זה כמו שאומר כבה, ורק בלשון כל המכבה לעלמא מותר (וע"י בשעה"צ), וצייין שהש"ג מצדד להקל בזה לענין דליקה, ע"כ. וע"ע במשנ"ב לעיל (בסימן ש"ז סק"ע) שסתם לאיסור, ובשעה"צ שם (אות ע"ח) הביא דברי הא"ר שבדליקה מותר בלשון נוכח, וכתב להשיב ע"ד מהגמ' דכתובות שמשוה דין דליקה לנדר שאסור, ע"כ. וע"ע בכה"ח כאן (אות קכ"ד) שהביא דברי הכ"א בזה, ומסיק שאסור לומר בלשון יחיד (היינו בלשון נוכח) כשאפשר לומר בלשון רבים.
 257. שו"ע סכ"ו. וע"ע בסי' ש"ז ס"ט.
 258. כ"י הב"י בשם מהר"י אבובא, עיי"ש. אלא שכאן בשו"ע לא כתב כן. וי"ל שכך דרכו לא להביא כל פרטי הדינים (וכמש"כ החיד"א בשו"ת חיים שאל ועו"א). ובפרט שהוא חידוש שלא נמצא כן בשאר פו'. ויותר נראה דס"ל שא"צ לאומרו, דפשיטא הוא שגם בתרוייהו מותר, שמהיכי תיתי לאסור אחר שלא אומר לו במפורש, ולא ניחא ליה לומר שבצירוף המקרים ה"ז כאומר לו במפורש (הגם שזו סברת החידוש של המהר"א), וע"ע במשנ"ב (סקע"א) שהביא דברי הב"י הנ"ל לדינא.
 ויש להעיר בזה שהנה בגמרא כתובות (דף ע:): המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל, ילך אצל חנוני הרגיל אצלו וכו'. הכי הוא דשרי, אבל כל הזן אינו מפסיד לא, ותיירצו לא מבעיא קאמר, לא מבעיא כל הזן אינו מפסיד דלעלמא קאמר, אבל האי כיון דרגיל אצלו וקאזיל וקאמר ליה כמאן דאמר לי זיל הב ליה את דמי, קמ"ל, ע"כ. (והתם מדמי כל המכבה אינו מפסיד לדין כל הזן וכו'). והשתא יש לומר כעין זה גם אודות נידונינו, שהוא מזמן את הגוי ושם אומר לו כל המכבה, שבזה יש לפרש את דבריו כאילו הוא אומר לו בהדיא בלשון נוכח. ועד כאן לא התירו בגמרא אלא ברגיל אצלו בעלמא, אבל כשקורא לו הלא ה"ז כאומר לו טפי, ובכה"ג אין ראייה להתיר. (וע"ע בשעה"צ משם הירושלמי). אולם יש לדחות ולומר דדמי זה שלמה שאמרו ברגיל אצלו, וה"ה כאן. ויעוין בשעה"צ (אות נ"ט) שמה מסתימת הגמ' בכתובות להתיר, שאף שקורא לפרנס שלו ואומר לו נמי שפיר דמי (וע"ע במאירי בכתובות דף ע: ובטור באהע"ז סימן ע"ב).
 259. עיין בכה"ח (אות קכ"ז) שהביא כן מספר בארות המים שהאריך בענ"ז, ומסיק להלכה שאדרבה יותר טוב לקרוא לגוי ולומר לו שאירע נזק, מאשר שיאמר לו כל המציל אינו מפסיד.
 260. כנ"ל ע"פ הנ"ל דמותר לקרוא לו אף שמבין וכו'. וע"ע בשו"ת נשמת שבת סימן צ"ג שנסתפק בזה. וי"ל ב'.
 ועיין בספר נשמת שבת סימן ק"א שהביא דברי השש"כ שמתיר לישראל אחר שאינו בעל הממון שיקרא למכבי האש גויים לכבות, והקשה עליו דכאשר הם באים ברכב הלא הם עושים הרבה איסורי תורה, ואיך אפשר להתיר בזה [ומ"מ באמירת כל המכבה אינו מפסיד שרי, וכמו שכתב שם בסימן צ"ה].
 261. כן יש ללמוד עפ"מ"כ לעיל (בסימן שכ"ח ס"ז) שצרכי קטן כחולה שאין בו סכנה, ומותר לעשות לו כל מלאכה ע"י גוי, ואף לבשל לו וכו'. וממילא ה"ה בזה שמותר לכבות על ידו את הדליקה, כדי שיהיה להם מקום לישון (ולא יפחדו לישון במקומות אחרים וכו', שגם זה בכלל צרכי קטן, ופשוט) או מה לאכול, וכיוצא. ואף שראינו בנידונינו שחמור טפי באמירה לעכ"ם שלא התירו בו שבות דשבות (וכנזכר במשנ"ב סק"ח ושעה"צ אות נ"ז), אולם

אמנם אם אפשר לעמוד שם ולהזהיר את האנשים שלא יתקרבו לשם, יש לעשות כן, ולא לחלל שבת בהזמנת חברת החשמל²⁷⁵.
מ"א. דליקה שיש בה חשש פיקוח נפש, מותר לכבות אותה בשבת על ידי ישראל, וכבר נתבאר לעיל בהקדמה ב' שבזמן הזה בדרך כלל יש בשריפה פיקוח נפש, ואפילו כשבאותו בית שפרצה בו השריפה אין בו בני אדם²⁷⁶.
 וכן אם יש חשש שינזקו בשאיפת עשן, אפילו באופן שאין בזה חשש פיקוח נפש, רק נזק הגוף, מותר לכבות²⁷⁷. וכן אם יש חשש שינזקו מן הגחלים, או שיעופו גיצי אש ויזיקו, מותר לכבות²⁷⁸. אמנם יש הבדל אם יש בזה חשש סכנה או חשש נזק בלא סכנה, שבחשש סכנה מותר לחלל שבת אפילו באיסור תורה, כגון לקרוא למכבי אש שיבואו ברכב לכבות השריפה, אולם בחשש נזק בלבד מותר לכבות או שאר איסורי דרבנן, ולא לעשות איסורי תורה²⁷⁹. וכבר נתבאר שבזמננו במקומות ישוב יש חשש סכנה ומותר.
 ודע, שכאשר מתחילה השריפה להתלקח אין לשהות כל כך, מפני שהרבה פעמים השריפה מתפשטת מהר ואז אי אפשר לכבותה, ואז צריך להרבות בחילולי שבת. ובדרך כלל עדיף לכבות מיד, ואין בזה חשש כלל²⁸⁰.

סימן של"ה

הצלת משקין שלא יאבדו

א'. כדין הדליקה שנתבאר בסימן הקודם שלא התירו להציל אלא מזון ג' סעודות, מחשש שמא יבא לכבות ויעבור איסור, כך הדין לגבי שאר דברים שיש בהם חשש שיבא לידי איסור, כגון חבית שנשברה והמשקה שבה הולך לאיבוד²⁸¹, שיש חשש שמא יבא לתקן את החבית, או מחשש שמא ישכח ויבא כלים דרך רשות הרבים, ועיין בהערה²⁸².
 ומן האמור יוצא, שחבית שנשברה, דינה ככל הנזכר לעיל גבי דליקה, וכגון: א). מצילין ממנה למזון ג' סעודות, כפי הראוי ל²⁸³, ואם הוא יין ואין הדרך באותו מקום לשתות ממנו אלא תוך הסעודה, מצילין ממנו כפי הראוי לו לכל אחת מג' סעודות, אבל אם היין מצוי באותו מקום, ודרך לשתות ממנו בכל היום, מותר להציל ממנו לכל היום, וכל שכן שאר משקים ששותים כל היום, שמותר להציל לכל היום²⁸⁴. ב). מותר לומר לאחרים בואו והצילו לכם²⁸⁵. ג). מקום ההצלה הוא כנזכר בהלכות דליקה²⁸⁶, וכן שאר פרטים.
ב'. כל האמור גבי חבית שנשברה, הוא בין שנשברה ולא נשפך עדיין לגמרי על הארץ, ובין שנשפך כבר על הארץ²⁸⁷, ומכל מקום כתבו הפוסקים שאין האיסור להציל הרבה, אלא רק בחבית שנשברה, אבל אם נסדקה ומטפטף טיף טיף, מותר להציל אפילו הרבה²⁸⁸.
 ובכל אופן, גם באופן המותר להציל מחבית שנשברה, אסור לאסוף את המשקה על ידי ספוג שיניחנו במקום המשקה ויחזור ויטיפו, משום שיש חשש שמא יסחוט, ואפילו אם יש לו בית אחיזה שאין בו חשש סחיטה אסור. וכמו כן לא יטפח את ידו בשמן ויקנחה בשפת הכלי²⁸⁹.
ג'. נשברה חבית בראש הגג, מותר להביא כלי ולהניח תחתיו, ואפילו הוא כלי גדול ומחזיק יותר מג' סעודות, מותר, כיון שהוא כלי אחד²⁹⁰. ומותר בכלי אחד גם לקלוט את המשקה מן האויר, וגם לצרף אותו סמוך לגג כדי לאסוף את המשקה, ואפילו יותר מג' סעודות כיון שהוא כלי אחד²⁹¹.

שלא ינזקו, שלא מצאנו כזאת לכו"ע אלא עכ"פ בחילול שבת דאו', ולא בכיבוי גחלת, וכמבואר כאן בכל הפו' בדין כיבוי גחלת שלא חששו לזה ולא מיד²⁷⁵.
 אך בדרך כלל בחוטי חשמל ברחוב א"א להפסיק הזרם בעצמו אלא רק ע"י חברת החשמל, ונפ"מ בזה תהיה אם אירע כן בבית שיש שקע פתוח וכדו'.
 275. עיין שו"ת מנחת שלמה ח"א ס"ז שהגרי"פ עפשטיין סובר שאם אפשר להתעכב שם ולהזהיר על הסכנה צריך לעשות כן, ולא לחלל שבת בהזמנת החברת חשמל. והגרשז"א חלק עליו שאינו חייב להתעכב שם, והמחמיר תע"ב. אמנם בשש"כ ח"ג על פמ"א סכ"ב כתב לחוש בזה להחמיר מכמה טעמים.
 276. עיין בהקדמה שם מחמת שיש גז וחוטי חשמל וכו'. [וע"ע שם שאם יש גז לפנינו אעפ"כ אין לעשות זאת ע"י גז, אלא ע"י ישראל דווקא].
 277. כן יש ללמוד ע"פ האמור בהלכה הקודמת שבמקום נזק הגוף התירו לכבות גחלת, וע"ע בספר נשמת שבת ח"ו סימן פ"ה מש"כ בזה. ועיין עוד שם בסימן ק"ב לענין שריפה שפרצה בבית כנסת וכדו', ויש חשש שירוצו כולם בבהלה ויזיקו בריצתם לאיזה בני אדם שמותר לכבות השריפה ע"פ הנ"ל, ותלוי לפי הענין.
 278. ערוה"ש ס"ט.
 279. הדברים ברורים.
 280. זו הערה נחוצה למה שמצוי שאנשים שוהים ולא מכבים מיד, ובנתיים השריפה מתפשטת, ותחת אשר יכלו לכבות בכיבוי בעלמא ע"י שפיכת מים או שמיכה וכיוצא (שהוא מותר גמור, שכך מצוי בזה"ח חשש נזק), נגרם חילול שבת דאו' ע"י הזמנת מכבי אש.
 281. עיין שו"ע סימן של"ה ס"א, ובפו'.
 282. הנה בטעם האיסור בחבית מצאנו ב' דיעות, א'. מבואר בהגה שם שהחשש הוא שמא יבא לתקן, וכ"כ הלבוש. והיינו שמא יתקן את החבית, וכ"כ הט"ז סק"א. ב'. ה"ב"ח כתב שהחשש הוא שמא ישכח ויבא כלים דרך רה"ר. וכן העיר בא"ר (אות ג') על הסוברים שהחשש הוא שמא יתקן, שהרי בגמ' בשבת (ק"ז.) לא תירץ שמא יתקן אלא שמא יביא כלי דרך רה"ר (וה"ד בכה"ח אות י"א עיי"ש). ואכן כן נקטו הפו' להלן בסעיף ב' בפשטות דאיכא חשש דשמא ישכח. ועיין להלן מה שהבאנו מהתו"ש שתיירץ בזה). וכן העיר החמד משה מטעם אחר, שהרי לא שייך תיקון אלא בחבית של עץ (וה"ד בכה"ח אות א'). ולענין צ"ע, דהרי שייך לתקן כל חבית על ידי הדבקה וכיוצא, וע"ע לעיל בסימן שייך דאיכא חבית דמוסתקי שעשויה משברים. וע"ע שם כמה אופנים של תיקון, ויש עוד כהנה, ובפרט אם הוא נעשה ע"י סדק לבד (ואיברא שהרמ"א הביא יש אומרים להתיר, אולם הא נקט כן בשם י"א ואינו מוסכם, וע"ע גם בכה"ח אות י' בשם הא"ר שהמרדכי אכן אוסר גם בזה, עיי"ש. וממילא בכה"ג ודאי דאיכא נפ"מ, ומ"מ א"צ לזה, דכאמור שאפשר לתקן בכל גווי). ועוד אפשר שאסרו כל חבית אטו של עץ, ואינו גזירה לגזירה. [וע"י בחי' רע"א כאן על השו"ע שדן בגזירה דשמא יספוג, עיי"ש].
 והנה יש נפ"מ בין הטעמים בזמן הזה, שאם הוא מחשש שמא יתקן הרי יש לאסור גם בזה"ז, אבל אם טעם האיסור מחשש שמא יביא כלי דרך רה"ר, אי"כ בזה"ז יש להקל, שהרי כתבו הפו' שיא לנו רה"ר בזמן הזה, ושוב א"א לגזור. [שכה"ג מצאנו בהיא דכתב השו"ע (סו"ס רנ"ב ס"ו) שלא יצא אדם ער"ש סמוך לחשיכה במחטו וכו' שמא ישכח ויצא. וכתב ע"ז המג"א דהאידינא שאין לנו רה"ר מותר, דלא הוי אלא גזירה לגזירה, והובא במשנ"ב שם (סקנ"ב), ועוד כה"ג. וממילא ה"ה כאן דאין לגזור דהוי גזירה לגזירה, וכבר מבואר הדבר בפ"ק דשבת דף י"א]. ואכן במשנ"ב (סק"א) כתב דאפשר שיש להקל בכל זה בזמננו שאין לנו רה"ר

(וע"י בשעה"צ אות ג' מה שציין בזה לרווחא דמילתא), ואמנם לדעת השו"ע (בסימן שמ"ה ס"ז) כל רה"ר שרחבה ט"ז הרי היא בכלל רה"ר דאו', וכמו שסתם שם. (ואכן בכה"ח כאן סוף אות א' נתעורר בזה שלדין כהשו"ע יש לאסור גם בזה"ז, עיי"ש). אולם ז"א מוכרח, שכבר כתבנו במקומו שמכמה אנפי י"ל שאף לדעת השו"ע אין לנו רה"ר בזה"ז, ודו"ק.
 ולדינא נראה להחמיר בזה גם בזה"ז, חדא דיש לומר שאין התירוץ חלוקים, וי"ל דהא הוא איתא, וכה"ג כתב בתו"ש (ה"ד בכה"ח אות י"א) לתרץ קושיית הא"ר על האומרים שהטעם הוא שמא יתקן, שהרי הגמ' נקטה הטעם שמא ישכח ויוציא מרה"ר, ותירץ התו"ש דחדא מינייהו נקט, עיי"ש. וכן נראה בסברא, שהרי כל היכא דאיכא למיחש חיישינן דומיא דדליקה, ודומיא דחבית (והיה אפשר לחלק דלא אסרו אלא כשיש חשש שיבא לעשות את האיסור בגוף התקלה ולא בדברים חיצונים, ודוחק). וכ"ז מלבד דכאמור יש אומרים שיש לנו רה"ר בזה"ז, ודו"ק.
 ועוד נפ"מ איכא לענין יו"ט, שאם החשש הוא מצד שמא יוציא, הלא ביום טוב שרי, ואם החשש הוא שמא יתקן יש לאסור גם ביום טוב, וראיתי בכה"ח (אות ה') שהביא מהדב"ש שכתב שדווקא בשבת אסרו יותר מג' סעודות, משום גזירת הוצאה, אבל ביו"ט מותר להוציא כל מה דבעי [אך הוסיף שעל הצד היותר טוב כל מאי דמצינן לשנויי משום כבוד יו"ט, מנהג ותיקין הוא, אם לא שהשינוי גורם לאפושטי תרחא יתירא, או דאוושא מילתא. ע"כ, וע"י לעיל בסימן שכ"ג ס"ה ובכה"ח שם]. ויש להעיר דהלא בכה"ח (הנ"ל באות י"א) מבואר דיש לחוש לבי' הטעמים, וא"כ גם ביו"ט אסור, וצ"ב.
 283. שו"ע ס"א. והיינו ככל הפרטים המבוארים בסימן של"ד שמוותר להוציא כפי הראוי לו. [ונתבאר שאף שיש לו כבר או מתענה וכדו' מותר, ואם כבר אכל איזה סעודה אין מציל יותר בשבילה, ועכ"פ מותר להציל רק כבינוני]. וכן משקה מותר להציל, והיינו כפי שריגיל להשתמש באותו משקה בכל סעודה. (ועיין כה"ח אות ו').
 284. תו"ש, וה"ד במשנ"ב (סק"ב) ובכה"ח אות ג' [ועיין בכה"ח שם שהעיר ע"ז מדברי התו"ש בסימן של"ד, עיי"ש. וכבר עמדנו בזה לעיל בסימן של"ד ס"א ובסעיף ז' בהערות שם. עיין שם. ודו"ק].
 285. שו"ע שם. והיינו ג' סעודות, וככל מה שנתבאר בסימן של"ד בעני"ז.
 286. הנה הרמ"א כאן הביא בשם יש אומרים שכל האיסור להציל אינו אלא להציל מחצר לחצר. (ואפילו בעשו עירוב, שגורו בו חז"ל משום שאינו מקורה ודמי לרה"ר). אבל לבית אחר (שעירב עימו) מותר להציל בכל ענין, שאין חשש שיבואו להוציא לרה"ר, שהרי אינו דומה להם, ע"כ. והט"ז סק"ב הקשה ע"ז דהא גם בדליקה איכא בזה פלוגתא. ובא"ר יישב דבריו (והובא במשנ"ב סק"ז). ובכה"ח (אות י"ג) ג"כ עמד בזה לבאר ד' הרמ"א, ונראה דרצונו ליישב דה"ג שהרמ"א רק הזכיר דעה זו בעלמא [ואפשר דהיינו לענין ללמדו שהמיקל יש לו ע"מ לסמוך]. אבל לדינא הרי סיים הרמ"א שהדין כמו שנתבאר לעיל גבי דליקה, והיינו דה"ג שלדינא אסור, ואכן גם בבי' הזכיר דעה זו בשם מהר"א"י אליבא דבעה"ת, אלא שהוסיף שכבר הזכיר דעה זו הטור בסימן של"ד לענין דליקה, וחלק עליו, וגם הרמב"ן חלק עליו, וא"כ לדינא אסור, וכמש"כ בשו"ע סי' של"ד ס"א בשם י"א בתרא לאסור. וע"ע בזה בחזו"א סימן ס' סק"א.
 ועיין במשנ"ב (סק"ז) שהביא דברי הט"ז שהגם שנחלק על הרמ"א בהוצאה לחצר אחרת הצריכה עירוב, מ"מ לחצר שלו מצדד שיש להקל בכל ענין, אולם בכה"ח שם העיר דלמבואר בסי' של"ד בשם הפו' יש לאסור גם בזה. [ושם נתבאר שאסור להוציא יותר

משיעור מזון ג' סעודות אפילו לחצר שלו, ורק מבית לבית והם שלו מותר (סעיף י"א). אמנם מזון ג' סעודות שהתירו ה"ז מותר בכל אופן למקום שיש בו עירוב (שם סעיף י').
 287. עיין בב"י בשם מהר"א"י שאם נשברה החבית ונשפך לארץ, מותר לשאוב כל מה שירצה (אף יותר ממזון ג' ס"ס), כיון שבכה"ג כבר אינו בהול כ"כ להציל, שמה שנעשה נעשה, ע"כ. [אמנם גם לשיטתו כתב שם שמותר רק לשאוב ולשפוך לתוך כוסות קטנים, דבכה"ג אינו עובדא דחול, וה"ד במשנ"ב סק"א]. אבל הב"י כתב שאין לסמוך ע"ז להקל, אלא בכל גווי אסור, עיי"ש. ובמשנ"ב (סק"א) סתם להחמיר כדברי הב"י, אך שוב הביא דברי התרוה"ד, וכתב שאפשר שיש להקל כן בזה"ז שלית לן רה"ר [ג"ב]. ועיין לעיל בריש סעיף א' ובהערה שם מה שכתבנו בזה, דיש להחמיר גם בזה"ז, עיי"ש]. ועכ"פ אף המשנ"ב לא התיר כן בהחלט, כיעו"ש. וע"ע בכה"ח (אות ד') שהביא מדברי הפו' שהסכימו להחמיר כדברי הב"י, ושכן עיקר לדינא.
 288. כ"כ הרמ"א (בסעיף א') בשם י"א, שדווקא בנשברה שבהול אסור, אבל בנסדקה ועביד טיף טיף שאינו בהול כ"כ מותר להציל בכלים וכו', ע"כ. וע"י בהגהה שציין לדברי המרדכי ועוד ראשונים. ובכה"ח (אות י') הביא מהמרדכי שאוסר גם בנסדק, ותמה על הציונים בהגה הנז' [וכבר כתבנו במקומו שציונים אלו אינם מהרמ"א], עיי"ש. ובאמת שיל"ד בזה שגם הרמ"א גופיה לא כתב כן בסתם אלא בשם י"א (אמנם בזה י"ל שהוא מפני שלא מצאנו פוסקים אחרים, וכה"ג איכא בשו"ע טובא, כידוע).
 ועכ"פ הנה הב"י הביא דין זה בסתם (והגם שהשמיטו בשו"ע, יש ליישב מכמה אנפי, ואין זה מוכרח לומר דלא ס"ל כן, וכאשר כתבו הספרים טובא בכללי השו"ע). וכן נראה הסכמת האחרונים. ויותר מזה מבואר להלן (בסעיף ד') גבי תירוש הזב מגיגית של ענבים, שכתב השו"ע שאסור לשים תחתיו כלי לאסוף המשקה הזב ממנו, משום איסור ביטול כלי מהיכנו, ע"כ. והקשו המפרשים שם דהלא אף ללא סיבת ביטול כלי מהיכנו אסור, שהרי גזרין לעיל מנייה בס"א שלא להציל שמא מתוך שבהול יבא לעבור איסור [וכדי מזון שיעור ג' סעודות ג"כ לא הותר כאן, שהרי כאן הוא מוקצה ואינו מועיל לו]. וכתב המג"א (סק"ג) דמיירי שלא נשברה לגמרי, שא"כ אף בראוי אסור כמש"כ בס"א, ע"כ. וביארו המפ' דכוונתו לתרץ הקושיה הנ"ל, ולומר דשם בסעיף ד' מיירי בנסדקה בעלמא דבכה"ג מותר וכמש"כ הרמ"א, ולכן לולי סיבת ביטול כלי מהיכנו היה אפשר להתיר בזה, וכמבואר במשנ"ב (סק"ג), ובשעה"צ (אות ט') בשם האחרונים, וכן ביאר גם בכה"ח (אות כ"ב) כעין זה, ומעתה מבואר שכן למדו כל הפוסקים לדינא. [איברא שבלשון המשנ"ב שם נקט בזה"ל: ומיירי שהגיגית ל"א נסדק לגמרי" אלא עביד טיף טיף, ע"כ. והיה אפשר לפרש להמשנ"ב דיש כאן ג' דרגות, א'. נשברה (שבזה מבואר בשו"ע סעיף א' שאסור בפשיטות). ב'. נסדקה לגמרי (שע"ז הביא הרמ"א בס"א בשם יש אומרים שאסור, ואינו מוחלט לכו"ע, והיינו שבזה המרדכי אוסר). ג'. נסדקה ולא לגמרי (שבזה מבאר המשנ"ב כאן את הדין שמותר בפשיטות). אולם באמת ז"א, ד"ל שנסדקה לגמרי היינו נשברה ממש, ולכן כתב המשנ"ב שלא נסדקה לגמרי, והעיקר בזה שעביד טיף טיף, כמו שמבואר ברמ"א וגם במשנ"ב].
 289. שו"ע שם. וענין חשש סחיטה ובית אחיזה נתבאר לעיל בסימן ש"כ.
 290. שו"ע (סעיף ב') ומפ', וה"ז כמבואר לעיל בסימן של"ד בדין הצלה בכלי אחד. וע"י בכה"ח (אות י"ד) שהביא מח"י הר"ן שכשיתמלא מותר לערות לתוך כלי אחר גדול וכן הלאה, עד שיתמלא הגדול ויצילנו.
 291. ע"פ שו"ע שם ומשנ"ב וש"א.

אבל אם הניח כלי תחת הגג, אסור להוסיף בכלים כדי לקלוט מן האויר או לצרף²⁹², ונחלקו האחרונים אם איסור זה הוא רק כשאוסף יותר ממזון ג' סעודות, או אף בפחות מזה אסור כיון שהוא בכמה כלים²⁹³.
ואם נזדמנו לו אורחים התיירו לו גם לקלוט ולצרף, אולם כל זה דווקא אם נזדמנו לו האורחים מקודם לכן, אבל אסור להציל ואחר כך לזמן את האורחים, וכן לא יערים לזמן אורחים שאין צריכים לאכול כדי שיוכל להציל²⁹⁴, ואם עבר והציל ואחר כך זימן אורחים מותר²⁹⁵, אבל אם הציל ולא זימן כלל אסור אף בדיעבד, ואסור ליהנות מזה, כדין העובר על איסור דרבנן בשבת²⁹⁶.
ד'. גיגית שיש בה ענבים שלא נדרכו וזב מהם משקה בשבת, ונסדקה הגיגית מעט וזב ממנה המשקה, אסור לשים תחתיה כלי כדי להציל את המשקה, מפני שמשקה הזב מן הפירות בשבת הוא מוקצה, ואסור ליתן כלי תחת המוקצה לקבלו, משום איסור מבטל כלי מהיכנו²⁹⁷, וכן כל כיוצא בזה²⁹⁸.
ויש ב' אפשרויות כדי להציל, א'. שיביא לאותו מקום את מיטתו או שולחנו, ואז יהיה זה כמו גרף של רעי, מחמת שהדלף יכול לגרום טיט ולכלוך, ובאופן זה מותר לשים כלי תחת הדלף לקבלו²⁹⁹. אך יש להזהר אח"כ כשיתמלא, שלא ישפוך את המשקה לכלי אחר, מחמת שמבטל את הכלי האחר, אלא ישפכנו בגיגית שממנה זב, וחוזר חלילה³⁰⁰. ב]. כתבו הפוסקים שאפשר ליתן כלי שיש בו מים תחת הדלף, וכל מה שיוזב לתוכו מתבטל בו מעט מעט³⁰¹, ואפילו כשיתרבה המשקה הזה לתוכו, יש להקל שמותר בטלטול³⁰². ג]. עוד יש אפשרות לשים בכלי דבר היתר, ואז אין חשש כלל שיפול המוקצה לתוכו³⁰³.

אסיפת פירות שנתפזרו

ה'. נתפזרו פירות בחצר, ישנם אופנים שאסור לאסוף אותם, וכמו שיבואר³⁰⁴. [ודע, שכל האמור כאן הוא שלא במקום גידולם, אבל במקום גידולם אסור לאסוף מן התורה, משום איסור מעמר, וכמו שיבואר בסימן ש"מ³⁰⁵. ועיין בהערה³⁰⁶].
א]. אם נתפזרו אחת הנה ואחת הנה, אסור לאוספם לתוך סל או קופה וכיוצא משום עובדין דחול³⁰⁷, ורק אם נפלו במקום אחד ולא נתפזרו כל כך, מותר³⁰⁸.
ב]. אם נפלו לתוך העפר ואבנים, אסור לאוספם אפילו אם נפלו למקום אחד, משום עובדין דחול³⁰⁹. [וכל זה אפילו אם אוכל אותם לאלתר, אבל אם אינו אוכלם לאלתר, ישנו איסור נוסף מן התורה משום בורר³¹⁰].
ומן האמור יוצא, שאסור לאסוף פירות שנתפזרו, אלא אם כן נתפזרו במקום אחד, ובאופן שלא נתערבו בעפר וצרורות, ומכל מקום אינו אסור אלא דווקא כשמלקט לתוך הסל או לתוך קופה וכיוצא. אבל ללקט מעט מעט ולאכול, מותר בכל אופן³¹¹. ואם אינו אוכל מיד, אבל גם אינו נותן כדרכו בסל ובקופה, אלא בתוך חיקו או בכסותו או בידו, וכיוצא, יש מתירים, וראוי להחמיר לכתחילה אם אפשר³¹².
ו'. איסור זה לאסוף פירות כשנתפזרו הנה והנה, יש אומרים שרק בחצר אסור אבל בבית מותר³¹³. אולם למעשה יש להחמיר בזה, שכן מבואר בפוסקים שגם בבית אסור³¹⁴. אמנם אם נתפזרו

יש טירחא באסיפה או יש בזה החשש דעובדין דחול, וכעין מה שכתבנו לעיל בסימן של"ג גבי פינוי אוצר, עיי"ש, והיינו הך. ועי"ע בתפא"י בכלכלת שבת (בכללי ט"ל מלאכות אות א' ד"ה אמנם) בגדר עובדין דחול שאסור חז"ל בג' אופנים, וכן באגר"מ ח"ד סי' ע"ד טוחן, ועוד, ואכמ"ל.
310. כן העיר במשנ"ב (סוף סקי"ז), ועי"ע בשעה"צ (אות י"ג). וכן בביה"ל (ד"ה אחד). וכ"ה בכה"ח (אות ל"ג, ל"ד, ל"ה). ועי"ע בסימן ש"ט במשנ"ב (סק"ח מהח"א). ועי"ע בדברינו שם מה שביארנו בדין לאלתר.
311. שו"ע (סעיף ה').
312. הנה נחלקו בזה הראשונים אם כל האיסור הוא דווקא כשנותן לסל ולקופה, אבל אם נותן לתוך חיקו או כסותו מותר (ובכלל זה גם לתוך כיסו, וכל שכן לאסוף בידו), שבתוס' (דף קמג:) ד"ה ומלקט והרא"ש (פכ"ב ס"א) מבואר שמוותר. וכ"ד הריטב"א והנימוקי ומרדכי, וכ"ד הטור שהשמיט תיבת "ואוכל". אולם רי"ו אוסר בזה, ובבהגר"א דייק מדברי הרבה ראשונים שכתבו שמלקט "ואוכל", שבדווקא הוא, אבל לחיקו ולכסותו אסור (וכ"ה ברי"ף רמב"ם רמב"ן רשב"א מאירי ועוד).
ולהלכה, הנה בדעת מרן השו"ע לא ברירא, שהרי בב"י הביא שיטת התוס' ורא"ש שמוותר, ומאידך גיסא בשו"ע כתב שמוותר כשמלקט מעט "ואוכל", ואם נימא כהגר"א יוצא שדעתו לאסור ליתן לתוך חיקו וכסותו, אולם ז"א מוכרח, ד"ל שהוא מפרש שמש"כ "ואוכל" לאו דווקא הוא (ועיין בפרישה), ובביה"ל (ד"ה אחד) כתב דאפשר שהשו"ע חזר בו מדבריו בב"י, ודעתו לאסור זולת "ואוכל", וכן במשנ"ב הביא דברי הגר"א, ונראה שכן דעתו להלכה לאיסור, ובכה"ח (אות כ"ח) ג"כ כתב שנראה שהשו"ע חזר בו ודעתו לאיסור, והביא ש"כ בנזירות שמשון, והוסיף שהסומך להקל לא הפסיד, דמילתא דרבנן הוא, ע"כ. ולענ"ד היה נראה שמן הדין היה אפשר להקל כיון שכ"ד רוב הראשונים, ומ"מ כיון שרבתינו המשנ"ב והכה"ח כתבו להחמיר (ובשו"ע אין הכרע, אך לדעתם גם הוא מחמיר), ראוי להחמיר אם אפשר. והגם הלום אח"כ ראיתי באגר"מ ח"ד סי' ע"ד טוחן אות ד' בתוה"ד שכתב שלקייט פירות המבואר כאן ודאי דזהו המלאכה שעושים בלקייט פירות להטמינן שמלקטן לסל וקופה וכו', אבל לכלי קטן שמונחין גם בשבת להאכילה ודאי מותר, ע"כ. אמנם לרוחב בינתו כתב כן מדנפשיה, וכבר כתבנו דהוא שנוי בפלוגתא.
ויש להוסיף בזה, שהנה אנו הבאנו נידון זה לגבי ב' האופנים האמורים בפנים (הן בבית שנתפזרו הנה והנה, והן בחצר), וזה עפמש"כ בביה"ל (ד"ה אחד) דקאי אתרוייהו, עיי"ש. וק"ק אמאי במשנ"ב הביא דברי הגר"א על האופן השני שבשו"ע, ולא כתב כן כבר מתחילה באופן הראשון, ובפרט דאיכא רבותא, וצ"ע. [וכל האמור הוא רק לענין עובדין דחול, אולם באופן שמעורב ממש בעפר ואינו לאלתר, ה"ז אסור בכל אופן ככל דין בורר, ופשוט].
313. הנה לשון השו"ע ועוד פירות שנתפזרו "בחצר", ואפשר לדייק שדווקא בחצר אסור, אבל בבית מותר. ויש לבאר זאת לפי טעמא דמילתא דהבאנו לעיל שנחלקו הראשונים, שלדעת הרמב"ם שהאיסור הוא אטו כבישה, אה"נ שצריך לאסור גם בבית, דהיינו הך, אלא דלא קיי"ל כותיה כלל, ולדידן האיסור הוא משום עובדין דחול, ובוזו יש לדון שפיר דכל הקפידא בחצר שנראה כמעמר, כמו שמצוי בחצירות וקרקע עולם שיש פירות מפוזרים במקומות גידולן, אבל בבית אין איסור כלל, ואף לרמב"ן שהוא אטו בורר, י"ל שכ"ז בחצר שעשוי להיות מעורב עם עפר וצרורות, משא"כ בבית שעשוי לכבדו. ואכן ראיתי כמה חכמים שצידדו להקל בזה, וכיעוין באול"צ (פמ"ג תשו' ז') שנראה שבבית מותר [אמנם כתב סברא מחודשת דיש לומר שהבית מצרפם כאילו הם במקום אחד ואין זה מעמר, וכמו שמצאנו בכ"מ שהבית מצרף להחשיב הכל כמקום אחד, כמו הפרשת תרומ' וכו', עיי"ש. ואינו מובן הדימוי, דהא ודאי ששייך מעמר בכל אופן. ואם זה היה

בפירות שנתפזרו: שיטה א'. שאם נתפזרו אחת הנה ואחת הנה אסור, אבל במקום אחד מותר (רבינו יונה). שיטה ב'. שאם נתפזרו בעפר וצרורות אסור, כמו בורר (רמב"ן), והמגיד משנה הביא דברי הרשב"א (בעבודת הקודש) שפסק לתרוייהו, וכ"ה בשו"ע, ועי"ע להלן.
וכפי שיבואר שייך בזה ג' איסורים, א'. איסור מעמר (אם הוא במקום גידולו וכפי המבואר בסימן ש"מ). ב'. איסור בורר (אם נתערב בתוך עפר וצרורות, וכפי הפרטים המבוארים בסימן ש"ט). ג'. איסור דרבנן משום עובדין דחול (והם באחת מב' אופנים שיבוארו לפנינו). ובוזו מיידי בכל הנידון כאן שאינו אלא איסור דרבנן (משום עובדין דחול), באופן שלא שייך בו החששות הנ"ל דמעמר ובורר, לפי תנאיהם.
305. עיין בזה בסימן ש"מ, ובדברינו שם בהקדמה, וכן עמ"ס שבת פ' כלל גדול במלאכת מעמר (ועי' בכה"ח כאן אות ל').
ויש להוסיף ולבאר, שאם היה כבר מעומר, ושוב נתפזר, ה"ז פלוגתא רבתי אם יש בזה שוב מעמר, והאירכו בזה האחרונים כמו שהזכרנו בסי' ש"מ בהקדמה, שבאג"ט ובשבה"ש במלאכת מעמר מבואר שלדעת התור"ד אין מעמר אחר מעמר אפילו במקום גידולו כשנתפזר, וכן עיקר, ודלא כהחולקים. ורק אם לא היה עימור מתחילה, שייך בו שוב עימור, או באופן שכעת נתחדש תוספת בעימור, שבוזו הוי מעמר, וכמש"ש.
306. ויש להוסיף שלגבי הנידון דידן של איסור "עובדין דחול", אין נפ"מ במה שהיה מעומר לפני"כ, שאע"פ שכתבנו בסמוך שאין מעמר אחר מעמר, מ"מ לגבי איסור עובדין דחול איכא. - וכן לענין שיעור שנתבאר שאסור חצי שיעור, נראה שגם לגבי עובדין דחול אסור אפילו לאסוף מעט, דכל תקון רבנן כעין דא"ו תקון.
307. שו"ע ומשנ"ב, ועי"ע בהערה שאחרי הבאה.
308. בגדר הדבר שנתפזרו למקום אחד מותר, ואילו אחת הנה ואחת הנה אסור, לא נתבאר בפוסקים, והנה זה ודאי שאינם במקום אחד ממש, שהרי בנתפזרו מיירי, וצ"ע השיעור בזה. והנה כאן שהוא עובדין דחול י"ל שכל שאינו נראה כאסיפה מותר, ולפי האומרים שתלוי אם יש טירחא (עיין בהערה הבאה, ועוד בהלכה הבאה), א"כ ה"נ תלוי זב"ז, אך אינו ברור הגדר, וחשבתי שאולי תלוי הדבר בדוגמאות שאמרו בב"מ (דף כא.) קב בארבע אמות וכו', ויל"ב. שו"ר בחוט שני פכ"ג סוסק"א ששיעור פיזור הפירות שאסור לאוספם, הוא כל שהדבר מורגש שמתעסק באסיפתם, עכ"ד. ועוד ראיתי בנאות מרדכי פ"ח אות ד' שכתב דנראה שהפירות המונחים באופן שהם מזומנים תחת ידו ליטלם בתפיסה אחת (היינו בפעם אחת יחד), וא"צ לטרוח אחרי ליקוטם, נחשב כמקום אחד, ע"כ. ועוד הוסיף שכשיש הרבה פירות ויכול ליטול חלקם בתפיסה אחת, מסתבר שמוותר ללקט חלק מהפירות עד כמה שעולים בתפיסה אחת וכו', עיי"ש. ולהלן בהלכה שאחרי הבאה כתבנו שנראה שיש אפשרות גם כשנתפזר לומר לכמה אנשים שכל אחד יאסוף במקום מסוים, ועי"ע שם.
309. הנה באיסור זה יש כמה טעמים, א). הרמב"ם (פכ"א הי"א) מחיש שביבא לכבישה, והוי מעמר. ב). רבינו יונה עובדין דחול (והביאו דבריו הר"ן דף ג. מדפי הרי"ף, והרשב"א והריטב"א ועוד בשבת דף קמב.). ג). הרמב"ן (שם) דמיחזי כבורר מבין העפר, עיי"ש. והנה כטעם הרמב"ם לא הובא בפ"י כלל, דיחידא הוא, וכל האיסור הוא משום עובדין דחול וכמשנ"ת, הן כטעם של רבינו יונה (שהוא האופן א'), וגם לטעם של הרמב"ן מבואר במשנ"ב ובביה"ל דהוא גדר של עובדין דחול, וכ"ה בשו"ע הגר"ז, ואין זה איסור חשש אטו בורר, אולם בשבה"ש מעמר וקצה"ש סי' קמ"ו ביארו באו"א [ויל"ד גם מהח"א כלל י"ג סי"א ומשנ"ב סי' שיי"ט סקי"ח, עיי"ש. ונמצא שהמשנ"ב סותר עצמו]. ומ"מ כאמור דמשנ"ב הכא נקט האיסור משום עובדין דחול. ויש להוסיף ולבאר שבלבוש וכן בח"א ועוד כתבו שהאיסור הוא משום טירחא, אולם נראה ברור שהכל מכוון לדבר אחד, שכאשר

292. שו"ע שם.
293. במשנ"ב (סק"ט) הביא שהתו"ש מתיר במזון ג' סעודות, אבל הפמ"ג מצדד להחמיר אפילו עד ג' סעודות [ועיין בשעה"צ (אות ו') דברמב"ם מבואר כהפמ"ג, אבל ברש"י משמע כהתו"ש]. וכן הובא פלוגתא זו בכה"ח (אות ט"ז), עיי"ש. ובחזו"א (סימן ס' סק"א) כתב שאין מקום להחמיר בזה כהפמ"ג.
294. שו"ע (סעיף ג'). ושם אסר להערים כמשנ"ת. ואמנם במג"א כתב שלדעת הרמב"ם מותר אף להערים, וכתב שם שהערה בדברנן מותרת (וכן הביאו במשנ"ב סקי"א), אולם בכה"ח (אות י"ח) הביא מהח"מ שהשיג ע"ד המג"א, ומסיק שאין לזוז מפסק השו"ע.
295. רמ"א שם. וכתב בכה"ח שאפילו שלא אכלו מותר ליהנות מן הנותר.
296. משנ"ב (סק"ב), וביאר שם שאסור עד מוצאי שבת, וא"צ לחכות עד בכדי שיעשו (וציין לביה"ל ר"ס ש"ח בשם הח"א). ואם היה בשוגג מותר ליהנות אף בשבת אפילו לו, וכל שכן לאחרים, ע"כ. ועיין בכה"ח כאן (אות כ"א) שהעתיק ד' המשנ"ב, וצ"ע מדבריו בר"ס ש"ח, ועמש"כ שם, ואכמ"ל.
297. שו"ע (סעיף ד') אם יזבו וכו', ויסוד האיסור משום מבטל כלי מהיכנו, וביאר המג"א (ה"ד במשנ"ב סקי"ג ובכה"ח אות כ"ב) דמיידי שנסדקה הגיגית מעט, שאם היא נשברה, הלא בלאו הכי אסור להציל כמו שאסור לעיל בסעיף א'. (ואף ששם הותר עכ"פ כשיעור מזון ג"ס, מ"מ כאן שהוא מוקצה ואינו ראוי לשימוש בשבת לא הותר, שעה"צ). ועיין לעיל בסוף סעיף א' בהערה שם מה שביארנו בדין זה.
ובעצם דין ביטול כלי מהיכנו נתבאר הפרטים לעיל בסי' רס"ה, ועי' בתהלי"ד סקי"ו שמדובר כאן כשאין הפסד מרובה, שאם יש הפ"מ מותר ביטול כלי מהיכנו.
298. עיין בכה"ח (אות כ"ד) שנחלקו האחרונים בדין יין הבא מחוץ לתחום, האם הדין כן ככל הנ"ל שאסור לשים תחתיו כלי או לא, דהתו"ש מתיר מצד שראוי לטלטלו, ומסיים הכה"ח שיש להתיר בהפסד מרובה.
299. שו"ע שם. ואף שאין עושין גרף של רעי לכתחילה, מ"מ במקום פסידא הותר, וכמש"כ בסימן ש"ח סל"ז, והובא בפ"י כאן.
300. שו"ע שם בתוספת ביאור [ויל"ע אמאי כתב השו"ע שהיא מבוטלת, הרי יש בה ענבים הראויים, וכל אוכל אינו נחשב מוקצה כלל, עיין שו"ע סימן ש"י ס"ב, וי"ל דמיידי באינם ראויים, וגם דחאו ביידיים], ועיין בביה"ל (ד"ה לא יזרקנו) שאם יש לו כלי אחר להניחו, עדיף שיעשה כן מאשר לטלטל מוקצה, שהוא חמור מביטול כלי מהיכנו.
301. עיין בב"י כאן שכתב שאסור לעשות עיצה זו, שהרי הוי דבר שיש לו מתירין שאפילו באלף לא בטיל. אולם הרמ"א שם העיר שמוותר לעשות כן, שהרי זה מין בשאינו מינו, שבטל אף בדבר שיל"מ. (וכמבואר לקמן בסימן תקי"ג וביו"ד סימן ק"ב). וכן הסכימו במשנ"ב סקי"ו, ובכה"ח (אות כ"ה) בשם האחרונים, עיי"ש. ובוזו מבואר החילוק ממה שכתבנו בסימן ש"י שאסור ליתן מים בכלי תחת מי המזג הנוטפים (שהם מוקצה) משום דהוי דשיל"מ, דהתם הוי מב"מ, ופשוט. [ועי"ע בכה"ח שם דהא אין מבטלין איסור לכתחילה, ותיירצו שאין כוונתו לבטל לאכול אלא להציל היין, ע"כ. והוא פשוט. וכמו"כ לדעת השו"ע ביו"ד אין איסור ביטול איסור במידי דרבנן].
302. במג"א (סק"ד) כתב שיש להקל אפילו כשנתרבה, עיין שם. וכ"ה בכה"ח שם בשם האחרונים. אך סיים בכה"ח שאין להתיר בזה אלא בטלטול ולא בשתיה, ודלא כהפמ"ג.
303. כדחזינן כה"ג לעיל בסימן רס"ה (עיין משנ"ב שם סקי"ו ובמש"ש). וק"ק שלא כתבו הפו' עיצה פשוטה זו מכל הקודמות.
304. שו"ע (סעיף ה'). וב' האופנים דלהלן מבוארים בשו"ע, והם ע"פ ב' שיטות בראשונים בישוב הסתירה, אם יש איסור אסיפה

על מטה או שולחן אפילו הם רחבים הרבה, מותר³¹⁵.

ז'. מן האמור יוצא שפירות שנתפזרו אחת הנה ואחת הנה ולא במקום אחד, אסור לאספם בשבת. אמנם יש כמה אופנים להתיר:

א]. אם מלקט מעט מעט ואוכל מותר³¹⁶. ויתירה מזו יש מתירים אף לאסוף הרבה בידי או בכסותו וכדו', ובתנאי שלא יאסוף בסלים וארגזים וכדומה כדרך המאספים³¹⁷.
ב]. מותר לאסוף אפילו הרבה לתוך הסל כשהוא אוסף במקום אחד מסוים, אבל ללכת לאסוף את הפירות הנה והנה אסור³¹⁸. [ועיין בהערה]³¹⁹. ויש אפשרות לומר לכמה בני אדם שכל אחד יאסוף במקום אחד מסוים³²⁰.

ג]. מותר לאסוף ולקבץ הכל למקום אחד על ידי מטאטא לצורך סדר ונקיון הבית³²¹ (ויש מתירים לאספן באופן זה, וכן לדחפו ברגל או בשינוי כל שהוא למקום אחד³²²).

ח'. כל האיסור לאסוף בשבת, הוא רק בפירות וירקות וכדומה. אבל דברים שנשתנו מברייתן אין בהם חשש כלל, ומותר לאוספן בכל אופן, בין בבית ובין בחצר³²³. ולכן, מותר לאסוף צעצועים, וקלפים, ובגדים, וכלים וכל כיוצא בזה. וגם כפיסי עץ [הנקרא "קפלה"], מותר³²⁴.

גם מיני אוכלים כמו סוכריות ועוגיות וכדומה, מותר³²⁵.

וכן פשוט הדבר שמותר לאסוף את הספרים אחר הלימוד או התפילה³²⁶.

ט'. מה שנוהגים לזרוק פירות בשמחת תורה, והילדים אוספים אותם ונותנים לתוך שקיות, מותר, כיון שמשום שמחה עושין כן, ולא הקפידו³²⁷, וכל שכן שמותר לאסוף סוכריות שזרקו בשבת³²⁸.

י'. יש שנוהגים בשבת חתן - כשעולה לתורה, לזרוק על החתן פירות כמו בוטנים ושקדים. ויותר טוב היה להמנע מלעשות כן, משום שבאים לאסוף אותם, ויש בזה חשש משום עובדין דחול³²⁹. אולם למעשה הנוהגים כן יש להם על מה לסמוך, ואין למחות בידם³³⁰.

ובכל אופן, אם זורקים פירות, אין לגדולים לאוספם, אלא מעט מעט ולאכול (אם עשו קידוש)³³¹. וכן אפשר לאוספם ממקום מסוים, ולא ממה שנתפזר הנה והנה³³². אמנם לילדים קטנים יש להקל לאסוף אפילו ממה שנתפזר הנה והנה, אם אוספים בידיים או בכיסים, ואף בשקיות קטנות המיועדים לאכילה בהם, יש להקל, אבל לא בשקיות גדולות³³³.

וסוכריות אפילו עשויים מפירות טבעיים, מותר לאוספם בכל אופן אפילו בשקיות גדולות, בין קטנים ובין גדולים³³⁴.

וכן שקדים המחופים סוכר, מותר לאוספם בכל אופן, בין קטנים ובין גדולים³³⁵.

שבשקיות קטנות של ילדים אין זה כמו סל וקופה, וכדרך שכתב כיוצ"ב באג"מ ח"ד סי' ע"ד טוחן אות ד' בתוה"ד, ודו"ק. גם יש לדון דמש"כ הפו' להקל בשמחת תורה, הוא ל"ד, וה"ה כל דרך שמחה, וכדרך שכתבנו במקומו, ד"ל שסברת המחיתר משום דכל כה"ג אינו נראה כעובדין דחול, אך הערנו דזה מחודש לחלק מעצמינו בזה, וגם הא"ר הרי ציין לסו"ס תרצ"ו, ויל"ב, ודו"ק, ועכ"פ לפיה"א א"צ למחות בנוהגים כן, ובפרט שברך כלל במציאות, הגדולים אינם אוספים הנה והנה (עיין להלן).

גם נתעוררתי הלום מדברי המשנ"ב (בסימן קע"א סק"א) שכתב דיש מקומות שהנהיגו כהיום לזרוק צימוקים לפני החתן בשבת שלפני חתונתו בשעה שקוראין אותו למפטיר, ולא יפה הם עושין שרכין הם ונמאסין, ע"כ. ולכא"ו תיפ"ל לאיסור מחשש עובדין דחול, וכדרך שהערנו לעיל, והיה אפשר ללמוד מזה דס"ל להיתר, ומזה גם תהיה ראייה נוספת להשערה שכתבנו לעיל דהמשנ"ב השמיט בכל מקום את האיסור בבית. אולם ז"א, חדא דבפשטות לא נחית אלא לענינו בדין ביזוי אוכלין, ועוד דאף את"ל שלא חשש, אפשר שמדמה זה לשמחת, וכנ"ל בסוף הדיבור הקודם, ויותר נראה לדחות שבמקומו לא היו הולכים לאסוף הנה והנה אלא זרקו במקום אחד, ואף אם היו זורקים הנה והנה, מ"מ לא היו אוספים אותם מהנה והנה אלא במקום מסוים, כך שמ"מ אין מזה ראייה להלכתא.

331. כמש"כ בשו"ע ס"ה, ואם לא עשו קידוש יכולים לאסוף מעט פעם אחת, ותו לא.

332. כמשנ"ת לעיל שנראה שאף שכשנתפזר הנה והנה, אין איסור אלא אסיפת הפיזור הנה והנה, אבל ממה שלפניו במקום מסוים מותר [ושם בהערה בסוף הראשונה מהו נקרא מקום מסוים, וה"ה כאן].

333. שהרי הבאנו בסוף ההלכה הראשונה בענין פירות שנתפזרו שנחלקו בזה הפו', וכתב הכה"ח שהמקיל לא לפסיד, וע"ע שם.

ולגבי קטנים נראה שיש להקל, ובפרט ש"א שבבית אין איסור רק בחצר, וגם הוא איסור קל של עובדין דחול, ואף אם יאספו בשקית א"א לאסור עליהם, וכנ"ל, וע"י סי' שמ"ג, ודו"ק, ועיין לעיל לפני ג' הערות ששקית קטנה לאכילה הוא כמו בחיקו ומותר, ורק בשקית גדולה יש להמנע לכתחילה. ואף בגדולה יש מקום לסמוך בקטנים על האומרים שאין איסור בבית, ורק בחצר אסור, ודו"ק.

334. כמשנ"ת לעיל שבדבר שנשתנה אין בו חשש כלל.

335. שגם זה בכלל מה שכתבנו לעיל שדבר שנשתנה אין בו חשש כלל. ואף שהשקד שבפנים שלם ורק מחופה, הדבר פשוט שמותר.

[ובעצם המנהג שזורקים פירות או סוכריות על חתן, יסודתו בהרי קודש, דכע"ז בגמרא דברכות (דף נ:), עיין שם. וכ"ה בשו"ע סי' קע"א, עיי"ש. (וכתב המשנ"ב שם סק"א שיש מקומות שהנהיגו לזרוק צימוקין בשבת חתן וכו', ולא דן אלא משום ביזוי אוכלין).

וע"ע בגמ' בבלי רפ"ב דכתובות וירושלמי סופ"ב דכתובות ענין חילוק קליות בנישואין, עיי"ש. (אמנם כ"ז עיקרו היה בזמן החתונה בחול, מ"מ זה שייך כל ז' ימים שנקרא חתן). וכ"כ הפו'. ומלבד זה יש בדבר משום שמחה (ולחכי נוהגים כן בשמחת תורה, וכנזכר).

וכן נוהגים כשיש בר מצוה שעולה לתורה, וכיוצא, ואין לפקפק בזה, ואין לבטל את המנהג. וזאת ועוד שגם לגבי מה שנהגו שהנשים הם הזורקות את הפירות או הסוכריות מעזרת הנשים, אין לבטל המנהג, וכן ידוע לי מגדולים שלא הסכימו עם הגבאים שרצו לשנות המנהג ולהנהיג שירוקו הם את הסוכריות בתוך בית הכנסת, ואמרו להם שזה חלקם של הנשים, ויש בזה ענין, ע"כ. ובאמת יש בזה כמה ענינים (וע"פ הפשט הוא בבחינת מש"כ בברכות דף יז. נשים במאי זכיין, ובקידושין ריש דף לא. ועוד והבן. גם מבואר הדבר עפמ"ש"כ בספר שלחן העזר ס"ו אות ה' בטעם זריקת האגוזים, שמורה על הצניעות, וז"ש בברכת הבתולים אשר צג אגוז וכו', עיי"ש. ולפי"ז הוא דווקא בנשים, ועי"ל). וכן ראינו לרבנן קשישאי שלא מיחו כלל, ולא זו אף זו במה שנהגו רבים מק"ק בארצות המערב ועוד שהנשים היו משמיעות קול בעת זריקת הסוכריות (וע"י בראשית רבה פ"ע, ואין מזה ראייה כ"כ), וראיתי שנהגו כן בפני גדולי וקדושי ארץ, ולא אמרו בה דבר (וקול באשה ערוה ודאי שלא שייך בזה, מכ"א ופשט). ואין זה ששרים עצרו במילים וכף ישימו לפיהם, אלא אף גדולים שידם תקיפה לא ראו בזה שום חשש, ואין להאריך עוד].

עובדין דחול, וז"פ. וכ"ה בתה"ל"ד אות ח' ועוד.
324. ואף שכפיסי עץ הללו הם חתיכה מאותם הגידולי קרקע ממש, מ"מ הוא ג"כ נחשב שהשתנה ומותר, ופשוט. (וכל שכן שאר צעצועים שאינם מגדו"ק).
325. דמ"מ נשתנו, ול"ש בזה מעמר.

326. פשוט מכ"א, שאינו מקום גידולו, וגם נשתנה, ול"ש בו מעמר וכו', עיין בזה בדברינו בסימן ש"מ [וגם הוא על שולחן ולא על הקרקע דקיל טפי וכנ"ל, וגם בד"כ אינו מפוזר הנה והנה וכו', ול"ש בזה עובדין דחול, וא"צ להאריך]. ואמנם בדינים והנהגות החזו"א (פי"ג סכ"ח) מובא שהחמיר שלא לאסוף הספרים, עיי"ש, ואפשר שחשש למיעוט המחמירים גם באינו מקום גידולו, וגם בדבר שנשתנה, ולא קי"ל כן כלל. והדבר פשוט בכל הפו', ואין להאריך. [ובאמת שאף שם בדינים והנהגות כתב שמן הדין מותר, זאת ועוד שהביא ש"א שאמר שאסור משום טירחא, עיי"ש. ואפשר אפוא שכונתו משום הכנה משבת לחול, ועי"ל, ועכ"פ אין ללמוד מזה לדינא]. איברא דהנה מצאתי כעין חומרא זו בכה"ח (סימן ש"מ אות ל"ה) גבי סידור אותיות מדפוס ופירוקם, עיי"ש, אך לית מאן דחש להא. והדבר פשוט ע"פ הפו' להיתר. וכל שכן באיסוף הספרים שאין מקום לחוש, וכאמור.

327. כה"ח (אות ל"א) בשם הא"ר וא"ח. וכה"ג כתבנו בס"ד במס' שבת בפ' כלל גדול במלאכת מעמר, והבאנו שכן הסכימו כמה אחרונים [ולאו דווקא קטנים מותרים, אלא גם גדולים]. וכל שכן שיש לצרף דברי המתירים בבית, וכל שכן כשאינו לתוך סל וקופה.
328. ע"פ הני"ל. וסוכריות קיל טפי לפי שאינם גידולי קרקע, ואף אם הם מגידולי קרקע מותר, מפני שנשתנו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, ופשט.

329. הנה נתבאר לעיל שאסור לאסוף פירות שנתפזרו הנה והנה, וגם בבית יש להחמיר. ואם כן אלה הזורקים בוטנים (כמו שראיתי באיזה בתי כנסיות שזורקים בוטנים בקליפתם וכדומה), לכאורה לא טוב עושים, שהרי הציבור אוספים אותם, וזהו חלק מענינם, ונמצא שמכשילים את הציבור באיסור עובדין דחול, דפירות שנתפזרו. (ומה"ט הזהיר במשנ"ב סי' ש"ט סק"א בנייעור כלכלה של פירות שלא ינערם הרבה). ואין זה גזירה לגזירה, שהרי זהו דבר הברור וידוע שאוספים, ופשט. וכיון שאפשר לזרוק סוכריות וכדו', ה"ז עדיף לצאת מכל חשש.

יש לבאר, שהנה הבאנו בהלכה הקודמת שהתירו בזה בשמחת תורה, אולם שאני התם שעושין כן לכבוד התורה. והתירו שם כמה דברים (ואף היתר זה אינו פשוט, וכמו שעמדנו בזה במקומו במלאכת מעמר, ויש מדמים זאת לסי' תרצ"ו שהתירו כמה דברים לשמחת פורים, ושם הרבה פו' חלקו ע"ז שאין להתיר ולא מידי, ועי"ל בזה), משא"כ לשמחת חתן וכדומה, ואף שמצאנו גם לענין חתן שהתירו קצת דברים, וכמו שהבאנו לעיל (בסימן של"ח ס"ב) שמותר מן הדין לומר לגוי נגנן בכלי שיר (ויש שהתירו טיפוח וסיפוק אף ליהודי בכה"ג), מ"מ שאני התם שכתבו הראשונים שאין שמחת חתן אלא בכלי שיר, אולם שאר דברים אין היתר, ובלא"ה אין ללמוד מדבר לדבר, ואצ"ל שלכר מצוה ג"כ אין לעשות כן, ואף לחתן נראה כאמור.

330. כן נראה שאפשר להניחם במנהגם ולא למחות, ולסמוך על האומרים שכל האיסור הוא "בחצר" כלשון השו"ע, ולא בבית. (הגם שהח"א וקיצושו"ע ועוד אוסרים גם בבית, מ"מ אינו מוסכם לכ"ע.

וגם מה שדקדקנו מהמשנ"ב, מ"מ אינו מוכח להדיא בדעתו לאסור, ואדרבה בכל מקום נשמת המשנ"ב מלהזכיר איסור בבית). וכל שכן אם הדרך שלא אוספים בשקיות, ובודאי שגדולים לא יבואו לידי כך כפי שהוא בדרך כלל, וא"כ בזה בודאי שיש לצרף ג"כ דעת המתירים שהבאנו לעיל בסוף ההלכה הראשונה בענין פירות שנתפזרו שיש מתירים לאסוף כל שאינו אוסף לסל ולקופה, רק בחיקו וכדו', ובודאי יש לסמוך עליהם לענין שלא למחות בנוהגים כן. [ואף שלגבי קטנים מצוי שהם אוספים גם בשקיות, אולם גם זה יש ליישב למ"ד שמותר ספייה בדבר לקטן, עיין בביה"ל סו"ס שמ"ג וכמש"ש. ובפרט שכפי שראיתי המנהג של זריקת פירות היה זה אצל בני אשכנז, ולדידהו הרי הביה"ל שם צידד להקל, דלא כהשו"ע. וזאת ועוד נראה

מקום גידולו, הרי אף במקום סגור חייב]. וכ"כ עוד באחרוני זמנינו להתיר בבית.

314. כן מפורש בחיי אדם (כלל י"ג ס"א) שגם בבית אסור (וכ"כ בקיצושו"ע). איברא שהמשנ"ב כאן לא הוסיף להדגיש זאת, והיה אפ"ל שרק בחצר אסור. אולם קצת יש ללמוד כן ממקומות אחרים, [א]. במשנ"ב בסימן של"ז (סקל"ז) שכתב דשלא במקום גידולו כגון שנתפזרו "בבית" אפילו איסורא ליכא וכו', וציין ועיין בסימן של"ה ס"ה, ע"כ. ומשמע דר"ל שאמנם ליכא מעמר, אולם לפעמים איכא איסור דרבנן אם נתפזרו אחת הנה ואחת הנה, ובדוחק לומר דמיירי לגבי החצר. ב]. במשנ"ב בסימן ש"ט (סק"א) גבי נייעור כלכלה של פירות, הביא מהתו"ש שיוזר שלא יתפזרו אחת הנה ואחת הנה, דאל"ה אסור ללקט אותם לתוך הכלכלה משום עובדין דחול, ע"כ (והוא עפ"ד ר"י דמיירי בבית). ואף שלא כתב דמיירי בבית, רק ציין בעלמא, מ"מ פשטא דמילתא משמע הכי. ג]. מצאנו בכה"ח (אות ל"א) בשם הא"ר בשם מלבושי יו"ט ואחרונים, שבשמחת תורה לא הקפידו לאסוף לתוך הסלים, עיי"ש, ומשמע דאי לא שמחת תורה היה אסור, וזה למרות דהוי בבית הכנסת (ודוחק גדול לומר שעשו שמחה זו ברחוב וכו', ז"א מחזור, ומה גם שבד"כ לא היה עירוב, ובקל נכשלים בזה בדרך עוברם, ופשט), איברא שהמשנ"ב לא הביא דין זה (וגם בראיות הני"ל לא כתב בהדיא לאסור בבית), מ"מ לא כתב בהיפך, וראוי לתפוס דברי הפו' המפורשים יותר. (גם אין להביא ראייה מהמשנ"ב בסי' קע"א סק"כ, וכמו שכתבנו להלן בסוף הסימן בכמה אופנים). וכ"כ בספר ברית עולם (מעמר אות ז') שאסור גם בבית (אך יש לעמוד ע"ד בגדר האיסור). וע"ע באז נדברו חיי"ד סי"ז. וכ"כ במנז"ר פ"ח ס"ו ועוד שאסור גם בבית, וכבר הוכחנו כן מדברי הפו', ודו"ק.

315. דזה ודאי אינו בכלל האיסור, ופשט.

316. שו"ע. וזה מוסכם לכ"ע.

317. כן הבאנו שם שנחלקו בזה הראשונים, וכתבנו שם שראוי להחמיר לכתחילה אם אפשר, ואם כן הרוצה להקל בודאי שיש לו ע"מ לסמוך שמותר לאסוף בבית בכל אופן כשזוה לתוך חיקו וכסותו (וה"ה ביד, וה"ה בכיס בגדו). וכיוצ"ב הבאנו שם מכה"ח. [וכל שכן כשזה בבית, שאפשר לצרף דברי המתירים בהלכה הקודמת].

318. כן כתבנו לעיל שאע"פ שאם נתפזרו הנה והנה אסור, כ"ז אסור כשאוסף מהנה והנה, אבל כשאוסף במקום אחד אין זה חמיר יותר מאילו נפל תחילה במקום אחד, ודו"ק.

319. נתעוררתי לדון באופן שאוסף מעט במקומו כעת, ואחר היסח דעת שעובר זמן מה הוא אוסף במקום אחר, וכן הלאה, שלכאורה נראה שמותר, דאין זה עובדין דחול, שהרי אין קשר בין אסיפה ראשונה לאסיפה שניה, וא"כ יש אפשרות לאסוף הכל ע"י אדם אחד ע"י שיאסוף עתה את מה שבמקום אחד מסוים, ואחר זמן מה את החלק השני שבמקום מסוים. וזה חידוש. (וכע"ז ברי"ם שכ"ו ובהערה גבי רחיצה אבר אבר כל הגוף).

320. שנראה שבאופן זה אין איסור, שהרי כל אחד אינו טורח בעובדין דחול, שהרי במקום אחד מותר לאסוף, ולכל אחד הוא כמו מצב שלא נתפזר הנה והנה ומותר. ומה איכפ"ל שהשני אוסף במקום חרוק, הרי הוא אוסף רק במקומו.

321. פשוט שאין זה אסיפה הדומה לעימוד (גם אפשר לצרף מה שהבאנו בסימן ש"מ בהקדמה למעמר גבי כוונה במעמר). ולכן אפילו למ"ד שאסור לתוך חיקו וכסותו כנ"ל בסוף ההלכה שלפני הקודמת, מ"מ בכה"ג מותר.

322. באול"צ שם התיר. ושמעתי גם בשם חכ"א שהתיר לאוספן אחר שטאטא למקום אחד, ע"כ. ולעני"ד דבריו צ"ע, ובשלמא בנידון האול"צ דהוי שינוי, אולם במטאטא אינו שינוי, ואף שמותר האסיפה לצד אחד, מ"מ אין ראוי להתיר את האיסוף אח"כ לכלי. ושו"ר בנאות מרדכי פ"ח שפשיטא שמותר לטאטא אבל לא לאסוף אח"כ, אמנם הוסיף שאם בתחילה חשב לאסוף במטאטא למקום אחד בשביל סדר ונקיון, ושוב נמלך לאספן (בלא הערמה), מסתבר שמותר. ויש לעיין במקום הפסד, עיין בקצה"ש סי' קמ"ו ע' ק"א.

323. כדרך שביארנו בסימן ש"מ במלאכת מעמר שדברים שנשתנו מברייתן אין בהם איסור מעמר, וכך בודאי גם לגבי האיסור של

הרב אברהם בר ששת

כולל "אליבא דהלכתא" רוממה

בדינא דנתפזרו לו פירות בחצירו

א. בגמ' בשבת דף קמ"ג ע"ב איתא: ת"ר נתפזרו לו פירות בחצר, מלקט על יד על יד ואוכל, אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.

בראשונים הביאו שיש לכאורה סתירה לדין זה מגמ' דלעיל, דבמתני' דף קמ"א ע"ב נוטל אדם את בנו והאבן בידו וכלכלה והאבן בתוכה, ובגמ' פריך ולישדיניהו לפירי ונישדי לאבן ונינקטיניהו בידיה, כדרכי אלעי אמר רב בפירות המיטנפין. ולכאורה מאי קושיא דישפוך את הפירות והאבן ולאח"מ יחזור וילקט הפירות, הלא אסור לעשות כדרך שעושה בחול, וא"כ היאך מותר לשפוך הפירות וילקטם שוב.

והיה מקום לומר דשאני כלכלה מסל וקופה, דכלכלה הוא כמין צלחת או קערה שמגישים לשולחן, ואין זה כדרך שעושה בחול שנותן לתוך הסל וקופה, ואמנם יעויין בחי' הריטב"א שכתב בתוך דבריו "ואלו כלכלה היינו כסל וכקופה", הרי דנקט דכלכלה היינו סל וקופה שבכה"ג חשיב עובדין דחול, וכ"כ לפרש הרע"ב על הך משנה דכלכלה היינו סל.

ואמנם מצאתי להגהות מרדכי (דף פ"ב ע"א מדפי הגמ') שכתב בזה"ל: מלקט על יד על יד ואוכל, נראה דלא גרסינן ואוכל, מדקתני סיפא אבל לא לתוך הכלי ולא לתוך הקופה, משמע הנך דוקא אסיי משום שלא יעשה כדרך שעושה בחול. תוס'. ונראה לי דללקט לתוך כלכלה מותר, כדמשמע פרק נוטל מישדיניהו לפיריה וכו'. ועולה מדבריו דכלכלה לאו סל הוא אלא כמין קערה, ולפיכך אין חסרון של עובדין דחול.

מ"מ לפ"ד הראשונים הר"ן הריטב"א הרמב"ן המ"מ ועוד, נראה שסברו דכלכלה נחשב סל, ולפיכך הקושיא עדיין במקומה עומדת מסוגיא דההיא נוטל כלכלה והאבן בתוכה. ב. והנה ברמב"ן כתב: לא נתפרש לי מאי טעמא, אלא שראיתי עניינה בתוספתא שהיא שנויה כך, פירות שנתפזרו מלקט אחד אחד ואוכל, נתערבו לו פירות בפירות בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן, בורר ומשליך לפני בהמתו, בדק אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן או שליקט מתוכן עפר וצורות, ה"ז חייב, לפי זה נראה שכשנתפזרו במקום עפר וצורות עסקינן, ואסור ללקטן ולתתן בתוך הסל משום דמיחזי כבורר ואפילו בפירות גסין, ולהכי קתני שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, אבל לאכול מותר, והיינו דקתני בגמרא חצירו ולא קתני בבית, מפני שסתם חצר יש בו עפרוריות וצורות ונמצא בורר, משא"כ בבית שהוא עשוי להתכבד בכל יום.

ומבואר ברמב"ן, א. דאין הנדון באיסור בורר, דאל"ה היה האיסור משום בורר. ב. דיש כאן איסור עובדין דחול משום דמיחזי כבורר.

ולפ"ד לק"מ מכלכלה מלאה פירות ואבן בתוכה, דפריך שישפוך את הפירות והאבן ולאח"מ ילקוט הפירות, ד"ל דאיירי בתוך ביתו דלא שכיח עפר וצורות וכמ"ש הרמב"ן, ולפיכך שפיר פריך דישפוך הפירות, ואכן יעויין לריטב"א והר"ן (ע"ד הרי"ף) ובמ"מ שכתבו הך תירוץ בשם הרמב"ן, ולפנינו לא מובא שתירץ הך קושיא.

ומ"מ אין להקשות דבתוספתא לא מבואר להדיא דאיירי בחצר וכמ"ש הרמב"ן, דמ"מ כוונת הרמב"ן למימר דבתוספתא נשנית הך ברייתא גבי הלכות בורר, לפיכך צ"ל דקאי במקום עפר וצורות והוא בחצר, וכמו שנאמר בברייתא שלפנינו בגמ'.

ואמנם הרמב"ן כתב בתוך דבריו: לפי זה נראה שכשנתפזרו במקום עפר וצורות עסקינן, ואסור ללקטן ולתתן בתוך הסל משום דמיחזי כבורר, ואפילו בפירות הגסין וכו', מה כוונתו בפירות הגסין, יעויין לקצות השולחן חלק ח' עמוד צ"ח שכתב לפרש כוונתו לפ"ד הב"י בס"י ש"ט בד"ה היו, שהביא דברי התה"ד ס"י נ"ז שהסתפק בב' מיני דגים אי שייך בהו ברירה כיון שהם ניכרים בהפרדתם חתיכות גדולות, ונטה להחמיר משום ספק חיוב חטאת, וכ"כ הרמ"א שם, וזהו מש"כ הרמב"ן ואפילו בפירות הגסין שהן ניכרות ועומדות בין הצורות שייך בהו בורר, ולתוך הסל מיחזי

כבורר.

ואמנם יל"ע בדבריו דמנ"ל למימר הא, חדא וכי הרמב"ן קאי הכא לאשמועינן הלכות בורר, שגם בחתיכות גדולות יש איסור בורר למרות שניכרים בפני"ע, ועוד דהתה"ד נקט להחמיר משום ספק חיוב חטאת רק משום שב' מיני דגים מעורבבים יחד, אבל בפירות הגסין משמע דאיירי בפירות גדולים, ובכה"ג אין זה נחשב תערובת מה שיש סביבו עפר וצורות כיון שהפרי לא מעורבב בו כלל, ועוד דאף התה"ד לא אסר כ"א מספק, ומנ"ל למימר דהרמב"ן החמיר בזה למימר שזה ודאי אסור.

אלא דיראה לבאר בדרך אחרת, דאפילו שאיירי בפירות גסין ואינן מעורבבים עם העפר וצורות, מ"מ מיחזי כבורר כיון שנראה עם עפר וצורות, ומשו"ה אסור ליתן אותם לתוך סל וקופה שנראה שבורר לאחר זמן ולא לאלתר.

אלא שיש להקשות דלפ"ז יצא דהכא איכא תרתי משום מיחזי כבורר, א. עצם תערובת פירות הגסין. ב. שאינו נראה בורר לאלתר כיון שנותן לתוך סל וקופה, וקשה לומר דמשום תרתי מיחזי כבורר שיהיה אסור.

אמנם בלשון הרמב"ן (והמאירי שהביא דברי הרמב"ן) מפורש להדיא שבפירות הגסין אין דין בורר, שכתב בתו"ד בזה"ל: לפ"ז נראה שכשנתפזרו במקום עפר וצורות עסקינן, ואסור ללקטן ולתתן בתוך הסל משום דמיחזי כבורר, ואפילו בפירות הגסין, עכ"ל. ולכאורה מדוע כתב ואפילו בפירות הגסין, ממנ"פ אם נימא שיש בהו דין בורר כמו בפירות רגילים, מהו החידוש שאפילו בפירות הגסין יש בהם מיחזי כבורר במניח לתוך הסל, ואם אין בהו דין בורר א"כ מדוע אסור משום מיחזי כבורר, וע"כ צ"ל כמ"ש"כ דהרמב"ן חייש לדינא דמיחזי כבורר אף בתרתי.

וצ"ל בע"כ דכיון שבמעשה הברירה שבורר בידו את הפירות הגסין מעפר וצורות, מיחזי כבורר למרות שאינו עובר איסור בורר, מ"מ כיון שנראה בורר אם לא יאכלם לאלתר ה"ז מיחזי כבורר על הפעולה של עצם הברירה, ולפיכך לא נחשב לתרי מיחזי כבורר, דעד כמה שלא נגמרה הפעולה של הברירה ללא שום חשש למיחזי כבורר, עדיין מיחזי כבורר נחשב. ומ"מ מה שהוכחנו מדברי הרמב"ן שס"ל דתרי מיחזי כבורר אסור וכמ"ש"כ לעיל, ה"ז קושיא ע"ד הקצות השולחן שהביא לשון הרמב"ן, ולא חש לפרש את דברי הרמב"ן כדברינו.

ג. והנה בר"ן (ע"ד הרי"ף) הביא את דברי הרמב"ן בזה"ל: והרמב"ן פירש דהכא במאי עסקינן כגון שנפלו בחצירו בתוך צורות ועפרורית שבחצר, ומשום הכי נקט חצירו, שהבית עשוי להתכבד בכל יום, ויש לזה קצת הוכחה בתוספתא, עכ"ל. וכמו"כ מובא בריטב"א וברשב"א בספרו עבודת הקודש כדברי הר"ן, ולא נזכר בהם לשון דהו"ל בורר וכמ"ש"כ הרמב"ן בעצמו, ואמנם בחי' הרשב"א מבואר שנקט דהחסרון משום בורר, ובב"י נקט לשון הר"ן והרשב"א בספרו עבודת הקודש, וציין לדברי הרב המגיד שהביא דברי הרשב"א, ולא הביא שפירש משום מיחזי כבורר.

ובמשנ"ב ס"י של"ה ס"ק י"ז כתב לבאר דברי הרמב"ן, וז"ל: משא"כ כשנפלו במקום אחד אך שמלקטן מתוך צורות ועפרוריות, מיחזי תמיד כעובדא דחול כשנותנן בסל ואסור, והיינו אפילו בדעתו לאכול לאלתר, דאל"ה תיפ"ל דאסור משום בורר וכדלעיל ס"י ש"ט, עכ"ל. ובשער הציון ס"ק י"ג כתב וז"ל: כנ"ל דאל"ה תיקשי לשון הברייתא שסיימה משום עובדא דחול לפירוש הרמב"ן דמיירי שנתערב בצורות וכו', עכ"ל.

חזינן מיניה דענין העובדין דחול שנאמר בברייתא הוא אפילו שנוטל ע"מ לאכול לאלתר, ובכה"ג מיקרי אוכל מתוך פסולת לאכול מיד דשרי, ומ"מ אסור ללקט לתוך הסל משום עובדין דחול אפילו שנתפזרו במקום אחד, כיון שמעשה לקיטה מתוך עפר וצורות הרי זה נראה כדרך שעושה בחול.

ואמנם לפ"ד הרמב"ן שלפנינו שעובדין דחול הוא משום מיחזי כבורר, שנראה בורר לאחר זמן, א"כ העובדין דחול אינו משום שעושה כדרך יום חול, אלא משום שנראה כבורר ביום חול.

ד. ומ"מ נהדר לדברי הרמב"ן דס"ל דאפילו היכא שבורר לאלתר, מ"מ היכא שמניח לתוך הסל בכה"ג מיחזי כבורר שנראה שבורר לזמן, א"כ לפ"ז יל"ע דאם בורר בשבת אוכל

מפסולת, אפילו שבורר לאכול לאלתר, מ"מ היכא שמניח במקום שנראה שאוכל לאחר זמן אסור. וביותר יעויין לתוס' והרא"ש שכתבו לדייק דברי הגמ' מלקט על יד על יד ואוכל, אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה וכו', דהרי מדקתני סיפא אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה משמע הנך דוקא אסיירי משום עובדא דחול, אבל לתוך כפו (וי"ג כסותו) שרי, ולפ"ז ל"ג מלקט על יד על יד "ואוכל", אלא בסתמא מלקט ע"י ע"י.

והנה הרמב"ן הביא לשון התוספתא שכתבו מלקט אחד אחד ואוכל, משמע דגרס לה ואוכל, ולפ"ז עולה יותר דאפילו לתוך כפו או כסותו יהיה אסור, וכמ"ש התוס'. אמנם בריטב"א שהביא דברי הרמב"ן כתב לבאר וז"ל: ואשמעינן מהך סיפא דרישא דקתני ע"י ע"י ואוכל, אפילו בקערה וכיוצא בו שרי, וכיון דלצורך הוא לא אסרו חכמים אלא בנותנן לסל וקופה דהוו עובדין דחול וכו', עכ"ל.

מדבריו עולה דענין ע"י ע"י ואוכל היינו כדרך אכילה לאלתר, ולפיכך שרי ליתן לתוך קערה שלא נראה שבורר לזמן אלא שבורר לאלתר שרי, א"כ לתוך כסותו אה"נ יהיה שרי היכא שנראה שאוכלם לאלתר, כיון שנראה שבורר בדרך עראי.

ואמנם גיסי הרה"ג אברהם גברא שליט"א האיר עיני בדברי הריטב"א, שהרי כתב שהסיבה להיתר לתוך קערה ולא לתוך קופה וסל זה מחמת שעצם האסיפה לצורך, לפיכך התירו לתוך קערה, אבל לתוך סל וקופה שהו עובדין דחול בכה"ג רבנן אסרו אף כשזה לצורך, ומה שהתירו לתוך קערה דהיה סיבה לאסור משום דיש בזה טירחא, אבל משום שזה לצורך התירו כל שאינו עובדין דחול.

והנה לפ"ד הרמב"ן דענין שלא יתן לתוך סל וקופה הוא משום דמיחזי כבורר, לפ"ז אין להתיר אף לתוך קערה וכו' באופן שנראה שלא בורר לאלתר, אא"כ אוכל מיד או מניח על השולחן שאוכלים בו, ויבואר לקמיה בזה בס"ד, מ"מ לא שייך למימר שרבנן הקילו בקערה דלא נראה עובדין דחול, הואיל דסו"ס מיחזי כבורר.

ולפ"ז עולה דהריטב"א נקט בדעת הרמב"ן כדעת המשנ"ב, אמנם לפ"ד הרמב"ן לפנינו אין להתיר כ"א במלקט ע"י ע"י ואוכל, או עכ"פ על השולחן שאוכלים עליו, וכמ"ש"נ לקמן בס"ד. אבל מהתוספתא שהביא הרמב"ן לא משמע כן, דאמרי' נתפזרו מלקט אחד אחד ואוכל, נתערבו לו פירות בפירות בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן וכו'. והנה מדפליג בין שני מיני פירות לנתפזרו לו פירות בחצירו, דב' מינים, ע"ז קאמר התוספתא דבורר ומניח על השולחן, אבל בנתפזרו לו פירות בחצירו בכה"ג לא קאמר התוספתא שמניח על השולחן, ולפ"ז אין להתיר כלל כ"א אוכל מיד.

ואמנם הא גופא קשיא מ"ש שני מיני פירות מנתפזרו לו פירות בחצירו, שבנתפזרו שרי רק לאכול, ואילו שני מיני פירות מותר אפילו להניח על השולחן, וביותר וכי אסור לברור ולהניח לפני בהמתו בנתפזרו לו פירות בחצירו, אלא בע"כ דצ"ל דהתוספתא קאי גם על נתפזרו, וצ"ע בזה דסו"ס התוספתא חילקה ברישא בין נתפזרו לב' מינים, ובסיפא הכל בבא אחת.

מ"מ נהדר לדינא דהרמב"ן דהיכא דמיחזי כבורר אסור, יעויין לאגלי טל בהלכות בורר (אות ה') שפסק עפ"ד התוספתא שהביא הרמב"ן שלא ירבור ויניח לתוך חיקו ולא לתוך קערה שאין אוכלין בה, רק מידו לפיו או לתוך קערה שאוכלין בה או ע"ג שולחן שאוכלין עליו.

ובסוף הלכות מלאכת זורה בביאורים הוכיח האגלי"ט דין זה מהתוספתא, ותמה על הב"י בריש ס"י ש"ט דאפילו ליתן לאחר הברירה לנפה וכברה שרי, ולא חשש למיחזי כבורר, והלא לפ"ד התוספתא הנ"ל יש לחוש למיחזי כבורר, ולאסור משום זה להניח בנפה וכברה.

ה. בהקדמת התפארת ישראל על המשניות מס' שבת כתב בענין עובדין דחול ג' גדרים (בכלכלת שבת ריש כללי ל"ט מלאכות): א. באופן שדומה לאחד מל"ט מלאכות. ב. באופן שיש לחוש שמא יעשה מלאכה האסורה בשבת. ג. באופן שיש טירחא יתיירא.

ולפ"ד הרמב"ן שלפנינו עולה דמה שאסור ליתן לתוך סל וקופה משום דמיחזי כבורר, א"כ זה דומה לגדר הראשון שדומה לאחד מל"ט מלאכות.

ואמנם לפי מש"כ הריטב"א דסל וקופה זה עובדין דחול, ומה שהתירו בקערה משום שזה לצורך אע"פ שיש בזה

טירחא, אי"ז מבואר לפי ג' הגדרים של כלכלת שבת דלעיל, שהרי לתוך סל וקופה אי"ז טירחא יותר מקערה, וגם אינו דומה לאחד מל"ט מלאכות, וגם לא חיישינן שיעשה אחד מל"ט מלאכות, ויל"ע בזה.

והנה בראשונים מובא פירושו של רבינו יונה (הר"ן ע"ד הרי"ף הריטב"א והרשב"א) לתרץ את הקושיא מהגמ' דפרק הנוטל, דפריך ולשדינהו לפירי, דהיאך ישפוך הרי אסור לעשות כן משום עובדין דחול, דהכא איירי שנתפזרו הפירות אחת הנה ואחת הנה, ומשו"ה יש לאסור, משא"כ בכלכלה מלאה פירות דפריך בגמ' ולשדינהו לפירי איירי שישפוך בנחת, ולא יתפזרו פירותיו אחת הנה ואחת הנה ובכה"ג שרי.

ואמנם בראשונים לא נתבאר טעמו של רבינו יונה לאסור בנתפזרו אחת הנה ואחת הנה, וראיתי לר"ן על הש"ס לעיל דינא דכלכלה של פירות שהביא בשם רבינו יהונתן ליישב סתירת הגמ' מכלכלה של פירות לנתפזרו פירותיו בדרך אחרת, דשאני כלכלה של פירות שצריך לכל הפירות, ולפיכך התירו לו למיטרח ולאסוף את הפירות, משא"כ בנתפזרו לו פירותיו איירי בפירות שאינו צריך להם, לפיכך אסור לו לאוספם משום טירחא א"כ אוכל ע"י ע"י.

ובדבריו לכאורה יל"ע דמאי משני דנתפזרו לו פירותיו איירי באופן שאינו צריך להם, הלא מה שהתירו שמלקט ע"י ע"י ע"מ לאוכלם, א"כ הדר דינא דצריך לפירות ממה שאוכלם, ולפי"ז יהיה מותר לאסוף לתוך הסל וקופה דזה טירחא לצורך, וכמו סוגיא דכלכלה של פירות, וצ"ע.

ולפי"ז י"ל שהביאור ברבינו יונה דהיכא שנתפזרו אחת הנה ואחת הנה, הסיבה לאסור משום טירחא וכמ"ש בר"ן בשם רבינו יהונתן, ואמנם החילוק בין דין שנתפזרו פירותיו לכלכלה של פירות, דבנתפזרו איירי אחת הנה ואחת הנה ובכה"ג יש טירחא בדבר, משא"כ בכלכלה של פירות איירי ששופך בנחת, וממילא לא מתפזרים הפירות, ובכה"ג אין טירחא ושרי, ואכן יעויין ללבוש שכן כתב לבאר דברי רבינו יונה שהחסרון משום טירחא, וכ"כ בח"א כלל י"ג ס"א ובלחם משנה פכ"א ה"א מהלכות שבת. ולפי"ז עולים דברי רבינו יונה ורבינו יהונתן עם הגדר השלישי שכתב בספר כלכלת השבת, דיש עובדין דחול במקרה שיש טורח, ולפיכך יש לאסור.

ואמנם יש לפרש דברי רבינו יונה באופן אחר דמיחזי כמעמר, וזה על פי מה שראיתי לאור לציון שכתב להקל באסיפת פירות בביתו, וזאת משום שכל מה שכתב רבינו יונה לפרש באיסור פירות שנתפזרו לו, זהו דוקא בחצירו וכמ"ש בברייתא (וכבר הרמב"ן דייק לשון זה, ופירש דבר זה לפי פירושו, וכמשנ"ל לעיל בעזה"י), ומשום מיחזי כמעמר, אבל בבית שמחיצות הבית מצרפן כאילו הם במקום אחד, ומשו"ה אי"ז מיחזי כמעמר.

ולפמ"ש"כ לעיל מהפוסקים שפירשו את דברי רבינו יונה משום טירחא, לכאורה אין חילוק בין בית לחצירו, ולפי"ד יהיה צ"ב מש"כ בברייתא חצירו, דמאי שנא. אמנם ממה שהקשו הראשונים מכלכלת פירות, ולא תירצו דאיירי בבית וכמ"ש הרמב"ן, משמע שלא דקדקו לשון הברייתא.

ועדיין יש לדחות דרצו לומר דאף אם כלכלת הפירות נמצאת בחצירו, היכא שלא נתפזרו הנה והנה שרי אף בחצר, ולפי הרמב"ן בכה"ג יהיה אסור בחצירו דהוי מיחזי כבורר.

ומ"מ לפמ"ש"כ באור לציון להקל בנתפזרו פירות בביתו דאי"ז מיחזי כמעמר, לפי הפוסקים הנ"ל יש מקום להחמיר דכל היכא דיש טירחא באסיפת הפירות אסור, ואין חילוק בין בית לחצר, ואפשר לומר ביותר דמה שאמרה הברייתא בחצירו, הכוונה שבבית פיזור הפירות אחת הנה ואחת הנה לא מצוי כ"כ כמו בחצר שמקום פתוח הוא, ובקל יכולים הפירות להתפזר. ולפי"ז מתיישב לשון הברייתא מה שאמרה בחצירו, דלאו דווקא הוא אלא מה ששכיח טפי.

ומ"מ לפמ"ש"כ האור לציון לבאר דברי רבינו יונה, עולה דמש"כ בברייתא לאסור אסיפת פירות לדעת רבינו יונה הוא לאו משום טירחא אלא משום דמיחזי כמעמר, א"כ זה כמו הגדר הראשון שכתב הכלכלת השבת בדין עובדין דחול, דהיכא שזה דומה לאחד מל"ט מלאכות אסור משום עובדין דחול, וכלשון הברייתא הכי מוכח שנקטה פירות, דאז בכה"ג חשיב דומיא דמעמר בגידולי קרקע.

ו. ובעצם דברי האור לציון גבי נתפזרו לו פירות בביתו שיש להקל משום דבית מצרפם, ומשו"ה נחשב הכל למקום, ואין בזה חשש מיחזי כמעמר, היה אפשר לדרוך אחרת, דמיחזי כמעמר שייך באופן דומיא דמקום גידולו, ולפיכך בחצר שדומה לגינה יש להחמיר דנחשב בכה"ג למיחזי כמעמר, אבל בבית שאין זה דומה לגינה לא נחשב למיחזי כמעמר,

דאי"ז מקום גידולו כגינה.

ובאופן שאוסף מהרבה שולחנות אחר סעודת שבת לחם שנשאר, יש עוד צד להקל, וכמו שאמר לי הגר"ש זעפרני שליט"א דמיחזי כמעמר הוא רק אם נמצאים הפירות פזורים ע"ג הריצפה שצריך להרים מהריצפה, אבל באופן שמפוזר בשולחנות שאינו צריך להרים מהריצפה, בכה"ג לא חשיב למיחזי כמעמר.

ובמקרה שאוסף משחקים שנתפזרו בבית או אפילו בחצר, י"ל דיש עוד צד להקל משום דמעמר שייך רק בגידולי קרקע, ולפיכך משחקים למרות שפזורים אחת הנה ואחת הנה ע"ג הריצפה, יש להקל משום שאי"ז מיחזי כמעמר.

ומ"מ כל זה לפי הפשט של האור לציון דסיבת האיסור משום מיחזי כמעמר, אבל אי נימא משום טירחא יתירא יש לאסור אף בלחם שע"ג השולחנות, וגם במשחקים, ואין להתיר מחמת הסיבות דלעיל.

וע"ע בח"א כלל י"ג ס"א שמשמע מדבריו שאין לחלק בין בית לחצר בפירות שנתפזרו אחת הנה ואחת הנה, וזה משום דה"א לשיטתו אזיל דסיבת האיסור לדעת רבינו יונה משום טירחא ולא משום מיחזי כמעמר, וז"ל הח"א: ולכן מותר לקבץ פירות שנתפזרו בבית או בחצר במקום אחד, ונותן אפילו לתוך הסל, ובענין דלא נתערב בהן עפר וצורות, דאז אסור מטעם בורר וכו' (מכאן חזינן שלמד בדברי הרמב"ן כמ"ש המשנ"ב, וזה משום שלא היה לפניו ספר הרמב"ן שכתב דהאיסור משום מיחזי כבורר, וכמש"נ לעיל בס"ד), אבל אם נתפזרו אחת הנה ואחת הנה אסור לקבצם לתוך הסל דהוי עובדא דחול, דאיכא טירחא יתירה,

אלא מלקט ואוכל, עכ"ל. הרי דבתחילה קאי בין בבית ובין בחצר, והתיר במקום אחד כשאין איסור בורר, אבל באופן שיש טירחא יש לאסור בין בבית ובין בחצר.

ז. ולפי המבואר לעיל יש מקום לחוש לענין אסיפת משחקים או חתיכות לחם שמפוזרים ע"ג שולחנות הרבה משום חשש טירחא, ואה"נ משום מיחזי כמעמר יש צדדים להקל בזה.

ואפשר לומר עוד צד להקל עפמשנ"ל לעיל מהגהות מרדכי והתוס' והרא"ש והריטב"א, דבאופן שמניח לתוך קערה ולא לתוך סל וקופה אי"ז נחשב למיחזי כמעמר, הואיל ובענין דומיא דמלאכה שנותן לתוך הסל וקופה, אבל אם זה לתוך צלחת וכדו' יש להקל, וה"נ במשחקים וכיו"ב אם מניחם בתוך מגש וכדו' שאין זה בכלל סל וקופה יכול להקל, דאי"ז מיחזי כמעמר.

ואמנם בלשונות הראשונים יש מהם שנקטו להדיא כגירסת הגמ' מלקט על יד על יד ואוכל, משמע שדוקא בכה"ג הוא דמקילינן, אבל לתוך קערה אסור, א"כ אין להתיר כשנותן לתוך קערה וכדו', שאי"ז דומיא דמעמר דאף בכה"ג אסר התנא.

והנה בשו"ע פסק (סי' של"ה ס"ה) בזה"ל: נתפזרו לו פירות בחצר אחת הנה ואחת הנה, מלקט מעט מעט ואוכל וכו', מדבריו חזינן שלא התיר כ"א במלקט ע"י ע"י ואוכל, וכפי גירסת הגמ' שלפנינו, ובביאורו"ל כתב להעיר שהב"י הביא את דברי התוס' והרא"ש הנ"ל, ונראה שבשו"ע חזר בו, והביא שהגר"א הביא מהראשונים שהגירסא כמו שבגמ' דידן, ונראה מהביאורו"ל שכן מצדד להלכה.

ומיהו בכף החיים ס"ק כ"ח הביא מנזירות שמשון שהמיקל כדעת התוס' והרא"ש לא הפסיד, למרות שנראה בשו"ע שחזר ממה שנקט בב"י כדברי הרא"ש והתוס'.

ועכ"פ כיון דיש כאן תרי צדדים להקל, חדא שלפ"ד התוס' והרא"ש האי ואוכל לאו דוקא, וה"ה לתוך קערה, ועוד דהביאור בדברי רבינו יונה שנוי בפלוגתא אם זה משום טירחא או משום דמיחזי כמעמר, לפי"ז יש להקל כמו הסברא דמיחזי כמעמר.

וביותר דגם השו"ע שפסק את דברי רבינו יונה, זה מחמת פלוגתא בביאור דברי הגמ', ואם ננקוט כדעת הרמב"ן בביאור הגמ' הרי שאין מקור לדעת רבינו יונה, ולפי"ז יש עוד צד להקל בזה.

ח. ברמב"ם פכ"א מהלכות שבת ה"א פסק: המדבק פירות עד שיעשו גוף אחד חייב משום מעמר, לפיכך מי שנתפזרו לו פירות בחצר מלקט על יד על יד ואוכל, אבל לא יתן לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה כדרך שהוא עושה בחול, שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יכבשם בידו בתוך הקופה ויבא לידי עימור, והרב המגיד כתב ע"ד הרמב"ם שחששו דחוק מאוד, ונשאר בדברי הרמב"ם בצ"ע.

והנה בכס"מ בפ"ח מהלכות שבת ה"ו הביא מהרמ"ך דחייב מעמר אינו אלא במקום גידולו מן האילן שנפלו שם, אבל אם קיבצם לא, ולפי"ז צ"ב מש"כ הרמב"ם בדינא שנתפזרו לו פירות שהחשש שמא יכבשם בידו ויבא לידי עימור, הרי

אי"ז במקום גידולו מן האילן. וע"ע בהגהות מיימוניות פכ"א אות ח' שהעיר כן. וכ"נ מדברי הב"י שהביא דברי הרמב"ם הנ"ל, ולאח"מ הביא שכ"כ הסמ"ג, והעיר הסמ"ג דהרי אין זה מקום גידולו מן האילן. וביותר יש לתמוה שהכס"מ הביא מהרמ"ך הך כללא, ולא העיר כלום ע"ז מפכ"א שהרמב"ם חולק ע"ז, ונראה מדבריו שהרמב"ם לא פליג ע"ז.

ואמנם יעויין בח"י אדם ריש כלל י"ג בנשמת אדם שכתב לבאר בדעת הרמב"ם דתלוי איזה עימור עושה, כשה במקום גידולו סגי במה שעושהו לערימה אחת, ובכה"ג מתחייב משום מעמר, ואמנם באופן שאי"ז במקום גידולו בכה"ג אמרי' שצריך לעשותו אגודה אחת, לפיכך נקט הרמב"ם שהסיבה בנתפזרו לו פירותיו שלא יעשה כן משום שיבוא לכלל עימור.

ועפ"ד הרמב"ם לק"מ מסוגיא דכלכלת פירות ואבן בצידה, דמאי פריך לשדינהו לפירי, הלא בכה"ג הוא יבוא לכלל עימור, דבאופן שכל שפיכתו זה רק בשביל לאוספם חזרה, א"כ בכה"ג אין חשש שיבוא לכלל עימור, משא"כ באופן שנתפזרו לו ואוספם מחדש יש חשש שיבוא לכלל עימור, ומשו"ה יש לאסור, ועדיין יל"ע בזה.

ועכ"פ עולה מדברי הרמב"ם שנקט כגדר ב' שכתב בכלכלת שבת בעובדין דחול, דבאופן שיש לחוש שמא יבוא לעשות מלאכה האסורה מהתורה יש לאסור, א"כ הכא דיש חשש שמא יבוא לכובשם יחד, ממילא יבוא לידי איסור מעמר, ולפיכך יש לאסור.

הרב שלמה יוסף בכיף כולל "אליבא דהלכתא" נוה יעקב

מעשה וגרמא בשבת

א. הגמרא בשבת (ק"כ ע"ב) על מחלוקת ר' יוסי ורבנן אם עושים מחיצה לדליקה בכלי חרס חדשים, דלרבנן כיון דכתיב לא תעשה כל מלאכה, עשיה הוא דאסור, גרמא שרי, ולר' יוסי מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויה - ובפשטות כוונת הגמ' דמלשון הפסוק לא תעשה, משמע שאסרה תורה רק במקום שהמעשה שלו פועל את המלאכה, אבל במקום שהמעשה שלו רק גורם המלאכה פטור. ובגמ' ב"ק (ס' ע"א) ליבה וליבתו הרוח, כשאין בליבו שלו כדי ללבותו פטור, ומקשה הגמ' אמאי, ליהוי כזורה ורוח מסייעתו וכו', רב אשי אמר כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו, ה"מ לענין שבת, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל הכא גרמא בעלמא הוא, וגרמא בנוזיקין פטור. וברש"י: זורה דחייב משום מלאכה בשבת אעפ"י שהרוח מסייעתו כשהוא מגביה התבואה וכו', מלאכת מחשבת נתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו. ומשמע מרש"י דאף דמסייע לו הרוח, כיון שנח לו חייב בשבת, משא"כ בנוזיקין. ובתוס' (ד"ה רב אשי) כשגורם לזרות הרוח המסייעתו הוי מלאכת מחשבת, ולהכי חייב בגרימת זרייה זו, אבל עושה מעשה של זרייה בפני עצמו לא מיקרי. ומשמע בתוס' דחייב משום דהוא מפעיל את הרוח מסייעתו, ולכך בשבת נחשב מלאכת מחשבת, אבל במקום שאינו מפעיל את הרוח לא שייך לחייבו משום מלאכת מחשבת בגרמא. ובמהר"ם מבאר דרוצה לומר דבשלמא לענין שבת הגרמא זרייה מקרי שפיר מלאכת מחשבת, דהכי הוא לענין מלאכת הזרייה שזורין ע"י הרוח, אבל לענין נזיקין שיהא נחשב מבעיר אש, לא נקרא מבעיר אלא כשהוא לבדו מבעיר האש בלא שום סיוע מזולתו.

ב. וברא"ש ב"ק (פ"ו ס"א) כ' דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה, אעפ"י דלא הוי אלא גרמא בעלמא, בהכי חייבה תורה כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י רוח, אבל הכא גרמא בעלמא, וגרמא בנוזיקין פטור. ולכאורה משמע מדברי הרא"ש דדוקא במלאכת זורה, כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י רוח, אבל שאר מלאכות לא. ולפי"ז לא קשה מהגמ' בכיבוי, דגרם כיבוי שרי, דבשאר מלאכות גרמא לא נאסר, ורק בזורה דזו עיקר עשייתה נאסר. אמנם ראיתי בקונטרס תוצאות חיים להגר"מ זמבה הי"ד (בסוף אות י"ט), ד"ל דכוונת הרא"ש דלכך הוא אב דזו צורת המלאכה, אבל אה"נ יתחייב משום תולדה ע"י מלאכת מחשבת. אך מלשון הרא"ש דהכי חייבה תורה כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י הרוח, משמע דבל"ז פטור, דאין עוד טעם לחייבו. וכן נקטו הרבה אחרונים דלרא"ש דוקא בזורה, וכמו שהבאנו מלשון המהר"ם על התוס'.

ובסמ"ע בחו"מ (סי' תי"ח סק"י) כ' דשאני התם דמלאכת מחשבת אסרה תורה, והרי מלאכת הזרייה דרכה בכך ע"י הרוח שסייעו וכו'. משמע דמטעם מלאכת מחשבת מתחייב

באחיעזר שם כתב עליו: אבל כל זה לפלפולא, אבל להלכה ודאי נראה דאין חילוק בין הבערה לשאר מלאכות. וא"כ לשיטת המחזה אברהם יש ליישב שיטת הרא"ש. ולדברי האחיעזר י"ל כמ"ש לעיל עפ"י הרמ"א דגרמא שרי רק במקום הפסד, וכרעק"א ברא"ש. ומה דאיתא בגמ' בפותח דלת דאסור, היינו מדרבנן משום גרמא.

ז. ועוד יש לבאר במה שדנו האחרונים בגדר הדין דאשו משום חציו, דהנה הגר"ח הלוי (הלכות שכנים פ"א) מביא בתחילה דגוה"כ דה"ז כאילו עשה המעשה בידיים, ורק דלא נחשב שנעשה מכחו, ולכך לא היה כח גברא בשחיטה. ולכך גבי ממון ונפשות שצריך שהוא יעשה את המעשה ומתחייב בזה, חייב, אבל כח גברא לא נקרא רק דנחשב מעשה שלו. ואח"כ כתב בדעת הרמב"ם דהא דאשו משום חציו, לאו גוה"כ באש לחייבו משום חציו, דא"כ רק בממון יש את הגוה"כ, משא"כ בנפשות דליכא קרא, אלא הא דהוי חציו היינו משום דבאמת הדבר כן הוא דאשו הוי חציו ממש דהולכת מכחו, וע"כ שפיר חייב גם בנפשות כיון דהוי כחו ממש. והא דצריך קרא למילף משום דכח אחר מעורב בו, וזה גלי קרא דאפילו הכי חייב. והאריך בזה הברכת שמואל (ב"ק סי' י"ז), וביאר בזה המחלוקת בתוס' אם גם ברוח מצויה אמרינן דאשו משום חציו גבי נפשות, ובמה שדן המהרש"א בתוס' בסנהדרין הנ"ל. וא"כ לצד א' הגוה"כ מלמדת אותנו לכל התורה, ונחשב כאילו עשה, ולצד השני הגוה"כ גבי נזיקין דאף דכח אחר מעורב בו חייב כמו במעשה ידיה לבד. ולכאורה מה שכתבו התוס' ב"ק (נ"ו ע"א) דאין חילוק בין מקרב האש אצל הדבר, למקרב הדבר אצל האש, אם נלמד כצד הראשון שייך לומר דגם זה נכלל בגוה"כ, אבל אם נימא כצד השני דמסברא זה כחו ממש, וכל הילפותא רק מצד הכח אחר מעורב בו, א"כ במקרב הדבר אצל האש לא שייך לומר כן, דהרי כאן האש אינו כחו כלל דלא עשה שום פעולה באש. ומצינו בשטמ"ק (ב"ק נ"ו ע"א) על מ"ש התוס' דגם מקרב הדבר אצל האש חייב, ומביא בשם הרא"ה דחולק ע"ז וסובר דרק חציו ממש כחו גמור חשבינן ליה, אבל בעלמא לא. וראיתי בשביתת השבת שהביא מא' מחכמי ירושלים (סוף מלאכת טוחן) דמקשה לדברי התוס', דחלוק גדול יש ביניהן, דהיכי דמקרב האש כיון דהסיבה הראשונה להתהוות האש היה האדם חשוב כחו, אבל היכי שמקרב הדבר, כיון דעצם האש לא נתהווה ע"י האדם, ולא אזיל מכחו ובסבתו כלל, היאך נחשב לחציו וכו'. ועוד יותר צ"ל דעל כרחק דהא דחשבינן אש חציו, הוא רק משום האדם הממציא והביא בריה חדשה בעולם, ומשום הכי מתייחס האש אליו. וכל מה שעתידי להזיק חשוב אדם המזיק, ולפי מה שהבאנו ב' הצדדים בשם הגר"ח בגדר אשו משום חציו, יהא תלוי זה בדברי התוס' והרא"ה.

ח. ונראה לבאר באופן אחר דעת התוס' דאף במקרב דבר אצל האש נחשב חציו, דס"ל דכל מקום שהאש עתיד להגיע נחשב כבר עכשיו כמו שיש שם אש, ונחשב עכשיו שזורק הדבר בתוך האש. ושורש הדבר יש לומר לפי מה שכתב הרא"ש בביצה (פ"ב סי"ז) בהא דאמרו המוסף שמן לנר חייב משום מבעיר, והמסתפק מן השמן חייב משום מכבה. ובתוס' ביארו דכשמעט השמן ומרחיקו מפי הנר שהוא דולק, מיד כהה אור הנר וכו'. ואין לפרש משום שממהר כביית הנר כשיכלה השמן, דהיינו גרם כיבוי שנחלקו בו ר' יוסי ורבנן, וקיי"ל כרבנן דגרם כיבוי מותר. ומיהו ההיא דשפורפרת על פי נר דאסור דילמא אתי לאסתפוקי מיניה, על כרחק משום שממהר כיבוי שאינו מכחיש מאור הנר כלל וכו'. הלכך נ"ל טעמא דמסתפק מן הנר משום שממהר כיבוי. ואף רבנן דר' יוסי מודו בהאי גרם כיבוי דחייב, דעד כאן לא פליגי התם אלא משום שאינו נוגע בדבר הדלוק, אלא עושה דבר חוצה לו הגורם את הכיבוי כשתגיע שמה הדליקה. אבל הכא השמן והפתילה שתיהן גורמין את הדליקה, והממעט מא' מהן וממהר את הכיבוי חייב. והיינו טעמא דהנותר שמן בנר משום דמאריך בהבערתו, דאילו לא נתן שמן בנר היה כבה כשיכלה השמן שבנר, ומה שהוא דולק מכאן ואילך הוי כאילו הוא הדליקו. וכן לענין כיבוי נמי ממהר הכיבוי ע"י שנסתפק מן הנר, והוי כאילו כבה הוא וכו'.

ונחלקו המפרשים בדעת הרא"ש, דהב"י (סי' תקי"ד ס"ב) מדייק מלשון הטור שכתב: נר של שעה שרוצה להדליקו ביום טוב, וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביביו דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע שם, דגרם כיבוי מותר. וממה שכתב שרוצה להדליקו משמע דוקא כשלא הדליק, אבל אם היתה דלוקה כבר אינו יכול לעשות שום תיקון, וכ"מ מלשון הרא"ש. אמנם הב"ח והמג"א נקטו דאף

בפני עצמו, אבל במקום שלא עשה מעשה כלל פטור משום גרמא. וכעת ראיתי בשביתת השבת (דין גרם מלאכה) שהביא מפירוש ר"ח בשבת (ק"כ ע"ב) שמביא הגמ' בב"ק, וכתב: ש"מ דכיון דמשוי אורחא אפילו לרוח מצויה ללבות ומחשב לכך, אסור בשבת דהוי מלאכת מחשבת. ומשמע דס"ל כרא"ש כיון שכן הוא דרך המלאכה, ויבואר להלן בעז"ה.

וראיתי בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' פ"ג) שכתב: ולי נראה לקיים דברי ספר התרומה דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, רק שהמלאכה נעשית על ידו כאשר הוא מחשב בזה מתחייב כאילו היה עושה בידיים, כמו אופה הוא מדביק הפת לתנור והיא נאפית מאליה, ומבשל וזורח ורוח מסייעתו וכו'. הרי נקט דבעינן שהמלאכה נעשית על ידו וגם מחשב לעשותה, והיינו דבגורם שאין המלאכה נעשית על ידו פטור, ובמקום שנעשה על ידו בסיוע כח אחר וכדומה חייב בשבת. ואפשר דזו כוונת רש"י דניחא ליה דרוח מסייעתו, דמה דאמרינן דנתקיימה מחשבתו וניחא ליה חייב, היינו רק בסיוע, ולא כשאינו מעשה שלו.

ובשו"ת זרע אמת (ח"א סי' מ"ד) הביא את הקושיא מהגמ' בשבת לגמ' ב"ק הנ"ל, וכתב: אכן פשר הדבר לעניות דעתי הוא, דהיכא דהוא גרמא דלא עביד מעשה בשעת המלאכה, רק עושה מעשה, ולאחר זמן ע"י אותו מעשה גורם שתעשה המלאכה מאליה ע"י דבר אחר כגון במחיצת כלים וכו', אבל כשעושה המלאכה עצמה ע"י פעולתו, אע"פ שנעשית המלאכה בסיוע דבר אחר חייב דומיא דזורה, דאי אפשר לעשות כי אם בסיוע הרוח וכו', ואפ"ה אין ללמוד מזה דלענין ממון מיקרי גירי דיליה, משום דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, דגרמא כזאת דוקא דאיהו ניהו עושה המלאכה רק דמסייע ע"י הרוח, וכתב להוכיח כן מהגמ' בשבת (ק"כ ע"ב) דהפוחת דלת כנגד המדורה ברוח מצויה מותר, ברוח שאינה מצויה אסור משום מבעיר, אף דהוי גורם בעלמא, שע"י פתיחתו נושם הרוח באש ומבעיר, ואף דמבעיר בסיוע הרוח חייב.

ה. ולכאורה לדעת הרא"ש דמשמע דס"ל דרק במלאכת זורה אמרינן כן, וכדביארנו לעיל, צ"ב מה יענה לראיית הזרע אמת. והנה הרמ"א (סי' של"ד ס"כ) כתב דגרם כיבוי מותר במקום פסידא, ובדרכ"מ (סק"ה) מביא מהמרדכי (סי' שצ"ט) דגרם כיבוי לא שרי אלא במקום היזקא, אבל בלא היזקא אפילו גרם כיבוי אסור. וא"כ יש לומר דה"ה גורם הבערה אסור מדרבנן, ולכך אסור לפתוח דלת בפני מדורה משום מבעיר. אמנם בדעת הרא"ש אין לומר כן, דהא במג"א (סי' תקי"ד סק"ז) הוכיח דהרא"ש ס"ל דגרמא שרי אף שלא במקום הפסד. וכן בשער הציון (סי' תקי"ד סקל"א) הביא מהט"ז דאין לרמ"א מקור לשיטה זו, וכתב דכן הוא דעת הא"ר והמטה יהודה. אמנם הגרעק"א כתב ע"ד המג"א (בהגהותיו סי' של"ד סכ"ב) דאינו מוכרח.

ו. ויש לבאר בזה, דהנה במלאכת מבעיר מצינו לנמק"י בב"ק דס"ל דגם לענין שבת נאמר דין אשו משום חציו, שכתב (י' ע"א בדפי הרי"ף) אשו משום חציו כאילו הבעירו בידיו, ואי קשיא לך היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות, והדלקה הולכת ונגמרת בשבת, וכן מאחזיזין את האור במדורה, והולכת ונגמרת הדליקה בשבת, ולפי זה הרי הוא כאילו הבעירה הוא בעצמו בשבת, וכ"ש הוא דאילו הכא לא נתכוין להבעיר גדיש של חבירו כלל, והכא עיקר כוונתו הוא שתדלק ותלך בשבת וכו'. כד נעיין במלתא שפיר לא קשיא לן, שהרי חיובו משום חציו כזורק חץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל, ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא, דאי חשבינן ליה הו"ל למפטריה דאנוס הוא שאין בידו להחזירה. וכן הדין לענין שבת, דכי אתחיל מער"ש אתחיל, וכמאן דגמריה בידיים בהווא עידנא דלית ביה איסורא חשיב. והנה אש מתפשטת ברוח מצויה, ובכל זאת חייב על זה בשבת, ומשמע דהבערה נחשב מעשה שלו אף בצירוף הרוח. אך בתוס' בסנהדרין (ע"ז ע"א) ד"ה סוף, דהאש שהמיתה ברוח מצויה פטור ממיתה, ורק בנזיקין חייב דלא גרע מממונו המזיק, אמנם בתוס' ב"ק (נ"ו ע"א) כתבו דלמ"ד אשו משום חציו, כיון דאין חילוק בין מקרב דבר אצל האש, ובין מקרב האש אצל הדבר, א"כ בכפתו והביאו במקום שסוף חמה או צנה לבוא חייב. וגם בתוס' בסנהדרין הרש"ל גורם ברוח שאינה מצויה. ומצינו לאחיעזר (ח"ג סימן ס') שהביא בשם מחזה אברהם דבהבערה גם גרמא אסור, דבכל אבות מלאכות ילפינן דגרמא שרי מלא תעשה, עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי, משא"כ הבערה דכתיב לא תבערו, י"ל דאף גרמא אסור. ולדבריו הבערה שאני משאר אבות, דבזה גרמא ג"כ אסור, דבזה יש פסוק אחר. אמנם

אם דרך המלאכה כן. וכ"כ באמרי בינה (שבת סי' כ"ז) ובאבנ"ז (אבהע"ז סי' קפ"ט) ובאחיעזר (ח"ג סימן ס') ועוד. ולכאורה צ"ב, דא"כ הגמ' תחלק בין זרייה להבערה, דבליבה וליבתו הרוח זה הבערה, וגם בשבת יהא פטור, ורק בזרייה חייב דזו צורת המלאכה. ועוד יש לעיין מה ענין מלאכת מחשבת לחייב, דהא מצינו מלאכת מחשבת בגמ' ב"ק (כ"ו ע"ב) היתה אבן בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה, דפטור בשבת משום מלאכת מחשבת, דבעינן שיתכוין לעשות מלאכה ורק סבור שחול או מותר. ובגמ' ביצה (י"ג ע"ב) גבי מקלף ונותן לתוך ידו שנחשב גמר מלאכה למעשר, מ"מ גבי שבת פטור. ומבאר רש"י מלאכת מחשבת שהיא מלאכת אומנות אסרה תורה, שנסמכה פרשת שבת למלאכת המשכן בויקהל, והתם מלאכת מחשבת כתיב. ובגמ' בחגיגה (י' ע"א) דמלאכה שא"צ לגופה פטור, שאינה מלאכת מחשבת, ובגמ' בכריתות (י"ט ע"ב) מתעסק בשבת פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה שחשב ונתכוין למלאכה זו עצמה. הרי הא דבעינן מלאכת מחשבת היינו דכדי לחייב בשבת בעינן מלאכה חשובה שיעשה אותה בדעה ברורה, וא"כ מנלן למימר גם לאידך גיסא דבמקום שחסר בעשייה שלו ונחשב גרמא דאי אפשר לחייבו, ופטור מטעם מלאכת מחשבת.

ג. וראיתי בשו"ת הגרעק"א (ח"א סי' ח') בגמ' ב"ק דמלאכת מחשבת אסרה תורה, היכא דליכא מלאכת מחשבת אינו בכלל מלאכה ולא נחשב העבירה כלל. ולפי"ז כתב בהיתה אבן בחיקו ולא הכיר בה ונפלה, דחייב לענין נזיקין ובשבת פטור, א"כ בהזיק בשבת חייב לשלם, ולא אמרינן ביה פטור קים ליה בדבריה מיניה. אבל מטעם מתעסק לבד אף דפטור מחטאת מ"מ נקרא מלאכה, והו"ל כחייבי מיתות שוגגים.

ובגמ' ב"ק (ל"ה ע"א) במבעיר וא"צ לאפרו, דלרש"י מקלקל הוא ופטור מתשלומין משום קים ליה בדבריה מיניה דה"ז כמו שוגג. ובתוס' שם (ד"ה תתניתין) כתבו: ועוד דלא דמי לשוגג שיש בו איסור מלאכה, אבל כאן אין איסור מלאכה. ובאפיקי ים (ח"ב סי' ל"ז) כי דלכאורה דברי הגרעק"א הנ"ל תלוי במחלוקת רש"י ותוס', דמקלקל הפטור משום מלאכת מחשבת כדאיתא בחגיגה (י' ע"א). וכן הקשה בשו"ת מנחת ברוך (סי' ט' ענף ב'), וכתב לחלק דהמקלקל גם אם היה מכוין במזיד, מ"מ היה נשאר ע"ז שם מקלקל, אבל בהיתה אבן בחיקו, אם היה מתכוין לזה היה חייב, והשגגה גרמא דל"ה מלאכת מחשבת, ולכך הוי כחייבי מיתות שוגגין.

ובספר תוצאות חיים (ס"ח אות ג') כתב לחקור בכל מלאכת שבת דבעי מלאכת מחשבת, אם עשה בלא מחשבה אם זה חסרון בשם מלאכה כעין עקירה בלא הנחה והוי חצוי מלאכה, או דהוי חסרון בחיוב, דאף דעשה מלאכה מ"מ לא נגמר החיוב כל דלא הוי מלאכת מחשבת, והוי חצוי חיוב ומלאכה שלימה. ומבאר לפי"ז אם מלאכת מחשבת יכול ליצור חיוב במקום שחסר במעשה שלו, דאם נאמר דה"ז חסרון בעצם המלאכה, א"כ לא שייך ליצור חיוב ע"י מחשבה, דהרי מ"מ אין כאן עשייה, והתורה אמרה לא תעשה. ואף דהוא חשב ונעשית מחשבתו, מ"מ מלאכה אין כאן. אבל אם נאמר דגם המחשבה נותנת שם מלאכה בנפעל, מש"ה מתחייב ע"י מלאכת מחשבת, דגם חיוב אפשר ליצור על ידי זה. ולרא"ש ס"ל דרק בזורה חייב ככה"ג, אבל בשאר מלאכות פטור במקום דהוי גרמא, ולא מהני מלאכת מחשבת דהרי אין כאן עשייה, ודוקא בזורה ורוח מסייעתו דזו צורת המלאכה, ומכיון דילפינן ממשכן דל"ט מלאכות הן, ע"כ זורה חייב, א"כ בהכי חייביה רחמנא אף דהרוח מסייעתו, אבל שאר מלאכות לא. אבל אם נלמד דבמלאכת שבת בלא מחשב לא הוי מלאכה ולא רק חסרון בחיוב, וא"כ נתחדש דבשבת החיוב כאשר יש מעשה כל דהוא דיקרא עליו שם לא תעשה כל מלאכה, אף דהמעשה רק גורם לתוצאה, מ"מ כיון דנתכוין לכך חייב. וזו ג"כ סיבת פטור של מלאכת מחשבת, דגבי איסור שבת לא נחשב שעשה מלאכה כאשר חסר במלאכת מחשבת, ולפי"ז במקום שיש מלאכת מחשבת גם שאר מלאכות חייב.

ד. ומעתה מה דאיתא בגמ' בשבת דגרם כיבוי שרי, הביאור לטעם הרא"ש כיון שאינו עוקר המלאכה, דאין עושה מעשה כיבוי רק גורם כיבוי, ודרך מלאכת מכבה הוא ע"י עשייה. ולדברי האומרים דחייב גם בשאר מלאכות ע"י מלאכת מחשבת, א"כ צריך לבאר דהתם אינו עושה מעשה כלל שיהא אפשר להגדיר את המעשה שלו כמלאכה בשבת, שיהא חייב על ידי מחשבתו וכוונתו משום מלאכת מחשבת, דמ"מ צריך מעשה ולא רק גרמא. ואפשר דזו כוונת התוס' דלא נחשב כעושה זרייה בפני עצמו, ולכך גדר מבעיר לא נחשב מבעיר. אבל מ"מ נחשב שעשה מעשה זרייה רק לא

אחר שהדליקה שרי לתת דבר המונע, כיון שאינו עושה מעשה בגוף השעוה או השמן והפתילה, וסברתם דס"ל דהנה בעצם כל מלאכת הבערה היא לא ע"י מעשה שלו שמדליק את הפתילה, וההבערה נעשה ע"י השמן, אלא ודאי דמה שחידשה התורה דמלאכת הבערה נחשב המעשה שלו בכל השמן, דכל השמן נחשב כמו שהוא ביער מהמעשה שלו, ונחשב מעשה הבערה בכל השמן. ולב"י אפשר שתלוי בדעתו, שמה שמחשב בזמן שמדליק, כיון שמלאכת מחשבת אסרה תורה, וכמ"ש רש"י דנעשית מחשבתו ונוח לו בזה, ולכך כל מה שבדעתו שידלק אסור לחתכו או לפעול שלא ידלק, דמעשה ההבערה נעשה בו, והרי עוקר את המעשה ונחשב כיבוי. אמנם לב"ח והמג"א לא תלוי בדעתו, אלא דס"ל דהשמן והשעוה הם גופא חלק מהאש כיון שעתיד לבעור. וכן מבואר בפמ"ג (משב"ז סי' תקי"ד ס"ו) דלב"י מה שכתב הרא"ש עושה דבר חוצה לו, היינו בטלית שאחז בו האש, אע"ג דתעבור ותגיע האש לכל הטלית, מ"מ הטלית לא הוקצה להדלקה, רק נפל עליו האש באונס ולכך מותר. וכמו כן לאידך גיסא כל פעולה להוסיף הבערה נחשב מבעיר, וא"כ כל מקום שהאש עומדת לבעור נחשב כמקומו האש, והמניח במקום זה מבעיר. ובגמ' ב"ק (כ"ב ע"ב) אמר רבא קרא ומתניתא מסייע ליה לר' יוחנן, קרא דכתיב כי תצא אש, תצא מעצמה, שלם ישלם המבעיר את הבעירה, ש"מ אשו משום חציו. וברש"י: תצא מעצמה משמע וכו', בתוך שלו הדליק והאש הלכה מעצמה, ואפ"ה קרי המבעיר את הבעירה כאילו הדליקו בעצמו, וס"ל דהמקרב דבר אצל האש נחשב מבעיר, כמו מוסיף שמן בנר, דאף דאינו מוסיף אש, מ"מ נחשב הוספה באש עצמה, דגם חומר בעירה נחשב חלק מהאש. אמנם האחרונים דנו האם לרא"ש ה"ז מבעיר ומכבה דאורייתא או דרבנן, דהפנ"י (ביצה כ"ג ע"א תוד"ה המסתפק) כ' דלדעת הרא"ש הו"ד רבנן, דלא מסתבר שיהא בו חיוב חטאת גמור, כיון שלא עשה כיבוי השתא כלל אלא לאחר זמן, ומביא מהתוס' בשבת (י"ז ע"א) דבמצודה שנצוד אח"כ ליכא איסור דאורייתא. ובנתיב חיים בהגהה על המג"א (סי' תקי"ב סק"ז) כתב ג"כ דנראה דה"ז דרבנן.

אמנם מלשון הרא"ש: ואף רבנן בר' יוסי מודו בהאי גורם כיבוי דחייב, משמע לכאורה דהוי דאורייתא. וגם בהגהת הגרעק"א (סי' של"ד סכ"ב) נקט דהוי דאורייתא. וברמב"ם (פי"ב ה"ב) הנותן שמן לתוך הנר הדולק חייב משום מבעיר, והמסתפק מן השמן שבנר חייב משום מכבה, משמע דס"ל דהוי דאורייתא. אך בפנ"י נקט דס"ל לרמב"ם כתוס' דמכהה את האור או מוסיף בשלהבת, ולכך ה"ז דאורייתא. ובלח"מ (פי"ח ה"ב) כ' דהא דכתב הרמב"ם משום מוקצה ולא מכבה, דס"ל דאינו מכבה ממש כיון שאין השמן הנותן בכלי שדולק, אולם במרכבת המשנה הביא מהרמב"ם בפירוש המשנה שכתב הטעם משום מכבה, ומיישב לשון הרמב"ם. וכן במעשה רוקח ובלח"מ יהודה נקטו דהוי איסור תורה. והם ס"ל דהפירוש ברמב"ם כהרא"ש, דהרי כתבו דאסור משום מכבה גם בכלי על פי הנר.

ט. ויש לדון עוד בדעת הרא"ש האם נחשב כיבוי והבערה כבר עכשיו בזמן שמוסיף שמן או שמסתפק מהשמן, או רק כאשר נכבה האש, או שהיה צריך ליכבות וממשיך לדלוק, נחשב מעשה שלו, וכמו שהבאנו מחלוקת הראשונים באשו משום חציו, ונראה שנחלקו בזה האחרונים, דהפרי חדש בספרו מים חיים (סי' כ') דגם באבוקה גדולה אפילו הכי אסור, אף שלא יכבה בשבת, דיש מספיק שמן ושעוה עד מוצאי שבת. והבתי כהונה (ח"א סי' י"ח) שאם דרכם לכבות ע"י גוי לפני שנגמר השעוה לא נגמר כיבוי בשבת, דבלא זה מכבה הגוי. והיינו לפרי חדש כבר עכשיו נחשב כיבוי, ולבתי כהונה רק כאשר בפועל מחמת המעשה שלו, וה"ה בהבערה. וכן דן בזה באבני נזר (סי' רנ"ג).

היוצא מהנ"ל במלאכת הבערה, דלדעת רש"י ותוס' אם עשה מעשה, ובסיוע הרוח נעשה הבערה, חייב. ולדעת הרא"ש אם ס"ל דהוי דאורייתא, א"כ צ"ל דבהבערה חייב ג"כ כמו בזורה. ולסוברים דהוי דרבנן, א"כ דוקא בזורה חייב, ובהבערה פטור. וראיתי בחזון איש (ב"ק סי"ד סק"י) שהביא דברי הנמק"י, וכתב: למדנו מדברי הנמק"י שאם קירב אדם אש אצל עצים, באופן שיגיע ברוח מצויה, חייב משום מבעיר בשבת. וכתב דאף שיש לחלק בין רציחה לשבת, דברציחה איבוד נפש שנאו לפני המקום, וזו הוא העבירה אף שנעשה בכחו עם רוח מסייעתו, אבל בשבת לא המלאכה שנואה בשבת, אלא טורח האדם במלאכה שנואי, א"כ אפשר דבעינן שיציית בגופן של עצים. ומיהו בליבה וליבתו הרוח אמרינן במכילתין דהוי כזורה ורוח מסייעתו, ולענין שבת חשיבא מלאכה, ומשמע דגם בהבערה מלאכתה בכך. ונראה כוונתו כמו שהבאנו

ללמוד מהגמ' דהבערה כזורה, וכמו שמוכח מפירוש ר"ח באורחיה דהבערה ע"י רוח. וכתב דהכיבוי צ"ל שאין דרכו בסיוע אחר, ולכך גרם כיבוי שרי. ומביא דברי המג"א (סי' רנ"ב סק"כ) דבטוחן ברחיים של מים פטור, ובאחרונים חלקו עליו ופסקו דחייב, וכתב דוקא מלאכות שדרכן בכך כמו אפיה ובישול וצידה, אבל מלאכות אחרות אפשר דבעינן מיד. ובטחינה שהמלאכה נעשית מיד, נראין דברי האחרונים דיש כאן חיוב דאורייתא כיון שדרכן טחינה בכך. ובהגהות חת"ס ע"ד המג"א, כתב ליישב דבריו, דהפת בתנור כך היה במשכן, דכל בישול ואפיה נעשה ממילא, אבל טחינה במשכן היה ברחיים של יד. וכן מלאכת צידה היה צד ממש, לא ע"י פריסת מצודה, לכן כל שנעשה ממילא פטור. וכ"כ בקרבן נתנאל בשבת (פ"ק סי' ל"ג אות ר') דטחינה מה שהיה אותו אב מלאכה אצל המשכן, כתישת סממנים במכתשת לא היה אלא בידיים, א"כ מנלן לחיובינהו חטאת ברחיים של מים כיון דאתי ממילא, וא"כ אין רא' מזורה שכך היה במשכן, ובצד ע"י כלבים שהאדם עומד לפניו לגדר דרכו הוא הצד, כצבי בבית ואדם יושב על הפתח דחייב משום צד. וצ"ב מה שכתבו הקרבן נתנאל והחת"ס מטעם שלא היה במשכן, דהא לא בעינן כמו במשכן רק באב שיהא כמו במשכן ולא בתולדה, וא"כ שיתחייב מטעם תולדה. ונראה ביאור דבריהם דבעצם גרמא פטור, ורק היכא דנתחדש דזו היתה המלאכה במשכן חייב, אבל בלא זה חזר דינו לגרמא ופטור.

ובעיקר הדבר האם נפסק כדברי הנמוקי יוסף, הנה בקצוה"ח (סימן ש"צ) כ' דהתוס' חולקים על הנמוקי. ובר"ן בסנהדרין (ע"ז ע"ב) לענין אשו כ' נמי דאף דאשו משום חציו וחייב בד' דברים, מ"מ לא מחייב מיתה אלא א"כ נפל לתוך האור וכבשו דעביד מעשה ממש. ובאגלי טל (טוחן ס"ו) כ' דכיון דמדמה הר"ן אשו לכח שני פטור בשבת. ובאבני נזר (או"ח סי' שפ"ח) כ' דאין הלכה כתלמיד במקום הרב, וא"כ ס"ל דהלכה כר"ן ודלא כנמק"י.

י. ובמקום שהיום הדרך באופן זה, ובעבר לא היה הדרך לעשות המלאכה באופן זה, יש לדון אם ג"כ נאמר דנחשב המלאכה למי שמחמיר ברחיים של מים, או דזה שאני דאזלינן בתר מה דהיה הדרך בזמן חז"ל. ובחזו"א שם כתב דהחורש או זורע במכונה חייב, וכתב הטעם דעיקר חרישה וזריעה ע"י שור, וכן אמרינן בירושלמי (סנהדרין פ"ז ה"ז) דחורש בבהמה בשבת הוא נסקל על ידה. אמנם ברמב"ן (שבת קנ"ג ע"א) כתב לחלק בין מחמר לחורש בבהמה, וכתב: ונאמר בזה שהחורש בבהמה הוא נותן עליו עול, והוא כובש אותה תחת ידו, וברשותו היא עומדת, כל המלאכה על שם האדם היא ובו היא תלויה, שאין הבהמה אלא ככלי ביד האומן. ואינו דומה למחמר, שהבהמה היא הולכת לנפשה, אלא שיש לה התעוררות מעט מן המחמר, ומשמע ברמב"ן שסיבת החיוב בחורש בשוורים שנחשב המעשה שלו והבהמה ככלי בידו. ולכאורה במכונה אינו כובש תחת ידו. אמנם גם לרמב"ן במכונה ה"ז כלי גמור, ובודאי נחשב מעשה שלו יותר מבהמה שיש לה דעה.

יא. עוד יש לדון האם בעינן דוקא שנעשה מיד, או גם אם נעשה לאחר זמן. הנה בתוס' בשבת (י"ז ע"ב) אין פורסין מצודות, אע"ג דבשבת נמי אם פירס מצודה אינו חייב חטאת, שאינו יודע אם יצוד אם לאו, מ"מ גזרו וכו', ובפמ"ג (אשל אברהם סי' שט"ז ס"ט) דמשמע שאם ודאי יצוד, כגון במקום שיש הרבה חיות שיבואו לאכול וכדומה חייב, ומביא מהמג"א דהמשסה פטור. וכתב דהיינו שלא עשה מעשה בשעת צידה, ושיסוי הוא רק גירוי בעלמא וכו'. ובתהילה לדוד (סי' שט"ז ס"ו) דמדברי המג"א (סי' רנ"ב סק"כ) מוכח שלמד ג"כ דבודאי חייב חטאת, דומיא דמדביק פת בתנור ונאפה. ומקשה מהא דסנהדרין (ע"ז ע"ב) דיש חילוק בין תתחיל בשעתיה או אח"כ. וכתב דצ"ל כמו בזורע כך המלאכה, ה"ה בצידה. ובשו"ת מהר"ם שיק (ח"ג או"ח סי' קי"ד) דן אם פרס במקום שודאי יצוד, וכתב דתלוי בב' תירוצי תוס' בסנהדרין, ומביא דברי הפמ"ג הנ"ל, וכתב דקשה מצד נחש. ובאבני נזר (או"ח סי' שפ"ט) כתב דכוונת התוס' דאין ודאי דחיה מסויימת תיצוד לכך פטור, ומ"מ משמע דס"ל דחייב אף שאינו מיד, וכתב דשאני צידה משאר מלאכות הנעשות לזמן, כמבשל ואופה דפטור ברודה, משא"כ בצידה דה"ז כזורע. אך הבית מאיר והחלקת יואב חלקו ע"ז, וס"ל דגם בצידה דוקא ע"י מעשה ממש. ובחזון איש (ב"ק סי' י"ד סק"יב) כ' דמלשון תוס' משמע דאם ודאי יצוד חייב, ואח"כ כתב בסוגריים דבעינן בצידה מיד. וכוונת תוס' להטעים דלא דמי לאפיה ובישול. ועדיין צריך תלמוד מה מיקרי מיד, דאין לחלק בין הפסק מועט להפסק מרובה, ואפשר דבעינן שיאחז המצודה בידו. ומצינו כעין זה (ב"ב כ"ב ע"ב) זמנין בהדי דמנח ליה וכו'.

ובשנה הלכות (סי' שט"ז ס"א) הביא דברי החזו"א, וכתב ע"ז שמפקפק קצת דאפשר דגם אם נצוד לאחר זמן חייב.

יב. ובדין שעון שבת באופן שגורם הבערה, או ע"י שמאריך זמן שיבער אח"כ, או ע"י שמקצר זמן הכיבוי וידליק מקודם, הנה בשניהם הפעולה לאחר זמן, גם לא שייך כאן הסברא דהשמן שבנר כיון שהוא אינו דולק מההבערה, דהרי כל פעולתו אינה אלא בשלבי השעון, וה"ז כמו שיש מחסום במקום שסוף האש לבוא ומסירו. והנה לא מבעיא לרא"ש דרק בזורה ובמלאכה שזו היתה במשכן, וזה לא שייך כאן, אלא אף לפי מ"ש בדעת רש"י ותוס' דבמקום שמתכוין לכך סגי, דמלאכת מחשבת אסרה תורה וחייב ע"ז בשבת, היינו כשהוא ע"י מעשה שלו, אבל הכא ל"ה מלאכה רק הסרת המונע. אמנם לשיטת ר"ח דאורחיה בהכי, יש לדון כיום שדרכו בכך. ואפשר דיש לחלק דכל מה דמהני באורחיה היינו בפתיחת הדלת לרוח מצויה להבעיר, דזה מהני כיון שעושה מעשה להביא את הרוח ולא בהסרת מונע. ולשיטת התוס' דמקרב דבר אצל האש, היינו בחומר בעירה עצמו, וכאן הפעולה בדבר שעתיד לכבות שמסירו, וה"ז דומה למקום שיש רוח שעומדת לכבות הנר וסוגר הדלת, דלא מצינו שיחשב הבערה.

ובשו"ת מהר"ם שיק (ח"ג או"ח סי' קנ"ז) כתב: אמנם אם עשה דבר בשבת שע"ז יהא נעשה לאחר שעה מלאכה, דהיינו אם בשבת הוא מכבה, ומעמיד כלי השעות שע"ז כן תדלק הנר לאחר שעה, צ"ע אי הוי איסור דאורייתא או לא, דהרי האופה והמבשל כיון שנותן הדבר לאש, אע"פ שהאפיה והבישול נגמר אחר שעה אפילו הכי חשוב מעשה ידיה, כאילו מניח שם הפת והקדירה וחוזר ומניח, דכל שהמעשה נמשך הוי כעושה וחוזר ועושה. מיהו זה דוקא במעשה הנמשך שמיד בשעת הנחה היה שם אש, דהיינו שמתחיל הפעולה מיד, אבל אם לא היה שם דבר העושה פעולה האסורה, אלא שסופו לבוא, אף שבנויקין חייב, לשחיטה ושאר דברים תלוי בתירוצי התוס'. וברמב"ן ור"ן משמע דפטור, אך לדעת רש"י (סו"פ כירה מ"ז ע"ב) והר"ף (ק"כ ע"א דלא ס"ל כר"י בטלית שאחז האור דרשאין לתת מים), והרא"ש (שם כהרי"ף), והנמק"י (בהדלקת נרות), משמע דס"ל דכל זה הוי כמו חציו, ואח"כ כתב דנידון דידן לכוי"ע שרי מהתורה בשבת, עפ"י התוס' בנחש שאין הארס בעולם, וה"נ אין האש בעולם. ובחזון איש (או"ח סי' ל"ח סק"ב) נראה דאם שילב את השעון לכפות המנעול של החשמל בשבת בשביל שיכבה לזמן ידוע חשיב גרמא, ואין בו איסור דאורייתא, דהוי כגודר בכלי חרס חדשים דעדיין חסר מעשה של הילוך השעון ונולד כח שני, ומיהו יש לעיין אי יש בו איסור דרבנן, או הוי כנותן מים לקבל ניצוצות או כגודר בכלים וכו'. אבל משום גרם בישול ליכא בהעמדה בתנור צונן, שסוף חום לבוא, דגרמא לא אסרה תורה בכל מלאכות כדאמרינן (ק"כ ע"ב), וזה נקרא גרמא כדן גודר בכלי חרס וכו'. ונראה דגם איסור דרבנן ליכא, דלא דמי לנתינת מים לקבל ניצוצות, דהכא עדיין חסר כח החשמל לגמרי, והשעון עדיין לית ליה כח הפתיחה, ולא חמיר מכלים חדשים, וכ"ש לתוס' דניצוצות שמא יכבה כשמקרב המים, והכא ל"ש חשש זה. מיהו למרדכי לא התירו גרם כיבוי אלא במקום הפסד וכו'.

וראיתי בארחות שבת (פכ"ט ס"ח-ט) שהביא מהאגרות משה (יו"ד ח"ג סי' מ"ז אות ב') שינוי בזמן הדלקה או כיבוי חשיב מלאכה גמורה. ובשבות יצחק בשם הגריש"א זצ"ל כ' דכל שינוי אסור, דחשיב מעשה בידיים כיון שהוא מכשיר המתוכנן לפעול כך, וה"ז כחורש בשוורים. ובהלכות שבת בשבתו בשם הגריש"א זצ"ל כ' דכשם דבזורה אסרה תורה אף זורה ורוח מסייעתו, אף דבנויקין הוי גרמא, מ"מ שבת שאני דהוי מלאכת מחשבת. וה"נ בכל דבר שמכוון ומחושב מראש ע"י שעון, אין בזה היתר גרמא כלל, והוי כמעשה בידיים. ולכאורה לפי מה שהבאנו לעיל בהדלקה דה"ז כהסרת מונע שלאחר זמן, א"כ אינו מעשה שלו ולא שייך לחייב. אמנם במקום שכיון השעון להדליק החשמל, ומבטל את ההדלקה, בזה יש לומר דכיון דכבר מוכן להדלקה ה"ז כאשו משום חציו, וכשמבטל הו"ל כמכבה. אך גם בזה יש לומר דכיון דעדיין האש אינה בעולם לא נחשב מכבה. ואף דהבאנו מהחזו"א דגם באופן שנעשה ע"י כח כחו ג"כ נחשב מעשה שלו וחייב, כיון שזו הצורה והבנין של הכלי, מ"מ היינו במקום שעושה פעולה, וע"י לחיצה שלו נפעל מכח כחו שתעשה מלאכה, ה"ז כלול בלחיצה זו, אבל כשמסיר גורם לא נחשב מעשה שלו, וכשמבטל הדלקה כמ"ש החזו"א חסר כח החשמל לגמרי, והשעון עדיין לית ליה כח הפתיחה.

תנאי - ר"א ורבנן - אם מחללים שבת אף להבאת והכנת צרכי מילה¹⁰, ובמקומו של ר"א היו כורתים עצים לעשות פחמין לעשות ברזל לאיזמל המילה בשבת¹¹, ויעו"י תוס' (יבמות י"ד.) ד"במתכוין היו מביאים עצמם שיהיו צריכים לכך, משום חיבוב מצוה, וביאר האו"ש (קרבן פסח, פ"א הי"ח) דאף שיכלו לעשות מער"ש בלא דחייה, מ"מ מאחר דאכתי לא מטי זמן חיוביה אינו צריך לדאוג ולהכין כלל צרכי המצוה למחר [ור' בהערה¹²], ועע"ד באורך.

עכ"פ לדין, הנה בשורש הענין, יעו"י בגמ' (קל"ב.) דאמרו עולא ורי"צ דהא דמילה דחיא שבת הוא הלכה למשה מסיני,

והקשו מדתנאי דראב"ע יליף לפקו"נ שדוחה שבת בק"ו - ומה מילה שהיא אחת מאיבריו של אדם דוחה את השבת, פקו"נ ק"ו שדוחה את השבת, ואי ס"ד דהוי הללמ"מ הכיצד יליף ק"ו, הרי אין למדים ק"ו מהלכה¹³, אלא א"ר אלעזר דילפי לה מדכתיב בתרווייהו "אות", דגבי שבת כ' (שמות ל"א י"ג) "כי אות היא", וכתיב במילה (בראשית י"ז י"א) "והיה לאות ברית", והקשו מתפילין דבה נמי כתיב (שמות י"ג ט') "והיה לך לאות על ידך" ואינה דוחה שבת, ור"ל דילפי מדכתיב בתרווייהו "ברית", דגבי שבת כ' (שמות ל"א י"ג) "לעשות את השבת לדורותם ברית עולם", וגבי מילה כתיב (בראשית י"ז י"א)

מגולה הוא משום חיבוב מצוה (ועי' רש"י - להודיע שחביבה מצוה עליו שמחלל שבת עליה, או משום חשדא, אך בעצ"ד התוס' והרא"ש עי' מהרש"א ומהר"ם שלא התירו עבור זה חילול שבת ממש, יעו"ש, ועמ"ש הגרעי' במאור ישראל בברכות ג'ן. ושבת שם וקל"ד; ואכ"מ).

ואגב, הנה ראינו ש' הגר"ח (בקובץ 'אליבא דהלכתא', גליון מ' מדור התשובות במרפסן איגרי אות י"ד-ט"ו): 'כל הטעם דזריזין מקדימין הוא שמא ישכח, וכי"ב ציינו להמסי' בפ"ו דה"ט שלא יחמיץ המצוה, יעו"ש, אולם אנוכי הקטן לא זכיתי להבין כ"כ, דהא לכא' ד"ז לא פשוט הוא ובפולגותא קיים, דהנה דעת מוהגר"ח פלאני (הו"ד בשד"ח מער' ז' כלל ב' דפליג עליה, ועי' במג"א סי' רמ"ט ס"ק ה' וסי' תקס"ח ס"ק י' ובשע"ת סי' תקנ"א ס"ק ל"ג) דמילה שלא בזמנה אי"ב דין זריזות כיון דאידיחי אידיחי, הרי מוכח שאין הטעם משום שמא ישכח, אלא י"ל דהוי חיבוב מצוה שעושה מיד כשיכול, ומראה השתוקקותו שמחתו ורצונו למיעבד המצוה, ונראה יותר דאפי' הראשונים נקטו לה להאי טעמא, דאי ס"ל הטעם רק משום שמא ישכח, אמאי התירו (בתחילה עכ"פ) התוס' ותוס' הרא"ש הני' לעיל להביא מכשירי המילה דרך רה"ר בשבת, ולא דרך חצרות וקרפפות כדי לזרז המצוה, הא כבר ממילא מביא וליכא למיחש שישכח, וביותר דמילה שכיחי רבים, ובכלל ליכא למיחש לשכחה כבכל דבר מצוה שאם מעמיד שומר מנהיג, וכ"ש כשיש רבים שיוכרוהו, וצריך עיון גדול.

[ובעצם ומעלת ענין הזריזות, ר' בדברי הרע"ב (אבות פ"ד מ"ב) ובבא"ח (שי"א פ' ראה), ובספורנו (בראשית ל' ט"ז) בשכיבת יעקב עם לאה 'בלילה הוא, ובמלבי"ם (משלי כ"ה י"ג), ובמאירי (ב"ק ל"ח), ואכמ"ל בזה].

11. והוא - מן הסתם - משום הוראת המרא דאתרא, ועע"ש דבמקומו של ריה"ג היו אוכלין בשר עוף בחלב, לוי איקלע לבי רב יוסף רישבא, קריבו ליה רישא דטוותא בחלבא, לא אכל, כי אתא לקמיה דרבי א"ל אמאי לא תשי' מתינהו, א"ל אתריה דר"י בן בתריא הוא, ואמינא דילמא דרש להו כריה"ג, ע"ש. ועי' שם (מ"ו.) דרבי אבהו כי איקלע לאתריה דריב"ל הוה מטלטל שרגא, כי אתא לאתריה דר"י"ח לא הוה מטלטל שרגא [ועי' שם 'משום כבודו דר"י"ח הוא דלא הוה עביד', ושמן זה הוא הטעם דקבלת הוראות מרא דאתרא]. ויעו"י עוד בריטבי"א (שבת ק"ל.) משם הראב"ד דלחכי אמרו שם דבר"צ - דעיר אחת היתה בא"י שהיו עושין כר"א והיו מתים בזמנן, ולא עוד אלא שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזירה על ישראל על המילה, ועל אותה העיר לא נגזרה, והיינו להודיען השכר שנותן הקב"ה על קיום לאו דלא תסור, דכיון דר"א היה ראוי להוראה הרי כ"ו שלא נפסקה הלכה רשאין לעשות כדברי עצמן, כדאי' ביבמות (י"ד.), ובמקומו היו עושין כמותו לקיים לא תסור וקיבלו השכר הזה, וכ"ש בשאר מילי דרבנן שהמקיימן נוטל שכר, ויעו"י עוד ברשב"א (ח"א תשו' רנ"ג).

ועי' (שבת י"ט): דההוא תלמידא דאורי' בחרתא דארגזי [-חרתא, שם מקום, וארגזי אדם אחד היה אמגושי שבנה לאותה העיר, ורב המנונא דר בה ועדיין מערת קבורתו קיימת שם. רש"י] כר"ש שהתיר מוקצה בשבת, שמתיה רב המנונא, והקשו דהרי כר"ש סבירא לן, ות"י דבאתריה דרב - דס"ל כר"ה שאסר - הוה, ולא איבעי ליה למימר ולמיעבד הכי, ובטעם הנידוי, יעו"י להמאירי (בהקדמה לס' מנן אבות עמ"ס אבות) שמתבאר דהיינו משום שאסור לשנות מן המנהג דשם, והוא מש"א בירושלמי - אל תבזו כי זקנה אמך, אלו המנהגות, ועי' ראו לל כל חכם וכן מעלה להעמיד מנהג מקומו על מתכונתו, לבלתי השיג גבול האבות הקדומים והחכמים הראשונים לשנות מנהג מקומו ללא צורך וסיבה, "...שאין ראוי לו לחלוק על בני המדינה לשנות המנהגות הידועים להם והמקובלים בהם מאבותיהם ורבותיהם, אבל ראוי לכל חכם לב להחזיק במנהג העיר, ושלא לערער עליו בשום פנים", ומהאי טעמא - אף להחמיר אין להורות להם במקום שנהגו להקל, אך יעו"י בשו"ת הרד"ך (בית ח"י חדר ח') דנקט טעם הנידוי - דהואיל והוי אתריה דרב אי"ז מכבודו להורות שלא כדעתו, וכן נקט המאירי (כאן) שנידוהו לכבוד רב, ועי' ל' המאירי במגן אבות שם - "ואף בענייני האיסורין לא היה האחד רוצה להורות כנגד האחר, אחר שהיה במקומו, ולא היו רוצים ליטול שררה אחד מחבירו במקומו", ועי' בשו"ת התשב"ץ דנר' דכלל ב' הטעמים (מנהג וכבוד רבו) כחזא, וכי דאין להורות לבני העיר לעבור על דברי רבם אחר שקיבלו הוראות עליהם, אולם יתכן דכוונתו 'אחר שקיבלו הוראות עליהם' לאו משום מנהג, אלא הוא המשך לטעם קמא דמצד כבוד הרב צריכים הם לנהוג כמותו ולקבל הוראותיו, ואל לו לשנות ולחלוק.

ועי' בעירובין (צ"ג): אתמר - כותל שבין ב' חצרות שנפל, רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד' אמות, ושמואל אמר זה מטלטל עד עיקר מחיצה וזה מטלטל עד עיקר מחיצה [-דהואיל והותרה הותרה], והא דרב לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר, דרב ושמואל הוו יתבי בההוא חצר, נפל גודא דביני ביני, ואמר שמואל שיקחו בגד לפרוס שם שיהא מחיצה, ואהדרינהו רב לאפיה, ואמר להו שמואל שאם רב מקפיד - יקחו אבנטו ויקשרו בו הבגד למחיצה, ולשמואל - למה לי הא אמר זה מטלטל עד כו', שמואל עביד לצניעותא בעלמא, ורב - אי ס"ל דאסיר, לימא ליה [-ומי"ט רק החזיר פניו], אתריה דשמואל הוה, א"ה מי"ט אהדרינהו לאפיה, דלא נימרו כשמואל סבירא ליה, ופרש"י בהא דלא ס"ל כשמואל דהיינו בטלטול הבגד בחצר, ועי' רש"י דחולין (נ"ג: ד"ה אתריה).

וידוע עוד משה"ק האחרונים בההיא הגדש"פ מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם - רבותינו, הגיע זמן ק"ש של שחרית, ואלו איהו ס"ל דאכילת קרבן פסח לא הויא אלא עד חצות (ר' ברכות ט'. וש"נ), והחיוב המיוחד בספור יצי"מ דליל פסח הוא תלוי בזמן אכילת פסח ["לא אמרתי אלא בשעה שחצה ומור מונחים לפניך", וכבר הפוסקים האריכו למעניתם ושקו"ט בביאור פסק מרן זלה"ה בשו"ע (או"ח סי' תפ"א ס"ב) דחייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביצי"מ, ולספר בנינים ובגפי' לאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה, אחר שהוא בעצמו פ' (שם סי' תע"ז ס"א) שיהא זכיר לאכול האפיקומן קודם חצות (ועי' ברמ"א דידורו לסיים גם ההלל קודם חצות), ויסו"ד הוא משום דר"א בן עזריה הנז', וכדברי רבא בפסחים ק"כ: דהאכיל מצה בזה"ז אחר חצות לא יצא יד"ח, ולפ"ז הרי מחצות ולמעלה כבר לית ליה חיוב מיוחד לספר ביצי"מ, ושמן צ"ל דמרן לא הכריע לן בבירור בענין זה, אלא דחש לה לכתחילה לשיטת רב"ע (ועי' נקט ל' 'ויהא זהיר'), אלא דאיכא בזה נפק"מ לדינא אם יכול לברך על ההלל אם אומר אחר חצות, וצ"ע למעשה], וא"כ אמאי לא הלך בחצות לעסוק בתורה כהרגלו, אלא ד"ל דע"כ דקדק בעל ההגדה לומר שהיו מסובין בבני ברק, וב"ב הרי אתריה דר"ע הויא (ר' סנהדרין ל"ב: ת"ר צדק צדק תרדוף, הלך אחר חכמים לישבה כו' אחר ר"ע ל"ב), ואיהו ס"ל (בברכות ובפסחים שם) דזמן אכילת ק"ש הויא עד עלוה"ש, ובאתריה דר"ע נהג אף רב"ע כוותיה [ולפ"ז צ"ל דתלמידיהם הגיעו בעלוה"ש להזכירם לשיטת ליבם שהגיע הזמן שאפשר לקרוא ק"ש של שחרית, ואחר המח"ר הוא דלא כמו שראיתי בספר מעשה ברבי אליעזר (על הגדש"פ, להגאון בעל שו"ת תשובה מאהבה) שביאר דעבר הנה"ח, ועי' באו לומר להם 'ק"ש של שחרית' דייקא (ועי' בס' שמחת הרגל למרן החיד"א זלה"ה שיישב קו' זו בדרך אחר), דהרי אחר הנה"ח לכולהו לישני דרשב"י בברכות ח': כבר אי"א לקרוא ק"ש של ערבית, ע"ש. דהרי הא ודאי שרבותינו התנאים הקפידו על תפילת השחר כותיקין, וזריזין מקדימין למצוות (ואל תשאלני מברכות ט': א"ל רבי אילעא לעולא כי עיילת להתם שאיל בשלמא דרב ברונא אחי במעמד כל החבורה דאדם גדול הוא ושמח במצוות, זימנא חדא סמך גאולה לתפילה ולא פסיק חובא מפומיה כוליה יומא, והקי' התוס' דכל העולם סומכין ומאי רבותיה דרבי ברונא, ותיצרו דסמך גאול"ת כותיקין שקורין ק"ש קודם הנץ ותפילה לאחר הנץ, דהא לא קשיא מידי, משום דליכא הוכחה שלא התפללו כותיקין אלא שמחת אונסם לא יכלו לכונן בדיוק הזמן מלכתחילה עד שיוכלו לסמך גאול"ת), ואף ביו"ט דפסח הרי לא נתעבדו אלא משום דעת ר"ע וכאמור, אך אחר עלוה"ש הרי אף לר"ע תמה המצוה המיוחדת, ועי' השיתו ליבם לילך לקרוא ק"ש ולהתפלל]. אמנם, עי' היטב בזו"ע ימין למרן החיד"א זלה"ה בהגדש"פ שם מש"כ בהא שהיו מסובין כל הלילה, ולפ"ד אף לדעת ר"ע אין חיוב בזה כל אותו הלילה, ודו"ק, ועי' בכ"ז.

12. הנה בר"ה (ט"ז): יליף דחייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנה ובנבלתם לא תגעו, וברמב"ם (טומאת אוכלין פט"ז ה"י) מבואר ביסוד הדין, שיהו מוכנים לבוא למקדש ברגל ולאכול מן הקרבנות, והקי' הטו"א דאי"כ דלמה לי קרא לזה, הא תפיל"ה דמחוייב לטהר כדי לקיים מצוות ראייה ואכילת הקרבנות, והכריח דקודם אכילת קרבן פסח לא הויא אלא עד חצות (ר' ברכות ט'. וש"נ), והחיוב המיוחד בספור יצי"מ דליל פסח הוא תלוי בזמן אכילת דמשמע דס"ל כמסקנתו, ועי' נשמא"ח (שם כ"א ס"ח ס"ט) שכי' נמי דאי"צ לעקור מביתו וליילך לעיר לקיים המצוה, ואף אם היא מצוה דאורייתא שעוברת כתקיעת שופר ולולב, והוכיח לזה מר"ה (לי"ד.) ומהשו"ע (סי' תקצ"ה), ודחה הרא"י, ע"ש, ובאבני"ז (קידושין כ"ט.) דנקט לבאר הטעם דמילה ל"ה מ"ע שהזמ"ג, "אע"ג דמילת הבן יש לה זמן, נהי דקבוע זמן לכן הנימול אבל האב שצויהו הבורא להתעסק במילת בנו, העסק ההוא אין לו זמן שבין ביום ובין בלילה יטרח ויכין צרכי מילת בנו, והלכך אי לאו 'אותו' הוה מחייבין גם האשה". ועלה ברעיוני להוכיח מדבריו דאף קודם הזמן מחוייב האדם לטרוח ולדאוג לקיום מצוה, דאלת"ה אכתי הו"ל מ"ע שהז"ג כיון דעד יום הח' אינו צרכי המילה, ומ"מ לא הזכיר התור"ד מתירוף זה, וביותר דאפ"ש דאי פטור קודם הגעת זמן המצוה, א"כ גם בלילה לא יצטרך להכין צרכי מילת בנו כיון דבהאי שעתא אינו זמן קיום המצוה בעשיית מעשה המילה, ועי' בזה]. אלא דשו"מ שכבר הוכיחו מזה למורה"ר ענגיל בס' לקח טוב (כלל ז, ועי' שם כלל ו' שהוכיח לחלק בין מצוה הבאה בזמן לא מצוה שגורמנה דאזי שייך לומר שמחוייב תמיד, לבין מצוה התלויה במעשה כגון מצות מצורע ובכללה הבאת קרבנותיו, דאזי י"ל שפיר דאין החיובים מאו ומעולם כ"א רק בשעתן, וטרם בוא שעת החיוב בפועל - שפיר הוי זמן הפטור לגמרי, ע"ש בבארכה בראיות רבות כדרכו בקודש), ודחאו הלק"ט (בסוף הכלל) בטענה שהתור"ד חידש דמילה אינה מצוה זמנית כלל, כ"א לעשות כל הנצרך למען היות בנו מהול, ומעשה המילה יכול להיעשות גם ע"י אחר שלא בשליחות האב (ד"ז אינו מוסכם, עי' ש"ך סי' שפ"ב סק"ד וקצוה"ח סק"ב ודבר אברהם ח"ב ס"א ובקו' השליחות להגרש"ק סכ"ד, ועוד), וההכשר - לא נתנה לו התורה זמן כלל, ומדוע זה לא נחייבו קודם ח' כבי"ח, אך אכתי ילה"ס במצוה אשר יש זמן מוגדר לקיומה, וההשתדלות לקיומה הינה רק הכשר מצוה, ולא עצם המצוה.

13. ועי' רש"י "דלא ניתנה תורה שבע"פ לדרש ב"ג מדות", ויעו"י עוד בהגהות מהרש"ם כאן אם אכן מוסכם הוא דאין למדין ק"ו מהללמ"מ, ויעו"י תוס' (סוטה כ"ח.) דאין כח להללמ"מ לסתור ק"ו - "לא סתרינן ק"ו מהלכה", ובמהרש"א שם שהגיה דצ"ל "ואין דנין ק"ו מהלכה", ושכ"כ בעל ס' הכריתות [ועי' במהרש"ל ומהרש"א פ"י דברי התוס'], ועי' בענין בניזר (נ"ו): (ובהגהות מהרש"ם אם פליגי בזה ר"א ור"י, ודו"ק בדברי הרמב"ם בפיהמ"ש (נזיר שם) דלא פליגי ר"א ור"י, ואכמ"ל בזה.

14. אגב, בביאור שם "זכר" ו"נקבה" ידוע מאי דאי' בנדה (ל"א): דארי"צ אמר רבי אמי כיון שבא זכר בעולם בא שלום בעולם, שנאמר (ישעיה ט"ז א') שְׁלַחו כָּר מִשָּׁל אֶרֶץ, זכר - זה כר [-רש"י: "מנחה, דהיינו סימן שלום", ועי' מהרש"א - כדלקמן, דרך האיש מקבל פיוס, ולא האשה, ומייתי שנאמר... והרמז - מוש"ל אותיות שלום"], וארי"צ אמר רבי אמי בא זכר בעולם בא ככרו בידו, זכר - זה כר, שנאמר (מלכים ב' ו' כ"ג) וַיִּקְרָה לָהֶם קָרָה גְדוֹלָה נִקְבָה אִין עֵמָה כְּלוֹם, נקבה - נקיה [-רש"י: "חסרה, כמו (ב"ק מ"א.) יצא פלוני נקי מנכסיו"] באה, עד דאמרה מזוני [רש"י: "שיודעת להתפלל"] לא יהי לה, דכתיב (בראשית ל' כ"ח) נִקְבָה [-רש"י: "כשתנקה ותפרש שכרך ואתה, ונקבה נמי הכי דרשינן"] שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֵתְנָה [-מהרש"א: "יראה כי ע"פ הדין, כי הזכר מיום בואו לעולם ככרו בידו בכל מה שיריחו, הן במעשה ידיו הן במציאה זכה בו, אבל הנקבה... מיום בואה לעולם מעשה ידיה ומציאתה וכל שבח ועוריה לאביה, ומשהשיאה אח"כ לבעל הכל, רק עד דאמרה מזוני יהי לה, כי אין האב והבעל יכולין לומר לה עשה עמי ואני זנך, והיא תוכל להוציא מעש"י עד כדי מזונותיה, והיינו נקבה... שצריכה לפרוש ולנקוב מה שיתנו לה... ולפרש"י נראה לפרש לענין מזל, דבא ככרו בידו בין לרע בין לטוב, ונקבה נקיה באה בלא מזל, דמזלה תלוי במזל הזכר כמ"ש התוס' בפ"ק דסוטה (-אינו מפורש שם, אך עי' תוס' ב' ד"ה קודם יצירת הולד, ושם בחי' אגדות להמהרש"א, ודו"ק), ועד דאמרי מזוני, דהיינו בתפילה, אפשר לה לבטלה". ובענין זה דמזלה, ע"ע מהרש"א (ברכות ה', בבאור גמ' דהתם) - "ממילא כשתתקבל תפלתו שיהיו חכמים בתורה ועשירים ממילא יהיו זכרים, דבאשה לא שייכא חכמה כדאמרי' (סוטה כ'). דאסור ללמדה תורה, ול"ש בה עשירות דמזלה אויל לפי מזל האיש כמ"ש בנדה (ל"א): נקבה נקיה באה", ועי' בדברי מרן החיד"א זלה"ה (פתח עינים, נדה שם) שהביא סימן לדבר - דגימטריא של "זכר" הוא "ברכה" (227), וגימטריא של "נקבה" הוא "נוק" (157), והקי' מדאמרי' חלבו (בי"מ נ"ט.) לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר (בראשית י"ב ט"ז) וְלֹאֲבָרְךָ הִיטִיב בְּעֵבְרָה, והיינו דאמר להו רבא לבני מחוזה אוקירו לנשיכו כי היכי דתתערות, וביבמות (ס"ב): א"ר חנילאי כל אדם שאין לו אשה שרוי... בלא ברכה... דכתיב (יחזקאל מ"ד ל') לְהִנִּיחַ בְּרַךְךָ אֶל פִּיתְךָ, [-להוסיף, ע"ע במושב זקנים לבעלי התוס' (עצה"ת, במדבר י"ב ז) דמרע"ה לא רצה לגרש את אשתו באומרו שהעשירות באה בגללה, דהא קודם לכן היה ענין, ותיירץ דבאמת על הזכר לבדו יש יותר ברכה מאשר על האשה לבדה, אבל כשיודונו שניהם יחד, ואם זכו - שכינה ביניהם (ר' סוטה י"ז), ועי"כ מתרבה השפע מאוד.

אמנם, בליקוט ראובני (פרשת תזריע אות י"א) ראייתו שהביא משם הפסיקתא - "לכך נקרא שמו זכר, שחייב לזכור את בוראו ומצוותיו ולידע כי לכך נוצר ולכן נולד ולכן קיים, לפיכך כאו"א חייב לומר בשבילי נברא העולם, לעשות נח"ר לקונו", ועע"ש (אות ט"ז) משם הפסיקתא (מטו לה מפס"ו, תזריע י"ב ה') דל' "נקבה" היינו "נקי בה", נקי מן המצוות, כגון מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות, ונקיבה - שכל המצפה לשכר אשתו אינו רואה סימן ברכה (ר' פסחים נ').

הוא דכתיב בהו, ורי"ח אמר דילפי לה מדכ' "ביום" [וביום¹⁵ השמיני¹⁶ ימול בשר ערלתו] (ויקרא י"ב ג') [והיינו אפי' בשבת, ורב אחא בר יעקב יליף לה מדכ' התם "שמיני" והיינו אפי' בשבת, והק' עליו בגמ', ומסקו "אלא מחזורתא כדרי"ח", ולא הזכירו לרנב"י, וכן בתר הכי "תניא כוותיה דרי"ח ודלא כראב"י", ונקטו התוס' (ד"ה תניא) דלא הזכירו דהברייתא אתיא נמי דלא כרנב"י משום "דאיהו מודה דדרשינן ביום כדדרשינן בברייתא, ואת ברית דורות אתא למכשירין, וביום למילה גופה".

וטעמא דקרא מתב' בסוגיא דיומא (פ"ה; ור' גם בשבת קל"ב, ומקור הדברים בתוספתא, ר' להלן), דהנה התם נענה ר"א (הוא ראב"ע) ואמר (אודות השאלה מנין לפקו"נ שדוחה את השבת) - ומה מילה שהיא אחד מרמ"ח איברים שבאדם דוחה את השבת, ק"ו לכל גופו שדוחה את השבת, ופרש"י - "ומה מילה שהיא תיקון א' מאיבריו של אדם דוחה את השבת, לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן, כך שנויה בתוספתא דשבת (-הוא בפס"ז הי"ג)", ונראה כוונתו כמב' שם בדברי ר"ח באריכות יותר - "פירוש, מצאנו שהמל תינוק מצילו מן המיתה, מאליעזר בנו של משה רבינו שנא' (שמות ד' כ"ד) ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה' ויבקש המיתו, ויבקש המיתו לתינוק מפני שנתעצלה אמו ולא מלה אות¹⁷, וכיון שהרגישה מלה אותו וקראתו (שם שם כ"ה) חתן דמים והצילו מן המיתה, שנא' (שם שם כ"ו) וירף ממנו, פי' וירף חולי המות מן אותו תינוק, אז אמרה חתן דמים אתה לי,

בדמי המילה, ואמרה תורה למולו ואפי' בשבת כדי לפדותו מן המיתה, וכתיב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה, מלמד שהקטן נתפש בעוון האב, והגדול בעוון עצמו, ושניהם בחיוב מיתה, זה טעם של ראב"ע, ונראה דלאו טעמא אחרינא הוא, אלא דאחר שכתבה תורה לדין שמלים בשבת, ביארו בזה דהוי משום הצלתו, דאם לא יתקן איבר זה יהא עליו חיוב מיתה, והו"ל פקו"נ, והלומדים ממקו"א (ע"ש) ס"ל דא"ל ללמוד ממילה כיון דהתם בספק לא דחיא שבת, ופקו"נ אף בספק דוחה את השבת, וכמב' בתוספתא (שם) דטענו עליו כן, אלא דאכתי צ"ע לכאו', דאחר דילפי' ממקו"א דפקו"נ דוחה את השבת, אמאי בעינן קרא להיתר מילה בשבת, ושמא הא גופא קמ"ל שהצלה רוחנית נמי פקו"נ קרו לה, ואי תימא דהיינו משום דאינו חייב כרת עד שימות בלא מילה, ואינו חייב דחל עליה האידנא, אי"כ מאי ק"ו מעיקרא, ואי משום דחיישי' שמא ימות האידנא ואינו מהול, אי"כ תו הו"ל ספק, והא ראייה דאף ספק פקו"נ דוחה את השבת, ושור' ברש"י שהק' דאי טעמא הוי משום פקו"נ - "קשה הק"ו שאמר כאן... וגם אינו ודאי כי"כ שאם ימול למחר וליומא אחרא יפטר ג"כ מכרת (וזה י"ל עפ"מ"כ התוס' במכות ט"ו: בד"ה במאי קא מפילגי, ע"ש¹⁸), ועוד, לטעם זה אפי' שלא בזמנה תדחה את השבת".

וע"ע רמב"ן (בראשית י"ז ט') "והנה האות¹⁹ הזה אות²⁰ כשבת²¹ ולכן ידחה אותו, ועי' ירושלמי (גדרים פ"ג ה"ט) דשבת ומילה

שקולים כנגד כל המצוות²², ואעפ"כ המילה דוחה שבת, משל לשני מטרניות שהיו באות זו ע"ג זו, ואין את יודע איזו גדולה מחבירתה, זו שהיא יורדת מפני חבירתה - את יודע שחבירתה גדולה ממנו, והא דבאמת מילה דוחה להשבת יעוי' להרמב"ן בספרו 'האמונה והבטחון' (פרק כ"א) דמילה אין לה הפסק לעולם, דקבועה היא תמיד בגופי²³, אך שבת - לכל שבת יש מוצאי שבת, אמנם ראיתי מביאים דברי רבי טורדוס הלוי באוצר הכבוד, וכ"כ ג"כ המהר"ם שיק (יו"ד סי' רמ"ט), דמילה דוחה שבת משום דנכרתו עליה י"ג בריתות (דברי רבי ישמעאל בנדרים ל"א:).

ב]. מל בשבת באיסור - מצד מה חייב / החובל בשבת - מצד מה חייב / מקלקל בחובל ומבעיר / אם יש חיוב "נטילת נשמה" בחבלה / חיוב במילה משום מכה בפטיש / מכה בפטיש - בחיקון שאינו בדרך העולם / גר צריך מילה וטבילה או דבחד מינייהו סגי / טעם שאין מטבילין גר בשבת / חיקון כוס של ברכה שנפגם ע"י טעימה - בשבת / מכה בפטיש באוכלין / המודיח מליח הישן וקוליים האיספנין - מצד מה חייב / חיוב במילה משום גוזז / גוזז - בחלק מהגוף / היאך מותר לאכול בשר בשבת / חיוב במילה משום קוצר.

הוא דבעינן קרא להיתר מילה בשבת, היינו משום דבלא"ה היה המל עובר משום חובל, כמבואר בשבת (ק"ו.ו²⁴), וע"ש ע"ה. גבי פציעת בע"ח, ובשורש האיסור בחובל, סיכם בעל ההשלמה

15. כתב האוה"ח (ויקרא י"ב ג') "עוד יצאה באומרו 'וביום' בתוספת וא"ו, להסמיך מילה למצות נדה שמלפניה, לומר כי זה תלוי בזה, שאם ישמור מצות נדה יוסיף לזכות עשות מצות מילה".

ושו"מ הדברים מפורשים במדרש (ויק"ר פרשה י"ד סי' ז', וביאור קרא דקהלת על מילה אי' נמי בעירובין (מ': אליבא דרי"א, יעושה) "אשה כי תזרע - הה"ד (קהלת י"א ב') הן חלק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמּוֹנָה, תן חלק לשבעה אלו ז' ימי נדה, וגם לשמונה אלו ח' ימי המילה, אמר הקב"ה - אם שמרת ימי נדה אני נתן לך בן ואת מולו לשמונה ימים, הוי וביום השמיני ימול בשר ערלתו" [ור' עוד דברי מהר"ח (ס' הליקוט, מ"ו ג') - "סמך הכתוב מצות מילה לדין טומאת לידה כי מקור אחד להם, כי הערלה נתהווה מעודף דם הגנה שנשא בגוף האשה ולא יצא לחוץ, וכמו שמפריש עצמו מטומאת האשה, כך צריך להפריש את הערלה, ובוה יובן מה שכתוב "מול בשר ערלתו, ומספיק היה 'מול בשר', אלא ע"פ מה שכתבנו אם זכה והרחיק עצמו מן הטומאה יזכה גם להפריש מן הערלה"].

אמנם, ראיתי במש"ח (אקרא דהתם) שצ"י כן מהפסיקתא, וז"ל: "תן חלק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמּוֹנָה (קהלת י"א ב'), אמר הקב"ה: אם נתן חלק לשבעת ימי נדה אז יהיה לך בן הנימול לשמונה", ופירש, "וצריך להוסיף חלק לשבעת ימי הנדה, זה עונה הסמוכה לוסתה שאסור בתשמיש, ואז יהיה לו בן זכר כדאמרו פ"ב דשבעות", ושם כן הוא (י"ח): להדיא דאחב"א ארי"ח כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה הוויין לו בנים זכרים, דכתיב להבדיל בין הטמא ובין הטהור, וסמך ליה אשה כי תזרע וילדה זכר, וע"ש דסמוך לוסתה הוא עונה אחת, וע"י היטב בנדה (ס"ג): דהיינו באותה עונה אפי' אם וסתה בסופו אסורה מתחילת היום, או אם וסתה בתחילה אסורה גם בשאר הזמן עד סוף אותה העונה, וכ"פ רש"י בשבעות (שם) וביבמות (ס"ב), וכ"ה להלכה ברמב"ם (איסור"ב פ"ח ה"ג) ובטוש"ע (יו"ד סי' קפ"ד סעי' ב'), וידועה חומרת מהר"ח א"ו להחמיר עונה אחת קודם לכן, ואין כאן המקום להאריך בזה.

[ובעיקר האי קרא דקהלת דלעיל, ז"ל רבינו בן יהידע (עירובין שם, ושם אר"א דהשבעה קאי על שבת והשמונה על מילה): "השבת הוא קדוש ונבחר מאיתו יתברך ואין אנחנו עושים בגופו יתרון, ורק אנחנו נותנים לו יתרון בתוספת מחול על הקודש שעה אחת בכניסתו ושעה אחת ביציאתו, ולכן בשבעה שהוא רמז לשבת יש אותיות ב' שעה, ואלו ב' שעות מתנת האדם, ובשמונה הרומזת למילה יש אותיות שם נוה, כי האדם נותנים לו אביו ואמו שם נוה לו ביום המילה, והנה נודע כי מילה דוחה שבת, לכן אמר וגם לשמונה - כל גם לשון ריבוי, שיש יתרון לשמונה שהוא יום המילה על השבעה שהוא יום השבת בדבר זה דהמילה דוחה שבת, ולכן רמזו בתיקונים בפסוק מי יעלה לנו השמימה, ר"ת מילה וס"ת הו"ה, נמצא דהמילה נרמזה בר"ת, ושם הו"ה בס"ת, ובוה פי' הרב עוללות אפרים ז"ל הפסוק כי הגדלת על כל שמך אמרתך, דארז"ל שש אנכי על אמרתך זו מילה שניתנה באמירה, והגדלת אותה שרמזת אותה בראש, ושמן בסוף, ולז"א וגם לשון ריבוי לשמונה. אך רבינו מהר"ח כ' בשם רבינו האר"י ז"ל תיבת 'וגם' הוא מלשון גוממו עם השופי שהוא לשון חיתוך, שהוא המילה עצמה"].

16. ולמה דווקא בשמיני, בנדה (דל"א; ע"ש) קאמר רשב"י מפני מה ניתנה מילה בשמיני, שלא יהא אביו ואמו עצבין והכל שמחים, אמנם בדב"ר (פרשה ו' סי' א') אמרו טעם אחר, שקנה ה' רחמים על התינוק להמתין לו עד שיהא בו כוחו, ומצאתי בספר צדה לדרך (לחד מקמאי, רבינו מנחם בן אהרן אבן זרח, מאמר ראשון, כלל רביעי, פרק כ"ב) - "זהויות המילה בשמיני, לפי שכל איש מבעלי חיים כשיוולד הוא חלוש מאוד, והוא בתכלית החולשה וכאלו הוא עדיין בבטן אמו עד עבור עליו שבעת ימים אז ימנה מרואי אויר העולם, הלא תראה כי בבהמות היה זה הענין כן כמש"כ (ויקרא כ"ב כ"ז) והיה שבעת ימים תחת אמו, ואז ימנה מרואי אויר העולם, וקודם זה הוא כמו נפל בל חזה שמש, וכן האדם אחר שבעת ימים ימול אותו, והיה הזמן קצוב ולא לתת דברך לשעורים".

אמנם, ז"ל האוה"ח (ויקרא י"ב ג') "אמר שחבאי המדרש דב"ר הנז' - "צריך לדעת מי גילה סוד זה כי בשמונה ימים יהיה בו כח לא פחות ולא יותר. ונראה כי כח האמור בדבריהם הוא מש"א בוהר (ח"ג, צ"א): שהוא כדי שיעבור עליו שבת, ותגיעהו נפש החיונית הנשפעת בעולם ביום השבת כידוע ואז יהיה בן קיימא, והוא שארז"ל כח החיוני, ותמצא שארז"ל (ב"ר י' ט') [-ושם מאמר רבי לוי בשם רבי יוסי ב"ר נהוראי דכשנחו ידי קונייהם מהן - ניתן להם מנוחה, והפסיקו להימתח ולילך] שקודם שבא שבת היה העולם רופף ורועד, כיון שבא שבת נתחזק ונח", וע"ע באוה"ח (בראשית ב' ב') שביאר בקיום העולם ע"י שבת - דקודם השבת לא היתה נפש לכל הנבראים, והמלאכה שכבר עשה היתה חסרה עדיין דבר המעמיד, ובאמצעות יום השביעי נגמר הענין, ע"ש.

[ורק להעיר, דבחגיגה (י"ב). ארי"ה א"ר בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי, עד שגער בו הקב"ה ויבשו, שנא' (איוב כ"ו י"א) עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו, עיי"ש, ומשמע דע"י גערה עמדו וחננו, ולא הזכיר שהוא בזמן המנוחה - שבת, ועי"].

ושו"מ בילקוט ראובני (פ' תזריע אות ד') בשם הרב ריקנאטי בפי' לך לך) - "מ"ט אמר הקב"ה ח' ימים במילה, מפני שהם שמונה קצוות באדם, ומאי ניהו - יד ימין ושמאל, רגל ימין ושמאל, ראש וגוף וברית מילה, ואשתו שהיא בת זוגו דכ' ודבק באשתו, הרי ח', ואלו ימי המילה כנגדם, ותמניא אילין ל"ה אלא שבע דגוף, וברית חשבין כחד, הרי שמונה".

17. יעוי' היטב בנדרים (ל"א): שכל זכויות שעשה משה רבינו לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה... ח"ו שמשא רבינו נתרשל מן המילה, אלא כך אמר, אמול ואצא, סכנה היא... אמול ואשאה שלשה ימים, הקב"ה אמר לי (שמות ד' י"ט) לך שוב מצרים... אלא... מפני שנתעסק במלון תחילה... רשב"ג אומר לא למשה רבינו בקש שטן להרוג אלא לאותו תינוק... דרש רבי יהודה בר ביזנא בשעה שנתרשל משה רבינו מן המילה, באו אף וחימה ובלעוהו, ולא נשתיר ממנו אלא רגליו, ע"ש, וכי"ב בירושלמי (גדרים פ"ג ה"ט) וע"י שנתעצל משה במילה... ח"ו לא נתעצל משה במילה... אלא... ע"י שנתעצל בלינה קודם המילה... וארשב"ג ח"ו לא ביקש המלאך להרוג למשה אלא לתינוק כו', ע"ש, וד"ק מכ"ז לדברי ר"ח דאמו של תינוק - צפורה - נתעצלה, ודהא דויבקש המיתו היינו לתינוק.

18. ושם תלו התוס' בפלוגתא דרי"ח ור"ל גבי התראת ספק, אם כשלא עושה מיד מיקרי עובר על העשה ולוקה, או דכיון דאכתי יכול לקיים לא מיקרי שעבר אעשה, יעושה.

19. "ובאר לנו כי המצוה היא אות קבוע בבשר, והיה הבשר לאות ברית, וע"כ נקראת המצוה הזאת, ושלוש מצוות בתורה הן שנקראו אות, ואלו הן - מילה שבת תפילין, ושלשתן עדות ואת על היחוד והאמונה, ואין ראוי לכל אחד מישאל לעמוד זולת השנים מהן, כי קיום כל דבר ע"פ שנים עדים, וע"י ציטרך שילכו ב' עדים עמו, ולפיכך חייב אדם להזהר במצות תפילין, ואז יהיו ב' עדין נמצאים עמו והם מילה ותפילין לא יסורו ממנו, וכאותו שנתבאר בה אותו חכם - מימי לא הלכתי ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין, וביום שבת שהוא פטור מתפילין, מילה ושבת נמצאת בו" (רבינו בחיי בראשית י"ז כ"ד).

ובענינא דשני עדים, הנה כיוון לזה נמי המהרש"א (ברכות י"ד: אההיא דא' התם דכל הקורא קר"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו), וז"ל: "וכתבו המפרשים בזה לפי שג' מצוות נתן לנו הקב"ה שהן אות ועדות לנו שאנחנו עמו, והן שבת ומילה ותפילין... ועל פי שנים עדים יקום דבר, וע"כ בשבת לא בעי תפילין, דאיכא שני עדים, שבת ומילה, אבל בחול בעי שני עדים דהיינו מילה ותפילין, והרי אם אינו מניחם בחול הו"ל עד השני שהם התפילין עדות שקר בעצמו".

ברם, לאור האמור דנו רבוותא במי שמתו אחיו מחמת מילה, שהדין הוא שאין למולו, שלכאו' יהא עליו להניח תפילין בשבת כדי שיהיה לו ב' עדים, ובתרוה"ד (סי' ק"ח) נקט דאין לחלק כלל בעקבות טעם זה דאינו אלא דרך אגדה בעלמא, ודמי להא דאמר' בנדה (ל"א; ע"ש) דקאמר רשב"י מפני מה ניתנה מילה בשמיני, שלא יהו הכל שמחים ואביו ואמו עצבין, ואעפ"כ הא ודאי שאם ילדה בזוב שצריכה ז' נקיים לאחר ז' ימי לידה, לא יהא הבן נימול ליי"ד כדי שתהא שמחת האב והאם שלימה כשמחת שאר אינשי, וכאלה רבות בתלמוד, אמנם הרדב"ז (ח"ו סי' ב' אלפים של"ד) השיב בזה ד"אע"פ שאין לו אות בעצמו - בעל אות הוא, אלא שמצד סכנתו ואונסו נתבטל ממנו האות, אבל לעולם מצווה ועומד, תדע שהנודר מן הערלים מותר בערלי ישראל... ושאינו קרבן פסח דגלי קרא... ואפי' שלא היה מן הדין לא היה לו להניחו, שלא לפרסם שהוא ערל", ובדרושי מרן החיד"א (אהבת דוד, דרוש ה', שנשא בשבת זכור פ' ויקרא ט' אד"כ תקנ"ו) ראיתי שכתב דשאלה מעיקרא ליתא, "דזה שמתו אחיו מחמת מילה בחול מניח תפילין ואין לו אלא אות אחד, ומה היה לו דבשבת רוצה להניח תפילין להיות לו שני עדים".

20. רמז נפלא מצאתי ראיתי שכתב מרן החיד"א בספרו "אהבת דוד" (דרוש ה', שבת זכור), דהנה ג' האותות: שבת ברית ותפילין הוו ר"ת שבת.

21. ואגב, בגדר 'האות' דשבת. הנה פ' מרן (סי' ל"א) דבשבת וי"ט אסור להניח תפילין מפני שהם עצמם אות, ואם מניחים בהם אות אחר הרי"ז לזול לאות שלהם, ובחווה"מ ג"כ אסור להניח מפני שאף הם נקראו אות, והרמ"א הביא דעת הרא"ש שחווה"מ חייב בתפילין, וכ' דכן נוהגין במקומו, אלא שאין מברכים עליהם בקול רם בביהכ"נס כבשאר ימות השנה. וביאר הט"ז דדעת מרן דהאות היא מצד המצוות התלויות בהם, וזה שייך אף בחווה"מ, אך החולקים ס"ל דהאיסור מלאכה הוא האות של שבת וי"ט, ומש"ה בחווה"מ חייב, והפמ"ג (משבצ"ו סק"א) ביאר בעו"א דלכו"ע האות הוא מצד איסור מלאכה, אלא דדעת מרן דחווה"מ אסור מה"ת בקצת מלאכות, והחולקים ס"ל דהאיסור בחווה"מ מדרבנן הוא, והביא סמך לזה מהא"ר שכי' דהזוהר שהפליג מאוד בעונש המניח בחווה"מ, אזיל לשיטתיה דחווה"מ מה"ת הוא אסור, ואכמ"ל בזה.

22. ראיתי בהגה"ה שבש"ה (תורה שבכתב, סוף תורה אור, פ' לך לך) בהז"ל: "אברהם היה אז (בזמן שעשה ברית מילה) בן צ"ט שנים, דורשי רשומות אמרו - צדי"ט עולה תרי"ג, כי מילה שקולה נגד כל התורה [ר' נדרים ל"ב], ור' יעוד בהגהות יד אברהם (על גליון השו"ע יו"ד לסי' ר"ס), וכן ברית מילה עולה תרי"ג, כי ברית - תרי"ב, ובתוספת מצות מילה - תרי"ג".

[ובדרמי לזה, ר' תוס' (ב"ב ע"ד), בטעם שנוהגים להסיר מצטיות מטליתות המתים, ע"פ מה שמענו ר"ת מוקני לוטי"ר "שציצית עדות הוא שקיים כל התורה, דציצית עולה ת"ר, וח' חוטין וה' קשרים, הרי תרי"ג". ועוד רמזים בציצית, ע"י בשו"ע (סי' כ"ד סעי' א' וה') ובכה"ח (שם סי' כ"ב)].

23. ומדבריו אלו מוכח דס"ל כמהר"ח א"ו, דהנה במנחות (מ"ג): אי' דבשעה שנכנס דוד לבית המרחץ ראה עצמו עומד ערום, אמר דאיו לו שעומד ערום בלא מצוה, וכיון שנוכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו, ולאחר שיצא אמר עליה שירה שנא' (תהילים י"ב) למנצח על השמינית מזמור לדוד, על מילה שניתנה בשמיני, ודקדק בשו"ת מהר"ח אור זרוע מהא דנקט דוקא מילה שבבשרו, ולא ידו שהניח בה תפילין וכיו"ב, דמצות מילה אינה רק חיתוך הערלה, אלא דנמשכת כל הזמן, דיש לאדם מצווה בעצם היותו מהול, וכן מבואר עוד בתויו"ט דהנה תנן (נדרים פ"ג מ"א) דבר אחר גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו, שנא' כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת, ובתויו"ט הק' מדתנן במגילה (פרק ב') דאין מלין אלא ביום, ותי' דמשעה שנימול המצוה קיימת בגופו יומם ולילה, ויתכן דכוונתו נמי שנמשך קיום המצוה אצלו מרגע המילה לעולם, וע"ע בבית הלוי (ח"ב סי' מ"ז אות ב'), ובמקו"א כתבתי מזה עוד בס"ד.

24. ע"ש דאם מקלקל בחבלה חייב, היינו משום דאיצטרך קרא למישרי מילה. ויסוה"ד, דתנן (ק"ה) הקורע בחמתו ועל מתו וכל המקלקלן פטורין, ומוקמי בגמ' לרישא דמתני' כר"ש דפטר במלאכה שאצ"ל, והא דרמיניהו

דשייך מכב"פ באוכלין, ועע"ש ראי' בזה, והרואה יראה ששנה משנתו בזה (שם, מלאכה ז"ך - מכה בפטיש, אות ד) דיגם באוכלין שייך מכב"פ, ועי' בשביתת השבת (קונטרס מעשה חושב, פ"א סי' ג) שהביא שהדבר מפורש בירושלמי (פ"ז ה"ב, מ"ח: מ"ט). גבי פשתן ושום דיש מכב"פ, עיי"ש.

עכ"פ למ"ד דיש מכב"פ באוכלין, והמנ"ח בתוכם, אכתי איכא להסמך מהיתר תיקון היין לברכה בשבת, ועי'.

ומלבד זה, הנה בשטמ"ק (כתובות ה': ד"ה דם) ר"ל דהא דאיצטרך קרא למישרי מילה בשבת, לאו משום הוצאת דם הוא אלא להתיר תלישת בשר שחייב משום **תולש [היינו חיובא דגוז]**³⁰, **ולכאוי יש לדון בה משתי פנים.**

חזא, יעוי' דברי החזו"א (בכורות, סי' כ"א אות ז) דהגוז אינו אלא בשיער וצפרנים שאינם גוף ממש אלא גדלים בגוף, וכעצם יסודו מכו' בחת"ס (בחי' משנת תקס"ב, כתובות ה'): "מזה (-ע"ש, ואכ"מ) נ' ראי' ברורה לשיטת הרמב"ם פ"ט משבת דלא שייך גוז מה"ת אלא בגוז מה שחוץ לגופו כמו שערו וצפרניו דומיא דצמר, אבל ביבלת דבשרו הוא לא שייך בזה גוז", אמנם בדברי הרמב"ם שם (ה"ח) אין מוזכר הדבר להדיא, אך יעוי' במרכה"מ שם דנקט נמי האי כללא לבאר דעתו, דדווקא דבשר הנפרד מן הגוף שייך גוז, ובביאור הדברים יעוי' במנ"ח (מוסד השבת, מלאכה י"ב - הגוז, אות ח', אלא שהזכיר נמי יבלת, ודו"ק היטב ברמב"ם שם ובמרכה"מ הנז') "דמלאכה זו דגוז היא דווקא בעניינים שדרך לגוז או לתלוש מגופו או מבהמה... צמר שיער צפרנים כנפ"א³¹ או ציצין, דכל הדברים עושין חליפין והדרך לגוז, היינו ליטול אותם מהגוף, וכן יבלת דהיא מותרות והדרך ליטול אותה, אבל אין סברא דאם חותך חתיכת בשר מעל גופו או איזה אבר, וכן מבהמה, בכלל, שיתחייב משום גוז, כי ודאי אין דרך גזיזה בכך, וכן נמי אינו חייב להר"מ משום עוקר דבר ממקום גידולו כי אין דרכו בכך", ואף הביא ראי' לזה - "דהנה על מלאכת גזיזה חייב אף במתה, וגם על התלישה... ומכש"כ בעוף דחייב תמיד על התלישה... א"כ החותך מן העוף הנשחט, ואפשר אף לאחר בישול, יהיה חייב משום גוז, והיאך אכלינן בישרא בשבת, ואפי' מן העוף שלא נתבשל אינם נזהרים לחתוך לאיזה צורך, על כרחך דבשר דאינו דרך גזיזה לא שייך כלל גזיזה".

אלא דלכאוי דבשר זה אפליגו רש"י ותוס', דהנה בגמ' (צ"ד.) הו"א דבנוטל צפרניו בכלל נמי פטרי רבנן (ע"ש מתני'), ופירש"י הטעם "דאין כאן משום גוז, דלא שייך אלא בצמר בהמה", אך התוס' שם הבי"ד ר"י דפליג עליה, וסבר "דבכל בעלי חיים שייכא גזיזה כדאמר לעיל התולש כנף חייב משום גוז", ולאור דבריהם י"ל דהתוס' סברי דגוזו שייך אף בדבר שהוא חלק מן הגוף, ורש"י והרמב"ם פליגי וסברי שאינו אלא בדברים הגדלים בגוף ואינם גוף ממש, ושמה אפש"ל דאף התוס' מודו, ולא נקטו דבריהם אלא בכנף, וכדברי המנ"ח דלעיל, וכבר העירתי על דבריו שם [בהערה], וצ"ע.

ואחר כל הדברים האלה, עי' היטב בשו"ת אבני"ז (סי' קל"א אות ד) דטענתו עמו דעל אף דהחותר מגוף בע"ח ל"ה גוזו [וכתב בזה מדנפשיה כהסברא הנז'ל], אך מילה שאני, שבה יש סתירה, דמצד המצוה הרי הערלה היא מותרות, כיון שצורת האדם הישראלית היא שיהא מהול, והערלה היא מום כמבו' במדרש [כ"ה בכ"מ, דוגמת ב"ר פרשה מ"ו], ע"כ הוי גוזו, אך לדעת ר"ש (ר' לעיל בהערה הפלוגתא לענין מקלקל בחובל ומבעיר) דחשיב ליה מקלקל [דבכל אופן מוציא חלק מגופו, וע"ש ש"כבר כתבו הטבעים צורך הערלה"] ולא אזיל בתר המצוה, לא חשיב ליה גוזו, כיון דגופיה היא, אך למש"פ הרמב"ם (פ"א הי"ז) דמקלקל בחבורה פטור, הרי שמילה

ונקט דמשמע ליה להרמב"ם דהאי טעמא דתיקון לאו דסמכא הוא, שהרי לענין טומאה שרי משום דמיחזי כמיקר [כדאי' בביצה ח"י], ונראה דכוונת דבריו הוא (ועי' בב"ח לשם) דבגמ' גופה הוא הו"א ומסקנא, ולמסקנא דבעי' ג' הוי טעמא משום דין, וכיוון לזה הערול"ג (יבמות שם) בהוסיפו משם אביו לבאר בעו"א - דכיון דבעי' ב"ד שוב לא מיחזי כמיקר, וזו כוונת הרמב"ם לומר החילוק בין הכא לההיא דטומאה, כמבו' להדיא בתוס' דהתם - "ואע"ג דלענין טומאה שרי לטבול משום דנראה כמיקר, שאני הכא דבעי' שני ת"ח לעמוד שם בשעת טבילה להודיעו המצוות, ועכ"פ עי' דברי המאירי (שבת קל"ה). דנקט שמילתו וטבילתו של גר אינם דוחים את השבת שהרי **תיקון גברא** הוא, ומבואר להדיא דס"ל דעיקר האיסור בטבילה הוא משום תיקון גברא, ואין להקשות עליו מטבילה לטומאה דאפש"ל כסברת התוס'.

אשר מעתה לכאוי יש להעיר בסברת המנ"ח, דהרי "תיקון גברא" הלז הרי הוא דין מכה בפטיש, ויש מן הראשונים דנקטו משום הא לאסור טבילתו, וזאת על אף דהטבילה אינה תיקון בעיני העולם, אלא לצורך המצוה, צורת הפיכתו ליהודי, ויל"ע. עכ"פ הנה העירוני כמין ראי' לסברת המנ"ח, דהנה קי"ל (פסחים ק"ה): גבי כוס של ברכה דאם טעם ממנו פגמו, וכבר פ' מרן³² (סי' קפ"ב סעי' ו') דאפשר לתקן הפגימה ע"י שיוסיפו יין או מים, והמעייין יראה בסי' רע"א (סעי' י"א, ושם בנו"כ) דאף בשבת מהני תיקון, ולכאוי יהיה מקום לתהות איכנה מותר לתקן, והא על ידו מתיר היין לברכה, והו"ל כמכה בפטיש, אלא על כרחך דהיכא דאינו תיקון אלא למצוותו, אבל בעיני העולם לא מיקרי תיקון - לא שייך בו איסורא משום מכה בפטיש.

איברא, דאי"ז מוכרח, דהא י"א דאין מכב"פ באוכלין, ויסוה"ד, דהנה תנן (שבת קמ"ה): כל שבא בחמין מער"ש שורין אותו בחמין בשבת, וכל שלא בא בחמין מער"ש מדיחין אותו בחמין בשבת³³, חוץ מן המליח הישן וקוליים האיספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן, והפמ"ג (סי' ש"ח ס"ק ט"ז) הביא דכל מלוח שנגמר בישולו ע"י הדחת חמין חייב משום מבשל אף בכלי שני, וכל שאין החמין פועל בישול, אלא שא"א לאכול כלל מחמת מלוחו אם לא ע"י חמין, חייב משום מכה בפטיש, והק' ע"ז מהדחת צונן, אמנם כעיקר דבריו מתבאר ג"כ בלבוש (שם סעי' ד) "כל דבר שהוא קשה ואינו ראוי לאכילה כלל בלא שרייה אסור לשרותו בשבת, שזה הוא גמר מלאכתן, אע"פ שאינו מבשל חייב משום מכה בפטיש", וכבר תמהו וכל המלבושי יו"ט - "לא ידעתי מי הכריחו למשכונני נפשיה אמתניתין במקום שכבר פירשה רש"י בהדיא דהוי מבשל... גם היה לו לעיין בהרמב"ם והיה מוצא בפ"ט מהל' שבת שכ' ג"כ בהדיא כדברי רש"י, וכנגד שני המאורות הגדולים האלו ודאי לא היה חולק, אלא כ"ז ממה שלא הטריח עצמו לחפש ולעיין בשאר ספרים, ואין מהתימא שתהיה הדחה המכשרת לאכילה תולדה דבישול, ואחר שכתבתי זה מצאתי בפירוש המשנה להרמב"ם שכ' ממש בזה"ל: 'לפי שאלו - הדחתן מכשרתן לאכילה, ויהיה כמו שבישולן בשבת, עכ"ל'. ויעוי' בביאור"ל (שם סעי' ד) ד"ה והדחתן שנו"ג בזה באורך, וסיים עלה - "היוצא מדבריו, דענין מכה בפטיש בדבר אוכל הוא דבר חדש שלא נמצא בפוסקים, ואדרבה יש כמה סתירות לזה... וע"כ אין להחמיר בהדחת צונן בשום גוונא", והמנ"ח (מוסד השבת, מלאכה י"א - האופה, אות ז) נתקשה מתחילה דבמבשל ואופה לגמרי ולא כמאב"ד לחוד היה לו להתחייב משום מכב"פ נמי, וע"ש מש"ת ע"פ רש"י, ונו"ג בזה³⁴, ולבסוף הניח הדבר ב"כעת צע"ג בזה", ומתבאר דס"ל בעיקר הדבר

- "פירוש פוצעו - דוחק את הבשר כדי שיוציא את דמו ודמי לסחיטה, ולפיכך מחייב רי"ה משום דישה, אבל חובל אע"פ שיוצא הדם אין בו משום דישה דלאו סחיטה היא כלל, רק הרב ר' משה ז"ל כ' דחובל תולדה דדש הוא משום מפרק [-אלו דברי הרמב"ם פ"ח משבת ה"ז³⁵], ורבינו שלמה [-הוא רש"י, ר' בדבריו ק"ז. ובתוס' ע"ה]. פירש דחובל חייב משום נטילת נשמה, דמ"ל קטלא כוליה מ"ל קטלא פלגיה, וי"א דתולדה דצובע הוא [-ע"י רש"י לשבת ק"ז. ד"ה והחובל ובתוס' ע"ה. ד"ה כי היכי, וע"ע בשטמ"ק לכתובות ה': ד"ה דם], ויעוי' במאירי (ק"ז). דחייב החובל הוא משום שוחט - "וכן הסכימו רוב מפרשים שהרי קצת נטילת נשמה הוא... ומ"מ גדולי המחברים כתבו שהיא תולדה של מפרק, והוא תימה", ועי' לח"מ (שם ה"ט) בביאור"ד הרמב"ם, דס"ל דאין נטילת נשמה בחבלה כ"א בהריגה ממש.

אמנם, הנה הרמב"ם הנו' כ' להדיא דבחבלה אינו חייב עד שיהא כגרוגרת בדם, וכבר ע"ש במג"מ דדבריו אלו לשיטתו הו, דחובל חייב משום מפרק, אלא שמוהר"מ בענט במגן אבות הק' דבשלמא לרש"י ותוס' איצטרך קרא להתיר מילה בשבת, אך להרמב"ם שהוא משום מפרק וצריך שיעור כגרוגרת בדם, אמאי חייב במילה, והא בדם מילה סגי בכל שהוא, ותי' דמאחר ואיכא מצוה של הטפת דם ברית הרי הוא חייב משום חשיבות הדם, דמצוותו אחשביה, ועע"ש ובשו"ת אבני"ז (סי' מ"ט אות ה' וסי' נ"ז אות ז').

ובר מן דין, פוק חזי ספיקו של המגן אבות (מלאכת מכה בפטיש) - "יש צ"ע לרי"ה אם במילה חייב משום תיקון גברא, או חייבו משום **מכה בפטיש**, ונפק"מ במילה שלא בזמנה וכן במכה הפתילה לעשות פחם אם חייב גם משום תיקון דהוי מכב"פ", ע"ש. אמנם המנ"ח (מלאכה כ"ז - מכה בפטיש, אות ג') נקט דענין תיקון המחייב מצד מכב"פ הוא רק בתיקון בדרך העולם, אבל בדבר שאינו תיקון בדרך העולם, כ"א תיקון מה שנצטוינו בו, כגון טבילת כלים שקודם לכן אסור להשתמש בהם, "או מילה דאנחנו מחוייבים בה" [ונקרא תיקון גברא, ר' בגמ' ק"ז³⁶]. לא מיקרי מכב"פ, "זה נ"ל ברור ואמת כשתעייין בש"ס בכמה מקומות, שו"ר במרדכי סוכה... (רמז תשמ"ז) גבי ענביו מרובות מעליו שכ' להדיא דגם תיקון לצורך מצוה הוי חיוב דאורייתא, מיהו י"ל התם הפסול משום הדר, וכשמנתקנו נעשה הדר, א"כ הוי תיקון בדרך העולם, אבל רש"י שם (ל"ג)... כתב דהוי שבות, ועי' תוס' שבת (ק"ג)... ע"ש, וא"צ להאריך". ועי' בחמדת ישראל מה שהעיר על דבריו מדברי המאירי (שבת כ"ט). דחילק בין זה לתרו"מ משום דבתרו"מ אין מעשה, ומשמע דאי תרו"מ היה דווקא במעשה היה אסור מה"ת משום מכב"פ אף שאינו בדרך העולם.

אמנם, הנה תנינא (יבמות מ"ו): הרי שבא ואמר מלתי ולא טבלתי מטבילין אותו, ומה בכך [-דס"ל דבטבילה סגי, ולא דווקא טבילה אלא ה"ה למילה, וכוונתו לומר דבחד מינייהו סגי] דברי רי"ה, רבי יוסי אומר אין מטבילין [-שמא גוי מהול הוי, ובעינן תרתי לשם גירות: מילה (או עכ"פ הטפת דם ברית) וטבילה], לפיכך מטבילין גר [-מהול] בשבת [-דכיון דכבר נימול, ובהכי סגי, ל"ה תיקון גברא בהטבלה זו, ושריא] דברי"ה, ורבי יוסי אומר אין מטבילין [-דהא מתקן בה גברא], והרמב"ם (פ"יג מאיסו"ב ה"ו) וטושו"ע (י"ד סי' רס"ח סעי' ד) פסקו דאין מטבילין גר בשבת, אלא דז"ל הרמב"ם: "וצריך לטבול בפני שלושה, והואיל והדבר צריך ב"ד אין מטבילין אותו בשבת", ומשמע [וכן משמעות השו"ע שם] דלאו משום תיקון גברא אסר אלא בגלל דהוי דין, ואין דנים בשבת [כדאי' בביצה ל"ו], וכבר עמד בזה מרן בכס"מ ובב"י (י"ד סי' רס"ח),

הקורע בחמתו ובאבלו ועל מתו חייב, מוקמי כרי"ה דמחייב במלאכה שאצ"ל, ושם (ק"ו). תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן כל המקלקלן פטורין חוץ מחובל ומבעיר, א"ל פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה, ואת"ל משנה, חובל בצריך לכלבו מבעיר בצריך לאפרו, ומוקים דמתני' כרי"ה וברייחא דרבי אבהו כר"ש, ופרש"י דלרי"ה דחייב במלאכה שאצ"ל משכחת לה חיוב בחובל ומבעיר בצריך לכלבו או לאפרו, דאע"פ דמקלקל הוא אצל מלאכה עצמה, מ"מ מתקן הוא אצל אחרים, אבל באמת אם מקלקל גמור בלא שום תיקון פטור, אבל לר"ש הרי פטור במלאכה שאצ"ל, וממילא אין לך חובל ומבעיר שאינו מקלקל, ואף אם מבעיר עצים לקדירתו הרי מקלקל הוא אצל עצים, ומ"מ חייב בחובל ומבעיר (כרבי אבהו) משום הילפותא בגמ' דמדאיצטרך קרא למישרי מילה מכלל דשאר חובל חייב, ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא, מכלל דמקלקל בהבערה חייב, ועי' תוס' דסנהדרין (פ"ד): ומהרש"א בשבת שם, ומ"מ יש לציין דבתוס' שם הביאו פי' רבינו שמואל דפליגי בפלוגתא רבי יהודה ורבי שמעון לגבי מקלקל בחובל ומבעיר, וכ"מ מרש"י, ודחו זאת התוס', ופי' דפליגי אליבא דר"ש האם ס"ל שמקלקל בחובל ומבעיר חייב תמיד, או"ד דוקא אם היה תקון קצת וכגון צריכות לכלבו או לאפרו פטור, דאי"ז תקון חשבו, דאי"צ לחובל בחברו למען הכלב או לשרוף להגדיש בעבור אפר, והאריכות בזה אין מקומה כאן.

25. וכ' המג"מ דאף דס"ל להרמב"ם דאין דישה אלא בגדו"ק, מ"מ חייב בבהמה משום דש מדס"ל כתוס' (ב"ק נ"ד): דבהמה הויא גדו"ק [יעושה, וצ"ע דלענין מלאכות שבת מבואר שם איפכא, וכן בתוס' דשבת (ע"ג):] ועי' בתשו' הרי"א בן הרמב"ם שהובא בראש ס' שביחת השבת, ויעוי' היטב לענין אחר בקה"י (שבת סי' נ').

26. ונפק"מ מהא דהוי תיקון, הוא במילה ע"י האב בשבת כשאפשר באחר, יעוי' טור (י"ד סי' רס"ו סעי' ז) וב"י (שם ובאו"ח סו"ס של"א), ובשו"ע (שם ושם) ושו"ך (י"ד שם ס"ק ז').

27. ובשו"ע הענין, דברי רבוותא בזה, והמקורות, אין כאן המקום להאריך.

28. ובהמסתעף, אי ענין ההדחה בכלי ראשון או שני הוא, אין כאן המקום להאריך, ורק אציננה שכתבתי מזה בס"ד במאמרי למלאכת האופה [המבשל], דון מינה ואוקי באתרין.

29. היישוב, דהנה בשבת (ע"ד): אמר רבא האי מאן דעביד חביתא חייב משום שבע חטאות, ונקט רש"י (ד"ה תנור) דליכא משום מכב"פ משום דמאליה נגמרה מלאכתו בתנור, ומתבאר דעל אף שהוא זה אשר הכניס לתנור, מ"מ כיון דלא נצרך בכבשן מיד באותו רגע אלא אצל אחר, ונפק"מ דהתם בהדחה הוי גמור מלאכתו מיד, אלא שהק' עפ"י מההיא (ביצה ל"ד). דא' מבאי האור וא' שופת הקדירה חייב, שהק' בגמ' - שופת הקדירה מאי קעביד, זמן מהעמדתה שם, אינו נקרא מכב"פ [ושאני ההיא דהלבוש הני' דהתם בהדחה הוי גמור מלאכתו מיד], אלא שהק' עפ"י מההיא (ביצה ל"ד). דא' מבאי האור וא' שופת הקדירה חייב, שהק' בגמ' - שופת הקדירה מאי קעביד, ומשני רשב"ל דבקדירה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים, והביאור י"ל דלא משום מבשל אתו עלה, דא"כ בכלי אדמה הוה מוקים לה דע"י קישויו מתמת האור חייב משום מבשל, אלא מוקים לה בקדירה חדשה וכבר נשרף בכבשן, ולא שייך מבשל אלא חייב מצד מכב"פ משום דהוי גמור מלאכה, וכן מבואר ברא"ש (ביצה פ"ד סי' ט"ו, ע"ש), והשתא לדעת רש"י המבואר היאך שייך בזה מכב"פ, והלא לא תיכף נחממה הקדירה אצל האור, אלא רק לאחר שנתחמם נגמר הכלי כמו בליבון רעפים, "וכעת צע"ג בזה".

30. ועי' בזכרון שמואל (להגר"ש רחובסקי, סי' כ"ה אות ד').

31. ולא זכיתי להביא מה שהזכיר 'כנף', שהרי הוא אינו מתחלף בסתם ואין דרך לגוזו, וצ"ע.

מיחשבא תיקון, דאזלינן בטר המצוה [ויעו"ב בלויית חן (סי' צ"ז)]. "ה"ה דחשיב גוזה, דבלא הערלה האדם שלם, והערלה מותרות, וצריך לגוזהו, ובוזה נמתקו דברי השטמ"ק דלעיל, וכן מתב' בהמנ"ח (שם) דמילה שאני כיון שהדרך לגוזהו, אולם בזה אכתי תקשי קו' המנ"ח ממילת נפל, דאכתי אינו מחתך בשר בעלמא, אלא גוזה דחייב בו אף בגוזה מן המתה, כמש"פ הרמב"ם (פי"ט ה"ז), ועי' בדבר אברהם (ח"א סי' כ"ג-כ"ד).

השנית, דעי' במג"א (סי' תקכ"ו ס"ק י"א) דנקט גבי חיתוך שיער מן המתה וגבי מילת בן ח' דליתא משום גוזה, אלא מחתך בשר בעלמא הוא דהוי, ויעושה"ה במחצה"ש שהביא להא"ר דביאר דעת המג"א דהוי מלאכה שאצל"ג, אולם המחצה"ש גופיה ביאר דעת המג"א דאין גזירה ותלישה במת, והמג"א התם מיירי במילת הנולד בחודש השמיני (אשר בזמן חז"ל לא היה לו כל סיכוי לחיות), והא דמב' ברמב"ם (פי"ט ה"ז) דיש גוזה במת, היינו דווקא בצריך לשיער וזה מחשיבו למלאכה, ועי' לעיל בדין זה דגוזה מן המתה.

איברא, דהאי דינא דגוזה דבר שאינו צריך לו מיקרי מלאכה שא"צ לגופה, ותליא בפלוגתא ר"ה ור"ש בזה, אינו מוסכם כלל, וכבר כתבתי במקו"א דהנה תנן (נזיר מ"ב.) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק, ובגמ' מוקמי לה כר"ש דבדבר שאינו מתכוין מותר³² ומשו"ה שריא ברישא, וסיפא דאסור לסרוק היינו טעמא דכל הסורק - להסיר נימין מדולדלות מתכוין, ומתבאר טעם האיסור משום דהוי דבר המתכוין, וכ"ה ברש"י שם, אמנם בשבת (פ"א:) פרש"י (ד"ה אבל לא סורק) "דודאי משיר שיער, ומודה ר"ש בפס"ר ולא ימות", ולכא"ו יל"ה"ב אמאי הוצרך רש"י למייתי לדין פס"ר, הא אף אי הו"א דבפס"ר נמי שריא, מ"מ הכא יש לאסור לכו"ע משום דמתכוין [ור' הערה³³]. אך עכ"פ מוכחא מילתא דסריקה הוי כמתכוין להשיר שערות או דאפי' הוי פס"ר, ובאמת דכך פסק מרן (סי' ש"ג סעי' ז"ך) "אסור לסרוק במסרק בשבת, ואפילו אותו שעושים משער חזיר, **שאי אפשר שלא יעקרו שערות**", ומבואר דנקט בשולחנו הערוך הטעם דפס"ר.

אמנם, במג"א (שם ס"ק כ"ב) נקט משם הריב"ש (סי' שצ"ד) דא"צ שיצטרך לשערות, וכן בנוטל צפרניו הוא אף שא"צ לצפרנים, "דבמשכן היו גוזהים עורות התחשים אע"פ שלא היו צריכים לצמר³⁴, אולם הנה בשבת (צ"ד:) תנן דהנוטל צפרניו זו בזו או בשיניו ר"א מחייב וחכמים אוסרין משום שבות, ובגמ' אר"א מחלוקת ביד, אבל בכלי ד"ה חייב, ופי' התוס' דהוי כר"ה דמחייב במלאכה שאצל"ג, ומהא דלא ביארו דהוי נמי כר"ש, אלא שבגוזה לא בעי דיצטרכו לגופה, דהא במשכן נמי לא נצרכו בה לגופה של מלאכה, ש"מ דלא ס"ל כריב"ש.

והנה ביו"ד (סי' קצ"ח ס"ק כ"א) הסיק הט"ז גבי טבילת נדה³⁵ "דנטילת צפרנים של האשה אינו אלא מצד המנהג שהחמירו על עצמם", ועפ"ז נקט דהא דא"י בהל' נדה להמרדכי (רמז תשמ"ז, ע"ש) דאם אירע טבילתה בחוה"מ נכון הדבר ששפחה עובדת כוכבים תגלחם לה, דאמירה לעכו"ם שבות, ובמקום מצוה לא גזרו, ואם אין לה עכו"ם תנקר היטיב בטיט שתחת הצפורן - היינו דוקא בחוה"מ, אבל בשבת ויו"ט אם אירע ששכחה לגזור הצפרנים מקודם לא תאמר לעכו"ם לעשות זאת, כיון דל"ה מצוה גמורה שהרי אפשר בניקור תחתם לבד, ועע"ש עד שהסיק "כן ג"ל ברור, וראיתי מי ששגג בזה וצוה לחתוך

ביו"ט ע"י עכו"ם, ולא כיוון נכונה לע"ד", אמנם הש"ך בנקוה"כ שם הסיק ד"שפיר יש לומר לעכו"ם שיטול הצפורן בידו או בשיניו כיון דהוי במקום מצוה", ור"ל דאף בכלי היא מותר כיון שהרמב"ן ושאר פוסקים פסקו כר"ש דפטר במלאכה שאצל"ג, כמב' בר"ן (ל"ה: ל"ו. מדפי הרי"ף), וכ"כ המג"מ (שבת פ"א ה"ז) בדעת הרשב"א והאחרונים (-אמנם אין כן דעת הרמב"ם, עי' מש"פ שם), וכן מבואר בטור (או"ח סי' שט"ז) שפי' "ושאר שרצים הצדן שלא לצורך פטור", וכן מרן פ' כר"ש³⁶, ומאידך בטושו"ע (סי' שכ"ח סעי' ל"א) פ' דהנוטל צפרניו בכלי חייב, ודוחק לומר דלא פ' כהתוס' הנז' דלר"ש בצפרנים פטורים, "דהא דברי התוס' ברורים והשכל מחייבים", ור"ל דבההיא דסי' שכ"ח מיירי בדצריך לצפרנים וממילא הו"ל צל"ג, "וגם בלא"ה יש פוסקים דאפי' מלאכה גמורה מותר לומר לעכו"ם במקום מצוה... אלא כיון דאפשר ליטלן בלא כלי למה נקיל בכדי, אבל שלא בכלי הדבר פשוט שמותר, ולית דין צריך בשש".

ומתבאר מדברי הש"ך שקרא לגוזה שאינו צריך לו - מלאכה שאינה צריכה לגופה, וכבר עמד בזה המג"א (ריש סי' ש"מ) שהסיק דתאמר לעכו"ם ליטלן ביד דהוי שבות דשבות, "ואם א"א ביד מותר בכלי, דהא הטור ודעימיה פוסקים מלאכה שאצל"ג פטור, ועי' סי' רע"ח³⁷, ומבואר דהוא נמי הכריע למעשה דלא כהריב"ש, וכ"כ שם להדיא (ס"ק ג') "ואם א"צ לצמר או לשער הוי מלאכה שאצל"ג³⁸, וע"ע בדבריו לסי' שכ"ח (ס"ק ל"ה). והשתא דאתאן להכי, פוק חזי מש"כ הגאון מלובלין בתורת חסד (ח"א) דדברי השטמ"ק הנז' לחייב המל בשבת באיסור משום תולש, מיתלא תלו בהנ"ל, דהרי אינו צריך לערלה, וממילא לדעת התוס' וסיעתם לית בזה חיובא דגוזה, אולם לדעת הריב"ש אי משום הא - שאינו צריך לה - לא איריא לפוטרו משום גוזה.

[ואם שייך בזה קוצר, עי' מנ"ח (מלאכת הקוצר, סוף אות ב') לשי' הירושלמי דחובל חייב משום עוקר דבר מגידול³⁹, דהדרא קו' הבבלי (קל"ו.) מימהל היכי מהלינן, והא דילמא נפל הוא, ומשנינן דאם הוא נפל הו"ל מחתך בשר, אבל להירושלמי ק' דמ"מ הו"ל קוצר הדבר מגידולו, כי הדם יוצא, ולומר כיון דנפל הוא ל"ה עוקר דבר וכו' דאין גדל הדם, זה דבר שהשכל ימאן, דוודאי כ"ז שהוא חי הדם גדל באיברים", ולא תירץ שם, ועי' דב"א הנ"ל].

***

ב

מילה שאינה דוחה שבת

א. איזו מילה דוחה בשבת / אזהרה למנוע צער התינוק כמה שאפשר / מי הוא אנדרוגינוס / אנדרוגינוס האם מברך על מ"ע שהזמן גרמא / פנינים בעניני לידה.

אחר כל הדברים האלה, הרי הדבר ידוע דלא בכל מילה בזמנה אמורים הדברים, וכדתנן (קל"ד:) דספק אנדרוגינוס אין מחללין עליו את השבת, ור"ה מתיר באנדרוגינוס, ומבואר בגמ' דילפי לה מדכ' (ויקרא י"ב ג') "ימול בשר ערלתו", דערלה המחוייבת ודאי במילה דוחה את השבת, ולא של ספק⁴⁰, ור"ה סבר דבאנדרוגינוס הוי ודאי, וילפו לה (קל"ז.) מדכתיב (בראשית י"ז) "המול לכם כל זכר", והוי ריבויא, אך לשאר מילי מלבד מילה - לא נמלט אנדרוגינוס מספיקא.

והאי מילת ספק, הגדירוהו (קל"ה.) בנוול בין השמשות שמילתו

היום ספק, או בהנולד מהול דהוי ספק דשמא ערלה כבושה היא, שהעור דבוק בבשר [וראיתי בס' נהר מצרים (להגאון הגדול רבי רפאל אהרן בן שמעון זלה"ה ראב"ד מצרים לפני מאה שנה, ח"א יו"ד הל' מילה סעי' ט"ז אחר שציין מדיני הנולד מהול) - "האמנם קשה מאוד המציאות שימצא תינוק מהול לגמרי עד שלא יצטרך כ"א הטפת דם ברית, ומעולם לא בא לדינו מעשה כזה, ושו"ר שכ"כ הרב שלחן גבוה ז"ל בס' רס"ג אות י"א, אלא מה שנמצא הוא חצי מהול וההיקף מכוסה, ומלין אותו ומברכין על מילתו כדרך שאר תינוקות, יעו"ש בדב"ק, ועכ"פ אם ימצא מציאות כזאת צריך לזהור שלא להטיף ממנו דם ברית בשבת אע"פ שהוא יום שמיני, דנולד מהול אינו דוחה שבת... וגם הטד"ב תהיה בצפורן או באיזה דבר קל להוריד ממנו רק טיפה אחת, והטוב בזה שהמוהל לא יסמוך על דעתו בזה, ויאסוף עמו שנים או שלושה אומנים מוהלים מומחים, ויתיעצו כיצד להקל הצער מעל התינוק, כי יותר קשה הטד"ב מהמילה עצמה, ואתה תחזה כמה אזהרות הזהירו רבותינו את המוהל בענין הטד"ב, וכמה חרדו על צערו של תינוק, ואפי' לדחות את המילה בעבור זה, וכמש"כ מרן סי' רס"ג סעי' ד', וצא ולמד בקו' מעתה לבלתי יהיה המוהל רץ ומבוהל בדבר סכנה, ודי בזה הערה"ל].

ואנדרוגינוס נמי הוי ספק [במילה אליבא דרבנן, ולשאר מילי אף לר"ה, וכאמור], וכדתנן (ביכורים פ"ד ובתוספתא פ"ב) אנדרוגינוס יש בו דרכים שוה לאנשים, ויש בו דרכים שוה לנשים, ויש בו דרכים שוה לאנשים ולא לנשים... ריוס"א (וי"ג ר"מ) אנדרוגינוס בריה בפ"ע הוא, ולא יכלו חכמים להכריע עליו אם הוא איש או אשה, וביאר הר"ש בדעת ת"ק דהוי ספק, ובדעת ריו"ס ביאר דג' ספיקות יש באנדרוגינוס, ספק בריה ספק איש ספק אשה, ולא כן משמע מדברי הרמ"ע מפאנו שכ' ע"ד ריו"ס 'והא קמ"ל מאן תנא דכוליה פירקין רבי יוסי', ומשמע דריו"ס היינו ת"ק, ואזאז לה קו' הרי"ש (עי' בדבריו), ועי' תוס' דיבמות (פ"א.), וביבמות (שם) תנן, אנדרוגינוס נושא אבל לא נישא, ראי' אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה כזכר, ועוד שם, ריו"ס ור"ש אומרים אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה, ועע"ז בגמ' פלוגתא ר"ל וריו"ח אי ה"ה בחזה ושוק, ובטעמי פלוגתתם, ובמסקנת הגמ' ופלוגתת רב ושמואל אי ליכא למתני' מקמי ברייתא או איפכא (פ"ב: פ"ג.), ודו"ק, וברמב"ם (פ"ה מברכות ה"ז) פ' להדיא דהוי ספק, וע"כ מזמן רק למינו ולא לנשים או לאנשים, ומרן (סי' תקפ"ט ס"ד) פ' דאנדרוגינוס מוציא את מינו, ובמג"א כ' בשם הרי"ף דאע"פ שחבירו נמי אנדרוגינוס - אם באותו פעם שהוא נקיבה הוי חבירו כזכר אינו מוציא, ובבאה"ט העיר שלא מצא כן בר"ף, ועוד דלא מצא בגמ' ובפוסקים דעיתים הוא זכר ולעיתים נקבה, ועע"ד. ור' בתפא"י (שבת פ"ט בבועז אות ב') שכ' "ולא מצאתי כן בר"ף, גם הדבר בעצמו רחוק ממושג אנושי - איך אפשר שישתנה פניו ככרום ולהתהוות פעם כך ופעם כך, ואפשר שכונת רמג"א דפעם כח הזכרות שבו גובר כו', דאנדרו בל' יון איש וגינוס אשה", וע"ש שראה בזמנו אנדרוגינוס אדם וכבש, וכתב תיאורו, וע"ע בכה"ח (סי' של"א ס"ק ל"ג) דתיבה זו כלולה מג' מילות בל' פרסי - 'אן דו גיניוס', אן - ר"ל זה, דו - שנים, גיניוס - מינים, ור"ל זה שני מינים⁴¹.

ומלבד זה, יש עוד שלא נימול בשבת, עי' בשבת (קל"ה:) גבי

32. והמסתעף מזה הוא דיני דבר שאינו מתכוין וכיו"ב בכל התורה כולה, או שהוא דין המיוחד לשבת דייקא, ויש אריכות גדול בזה, ואכ"מ.

33. ושמא י"ל דנקט רש"י דטעמא דפס"ר הוא משום דמתכוין לזה והו"ל ידיעת האדם, וללא כסברת הגרש"ש [יעו"ב דברי הגרש"ש (שערי) שער ג' פכ"ה] דענין פס"ר אינו תלוי כלל בידיעת האדם, אלא אם הדבר במציאות פס"ר אזי אסור אף שלא ידע העושה מה תהיה תכלית הפעולה ותוצאותיה, כיון דבכה"ג דהוי פס"ר המעשה נקרא ע"ש זה גם בלא כוונת העושה, אך במקו"א הוכחתי דדעת הט"ז והבא"ח (ר' במאמרי למלאכת הצד) דפס"ר עיקרו הוא ידיעת העושה על עצם המעשה, ואכ"מ], וממילא ה"ט דשבת וה"ט דנזיר, ומ"מ לא משמע הכי, ור' במג"א (סי' ש"ג ס"ק כ"ב) שציין לשו"ת הריב"ש (סי' שצ"ד) שנתקשה בהאי קושיא, ויישב המג"א דאפשר דרש"י בא להשמיענו דאסור אפי' באינו מתכוין, ע"ש.

34. ועי' בדברי החת"ס בגליון השו"ע, וציין שכבר העיר כן בסדרי טהרה (י"ד סי' קצ"ח ס"ק ט"ל).

35. ועי' היטב שם סעי' כ' פלוגתת מרן והרמ"א.

36. יש להדגיש דבשו"ע שם נקט "פטור אבל אסור, ולהרמב"ם חייב", ואשכחנא שאם הביא מרן דעת הרמב"ם אפי' ככתרא יתכן שכוון לפסוק כן, ולדונגא עי' י"ד סי' ר"כ סעי' ח' ובש"ך ס"ק י"ז ובביאור הגר"א ס"ק י"ג, ודו"ק, ומ"מ מוכחא דעת מרן כר"ש בנידו"ד ממש"פ בס"י רע"ח, ע"ש ובמג"א.

37. ובעצם הדין בנטילת צפרנים, ע"ע בסד"ט סי' קצ"ח ס"ק ט"ל, ובטה"ב ח"ג דיני חציצה במשמרת הטהרה ס"ק כ"ה, ויעו"ב בבא"ח (ש"ב פ' תשא סעי' ט"ז) "והאשה שחל ליל טבילתה כליל שבת ושכחה ליטול צפרניה מבעוד יום, נהגנו פה עירנו יע"א מאבותינו להורות כסברת הש"ך להסירם ע"י גויה, ורק מלמדין את הגויה שהיא תמשוך ידי האשה כדי לקוץ, ולא תקרב האשה את ידה אליה", ושמא כוונתו למנוע חשש מסייע, ר' מכות (כ'), ור' בשו"ת יב"א (ח"י סי' נ"ה חלק ג' שבתשובה אות כ') דז"ה מהיות טוב, לצאת קצת יד"ח הט"ז לכל תהיה מסייעת לנכרית בגזיזת צפרניה, אבל מעיקה"ד העיקר כדעת רוב האחרונים שבכלל האיסורים נקטינן שהמסייע אין בו ממש (חוץ מהקפת הראש), ע"ש.

38. אך עי' בדברי החת"ס בגליון השו"ע שם דמ"מ אסור משום ממחך.

39. בשבת (ק"ז:) אמר שמואל הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעייה חייב, מאי טעמא, אמר רבא - בר המדורי אסברא לי, לאו א"ר ששת האי מאן דתלש כשותא מהזימי והיגי מחייב משום עוקר דבר מגידולו, ה"נ מחייב משום עוקר דבר מגידולו, אמנם, הרמב"ן הוכיח דקצירה כדשימה היא וליכא א"א בגידולי קרקע, וע"ש ראיותיו, והאי עוקר דבר מגידולו דנקט גבי עובר, כוונת חיובו משום נטילת נשמה הוי, וה"ק אע"ג דלעובר אין נשמה מצד עצמו, כיון דגידולו תלוי בנשמת אימו הרי העוקרו משם נוטל נשמתו ממנו, ומש"א בירושלמי (פ"ו ה"ב, מ"ח:) דרבנן דקיסרין ההוא דצד נונא וכל דבר שהוא מבדילו מחיותו חייב משום קוצר - לא אתי כשיתגב הבבלי, ועי' היטב בדברי המהר"ט אלגאזי (בכורות, פ"ג אות מ' - השני, ס"ק ב'), ועכ"פ הנה הראת לדעת דאליבא דהרמב"ן ליכא למלאכת קוצר אלא במידי דגידולי קרקע הוא, וכן י"ל בדעת הרשב"א והריטב"א - חדשים גם ישנים - שהביאוהו בסתמא ולא העירו מידי, וכ"נ דעת התוס' שכ' להדיא בפשיטות (בכורות כ"ה. ד"ה ואמר, וע"ז כ"ו. ד"ה סבר) דעוקר דבר מגידולו הוי תולדה דגוזה, ולפ"ז שפיר אפשר למעשה נמי דמלאכת קוצר ליכא אלא בגדו"ק, וחיובו בהושיט ודלדל היינו משום תולדה דגוזה, ויעו"ב היטב בט"ז (סי' של"ו ס"ק י') שלא יתלוש בשבת מהעור שלו, דאדם הוי כקרקע, ועי' בדבר אברהם (ח"א סי' כ"ד ענף ה'). ושם (סי' כ"ג-כ"ד) בארוכה בענין עוקר דבר מגידולו.

40. וינראה דאם מל ספק בשבת, אף דבכ"מ אם חילל שבת בספק אינו חייב חטאת אלא אשם תלוי, זה דווקא בכל ספק, אבל כאן גילתה התורה בפירוש - ערלתו ודאי ולא ספק, א"כ כך היא גזירת הכתוב דספק אינו דוחה שבת, א"כ הוי ודאי חילול שבת וחייב חטאת, וכמו דמילה שלא בזמנה אינו דוחה וחייב חטאת, ה"נ גוזה"כ דספק לא ידחה שבת" - מנ"ח (מצוה ב' אות י"ז), וע"ש שיישב עפ"ז לקו' התוס' (קל"ה.) למה לי קרא למיעוטי ספק, והא בלא"ה לא מחללינן שבת מספיקא בקום ועשה [ובעצ"ד המנ"ח, יעו"ב בזכרון שמואל (להגר"ש רוזובסקי, סי' כ"ה אות א)].

41. ועכ"פ כיון דלא ידעינן אם האנדרוגינוס איש או אשה הוא, יל"ד אם יברך על מ"ע שהזמן גרמא, והנה ראה ראיתי דזה הדבר נתון בפלוגתא דרבוותא, דעת הלבוש (סי' טו"ב ס"ב) דחייב לברך כיון דהוי ספק ספיקא, דשמא זכר הוא, ואף את"ל דנקבה הוא, שמא הלכה כר"ת שנשים מברכות על מ"ע שהז"ג, ובס"ס אין חשש דלא תשא, ובדברי חמודות (ריש הל' ציצית) פליג עליה, דהא כיון דיש כאן ספק לית - מ"ל חזא ספיקא ומ"ל ב' ספיקות, ולא יצאנו מידי ספק ברכות, ועי' בס' קובץ (פ"א מק"ש ה"א) דהביא להוכיח כהלבוש מהתרוה"ד שפ' בהמסופק אם ספר לילה אחד ספיה"ע, רשאי לספור בברכה משום דסי' הוא, ס' דספר וט' דהלכה כמ"ד דכל לילה מצוה בפ"ע היא.

זריזות במילה שלא בזמנה, דהנה בשד"ח (מע' ז' כלל ב') כ' בשם הגר"ח פלאגי דאברהם אע"ה לא מל בשחרית [ככתוב שכל בעצם היום (בראשית י"ז כ"ג), ור' להלן], משום דמילת אברהם עצמו היא מילה שלא בזמנה, ולא אמר' בה האי כללא דזריזין מקדימין למצוות, וה"ט דכיון דאידיחי אידחי, והוכיח מוהגר"ח פ"פ לייסודו מדברי הטור שבדין מילה שלב"ז לא נקט להא דזריזין מקדימין למצוות, כדכתב בעצם דין מילה, ובשד"ח דחה דבריו שכן ודאי הוא שמילת אע"ה דינה כבזמנה, שהרי מל ביום שנצטוה [עי' רש"י שם 'בו ביום שנצטוה'], והוא זמן מילתו כתינוק ביום ח' ללידתו⁵³, ומ"מ אף כל אדם יש לו את דין הזריזות אף במילה שלב"ז⁵⁴. ומהטור ליכא ראי', כיון דאתא רק למינקט שגם מילה שלב"ז צריך לעשותה דוקא ביום ולא בלילה, ובענין הקדמת הזריזים סמך עצמו על דבריו קודם לזה, בעיקר דין מילה, ואתה עתה פוק חזי בתוס' (ר"ה י"א, ע"ש) שכן להדיא גבי מילת אע"ה - "ואיך יתכן לומר שנצטוה בפסח ולא נימול עד תשרי, והלא זריזין מקדימין למצוות", ועל כל מילה שלב"ז ע"ע במג"א (סי' רמ"ט ס"ק ה' וסי' תקס"ח ס"ק י') ובשע"ת (סי' תקנ"א ס"ק ל"ג).

[וע"ע בזית רענן (לבעל המג"א, על ילקו"ש, רמז פ"א אות ה') שכן דלא דלא מל אע"ה בבוקר, אף שהיה רגיל להזדרז במצוות כדילפי מוישכם אברהם בבקר, הוא כדי לפרסם הדבר - דהא בחצי היום כולם ערים⁵⁵, ובתורה תמימה (בראשית י"ז כ"ז) הביא ראייה מזה דהידור מצוה עדיף על זריזין מקדימין, אך ע"י בשד"ח שכן בהדיא איפכא⁵⁶, ועפ"ד

ב']. מילה שלא בזמנה / מילת אברהם אע"ה - אימתי היתה / מילת אע"ה - אם מיקריא "בזמנה" / זריזין מקדימין למצוות" - אם שייך במילה שלא בזמנה / זריזין מקדימין או הידור מצוה - הי עדיפא / אע"ה - היאך מל ביוהכ"פ / אע"ה - למה מל בצהרי היום / אע"ה - אם נצטוה בפריעת המילה / אע"ה - אם פרע המילה / משה רבינו ע"ה - אם נצטוה בפריעת המילה / המקור הראשון לפריעת המילה / אע"ה - מאימתי קיים כל התורה כולה / מילת אע"ה - אם היתה לשם גירות / אם שייך גירות קודם מתן תורה / שנים שעשאוה - בכל האיסורים או רק בשבת / שנים שעשאוה - בשאר איסורים מלבד חילול שבת.

ומלבד זה, מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת כלל, והכי איפסקא הלכתא (סי' של"א סעי' ד'), ואף יו"ט אינה דוחה כדתניא (קל"ב):, וכדביארו בה כמה טעמי להלן (קל"ג). אמנם, בהא איכא למידן, דהנה אי' בפדרי"א (פכ"ט, וציינו לזה התוס' ברי"ה י"א, ע"ש) דמילת⁵⁶ אברהם אבינו ע"ה⁵⁷ היתה ביוהכ"פ [והעירוני למדרש שכל טוב דאי' דהיה זה בפסח, וע"ע בב"ר (פרשה מ"ח סי' י"ב) ובפ"י יפה תואר שם, וע"י בתוס' הנז']. ואי מילה שלא בזמנה אסורה בשבת - **כיצד מל אע"ה ביוהכ"פ**, הרי לא נימול ביום הח' ללידתו כ"א בן תשעים ותשע קיים כל התורה כולה⁵⁸ (משנה בקידושין פ"ב⁵⁹,⁵¹,⁵² וע"י בוחר דוד מאמר ראשון פרק י"א).

ואשר יראה בזה בהקדים פלוגתת האחרונים אי נאמר דין

יוצא דופן [רש"י: "שנקרעת אמו", והוא ניתוח קיסרי בימינו⁴²], ומי שיש לו ב' ערלות זה ע"ג זה [ע"ש רש"י דהיינו ב' עורות זה על זה וי"א ב' גידין, ובמאירי כ' דיש דוחים פירוש ראשון של רש"י, ואם יש לו ב' עורות ודאי חייב לכרות שניהם, ומחללים שבת אתרווייהו, ויעו' כס"מ פ"א מהל' מילה ה"ז מש"ב בדעת הרמב"ם⁴³], פלוגתא דאמוראי אם מילתם דוחה שבת, והרמב"ם (שם ה"א) והטושו"ע (סי' של"א סעי' ה') פ' דאין מילתן דוחה שבת.

ואפליגו קמאי בעוד אופן אם מילתו דוחה שבת, דהנה בשבת (קל"ד):) תנן מרחיצין את הקטן בין לפני המילה⁴⁴ ובין לאחר המילה... רב"ע אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, ונסתפק הר"ן (נ"ג. מדפי הר"ף) - "היכא דאיכא חממי לרחוץ קודם מילה, ואישתפוך הנך דלאחר מילה, בכה"ג הוא דאיכא למידק אי אמר' תדחה מילה כיון שאם נימול נצטרך אח"כ לחלל את השבת במכשירין, או"ד השתא מיהת בדין מהלינן, ובתר הכי פקו"נ הוא שדוחה את השבת", וצ"ן להרמב"ן שמוותר למול, "שאין למצוה אלא שעתה, ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת, דבתר הכי פקו"נ הוא דדחי ליה ולא מכשירי מילה", והר"ז"ה בעה"מ והרשב"א פליגי וסברי שתדחה מילה מפני שבת, ע"ש ראיותיהם לשני הצדדים, ודברי הר"ן ע"ז, וע"ע מה שהאריך בזה מהר"י טייב וזה"ה בערך השלחן (סי' של"א ס"ק ט') [ור' הערה⁴⁵], ובאם אשתפוך חממיה, ע"י עירובין (ס"ז: ס"ח.), ואם ע"י נכרי או אף ע"י ישראל, ר' תוס' דגיטין (ח:).

- ובמקו"א הארכתי בס"ד להוכיח דבעצם הדבר, דין ברכה בדאיכא ס"ס לברך, כבר הקדימום רבוותא, ובמחלוקת שנוי, ומסתעף מפלוגתתם לבאר גדר ס"ס, ואכמ"ל בזה.
42. ר' בפיהמ"ש להרמב"ם (בכורות פ"ח מ"ב, וע"ש רע"ב ותוי"ט) - "מה שאומרים המגידים שהאשה חיה אחר שקורעים דופנה ומתעברת ויולדת, איני יודע לו טעם, והוא ענין זר מאוד".
- אאגב בענין לידה (מקובץ "ילקוט הפנינים" אשר כתבתי בעבר בס"ד): ג' מתו בשעת לידתן - רחל, אשת פנחס, ומיכל בת שאול (כ"ר פ"ב סי' ח'), על ג' עבירות נשים מתות בשעת לידתן: על שאינן זהירות בנדה, בחלה, ובה' דלקת הנר (שבת ל"א; וע"ש ובדף ל"ב. טעם הענין).
- ומאה פעיות האשה פועה בשעת לידה (ר' תנחומא תזריע ס"ד, וויק"ר פרשה כ"ז סי' ז'), הביטוי 'מקשה לילד' [ר' בראשית ל"ה ט"ז 'ותקש בלדתה', ועוד 'בהקשותה בלדתה'] פירשו הרמב"ם שהוא חולי קשה ומכאובים חזקים (עי' תוי"ט רפ"ד דחולין), בלידת זכר יש יותר חבלי לידה מאשר בלידת נקבה (ס' העקידה שער כ"ט, וביאר בזה מתני' דסוף פ"ד ממעש"ש, אך כבר ראיתי מעירים בזה מגדה ל"א. דאמרו להדיא בהיפוך זה, וצ"ע) [וכשהבהמה מקשה לילד רגילות היא שיצא יד העובר (תוי"ט שם)].
43. וז"ל הפתה"ד (סי' של"א ס"ק ב'): "נדרשתי מאת רב רחומאי מעלת הרב המובהק בר אבהן ובר אוריין כמוהר"ר יצחק ישראל נר"ו מו"צ בעיר תהלה אי רודיס יע"א, בספק ספיקא בפלוגתא אי יש לצרף ספיקא דסברת תנא או אמורא דאתמר בתלמודא ואיפליגי עליה בגמ', וכל הפוסקים פסקו כדעת החולקים על אותה סברא ונדחה קרו לה, אם לענין ספק ספיקא אהני לן למימר ספק אי הלכתא כאותו תנא או אמורא, או"ד כיון דהך סברא דחאוה כל הפוסקים מהלכת, מעיקרא כמאן דליתא דמאי, ולא נשאר בידנו אלא ספק אחד, ומה שהביאו... לספק זה הוא מכח כי הן כל יקר ראתה עינו להרוב הגדול מר זקנו בספרו הבהיר כסא אליהו ז"ל בס"י זה אות ג' בדין שלפנינו, היכא דיש לו ב' עירות דעביד ס"ס כי האי, דאעיקרא הוי פלוגתא דאמוראי, ואיכא למימר שמה הלכתא כמאן דשרי למולו בשבת, ואת"ל דהלכתא כמאן דאסר, שמה היינו בב' גידין", וע"ש באורך.
44. וע"י פסחים (ס"ט).
45. וכזהו אין נפק"מ בזה לחלק מהדעות, אף במקום שאין להשיג עוד מים חמים, ע"י שו"ע (או"ח סי' של"א סעי' ט'): "בזמן חכמי הגמרא אם לא היו רוחצין את הולד לפני המילה ולאחר המילה וביום שלישי למילה במים חמין - היה מסוכן, לפיכך נזקקו לכתוב משפטו כשחל להיות בשבת, והאיכא לא נהגו ברחיצה כלל, ודינו לרחוץ בשבת אם רצו, כדן רחיצת כל אדם", אמנם ע"י דברי הרמ"א: "ובמדינות אלו נוהגים לרחצו לפני המילה בחמין שהוחמו מאתמול, ולאחר המילה במוצ"ש, וכן אם היה יום ג' למילתו בשבת ורואים שיש צורך לרחצו, מכינים חמין מבע"י ורוחצים אותו בשבת", וע"י כה"ח (ס"ק ס"ה).
46. ואם מילתו היתה לשם גירות, בחגיגה (ג'): אי' דאברהם אבינו תחילה לגרים, וכ' התוס' שנצטוה על המילה יותר מכל אלו שלפניו, ויש שהוכיח מדבריהם שמילתו היתה מדין גירות, והוכיח כן עוד מדאמרו במסכת גרים (פ"ד ה"ג) דחביבין גרים, שלא מל אברהם אבינו לא בן כ' ולא בן ל' אלא בן צ"ט, כיון שאילו מל בן כ' או ל', אלא שהיה הקב"ה ממשמש ובא עד היות אברהם בן צ"ט, כדי שלא לנעול דלת בפני גרים, וכן הוכיח מהרמב"ן (ויקרא כ"ד י') שכן דמאז שבא אברהם בכריתתו היו ישראל, ובגוים לא יתחשבו, ומשמע מדבריו דשייך גירות אף קודם מתן תורה, וכן הוכיח הגרי"ז (בחי' עה"ת, שמות י"ב מ"ח, וע"ש), וכי"ב יש להוכיח מדברי רש"י (סוטה י"ב): ותדר בת פרעה לרחוץ על היאור, אריו"ח משום רשב"י מלמד שידה לרחוץ מגילולי אביה, ופרש"י לטבול לשם גירות [וע"י בסנהדרין (י"ט):] ובילקו"ש (יהושע רמז ט'), ושמה מהתם אין ראי' דהא יתכן דנתגייר אח"כ, וע"י היטב בשמו"ר (פרשה ח"י סי' ג'), ודו"ק, ולכא"ו יש להעיר מדבריו בעז"ג. ד"ה נמרוד) שכן "ואברהם בן נח הוא שלא היה בשעת מתן תורה", ומוכח דס"ל דלא שייך גירות קודם מתן תורה, ואף אחר המילה אכתי שם בן נח נותר על אברהם, וע"ע בדברי רש"י שם (נ"א. ד"ה לבני נח) ובסנהדרין (פ"ב. ד"ה בת) דמבואר נמי כן, וע"י ביעב"ץ (סנהדרין שם), ובכתבי הגר"ח מבריסק (אות תל"ו), וצ"ע מדבריו הנ"ל אודות בת פרעה.
47. וביבמות (ע"א): אמר רבה בר יצחק אמר רב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו, שנאמר (יהושע ה' ב') "בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֱלֹהֵינוּ עֲשֵׂה לָךְ חֲרָבוֹת צָרִים וְשׁוֹב מִלְּאֵת פְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִיתִי, ודילמא הנך דלא מהול, דכתיב (שם שם ה') "כִּי מְלִים הָיוּ כָּל הָעָם הַיִּצְאִים וְכָל הָעָם הַיִּלְדִים בְּמִדְבַר פְּרָדָה בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא מְלִים, א"כ מאי 'שוב', אלא לאו לפריעה, ובתוס' נקטו דמ"מ אברהם אע"ה פרע המילה שהרי קיים כל התורה כולה, אמנם יעו"י בירושלמי (שבת פ"ט ה"ב, וביבמות פ"ח ה"א) "המול ימול" (בראשית י"ז ג') - אחת למילה ואחת לפריעה, אחת למילה ואחת לציצים, עד כדון כר"ע דו אמר לשונות ריבויין הן, כר"ש דו אמר לשונות כפולין הן... מנן ליה, אי' יודה בן פזי, "אז אמרה חתן דמים למולות" (שמות ד' כ"ו), מיכן לשתי מילות אחת למילה ואחת לפריעה, אחת למילה ואחת לציצים, ויעו"י בפני משה (שם ושם) שביאר דדרשה אחרתא פליגא אדרשא קמיינתא, וסברה שלא ניתנה פריעת מילה לאברהם אע"ה, וע"ש בירושלמי דעת רב דיליף מזהיא ד"המול ימול", דהנולד כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית, ודו"ק עפ"י בהגהות יפ"ע וחש"ל (בבבלי ביבמות שם).
- ואגב, הנה מפתחות הגמ' מתבאר דפריעה היא חידוש שנתחדש בזמן יהושע, אמנם בתוס' הק' בזה - "ואת"ם לא ניתנה פריעה עדי יהושע, היכי גמרינן מיניה, הא כתיב (ויקרא כ"ז ל"ד) אֶלֶּה הַמִּצְוֹת - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה (-שבת ק"ד), וי"ל דהלכה למשה מסיני הוא, ויהושע אסמכיה אקרא", אך יעו"י ריטב"א דאף מרע"ה לא נצטוה, ויישב קו התוס' בטוענו דבר שהוא הכשר מצוה לא חשיב חידוש, והסיק במסקנתו שמרע"ה הצטוה שיעשו כן כשינסו לארץ, ובאמרי בינה (שבת ס"ו ס"ל) נתקשה הכיצד יתכן דהוי הכשר מצוה דלא חשיב חידוש ולא נצטוה משה, "הא הוא לעבור על לאו דלא יוסיף במה שחובל יותר ע"י הפריעה, וכיצד שומעין לדורות מנביא לעבור על לאו אף דהוי הכשר מצוה, אלא ודאי דמרע"ה נצטוה ע"ז", וע"ע בזה במובלע בתוך הדברים במקנה (קידושין ל"ז: על תוד"ה הואיל), וע"ע בשו"ת רב פעלים (או"ח ח"ג סי' ל"ב) לרבינו זלה"ה משה"ב בזה.
48. וע"י ב"ר (פרשה מ"ט סוף אות ב'), וע"י מדבר קדמות (מערכת הא' אות מ'), ובאור החיים (ויקרא י"ג ל"ז).
49. כאמור התם הוא משנה, ומאידיך איכא מימרא דרב ביזמא (כ"ח): שאמר נמי כן, וכבר העירו בזה.
50. ומאידיך, אע"פ שקיים כל התורה כולה לא מל עד שציווהו השי"ת, ונאמרו בזה כמה טעמים [וע"י היטב במסכת גרים (פ"ד ה"ג), ומשמע שהקב"ה עיכבו עד אז מלמול], י"א (עי' מדבר קדמות מערכת הא' אות מ"ז משם וז"ת משפטי שמואל סי' י"ג) דהוא משום שבוה לא שייך לקיים אח"י עוד פעם, וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה (ר' קידושין ל"א. וע"ז ג'). ותוס' שם ושם, ובהגהות היעב"ץ לקידושין שם), וי"א (כ"ה במקנה בש"י ליה קידושין, פ"ב). דהיינו משום דאף לבני נח היה אסור לחבול בעצמם כדא"י בב"ק (צ"א): [וע"ש אודות קרא דכתיב (בראשית ט' ה') "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרושו"], וקודם שנצטוה לא הוי עליה מצות מילה, ובשונה משאר המצוות, אם יעשה מילה הו"ל איסור חבלה בגופו, וי"א (כן הביא בשו"ת רבינו יהודה בן הרא"ש) "כי שאר המצוות שלא היו משנים ממעשה ה' בבריאת האדם היה מקיים, אבל המילה שהיה כאילו מתקן מעשה ה'... כי כל אשר יעשה האלוקים עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, לא רצה לעשותה עד שנצטוה עליה".
- ועכ"פ הנה נצטוה רק בגיל צ"ט, ויעו"י במס' גרים (פ"ד ה"ג) דהיינו כדי שלא תנעל דלת בפני גרים שהם בגיל מבוגר יותר מגילו של אע"ה בגיל מילתו, וע"ע בילקוט ראובני (פ' לך לך, אות קע"ו) משה"ב מספר התמונה.
51. וע"י מקנה (שלהי קידושין, פ"ב). היאך לקח את הגר, והיא הרי היתה מצרית ראשונה [ואגב, ע"י למרן החיד"א דברש לפי (מע"ר) הא' אות כ"ד) שהביא מהילקוט דאע"ה לקח ג' נשים - שרה משם, קטורה מיפת, הגר מחם, "והביאו הרב ש"ך ז"ל עה"ת, ושם נתן הרב טעמים לזה, כי מג' אלה - שם חם יפת, נתקיים העולם אחר המבול, וכולם ניצולו בזכותו, גם מג' אלה יצאו ע' אומות, וידע שישראל ילכו בגלות, ולקח אשה מכל אלה שהיה קורבה עם הכל, אולי ירחמו על ישראל, ושרה משם היא הגברת והעיקר, וממנה יצחק ויעקב וכל ישראל"].
52. וכבר האריכו רבוותא האך שמר שבת, והא גוי ששבת חייב מיתה (סנהדרין נ"ח:), ואכמ"ל בזה.
53. וע"ע מהרש"א (חי' אגדות, נדרים ל"א:), ודו"ק אי מילת אע"ה מיקרי שלא בזמנה.
54. וראיתי בפתחי תשובה (י"ד סי' רס"ב ס"ק ב') שהביא בזה"ל: "וע"י בתשו' נוב"י (תניינא חי"ד סי' קס"ו) ע"ד תינוק שלא נימול בזמנו מחמת חולי, ושוב חזר לבריאותו, ואביו רוצה לעכב למולו עד שיגיע ער"פ כדי שיאכלו הבכורים על הסעודה, וכתב דזה מעשה מגונה מאד, חדא - שעובר מצות זריזין, גם יש לחוש אולי ח"ו ימות הולד ונדחת המצוה לגמרי, ולכן יש לאסור אף אם כבר לא מלוהו והגיע ער"פ, שלא למולו, שזה עצת חטאים, ויש לגזור משום פעם אחרת שמא ישהה, ועוד מהיכי תיתי להתיר לכתחילה לשהות מילה שלא בזמנה למול בער"ש שיש לחוש שיבוא לידי חילול שבת, ועוד - מי התיר לבכורים לאכול בער"פ בסעודת מילה שלא בזמנה, ע"ש", ודו"ק לנידו"ד.
55. וביבמות (מ"ח:), אי, מפני מה מעונין (-הגרים בזה"ל)... אחרים אומרים מפני ששהו עצמם להכנס תחת כנפי השכינה, ונתקשיתי, דאי נימא דמילת אברהם מדין גירות היתה (ר' בזה בהע' לעיל) - א"כ אף בלא האי דזריזין מקדימין למצוות, היה מוטל עליו למול מיד כשנצטוה כדי שלא ישהה את יהדותו, ומדוע נשתהה עד עצם היום, אלא על כרחך שהותר כ"ו לאאע"ה, והכל בשביל המטרה הגדולה - לקדש שם שמים. [ואודות גמ' דיבמות הנז', הק' הסטי"פלער (קריינא דאגרתא ח"ב מכתב רצ"ט) דכלל נקוט ביידינו ג'ר שנתגייר כקטן שגולד דמי, כדאי' התם, ופרש"י זאינו נענש על שעבר, ומ"ש עוון זה, וביאר בזה דעוונותיו של הגר אינם נמחלים כלל, אלא שא"א לחייבו על אשר עשה בגויותו כיון שכבר אינו בן נח, אך ע"ז שלא מיהר להתגייר אין כל מניעה לתבוע, שכן אי"ז עבירה של גוי - אלא עבירה של יהודי ששיהה את יהדותו. ואגב, ראיתי מביאים בשם הח"ח שהיה לוקח מוסר מגמ' זו באומרו: אם גוי המשהה את גירותו שאינו חייב בה מעונה ומתיסר, עאכ"כ שיהודי המאחר את תשובתו יתבע תביעה גדולה מאוד, וע"ז ידו כל הדוויים].
56. באופן כללי, בדין זריזין מקדימין הנוגד להידור מצוה, הנה התורה"ד (סי' ל"ה) העלה דמשה"ן מצוה כדי לעשותה מן המוכרח, אך בתנאי דליכא חששא דע"ז זה יפסיד המצוה בכלל, והביא ראי' לדעתו מיבמות (ט"ל, יעו"ש"ה). אך מאידך, ראיתי בשם הגר"א [ואם אמת הוא שיצא כן מפיו או מתח"י דהגר"א לא ידעת] דטען דאין לך הידור גדול יותר מזריזות למצוה, וא"כ יש ב' עדיפויות בהידור: זריזות והידור, ויעו"י בדברי הרמ"א (סי' כ"ה

/ כל כמה זמן גומרים התורה בקריאתה בשבתות / מי תיקן קריאה"ת בשבת שחרית / בפלוגתת הבבלי והירושלמי (אם יש) במקור תקנת קריאה"ת בשני וחמישי ובשבת במנחה.

בכמה מקומות אשכנז גזירה מיוחדת דרבה, בפסחים (ס"ט). בטעמא דרבי עקיבא (ס"ו), וע"ש ס"ט. דרבי אליעזר גמריה איתעקר ליה, ואתא ר"ע לאדכוריה גמריה) דהזאה אינה דוחה את השבת, ואע"פ דטלטולא בעלמא היא אינה דוחה שבת משום פסח, ואמר רבה דהיינו טעמא דהוי גזירה שמא יטלנה ויעבירנה ארבע אמות ברה"ר, וכן ברה"ש (כ"ט): אמר רבא דתקיעת שופר מדאורייתא מישרא שרי ברה"שחל בשבת, ורבנן הוא דגזור ביה כדרבה, דאמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיין בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירנו ד"א ברה"ר, וה"ט דלולב וה"ט דמגילה, וכ"ה בסוכה (מ"ב): דתנן לולב וערבה ששה ושבעה... יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת - לולב שבעה, ושאר כל הימים ששה, ובגמ' הקשו שהרי טלטול בעלמא הוא, ואמאי לא דחי שבת, ומשני רבה דהוי גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ד"א ברה"ר, וה"ט דשופר וה"ט דמגילה, וכן בביצה (י"ז): דתנן חל להיות (יו"ט) אחר בשבת, בש"א מטבילין את הכל מלפני השבת, ובה"א כלים מלפני השבת ואדם בשבת, ודייקי בגמ' דכו"ע מיהת כלי בשבת לא, מ"ט, אמר רבה גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ד"א ברה"ר, וכ"ה במגילה (ד'): דאמר רבה טעם דאין קורין מגילה בפורים שחל להיות בשבת, דהכל חייבין בקריאת מגילה, ואין הכל בקיין במקרא מגילה, גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנה ד"א ברה"ר, וה"ט דשופר וה"ט דלולב, ורב יוסף אמר מפני שעניניה של עניים נשואות למקרא מגילה, ומבואר בתוס' דרב יוסף לא פליג אטעמיה דרבה, דהא גבי שופר ולולב ליכא טעמא אחרינא, ומ"מ גבי מגילה אמר טעם אחר משום דאיכא נפק"מ במקדש דליכא שבות, ואפ"ה אסור אף התם משום האי סברא דרב יוסף.

ובתוס' כ' לבאר הטעם דלא גזרו כן במילה, דהיינו משום דחמירא היא, שהרי נכרתו עליה י"ג בריתות, וגם שאין אדם מל אא"כ בקי, דסכנה יש בדבר, ובמאירי הביא ליישב בזה דשאני שופר לולב ומגילה דאין בקיום מצותן מלאכה, ויתכן באמת שאילו היה בזה מלאכה לא היו ניתנים בשבת, וממילא י"ל דכל שיש חשש במצוותן שמא יבוא לידי מלאכה - דין הוא שידחו, "אבל מילה שעיקר מצותה במלאכה חמורה, היאך תדחה מחשש שמא יבוא לידי מלאכה, ועוד, שהרי מן התורה אף מכשירי מילה דוחין את השבת, אלא שחכמים אסרו בכך". ויעו"ב ברי"ף (ב' מדפ"ה) ש'הביא מימרא דרבה, וציין לסוכה (מ"ג). שהק' דכיון דבזמן המקדש נטילת לולב ביום הראשון היא דחיא שבת, מ"ט האידנא לא דחי, ומשני דאינו בקיאים בקיבועא דירחא, וסיים עלה הרי"ף - "ומספיקא לא דחינן שבת, והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה" [ועי' בדברי הר"ן והמאירי (מגילה שם) ע"ד הרי"ף דה"ט דמגילה], ואשר לפ"ז נקט הריטב"א דיש לחלק ביניהן למילה, דשופר לולב ומגילה המה מצוות אשר נובעות מתאריך מסויים, ומאחר דאינו בקיאים בקביעות החודש הו"ל ספיקא, האם אכן הוא היום הנושא את התאריך המיועד למצוה זו, משא"כ מצות מילה שאינה תלויה בתאריך, אלא ביום השמיני, וכלפיה הרי ליכא ספיקא - דחיא שבת, ולא גזרו בה רבנן [אמנם, יעו"ב היטב בשעה"מ (שופר פ"ב ה"ו) שרמזו להאי תירוץ משם הכנה"ג (ס"י תקפ"ח בהגב"י), ובהגהות מעשה חושב (על שעה"מ שם, ס"ק ע"א) העיר בזה דאכתי קשיא לדעת רשב"ג (שבת קל"ה): דכל שלא שהה ל' יום באדם חיישין דילמא נפל הוא (וקי"ל כוותיה לכתחילה, אלא בדדיעבד סמכינן ארבנן דאזלי בתר רובא), ואף דמילה שריא משום דממנ"פ אין איסור, דאי לא נפל הוא שפיר מהלינן, ואם הוא נפל הו"ל מחתך בשר בעלמא, אולם מ"מ זה אינו אלא להצילו מאיסור נטילת נשמה וחובל בשבת, אך עצם הספק על יסודו נשאר, האם אכן מקיים מצוה, ואמאי לא גזרו ביה רבנן, ולא תירץ, ועי' באמרי בינה (שבת ס"י ל"א) שהביא להאי קו' משם ס' מחנה לוי, והאריך ליישב].

ועי' בר"ן (ר"ה ח'. מדפי הרי"ף) שתי' דלא גזרינן שמא יטלטל התניוק או האיזמל בשבת ד"א ברה"ר, משום דאין הכל טרודים ושפיר יהא מי שיזכירנו, משא"כ במגילה שהכל טרודים לצאת ידי חובתם, ושאני ההיא דהזאה, דאע"פ שבה אינה טרוד אלא הטמא לבדו, מ"מ שאר העם טרודים באותו זמן בעשיית פסחיהם ולא מדכרו ליה, ונתקשה הצ"ח (פסחים ס"ה): דלפ"ז באם חל מילה בער"פ שחל בשבת לא תדחה השבת משום המילה, שהרי באותו היום אין מי שיזכירנו שהרי הכל טרודים בפסחיהם, ותי' דמאחר ובכל שבתות השנה מילה דוחה שבת, לא שייך לאסור בער"פ אשר חל בשבת, "דמחזי

הספק, וציין לב"ב (ק"ד). דאין דנים ביום, ומוכח דס"ל דהוי כתחילת דין, ומש"כ הרשב"א דלכתחילה קאמר, ע"כ י"ל דהיינו מאי דס"ל לעצמו, דהא מוכח כן כבר בשקדם לזה. [ועוד מוכח בהדיא דדעת הרשב"א שהמילה היא חלק ממעשה הגירות, ממש"כ (כתובות י"א). דהטבילה גמר מלאכתו היא, ועי' בגליון הגז' שהבאתי בדבריו בארוכה. אמנם, זו אינה ראי' מוכרחת לכאן, דאי מהא לא איריא, דאפש"ל דאה"נ אין המילה חלק ממעשה הגירות, אלא דחלק מעצם מלאכת עשותו יהודי היא ע"י המילה, שלא תהא עליו ערלה דמעכבתו, והא דדוקא טבילה היא גמר מלאכתו י"ל דס"ל כהתוס' הנ"ל דל"מ טבילה קודם להמילה, ודו"ק. ואגב שיטפא לא דקדקתי בזה כראוי בגליון הנ"ל בעודי מביא מדברי השטמ"ק דהוי גמר מלאכתו, ובכ"ז הכרחנו מדבריו דאין המילה חלק ממעשה הגירות]. ומשה"ב מס' נהור שרגא שהכריח דהמילה היא חלק ממעשה הגירות, דהנה התוס' והרמב"ן הק' דמנ"ל דאינו גר עד שימול ויטבול, הא מהסוגיא מוכח רק דמילה לבד ל"מ, אך מהיכ"ת דבטבילה לבדה לא סגי, ורצה הנהו"ש לומר דבשלמא אי נימא דהמילה היא חלק ממעשה הגירות, וטבילה לחודא ל"מ, ניחא, די"ל דהויא דטבילה כגמ"ד דמי [וט"ס או טעות הדפוס נפלה בדברי הרב המשיג הנ"ל שכ' דהמילה תהא כגמ"ד, וזאת לא יתכן אליבא דהתוס' שכ' בהדיא (יבמות מ"ז: ד"ה מטבילין) דא"א להקדים הטבילה למילה אלא היכא דאי אפשר]. וא"כ כשר בלילה, ולז"א ש"מ אין גר טובל בלילה, אך אי נימא דאין המילה חלק ממעשה הגירות, וע"כ מהני טבילה בלא מילה, מילתא דפשיטא היא דטבילה היא תחילת דין ולא גמרו, וא"כ אמאי הוצרך לומר דאין גר טובל בלילה, אע"כ דהמילה חלק ממעשה הגירות הינה, וממילא י"ל דהטבילה כגמ"ד דמיא, ע"ש. ואני אומר, אחר המח"ר, דממקום שבתא הוי ראי' לדברינו, דאין המילה חלק ממעשה הגירות, דהא התוס' והרמב"ן נמנעו מתי' זה [עי' תוס' דמחכא לא מצי לדקדק דלא תסגי בטבילה לחודא, וכל דקדוקו הוא למילה לבדה דלא מהניא, ואף הרמב"ן הק' דמנ"ל דלא תסגי בטבילה לחודא, דהא ליכא למשמע מהכא, וע"ש מש"ב, וע"ע בזה ברשב"א ובריטב"א], אע"פ שודאי לא נמנעו רעיון ישוב זה משרעפי קדשם, אולם אי נימא הכי יקשה מדחיינתו הנ"ל דמוכח בדמ"ז: דיבמות דלהרמב"ן המילה חלק ממעשה הגירות היא, ומשו"ה מהני הטבילה שקדמה לה, וע"כ צ"ל דלא תני' הרמב"ן הכי משום דס"ל כמו שכתבתי דתרווייהו הוי ממעשה הגירות, והוי כמעשה אחד, ול"ה גמ"ד, אלא כולו התחלת דין, המילה והטבילה, והרמב"ם ס"ל דהטבילה כגמ"ד דמיא אע"פ שאין המילה חלק ממעשה הגירות, וע"כ מהני טבילה בלילה, וכהנ"ל [ועכ"פ הראית לדעת מהנ"ל דאפליגו רבוותא בטבילה קודם מילה אי מהניא, והלום מצאתי בשיעורי הגרש"ר (יבמות מאות תקכ"ד והלאה) שדן אליבא דהראשונים דסברי דבעינן מילה קודם טבילה לעיכובא, אם בגר שנתגייר כשהוא מהול צריך ג"כ שההט"ב תהא קודם הטבילה, ע"ש].

ומשה"ב הרא"ב הנ"ל מהאוי"ט, לכאן המעיין בדב"ק יחזה דנטה לחזור בו מדבריו, משום דתרווייהו מעלין זה בלא זה, ע"ש, ולפ"ז אף במילה ניבעי ג' אי הוי חלק ממעשה הגירות, וע"כ דל"ה ממעשה הגירות, וכדברינו. ומ"מ פלפול האוי"ט זכיתי בס"ד לכוין אליו בדעת התוס' בתי' השני בכתובות (י"א.), ועי' מה שדנתי בדברי קדשם בגליון הנ"ל, ולזכות הערתו יזקף שמצאתי להזכר יצחק (ס"י א' ד"ה ולפ"ז) שהוכיח כדברינו בדעת הרמב"ם שאין המילה חלק ממעשה הגירות, ע"ש בבאורו ותרוה נחת.

ואגב גררא, עי' ברא"ש (פ"ד מיבמות ס"י ל"א) דגמרינן ממשפט דכתיב בגירות רק לענין גוף הדבר שצריך ג', אבל לא לזמן הטבילה, וע"כ אפשר להטביל בלילה בדיעבד, ועש"ע גבי אשה דקבלת מצוות הוי כתחילת דין והטבילה כגמ"ד, ואין להוכיח מינה לגמרי דס"ל דהמילה חלק ממעשה הגירות הינה, וטבילה הויא כגמ"ד, דהא אין מוכרח להשוות בין קבלת מצוות למילה, ודו"ק.

***

ג

בהא דלא גזרו רבנן לאסור המילה בשבת

גזירת 'שמא יעבירנו ד"א ברה"ר', אימתא אמרינן לה / למה לא גזרו על מילה בשבת / למה לא גזרו על קריאה"ת בשבת / אם גזרים בשבת מסויימת דאיכא למיחש בה טפי משאר שבתות / פורים ביום ראשון - האם מותר להתלמד בשבת בקריאת המגילה / פורים בשבת, או כשחל בחול ואין לו מגילה - אם יאמר הלל / האם יכולים חז"ל לגזור גזירות להחמיר בדבר המפורש בתורה להיתר / כנ"ל, בדבר דהוי ילפותא מקרא / סייג וגדר בדברים המותרים / בעקירת דבר מה"ת לשעה ע"י ב"ד במקום צורך / דין ההכנה לקריאת התורה או לדרישה בציבור

כשרה ור"א פוסל, ומסיק בגמ' דפליגי אי חליצה הוי כתחילת דין או כגמ"ד, ועפ"ז י"ל דבזה איפליגו, דלהרמב"ם הטבילה היא כגמ"ד אע"פ שאין המילה חלק ממעשה הגירות, וע"כ מהני טבילה בלילה, ולהרמב"ן הוי מעשה הטבילה כהמשך למעשה המילה, אע"פ ששניהם ממעשי הגירות ול"ה גמ"ד, וע"כ ל"מ בלילה [ומ"מ יש לפקפק בזה, דשאני חליצה דהוי רק מעשה אחד, וע"כ שייך לקוראו התחלת דין, אך שאני הכא דהוי ב' מעשים, ויתכן דמוכרח הוא דהוי כגמ"ד, ודו"ק].

והנה בעבר כתבתי דברים אלו דמילה וטבילה בגר, בקובץ אליבא דהלכתא (גליון ל"ג, אייר התשס"ט עמ' נ"ג-א), ובגליון שאחריו העיר חכ"א, ואלו טענותיו: בגליון כו' כתב ה"ר שלמה ידידיה בן שמעון כו', אך עכ"פ דברי המ"מ שכתב שיש פלוגתא בין הרמב"ם לרמב"ן, ושהרשב"א הכריע כהרמב"ם, וע"ז בנה הכותב יסודו, צ"ע, דהרמב"ן בחי' (יבמות מ"ו): כו' וא"י אם הטבילוהו בדיעבד מהו, שהרי משפט כתיב ביה, ותחילת דין ביום הוה וכו', הלכך מטבילין אותו פעם אחרת ביום, והרשב"א (שם) הביא לדברי הרמב"ן, וסיים: ונ' דלכתחילה קאמר כו', ע"כ. מבו' שהרשב"א בא לבאר דברי הרמב"ן ולא להכריע כהרמב"ם, ודלא כמ"ש המ"מ, ועוד דכתב דגם הרמב"ן מודה דטבילה היא כגמ"ד, והרא"י לזה כו', אולם אם קידש אשה אחר טבילת לילה, ודאי שגם להרמב"ן יש לחוש לקידושין, ועי' בחידושים וביאורים (להגר"ח גריינימן, יבמות מ"ו) שעמד בזה, ואדרבה, מכאן מוכח בדעת הרמב"ן שהמילה היא חלק מהגירות, וזאת עפ"מ ש"כ בנהו"ש (יבמות מ"ו ד"ה משפט) דאחר שכ' להק' מדנפשיה כקו' הרשב"א כו', הוסיף ליישב קו' התוס' דהיאך אמרה גמ' ש"מ דאינו גר עד שימול ויטבול, הא מהסוגיא מוכח דל"מ מילה בלא טבילה, אבל דלא סגי בטבילה לחודא זה לא למדנו, וכה"ק הרמב"ן שם, ותי' הנהו"ש דבשלמא אי נימא דהמילה היא ממעשה הגירות, וטבילה לחודא ל"מ, שפיר י"ל דהיה הויא שמילה כגמ"ד דמיא, וא"כ כשר בלילה, וז"א, ש"מ אין גר טובל בלילה כו', ודו"ק היטב בזה. ומש"כ שיש להוכיח שאין המילה ממעשה הגירות, דהרי הרמב"ם לא הצריך ג' כמו בטבילה, יש להשיב דבאוי"ט (פ"ג מאסו"ב ה"ו) כו' דבשעת המילה הגר עדיין בן נח, ודינו בדיין א' כמשפט ב"נ, ולכן המילה אף דמשפט כתיב ביה די בה דיין אחד, משא"כ הטבילה שע"י נעשה יהודי, צריך ג' דיינים כדניי ישראל. ואחר שכתבתי זאת מצאתי בשו"ת שרידי אש (יו"ד סס"ז, מהדורה חדשה) שדן בענין גר שא"א לו למול מסיבה רפואית, אם יש אפשרות לקבלו כגר, ושם האריך בחקירה הנ"ל, ע"ש בראיותיו ובמסקנתו, עכ"ל הה"כ הנ"ל.

ואחר ראיתי דבריו כתבתי תשובה ע"ז, והקדמתי בקיצור לדברי הנ"ל, והוספתי אודות פקוקי לומר בדעת הרמב"ן דמעשה הטבילה הוי כהמשך למעשה המילה, אע"פ ששניהם ממעשי הגירות, ול"ה גמ"ד, דיש לדחות הפקוק ויבוא האור להעיד דנכון הוא, וראי' מתוס' ד"ה אין מטבילין, שכ' דגם במשני מעשים הו"ל כתחילת דין, ע"ש, וזה אשר השיבתי:
ויבוא הרב המשיג, הרא"ב בגליון קודם עמ' ע"ח, ורצה לטעון דדברי הרשב"א (יבמות מ"ו: בד"ה וש"מ אין מטבילין) הם בדעת הרמב"ן כיון שכתבם מיד אחר הבאת דבריו, וממילא אין הוכחה בדעת הרשב"א דס"ל כהרמב"ם, ואדרבה מוכח דהרמב"ן ס"ל כהרמב"ם, ואע"פ שיש עמדי השגות על דבריו, מ"מ ייש"כ על הערותיו אשר נתבררו ונתלבנו הדברים ברר היטב על ידו.

ואע"ז ואומר, הנה כדבריו כן הוא אשר לא עלינו תלונותיו כ"א על המ"מ, אשר בדעתו הרחבה כאחד מאחרוני הראשונים הבין בדעת הרשב"א כמו שכתב, ולמרות שאין רבינו המ"מ זקוק לראיות להבנתו הרחבה, מ"מ אבוא אעיר"ה מעט כדי שיוארו דבריו, ואל יתעמעמו ח"ו מדברי המשיגים, דהנה עצ"ד הרב המשיג צ"ת, דמי הכריחו לומר דראיית המ"מ מהרשב"א היא ממקום שהביא, הא כבר הקדים הרשב"א וכתב כהכרעתו זו קודם לכן, דהנה התם אמר רבה עובדא הוה כו' דאתא לקמיה גר שמל ולא טבל, א"ל שהי כאן עד למחר ונטבלינך, ש"מ תלת, ש"מ גר צריך ג', וש"מ אינו גר עד שימול ויטבול, וש"מ אין מטבילין גר בלילה. והרשב"א בד"ה ש"מ שאינו גר עד שימול ויטבול, הק' דדילמא לכתחילה הוא, דהא לכו"ע בעינן לתרווייהו, ותי' דאי גר הוא בדיעבד א"כ למה לא הטבילו בלילה דהו"ל כגמ"ד, ומוכח להדיא בדעתו דהטבילה כגמ"ד הויא, אלא שמכיון שצריך להטבילה כחלק מהגירות לא הטבילוהו בלילה, דאין גומרינן הדין בלילה לכתחילה, והשתא פוק חזי בדברי הרמב"ן שם שהק' נמי להאי קו', ומשני דאי הוי רק לכתחילה אי"כ הוי עושים אותו בלילה, שכן לאו דין הוא, ובוה מבואר בהדיא דעתו דאחר דקי"ל שהיא מעכבת הו"ל כתחילת דין, וע"כ לא תי' כהרשב"א, וס"ל כהתוס' ד"ה אין מטבילין, ואף ממקום שבתא משמעות הרמב"ן כן שהביא

בזה גזירת חכמים כחוכא להחמיר בשבת הזה יותר, ואשר לפי יישוב לקו קול הרמ"ז אמאי דכ' רש"י שם בטעם לאסור ההזאה בשבת, ד"הזאה שבות היא... מתחזי כמתקן גברא, ולא אמר לה לטעמא דרבה, ולהאמור ניחא, דאי משום טעמא דרבה לבד קשה דתראה גזירת חכמים כחוכא דבשאר שבתות השנה שרי להזות עליו, ורק בשבת ער"פ אסרו זאת, אלא ודאי צ"ל דהזאה אסורה בלא"ה משום שבות, אלא דבער"פ לצורך הפסח שהוא עשה שיש בו כרת לא היו משגיחים בשבות קל כזה דמתקן גברא, שאין בו חשש לתא דאורייתא, ובזה נצרך טעם נוסף לאסור שמא יעבירו בו ביום מתוך טרדת הפסח, ובזה א"ש מש"א בכ"מ דה"ט דשופר ולולב ומגילה, ולא הזכירו בשו"מ דה"ה להזאה, אלא דבהנהו תלתא אחרוני מהני האי טעמא לחוד, מש"א כ בהזאה, והא דלא הזכירו נמי דה"ה לטבילת כלים, י"ל דהתם נמי לא שייך לגזירתא דרבה שהרי שאר העם אינם טרודים וזכירוהו, אלא דגם רבה התם ס"ל לאסור בכל שבתות השנה משום דמחזי כמתקן, אבל מ"מ בשבת ערב הרגל היה ראוי להתיר משום טהרת כלים, ולא למיחש לשבות קל דמתקן, ולז"א טעם דשמא יעבירו והכל טרודים ואין מי שיזכירו, ועכ"פ בזה נמי לא סגי בטעם דשמא יעבירו לחוד [ושוב ראיתי תשובת הגרעק"א (מהדורא רביעאה תשו"ס"ה) דנקט בפשיטות דב' טעמים איכא לאיסור הזאה בשבת, וע"ש מש"ב].

ובדדמי, יעוי' בשעה"מ (שם) שהביא אשר שמע להקשות "משם הרב כמוהר"א חאקו ז"ל" ממש"א רבה (ביצה י"ז): דמה"ט דגזירת שמא יעבירו לא מטבלינן כלים בשבת, והתם אין הכל טרודין ואעפ"כ גזרו, ותני השעה"מ דגם הר"ן מודה דאף כשאין הכל טרודין איכא למיגור דשמא לא יהבו אינשי דעתיהו או שלא ימצאו אז בשוק ולא מדכרו ליה, "אלא מיהו חששא רחוקה היא, ומש"ה גבי מילה לא חיישי רבנן להך חששא רחוקה כדי לבטל מ"ע מן התורה (-וע"ש מש"כ גבי ההיא דהזאה דיומא ח'...) מש"א"כ גבי טבילת כלים כיון דליכא בהו סרך מצוה דאורייתא כלל חששו רבנן להך חששא... ועוד נ"ל לתרץ יותר נכון, דעד כאן לא כתב הר"ן ז"ל כן אלא דווקא גבי מילה וכל הגני דמצותן ביום ולא בלילה, והלכך כיון שאין כל העם טרודין בו ליכא למיחש, דאי מעביר ליה מדכרי ליה, דמסתמא ודאי כי גזרינן שמא יעבירו איזומל או תינוק, היינו בשעת מצותו דהיינו ביום... וביום שכיחי רבים ומדכרי לו, מש"א"כ גבי טבילת כלים שטבילתן ביום ובלילה, איכא למיחש שמא יעבירו בלילה כדי להשתמש בו בלילה, ולא שכיחי רבים דלידכרו ליה". אמנם יעוי' בשמן המשחה (להגרמ"ח בן שמעון זלה"ה, ח"א אר"ח סי' תע"ה) דהעיר דאין דברי השעה"מ מוכרחים, דהא אפשר ליישב דברי הר"ן כמש"כ בשו"ת אבני"מ (סי' י') דההיא דביצה הרי מיירי בטבילת כלים בשבת שלפני הרגל, ורש"י כ' דהיינו משום דקיי"ל שחייב אדם לטהר עצמו ברגל דכ' ובנבלתם לא תגעו, ומוקמינן ליה (ר"ה ט"ז): ברגל, ומכיון שכולם חייבים הרי טרודים המה לטהר עצמם וכליהם, שוב אין מי שיזכירו.

ועכ"פ ניהדר לעצ"ד הר"ן אשר לפיהם יתורץ נמי קו' התיוו"ט (מגילה פ"א מ"ב) אמאי לא חיישינן בקריאה"ת בשבת⁵⁹, ד"ל

דכיון דאין הכל קוראים יהא מי שיזכירנו, ובפרט שקריאה"ת אינה חובה המוטלת על היחיד אלא חובת ציבור, וא"כ ודאי שאין הכל טרודין בה.

ומטעם האמור דקריאה"ת הוי חובת ציבור, נראה ליישב ביתר עומק לקו' התיוו"ט, עפמש"כ רש"י בטעם האיסור דמגילה "ומתוך שהוא מחוייב בדבר הוא בהול לצאת יד"ח" [ונ' לומר שדקדק דבריו מלישנא דרבה 'הכל חייבין בקריאת המגילה', דמאי הוצרך להוסיף להא מילתא, אלא דכיון שיש עליו חיוב בהאי שעתא לקוראה הרי הוא בהול לזה, ומש"ה איכא למיחש, ושוי"ר אחר כתבי בהגהות מהרש"ם (ר"ה שם) דדקדק מל' הגמ' כן התם כתי' הר"ן הנז"ל, עע"ד], ומבואר דהיכא שאינו בהול כגון הכא שהוא חובת ציבור לא חיישינן.

וכיסוד זה מתבאר עוד בתוס' (ביצה ח"י). שהק' אמאי לא גזרו בהשקה שמא יעביר המים ד"א ברה"ר להשיקן כדגזרו גבי הטבלה, ותני דבהטבלה יש לגזור "לפי שלהוט להטביל⁶⁰, אבל בהשקת מים אין להוט כ"כ להשיקן דאפשר במים אחרים", ומבואר דהיכא דאינו להוט לא חיישינן.

וכן נראה עוד ממש"כ תוס' (שבת קט"ו). והרא"ש (שבת פ"ו סי' ג) משם ר"ת דכל הדינים והכללים מה מותר להציל בשבת מן הדליקה רח"ל, היינו דווקא גבי בית שהאש שם, דמתוך שהוא בהול כיון שהאש שם, איכא למיחש דאם נתיר לו להציל הכל יבוא לכבות, אבל בבית שהאש עדיין לא הגיע אליו (כ"ה ברא"ש, וכ"ג שצ"ל בפירוש וכוונת דברי התוס') מותר להציל הכל, דמאחר שהאש טרם הגיעה לשם לא בהילי כולי האי, אף דמתיריין ולא יבוא לכבות, ומבואר דיש לחלק בין להוט לשאינו להוט לענין חששות וגזירות [וע"ע באו"ש (פכ"ב משבת הי"ד)]⁶¹.

ואשר להאמור הרי הוא כמבואר, דכשחל פורים ביום ראשון שרי להתלמד במגילה בשבת, שהרי אינו בהול ולהוט להתלמד ולדרוש בה כיון שאינו יוצא יד"ח בזה, וכן דקדק בלימודי ה' (למוהר"ר נגאר זלה"ה, לימוד קצ"ו) מדברי רש"י הנז', והוסיף דכיון דלהתלמד אינו אלא ביחידין שהרי לאו כו"ע ש"צ נינהו, לא גזרו בשביל יחיד, א"נ משום דאיכא דמדכרי ליה שהרי אין הכל טרודין, אלא ששב וחילק בזה דשאני מילה דלעולם לא משכחת בה גזירה דרבה בשום אופן, דהא ודאי איכא דמדכרו ליה, מש"א"כ במגילה דכיון דבעיקרה מצאה הגזירה מקום לנוח בקריאה דחובה, י"ל דגם יחידים הוו בכלל זה ולא פלוג רבנן. אולם הביא שם תשובה שהשיב לו בזה מהר"י זקא זלה"ה, דכיון דעיקר הגזירה היא משום דבהול לצאת יד"ח, וזה לא שייך בלהתלמד, א"כ "מאין הרגלים לומר כיון דבעיקרא דמילתא מצאה הגזירה מקום לנוח וכו', ומי הכריחו לעייל פילא בקופא דמחטא", ואף דלא דמיא ממש למילה, מ"מ כיון שלא שייך הטעם, מנא לן לגזור גזירות מדעתנו, "והבו דלא לוסף עלה, והמחמיר בזה עליו להביא ראיה ובפרט דהוי במידי דרבנן", אולם גם הוא נקט כעין האי סברא, לחלק בין שבת שחל בה פורים (כגון לבני הכרכים) שאסור להם אף בטלטול משום גזירה דרבה - והיינו אף שכעת אינו יוצא יד"ח, אך מ"מ כיון

שתחילת הגזירה היתה ע"ז, שהרי מעיקרא היה יוצא יד"ח בהאי יומא, לא זזה הגזירה ממקומה - לבין שבת ערב פורים דאז שרי, ועע"ש פלפול ומו"מ בזה⁶². אמנם, עי' דברי הרי"ז (שלטה"ג מגילה ב': מדפי הרי"ף) שכ' להדיא דשרי לדרוש בה בשבת ערב פורים, וליכא למיחש שמא יעבירו.

ולעצם קו' התיוו"ט, הנה הוא עצמו תירץ דכיון דהקורא בתורה צריך לסדרה פעמיים ושלש בינו לבין עצמו, כמש"פ הטושו"ע (או"ח סי' קל"ט סעי' א')⁶³, הו"ל בקי וליכא למיחש, דומיא דמש"כ התוס' הנז' גבי מילה, דכיון שאין מל אלא הבקי בכך תו ליכא למיחש.

וחזה הוית בס' לימודי ה' (לימוד ל"ג) שיישב עוד בזה ע"פ המבואר במדכרי (שלהי ר"ה) דבני"א החבושים בבית האסורים אין מביאין אצלם ס"ת אפי' ברה"ר ויוהכ"פ, וממילא כיון שאסור לטלטלו ממקום למקום ליכא למיחש שמא יעבירו [ועי' שו"ת מהרש"ם ח"ו סי' ד'].

ועל של עתה באנו, לענייננו, בהא דלא גזרו רבנן גזירת שמא יעבירו, לאסור המילה בשבת, דהנה המאירי הביא ליישב בזה, ש"לולב ושופר ומגילה לא נאמר עליהם בפירוש שהיו נעשין בשבת, אלא שהותרו מן הדין מצד שאינן מלאכה, ואחר שיש בהם חשש מלאכה דין הוא שידחו שלא יבואו לידי איסור תורה, אבל מילה להדיא הותרה בשבת מדכתיב 'וביום השמיני ימול',

ולא החמירו בקולא הכתובה בהדיא⁶⁴. וכיסוד זה לענין ריבית מבואר ג"כ בתוס' (ב"מ ע': ד"ה תשיך) "דהכי פריך מהאי קרא (-ע"ש) **כיון דאמר רחמנא לנכרי תשיך, לא היה להם לחכמים לאסור**". וכ"ה בדבריהם (שם ס"ד: ד"ה ולא) "ולפי שהתורה התירה בהדיא, לא רצו להעמיד שם חכמים דבריהם", ודו"ק⁶⁵. וליסוד זה כיוון הט"ו (יו"ד סי' קי"ז ס"ק א') "דאין כח ביד חכמים

לאסור דבר שפירשה התורה בפירוש להיתר, דאין כח ביד חכמים להחמיר אלא בדבר שאין בו לא איסור ולא היתר מפורש מן התורה, ושנה משנתו בחו"מ (סי' ב') "דאף שיש כח לחכמים לאסור המותר מד"ת, היינו דווקא בדבר שאינו מפורש לא לאיסור ולא להיתר, דאז הוא מותר ממילא, בזה יש כח לחכמים להחמיר, מש"א"כ בדבר מפורש בפסוק להיתר... אין כח לחכמים לאסור", וצ"ע ליסוד זה גם בדבריו לאו"ח (סי' תקפ"ח ס"ק ה'), ויישב עפ"ז להק' דגבי מילה.

ומתבאר מדבריהם יותר מן המפורש, דלא רק בדבר המפורש בהדיא להיתרא אין כח ביד חז"ל לאוסרו, אלא דאף מידי דאתיא מדרשא לא גזרו בו חכמים, דהא היתר מילה בשבת לא מן המפורש הוא נלמד, אלא דילפינן ליה מדכתיב 'וביום', ודרשא הוא.

וכן מתבאר נמי דעת הפמ"ג, דהנה מבואר ברמב"ם (טומאת מת פ"ט ה"ב) דכל הספיקות שרו מה"ת, ואין איסורם אלא מדרבנן, והק' המהר"ט (ח"ב יו"ד סי' א') מדאמר רבא (קידושין ע"ג). שתוקי כשר כו', והתורה אמרה לא יבא ממזר, ממזר ודאי הוא דלא יבא, הא ממזר ספק יבא, בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא, ומ"ט אמרו שתוקי אסור כו' מעלה עשו ביחוסין, ואי כהרמב"ם מאי קשיא ליה ומאי משני, הא בכל

59. וקריאה"ת דשבת שחרית הוא מתקנת נביאים שבזמן מרע"ה, וכדאי בב"ק (פ"ב), כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי וקורין בחמישי, ומפסיקין ע"ש, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה, ואמרו שם דמעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי, א"נ תלתא גברי תלתא פסוקי כנגד כהנים לויים וישראלים, ואתא עזרא הסופר תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי.

אמנם, עי' ירושלמי (פ"א דמגילה ה"א) דר' יוסטא בי ר' שונם בעא קומי ר' מנא אתקנת מדרכי ואסתר שיקראו בני הכפרים את המגילה ביום הכניסה, דהכיצד הקדימו ליום הכניסה אחר שאת מהות יום הכניסה דהיינו קריאת התורה תיקן עזרא הסופר שהיה אחריהם, וא"ל מי שסידר את המשנה סמכה למקרא, ומבואר דס"ל דלא היה שום תקנת נביאים מוזמן מרע"ה על קריאת התורה, וכבר עמדו בזה רבנותא (ר' למשל ביפ"ע לב"ק שם, ועי' בשירי קרבן ובעמודי ירושלים על הירושלמי שם, ועי' היטב בריט"א ריש מגילה).

והביאור בזה נראה דהירושלמי לשיטתו אזיל, דאי' (מגילה פ"ד ה"א, והביאו גם הר"ף במגילה י"ג. מדפ"ה"ס, אמנם דו"ק היטב שהוסיף מילת "שלשה" בהביאו תקנת עזרא, ושמא כוונתו לבאר הירושלמי כהבבלי, ועי' בזה מג"א ופמ"ג ריש סי' קל"ה) דמשנה התקין את ישראל שיהו קורין בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים ובחוש"מ, שנאמר (ויקרא כ"ג מ"ד) וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, עזרא התקין לישראל שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי ובשבת ובמנוחה, וא"כ להירושלמי תקנת ב' וד' הוא רק מעורא, ועי' הק' על תקנת יום הכניסה דל"ה בשבת (ולפלא אצלי שבאחרונים הנו' לא ציינו לכאן שהוא פלוגתא בבלי וירושלמי).

[ומסיימים התורה בקריאתה בשבת בכל שנה, ובני מערבא סיימו התורה רק פעם בג' שנים, עי' מגילה (כ"ט):, ועי' רמב"ם (תפילה פ"ג ה"א) "המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת... ויש מי שמשלים את התורה בשלוש שנים, ואינו מנהג פשוט", וראיתי בהקדמת החינוך (ד"ה ואחת מן המצוות) שכ' "ולפי מה ששמענו רוב ישראל נוהגים היום לקרותו כולו בשנה אחת"].

60. ובראותך לשון זה, עי' היטב בטו"א (מגילה ד'): מה שתמה דאם הכל תלוי בבהילות החיוב, מה שייך לומר כן גבי טבילת כלים, ור"ל דבזה פליגי רבה ורב יוסף דמגילה שהובאו לעיל למעלה, ודו"ק ליישב לכאן לפמשי"כ תוס' כאן שלהוט להטביל.

61. אמנם, אין יסוד זה מוסכם בדעת רבה הנז', עי' היטב במש"כ בשא"ג (סי' נ"ד) ובשו"ת שבסו"ס אבני"מ (סי' י'), ודו"ק.

62. ומגילה למגילה בענין לא פלוג, הנה במגילה י"ד. שקוי"ט אמאי אין אומרים הלל בפורים, ומסקו תלתא טעמי, חדא דאחר שנכנסו לא"י אין אומרים שירה על נס שבחוי"ל. שנית, דקריאת המגילה הויה במקום הלל, ועוד דהללו עבדי ה' כתיב, ואכתי עבדי אחשורוש אנן, ולכאן י"ל נפק"מ בין הטעמים ככה"ג שאין לו מגילה בפורים או שחל פורים בשבת - אם יאמר עכ"פ הלל, ועי' פמ"ג (אשל אברהם סי' תרצ"ג אות ב') שנסתפק לומר בזה דלא פלוג, ומצאתי בספר רוח חיים למרן החיד"א זלה"ה (דרוש ו' לשבת זכור) שהאריך בזה מעט, עע"ד.

63. ר' תוס' דמגילה (סוף דף ל"א): משם מדרש (והוא בתנחומא ליתרו סי' ט"ו, ע"ש) דאין אדם רשאי לקרות בתורה עד שיסדיר הפרשה ג' פעמים, שנא' (איוב כ"ח כ"ז) אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה, ואח"כ (שם שם כ"ח) ויאמר לאדם, אולם הנה בשמיר' (פ"מ סי' א') א"י ד"א אז ראה ויספרה, אמרו רבנן צריך אדם להיות נוטל משל לומר פרקו או אגדתו או מדרשו בשעה שהוא מבקש לאומרו בצבור, לא יאמר הואיל שאני יודע יפה כשאנס לדרוש אני אומר, א"ר אחא מן האלקים אתה למד, כשבקש לומר תורה לישראל אמרה ד' פעמים בינו לבין עצמו עד שלא אמרה לישראל, שנא' אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה, ואח"כ ויאמר לאדם, וכן (שמות כ') וידבר אלקים את כל הדברים האלה, ואח"כ לאמר לישראל, אמרו רבנן - רבי יוחנן בן תורתא פ"א בא לפני ר"ע, אמר לו עמוד וקרא בתורה, אמר להם לא עברתי על הפרשה, ושבחוהו חכמים, אמנם ר' ב"ר (פכ"ד סי' ה') רבנן אמרין כל דיבור ודיבור שהיה הקב"ה אומר למשה, היה אומר שתי פעמים בלבו ואח"כ היה אומר למשה, ומ"ט, אז ראה ויספרה - חד, הכינה וגם חקרה - חד, ואח"כ ויאמר לאדם - זה משה, ורבי אחא אמר ארבע, אז ראה - חד, ויספרה - חד, הכינה - חד, וגם חקרה - חד, ואח"כ ויאמר לאדם זה משה.

64. ובעצם היסוד, עי' דוגמתו בתוס' דחולין (ל"ו: ד"ה מת"ב), דה"ק כיון דמדאורייתא לא אשכחנא הכשר בלא משקה כו', לא הוה להו לרבנן למגור שמא יבצרנו, אבל אם אשכחנא מדאורייתא הכשר בלא משקה בשום מקום ניחא.

65. ועי' בקהלת יעקב (למוהר"י אלגאזי זלה"ה) שהק' על יסוד הט"ז דלהלן בסמוך למעלה מהא דכ' לנכרי תשיך, ואסרוהו חכמים גזירה שמא ילמוד ממעשיו, וצ"ע בזה לשו"ת חווי"ט סי' קמ"ב, ודו"ק בזה בדברי התוס' הללו, ועי' בשעה"מ (שופר פ"ב ה"ו) ובשמן המשחה (ח"א כרך ב', יו"ד הל' מילה, לשבת קל"א):.

ובעצם יסודו עי' דוגמתו בחולין ל"ו: תודה"ה מת"ב, דה"ק כיון דמדאורייתא לא אשכחנא הכשר בלא משקה כו' לא הוה להו לרבנן למגור שמא יבצרנו, אבל אם אשכחנא מדאורייתא הכשר בלא משקה בשום מקום ניחא.

מעשר בהמה לא עשה כלום ול"ה לוקח, ולפיכך אינו לוקח, והק' הלח"מ דנהי דל"מ מכירתו, מ"מ ילקה משום דעבר אמירא דרחמנא, ות"י בתורת זרעים (פ"א ממע"ש מ"ב) דדעת הרמב"ם כרבא דל"מ מעשיו, והא דליכא מלקות בנידוד"ד היינו משום דשאני לאו זה משאר הלאוין - דאין בו איסור בעצם מעשה המכירה אלא בחלות המכירה, והיינו דכתיב "לא ימכר" ולא כתיב "לא ימכור", ומעתה כיון דלא חלה מכירתו, נמצא דלא עבר אמירא דרחמנא, ולא לקי.

אולם, כסף משנה קחו בידכם מאשר כתב מרן דהרמב"ם מיירי בתם חי, וכ' המנ"ח (מצוה שס"א אות ג'), וע"ע מצוה של"ט אות כ"ד) דעפ"ז הרי גם לולי איסור המכירה, כבר פסק (פ"ד מהל' מעילה ה"ח) שהמוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום, והאי דלא לקי היינו משום דהמלקות אליבא דרבא היינו דוקא היכא שבלא הלאו היה חל המעשה, אבל היכא שיש סיבה צדדית המונעת חלות המעשה גם ללא הלאו, לא לקי, וע"כ בתם חי ליכא מלקות, וראה שם (מצוה שס"א אות ה') שכ' שמצא סברא זו במקנה, ובאופ"א ביאר בשושנת העמקים (לבעל הפמ"ג, כלל י"ט) דאמנם דעת הרמב"ם כרבא, אך האי דלא לקי היינו משום דאפשר נמי בלא מעשה⁶⁶. אולם הגרעק"א (שו"ת מהדו"ק סי' קכ"ט) דרך אחרת היתה עמו בדעת הרמב"ם, וסבר דספוקי מספקא ליה להרמב"ם בדין זה, עע"ד. והנה בשו"ת הרא"ש (כלל ז' ס"ד) נשאל בדבר קהל שעשו תקנה והטילו חרם עליה, דסופר ב"ד יכתוב שטרות העיר כולה, ושטר אשר לא יהא כן פסול הוא, ולימים מת סופר הב"ד, ומינו אחר תחתיו, ותיקנו ששנים ברורים שיבררו יכתבו את השטרות חוץ משיטה אחרונה שיכתבו סופר ב"ד. דא עקא, שאע"פ שתקנה זו סותרת התקנה הראשונה, מ"מ לא אמרו ביטול לתקנה קמייתא, ויש לדון בהיות מצב זה - מה יהא דינו של שטר שנכתב כתקנה שניה.

והשב השיב, דלא יפה עשו שלא התירו החרם כאשר תיקנו תקנה ב', וגרמו לקהל לעבור על החרם, ומ"מ לא נפסלו השטרות אשר נעשו ע"פ תקנה ב', וא"ת דהא קי"ל כרבא

מילה בשבת - האם יצאו בה יד"ח או דבעינן הטפת דם ברית
דין עבד מילתא דאמר רחמנא לא תעביד / חילוקי האחרונים
אימתי ס"ל לרבא דלא מהני / אם שייך לומר דרק מדרבנן לא
מהני / מילה בשבת - אם שייך בה אי עביד לא מהני וצריך הטפת
דם ברית / בעיקר האיסור במכירת מעשר בהמה ובטעם דלא
לקי / ב' תקנות סותרות בכתיבת שטר - ועשו כתקנה שניה /
נשבע שלא למכור - ומכר / מקח שנעשה באיסור / מקור איסור
מקח וממכר בשבת / מחמר המנהיג הבהמה בקולו / בפלוגתא
ריו"ח ור"ל אם עקימת פיו הוי מעשה / כשלא איתעביד מעשה
ע"י דיבורו / לאו שאפשר לעבור עליו בלא מעשה, אם לוקה
כשעבר עליו עם מעשה / בהנ"ל, כשעיקרו ע"י מעשה / לאו
ששייך בו מעשה גמור - לוקה כשעבר עליו בלא מעשה /
דעת הרמב"ם החינוך והמאירי והשטמ"ק / מדעות האחרונים
/ בהמסייע לעבירת הלאו / אם יש לחלק בין מסייע בניקף
למסייע בשאר איסורין / כלל: דרך המג"מ לנקוט מיליו בקצירת
האומר, וע"כ אין להוכיח שום דבר מפשטות לשונו / מצוות
לאו ליהנות ניתנו - כשיש גם הנאת הגוף / מצוות לאו ליהנות
ניתנו - בדיעבד או לכתחילה / קול מראה וריח אין בהם משום
מעילה - מתי / לפני עור לא תתן מכשול - כשהנכשל עובר
במזיד / מדרך הלימוד / עיקר התשובה / אין אדם עובר עבירה
א"כ נכנסה בו רוח שטות".

ומאחר דאין מלים בשבת מילה שלא בזמנה, יל"ד בעבר ומל בשבת האם מיקריא מילה, או דבעי הטפת דם ברית, וביסוה"ד פלוגתא דאמוראי (תמורה ד'): דאמר אביי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אם עביד מהני, דאי ס"ד לא מהני אמאי לקי. רבא אמר לא מהני מידי, והאי דלקי משום דעבר אמירא דרחמנא הוא. ודנו רבותינו הלכתא כמאן, ונידון גדול זה נפרס בארוכה בספרי מאורי הדורות באיזה תנאים נאמר ד"ו בהיות אשר נמצאו קעין סתירות בענין זה.

ודוגמא לזה, אשר מתוכה נפיק לן נמי כללא בהאי פלוגתא, הנה היא מצויה בפ' הרמב"ם (פ"ו מהל' בכורות ה"ה) שהמוכר

ספק דאורייתא כן הוא, דהתורה התירה ורבנן אסרו. ובגינת ורדים (להפמ"ג, כלל ע') יישב קושייתו עפ"ד הט"ז הנז', די"ל דהנה הכא בממזר הרי היתרו מפורש בתורה, וא"כ לא שייך שחכמים יגזרו בזה, וע"כ הוצרכו לטעם דמעלה עשו ביוחסין לבאר טעם הגזירה המיוחדת בשתוקי, ולכאוי מבואר מדבריו דהוא נמי ס"ל דבמידי דאתיא מדרשא מיקרי לענין זה כדבר המפורש בתורה.

אמנם, הוא עצמו בפתיחה כוללת (לא"ח ח"א אות ט"ו) חקר אם דבר שנלמד מדרשא נמי שייך בו האי כללא שאין כח ביד חכמים לגזור בו, והוכיח מכח קו' התוס' הנז' לחלק בין מילה למגילה, שלא תירצו כמשי"כ המאירי והט"ז הנז', דשפיר יש כח ביד חז"ל לגזור במידי דאתיא מדרשא, ולכאוי צ"ב מדבריו הנ"ל [ודו"ק היטב בלשונו שם, ושית ליבך עוד היטב בדבריו הכא סי' של"א במשב"ז סק"א, דהילפותא דמילה בשבת הוי "כמפורש היתירא", דממשמעותיה נפיק ולא מדרשא, ודו"ק לבאר כוונתו בב' המקומות הללו], ויש ליישב [ועי' היטב בפמ"ג (או"ח סו"ס ע"ד"ר) דאם נשבע שלא לאכול פת בשבת - השבועה חלה עליו, ואף לדעת הרשב"א (תשו' תר"ד) דחיוב אכילת פת בשבת הוי מה"ת, מ"מ הרי אינו מפורש בתורה, ושבועה חלה על מדרש חז"ל כמבואר ביו"ד (סי' רל"ט ס"ו ע"ש, ובסי' קס"ז וקס"ח)⁶⁶, ודו"ק].

ושו"ר באגרו"מ (או"ח ח"א סי' קל"ד) דכ' מדנפשיה שכוונת הט"ז די"ד הנז' הויא דוקא ע"ד הכתוב מפורש בתורה, ולא על זה שנלמד מדרשא, ושאיני קרא ד"ביום השמיני" דאי בסנהדרין (נ"ט:). כל מצוה שנאמרה לבני נח ונישנית בסיני - לזה ולזה (-היינו לישראל ולבני נח) נאמרה, והרי מילה שנאמרה לבני נח דכתיב (בראשית י"ז) ואתה את בריתי תשמור, ונישנית בסיני (ויקרא י"ב ג') וביום השמיני ימול, (-ובכ"ז) לישראל נאמרה ולא לבני נח, ההוא למישרי שבת הוא דאתא, ביום - ואפילו בשבת, וא"כ כיון שעצם קרא לא אתי אלא למישרי מילה בשבת, דיינינן לה בזה כדבר המפורש בתורה⁶⁷.

***

66. ועי' אריכות גדול לאורך ולרוחב בדין שבועה ע"ד מצוה דאורייתא ודרבנן בעשה ובלא תעשה - באפיקי ים ח"א סי' ל"ו ול"ז, ואכמ"ל בזה.

67. ואחר כל זה הנה ודאי הוא דרשאי כ"א להחמיר לעצמו ולעשות סייג וגדר גם בדברים המותרים להדיא, וכמבואר בחולין ק"ה. אנא להא מילתא כו', וע"כ דאביו חומרא נקט דאל"ה הכיצד לא דרך בשיטתו, ועי' במרדכי (חולין רמז תרפ"ז) משם מהר"ם מרוטנבורג "בימי חרפי הייתי מתלוצץ בבנאי שהיו נמנעים מלאכול בשר בהמה אחר גבינה, ואדרבה שרא לי מרי היה נ"ל בעיני כמו מינות, עד שפ"א מסעותא לסעותא מצאתי גבינה בין שיניי, גורתי להחמיר על עצמי בבשר אחר גבינה כמו גבינה אחר בשר, ואין בדבר זה כחולק על התלמוד ולא כמוסיף שהוא גורע", והבי"ר מההיא דחולין הנז', אמנם ביש"ש (חולין פ"ח סי' ו') הביאו ונקט משם התירו"ד (סי' ק"א) דאין להחמיר אלא בדבר שמצינו דוגמתו בש"ס, וכההיא דמיירי ביה, וע"ע בשו"ת הרמ"א (סו"ס נ"ד), ובענין זה ראינו שכבר האריך בשו"ת יבי"א (חו"י י"ד סי' ז'), ומשם בארה, ולא עת האסף כאן.

וגם הרשות ביד ב"ד לעקור דבר מה"ת לשעה במקום צורך, ולא דוקא במקום דהוי בשו"ת או בצורת הפקעה, כההיא דגיטין (ל"ו:). ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטא שביעית ותיקנו רבנן דתשמט, אמר אביי שו"ת הוא, רבא אמר הפקר ב"ד הוה הפקר, אלא אף בלחייב ממש וכדאי' ביבמות (צ'): אראב"י שמעתי שבי"ד מכן ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על ד"ת אלא לעשות סייג לתורה, ומעשה באדם אחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים, והביאוהו לב"ד וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך, ושוב מעשה באדם אחד שהטיח באשתו תחת התאנה, והביאוהו לב"ד והלקוהו, לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך, ומסקי התם דלמיגדר מילתא שאני [ועי' היטב ריש נזיר תוד"ה נזיר בפ"י הר"ר יחיאל, ובמהרצ"ח שם].

68. ביסוד דבריו, ובהמסתעף מכללו, פ' הרמב"ם (שבת פ"ב ה"ו) גבי מחמר, שמניח כיסו על הבהמה כשהיא מהלכת, וכשתרצה לעמוד נוטלו מעליה כדי שלא תעמוד והוא עליה, וכדי שלא תהיה שם לא עקירה ולא הנחה, ואסור לו להנהיגה אפי' בקול כ"ז שהכיס עליה כדי שלא יהיה מחמר בשבת, ואיסור זה להנהיגה אף ע"י קולו פ' נמי בשו"ע (סי' רס"ו סי"ב) משם י"א, שצריך ליהור מלהנהיגה בקול רם כ"ז שהכיס עליה [ובטור השמיט לזה]. ויסוה"ד מתב' בב"מ (צ'): ועי' ביאור הגר"א כאן, ובמקו"א הארכתי עוד מזה בס"ד, ואכ"מ) דאימנר, חסמה בקול והנהיגה בקול, ריוח"א חייב - עקימת פיו הוי מעשה, רל"א פטור - קלא ל"ה מעשה, וכי' התוס' דלאו בכ"מ ס"ל לריו"ח דחשיב מעשה, כ"א במקום דעי' דיבורו איתעביד מעשה, וכן מבואר ברמב"ן וברשב"א, והרמב"ם (פ"ג ה"ב משכירות) פ' דאפי' חסמה בקול לוקה, ובמג"מ ביאר בדעתו בשם מפרשים כדעת הראשונים הנז', וכ"כ מהר"י קורקוס מעצמו בדעת הרמב"ם (פ"ט מכלאים ה"ז) דקול מהני לחייבו בהנהגת כלאים, ומתבאר דהרמב"ם לשיטתו אוסר מחמר בקול, דהא הכא נמי מתעביד מעשה ע"י דיבורו, שהרי הבהמה הולכת מחמתו [וע"ע בתוס' דיבמות ק"ה. ד"ה ככה (השייך לדק"ד): שמבואר (בתי' ה"ב) דשאני קריאה דחליצה מהנהגת בהמה, דהנהגה הויא מעשה גדול, ועי' רש"י שם שביאר ככוונתו ע"ד, דבהנהגה בדיבורו איתעביד מעשה, אולם בדברי הערול"ג שם מתבאר איפכא, דהנה הוא תמה מאי קשה להו לתוס', הא התם בקריאה דחליצה לא איתעביד מעשה ע"י דיבורו, והשיב דכיון דאי אמרינן דהוא בכלל ככה יעשה מעכב, א"כ הי' מיקרי דימתעביד מעשה ע"י דיבורו, דעי"ז מותרת האשה לשוק, וממילא שפיר הקשו דאליבא דריו"ח יחשב מעשה], ועי' להגמ"מ (הל' שכירות שם) שרצה לחלק עוד בין לאו שא"א בו מעשה אלא דיבור, שאין הדיבור קרוי מעשה, לבין דבר שיש בו מעשה גמור דאו אף הדיבור לבדו הוי כמעשה, "וצריך להתיישב בזה בסוגיות התלמוד", ועי' במשי"כ האחרונים ע"ד. והכא אתי נמי שפיר ע"ד, כיון דיש באפשרי מעשה גמור בהנהגה, ושוב מצאתי במאירי דמשמע שקדם בסברא זו, עע"ד: "שאע"פ שאין קולו עושה כלום, מ"מ עיקר הלאו הוא כמעשה גמור, וכל שעושה בקולו ענין המועיל - כאילו עשה עיקר הלאו שהוא מעשה גמור, אע"פ שאין קולו מביא לידי מעשה גמור, נדון עקימת שפתים למעשה הואיל ועשו מעשה הלאו שהוא מעשה גמור", ודו"ק.

אמנם, החינוך כתב להדיא (מצוה שמ"ה ועוד) שלא ימכור עבד עברי ממכרת עבד על אבן המקח, והעובר ע"ז ומכר עבד עברי עבר על לאו, "אבל מן הדומה שאין בו חיוב מלקות לפי שאפשר לעבור עליו בלי מעשה", הרי להדיא דסי' דלאו שאפשר לעבור עליו בלא מעשה אין לוקין עליו אף אם עשה מעשה, והוא איפכא מסברת המג"מ דכל לאו ששייך בו מעשה גמור לוקין אף בלא מעשה, וכבר עמדו בזה האחרונים, הלא בספרתם [עי' מנ"ח מצוה ל"ו אות ב' ומל"מ פ"ד ה"ו מהל' מלוה ולוה ושד"ח מער' ל' כלל י"ב].

ובשעה"מ (חמץ ומצה פ"א ה"ג) הביא דקדוק מהר"ש אלגאזי בסי' יבין שמועה דס"ל להרמב"ם כהחינוך, ורא"י מדלא מנה בהל' סנהדרין במנין הלוקין את העובר על לאו דלא ימכרו ממכרת עבד ולא דלא תעבידו בפרך, ותמה השעה"מ על דבריו ממש"פ הרמב"ם להדיא בהל' חומ"צ שם דאין לוקין אלאו דלא יראה ולא ימצא א"כ קנה חמץ בפסח או חימצו בידיים, והאי לאו הרי אפשר לעבור עליו בלא מעשה, ואעפ"כ לוקה, ומבואר דלא כהחינוך, אלא שהחינוך עצמו כ' גבי לאו דבל יראה ובל ימצא הנז' (מצוה י"א) "ולוקה כ"ז שעשה בו מעשה", ומבואר כהרמב"ם, אע"כ דיש לחלק ולומר דדוקא בעשה מעשה ככה"ג שיכול לעבור ולעשות הדבר בלא מעשה אין לוקין, משא"כ בחמץ שאם אין לו משלו, הרי עשיית החמץ או הקנייה אי"א בלא מעשה, וממילא הו"ל לאו שיש בו מעשה.

אלא דהנה השעה"מ כ' עפ"ז "באופן ששיטת הרא"ה ז"ל הלזו אפשר ליחסה בדעת רבינו כמ"ש הר"ב יבין שמועה, ואין לדחות דבריו ממי"ש כאן רבינו גבי לאו דלא יראה", ואני הצעיר לא זכיתי להבין, דהא בדעת הרמב"ם לכאוי לא שייך למימר הכי, דהא ע"פ חילוקו הרי בחסימה שיכול לעשות בלא מעשה כלל אין ללקות, וכה"ג בכלאים שיכול להנהיג בקול לבד, וכה"ג במחמר, ובכולהו פ' הרמב"ם מלקות [מלבד במחמר, מטעמא אחרינא], וע"כ צ"ל דאף אי נימא חילוק זה דוקא בדעת החינוך הוא שייך, ופליגי הרמב"ם והחינוך בזה, וצ"ל [ומי"א אף השעה"מ ציין לדברי המל"מ דדברי המג"מ אזדי דלא כהחינוך, ע"ש].

והנה במכות כ': תני תנא קמיה דרב חסדא - אחד המקיף ואחד הניקף לוקה כו', דאמר לך מני רבי יהודה היא דאמר לאו שא"ב מעשה לוקין עליו, רבא אומר במקיף לעצמו ודברי הכל, רב אשי אומר במסייע ודברי הכל, והרמב"ם (הל' ע"פ פ"ב ה"ז) פ' כאוקימתא דרב אשי שהניקף בתער אינו לוקה א"כ סייע להמגלח, ונשאל הנובי" (תנינא, או"ח תשי"ו ע"ז) דעפ"ד המג"מ הנז' ק' דכיון דבהתלחות משכחת מעשה, דהיינו מסייע, אי"כ יש לחייבו מלקות גם ככה"ג שלא סייע, והשיבו הנובי" דמרן בכס"מ שם כ' דאם לא די מעשה לוקה, אלא אפי' לא עבר כלל על לאו, כיון שאינו עושה מעשה כלל [ועי' בדברי הנובי" דהכריח כן בדעת הרמב"ם], וממילא אי"ש דלא לקי, ולא דמי לחסימה בקול שאע"פ שאין עקימת שפתיו נחשבת מעשה לענין מלקות, מ"מ חשיבא איסור לאו, שהרי עכ"פ חוסם להבהמה ע"י קולו, וממילא ס"ל להמג"מ דמאחר דאיכא לאו איכא נמי מלקות, ועע"ש דבריו הנובי" בבואר דעת מרן בכס"מ הנז', ובהגה"ה עפ"ז מכן המתברר אם יש לחלק בין מסייע בניקף למסייע בשאר איסורין, וע"ע בשו"ת ר"ת בפעלים לרבינו הב"ח ביו"ד ח"ב סי' ל"ה שהאריך לפלפל בכה"ג ובהמסתעף.

איברא, דיעוי' היטב בריטב"א למכות שם שהק' סתירה מביצה כ"ב. (ר' בזה להלן), וע"ש על תירוצו, ודבריו שם לכאוי הוו להדיא דלא כהכס"מ שהביא הנובי" הנז', וצ"ע]. וכי' עוד ליישב הקוי מההיא דחומ"צ הנז', דדברי המ"מ הוו דווקא ככה"ג דחסימה שאפשר במעשה, ומשו"ה אף החסימה בקול הויא כמעשה, אבל המתגלח וכן המששה חמץ שאין שם שום מעשה כלל לא מהני מאי דמשכחת ליה ע"י מעשה.

והביאור בזה נראה שכיוון לאשר ראינו בשושנת העמקים לבעל הפמ"ג (כלל ח"י ד"ה דע' עוד) שכ': "ומיהו, המעיין שם יראה דוקא בקול קאמר, וה"ה בקדושין וכמשי"כ הלח"מ שם, אבל היכא דליכא דיבור לא". איברא, דהשתא לפ"ד החינוך יל"ע מי"ט לקי הניקף כשמסייע, הא אפשר בלא מעשה, ואשר יראה בזה הוא בהקדים דבביצה כ"ב. אמרו דמסייע אין בו ממש, וכי' הרא"ה שם: פ"י מסייע כי האי, ולא שייך כלל במסייע בעלמא, ובביאור"ד י"ל שכיוון למה שהגדיר המאירי לחלק בין ההיא דמכות הנז', "ההיא [-דמכות] אי"א בלא סיועו", וכה"ג כ' בשטמ"ק "ההתם במכות אי"א בלא סיועו חבירו ונראה מתכוין לסייעו" [ועי' היטב בריטב"א למכות כ': שיישב באופ"א, ודו"ק]. ובוה תיושב דעת החינוך ע"פ הגדרת החת"ס (אבה"ע ח"ב תשו' קנ"ד) שהגדיר דעת החינוך דכשעיקרו ע"י מעשה נהי' דלוקין כשעושה המעשה, מ"מ כשאינו עושה מעשה לא לקי, ומבואר דתלוי בעיקר, ועד"ז יש לחדש דאף כשאפשר בלא מעשה, מ"מ אם עיקרו ע"י מעשה יש מלקות כשעושה המעשה, וממילא אי"ש טעם חיובו מלקות כשמסייע להמקיף, דהא בזה עיקרו ע"י סיוע, וכמשי"כ הרא"ה והמאירי והשטמ"ק

הנז' [ואם ספר החינוך יצא מתחת ידי הרא"ה, הרי מבואר ביותר דאילו עפ"ד דבניקף עיקרו ע"י מעשה, וכבר דנו ודשו רבים בזהות מחבר ספר החינוך, ואכמ"ל בזה].

ובהיותי בזה, אינה ה' לידי שו"ת בית יהודה (למוהר"י עייאש זע"א), ושם (ח"ב סי' מ"ז) הביא תשובת הגאון מוהר"ר מלאכי הכהן שהסכים על ידו בתארים מופלגים רבינו האוה"ח הק', ושם הביא פסק הרמב"ם בפט"ז מאיסו"ב

דהמשקה כוס עיקרין לאדם או לשאר מינים כדי לסרסם ה"ז אסור ואין לוקין עליו, וכן אם כפתו ושיסה בו את הכלב או שהושיבו במים או בשלג עד שבטל ממנו איברי תשמישו, אינו לוקה עד שיסרסו בידו, והמבי"ט בקרית

בההיא דתמורה הנז', י"ל דעד כאן לא אמר רבא דלא מהני אלא דוקא במצוות שא"א לבטלן, כגון באונס שגירש ובתורם מן הרעה על היפה, אבל בתקנה וחרם וכה"ג שאפשר לבטלם - מודה רבא דמהני. ועוד, דחכם עוקר להגדר מעיקרו, וכשיתירו להחרם הוי כאילו לא היה חרם מעולם, והרי תקנה שניה קיימת, וכן נזיר שהיה שותה יין ונטמא למתים ואח"כ נשאל על נזרו אינו לוקה, כאילו לא נדר מעולם⁶⁶ [ועי' שו"ע י"ד (סי' ר"ל סעי' ל"ה) בדברי הרמ"א ובנו"כ].

והמרדכי (שבועות רמז תשפ"ד) פסק, שהנשבע או שקיבל עליו בחרם שלא יתן דבר או שלא ימכור או שלא ימחל או שאר דברים, ועבר על השבועה ומכר או נתן, אין בדבריו כלום, וכתבו הב"י והדרכ"מ (ח"מ סי' ר"ח) שכבר נדחו דבריו ממש"כ רבוותא [כן הביאו הרא"ש (ב"מ פ"ה סימן י"ט) והרב המגיד (פ"ח מהל' מלו"ל ה"ט) בשם הרמב"ן והרשב"א (שם ס"ה)]. משם רבינו האי גאון [גבי ההיא דהמוסיף על השער בשביל המתנת המעות, או שפסק עמו עד שלא יצא השער, מקחו קיים, דמקח שנעשה באיסור המקח קיים, וכ"פ מרן בשו"ע (ח"מ שם) שמקח הנעשה באיסור כגון הוספה בשווי המקח בשביל המתנת המעות, ונתקיים המקח בקנין או באחד מדרכי ההקנאות, המקח קיים ויתן לו כשער של היתר, והסמ"ע תמה (ח"מ שם ס"ק ג') דב"י (סי' ר"ל) פסק הרמ"א בהדיא כדברי רבינו המרדכי, ועוד דהאיך דימו דבריו לכל מקח הנעשה באיסור, הא אי נימא הכי תקשי דרבא אדרבא, דס"ל בתמורה דאי עביד לא מהני, ובטל ומבוטל מעשהו, ומאיך ב"מ (ס"ה). אמר דהאי מאן דמסיק ארבעה זווי דריביתא בחבריה ויהיב ליה גלימא בגווייהו, אזי גלימא מפקינן מיניה כי היכי דלא לימרו אינשי דגלימא דריביתא מיכסי וקאי, ומשמע דאי לאו האי טעמא היה המקח קיים אע"פ שנעשה באיסור, אלא ודאי דלא דמי כלל, דהתם המקח קיים משום דלא גזרינן היתרא אטו איסורא, ומכירת הגלימא בהיתר היא כשמחזיר המעות, משא"כ בנדר או נשבע שא"א בקיום המקח כלל אא"כ יעבור על השבועה דהמקח בטל כדברי המרדכי, וכ"כ בנמוקי יוסף (ל"ו. מדפי הרי"ף, ע"ש מש"כ בשם רה"ג והרשב"א) [ומצאתי כהאי סברא במל"מ (פ"ח מהל' מלו"ל ה"א ד"ה מ')]. ע"ש.

ואשר לפ"ו מיישב הש"ך (שם סק"ב) דלא תקשי מהא דב"ק (ע'): גבי גנב ומכר בשבת כגון בהוציא מרשות לרשות או באמר ליה עוקף תאנה מתאנתי ותקני לי גנבותיך, דרבא עצמו אמר התם דהוי מכירה, והוא אע"פ שנעשתה המכירה באיסור דאורייתא, וכ"פ כל הפוסקים [עי' ר"ף (ביצה כ': מדפ"ה ס'), ורא"ש (פ"ב דביצה ס"ה), ורמב"ם (פ"ח מהל' שבת ה"ט)], וכן הוכיח המג"מ (פ"ל מהל' מכירה ה"ז), וטור (ח"מ סי' ש"ן סעי' ט"ז וסי' רל"ה), ושו"ע (ח"מ סי' רל"ה סעי' כ"ח ובסי' קצ"ה סעי' י"א)], וכן בהלואת יו"ט ס"ל לרבא דניתנה ליתבע, וכמ"ש הפוסקים (או"ח סי' תקכ"ה סעי' א'), אלא דלהאמור י"ל דכיון דאפשר למיעבד באופן אחר המותר, ס"ל לרבא דמהני, משא"כ בהני דתמורה שא"א לעשותם אא"כ יעבור אמימרא דרחמנא [ועי' בשלטי גבורים (על הרי"ף שם אות ד') שהניח בקושיא, ועי' בקצוה"ח (סי' ר"ח סק"א)]⁷⁰.

אמנם קשיא לי, דהנה מקח וממכר בשבת יש דעות שאיסורו מקרא, ומבואר בטעמא קמא דרש"י (ביצה ל"ז). דהוי מדברי קבלה⁷¹, ואף אי הוי גזירה דרבנן כמש"כ רש"י בטעמו השני, יש לדון אם (אולי מצד לא תסור) אמרי' להאי כללא דאי עביד לא מהני גם בכל איסורי דרבנן, ולא הסכים לזה הגרעק"א (שו"ת מהדו"ק סי' קכ"ט), ודחה נמי להרא"י מכתובות (פ"א); והובאה להלן) דמהתם הוכיח הסמ"ע (ח"מ שם, ועי' בדברי המרדכי (שם) דגם באיסורא דרבנן אמרינן אי עביד לא מהני, ונקט

משם הפנים מאירות (ח"א סי' ל"ד) דהתם הוא הפקעת זכותא דאחרינא, ובוזה כיון דחסו חז"ל ואמרו שלא להפקיע זכותא, אזי אף בדיעבד לא מהני. אמנם, אין הדבר מוסכם באחרונים, ודעת הש"ך הנז' נראה כהסמ"ע מדהקשה מהלוואת יו"ט, ועל פי זה הק' הגרש"א לקושייתו דלהלן ע"ד הנוב"ב בביאור"ד הש"ך, ודו"ק. ועכ"פ יל"ב מאי קאמר הש"ך דהיה אפשר לעשות המכר בשבת בהיתר, הרי עכ"פ אף אי הוה עביד ליה בלא להוציא מרשות לרשות או ללא עקיפת תאנה, הוה עביד איסורא. ועי' ט"ז (ח"מ שם) שנתקשה מעצם חלות המכר בשבת על דברי הסמ"ע, וצל"ע.

אלא שראיתי בתשובת נוב"ב (תנינא, אבה"ע"ז סי' קכ"ט אות ד') שכי' מדנפשיה להאי כללא, וכי' דכ"ב נקטו הסמ"ע והש"ך, ודו"ק בלשוננו - "השוחרט בשבת וביוהכ"פ קיי"ל דשחיטתו כשרה... דשאני הכא שהשחיטה יכולה להיות בהיתר אם היה שוחט בחול, ודווקא במעשה שא"א לעשות אלא באיסור, בזה אמר רבא דלא מהני, וכי"ב כתב הסמ"ע... והש"ך... לתרץ דברי המרדכי שאינו סותר למקח הנעשה באיסור, שהמקח היה יכול להיות בהיתר, משא"כ בנשבע שלא למכור, שא"א לו למכור כ"א שיעבור על שבועתו, ולפ"ו אני אומר שעד כאן לא קאמר המרדכי אלא בנשבע לחלוטין שלא למכור דבר זה, שאז א"א בשום אופן שימכור כ"א שיעבור על השבועה, הרי גוף המקח נעשה באיסור, אבל אם נשבע שלא למכור כ"א בדיעת פלוני, ועבר ומכר עד שלא ישאל את פלוני, א"כ המקח היה יכול להיות בהיתר, שלא נשבע שלא למכור, וגוף המקח אינו באיסור, רק מה שעשה בלי ידיעת פלוני עשה הוא איסור, והר"ז דומה לשוחט בשבת ויוהכ"פ שבגוף השחיטה מצד עצמה אין כאן איסור, רק היום גורם", ודו"ק דאם זו כוונת הסמ"ע והש"ך, אי"ש ומיושב קושייתנו [ודו"ק בשעה"מ (פ"ג מגירושין הי"ט) דכ' נמי לבאר כן בש"ך, שהיה יכול למכור בחול, ע"ש].

אמנם, עי' בדברי מוהר"ש איגר בס' העיקרים (עיקר אי עביד לא מהני, אשכול ז') שדחה ביאור זה, ולא הסכים לבאר בו כוונת הש"ך, וחיליה מסוגיא דכתובות (פ"א): דההוא גברא דנפלה ליה יבמה בפומבדיתא, בעי אחוה למפסלא לה בגיטא מיניה [לזרוק לה גט ולפוסלה על כל האחיין], אמרה ליה מאי דעתך, משום נכסי, אנא בנכסי פליגנא לך, אמר' יוסף כיון דאמור רבנן לא ליזבין אע"ג דזבין לא הוה זביניה זביני, דתניא מי שמת והניח שומרת יבם והניח נכסים במאה מנה, אע"פ שכתובתה אינה אלא מנה לא ימכור, שכל נכסיו אחראין לכתובתה, "והרי התם אם יסכימו אחי המת שהיא שומרת להם ושתזבן איהו, ומ"מ אמר' יוסף דלא מהני הזבינא כיון דאמור רבנן לא ליזבין", וכי"ב מוכח מכח קו' ה"ט"ז המצויינת לעיל ע"ד הסמ"ע ממכר בשבת, דלא הבין כן בכוונת הסמ"ע, ועי' בזה.

ועכ"פ השתא דאתאן להכי, הרי שפתח בטעם דהיה יכול לעשות מעשהו בהיתר, וסיים בסיבה שאינו איסור בעצם הדבר אלא איסור אחר הדיום גורם, ומתבאר דכ"ל להו בהדדי, ובחדא מחתא מחתינהו כטעם אחד, אמנם מצינו באחרונים שנקטוהו כטעם נפרד, דהיכא שאינו איסור בעצם, אלא דבר צדדי, כגון גרימת היום, לא אמר רבא דלא מהני. וכן גדר בזה ה"ט"ז (ח"מ סי' ר"ח לסעי' א') לחדש אופן נוסף, דדוקא במקום אשר איסורו נובע מצד עצמו, אמרינן אי עביד לא מהני, אבל היכא שבעצם הדבר ליכא איסורא אלא שהיום גורם, כהמוכר בשבת, לא אמרינן דלא מהני. ודע שהגרעק"א (שו"ת, מהדו"ק סי' קע"ד) כ' ליישב במי שקרע בשבת דמהני, ואי"צ לקרוע שוב אחר השבת משום דיומא קא גרים, ועי"כ מילה שלא בזמנה אי"צ הטפת דם ברית אחר השבת, וכי"מ בירושלמי דשבת (פ"ג ה"ג, ע"ב.): דבעון חברייא קמיה רבי יוסה גבי קריעה בשבת,

מ"ש ממצה גזולה דאמר ר' שמעון בן יצחק דאין אדם יוצא בה יד"ח בפסח, ומשני - תמן גופא עבירה, ברם הכא הא הוא עבר עבירה, כך אני אומר [-בתמיה] הוציא מצה מרה"י לרה"ר אינו יוצא בה יד"ח בפסח, וא"כ לכא' זכה ה"ט"ז לכוון בסברתו לדברי הירושלמי. אלא דלכא' אינו מוכרח דדמי, ומקום היה לחלק דבירושלמי מיירי בדבר מציאותי שעושה מעשה גרידא, כגון פעולת קריעה או מילה, וכיון שעצם המעשה נעשה אין איסור חיצוני עוקרו ומבטלו, וה"ט"ז מחדש יותר לומר כן אפילו לגבי החלת דברים כגון מקח וממכר שלא נעשה מעשה בפועל שצריך לבטלו, ודוק בזה.

אמנם, הנה פ' הרמב"ם (גירושין פ"ג הי"ט) דהכותב גט בשבת או ביוהכ"פ בשגגה ונתנו לה - ה"ר"ז מגורשת, כתבו וחתמו בו ביום [גי' הטור סי' קכ"ג: ביום טוב] בזדון ונתנוהו לה אינה מגורשת, שהרי העדים פסולין מן התורה, ובמל"מ (פ"ח ממלו"ל ה"א ד"ה מ', ורמזו מהר"י כולי בהגהותיו לכאן) רמז לדברי מוהר"ש יפה שהוכיח דהלכתא כאב"י [וביאר בשעה"מ (גירושין שם) כוונתו מדוהצרך הרמב"ם לפסול גט שנכתב ביוהכ"פ במזיד מטעם שהעדים פסולים המה מה"ת, ולא נקט טעמא דרבא דלא מהני, ועל כרחך דס"ל דמהאי טעמא הוה מהני, וכאב"י], והמל"מ נקט לדחות דבריו, ולא ביאר היאך, ועי' שעה"מ מש"כ לדחות דברי מוהר"ש הנז', ונקט ד"אשר על כן נ"ל לחלק ולומר כדי ליישב כל מה שהקשינו, ומינה דמוהר"ש יפה לא קיימא באפ"ן, והוא זה, דעד כאן לא קאמר רבא דלא מהני אלא היכא דהמעשה עצמו הוא האיסור, כגון לאו דגזילה... משא"כ הכא דהמעשה עצמו, דהיינו כתיבת הגט... או מכירה... דהמעשה עצמו אינו אסור, ויומא הוא דקא גרים, או כו"ע מודו דמהני, וכהחילוק הנו'. אמנם בתר הכי נקט לדעת התוס' דלא ניח"ל בהאי תירוצא, ועשה להם מטעמים בדרך אחר (וע"ש ראייתו, ועי' בהגהות ברוך טעם על שעה"מ) - "דכי היכי דחזינן גבי שחיטה ובישול דמעשיהן מועילין, דגלי קרא דאין מעשיה קדש ומהני, ה"נ בכל איסורי שבת גמרינן מינה דמהני, ומש"ה מכירתו מכירה, ולא קשיא דרבא אדרבא".

ובחילוק אחר יצאו הנתיב"מ (שם ס"ק ב'⁷²), בהוסיפו שעיין בשו"ת מהר"ט סי' ס"ט שצ"ח הש"ך "זכתב מקצת כדברי והנאני מאוד" והגרעק"א (עי' בשו"ת מהדו"ק סק"ט⁷³ וסקע"ד, וברד"ח מערכה י"א, ובחי' ליו"ד סי' סק"א), והוא, דהא דאמר רבא דלא מהני, היינו דוקא במקום שיתוקן האיסור ע"י דלא יהנו מעשיו, כגון באונס שגירש (תמורה ה'). וכי"ב, אך לולא זה אף הוא מודה דמהני, ויעוי' שעה"מ שם דמייתי להאי תירוצא משם מהר"ט"ף (סי' ט"ז) ומהר"ט הנז' (ועי' בהגהות ברוך טעם ע"ד השעה"מ), ונשא ונתן בדבריהם.

ואשר יראה להביא רא"י לעצם חילוקם הוא, דהנה אמר רבא (יבמות ק"ג): הלכתא אחד סנדל המוסגר ואחד סנדל שמוחלט ואחד סנדל של עבודת כוכבים, לא תחלוץ, ואם חלצה חליצתה כשרה, וביאר רש"י בטעם כשרותה - דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכי' הרמב"ן (שם) דהא דלכתחילה לא תחלוץ היינו משום דנראית כנהנית מע"ז, א"נ דלמצוה מאיס סנדל כזה, והביא דיש מפרש דה"ט - שנהנית שמותרת עי"כ לינשא, אך בדיעבד חליצתה כשרה, דאע"פ דעבדא איסורא מ"מ חליצתה לא מיפסלא בהכי, והקשה דמשמע ב"ה (כ"ח). ע"ש דאמר רבא אחד זה ואחד זה (כו') דאילו ניתנו המצוות ליהנות בהן לא הוה נפיק יד"ח, וה"ט דכיון דאם לא יצא הרי לא נהנה, וממילא לא עביד איסורא - אמר' דלא יצא, ואי כה"מ הו"ל למימר דלא יצא כדי שלא תעבור, וסברא זו היא היא סברת האחרונים הנז'.

אמנם, הלום ראה ראיתי דברי הטו"א (ר"ה כ"ח). דנקט דאפי' לאביי דבעבד מילתא דאמר רחמנא לא תעביד - מהנו מעשיו,

ספר שם נתן טעם לפטור המושיבו במים או בשלג, דהו"ל לאו שא"ב מעשה ואין לוקין עליו, וכי' מוהר"מ הכהן הנז' דמדברי המג"מ מתבאר דלא כהמב"ט, דהא אף דהוי לאו שא"ב מעשה, מ"מ כיון שישנו ע"י מעשה שפיר הוי ללקות עליו לדעת המ"מ אליבא דהרמב"ם, ומוהר"י עייאש עצמו כתב אח"י בארוכה תשובה ארוכה ע"ד התשו' הנז' דמוהר"מ, ונקט מדנפשיה לסברת הפמ"ג והנוב"ב הנז' דדברי המג"מ הוה דוקא ככה"ג דאיכא דיבור, וממילא הוי תרתי לחיובא, הדיבור דהוי קצת מעשה והלאו דעיקרו במעשה, ומשו"ה שפיר לקי על הדיבור, אבל במקום דליכא אפי' קצת מעשה או שעיקר הלאו אי"ב מעשה - אין מלקות, "ואע"פ שפשט לשון המ"מ לא משמע כן, אע"פ שבקיה דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה, דבלשון קצרה דיבר כמנהגו בכמה מקומות להיות מקצר ועולה".

אלא דמוהר"י עייאש הנז' יצא לסלול דרך חדשה בכל זה, דליכא כלל פלוגתא בין הרמב"ם והחינוך, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דהחינוך מיירי בלאו שבעיקרו אין מעשה, ובכה"ג אין להלקותו גם על המעשה, דהטפל נגד אחר העיקר, משא"כ בחסימה דאירי בה המג"מ - עיקר הלאו הוא בחסימה שיש בה, ועי"כ אם חסמה בקול לוקה, שהטפל נגד אחר העיקר, עכ"ד. ושמא הן הן דברי החת"ס הנז', ושני נביאים נתנבאו בסגנון אחד [ועי' בדברי הגר"א בקונטרס דברי סופרים סימן ג' אות ל"ב], ודו"ק.

69. ועי' בדברי רבותינו מה שטרוח ליישב דלא תמצא סתירה בדברי הרא"ש למש"כ במקו"א.
70. ועי' בדברי הש"ך (שם) ד"ל דמדאורייתא במכר בשבת אי עביד מהני, אבל מדרבנן לא מהני, ולענין חיוב ארבעה וחמשה בגנב ומכר תליא בדאורייתא, כמו בשחיטה שאינה ראויה, דאם מה"ת הו"ל שחיטה ראויה אזי חייב בדו"ה. ויעוי' בתשו' הגרעק"א (מהדו"ק, סי' קע"ד) דזה דוחק - "דממה נפשך, אם הוא בכלל מיימרא דרבא דכ"מ דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני, ממילא הוא דאורייתא, ואם אינו בכלל, מהיכא תיתי להמציא דמדרבנן לא מהני", וממכר בשבת בלא מלאכה אין להוכיח, דהא התם מה"ת מקח וממכר בשבת שרי, וממילא מכירתו מכירה מה"ת, ועי"כ חייב דו"ה.

71. בביצה (ל"ז). כי רש"י ב' טעמים לאיסור מקח וממכר בשבת, חדא דילפי' ליה מדכ' (ישעיה ח"ן י"ג) "ממצוא חפצך ודבר דבר", והשנית, דילמא אתי לידי כתיבת שטרי מכירה, ואינו גזירה לגזירה, דכולהו חדא גזירה היא. ושם (ז"ך): נקט רש"י דילפי' לה מדכ' (נחמיה י"ג ט"ו-ח"י) "בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת וגו' ואעיד ביום מחרם ציד וצורים ישבו בה מביאים דאג [-קבוצת דגים] וכל מחר ומוכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים ואריבה את חורי יהודה ואומרה להם מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת הלא כה עשו וגו' ואתם מוסיפים חרון על ישראל לחלל את השבת", הרי שקרא למקח וממכר בשבת בלשון 'חילול שבת' / ועי' ברש"י דשבת (ק"י): דנקט רק 'ודבר דבר' ולא הזכיר 'ממצוא חפצך', וכבר נקטו האחרונים סברותיהם בטעמא דרש"י ששינה בזה ממקום למקום, עע"ד. ויעוי' נמי ברשב"א שביצה (כ"ז): כי הטעם בפשטות מההיא דנחמיה, ומאיך שם (ל"ז) כי דהוי גזירה שמא יכתוב, והרמב"ם (פכ"ג משבת הי"ב) כי בהדיא הטעם דשמא יכתוב, וכי' דעת הר"ן (כ': מדפי הרי"ף), ועי' בכ"ז בדברי הב"י (או"ח סי' תקפ"ה) שנקט רק הטעם דגזירה, ועי'.

72. ועי' בהע' להלן בסמוך ממש, ורי' פנים דברי הנתיב"מ כאן.

73. ועי' ששוכיח לא כן בדעת התוס', ומ"מ אף דרבותינו בעלי התוס' ז"ל לא שמיע ולא סבירא להו להאי כללא, מ"מ לדעתי הענייה אין להזחוחו, ואפשר להעמידו בכוונת רבינו יצחק אלפסי ז"ל, ע"ש.

דעבדו קנין, וכבר דנו האחרונים בדין זה לולא הקנין, ואכמ"ל בזה.

ולפמשנ"ת יל"ד בהמל בשבת מילה שלב"ז אי מהני, והנראה דתליא בפלוגתא, דע"פ סברת הט"ז והשעה"מ והגרעק"א דהיכא דאין איסורו נובע מצד עצמו אלא שהיום גורם, לא אמרי' אי עביד לא מהני, ה"נ לא נפקיע קיום המילה דהא היום גורם האיסור, וכן י"ל לסברת הגרעק"א והמנ"ח דיש לחלק בין הלאו הפרטי לכללי, דכיון דהכא לאו כללי הוא לא אמרי' אי עביד לא מהני, ותחול המילה".

וכן הכריע להדיא המהרי"ט (קידושין כ"ט). שיצא יד"ח, וכן פשיטא ליה נמי להשעה"מ (פ"ט מהל' פסוהמ"ק ה"ה, ודו"ק מדבריו דלעיל בהל' גירושין, ועי' דיצא, ול"ד לשוחט פסח על החמץ דהק' בתוס' דתמורה דנימא אי עביד לא מהני, כיון דהתם נכתבה העבירה באותה מצוה, אך היכא דלי"ה הכי גם רבא יודה דיהני, ולכא"ו אפש"ל שזו ס' הירושלמי דלעיל, דלא נכתב באותה עבירה, אלא איסור אחר הוא, שהיום גורם.

אמנם, ע"פ סברת מהרי"ט (ומהרי"ט) והנתיב"מ והגרעק"א דתלוי בתקון האיסור, י"ל דלא קיים המילה וצריך הט"ז, וממילא יתוקן האיסור משום דהוי קלקול בחבלתו ולא עשה תיקון המילה, וע"כ אמרי' בזה אי עביד לא מהני, וש"ר שכ"כ הגרעק"א (ס"י קע"ד) להדיא דמילה שלב"ז בשבת לא מהניא וצריך להטיף ד"ב, ושאני מהשוטט בשבת דאין העבירה תלוי בשחיטה, דהא אף בנחירה הוי מלאכת שבת דנטילת נשמה, והוי מתקן להוציא מידי אבר מן החי, והרי מתה לפנינו ובוודאי אין בה עוד משום איסור אמה"ח, ולא שייך לומר בזה דלא מהני, אבל במילה בשבת העבירה תלוי במצות מילה למאי דקיי"ל דמקלקל בחבורה פטור, אלא דמילה הויא תיקון גברא כדאי' בשבת (ק"ו).⁷⁸ וממילא י"ל דזה שמל שלב"ז לא מהני וצריך להט"ז ולא נתקן גברא, והוי מקלקל ולא נעשה מלאכת שבת, ויכדומה בקצת מסברות כאלו כבר קדמוני בספרן של צדיקים אחרונים, ולי אין פנאי לחפש אחר הדברים, ומי יתן ויספיק העת להעמיק עד די בש"ס ותוס' וראשונים⁷⁹, ולעצה"ע עע"ש. ועי' בשו"ת עונג יו"ט (ס"י מ"א) להוכיח מיבמות (ס"ד): דלא קיים בזה המצוה, אולם מ"מ מיקרי מהול כיון שבמציאות הוא כך.

רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, אלא בדבר שעושה האדם ע"י החלטתו, כגון הקדש ומכר וגירושין, אך בשחיטה - אע"פ שהאדם הוא עושה המעשה, מ"מ הרי אין הוא המחליט, דהא גם בלא כוונתו נעשה המעשה, וע"ש מה שביאר אף למ"ד בחולין (ל"א): דשחיטה בעי כונה.

והנה הטור (או"ח סי' תקכ"ד ס"א, ומקורו בביצה ל"ו): פסק דאסור לדון [לרש"י והרא"ש בכל ענין, ולר"ת רק בדאיכא דעדיף מיניה] ואסור לקדש אשה [לרש"י והרא"ש בכל גוונן, ולר"ת דוקא בדאית ליה אשה ובנין], וכן אסור לחלוץ או לייבם [ולא הביא בזה מחלוקת רש"י והרא"ש עם ר"ת, עי' ב"ח ודרישה ופרישה ומהר"ח בחידושי הגהות וט"ז, ונפק"מ לדינא] ולגרש ולהקדיש ולהעריך ולהחרים ולפריש תרומות ומעשרות ביום טוב כו', וכולן אם עשאן בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין מה שעשה עשוי, ולכא"ו פסקו מבואר ע"פ הט"ז דיומא קא גרים, וגם ע"פ חילוק הגרעק"א והמנ"ח בין מציאות לחלות, אלא דלכא"ו ע"פ סברת הנתיב"מ דתלוי בתקון האיסור, צ"ע אמאי חל המעשה [ועי' בשו"ע דלא פ' להא דמה שעשה עשוי בזה], ויל"ד לסברת הסמ"ע והש"ך הנה, וע"ש בט"ז, וכבר העירוני בזה לעיל בס"ד, ועי'.

אלא דאחר כל הדברים האלה, אכתי היה מקום להעיר לכא"ו במש"כ הב"ח (אבה"ע"ז סי' כ"ח ד"ה וכתב הרמ"ה) והבית שמואל (שם ס"ק כ"ו) ובחכמ"ש (שם לסעי' ט') ובאבנ"מ (שם ס"ק כ"ב) ובפנ"י (קידושין ו': ד"ה אילימא דאזקפא) בדעת רבנותא מן הראשונים אם כשקידש אשה בריבית קצוצה חלו הקדושין, ולכא"ו למ"ד שמקודשת צ"ע אליבא דרבא דסבר דאי עביד לא מהני, ויש לייסד דאחר שכבר עבר האיסור לא אמרינן אי עביד לא מהני על יתר הפעולות שיעשה בממון זה לאחר מכ"ף.

ושו"מ כדברים הללו על ענין אחר בתומים (סי' כ"ב ס"ק ו', ע"ש) - "אבל אם כבר נעשה איסור ודן לפניו, בקיום הפסק של גוי אין כאן איסור, דעיקר האיסור לעמוד לפניו אפי' דנו כד"ת אסור, וא"כ הוא שכבר עשה איסור, בשביל זה לא יבטל הקנין במה שכבר עבר איסור ואין בו עכשיו איסור, ולא במה דלמפרע עבד איסורא יתבטל הקנין, ואי"ז בגדר כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני". אמנם, התם מיירי

מ"מ אם האיסור תלוי במעשה, ובהבטל המעשה יבטל האיסור, אזי מאי דעביד לא מהני, ואשר לפ"ז ע"כ דלא ס"ל כחילוק הנה' בדעת רבא, דאלי"כ במאי פליגי אמוראי, ודו"ק. ולכא"ו ק' מדברי הרשב"א הנה', דהא ההיא דר"ה דמיייתי דברי רבא המה, וחילוק הנה' בדעת רבא יש לאומרו, וצ"ע.

והנה פ' הרמב"ם (פ"א ה"ג משופר) דהתקוע בשופר של עולה יצא, וא"ת והלא הנהנה בשמיעת הקול, מצוות לאו ליהנות ניתנו (ר"ה ר"ה כ"ח), והגרעק"א (שו"ת, מהדו"ק, סי' קכ"ט) נתקשה (וכה"ק נמי הפר"ח סי' תקפ"ו) דמשמע דהוק' להרמב"ם מצד הנאת הגוף דאיכא בהדיה, ומה העלה ארוכה בהא דמצות לאו ליהנות ניתנו אחר דכשיש הנאת הגוף לא אמרי' מצות לאו ליהנות ניתנו [א"ה]. וד"ו לכא"ו נתון במחלוקת הרשב"א והר"ן (נדרים ט"ו): וכמפורסם, ואולי אפש"ל דס"ל להרמב"ם דגם בזה אמרי' דמצות לאו ליהנות ניתנו, ועי' הערה⁷⁷], ותי' דתרי הנאות איכא בזה, הנאת הגוף והנאת המצוה, ולזה הק' הרמב"ם דכיון דאיכא איסור בדבר נימא אי עביד לא מהני, ותי' דמצות לאו ליהנות ניתנו, ולא נותר כ"א איסור הנאת הגוף, ובעבורו ל"ש לומר אי עביד לא מהני דהא לא מתקן לאוין על ידו, דהרי אף אם לא יצא מ"מ נהנה גופו [אמנם, יעוי' במהרי"ט אלגאזי (פ"ח אות פ"א ג')] דביאר בשופר של עולה דכיון דעיקר התקיעה לשם מצוה היא, ואין כונתו לתקוע לשיר, אם לא המצוה אינו נהנה בתקיעתו כלל, ואם נפסוק שיצא, נמצא שגורמים לו איסור שמעל בהקדש, וע"כ אמר רבא (ר"ה כח). שלא יצא, וכ' דכן מתבאר ברשב"א (יבמות ק"ג:)].

יסוד נוסף יסודו בזה המנחת חינוך (מצוה שס"א אות ה') והגרעק"א (שו"ת מהדו"ק סקכ"ט⁷⁸), ובמהדו"ת סקמ"ה), דרק בלאו פרטי שייך לומר דאי עביד לא מהני, אך בלאו כללי, כגון לא תעשה כל מלאכה דשבת, שאינה חלות אלא עצם פעולת המעשה דאינו רשאי לעשותה, ועל כרחך שאין הכוונה שאין לו כח לעשות, שהרי אם עשה ממילא נעשתה כבר מלאכתו, והבית בנוי והכרם נטוע, אלא פירושו דאינו רשאי לעשות, ומשו"ה לא שייך לומר בזה לכללא דאי עביד לא מהני [ועיין כעין סברא זו בשו"ת נוב"י הנ"ל].

ובזכר יצחק (סי' מ"ו) כ' דעד כאן לא אמר רבא דכל דאמר

74. והמחלוקת, דהנה בנדרים (ט"ו): אר"כ דהאומר הנאת תשמישך עלי אסור, שאין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו, והק' הר"ן מהא דמצות לאו ליהנות ניתנו, ותי' דהיינו לומר שאין קיום המצוות חשוב הנהא, אבל מ"מ אי מתהני גופי' בהדי דמקיים המצוה - הנהא מיקרי, ומשו"ה אמרו ב"ה שם דמודר הנהא מן המעיין טובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה. אולם, הרשב"א תי' דבזה ל"א מצות לאו ליהנות ניתנו כיון שיכול לקיים פו"ר באשה אחרת, ודייקו רבנותא דפליגי על הר"ן וס"ל דאף אי איכא הנאת הגוף בהדי הנאת המצוה אמרי' דמצות לאו ליהנות ניתנו, ועי' בזה בשעה"מ (הל' סוכה), ועי' בחי' המהרצ"ח מש"כ לבאר בפלוגתתם, ועכ"פ אי נימא דס"ל להרמב"ם כהרשב"א דאף שנהנה בשמיעת הקול אמרי' דמצות לאו ליהנות ניתנו, ולא חיישינן להנאת הגוף דאיכא בהדה, מיושב ממילא תמיהת הגרעק"א והפרי"ח אשר למעלה. אמנם, הנה בעצם דעת הרמב"ם בזה, יש לצייץ בהקדים דהנה יל"ה"ב הא דהוצרך לטעמא דמצות לאו ליהנות ניתנו, ולא סגי ליה בטעם דליכא מעילה בקול, וראיתי לבאר ע"פ יסודו של הגר"ח מבריסק (מעילה פ"ח ה"א) דיסוד איסור המעילה הוא משום דין גזל הקדש, ולכן גזרי' האיסור הוה כגזילת ההדיט, ועפ"ז נ' דהא דלקול מראה וריח אין משום מעילה (ר' פסחים כ"ו). הוי נמי טעמא משום דבגדרי גזילה לא חשיב כגזילה, אך בשאר איסוה"נ מסתבר דנותר האיסור, ומהי"ט אמרי' (שם) דמעילה הוא דליכא, אך איסורא אכתי איכא, ועי' לא מהני הא דקול מראה וריח אין בהם משום מעילה, דהא הוא רק סברא דאי"ז חשוב גזל, ועי' הוצרך הרמב"ם לטעמא דמצות לאו ליהנות ניתנו.

ולאור דברי הגר"ח מתבאר שפיר הא דסמך הרמב"ם דין שופר של עולה למש"פ שם באותה הלכה שיצא בתקיעה בשופר הגזול, שאין המצוה כ"א בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו השומע, ואין בקול דין גזל, ומשמע דתרויהו [דבקול אין גזל ואין מעילה] מדין אחד אתו, ועי' להראב"ד בהשגתו שם שהביא ירושלמי (סוכה פ"ג ה"א) דדרשי' "יום תרועה יהיה לכם" - מכל מקום, ובוהו מבואר אף אם יהא בקול דין גזל, ועי' בנו"כ. אלא דבקושיא זו מאי צריך הרמב"ם לבי' הטעמים, ובקו' אחריתא אשר יסודה בלח"מ שם, דכאמור בפסחים (כ"ו). אי דבקול מראה וריח אין משום מעילה, וא"כ אמאי אמרו בגמ' דעולה בת מעילה היא, וכיון דתקע בה נפקא לה לחולין, ומה הק' הרמב"ם מההנהא בשמיעת הקול, והרי ליכא מעילה בקול - נא' כמה תירוצים, וחלקם יבואר בס"ד להלן, ומסתעף פלוגתא אחרונים אם דעת הרמב"ם כהרשב"א או כהר"ן. הטעם המלך (על גליון השעה"מ, לולב פ"ח ה"א) ביאר דס"ל להרמב"ם כהר"ן, וממילא לא היה יוצא דהא הוי מצוה הבאה בעבירה, ועי' הוצרך לומר דאין מעילה בקול, והק' דנהנה בשמיעת הקול בזה שקיים המצוה, ותי' דמצות לאו ליהנות ניתנו [ועי' במנחת ברוך סי' פ"ד שכי' כביאר זה בשם אחרונים].

איברא, שהפרי"ח שם כ' נמי מעצמו כביאר זה, ודחאו מדאמרי' (פסחים שם) דהי"ט דבקול מראה וריח אין מעילה משום שאי"ב ממש, וא"כ גם הנאת קיום המצוה ע"י שמיעת הקול נמי לית בה הנהא ממשית, ולא חמירא מהנאת שמיעת הקול, וכיון לקו' זו באגרו"מ (או"ח ח"א סי' קכ"ו ענף ד'), עע"ד.

ומהרמב"ח (יום תרועה, ר"ה כ"ח). ביאר עפמשה"ב מרן ביתה יוסף (סי' תקפ"ו) דברי הכל בו, דהא דשרי' לתקוע היינו דוקא באדם אחר התוקע לו דאין מעילה בקול, אבל המו"ר הנאה עצמו אסור לו לתקוע, כיון דאו אית ליה הנאה חיצונית מעצם התקיעה, וכמש"כ התוס' (ר"ה כ"ו), ואם תקע מועל כשותה מים בכלי שרת, ועפ"ז מבואר דהא דבקול מראה וריח ליכא משום מעילה היינו כששומע קול כלי שיר שבמקדש ונהנה בשמיעתו, או מריח ריח קטורת אחר שתעלה תמרתו, אך הא דבשופר של עולה מעל היינו בתוקע עצמו דעביד מעשה ונהנה ויש בו מעילה (ועי' מש"כ בדעת הרמב"ם), והרדב"ז (סי' רצ"ז) והמל"מ (כלי המקדש פ"ח סוף הל' ו') כ' נמי מעצמם כחידוש הנ"ל דהא דאין מועלין היינו דווקא בשומע או מריח, או שהיה נר הקדש דלוק והלך לאורו, אך אם ניגן בכלי שיר דהקדש או לקח הקטורת והריח בה או הדליק מנר של הקדש - מעל. אלא שהשעה"מ (יו"ט פ"ה ה"ט) הוכיח לא כן מהירושלמי שהביאו תוס' דסוכה (ג"ן), ומרש"י דביצה (ט"ל), ומהרמב"ם (פ"א משופר ה"ג), ובהגהות הגר"י"ש נטנון [בעל שו"ת שואל ומשיב] כ' דאדרבה מהרמב"ם אפשר להביא ראי' דוקא לסברת הרדב"ז וסיעתו [וכ"כ נמי הכת"ס לאו"ח תשו' ק"ל, עע"ד], וגם שאר הקושיות אפשר ליישב בקל, אך תמה מדברי רש"י (כריתות ב'), שכי' דעל הרחה בקטורת של הקדש אין לא אזהרה ולא כרת, דהא ריח אי"ב משום מעילה, אך בסך בשמן המשחה דאית ביה מעשה יש בו לאו וכרת, וצייץ עוד לתו"י (שייך ליומא נ"ט: ונדפס בדף ס'). דהמריח הדס של הקדש מעל, והניח בצע"ג, ע"ש ובמש"כ עוד בלח"מ הנה', ובקרי"א (מעילה י"ב), ובמעשה רקח (שופר פ"א ה"ג), וברדב"ז (בי' אלפים קצ"א), ובאבנ"מ (בתשו' שבסו"ס, סי' כ"א).

ובשעה"מ (שופר פ"א ה"ג) מכח קו' אחריתא יישב דעת הרמב"ם כהר"ן, אולם במקו"א (לולב פ"ח ה"א) טרח ליישב דעת הרמב"ם אף כהרשב"א, ועי'.

אולם, הנה כבר הבאנו לעיל ד"ל סברת הרמב"ם כהרשב"א, וראי' מעצם קו' הגרעק"א והפרי"ח המובא למעלה, ושו"מ כיו"ב בדברי האגרו"מ שם מראי' אחרת. אמנם, אחר כל הדברים האלה, אף בדעת הרשב"א אין מוכרח שנתכוון לזה, ויתכן לבאר פלוגתתו עם הר"ן הנה' בעוד ענין, דהנה הרשב"א תי' דיכול לקיים פו"ר באשה אחרת, ועי' לא אמרי' בזה לכללא דמצות לאו ליהנות ניתנו, ומוכח דס"ל דהא דאמרי' דמצות לאו ליהנות ניתנו הוא דוקא בדיעבד ולא לכתחילה, אך הר"ן ס"ל דהוי אף לכתחילה ומשו"ה לא ניח"ל ביישוב זה, ותי' דאי מיתהני גופו בהדי קיום המצוה חשיב הנהא ואסור.

ואשר לפ"ז אין הכרח לכל הנ"ל בדעתם דפליגי אם כשיש הנאת הגוף בהדי קיום המצוה אמרי' מצות לאו ליהנות ניתנו, דהא אפש"ל הכרח דבריהם מטעם אחר, והרשב"א לא הוצרך לטעם הר"ן, ומי"מ יתכן דאף הוא ס"ל הכי, ולכו"ע לא אמרי' מצות לאו ליהנות ניתנו בדאיכא הנאת הגוף, ועי'.

אלא דקצת יל"ה"ק על דברינו בדעת הרשב"א, דהנה ביבמות (ק"ג): אמר רבא הלכתא אחד סנדל המוסגר ואחד סנדל שמוחלט ואחד סנדל של עבודת כוכבים לא תחלוץ, ואם חלצה חליצתה כשרה, וביאר רש"י בטעם כשרותה דמצות לאו ליהנות ניתנו, וכי' הרשב"א שם דהא דלכתחילה לא תחלוץ היינו משום דנראית כנהנית מע"ז, אי"ז דלמצוה מאיס סנדל כזה, והביא דיש מפרשים דהי"ט שנהנית שמונת ע"כ לינשא, אך בדיעבד חליצתה כשרה, דאע"פ דעבדא איסורא מי"מ חליצתה לא מיפסלא בהכי, והביא על ביאור זה קו' הרמב"ן דמשמע בר"ה כ"ח. דאילו ניתנו המצוות ליהנות בהן לא הוה נפיק יד"ח, והי"ט דכיון דאם לא יצא הרי לא הנהה וממילא לא עביד איסורא - אמרי' דלא יצא, ואי כה"מ הו"ל למימר דלא יצא כדי שלא תעבור, והרשב"א שתיק ליה, ולכא"ו משמע דאודי ליה, ואי"כ יל"ע בזה כאמור אי נימא דדעת הרשב"א הכא דה"נ רק בדיעבד מותר [ועי' בטור משם הרשב"א באו"ח סי' תרנ"ה, ומש"כ ע"ז וביתר מזה השדי"ח כח"ה כלל צ"ה], וצ"ע [ובעצם הפלוגתא בזה הענין, יעוי' בארוכה בשו"ת חו"ע ח"א עמ' ק"ל בהערה].

75. ושם: "אילו הייתי כדאי להרים ראש נגד רבותינו הקדושים הראשונים הייתי אומר".

76. אך לכא"ו צ"ע כאשר כבר נתנה לו הריבית ומחזירנה לה בתורת קידושין, דכיצד תתקדש הא ל"ה שלו, וכמקדשה בגזל דמי.

77. וילה"ס ע"פ סברת הזכר יצחק דמיתל תלי אי בעינן כוונה למעשה כבהקדש וגרושין ומכר, וה"נ אפש"ל דאין המילה חלה כיון דמצוות צריכות כונה, ותלוי במש"כ שם לענין שחיטה, ועי'.

78. "כי כיון שחותר הערלה מתקנו לאכול תרומה ולשחוט עליו אביו את הפסח" (ר"ח קלו"ז). "ובמדרש הגדה מצאתי טעם לדברי ר"ה דחשיב ליה תיקון גברא במילה, ככחורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם, מה תאנה זו אין בה פסול אלא העוקץ בלבד, כך האבות לא היה בהן פסול אלא הערלה בלבד" (הר"ה בעל המאור שבת ל"ח. מדפי הרי"ף, וכ"ה בכמה מקומות בחז"ל, ר' למשל בב"ר פרשה מ"ו, ושם אי' כן רק על אברהם אע"ה).

79. ואגב, מלשונו הנפלא תלמד דברים ברורים (ויותר ממה שרשום כאן כתבתי לפני במקו"א בס"ד), כמו שסיסוד רבותינו מורי דרך הלימוד וצורתו כדבעי, דגם בדורנו אנו אשר ב"ה אכשר דרא ורבו הספרים [ויודעה מליצתו של רה"י הגר"י צדקה זצוק"ל, שפעם היה מעט ספרים והרבה למדו בהם, ובדור הזה רבו הספרים ונתמעטו הלומדים...], והכל פרוס לפני הלומד כשולחן ערוך, ספרי הלכה לפי נושאים, פנינים ומערכות, מאמרים והערות,

אולם, הנה העירוני לדברי הגרעק"א (בקובץ תשובות הגרעק"א, סי' י"ז, ואינו בנמצא בשאר ספרי התשובות שלו לפנינו, ויש לבדוק המקור [ר' הערה⁸⁰], ובפרט שהוא סותר להדיא את הנמצא לפנינו בתשובת הגרעק"א, וכן"ל) שכ' כהאי לישנא: 'ובעיקר הקושיא אף דהקושיא דשים בה הכל, בכל עת שאני שומע שאומרים כן בשם המפרשים אני מתפלל, דלדעתי אין כאן התחלת סרך קושיא, דדוקא היכי דהמניעה דאין הזמן מוכשר להמצוה כמו לילה זהו מיקרי זמ"ג, משא"כ שבת דאין המניעה דאין עתה זמן המצוה, דוודאי אם כבר עבר ומל בשבת אין חסרון בהכשר המצוה כלל דנעשה כהוגן לגמרי, ולמ"ד ימול ארמאי בוודאי יכול למול בשבת, אלא דמשום איסור שבת שא"א לו לחלל שבת, ממילא א"א לקיים עתה המצוה, זה לא מיקרי זמן גרמא, דעכ"פ אין שום זמן שיהא אינו ראוי להמצוה בעצמותה, ופשוט וברור, וצ"ע.

ושו"ר עוד בסידור היעב"ץ (הלי מילה, סעי' ל"ב) דאם מל בשבת - בשוגג או מזיד - מהני וא"צ להטיף דם ברית, ודו"ק להנ"ל. ובסיומא דהאי עניינא, אציין פנינה נפלאה בהאי פלוגתא דאביי ורבא בעבד מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי מהנו מעשיו, דהנה אר"ל (סוטה ג'). אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות⁸¹, שנא' (במדבר ה') איש איש כי תשטה אשתו, תשטה (-בש"ץ ימנית) כתיב, והרמב"ם (גירושין פ"ב ה"כ) ביאר דהא דשייך כפיה בגט באופנים מסוימים, והוי גט אע"פ שהוא אנוס, דהיינו דכיון שרוצה הוא להיות מישאל, הרי רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מעבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני - כבר גירש לרצונו, ויתבטל מה שאנס עצמו בדעתו הרעה. והביאור, דהכפיה אינה כי אם לשרש ולעקור מתוכו רצונו הרע, ולהוציא לפועל את עיקר רצונו ואת חפצו האמיתי, שהוא קיום רצון השי"ת בשלימות. ואשר לפ"ז ביאר בספר העיקרים (להגר"ש אגור בן הגרעק"א, עיקר אי עביד לא מהני) לדעת רבא דאמר דמאן דעביד מילתא דאמר רחמנא לא תעביד לא מהנו מעשיו מידי, והאי דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא הוא, ד"ל דכיון דבשעת עשיית העבירה הרי יצרו תקפו, והו"ל שוטה אשר דעתו משובשת, ממילא לא מהני, דהא אין מעשי שוטה כלום⁸², ואעפ"כ לוקה - אך לא על עצם העבירה, דשוטה הוי בשעת עשייתה, אלא על שהניח ליצרו להתגבר עליו, וזה גרם לו החטא⁸³.

***

ה

בדין מילה בתוך ג' ימים קודם לשבת והמסתעף

עכ"פ, אחר אשר הראת לדעת שמילה שלא בזמנה אין מלים בשבת, יש לציין הדין במילה כזו בתוך ג' ימים קודם לשבת.

א]. "הפלגה" - מה היא / הפלגה בספינה בתוך ג' ימים קודם לשבת / מצור על עיירות גויים בתוך ג' ימים קודם לשבת / אישתפוך חמימי קודם המילה, ואחר הברית יצטרכו לחלל שבת ולחמם מים - האם ידחו הברית / "זכור את יום השבת לקדשו" - כפה דווקא או אפי' בלב / "היום יום פלוני בשבת" - לקיים מ"ע זכירת שבת / זכירת השבת במשך השבוע.

בשבת (י"ט). ת"ר אין מפליגין⁸⁴ בספינה פחות מג' ימים קודם לשבת, בד"א לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה שפיר דמי⁸⁵, ופוסק עמו ע"מ לשבות ואינו שובת, דברי רבי. רשב"ג א"צ, ומצור לצידן אפי' בע"ש מותר, ובירושלמי (שבת פ"א ה"ח) אין מפרישין לים הגדול לא בע"ש ולא בחמישי בשבת, ב"ש אוסרין אפי' ברביעי, וב"ה מתירין, ואפליגו רבוותא בשיטת ב"ה, התוס' (עירובין מ"ג). פי' דקאי את"ק, וסברי ב"ה דשרי לצאת אף בע"ש, דאל"ה ב"ה היינו ת"ק, אבל הרא"ש (שבת פ"ק סי' ל"ח) נקט דב"ה אדברי ב"ש קאי, ולא קשיא דהיינו ת"ק, דהכי קאמרי - ד"ז דת"ק בפלוגתא דב"ש וב"ה הוא נתון, ואין לומר כהתוס' דב"ה מתירין בע"ש, ואת"ק נמי פליגי, משום דלא שבקינן ברייתא דהכא בבבלי דקא אסרי בה תנאי בתראי, ומסתמא לא פליגי אב"ה, אלא קאמרי דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה, ומ"מ המעיין בדברי הרא"ש (עירובין פ"ד סי' ג') ימצא שכ' כהתוס' שם, וכבר העיר בזה הקרב"נ (שם אות ד), ויישב דבעירובין מיירי לדעת הרשב"ם, אך הרא"ש עצמו סבר כמו שהעלה בשבת, ע"ש.

והמעין יחזה דבגמ' מיתנו לה להאי דינא בסמיכות לדין השכרת כליו לנכרי ושליחת אגרות ביד נכרי קודם לשבת, ומדסמכי להו אהדדי משמע דמשום חילול שבת נגעו בה, איברא, דלאו כל הראשונים סמכו ידיהם והסכימו בדבר זה, וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

התוס' (שבת שם) כ' דאפי' תוך התחום אסור משום שט [ואסור לשוט גזירה שמא יעשה חבית של שייטין], כדמוכח (קל"ט): בההוא צו"מ [ורב הונא ב"ר חיון שמייה, ואמרי לה רב הונא בר' חלוון שמייה] דנכנס לספינה ואמר למינם בעינא, אע"פ שידע שיעבידנו הנכרי בשבת לצד האחר ושם ישמור פירותיו, ואמר רב אשי דהתם היא הערמה על איסור דרבנן, וצו"מ דווקא הוא דשרי ליה משום דלא שייכא בו גזירה דשמא יעשה בלא הערמה, אבל שאר כל אדם שאני, ומשמע דבתוך התחום היה ואעפ"כ נצרך להערמה, הרי שנקטו האיסור משום שמירת שבת.

ועד"ז דאיסורי שבת פירשה נמי רבינו חננאל, אם כי מטעמא אחרנא אתי עלה - דהיינו דוקא בזמן שהספינה גוששת⁸⁶ ואין במים י' טפחים, ומשום גזירת תחומין נגעו בה, אבל למעלה מ"י טפחים לא גזרו, ורבוותא קמאי תמיהו על דבריו מכמה טעמים, הרי"ף (ז' מדפ"ה סי') הק' דלדבריו הו"ל אין מפליגין בספינה

קטנה, דהא דרך העולם דבמים שאינם עמוקים י' טפחים אין מפליגין בספינה גדולה, ומדנקט ספינה סתם משמע דלא חילק תנא בזה. ותו, דא"כ מ"ש ג' ימים - אפי' טפי נמי, דכל השבוע יאסר ליסוע כדי שלא יעבור בשבת על איסור תחומין. ועוד, דלדבר מצוה נמי יש לאסור כיון שהעמידו חכמים דבריהם במקום עשה, כדתנן (פסחים צ"א): דאונן טובל ואוכל פסחו לערב, אבל לא לקדשים, ובגמ' (צ"ב). אמרו דגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת, אך גבי תרומה וקדשים העמידו דבריהם כיון דהוי עשה לבדו [ולכא' תרי קו' בתרייתא אפשר להק' נמי ע"ד התוס' שביאר האיסור משום שט], והרשב"א הוסיף להק' ע"ד ר"ח מהירושלמי הנו' דבהדיא אי' שם דאין מפרישין לים הגדול, והוא ודאי הוי למעלה מ"י טפחים [ועי' או"ז (הל' ע"ש סי' ג') שכ' להציל לר"ח, די"ל דס"ל דאיסור תחומין מדרבנן הוא אפי' למהלך ברגליו, והכא - דקא יתיב וספינה ממילא אזלא ע"י מיא דקא ממטו לה - הרי אף מדרבנן ליכא איסורא כ"א משום מראית העין, ואיסור זה אינו שייך כ"א בתוך ג' ימים קודם לשבת].

ומאחר עלות כל הקושיות האיר הרי"ף לסוגיין באור וביאור חדש, דהוי משום ביטול עונג שבת, דכל ג' ימים הו"ל שינוי וסת מנענעו הספינה, כדכ' יחוגו וינועו כשיכור, ולא יכלי למיעבד עונג שבת, ומשו"ה לדבר מצוה שרי, דכיון דהשתא נזדמנה לידו אין לו לחוש לעונג שבת העתיד, דהא קי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה, כדאי' בסוכה (כ"ה), ועע"ש (מ"ד): דאסור להלך בע"ש יותר מג' פרסאות (י"ב מיל) דמבטל לעונג - שלא ימצא מה לאכול בשבת, ומה"ט נמי אין צריך על עיירות גויים פחות מג"י קודם לשבת כדאי' בשבת (י"ט), דכיון דאית להו טירחא ופחדא דליבא לא יהנו מאכילה ושת"י, אך לבתר ג"י פרח פחדייהו ומענגי לשבת כראוי, והביאו הרא"ש בסתמא בלי להזכיר ממי יצאו הפנינים האלו, וברמב"ם (פ"ל משבת ה"ג) פ' דאין צריך על עיירות גויים פחות מג"י קודם לשבת, "כדי שתתיישב דעת אנשי המלחמה עליהן ולא יהיו מבוהלים וטרודים בשבת, ומפני זה אין מפליגין בספינה פחות מג"י קודם השבת כדי שתתיישב דעתו עליו קודם השבת ולא יצטער יותר מדאי", ובגמ' הביא תשו' הרמב"ם דלא נאסר אלא במים המלוחים אשר בהן יארע ביותר הצער והבלבול והקיא, אבל בנהרות מותר [ועי' היטב בכס"מ בשם תשו' הרמב"ם, וצל"ע]. וע"ע במרדכי (רמז נ"ר) שכ' הטעם כהתוס' דהיינו משום שט, ושם (רמז ר"ח בהגה"ה) הביא מראבי"ה ד"א דדוקא ביים הגדול אין מפליגין לדבר הרשות, משום שינוי הוסת.

אולם בעה"מ (ז' מדפי הרי"ף) ביאר בטעם אחר, דכל ג"י קודם לשבת קמי שבתא מיקרי⁸⁷, ומשו"ה אין לו להכניס את עצמו

ליקוטים הארות וחבורות, אי"ז פוטרונו כלום מעמל התורה לבדוק ולחקור בעיין בדברי חז"ל והראשונים ולדקדק בלשונותיהם, אשר דבר מדבריהם לא נפל ארצה, ולא נשמט מתחת קולמוסם בהיסח הדעת, ובזה להגיע אל הידיעה האמיתית בעיין ובקיאות, ולא כאותם אשר במקום לעיין בדברי הראשונים חוקרים כל הזמן ככוונת האחרונים, ומנסים ליישבם בכל דרך, ומפליגים ודנים בדבריהם ומדקדקים בהם, ובזה מושכים זמנם, ואינם רוכשים הבקיאות הנצרכת בתלמוד וראשונים, וכפי אשר זקקו על כך כבר מגדולי ראשי הישיבות זיע"א, כהגרא"מ שך והגר"ש רוזנבוסקי זצוק"ל, ומפסידיים העיין האמיתי ע"ד אשר לימדונו בעבר לדקדק בכל דבר, וכמו שהיו לומדים בישיבות בדור העבר בארצות אשכנז ובארצות המזרח, וכפי אשר ידוע שהיה דרכו של הגר"ע עטייה זצוק"ל שהיה מרגלים בשיעוריו בישיבה בדרך הלימוד, ומתעכב למה הוסיף רש"י תיבת 'כלומר', דהרי בזה משמע שרצה למנוע הבנה אחרת שתתכן בזה, ומי"ט לא סגי להו לתוס' בת' קמא דהוצרכו לבטרא וכיו"ב, וכך קנו תלמידיו להישירות האמיתית בפלפול אמת להבנת דברי הראשונים וכוונתם עד מקום שידונו מגעת [ולא אמנע מלהזכיר את אשר שח הגר"י אבא שאול שליט"א (אחיו של מורינו הגר"ב זצוק"ל), ששאלו פעם למרן הגר"ע עטייה אודות מה שזכה לכין מעצמו הרבה לסברות הראשונים, ויענם בנועם שפתותיו: כשהולכים ברחוב הראשי פוגשים אנשים, כשהולכים בסמטאות לא פוגשים כמעט אף אחד...], אם כי אפשר לראות גם בדברי המלקטים והאחרונים אך רק בתור מראה מקום למי שאינו יודע היכי תמצא, ולזה יבדוק אם סברתו המצא תמצא באיזהו מקומין, וכאשר ימצאנו יעיין במקורו בדקדוק [ודו"ק היטב בענין זה במש"כ בנועם קולמוסו, רבינו הרי"ח הטוב בפתיחת שו"ת רב פעלים, דרך חכמי הספרדים לתור ולדרוש מכל הספרים ראשונים ואחרונים ואחרונים האחרונים כל אשר תשיג ידם, כדי לברר ההלכה בתשובתם, ועליהם נאמר יפצו מעינותיך חוצה, אך הדגיש דהיינו אחר לימודו, כדי להבחין אם יש עוד חכם שכתב והעלה כסברתו, ונמצא הדין נפסק ע"פ שנים, או למען מצוא סברא חדשה אשר לא הרגיש בה].

וודאי שהפלפול הוא דבר הנצרך לחדודי שכלו וכושר הבחנתו לדמות מילתא למילתא, לקרב הקרוב ולהרחיק סברא הרחוקה, ופלפול התלמידים הוא א' מקניני התורה כדאי' בפ"ו מאבות, ובשלהי הוריות י"ד: חד אמר סיני עדיף וחי"א עוקר הרים עדיף כו', הי מינייהו עדיף, ר"ז חריף ומקשה (וע"ש רש"י חריף ומקשה מתוך פלפול יתירא דהוה ליה), ורבה בר רב מנשה מתון ומסיק, מאי, תיקו, אך בד"א בפלפולי אמת כעיקר צורת הלימוד שהוא בדקדוק לשונות חז"ל והראשונים, והמדקדק באמת להבין דבריהם ומתייגע בהם ודאי יעזרו השי"ת ויגיע לחקר האמת, ויפלפל כא' האחרונים וידלה חידושים מתוקים מבאר המים חיים דרבוותא, ובתר הכי כשיפתח ספרן של צדיקים אחרונים יראה שכיוון להרבה מדבריהם כפי אשר יחננו השי"ת, וישכח מרגנתא דלית בה טימיה, ותנוח על ראשו עטרת כתר תורה, וידיו רב לו בלחמתה של תורה, דקרו ליה ועני וידע לאלהודור סברא, ויגעת ומצאת תאמין, וודאי שכל גדולי האחרונים טרחו ופלפלו בדברי הראשונים, ולא סבכו תדיר סביב ספרי האחרונים, אלא טרחו בעין שכלם לפלפל ולבאר בעוד האבן גדולה ע"פ הבאר, ולא שתו מיד פניהם אל ספרי האחרונים לראות הביאור בלא עמל ועל מי מנוחות יתנהלו, ובכך זכו אף הם להיות מן האחרונים ולעמול ולגדול בתורה.

80. והוא קובץ נדיר שנדפס כמד' בשנת תשכ"א, ואינה אותו ה' לידי באחד מבתי הכנסת המפורסמים פה בב"ב, ושם בספר לא מובאים פרטים, אלא: "ספר זה כולל תשובות וחידושים מהגאון הנ"ל אשר אינם נמצאים בשום מקום אחר, והם נדפסו רק פעם אחת מקודם, ומפני שאינם בנמצא הדפסונו עוד הפעם למען הרבצת תורה בישראל", ואבקש מכל היודע פרטים אודות האי ספרא שיודיעני.

81. ור' בס' העיקרים (הקדמון, מאמר ד' פכ"ח) דרוח השטות היינו מחשבות כפירה בא' מיסודות ועיקרי הדת.

82. וכיסוד זה ע"י שו"ת אחיעזר (ח"ג סי' ס"ה ד"ה ואולי) שכ' שאף באדם החוטא במזיד הרי הוא נחשב כעוור, והמכשילו עובר בלפני עור, כיון שרוח שטות מובילתו למעשיו.

83. ונראה לומר דיסוד זה רמזו בקרא (דברים כ"ט י"ז) "פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פנה היום עם ה' אלהינו ללכת לעבד את אלהי הגוים ההם פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פנה היום עם ה' אלהי הגוים ההם", דהיינו שהתביעה היא על פניית הלב, על הנטיה לדרך המסוכנת, הפסולה, הרצון שעל ידו ישלש בו רח"ל יצרו הרע, יכניס בו רוח שטות, ויצודנו למדחפות.

והיינו הא דסיים קרא בזה, ואמר: "פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה", לומר לך: התביעה על השורש היא, שהשורש לא יאיר רקוב, "כי משורש טוב לא יצא דבר רע" (עי' רמב"ן), והה"ד (ישעיה נ"ה ז') "יעזב קשעו דרךו ויאיש און מְחֻשְׁבֵּתָיו וְיִשָּׁב אֶל ה' וְיִרְחַמְהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יִרְבֶּה לְסֻלּוֹת", ולא כתיב "יעזוב רשע חטאו", אלא "דרכו" דייקא ו"מחשבותיו" דייקא.

84. [מפרישין מן היבשה לים, וזהו לשון הפלגת ספינה ע"ש שמפליג עצמו מן היישוב, ומרבינו יעקב שמעתי בעירובין שאמצעיתו של ים נקרא פילגוס, ואף בל' לעז פילג"א (רש"י כאן), כשהיא מתרחקת משפת הים ונכנסת באמצעו קרי הפלגה ל' פלגי מים (פי' הרע"ב לעירובין ד' א)].

85. אמנם לענין מלחמה ומצור על עיירות של נכרים (דאסור נמי ג' ימים קודם לשבת כמבואר בגמ' כאן), לא מצינו בבבלי חילוק בין מלחמת מצוה למלחמת הרשות, אך בירושלמי (שבת פ"א ה"ח) אי' להדיא להתיר בדבר מצוה, וכ"ה להלכה (טור סי' רמ"ט סעי' א'), והשו"ע לא הזכיר דין מלחמה בזמן זה, ויעו"י היטב ברמב"ם וכס"מ ולח"מ (שבת פ"ב הכ"ה) וברמב"ם וכס"מ ורדב"ז (מלכים פ"ו ה"א), ודו"ק.

86. ע"י רש"י גיטין (ז') 'גוששת בקרקע שאין המים עמוקים'.

87. וכתב החי"א (שבת כלל א' ס"א, וכע"ז בבא"ש פ"ב לך לך ס"ח וס"ב ע"ש, וע"ע בשל"ה למס' חולין פרק תורה אור ד"ה נחזור לענין) דקדושת השבת נמשכת לכל יום, כי הוא המרכז האמצעי שכל ימי השבוע יונקים ממנו, ימי אב"ג נקראים אחר השבת, שמקבלים קדושה משבת העבר, וימי דהו' נקראים קודם שבת לפי שהם מושפעים ומקבלים קדושה משבת הבא, וע"כ ההולך במדבר וכיו"ב וא"י מתי שבת, מונה ז' ימים מיום שנתן אל לבו ושכחו - 'והטעם, לפי שקדושת שבת מתפשטת בכל יום, ולכן כל יום שישבות מ"מ יש בו מקצת קדושת שבת', ויסוד הדברים מתבאר כבר בגיטין (ע"ז). חד בשבא ותרי ותלתא - בתר שבתא, ארבעה וחמשה ומעלי שבתא - קמי שבתא, וע"ע רש"י (פסחים ק"ו). לענין הבדלה עד יום רביעי - "אבל מיום רביעי ואילך גבי שבת הבא מתחשב" [ועי' מנ"ח מצוה ל"א אות י"ז שנסתפק בדין מאן דלא אבדיל במוצש"ק ובליל ב' היה יו"ט, האם ימתין ויעשה הבדלה אחת במוצאי יו"ט, או י"ד דיבדיל בליל ב' אף שהוא יו"ט, מלבד ההבדלה דמוצאי יו"ט שלמחרת משום דשהוי מצוה לא משהינן, וסיים בדבר המתאים אף לכאן: "ואין כאן מקומו להאריך, וכתבתי רק להזכיר"].

להתיר, ואין מחמיצין את המצוה" [ועי' היטב בשו"ת דבר אברהם (ח"ב סי' א')].

ומתחילה היה נ"ל דאפשר ל' כן אף בדעת מרן, אשר למרות שהביא דברי התשב"ץ פעמיים ב"י (בבד"ב), מ"מ בשולחנו הערוך לא הזכירו כלל, ולא הכריע להדיא כדבריו, אמנם מוהר"ר עייאש (בס' בית יהודה, וציינו הכה"ח ס"ק ל"א) נקט דכיון דמרן העתיק כן בבד"ב, הכי קיי"ל הלכה למעשה, ולזה הסכים רבו [ועי' בדבריו תשובות בשם רבו להשגות הש"ך].

וכיו"ב ראיתי דברי רבינו החיד"א (ברכ"י ליו"ד סי' רס"ב ס"ק ב') דפסק דאע"ג דהאידין אין רוחצין, מ"מ כיון דיום ג' הוא בשבת, ואיכא סכנה שיבוא לידי חילול שבת, אין מלין בחמישי, וה"ה שאין למולו ביום השישי, דכל ג' הימים הוא בסכנה (ר' בזה לעיל), ונקיטי' להחמיר שאין למולו ביום ה' וביום השישי כמנהג שכתב הרב כנה"ג. וכן ראיתי בחסד לאלפים (למוהר"א פאפו בעל פלא יועץ, כאן סעי' ג'), וכיו"ב ראיתי בס' נהר מצרים (למוהר"א בן שמעון זלה"ה ראב"ד מצרים לפני מאה שנה, ח"א יו"ד הל' מילה סעי' י') שהמנהג פשוט במצרים שלא למול מילה שלב"ז בחמישי ובשישי, ושכ"ה ג"כ מנהג אר"צ כמש"כ במכשירי מילה (פ"ב אות ט'), וכן עשינו כמה פעמים להחמיר בחמישי ובשישי, ואין לשנות, וע"ע כה"ח (שם), וכן המנהג אצלנו, וכמדומה שכן נהגו קהילות הספרדים להחמיר בזה [ועי' באשל אברהם (להגאון מבוטשאטש זלה"ה כאן) ד"טוב ליהרר לכתחילה, וכן נוהגים]].

אולם הַשְׁפֵּל וְיָדַע ש' בראשון לציון (לבעל האוה"ח הק', בסוף הספר בח"י הל' מילה) דדווקא אם נדחה מחמת התינוק, שחלה ונתרפא, אז אין למולו בחמישי ושישי, דכבר פקע מיניה מילה בזמנה, אבל אם נדחה מחמת הזמן, כגון שנולד בבין השמשות, חשיב כלא הגיע זמנו למול, וכשהגיע יום חמישי וראוי למול הוא כמילה בזמנה, ומלין בו ביום. וכ"ה ג"כ בקרב"י (על הרא"ש, שבת פ"ט סי' ח' אות ה') משום ספק ספיקא, ספק זמן מילתו היום, וספק לא יחללו עבורו שבת ביום הג' למילה, יום השבת, ועע"ש, ויישבו עפ"ז לקו' הש"ך גבי ביהשמש"ש, יעו"ש.

ובתוך ג' ימים ליו"ט, ר' דברי החיד"א (ס' מראית העין, ליקוטים, סי' ח' אות ב') שהתיר, ושכן הסכימו עמו כמה חכמים להתיר, וע"ע בשו"ת רב פעלים (ח"ד יו"ד סי' כ"ח): "בענין מילה שלב"ז ביום הושענא רבא, וכן ביום ששי של פסח וביום ערב שבועות, היה המנהג פשוט פה עירנו בגדאד יע"א שלא למול, אך קודם ט"ו שנה נהגו למול, שכן הורה להם מוה"ר נר"ו מחמת שראה להגאון חיד"א ז"ל בשו"ב יו"ד סי' רס"ו אות ח' שהביא מן הרב זכרון יוסף סי' כ"ד מילה שלא בזמנה יכול למול ביום הו"ר, ואין לחוש שיום ג' הוא יו"ט שני, דלא אסר הרשב"ץ אלא כשיום ג' שבת... עד כאן בדבריו... ואנא עבדא אחר איזה שנים ששמעתי זאת רציתי לערער ולבטל מנהג החדש, כי הגם שכך כתב הגחיד"א בשם זכרון יוסף... עם כל זה מאחר שהיה המנהג פה קודם שלא למול, אין ראוי לשנות המנהג בזה, ומה גם הגחיד"א ז"ל רק העתיק דברי הרב זכרון יוסף, ולא גילה דעתו והסכמתו בזה, וכבר הוא כתב כל דבר שהוא מעתיקו בספריו ברכ"י ומחז"ב ואינו מגלה דעתו בפירוש לענין הלכה, אין להוכיח מזה על הסכמת דעתו כלל... אך אח"כ חפשי וראיתי להגחיד"א ז"ל עצמו בספר מראית העין בלקוטים... ועל כן בראותי דברי הגחיד"א ז"ל כאן בהסכמתו להתיר, וכתב שהסכימו כמה חכמים להתיר, נמנעתי מלערער בזה, והנחתי מנהג החדש כמו שהוא, ונמצאו למדין מדברי הגחיד"א ז"ל להסכמתו היא להתיר גם אם יום ג' הוא יו"ט ראשון... ברם כ"ז הוא ביו"ט, אך לענין שבת אין למול מילה שלב"ז לא ביום חמישי ולא ביום שישי, וכן המנהג פשוט פה עירנו יע"א עד עתה, ואין לזוז מזה". וכן ראיתי שהסכים

אונקלוס 'והוה ביומא תליתאה כד תקיפו עליהון כאביהון, הרי שביום הג' למילה מתחזקים הכאבים, וכ"ז נמי מל' הפרדר"א (פכ"ט), ע"ש, וכן נראה עוד להוכיח מלשון הרמב"ם (שבת פ"ב הי"ד, וכ"ז עוד בדבריו בהל' מילה פ"ב ה"ח) "וכן מרחיצים אותו לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי למילה בחמין שהוחמו בשבת מפני הסכנה", והזכיר דווקא שלישי, וכ"מ ל' הראב"ד (הל' שבת שם) "נ"ל שאין מחממין לו חמין אלא ע"י גוי חוץ מלאחר המילה וביום השלישי", וכונתו לאפוקי לפני המילה, אבל בשני אף הוא מודה לאסור, וכן ביאר במג"מ (שם) בדעת הרמב"ם - "ונראה מדברי רבינו שביום שני אין מחממין, ובאמת בגמרא לא הוזכר אלא יום שלישי ואחר מילה שר"ל בו ביום, וכן דעת קצת מפרשים ז"ל".

אולם, אי"ז מוסכם, עי' רשב"ם (בפ"י לתורה שם) 'אז היו כואבים מיום ראשון ושני, וכן בעלי התוס' (בדעת זקנים) הק' מדוע המתין בני יעקב עד יום הג' למילה, "דאין לומר שהיו כואבים יותר ביום הג' מביום הא' וב", וכע"ז בחזקוני שפ"י כן בכונת אונקלוס נמי, ע"ש. ועי' רש"י (שבת פ"ו). דאף ביום ג' מסוכן הוא, ומתבאר נמי דהשלישי לאו דוקא, אלא קמ"ל דאף בשלישי כואבים מהמילה, ושור'ר כן להדיא בפ"י הרע"ב (שבת פ"ט מ"ג) דאף ביום ג' מסוכן הוא, וכ"ש ראשון ושני. וכ"ה ברוקח (סי' ק"ח) ובס' האגודה, וכ"כ הראב"ן (סי' ש"ע) ובס' האשכול (הל' מילה) ובס' המנהיג (הל' מילה) ובס' העיטור (הל' מילה), וכן מבואר בשו"ת תמים דעים (סי' ע"ח) משם תשובת "הרב רמב"א אל החכם הכהן הגדול רבינו יהונתן נ"ע" דהדעת נוטה שגם בשני יש סכנה, כי כ"ז שהקטן לא נתרפא ממילתו יש בו סכנה, ורפואת המילה זהו רחיצתו, כי הרחיצה מעדן את הבשר ומורך אותה, וביום הראשון אף ת"ק מודה, והר"י מלוניל עצמו כ' דראב"ע ורבנן פליגי ביום ג', אבל בא' וב' ודאי מסוכן הוא ולכו"ע שרי, וצ"ע דיש חולק וסובר דדווקא ביום הג' שרי דאז יותר חולה הוא, "ואין אלו אלא דברי נביאות".

עכ"פ בין להתשב"ץ ובין להט"ז, אין מלין בחמישי. אמנם, הש"ך (סי' רס"ו ס"ק ח"י) הבי"ר להתיר מדאמרו בשבת (י"ט. ונזכר לעיל) דאין איסור ההפלה בספינה ג"י קודם לשבת, כ"א במפליג לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה שפיר דמי, ומילה ודאי דבר מצוה היא, ועוד דלמ"ד דגם ביום א' וב' מסוכן הוא, וע"כ אין למול אף ביום ו' (ר' שם המקורות שהביא), היאך יפרנסו הא דתנן (קל"ז). דקטן נימול לח' לט' ול' ול"א ולי"ב לא פחות ולא יותר, הא משכחת לה אפי' ט"ו היכא דחל ב' ימים טובים של ר"ה בג' וד' דהו"ל י"ב, ובה' וו' ושבת אסור למולו, ונדחה ליום ראשון, "אלא ודאי דאפילו מילה שלא בזמנה שרי ביום ה'... וכן נראה עיקר", ועי' א"ר (או"ח סי' רמ"ח ס"ק ה'), וביו"ד סי' רס"ו).

ובמג"א (או"ח סי' של"א ס"ק ט') נמי יצא להתיר מאחר דבזה"ז אין רוחצין כלל [עי' שו"ע שם סעי' ט': "בזמן חכמי הגמרא אם לא היו רוחצין את הולד לפני המילה ולאחר המילה וביום שלישי למילה במים חמין - היה מסוכן, לפיכך נזקקו לכתוב משפטו כשחל להיות בשבת, והאידין לא נהגו ברחיצה כלל, ודינו לרחוץ בשבת אם רצו, כדין רחיצת כל אדם", אמנם עי' בדברי הרמ"א: "ובמדינות אלו נוהגים לרחצו לפני המילה בחמין שהוחמו מאתמול, ולאחר המילה במוצ"ש, וכן אם היה יום ג' למילתו בשבת ורואים שיש צורך לרחצו, מכינים חמין מבעו"י ורוחצים אותו בשבת", ועי' כה"ח (ס"ק ס"ה)], ולא שכח שיחללו עליו שבת, ו"אין להתרשל בדבר מצווה", וע"ע בגליון מהרש"א (יו"ד סי' רס"ב לסעי' ב') שהביא מתשו' הראנ"ח דמלין אף ביום חמישי ולא משהים כדעת הרשב"ץ, אלא "כל שמשעה עושה איסור, ולדעת הראב"ד עובר בכל יום בכרת", ולזה ההכרע נראה דנטה המשנ"ב (שם ס"ק ל"ג) שצ"ע פלוגתת התשב"ץ והש"ך והמג"א הנו', "וכן הסכים הא"ר

לסכנה - כגון הפלגה בספינה או מצור על עיירות נכרים או לצאת למדברות וכל כיו"ב - משום דנראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין דבר העומד בפני פקו"נ⁸⁶.

אמנם הנה נסתפק הר"ן (נ"ג. מדפי הר"ף) - "היכא דאיכא חמימי לרחוץ קודם מילה, ואישתפוך הנך דלאחר מילה, בכה"ג הוא דאיכא למידק אי אמרי' תדחה מילה, כיון שאם נימול נצטרך אח"כ לחלל את השבת במכשירין, או"ד השתא מיהת בדין מהלינן, ובתר הכי פקו"נ הוא שדוחה את השבת", וצ"ע להרמב"ן שמוחר למול, "שאין למצוה אלא שעתה, ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת, דבתר הכי פקו"נ הוא דדחי ליה ולא מכשירי מילה", והר"ה בעה"מ והרשב"א פליגי וסברי שתדחה מילה מפני שבת, ע"ש ראיותיהם לשני הצדדים, ודברי הר"ן ע"ז, וע"ע מה שהאריך בזה מהר"י טייב זלה"ה בערך השלחן (סי' של"א ס"ק ט') [ור' הערה⁸⁶].

ונתקשה הקה"י (שבת סי' ט"ו) בדעת הר"ה, דהרי בנידו"ד גבי ספינה משמע דסבר דהוי איסור דרבנן, דאי הוי דאורייתא לא הוה שרי בדבר מצוה, והיה אסור גם קודם ג' ימים הסמוכים לשבת מלפניה, אולם מההיא דמילה הנו' משמע דס"ל דהוי דאורייתא, שהרי בכח איסור זה פסק לבטל מצות מילה בזמנה, ותי' [ו"בכת"י שלי מלפני כמה שנים כתוב שכן השיב לי גאון אחד, וכעת איני זוכר מי השיב לי בזה"] דעיקר החילוק הוא בין קודם השבת לשבת עצמה, דקודם השבת אכתי לא חייל עליה חובת שביטה ושמירה, וכשעושה מעשה שע"ז היא מוכרח לעשות מלאכה בשבת מחמת פקו"נ, אי"ז בגדר מחלל שבת אלא שהוא רק גורם לזה, אבל כשכבר חל השבת, ונתחייב היום בשביטתו, אזי כל מעשה שיעשה אשר מחמתו היא מוכרח לחלל שבת הו"ל כמתחיל עתה את ענין חילולו, ואינו אנוס עכשיו כ"א עושה את האונס, ומשו"ה הוי איסור גמור ואסור אף במקום מצוה, ועע"ש פלפול נחמד ונפלא עפ"ז.

ב]. מילה שלא בזמנה ביום חמישי / מילה שלא בזמנה ביום שישי / מילה שלא בזמנה בתוך ג' ימים קודם יו"ט / עיקר כאבי המילה - ג' ימים ראשונים או רק ביום השלישי / רחיצת התינוק לפני ואחרי המילה וביום ג' למילתו.

והנה בשו"ת התשב"ץ (ח"א סי' כ"א) הסיק כהר"ה דטעמא הוי כדי שלא יחלל שבת, ולמד מזה לאסור למול את הגר או תינוק שלא בזמנה - שחלה ונתרפא⁸⁷ - בחמישי בשבת שלא יצא יום ג' למילתו בשבת, ויצטרך לחלל עליו שבת, אלא "ממתנין לו עד למחר", ובכ"י (בבד"ב כיו"ד סי' רס"ב) נקט משם הרשב"א שלא למול בחמישי, "וכתבתי טעמו בס' רס"ח", אמנם להלן (סי' רס"ח) בבד"ב הביא כן משם הרשב"ץ, והטעם כמבואר לפנינו, וכבר כתבו השכנה"ג (סי' רס"ב) והברכ"י (או"ח סי' רמ"ח ס"ק א' ויו"ד סי' רס"ב ס"ק ב') דט"ס הוא הציון להרשב"א, וצ"ל הרשב"ץ, אמנם הטי"ז (יו"ד סי' רס"ב ס"ק ג') צ"ע שהב"י בבד"ב הביא מהרשב"א לאסור מילת תינוק שלא בזמנו בחמישי, "לפי שביום הג' יש צער לנימול ואין לגרום צער ביום השבת, ולפ"ז נראה כ"ש שאין למולו ביום ו' דאיכא צער טפ"י, וכבר העיריהו הברכ"י (שם), והגרעק"א הבי"ד עה"ג) שלא נמצא כטעמו בכ"י - דהוא משום חסרון עונג שבת, ועוד דמל' הרשב"ץ מוכח להדיא דמלין ביום ו' [שהרי כ' דביום חמישי "ממתנין לו עד למחר"], ורק בחמישי אין מלין.

[וביסוד הפלוגתא העומדת לפנינו לגבי המילה ביום השישי, יש לציין דעל תושבי שכם אחר מילתם בציווי בני יעקב, כ' (בראשית ל"ד כ"ה) "ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים", ור' שם באבן עזרא דהשלישי לעולם קשה - שהוא חצי המרובע, ומבואר דדוקא ביום הג' היו חלושים, וכן מתבאר נמי בתרגום

86. ושמא י"ל דהיינו טעמא שציוהו רחמנא זכור את יום השבת לקדשו, דיש לזכרו כל השבוע משום שבכל זמן יש הארה והשפעה משבת, והוא יסוד מצות זכירה, ועי' [ואם בעינן זכירה בפה או דסגי בזכירת הלב, עי' באורך בשד"ח (כללים ח"ב מער' הזי"ן כלל י"ג), ועי' עוד בכה"ח (סי' קל"ב ס"ק כ"ו) משם שער הכוונות וסידור הרש"ש מה יכוין כל יום באמרו היום יום פלוני בשבת, ושעצם מניינם כן הוא קיום מ"ע דזכור את יום השבת לקדשו [ועי' בשל"ה שם ד"ה ודברים אלו, שהביא זה מקור מהמכילתא], וסיים: "וביום השבת א"צ לומר היום יום וכו' כמ"ש היפ"ל, וכ"מ מדברי האר"י ז"ל, וכן עמא דבר, וכן ביו"ט אין אומרים, דיש לו קדושה מצד עצמו מבחי' פרצוף הזמנים כידוע ליודעי ח"ו", וע"ע בהקדמה לס' נוטריקון מהפמ"ג, ובח"ס (שמות י"ב ב'), ובשו"ת דברי יואל (או"ח סי' ט"ו)].

88. אלא דלכא"ו יל"ע בזה לל' הרוקח (סי' קצ"ז): "והא דאמר ג"י משום דאמר' בניטין בפ' מי שאחזו (ע"ז). ד' וה' ומעלי שבתא כשבתא, והא דאמרין בג' ימים לפי שכשירד מעי' מתהפכין עליו, ונפשו קצה עליו מרעש גלי הים, אבל מג"י ואילך אינו מוסיף שהוא רגיל בכך", ולכא"ו צ"ב דארכבה אתרי ריכשי, ואמר ב' טעמים לאיסור דווקא בתוך ג"י, ונראה כוונת דבריו כדעת הר"ף דהאיסור הוי משום ביטול עונג שבת, אלא דס"ל טעם לאסור בזה וחובתו לשמור בחול על עינוגו בשבת העתידה, דהא הוי משום דג"י אלו מיקרו קמי שבתא, ומיוחסים לשבת העתידה לבוא, ואח"ז הבהיר חסרון העונג שבספינה, אמנם אכתי ילה"ב סו"ד "אבל מג"י ואילך אינו מוסיף שהוא רגיל בכך", דמה מוסיף זה, הא אף אם היה מוסיף הוה שרי כיון דלא הוי בכלל הימים המיוחסים לשבת מלפניה, וצ"ע.

89. ובהיום אין נפק"מ בזה לחלק מהדעות, אף במקום שאין להשיג עוד מים חמים, עי' שו"ע (או"ח סי' של"א סעי' ט'): "בזמן חכמי הגמרא אם לא היו רוחצין את הולד לפני המילה ולאחר המילה וביום שלישי למילה במים חמין - היה מסוכן, לפיכך נזקקו לכתוב משפטו כשחל להיות בשבת, והאידין לא נהגו ברחיצה כלל, ודינו לרחוץ בשבת אם רצו, כדין רחיצת כל אדם", אמנם עי' בדברי הרמ"א: "ובמדינות אלו נוהגים לרחצו לפני המילה בחמין שהוחמו מאתמול, ולאחר המילה במוצ"ש, וכן אם היה יום ג' למילתו בשבת ורואים שיש צורך לרחצו, מכינים חמין מבעו"י ורוחצים אותו בשבת", ועי' כה"ח (ס"ק ס"ה).

90. עי' בפתחי תשובה (יו"ד סי' רס"ו ס"ק ט"ו) משם התפילה למשה.

91. ועי' בש"ך (יו"ד סי' רס"ו ס"ק ח"י) שהזכיר דדעת הרמב"ם בפיהמיש היא דביום שני נמי מסוכן הוא, ועיינתי בפהמיש, ובעניתי לא מצאתי הכרח גמור בדבריו, דז"ל: "כי היום השלישי קשה למהול, כי הלחות ניגרות ויורדות ומתהוה מהם חבורה וירבו המכאובות", והן אמנם דמלשונו "ירבו המכאובות" משמע שכבר היו, אלא דמתרבים ביום הג', אך לכא"ו צ"ל דכוונתו שמתרבים ומתחזקים ביום הג', ולכן אז צריך לרוחצו יותר והוי פקו"נ, וההכרח לזה הוא כדי שלא יסתור פירוש הרמב"ם למה שכתב בהלכותיו כאמור למעלה, ועי' בזה.

92. ועע"ש משם תשו' דבר שמואל (למהר"ש אבוהב זלה"ה, סי' קצ"ב) ד"כ"ש שאין להשהות לרצון קרוביו ואיזה הנאה, דאילו היה שרי, לא היה ס"ל לרמב"ם דמלין ביו"ט שני מילה שלא בזמנה.

[וראו לציין מה שלא משיתים אליו לב כ"כ, והוא דבמקום הטלפון הנייד (לא הסלולרי) הרגיל כיום בבתים, ראוי לקרוא שבתות בחודש ה' להריונה שיחליפו עכ"פ לטלפון נייד, דבזה יש כמה חילול שבת פחות, כהדלקת האור וגרמא דתניבת המספרים, אם יצטרכו להזעיק אמבולנס שיקחנה לביה"ח ללידה, והחכם עיניו בראשו].

***

1

בפטור אשה במילת בניה, ובהמסעתף לפטורה במצות עשה שהזמן גרמא

עכ"פ הראית לדעת דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, וי"א דכן הוא אף בג' ימים שקודם השבת, ואשר לפ"ז יל"ד מ"ט מילה ל"ה מ"ע שלא הזמן גרמא, מאחר דבהיותה שלא בזמנה אין היא דוחה את השבת, ועל כך במאמר הבא בהקדם אמרים ביסוד פטור אשה ממילת בניה, ובעיקר פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא.

א]. חיוב האב במילה - דווקא ביום ח' או אף אח"כ / חיוב האב במילה - למול בנו או לדאוג שיהא מהול / טעם פטור אשה ממילת בניה / דין נשים במ"ע שהזמ"ג שיש בה כרת / אשה בקנין עבד עברי או כנעני / אשה בהשכרת משרת יהודי / אשה במילת עבדה / אם חייב לדאוג קודם בוא זמן המצוה שיוכל לקיימה בזמנה / "שמונה מי יודע... שמונה ימי מילה" - מה פירוש / דין נשים במ"ע שהזמ"ג כשאינו בגופם אלא לאחרני / דין נשים בשביתת בהמתם / דין נשים בשמיטה / דין נשים בציצית / דין נשים במ"ע שהזמ"ג שאפשר לעשותם ע"י שליח / הטעמים שנשים פטורות ממ"ע שהזמ"ג / בהפקעת אשה ממ"ע שהזמ"ג - כבוד הבעל או השעבוד לו / יצר הטוב - אם יש לנשים כנברים.

יסוד הדברים בקידושין (כ"ט), דאמרו בטעם פטור אשה ממילת בניה, דכתיב (בראשית כ"א ד') "כִּפְאֶשֶׁר צָוָה אֱתוֹ אֱלֹהִים", 'אותו' ולא אותה, והק' התוס' דתפ"ל דהוי מ"ע שהזמ"ג שנימול בשמיני ללידתו, וכל מ"ע שהזמ"ג נשים פטורות כדתנן התם⁹⁶, ותי' דכיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק לאו זמן גרמא הוא⁹⁷, ושבו והקשו מצד הא דאין מלין אלא ביום, ותי' דאתיא כמ"ד ביבמות (ע"ב). דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה^{98,99}.

ובתוס' (מגילה כ'). הוסיפו לתרץ בזה, דאי לאו 'אותו' הו"א דהאי דנשים פטורות ממ"ע שהזמ"ג היינו היכא דליכא כרת, דומיא

אשר ישמרו את שבתותי, ויש לדקדק מה שייכי הסריסים במצות שבת טפי משאר מצוות, ויל"פ כוונת אומרו סריסים - דהיינו אם ימנעו עצמם מפריה ורביה בימים מסויימים כסריסים כדי שלא תלדנה נשותיהם זכר בשבת ויתחללו ב' שבתות - א' על הלידה וא' על המילה.

ועי' במהרצ"ח להוכיח מההיא דחסידיים הראשונים כשי' הרז"ה הנז' דהחשש בהפלגה הוי שמא יגרם חילול שבת, אף דאח"כ הוי סכנה וישתרי אף לכתחילה, וה"נ הכא דאע"ג שאם תלד בשבת יותר לה כל צרכיה מצד פקו"ג, מ"מ אסור לגרום שתבוא לידי כך, אך למאן דפליג וסבר דליכא למיחש להכי, ואין למצוה כ"א מקומה ושעתה, וכיון דאח"כ ישתרי לגמרי שוב אין חוששין מתחילה על מה שיסובב אח"כ, א"כ יל"ע איזה חומרא שייך כאן, "והדבר צריך אצלי תלמוד".

עכ"פ הנידון ידוע אם מוטל על האשה בחודש התשיעי להריונה להכין כל צרכיה ללידה לפני שבת, וכן לשהות במקום קרוב לביה"ח בשבת שמא תצטרך לילד בשבת, ועי' הכנתה יתמעט חילול השבת, ולכא"פ אפ"ל דהוא תלוי בפלוגתת הראשונים הנ"ל בטעם איסור ההפלה, ודו"ק. ואשר לפ"ז יבואר ביותר משי"כ בספר חסידים (סי' תשצ"ג) - "מי שאשתו מעוברת והגיע חודש התשיעי, יתפלל שלא תלד בשבת שלא יחללו שבת, וכן על בתו וכלתו, ואחד היה מתפלל במנחה בער"ש שלא תפול דליקה בשבת ושלא תלדנה הנשים בשבת", ונ' לכא"פ דנטה רבינו יהודה החסיד לדעת הרז"ה, וע"כ גזר אומר להתפלל ע"ז.

אמנם האמת תאמר שאי"ז מוכרח, ויש לחלק דבהיא דהפלה גרימת החילול שבת הויא בקום ועשה, משא"כ הכא שהוא ע"י מניעתה ממעשה ההכנה, דהיינו בשב ואל תעשה, ואולי גם הרז"ה יודה בזה, ועי', וביותר דאפ"ל דיולדת חמירא, כמבואר בגמ' (קכ"ח:) דביולדת כמה דאפשר לשנויי משנינו, וכ"פ מרן (סי' ש"ל סעי' א'). ועי' מג"א משם המג"מ דשאני כאב היולדת מכל פקו"ג, משום שהוא דבר טבעי, ואין א' מאלף מתה מחמת לידה, ולפיכך החמירו בה [ועי' משנ"ב ס"ק ה'].

ועכ"פ יבואר עפ"ז משי"כ בספר חסידים (סי' תתנ"ה), והביאו משנ"ב שם ס"ק א') דראוי לאשה שהגיע לחודש התשיעי להזמין בכל ער"ש דברים הנצרכים לה דשמה יזדמן לידתה בשבת, ולא תצטרך לחלל שבת, אולם דע דהאי 'ראוי' תוספת המשנ"ב הוא, אבל במקור - בספר חסידים - כתוב דיש לעשות כן ולא רק שראוי, ודו"ק.

ג"כ בס' נהר מצרים (הנ"ל, ח"א יו"ד הל' מילה סעי' י"א) שציינ לדברי גאון עוזנו בשו"ב הנז', וסיים - "וה"ה אם הוא יו"ט ראשון, ולא דווקא יו"ט שני, שכן התיר הוא מר ניהו רבה בפירושא כמש"כ בשו"ב (החדש) סי' רס"ב, יעו"ש, וכלל הוא דווקא בשבת אסרינן ולא ביו"ט".

אלא דנראה שהנודע ביהודה פקפק בזה, ולא הוה פשיטא ליה להתיר אף בעריו"ט, ועיקר דבריו ראיתי בפתחי תשובה (יו"ד סי' רס"ב ס"ק ב') שהביא בזה"ל - "ועי' בתשו' נוב"י (תניינא חיו"ד סי' קס"ו) ע"ד תינוק שלא נימול בזמנו מחמת חולי, ושוב חזר לבריאותו, ואביו רוצה לעכב למולו עד שיגיע ער"פ כדי שיאכלו הבכורים על הסעודה, וכתב דזה מעשה מגונה מאד, חזא - שעובר מצות זריזין, גם יש לחוש אולי ח"ו ימות הולד ונדחית המצוה לגמרי, ולכן יש לאסור אף אם כבר לא מלוהו והגיע ער"פ, שלא למולו, שזה עצת חטאים⁹⁵, ויש לגזור משום פעם אחרת שמא ישהה, ועוד מהיכי תיתי להתיר לכתחילה לשהות מילה שלא בזמנה למול בער"ש, שיש לחוש שיבוא לידי חילול שבת, ועוד - מי התיר לבכורים לאכול בער"פ בסעודת מילה שלא בזמנה, ע"ש", ומתוך לשונו משמע דס"ל להנוב"י שאינו פשוט למול מילה שלב"ז אפי' בערב יו"ט, אך אף הוא לא אסר להדיא, ודו"ק.

ג]. לדאוג במה שאפשר שלא תלד בשבת / להתכונן בחודש התשיעי להריונה שיתמעט חילול שבת ככל האפשר / טעם שביקש דוד לא למות בשבת / הנוול בשבת - מתי ימות / תוכחה ואזהרה מה"יערות דבש" לשמירת שבת כהלכתה / עצה לזכות לשמירת שבת כראוי / הגאולה - בזכות שבת.

ובהמסעתף לעצם פלוגתת הראשונים דלעיל (אות א') בטעם איסור ההפלה בספינה ג' ימים קודם לשבת נראה לתלות נידון נוסף, והוא ההכנה מעיקרא למקרה בו תלד בשבת.

ושורש הדברים יעוי' בשבת (קנ"ו.) היא מאן דבשבתא יהי [-יולד] בשבתא ימות, על דאחילו עלוהי יומא רבא דשבתא, ועי' מהרש"א בכוונת הענין [ור' הערה⁹⁴], ובגדה (ל"ח). דתניא חסידים הראשונים לא היו משמשין מטותיהן אלא ברביעי בשבת, שלא יבואו נשותיהן לידי חלול שבת, ואוקמוה מרביעי ואילך, ועי' דע"ז לא תלד בשבת וימנע חילול שבת בלידתה, וכ' מהרש"א לבאר עפ"ז מש"א (שבת קי"ט). דאלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין⁹⁵, שנא' כה אמר ה' לסריסים

93. ועי' בשע"ת (סי' תקנ"א ס"ק ל"ג).

94. ז"ל מוהר"י אייבשיץ זלה"ה (יערות דבש, ח"ב דרוש ג'): "ופירש המהרש"א - לאו בכל אדם הוא, כי רבים הנוולים בשבת ומתו באמצע שבוע, אבל מי שהוא קדוש [- ע"ש בגמ' דהנוול בשבת קדישא רבה יתקרי] ימות בשבת, ותלה מהרש"א הטעם, משום דהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, וטעם זה דחוק, דמאי איריא בנוול בשבת, בשאר ימי השבוע נמי. אבל הענין כך, כי ה' דחללו עליו שבת באמת הוא רק פקפוק בעלמא, כי התורה התירה לחלל שבת לצורך סכנה, ומה יעשה הולד במעי אמו בכך... אמנם למען שתהיה נשמתו זכה וברורה בשובה אל בית אביה בנועם וצדור החיים, ולא יהיה בה שום שמץ כתם ורשמו הניכר בשום דבר, ימות בשבת, שיהיה להם החטא וללבן כתמה, למען תשוב אל אלוקים והיא מטוהרה, וזה כשגל ברה כחמה, אך זהו מי שחף מכל פשעיו, ואין שום כתם ושמץ בגופו כלל, אבל מי שבלא"ה יש לו כתמים רבים ויש בו פגמים מעצמותו, ומה יעשה שמץ כתם הלזה שהוא רק פקפוק בעלמא, הלא רבו כתמיו ופגמיו... והנה עוד כתבו דזהו דווקא במת ליום המוגבל, אבל אם מת ר"ל קודם זמנו אין זה חוק שימות ביום הולדו, כמי' מהרש"א. ואני מוסיף לומר סברא אחת, ד"ל הא דמת בשבת - בשביל חילול שבת ביום הולדו, שהיתה אמו בחזקת חולה שיש בו סכנה ומחללים שבת עליה כנ"ל, בגין דא ימות הוא ג"כ בשבת, היינו אם לא יחלה חולי שימות בו, אבל אם מת בחולי שיכ"ס באותה שבת, ואי"כ הדר יחללו שבת עבורו, ואתא לתקוני, ונוסף החילול שבת פעמיים, יום המות כיום הולדו, בזה לא אמרי' דמת בשבת. ובוה יובן... הקב"ה ממלא שנותם של צדיקים מיום ליום, היינו גם ביום מימי השבוע שנוולד, בו ביום מת, ואי"כ דוד שמת בשבת, על כרחך נולד בשבת, ולכך דוד שהיה מתאוה לדעת אם נמחל לו אותו עוון... ולכך ביקש (שבת ל.) לומר לו באיזה יום שימות, אם ימות וזלת יום השבת, זה לאות כי מלוכלך בכתמי עוונות, ואינו מקדישא רבה, דאלי"כ היה לו למות בשבת הואיל ונולד בשבת, ואמר לו ה' שימות בשבת, ועדיין היה לו ספק אולי מת קודם זמנו, ואי"כ אין כאן ראייה כמש"ל, ולכך שאל אמורא בראשון בשבת, ואמר לו הקב"ה כבר הגיעה מלכות שלמה... ואילו מת טרם זמנו לא הגיעה מלכות שלמה. ועדיין חשב בנפשו אולי ימות מתוך חולי, ואי"כ הדר אין כאן ראייה כנ"ל, ולכך שאל אמורא בער"ש שלא יצטרכו לחלל שבת בגיני, והשיב לו ה' טוב לי יום שאתה עוסק בתורה וכו', ומזה שפט שלא ימות מתוך חולי, כי אם יהיה בריא אולם לתורת ה', והיתה לו ראייה שקדישא רבה יתקרי ונמחל אותו עוון... מזה נלמד כמה יש לנו לשמור שמירת שבת, עד שאפי' עובר במעי אמו ויתקון בן יומו, יש בו מהפגם ושמץ חטא בחילול שבת על אמו שהיתה בחזקת סכנה, והתורה אמרה וחי בהם, ומי' אמרו שצריך זיכור וטהרה, ומה יעשה אנוש אשר מחלל שבת בפועל, הן תורה והן דרבנן, וכמה חובה עלינו לפשפש במעשה שבת ושמירתה, כי בקל יוכל לבוא לידי עונש, והכל תלוי בשקידת התורה, כי טועמיה חיים זכו, וכל ההוגים בתורה לשמה זוכים לדברים רבים ונשמרים מעצמן מחטא, וה' רגלי חסידי ישמור, ואין חסיד אלא המתחסד עם קונו, והוא למידת התורה", ועי' ש.

95. דבזכות שבת תבוא הגאולה, גאולת ירושלים והמקדש מכל טומאות העכו"ם ושועלים שהילכו בה, ר' ויק"ר (פרשה ג') דאין ישראל נגאלין אלא בזכות השבת, ובשבת (קיי"ט). אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בן אומה ולשון כו', אלמלי משמרינן ישראל ב' שבתות כהלכתן מיד נגאלים, ובשמור (פכ"ה סי' י"ב) נקטו כן אפי' על שבת אחת, יעו"ש הטעם, ור' ילקו"ש (ריש בהעלותך רמז תשי"ט): אמר הקב"ה כו' אם שמרתם נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון, ור' מדבר קדמות (למרוח החי"א, מער' ש' אות ג') בשם גורי האר"י אהא דכ' ה' מלך גאות לבש, דהוא צירוף גואל שבת, שבזכות שבת תבוא הגאולה.

96. ובטעמא דדינא, ר' בהערה לקמן.

97. והביאור בזה דמ"ע שהזמ"ג הוי רק כשעצם הזמן מחייבו, אבל לאחר ח' כבר אין זמן שמחייבו, אלא החיוב חל עליו בעצמותו לעולם כ"ז שלא נימול.

98. ואשר מוכח מדבריהם דהחיוב על האב למול לבנו אינו מצטמצם ליו"ח בלבד, וכן דקדק המחצה"ש (או"ח סי' תמ"ד לס"ק י"א) מדברי התוס' הללו ומל' הרמ"א (יו"ד סי' רס"א ובדרכ"מ שם) בשם הכל בו (סי' ע"ג), וכיו"ב דקדק בנחל איתן (על הרמב"ם ריש הל' מילה, הובא בס' הליקוטם מהדור' הרי"ש פרנקל) מדברי הרמב"ם שם, דמצוה היא על האב למולו אף אחר יו"ח אם עבר ולא מלו בזמנו, ושכ"כ הרמב"ם להדיא (פהמ"ש, סופ"י"ט משבת - ישזה אחר שעבר יום הח' למילה לא נפטר מזו המצוה, אבל הוא מצוה ומוכרח למולו תמיד'), ושכן פרש"י בשבת (קל"א; ולא מצאתי שם ראי' לזה), ושכ"מ מהתוס' (שם, ד"ה 'ישוין... דמילה אם עבר זמנה לא בטלה, שאותה מילה עצמה שהוא מחייב בשמיני הוא עושה בתשיעי'), ושכ"כ שו"ת מים עמוקים (להראנ"ח, סי' ל"ט) והמקנה (קידושין שם), ודלא כמ"ש היד המלך דהמצוה מוטלת על האב ביו"ח דוקא, ועי' בדבריו ובספר קובץ (על הרמב"ם), ור' עוד בדבריו להלן סוף הענף למעלה.

99. ועי' בקרבן תנאל (קידושין פ"א סי' מ' אות ק') שכי' דלהרא"ש א"א לתרץ כהתוס' כיון שפ' (שבת פ"ט סי' א') דאין מלין אלא ביום.

100. ואגב, הנה אי' בב"מ (ע"א). דאין אשה וגר קונין ע"ע, אשה לאו אורח ארעא, גר נמי גמירי דמקני קני, דלא מקני לא קני... נימא דלא כרשב"ג, דתניא אשה קונה את השפחות ואינה קונה את העבדים, רשב"ג"א אף קונה את העבדים, אפי' תימא רשב"ג וליק, כאן בעבד עברי כאן בעבד כנעני, ע"ע צניע לה, ע"כ פריץ לה, וכ' רש"י דהא דלאו אורח ארעא שתקנה עבדים היינו משום שהוא מתייחד עמה, ובחילוק בין ע"ע לכנעני ביאר דע"ע מוחזק צנוע בעיניה, שאם יקלקלו יחד לא יתפאר לגלות הדבר, ועל כן אסורה לקנותו, משא"כ ע"כ שפרוץ הוא ויראה היא להפקיר לו א"ע.

וברמב"ם (עבדים פ"א ה"ב) פ' שאין האשה קונה עבד לא עברי ולא כנעני מפני החשד, ועוד פסק (עבדים פ"ט ה"ו) דאין אסורה לקנות עבד אלא מעת היותו בן ט' שנים, ובטור (יו"ד סי' רס"ז) כ' דני' דאין להתיר בפחות מבן ט' שמת ושהנו לאחר שתגדיל, ומרן בכס"מ ובכ"י ביאר דהרמב"ם לא חישי להכי בהיות דעיקרא דמילתא ל"ה אלא חששא בעלמא, דיינו שנאסור לה לקנות עבד הראוי לביאה עכשיו, אך הבי"ח כ' דעיקר החשד בשעת הקנין הוא, ועי' מותר לאדם לקנות עבד אף שהם עובדים גם לאשתו בביתו והבעל יוצא ונכנס, וכן הוא מנהג כל ישראל, וזה טעמו של הרמב"ם דמתיר בבן ט' ולמטה, דכיון דליכא חשדא בשעת הקנין, תו ל"ח אף אם תשהנו לאחר שתגדיל, אך הטור ס"ל דבקטן איכא חשדא בשעת הקנין שיאמרו שקנאתו עכשיו כדי שתשהנו לאחר שיגדיל ותקלקל עמו, ועי' בב"ח דקדק מדברי מרן בשולחן"ט (סעי' י"ט, והו"ד בש"ך ס"ק ל"ב) דס"ל כהטור.

וכ' הבי"ח דאע"פ שאין עבד עברי נוהג בזה"ו, יש ללמוד מכאן שאסור לה לשכור משרת יהודי לזמן מפני החשד, והשי"ך הביאו בסתמא (ס"ק ל"א), ומוכח לכא"פ דמסכים לדין זה, אך הט"ז (ס"ק ז') כ' דכבר ראינו בכל הקהילות שנשים יקרות יש להן משרתים, ובפרט אלו אשר בעלות משא ומתן הינן, ונ' דאין בזה איסור, דלא גזרו כן כ"א בעבד שהוא קנוי לה, וגם עבד עברי הוא כפוף לה מאוד, ועי' אסור שמא ישמע לה להתייחד עמה, ועוד דכל עבד אפי' עברי אינו בחזקת כשרות כ"כ כיון שנמכר, אך משרת בעלמא שאינו משועבד לה והוא בחזקת כשרות, לא ישמע לה להתייחד עמה, והכל יודעים שהם נזהרים מיחוד כשאר אנשים שיש להם עסק שותפות עם נשים במוי"מ, וזה אפי' בפנויה וכ"ש באשה שיש לה בעל שבעלה משמרה, דלפי הנראה אין חשד כלל באשת איש, דהא בסוגיא דבי"מ הנז' תני רב יוסף ארמלתא לא תשרי בר בי רב באושפיזא, ומוכח דדוקא באלמנה חששו (ויל"ד) אם היתרו הוא דוקא במשרת כדמשמע בתחילת דבריו, או אפי' בעבד, דהא הביא מסוגיא דב"מ והתם בזה חששו.

ואולם, הבי"ח כ' גבי העבד דמשמע דאף אשה שיש לה בעל אסור חכמים, דסתם אשה קאמר, וכהאיסור בכל אשה ללמד תינוקות (יו"ד סי' רמ"ה סעי' כ"א, ועי' ט"ז ס"ק ז'), וה"ה הכא, וגם בזה הביאו השי"ך (שם) בסתמא, ומשמע דהכי ס"ל.

אמנם, על אף שאסורה לקנות, כבר פסק הרמב"ם (עבדים פ"ט ה"ו) שאם קנתה אותם הר"ז קנתה גופן כאיש, והשתא איכא למידן בדין מילת עבדים ע"י רבותיהן הנשים, וכבר עמד בזה המנ"ח (מצוה ב' אות ו'), ודקדק מהחינוך

נשים פטורות, ועוד דהא בגמי' (שם) חשיב מעקה ושלוח הקן מ"ע שלא הזמ"ג והנשים חייבות בהם, ומשמע דבכה"ג במ"ע שהז"ג נשים פטורות אע"ג דל"ה מצוות עשה בגוף האדם. ובדרך אחר יישב הפנ"י לקו' התוס', דלא אמרו לפטור לאשה ממילה מצד עצם היותה מ"ע שהזמ"ג, והוא - דבמילה אי לאו קרא הו"א דחייבת דילפי' מצפורה (ר' ע"ז כ"ז), אבל השתא דכתיב מי עוטה י"ל דשאני צפורה דלא אפשר בענין אחר, והק' בעמודי הארזים (על היראים סי' ת"ב, סי"ט אות א') דבע"ז (שם) ס"ל לרב דאשה פסולה למול, והקשו עליו מההיא דצפורה, ואליבא דהפנ"י מאי קושיא, הא שאני צפורה שלא היה באפשרי לעשותו בענין אחר, ואף מת"י הגמ' קשיא, דבשנויא קמא דהתם אוקמוה בשאמרה לשליח למול, ובשנויא בתרא דאיהי אתחלא ומשה גמר, ומשמע דאיהי לא קעבדה מידי, וכ' דאפשר דהפנ"י נקט לדבריו אליבא דמ"ד דאשה כשרה למול, דאז יתכן דמלה אותו בעצמה, וצ"ע.

ב]. דין נשים בהכנת הציצית / מה תעשה לעת"ל אשת רחב"ד בציצית (ב"ב ע"ד): / אם אשה מופקעת ממילה לגמרי או שבדיעבד יכולה למול / אם יכול לעשות שליח לדבר שאינו יכול לעשותו בעצמו / בהנ"ל, אם מהני כשמפרש שעושה שליח / בהנ"ל, כשמעשה השליח ראוי מצד עצמו / אם בן ערל מעכב אמו מלאכול בפסח / למה לא נימול אליעזר בן משה מיד / דין נשים בברכה על מ"ע שהז"ג / דין נשים בכתיבת ס"ת / זכות נשים בתרומת ס"ת לביהכ"ס / כתיבת ס"ת - סגולה לילדים / כתיבת חידו"ת - סגולה לילדים / דין נשים בהזכרת ברית ותורה

שכ' ואין הנשים חייבות במילת בניהן, ובדיני המצוה כ' על מי מוטל מילת הקטנים וכן מילת עבדים, דס"ל דדוקא במילת הבנים אין הנשים חייבות, דילפי' מאותו דכתיב גבי בן, אבל גבי עבדים אפשר דחייבות, ובפרט לפי הגי' במכילתא דגם עבד של אשה וקטן מעכב מלאכול בפסח, וכ"כ מיבמות (מ"ח). דפריך, עבד איש ולא עבד אשה, ועי' במל"מ (קרבן פסח פ"ה ה"ו) שרמו לזה, ועיקר הלימוד דהרב מחוייב למול עבדיו ילפי' מפסח (עי' מנ"ח שם אות ה'), וא"כ כיון דגם נשים מתעכבות מעשיית הפסח עקב העדר מילת עבדיהן, נראה דהן מצוות על מילתן, וע"ש שרצה לומר כן גם בדעת הרמב"ם, אך בדעת התוס' כ' דכיון דסברי דלמ"ד דאף מילה שלא בזמנה נהגת דוקא ביום, הו"ל מילה מ"ע שהז"ג, ממילא לדידן דס"ל כמ"ד זה, יש לפטור נשים גם ממילת עבדיהן, דהא הו"ל מ"ע שהז"ג כיון שאף מילתם אינה בלילה [וע"ש בדעת התוס' דמגילה המובא למעלה], ומי"מ יתכן דמעכב גם נשים מפסח, דאין זה תלוי בו"ו (עי' מנ"ח שם אות ה'), ועי' בזה עוד בשא"ג"א (סי' ג').

101. הנה ברי"ה (ט"ו): יליף דחייב אדם לטהר את עצמו ברגל, שנא' ובנבלתם לא תגעו, וברמב"ם (טומאת אוכלין פט"ז ה"י) מבואר ביסוד הדין, שיהו מוכנים לבוא למקדש ברגל ולאכול מן הקרבנות, והק' הטו"א דא"כ דלמה לי קרא לזה, הא תפול דמחוייב לטהר כדי לקיים מצוות ראייה ואכילת הקרבנות, והכריח דקודם הרגל אין מוטל עליו לדאוג לקיום מצוות הרגל, וע"כ בעי' קרא לדין טהרתו קודם הרגל [יעושה"ה], ועי' פנ"י וצל"ח (פסחים ד'). דמשמע דס"ל כמסקנתו, ועי' נשמ"א (כלל ס"ח סי"ט) שכ' נמי דא"צ לעקור מביתו ולילך לעיר אחרת לקיים המצוה, ואף אם היא מצוה דאורייתא שעוברת כתקיעת שופר ולולב, והוכיח לזה מר"ה (ל"ד). ומהשו"ע (סי' תקצ"ה), ודחה הרא"י, ע"ש, ובאב"ז (או"ח סי' שכ"א אות ד') הק' עליו מסוכה (כ"ה): ועי' בזה במנ"ח (מצוה ה' אות י"ג).

אלא דלאור דברי התור"ד הרשומים מעלה, עלה ברעיוני להוכיח מדבריו דאף קודם הזמן מחוייב האדם לטרוח ולדאוג לקיום מצוה, דאלת"ה אכתי הו"ל מ"ע שהז"ג, כיון דעד יום הח' אינו מחוייב להתעסק בצרכי מילת בנו [ועי' תוס' שם מה שתיירצו דלא מחשבינן לז' ימים ראשונים, וכיון דמיום ח' והלאה אין לה הפסק תו ל"ה מ"ע שהז"ג, ועי' אפ"ש נמי בדעת התור"ד דמיר"ח והלאה אין הפסק לחובתו לטרוח ולהכין צרכי המילה, ומי"מ לא הזכיר התור"ד מתיירצו זה, וביותר דאפ"ש דאי פטור קודם הגעת זמן המצוה, אי"כ גם בלילה לא יצטרך להכין צרכי מילת בנו, כיון דבהאי שעתא אינו זמן קיום המצוה בעשיית מעשה המילה, ועי' בזה].

ללא דשו"מ שכבר הוכיחו מה למוהר"י ענגיל בס' לקח טוב (כלל ז', וע"ש כלל ו' שהוכיח לחלק בין מצוה הבאה בזמן ללא מעשה שיגרמנה דאזי שייך לומר שמחוייב תמיד, לבין מצוה התלויה במעשה כגון מצות מצורע וכו' כללה הבאת קרבנותיו, דאזי י"ל שפיר דאין החיובים מאז ומעולם כ"א רק בשעתו, וטרם בוא שעת החיוב בפועל שפיר הו"ל זמן הפטור לגמרי, ע"ש"ע בארוכה בראיות רבות כדרכו בקודש), ודחאו הלק"ט (בסוף הכלל) בטענה שהתור"ד חידש דמילה אינה מצוה זמנית כלל, כ"א לעשות כל הנצרך למען היות בנו מהול, ומעשה המילה יכול להיעשות גם ע"י אחר שלא בשליחות האב (ד"ו אינו מוסכם, עי' ש"ך סי' שפ"ב סק"ד וקצה"ח סק"ב ודבר אברהם ח"ב סי' א' ובקו' השליחות להגרשש"ק סי' כ"ד, ועוד), וההכשר לא נתנה לו התורה זמן כלל, ומדוע זה לא נחייבו קודם ח' כביו"ח, אך אכתי יל"ה"ס במצוה אשר יש זמן מוגדר לקיומה, וההשתדלות לקיומה הינה רק הכשר מצוה, ולא עצם המצוה.

102. וראיתי לבאר ע"פ דברי התור"ד מאמר הפייט בהגדש"פ 'שמונה מי יודע כו' שמונה ימי מילה, ולכא"ו ק' הא מילה אינה אלא מיום ח', וצ"ל דהפייט אזיל בש"י התור"ד, וכיון דחייב כל ח' הימים בהשתדלות עבור המצוה חשיב ח' ימי מילה, ועפ"ו נקט לבאר נמי כוונת ריה"ל בפייטו יום ליבשה נהפכו מצולים, שכ' שם 'ומכטן לשמך המה נימולים'.

103. ועי' דברי יחזקאל (סימן מ"ה).

104. והנה בספרי האחרונים ציינו דכת"י הרמב"ן כתבו נמי הריטב"א והא"ז (הל' מילה סי' צ"ו), אמנם לפענ"ד נראה דלאו תירוץ אחד ממש הוא, וחילוק יש ביניהם לדינא, דהנה מל' הרמב"ן משמע לכא"ו דקרא דאותו אתא ללמדנו דאף זה בכלל מ"ע שהז"ג הוא, דהא הו"א היתה לחייבה, ולמעט מצוה זו מלהיות בה פטור משום שהזמ"ג, וקמ"ל דאף במצוה כה"ג שהחייב הוא כלפי אחריו פטורה מצד היות המצוה מ"ע שהזמ"ג. ונ"ל דהריטב"א כיוון לדבר אחר, ורא"י מדלא נקט בריש דבריו דסד"א, אלא נקט בפשיטות דלכך בעי לקרא דאותו כיון דמצד הא דהו"ל מ"ע שהז"ג לא הו"ל לן למיפטר, וכו"ה אף למסקנא, עי' ודו"ק בלשונם. אמנם אי"ז מוכרח, שהרי אף הוא הזכיר דתחייב כב"ד, ויתכן שבמצוה אחרת כלפי אחרים היא נמי לא תחייב, כיון שגם לב"ד אין שום חיוב בזה, ועכ"פ אם צדקו דברי תחילה בזה יתבאר טפי הא דנקטו האחרונים בהוכחותיהם דלהלן דוקא את דברי הריטב"א ולא דהרמב"ן, שהרי להרמב"ן למסקנא אין הדין כן [ודו"ק היטב בל' המנ"ח כשהביא להריטב"א (מצוה ב' אות ו'), ומשמע כדברינו].

ראשון לציון הנה הנם, דכ"י המנ"ח (מצוה ל"ב, מוסך השבת, סי' ט"ל) והגר"פ פערלא (במבוא לרס"ג סי' י"ב) והבית יצחק (או"ח תשו' ג') והפרדס יוסף (שמות כ"ג י"ב) דעפ"ד הריטב"א דנשים חייבות במ"ע שהז"ג התלויה בגוף אחר, י"ל דנשים חייבות במצוה שביתת הבהמה בשבת כיון שהמצוה היא בגוף אחר, ובוה יש שביאר דלא תקשי מהא דשבת (ד"ן) וביצה (כ"ג) ומהירושלמי (שבת פ"ה ה"ד וביצה פ"ב ה"ח) דפרת שכתנו של ראב"ע היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה בשבת שלא ברצון חכמים, ומשום דלא מיחה בה נקראת על שמו.

ואשר על ידו השני, הם המנ"ח (מצוה ק"ב אות ג') וההמדרת ישראל (קו' נר מצוה, מצוה קל"ד אות ג') דנקטו דמאחר דדין השבת הארץ בשנה השביעית הו"ל כציווי על שביית בהמה וכלים בשבת, והוא גז"כ דהארץ תשבות, אזי אליבא דהריטב"א נשים חייבות ומצוות בזה, ולדעת התוס' דפליגי אריטב"א נשים חייבות.

ועוד בה שלישיה, דכ"י המנ"ח (מצוה שפ"ו אות ז') שלדעת הריטב"א למ"ד דציצית חובת טלית, וכלי קופסא חייבים בציצית (עי' מנחות מ"א), לא שייך טעמא דהוי מ"ע שהז"ג כדי לפטור הנשים, כיון דל"ה מצוה שבגוף כ"א להטיל ציצית בבגד, ועפ"ז הק' מהא דמנחות (מ"ג). דרצו להוכיח דס"ל לרב יהודה דציצית הו"ל מ"ע שלא הז"ג, משום דרמי תכלת לפרזומי דאינשי ביתיה, ומברך כל צפרא להתעטף בציצית, ומאי הוכחה, הא אפ"ש דאה"נ ס"ל דכסות לילה פטור והוי זמ"ג, והא דרמי תכלת לבגד אשתו היינו משום דס"ל כשמואל רביה (שם מ"א). דציצית חובת טלית, וכן ס"ל לרב חסדא בדעת רב (שם מ"ב), וממילא אף אי הוי זמ"ג לית בה לפטור זה, ותי' דעל כרחק לא ס"ל כשמואל רביה בזה, דהא לפי דעתו דציצית חובת טלית הו"ל עשייתה גמר המצוה, ובשעת עשייתה מברך לעשות ציצית, וליכא מצוה בהלבישה כלל, אלא מקיים המצוה בשלימותה אף אם הטלית וציציותיה בקופסא, ואם הלילה מפסיק מברך בכל יום על העשיה, ואף דלא שייך למימר 'לעשות' אחר שהם עשויים כבר, מ"מ אפשר דמברך על 'מצות' ציצית (וברכת להתעטף ל"ש דהא אין מצוה בעיטוף כלל), וא"כ ר"י"ה שהיה מברך כל צפרא 'להתעטף', על כרחק דס"ל דחובת גברא הוא, וצ"י להתוס' (שם מ'). דמדמברכין 'להתעטף' משמע דחובת גברא הוא.

105. ועי' טו"א (חגיגה ט"ז: סוד"ה ויש לי להביא ראיה), ועי' להמקנה שביאר תירוץ זה דהרמב"ן בדרך אחר, שהחייב הוא לא לעשות מעשה המילה כ"א להשתדל שיהא מהול, והוא סברת התור"ד דלעיל, ועי' בקה"י (קידושין סי' כ"ח) שהק' עליו.

106. ושם הביאו בלשונם דפטור נשים במ"ע שהזמ"ג ילפי' ממצוה שמחה והקהל, והוא צ"ע שהרי בהם נשים חייבות, על כן שיניתי בסמוך לתפילין, ועי'.

107. במה שהוסיף השעבוד לאב יל"ד דאי משום הא לא אריא, כיון שגם הבן משועבד להוריו וחייב בכבודם, וחלילה לפטור משום זה מאיו מצוה, ואיכא מצאנו שאם אמר לו אביו לעבור עבירה אין הוא מחוייב לשמוע בקולו. ואמנם, בעיקר הדבר יל"ה"י במאי עדיף שעבודא דבעל משעבודא דאב, ואשר היה נ' לומר בזה, דלא כבוד הבעל מפקיע את החיוב אלא השעבוד לבעל, וכלפי אב לא מצאנו שעבוד, ועי' שו"ת בצל החכמה (ח"א סס"ט), וחי' רבי אבוב"ר (יבמות ס"ד), אלא דבעצם הניין יל"ד, אם ההפקעה לאשה ממ"ע שהז"ג הוא משום הכבוד או השעבוד, והארכתי בזה במקו"א, ואכ"מ.

108. כן מבואר דבריו רבותא אשר כמה מהם נקטו בדרך אחר, הכל בו (הל' מילה סי' ע"ג) בשם הבעל מלמד כתב - 'ודי באות הברית לזכרים לפי שהנקבה היא לעזר לזכר ואל אישה תשוקתה והוא ימשל בה להנהיגה ולהדריכה בדרכיו ולעשות כל מעשיה על פיו, והיותה על הדרך הזה הוא סיבה ג"כ שהיא פטורה מכל מ"ע שהז"ג, כי אילו היתה טרודה לעשות המצוה בזמנה היה הבעל בלי עזר בזמנים ההם, והיתה הקטטה נופלת בהם, ותסור הממשלה המכוונת לתועלתו ולתועלתה, ולפי הטעם הזה הספיק האות בזכרים', וכ"ד ר"ד אבודרהם (שער השלישי, ברכת המצוות) דחשש הוא שמא יצוונה הבעל באותה עת לעשות מצותו, ואם תעשה מצות הבורא ותניח מצותו ואתה תעשה מצות הבורא אוי לה מיוצרה, וע"כ פטרה הבורא ממצותיו כדי שתהא שלימה עם בעלה, וגדולה מזו מצאנו (שבת קט"ז), שהשם הגדול הנכתב בקדושה ובטהרה נמחה על המים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו.

וכע"ז כ' בספר חסידים (סי' תרי"א) 'ומי שמשועבד יומם ולילה אינו יכול לקבוע זמן לאחרים, לכך מ"ע שהז"ג אין האשה חייבת', ובס' החיים (לאחי המהר"ל מפראג, פ"ד) - 'ולפי שהאשה מחוייבת להשתעבד לבעלה ע"י כסף קידושיה, לכך היא פטורה מן המצוה כמו העבד, לפי שלא רצה הקב"ה להפקיע שעבודו של בעל', ובס' סמיכת חכמים (ברכות כ') נקט נמי ד"הטעם דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג - לפי שרשות אחרים עליה, שמא לאותו זמן תצטרך לעשות רצון בעלה כמו גבי עבדים' [וע"פ סברא זו ביאר התורה תמימה (פ' בא אות מ"ב) להגז"ש דאשה ועבד שוין במצוות, דגמרינן לה לה מאשה (חגיגה ד'), דלדבריהם יל"ב דכשם שאשה פטורה ממ"ע שהז"ג משום שמשועבדת לבעלה, הרי מטעם זה יש לפטור נמי עבד ושפחה כיון שאין זמנם ברשותם, דהא משועבדים המה לאדוניהם, ועפ"ז יישב קו' הטו"א התם שהק' דהרי 'לה' כתיב באשה ושפחה, ומנא לן לצרף עבד, הא אפ"ש דעבד ידמה לכל זכר שחייב, ודוקא שפחה פטורה ככל אשה, ודו"ק].

ואודות האי טעמא הק' האחרונים דבמ"ע שהז"ג שהיא בשב ואל תעשה יחוייבו הנשים, דהא אין זה על חשבון בעליהן, ועוה"ק התורה תמימה (שם) דא"כ האיך יבואר מש"כ הפוסקים דאם רוצות הנשים להחמיר ע"ע ולקיים מ"ע שהז"ג ליכא בזה משום כל תוסף (ובמקו"א כתבתי בזה בס"ד דנתן הוא לכא"ו בפלוגתא דקמאי, ומ"מ המנהג דנותנים להם לעשות, ואכ"מ), והרי אם זה הטעם מה שייך שיחמירו, והלא אין זמנן ברשותן ואין הדבר תלוי

בבריהמ"ז / דין תלמוד תורה לנשים, ללמוד או ללמוד בעצמן / דין לימוד פשטי המקראות לנשים / אם אסתר למדה תורה / דין נשים בלימוד דיניהם / דין נשים באמירת פרישיות הקרבנות / דין נשים בברכות התורה / שני חלקים במצות תלמוד תורה.

ובעצם הענין, אם אכן רשאית אשה למול כשאי אפשר בענין אחר, אשכחנא כמה מקורות¹⁰⁹.

ראשון לציון, הדנה פלוגתא הוא בגמ' (ע"ז כ"ו, וע"ש), דאיתמר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה, דרו בר פפא משמיה דרב אמר "ואתה את בריתי תשמור", וריוח"א "המול ימול", מאי בינייהו... אשה, למ"ד ואתה את בריתי תשמור - ליכא, דאשה לאו בת מילה היא, ולמ"ד המול ימול - איכא, דאשה כמאן דמהילא דמיא¹¹⁰, ובתוס' פסקו כרב שאשה פסולה מלמול, ומטו לדברי הבה"ג דפ' כריו"ח להכשירה, וכן הכשירה הרמב"ם (מילה פ"ב ה"א), וכ"פ הר"ף (שבת נ"ו. מדפה"ס).

ועל ידו השני, הרואה יראה ביבמות (ע"א.) גבי המעכבים מלאכול בפסח, שתלוי גם בשעת עשיה וגם בשעת אכילה, הקשו - זכריו דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשייה היכי משכחת לה, וכמה שינויי משנו בזה, וחדא מינייהו דרבא (שם:) כגון שהיו אביו ואמו חבושין בבית האסורין, ופרש"י שהיו חבושים בשעת עשייה, **"ומצות מילה מוטלת עליהם** ולא על אחרים, והם אינן יכולין לעשות את פסחן ושחט שלוחן עליהם¹¹¹, ואשמעינן קרא שאם יצאו בשעת אכילה - מילת בנו מעכבתו", ומשמע דאשה נמי חייבת במילה, ותמה המהרש"א בזה, והשיב "דהכא כיון דחייבת לעשות פסח מצוה נמי עליה למול בנה, דמילת זכרים מעכבת נמי בה, דה"נ מילת עבדים מעכבת בה כדמשמע בפרק החולץ (מ"ח.) מהא דאמר עבד איש ולא עבד אשה כו", ומתוך דבריו מתבאר עכ"פ דלמעשה אשה כשרה למול אלא שאינה מצווה, וע"כ חיוב הפסח מעורר עליה חיוב נמי על המילה [אמנם, יש לדקדק סיוס ל' רש"י הנז' "מילת בנו מעכבתו", וכיון דהוי המשך להנ"ל מ"ט לא אמר

"מעכבתם", וע"י].

אך יעוי' מנ"ח (מצוה י"ז אות י"א, וע"י בדבריו מצוה ב' אות ד' ה') דלדעת הרמב"ם כל היכא דאינו מצווה עליו אינו מעכבו מלאכול בפסח, וזמה שמבואר כגון שהיו אביו ואמו חבושים אין קושיא, דאפשר שיגרת לישנא היא". אמנם אף הוא כתב זה בדעת הרמב"ם, אך מל' רש"י משמע לא כן, ויתכן דפליג על הרמב"ם [וע"י היטב רמב"ם (קרבן פסח פ"ט ה"ט) שהשמיט אוקימתא זו דאביו ואמו חבושים], אולם יעוי' היטב בשאג"א (ס' נ"ג) שהוכיח בדעת הרמב"ם איפכא מאשר הוכיח המנ"ח בדעתו, וע"י באורך בקה"י (יבמות ס' מ"ג אות ב').

ועוד בה שלישייה, דיעוי' ביומא (פ"ה, ור' גם בשבת קל"ב), הדנה התם נענה ר"א (הוא ראב"ע) ואמר (אודות השאלה מנין לפקו"נ שדוחה את השבת) - ומה מילה שהיא אחד מרמ"ח איברים שבאדם דוחה את השבת, ק"ו לכל גופו שדוחה את השבת, ור' בדברי רבינו חננאל - "פירוש, מצאנו שהמל תינוק מצילו מן המיתה, מאליעזר בנו של משה רבינו שנא' (שמות ד' כ"ד) ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה' ויבקש המיתו, ויבקש המיתו לתינוק מפני שנתעצלה אמו ולא מלה אות¹¹², וכיון שהרגישה - מלה אותו וקראתו (שם שם כ"ה) חתן דמים והצילו מן המיתה, שנא' (שם שם כ"ו) וירף ממנו, פי' וירף חולי המות מן אותו תינוק, אז אמרה חתן דמים אתה לי, בדמי המילה, ואמרה תורה למולו ואפי' בשבת כדי לפדותו מן המיתה, וכתוב ועל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה, מלמד שהקטן נתפש בעוון האב, והגדול בעוון עצמו, ושניהם בחיוב מיתה, זה טעם של ראב"ע", ומבואר שאשה שייכת במילה, דאל"ה אמאי היתה תביעה עליה "שנתעצלה".

אמנם, העירוני לדברי רבינו בחיי (שמות ד' כ"ד) שהביא פי' רבינו חננאל בתוספת שמשא לא היה שם במלון [ובשם רש"י - "משה היה במלון אבל היה חולה ולא היה יכול למולו ומלה אותו צפוריה"], ואשר לפי' י"ל דס"ל לר"ח כדעת מהר"ח או"ז

המובא להלן דלא מיעטתה תורה אלא היכא דאיתיה לאב, ודו"ק. **ועל ארבעיה**, דעי' בשו"ת מהר"ח או"ז (ס' י"א) שכ' שאשה אשר בעלה חבוש בבית האסורים מחוייבת למול לבנה, דלא מיעטתה תורה אלא היכא דאיתיה לאב, ול"ד לפדה"ב ות"ת דילפי' למיפטרניהו מקרא, ולא ממשמעוּתא לחודא, וכ"ה במקנה ובשו"ת שו"מ (מהדו"ק ח"א ס' רמ"ח) ובחמדת ישראל (ק' נר מצוה, מ"ע רט"ו) בשם בנו, שכ' דהא דממעט"י אשה מדכתיב "אותו" היינו דוקא לומר שאינה חייבת כהאב, אבל היא נמי בכלל ישראל שמחוייבים למולו בדליכא להאב, וע"ע בשו"ת אבנ"ז (ס' שצ"ה אות ד') ובתיקון משה (עניני מילה אות ג') שכ' דמקרא ד'אותו' ילפי' פטור לאשה לגמרי, וע"י ג"כ בב"ח (ס' רס"ד) שדעת הסמ"ק והגמ"ר דאפי' בדיעבד [היינו כשאין איש] אין האשה יכולה למול.

וחמישייתו יוסף עלי, הדנה מרן (יו"ד ס' רס"ד סעי' א') הכשיר מילת האשה, והסיק דאם יש ישראל גדול שיודע למול - הוא קודם, ובעצ"ד הרמ"א יל"ע כמאן פסק, דהא כ' ע"ד מרן וי"א דאשה לא תמול, וכן נוהגין להדר אחר איש, וכבר השיך (ס"ק ב') כ' דלא ידע מאי קאמר, שהרי לדעת מרן ג"כ ישראל גדול קודם, ולכן יש לנהוג להדר אחר איש, ואם כוונתו דאפי' היכא דליכא ישראל גדול אין נותנין לאשה למול, א"כ לא שייך לומר כך היינו משום שהנשים אינן יודעות למול, והניח בצ"ע. וכן עמד בזה בבאור הגר"א, ד"דבריו תמוהין, דאף סברא ראשונה מודה בזה". וע"י מקנה (כ"ט). שיישב בזה דס"ל לרמ"א דהא דכ' הרמב"ם והשו"ע דלכתחילה אשה לא תמול, היינו משום שאינה יכולה לברך מאחר ואינה יכולה לומר "וצוננו" והיא אינה מצווה, וע"י הוסיף הרמ"א דמצד זה אין לחוש, דאילו לשיטתיה (או"ח ס' תקפ"ט) דנוהגות הנשים לברך על מ"ע שהז"ג¹¹³, וממילא הרי יכולה למול ולברך, אלא שנהגו שלא תמול משום הי"א דפסקו כרב שאשה פסולה מלמול, "כן נלענ"ד ליישב דעת

בהן, ויותר הו"ל להפוסקים לחדש דאם בעליהן נותנים להן רשות חייבות, וע"ש שהק' דהא בקידושין (ל'): אי דנשים פטורות מכיבוד או"א כיון שרשות בעליהן עליהן, ומבואר שם בהדיא דאם נתאלמנה או נתגרשה חייבת בכיבוד או"א, וא"כ ה"נ נימא ע"פ הא' סברא דפנויות אלמנות וגרושות תתחייבנה במ"ע שהז"ג, והסיק דמיתו האי טעמא רק להסביר הגוה"כ שפטרה התורה נשים ממ"ע שהז"ג, אולם לא עליו בניו עיקר יוסוד הדין, וכ"כ השד"ח (מע' מי כלל קל"ז) בשם שו"ת שם אריה דלא דרשי' טעמא דקרא, ואין לטעם זה שורש כלל לענין דינא כ"א לדרשא בעלמא, ואין להעמיד דין עפ"ז, אך אין דבריהם בזה מוסכמים לכ"ע, עי' או"ש (טומאת צרעת פי"א ה"ו) שהוציא מטעם הנ"ל נפקותא לדינא, וכפסקו שם כ' נמי הפנ"י (קידושין כ"ט). בהוסיפו שקרוב לזה כ' הריטב"א בחידושי [והוא הפסק המבואר כאן למעלה אשר סביבו נטובה הערה זו].

אמנם, בילקו"ש (שמואל רמז ע"ח) מבואר טעם אחר: "למה נשתתפו הנשים עם הקטנים והעבדים לענין המצוות, לפי שאין להם אלא לב אחד, שנאמר (שמואל א') וחנה היא מדברת על לבה, (קהלת ז' כ"ו) ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצוידים וחרמים לבה, (שופטים י"ט ג') ויקם אישה וילך אחריה לדבר על לבה, וכן הקטן (משלי כ"ב ט"ו) אולת קשורה בלב נער, וכן העבד לבו אל אדונו בלבד", ופי' המג"א (בפירושו זית רענן שם) דהא דיש להם לב אחד היינו שאין יצה"ט שולט בהן כ"כ, וא"כ מ"ע שאינו נוהג לעולם קרוב הוא שלא תעשה, ולפיכך פטרה הכתוב [וכע"ז מצאתי, הדנה דריש ר"ע (סוטה י"ז).] דאיש ואשה שזכו שכינה ביניהן, לא זכו - אש אוכלתן, ואמר רבא דאש דאשה עדיפא מדאיש, האי מיצרף והאי לא מצרף, ופרש"י דהאש דאשה קשה וממהרת ליפרע משל איש, משום שאין אות של שם מפסיק בין א' לשי', משא"כ אצל איש שאין אותיות האש מצטרפות יחד שהיו"ד של שכינה מפסקת, ולכא"ו צ"ב דאטו משר"ה תענש יותר מן האיש, ובהגהות בן אריה (שם) הביא בזה דברי הבה"ג (הל' מיואן) דיצרא דאשה עדיפא מדאיש, וממילא קרובה היא למכשול יותר מהאיש].

אחר כל זה, הנה ראיתי שיש שכתבו ביאורים אחרים בפטור הנשים ממ"ע שהז"ג, דוגמת המהר"ל מפראג (בבאר הגולה בדרוש עה"ת בפ' כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל) שביאר דהנשים ראיות ומוכנות לעוה"ב מצד עצמן שאינן בנות פעולה והתעוררות מצד עצמן כריאתן, וע"כ הבטחת הקב"ה להן גדולה היא מו שלאנשים (עי' ברכות י"ז. ובמקרא' כתבתי בזה בס"ד) - מצד השאנן והשלחה כי זהו חלק הנשים וראיות הן לזה ביותר, אך האנשים אינם מוכנים כ"כ אל השאנן והמנוחה, דאינו בעל שאנן ושקט מצד התגברותו והתפעלו, וע"כ בעו למיטרך ולעמול באורייתא מבלי מנוח לילה ויום, וע"כ ותגד לבני ישראל דברים הקשים כגידין הוא העמל הגדול הזה, אך לנשים אמר בל' רכה דאינו צריכות כ"כ, ואעפ"כ ראיות הן לשכר גדול יותר, ומשר"ה הקדימן הכתוב.

וע"י להגר"י ענגיל בעל אתון דאורייתא בלקח טוב (כלל ז') שביאר בדרך אגדה טעם חדש לזה הדין, והוא ע"פ הא' דברכות (נ"א): דעולא איקלע לבי ר"ג, כריך ריפתא בריך ברכת מזונא, יהב ליה כסא דברכתא לר"ג, א"ל ר"ג לישדר מר כסא דברכתא לילתא, א"ל הכי ארי"ח אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש, שנא' (דברים ז') וברך פרי בטנך, פרי בטנה לא נא' אלא פרי בטנך, תנ"ה רנ"א כו', ומוכח דכל ההשפעות הנשפעות מטה אל בני", הן אלו הגשמייות והחומריות והן הרוחניות, מושפעות בתחילה אל האנשים, ומהם מתעורר השפע והולך גם אל הנשים, והנה ענין החילוק בין מ"ע שהז"ג לאלו אשר אין הז"ג הוא, שהנהוגות באורח תמידי הם מפאת הקדושה הישראלית העצמית אשר לעמ"י, וע"כ נוהגים בכלום, דהא הנשים נמי ישראליות וקדושות הן, וקדושתן מחייבת את המצוות, אך חיוב מ"ע שהז"ג נובע מקדושה פרטית המושפעת בזמן מסויים על ישראל, וקדושתן זו באה בראשונה אל הזכרים ואח"כ אל הנשים, וא"כ יתכן שירידת השפע תופסת רגע, והנשים מקבלות קדושת הזמן ברגע מאוחר מהאנשים, וא"כ ראוי הוא לפטורן ממצוות הזמנית לחלוטין כיון דאידהו ברגע הראשון, אלא דלגבי לאו א"א לומר כן דהא אין דוחו באיסורין, וע"כ בלאוין חייבות אף כשהז"ג.

וכי"ב מצאתי בדברות משה (להגר"מ פיינשטיין. קידושין ס' מ"ה ענף ב') שחקר בפטור נשים ממ"ע שהז"ג, אם הוא מצד חסרון הקדושה וכד' דנשים לעומת האנשים, או"ד דשום הם בקדושה ובכל דבר, אלא דמ"מ הקילה התורה לנשים שלא יתחייבו במצוות אלו, ונפק"מ דאי כטעמא קמא כל המ"ע שהז"ג אינן שייכות כלל לנשים, ומופקעות המה מהן לחלוטין, כמו שלא שייך בישראל דיני הכהנים שהם מצד הקדושה יתירה דכהנים, ואי כטעם בתרא הרי הן שייכות במצוה ממש, ואף שפטורן מהן מ"מ רשות למעשה המצוה ודאי יש להן, ולמרות דודאי יש להן שכר כאינה מצווה ועושה אליבא דצד ב', מ"מ לגבי אמירת 'צוננו' בברכה, יל"ד גם בזה לתרי אנפי, דיל"ד אי נחשב קבלת התורה לכל המצוות גם לנשים אלא שנתחדש לפטורן, או"ד שלא היו בכלל קבלה המצוות ולא נצטוו בהן כלל, ולפי' י"ל דאם רק פטורן שייך שיאמרו 'צוננו' (וע"ש שדן אלבא דצד א' בחקירה קמייתא אם יכולות לומר 'צוננו').

וע"ע ברב פעלים בסוד ישרים ח"א ס"י"ב מ"ש"ב בזה ע"פ הסוד, ובהא דכ' האר"י טעמים נפרדים לכמה מצוות שנשים פטורות, ובאגרות משה או"ח ח"ד ס' מ"ט. 109. ובקנין אגב לדמי לה, הנה גם ציצית הו"ל מ"ע שהז"ג גרמה, כדפסק מרן (או"ח ס' י"ז ס"ב) דנשים ועבדים וקטנים פטורים מציצית משום דהוי מ"ע שהז"ג, והרמ"א פ' דמ"מ אם רוצות לעטפו ולברך עליו הרשות בידם כבשאר מ"ע שהז"ג, ואעפ"כ לגבי ציצית יש לפסוק כהאגור (ס' כ"ז) דמחזי כיוהרא [ומה שיש להאריך בזה אין מקומו כאן].

והשתא איכא למידן כדהכא אם נשים הפטורות ממצות ציצית כשרות לעשותה [ולהלכה ע"י שו"ע ס' י"ד סעי' א'], והרואה יראה בב"ב (ע"ד, וע"ש הענין) דנפק בת קלא, אמר לן מה אית לכו בהדי קרטליתא דדביתיהו דר"ח בן דוסא, דעתידה דשדיא תכלתא בה לצדיקי לעלמא דאתי, הרי מבואר שלעת"ל תשדה אשת רחב"ד את התכלת בציציות הצדיקים לעת"ל, והציציות כשרות, ובאמת שכבר עמד בזה היעב"ץ (גיטין מ"ה): ונקט דאין לומר דהיינו משום דמצוות בטלות לעת"ל [ר' נדה ס"א: ותוס' ב"ב ע"ד, ועי"פ לשם], דהא א"כ ציצית עצמה מאי עבידתה, והנה במנחות (מ"ב.) אר"ה א"ר מנין לציצית בעובד כוכבים שהיא פסולה, ודייקי התוס' דאשה כשרה, וע"ע תוס' דגיטין (מ"ה): דר"ת אסר, והתוס' פליגי והוכחתם כהנ"ל, והאר"ש (גיטין פ"ד ס' מ"ו) הוסיף להק' על ר"ת מההיא דאשת רחב"ד.

ובזה ועפ"ז דנו רבונות מה תעשה אשת רחב"ד - טוויית החוטים או תלייתן בבגד, וע"ש בקרב"ב (אות מ'), ושנה משנתו בנתיב חיים על גליון השו"ע) מה שהשיג מזה ע"ד ה"ט"ו (או"ח ס' י"ד ס"ק א'), וע"ע פמ"ג במשב"ז לשם) בדעת ר"ת, וע"י לבוש סעי' א' נקט כה"ט, וע"ע ביאור הגר"א לשו"ע שם ובכה"ח ס"ק ג', ודו"ק ל' רשב"ם (כ"ב שם) אהא דעתידא למישיד תכלתא - "להצניע בו", ולכא"ו כוונתו להתלייה בבגד, ויל"ע, ונפק"מ למעשה.

110. ר' פירוש לזה בר"ף (שבת נ"ו. מדפה"ס) דכיון דבישראל "אפילו ערלים כמהולים דמו, איתתא נמי בכלל ישראל היא".

111. וראיתי בהגהות מהרש"ם שהעיר כיצד יכלו לעשות שליח לשחוט עבורם הפסח, והא קי"ל דכל דאיהו לא מצי עביד שלוחו נמי לא מצי עביד, והם לא יכלו לעשות הפסח. אמנם, המעיין יחזה בנוזר (כ"ב): דהתם אמרי לה בנוסחא אחרתא - לא משוי איניש שליח אלא במילתא דמצי עביד השתא, במילתא דלא מצי עביד השתא לא משוי שליח, ואשר לפי גי' זו אפש"ל דא"נ יוכל לעשות שליח ע"ד שאינו יכול לבצע עכשיו, אלא דכיון דלאו אורחיה דאיניש למיקם שליח ע"ד שאין באפשרי להו למיעבד בעצמם, עליו לפרש שמתכוין לעשותו שליח ככה"ג ומהני, ולפי' מיושבת קושיית המהרש"ם הנז'.

איברא, דעי' בקידושין (כ"ג): דאר"ה בריה דרב יהושע הני כהני שלוחי דרחמנא ניהו, דאי ס"ד שלוחי דידן ניהו מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי, וכה"ג ביומא (י"ט): מי כו' ושלוחי דידן מצו עבדי (ועי' נדרים ל"ה), הרי מבואר להדיא לכא' דאין יכול למנות שליח במידי דהוא עצמו לאו בר עשיה בההוא דבר.

ואשר יראה, דחלוק ההיא דנוזר מהא דקידושין ויומא, דבנוזר מיירי דאינו יכול לעשותו האידנא אך אינו מופקע לחלוטין מעצם הענין, וע"ז אמר דכה"ג מצי למיעבד שליח אלא שאין דרך לעשות כן, ומשר"ה מצרכינן ליה לפרש בהדיא שעושהו שליח, אולם בההיא דיומא וקידושין הנ"ל (וע"י בההיא דנדרים) דהוא מופקע לחלוטין מהאי מעשה, דהא ישראל הוא וא"י לעבוד בביהמ"ק ככהו, ובכה"ג אמרי דא"י לעשות שליח כלל אף אם יחפוץ בכך, ושו"מ כסברא זו בשו"ת מהר"ט (ח"ב חו"מ ס' כ"ג), יעושה"ה. איברא, דבפ"י הרא"ש (עה"ג בנוזר שם) כ' להדיא דאף אם יפרש לו שכוונתו דיהא שלוחו לא מהני, כיון דא"י לעשותו שליח, הרי מבואר להדיא דאף במידי דחסרונו ממנו רק לזמן מוגבל א"י למנות שליח, וק"ו הוא בכה"ג דמופקע לגמרי מן הדבר.

112. יעוי' היטב בנדרים (ל"א): שכל זכויות שעשה משה רבינו לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה... ח"ו שמשא רבינו נתרשל מן המילה, אלא כך אמר - אמול ואצא, סכנה היא... אמול ואשהא שלשה ימים, הקב"ה אמר לי (שמות ד' י"ט) לך שוב מצרים... אלא... מפני שנתעסק במלון תחילה... רשב"ג אומר לא למשה רבינו בקש שטן להרוג אלא לאותו תינוק... דרש רבי יהודה בר ביזנא בשעה שנתרשל משה רבינו מן המילה באו אף וחימה ובלעוהו, ולא נשתייר ממנו אלא רגליו, ע"ש. וכי"ב בירושלמי (נדרים פ"ג ה"ט) וע"י שנתעצל משה במילה... ח"ו לא נתעצל משה במילה, אלא... ע"י שנתעצל בלינה קודם המילה... וארשב"ג ח"ו לא ביקש המלאך להרוג למשה אלא לתינוק כו', ע"ש, ודו"ק מכ"ז לדברי ר"ח דאמו של תינוק - צפורה - נתעצלה, ודהא דויבקש המיתו היינו לתינוק.

113. ובעיקר הדברים, בברכת נשים על מ"ע שהז"ג, הרמב"ם (פ"ג מציצית ה"ט) פ' שנשים ועבדים שרצו להתעטף בציצית מתעטפין בלא ברכה, וכן שאר כל מ"ע שהנשים פטורות [ובטעם הרמב"ם שלא יברכו, נקט הסמ"ג

רמ"א, אבל באמת משמע מדברי הר"ף והרמב"ם והשו"ע ז"ל דנשים מברכות ג"כ, מדלא כתבו אלא למצוה מן המוכרח להדר אחר ישראל גדול".
 אולם, הנה הרמ"א פ' עוד (שם) דאשה אינה יכולה ליתן לאחר למול, דהרי אינה שייכת במצוה למול את בנה, ולכאן נ' לבאר בכונתו דהיינו משום דקיי"ל (נדרים ל"ה: נזיר י"ב: קידושין כ"ג: ויומא ט"ו: ודו"ק בלשונות, ור' הערה¹¹) דכל דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי ליה שליח, ואשר לפ"ז י"ל דנלמד לראש דבריו דס"ל שאשה פסולה למול [אלא שלא משמע כן מלשוננו - **להדר** אחר איש], ובוה פליג על מרן דס"ל שאשה

כשרה למול, וממילא יכולה נמי לעשות שליח, ומ"מ זו אינה ראי' מוכרחת, דהא אפש"ל דס"ל כסברת הגרש"ש (שערי"י ש"ז פ"ז) והגר"א (קובה"ע סי' ע"ו אות י"ז-ח"י) דבמקום שמעשה השליח ראוי מצד עצמו, ואין השליחות כ"א להחשיב את מעשה השליח אל המשלח, לא אמר' להאי כללא, ושפיר הוי שלוחו אף אם אין המשלח יכול לבצע המעשה בעצמו¹⁵, ודו"ק.

[ובהמסתעף מדין אשה במילה, הנה בברכות (מ"ט.) אמרו דכל שאינו אומר ברית ותורה בברכת הארץ (-שבברכה"ז) ומלכות בית דוד בבונה ירושלים, לא יצא ידי חובתו, ומשם

רב חננאל אמר רב אמרו שיצא, ברית - לפי שאינה בנשים, תורה ומלכות - לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים, ולהלכה נפסק (סי' קפ"ז סעי' ג') דלא יצא, אמנם הרמ"א פסק הלכתא (שם) דנשים ועבדים לא יאמרו ברית ותורה בברה"מ, נשים דלאו בני ברית ניהו, ועבדים דלאו בני תורה ניהו, ובמג"א (ס"ק ג') הבי"ד מרן הבי"י דהא דכיום נהגו הנשים להזכיר ברית ותורה, היינו משום דכגברים המה, שאין נקרא אדם אלא כשיש לו אשה, וא"כ הו"ל שניהם גוף אחד, והמג"א עצמו נקט בטעם הזכרתן, דתורה היינו משום שמחוייבות ללמוד הדינים השייכים לה¹¹, וברית משום דכמהילא דמאי, וכנ"ל

(מ"ע מ"ב) והמג"מ שאינן יכולות לומר "וצוננו" כיון שלא נצטוו, אך רבינו אפרים בס' הישר לר"ת (שו"ת סי' ס"ה אות ד') והמכריע (סי' ע"ח) כ' הטעם דהוי ברכה שאי"צ, ואסור מה"ת משום לא תשא, ובהשגות הראב"ד - ויש שחולק ואומר שאף הברכה היא רשות, והוכיח מקידושין (ל"א.) דאר"י דמריש אמר דמאן דא"ל דהלכה כרבי יהודה דאמר שסומא פטור מן המצוות, ועיבד יו"ט לרבנן דלא מפקיד ועבד, ואם א"י לברך איסורא קעביד בברכה, ואי בלא ברכה מאי יו"ט איכא, ומרן בכס"מ דחה ראייתו, דהוה ס"ד דטפי עדיף מי שאינו מצווה ועושה בלא ברכה המצווה ועושה בברכה, ובהגהות הרמ"ך הביא מרבינו יעקב והר"ה דסברי שמברכות כיון שעושות המצוה ברשות, דמצוה היא.

ועי' ברא"ש (פ"ק דקדושין סי' מ"ט) שכ' נמי הראיה מדר"י [וכ' דאי ל"ה במה היה שמח ר"י, והלא הפסיד כמה ברכות 'ברכת ציצית ותפילין וכל ברכת מ"ע שהז"ג, ולכאן הא בר"י קמייירי דפטור מדין סומא, ופטור מכל מצוות עשה, וא"כ לא אשכח ביה ברכה בכל מ"ע אם אין מברך על מצוה שפטור הימנה, ואמאי נקט הרא"ש מ"ע שהז"ג, ויל"ע], אלא דבחי' הרד"ל (בהגהותיו על הרא"ש) הק' דמאי ראי', הא סומא פטור מכל המצוות, והיינו אף מלא תעשה כדמוכח בפ' החובל (כוונתו לבי"ק פ"ו. ע"ש) להדיא, וכ"מ מתוס' (וכוונתו לערובין צ"ו: ור"ה ל"ג. ובק"פ פ"ז.), והרא"ש הנז' כ' דע"כ חייבוהו מדרבנן דאל"כ הרי הוא כנכרי כו', ע"ש, ולפ"ז בלא תשא את שם ה"א לשווא נמי אינו מצווה, וממילא י"ל דשפיר יכול להחמיר ע"ע ולברך, אך נשים דבכל הל"ת מצוות, א"כ גם בלאו דלא תשא איתנהו, וממילא י"ל שפיר דאסורות לברך על מ"ע שפטורין, והביא דשו"מ כעין ראי' זו בס' המכריע הנז"ל, שדן בה ע"פ שיטתו דנשים אסורות משום כל תוס'ף, והניח בתימה שלא די שלא העיר על הרא"י מסומא, אלא עוד הוסיף בכותבו דאי כר"ת דהאיסור הוא משום ברכה שפיר יש ראי' גדולה מסומא, ויישב לתמיהתו בדרך אפשר דסברת ר"ת דמ"מ סומא נמי א"י לומר 'וצוננו' אם לא שמחוייב עכ"פ מדרבנן, דאז שייך לא תסור, והוא הציווי [ובעיקר לאו דלא תסור, הארכתו בס"ד במקורא, ואכ"מ], ועי' בתוס' דרי"ה (ל"ג.) מה שהשיבו ע"ד ר"ת, דסומא חייב מדרבנן, ודו"ק.

והר"ן בקידושין (י"ד. מדפי הר"ף) כ' דאף לולי ראיות ר"ת הסכימו האחרונים שמברכות כיון דהאנשים נצטוו, ואינהו נמי שייכי בזה דהא נטלות שכר ע"ז, וכ"מ מדאמר ריב"ח גדול המצווה ועושה נמי שאינו מצווה ועושה, ומדקאמר 'גדול' משמע שאע"פ שאינו מצווה, מ"מ שכר הוא נוטל, ועי"כ יכולות לומר 'וצוננו', ועי' בקוב"ש (קידושין אות קמ"ב), ובמקורא הארכתו בזה בס"ד, ואין המקום כאן לזה. ולענין הלכה, הנה מרן (דגמשיכים אחריו כל בני ספרד. פ"מ"ג במשב"ז סי' ס"ט סק"ג) בשולח"ה (סי' תקפ"ט) פ' שנישים אינן מברכות על מ"ע שהז"ג, ואילו הרמ"א פ' שיכולות לברך.

114. בניזיר (י"ב:) אמרי לא משוי איניש שליח אלא במילתא דלא מצי עביד השתא לא משוי שליח, ואשר לפי גי' זו אפש"ל דאה"נ יכול לעשות שליח ע"ד שאינו יכול לבצע עכשיו, אלא דכיון דלא אורחיה דאיניש למיקם שליח ע"ד שאין באפשרי להו למיעבד בעצמם, עליו לפרש שמתכוין לעשותו שליח בכה"ג, ומהני.

איברא, דעי' בקידושין (כ"ג:) דאר"ה בריה דרב יהושע הני כהני שלוחי דרחמנא ניהו, דאי ס"ד שלוחי דידן ניהו מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי, וכה"ג ביומא (י"ט:) מי כו' ושלוחי דידן מצו עבדי (ויעוי' נדרים ל"ה:), הרי מבואר להדיא לכאן דאין יכול למנות שליח במידי דהוא עצמו לאו בר עשיה בההוא דבר.

ואשר יראה, דחלוקה היא דניזיר מהא דקידושין ויומא, דבניזיר מיירי דאינו יכול לעשותו האידנא, אך אינו מופקע לחלוטין מעצם הענין, ועי"ז אמר דבכה"ג מצי למיעבד שליח אלא שאין דרך לעשות כן, ומשו"ה מצרכינן ליה לפרש בהדיא שעושהו שליח, אולם בההיא דיומא וקידושין הנ"ל (ועי' בההיא דנדרים) דהוא מופקע לחלוטין מהאי מעשה, דהא ישראל הוא וא"י לעבוד בביהמ"ק ככהו, ובכה"ג אמרי דא"י לעשות שליח כלל אף אם יחפוץ בכך, ושו"מ כסברא זו בשו"ת מהר"ט (ח"ב חו"מ סי' כ"ג), יעושה. איברא, דבפי' הרא"ש (עה"ג בניזיר שם, ועי' מחנ"א הל' שלוחין סי' י') כ' להדיא דאף אם יפרש לו שכוונתו דיהא שלוחו לא מהני, כיון דא"י לעשותו שליח, הרי מבואר להדיא דאף במידי דחסרונו ממנו רק לזמן מוגבל א"י למנות שליח, וק"ו הוא בכה"ג דמופקע לגמרי מן הדבר.

ומדחזינן מילתא דא עולה הקושיא וגם ניצבה, דלפ"ז מאי קמ"ל דאין שליח לדבר עבירה (ב"מ י"א:), הא בלא"ה ידעי' דל"ה שליח, דהא דבר עבירה הוי מילתא דלא מצי עביד כלל מאחר שאסור בו, ובכה"ג לא מצי עביד שליח, כדלעיל.

והנראה, דמהכא ראי' לכאן דבדבר שא"י לעשותו השתא יכול למיעבד שליח אם יפרש, ומשו"ה הוצרך לדין אשדל"ע להיכא דהוי איסורא המוגבל בזמן, כגון חמץ בפסח, דבכל כה"ג במילתא דלאו עבירה היא מהניא, והא קמ"ל דאי דבר זה דבר עבירה הוא, אף אם מוגבל האיסור בזמן לא מהני, והוא חידוש, ונר' קצת דוחק דרק לזה הוצרך חידושא דאשדל"ע, אך מ"מ מידי אפשר לא נפקא, ועי'.

ובעיקר כללא דידן, הנה אבוא אעירה בקצרה, דהמצפ"א (קידושין כ"ג:) נקט דאע"פ שאינו שייך בעצם מעשה זה משום איהו שהוא מעכב, מ"מ אם שייך בחפצא של הדבר מצי משוי שליח, וכיו"ב במחנ"א (בחי' על הרמב"ם, גירושין פ"ג ה"טו' בסופו), ועי' בחק"ל (אבה"ע"ז סי' מ"ו) דחלק בין חסרון בדין לחסרון במציאות, ועי' במחנ"א (שלוחין סי' ט') דהיכא דאי הוה עביד מה שעשה עשוי אלא שעבר עבירה - אי שליח נמי מצי משוי, ויעוי' עוד במה שהאריך בזה הרבה בפלפולא דאורייתא קדישתא, רבנא יוסף חיים זלה"ה בעל הבא"ח, בס' רב ברכות (מערכת הכ"ף, בהאי דינא), ואכמ"ל בזה.

115. הנה הגרש"ש בשערי"י (ש"ז פ"ז) והגר"א בקובה"ע (סי' ע"ו אות י"ז-ח"י) כ' בהאי כללא דאינו כ"א במקום שאילולי השליחות ל"ה מעשי השליח כלום, וכגון בההיא דנדרים (ע"ש) שכח הכשרת הקרבן נתן רק בידי הבע"ל, ובלעדיהם לא יוכלו הכהנים עשות מאומה, אך במקום שמעשה השליח ראוי מצד עצמו, ואין השליחות כ"א להחשיב את מעשה השליח אל המשלח, שפיר הוי שלוחו אף אם אין המשלח יכול לבצע המעשה בעצמו, ור' מש"כ דעפ"ז שפיר יכולה האשה לשכור שליח שיכתוב עבורה ס"ת, ודלא כהמנ"ח (מצוה תר"ג) שביאר הטעם לפטור לנשים ממצות כתיבת ס"ת [כמש"כ הרמב"ם (סמה"צ מצוה י"ח) שנישים אינן חייבות בכתיבת ס"ת], דהא גמ' ערוכה היא (גיטין מ"ה:) שנישים פסולות לכתוב ס"ת, ואם כתבוהו נשים אין לו דין ס"ת כלל, אי"כ לא שייך לחייבן כיון דהמצוה היא בכתיבה, וא"ת דישכרו שליח, י"ל דלא מהני להו, דהא קיי"ל דכל דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח [ועי' שאג"א (סי' ל"ה) שהניח פטורן בצ"ע, ע"ש ובביה"ל (ח"א סי' ר'), ועי' במחנה חיים (ח"א סי' ט') ובמשנת ר' אהרן (ח"א יו"ד סי' ל"ב אות א') דנקטו דיש בידם קיום מ"ע בכתיבת ס"ת].

[ויגר' בגר'ר, תא חזי מש"כ בשו"ת הרשב"ש (סי' שכ"ד) על ס"ת שהנשים מניחות בביהכ"ס, שאע"פ שאינן מחוייבות בת"מ מ"מ זכות עי"כ לחיי העוה"ב, והביא ראי' מגמ' דברכות (ז.) דא"ל רב לר"ח נשים במאי זכיין, באקרויי בנייהו לבי נכישתא ובאתנניי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן, וכיון לזה הגר"א בן שמעון בס' נהר מצרים (הל' ס"ת אות י'), והוסיף שבמצרים וארצות המערב נוהגים ליתן ס"ת לביהכ"ס עבור האנשים והנשים שנפטרו ללא זש"ק רח"ל, להיות להם לזכרון, והביא משם אביו הגאון צוף דב"ש רמז נאה לזה, והוא מהנא' 'זה ספר תולדות אדם, ועי' מש"כ מוהגר"ח פלאגי (בס' ברכת מועדי' לחיים בחלק הדרוש לס"ת, דרוש א'): 'שמעתי מפי קדוש אבינו מלכנו הגאון המפורסם מרן זקני' ז"ל (-הוא בעל החק"ל) דקבלה בידם דכמה חשוכי בנים שלא הולידו כלל, ע"י שקיימו מצות כתיבת ס"ת זכו להבנות והולידו בנים ובנות' (ועפ"ז אפש"ל דהנה דעת הרא"ש בריש הל' ס"ת בהל' קטנות שכיום המצוה היא בכתיבת ספרי לימוד וחידות', ועפ"ז לכאן הסגולה תהא בזה, וכבר ידוע שהגר"ח קניבסקי מייצג פעמים רבות לחשוכי בנים רח"ל שהבעל יכתוב חידות, ושאלתיו ע"ז בעבר מקורו מנין, וזו תשובתו: כי הגמ' בחולין קורא לזה פרי דגן, ע"כ. וראיתי מתשובתו למחבר אחד הספרים שהוציאו מתשובותיו, שציין כוונתו לחולין (נ"ט): דההיא עיזא כרכו דהואי בי ריש גלותא דעקור מלא צנא דתרבא מינה, רב אחאי אסר, רב שמואל בריה דרבי אבהו אכל מיניה, קרי אנפשיה (משלי י"ח) מפרי פי איש תשבוע בטנו, ופרש"י מפרי פי איש, בשכר ששמעתי וקיבלתי שהוא מותר, בטני שבע ממנו].

116. בסוטה (כ'.) תנן, מאן (ע"ש) אומר כי עוזה חייב אדם ללמד את בתו תורה... ראי' כל המלמד בתו תורה (כאילו) לומדה תפלות [ר' ל' המאירי שם - ר"ל דברים תפלים שמתוך הבנתה ביתר מגדרה היא קונה ערמימות מעט, ואין שכלה מספיק להבנה הראויה, והיא סבורה שהשיגה ומקשקשת כפעמון להראות את חכמתה לכל, ובתלמוד המערב אמרו דרך גזמא ישרפו ד"ת ואל ימסרו לנשים], ופ' הרמב"ם (ת"ת פ"א ה"ג) כרא"ש שאסור ללמד בתו תורה, וכ"פ הטושו"ע (יו"ד סי' רמ"ו ס"ו).

אמנם - הוסיף הרמב"ם - כ"ז דוקא בתורה שבע"פ, אך בתורה שבכתב אף שלכתחילה לא ילמדנה מ"מ אינו כמלמדה תפלות [ובטור גרס איפכא דבברי הרמב"ם, ועי' ב"י ש"ס יש בדבריו, ומ"מ כ' הפרישה שיש ליתן טעם לדבריו, שיש יותר הפסד אם תוציא תורה שבכתב לדברי הבאי מאשר אם תוציא תושבע"פ], וציין הב"ח מקורו מהא דבהקהל באות הנשים לשמוע, ואף שפ' הרמב"ם שלכתחילה אסור, י"ל דהתם הוי רק עראי ועי"כ נצטוו בזה, ובט"ז חידש דהא דלכתחילה לא ילמדנה היינו דוקא לימוד דרך עמקות והתחכמות במקרא, אבל פשוטי המקראות מותר אפי' לכתחילה כמו שהוא המנהג כיום, וכ"מ גבי פרשת הקהל.

[ומצאתי ראי' לזה מהא דבמגילת אסתר (ב' ז') כ' על מרדכי ויהי אומן את הדסה, ופי' הרוקח שלימדה תורה, כד"א (משלי ח') 'ואהיה אצלו אומן, ולכאן ק' דהא אסור ללמד תורה לאשה, אלא ע"כ דמוכח מהרוקח לדעת הט"ז דפשט המקראות שרי לכתחילה, ואותם לימדה מרדכי. אלא שהערתו בזה מדברי רש"י, דהנה במגילה דט"ו: שאלו מה ראתה אסתר שזימנה את המן למשתה, וא' מהביאורים אמרו רבי יהושע שמבית אביה למדה שנא' (שם כ"ה) אם רעב שונאך האכילהו לחם וגו', וכתב רש"י דשמעה התינוקות אומרים כן, אבל אותה עצמה לא לימדה אפי' פשט המקראות, ומשמע דלא כהט"ז, ואח"כ מצאתי להגר"ח סופר (אוצרות ירושלים ס"ב אות ק"ט) דהביא מהגר"מ אריק בס' טל תורה שם שהוכיח כן מהגמ' שמבית אביה למדה ושמעה התינוקות, אך לא לימדוה בהדיא, ועוד ציין להאדר"ת בהגהות בני בנימין על הרמב"ם (פ"א ה"ד מת"ת) שהעיר דרבי יהושע אמר שמבית אביה למדה, ומאידך איהו מרא דשמעתא בסוטה (כ'). דהמלמד בתו תורה כאילו מלמדה תפלות [והנה לכאן עצם מימרא זו מרא דשמעתא דילה הוא ר"א כדא' התם, אלא שרבי יהושע הסכים שאין טוב שתלמוד תורה כל' רש"י שם (כ"א:)] בהוסיפו עדר"א שרוצה אשה בקב ותפלות עמו (ע"ש כ'), וכ"א: מתשעת קבין ופרישות], ויישב עפרש"י דשמעה התינוקות אומרים כן, ומשמע שלא לימדוה (ועי' להגר"ח הנ"ל שדן דבריהם דאפש"ל דאינה ראי' מוכרחת, ד"ל דנחתו לזה משום הא דארי"ח במגילה ד"ג, וכ"ה בתרגום אסתר פ"ב פסוק ז', שכשעברתה מת אביה וכשילדתה מתה אמה, ועש"ע), ושמח ליבי שכיוונתי לדעת גדולים].

והברכ"י ציין מקורו מהא דקידושין (פ"ב.) דלא תלמד אשה סופרים, והגר"א בביאורו לשו"ע (סקכ"ה) ציין מקורו מנדרים (ל"ה:)] שיכול מודר הנאה ללמד תורה את בניו ובנותיו של מי שהוא מודר הנאה ממנו [ועי' בביאור הגר"א (שם) דהרמב"ם לא העתיק 'בנותיו' משום דלכתחילה אסור, והגרע"י בהליכות עולם (סוף ח"ח בהל' ת"ת) כ' דגם בהר"ף והרא"ש ליתא לתבית בנותיו, אך עי' בפ"י הרא"ש (נדרים ל"ז.) שכ' דאע"פ דל"ג ובנותיו, מתני' סתמא קתני - ומלמד את בניו, ומשמע דאף בנות בכלל, ומשו"ה פריך, בנות מי בעיני שימור (ע"ש), ומוכח כהט"ז, ועי' בשו"ת מהרצ"ח (סי' ל"ב) ובהגהותיו לסוטה (כ"א:), וגם בשו"ע (יו"ד סי' רכ"א ס"ב) ליתא לתני' בנותיו]. והנה פ' מרן (או"ח סי' מ"ז סעי' י"ד) שנישים מברכות ברכת התורה, וכי בב"י בשם האגור (ס"ב) דיש בזה ג' טעמים: א', שמותרות בתורה שבכתב, ואע"פ של הברכה "לעסוק בדברי תורה" משמעו על התורה שבע"פ, מ"מ אין לשנות ממטבע שטבעו חכמים בברכות (א"ה, ולדין בני ספרד לק"מ כיון שגי' על ד"ת). ב', שלדעת הסמ"ג (בהקדמתו ובעשין י"ב) חייבות ללמוד דיניהן (וכ"פ גם ביו"ד סי' רמ"ו ס"ז). ג', שחייבות לומר פ' הקרבנות, דהא בגמ' דברכות (כ"ו:) אי שתפילות כנגד הקרבנות תקנום, והן חייבות בתפילה (שם כ:), וא"כ חייבות גם באמירת הקרבנות.

ולכאן מוכח מטעמא קמא דהאגור כדברי הט"ז דפשוטי המקראות שרי לנשים ללמוד אפי' לכתחילה, דאל"ה הכיצד תברך ע"ד אשר הוא בדיעבד בעצם עשייתו, אולם ראי' זו אינה מוכרחת, דאפש"ל דס"ל כהמנ"ח והגר"ח מבריסק (ר' להלן) שברכה"ת אינה על המצוה של ת"ת, אלא שהחפצא של תורה צריכה ברכה, ועפ"ז י"ל דכיון דסו"ס לומדת הרי היא צריכה ברכה, ויש לפלפל.

ואטעמא מציעאה הק' הגר"א דהכיצד יתכן לחייב נשים בלימוד מצוות הנהוגות בהן, הרי מקרא מלא דיבר הכתוב "ולמדתם את בניכם", ודרשו ולא את בנותיכם, ובעצמו ביאר הגר"א טעמא דמברכות משום שנישים מברכות על מ"ע שהז"ג, ואף דקיי"ל דכאילו מלמדה תפלות היינו דווקא בתושבע"פ, ובאבי עוזי ביאר דברי האגור בדדמי לזה, דהוי ככל מ"ע שהז"ג, ואף את"ל שיש איסור בדבר י"ל דלמדיה לידע דיניה, ובוה בודאי אין להם איסור ללמוד, אך לכאן מרן הבי"י לא הבין כן כוונת האגור, דהא איהו ס"ל דאין אשה מברכת על מ"ע שהז"ג.

ובעצם חובת לימוד וידיעת דיניהם, תא חזי ל' הרמב"ם (סוף פ"ד מיסוה"ת), ואין ראוי לטייל בפרדס אלא למי שנתמלא כרסו לחם ובשר, ולחם ובשר הוא לדעת האסור והמותר וכיו"ב משאר המצוות, ויש להקדימן מפני שהם יישיבים את דעתו של האדם, והם הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה ליישוב העוה"ז כדי לנחול חיי העוה"ב, ואפשר לכל אדם שידעם, קטן וגדול, איש ואשה, בעל לב רחב ובעל לב קצר, ומשמע דאף הן חייבות בלימוד מצי' וות ידיהו. ועי' בספר חסידים (סי' ש"ג) שכ' דלא ילמדה דווקא עומק התלמוד וטעמי המצוות וסודות התורה, אבל הלכות מצוות ילמדה, שהרי בימי חזקיה נשים וקטנים ידעו אפי' טהרות וקדשים, ועי' בעמודי הארזים (על היראים רנ"ד, סי' כ"ה אות ב') מש"כ בזה.

דפ' הרמב"ם והרי"ף והבה"ג והשו"ע כריו"ח דכשרה למול].

ג]. מילה בלילה / מילה בלילה למען אכילת קדשים שלא יהו נותר / גדרים וחילוקים בפטור נשים ממ"ע שה"ג / גרמי זמן גרמא.

וניהדר לדין, עי' בחי' הרש"ש שהגדיר בגדר **"מ"ע שה"ג"** דצריך שהמצוה לא תהא בזמן מהזמנים בעולם, ולפ"ז מילה שאינה בלילה בכלל, שהרי המצוה בעצמה קיימת כל יום, אם יש תינוק בעולם שהגיע היום זמנו למילה, וע"כ לא נפקא לן למיפטרניהו לנשי מצד פטורא דמ"ע שה"ג [ונראה הביאור, דענין יום ח' אינו ענין התלוי ב"זמן", היינו ביום מסויים, כ"א שיעברו ז' ימים שלמים על התינוק בעולם, וכשמגיע יום ח' לא הזמן הוא שמחייבו, ולא הזמן גורם למצוה שתבוא, אלא התינוק, שהרי המצוה קיימת ושייכת אף בזמנא אחרא בתינוק אחר, ועי'].

והמהרי"ט תי' דמילה ל"ה מ"ע שה"ג כיון שבדיעבד אם ימול בלילה הוי מילה¹¹⁷, אמנם עיקר שינויא הדין בפלוגתא הוא נתון, דהנה דעת ההג"מ (פ"א ממילה אות ח') שכשמל בלילה צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית, וככל דבר שמצותו בלילה שאם עשאו ביום אינו כשר (עי' מגילה כ:), ה"ה איפכא, אך הב"י (ביו"ד סי' רס"ב) הבי"ד הרא"ש (פ"ט משבת ס"ה) דקטן שנימול בתוך ח' אי"צ להט"ב, והוכיח דה"ה אם נימול בלילה לאחר י"ח דג"כ אי"צ לחזור ולהטיף, ובדרכ"מ שם כ' דאפשר דעדיף תוך ח' ביום מאילו נימול בלילה, וכ"פ בהג"ה בשו"ע כהג"מ. ובביאור החילוק בזה, עי' ט"ז (ס"ק ב') וש"ך (ס"ק ב') ושאג"א (סי' נ"ג), ועי' בדברי מהרי"ט אלגאזי (פ"ח אות ע"ז ג') שהק' ע"ד המהרי"ט מההג"מ, אמנם יש ליישב דס"ל כהחולקים. ויסוד בפטור הנשים ממ"ע שה"ג העמיד בטו"א (חגיגה ט"ז:), דיש לחלק בין מצוות מסוימות כשופר וכיו"ב דבהנהו כשעבר זמנה, בטלה המצוה ואין לה תשלומין, וע"כ הו"ל מ"ע שה"ג, לבין מצוות כסמיכה וכיו"ב שקבעה תורה למצוותו שיהא ביום ולא בלילה, אזי אין הלילה מבטל מצוותו לגמרי אלא מפסקת, דלילה אינו ראוי לסמיכה, אבל לא מבטלת חיוב מצות סמיכה לגמרי, ובהאיר היום חוזר החיוב הישן, ועפ"ז תי' לקו' התוס' גבי מילה דל"ל 'אותו' לפטור נשים, ד"ל דהא דבלילה אי"ל למול הוי הפסק ולא ביטול.

וכע"ז כ' המקנה (קידושין ל"ד. סוד"ה בתוד"ה מעקה) דיש מצוות שחיובן לעולם רק שאינן כשרות בלילה, ועפ"ז רצה לחלק, לול"ד התוס', בין מצות ציצית לההיא דהתם, ע"ש. וזיכני השי"ת ומצאתי שזכו לכיון לסברת הרוקח הגדול שכ' (סי' ר"כ, הל' לולב) - "ז"ג נשים פטורות... כמו סוכה ולולב שאם יעבור הזמן שוב אין לו תשלומין, והם ביום ולא בלילה, כדאמר

בשבת בפר"א דמילה (דקל"א) ציצית ותפילין אין להם זמן קבוע כל שעתא ושעתא זימניה הוא, ואין שייך בהן תשלומין שהרי היום מפטרו, אבל מילה שזמנה קבוע... ל"ה מצוה שז"ג, שהרי אם לא נימול בזמנו כל הימים שיבאו תשלומי דראשון הם... אע"ג דמילה ביום ולא בלילה... מיהו יש לה תשלומין ול"ד לתפילין... ול"ד לסוכה ולולב", ולכא"ו מאי קא משני אההיא דבלילה אינו זמן מילה, והנראה דכוונתו לסברת הטו"א והמקנה דכיון שיש לה תשלומין למחרת הרי אין הלילה מבטל המצוה אלא מפסיק, וברור.

אך תוס' ודאי דלא ס"ל הכי, וראי' מדלא קא משנו הכי, וכן בקידושין (ל"ו). הק' התוס' ותוס' הרא"ש אמאי בעי קרא למעוטי נשים מסמיכה אחר דהוי מ"ע שה"ג, והתם הרי הלילה אינו מבטל כ"א מפסיק משום חסרון היום, ואעפ"כ קרו לה מ"ע שה"ג [ועי' בזה בטו"א שם], ויעוי' עוד ברש"י (קידושין כ"ט). שכ' גדר 'זמן גרמא': **"שהזמן גורם לה שתבוא"**, ומשמע לכא"ו דס"ל דאפי' אם אינו ביטול מצד הדין אלא הפסק משום חסרון ההיכי תימצא לקיומה, הוי זמ"ג אם החסרון מצד הזמן, ודוק. וע"ע בחזון יחזקאל (סי' מ"ה אות ג') שביאר באופ"א משמיה דהגר"ח מבריסק.

ד]. למה מילה אינה מ"ע שה"ג מצד שכשאינה בזמנה אינה בשבת.

אולם הנה אחר כל הדברים האלה, אכתי יש להקשות לסברת התוס', דהא אף למ"ד דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה, הרי בשבת אין מלים מילה זו, דדין זה מוסכם אליבא דכו"ע, וא"כ תו הדר הו"ל מ"ע שה"ג בגלל שבת.

ואשר יראה, דגבי שבת אכתי הוי חיוב מילה, אלא שאינו יכול לקיים החיוב מצד דיני שבת, משא"כ בלילה שמצד דיני מילה אינו מחוייב בה, והו"ל כאינו מחוייב בדבר, וש"מ כן בדברי המהרי"ט אלגאזי (בפ"ח אות ע"ז ג'), ובטו"א (חגיגה ט"ז:), ועי'.

ה]. למה מילה אינה מ"ע שה"ג מצד שכשאינה בזמנה אינה בשבת / מל מילה שלא בזמנה בשבת - מהני או שצריך לחזור ולהטיף דם ברית / המילה - תיקון.

וליישב לזה באופ"א י"ל דאפש"ל דמהני המילה בדיעבד בשבת, ואי"צ לחזור ולהטיף ממנו דם ברית, וע"כ כבר לא תקרא מצות מילה מ"ע שה"ג, והא דלא תי' הכי גבי לילה הוא משום דס"ל כמש"כ הב"י (יו"ד סי' רס"ב, ור' לעיל בענף זה אות א') דיש להוכיח ממתני' (מגילה כ:). דאינו כשר, וכ"כ בהגהות מיימוניות (פ"א ממילה אות ה'), וכ"פ הרמ"א (שם ס"ב) דצריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית, וזיכני השי"ת ומצאתי להנצי"ב במרומי שדה (קידושין כ"ט). שתי' כן להדיא.

ובהיותי בזה העירוני לדברי הגרעק"א (בקובץ תשובות הגרעק"א, ואינו בנמצא בשאר ספרי התשובות שלו לפנינו, ויש לבדוק המקור¹¹⁸, סי' י"ז) שכ' כהאי לישנא: "ובעיקר הקושיא אף הדקושיא דשים בה הכל, בכל עת שאני שומע שאומרים כן בשם המפרשים אני מתפלא, דלדעתי אין כאן התחלת סרך קושיא, דדוקא היכי דהמניעה דאין הזמן מוכשר להמצוה כמו לילה זהו מיקרי זמ"ג, משא"כ שבת דאין המניעה דאין עתה זמן המצוה, דוודאי אם כבר עבר ומל בשבת אין חסרון בהכשר המצוה כלל דנעשה כהוגן לגמרי, ולמ"ד ימול ארמאי בוודאי יכול למול בשבת, אלא דמשום איסור שבת שא"א לו לחלל שבת, ממילא א"א לקיים עתה המצוה, זה לא מיקרי זמן גרמא, דעכ"פ אין שום זמן שיהא אינו ראוי להמצוה בעצמותה, ופשוט וברור".

איברא, דקשה לי בזה, דהגרעק"א עצמו נקט להדיא (שו"ת המקובל לפנינו על שמו, מהדו"ק סי' קע"ד) דמילה שלא בזמנה בשבת לא מהניא וצריך להטיף דם ברית, ושאני מהשושח בשבת דאין העבירה תלוי בשחיטה, דהא אף בנחירה הוי מלאכת שבת דנטילת נשמה, והוי מתקן להוציא מידי אבר מן החי, והרי מתה לפנינו ובוודאי אין בה עוד משום איסור אמה"ח, ולא שייך לומר בזה דלא מהני, אבל במילה בשבת העבירה תלוי במצות מילה למאי דקיי"ל דמקלקל בחבורה פטור, אלא דמילה הויא תיקון גברא כדאי' בשבת (ק"ו)¹¹⁹, וממילא י"ל דזה שמל שלא בזמנה לא מהני וצריך להט"ב, ולא נתקן גברא והוי מקלקל ולא נעשה מלאכת שבת, "וכדומה בקצת מסברות כאלו כבר קדמוני בספרן של צדיקים אחרונים, ולי אין פנאי לחפש אחר הדברים, ומי יתן יוספי'ק העת להעמיק עד די בש"ס ותוס' וראשונים" [והדין בזה למעשה נסוב סביב פלוגתא דאמוראי (תמורה ד:)] דאמר אביי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אם עביד מהני, דאי ס"ד לא מהני אמאי לקי, רבא אמר לא מהני מידי, והאי דלקי משום דעבר אמירא דרחמנא הוא, ודנו רבותינו מצוקי ארץ זלה"ה הלכתא כמאן, ונידון גדול זה נפרס בארוכה בספרי מאורי הדורות באיזה תנאים נאמר ד"ז בהיות אשר נמצאו כעין סתירות בענין זה, ויתכן דתלוי בחילוקי האחרונים בזה, ויש ליישב, ובס"ד הארכתי בזה הרבה באיזהו מקומן, ואכמ"ל בן].

ו]. למה מילה אינה מ"ע שה"ג מצד שכשאינה בזמנה אינה בשבת / מילה - מצוה רגעית או מצוה לנצח / נוי מצוה - תפארת למצוה, או שלא תהא בזויה עליו / נוי מצוה - בדבר המכוסה ואינו ניכר / נוי בדבר שהוא היכי תמצא למצוה, כבגד לציצית / טעם שקלף מוזהר לא בעי עיבוד לשמה כבס"ת ותפילין / מילה - הוכחה על יהדותו ועבודתו לה' / חשיבות וחייבות האות וההוכחה / דוד המלך אם ישן עם טלית קטן / אם חוזר על ציצין שאין מעכבין

וברמב"ם (ת"ת פ"א הי"ג) פ' שאשה שלמדה תורה יש לה שכר, אבל לא כשכר האיש מפני שלא נצטויה, וכל העושה דבר שאינו מצוה עליו אין שכרו כשכר המצוה ועושה אלא פחות ממנו, ואע"פ שיש לה שכר צו חכמים שלא ימלדה, לפי שרובן דעתן קלה ומוציאות ד"ת לדברי הבאי, ועי' בפרישה שכ' שאם למדה מעצמה רואין אנו שיצאה מהרוב, ויש לה שכר אם למדה התורה על מכונה ולא הוציאתה לדברי הבאי, אבל לאב אסור דאינו יודע מה שבליבה, ודקדק האבי עזרי שמקיימת מצות ת"ת, שהרי יודעת בעצמה שלומדת להתלמד ולא תוציא לדברי הבאי.

ובתורה תמימה (ס"פ עקב) הביא מש"כ בשו"ת מעין גנים (ועי' מש"כ אודותיו) דמי' דכאילו מלמדה תפלות, אפשר שזה נא' על המלמד בתו בקטנותה שעל הרוב דעתה קלה ומוציאה לדברי הבאי, אבל הנשים בגודלן אשר נשא לבן אותנה בחכמה ללמוד תורה שבע"פ מצד בחירתן בטובה, הן הנה תעלינה בהר ד' תשכונה במקום קדשו, כי נשי מופת הנה, ועל חכמי דורן לאדרן ולחזק את ידיהן ולאמץ זרועותיהן כו' [ועי' להשולחן גבוה (סי' רמ"ו סק"ט) שכ' להוכיח מדהשו"ע שאף מצוות השייכות לה כשאביה מלמדה ה"ו מלמדה תפלות, ואין סברא לחלק ולומר שלאביה אסור אך היא מותרת ללמוד בעצמה, כיון דבכל גוויי איכא חששא דתוציאנו לבטלה, ועי' בפרי האדמה שקדקדק מפ' הרמב"ם (ריש פ"ג מהל' חגיגה) דבדינים השייכים להן חייבות המה ללמוד, והגר"ח פלאגי' ביפה ללב (יו"ד סי' רמ"ו סק"ט) כ' שהיא עצמה מותרת ללמוד, והאיסור הוא רק לאחרים ללמוד]. וביעב"ץ (קידושין ל"ג), כ' דאפשר דנשים נמי מחייבו בת"ת במצוות דידהו, ולא מייעטינהו קרא אלא מת"ת דשאר מצוות, והעיר בזה ממשנה דסוטה ה"ג דס"ל דהוי כמלמדה תפלות היינו אף במצוות דידהו, וע"ע בשו"ת מהרי"ל (סי' קצ"ט) שכ' שאין ללמוד, ואפשר שילמדו ע"י קבלה של השרשים והכללות, ואם יתפקדו ישאלו למורה הוראה, וכן בימי דקדוהו (ר' סנהדרין צ"ד): לימודם היה ע"פ קבלת אביהן, ונ' דברוריה ושפחתו של רבי שלמדו - מעצמן עשו. וע"ע בהקדמת הביה"ל דשני מצוות איכא בת"ת, א' ידיעת התורה לידע איד לעשות והכיצד לקיים, ב' מצוה בעצם הלימוד, ובנשים איכא רק חלק הידיעה, והלימוד אצלם הוא מבוא להתכלית שהוא קיום המצוות, ולא תכלית בפ"ע כמו אצל האנשים, והיינו דאי' במנחות (צ"ט): דשאל ב"ד ב"א של ר"י את ר"י דכגון הוא שלמד כה"ת כולה מהו ללמוד חכמת אריסטו, וא"ל שילמדנו בזמן שהוא לא יום ולא לילה, והוא אף שכבר למד כל התורה (ועע"ש בח"א סי' ר').

ולכא"ו כ"ו הוא דלא כהאגור שביאר ע"פ הסמ"ג שחייבות ללמוד דיניהן שע"כ מברכות ברכה"ת, ואי אינם חייבות בזה מדין מצות ת"ת הכיצד מברכות ברכה"ת, ולדברי הביה"ל אפש"ל שברכה היא על הידיעה, ושמה דבריו אלו היו הבסיס לחידושו של הגר"ח מבריסק (שהביאו בנו הגר"ז בחי' לפ"כ מברכות ה"ז) דברכה"ת אינה על המצוה של לימוד התורה, דהא אף נשים חייבות אע"פ שאינן חייבות בת"ת, ועיקר חיובא דברכה"ת הוא משום התורה גופא, דהתורה צריכה ברכה, וע"כ אף שאינן מצוות ללמוד, מי"מ כיון שלימודם בכלל ת"ת הוא הרי הן צריכות לברך, וכ"כ כבר המני"ח (מצוה ת"ל) אשר הוסיף לדון בזה בנוסח "לעסוק בד"ת", ובעמק ברכה (ס"א מברכה"ת, וע"ש דהנה הטו"א כמגילה כ"ג), אהא דאי' התם דאשה עולה למנין ז' קוראים אפי' בסוף ז' שחותרת בתורה ומברכת לאחריה, ומוציאה בברכתה את האחרים, הק' דהא אשה פטורה מת"ת, ות"י הגר"ח דברכה"ת על התורה גופא הוא, וע"כ גם נשים חייבות מה"ת ושפיר מוציאות בזה את האנשים) ציין שג"י הר"ף על ד"ת, וכן מנהיגו אנן בני ספרד.

ועי' בס' הזכרון שחיבר הגר"ח קניבסקי (בהקדמה לחלק ב') דאין חובה לנשים להזהר בכל הדברים הקשים לשכחה, וראיתי מעירים דהא מחוייבת ללמוד דיניה, וצ"ל דס"ל דאי"ז מדין מצות ת"ת כ"א שתדע הכיצד לקיים, ובמנחת יהודה (קידושין כ"ט): הוכיח מוהרמ"ל לפקוביץ זלה"ה דהופקעה האשה לגמרי ממצות ת"ת, מהא דילפי' התם לפוטרה מללמוד בניה, ומשמע דאפי' חלק התורה שהיא חייבת לקיים פטורה מללמוד, וע"כ דלימודה הוי כהכשר לקיום מצוותיה, והעיר בזה על הב"י שכ' שמברכות כי חייבות ללמוד דיניהן.

ולעצ"ז מרן הב"י, הנה בשו"ת חקרי לב (או"ח סי') הק' דהרא"ש (פ"ו מברכות סי' כ) כ' בשם ר"ת דקטן מצטרף לעשרה לדבר שבקדושה ואינו מוציאן, דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ח, והא דסלקי עבד וקטן ואשה דליתנהו בת"ת משום דס"ת לשמיעה קאי, וברכה לבטלה אינה דהא אין מברכין וצונו על ד"ת כ"א אשר בחר בנו, ומשמע דמלבד ברכה דאשר בחר בנו הוי ברכה לבטלה גם בתורה שבכתב, ואע"פ שר"ת (בתוס' דר"ה ל"ג, ועוד) והרא"ש (קידושין פ"ק סי' מ"ט) והר"ן (שם י"ב: מופי הרי"ף) ס"ל שנשים יכולות לברך על מ"ע שה"ג, י"ל דגבי ברכה"ת אי' לברך בשום הא דקיי"ל (סוטה כ:). דכל המלמד לבתו תורה הרי הוא (כאילו) מלמדה תפלות, וכיון דאסורה בכך כיצד תברך וצונו. וע"ע בתוס' דר"ה וברא"ש בקידושין דהביאו ראה מדעולין למנין ז' ומברכין, ות"י דבקריאת ס"ת בצייבור, הברכה משום כבוד הצבור היא ולא משום קריאה"ת, אי"נ דגם בקריאת ס"ת לא הוי מברכין, וש"מ דאין נשים מברכות ברכה"ת על הלימוד עכ"פ למ"ד דאין מברכות על מ"ע שה"ג, ועוה"ק החק"ל דלא מצא בסמ"ג הל' ת"ת מה שהביא מיניה הב"י דחייבות ללמוד דיניהן, ועוד הוכיח דאין מצוות על לימוד דיניהן מגמ' תוס' דסוטה, ואף על טעמא דחייבות ב' הקרבנות הק' החק"ל דאע"פ שחייבות היו בהקרבנות הקרבנות, מ"מ מאן יימא לן שחייבות כיום לומר סדר הקרבנות, וביותר, דאף לאנשים אין חיוב אחר שלא נזכר בש"ס, וכ"ש לנשים, וחיוב תפילה לנשים אינו כ"א בחי' ברכות, והסיק דכיון שפטורות ה"ו תלוי בפלוגתא הראשונים אי יכולה לברך במ"ע שה"ג, וכ"נ מהרא"ש דברכות ותוס' דר"ה הנ"ל, וע"כ הק' על הב"י דנגד התוס' ור"ת והרא"ש סמך על האגור, וכ"ש שאין טעמם מספיק, ע"ע בדבריו, והניח בצ"ע. ועי' להרחי"א ביוסף אומץ (סי' ס"ז) ולבן החק"ל בעמודי הארזים (על היראים רנ"ד, סי' כ"ה אות ב') אשר גלו לדרעייהו ונפל נהורא בתי קי החק"ל. 117. ועע"ש שחידש שיכול למול בלילה למען אכול בקדשים שלא יהא נותר, והק' המהרי"ט אלגאזי (פ"ח אות ע"ז ג') דע"פ ההג"מ (ר' להלן למעלה בסמוך) דאף בדיעבד כשמל בלילה הוי כאילו לא מל, א"כ אפי' ימול עצמו דינו כערל ואינו יכול לאכול בקדשים, ובמנ"ח (מצוה ב' אות ג') כ' דמילה בלילה ל"ה איסור, ועפ"ז תי' במנחת סולת לקו' המהרי"ט דלצורך מצוה שלא יבוא לידי נותר, שרי, וע"ש שהביא ראה דלא כהמנ"ח מיבמות (ע"ב), ועי' ביד דוד.

118. והוא קובץ נדיר שנדפס כמדו' בשנת תשכ"א, ואינה אותו ה' לידי באחד מבתי הכנסת המפורסמים פה בב"ב, ושם בספר לא מובאים פרטים, אלא: "ספר זה כולל תשובות וחידושים מהגאון הנ"ל אשר אינם נמצאים בשום מקום אחר, והם נדפסו רק פעם אחת מקודם, ומפני שאינם בנמצא הדפסניהו עוד הפעם למען הרבצת תורה בישראל", ואבקש מכל היודע פרטים אודות האי ספרא שיודיעני.

119. "כי כיון שחותר הערלה מתקנו לאכול תרומה ולשחוט עליו אביו את הפסח" (ר"ח קל"ו). "ובמדרש הגדה מצאתי טעם לדברי ר"ה דחשיב ליה תיקון גברא במילה, ככחורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם, מה תאנה זו אין בה פסול אלא העוקץ בלבד, כך האבות לא היה בהן פסול אלא הערלה בלבד" (הר"ה בעל המאור, שבת ל"ח. מדפי הרי"ף, וכ"ה בכמה מקומות בחז"ל, ר' למשל בב"ר פרשה מ"ו, ושם אי' כן רק על אברהם אע"ה).

את המילה / חיוב האב במילת בנו - אם נפקע כשהגדיל הבן.

ואשר יראה בדרך אחר לבאר הא דמילה ל"ה מ"ע שהז"ג, אחר שתי התוס' דכיון דמיום ח' והלאה אין לה הפסקתו לא חשיב מ"ע שהז"ג בעקבות ז' הימים הראשונים, בהקדים דהנה במנחות (מ"ג:) אי דבשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר דאוי לו שעומד ערום בלא מצוה, וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתייבשה דעתו, ולאחר שיצא אמר עליה שירה, שנא' (תהילים י"ב א') לְמַצַּחַ עַל הַשְּׁמַיִת מְזִמּוֹר לְדָוִד, על מילה שניתנה בשמיני, ודקדק בשו"ת מהר"ח אור זרוע מהא דנקט דוקא מילה שבבשרו ולא ידו שהניח בה תפילין וכיו"ב, דמצות מילה אינה רק חיתוך הערלה, אלא דנמשכת כל הזמן, דיש לאדם מצוה בעצם היותו מהול¹²⁰.

וכן נראה להוכיח בדעת הרמב"ן, ממש"כ בספרו 'האמונה והבטחון' (פרק כ"א) לבאר הא דמילה דוחה להשבת, דמילה אין לה הפסק לעולם, דקבועה היא תמיד בגופו, אך שבת - לכל שבת יש מוצאי שבת, ונראה כוונתו שמצות מילה נמשכת בו לעולם, ולא רק מצאות המילה.

ובנדרים (פ"ג מ"א, ל"א:) תנן - דבר אחר גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו, שנא' (ירמיה ל"ג כ"ה) כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יוֹמָם וְלַיְלָה חָקוֹת שְׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שִׁמְתִי, וְהָקִי בְּתוֹיֹתַי מִדַּתְנָן בְּמַגִּילָה (סופ"ב, כ'): דאין מלין אלא ביום, ותי' דמשעה שנימול המצוה קיימת בגופו יומם ולילה, ויתכן דכוונתו נמי שנמשך קיום המצוה אצלו מרגע המילה לעולם, ולא רק קיום המילה והעדר הערלה.

ור' בילקו"ש (פ' בשלח סי' רג"ל) דשמעון התימני אומר שאמר הקב"ה על קריעת ים סוף שתהא בזכות המילה, שנא' (שם) אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה, "אמרת, צא וראה - איזו ברית שהיא נהגת ביום ובלילה, אין אתה מוצא אלא מילה", ומתחילה היה נ' להוכיח דס"ל דמצות המילה נמשכת גם אחרי עצם פעות כריתת הערלה, אך האמת תורה דרכה דאין להוכיח מזה, דהא אפשר דשמעון התימני איל כמ"ד ביבמות (ע"ב). דמילה שלא

בזמנה נוהגת ביום ובלילה, ובענייננו ס"ל דרק חיתוך הערלה היא המצוה.

ובשבת (קל"ג:) ת"ר - המל, כ"ז שהוא עסוק במילה חוזר בין על הציצין המעכבין... בין על הציצין שאין מעכבין... פירש, על ציצין המעכבין... חוזר, על ציצין שאין מעכבין... אינו חוזר [ומסקו התם דכ"ה אף לדעת ר"ש בריב"ב דבער"פ שחל בשבת מפשיט את הפסח עד החזה] ודלא כחכמים שמפשיט את כולו, דעד כאן לא קאמר כן התם משום דלא בעינן זה אלי ואנוהו {שהרי אחר נטילת האימורין אין מצוה ביפוי בשר}, אבל הכא דבעינן זה אלי ואנוהו¹²¹ ה"נ, דתניא זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה לולב נאה ושופר נאה ציצית נאה¹²² ס"ת נאה, וכתוב בו לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין, ודעת הטור (יו"ד סי' רס"ד) דזה דווקא בשבת, דאם פירש לא ניתנה שבת לידחות משום ציצין שאין מעכבין, אבל בחול חוזר גם על אלו שאין מעכבין כיון דלכתחילה צריך למום, וביאר הבית הלוי (ח"ב סי' מ"ז אות ב') דס"ל דמצות המילה נמשכת על האדם כל ימי חייו, וע"כ אע"פ דהוי התחלה אחרייתא יעשה זאת, ולא אמרי' דלא מהני כיון דכבר תם קיום המצוה ואע"פ שנעשתה בדיעבד, וכ"כ נמי בדעת הרמ"א שפ' (שם סי' רס"ב) דבמל בתוך ח' ימים יצא, וא"צ להטיף דם ברית, ובשאג"א (סי' נ"ב) הק' מזה דשבת (קל"ז). דבמל של אחר השבת בשבת הוי טועה דבבר מצוה ולא עשה מצוה, וביאר הביה"ל (ומצא גם בצ"ח לפסחים שכ' כן) דאה"נ בשעת המילה בתוך ח' לא קיים מצוה, דעדיין לא חל המצוה ומש"ה חייב חטאת, אך כשמגיע יום ח' מקיים המצוה, דהא במציאות מהול הוא, משא"כ בלילה דגם אח"כ לא מהני, כיון שנעשה בפסול, ומוכרח דס"ל להרמ"א דמלבד מעשה המילה יש מצוה שיהא נימול, ומש"ה שפיר י"ל דבמל בתוך ח' כיון דעכ"פ היה ביום, כשמגיע יום ח' מקרי שפיר שהוא נימול כמצותו, ועע"ד עוד שם, וע"ע בפרי יצחק (ח"ב סי' ל').

ולפמשנת"ה הרי עפ"ד התוס' דנקטו כן לגבי מי שעדיין לא קיים המצוה, אפש"ל דאף למ"ד דגם מילה שלא בזמנה נוהגת דוקא ביום ולא בלילה, מ"מ כיון שאחר שמקיים מעשה המצוה, הרי ממשיך לקיים מצות המילה, והוא גם ביום וגם בלילה, אזי אף שחלק מהמצוה - היינו חיתוך הערלה - נוהג דוקא ביום, מ"מ שם המצוה ומציאות קיומה שייכים אף בלילה, וע"כ ל"ה מ"ע שהז"ג.

ויל"ע אם אפשר להוכיח מדברי התוס' - שלא תירצו כן - היפך מסברא זו, ודעתם דכיון דהמעשה בפועל אינו אלא ביום, הו"ל מ"ע שהז"ג אף שיש המשך להמצוה, או"ד דס"ל דלא כמהר"ח או"ז אלא שמילה היינו המעשה היחודי לבדו, ואח"כ אין המשך לקיום המצוה, וכ"מ לכאן בדעת רש"י ממש"כ (שבת ק"ל). דכל שאר מצות אינן מוכיחות כל שעה, כגון תפילין ומוזזה וציצית דאינן כשהוא בשדה וערום בבית המרחץ, אבל זו מעיד עליהם לעולם, כדאמרי' במנחות (דף מ"ג:) בדוד שראה עצמו בבית המרחץ ונצטער, אמר אוי לי שאני ערום מכל מצות, כיון שנסתכל (צ"ל שנזכר) במילה נתייבשה דעתו, ומשמע דס"ל דל"ה מצוה לעולם, אלא הוכחה המצויה בכל שעה^{123, 124}, ואולי הכי ס"ל להתוס', ועי'.

וב"ה שזיכני לזה, דהנה אחר כתיב מצאתי דבקה"י (קידושין סי' ל"ב) הביא מהמהר"ט (בחי' לקידושין) שתי' כן דבזה שהוא מהול מקיים מצוה תמיד יומם ולילה, ע"ש.

איברא דמהמנ"ח משמע לכאן דס"ל דאף אם מצוה זו נמשכת לעולם, מ"מ ל"ה משום כך זמ"ג, דהנה הוא נסתפק (מצוה ב' אות ד', ב') האם חייב האב למול לבנו דווקא כשכנו קטן, אך לאחר שגדל הבן ונתחייב למול נפקע החיוב מהאב, או"ד דהמצוה על האב לא נפקעת לעולם, ונפק"מ באם האב והבן יודעים בעצמם למול מי קודם, לפ"ד הש"ך (חור"מ סי' שפ"ב ס"ק ד' והאריכו בזה באחרונים, ואכ"מ) שאסור לכבד אחר, וכן נפק"מ אם קדם א' מהם ועשה המצוה אם יצטרך ליתן הבן לאב או האב לבן י' זהובים, לפ"ד הסמ"ע (סי' שפ"ב ס"ק ז')

120. ואמנם, הנה בסוטה (י'): אי שדוד המלך נולד מהול, דכתיב (תהלים נ"ו א') לְדָוִד מִקְּתָם, שתמה מכתו, והק' המהרש"א (שם) דכיון שנולד מהול לכאן אין כאן מצות מילה כלל, ומה שמח במרחץ על שהוא מהול, ותי' ע"פ פלוגתא בשבת (קל"ה). בדיון נולד מהול אם צריך הטפת דם ברית, ולמ"ד דבעי הטפת דם ברית הרי באמת קיים מצות מילה, ועוד דאף למ"ד דא"צ הטפת דם ברית שמח שלא היה ערל, ע"כ. ולכאן הו"א דאי נימא כמהר"ח וז"ו הרי י"ל שכיון שממשיכה המצוה לעולם, הרי לענין זה לא גרע נולד מהול מהמהול בידי אדם, דהרי עכ"פ ליכא ערלה בבשרו, אולם האמת נראה יותר דהוא הוא כוונת מהרש"א, דכיון שלא היה ערל שמח שבבשרו מת' קיימת האי מצוה, דהמום - ערלה - אינו בנמצא.

וע"ע בתשב"ץ (ח"ב סי' ע"ד) דנ' מדבריו שאם לא בירך על המילה לפניו לא יכרך לאחריה, ע"כ, ואי המצוה נמשכת הרי יכול היה לברך גם לאחריה, כמש"פ הרמב"ם (פ"א מברכות ה"ה) גבי מצוה הנמשכת, ואינו מוכרח דאולי הם ב' חלקים במצוה, ועי' [ור' עוד להלן למעלה בענין זה].

121. והנה יש לחקור בגדר דין נוי מצוה, האם טעמו משום עצם המצוה שתהא מכובדת ובתפארתה, או דהוי בשבילו כדי שלא יהיו המצוות בזויות עליו, וכדההיא דחולין פ"ט. ושפך וכסה במה ששפך בו יכסה, שלא יכסנו ברגל שלא יהיו מצות בזויות עליו.

ואשר יראה, דחקירה זו בפלוגתא ראשונים מיתלאל תלי וקאי, דהתוס' במנחות ל"ב: הבי"ד ר"ת דדוקא ס"ת בעי שרטוט מדין נוי, אבל תפילין דמכוסים בעור לא בעו שרטוט, וכ"פ הרמב"ם בפ"א מתפילין ה"ב, אך המרדכי בהל' קטנות (בסוף מנחות) ד"ד: נקט 'התנאה לפניו במצות תפילין ומוזזה נאה בקלפים נאה בדיו נאה בקולמוס נאה', הרי דכתב כן לגבי תפילין נמי [ועי' היטב ירושלמי דפאה פ"א ה"א דנקטו נמי תפילין, אלא דמהתם ליכא הוכחה כיון שלא הוזכר דיו קלפים וקולמוס, אלא בכלליות, ואפשר לבאר הכוונה שתהא צורתם החיצונית של התפילין נאה ומושחרת כדבעי, ועפ"ז י"ל ראי' לר"ת והרמב"ם מהא דבבבלי בשבת שם לא נקטו תפילין, דאפש"ל דהוא משום דנקטו נמי נוי הדיו הקלפים והקולמוס], ואחריהם נמשכו האחרונים למחניהם, דהרמ"א בסי' ל"ב ס"ד פ' דמצוה לפיות התפילין מבחוץ ומבפנים, ובביאור הגר"א שם הביא מקורו מהמרדכי, וציין לתוס' והרמב"ם הנ"ל [ומה שציין ליומא ע"ב: דדרשי מקרא דכ' מבית ומחוץ תצפנו, דת"ח צריך להיות תוכו ככרו, לא זכיתי להבין כוונתו מה מצא שם ראי' לעניינו יותר מהקרא עצמו, ואמאי לא ציין לקרא דפ' תרומה, ויל"ע]. והנראה דאפש"ל דשורש פלוגתא הוא חקירה הנ"ל, דר"ת והרמב"ם ס"ל דדין נוי מצוה הוא בשביל האדם שיחוש כבוד המצוות, והוא לו הרגש קודש ויראה חביבות המצוה אצלו, וע"כ בדבר המכוסה שאינו ניכר, אין לחייבו בדין נוי, כיון דזה לא יגרם לו שתהינה המצוות בזויות עליו, אך המרדכי והרמ"א ס"ל דהוי דין במצוה עצמה שצריך שלא תהא בזויה אלא בתפארתה ורוממותה, וממילא יש לנאותה גם מבפנים כדי שעצמות המצוה תהא מכובדת, ודו"ק.

122. אגב, הנה רש"י (בי"ק ט'): נקט טלית נאה וציצית נאה, ומבואר שהצריך גם בגד נאה, ולכאן צ"ל בזה, דהא הבגד אינו כ"א היכ"ת לקיום המצוה.

ואשר יראה הוא ע"פ מה שיש לדקדק בסוגיא דהכא דנקטו גבי ס"ת גם 'קולמוס נאה', ולכאן אמאי בעינן לזה, הא הקולמוס אינו ניכר לאחמ"כ, ושאני מדיו נאה שהשפעתו ניכרת על הכתיבה, והמבואר מזה דדין נאה' שייך גם בעשיית חפץ המצוה ולא רק בשעת קיום המצוה, ואשר לפ"ז י"ל הכא נמי דבציצית יש להדר בבגד כיון דהוי חפץ שעל ידו מקיים המצוה, אע"פ שאינו מקיים בו המצוה, ודו"ק.

איברא, דהאמת חביבה מן הכל, ונר' דיש לדחות לזה לכאן, דהא במנחות ל'. אמר רב הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק, וביאר רש"י דמקיים המצוה, אך אינו כ"כ מן המובחר כיון שלא כתבו, וכ"כ הרמב"ם (סהמ"צ עשה ח"י) שאם יוצא לו לכתוב ס"ת יכול לקנותו או שישכור מי שיכתוב לו, וכן הכריעו בי"ד (סי' ע"ד) ה"טז (ס"ק א') והגר"א (ס"ק ג'), אך הרמ"א שם (סעי' ב') פליג והעלה דאם לקחו כך ולא הגיה בו דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק, ואינו יוצא בזה [ועי' בחינוך ומנחתו במצוה תרי"ג, ובמקו"א הארכתי בזה מעט, בס"ד, ואכ"מ].

והשתא, לא מיבעיא לדעת הרמ"א דיש מצוה בעצם הכתיבה דמבואר טעמא דקולמוס נאה, ושאני מציצית שהמצוה היא בלבישתה, אלא אפי' לדעת רש"י והרמב"ם וסיעתם י"ל דכיון דבכתיבתה הוי מצוה מן המובחר כדאי שם, א"כ יש דין הנוי גם בשעת הכתיבה, ומש"ה בעינן קולמוס נאה.

ועוד יש לדחות הישוב הנ"ל מטעמא אחרינא, דכמדומה דלא מצאנו בשו"מ שיצטרך האדם להדר בדבר שהוא היכ"ת לקיום המצוה, וכגון לנקות וליפות ביתו בכל מיני יופי ופאר כיון שביתו הוא היכ"ת לקיום מצות מוזזה. אולם קו' תנינא ממוזזה נ' דאפשר ליישב עפ"מ הרמב"ם (תפילין פ"א ה"א) דגיל של ס"ת וקלף של תפילין או של ס"ת צריך לעבדן לשמן, ואם עיבדן שלא לשמן פסולים, אך מוזזה א"צ עיבוד לשמה, ומרן בכס"מ הביא שאלת חכמי לונלי להרמב"ם בביאור החילוק, וא"ת דהוא משום דבמנחות (ל"ב). קרו למוזזה קדושה קלה, הא גם לתפילין של יד קורא כן (שם ל"ד). והשיבם הרמב"ם דהיכא דאיתמר איתמר, והיכא דלא איתמר לא איתמר, והא דס"ת ותפילין בעו לשמה היינו משום שעצמו של ס"ת ועצמן של תפילין הם המצוה, לכך הוצרכו לעשות להם חשיבות יתירה שיעבדן לשמה למען יעמדו ימים רבים, אך עצמה של מוזזה אינה המצוה, ולא תחשב מצוה אלא מפני הבית, ואם אין בית אין מוזזה, ע"ש.

והק' האחרונים מ"ש מציצית דאי בעי פטר נפשיה והבגד הוא שמחייבו, ואפ"ה בעינן טויה לשמה, ובמג"ג (שלטה"ג סי' י"א סק"א) יישב דשאני מוזזה דאינה מצוה עיקרית בעצמותה, דלא ציונה התורה להיות חובת הגוף על איש לקיים מצות מוזזה, אלא שהוא חובת הבית כשיש לו בית, ואינו רשאי לדור בתוכו בלא מוזזה, וע"כ לא שייך לחייבו לעבדו לשמה, דהא המוזזה אינה מצוה בעצמותה, וכל עיקרה לא באה אלא כדי להתיר הבית לדור בו, משא"כ בציצית דנתיב דאינו חייב כ"א כשרוצה ללבוש הבגד, אך הרי כשלושב עושה מצוה בגוף הציצית, וציונה עליו תורה שיטיל בו ציצית ויקיים המצוה, ורא"י ממנחות מ"א. דמלאכא אשכחיה לרב קטינא דמיכסי סדינא, א"ל קטינא קטינא, סדינא בקייטא וסרבלא בסיתא - ציצית מה תהא עליה, א"ל ענישתו אעשה, א"ל בזמן דאיכא ריתחא ענשינן, ומ"מ זה ברור דהדר כל ימיו במקומות הפטורים ממוזזה דלא ענשי' ליה על שלא קיים מצות מוזזה, וע"כ דאין במצות מוזזה חוב כלל על האיש לקיים מצוה זו כ"א על הבית להתיר דירתו בו, ושאני מציצית [ועצם חילוקו דהמג"ג אינו מוסכם, עי' היטב באבנ"ז באו"ח סי' ח"י אות ל"א].

ואשר לפ"ז אפשר ליישב בו ב' דהא יש לחלק בין ציצית למוזזה, דבציצית יש חובה עליו לקחת בגד זה ולהטיל בו ציצית, ואי לא עביד הכי ענשו ליה בעידן ריתחא, וממילא הבגד הוא מחויב וע"כ יש עליו לנאותו, אך מוזזה אינה חובת גברא, ואינו מחויב לקנות בית ולקיימה, אלא כששיש לו בית נדרשת מוזזה כדי לאפשר לו לדור בהבית, וע"כ אין לו דין לנאות הבית כיון שאינו מצוה בעצמותה. ומ"מ נ' דאי"ז מוכרח, דהא אפשר לחלק דלשמה לא בעי' כיון שבשעת עיבוד הקלף אכתי לא חל שם מצוה במוזזה, אך הכא דין הנוי הוא אחר קביעת המוזזה וחלות שם מצוה, ואע"פ"כ לא אשכחנא במוזזה דין נוי, והדק"ל, ודו"ק בזה.

ובעצם דברי רש"י הנ"ל דיש דין נוי גם בבגד, הנה אע"פ שנדחתה ראי' מדין נוי הקולמוס, מ"מ עצם היישוב במקומו עומד, דאיכא למימר דכל שהוא היכ"ת לקיום המצוה [עכ"פ במקום שהיא מצוה בעצמותה וחובת גברא לקיימו, לדעת המג"ג] יש דין משום כבוד המצוה לעשותו נאה, ועי'.

123. ועפ"ז דה"א אות' וההוכחה חשובים המה, נ"ל לבאר משאח"ל (סוטה י"ב). דהצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם, ד"ל ע"פ דברי הספר חסידים דמי שיש בממונו אפי' פרוטה אחת של גזל יאבד ממנו כל ממונו ולא רק אותה הפרוטה, וא"כ קיום ממונם הוא אות להם על ישרותם, ומש"ה היה כ"כ חביב עליהם.

124. והאר"י דקדק מהא דלא מבואר שהצטער גם בשנתו שאינו עושה מצוה, שישן עם טלית קטן, והק' המג"א (סי' כ"א סק"ב) דהיה יכול לשמוח שישן בחדר עם מוזזה, ועי' בברכ"י (סי' ח' סק"ז) שהבי"ד דהה"ח שתי' דדוד היה בשדות ונרדף משאול, והתם ל"ה ליה בית לחייבו במוזזה, ומתקופה זו דקדק האר"י (ולול"ד לכאן אפש"ל ככוונת האר"י דרצה דוד מצוה שבגופו, וזה אינו במוזזה, עי' סי' ל"ח סי"ב ומ"ב סק"ז, ועי' בתשו' הגרעק"א (ס"ט), ובשע"ת דחה לראיית האר"י, דהא דוד מלך היה וקשור לו ס"ת בורועו, ורק לבית המרחץ לא נכנס עמו, והמנ"ח (מצוה תק"ג) דוחה דבריו ומקיים הראיה, דמבואר להדיא ברמב"ם (פ"ו ה"ג מהל' ס"ת) דבלילה ובעת שישן על מטתו לא היה בידו ס"ת, ומשמע דבעת השינה אפי' ביום לא צריך שתהיה עמו.

ושבו העירני ידידי הרה"ג אפרים הכט דע"פ דברי רש"י הנז' למעלה יש ליישב דעת האר"י מתמיהת המג"א, ד"ל שרצה דוד הוכחה על היותו עבד ה', וזה ליכא במוזזה [ועי' בזה בארוכה בספרו ברית אפרים, סי' כ"א], ומ"מ אינו מוכרח, דהא עכ"פ לא אשכחן דציצית הינה ג"כ אות הוכחה על העבדות, ושמא כן הוא בכל מצוות הקיימות בגופו ועל גופו [והוא כהיישוב שכתבתי לעיל בהערה זו], אמנם אכתי קו' השע"ת מס"ת לא איפרקא בזה, ועי'.

ההתפוס ממי שמחוייב בעיקר המצוה חייב ליתן לו י' זהובים, וכן מי יאמר ברכות המילה בכן גדול - האב או הבר, ועוד, באם א"א למולו בלא שטר, מי ישלמו, האב או הבר, ודייק מל' החינוך שכ' "מילת קטנים" שהאב פטור ממילת גדולים, וכ"מ מהרמב"ם (קרבן פסח פ"ה ה"ה) שכ' שמילת בניו הקטנים מעכבת האב מלאכול בפסח [וע"י להרמב"ם בפיהמ"ש דשבת ספ"ט שכ' להדיא שמגדלותו מוטלת המצוה על הבר, ונפקע חיוב האב במילתו, ומבואר כהמנ"ח], ודן המנ"ח בדעת התוס' עפ"מ ש"ת (ר' לעיל ענף זה אות א') דמיום ח' והלאה אין לה הפסק, וממילא ליכא למימר שחיוב האב נפקע כשהבן יגדל, דהא אי' כשגדל פקעה המצוה מהאב ועברה לבן, אי"כ אכתי הו"ל מ"ע שהז"ג, אע"כ דהמצוה מוטלת על האב אף בגדלותו של בן, וע"כ אין לה הפסק [וע"ע בדבריו שם ובקב"י (יבמות ס" מ"ג)].

ומתבאר דעת המנ"ח דאם בעלות המצוה עוברת לבן בגדלותו, אזי אף אם למצוה מצד עצמה אין הפסק ויכול לקיימה בכל הימים, מ"מ אי"ז גורם שתקרא מצוה שלא הזמ"ג, משום דנשתנתה בעלות המצוה, דמעיקרא של אב והשתא של בן, ואשר לפ"ז אף אי נימא דס"ל להמנ"ח ג"כ דמילה היא מצוה הנמשכת לעולם, ולא רק פעולת הסרת הערלה, מ"מ הרי עצם מעשה חיתוך הערלה היא מצוה המוטלת על האב, והמצוה הנמשכת לעולם היא מצוה של הבר, שהוא מהול, ובכה"ג לשיטתו ל"ה זמ"ג, ודו"ק.

אמנם לבאר דעת המהר"ט י"ל לכאן דאע"פ דהמצוה הנמשכת היא על הבר, מ"מ שם מצות מילה לא נפקע, והיא אותה מצוה אלא שנמשכת באדם אחר, וע"כ עצם המצוה לא מיקריא שהז"ג. וביותר אי"ש אי נימא שהסרת הערלה מהווה רק הכשר להמצוה שהיא עוברת היותו מהול לנצח (עי' בדברי רבותינו), דעפ"ז אפשר ש'ש' ש'תמיד המצוה היא על הבר, וכל נידון המנ"ח הוא רק על מי הטילה התורה את חיוב המעשה שיעשו מהול, וביותר יתבאר ע"פ סברת התור"י דלעיל (ענף זה אות א') דכל חיוב האב הוא לדאוג לכך שבנו יהא מהול, וא"כ אפשר דעצם הדין מילה הוא תמיד בבן, וע"י בזה.

***

ז

קבלת שטר עבור המילה בשבת

בטעם האיסור ללמד בשטר / על מה משלמים למלמד / יקרת צניעות האמהות הקדושות, ובזמן חז"ל / כל כבודה בת מלך פנימה / למה מקדשים אשה בטבעת זהב דווקא / למה אינן מדליקות לבדן נר חנוכה / שטר מצוה / שטר לרופא / שטר למוהל / יחוסו של האכזר / מקור איסור שטר שבת / גדר איסור שטר שבת / אם הוא לכתחילה או אף בדיעבד / אם גם הנותן עובר / בפוחת מחובו / כשמשכמים על שבוט כ' וכך ליום' / בפוחת מפרוטה / בשמור לי ואשמור לך / כשנותן בתורת מתנה / בדבר מצוה / שטר רופא או מיילדת / תשלום על טבילה במקוה / בהבלעה / לסייר פירי בשבת בשטר / הפרסים שנותנים ב"תהילים" או ב"אבות ובנים" וכיו"ב / שומר שטר ששכרו לימים ואין אחריות שבת עליו, אם חייב על שבת עכ"פ כדן שומר חנם / בהנ"ל, אמאי אינו חייב על שבת כשומר שטר משום דארוח פרוטה דרב יוסף / מתי מיקרי

שומר שטר משום פרוטה דרב יוסף / פטור היזק שאינו ניכר, אם הוא גם לשומרים / מ"ט עשו קנין בשמירה להקדש, הא אמירה לגבוה כמסירה להדיוט / מקור איסור מקח וממכר בשבת / כוונת חז"ל באומרם אינו רואה סימן ברכה' / מלאכה בער"ש וערב יו"ט / דעת מרן כשהביא דעה ראשונה בסתם והשניה ב"א / בהנ"ל, כשנוקט בבי"כ כה"א / גדר ההבלעה במכירת אתרוג בשביעית / הבלעה - ברוב היתר דווקא או לא / הבלעה במכירת מעשר בהמה.

שורש הדברים, דהנה בנדרים (ל"ז). א"י - דכתיב (דברים ד' י"ד) "וְאֵתֵי צִנּוֹה ה' בְּעַת הַהוּא לְלַמֵּד אֶתְכֶם", וכתיב (שם שם ה') "רָאָה לְמַדְתֵי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כְּאֲשֶׁר צִנְיָהוּ", מה אני בחינם אף אתם נמי בחינם, ומ"מ יש דהתירו ליקח שטר מקרא [ולא מדרש]¹²⁵, והטעם - רב אמר דהשטר הוא שטר שימור¹²⁶, וריו"ח אמר שטר פיסוק טעמים¹²⁷, וזוה ביאר הרע"ב דברי ניתאי הארכלי (אבות פ"א מ"ו) שאמר וקנה לך חבר, ופ"י הרע"ב דאמר לשון קנין דמותר אפ"י לפזר ע"ז ממוון, אבל ברב אין שייך לומר לשון קנין, שהרי הרב צריך ללמד בחינם, ויעו"י בקידושין (נ"ח: ורש"י שם) דמבואר לאסור גם עשיית מצוה - שאין בה טרחה - בשטר, ד"שטר לימוד מצוה הוא", וכלול באיסור הנו", ואשר לפ"ז יש לאסור גם על המוהל ליקח שטר על המילה.

אמנם, ממקום שבאת הוי ראי' להתיר, חדא, דיש בו כעין שטר שימור או פיסוק טעמים, דהא גם הכא צריך לבדוק התינוק קודם, ולראות שבריא הוא ומותר למולו כעת, ויהא שטר על זה, אמנם, יש לחלק שאינו בעצם המצוה אלא קודם לה, אבל בהיה דקידושין מבואר שבאם יש טרחה, וכגון בהבאת ומילוי האפר מקלה, שרי לטול שטר כיון דשטר טירחא הוא נוטל, אך שטר הזאה וקידוש אסור לטול "דליכא טרחא", כל' רש"י, ומבואר דאם היה טרחה אף שטר מצוה שרי ליקח [אמנם, ע"י היטב רש"י דבכורות (כ"ט). ד"ה ושטר מילוי וד"ה כאן שטר], ושם הזכיר בשטר הזאה וקידוש רק ענין היותו הכשר מצוה, אולם לכאן צ"ל דבריו דתלוי גם בטרחה, כי היכי דלא יסתרו דבריו להדיא דקידושין, ור' עוד בהערה¹²⁸], והכא נמי יהא שטר על טרחתו לבוא ולמול, וכ"כ בהגהות יד שאול (לבעל השואל ומשיב, י"ד ס"י רס"א, אמנם ע"ש ברמ"א שגוערין במוהל שאינו רוצה למול בחינם) דאין איסור בדבר, דמ"ש משטר תקיעות שלוקחים (ר' ס"י תקפ"ה, ור' להלן), ואדרבה לפעמים המוהל מבטל רוב היום בעיר גדולה, או אם נוסע בכפרים, ושייך לומר שלוקח שטר בטלה, וגם י"ל שלוקח שטר חכמתו כמבואר גבי רופא (עי' יו"ד ס"י של"ו סעי' ג'¹²⁹).

ובביאור טענה אחרונה דיליה דשטר חכמתו, הנה יעו"ש בטור (יו"ד ס"י של"ו, ומקורו ברמב"ן בתורת האדם, ע"י ב"י וב"ח) ובשו"ע (סעי' ב' ג') דמותר הוא לטול שטר בטלה וטירחא, אבל שטר הלימוד אסור, דהחולי לאדם אבדת גופו הוא, והתורה אמרה (דברים כ"ב ב') "ההשבותו לו", ומרבינן מינה (סנהדרין ע"ג). לאבדת גופו, וגבי עשיית המצוות נמי יש לעשות בחינם, "הלכך שטר החכמה והלימוד אסור, אבל שטר הטורח ושטר הבטלה מותר", והוסיף "דאם התנה בשטר הרופא הרבה חייב ליתן לו, שחכמתו מכר לו ואין לה דמים", ומתבאר דהיד שאול

הנו' סבר דלית בה איסורא, וכוונת הרמב"ן לומר דשרי ליה לרופא לבקש הימנו דמים, ואפ"י הרבה, וע"כ נקט אף לגבי מילה דיהא תשלום שטר חכמתו.

איברא, דלכאן מתבאר לא כן, שהרי מתחילה נקט ד"שטר החכמה והלימוד אסור", ולהביאור הנו' הרי סותר דברי עצמו, ועוד דלהלן מזה הוסיף וכתב ד"אם נזדמנה לאחד [-מצות עשה] ולא רצה לקיימה אלא בממוון, אין מוציאין ממון מידו ולא מפקיעין מידו חיוב שלה", ע"ש הטעם, ועכ"פ מתבאר להדיא דלא רצה לכתוב דהדבר מותר, אלא רק דאין מפקיעין מידו, וכן ביאר הט"ז (שם ס"ק ג') להדיא דכוונת הרמב"ן ללמוד דאע"פ שיש איסור בנטילת שטר על הלימוד ועל החכמה, מ"מ כיון שכבר התנה עמו, והסכים החולה לשלם, הרי הוא חייב, כיון דלאו עליה דידיה לחודיה רמיא מצוה זאת לרפאות החולה, דהא כל אדם יוכל להתחכם וללמוד הרפאות.

ואשר לפ"ז אזדא לה טעמא דשטר חכמתו, שהרי לכתחילה אסור לו למוהל לבקש זאת, אלא שאם יבקש ואבי הבן יסכים - יתחייב לשלם מטעם הנו", ודלא כבעל השואל ומשיב, ויל"ע, ומ"מ יש להתיר לכאן משום שטר טירחא.

ולפמשנ"ת יבואר המתבאר בדברי הרמב"ם שהיה הדרך והמנהג בזמנם לטול שטר על המילה, והא לך ל' הרמב"ם (שבועות פ"ו ה"ט) בה מתבאר שהיה המנהג ליקח שטר עבור המילה - "נשבע ותלה שבועתו בדעת רבים שלא יהנה בפלוני לעולם, והוצרכו בני אותה העיר ללמוד תורה או למי שימול את בניהם או שיזבח להם, ולא נמצא אלא זה בלבד, הרי זה נשאל לחכם או לשלשה הדיוטות ומתירין לו שבועתו ועושה להם מצוות אלו, ונוטל שטר מאותן האנשים שנשבע שלא יהנה מהם", וכן הוא ג"כ לשונו בתשובתו (הוצ' מקיצי נדרמים, תשובה רע"ג) - "בדבר דין אשר דר בכפר שסביבו חוות, והיה מנהג זה הדיין כאשר נזדמנה באחת מהן מילה, לצאת אל אותו הכפר ולמול בו, ואירע בינו ובין איש רופא ריב שהביא לידי כך שיצא זה האיש אל כפר אחד ומל בו... וקיבל במילה הנו' סכום מה, ובא ואמר איני צריך לזה, וחילקו לעניים, התשובה - מה שסבר שעשה מצוה בחלקו לעניים, היא מצוה הבאה בעבירה, לא עבודת ה', וחטא שמנע פרנסה קבועה ועבר על לא תקום... ועל גניבת דעת הבריות וירד לאומנות חבירו, אפ"י היה נצרך וכ"ש כשאינו נצרך", ומבואר שהיו נוטלים שטר עבור המילה. וכיו"ב מתבאר דעת הראב"ד (שבועות שם) דעל אף דפליג על הרמב"ם, מ"מ אף הוא הסכים "אם הוא צריך למעשה ידיו, ואם יתעסק במלאכתו לא יוכל למול להם ולשחוט, ודאי יתירו לו נדרו ויפרנסוהו",

ויותר מזה יעו"י ברדב"ז (על הגליון שם) דאף אם רוצה לעשות בחינם [בהיה דנשבע] מתירין לו הנדר ויעשה בשטר, וטעם היתרו עפ"מ ש"א (ב"ק פ"ה). דאסיא במגן - מגן שו"א. אמנם, הא לך לשון הרמ"א (יו"ד ס"י רס"א סעי' א', ומקורו מתשו' הרשב"א ס"י תע"ב) - "האב שאינו יודע למול, ויש כאן מוהל שאינו רוצה למול בחינם רק בשטר, יש לב"ד לגעור במוהל זה, כי אין זה דרכם של זרע אברהם¹³⁰, ואדרבה המוהלים מהדרין שיתנו להם למול. ואם עומד במרדו ואין יד האיש משגת לתת לו שטר, הוי כמי שאין לו אב שבי"ד חייבים למולו, ולכן בי"ד כופין אותו

125. כ"נ דעת רש"י, אבל הר"ן נקט דמדינא מותר לטול שטר על המקרא ולא על המדרש, אלא דיש מקומות שהחמירו על עצמן אף במקרא, יעו"ש. והטעם דלא קאמר שטר פיסוק טעמים, מבואר בגמ' (שם): דהיינו משום דס"ל דפיסוק טעמים דאורייתא, ע"ש.

127. והטעם דלא קאמר שטר שימור, מפורש בגמ' (שם): דקסבר דבנות לאו בנות שימור נינהו, וע"ש רש"י ד"אינהו לאו אורחיהו למיפק אבראי דכתיב (תהלים מ"ה) כל כבודה בת מלך פנימה, וליכא לאוקמא בה שטר שימור, הרי לך כמה יקרת הצניעות היה בזמנם, עד כדי שלא נצרכו אפ"י לשומר, אלא דמעצמם לא הורגלו הנשים לצאת חוצה. וכן מבואר גבי שרה אמנו, דכ' (תהלים קכ"ח) "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתילי זיתים סביב לשולחנך", ודרשו (מדרש שוח"ט לתהלים שם) - אימתי אשתך כגפן פוריה, כשהיא צנועה בירכתי ביתך, אז בניך כשתילי זיתים, וכן אתה מוצא בשרה (בראשית ח"י) ויאמר הנה באהל ויאמר שוב אשוב אליך [וע"ע ביומא (מ"א). ובבב"א יודיע (שם), ובמגילה (י"ו וי"ג): ורות רבה (ד' ח'), ובבבב"ד (ח' י') ובמדרש תנחומא (וישלח ס"ו ובמדבר ס"ג), ובתנוד"ב (רבה פ"ח)], וע"ע ברש"י (יבמות ע"ז). - שרה באהל, דאין דרך אשה לצאת מביתה [וצל"ע לכאן מדברי רש"י בב"מ פ"ו], ושמא לא מייירי התם מציאה גמורה אלא להיראות בפתח האהל ובחצר, וע"י].

ומאידך, "ותצא דינה בת לאה וגו' וירא אותה שכם בן חמור" (בראשית ל"ד א' ב') - אמר ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר לא שיהיה בידו ליטרא א' של בשר, וכיון שגלה אותה ירד העוף וחספה ממנו, כך - ותצא דינה, מיד וירא אותה וגו' (ב"ר פ"פ ס"ה), הנשים יצאניות הן (מתוך התכונות המגונות של אשה שגמנו בב"ר פמ"ה ס"ה), ומצאה איש בעיר (דברים כ"ב כ"ג) - אילו לא יצאה בעיר ל"ה מסתקף בה ושכב עמה, מלמד שהפרצה קוראת לגנב (ספרי פ' תצא). וכבשוה (בראשית א' כ"ח) - וכבשה כתיב, מלמד שהאיש דרכו לכבש את האשה שלא תהא יצאנית, שכל אשה שיוצאה לשוק סופה להכשל, מנ"ל מן דינה שנא' ותצא דינה, ולבסוף נכשלה, הה"ד וירא אותה שכם וגו' (ב"ר פ"ח ס"ב, וע"י כתובות ס"ה), והיינו שהאיש כובש את האשה וחובשה בבית שלא לרוץ בשוקים, כי (תהלים מ"ה) כל כבודה בת מלך פנימה (פ"י יפה תואר שם), נגאי הוא לאשה שתהא יוצאה תמיד פעם בחוץ פעם ברחובות, ויש לבעל למנוע אשתו מזה, ולא יניחנה לצאת כ"א פ"א בחודש או פעמים כפי הצורך, שאין יופי לאשה אלא לישב בזוית ביתה, שכן כתוב כל כבודה וגו' (רמב"ם פ"ג מאישות ה"א), ואע"פ שעמוני ומואבי אסורים לבוא בקהל, מ"מ הנקבות מותרות מיד, דדרכו של איש לקדם ולא דרכה של אשה לקדם (יבמות ע"ו), לפי שכל כבודה בת מלך פנימה (שם ע"ז), ופסולה היא האשה לעדות דלאו אורחה, דהא כ' כל כבודה וגו' (שבועות ל'), מה שאין האשה מברכת ברכת ההודאה, הוא מפני שצריך לאודווי בפני עשרה, ולא אורח ארעא דכל כבודה וגו' (באה"ט ס"י ר"ט סק"א בשם הלק"ט ח"ב ס"י קס"א, ולא מוסכם בפוסקים).

ולא תדבר במקום איש (ספרי תצא, כ"ב ט"ז), והא דנוהגים לקדש לאשה בטבעת זהב ולא בשאר מתכות, פ"י הגר"י פלאגי' דידוע דבקול המתכות אין שפל ונמוך כקול הזהב, וע"כ דוקא בה מקדשין את האשה להורות שמעלת האשה היא שהיא צנועה בביתה וקולה לא נשמע, דוגמת הזהב, ויש לרמוז לזה בתבית זהב' שהיא נוטריקון זה' הקול בחשאי' (נפש חיים להגר"ח פלאגי' מע' כ' אות י').

ולא יצאו הנשים עם האנשים לתשלוחן, ואם יוצאות עדיף שלא יצאו הנשים כלל (ערוה"ש ס"י תקפ"ג), ונשים מברכות ברכת החמה (ולא מוסכם בפוסקים, ובמקו"א הארכתי מזה בס"ד), אך רק לאחר שיצאו הנשים אז יתאספו הנשים כי היכי דלא יבואו לידי תערובת, דהא גם בשמחת בית השואבה תקנו רבנן תקון גדול כדאי' בסוכה (נ"א). (תשו' רבי טיאה ווייל ס"י י"ז), והא דאין מדליקות לבדן נר חנוכה אע"פ שמחוייבות בכך, היינו משום דעיקר התקנה היה להדליק בחוץ, ויש בזה חסרון בצניעות וכל כבודה וגו', וע"כ קבעו שיוצאות י"ח מן הנשים (חת"ס שבת כ"א).

128. וע"י היטב בגליוני הש"ס משה"ב משר"ת התשב"ץ (ח"ג ס"י י"ג) דמלבד טעם הטרחה, איכא נמי עוד טעמא דהבאה ומילוי הוו הכשר מצוה, משא"כ הזאה וקידוש שהם המצוה בעצם, ולפי חילוק זה אין ראייה למילה, אמנם עכ"פ יתכן דהתם נמי אם הביא ומל והיה וקידש שרי לטול שטר הבאה ומילוי, ויבלע בתוכו שטר הזאה וקידוש ג"כ, ואשר לפ"ז ה"נ יתן לו שטר בדיקת התינוק והכשרו למילה, ויבלע בתוכו שטר המילה, וע"י בזה.

129. "נתנה תורה רשות לרופא לרפאות ומצוה היא" (שו"ע סעי' א'), "ובלבד, שיהא ליבו לשמים וידע שאמיתית הרפואה ממנו, וידרשנו, ולא יכוון שהכל תלוי בסם פלוני ובאיש הרופא" (הגהות יד אברהם על שו"ע), "קשה, כיון דבאמת מצוה היא למה קרי לה תחילה רשות, ונראה דהכי הוא כוונת הענין זה, דרפואה האמיתית היא ע"פ בקשת רחמים דמשמאי יש לו רפואה, כמ"ש מחצתי ואני ארפא", אלא שאין צריך לעשות רפואה ע"פ טבע העולם, והוא יתברך הסכים על זה נתן הרפואה ע"י טבע הרפואות, וזהו נתינת רשות של הקב"ה, וכיון שכבר בא האדם לידי כך - יש חיוב על הרופא לעשות רפואתו (ט"ז ס"ק א', וע"ע"ש). במהרי"ל (בליקוטים שבטוה"ס) איתא, וז"ל: אמר לנו מהרי"ל כל רפואות שבכל התלמוד אסור לנסות אותם משום דאין אדם יכול לעמוד על עיקרו, וכי לא יעלו בידם ילעגו וילגעו ע"ד חכמים, מלבד הא דאיתא בשבת... מי שיש לו עצם בגרונו מביא מאותו מין, ר"ל מאותו מין עצם, ויניחו לו על קדקדו ויאמר הכי - חד חד נחית בלע בלע נחית חד חד, והלחש הזה בדוק ומנוסה... עכ"ל. וראיתי בספר שושני לקט שכתב - ומחמת שמצאתי שינוי נוסחאות, לכן אודיעך הנוסחא האחרת במפעלות (סי' של"ח) ח"ל: מי שנשכנס עצם בצוארו או דבר אחר, יקח כלי עם מים קרים מן באר, ותשים רגלך השמאלית בתוך המים, ואיש אחר יחוש באזןך חד חד נחית בלע בלע נחית חד חד, וצריך להניח מאותו מין על קדקדו ויאמר לחש הנזכר ג"פ, ואחרי הלחש הנזכר יאמר - יור יור בעל בלע יור יור" (חי' הגרעק"א על הגליון).

130. ע"י ביצה (ל"ב): כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל שאינו מרחם על הבריות בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו, וביבמות (ע"ט). ג' סימנים יש באומה זו - הרחמנים והביישנים וגומלי

בשבת בלא הבלעה, והנה לפי הגר"ח ילה"ב אמאי נאסרו הככרות, הרי לא עשה ישראל שום מעשה ואינו שר שבת. ועוד שהמג"א כ' דלא להלוות בריבית או להשכיר דירה בלא הבלעה, והתם נמי אינו עושה מעשה, ואעפ"כ אסר, וצ"ע. אמנם, ראיתי בשולחן שלמה (סי' ש"ו סעי' ד' אות ו') שהביאו מהגרשו"א שהק' כה"ג מההיא דמורדת על בעלה דכתובות (ס"ד). הנה' לעיל בהע' דהתם נמי לא הוה מעשה, ויישב דע"כ דייקי התם למימר "דמיחזי" כשכר שבת, והיינו שבאמת אינו שר שבת גמור, ושמה אף הכא כן הוא, אלא דאינו נ' כ"כ, דהא לפי"ז ילה"ב אמאי החמירו כ"כ עד שאסור אף ליהנות מן הככרות, אם מעיקה"ד שרי, ועי' בזה]. ואיסורו הוא אף אם קיבל עליו מבעו"י לעשות את העבודה בשבת, ולקבל שכרה אחר צאת השבת¹³², ואף אם כבר קיבל שכר שבת אסור לו ליהנות ממנו עולמית¹³³, ואם קיבלו בשוגג, יתכן דשרי אף לו ואף לבו ביום¹³⁴, והנותן לו השכר עובר על לאו דלפני עור לא תתן מכשול¹³⁵.

אמנם, יש כמה אופנים דבהו ליכא לאיסורא: א'. בהבלעה¹³⁶. גם אם משכיר לחודש והתנה לשלם על כל יום סכום מסויים, יש מתירין¹³⁷. ג'. יעו"ב בהערה אימתי אפשר להתיר כשפוחת לו מן החוב¹³⁸. ד'. לדבר מצוה יש מתירין¹³⁹. ה'. כשנותן השכר בתורת מתנה, ור' הערה¹⁴⁰. ו'. כשמקבל בשכרו פחות משו"פ¹⁴¹. ז'. כשהשכר הוא עבודה אחרת, כשמור לי ואשמור לך¹⁴². ח'. אם התשלום הוא על השימוש ולא על הזמן¹⁴³. ומאחר עלות כל הכללים הנו', נ' דאין מניעה מצד שכר שבת בהנהוג שמתאספים הילדים לאמירת תהילים או

הרי הוריק כל מצותו לאבי הבן, שמעתה שכיר הוא בא בשכרו כרופא המחתיך בשר, ועל כן מסתפק אני אם מוהל כזה נכלל בכלל בעלי ברית שכתב רמ"א בסי' תקנ"א... ואולם, אם המילה בעיר אחרת שאין שם מוהל, והולך מעיר לעיר למול, שע"י כן מתבטל ממלאכתו יום או יומיים בכדי לילך ולחזור, וגם איכא הוצאות הדרך וכיוצא, בכגון דא שרי ליה ליטול שכר בטלה והוצאות הדרך, ותו לא מיד"ו.

וכיו"ב מצאתי בס' ברית כהונה (להגאון רבי כלפון משה הכהן זלה"ה, ראב"ד גרבה, י"ד כ"ב) - "וכן המנהג פשוט דכל המוהלים מלים בחינים ורצים אחר זה, והרבה מהם נוסעים מעיר זו לעיר אחרת שאין שם מוהל, בלתי שכר רק הוצאות הדרך, ומהדרים משלמים גם הוצאות הדרך מכיסם הם לקיים מצוה יקרה זו".

אלא דכ"ז ההיתר הוי לענין מילה ביום חול, ויש לנו לידע דין מילה החלה בשבת, אם מותר למוהל ליקח שכרו, או"ד דהוי כשכר שבת האסור.

עיקר הדין: אסור לקבל שכר על מה שעשה בשבת [ובשם הגר"ח מבריסק ראיתי לייסד (והו"ד בס' ח"י הגר"ח השלם על הש"ס, שבת י"ט, ע"ש) דאיסור שכר שבת אינו איסור ההרווחה בשבת, אלא דאף מלאכה המותרת בשבת, אם נוטל עליה שכר נעשית המלאכה אסורה בשבת¹³¹. אלא שדו"ז הגר"ש כהן שליט"א (ר"י פורת יוסף) העיר ע"ד הגר"ח הנו' מפ' השו"ע (סי' רמ"ה סעי' ו') דאם אפו נכרים בתנורו של ישראל בעל כרחו ונתנו לו בשכרו מעט ככרות לחם, אסור לו ליהנות מהם, משום דהככרות באו בשכר אפיה שנעשתה

מאחר שאין אחר שימול". ור' בפתחי תשובה (שם ס"ק ד') שהביא אהיה דסיפא דב"ד כופין להמוהל היכא דאין לאב לשלם - "עי' בס' לבושי שרד שכ' בשם מהר"י עמודין דרשאים להטעותו, להבטיח לו שכר ולא ליתן לו, ע"ש".

וראיתי עוד בס' נהר מצרים (להגאון רבי רפאל אהרן בן שמעון זלה"ה ראב"ד מצרים לפני מאה שנה, ח"א י"ד הל' מילה סעי' ב') דהמנהג היה במצרים שהמוהל נוטל שכר מאבי הבן, והמוהל קוצץ את שכרו, אבל הוא עצמו התרעם ע"ז, וז"ל שם: "פה במלכות מצרים כולה כמעט, המנהג פשוט אצלם שהמוהל בא על שכרו מאבי הבן, ולפעמים קוצץ דמים, ואין מילה בלא פריעה, יוצא מן הכלל מוהלים אשר חננם ה' בעושר וכבוד. ובתחילת כניסתי לרעות ביעקב פה העירה, היה הדבר בעיני זר ומוזר, כי תל"ת אנחנו ואבותינו מוהלים מומחים אשר כרתנו ברית למאות ואלפים, ואדרבא היינו מהדרים לקרב התועלת לאבות הבנים כדי שיתנו לנו למול בניהם, וכמנהג עיקר"ת ירושלים ת"ו ובארצות המערב ובמקומות רבים שעברתי בהם, שהמוהלים משתדלים הרבה כדי לזכות במצות מילה, ולפעמים רבות המוהל עוזר לאבי הבן ברצי כסף אם איש עני הוא, וכן שמענו מזקנינו ואבותינו ספרו לנו שמעולם לא שמעו שהמוהל יקבל שכר, וכ"ש וק"ו לקצוץ דמים, שאי"ז דרכם של זרע אברהם אבינו ע"ה, וכמש"כ רמ"א בס' רס"א, יעו"ש. ואני אמרתי לסימן - לא ניתנה פריעת מילה לאברהם (יבמות ע"א):, ועל כן הוכרחנו לשתוק ולהסתלק מן מלאכת הקודש הזאת כעת, כי לא נוכל לעמוד בקשר מלחמה עם המוהלים האומרים כי קפחנו פרנסתם כמוכן. ומוהל כזה

חסדים, וע"ע רמב"ם (מתנו"ע פ"י ה"ב) "וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם יש לחוש ליחסו, שאין האכזריות מצויה אלא בגוים שנא' (ירמיהו נ' מ"ב) אכזרי המה ולא ירחמו", ושם (איסור"ב פ"ט ה"ז) "כל מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להן חסד, חוששין לו ביותר שמה גבועני הוא, שסימני ישראל האומה הקדושה ביישני רחמנים וגומלי חסדים, ובגבוענים הוא אומר (שמואל ב' כ"א) והגבוענים לא מבני ישראל המה, לפי שהעיון פניהם ולא נתפייסו ולא רחמו על בני שאול, ולא גמלו לישראל חסד למחול לבני מלכם, והם עשו עמהם חסד והחיים בתחילה", ודו"ק בל' הגמ' דביצה אל מול לשונות הרמב"ם, ועי'.

131. והעירוני לס' דרור יקרא (עמ' רמ"ט), שם הובא מכתב הגר"א מלצר שכ' ע"פ יסוד הגר"ח הנו' לבאר אמאי על מצוות איכא למימר דליכא איסורא דשכר שבת, ד"ל דהיכא שהפעולה והמעשה מצוה היא, א"א לומר שהפעולה אסורה, ולפ"ז רופא לישראל - דהוי מצוה - שרי ליטול שכר, ושאינו מש"כ הריטב"א (ע"ז כ"ו). גבי מילדת שצריכה לזרוק השכר לים, דהוא מיירי התם במילדת לנכרית דליכא מצוה.

132. כ"ה בב"י (סי' תקפ"ה) אילולי דהוי במקום מצוה, ועי' פמ"ג (סי' ש"ו משב"ז אות ד').

133. כ"ה דעת מרן בשו"ע (סי' רמ"ה ס"ו) "אם אפו אינם יהודים בתנורו של ישראל בשבת על כרחו, ונתנו לו פת בשכר התנור, אסור ליהנות ממנו", ועי' היטב ביאור הגר"א שם, ועי' בביאור"ל (ד"ה אסור) שצ"י להבגדי ישע (אות כ"א) שעל המרדכי (שבת רמז רמ"ו) שלחד גירסא בדברי המרדכי שם דוקא לקבל אסור, אבל אם כבר קיבל מותר לו ליהנות מזה, אך כ' עליו דמל' השו"ע לא משמע כן, וגם ראיית הבגדי ישע יש קצת לדחוק, והניח בצ"ע. ובשו"ע הגר"ז (שם סעי' י"ט) פ' כמרן דשכר שבת אסור ליהנות ממנו עולמית בין לו בין לאחרים, וכן הביא בכה"ח (שם ס"ק ל"ב) משם המט"י לבאר לדעת מרן דרבותא אשמועינן דאף שקיבל השכר בעל כרחו - אסור השכר בדיעבד, ולאפוקי מדעת רב נטרוניא שמתיר בדיעבד בכל ענין, דאיסורא דעבד עבד.

ולמעשה, הדברים מפורשים כבר ברמב"א (ע"ז כ"ו). גבי שכר מילדת (לנכרית, ויתכן דהוא דוקא בנכרית, דהא בישראלית איכא מצוה) דנוטל השכר וזורקו לים, ומתבאר דס"ל דאף בדיעבד אסור, ע"ש.

134. עי' ביאור"ל ריש סי' ש"ח, ודו"ק.

135. כ"כ בפשיטות בהבלעה במשנ"ב (סי' ש"ו סקכ"א). ויש שרצו לומר דגם הנותן עובר בעצם האיסור דשכר שבת, וכבר הקשו דמנא להו הא.

136. היינו שישלם לו על כמה ימים ותהא השבת כלולה בתוכו, ובכה"ג שרי לכ"ע ואף לדבר הרשות.

ומוכס יהודי שמשכיר גוי שיקבל עבורו המכס בשבת, עי' שו"ע גו"כ (לעיל סי' רמ"ד ס"ו), ודעת התו"ש (סי' רמ"ד ס"ז) דאם מוסיף הגוי קצת על העבודה מער"ש או במוצ"ש הוי 'קצת' בהבלעה, אך מאידך כמדומה דאית דפליגי בזה וסבירי לאסור, משום דכל שכר ושכר שהגוי מקבל, נקנה בפ"ע מיד לבעלים, ולא מצאתי עתה פנים דבריהם.

137. העיר (בבדק"י) הביא משבלי הלקט (סי' ק"י) שאם אומר לו כן וכך תתן לי בחודש שיבוא, כך ליום, הוי נמי כשכר שבת, "ואין נראה כן מדברי הפוסקים שכתבתי בסמוך", וברמ"א (סעי' ד') פ' כהשבה"ל, והמג"א (סי' ס"ק ז') העיר בזה על הבי"ד דנקט הכי משום דלא ראה דברי הר"ן דמבואר בדבריו כהשבה"ל, דהנה בכתובות (ס"ג). תנן דהאשה המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה ז' דינרים בשבת, ריה"א ז' טרפעיין... וכן המורד על אשתו מוסיפין על כתובתה ג' דינרים בשבת, ריה"א ג' טרפעיין, ושם (ס"ד). א"ל רחבי"ל לשמואל מ"ש איהו דיהיבין ליה דשבת, ומ"ש איהו דלא יהיבין לה דשבת, ומשני דלגבי דידה דפוחתין לא מיחזי כשכר שבת, אבל לגבי דידיה דבעי אוסופי מיחזי כשכר שבת, והק' הר"ן (שם כ"ח). מדפי הר"ף) דהוי בהבלעה - שמובלע בתוך ימי השבוע, ואמאי אסיר, ות"י דל"ה הבלעה - שהרי אין מוסיפין לכל שבת אלא מה שעולה לכל יום, שאם יתפייס היום או למחר באמצע השבוע אין מצטרפין כל ז' ימי השבוע זה עם זה, אבל בתו"ש (סי' ק"א) כ' לבאר דברי הבי"ד עפ"משי"כ בשו"ת שו"ת דהר"ן כ' כן דווקא גבי מורד, דהתם אין מוסיפין על כתובתה אלא לפי ערך המגיע לכל יום שהיו בקטטה, משא"כ בשכיר דמן הסתם לא יחזור בו באמצע השבוע, ובביאור"ל (ד"ה מקרי) הביא טענת המג"א דלא ראה הבי"ד דברי הר"ן, ונקט - "ולעני"ד א"צ כלל לומר כן על מרן הבי"ד", וחלוק מיסודו נידון השבה"ל מנידון הר"ן, דהא השבה"ל מיירי בהאומר "כך וכך תתן לי בחודש שיבוא, כך ליום", וס"ל דסיומו 'כך ליום' הוא חזרה ממה שאמר מתחילה ששכרו לחודש, ומרן הבי"ד חלק וס"ל דסיומו הוא חשבון הפועל כמה יצא לו שמרויח בכל יום, והוי הבלעה ושרי, אך דינא דהר"ן והרמ"א ענין אחר הוא, דמיירי בשוכר שהתנה עם הפועל שישלם לו לפי חשבון הימים, ובהו מרמו שיוכל לסלקו באמצע, וכיון שכן הו"ל כשכיר יום, ושכר שבת דידיה אסור, "וגם הבי"ד אפשר דאין חולק עי"ז" [וע"ע"ש דנקט דברי הר"ן אינם ראי' לכל מקום, דהתם י"ל שהתקנה מלכתחילה היתה לכל יום ויום בפני"ע, וכמשי"כ המאמ"ר].

[ואגב, הנה לא ידעתי למה העיר המג"א רק מדברי הר"ן, והא כבר קדמו בזה התוס' על אתר (כתובות שם): והרא"ש (שם פ"ק סי' ל"ז) שהק' ות"י כדבריו, ועי'].

138. כ"ה במג"א (שם): "ונ"ל דה"ה המלוים בריבית צריכים להלוות בענין שאם יפרע באמצע שבוע... וה"ה בכל קנס כו"ב, אבל אם פוחתין לו מהחוב כל יום כך וכך לא מקרי שכר שבת בכיו"ב", והוכחתו מסוגיא דכתובות (שם). אמנם, הנה הגרעק"א בגליון השו"ע שם נקט דכל ההיתר בפחיתת מן החוב אינו אלא בענין קנס דאינו שכר שבת גמור, אלא דבעיקרו אסור משום דמיחזי כשכר שבת, אבל שכר שבת גמור אסור אף בפוחת מן החוב [ובענין דברי הגרעק"א נראה שכונתו לומר כן גם בדעת המג"א].

והא לך ל' הרמב"ם (שבת פכ"ד ה"ח): "מותר אדם לשמור פירותיו בשבת בין תלושים בין מחוברין, ואם בא אדם ליטול מהן או בהמה וחיה לאכול מהן גוער בהן ומכה בהם ומרחיקן, והלא דבר זה מחפציו הוא, ולמה הוא מותר, מפני שלא נאסר אלא להקנות לעצמו חפצים שאינן עתה מצויים, או להשתכר ולהרויח ולהטפל בהנאה שתבוא לידו, אבל לשמור ממונו שכבר בא לידו עד שיעמוד כמות שהוא מותר, הא למה זה דומה לנועל ביתו מפני הגנבים", ודקדק האו"ש (שם) דאם מוהל לחבירו חובו עובר ששומר פירותיו בשבת, כיון שבא לו ענין מחודש שנמחל חיובו מלשלם לו הוי שכר שבת ממש, והא דפוחתין במורדת, וכנו, היינו משום דלא עביד כלל ולא טרח מידי, ומחילת כתובתה נעשית מאליה, ומבואר דס"ל כהגרעק"א ולא מחילוקיה אלא מטעמא אחריןא [אולם שוב נראה לי דהוא הוא, וחד טעמא הוא, דכיון דהוי מאליו הו"ל קנס, ועי' במכות (ב' ג'): משום ר"ע אמרו אף אין משלמין (העדים זוממין) ע"פ עצמן... קסבר קנסא הוא, וקנס אין משלם ע"פ עצמו, אמר רבה תדע שהרי לא עשו מעשה ונהרגים ומשלמין, ארי"ג תדע שהרי ממון ביד בעלים ומשלמים, ומבואר דמשום כך מיקרי קנס, ודו"ק להדכא].

ולמעשה, הדברים מבוארים כבר בשטמ"ק (כתובות ס"ד). משם הריטב"א: "מכאן היה נ' ללמוד שאין משום שכר שבת בדבר שהוא פוחת מחובו, אבל יש לדחות דשאני הכא דלאו משום שכר שבת פחתין לה ממש, ולמראית העין הוא דאיכא למיחש, וכל הפחית ליכא מראית העין, אבל כל שפוחת מחובו בפ"י לשכר שבת אסור", ומפורש כדעת האו"ש והגרעק"א ומטעמיה דהגרעק"א, ודו"ק.

139. מבואר מזה להלן בס"ד, ועי' שו"ת תורה לשמה (סי' קנ"ו) שהתיר שיפרעו מס המלך בעבור מי שתוקע להם.

140. כ"ה מבואר בשע"ת (ס"ק ב') והביאו משנ"ב (סי' כ"ד, ור' עוד מה שהביא בסי' ט"ו מהפמ"ג), ולכא"ז צ"ב דא"כ ביטל איסור שכר שבת לגמרי, דתמיד יאמר שנותנו לו בתורת מתנה, ושמה כוונתו להקל בזה רק לצורך מצוה, וכדמיירי התם גבי חזנים, ועי' בזה.

141. כן נקט התו"ש (סי' ט'), והוא אע"ג דלענין גניבה וגזילה וריבית קיי"ל דאסור אף בפחות משו"פ (רמב"ם גניבה פ"א ה"ב, גזו"א פ"א ה"ב, מלו"ל פ"ו ה"א ונו"כ, וטושו"ע חו"מ סי' שמ"ח ס"א וסי' שני"ט ס"א, ושו"ע יו"ד סי' קס"א ס"א, ועי' טור שם), שאני התם שאסורים מה"ת, וקיי"ל ח"ש אסור מה"ת, אבל הכא דעיקר איסור שכר שבת הוי מדרבנן, ודאי שרי בפחות מפרוטה, וכ"ש לפמ"ש ר"ש"י (כתובות ס"ד). דשכר שבת אסור משום גזירה דמקח וממכר, דפשיטא דשרי כיון דאין קנין בפחות משו"פ.

142. בשבת (קנ"א). ארי"ה אי"ש מותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומי ואני אשמור לך פירות שבתחומי, וכ"פ מרן (סי' ש"ז ס"ה), ואע"פ דהתם הוא לענין אמירה ודיבור בשבת [ועי' היטב ט"ז סי' רס"ג ס"ק ג'], מ"מ למדין אנו מדהתם נמי לעצם המעשה שהוא מותר, ועל כרחך דאין בו משום שכר שבת.

[ועי' תוס' דעירובין (מ"ג). דסייר פירי לית ביה איסורא, דהא אף בשכר שרי כדמוכח מדינא דהכא, ובגליון השו"ע להגרעק"א (סי' ש"ז הנו') הק' דלהדיא מפורש בברייתא דהשוכר את הפועל לשמור זרעים בשבת אינו רשאי לשוכרו בשבת, ומוהל להלן למעלה, וכ"ה בשו"ע (סי' ש"ו ס"ד) ומשמע דאסור, והניח בצ"ע. אמנם, עי' בהגהות פור"י לתוס' שם שהגיה תיבת "בשכר" וגרס תחתיה "בשבת", ושם בהגהות מהרש"ם כ' מדנפשיה דהאי שכר שנקטו התוס' שם היינו בהבלעה, והוכיח מההיא דשמירת זרעים שהביא הגרעק"א].

143. כ"ה במג"א לגבי מכס (סי' רמ"ד ס"ח), ע"ש הנידון) "אכן נ"ל דאין שייך כאן שכר שבת כלל דהא אין העכו"ם נותן לו שכירות כלל, רק שקנה ממנו המכס, והו"ל כאילו קנה ממנו סחורה, לכן שרי מדינא כשהעכו"ם נוטל כל הרייח, רק שאסור מפני מראית העין". והעירוני שכ"כ נמי בשו"ת נוב"י (או"ח תנינא סי' כ"ו) במטרה להתיר התשלום עבור טבילה במקוה בשבת, דהתשלום הוא על שכר העצים, ו"אטו מי שלוקח דבר מחבירו בשבת לא יפרע לו בחול, וא"כ רשאי ליטול שכרו בהבלעה עם שכר העצים, וכל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג, והרי המנהג פשוט שהגשים הטובלות בשבת שנותנות לבעל המקוה שכרו" [ור' מה שכתבתי בס"ד בקונטרס ההבדלה (ונדפס בגליון נ"ב עמ' ק"יג הע' 153) בכח המנהג].

ונראה, דאם טובלת טבילת מצוה [ואולי גם איש לטבילת עזרא ולא למידת חסידות בעלמא, ומ"מ ילה"ס דהרי בזה"ז כבר ביטלה לטבילת עזרא מעיקרא דדינא, ועי' הו"ל דבר מצוה, וא"כ יש צד להתיר מעוד טעם, שהרי אם בלא לשלם לא יהא לה [או לן] רשות מצד בעלי המקום לטבול במקוה, ושי"מ כן בשו"ת נוב"י (שם) בנוגע לטבילת אשה.

מסגרות אבות ובנים וכיו"ב, ומקבלים פרסים וממתקים, ועי"ל.¹⁴⁴ תניא (תוספתא שבת פ"ח ה"ז) השוכר את הפועל לשמור לו את הפרה ולשמור לו את התינוק, לא יתן לו שכרו של שבת לפיכך אין אחריותו עליו בשבת, אם היה שכיר שבת שכיר חודש שכיר שנה שכיר שבוע נותן לו שכרו של שבת, לפיכך אחריותו עליו בשבת¹⁴⁵, לא יאמר לו תן לי שכרי בשבת, אלא אומר לו תן לי שכרי של עשרה ימים, ומבואר דשכר שבת אסור, אך בהבלעה מישרא שרי, וכ"ה להלכה. דא עקא, דרש"י (ב"מ ח"ן, ונדרים ל"ז). פירשה להיא ברייתא בשמירת מצוה (ע"ש), וכ"ה בתוס' (נדרים שם), וכן מתבאר מתו"ד הריטב"א (הישנים, ב"מ שם, ע"ד ליישב בעו"א קו' התוס' דב"מ ד"ה אריו"ח, ודו"ק)¹⁴⁶, [וע"י ברא"ש בתוספותיו (ב"מ שם) שטען דלא נהירא, שהרי בתוספתא היא שנויה בענין השומרים ולא בדיני הקדשות, והסיק כפי"ר ר"ח דבחולין איירי, וכ"כ הר"ן (שם) דבחולין איירי¹⁴⁷, וכ"ה ברשב"א (שם)], ואשר לפ"ד יש עמנו לדון דהא קי"ל חפציך אסורין, חפצי שמים מותרין, וכדלעיל, וכיון דהוי חפצי שמים מ"ט אסור השכר, ובאמת שכבר עמד בזה השטמ"ק (נדרים שם) ות"י דקבלת השכר לאו חפצי שמים הוא. ומאידך, הנה המורדכי (כתובות רמז קפ"ט) עורר משם רבינו ברוך ד"ש לי חשש על החזנים שמשכירים אותם להתפלל בשבת, אמנם בנו רבינו שמואל טען לעומתו "דאין איסור, דהא נותנין לו שכר לקיים המצוה להתפלל", ופי' בחז"א אנשי שם (על גליון המורדכי שם, אות מ') עפמ"ש"א בפסחים (ד':) דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה, וא"כ כיון שהשכר הוא רק על המצוה איכא למימר דבלא"ה נמי היה עושה, וע"כ שרי, אולם בשו"ת בעי חיי (למוה"ר"ח בנבשת זלה"ה, ב' כנה"ג, או"ח ח"ב

סי' ט"ז) כ' לחלק, דעד כאן לא התיר רבינו שמואל כ"א בעושה המצוה בעצם כמו חזן ותוקע, אבל בשומר להקדש יודה לאסור, כיון שאין מעשה השמירה מצוה בעצם, אלא הכשר מצוה, דהמצוה היא בתוצאה שההקדש יהא שמור. אמנם, ז"ל הטור (או"ח סי' תקפ"ה): "וכן עוד מנהג באשכנזי שגדולי העיר מקדימין לתקוע כל מי שזרז בו יותר, משא"כ בספרד שבורחין מן המצוות עד שצריכין לשכור אחד מן השוק לתקוע להם, ולא ידעתי מאין מצאו היתר זה, כי נ"ל שאסור כדתניא השוכר את הפועל לשמור הפרה והתינוק... אין נותנין לו שכר שבת, אלמא בהדיא קתני שאסור ליטול שכר שבת אלא ע"י הבלעה... משם יראה שיצא שכרו בהפסדו, וע"ז נאמר עבירה גוררת עבירה", ומרן בב"י הביא דברי המורדכי ותמה על ה"ר שמואל "דאטו כדי לקיים המצוות נחלל שבת", ויישב דהנה רש"י (כתובות ס"ד). נקט הטעם דאיסור שכר שבת - "גזירה משום מקח וממכר ושכירות", והנה מקח וממכר גופיה אסור בשבת משום גזירה¹⁴⁸, וא"כ היכי גזרינן בשכר שבת, הא הוי גזירה לגזירה¹⁴⁹, אע"כ דלית ביה איסורא כלל אפי' מדרבנן, אלא דלכתחילה לא רצו חכמים לתקן תקנה ככה"ג, וכ"מ בפסחים (נ':) דת"ר ארבע פרוטות אין בהם סימן ברכה לעולם, וחד מינייהו שכר מתורגמנין, ומפרש טעמא משום דמיחזי כשכר שבת, ואם איתא דהוה ביה צד איסור לא הוה נקטי ביה דאין בו סימן ברכה לבד, ועוד דמשמע שכן היה דרכם לשכור מתורגמנים בשבתות ויו"ט להשמיע הדרשה לרבים, "וטעמא כדפרישית, דכיון שאינו שוכר אותו בשבת עצמה אלא מער"ש שוכר אותו, שאין איסור בדבר, אלא שיש לחוש לכתחילה היכא דאפשר, ובמקום מצוה לא חששו כלל, וזהו דעת ה"ר שמואל... ושלא כדברי הרב ר' ברוך וה"ר יחיאל".

ולאור דבריו פ' בשולחנו הערוך (סי' תקפ"ה ס"ה) דהנוטל שכר לתקוע בשופר בר"ה או כדי להתפלל או לתרגם בשבתות וימים טובים, אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה, ומשמע דס"ל דסימן ברכה הוא דאינו רואה, הא לאישתרויי מישרא שרי, וכ"ה שם במג"א (סי' ק"ב) "כיון דצורך מצוה הוא", אלא שהט"ז (סי' ק"ז) הק' ע"ד ה"ר שמואל מברייתא הנו' דשכר פועל לשמור הפרה כו' "וזהו ודאי מצוה¹⁵⁰", ואעפ"כ בשכיר יום שכרו אסור בשבת, ויישב דס"ל להר"ש דשאני התם דהוי מצוה דשייכא נמי בימות החול, אך אה"נ מצוה המיוחדת לשבת וליו"ט עצמו בלחוד כגון החזנים והמתורגמנים ותקיעת שופר, מישרא שרי לקבל שכר, אלא שאינם רואים בו סימן ברכה¹⁵¹ [ובדעת הט"ז כוונת חז"ל באומרם אינו רואה סימן ברכה, ר' הערה¹⁵²]. אלא דמרן עצמו פ' בשולחנו הערוך (סי' ש"ו סעי' ה') בהאי לישנא: "אסור לשכור חזנים להתפלל בשבת, ויש מי שמתיר", ואנן כללא קיבלנו מברכותינו [בתשו' הרמ"ע מפאנו (סי' צ"ז) וביד מלאכי (כללי השו"ע אות י"ז)], וע"ע בהגהת בן המחבר בחלקת מחוקק (אבהע"ז סי' א' סקי"א) ובמחז"ב (יו"ד סי' נ"ה אות ד') [דכ"מ דנקט מרן דעה אחת בסתם והשניה בי"א, כוונתו לפסוק כהסתם, וא"כ מבוכה גדולה עמנו בזה, דמחד גיסא מתבאר בדברי מרן (סי' תקפ"ה הנו') דשרי ליטול השכר, ומאידך הכא (סי' ש"ו) מתבאר לן דסבר לאסור. ובאמת שכבר עמדו בזה, ובתו"ש (סי' ק"ב) הסיק שדעת מרן לאסור, אך בההיא דסי' תקפ"ה סתם כל' הש"ס דאינו רואה סימן ברכה, והיינו לכל חד מהראשונים כדאית ליה לגבי איסורא, ועפ"ז הק' על המג"א שכ' (סי' תקפ"ה) ע"ד מרן "אבל איסורא ליכא כיון דצורך מצוה הוא", אך במחצה"ש (סי' ש"ו) יישב דעת מרן בהקדים מה שלימדנו הש"ך (יו"ד סי' רמ"ב בכללי הנהגות

144. חדא, דאף אי הוי שכר שבת הרי הוי דבר מצוה, וממילא כבר איכא לצדד להקל בזה, ר' להלן, ועוד דבעיקרא דמילתא יש להשיב דכלל אינו בתורת שכר שבת, דאין הכוונה ליתן לילדים 'שכר' על עצם האמירה, אלא להמריצם ולעודדם לבוא ולומר תהלים או ללמוד, והוי כדוגמת תשלום על השימוש, שאינו מצד שכר אלא למטרה אחרת, ובכה"ג לא נאסר, וע"י.
145. ואם חייב בפשיעה כדון שומר חנים עכ"פ, ע"י ב"מ (נ"ז: תדו"ה שומר חנם), ובש"ך (חוי"מ סי' ס"ו ס"ק קכ"ו) ובתומים (שם סי' ס"ז, ושם מה שחידש לבאר דברי התוס' "בימי חורפי כשהייתי בהתחברות חכמי לבב השלמים"), ובמחנ"א (הל' שומרים סי' י"ט), ואכ"מ.
146. וע"י בתומים שהק' דאם מיירי של הקדש אזי מה בכך ששכרו לימים ואסור לקבל שכר, מ"מ יתחייב כדון שומר שכר מדארווח פרוטה דרב יוסף [שעוסק במצוה פטור מן המצוה, וא"צ ליתן צדקה ודבר מאכל לעניי הבא בהאי שעתא], ומתחילה ר"ל דמיירי באומר בשבת שאינו רוצה לשמור, דאם שכרו לשבוע, ושכר שבת הו"ל בהבלעה, אין לך פשיעה גדולה מזו וחייב, דלאו כל כמיניה לסלק שמירתו באמצע זמן שהשוכר לו, אבל בשכיר יום פטור, אך באמת אם ממשיך שמירתו כרגיל הו"ל ש"ש מדין פרוטה דרב יוסף, אך ציין שברש"י והר"ן לנדרים (ל"ז). לא משמע כן, אלא שפי' שמשמר והוי דינו רק כשומר חנים, ונקט דצ"ל דמאחר שיכול ליקח שכר שבת בהבלעה לאו כל כמיניה להפסיד לעניים, אבל בנתייח"מ (סי' ע"ב סי' י"ט) הניח יסוד שעל פיו מתורצת נמי קושיא זו, ויסודו דלא שייכא פרוטה דרב יוסף כ"א בהעוסק במצות עשה המוטלת עליו בחיוב, ואסור לקבל עליה שכר, אבל במצוה שאינו חייב על האדם בעצמו לעשותה, ומותר לו ליקח שכר ע"ז, אינו פטור מלמיהב פרוטה לעניא, וע"ש בדבריו עוד. וכבר האריכו האחרונים למישקל ולמיטרי ביסודו, ובפרט עפ"ד התוס' דשבועות (מ"ב. ד"ה שומר חנם) וברא"ש ור"ן (שם) גבי גבאי צדקה, יעושה, ואכמ"ל בזה. ולעצם הקו' ע"ע באחיעזר (ח"ג סי' ו') דבעצם קבלת השמירה ל"ה מצוה אלא בעצם מעשה השמירה, ובכה"ג ל"מ פרוטה דר"י, ובאמ"ב (או"ח סי' י"ג) חילק דהוי היזק שאינו ניכר, ובכה"ג לא מהני פרוטה דר"י, ובזה צריך להתרצות לשמור, ובסתמא לא חיילא שמירתו לזה [אמנם, ע"י בתרומת הכרי (סי' ס"ו סעי' מ' הע' א') שהוכיח מהאי סוגיא כהי"ש (בי"ק פ"ט סי' כ') דבשומרים לא נאמר פטור דהיזק שאינו ניכר, ואינו יכול לומר לבעלים הרי שלך לפניך, ועל אף שבשער המשפט (סי' ס"ו ס"ק ל"ד) מבואר דס"ל לא כן, שהרי העיר בסוגיין למה לא יפטר מצד דין היזק שאינו ניכר, ויישב דהא דאחריות שבת עליו אינו מטעם מזיק אלא מדיני השומרים, דכיון שקיבל שמירה עליו לשומרו מאותו היזק שאינו ניכר חייב עליו כשאר השומרים, והיינו שבעצם קבלת השמירה בכה"ג קיבל ע"ע גם שמירה מהיזק שאינו ניכר, ובזה אף לפ"ד הש"ך (חוי"מ סי' שס"ג סקי"ז) דבשומר יכול לומר לו הרי שלך לפניך, מ"מ הכא שאני מאחר שקיבל עליו להתחייב בזה, אך עכ"פ מדברי שניהם - התרוה"כ והשעה"ש - נלמד דלא ס"ל כחילוק האמ"ב, או משום דבשומרים לא מקילים עליו בהיזק שאינו ניכר, או משום דבנידודי' בעצם קבלת השמירה טמונה אחריות לשמירה גם בהיזק שאינו ניכר]. ומענין לענין באותו ענין, הנה בב"מ (שם) אוקמוה לההיא ברייתא דהשוכר את הפועל לשמור כו' בשקנו מידו [שאם יקלקל שמירתו ישלם, הא ודאי ישלם שהרי הוריד עצמו לכך ושיעבד נכסיו"ר. רש"י], ונתקשה הקצוה"ח (חוי"מ סי' ש"א סקי"ב) דהא קי"ל (קידושין כ"ח: וש"נ) דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיט, וא"כ גבי הקדש אמאי איצטריך לקנין, ולא סגי ליה באמירתו שמקבל השמירה ובהסכמתו לכך, והניח בצ"ע. ובנתייח"מ (שם סקי"ד) ת"י דלא רצה השי"ס לאוקמיה בהאומר שמתחייב כך וכך, אלא בקבלת שמירה גרידא, ובכה"ג ל"ש כללא דאמירתו לגבוה כו', וכבר הקשו על דבריו דהא זה ההתחייבות שבקנין, ועל כרחך לאוקמיה בהכי, וא"כ הדקי"ל למאי הוצרך הקנין.
- וחבל אחרונים (הגהות חש"ל לב"מ שם, ומנ"ח מצוה נ"ז, וא"ש פ"ב משכירות ה"א) נתכוונו לתירוץ אחד, דבאמירה בעלמא יכל לילך לישאל על אמירתו בפתח או חרטה, ולא פסיקא ליה למתני' בכל גווי דאחריות שבת עליו כ"א ע"י קנין דלא מהני ביה פתח וחרטה להתירו, וחייב בכל גווי, וראיתי בהגהות החש"ל (שם) שתי' בעו"א דכיון דהברייתא מיירי בשומר שכר - שנוטל שכר בעד השמירה, ל"ש בזה כלל כללא דאמירתו לגבוה כו', וכמבואר בתוס' דקידושין כ"ט. [כוונתו דהתם א"י בגמ' דמשכו במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה נותן מאתים, מ"ט, לא יאה כח הדיט חמור מהקדש, ובתוס' (שם ד"ה משכו) "ואת תיפול" מטעם דאמירתו לגבוה... וי"ל כיון דבטעות היה שלא היה סבור שישתנה השער ל"ה כמסירה להדיט... אבל הכא לא נתכוין לוותר כלל כשמשכו במאתים, שכן היה שוה באותה שעה, ולא שייך אמירתו לגבוה כמסירתו להדיט"], ולפום האי תירוץ אכתי שייכא קו' הקצוה"ח רק ע"ד השו"ע (שם) דנקיט האי דינא אף לגבי שומר חנים.
147. וצ"ע בתרווייהו, דהרא"ש עצמו בגליון הגמ' נדרים נקט כרש"י דמיירי בהקדש, וע"ש בר"ן שהביא משם רש"י דב"מ דמיירי בשל הקדש, ולא העיר עליו ולא מידי, ומצוה ליישב [שו"ר מש"כ בפתה"ד (כאן ס"ק ד) ע"ד הר"ן, ע"ש].
148. אשכחנא בזה להדיא, דהא בביצה (ל"ז). כ' רש"י ב' טעמים לאיסור מקח וממכר בשבת, חדא דילפי' ליה מדכ' (ישעיה ח"ן י"ג) "ממצוה חפצך ודבר דבר", והשנית, דילמא אתי לידי כתיבת שטרי מכירה, ואינו גזירה לגזירה, דכולה חדא גזירה היא, ושם (ז"ך): נקט רש"י דילפי' לה מדכ' (נחמיה י"ג ט"ו-ט"ז ח"י) "בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת וגו' ואעיד ביום מכרם ציד והצורים ישבו בה מביאים דאג [קבוצת דגים] וכל מכר ומכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים ואריבה את חורי יהודה ואומרה להם מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת הלא כה עשו וגו' ואתם מוסיפים חרון על ישראל לחלל את השבת", הרי שקרא למקח וממכר בשבת בלשון 'חילול שבת'. וע"ע ברש"י דשבת (ק"ג): דנקט רק 'ודבר דבר', ולא הזכיר 'ממצוה חפצך', וכבר נקטו האחרונים סברותיהם בטעמא דרש"י ששינה בזה ממקום למקום, עע"ד. ויעו"י נמי ברשב"א שבביצה (כ"ז): כ' הטעם בפשטות מההיא דנחמיה, ומאידך, שם (ל"ז). כ' דהוי גזירה שמא יכתוב, ועכ"פ ילה"ע מזה לכא"ו ע"ד הב"י שנקט רק הטעם דגזירה, וע"י.
149. הוא כלל ידוע ומפורסם בתלמוד דאין גזרין גזירה לגזירה [אמנם, מצינו שנקטו ל' גזירה לגזירה, ולא הוי הכי, אלא ר"ל שהוא איסור דרבנן, ע"י יבמות (ק"ט. תוד"ה היא, וע"ש רש"י), וע"י היטב בפנ"י לשבת (י"א), ודו"ק]. וע"י כיו"ב בירושלמי (שביעית פ"ב ה"ד) דאין מחזשין או מוסיפין על הגזירה, ובטעמא דמילתא כ' רש"י (ביצה ב'): דכתיב 'ושמרו את משמרת' - כלומר, עשו משמרת למשמרת, גזירה לתורת, ולא משמרת למשמרת. ואין להעיר לכא"ו דא"כ היאך מצינו בתלמוד דלעיתים גזרינן גזירה לגזירה (כגון בביצה ג', שאמרו דכולה חדא גזירה היא), הא איכא קרא דלא למיגור הכי, ולכא"ו הרי הישוב עולה מתוך סוגית הגמ' שם, דאה"נ הגזירות הוו דרבנן, וקרא זה הוי אסמכתא בעלמא, וא"כ האי טעמא נמי דלא לגזור גזירה לגזירה נמי בכלל אסמכתא הויא, וממילא במקום שראו רבותינו צורך לגזור ככה"ג שפיר גזרינן, ובמקו"א הארכתא בזה בס"ד.
150. ולכא"ו לשונו קצ"ב, וכפי אשר הראת לדעת לעיל שהדבר נתון בפלוגתא דרבוותא, וע"י.
151. אמנם, הק' שם דביו"ד (סי' ע"ד) הביא הטור להא דמגילה (כ"ו). דהמוכר ס"ת אינו רואה בו סימן ברכה, וכ' עלה בב"י דמשמע דכיון שאינו רואה בו סימן ברכה אסור הוא למוכרו, והכא מתבאר מדברי מרן איפכא וכדלעיל, ובפמ"ג (אשל אברהם סי' י"ב) נקט דעפ"ד המג"א מיושב קו' הט"ז, כיון דהכא שאני דהוי צורך מצוה, וע"כ אין לדייק איסורא, וע"י בברכ"י (סי' תקפ"ה אות י') ובפתה"ד (סי' רנ"א אות ג').
- ו' בזה בתוספת אמרים, דהתם מצד עצמו אין למכור ס"ת בסתם, ואם כבר נצרך למכור מחמת דוחקו אמרו עליו שאינו רואה סימן ברכה, וכיון שלא ירויח מזה ולא יעורנו כלום, על כרחך שאיסורו במקומו עומד, שהרי אף אם תתיירו לא יצילנו זה מדוחקו, אבל הכא שלמעשה נצרכים לחזנים והמתורגמנים ולבעל תוקע, אלא שנצרכים ליתן להם שכר כדי שיאילו לעשות זאת, אע"פ שהמה לא יראו סימן ברכה מ"מ משום המצוה שרי לן למיעבד הכא. והחת"ס בגליון השו"ע כ' ליישב קו' הט"ז, דשאני התם גבי ס"ת דנקטו "אינו רואה סימן ברכה לעולם", ומשמע דבכל עסקיו יענש, וע"כ שפיר כ' הב"י דמשמע דאיסורא נמי איכא, אבל הכא אינו רואה סימן ברכה דווקא בשכר שבת הזה, ובכה"ג י"ל דליכא איסורא, ואע"ג דבפסחים שם א' "ארבעה פרוטות אין בהן סימן ברכה לעולם", י"ל דהתם אפרוטה קאי, דבה ובחילופיה וחילופיה חילופיה עד עולם לא יראה סימן ברכה, אבל לא ביתר עסקיו.
- איברא, דלכא"ו דבריו צ"ע מרש"י מפורש במגילה (שם) דנקט "אינו רואה סימן ברכה **מאותן הדמים**", ומשמע דהתם נמי לא יענש בשאר עסקיו, וע"י.
152. הנה הכא מתבאר בדברי הט"ז נקט עכ"פ בדעת הר"ש דהיכא דנקטו חז"ל ואמרו דאינו רואה סימן ברכה, אין כוונתם לאסור, ובדעת עצמו נמי מבואר כן, דהנה לעיל (סי' רנ"א ס"א) פ' מרן דהעושה מלאכה בער"ש מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה [ומקורו נמי בפסחים (נ'::)], יש מפרשים מנחה גדולה ויש מפרשים מנחה קטנה, ובט"ז (שם סקי"א) ביאר דעת רש"י דאסור רק ממנחה קטנה [ואינו מוסכם, ע"ש באורך], וסיים בה הכי: "ולענין הלכה, כיון דאין כאן איסור אלא להיותו דאין בו סימן ברכה, הסומך על רש"י לא הפסיד הברכה ח"ו", ומבואר דס"ל דהיכא דנקטו חז"ל האי לישנא אין כוונתם לאסור איסור. וע"ש בב"י ל' הרא"ם ובדרכ"מ ל' או"ז, ומתבאר מלשונם דהוי איסור, ואינו הכרח גמור, ויעו"י פמ"ג, ודע דז"ל הרמב"ם (יו"ט פ"ח ה"ז) "אסור לעשות מלאכה בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כמו ערבי שבתות, וכל העושה מלאכה בהן אינו רואה סימן ברכה לעולם, וגוערין בו ומבטלין אותו בעל כרחו, אבל אין מכין אותו מכת מרדות, ואצ"ל שאין מנדין אותו [ואנב, הנה כמדומה אצלי שברמב"ם לא הזכיר האיסור בער"ש, ואעפ"כ הכא נקט "כמו ער"ש", וע"י בזה], ומבואר דמשוי ליה איסורא. וע"ע בשכנה"ג (ס' תס"ח הגהות ב"י אות א') ובפ"ח (ס' תצ"ו מנהגי איסור אות ח"ה) ובפתה"ד (סי' רנ"א אות ג'), ותראה ברכה.

חקור אם יש לקדש קודם המילה, ובהמסתעף ליסוד דין קידוש ולעשייתו במקום סעודה, ולדין אין עושין מצוות חבילות חבילות

בשורש דין אין קידוש אלא במקום סעודה - דין בקידוש או בסעודה / בביאור תקנת הגאונים דסגי לשתות כוס יין למען יקרא "מקום סעודה" / האם צריך בשבת לעשות קידוש קודם המילה / ביסוד דין "אין עושין מצוות חבילות חבילות" / אין עושין מצוות חבילות חבילות - כששתי המצוות דרבנן / אין עושין מצוות חבילות חבילות - כשמצוה אחת דאורייתא ואחת מדרבנן / אין עושין מצוות חבילות חבילות - כשהמצוות מדברי קבלה (מהנביאים) / אין עושין מצוות חבילות חבילות - בפעולה אחת שעולה לו לשתי מצוות / אין עושין מצוות חבילות חבילות - כשיכול לעשות ע"י שליח / דברי קבלה - דיינינן להו כדאורייתא או כדרבנן / הנלמד ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהן - נידון כדאורייתא או כדרבנן / קידוש על היין - דאורייתא או כדרבנן / קידושין בכסף - דאורייתא, הלכה למשה מסיני, או כדרבנן / בביאור כוונת הרמב"ם בכותבו "דברי סופרים".

בפסחים ק': אותם בני"א שקידשו בביהכנ"ס, אמר רב ידי יין לא יצאו, ידי קידוש יצאו, ושמואל אמר אף ידי קידוש לא יצאו..., ושמואל - למה לי לקדוש בבי כנישתא, לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגו' בבי כנישתא, ואזדא שמואל לטעמיה, דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה, סבור מינה ה"מ מבית לבית, אבל ממקום למקום בחד ביתא לא, א"ל רב ענן בר תחליפא זימנין סגיין הוה קאימנא קמיה דשמואל, ונחית מאיגרא לארעא והדר מקדש, ומבואר דאין קידוש אלא במקום סעודה, וכן הוא להלכה.¹⁵⁸

ומבואר בטור (סי' רע"ג סעי' ה') דתקנו הגאונים לענין קידוש במקום סעודה, דסגי בשתיית יין כדי שיעור ברכה אחרונה, והב"ח (שם ובסי' רס"ט סעי' ב') נקט דהיינו שאחר שישתה מלוא לוגמיו ישתה עוד כוס יין אחרת שיעור רביעית, וכ"כ הט"ז (סי' רע"ג ס"ק ד') ובשם הלבוש, אולם המג"א (שם ס"ק ח') סבר דסגי שישתה מכוס הקידוש רביעית, ולא רק מלוא לוגמיו כמתחייב מדין קידוש בעלמא, ובבאה"ט הביא משם אבן העזר כהמג"א.

ואשר לפ"ז הרי במקום שקידש שלא במקום סעודה ושתה רביעית, נ' דנכנס לפלוגתא גדולה, דלמ"ד דקידוש על היין הוי דאורייתא - הו"ל ספיקא דאורייתא משום פלוגתא האחרונים, ואולי לחומרא וצריך לקדש שוב, ולמ"ד דקידוש על היין דרבנן הו"ל ספק דרבנן ולקולא, וא"צ לחזור ולקדש, ושמא יש לצרף לספיקות ספק נוסף, והוא עצם המחלוקת אם הוי דאורייתא או דרבנן, ולכלול כ"ז כחידא לשורש הספק, וע"כ לענין מעשה יש להתיישב בזה עוד.

והנה ראה ראיתי דברי "רב משרשיא מבני עליה גאון ישראל וצבי עדיו, מלך חיים, רב נהוראי המנהיר עני חכמים בהלכה, המאיר לארץ ולדרים באור החיים, רב תנא הוא דפסיק ותני כמה הלכתא גברותא, אב בחכמה באר מים חיים, רב מאוד מחנהו בכל דבר שבקדושה אבן הראשה, הרב הגדול מעוז ומגדול, סבא דמשפטים"¹⁵⁹ מוהגר"ח פלאגי (כה"ח סי' ל"ו

או"ה, ובקיצור הנהגות שם הוא באות (153) דכשהביא מרן והרמ"א או שאר אחרונים סברא אחרת בסתם, ואח"כ סיימו דיש מי שמתיר או אוסר וכדו', הוא מפני שנראה להם עיקר כדעה שכתבו בסתם, והסברא האחרת היא טפילה בעיניהם¹⁵⁴, ויעל כן צריך עיון וישב הדעת מפני מה היא טפלה, אם מפני שהוא קטן נגד גדול, או תלמיד נגד הרב או יחיד במקום רבים... ואם הוא דבר דרבנן יש לסמוך על הטפלה להתיר בשעה"ד... ואם הוא איסור תורה אין להורות כסברא הטפלה לא להחמיר ולא להקל אפי' בשעה"ד, ויש לבעל נפש להחמיר לעצמו באיסור תורה, ואשר לפ"ז י"ל דאה"נ ס"ל למרן הכא להקל בשעה"ד, ושכר שנותנים להתוקע הוי שעה"ד, וכעובדא דהביא הטור דלא מצאו מי שיתקע להם בחינם, אך הכא גם אם לא ימצאו הרי אפשר לשוכרו בהבלעה, משא"כ בעל תוקע דא"א לשכרו בהבלעה¹⁵⁵, אמנם יש שכי' שמרן בסי' תקפ"ה חזר בו ממש"פ כאן, ולמסקנתו סבר להתיר בזה, וע"י בהערה¹⁵⁶.

אשר מעתה נפקא לדינא, דאף אם שרי למוהל ליקח שכר עבור מילה שמל בשבת, מ"מ אינו רואה בכסף זה ברכה, והעצה י"ל שיבוא לראות התינוק לפני שבת לצורך המילה [כגון לבדוק אם אינו צהוב וכיו"ב בשאר חולין]. ואזי יתכן שיכול לומר דנוטל השכר ע"ז, והשכר שבת יהא בהבלעה, אמנם אף זה אינו פשוט כ"כ, דהא אכתי לא נמלט מאשר ראיתי בדברי רבינו בעל פתח הדביר זלה"ה (סי' ש"ו ס"ק ה') שצ"ן נידון דהבלעה, ונקט עלה "לבי נוקפי אעיקרא בהבלעה כזו, דעינא דחזי שלא נאמר דין הבלעה בתלמוד להתיר אלא בבולע מעט איסור ברוב היתר, כגון שכר שבת ברוב ימי החול, אבל הבלעה דשבת בזמן מועט שקודם השבת אין נראה כ"כ להתיר", וכאשר עיינתי מעט בחידושו, מצאתי לו חבר, הוא הנצי"ב במרומ"ש (סוכה ל"ט, ע"ש הנידון) שדקדק בדברש"י שם דנקט שקונה החבר "הושענא כולה", וכ' "משום דאתרוג דמיו יקרים מלולב, וא"כ לא שייך לבקש אתרוג במתנה בשעה שקונה לולב, ובמס' בכורות דל"א: אי"א דלא מינכרה הבלעתה, וזה א"א לומר דלא מינכר הבלעת האתרוג בלולב, משו"ה פירש"י שקונה הושענא כולה", אלא דהדברים אינם מוסכמים, דהנה בדין מוכס יהודי שמשכיר גוי שיקבל עבורו המכס בשבת, ע"י שו"ע ונו"כ (לעיל סי' רמ"ד סעי' ו'), ודעת התו"ש (שם ס"ק ט"ז) דאם מוסיף הגוי קצת על העבודה מער"ש או במוצ"ש הוי 'קצת' בהבלעה¹⁵⁷, וע"י היטב במשנ"ב (סי' ש"ו סקכ"א) מה שהביא מהחיי"א, ולא משמע כ"כ כהפתה"ד והמרומ"ש.

אמנם שו"ר אחר כתבי דסברת הפתה"ד והמרומ"ש הלא היא כתובה כבר בדברי חד מקמאי, הלא הוא מהר"ם חלאוה (פסחים נ"ז), וז"ל: "ושכר מתרגמין [-אין רואין בו סימן ברכה] משום דמחזי כשכר שבת, אבל לא מצינן למיסר עליה, כיון דאיכא נמי ימי חול לפעמים דמתרגם, ומ"מ אסור הוא דרובא לשבתות הן" [אמנם קראו לה "מיחזי", וע"י, ונקט דלא מצינן למיסר, ומ"מ יש בו פקפוק מצד דמיחזי כשכר שבת, ואין בו סימן ברכה, ודו"ק].

***

סעי' ל"ו) בהאי לישנא - "יזהר המוהל בשבת לקדש קודם שימול, או לא ישתה הכוס ויתננו לאחר, ומי שלא קידש עדיין יזהר שלא לטעום (כמש"כ בחסד לאלפים¹⁶⁰ סי' רע"ג אות ד', וע"י קצור של"ה דפ"ו ע"ג)", ובראותי דבריו תמהתי, דהא האי דינא אינו פשוט כלל, אלא מיתלא תלי וקאי בהנ"ל, ולדעת המג"א והאבן העזר לא יצטרך לעשות קידוש קודם, אלא השתיה מכוס של מילה תהא גם הסעודה, ושפיר הו"ל קידוש במקום סעודה [רק שיזהר לשתות רביעית ולא יסתפק במלוא לוגמיו], וביודעין קאמינא, שכן נהג למעשה אזמ"ר הגאון ר"ש בן שמעון שליט"א בברית שנערכה בבית מדרשו בר"ה לפני כמה שנים, ששתה הכוס של מילה קודם מוסף ללא קידוש וסעודה מיד.

ואשר על כן פתחתי ספרא דבי מר, בחסל"א בציון המצוי"ן, וראיתי הדברים מפורשים שם בא"ר היטב, דתלוי בפלוגתא האחרונים הנז', וז"ל: "ואף ביין יש אומרים שצריך שישתה כוס אחר מלבד כוס של קידוש, והשתיה השניה נחשבת לסעודה, ולדידהו אסור למוהל לשתות מכוס של מילה בשבת בשחרית, ולכו"ע אסור לאחרים העומדים שם לטעום, וכן המכשלה הזאת בקצת מקומות שמקדשים בעזרת ביהכנ"ס בשחרית שבת, ונותנים רק להמקדש כזית פת כסנין, ולשאר עמא מטעמין מעט פת כסנין, ונותנין ביצה לכל אחד, שאינם יוצאים יד"ח קידוש כיון שאין אוכלין כזית, ונמצא אוכלין בלא קידוש, ורע עלי המעשה הזה לעשות איסור בציבור, לכן מי שיכול לתקן יתקן שיתנו כזית פת כסנין לכל אחד, או לא יקדשו ולא יאכלו שם כלל... ולא מהני שתיית המקדש רביעית לדידהו, ודלא כמש"כ הרב מעם לועז (פרשת יתרו), ואיסורא עבדי לטעום בלא קידוש, ולפחות לא יעבור מלשתות רביעית יין שיחשב סעודה לדעת קצת פוסקים, וכן הנשים שאומרות קידוש כדי לשתות קפה בבוקר, לא תעבור מלשתות רביעית שלם, ומ"מ אף אם שתה רביעית יין, ואפי"א כל כזית פת כסנין בבוקר, הטוב טוב לחזור ולקדש על שולחנן, שיהא קידוש במקום סעודה העיקרית. מנהג אנשי מעשה שתיכף בצאתם מביהכנ"ס זריזין מקדימין למצוות, ומקדשים על שולחנם ואוכלים סעודת שחרית, ואין טועמים שום דבר מקודם, זהו דרך ישרה".

ברם, הנה אחר כל הדברים האלה העירוני דיש מקום לדון בה מצד אחר - איככה יכול בכוס של מילה לעשות קידוש, והא קיי"ל (ברכות מ"ט. פסחים ק"ב: סוטה ח'). דאין עושין מצוות חבילות חבילות, ובטעם הדין כ' רש"י ותוס' בסוטה, והרשב"ם בפסחים, דהוא משום דאי מיעבד להו יחדיו בחדא מחתא מיחזי עליה כמשאוי (ודו"ק היטב בל' רש"י דברכות), אך התוס' דמו"ק (ח'): כ' בתו"ד גבי אין מערבין שמחה בשמחה, דה"ט כבהיהא דאין עושין מצוות חבילות חבילות, שהוא כדי שיהא ליבו פנוי למצוה שלפניו ולא יטרד באחרת¹⁶¹, ולהדיא פ' הרמב"ם (פכ"ט משבת ה"ג): "ולא יברך ויקדש על כוס אחד, שאין עושין ב' מצוות בכוס אחד, שמצוות קידוש ומצוות ברהמ"ז שתי מצוות של תורה הן", ואף אי נימא כמדוקדק מלשונו דדווקא במצוות דאורייתא אין עושין חבילות [ור' בזה בהערה¹⁶²], הרי ודאי דאין דנים ע"פ תקנת הכוס, אלא ע"פ

153. ועע"ש בארוך בדעת הב"ח בהאי עניינא.
 154. ובאמת יש שנקטו בדעת מרן דדעתו לחוש להדעה השניה שהביא ומשו"ה הזכירה, וע"י שו"ע (י"ד סי' צ"ד ס"א) ובבא"ח (ש"ב פ' קרח סעי' ו') ושו"ע (י"ד סי' ס"ט ס"ב) ופמ"ג במשב"ז אות א' וכה"ח סקמ"ה, ושו"ע או"ח סי' ש"ג סעי' ח"י ויש שלימדו כו' והשתא דלית לן כו', ובסי' שמ"ה סעי' ז' איהו רה"ר כו' וי"א כו', ובט"ז שם ס"ק ו', ובסי' י"ג במג"א ס"ק ו', ובכה"ח שם ס"ק ז', ודו"ק בכ"ו. וע"ע בשו"ת אול"צ (במבוא שבתחילת ח"ב, המכונה "סודות בדרכי ההוראה", סי' א' אות י"ג) ובשו"ת יבי"א (ח"ט או"ח סי' ק"ח אות ב'), ובמה שהארכתי מזה בס"ד במאמרי בנייני עמודי בגליון נ"ג ענף ג' צ"ג, ועכ"פ לא היני לן זה להכא.
 155. וע"ש דאין להקי' מאשר כלל מרן בדבריו בסי' תקפ"ה גם חזנים ומתורגמנים.
 156. כן העלה בשו"ת יבי"א (ח"ה או"ח סי' כ"ה אות ה'), וע"ש שצ"ן דאשכחנא הכי בדברי מרן, וכדעו"ב ביו"ד סי' ק"י סעי' א' ומאידך שם סי' פ"ו סעי' ג', וע"י פ"ר"ח סי' ק"י ס"ק ט' ושינו"ב שם סק"ד וזב"צ שם סק"ב וש"ת רב פעלים יו"ד ח"א סי' כ"ג), והביא סימוכין לזה מחבל אחרונים שהעלו להתיר ע"פ מרן, וצ"ן "מעין דוגמא", דהנה פ' מרן (או"ח סי' רס"ח ס"ו) דהטועה בתפילת שבת והחליף את של ז' בזו אינו חוזר, וי"א שאם החליף של מוסף באחרת או אחרת בשל מוסף חוזר, ונקט שם הב"ח דדעת מרן לפסוק כה"א שהביא לבסוף, גם משום דהוי ספק ברכות דקיי"ל להקל, וגם משום שהפוסקים כן המה רבים וכמ"ש בב"י, והכי נקטינן, וכן העלה בשו"ת חק"ל (או"ח ס"ס נ"ד) דאע"פ שמרן כ' בזה סתם ואח"כ מחלוקת, העיקר כסברת הי"א, מאחר שבב"י כ' בלא שום חולק דלא יצא, ומדברי שו"ת מהריק"ש (סי' כ') ומהריט"ץ (סי' ס"ז) שהביא ביד מלאכי (כללי השו"ע סי' ב') מתבאר דחיבור הב"י עיקר, והגם דרבינו החיד"א (שו"ת יוסף אומץ סי' ס"ט) פפק ע"ד החק"ל הנז', מ"מ בנידו"ד גם הוא יודה שהעיקר כסברת הי"א דבסי' ש"ו דיש להתיר, כיון שכן פ' מרן עצמו בסי' תקפ"ה, והלכה כמשנה אחרונה, וכבר מצינו כיו"ב להחיד"א גופיה (שו"ב יו"ד סי' ק"י הנו') ולרבינו בעל האוה"ח הק' (פרי תואר, קי"ד י"א), ועע"ד עוד בארוכה רבה.
 157. אך לעצם דינו, כמדומה דאית דפליגי בזה וסברי לאסור משום דכל שכר ושכר שהגוי מקבל נקנה בפ"ע מיד לבעלים, ולא מצאתי עתה פנים דבריהם, וע"י בזה.
 158. בגדר האי דינא שנפסק להלכה שאין קידוש אלא במקום סעודה, יש לחקור האם הוא דין בקידוש שלא לעשותו כ"א במקום שיש סעודה, או"ד שהוא דין בסעודה שלא לעשותה היכן שלא קידש, והנפק"מ בזה באדם שאין לו פת ולא יוכל לקיים סעודה, דלצד קמא לא יקדש כיון שאין לו שם סעודה לאחר קידושו, אך לצד בתרא י"ל שיקדש ויעשה עכ"פ מצוה זו, ולענין זה מה בכך שלא יהא לו אח"כ סעודה.
 והנראה, דהאי מילתא מיתלא תלי וקאי בב' טעמי הרשב"ם להאי דינא, וז"ל: "דכתבי וקראת לשבת עונג, במקום שאתה קורא לשבת, כלומר קרייה דקידוש, שם תהא עונג, ומדרש הוא, אי"נ סברא היא מדאיבקע קידוש על היין כדנתיא לקמן (דק"ו). וזכרהו על היין, מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב". ונ' דלטעמא קמא מתבאר שהוא דין בסעודה, העונג, שתהא במקום קרייה דקידוש [אמנם אינו מוכרח, דהרי יתכן לפרש שהוא דין בקרייה שתהא אחריה עונג, אולם טפי משמע הכי לכאוי מל' הרא"ש (פסחים פ"י ס"ה) "במקום עונג שם תהא קריאה", ויש לפקפק בהרא"י, וע"י]. אך לטעמא בתרא הוי דין בקידוש שנקבע על היין שבשעת סעודה, ונפק"מ כנ"ל, ובתוס' נקטו רק לטעמא קמא, וכ"ה בסידור רש"י סי' תפ"ח, ולפ"ז מתבאר דעכ"פ יעשה קידוש, דבקידוש עצמו ליכא חסרון שאינו במקום סעודה.
 ובגמ' אמר אביי כי הוינא בי מר, כי הוה מקדש אמר לן טעימו מידי, דילמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכילה, ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה, וכ' הנמוקי" ורבינו יהונתן מלוניל דאמר להם שמא לא יאכלו בלילה "ותהיו סבורים שיצאתם בקידוש ששמעתם ממני ולא יצאתם", ומבואר שרצה לומר שלא יפסידו הקידוש, ועל כרחך דהוי דין בקידוש, דאי בסעודה, מאי אכפת ליה שלא יצאו בקידוש, הא כיון שאינם אוכלים הרי לא חל עליהו חובת קידוש, וכ"מ מדברי התוס' רא"ש שכי' דעל אכילתם לא הקפיד, שהרי יכולים לקיים ג' סעודות למחר, אלא התוס' הוסיפו דדילמא יוכלו לאכול במקום שיש נר ואין יין, והוא להצד דהוי דין בסעודה, ודו"ק.
 159. ל' רבינו בעל הבא"ח זלה"ה (בספר חוקות החיים סי' נ"א) על רבינו הגר"ח פלאגי זלה"ה.
 160. אשר חיברו הגאון רבינו אליעזר יחזקאל פאפו זיע"א, המפורסם יותר בחיבורו המוסרי "פלא יועץ" (ושא"ס).
 161. וע"י באגרו"מ (או"ח ח"א סי' קפ"ט) דיש מקומות דל"ש למימר הטעם דמשאוי, וע"כ הוצרכו לטעם הכוונה.
 162. ואשר נראה לדקדק בדבריו הוא דס"ל דבמצוות דרבנן ליכא איסורא דחבילות, והביאור בזה נ' ע"פ טעמא דתוס' דמו"ק הנז' למעלה דבעשיית ב' מצוות יחדיו יש לחוש לחסרון כוונה, וממילא אפשר"ל דס"ל להרמב"ם

עיקר המצוה, ולדבריו דמתבאר דקידוש מיקרי דאורייתא [יעוי' היטב בהערה¹⁶³], ומילה ודאי כן היא, ממילא יש לידע האיק יכול לקדש בכוס של מילה. ואשר יראה ליישב בזה, דכשעושה פעולה אחת בלבד שעולה לו לב' מצוות, ליכא לאיסורא דעושה אותם חבילות, כיון שלא נראה כמשו¹⁶⁴ [ואין להקשות מפסק הרמב"ם הנז', דהא שאני התם דהוה ב' אמירות על כוס אחד], ובזה מתבאר הא דכריתות (ח'. ע"ש) דסגי בקרבן אחד לכמה לידות, ובטבילה אחת לכמה טומאות, ד"ל דבכה"ג שעושה פעולה אחת ויוצא בה לכמה חיובים, ל"ה ניכר, ואין ביזוי להמצוה, ושרי, וממילא י"ל נמי

הא דמנחות (צ"ט): דא"ר אמי מדבריו של ר' יוסי נלמוד אפי' לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, קיים מצות לא ימוש ספר התורה הזה מפיד, ארי"ח משום רשב"י אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש, הרי דבק"ש מקיים ב' מצוות אליבא דרשב"י, וי"ל דכיון דעושה פעולה אחת שעולה לו לשתיים ל"ה ביזוי להמצוה, כיון שאינו נראה כמשו, ויכול לצאת שפיר גם לחיוב ת"ת. ואשר לפ"ז יבואר עוד פ' הרמב"ם (פרה פ"ד ה"א): "אין שוחטין שתי פרות אדומות כאחת שנא' ושחט אותה", וצ"ל מרן בכס"מ מקורו מהספרי, ולהאמור י"ל דמשו"ה לא נקט טעמא דאיסורא

משום דאין עושין מצות חבילות חבילות, ולא איצטרך קרא, כיון דנראה דהתם נמי מיירי במעשה אחד (דו"ק בכס"מ שם הל' ח"י). ואף לסברת התוס' דמו"ק האמורה למעלה יש ליישב דדוקא בב' פעולות או אמירות שייך האי כללא, אך במקום דהוי פעולה או אמירה אחת שיוצא בה ב' מצוות אין לו סירדא, וליכא להאי כללא, וממילא שפיר הוי לצאת כמה חיובים בקרבן אחד או חיוב ת"ת בק"ש, ונפלא, וממילא בנידוד נמי שפיר הוי לברך על כוס של מילה ולצאת יד"ח קידוש, וסגי לה באמירה אחת - ברכת בופה"ג, ואינו צריך להוסיף אמירה מיוחדת עבור הקידוש.

כמ"ד דמצוות דרבנן לכוי"ע סגי בלא כוונה [ר' דברי הב"ח סי' תע"ה דנקט בדעת הרא"ש דדוקא במידי דאורייתא כשופר ולולב אזלי לחומרא ופסקי' דלא יצא כשלא כיוון, אך באכילת מרור שהיא מצוה דרבנן בזה"ז אזלי לקולא, וכ"כ המג"א (סי' ס' סק"ג) והא"ר (על הלבוש סי' ס' סק"ג) בשם הרדב"ז (ועי' להחכמ"ש מאי דשקיל וטרי בזה)], ואח"כ מצאתי דכבר קדמוני בזה, ולפי"ז אם חד מינייהו דאורייתא וחד דרבנן נמי יתא לכאו' איסור לעשותם חבילות, משום חסרון הכוונה בחלק דאורייתא, וכ"כ בדברי ירמיהו (מובא במהדורת הרמב"ם של עוז והדר).

והאמת, דבעצם הענין לחלק בין דאורייתא לרבנן בזה, שדא נרגא הכת"ס (או"ח תשו' כ"ו), וטענתו מסוגיא דברכות (מ"ט). דאף בברכות דרבנן אמרו דאין עושין מצוות חבילות חבילות, ועי"כ ביאר דעת הרמב"ם בדרך אחר, ונקט דלא אתא הרמב"ם בזה לאפוקי אלא ב' מצוות שהאחד דאורייתא ואחת דרבנן, ואם עושה תחילה להאי דמה"ת הרי ל"ה בה כמשו, ובמצוה ב' דרבנן י"ל דלא קפדי רבנן בדידהו ושרי, אבל אם מקדים דרבנן גם בזה יש לאסור כיון שהדאורייתא מיחזי עליה כמשו, וע"ש ראייתו. ואם עושה ביחד ממש, אפי' אם חד דרבנן הו"ל חבילות, כיון דבכה"ג תרווייהו מיחזו כמשו עליו, וכן כשעושה ב' דרבנן בזאח"ז אסור, כיון דא' טפל לחבירו שמדרבנן, ובזה א"ש דעת התוס' ורבינו משולם דהביא המג"ע הנז' להלן עם הרמב"ם, וע"ע בדבריו ליישב קו' הנ"ל על המג"ע, ועי' היטב בדברי אביו החת"ס (בחי' לפסחים ק"ב), ודו"ק. אמנם עצם קושייתו נראה ליישב, דיתכן בזה דרש"י ס"ל נמי לחלק בין דאורייתא לרבנן, והקדים להכת"ס בקו' זו, ועי"כ כ' בהאי דברכות 'שדומין לעושין מצות חבילות', ודו"ק, ולי"ה כהדין הרגיל דאין עושין מצות חבילות חבילות, וכן יבאר גם הרמב"ם, והדר דינא לדוכתא דרק בדאורייתא איכא להאי איסורא, ועי'.

והנה בשבת (פ"ב מ"ב) תנן אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט, ודן התפא"י (בועז אות ב') דאין לומר דה"ט דאסור משום דאין עושין מצות חבילות חבילות, וע"ש בטעמו, ולהאמור א"ש למ"ד דבחד דאורייתא וחד דרבנן לא אמרי' להאי כללא, וה"נ כן הוא, דשריפת קדשים הוא דאורייתא, והדלקת נרות שבת ויו"ט הוה מדרבנן, ועי' בקהלת יעקב (למוהר"י אלגאזי זלה"ה, מערכת א' אות א').

איכא דלכאו' יל"ה"ע בעצם היסוד לחלק בזה בין דאורייתא לרבנן בדעת הרמב"ם, מפ' הרמב"ם עצמו (מגילה פ"ב ה"ה) דהקורא את המגילה בלא כוונה לא יצא, וי"ל דדברי קבלה לענין זה הוה כדאורייתא, ועי"כ בעי לכוונה בקריאת המגילה, ושו"מ במג"ע דכוונת הרמב"ם לאפוקי שאר קידושין וברכות הנעשין חבילות על כוס אחד, כגון ז' ברכות של חופה וכיו"ב שהיה בזמנו מי שהצריך לברכת בופה"ג כוס בפ"ע, והרמב"ם פליג משום דהוי דרבנן, "וכן הורה רבינו משולם, וכן עמא דבר, וכד"ן (וכן דעתי נוטה), וכן הסכימו רבותינו בעלי התוספות ז"ל מטעמים אחרים" [ע"ג תוס' דפסחים (ק"ב: ד"ה שאין), ועי' היטב ברא"ש (פסחים פ"י ס"ח) בשם רבינו משולם, ודו"ק בלשונו ובל' התוס', וכבר עמד בזה הקרב"ב (שם אות ז)], (אך עי' כת"ס תשו' כ"ו שביאר דעת הרמב"ם באופ"א). אלא דע"י היטב בכתובות (ז' ז'), ואמנם התם הוא לענין עשרה, אך לא מצאתי מקור אחר לעצם הברכה, ודו"ק במג"מ פ"י מהל' אישות ה"ג) דילפי לברכת חתנים בעשרה מקרא דרות (ד' ב') או דתהלים (ס"ח כ"ז), הרי דהוי דברי קבלה, ומוכח דדעת רבינו משולם והמג"ע דדברי קבלה הוה לענין זה כדרבנן.

וני' להביא ראיה לזה מהא דמגילה (ז' ז'): דרי"ה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרברא דחמרא, שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאבינוים, וצלה"ב הכיצד קיים ב' יחדיו והא הוי חבילות, ושמא ה"ט דהב"ח והגר"א (שהוסיף דכ"ו מרש"י) דמחקו מתנ"ל, אך ליישב הגירסא שלפנינו דאפש"ל דדברי קבלה לענין זה הוה כדרבנן, ואין איסור דחבילות כ"א במצוות דאורייתא, ושו"מ בכת"ס (או"ח תשו' ק"ט) שעמד בזה, ור"ל דתלוי אי אמרי' לאיסורא דחבילות דרבנן, ובתר דפשטה הדר וקא מיבעיא ליה מצד דהוה דברי קבלה, יעושה.

אחר כל הדברים האלה, הנה ברה"י (י"ט). א"ר אשי גדליה בן אחיקם דברי קבלה הוא (דמקורו מזכריה ח' י"ט, ע"ש ח"י:), ודברי קבלה כד"ת דמו, וכ"כ מרן לענין אחר (סי' תרצ"ו ס"ז) שהביא בסתם ד"א דאונן מותר בבשר ויין, דלא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים דאורייתא, "דלשמוח כפורים דברי קבלה נינהו שהם כדברי תורה", הרי להדיא מבואר דמצוה מדברי קבלה מיקריא ד"ת ובכוחה לדחות מ"ע דרבנן.

וולם, אחר העיון מתברר דא"י פשוט כ"כ, עי' ר"ן (תענית ז', מדפי הרי"ף) שהעלה צד הירושלמי פליג בזה, ולא ס"ל שדברי קבלה הוה כד"ת שא"צ חיזוק, וע"ש. ועי' רש"י תוס' ורבינו חננאל (שבועות כ"ז: דמי שמע להדיא דצום ביום שנהרג בו גדליה בן אחיקם נחשב כדרבנן, וכן מבואר ברא"ש (שם פ"ג ס"ג), וכ"ד הר"ן (שם ח': מדפי הרי"ף), וצ"ע בכ"ז [ועי' מ"ב (סי' תרצ"ב ס"ק ט"ז) בשם הפמ"ג דאפשר דבספק בדברי קבלה לא אמרי' לכללא דספיקא דרבנן לקולא, ודו"ק בלשונן].

והשתא דאתינן להכי מה מתקו ונעמו ביותר דברי הירושלמי דמגילה (פ"א ה"ד) דר' זעירא בעי קומיה ר' אבהו ויעשו אותן שבת (-שיעשו סעודת פורים ור"ח בשבת אם חלו בה, ואמאי הוצרכו לאחרה), א"ל לעשות אותם ימי משתה ושמחה, את שמחתו תלויה בב"ד, יצא זה (-שבת) ששמחתו תלויה בידי שמים, ולכאו' צלה"ב אמאי הוצרך לקרא, תיפול מהא דמו"ק (שם) דאין מערבין שמחה בשמחה, וי"ל דשום דיני אין מערבין לאין עושין מצות חבילות חבילות, ומשום דברי תוס' (שם), ואי נימא דדברי קבלה הוה כדרבנן לענין זה, הרי גם באין מערבין נימא הכי, וכיון דהכא שמחת שבת דאורייתא ושמחת פורים מדברי קבלה, הוי שרי לערב אילולי קרא, ונפלא.

163. בפסחים (ק"ו). ת"ד זכור את יום השבת לקדשו, זוכרהו על היין, אין לי אלא ביום, בלילה מנין, ת"ל זכור את יום השבת לקדשו, בלילה מנין, אדרבה עיקר קדושה בלילה הוא קדיש, דכי קדיש תחלת יומא בעי לקידושי, ותו בלילה מנין, ת"ל זכור את יום, תנא מיהדר אליה וקא נסיב ליה קרא דיממא, ה"ק זכור את יום השבת לקדשו - וזכרהו על היין בכניסתו, אין לי אלא בלילה, ביום מנין, ת"ל זכור את יום השבת. ובנוזר (ג'): תניא, רש"א אינו חייב (-נוזר) עד שידור מכולם, ורבנן אמרי אפי' לא נזר אלא בחד מנהון הוי נזיר, מ"ט דר"ש, אמר קרא "מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג", ורבנן מ"ט, אמר קרא "מיין ושכר יזיר", ור"ש נמי הכתיב "מיין ושכר יזיר", ההוא מיבעי ליה לאסור יין מצוה כיון הרשות, מאי היא (-יין מצוה), קדושתא ואבדלתא, הרי מושבע ועומד עליו מהר סיני, אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר, אתיא נזירות חיילא על שבועה כו'.

ואפליגו רבונתא בביאורא דסוגיא דנוזר, רש"י פירש דלא חיילא איסור נזירות על יין קידוש והבדלה, דהא מושבע ועומד על כך האדם מהר סיני, וקיי"ל (שבועות ז"ך). דנשבע לבטל את המצוה פטור, דלא אתיא שבועה ומבטלה מצוה, ובתוס' הקי' על דבריו, ולכן נראה לר"ת דגרסינן בתמיה - וכי מושבע ועומד מהר סיני, כלומר למה לי קרא מיותר לאסור יין מצוה, הרי קידוש על היין לאו דאורייתא כ"א אסמכתא, ולזה משני דאיצטרך קרא לענין שבועה.

הא קמן להדיא דאפליגו רש"י ור"ת אם קידוש על היין הוי מה"ת או דרבנן עם אסמכתא לקראי, וכן ראיתי בספר המכריע (סימן ע"א) שהביא דברי 'המורה' (הוא רש"י) בס' הפרדס דנוזר חייב לשותות יין ולעבור על נדרו עבור קידוש, ומ"מ לכתחילה יקדש על הפת, אך אם מיהר וקידש על היין נתחייב לשותות, ואם אין לו פת יקדש על היין לכתחילה וישתה [ואף דהוי מה"ת, יין לאו דוקא, וסגי בפת], ומבואר דרש"י לשיטתו, ואף תוס' אזלי לשיטתייהו שכי' בפסחים שם דהילפותא מזכור הוי אסמכתא בעלמא. אולם, אף התוס' עצמם שם כ' דאפשר דא"ה"ג הקידוש על היין מה"ת הוא, אבל הא דהמברך צריך שיטעום הוי מדרבנן [ועל צד זה עי' בהגהות ראמ"ה שנתקשה דאי הוי מה"ת האיך עקרוהו ביה"כ"פ שחל להיות בשבת, אולם עי' בדבריו לשבועות (כ"ז: והתם נמי כתבו כן התוס') שיישב לזה], ומבואר דאף להו הוי צד כרש"י.

ובדעת הרמב"ם, הנה ז"ל (שבת פכ"ט ה"א): "מצות עשה מה התורה לקדש את יום השבת בדברים, שנא' זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו וזכירת שבת וקידוש", ומאידך נקט שם (ה"ו): "מדברי סופרים לקדש על היין", ואשר לכאו' מתבאר מדבריו דקידוש היום הוי דאורייתא, אך דין עושיתו על הכוס הוי מדרבנן, וכדעת ר"ת.

אמנם, זה אינו מוכרח, ויבואר בהקדים דהנה בקידושין (ב'). תנן דהאשה נקנית בשלש דרכים - בכסף בשטר ובביאה, ובגמ' ילפי לקידושי כסף בגמ' קיחה קיחה משדה עפרון, ושם ג': אמר רב יהודה אמר רב ויצאה חנם, אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר, ומאי ניהו, אב, ומתבאר דילפי' ליה מה"ת, אולם הרמב"ם (אישות פ"א ה"ב) פ' דבא' מג' דרכים האשה נקנית, בביאה ובשטר מה"ת, ובכסף מדברי סופרים, ורבותינו המה ראו כן תמהו דהרי להדיא מבואר בקידושין דילפי' ליה מדאורייתא, וכדלעיל, והראב"ד השיגו על אתר "זה שבוש ופרוש משובש הטעוהו", וכ"כ (שם פ"ג ה"כ) ע"ד הרמב"ם ששנה פרקו בזה "אין פרצה גדולה מזו, ופי' משובש ששמע בתינח דקדיש בכספא (כתובות ג'. וש"ג) הוא הטעוהו בזה, ועם כל זה לא היה לו לטעות ולא היה לו לכתוב".

ובנו"כ (מג"מ, לח"מ, כ"ס"מ ריש הל' אישות) ציינו בזה לדברי הרמב"ם בשורש השני מסהמ"צ שלו, דכל דבר הנדרש בגמ' או בא' מייג' מידות נקראים דברי סופרים, אא"כ יאמרו בהם בבירור שהם מה"ת, ובמג"מ: "שא"ע"פ שהוא סבור שהכסף מד"ס, אינו מתקנת חכמים אלא מתורה שבע"פ, והוא דבר נאמר למשה ולא נכתב בפירוש בתורה אלא שנרמז בגמ'". וכבר כתב הוא שאף הדברים שנא' בהם הלכה למשה מסיני נקראים ד"ס, ומימ' דינן ממש כדן תורה, ובכס"מ נמי נקט הכא, והביא רא' לדעת הרמב"ם מסנהדרין (פ"ח:): וממקואות (פ"ו מ"ז) ע"פ תוספתא (שם פ"ה ה"ג), וקצת ראיה מגיטין (מ"ב:), וע"ד. וע"ע ברש"י (נדרים ג'). שהוכיח כן מהגמ' שם "מיפתח פתח בכינויין דאורייתא ברישא, והדר מפרש ידות דאתיין ליה מרשא", וכן נקט החת"ס (ב"ב מ"ח:): דדעת הרמב"ם דאף עונשין כדאורייתא "כי הוא דאורייתא ממש בלי פקפוק כלל", וכן מבואר בערו"ג ("יבמות צ'): "אבל מ"מ גם קידושי כסף דאורייתא הוי לענין חיוב כמש"כ הרמב"ם בפירוש, ומה שקרא לקידושי כסף מד"ס היינו משום דרק ע"פ דברי סופרים ידעינן שהם מה"ת" (ועי' מ"מ פ"ד ה"ו מאישות).

אמנם, למרות דכן נקטו בפשיטות, הנה בדברי הראשונים מתבאר דנקטו ולמדו בדעת הרמב"ם דכל דבר הנלמד ב"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, הוי דרבנן גמור, ר' ברמב"ן בסהמ"צ שם שהכביר בקושיות על יסוד הרמב"ם, וכן מבואר בתשו' הרשב"א (ח"ב סוף סי' ר"ל) דס"ל להרמב"ם דמילתא דאתיא מדרשא "אינן דאורייתא אלא דרבנן, זולתי במקומות בלבד שאמרו חז"ל בפירוש שהם דאורייתא", וע"ש קושיא עליו "מלבד שיש עליו קושיות גדולות חבילות חבילות שהקשו עליו גדולי ישראל, ואחד מרבתי רב גדול ומובהק חיבר ספר המצוות, והביא עליו תלי תלים מראיות ודברים מבטלים וסותרים העיקר ההוא, ואילו באתי לכתוב לך יארך הספור", וכי"מ במאירי (ריש קידושין) דהבין בדעת הרמב"ם דל"ה דאורייתא כלל, והביא עדות (וכ"ה בהגהות הרמ"ך ריש הל' אישות) שהרמב"ם חזר בו (וע"ע בשו"ת הריב"ש סי' קס"ג). אלא שבקודש חזיתי בדברי הרשב"ץ בהקדמת ספרו הוי "וזה הרקיע" שכ' להציל הרמב"ם מתמיהות הרמב"ן, דהרמב"ן למד בדעת הרמב"ם דהוי דרבנן גמור, אבל י"ל דס"ל להרמב"ם דהוי דאורייתא אלא שקראו ד"ס, ואינו נכלל במנין המצוות כיון שחז"ל הם שפירשו כוונת התורה בזה, אך עכ"פ ל"ה דרבנן כלל, ומתבאר מדבריו כמש"כ האחרונים הנז' (וע"ע בשי"ך לחו"מ סי' ל"ג סק"א שהאריך בזה).

והשתא דאתינן להכי, הרי אפש"ל דהרמב"ם נמי ס"ל דקידוש על היין הוי דאורייתא, וכדעת רש"י, והא דקרי ליה דברי סופרים היינו משום דלא כתיב בהדיא בקרא כ"א "זכור את יום השבת לקדשו", אבל על הכוס ילפי' ליה מהיקש כמבואר בפסחים ק"ו. הנז', וכיון שאינו מפורש בקרא קרי לה דברי סופרים, ודו"ק [ומי"מ יש לצייין דברמב"ם פ"ז מניירות ה"א פ' שהנשבע שישתה היום יין ואח"כ נדר בנוזר, חלה נזירות על השבועה ואסור ביין, "ואין צ"ל שהוא אסור ביין קדוש והבדלה שאינו אלא מדברי סופרים", ודקדק מרן בכס"מ שם מלשונו דס"ל דקידוש על היין הוי דרבנן, ולכאו' להמבואר לעיל הרי גם מהתם אין הראי' מוכרחת, ושמא הראי' מלשונו הזהב שנקט כן בפשיטות וכק"ו, ואי כוונתו ככל מקום שהזכיר דברי סופרים דלהנ"ל אכתי הוי כדאורייתא, אי"כ מה הכ"ש, ועי'].

אמנם אחר כל הדברים האלה, יש להעיר מלשונו בהל' שבת (פכ"ט ה"ג) הנז' למעלה, ומתבאר דס"ל דהוי דאורייתא, והיינו "מפני שהן [קידוש וברהמ"ז] של תורה", אמנם האמת תורה דרכה דלכאו' אין הראי' מוכרחת, דאפש"ל דהכוס אזיל בהדי עצם המצוה, וכיון דעיקר דין קידוש הוי דאורייתא, מיקרי הכוס נמי כדאורייתא. אולם יש לפקפק בזה, ובפרט אם כבר אמר שבחי שבת שציא יד"ח קידוש, ולדעת המג"א (סי' רע"א) דגם בתפילה יוצאים יד"ח קידוש, ואי"כ כבר בטלה ממנו חובת קידוש, ושמא אפש"ל דחיוב קידוש הוא פעם אחת, אבל כל שבת שאומר על שבת במשך כל השבת מקיים בו נמי מצוה דאורייתא של קידוש שבת בדברים, והארכתי בזה במקומו בס"ד במאמרי בתורת הקידוש, וכאן באתי רק להעיר להאיר ולהזכיר בדרך אגב, ועי'.

164. וע"ע גמ' דסוטה (ט'). דת"ר אין משקין שתי סוטות כאחת כדי שלא יהא ליבה גם בחבירתה, ריה"א לא מן השם הוא זה אלא אמר קרא... מאי בינייהו, איכא בינייהו ורתתת, ורתתת מי משקין, והא אין עושין מצוות חבילות חבילות... אמר אביי ואיתימא ר"כ לא קשיא, כאן ככהן אחד כאן בשני כהנים, ודו"ק היטב רש"י ד"ה ככהן ותוד"ה כאן, ובמהרש"א ורש"ש, ובפרט שהרציעה מוטלת על האדון, ובב' בנ"א לא הוי כמשו, וכטעמא דהכא, ועי"כ שריא, וגם טעם דחסרון הכוונה לא שייכא בתרי בנ"א.

היום ההוא הלוח ילך ובכה מחוסר השינה בלילה, בודאי שאיש כזה ישכן וישן ותערב לו שנתו, אבל אדם אשר זיכהו ה' בכחו ואונו, ויש לאל ידו להיות מן העומדים בבית ה' בלילות, והוא שמח וטוב לב בתורתו, ואדרבה מתענג בהאי תענוגא עילאה כמוצא שלל רב, וכולי יומא לא פסיק מיניה חוכא כי כביר מצאה ידו בתורה, אז בודאי הגמור הנשאר ער כל הלילה בלימוד התורה - היתר גמור הוא, ולית דין צריך בשש".

ועוד כ' היעב"ץ דלא לבטל השינה בשבת, וכ"ה בלב חיים (ח"ב סי' ק"פ) דנטה לאסור איסור להיות נעור כל ליל שבת וללמוד, והן אמנם דלכאו' אפש"ל דמאן דהתורה עונג היא לו, ואם זוכה להרגיש העונג והשמחה למה שיאסר, אלא דאכתי יל"ד בטענתו הנוספת שם בהתבססו ע"ד המאירי (אבות פ"ג מ"ה) אהא דתנן הנעור בלילה כו' הר"ז מתחייב בנפשו, דהיינו כל הלילה, כי התעוררות יותר מדאי תזיק מאוד, ע"ש¹⁷¹. אך יש חולקים, ולמשל, יעו"י ס' צפיחית בדבש (לאבי הגאון בעל פתה"ד, סי' כ"ד) שטען להתיר מכמה ראיות, וחדא מינייהו דנוהגים בליל ב' דשבועות בחו"ל החל בשבת דנשארים ערים בלילה לתיקון ליל שבועות, וכן המנהג הפשוט ואין פוצה פה ומצפצף, ועפ"ד לכאו' אפש"ל יותר דהרי גם ביו"ט נצטוינו על כבוד ועונג, ואעפ"כ ערים בליל שבועות, ומיו"ט תילף לשבת, אך בלא"ה ע"ש דכבר דחה רא"י זו דשאני ליל שבועות דאית ביה רזין עילאין ועניינים מיוחדים, וע"י.

וכשאני לעצמי נ"ל, דהנה בפרק שירה יש ז' אמירות לתרגול, וכ' מוה"ר"א (בן הגר"ח) פאלאג"י (בס' ואברהם זקן, מער' פ' אות ח') דהם כנגד ז' ימי השבוע, ואשר לפ"ד נל"ב הא דבקול ז' אומר התרגול (תהלים קי"ט קכ"ו) עת לעשות לה' הפרו תורתך, עפ"ד המאירי דת"ח בשבת ינחו [והיינו הפרו] - דמשמע דמירי באותם דעד האידנא למדן, והוי רא"י לשיטתו מהאי פרקא המיוחס לדוד המלך ושלמה בנו, וכבר רבי אליעזר הגדול אמר עליו דכל העוסק¹⁷² בפרק שירה בעוה"ז הרי הוא בן העוה"ב, וניצול מפגע רע ויצה"ר ושטן וכל מיני משחית ומזיקין.

איברא, דאפשר לפרש נמי באופ"א, דהכוונה להא דאמר רבה בפסחים (ס"ח): דהכל מודים בשבת דבעי נמי לכם, מ"ט, וקראת לשבת עונג, וממילא לק"מ על החולקים ע"ד המאירי, ודו"ק.

אמנם, לעיקר הדבר, עצם הלימוד בשבת מה ערך נערוך אליו, אשר שגבה מעלתו עד מאוד, ובפרט שהוא גם דין, וכמבואר בתדבאר"ר (פכ"ו): "זכור את יום השבת לקדשו - במה אתה מקדשו, במקרא ובמשנה, במאכל ובמשתה וכסות נקיה", ובזוה"ק (פ' שלח דקע"ד, והביאו הכה"ח סי' ר"צ סק"י, ע"ש ובס"ק י"א) אמר זכאה חולקהו דכל אינון דמשתדלין באורייתא יומא דשבתא משאר יומין, ובביצה ט"ז. ארשב"ל נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ער"ש, ולמוצ"ש נוטלין אותה הימנו, שנא' שבת וינפש - כיון ששבת ווי אבדה נפש, ופרש"י דהאי נשמה יתירה היינו "רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה, ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו", וכע"ז כתב נמי בתענית (כ"ז): "שמרחיבים דעתו לאכילה ושתיה", ובשטמ"ק (ביצה שם) ביאר דחל עליו שפע אלוקי ושכל יותר לעסוק בתורה ולעיין במעשה ד'.

ועד"ז יבואר עוד דהנה בשמות (ל"ה ג-ד) כ' השבת, ויאמר" (ר' שם), וכ' הבעה"ט דר"ת וס"ת הוי: תורה, לרמוז שעיקר התורה בשבת כשאדם פנוי מעסקיו, ועפ"ד השטמ"ק הר"ז מבואר ביותר מעוד טעם, דכיון דהשתא יש לו סיעתא דשמיא יותר לתורה, הרי הוא מחוייב לנצל כד להרויח יותר ויותר מצוף נועם אמרי תורתינו הקדושה דשיג בה הרבה יותר, ושו"מ כע"ז בדרישה (סי' ת"ל) "וגם יום השבת הוא מוכן ומזומן ללמוד בו, שיש לו סגולה מצד יתרון הנפש שבאדם בשבת להועיל לכל מבקש תורה"¹⁷³.

ג"כ ראוי שמירה יתירה לילך היולד בפני לילית המוכנת להמית ילדים ב"מ, ועיקר השמירה להיות נעור בלילות עד המילה וללמוד תורה ולעסוק במעשים טובים, גם זה סגולה להיות הבית מלא אורה¹⁶⁸, רמז לדבר (אסתר ח' ט"ז) ליהודים היתה אורה, ודרז"ל (מגילה ט"ז): "זו תורה", וכתב המטה משה (לתלמיד המהרש"ל, הל' מילה פ"ד) שבלי לילית הברית צריך שמירה יתירה, "והטעם מצאתי כתוב, שהשטן מכוון להזיק לנער ולמונעו ממצות מילה, לפי שקשה לו שישראל מקיימין המצוה שבזכותה ניצולין מדינה של גהנם, וסמך לדבר (בראשית י"ז ט') 'ואתה את בריתי תשמור', שבשעת הברית צריך שמירה". וע"י אר"ח"ח (הל' מילה) שיש נוהגים לישאר ערים כל ז' הלילות בבית היולדת לשמירה ובמגדל עוז (להיעב"ץ, תעלת הבריכה העליונה, אות י"ג) דבארץ ישראל נוהגים להיות נעורים אצל התינוק בכל הלילות שקודם המילה ועוסקים שם בתורה, והוסיף (שם אות י"ד) שבמדינתו נהגו כך רק בלילה שלפני המילה, ועושין קצת סעודה, ואין לה דין סעודת מצוה שאינה אלא מנהג בעלמא¹⁶⁹ [וראיתי דמטו מס' חמדת ימים (ח"א דף ח') ששמע מפי מורו שאם יעשו סדר הנהוג בבית היולדת כל ח' הימים, או לפחות ד' ימים קודם המילה, יהא התינוק ההוא נאמן לאלוקיו, ולא יטמא את בריתו לעולם]¹⁷⁰.

והשתא איכא למידן ולברורי אם שרי לעשות כן אף בשבת, לנדד שינה מעיניו ותנומה מעפעפיו בלילה, ועיקר הספק בתוה"ד דלהלן, ומתחילה יקודם שורש הדברים, ודון למעשה.

יסוד הדברים, דהנה גם בלימוד התורה מצינו שיש אומרים שלא יעמים על עצמו ללמוד בעיון או למנוע השינה למען הלימוד בשבת, כדמייתי במאירי (שבת קי"ח): דבירושלמי אמרו במה מענגו (לשבת), מר אמר בשינה ומר אמר בת"ת, ולא פליגי, כאן בתלמיד כאן בבעה"ב, ופ"י רבותיו שהתלמיד מענגו בתורה ובעה"ב בשינה, אך המאירי עצמו ביאר איפכא, דהתלמיד ששונה כל השבוע מקיים בשבת עונג בשינה שלא יהא שכלו לאה יותר מידי, אך בעה"ב דכל ימות השבוע מתעסק בעסקיו, ראוי לו להתעסק מעט בשבת בת"ת דרך עונג, והביא שמצא כן במדרש מתן תורה.

ועכ"פ ודאי פשוט הוא דאין כוונת המאירי דת"ח יכול לילך בטל כל השבת ח"ו, אלא שיכול לנוח מעט יותר שיוכל ללמוד בראש צלול יותר בשבוע שלאחריו, וע"י ב"י (סי' פ"ח) משה"ב משם הירושלמי, וברמ"א (סי' ר"צ ס"ב) ובמ"ב (סי' ג'), ומ"מ שמא יש להוכיח מהמאירי לדברי היעב"ץ (בסידורו - בית יעקב) שכ' שלא ילמד בשבת בעיון גדול כדרכו משום עונג שבת, ופליגי עליה רבוותא, ולמשל, העד העיד החיד"א (סי' ר"צ ס"ק ו') שבקושטא בזמן גדולי הדור שלפנינו היו בכל מקום קובעים ישיבה ומפלפלים בש"ס, ושמע שעד היום כן עושים, וכן בעיה"ק ירושת"ו היו נוהגים כן בישיבת הפר"ח לפלפל בעומק הדין, וכן נהגו אחריו ראשי ישיבה שהיו מפלפלים בספיקא דדינא כפעם בפעם, וציינו להר"ן (כתובות כ"ו. מדפי הרי"ף) "שאין לת"ח עונה קבועה... דעונת ת"ח הדרים בעירם ג"כ משתנים כפי מה שהם צריכין לנדד שינה מעיניהם בענין לימודם ולטרוח בו, והדבר ידוע שאין כל הזמנים שוים להם בכך, ודאמר" בגמ' דעונתן אחת בשבת היינו כשאין מתחדש להם בלימוד דבר", והיינו שהורשו לדחות אע"פ שזמנם בשבת. וע"ע שו"ת תורה לשמה (סי' ק"י) שהוכיח מזבחים (ב'): להתיר בשופי הלימוד בעיון בשבת, וע"ע בחזו"ע (שבת ח"ב מעמ' ר"ג) שדחה דברי היעב"ץ הנז' בהוכחות מכמה מקומות, ואף ללמוד במקום שאינו רגיל שרי, ויעושה"ה עוד בזה ובענין נדידת שינה מעיניו כל ליל שבת (ר' להלן), בסיימו בדברי ס' טהרת המים (למוהר"א הכהן זלה"ה, מער' י' אות כ"ז): "נ"ל שהכל לפי מה שהוא אדם, שאם הוא מצטער מזה ומתבטל מעונג שבת, וכל

ואחר כתבי מצאתי שזיכני השי"ת לכוין לדעת גדולים, דמטו משמיה דהריב"א (תשו' מ"ה) דשני מצוות שהם במעשה אחד ל"ה בהו האי כללא, ונ' הטעם כהנ"ל. וע"ע תשו' הרשב"א (ח"א סי' תנ"א, וע"י עוד לו בח"ז - המיוחסות - תשו' קכ"ז) שברכת המצוות יכול לברך ברכה אחת על ב' מצוות שוות (כב' חתנים), ויעו"י עוד בריטב"א (כתובות ח'). דפליג בזה גבי ב' חתנים, אך מ"מ דו"ק בדבריו שכ' הטעם משום שאין מערבין שמחה בשמחה, ולא כתב לכללא דידן [וע"י היטב בשו"ת חקרי לב או"ח ח"א ס"ט, ומהדו"ב ח"א ס"ד], וכיו"ב הביאו משם השד"ח (קונט' הכללים מער' א'), ושור"ר משם המהרש"ם (ח"ו ס"ז) שתי"ן כן בהא דק"ש ות"ת.

ולאור האמור יבואר ביותר חידוש האו"ש (טומאת צרעת פ"א ה"ו) דלא נאמר איסור עשיית מצוות חבילות כ"א במצוה שאינו יכול לקיימה ע"י שליח, אבל במצוה שיכול למנות שליח שיקיימה בשבילו ליתא לאיסורא בעשיית חבילות, דהא רחמנא נתן לו רשות לפרוק החבילה על אחר שאינו מצווה כלל בזה, ועד"ז ביאר ל' הרמב"ם (עבדים ג' ט'): "האדון הוא שרוצע... ולא שלוחו... ולא שליח ב"ד, ואין רוצעין ב' עבדים... שאין עושין מצוות חבילות", וממילא במילה [אם האב יכול למול ב' תינוקות יחד ע"י ב' מוהלים] הר"ז תלוי בפלוגתא אם יש שליחות במילה¹⁶⁶, ונ' הביאור בדבריו, דכיון דרחמנא התיר לו לפרוק ממנו לגמרי תו ליכא למיחש מצד משו, איברא דאי נימא כהתוס' דמו"ק הנ"ל לכאו' איכא למידחי לזה, דהא שאני לכוין, אך כשעושה בעצמו פשוט דבעי כונה, וא"כ לא יעשה חבילות כדי שיהא ליבו פנוי למצוה אחת, וע"י בזה¹⁶⁶.

***

ט

לימוד כל הלילה בליל הברית, בחול ובשבת, ו"שלוש זכר" הטעם שיש נוהגים להשאר ערים ללמוד כל ליל הברית / סגולת לימוד ליל הברית / להרבות אורה בברית / מנין נרות מיוחד להדליק בברית / נר תמיד לג' ימים / דין לקדש השבת במקרא ובמשנה / שכר תלמוד תורה בשב"ק / הפועל הנעשה מהלימוד בשב"ק / למה בקול שביעי אומר התרגול (ר' פרק שירה) "עת לעשות לה' הפרו תורתך" / קצת פנינים מלוקטים מגודל מצות ת"ת, ובעצם החובה והמעלה המיוחדת ללמוד תורה בשב"ק / תלמוד תורה ונשמה יתירה / מי הוא החייב ביותר בת"ת בשב"ק / לימוד בשבת - בעיון או בבקיאות / משמר' בליל שבת / לימוד ליל הברית כשחל בליל שבת / האם צריך שמירה בשבת / על מי יש שמירה בשבת / כוונת ברכת "שומר עמו ישראל לעד" - מן האויבים או מהמזיקים / סעודה בליל הברית - מי עורכה, ואם נקראת סעודת מצוה / מה הוא "שבוע הבן" / מה הוא "ישוע הבן" / עריכת שולחן בליל הברית ללא סעודה / איך קרא יששכר לבנו - "יוב" או "ישוב", ולמה השתנה שמו / ליתן שם שהיה לפני אברהם אע"ה / אם מותר ליתן שם איש לאשה או איפכא / החלוקה בין הבעל לאשתו בקריאת השמות / אם מכבדים בדרכים (ליכנס או לילך ראשון) / אם מכבדים ביציאה מביהכנ"ס / למה נקרא שמו "שלוש זכר" / "שלוש זכר" - כשהתינוק לא נמצא שם / נקבה - אם משביעים אותה טרם לידתה או שכלולה בשבועות הזכר / מנהג לאחר המילה מזמן הראשונים / מגודל מעלת כתיבת חידו"ת / חובת כתיבת חידו"ת / אם יש לחוש בזה"ז בחיבור ספר שעושה גם שלא לשמה / לימוד שלא לשמה / לימוד לשמה - מעלה ומתקן לימודיו מהעבר שהיו שלא לשמה / מצוות שתועלתן לאחרים שעשאן שלא לשמה / סעודת יום הולדת / המזל שולט ומתגבר ביום ההולדת / סעודה ביום המילה.

[א]. מנהג רבים וטובים הוא אשר מלבד התיקון הידוע - ברית יצחק" - בליל הברית, נשארים ערים ללמוד כל הלילה ע"י התינוק¹⁶⁷, ומקורו טהור בזוה"ק (פ' לך לך), וכן הביא הש"ה (חולין, פרק נר מצוה, סוף ענין מילה, ד"ה מצות): "אמרה התורה השמר לך ושמור נפשך, בכך

165. ע"י רמב"ן לשבת קל"ז. דיכול למנות שליח, וע"י פליתי יו"ד סי' כ"ח ס"ק ג' חילוק שליחות מכבוד, וע"י ש"ך וקצוה"ח סי' שפ"ב ובמקנה בדעת התור"י והש"ך ובדבר אברהם ח"ב סי"א אות ד'.
166. ואחר כל הדברים האלה, ע"י בס' שני אליהו (למרוך בעל הבא"ה, ח"א דרוש ב') שפלפל בארוכה בהאי כללא, והסיק: דהכל הולך אחר כוונת הלב, ואם נתכוון בלבו בשביל כל מצוה ומצוה באפי נפשה, אע"ג דעביד חזא מעשה נחשב לו שקיים כל המצוות שנתכוון להם, ומש"כ התוס' דמו"ק הנ"ל הוא למצוה מן המובחר, ע"ש. וע"ע פלפול גדול שהביאו בספרו בן איש חיל (דרוש ב' לשבת הגדול ודרוש ב' לשבת שובה).
167. ומלבד הלימוד, ר' מחזור ויטרי (הל' מילה אות תק"ו) - "אור שמיני, בעל ברית עושה סעודה ומשתה לכבוד המצוה, ולאחר קיום המילה אבי הבן מגדיל בשמחה ומשתה ויו"ט", ור' בסיומן זה להלן ענף ג' וענף ד'.
168. "ויש להדליק י"ב נרות קטנים (בכחולי ביהכנ"ס) כנגד השבטים, ושלש (לפני התיבה) גדולים כנגד האבות, ובמהרי"ל - להדליק גם נר תמיד שלשה ימים (מגדל עוז להיעב"ץ, בריכה העליונה, נחל תשיעי, ראש א', יאור י"ג אות ב-ג, ומיירי על הברית).
169. ר' בזה להלן סימן זה ענף ג'.
170. וע"ע מעשה נורא שהביא מרן החיד"א בשם הגדולים (ח"ב מערכת ז' אות מ"ג).
171. ומי"מ לכאו' י"ל דבשלמא בזמנם שלא היו כ"כ מבטלים מלימוד היום בשביל לימוד הלילה, משא"כ בזה"ז דישנים קודם הלילה וביים למחרת, ולבסוף מתברר שכמעט ישנים יותר מלילה רגיל, ובכ"ז היו עייפים בלילה.
172. ע"י היטב בדברי מרן החיד"א (ככר לאדן דקנ"ב). בשם גורי האר"י, ובדברי רבינו הגר"ח (בס' ימצא חיים סי' ס"ד).
173. וראיתי בראשית חכמה (שער הקדושה פ"ג אות ה') דהעיקר ההנאה שיעשה לנפש יתירה בשבת הוא מכוונת התפילה וחידושי תורה, וע"ש (אות ו' ז') מה שהביא מהזוה"ק, ולכאו' יש להעיר בדברי רש"י בביצה

וכבר ידוע בשם הח"ח (ר' לב אליהו, בתולדות שבראש ח"א עמ' 86) דהנה אחז"ל דשקולה שבת כנגד כל התורה כולה, והגרא"א כ' דכל מילה היא מצות ת"ת בפ"ע (עי' ברכ"ש לקידושין סי' כ"ז), הרי דעל כל מילה בלימודו בשבת מקיים תר"ג מצוות, ובדקה ניתן ללמוד 200 מילים, וממילא דקת לימוד בשבת שוה 122,600 מצוות, ושכר שעת לימוד תורה בשב"ק שקולה כנגד 7,356,000 מצוות, ע"כ. ולכא"ו יש להוסיף על חשבון זה משאחז"ל ריש פאה דשקולה ת"ת כנגד כל המצוות, וממילא אף ביום חול יש להכפיל כל מילה ב-613 מצוות, ועתה צא וחשוב לכמה יעלו בשב"ק, ואשרי להזוכה¹⁷⁴, וכבר כתב הבא"ח (ש"ב פ' שמות בהקדמה) בשם המקובלים דהפועל הנעשה מהלימוד בשבת כפול פי אלף מהנעשה מהלימוד בימי החול¹⁷⁵.

ומלבד זה, הנה הלימוד בשבת מקושר לעצם היום, שהרי אמרו (שבת פ"ו): דעל אף דפליגי ת"ק ורבי יוסי אם מתן תורה הוי בו' או בז' סיון, מ"מ לכו"ע בשבת ניתנה תורה לישראל [וע"ש ביעב"ץ דהיינו לכו"ע בר מראב"ע דס"ל (פרד"א פרק מ"ו) דבערש"ק ניתנה תורה לישראל], ומחלוקתם היא בקביעא דירחא, וכ' רבינו בחיי (שמות י"ט ב') דהיינו דקאמרי' בתפילה "ישמח משה במתנת חלקו", היינו מתנת התורה שניתנה ע"י מרע"ה בהאי יומא [ועי' בטור (סי' רפ"א) שביאר בב' אופנים הכוונה בתפילה, אך בתרוויהו קאי על מתנת השבת].

[ב']. אחר כל הדברים האלה, הנה מצאתי בזכר דוד (מאמר ראשון, פרק ל') שכתב המנהג שבשבת לא הולכים ללמוד התיקון בבית היולדת, ו"כאן הבן שואל על מה ועל מה יגרע השבת שישנו את תפקידם", ונקט דכיון דליל שבת ליל שימורים הוא לה' עד שאין אומרים בערבית 'שומר את עמו ישראל לעד'^{176,177}, "א"כ אין הנער צריך שמירה, ואם היו הולכים שם בפרסום כמו בשאר הלילות הווי מילי דסרתן אהדדי, דאם לומדים אלמא צריך שמירה, ואין כח בשבת להגיין מכל מעיק ומזיק... וא"ת כיון דשבת לילה משומר ובא מן המזיקין, למה עכ"פ משמרים אותו ע"י איש אחד

שיושב שם אצל התינוק לעסוק בתורה, ובמקומו חברת חצות לילה עומדים כלילה ההוא... וי"ל דחששו למ"ש בזוהר פ' ויקהל דף ר"ה ע"א דאע"ג שהשבת שומרת אותנו מכל פגע, מ"מ היחיד צריך שמירה... וכ"כ הר"ב חמדת ימים ח"א דס"ד ע"ד דבליל שבת צריך לומר כל סדר ק"ש ואביזריה כמו בחול, דאע"ג דבשבת א"צ לשמירה מן המזיקין, מ"מ בר נש יחידי בעי לאסתמרא נפשיה, וכל מילי דנטירותא ליעביד, וע"ע במג"א באו"ח סי' רס"ז¹⁷⁸... ועוד דא"י בהקדמת הזוהר ד"ד ע"ב... ופי"ה הר"ב יודעי בינה כת"י דשם בתהומא רבא ביתם וניתן להם רשות לצאת, וזה השד הוא שיזיק האדם בלילי שבתות", ע"ש, ור' בהערות לעיל בסמוך [וע"ע בשו"ת דברי יציב (י"ד ח"ב סי' קס"א)].

[ג]. ומלבד הלימוד בהאי ליליא, ר' מחזור ויטרי (הל' מילה, אות תק"ו) - "אור שמניני, בעל ברית עושה סעודה ומשתה לכבוד המצוה, ולאחר קיום המילה אבי הבן מגדיל בשמחה ומשתה ויו"ט", וכיו"ב מטו משם ר"י הגוזר (בכללי המילה) - "אור לשמניני, בעל ברית עושה שמחה ומשתה משום כבוד המילה, מפני שמסייע הוא לדבר מצוה כד תפיש ליה לינוקא בחיקו" [ומדבריו משמע דהסנדק עשאה], הרי דנהגו לעשות סעודה ומשתה אף בלילה שקודם המילה, ועי' שו"ת הלק"ט (ח"ב סי' קס"ט) בסדר המילה שנהגו בירושלים - "גם מנהג טוב, שכל הלילה שלמחר נעשית המילה, לומדין תלמידי חכמים בבית האבי הבן, וסועד אותם בסעודה של מצוה בלילה וביום אחר המילה". וע"ע בשלחן גבוה (למוה"ר מולכו זלה"ה, י"ד סי' קע"ח) דנהגו בעיה"ק ירושת"ו בליל המילה לעטר השולחן בפירות ולאוכלם, וכן ראיתי בברית כהונה (למוה"ר משה הכהן זלה"ה, ראב"ד ג'רבה, י"ד י"ב) שמנהג ג'רבה לקרוא לריעים ואוהבים בליל המילה, ומזמין להם אבי הבן מאכל ומשתה, מיני מגדים וכיוצא, ויש שמזמינים גם סעודה בפת לכל הבאים, ויש שמזמינים עוד עשרה ת"ח ללמוד מהזוה"ק כאשר תיקן מרן החיד"א זלה"ה לברית יצחק, ומזמינים להם סעודה בפת, ולסעודה זו הזכיר ג"כ המג"א (סי' תר"מ סי' ק

"יג) משם ספר נחלת שבעה (סי' י"ב) שעשאוה באשכנז, ומזמנין המוהל והסנדק ושאר קרובים ואוהבים, וע"ש אם מיקרי סעודת מצוה.

ואשר לפ"י יתכן דהיא היא סעודת "ישוע הבן", שהיו עושין סעודה בליל הברית, וכן מנהג הספרדים שאין עושים "שלוש זכר" בליל שבת הסמוך ללידה, אלא ב"ברית יצחק" שבלייל הברית מביאים מיני מגדים, ושור"ר שכ"כ מדנפשיה בדגמ"ר (י"ד סי' קע"ח) דזו היא סעודת "ישוע הבן" שאמרו בב"ק (פ"ג, ר' להלן אות ד').

אמנם, ז"ל הרמ"א (י"ד סי' קע"ח סעי' ג') - "יש מקומות שנהגו לערוך שולחן ולשום עליו מיני מאכל בלילה שלמחר מלין תינוק, ויש בזה איסור משום (ישעיה ס"ה י"א) הַעֲרָכִים לְגַדְגָדָם¹⁷⁹ שְׁלָחָן¹⁸⁰, אבל לערוך מטה למזל התינוק יש מתירין", וכבר הקדימו מרן להלן מזה (סי' קע"ט סעי' י"ז) דלערוך אז שולחן אסור, וע"ש בברכ"י (ס"ק י') ד"יש שנוהגין לעשות שולחן של אליהו, ואחד קדוש קרא ערעור על מנהג זה שהוא איסור גמור, אבל הרב מהר"ר אליהו כהן בספר מדרש אליהו דני"ג ע"ב דחה כל דברי הכוונת המערער, וקיים המנהג, ע"ש טעמו ונימוקו, ויש להשיב קצת כאשר יראה המעיין, ודו"ק היטב".

אולם בסעודה ממש בליל הברית ליכא למיחש, וכפי שכבר כתב הש"ך (שם ס"ק ו') להדיא, ד"מה שנוהגין בארצות אלו שעושין סעודה בלילה שלמחר מלין התינוק (שקורין ווא"ך), אין איסור, דווקא לשום מיני מאכל על השולחן ולהניחם כך אסור משום דהוי כעורך לגד שולחן, אבל בסעודה אין איסור".

ובמה שהזכיר הרמ"א דמטה למזל התינוק "יש מתירין", ביאר הט"ז (ס"ק ח') דה"ט דמטה שריא, דווקא "שולחן כתיב בהדיא בקרא", והנה המעיין יראה במו"ק (כ"ז). ונדרים (נ"ו). וסנהדרין (כ"ג). שהיה להם "ערסא דגדא", ופרש"י דהיינו מיטה שעורכין אותה למזל משום נוחוש, ואין שום אדם ישן עליה, ולא מצינו שם שפקפקו בזה, ומה הוא שכתב הרמ"א דמיטה למזל התינוק "יש מתירין" [ור'

הנז' גבי מהות הנשמה יתירה, ודו"ק, ור' ירושלמי (שבת פט"ו ה"ג).

174. [ואתה הרואה חשב נא וראה כמה אפשר להרויח בהאי עלמא מצוות לאלפים ולרבבות עד אין מספר, יקרה היא מפנינים, מאירה לארץ ולדרים, וכל חפצים לא ישו בו - אפי' חפצי שמים, ועל כל רגע שמב' טלה כמה הפסד מפסיד לנצח נצחים, וכבר אחז"ל הוי מחשב שכר מצוה כנגד הפסדה, ומצינו בחז"ל שקראו לר"ת מילי מעלייתא (עי' זבחים ב': וסוכה מ"ג), ואמר ראב"ח (הוריות י"ג). עה"פ (משל"ג) יקרה היא מפנינים - מכה"ג שנכנס לפני ולפנים, וחביבין ד"ת על הקב"ה יותר מכל באי עולם (תדבאר י"ד), וחביבה תורה מכל הקרבנות (תנחומא צו סי' ז), ועוד, שבשבילה נברא העולם (שם יתרו סי' י"ד), ועוד, שכששאל דוד מה' לא שאל אלא תורה (ספרי, קרח ח"ב ב', ועי' מדרש הגדול פ' עקב שאמר דוד להקב"ה, וכני לתורתך שדברי תורתך עריבין עלי מן הכל, וכבר בתהלים אמרה, ר' פי"ט, ופקי"ט פ"ב), וכהיא דברכות (ט"ז), רבי אמי ורבי אסי הווי קא קטרין ליה גנא (קושרין לו חופה להשיאו אשה. רש"י) לר' אלעזר, אמר להו אדהכי והכי איזיל ואשמע מילתא דבי מדרשא ואיתי ואימא לכו כו', אתא ואמר להו, אמרו ליה אילו לא באנו אלא לשמוע ד"ז דיניו, ועי' בזה"ק (פ' משפטים דקכ"א), אי לא אתינא הכא אלא לשמוע מלא דא סגי, ועי' ברכות (כ"ד). ורש"י ורבינו יונה, ובסוטה (ט"ו). ורש"י ותוס' בשם רבינו הלל ורס"ג וערוך, וקידושין (כ"ב): ורש"י ותוס', ע"ד הגמ' בהא דדרושי חמורות או דדרשו כמין חומר, ומכלל דבריהם דהיינו כצורו מרגליות או בושם (כחומרתא דפילון דשבת ס"ב, ע"ש רש"י) או זהב (ועע"ש ובחולין קל"ד: ובעיב"ץ ש"י"מ מל' קשירה וחתומה או מל' מעשה בל' ארמי), ונקראת כלי חמדה (אבות פ"ג מ"ד ואדר"ג פ"ט ה"א וכיו"ב בשבת פ"ח: דאמרו מלא"ה של לפני הקב"ה חמדה גנוזה כו'), והיינו משום שכלל אשר יוסיף האדם להשיג בה כן יוסיף לחומדה, לפי שאין קץ לסודותיה ופירושיה (אהבה בתענוגים למוה"ר אולאי באבות שם, ועי' בדברי נכדו מרן הרחיד"א (בס' כסא דוד דרוש י"ב), שהבי"ד האר"י דפשטי ההלכות הם כמו גוף, והיינו גופי הלכות (עי' אבות פ"ג מ"ח), והנשמה היא סודות התורה, וביאר ע"ד"ה החמדה הוא הסוד, שמותיו של הקב"ה רוזין עילאין, והתורה שבידינו הוא גוף, והיינו כלי חמדה, כלי שמחזיק החמדה שהוא הסוד, ומלאכה"ש רצו הסוד לבד, ועי"כ לא הזכירו 'כלי' אלא 'חמדה' לבד, וממילא איש דמלאכה"ש לא זכו בתורה מדינא דבר מצרא כיון דאיכא פסידא למוכר, ועע"ש ובכ"מ בספריו מש"כ אודות אי שייכות דינא דבר מצרא להכא). ועי' שבת מוסר (פרק י"א) דכשמחזק האדם חידוש נכנסת שמחה בליבו, והיינו משום שאור התורה שלמד וחדש נכנס שם ומאיר באופן שהתורה כנר להאיר לנשמה ולשמחה. ועי' רמב"ן בדרשת תורת ה' תמימה ובחנין קדמתו, דאילולי התורה אין בין האדם לחמור כלום, ולדבריהם יבואר הא דאסור לו לאכול בשר בהמה חיה ועוף כדאי" בסופ"ג דפסחים, וע"ש ברין בשם רבינו יהודה אלברגילוני" וכ"ה במאירי, ולכע"ז כיוונו המהרש"א והבן יהודע. וע"ע בשער טעמי המצוות בפ' עקב שהאר"י ביאר דע"ה א"י לברר ניצוצות הקדושה מתוך המאכל, וגם דשמא ידבקו בו הסיגים שבבשר ונפשות רעות שמגולגלות בו, ואין לו תורה שיוכל לדחותם, ולול"ד נ' דהיינו דשוה הוא לבהמה, וכיון שאין בו תורה אין לו מעלה על הבהמה, ואין לו זכות לשוחטם ולאוכלם, דמאי חזית דדמך סומק טפי (ועי' בחי' אגדות להמהר"ל), ועי' בחומת אנך למרן הרחיד"א בתהלים (ק' כ') בשם המהרש"ו שא"ל רבינו האר"י שלא זכה לידיעתו והשגתו הגדולה כ"א בגלל השמחה שהיה שמח בלימוד ובעשיית המצוות, ועי' בישי"ש (ב"ק ז' ל"ז וגיטין ד' כ"ט), ובדברי האוה"ח הידועים (דברים כ"ו י"א), ונורא למתבונן].

175. אמנם, כבר ביארו דאין כוונת הבא"ח שעצם הלימוד דשבת ושכרו הוא פי אלף מאשר בחול, דא"כ להמאירי שהובא לעיל למעלה - הבעה"ב שלומד בעיקר בשבת, וילמד 3 שעות, והו"ל 3000 שעות, יותר מאשר לת"ח שלומד כל השבוע, אלא שכוונת מרן הבא"ח זלה"ה לומר שהפועל מהלימוד בשבת הוא פי אלף מאשר בחול, וכן מדוקדק מדבריו ב"בן איש חיל (תשו"א) דעסק התורה ביום שבת יעלה למקום גבוה ועליון כמה וכמה מדרגות יותר מימי החול.

176. כ"פ הטור (סי' רס"ז), והטעם "כדאי" במדרש שבשבת א"צ שמירה, שהשבת שומר, ונוהגין לומר פסוק ושמרו בני ישראל את השבת וגו' לומר שאם ישמרו שבת אין צריכין שמירה, והוא ג"כ מעין גאולה... שאם שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין". וציינו בזה לזוה"ק (ח"א דמ"ח). דכד אתקדש יומא במעלי שבתא כו' וכדין עלמא בנטירו עלאה, ולא בעינן לצלאה על נטירו כגון שומר את עמו ישראל לעד כו', אבל בשבת סוכת שלום אתפריסא על עלמא ואתנטר בכל סטרין.

177. אך מנהג האשכנזים להזכיר שמירה עכ"פ סמוך לחתימה, ובלבוש כ' דהיינו מפני המזיקין דשכיחי טפי בליל שבת מבלילות החול, אך הט"ז נקט דאין טעם זה מספיק, אלא דהא דבשבת א"צ שמירה היינו משום ששומרים את השבת, כמשי"כ הטור, "והיינו אם ישמרו אותה כראוי כו', ואנו יודעים שאין אנו בחזקת שומרי שבת כראוי, ע"כ צריכין אנו להתפלל על השמירה, אלא דמ"מ אין לסיים שומר עמו ישראל לעד לפי שזה שם התואר לו ית' שהוא שומר אותו תמיד, משמע שהשמירה היא שוה בתמידות דהא אומר לעד, ובאמת אינו שוה, כי בשבת יש מעלה טפי ואינו שומר אז כי נתן לנו שבת לשמור, אלא שמצד האדם אין השבת שומרו, ע"כ אנו מבקשין שישמור אותנו גם בשבת". ובמג"א הביא מהזוה"ק חילוק בין יחיד לרבים, וממילא יחיד - שצריך שמירה - יאמר 'ושמור צאתנו ובואנו', אבל רבים אין צריכים שמירה, ועי"כ אין חותמים 'שומר עמו ישראל'.

והא דמבואר דשמירת שבת מועלת רק לשומריה, כן הוא לשון הכלבו (ח"ב סי' ל"ה - דין תפילת ערבית של שבת): "ברית כרותה לשומרי שבת בינו ובינם שלא יזוקו לעולם ביום זה", וכ"כ הר"ד אבודרהם (עמ' קמ"ה) שכן ייסד ראב"ע בפיוטו "כי אשמרה שבת - אל ישמרני", וכ"מ במחזור ויטרי סי' ק"ב, ע"ש, ויעוי' עוד במור וקציעה להיעב"ץ בסמין זה ובפתח הדביר כאן אות ג'.

178. כנראה כוונתו למג"א שהוזכר לעיל בהערה קודמת לחלק בין יחיד לרבים.

וכ' הפרישה דאעפ"כ אומרים שיר של פגעים בק"ש שעל המטה, והיינו אע"ג דבלילה המשומר מן המזיקין, ליל יו"ט א' דפסח, לא אומרים אותו, ד"ל דשאני ברכת שומר את עמו כו' שהיא מפני האויבים, אך לא מפני המזיקין, ואינהו שכיחי בליל שבת במזל שבתא [אלא דיעו"י בטור (סי' רל"ו סי"א) - 'וחותם (ב"ימי החול) שומר את עמו ישראל לעד, מפני שלילה צריכה שימור מן המזיקין', ומבואר שהכוונה בהאי שמירה מן המזיקין היא, ועי'].

179. "יש לחקור למה קרא יעקב אע"ה לגד בשם גד, יען מצינו כי גד הוא ע"ז... וכיו"ב ראיתי ברז"ל, והובא בס' דבק טוב סדר פנחס, על פסוק (במדבר כ"ו כ"ד) לישוב משפחת הישובי, דשם בנו של יששכר קראו יששכר בשם יוב (ר' בראשית מ"ו י"ג), ולפי שהיה באותו זמן ע"ז ששמו יוב, נתרעם יוב על אביו בזה, ונתן לו יששכר אות ש"יין משמו, ונקרא ישוב" (רוח חיים למורינו הגר"ח פלאגי זלה"ה, י"ד סי' רס"ה סי' י"ב). ואגב בענין השמות, דעת המב"ט (ח"א סי' רע"ו) דאין להעלות שם אלא מאברהם ואילך, ועי' בפתחי תשובה (י"ד סי' רס"ה סי' ו') שהאחרונים הקשו מכמה מקומות, ועי' בספר טעמא דקרא להגר"ק שליט"א (פ' נח) שהקשה ע"ז מל"ב מקומות דמצינו לא כן, ועוד שם (פ' כי תצא) הביא מתשו' דברי מלכאל (ח"ג סי' ע"ה) דאין לקרוא אשה בשם של איש או איפכא, ויש בזה כמה חששות, וזכר לדבר (-דברים כ"ב ה') לא ילבש גבר שמלת אשה, ומטו נמי משם סי' המצרף (סי' פ"ד) שאסור לקרוא שם אשה לאיש, אבל בטעמא דקרא הוכיח (שם ובתקונים והוספות שבסו"ה, ובהמהד' החדשה מופיע בפנים על אתר) מסי"ה מקומות בפסוקים וחו"ל וראשונים דלא חשו לזה, ויאף שבהרבה מהם יש לדחות כמובן [שיש שהנקודות משתנות, ויש שנקרא ע"ש אמו, וגם אפשר שבשם של גוי אין קפידא], מ"מ ברובן נראה שלא חשו לזה", עע"ד.

ועוד: מנהג קדום שנותן האב שם לבנו ראשון, והאשה לבן השני, וכך מתחלקים כל פעם (דעת זקנים מבעלי התוס', בראשית ל"ח ה').

180. ופרש"י "העורכים לגד - שם עכו"ם העשויים על שם המזל".

181. ואגב, הנה שם דנו מי יכנס ראשון, דרב לא עייל קמיה דשמואל, שמואל לא עייל קמיה דרב אסי, רב אסי לא עייל קמיה דרב, ועי"ש ובמהרצ"ח, ובשבת (נ"א): אי' דלוי בריה דר"ה בר חייה ורבה בר ר"ה הווי

העולם משביעין אותו לבדו, ובוז מושבעת ג"כ בת זוגו בב"א, אבל לא נשבעת בפ"ע, ובכך הכל מתוקן ונכון". והנה בדגמ"ר (יו"ד סי' קע"ח) הק' אטעמא דהתורה ד"ד דא"כ גם בלידת בת יעשה כן, שנושעה ממעי אמה, אלא דלכאו' תוכן קושייתו שייך גם לטעם מהר"ר מנחם הו"ל לעשות גם בבת, שהרי לא אשכחנא דרק עובר זכר מלמדים במעי האם, ואולי גם נקבה מלמדים, אמנם יתכן דצער הזכר הוא משום מצות תלמוד תורה, והנקבה שאינה מצווה אינה מצטערת על איבוד התורה שלמדה, וצ"ע [ור' לעיל דברי היעב"ץ].

ועכ"פ נראה נפק"מ בין הטעמים, באם התינוק אינו נמצא שם, דאם הוא סעודת הודאה, אפשר להודות גם בלא לראותו, ואם הוא לנחמו, הכיצד שייך לעשות כן, כשהולד שבאים לנחמו אינו נמצא שם, ועי'.

ה']. ולסיומא דהאי מילתא, הן הנה ז"ל המחזור ויטרי (הל' מילה סתק"ז): "ומנהג לאחרי המילה לזמן קרוב שירצו - יאספו עשרה ויקחו חומש, והקטן בעריסה מלובש כיום המילה בתפארת, ונותנים הספר עליו ואומרים, יקיים זה מש"כ בזה כו', וקסת וקולמוס נותנים בידו כדי שיזכה להיות סופר מהיר בתורת ה'".¹⁸⁶

ו']. הנה מרן בבא"ח (ש"א פ' ראה הי"ז) כי שמועה על מנהג בכמה מקומות לעשות סעודה בכל שנה ביום שנכנס בבריתו של אאע"ה, "ומנהג יפה הוא וערב לי מאוד", והוסיף דלא נהג כן אך חיבר בקשה מיוחדת ליום זה, והביאה שם¹⁸⁷, ור' בדברי החת"ס (עה"ת פ' וירא) שאאע"ה עשה סעודה כל שנה ביום מילתו ולא ביום לידתו.

ובמגדל עוז (להיעב"ץ, תעלת הבריכה העליונה, אות ט"ו) כ' בהאי לישנא - "בליל שבת שלפני המילה נכנסין אצל התינוק ואוכלין שם פירות ומיני מתיקה, י"א שזהו שבוע הבן שנזכר בתלמוד... ויסכים לזה שם שבוע, שכן השבת הוא תכלית ימי השבוע, כי אין טעם לקרות כך סעודת הברית שהיא בשמיני. וקורין אותה סעודת זכר, אולי הוא ל' זכרון וזכירה, כלומר מפני ששכח התורה שלמד במעי אימו, שבא מלאך וסטרו בצאתו לאויר העולם... ואני אומר זכרהו מאחר שבא להשכיחו, וזה דווקא בשבת לפי שנאמר בה ג"כ זכור, ועוד שהיא מצוה ראשונה שמקיים עתה, ועל כן עושין סעודה להתחלת התורה ושמירתה, ובדין שתהיה חשובה סעודת מצוה... וזה טעם יפה אף נעים בענין סעודה זו ושמה, עוי"ל שנקרא זכר על שבאין להזכירו שבועתו שמשביעין אותו בשעת לידתו, וזהו ג"כ שבוע הבן, מלי שבועה, ומזכירין אותו בפעם ראשון שבאה מצוה לידו, שהוא השבת, גם זה טוב ויפה, אלא שי"ל קצת א"כ מדוע לא נעשה ג"כ שבוע הבת, הלא גם היא מוזהרת על שמירת התורה [כי לא חילק הכתוב בין איש לאשה לכל עונשין שבתורה (פסחים מ"ג)], ונראה א"כ שככה משביעין לנקבה כמו לזכר [ולדרך הראשון לא קשיא, דאשה אינה בתלמוד תורה], מ"מ לא קשה כולי האי, דפשיטא אינו דומה ריבוי המצוות שהאיש חייב בהם, ועל כולן חלה שבועתו, משא"כ באשה, ובס"ד י"ל הענין בטוטו"ד, כי ידוע שכל הנשמות זכר ונקבה הם באין, עי' ס' הוזהר לך לך (דף צ"א ב'), כי כ"א הוא פלג לבד, והזכר הוא עיקר היצירה, והנקבה נכללת בו, לכן כשיוצא לאויר

עוד ביאור הגר"א סו"ס קע"ח, ובאר הגולה לסי' קע"ט (אות כ"ו)].

ד']. בב"ק (פ'). רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן, ואמרי לה לבי ישוע הבן¹⁸¹, ורש"י פירש דשבוע הבן היינו ברית מילה "ע"ש שעברו עליו שבעה ימים", וישוע הבן הוא "משתה שעושין לפדיון בן בכור, ישוע מתרגמינן פורקן כמו פדיון [- ועי' גלהש"ס]", ובתוס' פיר"ת דישוע הבן היינו "שנולד שם בן, וע"ש שהולד נושע ונמלט ממעי אמו כדכתיב (ישעיה ס"ו ז') והמליטה¹⁸² זכר, נקט ל' ישועה, והיו רגילין לעשות סעודה", והנה האי סעודה היא מלבד סעודת הברית, שהרי כבר אמרו בלישנא קמא דאיקלעו לבי שבוע הבן, ובוז אף התוס' מודו דהוי ברית מילה [אך ר' הערה¹⁸³], ומכאן פי' התורה"ד (סי' רס"ט) מקור לעריכת ה"שלוש זכר" שנהגו האשכנזים לעשות בליל שבת שבין הלידה למילה, והוא על שנושע התינוק ונמלט ממעי אמו¹⁸⁴, והטעם שעושין כן בליל שבת דווקא הוא מפני שאז הכל מצויים בבתיהם, "וראיתי סמך אחד לזה ממד"ר פרשת אמור פרשה כ"ז - ר' לוי אמר משל למלך שגזר ואמר כל אכסנאין שיש כאן לא יראו פני עד שיראו פני המטרונא תחילה, כך אמר הקב"ה לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו שבת, שאין ז' ימים בלא שבת ואין מילה בלא שבת", ובט"ז (סי' רס"ה ס"ק י"ג) הביא משם הדרישה (ולא מצאתיו, ור' דרישה ליו"ד סי' ש"ה סוף ס"ק ג' שדיבר בזה, וגם שם לא הזכיר הטעם דהר"ר מנחם) בשם מהר"ר מנחם שנוהגים בשבת לבקר אצל התינוק הנולד משום שהוא אבל על תורתו ששכח¹⁸⁵.

קאזלי באורחא, קדמיה חמרא דלוי לחמרא דרבה בר ר"ה, חלש דעתיה דרבה בר"ה, עע"ש. ובתוס' (שם) ציינו ליומא (ל"ז). דתניא שלשה שהיו מהלכין בדרך - הרב באמצע, גדול בימינו וקטן משמאלו, וכן מצונו בשלשה מלאכי השרת שבאו אצל אברהם, מיכאל באמצע גבריאל בימינו ורפאל בשמאלו, והקשה ר"ת מדמסיק בברכות (מ"ז) דאין מכבדין אלא בפתח הראוי למזוזה, ותירץ ר"ת דבההיא דברכות מיירי כשאין הולכים בחבורה אחת אלא כל אחד הולך לצורך עצמו, אבל כשהולכים בחבורה אחת מכבדים בכל מקום, וכי"ה ברא"ש (ברכות, פ"ז סי' י"ד) - וי"ל אם מתחילה נעודו ללכת יחדיו אז מכבדים אף בדרכים, אבל אם לא נתחברו יחד אלא פגעו בז"ו, והיה להם דרך למקום אחד, אין צריכין לכבד זא"ז, וע"ש בדברי חמודות שהביא מהמרדכי (והוא בברכות רמז קס"ו, וע"ש בחי' אנשי שם על תי' ר"ת והרא"ש הנו"ז) שצ"ע להראב"ה דדווקא בדרך סכנה אין מכבדין.

ומלבד זה, הנה ז"ל מוהגר"ח פלאגי (כף החיים, סי' כ"ח סעי' ס"ט) משם סי' עמודי שמים: "אין מכבדין ביציאת ביהכנס, אע"פ שהוא פתח הראוי למזוזה, כי אי"ז כבוד ליוצא ממקום קדוש, אלא בכניסה צריך לכבד".

182. המלט - לשון השמטה, וכן כל המלטה שבמקרא אישמוציי"ר [להנצל] בלע"ז, וכן (ישעיה ס"ו ז') והמליטה זכר, שנשמט העובר מן הרחם, (תהלים קכ"ד ז') כצפור נמלטה, (ישעיה מ"ו ב') לא יכלו מלט משא, להשמיט משא הרעי שבנקביהם [רש"י, בראשית י"ט י"ז].

183. אך ע"ש מהרש"א דמשמעות פרש"י דהיינו למצות ברית מילה עצמה, וכן משמע בסנהדרין (ל"ב): דמצות ברית מילה גופה קרי שבוע הבן, "ואין מכאן ראייה לעשות סעודה בברית מילה", ואשר לפ"ז אפשי"ל אליבא דהתוס' דישוע הבן היא סעודת ברית מילה עצמה, וערכו אותה כהודאה על הושעת הולד, והיתה במקום אחר, ובוז נחלקו הלשונות, אלא דק"ק לומר כן, דהא עיקר סעודת מילה לכאוי' צריכה להיות מטעם אחר - שמחת המצוה, ועי' בזה.

184. אמנם ר' כבר לעיל למעלה בסימן זה ענף ג' שיש שביארו באופ"א לסעודת "ישוע הבן", ור' עוד דברי המהרש"א שהבאתי בהערה הקודמת.

185. נדה (ל'): דרש רבי שמלאי, למה הולד דומה במעי אימו... ומלמדין אותו כל התורה כולה, שנאמר (משלי ד' ד') ויִרְבֵּי יִאֱמָר לִי יְתִמָּה דְבָרֵי לִבִּי שְׂמוֹר מִצְוֹתַי וְחָיִה, ואומר (איוב כ"ט ד') פְּסוֹד אֶלֹהֵי עֲלֵי אֶקְלֵי... וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה, שנאמר (בראשית ד' ז') לְפֶתַח חֶטְאֵת רִבְּץ.

186. ומזה תלמד מגודל מעלת כתיבת חידו"ת, ומבואר בספר חסידים (סי' תק"ל) דכל מי שגילה לו הקב"ה דבר ואינו כותבו, הר"ז גוזל מי שגילה לו, כי לא גילה לו אלא לכתוב, ובברית עולם (על ס"ח שם) הבי"ד ר"א מגרמי"ז דמי שמגלים לו רזי תורה מהשמים ואינו כותבם עתיד ליתן את הדין, ועי' מהרש"א (בי"ב י'): דעיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד, ועי' נקראו החכמים סופרים, ועי' במדרש שוח"ט (תהלים מ"ח) דאדם חוטא שצריך קרבן, יכתוב בספר כל מה שלומד וזה יעלה לו במקום קרבן נפשו.

אמנם, שמא יאמר האדם בענוותנותו שירא הוא ליטול קן קולמוסא למיכתב ביה עלי מגילתא, בהעלותו על לבבו מש"כ החת"ס (או"ח סי' ר"ח) דהמחבר ספר ומערב במחשבתו לגדל שמו רבצה בו האלה דאבות (פ"א מ"ג), ולא תעשה ידו תושיה להוציא מחשבתו אל הפועל כי יבואו מבקרי מומין ויחפשו וימצאו, ולא נאמר בו היתר דעת לעשות לה' הפרו תורתך, ועי' בערוה"ש (יו"ד סי' רמ"ו סל"ד) דלשמה היינו שלא לשם פניה אלא לשם ציווי ד', וכ"ש במלמד לאחרים, וק"ו בן בנו של ק"ו במחבר ספר ומכוין לשם איזה פניה דטוב ממנו הנפל, והמחבר יכוין ל' לבדו. ועי' להיעב"ץ (מור וקציעה או"ח סי' רכ"ג) דהא דיש לברך שהחיינו בגמר חיבור ספר (עצה"ד אינו מוסכם, ואכ"מ), הוא דוקא אם כתבו לשמו, והבא"ח הדגיש בהקדמת ספריו שמגלה דעתו ורצונו בכל לבו ונפשו שכל כוונתו בחיבור זה וביתר חיבוריו הוא ליחוקבה"ז כו', וכל מחשבה והרהור ודבור שהם אינם כרצונו ית', הנה הם בטלים ומבוטלים, ע"ש.

אך לכאוי' י"ל בזה עפמשי"כ גבי עצם לימודה (פסחים י'): דא"ר יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתו"מ אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלל"ש בא לשמה (וברמב"ם השמיט בזה המצוות, ועי' בהקדמת האגל"ט מש"כ בטעמו), ועי' למוהר"ח מוולאז'ין (רוח חיים באבות פ"א מ"ג) אהא דתנן ודלא יליף קטלא חייב - דשמא יאמר האדם שאינו לומד משום שא"י מתחילה ללמוד לשמה, עז"א שיענש וחייב מיתה, וחייב בכ"ז ללמוד אף אם יהא שלל"ש, אלא שיראה ויכוין שיבוא מזה אח"כ ללימוד לשמה, וכן ביאר בההיא דרב הנ"ל. וכיו"ב כ' החת"ס (עה"ת פ' בחוקות), ועי' כע"ז בנפח"ח (שע"ג פ"ג) שהלל"ש הוא דרך ללשמה, כמדרגות הסולם מן הארץ לעליה, ועי' מעט שלומד לשמה נטהר ונתקדש כל אשר למד שלל"ש, וכע"ד כ' ההפלאה (פיתחא זעירא למס' כתובות אות כ') דע"י שלמד באחרונה לשמה - מחיה ומקדש כל הלימוד הקודם אשר למד שלל"ש, שהוא כגוף בלא נשמה.

ועי' בברכות (ט"ז). בדרשת רבי חמא ברבי חנינא דנסמכו אהלים לנחלים, דכ' (במדבר כ"ד) כנחלים נטיו כנגות עלי נהר כאהלים נטע וגוי, לומר לך מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות, וביאר מרן החיד"א (פתח עינים שם) דכשם דגבי נחלים - נדה שנאנסה וטבלה טהורה לבעלה, כך הלומד מתוך אונס שמתבייש מחבריו וכיו"ב, מתוך שלל"ש בא לשמה. ועי' בהקדמת האגל"ט שגם במצוה שלל"ש הוי מצוה בעצם, ובזכותה יזכה לעשות לשמה, וכבר רש"י (פסחים שם) כ' דגם בשלל"ש מצוה קעביד, ועי' מש"כ בזה הביה"ל (שו"ת ח"ב סוף דרוש ט"ו ועה"ת פ' יתרו). והרמב"ם (פ"ג מת"ת ה"ה) פ' דאף שלל"ש יעסוק בתורה כדי שיבוא לשמה ע"מ לשמור ולעשות ולקיים כל המצוות, ומטו משמיהו דחכמי הקבלה שכל לימוד תורה ומצוות שעושה אדם רשע, אע"פ שלפי שעה מוסיף כח בקליפות, מ"מ כשיחזור בתשובה לאחמ"כ אפי' בגלגול אחר, מוציא מתוך הקליפה כל התורה והמצוות וחוזרים לקדושה.

וההיא דברכות (י"ז). דהלומד שלל"ש נוח לו שלא נברא, עי' בתוס' (שם ובפסחים שם ובתענית ז'. ובנויר כ"ג): דהיינו בלימוד להתייאר ולקנטר ולקפח אחרים, ועי' תוס' ר"י שירליאון (ברכות שם) ותוס' שאנץ (פסחים שם) דהיינו שלומד שלא ע"מ לקיים, שעליו אמרו בירושלמי (פ"א סוה"ב משבת) דנוח לו שנהפכה שליתו על פניו ולא יצא לאויר העולם, ועי' דב"ר (ז' ד') דהלומד ד"ת ואינו מקיים אותה, עונשו חמור ממי שלא למד כל עיקר. ועי' בשו"ע הרב (הל' ת"ת פ"ד ה"ג) ושפ"א (פסחים שם). ועי' היטב בתוס' רא"ש ובריטב"א דיומא (ע"ב): וברמב"ם (פ"י מתשובה ה"ה) דמשמע שאין דברי רב דפסחים הנ"ל בלומד לשם כבוד וכדו', כ"א כשלומד בשביל שכר או מיראת העונש, וכבר דיברו בזה האחרונים בדעת הרמב"ם, ולא באתי אלא להעיר, ועי'.

ועי' בשו"ת שבו"י (ח"ג סי' קל"ה) שכי' ע"ד אבא שאול (יבמות ט"ל): שהמייבם לשם נוי או לשם ממון הרי הוא כאילו פוגע בערוה, דהיינו דוקא כשמתכוין רק לשם נוי או ממון, אך אם מערב במחשבתו גם לשם מצוה אין קפידא כלל, וכ"כ הערוה"ש (אבהע"ז סי' קס"ה) והמהרש"ם (ח"ב תשו' ק"ט) והבן איש חי (שני אליהו, דף כ'), וכע"ז מבואר בביאוריה"ל (סי' ל"ח ס"ח ד"ה וגם) ע"ש, ועפ"ז אפשר להקיש לנדו"ד דאם מעורב במחשבתו אודות כתיבת ספרו גם מחשבות לש"ש ש"ד, אך עי' בבית האוצר למוהר"י ענגיל (מערב' ב' כלל ג' ד"ה ע"ל) דל"מ לצאת כשמתכוין לשמה ושלא לשמה [וציין לתוס' דמנחות מ"ב: ע"ש, ומ"מ דבריו במקום מצוה ורשות לכאוי' צ"ע מהתוס' שם להדיא, ודו"ק].

ש"ר משמיה דהבית מאיר שכי' (בהקדמת ספרו לאבהע"ז) בענוותנותו, ששם לו למגן ולמסתור מאמר ר"י א"ר הנ"ל, וב"ה שזיכני לכוין לדבריו דגם ע"ז אמרי' הכי, ועי' בס' להורות נתן (על אבות) שנקט דאזהרת החת"ס הוא לפי עוצם מדרגתו וסביביו נשערה מאוד, אבל בזה"ז אין לחוש, דאין לך עת לעשות לה' גדול מזה.

ובעצה"ע, העירו לדברי המל"מ (פרשת דרכים, דרך האתרים, דרוש שלישי, ע"ש) שהבי"ד המהר"ט דבמצוות שתועלתן לאחרים, גם כשעושה שלל"ש הר"ז צדיק גמור, וכדאמרי' בפסחים (ח'). גבי צדקה, וכ"כ האהבת ציון (דרוש י') משמיה דאביו הנוב"י דשאני צדקה דאף בשלא לשמה עושה פעולת תכליתו, דהא עכ"פ מחיה נפש אחת מישראל, ואין להעני נפק"מ אם עושה לשמה, ועפ"ז אפשי"ל דה"ה במדפיס ספר שלאחרים יהא תועלת ממנו, אפשר אף אם אין כוונתו לשמה, דמ"מ עושה פעולת תכליתו שאחרים לומדים בספרו.

187. אך כ' דיש נוהגין לעשות בכל שנה את יום הלידה ליום טוב, "ויסימן יפה הוא, וכן נוהגים בביתנו", וכתב הכת"ס (יו"ד סי' קמ"ח) שהיה נוהג לעשות סיום כל שנה ביום לידתו. ומאידך, כבר נתפרסם מש"כ הגאון האדר"ת זלה"ה בספרו נפש דוד, שהיה מקפיד על המברכים אותו בברכת מזל טוב ביום הולדתו, שכן לא מצונו בתורה הזכרה ליום הולדת כ"א בפ' וישב: "יום הולדת את פרעה", ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. ויעוי' היטב בירושלמי (פ"ג מ"ה ה"ח) - לומר לא במהרה אדם נופל ביום גינוסאי שלו, ועי' בקרבה"ע שאז המזל שולט, ומטו משמיה דמרן החיד"א זלה"ה בחומת אנך (איוב ג' ג') דנקט נמי בשם המקובלים שהמזל חזק ביום שנולד בו, ור' עוד דברי מוהגר"ח פלאגי זלה"ה (בס' צדקה לחיים) שירבה בצדקה ביום שנולד בו, ובפרט ביום שנכנס לשנתו הכ"א.

הערות והארות

סימן שכ"ב בענין הכנה דרבה

בשו"ע סי' שכ"ב סעי' א' כתב: ביצה שנולדה בשבת אסורה אפילו לטלטלה, וביאורו דלא רק באכילה אסורה, אלא גם לטלטלה אסור, וכדברי הטור כאן דכ' ביצה שנולדה בשבת אסורה באכילה, ואפי' לטלטלה אסור, וטעמא דמילתא כ' המג"א דאסורה בשבת גזירה משום שבת שאחר יו"ט שאז אסורה מדאורייתא משום הכנה, ואין כוונתו דמשום הכנה נאסרת בטלטול, אלא כיון שאסורה באכילה משום הכנה, כמו"כ נאסרת בטלטול (כ"כ בפרמ"ג א"א סק"א), והטעם כדכ' המ"ב כאן דכל דבר שאסור באכילה כמוקצה הרי שאסור בטלטול דלא חזי.

ומקור הלכה זו הוא מהמשנה בריש ביצה, דתנן ביצה שנולדה ביו"ט ב"ש אומרים תאכל, וב"ה אומרים לא תאכל, וביאר רבא בגמ' דטעמא דב"ה דלא תאכל דאיירי במשנה ביו"ט אחר השבת, ואסורה הביצה משום הכנה, א"ל אביי א"כ ביו"ט לחוד דלא אחר השבת תשתי, וכן שבת לחוד, א"ל גורא משום יו"ט שאחר השבת שאסורה מדאורייתא משום הכנה, וכן שבת לחוד אטו שבת אחר יו"ט שכמו"כ אסורה מדאורייתא משום הכנה.

ובביאור הכנה דרבה פליגי רש"י ושאר הראשונים, ובראשונה נבוא בעו"ה לבאר שיטת רש"י הצריכה ליבון וביור, דהנה כ' הגמ' דרבה העמיד המשנה בביצה שנולדה ביו"ט אחר השבת, ומשום דכל ביצה שנולדה היום מאתמול גמרה לה, פ"י בידי שמים נגמר עשייתה שתהא ראויה בשלימות לאכילה, כגון נולדה ביו"ט שאחר השבת גמר עשייתה בידי שמים היא בשבת, ולידתה היא ביו"ט שאחר שבת זו, ואסורה באכילה משום הכנה שהוכנה בשבת, והא דאסורה כ' הגמ' דרבה לטעמיה, דאמר רבה מאי דכ' והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו, חול מכין לשבת [פ"י יום השישי מכין לשבת] ואין יו"ט מכין לשבת [דרק שישי שהוא חול ולא יו"ט].

וביאר רש"י דברי הגמ' דרבה לטעמיה, דאסר הכנה שאינה בידיים ממש, פ"י דסד"א דדווקא הכנה בידיים שעושה אדם מעשה בידיים בשבת לצורך יו"ט אסורה, והטעם ס"ד משום חיסרון בכבוד השבת, אבל הכנה הנעשית בידי שמים בשבת לצורך יו"ט לא נאסרת, קמ"ל רבה דגם נאסרת הכנה זו. ואזיל לטעמיה, דכ' רש"י כבפסחים דיליף מהכא מוקצה, ובביאור טעמו כ' רש"י בדה"ה דכל בודה"ה והכינו דבעי שסעודות שבת ויו"ט יהיו מוכנות ומזומנות מבעוד יום חול, ולא בשבת ויו"ט עצמו, ויליף כן מהפ' והכינו דפי' דבעי להכין ולהזמין ביום שישי את סעודות שבת, וה"ה יו"ט באזמניה בפה, דהפסוק והכינו לא איירי בהכנה בידיים כגון לאפות ולבשל, דכבר קתני את אשר אפו וגו', אלא בא לומר דבעי הזמנה בפה, וכוננת התורה כיון דסעודות שבת חשובות, וחשיבותם תעשה ע"י שיזמינם מבעוד יום, וע"י כך שכבר מבעוד יום מוכנות ומזומנות מחשיבים כן דכבר מוכנות מבעוד יום ולא בשבת עצמה. ועוד אפ"ל כדכ' הגר"א בה' יו"ט סי' תקס"ט ס"א, בגדר עונג וכבוד שבת, דעונג הוא בשבת וכבוד מער"ש, א"כ ה"נ כשמכין את סעודת שבת מבעוד יום הוא חלק מכבוד שבת, דסעודת שבת היא ממצות שבת, וע"י שמכין מבעוד יום זהו כבודה, ואם לא עשה כן נאסר הביצה באכילה משום דלא הוכנה מבעוד יום, והו"ה מוקצה.

[ותורף דברי רבה הם שהעמיד המשנה דהביצה אסורה באכילה, דאיירי בנולדה ביו"ט שאחר השבת, וגמר עשיית הביצה בשבת שתעשה ראויה לאכילה, ואז הוכנה בידי שמים, והטעם שאסורה באכילה כיון דילפינן מוהכינו דבעי להכין סעודת יו"ט מיום חול, כיון דבעי להחשיב סעודת יו"ט, ואם לא הכין מבעוד יום חול לא היא סעודה מזומנת ונאסרת כמוקצה דלא הוכן, ולדברי רבה אליבא דביאור רש"י אינה אסורה באכילה מפני ששבת הכינה ליו"ט, והו"ה חיסרון בכבוד השבת, דאין זה חיסרון כיון שלא הוכנה בידי אדם אלא בידי שמים, אלא הטעם משום דסעודת יו"ט לא היתה מזומנת ומוכנת ביום חול, ומוהכינו ילפינן דבעי דתהא מזומנת ומוכנת מיום חול, ואם לא נאסרת באכילה כמוקצה שלא מוכן מבעוד יום, ואחר שלא מוכנת אין שבת יכולה להכין כיון דכבר אלקצאי].

הק' הרשב"א ע"ד רש"י, חדא דרבה הדר ביה בפסחים מטעם מוקצה ע"ש, ועוד הק' דמדקאמרה הגמ' דכל ביצה שנולדה היום מאתמול נגמרה,

משמע שאם הגמר שלה היום ביו"ט ולא אתמול הביצה מותרת לאכילה, ולדבריו אסורה כיון דלא הוכנה מבעוד יום חול אלא ביו"ט עצמו, ועוד הק' אמאי דווקא ביו"ט אחר השבת אסורה מדאורייתא, גם בשבת או ביו"ט לחוד תאסר כיון דנולדה בהם, ולא הוכנה מבעוד יום חול והו"ה מוקצה.

ותי' בשיטת"ק חדא דרבה לא הדר ביה בפסחים ממוקצה, והא דאוקמא שם רבה בעצי אשריה משום קו' שניה שהק' שם אביי, ע"ש ועל קו' הרשב"א השניה דמשמע מדברי הגמ' דרק משום דמתמול גמרא ליה, פ"י בשבת שלפני ה"ט לכך נאסרת, משמע דאם גמרה ביו"ט עצמו לא נאסרת, ואם כרש"י נמי נאסרת כיון דלא הוכנה ביום חול, וביאר דהאמת קאמר מאתמול גמרה ליה, ובא לאפוקי דלא תאמר דגמרה ליה ביום חול שלפני השבת שקודמת ליו"ט שנולדה בה, שאז תהא מותרת, קמ"ל דנגמרה בשבת שלפני ה"ט, ובאמת אה"נ אם היתה נגמרת ביו"ט עצמו תהא אסורה נמי כיון שלא הוכנה בחול, ועל קו' דהק' דאם נולדה בשבת או יו"ט לחוד שתאסר נמי משום מוקצה, גם תי' דכל איסור מוקצה שבה הו"ה משום דלא מוכנת ומזומנת, וכ"ז הו"ה רק כלפי גמר הביצה הנעשית בידי שמים, ואין האדם יכול להכינה, אבל אחר שהוכנה בידי שמים אע"פ שעדיין לא נולדה נקראת מוכנת ואינה מוקצה, כיון דאמה התרנגולת מוכנת לאכילה, והביצה שנגמרה בידי שמים כבר בתוכה הו"ה אוכלא דאיפרת, דכמו דאמה מוכנת לאכילה, גם הביצה שבתוכה מוכנת לאכילה דכבר נגמרה בידי שמים והו"ה אוכל, אלא שנמצאת בתוך התרנגולת והו"ה כחלק ממנה, ואחר שהתרנגולת תטיל ביצה הו"ה כאוכלא דאיפרת ומוכן כבר לפני לאכילה, ולכך ביו"ט לחוד דכבר נגמרה הביצה ביום שלפני הו"ה יום חול, כבר מוכנת הביצה לאכילה ביום חול, ולכך אע"פ שלא נולדה הו"ה כחלק מהתרנגולת שמוכנת לאכילה, וביו"ט שנולדה הו"ה כאוכלא דאיפרת ואינה מוקצה, משא"כ ביו"ט שאחר השבת כיון דהכנתה בידי שמים הו"ה בשבת שלפני הו"ט אסורה, משום דלא הוכנה בחול, דכל ביצה בגמר שלה בידי שמים יום לפני הלידה והו"ה בשבת, ולכך אסורה משום מוקצה דלא הוכנה בחול.

ויש להק' תינח ביו"ט לחוד התרנגולת עומדת לאכילה, א"כ גם ביצה הו"ה כחלק ממנה, וכאשר תטיל התרנגולת הו"ה אוכלא דאיפרת, אבל בשבת דאין התרנגולת עומדת לאכילה כיון שאסור לשוחטה, א"כ הביצה שבתוכה לא עומדת לאכילה, ואי אפשר לומר דכאשר תטיל התרנגולת ביצתה הו"ה כאוכלא דאיפרת, אלא נימא דתאסר משום מוקצה באכילה מדאורייתא כיון שלא הוכנה בחול. ויש לבאר ע"פ דברי החזו"א [או"ח סי' מ"א סק"ד] דהק' למ"ד דמודה ר"ש בב"ע"ח שמתו בשבת שאינם מוקצה, ויכול להאכילה לכלבים, אע"פ שאסורה הבהמה באכילה ללא שחיטה, ומוקצה מחמת איסור כ"ז שלא מתה, מ"ש מקערת שמן ועששית הדולקים כיון דנפיש אין דעתו עליה והו"ה מוקצה לר"ש, וה"נ אין דעתו שתמות הבהמה, וביאר החזו"א דקערה ועששית הדולקין, כיון דנפיש שמן אין עומדין בשבת זו לאכילה ולתשמיש, ומחמת דנפיש עומדין רק להדלקה ולכך הו"ה מוקצה, משא"כ בהמה דמיועדת לאכילה ומוכנת לכך, אלא דמחמת שבת אסורה בשחיטה, אולם עומדת ומיועדת לאכילה, פקעה איסור שבת כגון שמתה מותרת לאכילה, כיון דעומדת לאכילה והיתה מוכנת לכך, ולפ"י ה"נ בביצה בשבת אע"פ דאמה אסורה משום מוקצה מחמת איסור בשבת, מ"מ משום הדולקים כיון שחיטה אסורה, אולם מיועדת ועומדת לאכילה, וכן ביצתה דכבר נגמרה מאתמול מחול, מוכנת לאכילה כחלק מהתרנגולת, אלא דרק איסור שבת רובץ עליה, ובזמן דפקע איסור שבת כגון שהטילה ביצתה, ממילא עומדת ומוכנה לאכילה ולא הו"ה מוקצה, ותורף הדברים הוא בדמקום דעומדת לאכילה מוכנת נקראת ואינה מוקצה, אע"פ דאסורה מחמת איסור, מ"מ האדם הכינה לאכילה. ומצאתי דכבר קדמו הרמב"ן ביסוד דבריו, הביאו הרשב"א ביצה ב: ד"ה והא.

הנה בגמ' לקמן דף ד. פליגי רב ור"י בנולדה בשבת האם נאסרת ביו"ט שאחר השבת באכילה, ואמרינן בגמ' דרב סבר דאסורה באכילה, והטעם דס"ל כרבה דהכנה בידי שמים אסורה בשבת, אלא בעי הכנה מיום חול, ע"ש ברש"י ד"ה הכנה

דרבה, והק' שם בתוס' אמאי אסורה, הרי אמרינן בגמ' לעיל דכל היכא דנולדה ביום אתמול גמרה לה, וא"כ בנולדה בשבת נגמרה ביום חול שלפניו, ואמאי בנולדה בשבת תאסר ביו"ט שאחר השבת כיון שנגמרה מאתמול שהוא חול, ותי' דגם לידת הביצה הו"ה הכנה בידי שמים, ולכך כיון דהוכנה בשבת ע"י הלידה אסורה ביו"ט שאחריו. ולרש"י א"א לומר כן דיסבור דהלידה הו"ה הכנה, דא"כ תקשה קו' הרשב"א הנ"ל בנולדה בשבת לחוד נמי תאסר באכילה, כיון דהלידה הו"ה הכנה, ולא הוכנה מיום חול, ואמאי ס"ל לרבה דבשבת לחוד אסורה באכילה, רק משום גזירה שבת אחר ה"ט, אם הלידה הו"ה הכנה בידי שמים לאכילה א"כ נולדה בשבת הוכנה רק בשבת לאכילה ולא מיום חול, ותאסר באכילה מדאורייתא כמו נגמרה בשבת, אלא בהכרח דס"ל לרש"י דלידה לא הו"ה הכנה, וכדברי השיטת"ק דאחר שנגמרה בחול כשנולדה בשבת הו"ה רק כאוכלא דאיפרת. אלא דא"כ דס"ל לרש"י דלידה אינה הכנה, צ"ב דברי הגמ' אמאי לרב ביצה שנולדה בשבת אסורה ביו"ט שאחריו, כיון שגמר הביצה והכנתה הו"ה ביום חול לפני הלידה בשבת, ובשבת כבר הוכנה לאכילה מבעוד יום, וכשנולדה בשבת הו"ה אוכלא דאיפרת, ואמאי אסורה ביו"ט שאחריו משום הכנה דרבה לפי רש"י דס"ל לרבה דבעי שתהא סעודת יו"ט מוכן מבעוד יום.

ויש ליישב ע"פ ביאור האו"ז [ה' יו"ט] בדברי הגמ', דבפ' אחד ביאר דאיירי הכא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ולא עומדת לאכילה, ולא הוכנה הביצה אגב אמה, דהרי אמה עומדת לגדל, וכן היא הביצה לא הוכנה מע"ש אע"פ שכבר נגמרה אתמול, ומ"מ לא עומדת לאכילה דהביצה הו"ה חלק מאמה, ואמה עומדת לגדל ביצים, ורק כאשר יצאה מתוך אמה אפשר להכינה לאכילה, וכאשר נולדה בשבת אסורה ביו"ט שאחריו כיון דזמן הכנתה הו"ה בשבת, ובער"ש לא היתה מזומנת ומוכנת, דעדיין תוך אמה היתה, ורבה לטעמיה דבעי הכנה מע"ש להזמין בפה לאכילה, ואם לא הזמינה אסורה משום מוקצה [ולפ"י] גם בשבת עצמה אסורה ולא רק ביו"ט שאחריו, אלא דקמ"ל דגם ביו"ט שאחריו אסורה אע"פ דיום אחר הוא, דמ"מ מוקצה הו"ה ואין זמן להכינה בחול], וכביאור הזה אפשר דס"ל לרש"י דאיירי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ונולדה בשבת, ובע"ש לא הוכנה, ולכך ס"ל לרב דאסורה משום מוקצה וכנ"ל, ואזיל בשיטת רבה, ועוד ביאר שם האו"ז דרב ס"ל דכל ביצה לא נגמרת ביום שלפני לידתה אלא ביום לידתה, ולכך בנולד בשבת אסורה ביום טוב שאחריו כיון דבשבת נגמרה והוכנה, ואיירי גם בתרנגולת העומדת לאכילה, ומ"מ אסורה בנולדה הביצה בשבת, דס"ל דגמרה הביצה ביום לידתה הו"ה שבת, ואינה מוכנת ומזומנת מע"ש, וכן אפשר דביאר רש"י כפי"ז, והא דאמרינן בגמ' וכן ביאר שם רש"י דהם ס"ל כרבה, הו"ה רק בטעמיה דס"ל דבעי הכנה מע"ש, ואם לא הוכן והוזמן מע"ש הו"ה מוקצה, ומ"מ לא ס"ל לרב כרבה דביצה נגמרת ביום לפני יום לידתה, אלא בהא פליגי וס"ל דנגמרת ביום לידתה, כן אפשר לומר דרש"י יפרש כאחד מהפ"י באו"ז הנ"ל.

נמצא ששיטת רש"י בביאור דברי רבה בהכנה, כגון ביצה שנולדה בשבת שאחר ה"ט שאסורה, אינה משום דיו"ט הכין לשבת, אלא משום דבעי הזמנה והכנה מבעוד יום חול, וכיון שנולדה בשבת נגמרה להיות ראויה לאכילה ביו"ט שלפניו, ולא הוכנה מבעוד יום חול, ואוכל שלא מוכן מבעוד יום חול לאכילה הו"ה מוקצה אסורה מהתורה באכילה, וילפינן כן מוהכינו, וכדברי הגמ' לקמן דף ג: בשיטת רבה דאם נסתפק אם נולדה ביו"ט או בחול ספיקא אסורה, והו"ה ספיקא דאורייתא לחומרא. ולפ"י למאי דק"ל בהכנה כרבה, א"כ גם מוקצה הו"ה מהתורה, דמה דלא מוכן הו"ה אסור מהתורה והו"ה מוקצה, דהכל חד דינא וחד טעמא, וכ' באפיק"י [ח"ב סי' י"ז] דרש"י לקמן בדף כו: גבי מוקצה דגרוגרת וצמוקין דבדלא אחזו מבעו"י דודאי אסורין, דכיון דלא חזו בבין השמשות אסורין משום דאין כאן הכנה מבעוד יום, ומאן דאית ליה מוקצה והכנה, מבעוד יום בעי, כדכ' ביום השישי והכינו וגו', והם הם דברי רבה דאם לא הוכן מבעוד יום הו"ה מוקצה, והכנה ומוקצה הוא האי, ומדהביא קרא דוהכינו גבי מוקצה מוכח דמוקצה אסור מהתורה לרבה.

אגרי רובני הכוללים "אליבא דהלכתא"

הק' באפיק"י שם דאם ס"ל לרבה דמוקצה דאורייתא, ק' מדברי ר' מתנה לקמן דף ד: גבי עצים שנשרו מהדקל לתוך התנור בשבת [דהעצים שנשרו בשבת הו"ה מוקצה, דמחוכרים הו"ה מבעו"י], וקאמר רב מתנה דמרבה עליהן עצים ומסיקין, וקא' מק' הגמ' הרי אין מבטלין איסור לכתחילה, ודחינן דבאיסור דרבנן מבטלין, מוכח דס"ל לרב מתנה דאיסור מוקצה הו"ה דרבנן ודלא כרבה. ודוחק לומר דפליגי רבה ורב מתנה האם מוקצה דרבנן או דאורייתא. ותי' באפיק"י דמקרא דוהכינו דילפינן דמה שלא הוכן מוקצה הו"ה מיניה ילפינן רק לאיסור לאכילה ולא לטלטול ושימוש, ולכך ביצה דהו"ה לאכילה הו"ה איסור דאורייתא, ולכך גם ספיקא אסורה באכילה, אולם עצים דהו"ה שימוש וטלטול הו"ה דרבנן, לכן יכול לבטלן ביו"ט לכתחילה, וכן כ' הש"מ ברש"י לחלק בין מוקצה לאכילה דהו"ה איסור דאורייתא, לטלטול דהו"ה דרבנן [ובאמת בגמ' בפסחים הנ"ל ס"ד דגם איסור טלטול הו"ה דאורייתא, והדרין בהא שם].

ולפ"י יישוב שיטת רב בשבת [דף קכח]. דבמוקצה לאכילה ס"ל כר"י, ובמוקצה לטלטול ס"ל כר"ש, דרב הרי ס"ל כרבה בהכנה, א"כ איסור אכילה הו"ה דאורייתא מוהכינו, ולכך ס"ל כר"י דמה שלא הוכן הו"ה מוקצה, דר"י ס"ל דאין דבר שמוכן ממילא נקרא מוכן, אלא בעי הכנה וכדברי רבה, ודלא כר"ש דדבר שמוכן ממילא נקרא מוכן, כגון הא דאמרינן בשבת דף יט: עז לחלבה ותרנגולת לביצתה וכו', דפליגי רב ושמואל בפלוגתא דר"י ור"ש, דרב דאסר כטעמא דר"י דאסור לשוחטן ביו"ט אלא א"כ הזמנה מבעו"י, כן פ"י רש"י שם ד"ה בפלוגתא, וביאורו דבעי הכנה והזמנה מבעו"י, ולר"ש מ"מ מוכן הו"ה אע"פ שלא הזמין, משא"כ בטלטול ס"ל לרב כר"ש כיון דלא הו"ה דאורייתא, ולא יליף מוהכינו דבעי להכין אלא הו"ה גזירה דרבנן, א"כ אפי' דבר שלא הכין והזמין אם מוכן ממילא אינו מוקצה, ומותר לטלטלו כר"ש.

היוצא מכל הנ"ל דשיטת רש"י בביאור הכנה דרבה דיליף רבה מקרא דוהכינו ביום השישי וגו', חדא דצותה תורה להכין ולהזמין את האוכל לשבת או ליו"ט מבעוד יום חול דבדבר שלא מוכן ועומד לאכילה לזמנו ולהכינו בפה, כלומר מכאן אני אוכל למחר כדי להשוות לו תורת אוכל מיום חול, וכמו דס"ל לרש"י דא"כ מצוה להכין צרכי שבת מבעו"י חול, כגון לאפות ולבשל כדכתיב את אשר תאפו אפו וכו'. ועיין בבה"ל סי' ר"ג דס"ל בשיטת רש"י דהו"ה מצוה דאורייתא, כמו"כ נימא דהו"ה מצוה והכינו להכין להזמין בפה דבר שלא מוכן ליחוד ולהזמין לאכילה, וכדכ' רש"י לומר מכאן אני אוכל למחר, ועוד חידש רבה דמכח מצוה זו ובתוכה כלול דאם לא הכין והזמין הדבר לאכילה הו"ה מוקצה, ואסור באכילה מהתורה לאכילה ולא לטלטל [אלא דמדרבנן נאסר כל דבר שלא ראוי לאכילה גם בטלטול], והא דאמר רבה דאין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכינה ליו"ט, אין פ"י דזהו יסוד האיסור דיו"ט לא יכין לשבת מפני שממעט בכבוד יו"ט, אלא דאין כח ואפשרות ביו"ט להכין לשבת כיון דכבר נעשה מוקצה אם לא הזמינו והכינו מבעוד יום חול, א"כ ביו"ט או בשבת נעשה כבר מוקצה, ומה יעזור שיזמינו ביו"ט או בשבת כיון דאיתקצאי, ואע"פ דהו"ה יו"ט זמן אחר, מ"מ אין בכחו להתירו לזמנו לשבת כיון דאיתקצאי.

אלא דעל הביאור הנ"ל בדברי רש"י יש להק' מהגמ' בעירובין דף לח: דפריך אביי לרבה מהא דתנן גבי עירוב תחומין בשבת ויו"ט הסמוכין זה לזה, דביום הראשון [עירי"ט] מוליד את העירוב ומחשיך עליו, ונטלו ובה לו שוב ביום השני [ביו"ט] ומוליד את עירובו ומחשיך עליו וכו', ומק' אביי אמאי יכול לבוא עם עירובו ביום השני דהוא יו"ט להחשיך עליו כדי דע"י"ז בשבת יהלך אלפים אמה, הרי לרבה דאית ליה הכנה מכין מיו"ט לשבת. ואם גדר הכנה דרבה הו"ה דבעי להזמין ולהכין מבעוד יום חול כדי לתת שם אוכל, ואם לאו מוקצה הו"ה אסור באכילה, הכא גבי עירוב כשמוליך את עירובו העירוב הו"ה אוכל מוכן ומזומן מבעוד יום חול ואינו מוקצה, וכל הכנתו הו"ה כי אם הא דמוריד בכבוד יו"ט כשמכין מיו"ט לצורך שבת, א"כ מוכח דיוסוד הכנה דרבה לא הו"ה משום מוקצה אלא משום דמפחית כבוד יו"ט כשמכין בה לצורך יום אחר, אפי' שבת, והיא לכאורה קו' גדולה על הביאור הנ"ל. ועיין בפנ"י

נפש מישראל, וגם באופן דודאי לא ישמור שבת, וכדמוכה מהא דמצא תינוק מושלך במקום שהרוב עכו"ם דמחללין עליו שבת, דלא אזלי בפקו"ג אחר הרוב, הגם דלענין איסורא אזלינן בתר רובא ודינו כנכרי, ואסור לו לשמור שבת. וכ' דבשיטת המג"א י"ל דק"ל לדינא גם כטעמא ד"חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", ושייכא מהאי טעמא להציל בת ישראל משמד. וצ"ע ג"כ לד' הנצי"ב ז"ל בס' עמק שאלה (שאלתא קס"ז סק"ז) דק"ל להלכה הן למילף ד"וחי בהם" לענין פיקוח נפש, והן למילף ד"חלל שבת אחת" לענין דבעי להצילו מחילול שבתות הרבה ע"י חילול שבת א', וכמשנ"ת בס"ד.

***

פיקוח נפש על פי סטטיסטיקה

א. כלבי יחידת הכלבנים בצבא מסייעת להצלת חיים, שבכך שלוכדים מחבלים, עולים על מוקשים שנטמנו כדי להרוג חיילים, מגלים מקומות מסתור של מחבלים וכו'. באחד ההתקלויות ירו מחבלים באחד מכלבי היחידה ופצעוהו. החיילים הסתפקו האם מותר להזמין בשבת וטרניר, שירפא את הכלב בחילול שבת, מכיון שאין ספק שכלב זה שאומן לכך במשך שנים רבות, יוכל להבריא ולסייע בהצלת ישראל ופיקוח נפשו. ומגד, מכיון וברגע נתון זה לא נשקפה סכנה ידועה וודאית שהכלב יכול לסייע בה, אפשר ואסור להצילו בחילול שבת. ב. בישוב נידח ומרוחק התקלקל בשבת האמבולנס היחיד הפועל באזור. נהג האמבולנס הסתפק האם מותר לתקנו כעת, מכיון וע"פ הסטטיסטיקה ישנם מקרי פיקוח נפש בכל שבת, או שמכיון וברגע זה אין חולה ודאי לפנינו, אסור לתקנו. מה הדין.

תשובה: א] בעירובין מ"ה א' מצינו שהיוצאין למלחמה יכולים לחזור למקומם וכלי זיינם עליהם, כדתניא בראשונה היו מניחין כלי זיינן בבית הסמוך לרומה. פעם אחת הכירו כלה אויבים ורדפו אחריהם, נכנסו ליטול כלי זיינן ונכנסו אויבים אחריהם, דחקו זה את זה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו אויבים, באותה שעה התקינו שיהיו חוזרין למקומן בכלי זיינן". הרי לנו שפיקוח נפש הותר גם באופן שברגע נתון זה אין סכנה ודאית לפנינו, אלא שמכיון וישנה הסתברות גבוהה לחשש חיי ישראל, מחללים את השבת.

ואמנם הרמב"ם סופ"ב משבת כ': "וכשיצילו את אחיהן מותר לחזור בכלי זיין שלהם למקומם בשבת, כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא, ועי' רמב"ם מלכים (פ"ו הי"ג) ובכס"ב וברדב"ז שם, דהוא מדין סופן משום תחילתן, שאם לא יקחו כעת את נשקם לא ירצו להציל עוד בעתיד. וראה בתוס' עירובין (מ"ד ב' ד"ה כל) שהקשו אמאי לא חשיב הא בסוגיה דביצה י"א גבי הנך דהתירו סופן משום תחילתן, והלח"מ בהלכות מלכים הקשה דהא בש"ס עירובין לא אמרו טעם זה (של התוס' והרמב"ם), אלא שהתירו משום מעשה שהיה, וכבר עמדו בזה האחרונים, ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' כ"ו) כ' לתרץ דהא בברייתא דהאי מעשה קתני דבראשונה היו מניחין כלי זיינן בבית הסמוך לחומה, וחזי דגם קודם התקנה היו מטלטלים את נשקם עד הבית שלדי החומה, ועוברים על איסור העברת ד' אמות ברה"ר ועל איסור הכנסה מרה"ר לרה"י, וכמש"כ להדיא ברבנו יונתן שם, ומוכח שגם לולי הטעם שרדפו אחריהם התירו להם להחזיר נשקם בהעברת ר"ה ותחומין, ובהכרח שהוא משום התירו סופן אטו תחילתן, וזהו עיקר יסוד ההיתר, ועי' נקטו התוס' והר"מ שלכן מותר. ורק אח"כ הוסיפו היתר נוסף לקחת את הנשק הביתה, משום מעשה שהיה, עכ"ת"ד.

ולענין עדיין הקושיה במקומה עומדת, ומפני דשפיר י"ל דההיתר ליקח הנשק עד הבית החיצון הותר משום פיקוח נפש ודאי, שהרי אם היו משאירים את כלי נשקם בשדה המערכה, היו האויבים שבים ונוטלים אותם והורגים בהם, ולזה א"צ להיתר של "סופן משום תחילתן", דפיקו"ג גמור הוא. ורק התירו משום מעשה שהיה גם ליקח עד הבית, מפני החשש שמא ישנו מקרים אלו גם בהמשך, ועדיין צ"ע לשם מה הוצרכו ל"סופן משום תחילתו", וכקושיית הלח"מ.

ויש ראייה עמדי דלא כשבה"ל מד' שו"ת ובחרת בחיים (להגר"ש קלוגר, סי' צ"ט), שנסאל בא' שנסע לצורך פיקוח נפש, מחוץ לעיר, האם מותר לו לשוב לביתו, מחשש שאם לא נתיר לו כעת לא יאבה גם הלוך. וכ' בחד מטעמיו דבעירובין שם לא התירו משום הטעם שלא להכשילן לעתיד לבוא רק איסורים דרבנן של טלטול הכלי זיין ואיסור אלפיים אמה דרבנן, והיתר חוץ לתחומין (דאורייתא לחלק מהדעות) התירו לו רק במקום סכנה, עכ"ד.

ואכן בשו"ת גינת ורדים (חאו"ח כלל ב' סימן כ"ו) נקט שכלל זה הוא כדן "עת לעשות לה'", וכצד השני שהזכרנו, עי"ש. [ד] ובפתיחי תשובה (יו"ד סי' קנ"ז סק"ד) כתב בשם ספר חומת ירושלים שאם אדם יבזבז כל ממונו על מצות עשה, יימנע ממנו לקיים אח"כ מצוות אחרות מחמת עניותו, ולכן התירו שלא לבזבז את כל כספו על מצוה אחת, וסיימ: "והוא על דרך שאמרו רז"ל חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", עכ"ל. וחזינן דסבר ש"חלל שבת אחת" הוא כעין "עת לעשות לה'", ולא רק לגבי פקו"ג, אלא גם גבי מצוות. אמנם בהמשך כתב בפירושו שכל זה הוא דוקא במצות עשה, אך לא בלא תעשה, וצ"ע גדרו.

ה] בשבת (סט, ב) איתא שההולך במדבר ושכח מתי הוא יום השבת, שמונה ז' ימים ושובת. ומ"מ מותר לילך גם ביום זה שמקדש בו, ופירש הרמב"ן: "דאם ישאר במדבר לעולם יחלל שבת וימות בארץ גזרה". וכ"פ המשנ"ב (סי' שד"מ סק"ח). ולשון הרמב"ן והפוסקים מורכבים משתי סברות, (א) שאם לא יחלל כעת שבת, ייאלץ לחלל אח"כ שבתות הרבה. (ב) שאם לא יחלל כעת שבת, ימות בארץ גזרה. וא"נ שכל טעם נכון הוא בפני עצמו, איז פשטנו בשופי את ספקנו, שהרי קי"ל שמתור לצאת מחוץ לתחום בשבת כדי שעיי"כ ישמור בהמשך הרבה שבתות. אמנם יש לדחות דשאני הכא שתחומין דאורייתא רק לדעת ר"ע, וגם א"נ כן הוא רק איסור לאו. ועי"ז י"ל דשפיר נדחה איסור תחומין לצורך איסורי סקילה החמורים של שבתות הרבה.

ו] והנה קי"ל שם בשו"ע שמותר לעשות מלאכה (אפילו באותו יום ששובת בו), כדי פרנסתו מצומצמת, אך אסור לעשות בשום יום יותר מכדי פרנסתו כדי שישתכר בזה למחר, שמא היום הוא שבת. והקשה הביאה"ל (ד"ה מצומצמת) אמאי לא הוהשוה להרויח ביום אחד הרבה יותר מאכי פרנסתו. כדי שיוכל עי"ז לשבות אח"כ מספר ימים, ובוה מסתבר יותר שישמור שבת כהלכה. משא"כ עתה, שאם עובד בכל יום, בודאי יחלל שבת מדאורייתא. ותירץ דעתה שהוא עושה כדי פרנסתו אי"ז מקרי חילול שבת, דנוגע לו בכל יום לפיקו"ג, עכ"ל. אמנם מזה אי"א להוכיח לספק דילן, כיון שגם אם נתיר לו לחלל ספק שבת אחת, עדיין יהיה זה עבור שבת אחרת. ומאי אולמיה חילול שבת אחד על פני חילול שבת שני, וכל ספינקו הוא דוקא בחילול שבת אחת אל מול שבתות הרבה ולא רק שבת אחת. וידידי הה"ג רבי אליהו איצקוביץ' שליט"א הוסיף דאף א"ג שיכול לחלל יום אחד ולעבוד הרבה בשביל שבתות הרבה, עדיין יהיה אסור. כיון שאפשר והיום בו עובד הוא יום השבת, ונמצא מחלל בו טובא גם להרבה מימות החול, וכה"ג ודאי דלא יותר לצורך שמירת שבתות הרבה. ועדיין דברי הביה"ל (וגם מש"כ שם בהמשך דברו לענין איש הצבא, עי"ש), הורונו לידע שבשעה שיחלל שבת בשעת פקו"ג, איז לא נחשב זה לחילול שבת כלל, ואי"א האיש שבמחנה העבודה הרוסי הרי מחלל שבת משום פקו"ג, וזה לא נחשב לו לעבירה כלל, וכעת, שמחלל שבת בלא פקו"ג איז מי יימר לו דשרי. אולם עדיין יש להסתפק כספינקו, דהא הביאה"ל דן רק באופן הנ"ל, שיחלל שבת גם לצורך ימות החול. וכן המקרה של איש הצבא, שמחלל תחילת שבת בשביל להנצל מחילול המשך השבת. אך אולי במקום חילול של שבתות הרבה יהיה שרי, וצ"ע.

ז] ובשו"ע (סי' ש"ו ס"ד) נפסק שמותר להציל בת יהודית שנפלה לשמד, ואפילו ע"י חילול שבת, וכ' הפוסקים דה"ה דמותר לעבור בעבורה על ל"ט מלאכות. וכתב המשנ"ב ז"ל: דכאשר תמיר הדת לגמרי, תחלל שבת ותעבוד ע"ז כל ימיה, ואם הוא יחלל שבת פעם אחת נקרא איסורא זוטא נגד זה, עכ"ל. ומקורו מהב"י והמג"א והנו"כ. וחזינן שמותר לחלל שבת אחת כדי שהבת לא תחלל שבתות הרבה כל ימיה. וגם אין בזה משום "אין אומרים חטא כדי שיזכה חברך".

אמנם עדיין י"ל דהתם שאני שגם תעבוד ע"ז, שהוא איסור חמור טפי. אולם מפשטות הפוסקים נראה דלא שנא, וקיצרתי. ח] וראיתי בספר הנלבב "משנת פקוח נפש" שהביא לדברי המג"א הלזו (בסי' ש"ו ס"ק כ"ט) דמספקי"ל בבת ישראל קטנה שנתפסה לשמד, האם שרי לחלל שבת ולהצילה, וכשם דמחללין שבת בפקו"ג דקטן ואמרינן "חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" כשיגדיל, ה"ה בבת ישראל זו. והביא דבשו"ת חתם סופר (או"ח סי' פ"ג) השיג ע"ד המג"א דהא דמחללין שבת בפקו"ג אין הטעם בכדי שישמור שבתות הרבה, אלא כדי לקיים

לצורך שבת. וכל דבריו הם לשיטת התוס' דס"ל דיסוד דין הכנה הוי שלא להכין צרכי שבת ביו"ט מפני שממעט בכבוד יו"ט, ולכך שפיר כל טירחא אסורה גם ללא מלאכה לצורך שבת, אבל לשיטת רש"י דיסוד דין הכנה הוי להכין דבר שלא מוזמן ומוכן, ואם לא הכין הוי מוקצה, ובדברים דמוכנים ועומדים ליכא דין הכנה, א"כ פשיטא דליכא בהדחת קערות דין הכנה, דליכא איסור להכין מיו"ט לשבת, וכן לאפות ולבשל ליכא איסור מדין הכנה לרש"י, וכן גבי גלילת ס"ת בשבת נמי אסור המג"א בסי' תרס"ז, וכ"ז הוי רק לשיטת תוס' ודלא כרש"י.

אפרים פלמנבויס - קריית ספר

סימן שכ"ט

חלל שבת אחת כדי לשמור שבתות הרבה

יהודי נאסר במחנה עבודה רוסי, ונגזר עליו לעבוד במחנה בכל ימות השבוע כולל השבתות, ואם ישתמש מעבודה בשבת, יהרגוהו. באחת מהשבתות, לאחר שסיים את עבודתו, ראה רכב שניתן לברוח עימו, והסתפק האם מותר לו לברוח כעת עם הרכב מהמחנה ולחלל שבת בבריחתו, כאשר ע"י חילול שבת זה יימנע ממלאכה בעשרות השבתות הבאות, בהם ייאלץ לעבוד אם יישאר במחנה. מה דינו.

א] תשובה: בשבת (קנא, ב) נאמר: "ורשב"ג אומר תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה". וכן הוא ביומא (פה, ב). ובגמ' שם אמרו שפיקו"ג דוחה כל התורה מדכתיב "וחי בהם", ודרשו: ולא שימות בהם. ויש לעיין האם דין "חלל שבת אחת" עניינו טעם בסיבה שמותר לחלל שבת לצורך חיי אדם, והוא לתא ד"וחי בהם", אך הוא רק דין בהלכות פקוח נפש. או שנאמר שהוא גדר של "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמאחר שאנו רוצים שהאדם יקיים שבתות הרבה, לכן נתייר לו לחלל לצורך כך שבת אחת. ואז ממילא נפשט שגם במקרה שיחלל שבת, בלי בעיה של פקוח נפשו, כדי לשמור עיי"כ שבתות הרבה, יהיה מותר הדבר. והנה מפשטות דברי הפוסקים אנו רואים כהצד הראשון, שכל ההיתר של "חלל שבת אחת" הוא רק במצב של פקוח נפש, אך נראה לסלסל ולפלפל בדבר טובא, וכדלקמן.

ב] הביאור הלכה (סי' שכ"ט ד"ה אלא) כתב, בהלכות פקוח נפש דוחה שבת, שהכלל של "חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" אינו הכלל הקובע בהלכות פקוח נפש, אלא הקובע הוא הכלל של "וחי בהם ולא שימות בהם". הביה"ל מוכיח את דבריו מהדין שמותר לחלל שבת עבור גוסס, שבדאי ימות עוד שעה קלה ולא ישמור את השבתות הבאות, וכן מהדין שמחללין שבת עבור תינוק, שמתגורר בעיר שרובה גוים, ולא יודעים האם הוא גוי או יהודי, שלמרות שההלכה קובעת שהוא גוי, מ"מ מדין פקו"ג לא הולכין אחר הרוב, לדעת שמואל, ומחללין עליו שבת. תינוק זה בודאי לא ישמור שבת, אך מ"מ מחללין עליו את השבת מדין "וחי בהם".

מדברי הביה"ל אנו למדים שהכלל הקובע בפיקו"ג הוא "וחי בהם" ולא "חלל שבת אחת". אמנם דבריו אמורים באופנים שה"חלל שבת אחת" היה גורם שלא יחללו שבת, כמו במקרים שהזכרנו, בהם החולה לא ישמור שבתות הרבה, ועי"ז נאמר שצריכים להציל את חיי מדין "וחי בהם". אך לכאן עדיין אין לנו הכרעה מהו הדין במקרה הפוך, שאין "וחי בהם" (כאשר לא מדובר בפקוח נפש), ויש את הכלל של "חלל עליו שבת אחת", במקרה שאם יחלל כעת שבת, יוכל לשמור בעתיד הרבה שבתות.

ג] ומצאתי מציאה כשרה, דברי הרמב"ם (ממרים פ"ב ה"ד) שכתב שיש כח לבי"ד לבטל מצות עשה או ל"ת לפי שעה, "כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים, לפי מה שהשעה צריכה", וסיים: "כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו, כך בי"ד מורין בזמן מן הזמנים לעבור על מקצת מצוות לפי שעה כדי שיתקיימו כולן, כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", עכ"ל הרמב"ם.

הרי לנו שהרמב"ם הגדיר, לפחות לענין בית דין, את הדין של "חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", שכשם שמותר משום כלל זה להציל נפש מישראל, כך מותר ע"י כלל זה לעבור עבירות, כדי להציל את קיום התורה. (ובספר המפתח שם נכתב בשם ספר גזע ישי כך: מוכח שסברה זו לא נאמרה רק בפקו"ג, אלא גם בהצלה מעבירה, ע"כ. ואין ספר זה תח"י.)

ביצה דף ב: מה שיישב שם ועוד אחרונים. ונראה להוכיח דתוס' פליגי על שיטת רש"י, דהנה הק' תוס' [ד"ה והיה] דאם הכנה דאורייתא אמאי מותר לבשל ולאפות מיו"ט לצורך שבת, וא"ת ע"י עירוב תבשילין היאך תקנה דרבנן דעירוב תבשילין עוקרת איסור דאורייתא דהכנה, ואם נימא דס"ל כשיטת רש"י דאם לא הכין והזמין סעודת שבת מבעוד יום חול הוי מוקצה ואסור באכילה, כ"ז בדבר שאינו תורת אוכל, וצריך להזמינו לשוות לו שם אוכל, אבל באופה ומבשל הדבר המבושל אוכל מבעוד יום חול עליו ואינו מוקצה, ואמאי יאסר להכינו מיו"ט לשבת כיון דיסוד הכנה הוא להזמין דבר שהוא לא בתורת אוכל להזמינו וליחדו לתורת אוכל, וכד' רש"י להזמינו בפה, ושורש מצוות הכנה כדי להכין צורכי שבת מבעוד יום כדי להחשיב סעודת שבת עי"ז כנ"ל. אלא דכלול בזה דאם לא הזמינו לאכול הוי מוקצה, וזה לא שייך רק ביצה דאינה בעולם שאינו יכול להזמינה, משא"כ בדבר שבעולם מע"ש ויש לו תורת אוכל אלא שאינו מבושל אינו מוקצה, והא דגם לשיטת רש"י איכא מצוה לאפות ולבשל מבעוד חול לצורך שבת, וכנ"ל בשם הביה"ל, מ"מ אם לא בישל לא קיים מצוה אבל שם מוקצה ליתא רק בדבר שאינו בתורת אוכל, וכן ליכא איסור אלא רק מצות הכנה, ותוס' ס"ל דאיכא איסור הכנה, ובפירושו כ' כן בתוס' [עירובין דף לח. ד"ה משום], ולכך מק' כיון דאיכא איסור הכנה, האיך אופין ומבשלים מעי"ט לשבת. מוכח דס"ל דשורש איסור הכנה הוי דאסור לבשל ביו"ט לשבת משום דמעט כבוד יו"ט, ולכך ל"ש ביצה ולי"ש בישול אע"פ דשם אוכל עליו, מ"מ כאשר מבשל מיו"ט לשבת ממעט כבוד שבת, ולכך הק' התוס' האיך אופן ומבשלין ע"י עירוב תבשילין מיו"ט לשבת, והאיך נעקר איסור הכנה.

וכשיטת התוס' ס"ל לרשב"א, עיין ד"ה רבה, והוסיף לכאר יותר גבי סעודת חול דביצה שנוולדה ביום ראשון ביום חול שאחר השבת, אע"פ שהגמר שלה בשבת אינה אסורה מטעם פי' רש"י משום דסעודת שבת אחשביה רחמנא להזמינה מבעוד יום חול, משא"כ סעודת חול דלא חשיבה לא בעי הזמנה, ופליגי על רש"י וס"ל דלא בעי הזמנה גם לשבת מבעוד יום חול, אלא פי' משום דסעודת שבת חשובה בפני עצמה, ובדבר חשוב שייך שם הזמנה וייחוד, משא"כ בדבר לא חשוב לא שייך שם הזמנה עליו, ולכך בשבת דהוי סעודה חשובה שייך שם הזמנה וייחוד, ולכך מוכן כבוד השבת בה הזמין בשבת לסעודת יו"ט, וכן להיפך, משא"כ בחול דאינה סעודה חשובה גם אם זימין בפיו לשבת רק בזמנה, דאינה כלום לגבי סעודת חול, ולכן ביצה שנוולדה ביום ראשון שאחר שבת, אע"פ שנגמרה בשבת אינה אסורה, דסעודת חול אינה חשובה להזמנה, ולכך אין שבת נפגמת, שהגמר של הביצה בה כיון דלא שייך הזמנה ביה, אבל סעודת שבת דחשובה, ולכך שייך בה הזמנה, ואם מזמין בשבת ליו"ט פוגם בכבוד השבת, ואה"נ סעודת שבת גם אם לא הזמינה נקראת בשם סעודת שבת, ולא בעי להזמינה מבעוד יום חול, ולכך נולדה בשבת עצמה אינה אסורה משום מוקצה, דגם ללא הזמנה היא סעודת שבת, ואזיל ביה רש"י לשיטתו, והרשב"א כשיטת התוס' לשיטתו, דרש"י ס"ל דדין הכנה הוא דסעודת שבת בעי הזמנה מהתורה, ואם לא הזמינה הוי מוקצה לאכילה, ולכן ביום חול דלא בעי הזמנה מדאורייתא אינה מוקצה, אע"פ שהגמר שלה הוי בשבת, דלא נאסר בדין הכנה דאין שבת מכין מפני שפוגם בכבוד השבת, אלא מפני שאין יכול להכין מפני שנעשה כבר מוקצה, ולכך בחול הותר אע"פ שהגמר שלה בשבת דלא שייך מוקצה, אבל הרשב"א ס"ל דדין הכנה הוא דאסור להזמין בשבת לצורך יו"ט, וכ"ש לצורך חול, אולם אין דין להזמין סעודת שבת מבעוד יום חול, ואם לא הכין לא הוי מוקצה, אלא יסודה מפני שפוגם בכבוד שבת, ולכך ביאר דביצה שנגמרה בשבת ונולדה ביום הראשון של חול, לכאורה תאסר שפגמה בכבוד שבת, ותי' דאין זה פגימה כיון דסעודת חול לא חשובה, ואין לה שם הזמנה בשבת להיות פוגמת בכבודה.

ולשיטת הרשב"א ותוס' מבווארת סוגית הגמ' בעירובין דף לה: גבי עירוב תחומין בשבת אחר יו"ט, דהדין דמניח עירוב בביה"ש של מוצאי יו"ט בשביל שבת, וקא מק' הגמ' דאיכא איסור הכנה, ולרש"י ק' הרי לא שייך איסור מוקצה באוכל מוכן ביו"ט, ולרשב"א מיישב דה"ל פוגם בכבוד יו"ט כשמכין עירוב לשבת שחל"ל לסוף אלפים ומניחו. והנה בשו"ע בסי' תק"ג פסק דאסור לאפות לצורך שבת ביו"ט שחל בע"ש, והביא שם המג"א דלא רק בישול אלא כל טירחא אפי' שאין בה מלאכה אסורה מטעם הכנה, כגון הדחת קערות והבאת יין

ובהכרח שגם הוא ז"ל סבר שאיסורי תורה דמעבר ד"א ברה"ר ומעבר מרה"ר לרה"ה הותר רק במקום פיקו"נ, ולא משום "סופן משום תחילתן".

ומ"מ חזינו מדברי הרמב"ם ומדברי המשנ"ב (סי' שכ"ט סק"ט) שההיתר להשיב כלי הזיין הוא משום דנמצא מכשילן לעתיד לבוא, ולא מפני חשש הסתברותי של ספק פיקו"נ משום מעשה שהיה ושמא יהיה שוב. ואולי י"ל שגם כל ההיתר של "נמצא מכשילן לעתיד לבוא" הוא בכלל חשש פיקו"נ הסתברותי, שלמרות שאין פיקו"נ של עתיד לבוא בפנינו, מ"מ התירוהו מחשש שע"י השארת הנשק כעת, יימנעו מלפקח על נפשות בעתיד. ומנגד י"ל דענין אחר הוא, דתקנת חז"ל מיוחדת היא, הגם שלא התירו כן בשאר גווני ואנפי.

ב] והנובי"ת (יו"ד סי' ר"ח) דן האם מותר לנתח גופת יהודי שמת ממחלה מסוימת, כדי שהרופאים יעמדו דרך הניתוח על טיב המחלה, ויצליחו לרפאות עי"כ חולים אחרים בעתיד. והנובי"ת כתב שאם מדובר בספק הצלת נפשות כשהחולה לפנינו, ודאי שמותר הדבר, אך "כל זה ביש ספק נפשות לפנינו, אבל בנדו"ד אין כאן שום חולה הצריך לזה, רק שרוצים ללמוד חכמה זו אולי יודמן חולה שיהיה צריך לזה, דודאי דלא חזינו משום חשש קלה זו שום איסור תורה או אפי' איסור דרבנן, שמא כן אזי יהיה כל מלאכת הרפואות מותר בשבת, שמא יודמן היום או בלילה חולה שיהיה צורך לזה. ולחלק בין חששא לזמן קרוב, לחששא לזמן רחוק, קשה לחלק. וכן הוא בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' של"א).

והחזו"א (יו"ד סי' ר"ח סק"ז) כ' בזה דברים ברורים ונפלאים: "כפ"ת יו"ד סי' שס"ג סק"ג כ' בשם הנובי" והחת"ס דאם יש חולה קמן, מותר לנוולו משום פיקוח נפש, אבל אם אין חולה קמן אסור. ואין החילוק בין איתא קמן ללייתא קמן, משום חולי המהלכת, הו"ל כאובים שדרו בעיר הסמוך לספר, וכבעירובין מ"ה ע"א, ובתענית כ"א ע"ב. ומיהו בשעת שלום לא חשבו ליה פיקו"נ, אע"ג דשכיח בזמן מן הזמנים שיצטרכו לזה, כמו שאין עושין כלי זיין בשבת בשעת שלום, דא"כ בטל כל המצוות. אלא לא מקרי ספק פיקו"נ בדברים עתידיים שבהווה אין להם כל זכר וכו', ואין דנים בשביל עתידות רחוקות", עכ"ד. וכוונתו להא דעירובין דבעיר הסמוכה לספר יוצאין למלחמה בשבת אפי' על עסקי קש ותבן, משום החשש הסביר שיבואו לכבוש ולהרוג. ובתענית שם מבואר שגוזרים על "מגיפה" באופנים שונים של הסתברות למגיפה, למרות שאין חולים לפנינו, עיי"ש. ונמצאנו למדים מדבריו שגם כשאין החולה קמן לפנינו, אך מצוי הדבר ביותר שיחלה או שתוצר סכנה מוחשית, שמחללים ע"ז את השבת.

וראה ג"כ בשו"ת מחנה חיים (יו"ד ח"ב סי' ס') שמחוק ד' הנובי" והחת"ס שכשאין חולה לפנינו אסור לחלל שבת, ומ"מ כ' שבעת מלחמה, שרבים הפגעים ל"ע בד"כ בכל שעה ושעה, דשרי לחלל שבת על העתיד הקרוב. וראה ג"כ בשו"ת שבה"ל הנ"ל שכו' בתוכ"ד שדברי הנובי" אינם דומים להחרת האמבולנס של חברי "הצלה", דהכא זה שכיח ממש שפונים החולה כמה פעמים ביום, כאשר הוכיח הנסיון מהעבר. וראה בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' ט"ו פ"ז) שכו' שאסור לנהג מד"א לשוב עם האמבולנס, לאחר הצלת נפש לתחנה, מחשש שמא ואולי יקראו לו אל חשיב"ס, אם לא היכא שהירשום אצלם בימות החול הם נקראים ע"פ רוב כמה פעמים ביום לחולה שכיב"ס, דאזי יש כבר מקום לתלות שעפ"י רוב הוא קרוי כבר לחשיב"ס, והדברים ארוכים למאד.

שמואל ברוך גנוט - אלעד

בדין אינו יכול לחיות אלא לפי שעה

שבת קנ"א ע"ב תניא רשב"ג אומר תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת, דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת. תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו כיון שמת בטל מן המצוות, ע"כ. והביאורו הר"ף והרא"ש ככתבו וכלשונו. ולכאורה צ"ב אם הטעם שהתירה תורה חילול שבת הוא מחמת שע"ז ישמור שבתות הרבה, א"כ מה טעם אמר רשב"ג רק תינוק בן יומו חי, דמשמע שאילו היה עובר אין מחללין עליו את השבת, ואם אכן טעמא דמילתא היא משום שישמור שבתות הרבה, א"כ ה"ה עובר שהרי רוב עוברים לחיים, ובפרט שבנפשות אין הולכין אחר הרוב. עוד תימה גדולה שלא מצינו בכל התורה שהותר לאדם לעבור על דבר אחד מן התורה בכדי לעשות מצוות רבות, ואין צריך לראיה, אלא פשוט הדבר שלא הותר

לאדם לעשות איזה שקר ותרמית, ואף כאשר יתן צדקה בלא גבול ברווח שירויח מאותו שקר. עוד תימה גדולה יש כאן, וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברך, וכאן מתירים חילול שבת לאדם כדי שישמור חברו שבתות הרבה.

לחומר הקושיות י"ל בפשיטות שאין כוונת רשב"ג שזה הוא מקור וסיבת ההיתר לחלל שבת על פיקו"נ, אלא הוא כטעמא בעלמא שיקר ולהחשיב את ערך חיי היהודי באשר בידו לקיים מצוות, ובאמת שהיתר לחילול שבת משום פיקו"נ הוא גדר קבוע, ואין נפק"מ האם ע"י הצלת חיי ישמור שבתות בוודאות, וכן הוא הדין בשאר מצוות שאין דבר עומד בפני פיקו"נ מלבד ג' עבירות חמורות. אמנם אתמהא שבפוסקים יחסו לטעם של "כדי שישמור שבתות הרבה" את מקור ההיתר לחילול שבת במקום פיקו"נ, ראשית בזה שהביאו הר"ף והרא"ש גמ' זו בהלכותיהם. ועוד מצינו ברמב"ן בתורת האדם, והובאו דבריו ברא"ש ובר"ן יומא פ"ב ע"א, שם דן האם מחללין שבת על עובר, ומביא לדעת הבה"ג שמחללין, והוכיח כדבריו מהגמ' שנפסקה כאן בשו"ע סי' ש"ל ס"ה "היושבת על המשבר ומתה, מביאים סכין בשבת ואפילו דרך רשות הרבים ומוציאין הילד שמה ימצא חי", והקשה על ש"י מהא דההורגו אינו חייב מיתה, ותירץ ז"ל "לענין שמירת מצוות מחללין, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת שמא ישמור שבתות הרבה". והביאו ש"י החולקת בדבר דס"ל דאין מחללין שבת על עוברין, משמע דלא זו בלבד שלא נדחה זה מטעם ההיתר לחלל שבת, אלא שע"פ טעם זה התירו לחלל שבת על עוברים על אף שמטעם אחר אין להתיר.

והנה בגמ' יומא פ"ה א' מנין לפיקו"נ שדוחה את השבת, והביאה שם ז' טעמים, והטעם השישי הוא "ושמרו בני ישראל את השבת, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", והטעם ה' הוא "וחי בהם ולא שימות בהם", ולמסקנת הגמ' שם כולהו אית להו פרכא לבר מטעם דוחי בהם, משום שמטעם וחי בהם מחללים שבת אף על הספק, ואילו משאר הטעמים אין לחלל אלא על ודאי פיקו"נ.

עכ"פ עולה מדברי הגמ' כי הטעם של חלל עליו כדי שישמור לא קאי למסקנא, וא"כ מדוע טרח הביאורו בסי' שכ"ט להוכיח שמחללין שבת אף לחיי שעה, ואף לחש"ו אשר פטורים ממצוות גווסס ועוד. והנראה בביאור הדבר, והוא ע"פ דברי הביאורו הנ"ל דיש לחלק בין הגמ' בימא שם דהטעם נלמד מהפסוק ושמרו בני ישראל את השבת, ומשם יש ללמוד שבכדי שישמור יותר שבתות כדאי לדחות שבת אחת, ובאמת מלימוד זה יש להוכיח רק שודאי פיקו"נ, ורק לאדם שע"י שיחללו עליו שבת ישמור שבתות הרבה בוודאות, וזה חובת כל ישראל שישמרו יותר אנשים מישראל את השבת, ולכן הותר לאדם לחלל שבת אחת לצורך שמירת שבתות הרבה.

אמנם הגמ' השבת קנ"א ע"ב דיברה במעלת וחשיבות חיי היהודי באשר הוא, ע"פ יקרת האדם המרומם ביותר אשר כבר אינו בין החיים, ובוזה הקבילה הגמ' שחיי יהודי עשויים להביא אותו לקיום מצוות אשר זו מטרתו בעולמו, ומאידך המלך המת כבר הוא חפשי מן המצוות, ואין לו מעלה נשגבה זו של חיי תורה ומצוות. ובוזה מובנים דברי המאירי שהביא הביאורו לגבי הגמ' שמחללים שבת אף על חיי שעה, כיון שאפשר שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה, ואף שאין זה נוגע כלל ועיקר למצוות שבת, מ"מ זו היא מעלת היהודי אשר יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב.

א"כ י"ל בפשיטות דהלימוד והמקור להיתר לחלל שבת על פיקו"נ הוא "וחי בהם ולא שימות בהם", ועיקר הלימוד הוא כמו שכתב הרמב"ם "שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא חסד ושלוש ורחמים בעולם", כלומר שלא יתכן שע"י מצוות התורה יתקפחו חיים בעולם, רק שבוזה נחלקו הראשונים, וכיון דעיקר מעלת החיים בעולם היא קיום המצוות, יש לדון בעובר שטרם נקרא חי, האם גם בו נאמר שכיון שעשוי ע"י חילול זה לבוא לידי חיי מצוות, שמא גם כאן יש לחלל שבת כדי שלא יגיע חי"ו מיתה ע"י שמירת שבת, ובהלכות קטנות שהביא הביאורו ר"ל אף יותר מזה, שמי שאין לו סיכוי לחיות חיי קיום מצוות, שמא אין זה חיים אשר עליהם נאמר וחי בהם ולא שימות בהם.

אחד מבני החבורה - קרית יובל

סימן של"ג מרבה בהילוך

איתא בשו"ע (סי' של"ג ס"א-ב) לגבי פינאי אוצר בשביל אורחים, שמותר לפנות ה' קופות של ג' סאים כל אחת. ואם רוצה לחלקם לקופות קטנות ולשאת בכל פעם פחות מג' סאים, אסור, דעיי"ז מרבה בהילוך ואוושא מילתא טפי, ור"ל דאז מרבה בעובדין דחול. ומבואר בזה שצריך למעט בהילוך ולקחת הרבה בכל פעם.

ולכאורה הדברים נסתרים ממה ששינונו לעיל סי' שכ"ג ס"ה: המביא כדי יין ממקום למקום, ה"ז לא יתנם בסל ובקופה אלא ישא בידיו מעט מעט, ואע"פ שע"י זה יצטרך ללכת פעמים הרבה. ומבואר שעדיף להרבות בהילוך ולקחת בכל פעם מעט מעט.

אמנם הדברים פשוטים, דכאן שמפנה בשביל אורחים וחייב לפנות מהר, לכן מותר לפנות בקופה, וכמבואר בשו"ע לעיל. וכשמפנה בקופה אין נפק"מ בין קופה קטנה לגדולה, דתמיד הווה עובדין דחול, ולכן אומרים לו שיקח קופה גדולה וימעט בהילוך כדי למעט בעובדין דחול, משא"כ לעיל שמפנה בידיו וליכא כלל עובדין דחול, בזה לא אכפת לן שמרבה בהילוך דהא ליכא עובדין דחול, ואם יקח הכל בפעם א' בקופה איכא עובדין דחול, ולכן אסור.

א. ד. - בני ברק

סימן של"ד

בדין כיבוי שריפה ע"י גוי

בב"י סי' של"ד סעי' א' הביא קו' הר"ן אמאי לא שרי' לכבות דהוי מלאכה שאצ"ל, וכמו דמותר ע"י שינוי, ותי' דשבות דאצ"ל גמיר, וע"י גוי לא התירו, או משום דאכתי שינוי קיל טפי מאצ"ל (אפילו ע"י גוי) וזה לא התירו, או משום דכיון דבהול אי שרית ליה ע"י גוי יבוא לכבות בעצמו. וא"כ לפמש"כ המשנ"ב לעיל דשבות דשבות שרי' גם במלאכה שאצ"ל, א"כ עכצ"ל כתי' ב' דהר"ן, וא"כ לפי מה דמבואר בשו"ע דבתים הקרובים [וכן לחיי"א לענין אנשים שאינם בני הבית] דאינם חשובים כבהולים, ולכן מותר להציל יותר, א"כ להנ"ל יהיה מותר להם גם לומר לגוי לכבות כיון שאין כאן בהול.

שמעון בן גיגי - רוממה

אם יש רה"ר בזה"ו מה"ת

בשעה"צ סימן של"ד ס"ק מ"ג כתב שלסוכרים שיש רה"ר בזה"ו, מותר להוציא ספרים מן הדליקה לחצר שיש בה שלוש מחיצות ולחי, ואפילו להרבה פוסקים שאין רה"ר בזה"ו אין להקל במבוי המפולש. ובסימן ש"ג סעיף י"ח בבה"ל ד"ה והשתא, נקט שדעת השו"ע היא כשיטות הסוכרים שרה"ר בזה"ו הוא דאורייתא, ולא בעינן שישים ריבוא, וכ"ה בסימן רנ"ב ס"ק נ"ב ובסימן שמה" סעיף ז' בבה"ל ד"ה שישים ריבוא, ובסימן רס"ו ס"ק ל"ד הביא דעת המג"א להקל בזה, ועיין עוד בסימן י"ג ס"ק ט' שהביא המחלוקת לגבי שוא"ת במקום כבוד הבריות, שיש להקל באיסור דרבנן, וסימן רס"ו ס"ק ב' וסימן ש"א ס"ק כ"ג להקל במקום פסידא על סמך הפוסקים שהוא דרבנן, וסימן ש"א ס"ק קמ"א וסימן ש"ז שעה"צ סקס"ו וסימן של"א ס"ק כ"ב להקל לענין מילה ע"י עכו"ם, וסימן של"ח ס"ק י"ז, וברמ"א סימן שני' סעיף ג' ומשני' שם ס"ק כ"ה וסימן תרנ"ה שעה"צ ס"ק ב', ועיין עוד בסימן רמ"ו ס"ק ט'.

לעבור על שבות בשביל לחם משנה

לגבי שגג ושהה פת בתנור מבואר בסימן רנ"ד ס"ק ל"ד שהתירו לו לרדות פת מן התנור ולעבור על שבות, אבל לא התירו לו בשביל לחם משנה, משא"כ בדליקה בסימן של"ד סעיף א' בבה"ל ד"ה ובשחרית כתב שהתירו לו להוציא לחם משנה, אמנם בדליקה אין כאן איסור, דמיירי בחצר המעורבת, רק שלא חידשו לאסור ככה"ג הצלה מן הדליקה. ובפת שאפה העכו"ם בשבת [שהוא פלוגתא הפוסקים אם אסור משום מוקצה], כתב השו"ע סימן שכ"ה סעיף ד' שמותר לצורך ברכת המוציא, משמע שלא הותר משום לחם משנה.

היתר עשייה ע"י גוי במקום הפסד ובמקום מצוה כשהיה יכול לעשותו מבעו"י

במשנ"ב סימן של"ד ס"ק ע' כתב לענין היתר לקרוא לגוי בהיזק הבא פתאום [ויבין מעצמו לתקן], שבב"י כתב שמה שנקט פתאום אורחא דמילתא נקט, דאי היה נודע לו מבעוד יום היה מתקן, אבל הוא הדין אם נודע לו ונשתהה עד שבת גם כן מותר

לומר בלשון זה, אך האחרונים לא העתיקו דבריו, ומשמע דלא פשיט"ל דבר זה.

אמנם לענין שבות דשבות שהתירו במקום מצוה, סתם בשעה"צ סימן תר"ל ס"ק ה' שהיתר שבות דשבות הוא רק כששכח לעשות מבעוד יום, אבל אם לא שכח ויכל מבעוד יום אין היתר.

כיצד נקטינן להלכה בדין מלאכה שאין צריכה לגופה

משנ"ב סימן של"ד ס"ק פ"ה: והלכה כדעה ראשונה. אולם בסימן ש"מ ס"ג בסוף בה"ל ד"ה אין שוברין חשש למעשה להלכה כדעת רש"י שאסור אפילו בעושה במקום זה, לתקן במקום אחר, אף שהוא רק לשיטת ר"י שמלשאצ"ל חייב, וכן בסעיף א' בבה"ל ד"ה וחייב מבואר שהגר"א מראה פנים לכל שיטה, עיי"ש.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

בדין הצלה בספרים שכתובים שלא בריו

במשנ"ב סי' של"ד סקל"ב כתב דגם האידנא לא מצילים ספרים שלנו שאינם כתובים בדיו, דאין לקרות בהם וכו'. וצ"ע, דלפי מש"כ לקמן בשעה"צ סקל"ז דדוקא בכתוב על קלף בעי' דיו, אך בכתוב על נייר אין דין דיו, א"כ כל דין זה איירי רק בקלף ולא בנייר, ובמשנ"ב כאן סתם בכל גווני שאסור [ולשעה"צ הנ"ל ניחא ההיתר בחומשים שלנו שאין דיו וקורין בהם].

שמעון בן גיגי - רוממה

חשש שמא יכבה במזיד

כתב השו"ע סי' של"ד ס"ב: ויש מתירים לטלטל מעות ודברים המוקצים כדי להצילם מפני הדליקה, וביאר המשנ"ב דאיירי בגוונא דליכא לאיסור הצלה מפני הדליקה, וכגון בבתים הסמוכים, ורק משום מוקצה איכא, וס"ל שהתירו חכמים איסור מוקצה כדי שלא יכבה במזיד, עכ"ד.

ולפו"ר הדברים קשים, דהא לעיל בסק"ג כתב המשנ"ב שרק במת יש חשש שמא יכבה במזיד ולא בשאר דברים, והכא קאמר שגם בשאר דברים יש חשש.

אמנם הדברים פשוטים, דלעולם גם בשא"ד יש חשש קטן שמא יכבה, ולכן התירו איסור מוקצה, אבל להתיר איסור הצלה מפני הדליקה משום האי חשש לא רצו חכמים, כיון דסו"ס גם כשנתיר לו להציל יש חשש שמא ישכח ויכבה תוך כדי עסק ההצלה, ונמצא שלא הרווחנו כלום במה שהתירו לו להציל, [ונהי דנצלנו משמא יכבה במזיד ונכנסנו לשמא יכבה בשוגג, צ"ל דהחשש שמא יכבה בשוגג רב על החשש דשמא יכבה במזיד]. ורק במת שיש חשש גדול שמא יכבה במזיד, בזה העדיפו חכמים לחוש להאי חשש, ולא לחשש הקטן יותר שמא יכבה תוך כדי ההצלה.

קטן הבא לכבות

כתב השו"ע סי' של"ד סכ"ה: אבל קטן שבא לכבות צריך למחות בידו, וכתב המשנ"ב דאיירי אפילו בקטן שלא הגיע לחינוך. והנה בסי' שמ"ג סק"ג כתב המשנ"ב דתרי גוויי הגיע לחינוך איכא, יש הגיע לחינוך במ"ע, שהוא משעה שמבין ענין המצוה ויודע לעשותה, ויש הגיע לחינוך לית, שהוא כשאומרין לו על דבר שהוא אסור ומבי'ן. וכמובן שחינוך זה קודם לחינוך דמ"ע.

ויל"ע א"כ באיזה חינוך איירי המשנ"ב הכא, האם בחינוך דל"ת, וקמ"ל דאע"ג דלא הגיע לחינוך זה, ובשאר ל"ת אינו חייב להפרישו, הכא חייב משום שבתות בנו, או"ד איירי בלא הגיע לחינוך דמ"ע אבל הגיע לחינוך ל"ת, וקמ"ל דאע"ג שבכל ל"ת חייב להפרישו רק מדרבנן, כאן חייב מדאורייתא. ונראה טפי כצד השני, דאי בלא הגיע לחינוך ל"ת הרי אינו בר הבנה כלל, ולא שייכא בו הסברא שכתב המשנ"ב שיוודע דניח"ל לאביו בהאי כיבוי ועושה לדעת אביו. ונמצא לפי"ז דבלא הגיע לחינוך כלל, א"צ למחות בידו.

א. ד. - בני ברק

בטעם דהצלת מת קודם לספרים

במשנה ברורה סי' של"ד ס"ק ס"ח כ' בשם הס"ח: מת וספרים ויש סיפוק להציל שניהם, מת קודם, ויש שמביאים שבנוסחא אחרת בס"ח הלשון הוא "ואין" סיפוק להציל שניהם מת קודם, ובסק"ל כ' המ"ב והצלת המת קודם לספרים. וראיתי למרן רה"י שליט"א באילת השחר שבת קט"ו. שהביא דברי המ"ב דהצלת המת קודם לספרים, ומקורו מהא"י בשם ס"ח, והקשה שם דצ"ע דלכא"ה הטעם

לכוין לזה. ומה שמ"מ נקט הגרע"א שאין להוכיח מדין זה שצריך להיות תיקון במלאכה שיהא צריך לעצים, י"ל שכיון שבקורע עיקר המלאכה הוא קלקול, ורק הצורך שלו בה מחשיבה לתיקון, הרי י"ל שלכך דוקא כשמוכין לכך עומד הקלקול להיות נחשב ג"כ לתיקון שזהו צרכו. משא"כ בקורע שהוא בסתמא, הרי שאף כשאינו מכוין וצריך לעצים יכול להתחייב, שהרי כל זמן שאינו מקלקל הרי אפשר לחייבו על עצם המלאכה וכמבואר [ויעו"ע מה שיתבאר בעז"ה בד' התוס' בענין פטור מקלקל].

עוד יש לצרף בזה מד' הרמב"ם שהעמיד לד' הגמ' בטוחן עצים שחייב, שהיינו בחותך עצים ליהנות בנסורת שלהם, והק' הלח"מ שאף כשא"צ לנסורת יש לחייבו, שהרי להרמב"ם משאצ"ל"ג חייב, ופי' שכוונת הרמב"ם לאפוקי שאם א"צ ליהנות לא מהעצים ולא מהנסורת שהוא פטור שנחשב בזה למקלקל, אמנם בשיטה להר"ן הביא מכל מסתת אבן שאע"פ שמוריד ממנו את השיריים שאינו נחשב לטוחן, כיון שהנשאר הוא העיקר, והסיתות הוא רק ליפותה, וכן הדין בחותך עצים שחייב רק אם צריך את הנסורת, וי"ל שזוהי ג"כ כוונת הרמב"ם שהעמיד את החיוב דוקא בשביל ליהנות בנסורת, כיון שבלא"ה הנשאר הוא העיקר, והגדר לזה הוא כמבואר שצריך שיהא תיקון במלאכה כדי לחייבו, והתיקון בטוחן הוא במה שמעמיד את הקמח לתשימי, ולכך כשא"צ לנסורת להשתמש בה נחשב שלא הנעמיד את התיקון במלאכה ופטור, אכן בלח"מ שנקט לחייב בזה כדין משאצ"ל"ג, צ"ל שסבר שנחשב תיקון בעצם הדבר שנעשית הנסורת, והיינו שנחשב שעומדת מחמת עצמה לתשימי, ואע"פ שלא נתכוין לה הרי מי"מ טחנה ויתחייב.

בגדר התיקון שבמלאכת בישול

הנה בדבר לח שנצטנן שהעמידו הראשונים שיש בו בישול אחר בישול, הביא הב"י מרבינו ירוחם שהוא במצטמק ויפה לו, ודקדק מזה שבמצטמק ורע לו מותר, והוא כענין הדין שמצינו בהלכות שהיה חוזרה שנאסר רק במצטמק ויפה לו, אכן כ' הב"ח לתמוה בזה, שהסברא להתיר בשהיה חוזרה היא כלפי שאין לחשוש שיחתה באופן שיתקלקל התבשיל ע"י, אבל לדין בישול כיון שמתבשל כשהוא דבר לח שנצטנן, מדוע יפטר כשהוא מצטמק ורע לו. עוד נראה להוכיח בזה שבגמ' העמידו כשיש לו אורחים שנחשב מצטמק ורע לו, והיינו מפני שרוצה שיהא המאכל שמן, והרי בענין זה אף כשהתבשיל משתבח נחשב רע לו, והיינו מפני שמ"מ לא יבא לחתות כיון שרצונו שלא יצטמק [וכן דקדק בשע"ה צ"ע עיקר הדין בזה תלוי ברצונו וצרכו, וק"ל], אבל לענין בישול הלא אע"פ שאינו רוצה בו צריך שיתחייב, כיון שמ"מ נשתבח התבשיל בזה. אכן בט"ז האריך להוכיח שכל האיסור בכישול דבר לח הוא מדרבנן, ולכן שייך להתיר כשמצטמק ורע לו, ועוד כ' שאפי"ם הוא מדאורייתא יש להתיר בזה, כיון שאינו נחשב למלאכת מחשבת, יעו"ש.

עוד מצינו ברמב"ם שהביא לפטור את המבשל דבר שא"צ לבישול כלל, וכ' האחרונים שהיינו כדין בישולי עכו"ם, אכן בראשונים מצינו שהביאו לענין תפוחים שאע"פ שראויין לאוכלם חיים חייב עליהם כשמבשלים, ובפשוטו היינו שא"צ לבישול ומתחייב, אמנם מדקדוק ה' ברמב"ם ש' את הדין לפטור כשא"צ לבישול "כלל", נראה שיש אופנים שא"צ לבישול, ומ"מ יתחייב כיון שקצת צריכים לבישול, וי"ל שאף תפוחים כלל זה, ולכן נקטו הראשונים שמתחייב, והיינו אפי"ם לשיטת הרמב"ם. אך צ"ב במה נקבע הדבר להחשיב את התפוחים שצריכים לבישול קצת, ומהו שא"צ לבישול כלל שפטור. ובגמ' (מ' ב') נחלקו לענין שמן אם יש בו משום בישול, והביא הה"מ שיש ללמוד מזה שבדבר שא"צ בישול פטור, והיינו שפי' שהסברא לפטור בשמן היא מפני שא"צ בישול, ואף למי"ד שחייב מודה שכשא"צ לבישול יפטר, אלא שסבר שמ"מ שמן צריך בישול, וצ"ב בגדר מחלוקתם, אמנם מצינו בגמ' שם שנחלקו אם הפשירו זהו בישול, או שרק כשהי"ס נחשב בו בישול, ויש שפי' שנחלקו מדרבנן אם נקבע בישול ע"י הפשר, אבל בפשוטו הסוגיא משמע שנחלקו לענין בישול דאורייתא אם מתחייב על הפשירו, ומכיון שעיקר ענין הבישול הוא במה שנשתנה המאכל מחמתו [יעוין משנת" בזה בענין מקשה את הדין ומרכך את הקשה], הרי י"ל שנחלקו אם נקבע השינוי ע"י הפשר, ואי"כ י"ל שאף להצד שאין בשמן בישול כלל, הוא מענין זה שלא נקבע בו שינוי, ואין להוכיח מדין זה על דבר שא"צ בישול לפטור.

לכלבו לחייב, שהרי נחשב למלאכה, משא"כ בגומא שכל שם המלאכה שבה הוא מפני שצריך לה, הרי שכשא"צ אלא לעפרה פטור. והרי שהעמיד בזה שבאמת אף כשא"צ למלאכה עצמה יש לחייבו, ורק בגומא שכדי להחשיבה לחרישה או לבנין אינו חייב אלא במקום שצריך לה, אכן זה איירי כשיש לו תיקון במלאכה, וכמו בצריך לכלבו שהחשיבוהו לתיקון, אבל כשאין תיקון כלל יש לדון אם מתחייב או לא וכמבואר].

עוד מצינו בגמ' (ע"ג ב') שהזומר וצריך לעצים חייב משום קוצר, ומבואר שכשא"צ להם אינו נחשב קוצר, וביארו התוס' שאף למ"ד דמשאצ"ל"ג חייב בזה פטור, וכמו שמצינו בקורע ע"מ לתפור ואינו נחשב קוצר בענין זה, והביאו בזה לדמות לסוחט כבשים לצורך גופן שמוחר מפני שאין דרך דישה בכך. ולכא"ו מה שהביאו מקורע ע"מ לתפור, היינו שמצינו שם שאין נחשבת המלאכה אלא כשהוא ע"מ לתפור, וכך בקוצר עצים לא יהא בשם המלאכה כשאין צריך להם, והוא ענין הסברא שאין זו דרך המלאכה כמו בסוחט כבשים. אמנם הק' הגרע"א מסוגיא דקורע בחמתו (ק"ו ב') שמבואר שא"צ שיהא דוקא קורע ע"מ לתפור, וכל הפטור הוא רק באופן דמקלקל, וא"כ בזומר שלכא"ו אינו מקלקל בעצם מהיכ"ת שיפטר כשא"צ להם. וכ' בביה"ל (סי' ש"מ) שכוונת התוס' להעמיד מקורע, שכשא"צ לשום תיקון פטור מפני שנחשב למקלקל, וכך כשקוצר וא"צ לעצים אינו חייב מאחר שאין תיקון למלאכתו, וע"ז הוסיפו סברא שגם אין זו דרך המלאכה, והרי שהעמידו בזה לדיני המלאכה שלא רק כשהוא מקלקל פטור, אלא בכ"מ שאין בו תיקון פטור [וצ"ע לדבריו מדוע לא הביאו מכל המקלקלים שפטורים, אלא דוקא מענין קורע ע"מ לתפור ומוחק ע"מ לכתוב].

והנה הביאו התוס' (ק"ו א') מדין סכין של ע"ז שמוחר לשחוט בה מפני שנחשבת שחיטתו קלקול בבהמה, וכ' שזהו דוקא בע"ז דכתיב ולא ידבק בידך וכו', ואינו נחשב נהנה מפני שקלקולו יותר מתיקונו, והיינו שבשבת מ"מ מתחייב כיון שמ"מ תיקון הוא אפי"ם שהוא פחות מהקלקול. ולכא"ו כוונתם שבע"ז שהאיסור הוא במה שנוסף לו ממנה, הרי שכשהקלקול יותר מהתיקון מותר, משא"כ בשבת בעצם הדבר שיש לו תועלת מן המלאכה חייב אע"פ שהוא מקלקל, והרי שאע"פ שכלפי חשיבות השחיטה מבואר שהקלקול יתר מהתיקון ונחשב למקלקל, שמ"מ נקבע שם המלאכה וחשיבותה בעצם הדבר שהוא צריך ורוצה בה [ויעו"ע בתורי"ד שכ' בזה שהוא מפני שהוא מכוין להנאות]. ולפי"ז הרי שבכל מקלקל היינו כשאנו רוצה וצריך למלאכה, וא"כ לכא"ו אף בלא הפטור של מקלקל יש לפטור מדין מתעסק וכדו', ובע"כ שאע"פ שרוצה במלאכה שזהו תיקונו, שמ"מ כשהוא לצורך קלקול פטור, והיינו שפטור בפ"ע הוא כשרצונו בצורך קלקול, וא"כ לכא"ו אין ללמוד מדין זה לאופן שאין בו צורך ותיקון כלל לפטור, שהרי באופן זה אינו מקלקל ומה"ת לפטור, וממילא שאין להוכיח מדין קורע ע"מ לתפור שהוא כדי שלא יהא נחשב מקלקל לקוצר שדוקא בצריך לעצים חייב, וכקושיית הגרע"א.

ובהגות הגראמ"ה הביא ע"ד התוס' שכוונתם להוכיח מדין קורע ע"מ לתפור שצריך לכוין שהוא ע"מ לתפור, והיינו שעצם התיקון נעשה בכ"ע שיכול לתפור ע"י הקריעה, ומ"מ הצריכו שיכוין לצורך זה, ומכאן העמידו התוס' שאף בזומר אם אינו מכוין לצורך לעצים פטור. והרי שהעמיד בזה שאין לחייב במלאכה כשאנו נחשבת תיקון, ולכך פטור כשא"צ לעצים. וי"ל שזוהי כוונתם במש"כ שאין דרך דישה בכך, והיינו שדרך המלאכה היא כשהיא לתיקון, ובהו הוכיחו מדין קורע ע"מ לתפור שנקטו בזה שהוא דוקא כשכוונתו לתיקון זה. ולפי"ז י"ל שבאמת דין בפ"ע הוא להצריך תיקון, שהרי מפטור מקלקל א"א ללמוד שהוא באופן שנחשב לתיקון, אלא שהוכיחו לזה מאופנים אחרים שכשאנו צריך לתיקון שבמלאכה פטור ואין לה חשיבות.

ובדעת הגרע"א שנקט שאין מוכח לדין זה מקורע ע"מ לתפור, אפשר שסבר שבאמת א"צ הקורע לכוין לצורך התיקון, אמנם יעוין בהגהותיו על הרמב"ם (במהדו"ה פרנקל) בענין כפילות ד' הרמב"ם בקורע שהוא כדי לתפור וע"מ לתפור, ופי' שהיינו בשיעור התפירה ולצורך תפירה, ולכא"ו שיעור תפירה שייך רק בהיכ"ת שמועיל לתפירה, ואם דין ע"מ לתפור אינו שצריך לכוין לזה, היה צריך להעמידו קודם הדין דשיעור תפירה, ובע"כ שע"מ לתפור היינו שיהא כוונתו לזה, ולכך הרי שאפשר להעמידו לאחר הדין דשיעור התפירה שצריך גם

הוא אם יש בו קדושת ס"ת, צ"ל שמדובר להשלים לפ"ה אותיות, ומדובר שאין זה שקר, דכתב ויקרא לו לכן גלעד בלשון ארמית, ואפי"ה אי"ז משלים לפ"ה אותיות כיון שאין זה אותיות התורה. שו"ר שבספר שיר חדש להג"ר יהושע אבא שאול שליט"א מסכת מגילה ס" כ"א כתב דעצם קושיא הג"ל הקשה הג"ר יהושע ליב דיסקין זצ"ל, ואכן ראיתי בחי' ר' יהושע לייב דיסקין על התורה החדש מכת"י שהעורכים ציינו בפרשת ויצא לעיני באהלים עמ"ס מגילה ששם הק"ר יהושע לייב, וז"ל: מקרא שכ' תרגום, בתורה, צל"ע מאי קשה להש"ס (הגמ' במגילה שואלת על הא דספרים נכתבים בכל לשון, מהא דתרגום שכל מקרא אינו מטמא את הידים, כלומר שהספר פסול, והרי נכתבים בכל לשון), כיון דהוא שם עצם פרטי, א"כ שונה ממש הענין דיעקב קרא באמת גלעד, דו"ק, עכ"ל.

יוסף חיים הלוי בירנבוים - קריית ספר

בישול במים שמעמיד בכלים מפני השריפה

הנה מבואר שמותר להפסיק את האש בכלים מלאים מים, ופי' המ"ב שהיינו מפני שאין המים בעין, אבל כשהם בעין הרי הוא מקרב את הכיבוי ואסור, ופי' בשע"ה צ"ע שהיינו מדרבנן, וראיתי שדנו בזה שלכא"ו הלא מ"מ מבשל הוא בזה את המים, ויהא בכלל מלאכת מבשל מדאורייתא, ומדוע אסור רק מדרבנן, אלא שמבואר בזה שכיון שאינו צריך את הבישול כיון שא"צ שהיה המים ראויים ע"ז, לכן אינו נחשב למבשל, אך יש תללות את הדין בזה בכל גדר חיובי המלאכות אם צריך שיהא לו צורך בתיקון שבהם, וכן יהא תלוי בגדר התיקון שבמבשל, וע"כ יש להעמיד בזה את הדברים שנלעג"ד בזה.

אם צריך תיקון במלאכת שבת

הנה בכל מלאכות שבת אמרו (ק"ה ב') "כל המקלקלין פטורין", ומפשוטו הסוגיא בחגיגה (י' א') הוא מדין "מלאכת מחשבת", והיינו שלמדו מן המשכן לפטור במלאכות שבת כשאין להן חשיבות, ובמקלקל אין חשיבות למלאכה. ויש לדון בזה האם הוא דין לפטור דוקא במקלקל, או שאפי' כשאנו מקלקל אינו מתחייב כשאין בו תיקון, והיינו באופן שאין במלאכה קלקול, אבל גם אין בה תיקון האם נחשב בחשיבות המלאכה או לא. עוד נ"מ לכא"ו יש בזה באופן שיהא במלאכה גם תיקון וגם קלקול, שאם צריך תיקון כדי להתחייב הרי יש כאן תיקון וחייב, ואם הוא דין שהקלקול פטור הרי יש כאן קלקול ויפטר. ובענין זה אמרו במתני' (שם) שהמקלקל ע"מ לתקן חייב ומשמע שכיון שיש בו תיקון אפשר לחייב בו, אמנם י"ל שכשכלל הקלקול הוא ע"מ לתקן, אף הקלקול בעצמו נחשב לתיקון שזהו עיקר תכליתו, אבל כשיש קלקול בסתמא אפשר שיפטר בעצם הדבר שהוא מקלקל, והרי שזה פטור מפני שהוא מקלקל, ובאופן שאין קלקול יש לחייבו אף כשאין בו תיקון.

ומצינו בגמ' (ע"ה) גבי שוחט שחייב לשיטת רב משום צובע, מפני שהדם צובע את הבשר, וביאר שכדי שדרי בתראי לא ילעגו לדין זה שניחא ליה בצביעה זו כיון שמועלת לו למכירת הבשר, והרי מבואר שבלא שצריך לצביעה אינו מתחייב אע"פ שאין בזה קלקול כלל, וכן הראוני בד' הריטב"א לקמ' (ק"ו) שהביא מסוגיא זו שאין צובע מתחייב אלא כשניחא ליה בצביעה, אמנם אם הוא דין בכל המלאכות לכא"ו לא היה צריך להעמידו מענין צובע, ואפשר שכיון שבענין זה מצינו את הגמ', וכלפי זה דן שם, ציין בענין זה אע"פ שבכל מלאכה כן הוא. [ובעוזה"ת יתבאר עוד צד בזה בענין מלאכות באוכלין, ואכ"מ]. עוד נ"מ נראה בזה לגבי חופר גומא שחייב בבית משום בונה, ובשדה משום חורש, ובפשוטו אינו נחשב חורש בבית, ואפשר שהיינו מפני שתיקון החרישה הוא במה שמעמיד את הקרקע לזריעה, ובבית שא"צ לזה הרי שאין תיקון למלאכתו ופטור, אמנם בפירוש"י נקט שבבית לא חזיא לזריעה, וא"כ י"ל שבענין זה לא נעשה הקרקע ראוי לזריעה ואין כאן חרישה, אבל באופן שיש חרישה אף אם א"צ לה אפשר מענין חייב, וא"צ שיהא תיקון במלאכה. וכן בענין חיוב בונה בשדה שאין מתחייב, י"ל כענין פירוש"י (פ"א ב') שנחשב בונה במה שעושה ריצפה, והרי שבשדה אינה ריצפה ואין שייך לחייבו בזה.

[עוד ראיתי בתוס' רי"ד (ק"ו א') לגבי חיוב חובל כשצריך לכלבו שנחשב תיקון, שהביא להק' מדין חופר גומא לעפרה שהעמידו בגמ' שפטור אף לר"י מפני שנחשב קלקול, אע"פ שצריך לעפרה, ומדוע בצריך לכלבו נחשב תיקון וחייב. ופי' שחובל ומבעיר שהם מלאכה בפ"ע די בתיקון שצריך

דצריך להציל המת שלא ישרף הוא משום כבוד הבריות, ולהציל הס"ת הוא משום כבוד התורה, והא תמיד כבוד התורה עדיף, אמנם נזיר או כה"ג מותר להטמאות למת מצוה, ולא מצינו דמותר לכה"ג להטמאות להציל ס"ת מלהשרף, אמנם באמת טעמא בעי למה מת מצוה דאינו אלא כבוד הבריות חמיר מכבוד התורה, עכ"ד.

וראיתי בהגהות מבעל ש"ת אפרקטא דעניא והג"ר דוד שפרבר זצ"ל בהגהותיו על הס"ה, שכ' מפני שהגוף נרתיק לנשמה, כן כתב המפרש דפוס פפד"מ שנת תפ"ד, עכ"ל. וצ"ב עדיין מה בכך שהגוף נרתיק לנשמה, וברמב"ן בתורת האדם מבואר דהנשמה באותיות והגוף כגויל, ולכן מי שקאי ביציאת נשמה קורע, אך עדיין הגוף כגויל בלי אותיות ולמה קודם.

ובספר חידושי בתרא על המ"ב כתב דיש שפירש דרואים מכאן חשיבות של בין אדם לחבירו, וכתב על זה החידושי בתרא, אין זה מטעם בין אדם לחבירו אלא בין אדם למקום, כדכתיב כי קללת אלקים תלוי, דהוי בזיון המת כבזיון אלקים, כמשל שהביא רש"י שם בחומש בשני תאומים שא' מלך וא' ליסטים, וכשתולין הלסטים על העץ טועים לחשוב שהמלך תלוי, עכ"ל. וכן ביאר לי בלח"ט מורינו הגרמ"מ קארפ שליט"א אלא שלכא"ו יל"ד דהרי בגוי ודאי שלא שייך דין זה דנימא שמצילין גופו לפני ספרים, ובהאי דינא דלא תלין נבלתו כי קללת אלקים תלוי, רש"י פירש המשל הג"ל וכתב בדבריו שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל הם בניו וכו', ובשפ"ח אכן כתב דכוונת רש"י ובפרט ישראל שגם בניו הם, לכך לא תלין נבלתו על העץ, דמשל לשני אחיו וכו', משמע מדבריו שגם אצל עכו"ם יש לזול, אבל פחות, ולכן בהם אין דין לא תלין נבלתו, ומובן א"כ למה בגוי לא יצילו, וגם לרמב"ן שם עה"ת שחולק על רש"י [ומבואר במנח"ח] וסובר דגם בגוי שייך לאו דלא תלין, אך אי"ז מטעם המשל שהביא רש"י, אלא מטעם שהרואה יאמר מפני מה זה תלוי, מפני שבידך את ה' או עבד ע"ג פלונית בכך וכך עבודה, וכך את ומופת ראה, והסיפור בה ובעבודתה יקרא קללה או שהוא לשון לזול, וא"כ מובן שלכו"ע בגוי לא אמר"י דבר זה שיצילוהו לפני ספרים.

ובספר הזכרון זכר אבות מבואר מהג"ר יצחק שאול קוסובסקי שחור זצ"ל בדברים שאמר בחינוך בית מועד לכל חי, וז"ל: והלא פלא הוא לכאורה, וכי איזו קדושה יש בגופו של אדם מת שאנו דוחים מפניה את קדושת הס"ת שנכתבה בקדושה ובטהרה לשם נותן התורה ית"ש, אלא שזה הדבר אשר דברנו לאמר כי הצלת הגוף מהדליקה למען השיבו אל עפרו היא בשביל הנשמה שהיא זיק חיים ממקור חיי הנצח של קדוש עולמי, וקדושת נשמת ישראל עולה היא על קדושת הס"ת שנכתבה בידי אדם, למען מנוחת הנפש התלויה בקבורת הגוף אנו מקדימים את המת להצילו מהדליקה בשעה שהוא וס"ת נמצאים יחד בסכנת שריפה.

תרגום שכתבו מקרא היאך

בדין דמצילין ס"ת שיש בו פ"ה אותיות, מבואר בגמ' ובשו"ע סי' של"ד ס"ד דגם תרגום שכתבו מקרא מצילין, וביארה הגמ' שהכונה ליגור שהדותא, ופירוש"י במגילה ח'. שבמקום לכתוב ויקרא לו לכן יגר שהדותא, כתב ויקרא לו לכן גלעד.

ראיתי בהערות למרן הגריש"א זצ"ל שבת קט"ו: שכ': הקשה חתני הגאון הגר"ח שליט"א קושיא שאין עליה תשובה, איך שייך לכתוב יגר שהדותא בלשון הקודש, והרי שקר הוא לכתוב שלבן קרא לו גלעד, וצ"ע.

הגרמ"ק שליט"א הקשה כן בפירושו על מסכת ס"ת פ"א דין י"א, וכ' שם לתרץ דצ"ל שהכונה שכתב ויקרא לו לכן גלעד בלשון ארמית, וכן ויקרא לו יעקב יגר שהדותא בלשון הקדש, והביא שם הגרמ"ק שליט"א דהגאון חיד"א ז"ל בספרו כסא רחמים על מסכת סופרים כתב לבאר במסכת סופרים פ"א דנחלקו שם ב' דעות במסכת סופרים בזה, דלפי השיטה השניה שם דוקא ביגר שהדותא וגלעד אל יקרא בו משום שהוא שקר, אבל שאר תרגום ששינה כגון יפת אלקים ליפת שאמרו בב"ב שהוא תרגום, וכתב ירחב אלקים ליפת כשר, וביאר הגרמ"ק על פי זה ד"ל הדדיעה הראשונה במסכת סופרים שסוברת דאסור תמיד לכתוב מקרא תרגום, ולא דוקא כשיש שקר, ס"ל כשי' שאם חסר אפי' אות א' בס"ת פסול, וא"כ נחשב שחסר תיבות אלו, והדיעה שמתירה ורק משם שקר אסור, סוברת שאם חסר כמה תיבות כשר [כתוס' מגילה ט'. ד"ה בשלמא], וכל זה רק לענין אם מותר לקרות בו או לא, אבל בסוגייתנו בשבת ובמשנה בידיים שהנדון

והרי שכדי להחשיב את השינוי שנעשה ע"י הבישול, צריך שיביא את התיקון שבו להיות ראוי לאכילה וכדו', וא"כ בשמן שנחלקו אם נחשב בו שינוי ע"י הפשירו או רק כשהיס"ב, תלוי הדבר ג"כ בתיקון שנעשה בו, וי"ל שהיינו מפני שבעיקר תשמישו אין חילוק כ"כ בין חי למבושל שאין מבורר בו התיקון והתועלת שנעשית בו, והרי שבאמת בכל דבר שמתבשל נעשה בו שינוי מתחילת הבישול, אלא שנחלקו מהי חשיבותו לקרותו תיקון, אם נעשית התועלת שבו ע"י הבישול כשמפשירו או רק כשהיס"ב [ואפשר שענין התועלת שבו היא רק לענין רחיצה, ולכן אינה מוחלטת להחשיבה כמו בכל בישול], וממילא שאף אם הצד שהביאו שאין בו משום בישול הוא מפני שאינו משתנה, היינו מפני שאין תועלת במה שמשתנה, ומכאן הביא הה"מ לדין הרמב"ם שדבר שא"צ בישול כלל לכו"ע פטור, והיינו מפני שאין תועלת בבישולו, שהרי אף למ"ד שבשמן חייב היינו מפני שיש תועלת בבישולו, אבל בדבר שאין בו תועלת לא יהא נחשב שנשתנה ופטור.

ומכיון שכל הפטור בדבר שא"צ בישול הוא בזה שאין תועלת בבישולו, ולכן אין חשיבות למה שנשתנה בו, הרי י"ל שלכך נקט הרמב"ם לפטור דוקא במה שא"צ בישול "כלל", והיינו שיש תועלת בבישולו, אבל בדבר שיש תועלת קצת בבישולו די בזה להחשיבו שנשתנה ומתחייב ע"י [ואפשר שהיינו דוקא לפי ההלכה ששמן יש בו משום בישול, אבל למ"ד שאין בו משום בישול היינו מפני שיש רק קצת תועלת בבישולו ואין מתחייב ע"י], ולפי"ז בתפוחים שראויין לאוכלן חיים, הלא יש תועלת בבישולם כשהוא רוצה לאוכלם באופן זה, ולכן נחשב השינוי שבהם לקרותו תיקון, ואף להרמב"ם יתחייב כמשי"כ הראשונים. ולאידך גיסא י"ל לענין דבר לח שנצטנן שמהיבא הבי"ש אינו מתחייב על בישולו כשהוא מצטמק ורע לו, שאע"פ שמוסיף ומשתנה לאחר שנצטנן כיון שאין בו תועלת, הרי שאין חשיבות לתיקון שבו ולכן אינו נחשב לבישול [ואפשר בזה עוד שאף באופן שהתבשל עצמו משתבח אין נחשב בו תיקון אם הוא רע לו, וכגון שיש לו אורחים, שאע"פ שבכל בישול כיון שמתבחה יש לחייבו כיון שזהו תיקונו, מ"מ בדבר שכבר נתבשל אפשר שכל התיקון שבו הוא מפני שהאדם צריך שיתבשל, אבל כשאינו רוצה בו אינו תיקון ופטור, וצ"ע].

והנה בעיקר השינוי שנעשה ע"י הבישול, לכאוי הוא נעשה בזמן שהתחיל בבישול ועד שנתבשל כל צרכו, אך החיוב נקבע כשמתבשל כמאב"ד, ופירש"י "בן דרוסאי לסטים היה ומבשל בישולו שלישי" [וברמב"ם פי' חצי בישול], ומשמע שכיון שכן דרוסאי היה אוכל בענין זה נחשב ראוי לאכילה בבישול זה [היינו מפני שלאותו אדם הוא ראוי, או שמה מוכח שגם לכל אדם הוא קצת ראוי] ולכן מתחייב, והרי שאע"פ שענין הבישול הוא במה שמשתנה המאכל מחמתו, מ"מ אף קודם שנשתנה מתחייב כיון שראוי בזה לאכילה, ובפשטות י"ל שהיינו מפני שיעקר שם המלאכות הוא בתיקון שנעשה על ידם [יעויין משנת"ל בזה בענין תיקון במלאכה שבת], ומכיון שבבישול עיקר התיקון הוא במה שנעשה ראוי לאכילה, לכך נקבע החיוב ע"פ זה. אך לפ"ז לכאוי לא יהא גדר החיוב מענין השינוי שנעשה בו, שהרי מ"מ לא נגמר השינוי עד שנתבשל כ"כ, אמנם הנראה בזה שאף השינוי שנעשה ע"י הבישול נחשב ע"י שהוא ראוי לאכילה מחמתו, והביאור לזה הוא מפני שבאמת מתחילת הבישול הרי בכל שלב כבר נשתנה מכמות שהיה, ומ"מ כיון שאין נעשה ע"י שום תיקון עד שיהא כמאב"ד, אין חשיבות למה שנשתנה ונחשב כמות שהיה, רק כשע"י השינוי נעשה ראוי לאכילה, הרי שבה הוא מתקנו נחשב לשינוי כדי לחייבו, ולכן נקבע שם הבישול כמאב"ד שבוה נחשב ראוי לאכילה ויש בו תיקון, ומשום כך נחשב שנשתנה בבישולו.

בדין הצד למקום שאינו מחוסר צידה

הנה בפשטות ענין המלאכה בצידה הוא במה שהביא את הבע"ח שהיה ברשות עצמו להיות ברשותו, ובמתני' הביאו שלא בכל ענין שמביאו לרשותו חייב, והעמידו בזה את כלל הדבר "כל מחוסר צידה פטור, ושינוי מחוסר צידה חייב", והיינו שרק אם הביאו למקום שא"צ עוד לצודו שם, נחשב שהביאו לרשותו לגמרי להתחייב, אבל אם אף במקום זה צריך הוא לצודו הרי שלא נגמרה צידתו ופטור. ולכאוי באינו מחוסר צידה שמתחייב עליו, סברא פשוטה היא שהרי זוהי צידתו, ומה

שייך צידה גדולה מזו, וא"כ י"ל שיעקר החידוש שהעמידו בזה הוא לענין הפטור במחוסר צידה, והיינו לומר שאע"פ שכבר אינו ברשות עצמו לגמרי, ובא קצת לרשותו, אינו מתחייב עד שיהא לגמרי ברשותו. אמנם בפרטי הדין במתני' מצינו שהעמידו את עיקר הדבר לענין החיוב "הצד ציפור למגדל וכו' חייב", והיינו שדוקא כשהביאו למגדל חייב, ולאפוקי מאופן שמביא לבית וכדו' שפטור כיון שעדיין הוא מחוסר צידה בו, ולכאוי אם עיקר החידוש הוא באופנים שנפטר בהם, היה צריך להביא את עיקר החידוש בזה ולא באופן שמתחייב. [ואפשר שבאו לאפוקי כל אופן שהוא יותר ממגדל, ואינו אופן מסיים בדוקא, ולכן נקטו להעמיד שרק במגדל חייב, וצ"ע].

ובמתני' הביאו עוד "צבי לבית חייב דברי ר' יהודה, וחכ"א וכו' לגינה לחצר ולביבירין", והיינו שנחלקו אם מתחייב בצבי דוקא כשהביאו לבית או אף בגינה וכו' חייב, וביארו בגמ' שאין מתחייב לרבנן אלא בביביר קטן שאינו מחוסר צידה בו, אבל בגדול מתחייב, והרי א"כ שר"י שהעמיד את החיוב רק בבית, שאף בביביר קטן פטור, ואע"פ שאינו מחוסר צידה בו, ולא מצינו בסוגיא שביארו את סברתו, וצ"ע שהרי באופן זה לכאוי נגמרה צידתו ומדוע יפטר, ומבואר שסבר שאף במקום שאינו מחוסר צידה אין הכרח להחשיב שנגמרה צידתו, ולכן רק בבית מתחייב, אך י"ל במה יהא נחשב כשהוא צדו לבית לצידה יותר מהאופן שהביאו לביביר קטן. והנראה מזה שאף בביביר קטן אין הצבי תחתיו ממש, וצריך הוא עדיין לתופשו, מפני שבגמ' הביאו לפרש שנחשב ביביר קטן כשמשיגו בשחיה אחת, וי"ל שבאמת צריך הוא שם לרדוף אחריו, אלא שיכול הוא לתופשו בקל, ולכן סבר ר"י שאע"פ שתופשו בקל אינו נחשב שנגמרה צידתו, כיון שמ"מ צריך לרדוף אחריו, ולכן דוקא בבית מתחייב, ש"מ"ל שם לרודפו כלל, משא"כ בביביר קטן שעדיין לא נגמרה צידתו, וממילא שלכך גם הוצרכו במתני' להעמיד את עיקר החידוש בזה שמתחייב במקום שאינו מחוסר צידה, שהרי מ"מ צריך שם לרדפו, וכמבואר.

ובגמ' מצינו עוד שהצד ארי ולא הכניסו לגורזקי שלו פטור, ופירש"י "אפילו תופסו בידו אין זו צידתו שכשכועס משחית והולך", והיינו שאף כשהוא בידו לא נחשב בזה שהביאו לרשותו, מפני שאינו יכול בזה להעמידו ברשותו, שהרי כשרוצה בורח ממנו, ולכאוי בסברא זו הרי שלא התחילה צידתו כלל, מאחר שאינו מעמידו בזה ברשותו. אכן יעויין ברמב"ם שהביא לדין זה מענין הדין במחוסר צידה, שפטור מפני שצריך לרדוף אחריו שם, ובמחוסר צידה הרי עיקר הדין הוא שאע"פ שאין הצבי ברשות עצמו פטור עד שיבואו לידו ממש וכמבואר, וא"כ מה שייך הדין בארי שנפטר מפני שלא בא לידו כלל, והנראה מזה שסבר הרמב"ם שבאמת נחשב הארי בזה שאינו ברשות עצמו כמו במחוסר צידה, ובזה הביא ש"מ"מ פטור כמו שמצינו במחוסר צידה שאינו מתחייב עד שיבא לידו ממש, וצ"ב בגדר הדבר.

והנה מצינו בגמ' שהצד נחש לרפואה חייב, אבל אם הוא כדי שלא ישכנו נחשב משאצ"ל ופטור, והרי שאע"פ שצריך לענין מעשה הצידה שלא יהא הנחש ברשות עצמו, נחשב שא"צ את עיקר ענינה, ורק בזה שמעמידו להשתמש בו לרפואה נחשב צרכו בזה לענין הצידה, ומבואר שענין המלאכה בצידה הוא להעמיד את הבע"ח ברשותו להשתמש בו, ולפי"ז י"ל שלכך במחוסר צידה אע"פ שעומד קצת ברשותו פטור, שהרי מ"מ אינו עומד בזה להשתמש בו, ואפשר שמענין זה העמיד הרמב"ם את הפטור בצד את הארי כל שלא הביאו לגורזקי שלו, שבאמת אע"פ שיכול לברוח אפשר שכבר נחשב כשהוא תופסו שהביאו לרשותו והיה מקום לחייב בו, ובזה הביא הרמב"ם לדין מחוסר צידה שאינו מתחייב עד שמעמידו להשתמש בו, ולכן בארי אע"פ שעכשיו הוא בידו, כל זמן שלא הכניסו לגורזקי שלו פטור, שא"א להשתמש בו כן.

ומענין זה י"ל ג"כ לענין האופן שאינו מחוסר צידה שנתבאר שאין מוכרח הדבר שיתחייב כיון שצריך לרדוף אחריו, שכיון שכדי להשתמש בו עדיין אינו בידו ממש, היה מקום להחשיבו שלא נגמרה צידתו, ובזה העמידו במתני' ש"מ"מ כיון שיכול להשיגו בקל נחשב כבר שיכול להשתמש בו חייב לרבנן, ולר"י י"ל שרק בבית שא"צ לרדוף אחריו כלל נחשב כבר שעומד להשתמש בו, משא"כ בביביר שאף כשאינו מחוסר צידה פטור, ודו"ק.

[עוד פרט נראה להוסיף בזה מסוגית הגמ', שמצינו בצד צבי זקן וחולה שפטור, אבל סומא וישן חייב,

שהביאו בזה "מאי שנא הני ומאי שנא הני, הני עבידי לרבווי והני לא עבידי לרבווי", ופירש"י ססומא וישן נשמטים כשמרגישים שנוגעים בהם, משא"כ זקן וחולה, ובר"ח פי' שהיינו מפני שצריך לארוב להם, ולכאוי מסברת קושיית הגמ' שנקטו לדמותם, משמע שאופן הצידה שבסומא וישן היא בקל כמו זקן וחולה, ודוחק לומר שבמסקנא דחו שצריך צידה גמורה, אלא שאע"פ שהיא בקל מ"מ כיון שנשמטים וצריך לארוב להם חייב, והנראה בביאור הדבר שבאמת הוא נזהר מליגע בהם שלא ישמטו, וזהו מה שאורב להם כפי"ה ר"ח, ולכן באמת נעשית הצידה בקל, והוא כצורת הצידה שבזקן וחולה וכסברת קושיית הגמ', אלא שהעמידו שעצם הדבר שצריך הוא לזוהר בדבר ולארוב להם זהו ענין הצידה שבהם, והיינו שאף בדבר שעושהו בקל, כיון שצריך הוא בו לתחבולות וכדו' זהו עצמו חלק מענין הצידה להתחייב עליו. וי"ל שזהו ג"כ בכלל ענין הסברא שנתבאר באופן שאינו מחוסר צידה שלא נגמרה צידתו, והיינו שאע"פ שהוא תופשו שם בקל, כיון שמ"מ צריך לרדוף שם אחריו היה מקום להחשיבו שלא נגמרה הצידה, ובזה נתיחד ש"מ"מ כיון שכבר הוא תחת ידו ואינו יכול לישטם ממנו מתחייב, שכבר נחשב בזה שהוא בידו, וק"ל].

עוד מצינו בגמ' בצד ציפור לביביר מקורה, שהעמידו בגמ' שמתחייב במיני עופות שאינם נשמטים שם, והביאו בגמ' שכמו שמבואר בזה חילוק בין ביביר מקורה לשאינו מקורה, כך יהא חילוק לרבנן בין ביביר קטן לביביר גדול, ופירש"י שמפני שמצינו לרבנן את חילוק הדין דמקורה לכך עומד לשיטתם החילוק שבין ביביר קטן לגדול, ומשמע שהעמיד את הדין שבביביר מקורה דוקא לרבנן, אבל לר"י אף כשהוא מקורה פטור כמו שמצינו בביביר קטן, ולהמבואר י"ל שאף עופות שאינם נשמטים שם, מי"מ צריך לרודפו, ובענין זה נחשב שלא נגמרה בהם הצידה. אמנם במהלך הסוגיא לא מצינו שהעמידו את הדין בזה דוקא לרבנן, ומשמע שלכו"ע יתחייב, והרי שר"י צ"ל שכשאינם נשמטים א"צ לרדוף אחריהם כלל, והרי הם כמו שעומדים בידו ממש וכמו בצבי לבית, וכן ברש"י לביצה באותה סוגיא לא הביא שהפטור בזה הוא דוקא לרבנן, ואפשר שאף כאן אין כוונתו לזה, אלא שכיון שבאו להעמיד את החילוק בין ביביר קטן לגדול שהוא דוקא לרבנן, לכך הביא גם את ענין החילוק שבביביר מקורה לרבנן אע"פ שהוא אמת לכו"ע, אבל ראיתי שאף הבי"ח העמיד את הדין בזה דוקא לרבנן ולא לר"י, אך לא הביא בזה מפירש"י, וצ"ע.

והנה בגמ' הביאו שם עוד שכל הדין לחייב בזה הוא בסתם עופות, אבל בציפור דרוור רק כשצדו למגדל חייב, ופירש"י שהיינו מפני שציפור דרוור נשמטת מזוית לזוית, ומשמע ששאר עופות אינם נשמטים כלל, וא"כ א"צ לרדוף אחריהם לתופסם, ואין שייך לפרש שר"י יפטר בהם מטעם זה [אכן בסוגיא דביצה פירש"י שציפור דרוור "יודעת" לישטם, וא"כ אפשר ששאר עופות שמתחייב היינו אפי"ו אם נשמטים כיון שאינם יודעים לישטם]. אלא שיעו"ע בענין הצד ציפור לבית ולביביר, שנתבאר בעיקר הפטור שבציפור דרוור הוא מפני שיוצא דרך חלונות, ומה שבשאר עופות פטור הוא מפני שכשאינם נשמטים מזוית לזוית אינם מכירים בחלונות לצאת מהם, וי"ל שאע"פ שע"י שמביא לבית הם ניצודים אין נגמרת צידתן בזה לגמרי, שהרי באמת יכולים לצאת משם, ואפשר שטעם זה יפטר ר"י ויאמר שאין צידה נחשבת אלא במקום שאין לבע"ח מהיכן לצאת כלל, ומכאן נלמד שאף במה שפטור כשצד צבי לגינה ולחצר ולביביר, הוא בענין שיש לו מהיכן לצאת ואינו יוצא, ומטעם זה העמיד את החיוב אף כשאינו מחוסר צידה, רק בבית שאין לו מהיכן לצאת כלל, ובענין זה ראיתי בב"ח שהביא בתוך דבריו לפרש את סברת ר"י, אך בענין צד ציפור ביאר באופן אחר.

בענין הצד ציפור לבית ולביביר

במתני' אמרו (ק"ו א') "הצד ציפור למגדל וכו' חייב", והיינו שדוקא כשהביאה למגדל נחשב לה צידה, והק' בגמ' ממתני' דביצה שמבואר לענין עופות הנמצאים בביביר שנחשב שניצודו כבר, ותי' שמתני' בציפור דרוור שדרה בבית כשבדה, ולכן אין דין צידתה נחשב אלא במגדל, ופירש"י שהיינו מפני שנשמטת מזוית לזוית. ולכאוי היינו שלכך לא נגמרה צידתה שעדיין צריך לרודפה שם, וא"כ בשאר עופות צ"ל שכשכניסין לשם שוב אינן נשמטות ובה נגמרה צידתן. אמנם במתני' פירש"י

שכשצד ציפור לבית "אינו ניצוד בכך שיוצא דרך חלונות", ומשמע שכוונתו שלא הועיל כלום בצידתו, מפני שיכולה לברוח, ולפ"ז כשלא היו שם חלונות לכאוי יתחייב, וצ"ע שהרי אף באופן זה יש לפטור מפני שנשמטת מזוית לזוית וכמו שהביא בגמ', וא"כ מדוע הוצרך לפרש שפטורו הוא דוקא בענין שיכולה לברוח דרך חלונות. ועו"ע בד' הב"ח שהביא בזה לתלות את ב' הטעמים במחלוקת ר"י ורבנן, וצ"ע.

ולכאוי מהסברא שיוצא דרך חלונות יש לפטור אף בשאר עופות, וא"כ בגמ' שהעמידו לחייב בהם, צ"ל שהיינו במקום שאין בו חלונות וכדו', אבל כשיש חלונות יפטר, אך לכאוי א"כ היה צריך להעמיד בגמ' חילוק זה, ומסתימות הדברים משמע שכל הביברים שוים בדין זה, ויותר נראה שאף במקום שיש בו חלונות אין הכרח שהעופות יכירו בהם לצאת משם, ולכן אפשר להחשיב בהם את הצידה, ורק שבציפור דרוור שנשמטת פטור כיון שצריך לרודפה שם, וא"כ מדין הגמ' שבשאר עופות חייב, מוכח שאין לפטור מהסברא שיוצא דרך חלונות, וצ"ע מדוע במתני' פירש"י לפטור זה שאינו מתיישב עם הסוגיא [אמנם יש מקום להעמיד שבה"א סברו שנפטר מפני שיוצא דרך חלונות, ולכן העמידו לפטור בכל העופות, וזהו גופא חידוש הגמ' במסקנא שאינו נפטר מטעם זה, ולכן חלוק הדין בין ציפור דרוור לשאר עופות, וכיון שדרכו של רש"י לפרש במתני' כפי הה"א שבגמ', נקט את טעם הדין מפני שיוצא דרך חלונות. אך צ"ע מי הכריחו לפרש כן, ובפשטות כמו שבמסקנא לא נפטר מטעם זה, כך הוא בה"א, ורק שלא נחתו לחילוק שבין מיני העופות].

והנראה בזה להעמיד גדר אחר במה שפירש"י לענין ציפור דרוור שנשמטת מזוית לזוית, ש"ל שבאמת עיקר הפטור הוא כמו שפי' במתני' שיוצא דרך חלונות, ואף בשאר עופות יש לפטור, וממה שהעמידו בהם שמתחייב מוכרח שאינם מכירים בחלונות לצאת משם וכנ"ל, אלא שבה גופא עומד חילוק הגמ' שבין ציפור דרוור לשאר עופות אם יוצאים דרך חלונות או לא, וזהו מה שהעמיד רש"י שנשמטת מזוית לזוית, והיינו שמשום כן יודעת להכיר בחלונות לצאת משם, אבל שאר עופות אינם נשמטים, ולכן אינם מכירים בחלונות לצאת. וממילא שגם בטעם הפטור שפי' במתני' שיוצאת דרך חלונות, חלוק הדין בין ציפור דרוור לשאר עופות, וכלפי זה עומד משי"כ בציפור דרוור שנפטר מפני שנשמטת מזוית לזוית, משא"כ בשאר עופות, ואף לטעם זה אם היא הבית בלי חלונות וכדו' יתחייב אף בציפור דרוור, שהרי אין לה מהיכן לצאת משם. וק"ל. [ועו"ע בענין הצד למקום שאינו מחוסר צידה, שנתבאר לפ"ז בדקדוק ל' רש"י שלר"י אף בשאר עופות פטור, והוא מפני שכיון שיש להם מקום לצאת דרך חלונות, אע"פ שאינם מכירים בו אינו נחשב שנגמרה צידתן מחמתו].

בשיטות הראשונים לענין הקשרים שנאסרו מדרבנן

בסוגיא דקושר הביאו בגמ' שלא בכל קשר הוא מתחייב, אלא יש אופנים שפטור ויש אופנים שמוותר לכתחילה, והעמידו את עיקר הדבר לענין רצועות מנעל וסנדל שמצינו סתירה בברייתא בדין הקושרן, ולכן הביאו שיש בהם כמה מיני קשרים, ובכל ברייתא הביאו את הדין בקשר אחר, וכענין זה מצינו במתני' שחיוב הקושר הוא דוקא בכגון קשרי הגמלין והספנים, ואף בזה הביאו בגמ' לחלק שהחיוב הוא רק בקשר הרצועה שקובעין בהם, ולא בחבל שקושרין בה, והביאו עוד במתני' אופנים שמוותר לכתחילה בקשרי בגדים וכדו' שעומדים להתירן ואין בהם קביעות, ובראשונים הביאו כמה צדדים בביאור חילוקי הדינים שבגמ', ויש בזה נ"מ לכל אופני הקשריה, ובעז"ה יתבאר הדברים כפי ענינם.

ובענין קשר החבל שקובעין ברצועת הגמל והספינה, אמרו בגמ' שאינו לקיימא, ולכן לא יתחייב, ופירש"י שמ"מ אסור מדרבנן מפני שפעמים מניח את הקשר לשבוע או שבועיים, והיינו שכשיש בו קביעות קצת דומה הוא לשל קיימא ואסורוהו, ורק דבר שמתירין אותו בכל זמן אינו קשר כלל, ובענין זה העמיד לפרש את חילוקי הדינים, שברצועות המנעל והסנדל שהחיוב הוא דוקא בקשר שמעמידו לעולם, והאופנים שאסרו מדרבנן הם כשקושר באופן שעומד בקביעות קצת, וכשאין קביעות כלל מותר, והרי שנקט שכל ענין הקשר הוא בקביעותו להיות לקיימא, ובה נקבעו חילוקי הדינים שבמלאכה. ועו"ע משנת"ל בזה בענין קשר שאינו ש"ק ושאינו מעשה אומן. עוד

אסור לאספן משום עובדין דחול, משא"כ במקום אחד כיון דליכא טירחא כ"כ מותר לאספן, עיי"ש בלבוש. מבואר דטעם האיסור בזה הוא משום טירחה. עוד כתב לחלק מדיליה, דבנתפזרו הנה והנה דמי למלאכת מעמר בשדה, והוי עובדין דחול דמעמר, משא"כ פירות במקום אחד לא דמי כלל למלאכת השדה. וראיה לכך, דהאיסור בזה הוא דוקא בפירות, משא"כ בשאר דברים שרי לאספן, ואף דאיכא טירחה באסיפתן.

וכתב דלפ"ז יש ללמוד דאיכא איסור לאסוף פירות שנתפזרו הנה והנה אף בבית, דכיון שישוד האיסור משום טירחה כמ"ש הלבוש או משום דדמי למלאכת השדה, אין מקום לחלק בזה בין חצר לבית, עיי"ש.

ויש לתמוה על מש"כ דאף לפי טעמו דדמי למלאכת השדה אין לחלק בין חצר לבית, דלכאורה פשיטא שבבית לא דמי כ"כ למלאכת השדה כמו בחצר, ושפיר יש לחלק בין חצר לבית לטעם זה. שו"י ש"כ"כ בחו"ב שבת קמ"ג ע"ב, שדברי רבינו יונה לאסור בזה הוא דוקא בפירות מפורזין בחצר ולא באופן אחר, כי טעם האיסור הוא משום דדמי למלאכת השדה, עיי"ש. ומ"מ מדברי הלבוש לכאורה יש ללמוד דגם בבית יש לאסור בזה.

והנה כדברי הלבוש כתב גם בחיי אדם כלי י"ג ס"א, וז"ל: מותר לקבץ פירות שנתפזרו בבית או בחצר במקום אחד וכו', אבל אם נתפזרו אחת הנה ואחת הנה, אסור לקבצם לתוך הסל, דהוי עובדא דחול דאיכא טירחה יתירה, עכ"ל. מבואר בדבריו להדיא דאיכא עובדין דחול בזה גם בבית. אכן אנכי לברר דעת המ"ב בזה באתי, ולענ"ד נראה שהמ"ב לא אסר בבית אלא בחצר בלבד [וקצת צ"ע למה המ"ב כאן לא כתב להדיא להתיר בבית, לחלוק בזה על דברי החי"א].

והנה המחבר פסק כאן להלכה גם כדברי הרמב"ן וגם כדברי רבינו יונה, וכמ"ש בביאור הגר"א, כאן, ולכן נראה לברר שחיון שלפי הרמב"ן הני"ל כל האיסור הוא רק בחצר, ואף לפי דברי רבינו יונה יש מקום גדול להתיר בבית, דיי"ל דטעם האיסור הוא משום דדמי למלאכת השדה, וא"כ הוא דוקא בחצר ולא בבית וכנ"ל, לכן המ"ב לא רצה לאסור בבית. ועי' בשו"ת אור לציון ח"ב פמ"ג סי' ז', שכתב שבבית מותר לאסוף פירות שנתפזרו לתוך הסל, ואין בזה עובדין דחול, וכתב טעם אחר לחלק בזה בין בית לחצר, והיינו משום דהבית מצרפם כאילו הם במקום אחד כדאשכחן בעוד מקומות, עיי"ש.

והנה לעיל סי' ש"ט ס"ג בענין כלכלה מלאה פירות ואבן בתוכה, כתב המחבר דאם הם פירות שאינם נפסדים, ינערם וינער גם האבן עמהם ולא יטלנה עמהם. וכתב ע"ז במ"ב ס"ק י"א, וז"ל: אך יזהר שלא יתפזרו אחת הנה ואחת הנה, דאל"ה אסור ללקט אותם ולהניחם אח"כ בתוך הכלכלה משום עובדא דחול, וכמבואר לקמן בסוף סי' של"ה [תו"ש (סק"ח)], עכ"ל. ולכאורה מסתימת דבריו בזה משמע דהאיסור בזה הוא גם בבית, דלא חילק בזה. אכן י"ל דכיון שכתב "כמבואר לקמן בסוס"י של"ה", א"כ מונח בדבריו דהוא דוקא בחצר, שהרי בזה מייירי כאן, וכלשון המחבר מדברי הגמ' בזה וכנ"ל, ואה"נ בבית איצ' להיזהר בזה.

והנה דברי המ"ב בזה הוא מהתוספת שבת, וז"ל: ינערם וינער גם האבן - ולפמ"ש סוס"י של"ה צ"ל דמייירי כאן שמנער אותם למקום אחד באופן שלא יתפזרו אחת הנה ואחת הנה, דאל"כ היה אסור ללקט אותם אח"כ ולהניחם לתוך הסל משום עובדא דחול. וכ"כ הר"ן בשם מורו ורבו רבינו יונה ז"ל, עכ"ל. מלשון התו"ש בזה נראה דפירות שנתפזרו הנה והנה אסור לאספן בכל מקום כדעת הלבוש והחי"א, דאם האיסור היה רק בחצר לא היה לו לכתוב דלפי מש"כ בסוס"י של"ה מוכרחים לומר דמייירי שמנער הפירות במקום אחד דאל"כ אסור לאספן, דהרי בבית שרי לאסוף פירות שנתפזרו הנה והנה, רק היה לו לכתוב דבבית יש להיזהר בזה עפ"י מש"כ בס"י של"ה ותו לא, אלא על כרחך ס"ל דאסור לאספן גם בבית.

ומ"מ אין להסיק ממה שהמ"ב הביא דברי התו"ש בזה, דס"ל כוותיה שגם בבית אסור, דהמ"ב שינה מלשון התו"ש בזה, ולא כתב דמוכרחים לומר דמייירי שמנער הפירות למקום אחד, אלא כתב דיוזהר שלא יתפזרו הנה והנה דבכה"ג אסור לאסוף משום עובדין דחול וכמ"ל. והמ"ב הביא את דברי שהכוונה בחצר בלבד וכנ"ל. והמ"ב הביא את דברי התו"ש רק באופן כללי לעצם איסור עובדין דחול ששייך באיסוף פירות, ולא נכנס לפרטים בזה, וסמך על המעיין בס"י של"ה שיבין דמייירי בחצר דוקא, ודו"ק.

אילן גרינוולד - ברכפלד

יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה. וכתב במ"ב ס"ק י"ז וז"ל: דזה הוי כעובדא דחול כשמקבצן ונותנן לתוך הסל, משא"כ כשנפלו במקום אחד, עכ"ל.

לכאורה מסתימת דברי המחבר והמ"ב נראה דאיסור עובדין דחול בזה הוא דוקא בחצר, ובנתפזרו לו פירות בבית מותר לקבצן לתוך הסל.

והנה לקמן סי' ש"מ ס"ט כתב המחבר דאסור לקבץ כל דבר ממקום גידולו, וכתב ע"ז במ"ב שם (ס"ק ל"ז) שבאמת יש בזה גם חיוב כשמקבצן במקום גידולו, דזהו מלאכת מעמר גופא, והאי דנקט המחבר בלשון אסור, להורות לנו דשלא במקום גידולו כגון שנתפזרו פירות בבית אפילו איסורא נמי ליכא כשמקבצן יחד, ועי' לעיל סי' של"ה ס"ה, עכ"ד.

וצ"ע מה כוונת המ"ב בסיום דבריו שצייין לסי' של"ה ס"ה, וראיתי בספר איל משולש ה' מעמר פ"ח (הע' ד') שפי' דכוונת המ"ב לומר שאף שבבית אין איסור מעמר בזה, מ"מ איכא איסור משום עובדין דחול, עיי"ש. אכן לענ"ד זה דוחק, דהרי בס"י של"ה כאן המ"ב כלל לא טרח לכתוב דאיכא עובדין דחול בזה גם בבית, וא"כ איך צייין לכאן כדי ללמד איסור כאשר כלל לא ביאר כאן איסור זה להדיא [אם לא שנאמר שאין כלל סברא לחלק בזה בין חצר לבית, ולכן לא הוצרך המ"ב לכתוב כן, אכן לקמן הבאתי סברות לחלק בזה].

ולכן לענ"ד יותר נראה לומר דצייין לסי' של"ה בזה, דכיון שכתב שם המ"ב דשלא במקום גידולו אין איסור מעמר, לפ"ז לכאורה מותר לקבצן יחד שלא במקום גידולו אף כשנתפזרו פירות בחצר, וא"כ למה המשיך לכתוב דהוא דוקא כגון שנתפזרו בבית, לכן צייין לסי' של"ה, ללמדנו דבבית איכא בזה עכ"פ איסור עובדין דחול, ובאופן שבפועל מה שאין איסור מעמר שלא במקום גידולו יועיל להיתר להלכה למעשה רק בנתפזרו בבית, כיון שבחצר איכא איסור מצד עובדין דחול בזה, ודו"ק. ובאמת מלאכה הגמ' בזה בשבת קמ"ג ע"ב נתפזרו לו פירות בחצר וכו', משמע לכאורה דהאיסור בזה הוא דוקא בחצר, משא"כ בבית דשרי, דאל"כ למה נקטו בגמ' חצר.

והנה בראשונים הק' איך אמרו בגמ' שם דאיכא איסור עובדין דחול לאסוף פירות, הא לעיל קמ"ב ע"א גבי כלכלה עם פירות ואבן דשרי במתני' לטלטלה, הק' בגמ' ולישינהו לפירי ונישדי לאבן ונינקטינהו בידים [ותי' בגמ' דמייירי בפירות המטונפין], עיי"ש. ואם יש איסור עובדין דחול לאסוף פירות, איך אמרו בגמ' לישינהו לפירי ונינקטינהו בידים.

ובר"ן (דף ס' ע"א מדפי הר"ף) וברשב"א ובריטב"א הביאו לתרץ בזה מרבינו יונה, דבנתפזרו לו פירות בחצר מייירי שנתפזרו אחת הנה ואחת הנה ולכן אסור, ובכלכלה עם פירות מייירי שמפוזן במקום אחד ולכן שרי. עוד הביאו תירוץ הרמב"ן בזה, שכתב דבנתפזרו פירות בחצר אסור לאספן משום שהתערבו עם עפר וצורות והוה ליה כבורר, משא"כ בכלכלה עם פירות מייירי שמפוזן למקום נקי ולכן שרי.

ובאיל משולש שם בסוה"ס סי' ז' (אות ג'), הביא ראייה מדברי רבינו יונה אלו דאסור לאסוף פירות שנתפזרו הנה והנה אף בבית, דאם נאמר שבבית שרי, למה תי' רבינו יונה דמייירי שמפוזן הפירות בכלכלה למקום אחד, היה לו לתרץ דמייירי במפוזן הפירות בבית הנה והנה דשרי, אלא על כרחך דבנתפזרו פירות הנה והנה אף בבית אסור, עיי"ש. ולענ"ד אינה ראייה גמורה, דיי"ל דאה"נ רבינו יונה היה יכול לתרץ דמייירי בבית דשרי לפור הנה והנה, אכן בלא"ה משני שפיר דמפוזן בחצר במקום אחד. ובאמת קצת נראה לדייק כן מלשון הר"ן והרשב"א, דדברי רבינו יונה מייירי דוקא בחצר, דכתבו שם בתירוץ רבינו יונה: כגון שנתפזרו בחצרו אחת הנה ואחת הנה וכו', ואם רבינו יונה אסור גם בבית למה כתבו "בחצרו".

אכן מלשון הריטב"א נראה קצת להיפך, דכתב וז"ל:

ותירץ רבינו הגדול ז"ל [=הרמב"ן] **דהכא בחצירה, ודוקא קאמר** שיש בו עפר וצורות והוה ליה כבורר, אבל התם שישפכם במקום נקי וכו'. והרב החסיד ז"ל [=רבינו יונה] תירץ דשאני הכא שנתפזרו ומלקט אחד אחד, וכשנותן לתוך סל וקופה מיחזי כעובדין דחול, אבל התם ששופכם במקום אחד וחוזר ולוקטן מותר, עכ"ל. הרי שבדברי הרמב"ן הדגיש דמייירי בחצר דוקא, וברבינו יונה לא כתב חצר, ומשמע לכאורה דלרבינו יונה גם בבית אסור בנתפזרו הנה והנה, וצ"ע.

והנה בטעם החילוק בין פירות מפורזין הנה והנה לפירות מפורזין במקום אחד, הביא באיל משולש שם דברי הלבוש שכתב דבנתפזרו פירות הנה והנה

שאף לשיטה זו יש לאסור בקביעות קצת, וכן הביא בשלטי גיבורים לאסור בקביעות קצת לכו"ע, ויי"ל שלכן נאסר בחבל הפרה לקשור מב' הצדדים, וכפירוש"י שמדברנן אסרו בקביעות קצת.

אמנם ברמב"ם כשהביא את כל פסקי ההלכות שבו, הביא לאסור מדברנן רק בקשר של קיימא או מעשה אומן, וזוהו שלא הביא לאסור בקשר שעומד לקיימא קצת, מבואר שלא נאמרה גזירה זו לדבריו, וא"כ צ"ע מדוע אסרו בחבל הפרה שאינו מעשה אומן ואינו לקיימא וכנ"ל. ובאמת כשהביא את ההלכה בזה, כ' שאם היה חבל גרדי שמותר לטלטלו הרי זה מביא וקושר בפרה ובאיבוס, ומבואר שעיקר מה שהעמיד בזה בחבל גרדי הוא בזה שמותר לטלטלו, ומשמע שבו חלוק הוא מחבל דעלמא, כבר עמד ע"ז הה"מ שאינו כפי פשטות הסוגיא שדנו בזה מענין הקשר שעומד לקיימא. [ובהגהות הגר"א (שבמהדו' פרנקל) כ' שבאמת עיקר חילוק הגמ' הוא מענין הקשר, והרמב"ם בא להוסיף בזה עוד ענין, שבאמת היה צריך לאסור מ"מ בחבל גרדי מדין מוקצה, וע"ז הביא הרמב"ם שמותר לטלטלו כיון שאין האומן מקפיד עליהם. וכענין זה כ' הב"ח, וכ' שמ"מ אף בזה חלוק חבל גרדי מחבל דעלמא, שחבל דעלמא מוקצה הוא, וביאר שמרומזו הדבר בגמ' שהביאו את דין האיסור בחבל דעלמא, וההיתר בחבל גרדי לענין חבל שמביא מתוך ביתו, והיינו שמפני שחלוק בהם הדין גם לענין שמביאו מתוך ביתו, והוא מענין דיני המוקצה]. ולפי המבואר י"ל שנקט בהכרח שכל ענין הדין בזה הוא משום מוקצה, שהרי לענין דין הקשר אין סברא לאסור בו.

מאיר רובינשטיין - מודיעין עילית

סימן של"ה

בטלטול מוקצה לצורך גרף של רעי

מבואר בשו"ע סי' של"ה סעיף ד' שבדלף מוקצה שוב ניחא מיסתו שם, ועי"ז יהיה מותר להניח הכלי כדי שלא יהיה שם טיט ע"י הדלף, והיינו דעת ע"י הכלי לא יהיה גרף של רעי, אלא כיון דבלעדי שינוח יהיה גרף של רעי ע"י הטיט, לכן מותר להניח כלי ולבטל כלי מהיכנו, וכן לטלטל הכלי עם המוקצה. ומבואר לכאורה דלא רק שמותר לטלטל גרף של רעי, אלא גם מותר לטלטל מוקצה לצורך גרף של רעי כדחכא. ויל"ע דבסי' ש"ח ס"ק קל"ד התיר המשנ"ב לפנות גרף של רעי שמילא וא"א לפנות עליו, דמפני כבוד הבריות מותר, ולכאורה להמבואר כאן ל"צ לזה, דכיון דמטלטלו לצורך שלא יהיה מצב של רעי לולי הכלי ג"כ שרי, ויי"ל דהתם הוא ל"ד באופן שלולי זאת יתלכלך המקום, אלא האדם ינזק מכך, ולהכי הוצרך לטעם דכבוד הבריות.

שמעון בן יגיי - רוממה

מעשה שבת שלא נשתבח אלא שנמנע על ידו

מהפסד

במשנ"ב סימן של"ה ס"ק י"ב מבואר שאם הציל מהחבית שנשברה שלא תיפסד, אסור בדיעבד. אמנם לעיל בסימן רנ"ז סעיף א' ובמשנ"ב שם ס"ק ח' מבואר שאם הטמין תבשיל עם בדבר המוסיף הבל בע"ש לא נאסר, כיון שכבר היה חם משעה ראשונה ולא עבד מיד, ואף שע"י האיסור מנע שלא יפסד המאכל. ואולי יש חילוק שדבר שהוא עומד להפסד מיד הוא נחשב מופסד, והצלתו מהפסד נחשבת עשייתו מחדש בשבת, משא"כ דבר שיפסד רק לאחר זמן בזה נחשב רק כמציל בעלמא.

והנה באגר"מ או"ח חלק ד' סימן קכ"ז מבואר לענין השימוש במאכלים שהכניסם [באיסור] למקרר המופעל ע"י חילול שבת רח"ל, ונטה לומר שבדיעבד המאכל מותר כיון שלא השתבח המאכל רק שמר אותו מהפסד, והנה כאן מבואר שאע"פ שרק שמר את היין של החבית מהפסד אסור בדיעבד [וצ"ל כנ"ל שכיון שעומד במקום שהולך לאיבוד, א"כ ההצלה נחשבת לעשייה מחדש להצילה מאיבוד, משא"כ כל אוכל שמונה במקום חם, ופשוט. אמנם עיין ב"ק קטו: דמבואר שחבית שזבין ממנה משקין, ועומדים המשקים לילך לאיבוד, אינו יכול לעשות אותם תרומה על מקום אחר, לא מפני שנחשב כאבוד אלא משום הפסד הכהן].

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

בענין איסוף פירות שנתפזרו בבית, וכירור דעת

המ"ב בזה

איתא בס"י של"ה סעי' ה': נתפזרו לו פירות בחצר אחד הנה ואחר הנה, מלקט מעט מעט ואוכל, ולא

מצינו בראשונים שהביאו בדומה לזה מהיראים, שהאיסור דרבנן הוא בקשר שאפשר שימלך עליו ויעמידו לקיימא, והיינו שאע"פ שהוא קשר שאינו עומד מחמת עצמו לקביעות, אסרוהו מדברנן כיון שיכול לקובעו, ויי"ל שהיינו ג"כ כסברת פירש"י שנחשב בזה לקביעות קצת ולכן אסרוהו, ורק בדבר שבדאי עומד להתירו לא אסרו כיון שאין בו שום קביעות.

אמנם בר"ף וברמב"ם הביאו בחילוק הדין בזה שרק בקשר של קיימא והוא מעשה אומן מתחייב, ובגמ' לענין קשר מנעלים וסנדל הביאו שמתחייב בקשר של הרצענים, והיינו מפני שהוא קשר אומן [אמנם לפירש"י צ"ל שמה שמתחייב דוקא בקשרי הרצענים, היינו שזהו ההיכ"ת שקושרין לקביעות, וכ"כ הבי"י], ולפ"ז גם במתני' שמתחייב ברצועה שקובעין בגמל ובספינה הוא דוקא כשהוא קשר אומן [ויעו"ע בביאור הגר"א שהביא לדייק לזה ממתני' שקשר הגמלין והספנים הוא של בעלי האומנות דוקא, שהרי לא הביאו את ענין קביעות הקשר לקיימא בזה שנעשה בגמל ובספינה, אלא בזה שעושים אותו הגמלים והספנים]. ובענין האיסור מדברנן הביא הרמב"ם שהוא באופן שעושה קשר אומן כשאינו לקיימא, או בשל קיימא קשר הדיוט [אכן בד' הר"ף מצינו שהביא רק את האיסור באופן של קש"ק כשהוא מעשה הדיוט, ולא פ"י לאסור באינו ש"ק כשהוא מעשה אומן, אך מסתימת הדברים שהביא להתיר רק בקשר הדיוט שאינו לקיימא, משמע שכשהוא מעשה אומן אסור, וכך י"ל שיהא ביאור הדין בקשר החבל שברצועת הגמלין והספנים, שאע"פ שאינו לקיימא אסור מפני שהוא מעשה אומן, וכן הביא הבי"י לדבריו לענין האופן שאסרו ברצועת מנעל וסנדל שהוא מעשה אומן ואינו עומד לקיימא, וכן בפשטות ל' הר"ף משמע שרק באופן שהתירו שם בגמ' אינו לקיימא, אבל מה שאסרו עומד לקיימא, וי"ל שמ"מ הוא מעשה אומן ולכן אסור, וכ"כ המאירי].

ובגמ' (ק"יג א') "חבל שבאיבוס קושרו בפרה, ושכפרה קושרו באיבוס, ובלבד שלא יביא חבל מתוך ביתו ויקשור בפרה ובאיבוס", אך הביאו שבחבל גרדי מותר אף כשקושרו מב' צדדים, וביארו התוס' שקמ"ל שאין גוזרים בו אטו חבל דעלמא, והיינו שמצינו בחבל דלי שנפסק שאסור לקושרו בחבל דעלמא, ונחלקו במתני' אם גזרו אף בחבל גרדי, ולענין קשירת החבל בפרה הביאו להכריע שלא גזרו כן, ולכן מותר בחבל גרדי, או שכאן לכו"ע מותר כיון שאף בחבל סתם לא שכ"ח שיהא לקיימא, ולא גזרו בזה אף בלקיימא. ובביאור ההיתר בצד אחד פירש"י שהיינו מפני שאין חוששין שיתיר את השני ויעמיד את זה לקיימא, והיינו שבב' צדדים החשש הוא שיניח א' מהם לקיימא, אבל בצד אחד אין חוששין לזה אלא תולין שיתירנו, וצ"ל שהיינו מפני שאם היה רק הצד השני קשור, מסתבר שגם אח"כ כשיתיר אחד מהם יהא זה אותו שקושר עכשיו, וכ"כ הב"ח [עוד נראה לפי המבואר בענין קביעות הקשר לקיימא, שאין הדבר נקבע בדעת הקושר וכוונתו, אלא ע"פ ענין הקשר עצמו, והרי שבענין זה שהיה החבל קשור מחדש אחד, י"ל שנחשב ענין הקשר השני שבעיקר ענינו עומד להתירו ביומן, שכיון שודאי לא יעמידו ב' הקשרים, כשקושר את השני נחשב הוא בעצמותו לקשר שעומד להתירו, וצ"ע].

אמנם כשקושר מב' הצדדים שפירש"י שנחשב לקיימא, נראה שודאי אינו שייך לאופן שהוא של קיימא לעולם, שהרי כענין זה הוא ג"כ קשר החבל שברצועת הגמל והספינה שעומד לקושרם למקומם מב' צדדיו, וכך פירש"י שם שבעיקרו עומד להתירו, ורק פעמים שמתירו בצד האחר ונשאר בצד זה קביעות קצת, וזהו לכאן גם בחבל הפרה שהוא עומד בעיקרו להתירו, ורק י"ל שפעמים הוא מניח באחד מהצדדים לקביעות קצת, וא"כ י"ל שגדר האיסור שבו הוא בענין מה שפירש"י שם שאסרו מדברנן אף בעומד לקיימא קצת [ולכאן זוהי סברת התוס' שלא גזרו בענין זה על חבל גרדי, והיינו מפני שאף בחבל דעלמא אינו חיוב מדאורייתא].

אכן לשיטת הראשונים שהביאו את האיסור מדברנן במעשה אומן כשאינו לקיימא, לכאן לא מצינו לאסור עוד בעומד לקיימא קצת, והרי בחבל זה שהתירו לקשור מצד אחד, בע"כ שאינו מעשה אומן, וא"כ צ"ע מדוע נאסר מב' צדדים. אלא שבאמת מצינו במאירי שפי' בכל הסוגיא כשיטה זו, ומ"מ הביא בחבל הנקשר לרצועה שבגמלין וספנין כפירש"י, וכן בהשגת הראב"ד הביא לענין חבל דלי שאע"פ שאינו מעשה אומן ואינו לקיימא, אסור מפני שיניח אותו ליום או יומים, ומשמע

בענין אסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו

מתני' (ק"ז): מצילין מזון ג' סעודות, הראוי לאדם לאדם, הראוי לבהמה לבהמה, ובש"ע (ס' של"ד ס"א) פסק וז"ל: נפלה דליקה בשבת, אם הוא בלילה קודם סעודה יכול להציל כדי מזון שלש סעודות, הראוי לאדם לאדם והראוי לבהמה לבהמה, עכ"ל. וכתב הבה"ל וז"ל: משום דאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו, ולכן מציל גם לבהמה מזון ג' סעודות, עכ"ל. ויש לחקור האם כל שמצילין לבהמה הוא רק משום האיסור שיש על האדם לאכול קודם שיתן לבהמתו, או שהוא רק נתינת טעם למה מציל שיעור ג"ס, אבל לעולם גם לולי איסור זה היה מציל לבהמה שיעור מה שאוכלת בשבת אחת, ונ"מ כשהבעלים מתענה בשבת (כגון תענית חלום דשרי משום דעונג הוא לו).

והנה מקור דין זה הוא בספר תוספת שבת (שם סק"א), וז"ל: משום דאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו, ולכן מציל גם לבהמה מזון ג' סעודות, וכך מצאתי כתוב, עכ"ל. ומדבריו נראה כצד השני שהוא רק נתינת טעם למה מותר להציל עבורה שיעור מזון ג' סעודות, דכיון שהבעלים מצווה לאכול ג' סעודות משויה צריך להציל שיעור זה עבורה, אבל אינו נתינת טעם על עצם אכילת בהמתו, דכבר פסק המחבר (ס"י שכ"ד סעיף י"א) וז"ל: אין נותנים מים ולא מזונות לפני דבורים וכו', אבל נותנים לפני אוזוין ותרנגולים וכו' שמונותיו עליך, ויעו"ש במ"ב. והכלל העולה מהלכה זו דכל בע"ח שמונותיה עליך, ואין להם מה לאכול כ"א מה שנותן להם האדם, מותר ליתן לפניהם מה שצריכין, וה"ג פשיטא דמותר להציל עבורם כ"מ שצריכין.

מיהו עיקר דבריו צ"ע, מה ענין ג' סעודות אצל בהמה, הלא בע"ח לא נצטוו על כך, ואי משום אכילת אדם יצטרך לאכילה בכל עת, ותו מנ"ל דהאי דינא דאסור לאכול וכו' נאמר קודם כל סעודה וסעודה, דילמא איירי רק על סעודה ראשונה דשחרית או לפי דרך אכילת בהמה.

והנה מקור הלכה זו הוא בגמ' בברכות דף מ. דתני התם אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנא' ונתתי עשב בשדך לבהמתך, והדר ואלתל ושבעת. ובמס' גיטין (סב), איתא נמי להאי מימרא אבל בשינוי לשון, דתני אסור לו לאדם שיטעום כלום וכו', וכן איתא האי לישנא ברי"ף וברא"ש דאסור לטעום אפי' טעימה בעלמא, ומפשטות לישנא דגמ' נראה דהאי הילכתא הוא לדינא, ואינו רק מילי דחסידות, אמנם בראשונים מצינו בזה פלוגתא דרבובות, דהנה הרמב"ם הביא הלכה זו בסוף פ"ט מהל' עבדים (ה"ח), וכללו בתו"ד וז"ל: ומקדימין מזונות הבהמות והעבדים על סעודת עצמן, הרי הוא אומר "כעני עבדים אל יד אדוניהם כעני שפחה אל יד גבירתה", עכ"ל. וכבר תמהו האחרונים מפני מה כלל הרמב"ם דין הבהמה עם דין העבדים, הא לאו מחד טעמא נינהו, והו"ל למינקט דין הבהמה בחלק אהבה דאיירי בהלכות סעודה, דיש בה הרבה נ"מ לענין סעודה וכמו שיתבאר, ועוד דהאי קרא דתהילים לא איירי אלא לענין עבדים, ולא איירי כלל גבי בהמה. ועיקר התמיהה הא בעע"ח ישנו ראייה מן התורה כדאיתא לעיל בכמו"כ מקומות בש"ס.

והנה מלשון הכס"מ שהזכיר לדברי הגמ' הנ"ל, נראה שהתעורר לזה אמאי שביק הרמב"ם קרא דבהמה, וכלל דין הבהמה בכלל דינא דעבדים, אך סתם דבריו ולא ביאר כוונת הר"מ בזה, ובאבן האזל (שם) נתקשה עוד בדעת הרמב"ם, דהלא מלישנא דגמ' משמע דהוי איסור גמור, ולמה כ' שזהו מדרכי חכמים, והביא שבהגהות "עין משפט" בברכות (שם) ציין לדברי הרמב"ם הללו, וסיים וצ"ע, ובודאי כונתו לזה, וכתב ליישב דאולי מדברי הכס"מ שהביא לגמ' דכתובות (סא) דמר מקדים ספי וכו', מוכח דאינו אלא מידת חסידות, ואין סברא שהאיסור לאכול קודם אכילת בהמתו יהי חמור מאיסור לאכול קודם העבדים, ועי"ש שדחה לראיה זו, ועצ"ב.

ובדברות משה להגרמ"פ זצ"ל עמ"ס גיטין (שם) האריך מאוד בענין זה, וכתב להוכיח דהוי איסורא ולא מנהגא בעלמא משום מידת חסידות, והוכיח כן מהא דאמר ר"ש בברכות אפי' גביל לתורי שאמר אחר ברכת המוציא ל"ה הפסק מחמת האיסור שאסור לו לאכול קודם שיתן לבהמתו, ואי נימא דהוה רק מידת חסידות מסתבר דהיה נחשב להפסק מאחר שאינו צורך אכילה ממש, אלא ע"כ משום האיסור שיש עליו לאכול קודם שיתן לבהמתו עושה שיתחשב זה צורך אכילתו. וכ"ז ל"ש אלא כשהוא אסור מדינא, והכריח סברא זו מכמה ראיות

בש"ס. עוד כ' דניחא לפי"ז אמאי בגיטין תני איסור אף על הטעימה, והיינו משום דמדינא אסור רק אכילה, וממידת חסידות יש להחמיר אף בטעימה מאחר שכבר נאסר באכילה מדינא. ול"ק מדאמר ר"י א"ר אסור שיטעום, דר"ל דמשום שמצד הדין אסור באכילה יש להחמיר גם בטעימה, והחידוש הוא דל"ה הפסק אף שמן הדין היה יכול לטעום, וכ"ז הוא רק תוספת קושיא ע"ד הרמב"ם, ועיין בכל דבריו. ועם כל אריכות דבריו ל"מ איזה ישוב לדעת הרמב"ם גבי בהמה אלא רק גבי עבדים [ואגב יל"ע על עיקר דבריו מה הראי' מגביל תורי דהוי איסור מדינא, הא בגמ' התם תני עוד גווי' דל"ה הפסק לברכה, וכגון שאמר הביאו מלח הביאו לפתן, ופירש"י ז"ל הביאו מלח נמי א"צ לברך, שאף זו צורך ברכה שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם, עכ"ל. ובודאי אינו לעיכובא אלא מידת חסידות, וכמבואר בתו"ד"ה הבא מלח, ואפי' לפי רבי מנחם שהביאו התוס' שהיה מודקדק מאד להביא מלח על השולחן, מדאיתא במדרש דברית מלח מגין עליהם, מדויק בתוס' דאינו אלא דקדוק בעלמא, ואינו מעיקר הדין לעיכובא, א"כ מה ראייה מצא מהא דאמר ר"ש וצ"ב, ואכמ"ל].

ובחיי אדם (כלל מ"ה) נקט דהוה מדינא, וע"כ כ' אסור לאדם לאכול כלום עד שיתן מאכל לבהמה ועופות שמוזנותו עליו דכתב ונתתי וגו', עכ"ל. ומכלל האי דינא כ' (בכלל ה' ס' י"א) הפסיק בדיבור וכו' או אפי' לצורך סעודה, אפי' דיבר כמה תיבות א"צ לחזור ולברך וכו', וכן אם אמר תנו לפלוני לאכול או תנו לבהמה לאכול שגם זה צורך סעודה, דאסור לאכול עד שיתן מאכל לבהמה כ"ז הוא צרכי הסעודה, עכ"ל. ושם בנש"א הוכיח מאין מקורו דאסור לטעום כלום, ויצא לתמוה מכח דבריו על ה"ט (בס"י קס"ז ס"ק"ח) דכ' דדוקא לאכול אסור אבל טעימה מותר, ובהמשך דבריו הביא לדעת הרמב"ם הנ"ל דמשמע מיניה דאינו אלא מידת חסידות [ובדעת הסמ"ג כ' לתמוה דיש סתירה בדבריו ממש"כ בעשין פ"ז. למש"כ בעשין כ"ז, יעו"ש ודו"ק]. ותמה עליו האי תמיהה למה השמיט הא דאסור לאכול, ונדחק ליישב דאפשר דגירסתו היתה לא יאכל עד שיתן, ולא היה לו ג' דאסור, ולכאוי דברי הנש"א הללו קצת דחוקים לאוקמי אליבא דהרמב"ם דהיה לו בזה ג' שלישית, מה שלא מצינו לזה סעד בראשונים. ועוד מש"כ לחלק בין סעודה בקביעות לסתם טעימה, צ"ב מה עלה ע"ד דבכל טעימה יתן ג"כ לבהמתו. ועיין עוד במג"א (ס"י רע"א ס"ק י"ב) בשם תשובת מהר"מ שהביא תשובת ריב"א דכ' וז"ל: ולד' לגביל תורי דא"צ לברך, דהתם אסור מדאורייתא, עכ"ל. הרי לך מפורש דהאי דינא הוא מה"ת, ויעו"ש בלבושי שרד, וצ"ב.

ומלשון השו"ע (בס"י קס"ז סעיף ו') אין ראייה לשום צד מודנקט הכי, וז"ל: יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה לאכילה וכו', תנו מאכל לבהמה וכיוצ"ב א"צ לברך, עכ"ל. ובמ"ב (ס"ק מ') כ' וז"ל: מעניני סעודה הוא דאסור לטעום קודם שיתן לבהמתו וכו', עכ"ל. ונראה מלשוננו דנקט בדעת המחבר דהוא איסור מדינא, וכן מבואר נמי בערוך השולחן (שם סעיף י"ג) יעו"ש, אבל בשו"ע עצמו אין ראי', דלא גרע ממלח דהמחבר כ' בסעיף הקודם לא יבצע עד שיביאו לפניו מלח, ואפ"ה כ' דאם היא נקיה או שנתכוין לאכול פת חריבה א"צ להמתין, ומשמע דאינו לעיכובא, והא ראי' ממש"כ הרמ"א בהג"ה דמ"מ מצווה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע, ועי"ש במ"ב ודו"ק.

ואפשר דהמחבר אזיל בשיטת הרמב"ם דאינו אלא מידת חסידות, וכן כ' במקור חיים להחוי"י (ס"י ב') דמ"ש בגמ' אסור לאדם שיאכל וכו', מילי דחסידות נינהו. [ועי"ש שהאריך להוכיח דמש"כ השו"ע אסור לילך בקומה זקופה ל"ה איסור גמור כ"א מידת חסידות, ונחלק על הב"ח דנקט דמפני דהוי איסור גמור החמיר הטור לאסור לגמרי, והביא ראיות לזה ממה שמצינו הרבה פעמים בש"ס לישנא דאיסורא והם לאו דוקא, כענין מש"א מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו, וכמ"ש אסור לאדם שימלא פיו שחוק וכו', וכן הביא ראייה מהא דאסור לאדם שיאכל וכו' יעו"ש, וכ' כ"ז מדנפשיה, ולא הביא תנא דמסייע מלשון הרמב"ם, וצ"ב].

אכן בברכ"י (ס"י קס"ז) האריך בענין זה לענין טעימה ואכילה, והעלה בתו"ד שדעת הרמב"ם והסמ"ג (שם) הם שיטה אחת, ודייק הכי מוכ' הסמ"ג אסור להקדים מזונות וכו', ולא נקט טעימה, אלמא דכל האיסור הוא רק על האכילה, ודלא כמבואר בט"ז ובאליה רבה דנקטו לדינא כג"ה הרי"ף והרא"ש דאסור אף לטעום, יעו"ש. ויש להסתפק בדבריו האם ס"ל בדעת הרמב"ם דלענין אכילה אף

הר"מ מודה דהוא מעיקר הדין, ורק לענין טעימה ס"ל דהוא מדרכי החכמים, אכן לא מסתבר לומר כן מאחר שלא נזכר בר"מ כלל לישנא דאיסורא, ועוד מדלא הביא הר"מ דין זה גבי הלי' סעודה, ודו"ק. ובמור וקציעה (הל' שבת ס"י של"ד) נקט להדיא כדברי התוספת שבת, וז"ל: נמצא גם בהמתו של ישראל אוכלת ג' סעודות בשבת, לפי שאסור לאדם שיאכל קודם שיאכיל לבהמתו, עכ"ל (ובתו"ש"י סיים בסו"ד כך מצאתי כתוב, ואפשר דכונתו למור וקציעה), הרי לך מפורש דנקט דהוא איסור מדינא, דאל"ה לא היה מותר להציל כן ג"כ לבהמתו.

ונחזור לנד"ד, ומעתה אחר שמצאנו הדברים מפורשים במור וקציעה, אין לנו מקום להסתפק כלל בספיקא הנ"ל, דמדבריו עולה מפורש דמה שאסור לאכול הוא נתינת טעם למה מותר להציל ג' סעודות עבור בהמתו, מדכ' נמצא גם בהמתו אוכלת ג' סעודות, אבל אה"נ אין דין זה תלוי בו דווקא, דאף בהיה מתענה תענית חלום חייב להציל לבהמתו שיעור מה שצריכה לשבת אחת, מטעם דמונותיו עליך.

ברם עדיין לא עמדנו על עיקר דבריהם מנ"ל למור"ק ולתו"ש דהאי דינא שאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו אויל על כל סעודה וסעודה, והנה בלשון הגמ' אין ראייה לשום צד, דמסתמא הגמ' אפ"ל לתרי גיטא, דהאי דינא איירי על כל סעודה וסעודה, דבטרם יסעד ליבו ידאג קודם לבהמתו שמה היא ג"כ חשה ברעב כמוהו. ועוד, דמקור האי דינא גמרי' מקרא דואכלת ושבעת וגו', וכשם שהאי קרא אזיל על הסעודות שסועד ככולי יומא, ה"ג האי קרא דונתתי עשב וגו' אזיל על כולי יומא, דהוקשו אהדדי, או"ד אפ"ל דלא מסתברא דאכילת האדם תלויה באכילת הבהמה, דמה"ת שבכל פעם ססועד ליבו יסעד ג"כ נפש בהמתו, ועוד שתלוי בדרך הבהמה, ישנם שאוכלים פעם ביום ויש שאוכלים פעמים ביום, ויש שאוכלת פעם אחת כמות גדולה לכל היום, ועוד יש לעיין, דהא עיקר דין ג' סעודות נתקן בשבת, ומשמע דלולי האי תקנה לא היו סועדים כ"א שתי סעודות, דכך היה דרכם לאכול בחול שתי סעודות בכל יום (וכדברי הראב"ד בשער הקדושה וז"ל: ואם יחלש לבו על מיעוט אכילתו, טוב לו שיאכל ב' פעמים ביום מעט, ואל ימלא כריסו בפעם אחת, עכ"ל, ש"מ דאף שנים הם בכלל המותרות, יעו"ש). ועל שבת נצטוו לאכול שלוש סעודות, ומה שיכות כ"ז אצל בהמה. ולפום ריהטא אולי נראה דאזיל על סעודה ראשונה של היום, דאחר שלא אכלה כל הלילה יש לה צער גדול, ועי"ז אמרו חז"ל שלא יטעום כלום קודם שיתן לבהמתו, משא"כ במשך היום אין לה כ"כ צער גדול.

והנה בעיקר התמיהה על המור"ק והתו"ש מצאתי שכבר הקדימוני האחרונים, דהנה בתפארת יעקב (בסוף המשניות) כ' דיל"ע הא לכאוי אין חיוב להאכיל בהמתו לפני אכילתו רק כפי דרכה, ואם דרכה לאכול ב"פ מהיכ"ת דבשבת היא צריכה ליותר וכנ"ל.

ומכח זה נדחק התפ"א ליישב דנראה דאין כוונת המור"ק לדין ג' סעודות, אלא כונתו לסעודה שלישית שאוכל לפני השקיעה במקום הסעודה שאוכל בשאר הימים אחרי השקיעה, וע"כ א"י"ז תוספת סעודה לבהמה כלל כי כן דרכה לאכול כל הימים, אבל ודאי מודים דאליבא דר' חידקא א"צ להאכיל לבהמתו ד"פ בשבת, עכ"ת. ועולה מדבריו דדרך הבהמה לאכול ג"כ בחול שיעור כזה של ג' סעודות במשך כ"ד שעות, וסעודה שלישית הדרך היה לאכול אחר השקיעה, וא"כ אין לבהמה בשבת תוספת סעודה, ולכאוי עיקר דבריו הללו צ"ע, דאם דרכה לאכול בחול סעודה ג' אחר השקיעה, א"כ מהיכי תיתי שיהיה מותר לו להציל בשבת למוצ"ש, דבמוצ"ש כבר ידאג לה ממקו"א, כמו שאסור להציל עבורו למוצ"ש, ועוד שמדבריו משמע דאין הטעם משום דאסור לו לאכול קודם וכו' אלא מטע"א, ובמור"ק ובתו"ש לא מוזכר מפני שכ"ה דרכה אף בחול, אלא משמע מדבריהם דרבותא קאמר, דאע"פ דבחול אין שיעורה בכך, מ"מ בשבת התירו, ועוד שכ' להדיא שאין הטעם מחמתה אלא מחמתו וכמשנ"ת, ועדין צ"ב.

ובאמת בשפ"א כתב בפשיטות דג' סעודות דקתני במתני' לא קאי אלא אראוי לאדם, דלבהמה ליכא חילוק בין ג"ס או יותר, ובהגהות חתן השפ"א הביא מקור לדבריו מדברי המאירי בפ"י למשנה דכ' וז"ל: וכן הראוי לבהמה מציל ממנו כשיעור שתוכל להתפרנס היום, ואין מתירים לו ביתר משיעור זה וכו', עכ"ל. ומדלא נזכר במאירי שיעור ג' סעודות, מוכח דאע"ג שאסור שיאכל קודם שיתן לבהמתו, מ"מ אם נתן לה בשחרית שיעור פרנסתה

א"צ ליתן לה שנית במנחה, עכ"ד. ומוכח כדבריו דלעיל, דהאי דינא לא נאמר על כל סעודה וסעודה, אלא עיקרו על סעודת שחרית קאי (ולא נתבאר בדבריו הסברא בזה, ואולי אפ"ל דעיקר סעודתו הוא בשחרית, והשאר הוא בגדר תוספת, וי"ל). אכן עיקר דבריו אין להם מקור בדעת המאירי, דאפשר דהיינו טעמא דלא הזכיר המאירי להאי דינא דאסור לאדם לאכול וכו', משום דס"ל כדעת הרמב"ם דלאו מעיקר הדין הוא, אלא מילי דחסידות נינהו, אבל משום מוזנותיו עליך יש עליו איסור צבע"ח, ולכן מותר לו להציל רק השיעור שתוכל להתפרנס כל אותו היום שלא תצטער, אמנם בסברא דבריו נכונים, דאפי' מאן דס"ל דאסור לאכול הוא מעיקר הדין, ומ"מ אינו דין על כל הסעודות שבמשך היום. וכדברי המאירי כן פ"י בריטב"א (החדשים) להדיא, וז"ל: הראוי לבהמה פ"י לא אג' סעודות קאי, אלא מילתא באנפי נפשה היא שמצילים לבהמה מן הראוי לה כדי מוזנותיה ליום אחד, עכ"ל.

ועוד נראה לבאר בדעתם (של המאירי והריטב"א) דהא דלא תני לטעמא דאסור לאכול וכו', הוא מחמת הסברא שנקט בשו"ת כתב סופר (ס"י ל"ג) שכ' דכל האי דינא שאסור לאכול לא איירי אלא בחול שלא בסעודת מצוה, אבל בשבת וי"ט וכן בכל סעודת מצוה אין חיוב להאכיל לבהמתו קודם סעודתו, דלא נאמר קדימת חיה בסעודת מצוה, יעו"ש. וסרה ממילא תמיהת השבט סופר עליו (מובא בליקוטי הערות שבסוף שו"ת כת"ס) מהפוסקים הנ"ל שכ' דמציל לבהמתו ג"ס, דאפשר דלא ראה לברכי הראשונים הללו, ובודאי מודה הכ"ס דמציל לבהמתו, אך לא מטעם איסור אכילה שיש על האדם, אלא מעיקר הדין דצער בע"ח כמבואר בראשונים הללו, ודו"ק.

והנראה בהכרח בישוב הפוסקים (הנ"ל), דודאי אין כוונתם לומר דעיקר טעמא דמצילין לבהמה הוא מחמת האדם, אלא ודאי משום צער בע"ח דידהו, אלא נתנו עוד תוספת טעם להא דמצילין ג"ס, ותנא דמסייע לדברי מצאתי בספר אשי ישראל (חי עמ"ס שבת שם) דכ' אדינא דמתני' וז"ל: לכאוי אין לו שחר מה ענין ג' סעודות לבהמה, ואולי משם דאמר' דאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו, וממילא צריך ליתן לבהמתו ג"פ קודם אכילתו, ומדבריו משמע נמי דאי"ז עיקר הטעם, אלא רק תוספת טעם להא דמחויב ליתן לה שיעור כזה של סעודות, ואה"נ אינה תלויה בשיעור סעודות של בנ"א, דאם הוא צם ודרכה לאכול כל יום ב' סעודות נותן לה שיעור זה. וכך מצאתי כתוב בהגהות על חי' הרא"ה עמ"ס ברכות מהר"ר שמחה, דכ' הכי וז"ל: גוף דינא דאסור לאכול וכו' לעני' אין חילוק, שכבר נכלל בדברי המשנה (שלנו) הראוי לבהמה לבהמה, ולכאוי קשה דפשיטא דאין חיוב להאכיל לבהמה ג' סעודות, אלא דה"פ, כיון דחייבין אנו לאכול ג' סעודות, ואסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו, ממילא מצילין ג' סעודות לבהמה, מאאמו"ר הגאון, עכ"ל יעו"ש ודו"ק.

ומכל דבריהם עולה יסוד זה דאי"ז עיקר הטעם להצלה, אלא רק נתינת טעם לשיעור ג' סעודות, ובודאי אה"נ אם דרך הבהמה לאכול יותר נותן לה יותר, וכן פסק לדינא בכך החיים (שם) שעמד ג"כ ע"ז, והביא שכדברי התו"ש והמור"ק כ"כ בספר תפארת ישראל על המשניות (פט"ז דשבת מ"ב) יעו"ש, ועל דבריהם כ' וז"ל: זהו דרך דרש, אבל לפום דינא אין להתיר להציל לבהמה ג' סעודות אם אין רגילה לאכול ג"פ ביום, אלא כשיעור אכילתה של אותו יום ולא יותר, ומ"ש אסור לאכול קודם שיתן לבהמתו היינו כששניהם רעבים, והביא סמוכים לדבר יעו"ש, עכ"ל. וממילא תבנא לדינא דכל האי דינא דאסור לאכול הוא דווקא בשעה ששניהם רעבים, אבל אה"נ אם הוא אוכל לשובעו, והבהמה לא תתנגד אם יתן לה עוד, ודאי אינו מחויב ליתן לה, וממילא בשבת שאוכל סעודה ג' רק לצורך השבת ולא מחמת רעבון ודאי אינו מחויב ליתן לה. (ועיין בכך יהודע שפירש דמחמת כן נהגו לומר ג' סעודות יעו"ש).

[ובענינים למשפט עמ"ס ברכות (שם) האריך לדון בגי' הגמ' האם הגי' לא יאכל או לא יטעום, וכ' דאפשר שתלוי בזה גופא האם האיסור להקדים לעצמו הוא מה"ת שאז החמירו אף בטעימה (וכעין דברי הדברות משה הנ"ל), וכמ"ש התה"ד גבי טעימה בזמן ק"ש, או שאין זה אלא דרבנן, וכל האיסור הוא רק על האכילה כלשון המקרא "ואכלת ושבעת", איזהו אכילה שיש בה שביעה הוי אומר אכילה ממש, והביא מהשבוי" (ח"ב ס"י י"ג) דכ' שאינו אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, ועל מה שתמהו על הרמב"ם שכ' דאינו אלא מילי דחסידות, הא בגמ' תני לישנא דאיסורא,

אסור וכו' מפני אבלות של יום (מהרי"ל), עכ"ל] הא"ר (שם) שכן משמע ביו"ד ט"ו קפ"ה, ובמ"ב (ס"ק ע"ט) העתיקו בקצרה בזה"ל: היינו בלילה שאחר התענית, אחרונים, עכ"ל.

והנה המ"ג (מ"ז ס"ק כ') דברמ"א שם מבואר דאפי' בט"ב נדחה לא יאכל בשר וישתה יין מפני אבולו של יום, אבל המחבר אסר רק בלילה י', עיי"ש, ונראה דר"ל דכל דברי הט"ז קאי רק אליבא דהרמ"א דסבר דמפני אבלותו של יום לא שנא ט"ב בזמנו ל"ש נדחה, לעולם אין אוכלין בשר ושותין יין במוצאי התענית מפני אבלותו של יום, א"כ דין זה נוהג גם בשאר צומות בין של ציבור ובין של יחיד, אבל למחבר שדין זה נוהג רק במוצאי ט"ב בזמנו, א"כ אין שום מקור ללמוד ממנו לשאר תעניות, ומיהו י"ל"ד אם טעמו של הרמ"א משום לא פלוג, או שהוא טעם בפני"ע, ואם נתפוס שהוא גם משום דיני אבילות על החורבן, אין מקור כלל ללמוד ממנו לשאר תעניות.

ועוד צריך להבין מה השייכות בין מנהגי אבילות על חורבן הבית לבין תענית על כפרת עוונות, והנה המעיין במ"א ובמח"ש יתבונן שכבר נתקשה בזה המ"א כפי שביארו המח"ש (וציין לזה המ"ז שם), וקושיא אחת מתורצת בחברתה, שכן המ"א (סק"ד) בשם מהרי"ל דכמה מיני תענית של תשובה אשכחן דאין לאכול במוצאי תענית בשר ויין, ומה"ט המתענה בעשירי עד חצות אז כל היום אסור בבשר ויין בסעודה ראשונה, דשייך גבה אבילות של יום, עכ"ד. וביאר המח"ש וז"ל: דבשלמא ליל עשירי איכא טעם למניעת בשר כמ"ש בשו"ע, אבל כשנדחה וכו' לא שייך אותו טעם, ואעפ"כ אין לאכול בשר בלילה משום דכמה מיני תענית של תשובה אשכחן וכו', עכ"ל. ומשו"ה אסר הרמ"א אכילת בשר ויין אף בט"ב נדחה, דלא גרע תענית זו משאר תעניות, וא"ש הקשר בין ט"ב לשאר תעניות.

ומיהו קשה, דדבר זה נסתר לכא' ממש"כ הרמ"א ביו"ד (ט"ו קפ"ה) וז"ל: ואם פירש ממנה (מן הנדה) בשוגג, שלא ידע שאסור לפרוש ממנה, יתענה ארבעים יום וא"צ צריך להיות רצופים, רק כל שבוע ב' ימים כגון שני וחמישי, ובליל התענית אסור ביין ובשר, עכ"ל. וכ"כ הלבוש (שם), ולא הזכיר מידי לענין מוצאי התענית, ולכא' מסתימת הרמ"א משמע דא"צ להתענות מבשר ויין במוצאי התענית כ"א בלילה שלפניו, וזה דלא כמות שהביא משמו הט"ז, וצ"ע. ואמנם באמת בתורת השלמים כ' וז"ל: לכא' נראה דהיינו הלילה שלפני יום התענית, דהוא נקרא ליל התענית, כי היום הולך אחר הלילה (וקצת תימא מש"כ "לכא' נראה", והלא מפורש ברמ"א דקאי אלילי התענית, ואולי כונתו דאין הכרח ברמ"א דשרי במוצאי התענית וכש"ת, ועצ"ב).

אכן ראיתי במהרש"ל (חולין פ"ה ס"א) וז"ל: מה שנהגו קצת נשים שאין אוכלין בשר בב' וה' כשנפולין בו, אז אינם אוכלים אף הלילה שאחר היום שהוא ליל ג', והוא קצת כמו מינות בזה שעושין נגד חכמי התלמוד דהלילה הולך אחר היום, ותופסין דתי הערלים שאומרים הלילה הולך אחר היום [ובענין זה עיין באוה"ח פר' קדושים יט ג' ובלקוטי הערות שם], אכן שמעתי מזקן אחד שאמר המנהג אשר ליחידים שאין אוכלין בשר ושותין יין בב' וה', הוא מפני שבי"ד של מעלה יושבים ודנים דינו נפשות וכו', א"כ יפה הוא המנהג שלהם שבלילה לפני שני אוכלין, שהרי אין דנין ד"נ בלילה אף למעלה, אבל ביום הדין עצמו ואף בלילה שאחר יום ב' אין אוכלין, לפי שאמרו ד"מ שהתחילו גומרין אף בלילה, וא"כ יש שתופסין כל שני הטעמים הללו, ואין אוכלין בשר ולא שותין יין בכל שתי הלילות, ואין למחות בהן היכא שהן בריאין ויכולין לעמוד בה בבריאות הגוף, אבל לנשים יולדות יש למחות בהן אם נוגע קצת בבריאות הגוף לה או לילד וכו', וכ"ז היכא שאין מתענין בהן, אבל היכא שמתענין בהן תענית גמור ראוי למאן דאפשר שלא יאכל בשר וישתה יין לפני התענית וגם לאחר התענית, וכן מצאתי כתוב בעניני תשובה שראוי לעשות כן, והביאו ראיה מהא דאמרי' בתלמודא (חגיגה כב): הושחרו שינוי מפני התענית, וידוע דלא הושחרו כ"א לאורתא שאין אוכלין בשר ושותין יין לפני התענית ואחר התענית. שו"מ מצאתי כן בשם ספר חסידים [יעיין שם ס"י תרי"ז שדיבר מענין הצומות, וכ' בתו"ד וז"ל: הראשונים כשהיו מתענים לא היו אוכלים כ"א פת במלח ושתיים מים וכו', וכראב"ע שפרתו יצאתה (בשבת) עד שהושחרו שינוי, עכ"ל. ועיי"ש בהגהות מקור חסד שציין שזה המקור לרש"ל, וי"ל]. ומ"מ דוקא למאן דאפשר כדי שלא יחטא על הנפש וכו',

ערוכה בשבת, דבשבת לא ירבה בהילוך אלא במשא, ותו שהטור פסק כן בהדיא בסי' של"ג, וע"כ שתפס ג"כ חילוק התוס' דבסמוך מיירי במפנה האוצר מזוית לזוית, והכא מיירי במטלטל במבוי מעורב. ובר"ן הקשה ג"כ קו' התוס' בביצה, ותי' באופ"א דשאני התם דעביד עובדין דחול, וביאר המח"ש דהבין המ"א מלשוננו שאין חילוק ביניהם בצורת ההולכה אלא בצורת המשא, דאם נותן ג' וד' כדין תוך קופה אחת ה"ז דמי לעובדין דחול, ולכן בשבת מעוטי במשא עדיף, אבל אם לא נותן כלום לתוכה אלא נוטל קופה אחת מלאה תבן ותבואה, אין בה משום עובדין דחול, הילכך מיעוטי בהילוך עדיף, וכ"מ כדבריו ב"י שכ' שבר"ן משמע קצת נמי כטור שאין חילוק בין שבת ליו"ט.

ברם במ"ב נראה שתפס לעיקר חילוק קמא, ולא נקט לת"י הר"ן, שכתב על דעת הי"א וז"ל: עיין סי' תק"י ס"ח בהגה דפסק כ"י אלו, וכ"ז במקום שאין רואין, אבל כשנושא אותם דרך מבוי המעורבת דשכיחי בה רבים ואוושא מילתא טובא, ויאמרו דלצורך חול הוא מביאם, [בכה"ג] לכו"ע למעט במשא עדיף, עכ"ל. ומקור המ"ב הוא מדברי הגר"א בביאורו עפ"ד התוס' וז"ל: פסק הגר"א היכא שצריך לישא משא גדול הרבה (כגון) כדי יין או הרבה אוכלים לצורך שבת כד"א וכו', מבית לבית בחצר אחר התעורבת יניחם בסל או קופה וישא הרבה בנ"א למעט בהילוך אף דמחזי כעו"ד וכו', אבל כשצריך לישא המשא דרך מבוי המעורב שרבים בוקעים שם לא יביאם בסל או בקופה כדי למעט בהילוך, אלא יביאם מעט מעט לפניו או על כתפו שיטנה מדרך חול אף שמרבה בהילוך, כי במקום דשכיחי רבים חיישי' למחזי כעו"ד, עכ"ל. ונמצא לפ"ז דלא פליגי המחבר והרמ"א אלא בכה"ג דלא אוושא מילתא, אבל במקום דאוושא מילתא מודה הרמ"א דאפשי במשא עדיף, ולפי"ז מש"כ המחבר בסי' של"ג כשמפנה ד' וה' קופות לא יחלקם בקופות קטנות להוליכם הרבה פעמים מפני שמרבה בהילוך, ואוושא מילתא טפי, התם מיירי במפנה מזוית לזוית באותו בית ולא שכיחי בהו רבים, ולא ניכר שלצורך חול נושאם, ואדרבה אם יחלקם לכלים הרבה יתפרסם הדבר יותר, ויהיה בכך זלזול בכבוד השבת משום דמרבה בהילוך, הילכך אפשי במשא עדיף, ומשו"ה סתם שם הרמ"א ולא הגיה מידי, וכן נקט השער המלך (הל' יו"ט פ"ה ה"א) בדעת הר"ן שכותנו ג"כ כתוס', ותמה על הב"ש שכ' דמדברי הר"ן משמע כטור (וע"ע במעשה רוקח מש"כ בזה).

ונהדר לעניננו, וזאת תורת העולה, הנוהג כמחבר אין לו ליטול המאכלים והמשקאות בבת אחת כדרך חול, אלא ישנה מדרך חול אם לא באופן שצריך למהר להביא לפני האורחים, והנוהג כהרמ"א לא יטלטלם אלא בשעה דלא שכיחי בהו רבים (ומסתבר דזמן שאוכלים רוב בנ"א סעודת ליל שבת ל"ח שכיחי בהו רבים, ומותר לטלטל כולו בעגלה אחת), אבל אם כבר שכיחי רבים במבוי אין לו לטלטל כולו בב"א אלא יטלטלם בכמה פעמים, אם לא שלא יספיק הזמן, ואז הדר דינא דהמחבר דאם ממחר לצורך האורחים מותר להוליכן בב"א (דלא גרע סעודת מצוה מסעודת רשות כמבואר במ"ב סי' תק"י ס"ק ל"ה, ודו"ק). ולענין להחזיר המותר לביתו, למחבר אין היתר לטלטל הרבה בב"א אלא רק מעט, דמוכח דלצורך שבת מטלטלו, אך לרמ"א בשעה שאין רואין מותר כמה שירצה, ובלבד שלא יהיה מכין משבת לחול דאפי' לצורך מצוה אסר המ"א [יעיין סי' שפ"א סק"ז לענין יין להבדלה]. אך אם בשביל שלא יתקלקל, כגון שנשאר לו כמות גדולה של ארבעס וכדו', מותר להחזירו לביתו כדי להניחו בקירור, כמבואר בשו"ע סי' שפ"א, אע"פ שלא יאכל ממנו בשבת, וכן מצינו שהתירו להחזיר הלולב למים בשבת, וכן התירו בסי' של"ח ס"ז לכסות הפירות והלבנים שלא יפסדו בגשמים, ודו"ק.

בענין אכילת בשר ושתית יין במוצאי התענית ובלילה שלפניו

כתב הרמ"א (סי' של"ד סכ"ו): אסור לחלל שבת כדי להציל (ממון), ואם עבר וחילל (שבת) צריך להתענות ארבעים יום שני וחמישי, ולא ישתה יין ולא יאכל בשר וכו', עכ"ל. וכתב הט"ז (ס"ק כ') וז"ל: נראה דלילה שאחר התענית קאמר, כמו שמצינו לענין לילה שאחר תשעה באב סי' תקנ"ח ס"א שכתב שם מפני אבילות של יום, עכ"ל [וז"ל השו"ע: ומפני כך מנהג כשר שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בליל עשירי ויום עשירי, הג"ה אם חל ט"ב בשבת ונדחה ליום א' מותר לאכול בשר ולשתות יין יום ב', אבל בלילה

לפנות אפי' ד' וה' קופות, דבכה"ג ליכא לא משום אוושא מילתא ולא משום עובדין דחול, ואדרבה משום טירחא יתירה מיעוטא בהילוכא עדיף.

והנה הטור בסי' שכ"ג ס"ה נקט דין המשנה דביצה, וז"ל: המביא כדי יין לא יביאם בסל ובקופה כדרך חול, אלא יביאם לפניו או על כתפו וכיוצ"ב שיטנה מדרך חול, אפי' אין שינוי קלות במשא, ואם א"א לו לשנות מותר, עכ"ל. וכתב הב"י דהטור סבר דשבת ויו"ט שוין לענין איסור, ואף מדברי הר"ן משמע קצת כטור, ודלא כתוס' דה"ה לשבת, ממש"כ וז"ל: לא יביאם בסל ובקופה לתת ג' וד' בתוך קופה אחת, מפני שנראה כמעשה חול לשאת משאות, אבל מביא על כתפו אחת או שתיים ומוכח דלצורך יו"ט היא וכו', ואע"ג דמסקי' בשבת דאפשי דמשאוי עדיף וכו', שא"ה דעביד עובדין דחול, עכ"ל. ומוכח כהטור.

ומיהו קצת תימא למה לא הוכיח כן הב"י ג"כ מלשון רש"י בביצה, שפירש כן בהדיא את דין המשנה המביא כדי יין, היינו ממקום למקום בתוך התחום או ע"י עירוב, ולמה העמיד המשנה בעשה עירוב, הלא ביו"ט שרי לטלטל לצורך היום בלא עירוב [ואדרבה דעת הר"ף הרמב"ם והרא"ש ועוד דלא תיקנו ע"ח ביו"ט כלל, וכן סתם המחבר בסי' תקי"ח ס"א, כמבואר כ"ז במ"ב סי' תקי"ח סק"י ובשעה"צ סק"י]. ודוחק להעמיד דין המשנה אליבא דרש"י במטלטל כלים שלא לצורך היום, דזה לא שרי אלא בעביד ע"ח, חדא דלא משמע כן במשנה, ותו דלהריטב"א המובא בבה"ל (שם ד"ה ואם) לא תיקנו חז"ל ע"ח ביו"ט, ואפי' הניח לא מהני, ומאי"ד להגר"א א"צ ע"ח אף לכלים שא"צ כלל לאותו היום, כיון דרוב הצאות מצוי מה שצריך לאותו היום, לא הצריכו חכמים ע"ח אף למיעוט שאינו מצוי (כמבואר בשעה"צ שם), ומסתמת רש"י נראה דמהני ע"ח, ואדרבה יותר נראה דאפי' לאשמועי' דאף בשבת אם עשה ע"ח רשאי לטלטל ממקום למקום, מ"מ לא יביאם בסל ובקופה כדרך חול. ושו"מ שכבר הדקדמו בראיה זו בשעה"צ (סי' תקי"ח סק"ל), שהביא מחלוקת ראשונים האם מותר לטלטל גם בתוך העיר או רק בחצר, וז"ל: ודע דבאו"ז מיקל אפי' בתוך העיר וכו', והנה מרש"י שכ' ממלי"מ דהיינו בתוך התחום או ע"י עירוב, משמע דס"ל ג"כ כהאו"ז דאפי' בתוך העיר מותר, עכ"ל.

ולדינא השו"ע בסי' שכ"ג ס"ה הביא ב' הדעות הללו להלכה, וז"ל: המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה כדרך חול, אלא יביאם לפניו או על כתפו וכיוצ"ב שיטנה מדרך חול, אפי' אין בשינוי קלות במשא, ואם א"א לו לשנות כגון שזימן אורחים הרבה וצריך למהר להביא לפניהם, מותר, וי"א דלמעט בהילוך עדיף, ויותר טוב להביאם בסל ובקופה בפעם אחת מלהביאם כ"א ואחת בפני"ע, עכ"ל.

והנה דיעה ראשונה היא דעת הטור שלא חילק בין שבת ליו"ט, ודעה שניה היא דעת התוס', דבשבת אפשי בהילוכא עדיף, ולפום הך כללא דהחיד"א דסתם ויש הלכה כסתם, א"כ סתם השו"ע לדינא כהטור (וכ"כ באול"צ פמ"ג ס"ה), וכן פסק המחבר בסי' תקי"ח ס"ח וז"ל: אע"פ שהותרה הוצאה ביו"ט אפי' של"צ, אלא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה בחול, אלא צריך לשנות וכו' דמוכח שלצורך יו"ט הביאם, עכ"ל. והרמ"א שם פסק כ"י שלפנינו וז"ל: ודוקא כשמוליכין ממקום למקום, אבל מזוית לזוית או מבית לבית באותו חצר שרי בכל ענין, עכ"ל. וכ' המ"ב אפי' יותר מד' וה' כדים, ואדרבה יותר טוב הוא להוליך הרבה משיוליך מעט מעט ויצרך להרבות בהילוך, עכ"ל.

אך מעתה עלינו לעמוד על מש"כ המחבר בהלכה של פיניו אוצר דמשמע קצת שסתור דברי עצמו, שכ' בסי' של"ג ס"ב וז"ל: כשמפנה אלו ארבע או חמש קופות לא יחלקם בקופות קטנות להוליכם בהרבה פעמים כדי להקל המשאוי, מפני שמרבה בהילוך ואוושא מילתא טפי, עכ"ל. ולכא' דין זה אתיא אליבא דהרמ"א דמעוטי בהילוכא עדיף, אבל דעת השו"ע כפי שעולה כאן דאפשי במשא עדיף, ולכא' נראה שחזר בו, וצ"ע. ותימא על הנו"כ שסתמו בזה. ושו"מ שכבר הרגיש בזה המ"א בסי' שכ"ג סק"ז, שכ' על דעת הי"א וז"ל: צ"ע דמשמע דכו"ע מודין בזה כמש"כ סי' של"ג ס"ב, ותלמוד ערוך הוא בשבת (שם), [ותי' ומ"ש הטור ולמעט במשוי עדיף מיירי שמוליכין דרך מבוי המעורבת דשכיחי בו רבים, וכמ"ש סי' תקי"ח ס"ח, [עוד תי'] מיהו בר"ן משמע דכשנותן כדים בקופה הוי כעובדא דחול, וע"ש בהגה דפסק כ"א, עכ"ל. ותורף דבריו דתמה המ"א על הב"י איך רצה לפרש בשיטת הטור דלא פליג בין שבת ליו"ט, הלא סוגיא

תירץ דהרמב"ם עצמו השיב לחכמי לונל (הביאו המג"ע פ"ג משכנים ה"טז יעו"ש, ועי"ש במ"מ שכ' ע"ד הר"מ הללו שדברי טעם הן) על מה שהשמיט מ"ש בגמ' אסור לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה, שאינו אלא מידת חסידות, והביא הרמב"ם ראיות דלא כל לשון אסור שבש"ס הוא איסור גמור, ובהמשך הביא דברי המאירי דפי' דברי הגמ' דאסור לאכול וכו', הואיל ומנתיבותיה של תורה ליתן מאכל לבהמתו קודם, עכ"ד, וממשמעות דבריו נראה נמי דאינו אלא ממשנת חסידות ולא מעיקר הדין, והוא סעד גדול לדברינו דלעיל בדעת המאירי שכ' דכל היתר הצלה לבהמתו הוא משום צעב"ח, ולא משום דאסור לאכול, וכתבנו דאפשר דהמאירי ס"ל כהרמב"ם, ועתה נתבאר דהמאירי לשיטתו ממש דס"ל כדעת הרמב"ם דהוא ממשנת חכמים, וא"ש הא דלא נקט לטעם הפוסקים, ודו"ק].

בענין אפשי בהילוכא עדיף או אפשי במשא עדיף
ישראל העורך שמחת שלום זכר בליל שב"ק בביה"כ"נ, וברצונו להביא את האוכלים והמשקים אחר סעודת ליל שבת בעיר המעורבת כהלכתה, ואין באפשרותו להביאו מער"ש כי רוצה לקרר את השתיה ומעוד טעמים, ואין לו ילדים גדולים שיעזרו לו בהבאת הדברים, ורצונו להביא הכל בעגלה, האם מותר הדבר או לא. עוד יש לברר האם יכול אחר השמחה להחזיר המותר אל ביתו, או שיניחו שם עד מוצ"ש, וישיב אל ביתו רק מה שצריך לאותה שבת. וצדדי השאלה תלוי באיבעיא בגמ' בשבת (דף קכז). אי מעוטי בהילוכא עדיף או מיעוטא במשא עדיף, ויש לנו לדון האם טלטול משאות לברר מצוה שונה מלדבר הרשות, ועוד י"ל"ד האם צריך שינוי בהליכתו.

והנה תחילת הסוגיא הוא במשנה בביצה (דף כט): המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה, אבל מביא הוא על כתפו או לפניו, ופירש"י המביא ממקום למקום בתוך התחום או ע"י עירוב, לא יביאם בסל ובקופה לתת ג' וד' בתוך קופה וישאם, משום דנראה כמעשה דחול לשאת משאות, אבל מביא על כתפו אחת או שתיים דמוכח דלצורך יו"ט או לפניו בידו, וקתני עלה בגמ' תנא אם א"א לשנות מותר וכו', אמר ליה ר"ח וכו' אמור רבנן כמה דאפשר לשנוי משנינן ביומא טבא, ומקשה הגמ' והא הני נשי דקא מליין חצבייהו מ"א ביו"ט ולא קא משניין וכו', א"ל משום דלא אפשר, היכא ליעבד, דמליא בחצבא רבה תמלי בחצבא וזטא, קא מפשא בהילוכא וכו', קא מפשי במשוי, הילכך לא אפשר, והתירו להן לשאת את הדליים כדרכן בחול.

ובשבת תנן (קכז): מפנין אפי' ד' וה' קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול ביהמ"ד, אבל לא את האוצר, ופירש"י אם צריך למקומן להושיב שם אורחים להסב בסעודה, ולא חיישי' לטרחא דשבת, ואיבעיא עלה בגמ' הני ד' וה' קופות דקאמר בד' וה' קופות אין, טפי לא, אלמא למעוטי בהילוכא עדיף, א"ו"ד למעוטי משא עדיף, ומסיק הגמ' דכו"ע מעוטי בהילוכא עדיף, יעו"ש. ולכא' לפור' הסוגיות חלוקות, דלמסקנת ה"ה בשבת מפנין אפי' ד' והא' קופות בפעם אחת כג' מעוטי בהילוכא עדיף, ומאי"ד כסוגיא בביצה משמע דהעיקר שלא יביא כדרך שנושא בחול, אפי' דמפשי בהילוכא מחמת כן.

וכבר עמדו על כך התוס' (בביצה שם ד"ה המביא) וז"ל: ותימא דאמרי' בשבת מפנין ג' או ה' קופות, וכ"ש שיהא מותר ביו"ט, וי"ל דהתם מיירי בשבת שאינו יכול להוציא לחוץ ואין רואין אותו וע"כ מותר, והכא מיירי ביו"ט שיכול להוציא לחוץ ורואין אותו וע"כ אסור, שהרואה אותו אומר לצורך חול מביא אותם ולהכי אסור, עכ"ל. ותו מקשים התוס': ומ"מ קשה דאמר אבל הוא מביא על כתפו, אלמא משמע דמרבה בהילוכא עדיף, ובשבת (שם) קאמר למעוטי בהילוכא עדיף, ויותר טוב להביאן בסל או קופה בפעם אחת מלהביאן כ"א בפ"ע, וי"ל דהתם מיירי בשבת דל"ה כעובדי דחול, שאין מטלטל כ"א מזוית לזוית באותו בית, ולכך קאמר למעוטי בהילוכא עדיף טפי משום טרחא יתירא, אבל הכא מיירי ביו"ט משום טרחא יתירה לא קפדינא, אלא משום דמחזי דעביד כעובדי דחול, וא"כ עדיף טפי לאפשי בהילוכא ויעשה דרך שינוי כי היכי דלא לתחזי דעביד כעובדי דחול, ופעמים נמי דאסור לאפשי בהילוכא אע"ג דממעט במשאו, כיון שאין משנה מדרך חול, עכ"ל. והעולה מדבריו דלא אסרו משום אוושא מילתא ועובדין דחול אלא במטלטל בחוץ ממקום למקום, ולא כשמטלטל בבית מזוית לזוית, ולהכי בשבת דאסור לטלטל בחוץ, ע"כ דמטלטל בבית מזוית לזוית, ולהכי שרי

עכ"ל. והעתיקו הא"ר (סי' תקנ"ח) וז"ל: מיהו כ' (הרש"ל) בשם הב"ח שעיקר תענית מעלייתא שלא לאכול בשר ויין בכניסת התענית ויצאה, עכ"ל. וכן מצאתי ברוקח (סי' כ"ה אות ו') בתיקון הבא על הארוסה, וז"ל: לא יאכל בשר ולא ישתה יין בלילה שיש לו להתענות למחר ולא בלילה לאחר תעניתו, עכ"ל (ואף שכ"כ רק שם, מ"מ מסתבר שכונתו כן בכ"מ שהזכיר הפרישה מבשר ויין, ודו"ק).

אבל התוה"ש אחר שהביא מקצת דבריו כ' עליו וז"ל: ע"ש שמדחיק ליתן טעם למנהגו, ודבריו דחוקים ותמוהים והוא נגד הסוגיא, עכ"ל. ונראה דהיה לתוה"ש גירסא משובשת כפי שהיה לפני המג"א, כפי שנראה מדבריו, שכ' בס"י תק"פ וז"ל: ונ"ל שט"ס הוא, וצ"ל שדיני ממונות דנין בלילה, דהא דיני נפשות אין גומרין בלילה, יעו"ש, והוא קצת דוחק. או אפשר כונתו דדברי הרש"ל נסתרים מיניה וביה, דאדרבה ממה שמצינו דיני נפשות שלא דנין בלילה, אי"כ יש סברא להתיר אכילת בשר ושתיית יין, ותו מה השייכות בין דיני ממונות לנפשות, ועדין צ"ב. [ואף המ"א (סו"ס תק"פ) העתיק דברי הרש"ל הללו, ותמה עליו, ונביא דבריו בסמוך].

ולפיכך כ' התוה"ש טעם אחר וז"ל: ולי"ג הטעם פשוט, דהא איתא בחולין (דף פג.) דבקדשים הלילה הולך אחר היום, וא"כ זה שהוא במקום תענית כמו שכתב מהרש"ל שם, ותענית במקום קרבן קאי, עכ"ל. והעתיק ספיקתו בפתחי תשובה (שם ס"ק י"ג), ומסקנתו בשם מהרש"ל דראוי לנהוג שלא יאכל בשר בליל שלפני התענית ובליל שאחר תענית, ע"ש. ועכ"פ בדעת הרמ"א נזכר הענין דמפני אבלות יום יתענה ג"כ במוצאי התענית, ואפשר דלא נקט הרמ"א אלא את עיקר הדין, ולא נקט את המנהג, וכלשון התוה"ש דראוי לנהוג כן, אבל אי"ז מעיקר הדין, אך ק"ק מש"כ הא"ר דכן משמע ביו"ד, וצ"ע ק.

עוד מצינו בשו"ע (סו"ס תק"פ) וז"ל: יש מי שאומר שגזרו שיהיו מתענים בכל שני וחמישי על חורבן הביית ועל התורה שנשרפה ועל חילול ה', ולעת"ל יהפכם ה' לששון ולשמחה, עכ"ל [כלבן]. וכ' המ"א (סק"ט) וז"ל: יש מתענין בבי' וה' מבשר ויין וגם בלילה שלפניו, ונ"ל דבימות הקיץ שאוכלין קודם הלילה אי"צ להחמיר, אם לא שקבלו עליהם לחשבו כלילה אחר שהתפללו תפילת ערבית וכו', ויש נוהגים בלילה שאחריהם שלא לאכול בשר ויין, וכ' היש"ש הטעם מפני שד"מ דנין ביום וגומרין בלילה, וכ' ונראה מדבריו שס"ל הטעם שמתענים בבי' וה' מפני שהם ימי דין, ותימא דהיכא רמיזא, ואדרבה קי"ל אדם נידון בכל יום, ומה שמתענים בהם היינו משום שהם ימי רצון כמ"ש סי' קל"ד, וכ"כ התוס' ורש"י ספ"ח דשבת וכו', לכן אין טעם להתענות בלילה שאחריהם דכבר פנה היום, עכ"ל.

וקצת תימא, דלכא"ו המ"א חזר בו ממש"כ בס"י תקנ"ח בשם המהר"ל, ולא חש למשנתו שכתב שם ליישב טעם הרמ"א שאין אוכלין ושתיין יין במוצאי ט"ב נדחה, ע"פ דברי המהר"ל שכתב דכן אשכחן בכמה מיני תענית של תשובה דאין לאכול במוצאי התענית בשר ויין, ולכא"ו מ"ש תענית מבשר ויין דרשאי לאכול בלילה שאחרי, לשאר תעניות דתשובה דאין לאכול, ודוחק לחלק בין תענית גופא דשייך בו הטעם דהרמ"א מפני אבלות של יום, להמתענה מבשר ויין לחוד דלא שייך בו טעם זה, חדא דמבואר שם בפיו שיסוד הענין להמנע מאכילת בשר ויין הוא משום המנהג שהיו מתענים בכל שני וחמישי על חורבן הביית וכו', וחלף התענית הוא מתענה על מבשר ויין לקיים קצת מה דאיתא בספ"ג דב"ב תניא משחרב הבית רבו פרושים בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין, וכן מבואר בפו' [ע"פ הירושלמי דהיו מן האמוראים שהיו צמים ב' ימים] דטעם מניעת בשר ויין במוצאי ט"ב ובעשירי עד חצות הוא מפני שתש כוחינו מלצום ב' ימים (וכן מצינו כע"ז במ"ב סי' תקס"א סק"ב בשם הכפתור ופרח, דמסתברא שיום שרואה אדם תחילה ירושלים בחורבנה שיאסור אותו היום כולו בבשר ויין, וינתן זה ודאי יסודו משום אבלות). ותו עיקר טענת המ"א דכבר פנה היום, הוא טענה גם על המתענה תענית גמורה, והריהו שעיקר טענותיו הוא על מסקנת היש"ש שהכריע דבתענית גמור לכו"ע צריך להתענות מבשר ויין גם בלילה שאחרי, וצ"ע.

ותמיהה זו יש להקשות ג"כ בדברי המ"ב, שבסי' שלי"ד הביא דברי הס"ז ודעימי שיתענה מבשר ויין בלילה שאחרי בלא חולק, ואילו בסו"ס תקנ"ח על דינו של הרמ"א דאסור בלילה מפני אבלות יום, כתב המ"ב מדנפשיה וז"ל: משמע דרק בזה

מפני אבלותו של ט"ב מחמירי' גם בלילה שאחרי, דהוא כמו בין המצרים דיש אנשים שמחמירין ע"ע מבשר ויין [כדאיתא בטור סי' תקנ"א דיש פרושים המתענים מבשר ויין, ועי"ש בפרישה שמקורו ע"פ הירושלמי ובהגר"א מקורו מהגמ' יעו"ש], אבל בשאר תעניות אין להחמיר בזה, עכ"ל. וצ"ע, דבמ"א נקט להדיא דלרמ"א דין זה נוהג בכל התעניות, כפי שעולה מהפמ"ג בס"י שלי"ד, ודוחק לומר דמשום טענת המ"א בס"י תק"פ דבמוצאי התענית דכבר פנה היום, לכן הכריע דאין להחמיר בשאר תעניות, א"כ תיקשי עליה גופא למה בתעניות הבאות לכפרת תשובה נקט בפשיטות איסור אכילת בשר במוצאי הצום מבלי חולק, וצ"ע. ואמנם המ"ב נאמן לשיטתו, שבס"י תק"פ (סקט"ז) העתיק דברי המ"א וז"ל: ויש מתענים מבשר ויין בהם וגם בלילה שלפניהם, עכ"ל. ולא הזכיר מאומה לענין לילה שלאחריו, והא תינח בשאר תעניות חובה ד"א שמתענים מן הלילה אי"ש, אבל בתענית מבשר ויין לכא"ו לא שייך טעם זה, ואם משום טענת המ"א איך נתעלם מהט"ז בס"י שלי"ד, ועוד קשה למה נידד מסברת התוה"ש (ביו"ד שם), והביאו היד אפרים בס"י תק"פ, לדחות טענת המ"א דגבי קדשים לא אמרי' פנה היום, וצ"ע (ותו דהא תינח בתענית גמור בין חובה ובין רשות, סגי בצום גופי' שיהיה עליו שם תענית, אבל תענית מבשר ויין לחוד לא בלא"ה אין אדם אכל סעודה חשובה רק פעם אחת ביום, ואם יאכל בשר וישתה יין במוצאי התענית, לא הועיל בתעניתו, דמה שלא אכל לילה שלפניו הוא משום תחילת יום ב' וה', וקודם הלילה מותר כמבואר במ"ב, וא"כ אין שום משמעות כ"כ לפרישתו, וי"ל), וכ"ז צ"ע.

והנראה דמה שהכריח את המ"ב בס"י תקנ"ח לומר דבריו, הוא משום הקושיא הניצבת על הרמ"א, דהלא מקור הרמ"א הוא מהמהר"ל, ובמהר"ל נקט כן אף בשאר תעניות, וא"כ היה לו לרמ"א להביאו אף בשאר תעניות חובה, כגון בצום גדליה ומוצאי י"ז תמוז ומדלא שנאו מוכח דלא נקט כוותיה אלא רק במוצאי ט"ב, וע"כ נזקק המ"ב לבאר שגם בט"ב נדחה שייך הטעם דאכילת יום משום חורבן בית אלקינו, ודינו כבין המצרים דיש שמתענים מבשר ויין מתחילת ביה"מ, ועכ"פ למנהגינו מ"ר"ח אב (ועי"ש בבה"ל מה שדן לענין איסור תספורת וכיבוס בגדים, וע"ע באשל אברהם מבוטשטאש ודו"ק, ובספר הלכות חג בחג ולוח אי"י, ואכמ"ל).

ומיהו אכתי צריך לבאר יחודו של ט"ב משאר תענית צבור, ואשר יראה בביאורו ע"פ דברי המנ"ח והגרי"ז שייסדו שיש בט"ב ב' ענינים, דין האבלות על חורבן ביהמ"ק דיני העינויים, וז"ל המנ"ח (סי' ש"ג): ונראה פשוט דהד' עינויים בט"ב חוץ ממה שאסורים מטעם אבלות וכו', דכל מצוות הנהוגות באבל נוהגות בט"ב, והד' עינויים הנ"ל אסורים ג"כ באבל, נ"מ אסורים ג"כ בט"ב, והשוו התעניות ליהו"כ, וזה הוי בכלל עינוי כמו ביהו"כ, דאין הטעם משום אבל רק הוי בכל העינויים, וראיה דמחמת אבלות מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בצונן וכו', ובט"ב אסור אפי' להושיט אצבעו במים וכו', כי חוץ מטעם אבלות הטעם מחמת עינוי וכו', ולפיכך באם חל ט"ב בשבת נדחה אחר השבת, דיש שיטות באו"ח סי' תקנ"ד, וכן פסק הרמ"א (סי"ט) דבשבת נוהגים דבר שבצנעה וכו', ולשיטה זו דיני אבלות לא נדחה ממקומו ונוהג בצנעה, אבל מחמת העינוי נדחה מכל וכל וכו', עכ"ל.

ויסוד זה נתחזק ביתר שאת בהגרי"ז (הל' תעניות) וז"ל: והנראה לומר בזה דהנה באמת בט"ב נאמרו בו שני דינים, חדא דין תענית, ושנית נוהגים בו דיני אבלות, וכדתיניא כל מצוות הנהוגות באבל נוהגות בט"ב, ורחיצה בעצמה אסורה בט"ב מתרי טעמי, חדא משום איסורא דתענית דאסור גם ברחיצה, ושנית מדין אבלות וכו', מיהו נראה דגם משום איסור תענית אסור ברחיצה, דהרי משום אבלות אינו אסור בצונן רק כל גופו, ובט"ב אסור להושיט אפי' אצבעו במים וכו', עכ"ל. ומעתה א"ש, דחלוק חומרת תענית דט"ב משאר תעניות ציבור, ולפיכך החמירו בו גם לענין זה גם במוצאי ט"ב נדחה. ומה שאלנו מסתימת המ"ב בס"י שלי"ד כט"ז, ע"כ צ"ל דחמור תענית על תיקוני בעייה דהחמירו בו טפי, וחלק מתיקוני התשובה הוא שימנע במוצאי התענית מבשר ויין [כמבואר במהר"ל גופא וביש"ש ובתוה"ש ביו"ד, דהתם מיירי נמי בתענית הבא על כפרת עוונות]. איבע"א משום דיני ממונות נגמרים בלילה, ואיבע"א משום טעמו של התוה"ש דתענית הוא משום קרבן כפרה, ובקדשים היום הולך אחר הלילה, ודו"ק.

והשתא לפי"ז אין הכרח ללמוד בדברי הרמ"א בס"י

שלי"ד דסבר צריך להתענות מבשר ויין גם במוצאי הצום, דאפשר דהוא לשיטתו א"צ להתענות כן אלא במוצאי ט"ב בלבד, ומש"כ הרמ"א בס"י שלי"ד לא ישתה יין ולא יאכל בשר, אפשר לפרש דקאי על ערב התענית, ומילתא דמסתברא הוא, דכתב כן אחר שכי' צריך להתענות מ' יום שני וחמישי, וע"ז כתב ולא ישתה וכו', דיום שני וחמישי מתחיל מן הלילה, ולכן ראוי שלא יאכל בשר ויין כבר מהלילה, כמו דאשכחן בס"י תק"פ דנהגו להתענות בימים אלו, ויש שמתענים רק מבשר ויין, ולכן כבר מהלילה שלא לאכול בשר, וכבר הוא מפורש ברמ"א ביו"ד (שם) שכ"כ בהדיא דבליל התעניות אסור ביין ובשר [ומש"כ הרמ"א בליל התעניות, אין ר"ל בכל התעניות שקבעו חז"ל, אלא רק בתעניות שקיבל ע"ע להתענות על כפרתו, והיינו בליל ב' וה' דאז נאסר בבשר ויין], אבל אה"נ מי שמתענה בשאר ימים אין לו מקור לאיסור אכילת בשר ושתיית יין כבר מהלילה, דלא מצינו פרישה מבשר ויין אלא בשני וחמישי.

והראני הי"ח ברנבוים שליט"א לדברי הרש"ש בנדרים (ג): דמוכח מיניה דבתענית צבור לא פרשו מבשר ויין בליל התענית, דתנן התם קונם בשר שאינו טועם עד שיהיה הצום אינו אסור אלא עד לילי הצום וכו', וכ' הרש"ש וז"ל: כולם הבינו כן (תוס' ר"ן) דהכונה על יוה"כ, ונדחק הר"ן בפ"י לילי צום, ול"נ דעל אחד מד' תעניות קאמר (לבד מט"ב), וכ"נ מהמפרש [שפי' וז"ל עד אותה לילה שצום למחר, ואותו הלילה מותר לאכול בשר] וכו', ודרך ה"ה בלילה שקודם התענית להרבות בסעודה ולאכול בשר כדי שיקל עליהם התענית למחר (עיין רא"ש ביומא סי' כ"ב), עכ"ל [ואדרבה מלשון המפרש משמע דלאו דוקא ג' תעניות שקבעו חז"ל, אלא כל תענית יחיד היה מנהגם כן, ומש"ה שפיר קאמר דעד אותו לילה שיקבל ע"ע תענית הנדר חל, אבל אפשר דלא קאי על תענית ב' וה' אלא על המתענה בשאר הימים, ודו"ק וי"ל].

ובאופ"א יש לפרש דברי הרמ"א, שלעולם יסבור שיש חילוק בין תעניות שקבעו חז"ל מפני הצרות שאירעו בהם לאבותינו, לבין צמות שקיבל ע"ע לכפרת עוונות, דבאלו הראשונים אי"צ לפרוש במוצאי התענית מבשר ויין, אבל בתעניות שקיבל ע"ע ראוי לפרוש, כמבואר בט"ז בס"י שלי"ד ובפ"ת סי' קפ"ה בשם היש"ש, דשאני אלו התעניות שבאים על תיקוני תשובה שחטא בהם, ואין טעם וריח שיקבע סעודת בשר ויין במוצאי התענית, וכך הוא מפורש במהר"ל (שו"ת סי' כ"ה) וז"ל: וכמה מיני תעניות של תשובה אשכחן דאין לאכול במוצאי תענית בשר ויין, וט' באב וי' באב אחד מנייהו לנוהגין, עכ"ל. ושאני מוצאי ט"ב נדחה שחמור טפי, וכמבואר במהר"ל גופי' (שם) וז"ל: אבל שלא לאכול בשר ולשתות יין במוצאי י' באב, נ"ל דיש ג"כ למנוע כה"ג למי שנוהג שלא לאכול במוצאי ט"ב, דאין זה משום חומרא דר"י דבו נשרף רובו של היכל, דאפי' מי שאוכל ביום י' בשר יש שנמנעין במוצאי ט"ב משום חומרא דתענית ואכילת של יום, ושייך לבין המצרים, וכן המנהג למי שנמנע ג' שבועות נמנע ג"כ במוצאי ט"ב, ומה"ט ג"כ נמנע מוצאי י' כשנדחה, עכ"ל. והגם שנראה מהרמ"א שלא נקט את החומרא להמנע מאכילת בשר ושתיית יין כל ג' שבועות (ממה שכ' ומציעים מר"ח ואילך הסכין של שחיטה יעו"ש, ובפרט ממה ש"ח הזכיר המנהג בזה פשוט), מ"מ נקט חומרא זו לענין מוצאי ט"ב נדחה, ונראה משום דתרת"א איתנהו בהו, וגם משום אבלות של יום, וגם משום תוקף התענית על חורבן בית אלוקינו, משא"כ בשאר תעניות שקבעו חז"ל אין מקום כלל להחמיר בזה, מלבד תעניות שקיבל ע"ע לכפרת עוונות, דמפני אבלות יום ראוי לפרוש מן הבשר והיין. וסברא גדולה יש בזה, דאין טעם וצורה דבמוצאי תענית ישמח בבשר ויין כמו בשמחת יו"ט, דשמחה זו למה עושה, ובפרט כשעומד בתחילת כפרתו, ומי יימר שיתקבל כפרתו לרצון, ולכן ראוי שיתנזר מבשר ויין, וסרה ממילא טענת המג"א בס"י תק"פ על הרש"ל שכבר פנה היום, שמהרש"ל משום שפנה היום לכן אין ראוי לשמוח בבשר ויין, ודו"ק, [ואכתי צריך לידחק דמה שלא כתבו הרמ"א בהדיא ביו"ד, צ"ל משום דלא כתב אלא מה שאסור מדינא, ולא נקט מה שראוי לפרוש ממנהגא, ולכן בליל התענית שכבר נכנס יום שני ה"ה אסור מדינא, משא"כ במוצאי התענית שאינו מדינא אלא רק ממנהגא וכמשנ"ת, ועדין צ"ב].

ותנא דמטייע לסברא זו מצאתי בשיירי כנה"ג בהגהות הטור לסי' ר"מ, שכ' וז"ל: ואף אם נדחה ט"ב עד יום עשירי ראוי להמנע (מתשה"מ) בליל

י"א משום איבולו של יום, כמ"ש לענין בשר ויין, עכ"ל. הרי לך שאף הכנה"ג תפס לעיקר טעם זה גם במוצאי ט"ב נדחה, ומ"מ לא נקט כן אלא במוצאי ט"ב ולא בשאר הצומות, ברם אכתי י"ל דבמוצאי תענית יחיד מה דינו, וממה שלא מצאנו כן בפו' ש"מ דליתא (ולפמשנ"ת יש מקום להבין החילוק דבשר ויין הם דברים הגורמים לשמחה לעצמו בלבד, והדבר נראה שעושה סעודת יו"ט, משא"כ מצות עונה דתלוי באחרים ומשועבד למצוה, וגם לא יוצא בזה מצות שמחה ביו"ט, ודו"ק).

ואמנם לטעם שנקט הכה"ח (שם סק"ז) בשם האחרונים דהוא משום רפואה, אין חילוק בין התעניות, וז"ל: ולפי דעת חכמי הרופאים אין לשמש במוצאי תענית לפי שנחלש מחמת התענית וכו', עכ"ל. א"כ לטעם זה ל"ש תענית יחיד ל"ש תע"צ, אמנם המ"ב נקט לעיקר את טעם הכנה"ג, אך הביאו רק במוצאי ט"ב ולא במוצאי ט"ב נדחה, ולמבואר לעיל א"ש.

ושוב אחר הדברים האלה חפשתי באחרונים, ומצאתי שכבר עמד בזה באגרו"מ (או"ח ח"ג סי' פ"ח), וזכיתי שכיונתי לרוב דבריו, וז"ל (בקצרה): הנה לולי המ"א יש לפרש ברמ"א באיסור אכילת בשר בלילה שאחר התענית ט"ב שנדחה לא מפני התענית וכו', אבל הוא מפני האכילת שאיכא בט"ב שהוא נוהג גם בנדחה וכו', בט"ב החמירו להנהיג גם באנינות לילה בבשר ויין וכו', אבל לטעם זה לא שייך הדמיון לתענית תשובה שכ' המ"א, ויקשה לכא"ו על מה שלא דקדק בלשון מפני אבלות שכ' הרמ"א וכו', אכן אולי י"ל דמה שבתענית תשובה אין אוכלין בשר ויין במוצאי התענית, הוא נמי מה"ט דאנינות, דמעניני התשובה הוא גם שיזכור יום המיתה, וגם שיחשוב עצמו כחייב מיתה וכו', ולכן יש לו להתנהג כאנון ע"ע, וכיון שביום התענית גופו לא היה ניכר ענין זה, נהגו זה לאחר התענית, וא"כ הוא ממש אותו טעם אבלות עצמו שנקט הרמ"א, ושייך זה רק לתענית ט"ב אף שהוא נדחה, ולא לשאר תעניות אף שגם הם לעורר הלבבות לפתוח דרכי תשובה, משום שבתענית צבור ל"ש ענין זה משום שכלל ישראל יתקיימו לעולם מהבטחת הקב"ה, וממילא לא שייך שיתחשבו בדין אנינות על עצמם וכו', עכ"ל. נמצינו למידין מדבריו דגם האגרו"מ היה פשוט לו דטעם אבלות ואנינות שייך גם בתענית יחיד, ואין להוציא מהרמ"א ביו"ד דפליג ע"ז וכמשנ"ת. [ואפשר דמה"ט נקט הפ"ת שם בפשיטות בלא חולק דיתענה מבשר ויין גם לילה שאחרי, ולא נחת לסתימת הרמ"א].

וחיזק האגרו"מ דבריו מדברי היש"ש, וז"ל: ומה שגם למהרש"ל הוא דבר הראוי לנהוג כן, הוא בתענית תשובה מדין אוננים כדכתבתי, ואף בתענית בו"ה שהוא משום עת רצון נמי הוא מתענית תשובה, משום שרק בתשובה מתרצין לפני ה', וסובר דגם בכל תענית תשובה ראוי לעשות כן שלא לאכול בשתי הלילות, כיון דבעצם נחשב התענית מלילה שלפניו וכו', ולכן מהראוי להתחיל לכה"פ חשיבות האנינות מהתחלת יום התענית שהוא מהלילה וכו', עכ"ל.

ואת טעם התוה"ש דחה האגרו"מ מכל וכל, וז"ל: וטעם של תוה"ש וכו' הוא טעם תמוה, דסותר מיניה וביה, דהא לענין התענית עצמו הרי אינו כן, וליכא שום תענית לא של ציבור ולא של יחיד שהלילה ילך אחר יום שעבר, וברור שאם יאמר הר"י בתענית היום והלילה שלאחריו, לא יאסר מלאכול בדין תענית בלילה שלאחריו אם לא יאסור עליו הלילה בקונם וכו', וזהו הטעם שלא ניח"ל למהרש"ל לומר סברא זו דבמקום קרבן, וחושב זה כהולכין אחר דתיהם, עכ"ל. ואפשר שמה"ט נמי לא חש המ"ב לא בס"י שלי"ד ולא בס"י תק"פ לטעם התוה"ש, אלא רק לטעם הס"ז והמ"א בשם מהר"ל (אך ק"ק דהא"ר והפמ"ג חששו לטעמו, ועי"ש מש"כ בזה).

ועוד נ"מ שהעלינו לאסור אכילת בשר ויין רק בלילי שני וחמישי ולא בשאר הלילות, מבואר ג"כ באגרו"מ לענין המתענה מבשר ויין ביום תענית צבור, ונלמוד ממנו גם לענין זה, וז"ל: ואף שמהרש"ל כ' על הנוהגין רק שלא לאכול בשר ולשתות יין בשני וחמישי שהוא דומה לתענית, היינו שיש גם תענית כזה אם אחד רוצה להתענות רק בזה, אבל התענית שנתקן להתענות ממש לא שייך להתחלק שיהיה מתענה רק מבשר ויין ולא תענית ממש, דהוא כסתירה וכו', עכ"ל. ודו"ק ואכמ"ל.

אברהם שקלאר מודיעין עילית

תשובות מהגאון ר"ח קניבסקי שליט"א

עשיית מלאכה ע"י גוי בשבת כדי שלא תמות בהמתו

שאלה: כתב המ"ב (סי' של"ב סק"ו) וז"ל: אבל אסור לעשות בשביל (הבהמה) שום מלאכה דאורייתא או דרבנן אפי' היא מתה [ח"א], עכ"ל. ובבה"ל (ד"ה אין) כ' וז"ל: ואם היא מבכרת, ויש לחוש שמא תמות הבהמה, מסתפק הפמ"ג ע"ש, וע"י גוי בודאי יש להקל, עכ"ל.

ובפמ"ג תלה ספיקו האם האיסור לילד בהמה הוא איסור תורה או רק מדרבנן, דלמ"ד דרבנן מותר בחשש סכנת מיתה, יעו"ש. ולכאוי דברי הבה"ל הללו סותרים מש"כ במ"ב סק"ו בפשיטות דאסור אפי' מלאכה דרבנן אפי' היא מתה, וצ"ע.

תשובה: בשעת הדחק יש מקום להקל.

[א.ה. ועדין צ"ב שלא נתיישבה הקו' בדעת המ"ב].

לילד בהמה כשיש סכנה לולד

שאלה: וצריך להבין דעת החזו"א (סי' נ"ט סק"ה) שהיקל בהוצאת לולד הבהמה במקום חשש סכנה לולד או לא, משום דלרש"י ותוס' והרמב"ם איסורו רק מדרבנן, וצ"ע דלא מציינו שהתירו איסור דרבנן כ"א טלטול מוקצה וביטול כלי מהיכנו.

תשובה: כל איסור דרבנן הוא במקום דחק גדול.

איסור מוקצה בגלדי מכה של בהמה

שאלה: כתב השו"ע (שם ס"ב) אין מפרכסין לבהמה גלדי מכה, עכ"ל. פירוש להסיר את הגלד, וטעם האיסור משום טירחא יתירה, וצ"ב למה לא אסרו גם משום טלטול מוקצה בידיים דחמיר טפי.

תשובה: פס"ר דלא איכפ"ל.

מקור דברי החזו"א לאיסור טלטול מוקצה ברגל

שאלה: לכאוי צריך להבין מקור סברת החזו"א (סי' מ"ז סק"י"ב) שאין היתר לטלטל מוקצה בדחיפת הרגל לצורך המוקצה, וראייתו מלשון הגמ' דף קכז. שאין מתחילין באוצר תחילה אבל עושה לו שביל ברגליו וכו', והתוס' ד"ה מפנים (שם) כתבו דשיעור קופה הוא ג' סאים, והוא בערך מ"ג ליטר, ואיך אפשר לדחוף כל זה ברגליו דרך הליכתו, וצ"ע.

הצעתי קושיא זו לפני הגר"ח קניבסקי שליט"א, והשיבני: **בעל כח יכול.**

זמן סעודת הבוקר להלכה

שאלה: כ' המ"ב (ריש סי' של"ד) לענין הצלה מדליקה בשם הב"ח, דאם הוא לאחר חצות היום אפי' אם עדיין לא אכל אין מציל כי אם מזון סעודה אחת, שלדעתו אחר חצות שוב אינו יוצא יד"ח סעודה שניה של שבת מפני שכבר עבר זמנה, אבל בפמ"ג מפקפק בזה, עכ"ד.

ולכאוי מסתימת המ"ב **נראה שדעתו להקל בזה**, חדא, שלא הביאו אלא בדרך אגב לענין הצלה מדליקה, ולא הביאו במקומו בהל' סעודת שחרית, ותו שסיים עם דברי הפמ"ג שפקפק בזה, **ומה למעשה.**

תשובה: נכון.

[א.ה. נראה כונתו דנכון שדעת המ"ב להקל בזה, וכפי שנראה מהתשו' דלקמן, והגם שמהפמ"ג משמע דלא פקפק על עצם הדין אלא על כך שנקט הב"ח שאין תשלומין אחר חצות, אבל הוא נקט דחייב אף אם עבר זמנם, וצ"ע].

האם להעדיף חומרת הב"ח מחומרת הגר"א

שאלה: האם הנוהג כהגר"א שלא לעשות קידוש שלא במקום סעודה, ונקלע לשמחה שתחילת סעודת שחרית אחר חצות, האם יקדש על מיני תרגימא כדי לצאת ידי דעת הב"ח, או ימתין אחר חצות.

תשובה: ימתין.

האם להעדיף קידוש על יין או חומרת הב"ח

שאלה: האם בשבת קודש ביום באין לו יין לקידוש כ"א ב' לחמניות, ועד שיחזר אחר יין לקידוש יעבור זמן חצות, מה להעדיף.

תשובה: קידוש.

[א.ה. נראה כונתו שימתין ויקדש על היין, לפי שקידושא רבא רוב הראשונים מלבד הראב"ד ס"ל דלא יוצאים בפת].

כיצד ינהג כשלא יכול לאכול פת בשבת

שאלה: מי שבשבת ביום לא יכול לעשות קידוש ולאכול אח"כ סעודה על הפת, וחש ברעב, האם המעלה שלא להתענות בשבת גדול מההידור שלא לעשות קידוש על מיני תרגימא, וכדעת הגר"א במעשה רב.

תשובה: ישתדל לאכול כזית [פת].

הצלת מת גוי משריפה בשבת

שאלה: כתב המ"ב (סי' של"ד סק"ל) מהא"ר בשם ספר חסידים, דהצלת המת קודם לספרים, ושוב חזר ע"ז בשמו בס"ק פ"ח וז"ל: ומת וספרים [ואין] סיפוק להציל שניהם, מת קודם, עכ"ל.

ויש להסתפק האם דין זה מיירי דוקא במת ישראל או גם במת גוי, וצדדי הספק דהנה ברמב"ן (דברים פכ"א פכ"ב) ע"ה"פ "לא תלין נבלתו על העץ כי קללת אלקים תלו"ו וגו', כתב וז"ל: ומן הלאו הזה קבר יהושע מלכי כנען ביומן, אע"פ שאין בתלייתו הקלקלה וכו', אבל היה בהם משום טומאת הארץ, או שחשש לקללת אלקים מן המשל של שני האחים כאשר פירשתי, עכ"ל. הנה משמע מדבריו דיש מצות קבורה גם בגוי, וא"כ לכאוי לפי"ז יש מקום לדון גם לענין הצלה מן הדליקה.

תשובה [בע"פ]: **מת גוי ה"ה כבהמה לענין הצלתו, ולא קאי הרמב"ן מדינא אלא משום ענינא כמבואר בדבריו הנ"ל.**

הצלת מת שאינו שומר תומ"צ משריפה בשבת

שאלה: באותו ענין, מה דינו של מת שאינו שומר תומ"צ, האם צריך לדקדק בדינו כמבואר בסי' שכ"ט במ"ב סק"ט [וז"ל: ישראל בעל עבירות לתיאבון, כ"ז שאין כופר בתורה נראה דמחללין עליו שבת כדי להצילו, אבל אם הוא להכעיס אסור להצילו אף בחול, וכ"ש דאסור לחלל עליו שבת בפיקוח נפש או בשאר רפואה, עכ"ל].

תשובה [בע"פ]: **יש לחוש שמא הוא בכלל תינוק שנשבה, וכמבואר בחזו"א (יו"ד סי' ב' סק"ח) שכתב שרבים מהם נחשבים כאנוסים וכתינוקות שנשבו שמצווים אנו להחיותם, יעו"ש).**

[א.ה. ע"ע בשו"ת מנח"י (ח"א סי' נ"ג) שכי' שסמכו להקל ולחלל שבת על המומרים, מהטעם שכי' המהר"ם שיק דמסתבר כשרואה שהסכנה מרחפת מעל ראשו מהרהר בתשובה, יעו"ש וי"ל].

באיסור אכילת בשר ויין בלילה שאחר התענית

שאלה: כ' הרמ"א (סו"ס של"ד): עבר וחילל (שבת) צריך להתענות מ' יום, ולא יאכל בשר וישתה יין, וכ' המ"ב היינו בלילה שאחר התענית, וק"ק דהמ"ב בסי' תק"פ כ' בשם המ"א דא"צ לפרוש מבשר ויין במוצאי התענית כי כבר פנה היום.

תשובה [בע"פ]: **אינו דומה דינו של הט"ז בסי' של"ד לדינו של המ"א בסי' תק"פ, שדיניהם חלוקים.**

[א.ה. לפמשנ"ת במש"כ בגליון זה בהך ענינא מבואר היטב החילוק ביניהם].

בענין ביטול כלי מהיכנו

שאלה: כתב השו"ע (סי' של"ה ס"ד): אם יזוב תירוש מגיגית של ענבים שנמצא אותו הדלף אינו ראוי, שהרי המשקים שזבו אסורים, ואינו רשאי להניח כלי תחתיו מפני שמבטלו מהיכנו, כיצד יעשה, יניח שם מיטתו ואז יהיה הדלף גרף של רעי, ויוכל להניח שם כלי לקבל הדלף, וכשיתמלא הכלי לא יזרקנו בכלי אחר אלא חוזר ומריקו בתוך הגיגית שזבו המשקים ממנו, עכ"ד. ולכאוי קשה, הלא מיירי בזבו משקים מן הגיגית, וא"כ איך יחזור וישפוך לתוכו, ואפוכי מטרותא למה לי, וצ"ב.

תשובה: **בינתיים יעבור השבת.**

בטעם האיסור לבטל דבר איסור בשבת

שאלה: כתב המ"ב (סי' שכ"ג סק"ל"ז) בשם תרוה"ד דאין לבטל איסור בשבת דאין לך תיקון גדול מזה, ונימ לענין יבש ביבש שנתערב חד בתרי, דבימי החול יכול להוסיף עליו עד ששים כדי לבטלו אח"כ, ובשבת וי"ט אסור משום דמקרי מתקן, עכ"ל.

ולכאוי קשה דתיפו"ל משום מכין משבת לחול, דהא כל מטרותו לבטלו בששים הוא כדי שיוכל לבשלו בחול, שלא יתן האיסור טעם בתבשיל וניעור האיסור, וצ"ע ק.

תשובה: **לצורך גדול יש מתירין.**

עשיית נקבים בנייר כדי לעשות סימן

שאלה: כתב המ"ב (סי' שכ"ג סק"כ): מה שנוהגין שכותבין מע"ש פלוני הניח כך וכך מעות, ולמחר בשבת כשנותן היין לוקח המוכר מחט ועושה נקבים בנייר כמנין היין שלוקח, אסור לעשות כן, דהא אסור להסתכל באותו כתב וכו', גם עשיית נקבים בנייר גם אין נכון לכתחילה, עכ"ל. ולכאוי למבואר בסי' ש"מ ס"ה הדבר אסור מדינא, דהוי קריעה שיש עמה תיקון, ותו לא גרע מרושם דמנכר היטב ומתקיים.

תשובה: **מלאכה בשינוי.**

טירחא לכבוד שבת אם הוה דבר מצוה

שאלה: כתב השו"ע (סי' של"ג ס"ג) גבי חביות של יין ע"ג העגלה, שאסור להורידן בשבת משום עובדין דחול ומשום טירחא יתירא אם לא לצורך מצוה, וכ' המ"ב (סק"י) וז"ל: ואם א"א בע"א והוא צריך לשתות ממנו, שרי לפורקן, דמפני כבוד השבת הוא בכלל דבר מצוה, עכ"ל. ושאלתי אמאי בשו"ה נשמט הך טעמא דכל טירחא הנעשה לכבוד השבת אף הוא בכלל ד"מ, אף כשלא נעשה לצורך אורחים, והא איכא נ"מ למעשה כשאין לו בעצמו מקום לסעוד או לישון דגי"כ יהיה שרי.

תשובה [בע"פ]: **זו הערה נכונה. ואה"נ דשרי לטעם זה.**

אברהם שקלאר - מודיעין עילית

מכתבים ותגובות

ראיתי את גליון ס"ז, והיה לנו יום חג ככל חודש ביום שהגליון של אליבא דהלכתא מגיע אלינו, ומה פלא הדבר אשר בימים שבהם עומדים עלינו לכולותינו, יושבים להם ת"ח הלנים בעומקה של הלכה גם בשעות הלילה, ועם היותם עמלים בידיעת כל העניינים ובמבחנים סדירים אליבא דהלכתא, יחד עם זאת הם עמלים באסוקי שמעתתא כראוי, ותודה על הבהירות הנפלאה שהעניקו לנו.

ראיתי בעמוד ק"ב ברור ענין המוקצה אם הוא מוקצה מטלטול או משימוש, ונכתבו דברים בהיקף ובעיון, ולפי שלדעתי הדברים הם מפורשים בבירור בדברי הראשונים בדיון נדרה מכר [מו:], וכן בסוגיית הגמרא [קכח:]: במוקצה לאכילה קי"ל כר"ש, והכותב הנכבד שניכר רוב עמלו בסוגיא זו, ועל אף זאת עם הצעת כל הענין באריכות לא הזכיר מסוגיות אלו, לכן מצאתי לנכון להציע כל המו"מ היוצא מסוגיות אלו, ולהעיר בדברי הכותב שליט"א כדרכה של תורה. הנה החזו"א סימן מ"ד ס"ק ט"ז הוכיח שאיסור מוקצה אינו תלוי בהקצאת דעתו בפועל, והביא שני ראיות בזה, א. מהגמ' [קכז:]: דדמיא אי בעי מפיק נכסיה והוי עני וחזי ליה. ב. מדאיתא בגמ' [קכח:]: דאם חיה מצויה [ולמ"ד כל ישראל בני מלכים אפילו אינה מצויה] אינו מוקצה, אף שאין דעתו כלל ליתנו לחיית חבירו, והעיר החזו"א שהרי בשניהם הוא אין דעתו עליו ומותר, ומוכח שמוקצה הוא מחמת שהחפץ אינו עומד לשימוש, ולא מחמת שהגברא עומד להשתמש בו.

ישנה עוד דוגמא ממוקצה בטעות שמבואר שאינו מוקצה, בסבר שהגורגרות וצימוקים הסריחו והתברר שלא, שאינו מוקצה, והנה באופן זה היה כאן היסח הדעת, אולם מצד מצב החפץ עמד לשימוש.

הנה מבואר בתוס' בדף מו: ד"ה מי יימר, שכיון שכאשר האשה אסורה בקונם בכרך ולא אסרה את הכרך על כל העולם, אינו מוקצה מטלטול, אבל הוא מוקצה מאכילה [אפילו אחר שיפר לה בעלה כיון שאיתקצאי בבין השמשות], וביאור דברי התוס' שמעיקרא לא היה אסור בטלטול כיון שהיה מיוחד לטלטול גם כלפי האשה עצמה לטלטלה לאחרים, אבל לאכילה אחרים יכלו לאכול והיא לא יכלה לאכול כלל.

והנה ביחס לחפץ אין שייך לדון שהוא מוקצה לו לאכילה לכאורה הוא ביחס לכולם, רק כשנדון ביחס לגברא שהגברא הקצה דעתו ממנו לאכילה ולא היה מוכן לו.

וגם מעצם החלוקה שהוא מוקצה משימוש אחד ואינו מוקצה משאר שימושים [כדאמרו בגמ' קכח. במוקצה לאכילה קי"ל כר"ש], אם הוא מתייחס להגדרת החפץ כמוקצה הוא פלא, שסוף סוף החפץ לא משולל שימוש, רק אם מוקצה מתייחס ישירות לשימוש ומורה על שלילת השימוש הוא ניחא.

והנה הרמב"ן והרשב"א בדף קכח. ביארו את דברי הגמ' במוקצה לאכילה קי"ל כר"ש, דהיינו שדבר העומד לאכילה דיינו במה שאסרונוהו באכילה, ונוכל להתירו בטלטול, ואילו בדבר העומד לטלטול נוכרח לאסרו בכל, שאל"כ במה יאסר.

והריטב"א לעיל דף יט: הוסיף ביאור במוקצה לאכילה קי"ל כר"ש, היינו שכיון שהוא מיוחד לאכילה ממילא ההקצאה היא מדבר המיוחד לו, משא"כ בעומד לטלטול ההקצאה היא מטלטול, ודוגמא לזה הביא ממה שאמרו בגמרא שבאתרוג מותר בריח, דכיון שעומד לאכילה ולא לריח ממילא הוא מותר בריח, שלא הקצה דעתו ממנו, משא"כ בהדס שעומד לריח אסור בריח. והנה ס"ל לריטב"א שהקצאה היא לא מה שהוא מסיח דעתו ממנו, אלא מה שהוא מחליט בדעתו בצורה חיובית, שהרי ביחס למה שאין דעתו להשתמש בו אדרבה אם הוא אינו משתמש בו גם בחול הוא חמור יותר, והאמת שזה היסוד של מודה ר' שמעון היכי דדחינן בידיים.

והנה אכן קי"ל דלא כר' נחמיה שכלי ניטל אפילו שלא לצורך תשימוש, דהיינו שאליבא דרבנן דר' נחמיה ההקצאה ממוקצה הוא רק מעצמותו

של המוקצה, ואי אפשר שיהיה הקצאה ביחס לשימושים מסוימים, ולהכי קי"ל קמג. מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים, והיינו אפילו שאין שימושי הדלקה טמונים בכלי, שלהכי חשוב נולד אח"כ, מ"מ מסיקים בכלים, שכל זמן שהחפץ יש עליו שם כלי אינו מוקצה מכל השימושים, אף מה שלא עמד אליהם.

ומאידך מצאנו כמה דברים שמתחלק היתר שימוש גם בדבר שהוא אינו מוקצה, כמו בגמ' בביצה מוכן לוודאי לא הוי מוכן לספק, וכן קכח. במוקצה לאכילה קי"ל כר"ש, ולפי פירוש הראשונים הוא אסור באכילה ומותר בטלטול, וכן בבקעת שמוקצה היא לכל חוץ מהבערה, וכן ברשב"א קכה: הביא מהרמב"ן שאבנים שעשה בהם מעשה כל דהו לתקנם יהיו מותרים רק לאותו דבר שייחדם לכך [ולכאורה בזה נחלקו האחרונים אם שייך מוקצה מחמת חסרון כיס בכלי שמלאכתו היתר, אם שייך שיהיה מוקצה לחלק מהשימושים], וכן ברמב"ם פרק כ"ה שהובא במג"א שדלתות הכלים אע"פ שהם כלי מוקצה הוא, כיון שלא הוכנו לטלטול, היינו אף שטלטולם על ציר הדלת הוא נחשב טלטול, מ"מ לא הוכנו אלא לסוג טלטול כזה. וכן בתוס' הנ"ל בדף מו: ששייך שתהיה אסורה מאכילה ולא מטלטול, כיון שלאכילה היא אסורה בין השמשות.

והנה באבנים [בדברי הרמב"ן הנ"ל] ובעפר [מוכן לודאי ואינו מוכן לספק] הוא פשוט כיון שהוא מוקצה בעצם, רק שייחדו לאיזה דבר, ממילא אינו מותר אלא לאותו דבר שייחדו לכך, וכן בהאי דבמוקצה לאכילה קי"ל כר"ש היינו דבר שאינו מיוחד לשימוש כבשר חי, מ"מ הוא מותר לאותו דבר שפעמים משתמשים בו, והאי דכירכר בלא"ה לא קשיא, שהוא מוקצה מחמת איסור ולכן אסורה.

והנה בנבילה לכלבים כל זמן שהיה ראוי לאכילת דם מותר ליתנו לכלבים, ורק אחרי שנתבל ואינו ראוי לאדם, אז אסור לכלבים, כמבואר בסוגיא דביצה כז: והוא כמו שברי כלים שכל זמן שהיו ראויים ככלים הם מותרים בהסקה, וכן אחרי שהם אינם ראויים לכלי נאסרו בהסקה. אולם העיר הג"ר זכריה דוד פוקסבר שליט"א שלפי המתבאר תמוה מה שמבואר ברמ"א בסימן תק"א סעיף ז' שאסור להסיק באוכל ביו"ט, ומבואר ברמ"א שאפילו שאוכל הוא אינו מוקצה כלל, כיון שהוא אינו כלי אינו מותר לשאר שימושים, אף בשעה שהוא עדיין עומד לשימוש אוכל.

ומבואר ברמ"א שדווקא בשימושי כלי אנו אומרים שמוכן הוא לכל, אבל באוכל אע"פ ששימושי בהמה הוא סוג שימוש אחר, והראיה ממה שאחרי דנתבל הוא נולד לזה, מ"מ בשעה שהוא אוכל הוא נחשב סוג שימוש אחר לגמרי, ואסור גם בשעה בהסקה הוא שימוש אחר לגמרי, ואסור גם בשעה שהוא עדיין עומד לשימוש הראשון [אם לא שניא כרע"א שהסקה כבר אינו עומד לשימוש הראשון, שהרי עכשיו הוא מסיקו ויתכלה], ואעפ"כ לגבי אכילה של בהמה כן מחלקים בזה, שכל זמן שהוא עומד לאכילת אדם הוא מותר, ואח"כ הוא נאסר.

בכבוד רב יעקב שלומוביץ - בני ברק

הדחת גביע בשבת

נשאלתי מידידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א (מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש על הגדה של פסח) באדם שנוהג לעשות קידוש אחד לכל בני הבית, והתארחו אצלו אנשים בסעודת ליל שבת, ומנהגם שכל אחד עושה קידוש לעצמו, ולמחרת הלכו להם ושוב עושה הוא קידוש אחד בלבד לכל בני הבית, האם ראוי הוא להדיח את כל כוסות הקידוש, ע"כ.

הנה בשו"ע או"ח סימן שכ"ג הלכה ו' כתב: מדיחים כלים לצורך היום, ובמשנה ברורה ס"ק כ"ו כ' אפילו עשר כוסות ואין צריך אלא לאחת רשאי להדיח כולן, והואיל וראוי לו כל אחד התירו כולן, ובשו"ע שם כתב עוד: וכלי שתיה מדיחין כל היום שכל היום ראוי לשתיה, ומשמע שגם לקראת צאת השבת שודאי לא ישתה מכל העשרה כוסות, רשאי להדיח את כל העשרה כוסות, וכן משמע

ממה שכתב המ"א בשם מהרי"ל דאם ברור לו שלא ישתה עוד שוב, אסור להדיח הכוס, ולא כתבו חידוש טפי שגם אם ישתה שוב יש זמן שאסור להדיח כל העשרה כוסות לקראת צאת השבת, וזהו שכתב המשנה ברורה בטעם ההיתר והואיל וראוי לו כל אחד הותרו כולן, וא"כ נראה דה"ה כאן דשרי לשטוף את כל כוסות הקידוש אע"פ שאינו צריך אלא לאחד.

אלא דעדיין צריך ביאור, דאפשר דעיקר הסברא להתיר לשטוף כל העשרה כוסות דאמרינן על כל אחד ואחד אפשר מזה ישתה, אבל בכוס קידוש שרגיל תמיד לעשות הקידוש בכוסו המיוחד לו, ואין משתמש בשאר כוסות הקידוש לשתיית מים וכדומה, אפשר דהוי בגדר ברור לו שלא ישתה עוד שוב, עכ"פ בהם, ויהא אסור לשטופם. לא מבעיא לפי מה שכתב בפמ"ג מתחילה לומר דההיתר לשטוף עשרה כוסות גם כשאין צריך אלא לאחד, זהו כשאחד שונה מחבירו דאז יותר מסתבר לומר אפשר מזה ישתה ואפשר מהשני ישתה, דלפי זה אפשר דבכה"ג שעושה הקידוש בכוסו המיוחד לו, אין שייך סברא זו, דכאן מה שכוס הקידוש שונה מהשאר הוי לגרועותא שיהא אסור לו לשטוף שאר הכוסות, לפי שאין מקדש עתה בהם וגם אין שותה בהם שאר משקים, אבל גם לפי מה שסיים דבריו שם שגם בכוסות שווים הדין כן שמותר להדיח עשר כוסות גם שאינו צריך אלא לאחת, אפשר דאסור, דהוי לגבי כוסות אלה ודאי לא ישתה עוד, ואינם שווים דבהם אינו שותה כלל, אבל אפשר עוד דהסברא שכל היום ראוי לשתיה א"כ אינו ניכר שזה לצורך חול, ואע"פ שיודע שישתמש רק באחת והשאר לצורך חול, ואפשר דבזה סגי להתיר נמי לשטוף כל הכוסות קידוש, וזהו כששטוף הכוסות לפני סעודת שבת שחרית דעכ"פ שותה הוא בכוס אחד, אבל לאחר סעודת שחרית שכבר אינו שותה עוד בשום כוס מכוסות הקידוש, עדיף טפי שלא ישטוף שום כוס כלל.

מילה בפעם ראשונה בשבת

נשאלתי מידידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א (מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש על הגדה של פסח), על הא דאיתא בשו"ע סימן של"א הלכה י': אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת, אבל אם כבר מל כבר פעם אחת בשבת מותר למול בשבת אפילו אם הוא אבי הבן, אם גם כשמל בצניעא בפעם ראשונה דינא הכי. ואשר נראה לומר דלא מצינו חילוק בין מל בצניעא למל בפרהסיא, ואף שבפרהסיא אפשר דמתרגש הוא יותר, שכולם עומדים צפופים סמוך למילה ואפשר שיקלקל, זה לא מצינו, ועיקר דין מילה בשנים הסנדק והמוהל, ובודאי שגם בזה מיירו בעיקר דינא דסגי בהכי.

וביותר דנראה דזהו חשש קל, ועיקר הדין שרי, וכשמל פעם אחת בכל אופן גם בצניעא ודאי דסגי בהכי.

גם עיקר החשש אינו מחמת סיבות חיצוניות, אלא שמא אינו יודע בטיב הדבר ואינו יודע למול, וכשחזינן פעם אחת שמל כהוגן תו ליכא חשש ויכול מעתה למול בשבת, ויש להעיר עוד דהלכה זו מקורה במדרכי ותרומת הדשן, אבל ברמב"ם בהלכות מילה לא כתב כן, והוי עוד סניף להקל. גם לא מצינו שהמילה בשבת צריכה שתהא סמוכה למילה שעשה בחול, וגם אם מל פעם אחת בחול וזמן רב לא מל כלל, ואחרי כמה שנים רוצה למול בשבת, דשרי, שאחרי פעם אחת רואים שיודע הוא למול, ובודאי שלא נאמר שמתרגש הוא עתה מחדש בגלל ההפסקה הגדולה, זה לא מצינו. ולפי זה נראה עוד דגם במל ע"י ניתוח בהרדמה סגי בה, שע"י פעם אחת רואים שיודע למול, ומעתה שרי ליה לימול בשבת, וכשעושה המילה ע"י מגן שנהוג בזמנינו נראה דקיל טפי, דאין חשש קלקול, ואפשר שגם בפעם הראשונה ממש שרי למול בשבת, או דאפשר דלא פלוג, ולהלכה למעשה יכריעו יושבי על מדין.

הרב חזקיה דחבש - רב ק"ק שתילי זיתים ראש העין, ומח"ס שתילי זיתים עם פירוש באר מרים ג' חלקים

לכבוד רשת כוללי ערב "אליבא דהלכתא"! לפני התחלת מכתבי אודה לכם על הגליון הנפלא שהוא כמו ספר שלם, ויש בזה עבודה נפלאה, הן בהלכה והן בחקירת ההלכה ממש נפלא, הן חן לכם!

על הא דכתבו בגליון ס"ז בעמוד י"ב בענין עשיית תנאי לילדות בבית חולים בשבת, שכל זמן שלא שולם לכאורה א"א לעשות תנאי, האמת היא שבספרי "נועם הלכה" על הלכות תרומות ומעשרות כתבתי שם בזה בסימן כ"ג וס" כ"ו. אורח שאינו סומך על בעה"ב שמפריש תרו"מ, יכול להפריש תרו"מ מהפירות שקיבל, והטעם בזה מובא בספרי בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דניחא ליה לבעה"ב שהאורח יהיה מרוצה ויוכל לאכול אצלו, ולכן מסכים שהאורח יפריש תרו"מ, נמצא דאפילו בלא רשות בעל הבית יכול להפריש. ולכן השהיה בבית החולים בשבת ג"כ אמרינן ניחא להנהלת הבי"ח שחולים השהים שם ויכולו לאכול, ולכן יכולים להפריש תרו"מ וחלה, וה"ה בשוהה בבית הבראה וכדו'.

ומ"מ כשכמה אורחים סמוכים על שולחן בעל הבית, ואינם סומכים עליו לגבי הפרשת תרו"מ, אין האחד יכול להפריש לכולם, אלא כל אחד יפריש לעצמו, כן מדויק בד"ר"א מעשרות פרק ט' דכיון שהאורח אינו אחראי עליהם לא אמרינן ניחא ליה (ולכאורה יש לעיין דהלא כל ישראל ערבים זה לזה).

אלחנן וינר - מח"ס "נועם הלכה" - אשדוד

בדבר החקירה שהופיעה בגליון ס"ז עמוד קי"ב אם ההקצאה היא משימוש או מטלטול, והאריך בזה, נלענ"ד הדברים מבוארים להדיא בלא ספק כלל בדברי התוס' בדף קנו: שכתבו לבאר מה שהוצרכו בגמרא לבאר הטעם שפירות מחוברים הם מוקצים מחמת גזירה שמא יעלה ויתלוש, ולכאורה תיפול שהם מוקצים מאכילה, ותיצו שמשצד מוקצה היו ראויים כבר בבין השמשות להאכילם לעורבים. והנה מבואר להדיא שאף שאי אפשר לטלטלם ליתן לפני בהמתו, כיון שיש לו בו שימוש ללא טלטול לא הוי מוקצה. וכמדומה שיש כאן חידוש יותר גדול, שהרי אינו יכול אפילו להביא העורב לפני הפירות, אם מטעם מוקצה אם מהטעם המבואר בסוף סימן שכ"ה שאסור להעמיד בהמתו לפני העשבים שמא יתלוש, רק לעמוד בפניה עד שתלך לשם, שהוא קשה מאוד לתפוס איך נעשה דבר כזה בעורבים.

והנה מבואר בסימן ש"ב סעיף ו' שמותר לקנח בענפי אילן לחים אפילו מחוברים משום שלא גזרו, ועי"ש בס"ק י"ט שבלבד שלא יתלשם (ומבואר שם בס"ק י"ט שמותר להזיזם, ולא כפשוטו השו"ע), ומבואר שאין בזה איסור מוקצה [וצ"ע בסימן של"ו ס"ק כ"ד], הרי מבואר שכל שהוא יכול להשתמש בו אף שאינו יכול להזיזו אינו מוקצה.

בכבוד וביקר ובתודה על כל היבול הגדול הנשפע לנו מכוללכם מ. אייזנשטיין - ירושלים

לכבוד מערכת אליבא דהלכתא בנשיאותו של הגאון המקובל רבי יעקב משה הלל שליט"א, שלום רב!

בדבר מה שנגע בקצרה ידידי הגר"ש טוויל שליט"א (אליבא דהלכתא סימן-תמוז עמוד ג') בנושא השארת אתר פתוח בשבת, יש להאריך בזה בכל הצדדים לפי קוצר דעתי כפי שנבאר. (אין לראות בתשובה זו כנושפנקא בהיתר לאינטרנט, שכבר אמרו את דעתם מרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א שיש איסור גמור להחזיק אינטרנט, ורק בחסימה ראויה לנצרכים לפרנסתם).

מסחר ואינטרנט בשבת - סחר וירטואלי בשבת א. הצעת הנידון

ישנו אדם עשיר מופלג בחוץ לארץ שיש ברשותו כמה אתרי אינטרנט למכירת מחשבים וכיוצא בזה, ונפשו בשאלתו האם צריך להשבית את האתר בשבת, שיש פרסומים בשלטי חוץ של חברת תוכנה המציעה תוכנה לבעלי אתרים באינטרנט שאינה מאפשרת לגלוש לאתר בשבת, התוכנה

בשבת, וכתב המהר"ם שיק (סימן קל"א): אמנם לפענ"ד פשוט זה להתיר, דהרי קי"ל (שבת י"ח ע"א, ובשולחן ערוך סימן רנ"ב) שכל המלאכות האדם רשאי להתחיל מערב שבת, וליתן במקום שהמלאכה נגמרת מאלה, ופותח אדם מים לגינתו, והגינה שותה ממנה כל השבת וכיוצא באלו המלאכות, וה"נ על ידי מעשיו, מעשה הכתב בערב שבת, ולמחר נגמר ממילא על ידו, הרי מעשים שבכל יום ויוכחו, וכי אין אדם רשאי לכתוב כל ימי החול בעסק מ"מ, והכתב יבוא על בי הדואר בשבת ליד המוכר ויהא נגמר ע"י, ולא אשתמט חד מהפוסקים לכתוב חידוש דין זה, עכ"ל. ולכאורה הרי הקנין חל בשבת, והרי המהר"ם שיק בעצמו העלה להלכה כדברי רע"א, ובהכרח לומר שהחילוק הוא כנ"ל, שכל מה שאסר רע"א שהקנין יחול בשבת הוא דווקא אם הוא תלוי ברצונו של המוכר שהקנין יחול בשבת, אבל במצב שאין זה תלוי בו, ומבחינתו שהקנין יחול לאחר שבת, הרי שגם לפי רע"א מותר גם אם לבסוף הקנין חל בשבת, דו"ק. (ועיין עוד לקמן שהארנ"ט בדברי המהר"ם שיק הנוכח, ולפי זה צריך עיון על מה שכתב בקיצור שולחן ערוך עם הגהות שערים המצוינים בהלכה סימן פ' ס"ק ל"ב, שהביא אחרונים החולקים על דברי רע"א, וצ"ע שאחד מהם הוא המהר"ם שיק סימן קל"א, ונעלם ממנו שהמהר"ם שיק בסימן ר"ה העלה להלכה כדברי רע"א).

ומה שהמנחת יצחק (חלק ג' סימן ל"ד) החמיר בענין מכונה אוטומטית לפי המבואר ברמ"א (סימן רנ"ב סעיף ב') שלא יוציא הנכרי את החפץ בשבת מבית ישראל, וכתב המגן אברהם הטעם שסכף אינו קונה, ונמצא קנהו הנכרי במשיכה בשבת. וכתב המנחת יצחק שהרי מפורש להדיא שאף שהקנין נגמר מאליו בשבת בלא מעשיו של ישראל אסור, ושם קיבל הישראל את המעות מהעכו"ם, וביד העכו"ם לקבל את החפץ כל זמן שירצה ולא דווקא בשבת, ובכל זאת אסור, ולכן כתב המנחת יצחק שלא ניתן להתיר את המכונה האוטומטית, רק שהמוכר יכוון שאינו רוצה לזכות במעות עד לאחר השבת, וכן שיתנה בפירוש קודם שבת שכל מי שבא לידו החפץ מהכלי בשבת כבר יחול הקנין עוד קודם שבת. (ויש להעיר על מה שכתב בסוף דבריו שיתנה בפירוש קודם שבת שכל מי שבא לידו חפץ מהמכונה כבר יחול הקנין לפני שבת, שאינו מובן איך חל הקנין, ומה שדימה זאת להמבואר בגמרא מסכת סוכה (מ"ב ע"ב) שכל מי שהגיע לולבי בידו הרי הוא לו במתנה, שם הם קונים זאת בקנין הגבהה).

ומלבד מה שנראה לדחות את ראיית המנחת יצחק, שאני התם שהחפץ הנמכר מונח בבית ישראל, ואין יכולת להנכרי להוציא את החפץ ללא רשות ישראל, אם כן בזה שהישראל מסייע לנכרי להיכנס לביתו לקחת את החפץ, זה מוגדר כסייע לקנין שיחול בשבת ואסור, משא"כ כשאינו יודע כלל אם קנו ממנו בשבת אין זה דומה למקח וממכר כלל, וכן לפי חילוק זה יש לדחות מה שכתב בשו"ת אבני צדק (אורח חיים סימן ל"ד) שכתב כדברי המנחת יצחק.

וחילוק זה מבוסס, דהנה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן ש"ז סעיף י"א) מבואר שמותר לקנות בית בארץ ישראל מן העכו"ם בשבת, וחותר ומעלה בערכאות, ע"כ. וכתב המגן אברהם (סק"ט) בשם הריב"ש ומהר"א ששון שאסור לקנות, אלא כשקנה מערב שבת אז מותר לומר לעכו"ם לכתוב בשבת, עכ"ל. ומבואר מדבריו שגם בקנה הישראל מערב שבת, אף שהעכו"ם גומר את הקנין בשבת, אין בו משום שבות, ולכאורה זה סותר את דברי המגן אברהם שהביא המנחת יצחק, שכתב שאם גמר העכו"ם את הקנין בשבת יש בזה איסור מחמת מקח וממכר, ובהכרח לומר כהחילוק שחילקנו, שבדברי המגן אברהם שם החפץ נמצא ברשותו של ישראל, והרשות שהישראל נותן מסייעת בקנין שיחול בשבת, משא"כ היכא שהקנין חל מאליו בשבת, דו"ק.

ועוד יש להוסיף ולבסס חילוק הנ"ל לפי המבואר בשולחן ערוך (אורח חיים סימן ש"ז סעיף ד') שמותר לתת לגוי מעות בערב שבת לקנות בשבילו, ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת. והוסיף הרמ"א: וכן מותר ליתן לו בגדים למכור, ובלבד שלא יאמר לו למכור בשבת. ולכאורה קשה, גם אם לא אמר לגוי לקנות בשבת, הרי בפועל אם הגוי קנה הרי שחל הקנין של הישראל בשבת, ועבר איסור לפי שיטת רע"א. ובעל כרחך יש

את הכלי בכל שעה, אין בו חשש משום מראית העין. והרמ"א (סימן רנ"ב סעיף ה') פסק את דברי האגור הנ"ל להלכה, לאחר שכתב שיש איסור ברחיים משום השמעת קול, אם כן גם לפי שיטת הרמ"א אין חשש כלל משום שבינת כלים.

ו. מקח וממכר בשבת מחלוקת אחרונים כשהקנין חל בשבת

וכן אין לאסור מצד איסור מקח בשבת, המבואר ברמב"ם הלכות שבת (פרק כ"ג הלכה י"ב), ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן קצ"ה), וכתב רש"י (ביצה ל"ז ע"א ד"ה משום מקח) שני טעמים, או מצד ממצאו חפצין ודבר דבר (ישעיה נ"ח), או מחשש שמא יבוא לידי כתיבה, ששני טעמים אלו לא שייכים בנידוננו כלל.

אלא שלכאורה יש מחלוקת באחרונים בקנין הנעשה בערב שבת, אלא שחלות הקנין חל בשבת, האם מותר או אסור, שבשו"ת מהר"י ברונא (סימן קכ"א) לענין פדיון הבן אם ניתן ליתן את המעות בערב שבת לכהן על מנת שיחול הפדיון בשבת, שהעלה לאסור. וכן אסר בשו"ת רע"א (מהדורא קמא סימן קנ"ט), ובשו"ת כתב סופר (סימן מ"ו), ובשו"ת מהר"ם שיק (אורח חיים סימן ר"ה), ובאגרות משה (חלק ג' אורח חיים סימן מ"ד), אמנם הכתב סופר (שם) למד בדברי התרומת הדשן שליכא איסור גם אם הקנין חל בשבת, וכן למד בדברי התרומת הדשן בעל המקדש דוד בספרו צמח דוד (על רע"א שם) אך ראה לרבינו הגר"ח בשו"ת תורה לשמה סימן ע"א, ודו"ק). ובספר דברי חיים (קונטרס מים חיים סימן ו'), ובשו"ת מהרש"ג (חלק ב' סימן קי"ז), ובשו"ת תורת חסד (אורח חיים סימן י"ג וסימן י"ד) האריך לחלוק על דברי רע"א, וכן בשו"ת אמרי יושר (חלק ב' סימן צ"ו) הביא הגאון בעל כוכב מיעקב שלא כדברי רע"א, וכן בספר ישרש יעקב (יבמות צ"ג ע"ב בתוס' ד"ה אלא) הוכיח מדברי הראשונים שלא כדברי רע"א, עיי"ש. ובשו"ת שואל ומשיב (שתיאה סימן נ' ד"ה ודרך) שכתב לענין פסח שחל בערב שבת, שיכול לכתוב את השטר בערב שבת כדי שהקנין יחול בשבת, עיי"ש. וכן רבינו המהרש"ם בספר דעת תורה (ריש סימן תמ"ד) הביא בשם היד שאלו (לבעל השואל ומשיב) בדרוש לשבת הגדול, שמוותר לעשות קנין בערב שבת על מנת שיחול בשבת. וכן האריך לדחות את דברי רע"א בשו"ת אמרי דוד (סימן ק"ג), עיי"ש.

וביאור מחלוקתם הוא פשוט, האם מה שאסרו חכמים קנין בשבת משום שבות הוא עצם מעשה הקנין, וממילא גם אם הקנין חל בשבת אין בזה שום איסור כיון שמעשה הקנין לא נעשה בשבת, או שגם חלות הקנין הוא בכלל האיסור.

ואם כן לכאורה נידונו יהיה תלוי במחלוקת הנ"ל, דלפי הסוברים שחלות הקנין אינה יכולה לחול בשבת מחמת מקח וממכר, הרי שלא ניתן לפתוח את האתר כיון שבעת השבת חל הקנין, אבל לפי הסוברים שגם חלות הקנין יכולה לחול בשבת, הרי שאין איסור בכך שאתר המכירות פתוח.

ז. חילוקים שונים בין נידון דין לדברי האחרונים

ולא קרבה מחלוקת זו לנידונו כלל, שכל הנידון הוא רק היכא שיש כאן מצד זה שרוצה שיחול פעולת המקח אם המוכר בערב שבת בכדי שהקנין יחול בשבת, אבל בנ"ד בעל אתר המכירות לא עשה שום פעולה לא בערב שבת ולא בשבת עצמה, ומה שהניח את האתר פתוח זו לא פעולה, ואין לומר שבעצם זה שהניח את האתר פתוח בשבת בכדי שאנשים יכנסו לאתר ויקנו, זה כהסכמה לכל קניה שכל קונה קונה באתר, שהרי גם אם האתר פתוח לא ברור לנו שיקנו בכלל, אלא הכל תלוי ברצונו של הקונה, בנידון זה הוא כל שכן ממה שהתירו האחרונים להניח מכונת פחיות וכל כיוצא בזה שהישראל אינו עושה שום פעולה, ראה בשו"ת מהרש"ג (חלק ב' סימן קי"ז), וביאר שבנידון המכונות גם רע"א יודה שהרי מצד הישראל אינו קבע זמן שהמכר יחול בשבת, וע"ע בשו"ת חלקת יעקב (אורח חיים סימן ס"ו).

והחילוק הנזכר מלבד שהוא נראה מסברא יש להכריחו גם מן הכתובים, דהנה אחד מן הסוברים כדברי רע"א הלא הוא המהר"ם שיק (אורח חיים סימן ר"ה), ולכאורה המהר"ם שיק סותר את משנתו, שכתב לדון בענין מכרזים הנעשים בשבת, והרוצה להשתתף במכרז כותב לפני שבת את הסכום שרוצה להשתתף בו והמכרז מתבצע

הרוקח, והביא מדברי האור זרוע (הלכות ערב שבת סימן ב') שכתב על המבואר בגמרא מסכת עבודה זרה (כ"א ע"א) ובכל מקום לא ישכיר לו לעכו"ם את המרחץ מפני שנקרא על שמו, וכתב האור זרוע בשם הרשב"ם וז"ל: את המרחץ, בית שהמרחץ בתוכו, אבל כלי מרחץ אע"פ שאין נקראין על שמו אסור מדאורייתא, דאדם מצווה על שבינת כליו, כדכתיב בכל אשר אמרתי אליכם תשמרו - לרבות שבינת כלים, עכ"ל. וכתב עליו האור זרוע: ותימה, שהרי שבינת כלים היא אליבא דבית שמאי, עיי"ש. ועל עיקר קושיית האור זרוע על דברי הרשב"ם, יתכן ויש ליישב לפי הדרך שבה כתבנו ליישב את דברי הרוקח, שלעולם ס"ל כשיטת בית הלל שאין חובת שבינת כלים, וזה הכל כשהכלי עושה בעצמו את מלאכתו, אבל כל שאדם אפילו גוי פועל את פעולתו יש בזה איסור משום שבינת כלים.

אמנם זה נראה ברור שהגם שכתב הב"ח שירא שמים יחמיר כשיטת הרוקח, אבל נראה שבנידונו גם הב"ח יודה שאין בזה משום שבינת כלים, שהרי האתר אינו דבר ממשי שניתן להגדירו ככלי, אלא הוא דבר וירטואלי שלא ניתן לממשו.

ה. צפצוף המחשב בעת הקניה האם הוא מוגדר כהשמעת קול של רחיים

ובעת שמסרתי דברים אלו בפני שומעי לקחי בקהלת קודש תפארת ישראל בעיה"ק ירושלים תובב"א, עוררני כמה בעלי אתרים שבעת כל קניה וקניה נשמע צפצוף על צל המחשב של המוכר, זאת בכדי שהמוכר - בעל האתר ידע שהצפצוף קניה, ואם כן לכאורה לפי שיטת הראשונים, התוספות (שבת י"ז ע"א ד"ה והשתא) בשם רבינו חננאל, והרא"ש (פרק א' סימן ל"ב), וכן הרי"ף (ו' ע"ב מדפיו) הביא שיטה זו בשם איכא מאן דאמר, והרמב"ן (במלחמות שם) כתב בשיטתו שפסק כרבינו חננאל, והאור זרוע (חלק ב' סימן ב'), והרוקח (סימן מ"ב), והגהות מיימוניות (הלכות שבת פרק ו' אות ע'), וכן פסק הרמ"א (סימן רנ"ב סעיף ה'), וא"כ לכאורה לפי שיטת אלו יש לאסור משום השמעת קול.

ובנידונו אין צורך להגיע למה שכתב הרמ"א (שם) שהיכא שיש הפסד יש להקל (וביאור דברי הרמ"א ראה בשו"ת מגדלי אשל אברהם ס"ק כ"א) ובשו"ת טערת חכמים יורה דעה סימן ה', ובשו"ת קול מבשר חלק א' סימן י"א, ובשו"ת יביע אומר חלק ג' סימן י"ז אות ג', ובשו"ת יחוה דעת חלק ג' סימן י"ח), שהרי יש שני טעמים עיקריים מדוע אסרו השמעת קול, א. מרש"י (י"ח ע"א ד"ה שיטחון) מבואר שכיון ששומעים את הריחיים שעושה מלאכה איכא זילתא בשבת. וכן מבואר בריטב"א (שם). ב. בספר התרומה (הלכות שבת סימן רי"ט) כתב שטעמו משום מראית העין, וכ"כ הסמ"ג (לא תעשה ס"ה) דהוא משום מראית עין, והנה לפי שני טעמים אלו אין בזה איסור השמעת קול, שלפי הטעם שכיון ששומעים את הריחיים, הרי בצפצוף קול כזה אין לחוש כלל שישמעו, וכן מבואר בשו"ת מנחת שלמה (חלק א' סימן ט' עמוד ס"ז, וסימן י"ב עמוד ק"ב) לענין הדלקת רדיו על ידי שמכונים אותו בערב שבת, באופן שקול הרדיו נמוך שאינו נשמע לעוברים ושבים, שאין בזה איסור מחמת השמעת קול, עיי"ש.

וכיוצא בזה כתב הגאון הגדול הרב נתן גשטטרנר זצ"ל בתשובה שנדפסה בשו"ת שב ורפא (חלק ב' קונטרס הפקס בשבת), לענין הפקס שגם שמשמיע קול אין לאסור מחמת השמעת הקול, משום שקולו נמוך, ואינו דומה לרחיים. ועוד, גם אם ישמעו הרי אף אחד לא יאמר שהוא מפעיל את פעולת המחשב, שהרי דמות הצפצוף הזה שומעים אותו גם משעון מעורר וכו', ועוד שגם מחמת מראית העין אין בזה, משום שכולם יודעים שאתר נפעל מעצמו. וכעת מצאתי להאגור (הלכות שבת ס' תקי"ט) שבי' וז"ל: נשאל מורי אבי מהר"ר לנדא על זוג המקשקש לשעות ע"י משקולות, אם מותר להכניס ולהעריכו כדי שילך ויקשקש כל השבת, כי שמא יש לדמות לנותן חיטים לריחיים. והשיב נראה לי עיקר טעמא דאוושא מלתא שיאמרו ריחים של פלוני טוחנין בשבת, דסברי בשבת נתן בהם חטין, וא"כ טעמא זה לא שייכת כלל גבי זוג המקשקש שהכל יודעים שרגילים לתקן בכל יום על יום שלאחריו, ובאותו היום שהוא מקשקש אין מתקנין אותו כלל, וכן יש לפסוק הלכה למעשה, וכן עמא דבר, עכ"ל. ומפורש להדיא בדבריו שכל שאין צורך לתפעל

בודקת את הזמנים בכל מקום, ואינה מאפשרת גלישה לאתר רק בעת יציאת השבת באותו מקום. ויש לציין שהנידון הוא באתר המופעל בצורה אוטומטית, היינו כשהמבקר באתר רוצה לקנות מוצר מסוים, אם אין את המוצר במלאי, המחשב בודק בצורה אוטומטית אם נשאר במלאי, ואם המכירה התבצעה הרי שהמוכר ידע על כך רק בצאת השבת, השאלה אם מותר להשאיר את האתר פתוח, שהרי אינו יודע אם יכנסו או לא, וגם אם יכנסו יתכן שלא יקנו, וגם יתכן שגויים יכנסו, וגם אם יהודים יכנסו הרי שמבחינתו הוא לא עשה שום פעולה.

קודם שנתחיל את הנידון יש לציין שישנם שני סוגי אתרי מכירות:

א. אתר המייצג מוצרים שונים, והקונה כותב על צג המחשב את פרטי כרטיס האשראי שלו, ובאותו זמן מיידיית בעל האתר מקבל התראה על הקניה, ובתוך כמה שעות (לפי הענין) המוצר מגיע לרשותו של הקונה.

ב. אתר המייצג תוכנות או ספרים להורדה במחשבו האישי של הגולש באתר, שעם הצגת פרטיו ופרטי כרטיס האשראי הוא קונה מיידיית את המוצר.

ב. שבינת כלים בשבת וסתירה בדברי הרוקח

ועתה נבוא לדון בנידון, השולחן ערוך (אורח חיים סימן רנ"ב סעיף ה' וסימן רמ"ו סעיף א') העלה להלכה כשיטת בית הלל במסכת שבת (י"ז ע"ב) שאין אדם מצווה על שבינת כליו, וכן פסקו להלכה רוב ככל הראשונים, הרמב"ם הלכות שבת (פרק ג' הלכה א'), הטור (סימן רנ"ב), והבית יוסף כתב שאפילו איסור דרבנן ליכא, ועוד ראה בשו"ת מהר"ם שיק (אורח חיים סימן קנ"ז), ובשו"ת המהרש"ג (יורה דעה סימן ז'), ובשו"ת יביע אומר (חלק ג' סימן י"ז).

והגם שהבית יוסף (סימן רמ"ו) הביא מדברי הרוקח (סימן מ"א) שכתב: אפילו השאילו (את הכלי) לאמצע השבוע צריך ליקחנו בערב שבת, עיי"ש. ועוד כתב (סימן ד"ש) אם יש ליהודי ספינה אינו יכול להשכירה לגוי להוליכה במים בשבת או ביום טוב, והוא הדין לעגלה שאינו יכול להשכיר גוי להוליך ממנו בשבת או ביום טוב, ואם יעשה כן מחלל שבת ומו, עכ"ל.

מלבד מה שהבית יוסף תמה עליו שהוא נגד המבואר בגמרא, שהרי קיימא לן כבית הלל שאין איסור שבינת כלים בשבת, ומדברי הרוקח מבואר שפסק כשיטת בית שמאי, הרי שהרוקח סותר את משנתו, שכתב (סימן מ"ב) בזה"ל: ואסור ליתן מים לריחיים של מים לטחון בשבת מפני שמשמעת קול, ולא הזכיר שאסור משום שבינת כלים, וצ"ע. וכבר עמדו בהערה הזו אחרונים, הב"ח (ד"ה עוד כתב), הרי"ש (ס"ק ג'), הקרבן נתנאל (שבת פרק א' סימן ל"ג אות ת'), ובספר חלקת בנימין (שבת י"ח ע"א), ויש לפלפל בכל תירוץ ותירוץ, ואכמ"ל.

ג. ישוב דברי הרוקח, ויבואר שבמסחר באינטרנט גם הרוקח יודה

אלא שיש ליישב את שיטת הרוקח שלעולם הוא סובר שאין שבינת כלים בשבת, אלא שסובר הרוקח שגם לפי בית הלל יש אופנים האסורים משום שבינת כלים בשבת, היינו שאותם הפעולות שאדם עושה בכלים אלו ביום חול לא יעשה אותם ביום שבת, וגם אם הפעולות נעשות על ידי גוי, אבל פעולות הנעשות מאלהים על זה לא דיבר הרוקח, ובהוה הוא סובר שאין בזה משום שבינת כלים. והדברים מדויקים בלשונו שכתב 'אבל כלים שעושים בהם מעשה כגון מדה ומחרישה, היינו שהאדם עושה בכלים אלו מעשה, ולפי זה לא קשיא מידי ממה שכתב שאסור ליתן חיטים לריחיים משום 'השמעת קול', זאת משום שברחיים הטוחנת מעצמה אין בזה משום איסור מחמת פעולת הכלי, אלא מחמת השמעת קולו, ודו"ק. אם כן בנידונו שהדבר נעשה מאליו, גם לפי שיטת הרוקח אין בזה איסור כלל. (ונראה שחילוק זה מבואר מתוך דברי הב"ח סימן רמ"ו ד"ה ולכן).

ד. עוד ראשונים הסוברים כשיטת הרוקח, וגם לפי שיטתם יבואר שאין חשש משום שבינת כלים במסחר באינטרנט

אלא שעתה מצאתי בספר להורות נתן (פרשת בראשית עמוד ת"י) שכתב שמצא חבר לשיטת

לומר כמו שהזכרנו שכל האיסור לפי רע"א אם חל חלות קנין בשבת מחמת רצונו של הישראלי, כגון קנין שלאחר ל' וכיוצא בזה, אך אם כל הקנין נגמר ונעשה על ידי הגוי הרי גוי עשה זאת מרצונו, והישראל לא אמר לגוי לקנות דווקא בשבת, ואותו טעם לענין פתיחת אתר הרי בהשאת האתר פתוח בשבת אין הישראל עושה כלום, והכל תלוי ברצונו של הקונה, אם ירצה יקנה ואם לא ירצה לא יקנה, ודו"ק.

אלא שגם ביאור זה לא ימצא חן בעיניך, הרי שיש לומר בנידון דידן עוד חילוק, שהנה רבים הם האחרונים, ראה בשו"ת אבני נזר (אורח חיים סימן י"א), ובשו"ת תורת חסד (שם), ובשו"ת הר צבי (חלק א' סימן ק"ו) שהקשו על הסוברים שקנין הנעשה בערב שבת וחל בשבת יש בזה איסור, מאי שנא מדינא דגמרא (שבת י"ח ע"א) שניתן להתחיל לעשות מלאכה בשבת והיא נגמרת מאליה בשבת, וכך נפסק בשולחן ערוך (סימן רנ"ב), ויש בזה פלפולים עצומים, ובמקום אחר בס"ד נאריך בזה. ובשו"ת הר צבי (שם) כתב שהרי כל קנין הנגמר בשבת, הקונה והמקנה עוברים על איסור שבות, אך ישנו הבדל מתי הקונה עובר על איסור, ומתי המקנה עובר על איסור, שהמקנה עובר על האיסור במעשה הקנין, אך הקונה עובר על האיסור בחלות הקנין, ולפי זה בקנין הנעשה בערב שבת וחל בשבת האיסור על הקונה, אך המקנה לא עובר בזה בשום איסור, אלא הוא כמו בכל מלאכה שמותר להתחיל אותה מערב שבת, מש"כ הקונה שהאיסור שבות שלו הוא בחלות הקנין, הרי שפועל הוא זכה בזה בשבת. ואם כן לפי דברי ההר צבי בדעת רע"א כל שכן וכל שכן בנידון דידן שבעל האתר אינו עובר על שום נדנוד של איסור, שהרי אם כשעשה מעשה קנין בערב שבת בכדי שיחול בשבת, אין המקנה עובר על שום איסור, כל שכן בעל האתר לא עשה שום תנאי שיחול בשבת, אלא שהניח את האתר פתוח ובא הקונה וקנה, שאינו עובר על איסור מקח וממכר לפי שיטת רע"א, ודו"ק כי נכון.

ועוד יש לדחות ולומר לפי מה שכתב ליישב האבני נזר (שם) את קושיות רע"א מהקושיא הנוכרת, וכתב: דבכל המלאכות המלאכות נעשות מאליהם בשבת, ואין צריך עוד לאדם, שאפילו מת האדם טרם נעשה המלאכה, תיעשה המלאכה, אבל בקנין הרי הקנין נעשה בשבת מחמת האדם, שאם מת או מכר לאחר קנין הראשון בטל, וכיון שהקנין נעשה מכח האדם בשבת, יש לומר דחשוב עושה הקנין בשבת. ואף שלא עשה בשבת, יש לומר כמו מימר חשיב מעשה הואיל כדיבורו אתעביד מעשה חשיב עושה מעשה, הכא נמי הואיל מחמתו נעשה מעשה הקנין חשיב עושה מעשה.

ולפי דבריו עולה שכיון שהקנין נעשה מכח האדם בשבת, הרי זה נחשב כעושה את הקנין בשבת, אמנם כל זה נעשה הקנין בשבת מחמתו, מה שאין כן בהודו דידן שמחמתו לא נעשה שום פעולה, אלא שאדם אחר בא ועשה, אין מעשה אחר מתייחס אליו.

ועוד יש לומר בכל זה שהארכנו בספרנו דרך האתרים (כת"י) שאדם הקונה חפץ באתר אינטרנט אין זה ברור שקנה אותו, והקנין חל רק כשהמוצר מגיע לידי, אלא שיש התחייבות מצד המוכר להמציא לקונה את החפץ שרכש באתר הקנין, ולפי הצדדים שאין הקנין חל, הרי שגם לרע"א וסיעתו לא חל שום חלות קנין בשבת, ולפי סברא זו גם לפי שיטת המנחת יצחק שהזכרנו יודה הכא שאין זה מוגדר כקנין.

אלא שיתכן לומר שיש לחלק שנהי שמדיני חושן משפט לא חל קנין, מהטעמים שכתבנו, אך ודאי שזה דרך הקנאה בעולם, והרי זה נכלל בכלל איסור מקח וממכר בשבת גם אם בפועל לא קנה כלום מדיני חושן משפט.

ועוד עלה בלבבי לומר שלכאורה יש להתיר בנידון דידן, שמצאתי לרבינו רבי עקיבא איגר גופיה בגליון על השולחן ערוך (אורח חיים סימן של"ט) על דברי המגן אברהם (סי' ו') שכתב שמותר בהפקר בשבת, כיון שאין עליו מקנה, ועל הקונה אין עליו איסור דאין מקנים בשבת, עיי"ש. (והראיה שהביא מהא דגיטין ע"ז ע"ב דתיוול ותפתח, אמאי התיירו שבות דמקח וממכר, הא אפשר בהיתר להפקיר הבית, דמותר להפקיר בשבת כדסבירא ליה להמגן אברהם בסימן י"ג,

ואח"כ תזכה היא מהפקר, אלא על כורחך שאסור לזכות מהפקר, ונשאר בצ"ע לדינא. אך אני הקטן תמה, דהרי אם הבעל יפקיר את ביתו אינה יכולה זכות בגט, דהרי הוי כטלי גיטך מעל גבי קרקע, דקיי"ל בגיטין כ"ד ע"א דאינו גט).

ולכאורה עולה מדברי רע"א דכל שאין מקנה כהפקר, אין בזה איסור מקח וממכר, ואם כן לפי זה בנידון דידן לענין אתר אינטרנט שהקונה קנה בלא ידיעת המקנה, ורק למוצאי שבת יודע שקנו ממנו, לכאורה לפי רע"א גופיה אין זה נקרא קנין, כיון שבעת הקניה לא היה מקנה.

ויש לדחות דאין כוונת רע"א לומר שכל יסודו של רע"א אין זה מחמת שאין כאן דווקא 'מקנה', אלא כוונת רע"א לומר שאין זה נכלל בכלל מקח וממכר מכיון שאין זה כדרך קניה מקנה וקונה, וא"כ לפי זה גם אם בעל אתר הקניית אינו מוגדר כמקנה בעת הקניה, הרי מכל מקום זה נאסר מחמת מקח וממכר, כיון שקניה זו נקראת כדרך קנין לכל דבר.

ואגב גררר לפי דחיה זו חשבתי לדחות שרבים הם הסוברים שהגדר בזכייית הפקר אינה סילוק, אלא שבעלותו של הבעלים קיימת בחפץ, אלא שיש זכות לכל באי עולם לזכות בחפץ, ראה במגן אבות (ענין י"ח, מובא בקובץ שיטות קמאי פסחים ו' ע"ב), וראה עוד בספר זרע אברהם (סימן י"ד וסימן כ"ג) להגאון ישראל רבי מנחם זמבא הי"ד, ובשערי יושר (שער ה' פרק כ"ג), ובשו"ת אור לציון (חלק א' סימן ל"ג) (ויש בידי קונטרס שלם בענין הגדרת דין הפקר, ואם יזכני ה' אעלה אותו על מזבח הדפוס).

ולכאורה יש להוכיח מדברי רע"א שכתב שבהפקר אין 'מקנה', ומשמע שלא ס"ל כדברי המגן אבות, אמנם לפי הנ"ל יש לומר שלעולם יש מקנה, אך עדיין הפקר אינו נכלל בכלל איסור מקח וממכר בשבת כיון שאינו כדרך מקח וממכר. דו"ק בזה. ועיקר החילוק הוא כמו שחילקנו מעיקרא.

ח. האם שייך בנידון דידן מראית העין

וזה ברור שבנידונינו לא שייך מה שדן בשו"ת מהרש"ג אם המכונה עומדת בחצר ישראל דשייך בזה מראית העין, כמו שמבואר בשולחן ערוך (סימן שכ"ה) שעכ"מ היוצא מרשות ישראל וחץ בידי, לא לאסור מחמת מראית העין שהישראל מכר לו. אין זה דומה למצד סיבות, א. כאן בבעל האתר אף אדם אינו יודע אם הבעלים הוא ישראל או עכו"ם. ב. וגם אם מפורסם שהוא ישראל, הרי הקונה לא יוצא עם חפץ אלא רק עם זכות, ואין לחוש כלל למראית העין.

ט. הנאה משכר שבת בסוגי התשלומים באתרי האינטרנט השונים

אלא שלכאורה נאמר לאסור מחמת הנאה משכר שבת, דקיי"ל בשולחן ערוך (סימן ש"ו סעיף ד') שהשוכר את הפועל לשמור לו את הזרעים אינו נותן לו את שכרו בשבת, אבל אם היה שכיר חודש שכיר שבוע נותן לו גם את שכרו בשבת. ומבואר שאסור ליקח את השכר על השבת, ואם כן בנידונינו הרי הוא נהנה מצד שכר שבת, גם אם גוים יקנו מהאתר. אמנם יש לציין שישנם כמה סוגי תשלומים באתרי האינטרנט, א. תשלומים עבור מוצרים בעת הקניה. ב. תשלום בעת הכניסה לאתר. ג. תשלום חודשי או שבועי בכניסה לאתר.

והנה אם התשלום הוא חודשי או שבועי הרי שהוא נבלע, אלא שאכתי יש לעיין בגולש חדש, או בגולש שכבר פג תשלמו, ורצונו לחדש את התשלום ביום שבת, שבוזה ההבלעה לא הועילה כלום כי בפועל התשלום הראשוני שלו נעשה בשבת עצמה, ואז מתחיל התשלום, הרי ודאי שזה מוגדר שכר שבת לענין השבת הזו עכ"פ.

ואין לומר שהרי בעל האתר אינו עושה שום פעולה בשבת, אלא הכנס לאתר הוא זה שעושה את הפעולה, שהרי מבואר בגמרא מסכת כתובות (ס"ד ע"א) על המשנה (שם ס"ג ע"א) המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה שבעה דינרין בשבוע, ויום השבת בכלל, ואילו כשהבעל מורד לא מוסיפים על כתובתה ביום השבת. (ובכלל בכיאר ענין זה ראה בארוכה בספרי משנת אברהם סימן ע"ז עמוד תכ"ב). ולמדו מזה המגן אברהם (סימן ש"ו ס"ק ז') לענין יהודים המלווים בריבית לנכרים בשבת, שכשהנכרי פורע שיפרע את הריבית לזמן של שבוע כולו, ולא ייחשב את

פירעון הרבית לימים, וכמו שלגבי מורד שקנסו אותו חכמים שיהיה מורד, שיש איסור ליתן את קנסו בשבת, אם כן הוא הדין בנידונינו. אלא שיש לומר לפי מה שכתבו כמה אחרונים, שגם אם הקונה צריך את המוצר, אבל אין לו צורך לקבלו דוקא בשבת, אין זה מוגדר כשכר שבת, וכ"כ בשו"ת מחנה חיים (חלק ג' אורח חיים סימן כ"א), וכן מבואר בשו"ת משמרת חיים (סימן ח'), עיי"ש.

אמנם זה הכל באתר קניות שהחפץ לא מגיע אליו בשבת, אבל באתר שיכול לקנות ממנו מיידית חוברת דיגיטלית או תוכנה, בזה יש לומר לפי מה שכתב בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן ל"ד) לענין מכונה אוטומטית שגויים קונים ממנה, וכתב להתיר לפי המבואר בדברי הנודע ביהודה (אורח חיים מהדו"ת סימן כ"ו) לענין נטילת שכר לטבילת נשים בשבת, שמבואר מדבריו שיש הבדל בין אם התשלום בעד הפעולה או שהתשלום בא בתמורה לסחורה, שאם תמורת התשלום באה בתמורה לפעולה בזה אסרו חכמים ליטול שכר, שהרי הפעולה נעשית בשבת, אך על הסחורה ודאי צריך לשלם, שאטו יקח סחורה מחבירו ולא ישלם לו, אם כן רשאי בעל המקווה ליטול שכרו בהבלעה עם שכר העצים, עיי"ש. וכיוצא בזה כתב בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ז' סימן ח"ח).

וכן נראה מבואר להדיא בדברי המגן אברהם (סימן רמ"ד ס"ק י"ח) על המבואר בדברי השולחן ערוך שמוותר לשכור לגוי את מכס המלך, והעיר דלכאורה הרי יש איסור משום שכר שבת, וביאר המגן אברהם שאין בזה משום שכר שבת, שהרי העכו"ם אינו נותן לו את השכירות רק שקונה ממנו את המכס של שבת, והוא כמו שקנה ממנו את הסחורה. (וזה מקור לדברי הנודע ביהודה, ופלא שהמנחת יצחק לא הביא את דברי המגן אברהם).

ומה שכתב בשו"ת שבט הלוי (חלק י' סימן נ"ז) שטעמו של הנודע ביהודה הוא רק כסניף להיתר, ואין ללמוד ממנו להיתר בפני עצמו, הנה מלבד מה שלא ביאר לנו רבינו בעל השבט הלוי מהיכן הוציא שהנודע ביהודה כתב את טעמו רק כסניף, ואין להוכיח מזה שיש בתוך תשובותיו של הנודע ביהודה עוד טעם, ומשמע שטעמו השני הוי כסניף, שהרי לא נראה מדבריו שאחד מהטעמים הוא דחוק שניתן להגיע למסקנה זו. זאת ועוד, שהרבה אחרונים הביאו את טעמו של הנודע ביהודה וסמכו על דבריו, כמו שצינו את דבריהם לעיל, וכן ראה בשו"ת מהרש"ג (אורח חיים סימן ס"ה), ושו"ת דבר משה (סימן ט').

ועוד יש להוסיף טעם נוסף לפי מה שכתב לחדש רבינו הגר"ח (הובא בספר מעתיקי השמועה עמוד מ"ד), שגדר איסור שכר שבת הוא לא הרווח שבא ביום השבת, אלא אם עושה מלאכה, גם אם היא לא מלאכה אסורה אלא מלאכה מותרת, כמו שמבואר בדברי השולחן ערוך (אורח חיים סימן ש"ו סעיף ד'), אבל אם אינו עושה שום פעולה אין לאסור מחמת שכר שבת, ורק אם נסבור שיש איסור שביתת כלים והוא משתכר על כלי זה מקרי מלאכה, ותוצאות השכר שבאה ממלאכה אסורה משום שכר שבת. ולפי זה באדם המחזיק אתר מכירות הרי שאינו עושה שום פעולה, אלא כל אדם שרוצה לקנות עושה פעולות שונות בביתו, אין לאסור זאת מחמת שכר שבת.

י. הנאה ממעשה שבת

בשולחן ערוך (סימן ש"ח סעיף א') מבואר שהמבשל בשבת בשוגג אסור ליהנות מהאוכל בו ביום, ובמזיד אסור לו עולמית, אבל אחד שעשה במזיד, מותר לאחריים ליהנות במוצאי שבת מיד. ואם כן בנידון דידן הגם שאותו אדם נכנס לאתר ועשה איסור, מכל מקום לאחרים מותר ליהנות מיד, ומה גם שכבר כתב המשנה ברורה (שם ס"ק ד') שכל האיסור הוא דווקא ליהנות מגוף המלאכה, אך מדמי המלאכה ניתן ליהנות.

יא. זילותא דשבת

וגם לפי כל מה שביארנו, אבל אכתי איכא זילותא דשבת, ויש לכאורה לדמות למה שכתבו האחרונים לדון בענין הדלקת שעון שבת לצורך הדלקת רדיו או טלפון, שכתבו לאסור, ראה בשו"ת אגרות משה (חלק ד' אורח חיים סימן ו') וחלק ה' סימן כ"ד) המנהג של יראים ושלמים להדליק על ידי

מורה השעות אורות, וליכא זילותא דשבתא משום שנצרך לצורך סעודת שבת, אבל שאר דברים אסור שהרי על ידי מורה השעות יכולים לעשות כל המלאכות בשבת בבתי חרושת, ואין לך זלזול גדול בשבת. וכן ראה בשו"ת חלקת יעקב (סימן ע"א) שכתב שכל ההיתר של שעון שבת הוא בכדי שהתענג בשבת, אבל לערוך המכונה או הטלפון בערב שבת בכדי שיפעל בשבת אין בידונו להתיר זאת, בזמן שהטכניקה צועד רק צעדים קדימה, ויכול היות בימים הקרובים ליצור חנות גדולה בצורה אוטומטית שהחנות תפתח מאליה לשעה הנדרשת, ואם נזלול בקדושת השבת בהיתרים של הטכניקה משום שהכל נעשה מעצמו, יצא מזה חילול שבת גדול, שאדם ישב בשולחן בשבת, ועסקו ומשרדו פועלים בשבת עבורו כימי החול, עיי"ש. ועוד ראה בארוכה בשו"ת אבני ברזל (סימן ט'), ובשו"ת זקן אהרן (חלק א' סימן ט"ו), ובשו"ת קנין תורה (חלק ו' סימן י"ז), ובשו"ת בית אבי (חלק ה' סימן ע"ה), ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סימן י"ז), ובשו"ת שבט הלוי (חלק ח' סימן מ' אות ד'), ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק ג' סימן ט"ז פרק י"א), ובשו"ת יביע אומר (חלק א' אורח חיים סימן כ'), ובשו"ת יחל ישראל (חלק א' סימן ו'), וכעת ראיתי שהאריך בזה ידידי הרה"ג חנן אפללו בשו"ת אלקבץ (חלק ב' סימן ב').

ובנידונינו, מלבד מה שכבר העיר בשו"ת באר משה (חלק ו' קונטרס אלקטריק סי' נ') על דברי החלקת יעקב שהזכרנו: ראיתי בתשובות חלקת יעקב, שמתחילה כתב כמעט ככל דברי, דעי"פ ההלכה אין מקום לאסור. אולם אח"כ עשה עצמו לדייני גזירה, וגזור גזירה חדשה, שבודאי אין ביד שום רב, יהיה מי שיהיה, לגזור מעצמו גזירות חדשות. ובודאי אם גדולי הרבנים דומינינו יגזרו גזירה ובהסכמה יעלו לגזור, בודאי נכוף ראשינו לקבל גזירתם, אבל רב יחידי בודאי אין בידו לגזור, וגם בודאי לא נקבל גזירתו. ויסוד זה נמי מבואר בשו"ת רב פעלים (חלק א' סימן כ"ה) לענין נסיעה באופנים בשבת, דו"ק. וכן ראה בספר חזון עובדיה (שבת חלק א' עמוד קנ"ג), וכן כיוצא בזה עיין בשו"ת יחיה דעת (חלק ב' סימן מ"ט) לענין שעון אלקטרוני בשבת שאין לחוש לזילותא דשבת, עיי"ש.

אלא שנראה ברור ופשוט שגם כל האחרונים שצינו את דבריהם לעיל לענין הדלקת מכונות שונות על ידי שעון שבת שאיכא משום זילותא דשבת, הרי שרוב מערכות החשמל האדם צריך לתפעל את המכונה בערב שבת בכדי שתדלק בשבת אצלו בביתו, ובוזה יש זלזול בשבת, אבל אתר אינטרנט שהכל נפעל מאליה אין בזה שום זלזול בשבת, ואינו דומה לשעון שבת שהוא עושה פעולה שיפעל בשבת, ואין בזה משום זילותא דשבת.

יב. יבאר שאין חשש משום לפני עור

אלא שלרווחא דמילתא גם אם ירצו לעלות סברות לאסור מצד הקונה, הרי שמצד בעל האתר לא יהיה לו בזה שום איסור, דהנהגו על ברור שאיסור לפני עור לא שייך כאן משום דקיי"ל במסכת עבודה זרה (ו' ע"ב) כשאין תרי עברי דנהרי ליכא איסור לפני עור, וכן פסקו כל הראשונים, הרי"ף (שם), התוספות (שם), הרא"ש (עבודה זרה פרק א'), הריטב"א (שם), והאריכו האחרונים בשיטת הרמב"ם הלכות רוצח (פרק י"ב הלכה י"ד) והחינוך (מצוה רל"ב) שהשמיטו דין דתרי עברי דנהרי, הגם שהמנחת חינוך (מצוה ס"ח) כתב שנראה בדעת הרמב"ם שבכל גוונא קעבר אלפני עור (והמנחת חינוך בעצמו במצוה רל"ב נשאר בצ"ע בדעת החינוך), מכל מקום רוב ככל האחרונים לא נקטו הכי בדעת הרמב"ם, עי' בברכי יוסף (יורה דעה סימן קנ"א), ובפרי מגדים (סימן קס"ג אשל אברהם ס"ק ב'), והעמק שאלה (שאלתא צ"ט ס"ק ב'), ושו"ת דברי מלכיאל (חלק א' חושן משפט סימן ק"ג), ובשדי חמד (מערכת ו' כלל כ"ו ס"ק י"ז), והחפץ חיים (כלל א' סעיף א'), ועוד. ושורר שהאריך בשיטת הרמב"ם ידידי הרה"ג שלום טוויל שליט"א בספרו שערי שלום (עמוד י"ט), עיי"ש ותרווה צימאונג.

יג. אם יש חשש משום מסייע

אלא שיש לדון מדין מסייע בידי עוברי עבירה, דנחלקו הראשונים האם יש איסור מסייע בחד עברא דנהרא, שהתוספות (עבודה זרה ו' ע"ב),

מרגליות) שאינו נקרא מסייע רק אם מסייעו בגופו או בממונו דרך שאלה, אבל כשומכר חפץ שכבר אינו שלו ואינו ברשותו ליכא איסור מסייע. והסכים עם דבריו בשו"ת בית שלמה (חלק א' אורח חיים סימן ל"ח), וכן הזכירו את דבריו בשו"ת לבושי מרדכי (אורח חיים סימן מ"ח) ובשו"ת מהרש"ם (חלק ו' סימן י"א), ובשו"ת אבני ישפה (חלק ג' סימן פ"א). ואין לדחות ולומר שהרי החפץ הנקנה נמצא ברשותו של המוכר עדיין, שהרי הנידון כאן לא על החפץ אלא על השימוש באתר, שבזה כבר נגמרה הקניה, ודו"ק.

כב. האם זה דומה למחלוקת המשנה למלך והפני משה

ואחרי שהרציתי את כל הנ"ל בשיעור בפני תלמידי חכמים מופלגים, טען חכם אחד שאכתי זה דומה למה שכתב המשנה למלך (הלכות מלוה ולוה פרק ה' הלכה ב') שאם החפץ אינו בנמצא אלא אצל יהודי אחר, הרי שאין זה מוגדר כחד עיברא דנהרא, עיי"ש. הנה מלבד שהרבה אחרונים חלקו על דברי המשנה למלך הנזכר, ראה בברכי יוסף (חושן משפט סימן ט' אות ג') בשם הכנסת הגדולה (יורה דעה סימן קנ"א) הגהות הטור אות י"ג, ובשו"ת כתב סופר (יורה דעה סימן פ"ג), והמהרש"ם בספר דעת תורה (יורה דעה חלק א' בתשובות סימן ח'). וכן ראה בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ט סימן ל"ג) שכתב שרבו הפוסקים החולקים על המשנה למלך. וכן ראיתי בקובץ נר ישראל שיש תשובה ממרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שניתן לסמוך על החולקים על המשנה למלך, עיי"ש. וכן נראה מצד הסברא הפשוטה שכל שאינו הוא גורם את האיסור לנכשל, שהרי גם בלעדי היה עושה את האיסור, אינו עובר משום לפני עור, ומה איכפ"ל שגם האחר מצווה בזה. אלא שגם המשנה למלך יודה בנידונינו, שהרי כבר כתבנו לעיל שבנידון דידן אינו מוגדר כלל כמסייע, ועוד שהרי רשת האינטרנט שחובקת זרועות עולם, וניתן למצוא כל חפץ גם אצל מוכר גוי, וגם אם יש חפץ שניתן לקנותו רק אצל מוכר יהודי, הרי שכבר כתב בשו"ת יחוה דעת (חלק ג' סימן ל"ה) שהיכא שמוכרים אחרים הוחזקו למכור את החפץ האסור ואינם חוששים ללפני עור, הרי שגם היהודי הראשון אינו עובר בזה על לפני עור.

יש לציין שאחרי כותבי את כל הנ"ל ראיתי עוד כמה מחברים שדנו בנושא זה, הרה"ג יונה מצגר שליט"א בספר ויען שמואל (חלק ח' עמוד קכ"ז), והגאון הרב שלמה דייכובסקי שליט"א בקובץ שערי צדק (קובץ ג'), וכן הנגיד המפורסם הרב צבי רייזמן בספר רץ כצבי (על הלכות שבת עמוד שצ"ט), והגם שהרבה נושאים שנגעתי בהם זכיתי לכוון לדעת גדולים, אמנם יש הרבה פרטים שונים שלא נגעו בהם כפי שעין המעיין תחזה, וכן יש הרבה מן הדברים שהם הערות על דבריהם, ואי"ה אסדר את הדברים על דבריהם.

כג. המורם מכל האמור

מעיקר הדין אין צורך לסגור בתוכנה אתר אינטרנט בשבת, באדם שיהיה לו מחמת כן הפסד מרובה, גם כשיתכן ויכנסו בו יהודים, אך כשיודעים מי הבעלים של האתר ויש חשש חילול השם, ראוי להחמיר לסגור, או שלפני פתיחת דף האתר יהיה כתוב שבת היום אסור לקנות ולמכור וכדומה.

כד. דעתם של גדולי ישראל בזה

אמנם אנו מבטלים את דעתנו העניה והדלה לדעתם של גדולי הדור שהביאם הרה"ג רבי יונה מצגר שליט"א בקובץ ויען שמואל (חלק ח' עמוד קכ"ז), שדעתם של מרנן ורבנן הגר"ש אלישיב זצוק"ל, ולהבדיל לחיים טובים הגר"ש וואזנר והגר"ח קניבסקי שליט"א, שיש לאסור פתיחת אינטרנט בשבת, שצריך לסגור את האתר עם התוכנה שמפרסמים בשלטי חוץ ודי בכל אתר ואתר, או שימכרו את האתר לגוי, ובספרנו דרך האתרים שעומד לראות אור בקרוב דנו בארוכה איך חל הקנין בדבר שאינו ממשי.

אברהם מיימון הלוי - מח"ס משנת אברהם בניני אבן העזר וראש מכון משנת העזר - ירושלים

בענין שאלת צרכי בשבת בזמנים של שעת רצון המסוגלים

בגליון ס"ו דנו בענין תפילה על חולה בשבת, ובענין בקשות פרטיות בימים נוראים וכו'. ויש

שבאיסור שבת גם הש"ך יודה שאסור לסייע למומר, לפי מה דאיתא במכילתא (פרשת בא פרק ט'): כל מלאכה לא ייעשה בהם - לא תעשה אתה ולא יעשה חבריך ולא יעשה הגוי מלאכתך. ומבואר שיש איסור להניח לחבירו לעשות מלאכה בשבת, ומוכן מזה שגם לסייע אסור, עיי"ש. אמנם חידושו נסתר מכל האחרונים שכתבו את חידושו של הש"ך גם באיסורי שבת. אם כן יוצא שבנידונינו בעל האתר יכול לפתוח את האתר גם אם יש חשש שיגלוש יהודים.

יט. האם מחללי שבת כיום יש להם דין תינוקות שנשבו

אלא שיש לדון האם יש כיום לאנשים המחללים שבת דין תינוקות שנשבו, ויש בזה אריכות רבה בספרי הפוסקים ואכתוב כאן ראשי פרקים, שהנה בשו"ת להורות נתן (חלק ג' סימן כ"ג) העלה שגם לפי דברי הש"ך בתינוקות שנשבו יש חובה להפרישם מאיסור. אלא שכבר ידועה היא מחלוקת האחרונים האם כיום למחללי שבת יש דין תינוקות שנשבו. והנה העולם רגילים להביא בשם החזון איש (יורה דעה סימן א' ס"ק ו') שחילונים כיום יש להם דין תינוק שנשבה, אמנם המתבונן בדברי החזון איש יראה שאין זו כוונתו, וכבר העיר כן לנכון בספר בינה ודעת (עמוד תקכ"ג), והביא שם שרוב האחרונים סוברים שכיום בארץ ישראל אין דין תינוק שנשבה. אמנם עיין בחזון איש (שם ס"ק כ"ח), וצ"ע. ויש עוד להאריך בגדרי הדין.

כ. מה האיסור מסייע שיש בנידון דידן

אמנם נראה שגם אם נאמר שיש להם דין תינוקות שנשבו, הרי שיש להבין מה הגדר באיסור מסייע, ולצורך כך יש לשאול האם יש איסור להכניס נזיר למקום שיש יין, הרי שודאי שלא, אלא שגדר האיסור יש ללמוד מדברי הרמב"ם הלכות שמיטה ויובל (פרק ח' הלכה ב') שכתב: זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת למלאכה שאסורה בשביעית אסור למוכר לחשוד, ולמלאכה שאפשר שתהיה אסורה ומותרת מתור למכור לחשוד. ומבואר מדבריו שהאיסור במכירה הוא רק במכשיר המיועד לעבירה, אבל מכשיר שניתן להשתמש בו להתיר ולאיסור הרי שמתיר למכור לו, וכ"ש ככה"ג שאין כאן מכשול מצד המכשיל, והדבר דומה לאדם שמניח את ביתו פתוח, ובא נזיר ולקח יין מתוך ביתו, היעלה על הדעת לומר לו עברת על איסור מסייע, ודאי שלא.

כא. מביא עוד טעמים להתיר, באיסור מסייע באיסור דרבנן, איסור מסייע כשלא ברור שיכשיל, איסור מסייע שלא בשעת האיסור

אלא שגם אם הדברים הנ"ל לא התקבלו, הרי שיש עוד להוסיף בזה שיש הרבה פוסקים שסוברים שבאיסור דרבנן אין איסור מסייע, ראה בבית יהודה (יורה דעה סימן י"ז), ובפרי מגדים (סימן קס"ג אשל אברהם ס"ק ב'), ובערך השולחן (אורח חיים סימן קס"ג, ובחושן משפט סימן ל"ד ס"ק י"ב), וכן הביא עוד הרבה פוסקים הסוברים כן בשדי חמד (מערכת ו' כלל כ"ו אות ג'), א"כ לפי שיטתם הרי בנ"ד שפיר אין איסור מסייע. ועוד יש להוסיף, שברייטב"א (עבודה זרה ו' ע"ב, וכן בבא מציעא ה' ע"ב) מבואר שאיסור מסייע הוא היכא שבצורה ודאית יעשה את האיסור. וכן העלה בשו"ת בנין ציון (חלק א' סימן ט"ו), ובערוך השולחן (יורה דעה סימן קנ"א), ומה שהעיר בספר לפני עור (סימן י"ט אות י"א) שסתימת דברי הרמ"א (יורה דעה סימן קנ"א) נראה שבכל גוונא אסור, אין זה מוכרח, ואפוישי פלוגתא לא מפשינן בלא ראייה.

ועוד יש להוסיף שיש הרבה פוסקים הסוברים שאיסור מסייע הוא רק בשעת העבירה, ראה בארוכה בשו"ת כתב סופר (יורה דעה סימן פ"ג), שו"ת בנין ציון (חלק א' סימן ט"ו), שו"ת משיב דבר (חלק ב' סימן ל"א), ושו"ת מהרש"ם (חלק ב' סימן צ"ג וסימן קפ"ד), וכן ראה בארוכה בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ט סימן ל"ג), ואחריו בשו"ת יביע אומר (חלק ב' אורח חיים סימן ט"ו), ואם כן בנידונינו אינו מסייע כלל בעת העבירה. (וכעת ראיתי לידידי הרה"ג רבי שלום טוויל שליט"א בספרו שערי שלום עמוד ק"צ שהאריך מה היא גדר שעת העבירה, עיי"ש).

ועוד יש להוסיף להתיר הנ"ל, עפ"י מה שכתב בשו"ת הרא"ם (סימן נ"ג, לרבי אלכסנדר סנדר

מכה חבירו, ואינו יכול להציל אם לא שיכה המכה, יכול להכותו כדי לאפרושי מאיסורא. והרמ"א (סי' תכ"א סעיף י"ג) כתב: הוואה אחד מישראל מכה חבירו, ואינו יכול להצילו אם לא שיכה המכה, יכול להכותו כדי לאפרושי מאיסורא. והוסיף הרמ"א מדברי התרומת הדשן (סימן ר"ח) שכתב דמי שתחת רשותו, ורואה בו שהוא עושה דבר עבירה, רשאי להכותו ולהפרישו מאיסור. ומבואר להדיא שגם במוזר יש חובה להפרישו.

טז. סתירה בדברי הדגול מרבבה

ומלבד הערות שהעירו האחרונים, יש גם להעיר מדברי הדגול מרבבה בעצמו בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק אורח חיים סימן ל"ה) המפורסמים, שכתב לדון באדם שנכשל עם אשת איש, ונאסרה על בעלה, האם יש חובה על הנואף להפריש את הבעל מאיסור או לא, ובתחילה כתב שלפי דברי הרא"ש (שהזכרנו למעלה) כיון שהבעל שוגג אין צריך להודיעו, וגם שיש מקום לומר שלפי הרא"ש יש חיוב להודיע להבעל כדי שיגרש את אשתו בכדי למנוע אשה מעבירה, שהרי היא יודעת שזינתה ועוברת ויושבת תחת בעלה, מכל מקום יש לומר דנשי לאו דינא גמירי, ואינה יודעת שנאסרה על הבעל, ואומר מותר אין זה גרע משוגג. ומפורש מדברי הנודע ביהודה שיש חיוב להפריש מאיסור גם בעובר איסור במזיד. (ובדברי הנודע ביהודה ראה בארוכה לרבינו הגר"ח בשו"ת רב פעלים אבן העזר חלק א' סימן א' ובשו"ת יביע אומר אבן העזר חלק ב' סימן ב').

יז. ישוב כל הנ"ל לפי המבואר באגרות משה,

וסתירה בדברי האגרות משה

וכל הקושיות הנ"ל יתיישבו להם לפי מה שכתב בשו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק ד' סימן ס"א אות ב') שכתב לחדש בדעת הדגול מרבבה שאינו יכול להפרישו, וממילא גם אין בזה איסור מסייע. וכל הקושיות שהזכרנו הנפכות להיות לראיות ליסודו של האגרות משה, שהמבואר לגבי כלאים וכן לגבי הכאת חבירו מיירי שיכול להפרישו, וכן דברי הנוב"י בענין אשת איש מיירי שניתן להפרישו. אמנם צ"ע, שהאגרות משה בעצמו (יורה דעה חלק א' סימן ע"ב) הבין את דברי הדגול מרבבה שאין צריך להפריש מומר גם כשיכול להפרישו, וצ"ע. וכן נקטו הרבה אחרונים כדעת הדגול מרבבה, ראה בשו"ת כתב סופר (יורה דעה סימן פ"ג), ובשו"ת מחנה חיים (חלק א' סימן מ"ו), ובשדי חמד (מערכת ו' כלל כ"ו אות ג'), ובשו"ת עין יצחק (אבן העזר סימן א' ענף ב' אות ט'), ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק ט"ו סימן י"ח), ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן ע"ט), ובשו"ת יביע אומר (חלק ב' אבן העזר סימן ט"ו) ועוד.

יח. יבאר שכיום הגולשים בשבת הוא במזיד, ואם יש להם דין מומר

ואם כן בנידונינו שגם אם יש חשש שחלק מהגולשים הם יהודים, הרי שודאי שבמזיד הם גולשים, וא"כ לפי דברי הש"ך וסייעתו הרי שאין בזה איסור מסייע כלל, אלא שנידון דידן תלוי הוא עדיין במחלוקת אחרונים, דהנה יש הרבה אחרונים שסוברים שכל דברי הש"ך הם דווקא במומר לעבודה זרה, כן כתב בשו"ת ערוגת הבושם (אורח חיים סימן נ"ד), ובשו"ת יד יצחק (חלק ב' סימן צ"ה), ובשו"ת שערי צדק (יורה דעה סימן קל"ט), ואם כן לפי דבריהם הרי שבנ"ד איכא איסור מסייע. אמנם בשו"ת בית יצחק (אורח חיים סימן כ"ט אות ד') כתב שגם במומר בדבר אחד באותו דבר שהוא מומר בו, לפי שיטת הש"ך אין חובה להפרישו מאיסור, וכן נוקט בשו"ת משפטי עוזיאל (יורה דעה מהדורא תנינא סימן י"ט), ובשו"ת יביע אומר (חלק ב' אורח חיים סימן ט"ו אות ט"ו), (וכן העלה הגר"מ לוי בשו"ת תפלה למשה (חלק א' סימן ל"א אות ז'), ועוד עיין בשו"ת אור לציון (חלק ב' פרק מ"ג סעיף ב').

ובאמת שמכל האחרונים מתבאר שהש"ך מיירי במחלל שבת בפהרסאי, ראה בשו"ת כתב סופר (אורח חיים סימן נ'), ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן ע"ט), ובשו"ת לבושי מרדכי (אורח חיים סימן מ"ג), וכן עיין בידי יהודה (יורה דעה סימן ב' ס"ק ח'). דו"ק. ואם כן אנו נוקטים כרוב האחרונים שבחילול שבת הרי הוא מומר, ואין חובה להפרישו מאיסור.

ומה שכתב לחדש בשו"ת גבעת הלבונה (אורח חיים סימן כ"ב, הובא בספר לפני עור סימן י"ט),

והרא"ש (עבודה זרה פרק א' סימן ב'), והמרדכי (שם סימן תרצ"ה) והמאירי (שם) שאין איסור מסייע בחד עברא דנהרא, ואפילו איסור דרבנן, וכ"כ הערוך השולחן (יורה דעה סימן קנ"א), והרדב"ז (חלק ג' סימן תקל"ה, ובלשונות הרמב"ם סימן רט"ו).

אולם התוספות (שבת ג' ע"א ד"ה בבא דרישא) כתבו דאיכא איסור דרבנן משום מסייע, וכ"כ הרשב"א (שם) והרא"ש (שם פרק א' סימן א'), והר"ן (עבודה זרה ו' ע"ב), ולכאורה צ"ע שיוצא דהרא"ש סותר את משנתו (ולקמן יתבאר). והרמ"א (יורה דעה סימן קנ"א) כתב: יש אומרים הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתם, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו, או שלא יוכלו לקנות במקום אחר, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר, מותר למכור להם כל דבר. ויש מחמירין. ונהגו להקל כסברא הראשונה, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו, עיי"ש. והנה לכאורה הוא מחלוקת בין הראשונים האם יש איסור מסייע, והנה הגם בשו"ת הרדב"ז (חלק ג' סימן תקל"ה) כתב שלהלכה פסקינו כשיטות המקילים, מכל מקום הרי מדברי השולחן ערוך (אורח חיים סימן שמ"ז) מבואר שבאיסור מסייע איכא איסור גם בחד עיברא דנהרא, שכתב: פשט ידו לפניו וחפץ בידו, והניחו לתוך יד חבירו העומד בפנים וכו', הוא חייב, וחבירו פטור אבל אסור. וכתבו הט"ז והמג"א (סק"ד) שהאיסור הוא מדרבנן משום שמשמיעו בעבירה, אף על גב דלא קעבר משום לפ"ע דלא קאי בתרי עברא דנהרא. ומבואר מדברי השולחן ערוך שאיכא איסור מסייע גם בחד עיברא דנהרא. ושו"ר שכתב כן בדעת השולחן ערוך בשו"ת יביע אומר (חלק ב' אבן העזר סימן ט"ו אות ז').

יד. שיטת הש"ך שבמומר אין איסור מסייע

והש"ך (שם ס"ק ו') כתב שאין מחלוקת בין הפוסקים, וכולם מודים לדברי המרדכי שעכ"ם ומומר שרי היכא דליכא תרי עברי דנהרי, ומ"ש התוספות והרא"ש והמרדכי לאסור בזה מדרבנן, מיירי בישראל שחייבים להפרישו מאיסור, משא"כ בעכו"ם וישראל מומר שאינו חייב להפרישו, והכריח הש"ך את חידושו שהרי אי לא הכי יצא סתירה בדברי הרא"ש, וכאמור.

ומבואר מדברי הש"ך שאין כאן מחלוקת בין הראשונים, אלא תלוי בנכשל ובמכשיל, האם מיירי בישראל שיש איסור מסייע, או מומר אשר כלפיו אין כלל איסור מסייע. ובדגול מרבבה (שם) כתב שכוונת הש"ך לומר שהעושה במזיד כלפיו אין חייבים לפני עור, ואין צורך להפרישו מעבירה, אבל מומר בשוגג חייבים להפרישו וכ"ש שלא למכור לו, והאחרונים פלפלו בארוכה בדברי הש"ך, ראה בשו"ת כתב סופר (יורה דעה סימן פ"ג), ובשו"ת מחנה חיים (חלק א' סימן מ"ו), ובשדי חמד (מערכת ו' כלל כ"ו אות ג' ד"ה והנה), וראה בהעמק שאלה (חלק ג' סימן קכ"ז ס"ק י"ז), ובמנחת חינוך (מצוה ל"ט), ובכלי חמדה (פרשת כי תצא אות ו'), ואכמ"ל.

והנה בנידונינו לפי שיטת הש"ך בעל האתר אינו נקרא מסייע, שגם אם יהודי הוא הגולש בשבת הוא ודאי אינו שוגג, וא"כ בעל האתר אינו עובר איסור משום מסייע.

טז. יבאר שגם להחולקים על הש"ך אין זה דומה כלל למסייע

והגם שהרבו האחרונים להקשות על דברי הש"ך, והדברים ארוכים מאוד, אביא כאן את עיקרי הדברים, העירו האחרונים מדברי הרמב"ם הלכות כלאים (פרק י' הלכה כ"ט), ונפסק בשולחן ערוך (יורה דעה סימן ש"ג), שהרואה כלאים של תורה בבגד חבירו יש חובה עליו לקרוע אפילו בשוק, וכן מבואר בגמרא מסכת ברכות (י"ט ע"א). ובפשטו אין חילוק בין אם חבירו התלבש בכלאים במזיד או בשוגג, ודוחק לחלק כן בדברי הרמב"ם. ועוד העירו האחרונים ממה שכתב הרא"ש (נדה פרק ט', הלכות כלאי בגדים סימן ו') שאם אדם רואה כלאים בבגדי חבירו הלובש כלאים, ואינו יודע שזה כלאים, אין לומר לו שבגדים אלו כלאים בשוק, אלא שגייע לביתו, דמשום כבוד הבריות ישתוק ולא יפרישו משוגג. והעולה מדברי הרא"ש דכיון שהוא שוגג אין צריך להפרישו, אבל במזיד יש צורך להפרישו. ועוד הקשו מהמבואר בשולחן ערוך (סימן תכ"א סעיף ג') שכתב: וכן הדין באדם הרואה אחד מישראל

לציין מש"כ בזה בענין שאלת צרכיו בשבת בזמנים מסוגלים.

[א] הנה בענין בקשות בשבת, יש המסתפקים האם מותר לאדם לשאול צרכיו בשבת בזמנים מיוחדים של שעת רצון, כגון כשחל ט"ו בשבט בשבת אי שרי לבקש אז על אתרוג נאה, כפי שתיקן הב"ח כידוע, או דילמא הו"ל שאלת צרכיו בשבת שאסורה, וכיוצ"ב יש להסתפק גבי ער"ה סיון שחל בשבת, אם מותר להתפלל או תפילת השלי"ה. כמו"כ יל"ע בברייתות הנערכות בשבת ויו"ט, אי שרי לבקש אז על עניניו, כידוע שזו שעה מסוגלת מאוד. כמו"כ יל"ע גבי חתן בשבת חתן שלו, אם מותר לו להתפלל ולבקש כדרכו, שהרי ידוע שכל שבעת ימי המשתה זוהי שעת רצון עצומה להחתן והכלה כנודע. וכן יל"ע אם מותר לבקש בקשות פרטיות בליל הסדר שחל בשבת, וכן ביום שמחת תורה שחל בשבת (דאיתא בוהר שיום זה הוא שעת רצון גדולה), וכן כל כיוצ"ב.

והנה יש מי שהקשה גבי בקשת האשה בזמן הדלקת נרות שבת, וכיצד שרי שהאשה תעמוד בתפילה אחר הדלקת נרות, הרי בהדלקת נרות זו מקבלת עליה את השבת לדעת כמה פוסקים, וכמבואר בדברי הרמ"א בה"ל שבת סי' רס"ג ס"י ועוד, וממילא כיצד תבקש וכו', הא אסור לאדם לבקש צרכיו בשבת. וכתב ליישב דהוי כי האי דכתב הר"ן במס' ראש השנה דף ט' ע"א וז"ל: וה"ר יהודה בר ברזילי אלברצלוני ז"ל כתב, שאין אומרים צדקתך בראש השנה ויום הכפורים שחל להיות בשבת, ולא אבינו מלכנו. ומנהגינו עכשיו שלא לאמרו בראש השנה שחל להיות בשבת, אבל אומר אותו ביום הכפורים שחל להיות בשבת, ואפשר דטעמא משום דכיון דבר"ה איכא שמחה באכילה ושתייה כשאר ימים טובים, לא אמרינן ביה צדקתך, אבל ביוה"כ כיון שהוא יום ענוי אומרים אותו. וא"מ נמי כיון שהוא שאלת צרכים בשבת לא התירו לאמרו אלא ביוה"כ (שחל להיות בשבת) שהוא שעת גמר דין, שאם לא עכשיו אימתי". ע"כ. וממילא לפי טעם זה שכתב הר"ן לחלק דלכן י"ל אבינו מלכנו ביום הכפורים שחל בשבת, אע"ג דבשבת דר"ה אין לאומרו, דאם לא עכשיו אימתי כיון שהוא שעת גמר הדין, ה"נ יש לומר לכאורה בענין זה והתפילה בשעת הדלקת הנר, דלהכי מותר להתפלל על זה הבנים באותה עת שיהיו בעלי תורה ויראה, להיות זוהי שעת רצון גדולה להתפלל על ענין זה, וכדכתב רבינו בחיי הנ"ל שהתפילה נשמעת בשעת עשיית המצוה, ובפרט שמצוה זו קשורה ביותר לתורה ובנים ת"ח, וכדכתיב כי נר מצוה ותורה אור, וכאשר מפורש כיו"ב נמי בדברי רבינו יונה שכתב, מפני שתפילה זו נאה להתפלל בשעה שהאירה נר של שבת, כענין שנאמר כי נר מצוה ותורה אור, א"כ הוי כעין דברי הר"ן הנ"ל שכתב דיש לומר אבינו מלכנו ביוה"כ שחל בשבת, דאם לא עכשיו אימתי, וה"נ שעת רצון כזו של תפילה על בנים שיהיו בעלי תורה אין יותר במשך זמן אחר, ומכיון שכן כל כה"ג שרינן לה אף בשבת. והעמדה עוד משו"ת תפילה למשה ח"ב סוס"י א' שעמד בהא דנהגים אנו לומר הבקשות שבסדר התשליך, ויש בהם בקשות על רפואה ופרנסה וכו', וכיצד שרי, וכתב ליישב כדרך הנ"ל דכיון שהוא יום ראש השנה, ומבקשים אז עבור כל השנה, א"כ הוי כהא דכתבו הפוסקים בענין אמירת אבינו מלכנו בשבת שאם לא עכשיו אימתי, והוסיף וכתב שלפ"ו ג"כ ניהא מה שמבקשים בשמחת תורה שזנכה ללמוד תורה בנחת והצלחה בעה"י. והיינו טעמא דשרי לבקש הבקשות הללו כיון שהוא הזמן לבקש על לימוד תורה עבור כל השנה, עכ"ד. ויעוי"ש עוד. ע"כ מדבריו.

[ב] ואולם נראה שאין לדמות כלל האי שעת רצון של יו"ט שהוא גמר דין, לשעת רצון שהדלקת נרות שבת, שהרי גם הר"ן גופיה כתב דכל ההיתר לומר אבינו מלכנו הוא רק ביו"כ שחל בשבת, אך אין לאומרו בראש השנה שחל להיות בשבת, ע"כ. ושאינ ר"ה ויו"כ שהן ימים נוראים, משא"כ בשאר זמני רצון. ומצאתי להגר"ח קניבסקי שליט"א שעמד בענ"ז של בקשה ותפילה אחר הדלקת הנר בשבת, אף דלכא"ו הוי שאלת צרכיו בשבת, וז"ל: "יתכן דדעתה לקבל אחר תפילתה", ע"כ. והיינו דאינה מקבלת שבת אלא לאחר תפילתה כדי שלא לבקש בשבת. ולא ס"ל לכל הנ"ל, [וזו כנראה גם דעת החזו"א, דהנה בקו' מבקשי תורה כרך ד' עמ'

תל"ו הובא מהגר"ח שליט"א בשם החזו"א, גבי בקשות פרטיות בר"ה שחל בשבת, דכל ההיתר לבקש בקשות פרטיות בר"ה, זהו רק בר"ה שחל בחול, דאילו בר"ה שחל בשבת לא שמענו שהתיר החזו"א, ע"כ. ואף דהוה שעת רצון]. הרי לך שאין זה פשוט כלל לבקש בקשות פרטיות בשבת דעלמא, ואין הדמיון שדימה מוכרח כלל. ואף אם נדמה כדבריו ענין בקשה בהדלקת נרות שבת לשעת רצון של ר"ה וכו', מ"מ עדיין אין לדמות כל הני מילי חד לחבריה, והיינו הא דשרי לומר בשבת אבינו מלכנו, ובר"ה התשליך, ובשמחת תורה התפילות והבקשות וכו', וכן בהדלקת נרות הנוסח להצלחת הבנים, ה"ט לפי שהן נוסח קבוע והו"ל טופס ברכות. אך אינו ענין לתפילה פרטית בברית, וכן חתן וכיוצ"ב, שזה אינו נוסח קבוע כלל, בזה אין היתר להתפלל ולבקש. ובשו"ת נשמת חיים סימן כ"ג כתב וז"ל: וע"ד אשר שאל היאך מצלינן בשבת שמברכין החודש על חיים של פרנסה, לפלא שלא שאל גם על נוסח מי שבירך שאומרים בכל שבת אחר יקום פורקן, דמצלינן וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וגם על נוסח בריך שמי' שאומרי' בהוצאת ס"ת דמצלינן יהא רעוא קדמך דתוריך לן חיין בטיבותא. אבל כבר כתבו האחרונים ליישב מנהג ישראל, שלא אסרו לתבוע צרכיו בשבת, אלא ביחיד העושה לעצמו תפלה מיוחדת על איזה מקרה, הנחוצה לו באותה שעה לפרנסה או לרפואה וכדומה, אבל נוסח תפלה הקבוע לכולם בשוה בנוסחא אחת, אין קפידא בזה, וגם זה נכלל בלשון הירושלמי טופס ברכות כח הוה, ע"כ.

וכן נתפרסם מהגר"ש אלישיב שהורה שאסור לומר בשבת "מי שבירך" לחולה, אא"כ יש בו סכנה. וכן שמענו מעוד ת"ח שיש לעקור המנהג הלזה שנוהגים רבים לערוך מי שבירך בשבתות (מלבד לחולים שיש בהם סכנה), ואכמ"ל. והנה גם שעת פתיחת ההיכל הינה שעת רצון גדולה מאד, ואפ"ה הנה לא שרינן לבקש בזמן זה כשחל בשבת. וכן מנהג בני תורה. והיינו כאמור, שאין הדברים דומים כלל ועיקר.

[ג] ולענין דינא, דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א בענ"ז בס' דרך שיחה פר' יתרו עמ' ע"ר, דס"ל שאין לומר תפילת השלי"ה בשבת, אלא יאמרנה יום קודם. ומסתברא שבהרהור שואל צרכיו בשבת, ע"כ. וכן שמעתי עוד מחו"א, דאע"פ דזה צרכי שמים ושירי [א"ה]. וכמש"כ המג"א סימן רפ"ח ס"ק י"א דאינו אסור שאלת צרכיו אלא כשמבקש על חולי או פרנסה ודומה לו שיש צער לפניו, אבל חרטת עונות טוב לומר בכל יום, וה"נ בנידו"ד]. מ"מ כיון שהוא טופס תפילה ארוכה יש להמנע בזה.

ואולם, מאידך יש הסוברים גבי תפילת השלי"ה בשבת דכיון שרבים אומרים נוסח זה אזי הו"ל כעין טופס ברכות. וכן כתב לי ת"ח אחד בענ"ז, דדוקא לענין שאלת צרכיו בברית, וכן חתן וכו', בזה י"ל דכיון שהיא השעה הראויה לכך אם לא עכשיו אימתי. אבל תפילה על האתרוג ותפילת השלי"ה בשבת אינם בכלל שאלת צרכיו אלא צרכי שמים, שמתפלל שיוכל לקיים מצות אתרוג בהידור, וכן תפילה על בנים צדיקים, וכמש"כ המג"א הנ"ל.

מי שנמשכה סעודה שלישית שלו אחר צאת הכוכבים וספר ספיה"ע אם יכול לומר רצה

בגליון ס"ז בסופו הובאה שאלת הרה"ג גמליאל רבינוביץ שליט"א מבני ברק, אודות מי שנמשכה סעודה שלישית שלו אחר צאת הכוכבים וספר ספיה"ע, אם יכול לומר רצה, הנה הב"ח שנה ראשונה פר' חוקת הל' כ"ב כתב, שאם היה אוכל ויצא שבת, מזכיר של שבת בברכת המזון, אך ידלג תיבת "הזה", כיון שכבר יצאה השבת. והנה בשו"ת דברי יציב חלק או"ח סי' רי"ט כתב וז"ל: "מאוד נתקשיתי בדין זה דאין יזכיר ויאמר ביום השבת הזה כשכבר פנה יום, ואי משום המשך הסעודה אטו אי ימשיך סעודתו עד יום א' ויום ב' עדיין יום השבת הוא, ומה לן בכך שהתחיל מבע"י וחל עליו חיובא, סו"ס לא שייכא הזכרת יום השבת עכשיו, ופליאה נשגבה בעיני שלא עוררו בזה הפוסקים". ושוב הביא להכסא דהרסנא סי' פ"ו שהקשה כן דהדברים מרפסין איגרא, כי אין בשביל הסעודה יעשה מחול שבת וכו'. ועוד הביא לשו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' מ"ו מ"ז שכתב בסו"ה "ואי לאו דמסתפינא אמינא דלא אמרו בטר תחלת סעודה,

אא"כ שיאמר השבת הגדול והקדוש, ולא שיאמר 'הזה', כי מה ענין האכילה שבמעיו לעשות מן החול קודש" וכו'. וכתב הדברי יציב דכנראה שזה גם כוונת הכסא דהרסנא דלדלג על תיבת 'הזה'. והנה הדברי יציב שם כתב ליישב בב' אופנים שיכול להזכיר מילת 'הזה' ברצה אף לאחר שיצא השבת, דהנה בנוסחת רצה, מה שאומרים במצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה וכו', היינו בזכות 'מצות' שבת, ועיין באבודרהם בסדר ברהמ"ז [עמ' שכ"ד], עיי"ש. וא"כ דלא קאי 'הזה' על היום אלא על המצוה, ושפיר יכול לומר גם במוצ"ש בזכות המצוה הזה, כלומר שקיום זה עכשיו, ועדיין עסוק בה בסעודה שהתחיל מבע"י. ועוד, הנה בשו"ת רבנו חיים כהן רפפורט סי' ג' (ה) האריך לתרץ קושיית הב"ח בס"י קפ"ח מ"ש עיולי יומא מאפוקי יומא לענין ברהמ"ז, וכתב עפ"מ רש"י והרשב"ם בפסחים דף ק"ה ע"א דכשהתחיל בסעודת שבת מבע"י זהו כבוד שבת שיהא גומר סעודתו אף לאחר שהחשיך, ולכן שפיר הוה סעודת שבת וצריך להזכיר של שבת, עיי"ש באריכות. וא"ש ג"כ שאומר אז הזה על מצות שבת, ע"כ. [וכמדומני שכ"פ בס' מנוחת אהבה שאפשר לומר 'הזה' אף לאחר שיצא השבת, ויל"ע עוד].

ומעתה, אם נאמר דמילת "הזה" קאי על המצוה ולא על היום, הרי אף אם נאמר שע"י שספר את העומר מיגרע גרע, מ"מ עדיין אוחד במצוה, ושפיר יכול לומר תיבת "הזה". ואולם גם בלא"ה ל"ק מידי, וכמו שיישב בה"ב בגליון שם.

בברכה מרובה

י. בן גדעון - ירושלים

לכבוד מערכת אליבא דהלכתא!

בגליון שעבר (ס"ו) האריכו בדברי השו"ע סי' שכ"ט ס"ב דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, ומהו דנו עוד בענין רוב אם הוא ביורד או הנהגה, ועוד כמה ענינים בנידני רוב. ואענה את חלקי ומה שיש לי להעיר בזה.

בעמ' קי"ג האריך בענין מקור דין רוב, והמסתעף מזה, והנה בחולין י"א ע"א איתא, רובא דאיתא קמן, כגון ט' חנויות וסנהדרין, לא קא מיבעיא לן דודאי ילפי' ליה מאחרי רבים להטות, כי קא מיבעיא לן רובא דליתיה קמן מנלן דאזלי' בהו בטר רובא. והאריכה שם הגמ' להביא ראיות. ואמנם בסוף הסוגיא דחתה הגמ' דילמא הא דסמכינן ארובא הוא רק היכא דאי אפשר לעמוד על בירורו, אבל היכא דאפשר לברר ושלא לסמוך על הרוב לא סמכינן. וכתב רש"י שם דף י"ב ע"א ד"ה פסח וז"ל: אלא ודאי הלכה למשה מסיני הא דסמכינן ארובא אפי' היכא דאפשר. אי נמי אחרי רבים להטות משמע בין רובא דאיתיה קמן בין רובא דליתיה קמן, דמאי שנא האי מהאי. ואהא מלתא סמכינן ולא בדקינן כל י"ח טרפות וכו', ע"כ.

ומתחילה יש לציין לדברי רבינו החת"ס בתשובה בחאה"ע ח"א סימן ה' ובח"ב סי' קמ"ז, דאף דמרשי הסוגיא מבואר דרובא דליתא קמן גרוע מרובא דאיתא קמן (דקתני רובא דאיתא קמן לא מיבעיא לן וכו'), מ"מ היינו להס"ד דהגמ', אבל לפי המסקנא דהלכה למ"ס היא דאזלי' בטר רובא אפי' ברובא דליתא קמן, וכמבואר בד' רש"י הנ"ל, שוב עדיף רובא דליתא קמן מדאיתא קמן, כיון דרובא דאיתא קמן עכ"פ אית' כאן לפנינו מעוט הסותר להרוב, ואפשר שיוזמן לפנינו מן המיעוט המוחזק לפנינו ואיכא חזקת איסור, משא"כ ברובא דליתיה קמן אין כאן חזקת איסור, ע"כ. (וע"ע בשו"ת באר דוד סימן ל"א מש"כ ליישב בזה).

והנה כבר העירו המפרשים בדברי רש"י הללו - שכ' דאחרי רבים להטות משמע בין רובא דאיתיה קמן בין רובא דליתיה קמן, דמ"ש האי מהאי - דאם כן דקארי מאי קארי לה מעיקרא לטרוח למילף המקור לרובא דליתא קמן, הא תרווייהו ילפי' להו מאחרי רבים להטות ותו לא.

ועי' בזה בשו"ת עמק הלכה ח"א סי' כ"ח שכ' לבאר, דבאמת מאחרי רבים להטות לחודא ליכא למילף דאזלינן בטר רובא, כקושיית הש"ס דדילמא הא דאמרנה תורה לילך אחרי רבים הוא רק ברובא דאיתא קמן כסנהדרין ותשע חנויות, אבל רובא דליתיה קמן לא, דמסברא בודאי דיש חילוק בין איתא קמן או ליתיה קמן. ורק דאחרי דילפינן

התם בגמ' משחיטה דאזלינן בטר רובא אף דליתא קמן, אם כן ע"כ דהא דאמרנה תורה אחרי רבים להטות לא היה כוונת התורה רק על רובא דאיתא קמן, אלא אף על רובא דליתא קמן ציותה התורה אחרי רבים להטות, ושוב ממילא אין חילוק בין רובא דאיתיה קמן לרובא דליתיה קמן, רק הש"ס בעי דדילמא היכא דאפשר לא נסמוך על רובא דליתיה קמן, כמו שר"מ מחלק בין אפשר ללא אפשר, ועל זה שפיר קאמר רש"י ז"ל דמאי שנא האי מהאי, וכשם שברובא דאיתא קמן אין חילוק בין אפשר ללא אפשר, גם ברובא דליתיה קמן אין חילוק, דתרווייהו מחד קרא נפקי מאחרי רבים. ויעוי"ש עוד ביתר ביאור בזה.

ובעצם דברי רש"י ז"ל בפירוש הראשון שכתב דהא דאזלינן בטר רובא אף היכא דאפשר הוא מהלכה למשה מסיני, הקשה העמ"ה הנ"ל דאם כן דד"ז הוא הלכה למשה מסיני, איך פליג ר"מ, והרי בהלכה למשה מסיני ליכא מחלוקת, כמו שהשריש לנו הרמב"ם בהקדמה לפיה"מ. וכבר עמד בזה בהגהות חשק שלמה, ורמז להא דש"ס ב"ק י"ט גבי חצי נוק צרורות דפליג סומכוס וקאמר דהילכתא אתיא לכח כחו, עיי"ש, אם כן הוא הדין הכא דסבירא ליה לר"מ דהלכה אתיא למיעוטא דמיעוטא. אבל גם זה דוחק, דכיון דרבנן סבירא להו דהוא הלכה למשה מסיני, למה טרח הש"ס לאתויי כל הנך ילפותא, הרי היה ידוע להם שהוא הלכה למשה מסיני. ועוד יקשה קו' גליון הש"ס שמתמה גם כן דדברי רש"י סותרין עצמן, דהנה לקמן דף נ' ד"ה מאי, כתב דהא דאנן סמכינן ארובא ולא בדקינן או משום דילפינן מקראי טובא וכו', ולא הזכיר כלל דהוא הלכה למשה מסיני. ועיין תוספות יבמות ע"ז ד"ה הלכה וביבין שמועה שער ג' פ"ב.

וביאר, דילמא י"ל דאין כוונת רש"י לומר שהיה הלכה למשה מסיני מיוחדת דניזול בטר רובא אף היכא דאפשר, רק כוונתו כמו שכתב הרא"ש בפ"א דמקואות דהלכה למשה מסיני יש לפרש שהדבר ברור כהלכה למשה מסיני, עיי"ש, ואם כן יש לומר דזה כוונת רש"י שהדבר ברור כהלכה למשה מסיני שאין חילוק בין אפשר ללא אפשר, והילכתא הוא באמת מקראי, ול"ק ג"כ קושיית הגליון הש"ס.

בשיטת הרא"ש דהלך אחר הרוב אינו בירור אלא הנהגה - אם אינו אלא גבי מנין מעשר או גם בשאר ענינים, ובענין ספירה מספק

עוד שם הביא ד' הרא"ש בבבא מציעא ו' ע"ב בתוד"ה קפץ, דהקשו התוס' בהא דתנן קפץ אחד מן המנויין לתוכן כולן פטורין, דאמאי ל"א דאותו אחד שקפץ יתבטל ברוב ויתחייבו שוב כולם במעשר, עיי"ש. ובשטמ"ק הביא ליישב בשם הרא"ש, וז"ל: כיון דחזינן דאפילו היכא דיכול לעשורי ממה נפשך, פטור משום דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי מן הספק, ואפילו כי אמרינן כל דפריש מרובא פריש, עשירי ספק מיקרי, אלא שהתורה התירה ספק זה באיסורין, כדכתיב אחרי רבים להטות, ונהפך האיסור לפיתר על ידי ביטול ברוב, אבל הכא לעולם לא נפיק מכלל ספק עשירי, ע"כ. וכענ"ז הביא ג"כ בשם הריטב"א. ובשב שמעתתא ב' פט"ו ביאר דברי הרא"ש, דאע"ג דאנו הולכים בטר דפריש מרובא פריש בין להקל ובין להחמיר, אינו אלא הנהגה אבל אינו בירור ודאי, ואין סברא לומר דפריש מן יותר מרובא, ויכול להיות דפריש מן המיעוט כמו מן הרוב. וכיון שאין זה בירור מוחלט, ועדיין מידי ספיקא לא יצא, אלא שהתורה התירה ספק זה, לפיכך כיון דמיעט קרא עשירי ודאי ולא עשירי ספק, מש"ה כולן פטורין, ע"כ.

ובדבר אברהם (להגאון רבי אברהם ד. שפירא גאב"ד קובנא) ח"א סי' ל"ד, כתב להקשות על דברי הרא"ש מכמה מקומות שמבואר התם דרוב הוי כודאי גמור, ולא ספק שהתורה התירה. וכתב ליישב, שכל דברי הרא"ש אינם אלא על מנין מעשר, כיון ש"אין ענין הספירה שיוציא מלות המספר מפיו, אלא עניינה שידע ויוחלט אצלו מדעת ומהחלט, המנין שהוא סופר, ובלאו הכי לא מיקרי ספירה כלל, אלא קריאת מלות הספירה הוא ההויא ולא ספירה עצמה". וא"כ י"ל דעד כאן לא שייכי דברי השטמ"ק אלא במנין מעשר, אבל בשאר דוכתי דאזלי' בטר רובא, באמת רובא נמי הוי כודאי גמור, דכיון דאמרנה תורה זיל בטר רוב, נפיק מכלל ספק והוי ליה כודאי ממש, והמיעוט

המאור והר"ן, ויש לחלק בין הדברים, וכמו שחילק בזה בשו"ת בצל החכמה שם, דודאי לא נעלמו דברי הר"ן והר"ן מעיניהם של אותם הפוסקים דס"ל שספירת ספק לא חשיבא ספירה, אלא שיש לחלק בין הנושאים, עיי"ש בארוכה.

וזכיתי לקבל חילוק נוסף בזה ממוריני הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, וז"ל: נראה שאכן יש מקום לטעון דכוונת הר"ן היא רק בנוגע לספירת הכלל, והיא כעין הנהגת שני ימים טובים של גלויות, שכיון שהוא ספק כללי וכבר תקנו חז"ל לעשות שני ימים טובים, משום כך הרי גם הספירה נחשבת כספירה ברורה, כיון שהספק הוא ספק גמור של הכלל, וחז"ל התחשבו בו גם לענין ברכות שמברך בשני הימים, והחשיבו את שני הימים כ'כודאי' ולא כספק, ולא דמי לספק מקרי של יחידים, שכל ספק ספירה בזה לאו ספירה הוא, כמש"כ רבותינו הפו'. [ואמנם לענין הלכה, העלה בשו"ת בצל החכמה שם דאם מסופק באיזה יום מימי הספירה הוא עומד, יספור שני הימים בלי ברכה. וכן אחר שכבר נודע לו בבירור באיזה יום הוא עומד, יספור שאר הימים בברכה].

אם דין ביטול ברוב והלך אחר הרוב תלויים זה בזה ובעצם ד' הרא"ש הנ"ל יש לציין עוד, א] הנה העולם הקשו - ע"ד הרא"ש והריטב"א בבבא מציעא ו' ע"ב הנ"ל, דהקשו התוס' שם בהא דתנן קפץ אחד מן המנויין לתוכן כולן פטורין - דאמאי ל"א דאורת אחד שקפץ יתבטל ברוב, ויתחייבו שוב כולם במעשר, עיי"ש. ובשטמ"ק הביא ליישב בשם הרא"ש, וז"ל: כיון דחזינו דאפילו היכא דיכול לעשורי ממה נפשך, פטור, משום דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי מן הספק, ואפילו כי אמרינן כל דפריש מרובא פריש, עשירי ספק מיקרי, אלא שהתורה התירה ספק זה באיסורין, כדכתיב אחרי רבים להטות, ונהפך האיסור להיתר על ידי ביטול ברוב, אבל הכא לעולם לא נפיק מכלל ספק עשירי, ע"כ. וכענין הביא ג"כ בשם הריטב"א, ע"כ. - דלכאוי תירוצם אינו ממין הטענה, דהקושיא היתה מדין ביטול ברוב, ולא משום הלך אחר הרוב, ומה תירצו דאמאי יאכא ספק כיון דדין הלך אחר הרוב אינו מברר בודאות והיה דין הנהגה, הא מדין ביטול ברוב קאתנין, ודין ביטול ברוב הוא דין ודאי דנהפך המיעוט להיות כהרוב ממש.

ואמנם, כבר כתבו דקו' זו אינה אלא על ד' הריטב"א שהק' מדין ביטול ברוב, אבל הרא"ש בשטמ"ק נתכוון להק' מדין הלך אחר הרוב, דהנה מתחילה הביא הרא"ש לקו' תוספות דיבטל ברוב ויהיו כולן חייבין במעשר וכו', ועו"ז תי' דיש לומר דבעלי חיים חשיבי ולא בטילי. ושוב הקשה, דנכבשינהו עד דניידי ונימא כל דפריש מרובא פריש, ויהיו כולם חייבין במעשר, ועו"ז תי' דאפילו כי אמרינן כל דפריש מרובא פריש, אכתי עשירי ספק מיקרי, דאינו בירור אלא הנהגה, ע"כ. [ואכן ראיתי בס' הערות למסכת ב"מ להגר"ש, שכתב ע"ד תוס' גופא דאולי כונתם להק' דנכבשינהו ונניידי ויהא כל דפריש מרובא פריש, דאל"כ מאי קשיא להו, דהנה מבוואר ברין בנדרים ניט ע"ב דחולין שנתערב בטבל אין נהפך לטבל, דע"י ביטול ברוב אפשר רק לסלק ולבטל איסורין, ולא להוסיף מעלה וחיובים, וה"נ בעינן ע"י הביטול להוסיף מעלה וחלות חיוב מעשר, וזה א"א לומר, עיי"ש]. אך בריטב"א הקשה רק מדין ביטול ברוב, כיעו"ש, ולדבריו קשה כנ"ל.

[ב] ורבינו הגרא"ר בקובץ שמועות (חולין אות מ"ג) כתב, דאפשר דס"ל דדין ביטול ברוב ודין הלך אחר הרוב תלויין זב"ז, דתרווייהו מחד קרא נפקי מאחרי רבים להטות, ומש"ה לגבי מעשר דלא אולינן בתר רובא אף דין ביטול ברוב ליכא, עיי"ש. וכ"כ עוד בקובץ ביאורים בהערות על הש"ש אות כ"א במוסגר, וז"ל: אלא שמדברי הש"מ בפ"ק דב"מ אינו נראה כן, שתיירץ שם על קושיא התוס' לענין מעשר בהמה דליבטל ברובא, דכיון דכתיב עשירי ודאי ולא עשירי ספק לא מהני ביה רובא דאייתא קמן. והוא תמוה מאד, דהא קושיא התוס' היא שתבטל ברוב, ולא מטעם כל דפריש מרובא פריש, וא"כ מה הועיל בתירוצו דרוב אינו אלא ספק, אבל ביטול הוא ודאי, דהא ע"י ביטול האיסור מתהפך להיות. וצ"ל בכונתו, דלא מהני דין ביטול אלא בדבר דמהני ביה רובא, אבל במעשר כיון דלא מהני ביה הך דינא דכל דפריש מרובא פריש, אינו מועיל גם דין ביטול, עכ"ל.

אבל בספירה באמת לא היה אפשר כלל לאבותינו לספור שתי ספירות ביחד מספק, לפי שזו אינה ספירה כלל כאמור, ובמקום ובזמן שהיו מסופקין לא היה תקנה לספור מספק.

ושו"ר שכן נקטו רבים לסברא זו, בשו"ת ערוגת הבושם חאו"ח סי' קס"ח אות ד' כתב, יש לחקור במי שמסופק באיזה יום מהספירה הוא עומד, וספר שני הימים שנסתפק בהם, אם יצא י"ח ספירת העומר, ומסתברא דלא מקריא ספירה אלא כשיספור בענין המבורר, אבל כל שלא נתברר לו שהיום הוא כך וכך לא מקרי ספירה כלל, דהא לא קאמר רחמנא שיאמר בפיו היום כך וכך, אלא שיספור, וכל כה"ג לאו ספירה היא, כן נראה פשוט מסברא. וע"פ זה לא קשיא מה שהקשה בספר מור וקציעה דאמאי לא מנינן תרי יומי מספיקא, משום ספיקא דיומא, ומ"ש דה"ט משום דספירת העומר בזה"ז הוי רק מדרבנן, מה יענה לשיטת הרמב"ם וסיעתו דס"ל דהוי מדאורייתא. ולפי האמור לקי"מ, שכל שהוא בגדר ספק אין זה בכלל ספירה כלל, ע"כ. וכ"כ בשו"ת קרן לדוד סי' קי"מ בד"ה ומש"כ. ותירץ בזה קו' הראשונים הנ"ל. וכ"כ בשו"ת בית אבי ח"ד סי' ס"ה, שמי שהיה מסופק בשעת ספיקא באיזה יום הוא עומד, ומספק אמר מנין שבא בדעתו, ואח"כ נתברר לו שספר את היום הנכון, האם יצא י"ח, והשיב נ"ל שלא יצא י"ח, שספירה צריכה להיות בודאות כמנין הראוי, ואם לא כן לא מקרי ספירה כלל, וצריך לחזור ולספור אח"כ בלי ברכה, עכ"ת. ועו"ז בשו"ת יב"א חו"ח חאו"ח סי' מ"ה. וכ"כ בשו"ת אבני נזר חו"ר"ד סימן רמ"ח, דאין סופרין העומר שני פעמים משום ספיקא דיומא, דבכה"ג ספירה אחת מקלקלת חברתה.

לכא' מדברי הראשונים שלא תירצו דספירת ספק ל"ח ספירה מוכח דלא ס"ל כסברא זו

ואמנם, האמת צריכה להאמר, שכבר הדבר אברהם עצמו בסו"ד כתב להסתייג מסברא זו, דאע"פ שהסברא נכונה ויש לה סמוכין, אבל מ"מ אחרי שהבעל המאור תירץ לקושיא - מדוע בספיקא אין סופרים ב' ספירות משום ספיקא דיומא - באופן אחר, שאם באנו לספור ב' ספירות מספק, נמצאת ספירה שני מושכת עד יו"ט ראשון של עצרת, ואת' לזולתי ביו"ט דאורייתא, ע"כ. א"כ מוכח שאינו מסכים לסברא זו, שאם כן עדיפא הו"ל למימר דא"א לספור ב' ספירות מספק, כיון שספירת ספק לאו ספירה היא כלל, וקושיא מעיקרא ליתא. והר"ן שם הביא ג"כ דבריו כאמור, ולא העיר עליהם כלום. ומזה שלא תירצו כן, משמע דלא ס"ל כסברא זו. [וסיים דבריו, והלכך נראה דבנידון זה אפשר לספור ב' ספירות מספק, ולפי שספירה בזה"ז דרבנן, אולי נכון יותר שיספור ב' ספירות מספק בלא ברכה, ע"כ. וכן פסקו עוד מהפ"ו, דיש לו לספור שתי ספירות בלא ברכה, ולאחר שיתברר לו המספר האמיתי יספור משם ואילך בברכה, וכמו שביאר בזה הטעם בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' ק' אות ו', דהו"ל ס"ס לחיובא, ספק דילמא ספירת שני ימים מספק חשיבא ספירה כדעת הראשונים הנ"ל, ונמצא ספר כל הימים כהוגן ולא החסיר כלום. ואת"ל דזו אינה חשיבא ספירה, וכדעת הפוסקים האחרונים הנ"ל דס"ל דספירת ספק ל"ח ספירה, אכתי שמא ספירת כל יום הוי מצוה בפני עצמה, ושפיר מברך על ספירת כל יום מעת שנודע לו בבירור באיזה יום מימי הספירה הוא עומד, כעין המבואר בשו"ע סי' תפ"ט ס"ח, שאם היה מסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר ימים בברכה, דאיכא ספק ספיקא, שמא לא דילג כלל, ואת"ל שדילג שמא הלכה כאותן פוסקים דכל יום הוא מצוה בפ"ע, עיי"ש שהוסיף חיזוק לזה באו"א]. וכן מצאנו לעוד כמה מהפ"ו שחזרו בהם מחמת שהראשונים לא תירצו כן, ומשמע שאין הם מסכימים לסברא זו. [ואולי זהו הטעם שהמהרצ"ח הנ"ל לא נחית לחילוק האמור בדברי השטמ"ק (היינו שכל דבריו הם רק גבי דברים הטעונים מנין וספירה). והיינו כאמור, שכיון שהבעל המאור והר"ן לא תירצו כן, מוכח דלא ס"ל כלל שספירת ספק ל"ח ספירה, ולמה לאפשי פלוגתא בין הראשונים, וממילא דברי הרא"ש שבשטמ"ק נאמרו בכל אופן, ולפיכך נשאר בצ"ע].

חילוק בין ספירה מספק משום ספיקא דיומא לספירה מספק משום שאינו יודע המספר

ומ"מ עדיין יש לומר שאין זה סותר לדברי הבעל

ימים לספירת היום, אם שלשה או ארבעה, לא יוכל למנות שתי הספירות מספק, משום דלא חשיבא ספירה כלל. "וכדומה לי שראיתי דין זה באיזה ספר". (ולכא' נתכוון על ס' דבר אברהם). והוסיף שם השער"י בד"ה ומטעם, שאף אם קרא לעשירי ע"י ספק שנסתפק בשעת המנין, ולאחמ"כ נתברר שכל העשרה היו ראויין למנין, ג"כ לא יהיה שייך ע"ז שם מעשר, דלפמש"כ עיקר הדבר שצריך שיהיה ודאי בשעת המנין, ול"ש ע"ז איגלאי מילתא למפרע, עיי"ש. והיינו כדברי הדבר אברהם הנ"ל, שכתב כן גבי ספירה"ע, שאפילו באופן שמנה רק מספר אחד מספק, שמא יתרמי שיקוון למספר האמיתי, ונתברר שאכן כיוון למספר הנכון, מ"מ לא יצא יד"ח, משום דבשעת ספירתו לא הוה ידע בבירור ואין זו ספירה.

אין לומר דספירת ספק נחשבת ספירה ממה שאפשר לספור ספיקא"ע בביהש"מ

והנה לכאורה יש להעיר ע"ז מ"ש התוס' מנחות ס"ו ע"א, שכיון שספיקא"ע בזה"ז מדרבנן, יכולים לספור בבין השמשות, ואין צריך להמתין עד שיהא ודאי לילה, ע"כ. ולכאורה להאמור שספירת ספק אינה נחשבת כלל, א"כ היאך בזה מהני, דבשלמא אי נימא דסופר מספק הויה ספירה מצד עצמה, ואם האמת הוא כמו שספר יצא, לפ"ז אכן כשסופר בספק חשכה מנין של יום הבא, אם האמת הוא דהוי כבר לילה, הרי ספירתו ספירה מעלייתא מצד עצמה, ואנו מסופקין רק אם אמנם כן הוא האמת מספק, בזמן חיובו וכמנין הראוי בזמנו, דהיינו אם הוי כבר לילה של יום הבא, שפיר אמרינן דספיקא דרבנן לקולא, שהרי לאותו צד הספק דהוי כבר לילה, הויה ספירתו ספירה מעלייתא, ולכן אנו תופסים בדרבנן כצד הזה ויצא. אבל להאמור דספירת ספק אינה ספירה כלל מצד עצמה, א"כ באופן זה שהוה סופר בביהש"מ מנין של יום הבא, הרי מסופק הוא בספירתו גם בעיקר המנין של הימים, שאם הוא יום הוי מנין של יום שעבר, וא"כ לא הויה ספירה כלל בכל אופן, שהרי אין מניינו ברור בדעתו, ומה זה ענין לספיקא דרבנן. אע"כ דגם הסופר המסופק במנינו, ספירתו ספירה, ואנו מסופקין רק אם כיוון את האמת וספר בשעה הראויה, וע"ז שפיר אמרינן ספיקא לקולא.

ובשערי יושר בד"ה וע"פ דברינו, כתב ליישב, ד"ל דס"ל דרבנן מעיקרא תיקנו כן משום תמימות, וסיים "וצ"ע בכל זה". ובדבר אברהם כתב ליישב, דלקושיא דמילתא אין מכאן ראייה לסתור הדברים, שהרי כתבו התוס' שם דאף ביום סמוך לחשכה יש למנות, ועדיף משום תמימות, והתם ודאי אינו סופר את המנין שהוא בשעת ספירתו, שהרי סופר הוא מנין של מחר, והוי כמעיד שקר כמ"ש המג"א סי' תפ"ט סק"ו בשם הרשב"א, ובע"כ הכונה דהמונה באמרו כך וכך לעומר, אין כוונתו על שעת ספירתו, אלא שיום הבא הוא כך וכך לעומר, ולכן לא הוי כמעיד שקר. וא"כ בספק חשכה נמי, אין כוונתו שבשעה זו הוי כך וכך לספירה, שהרי שעה זו באמת מסופקת היא לו, ואין מנינה ודאי, אלא כוונתו שיום הבא הוי כך וכך לספירה, ובזה הרי ספירתו ודאית מצד עצמה, שאינו מסופק במנין של יום הבא, ועיקר הספק אם יצא או לא, הוא רק שמא לא ספר בשעת החיוב ולא יצא, ע"ז שפיר אמרינן דספיקא דרבנן לקולא, אבל בנ"ד במסופק בעיקר הספירה במנינה אכן ודאי שלא הויה ספירה כלל.

ביסוד זה מיושבת קושיא בעל המאור מדוע בספיקא"ע אין סופרים ב' ספירות משום ספיקא דיומא

וע"פ זה כתבו האחרונים הנ"ל ועוד, לתרץ קושיא בעל המאור בסוף פסחים שהקשה, מה טעם אין אנו סופרין בספיקא"ע שתי ספירות מספק, כמו שאנו עושין שני י"ט מספק. [ותירץ הר"ן, שאם באנו לספור ב' ספירות מספק, נמצאת ספירה שניה מושכת עד יו"ט ראשון של עצרת, ואתי לזולתי ביו"ט דאורייתא, הילכך אין לנו אלא מה שנהגו, עיי"ש. וגם הר"ן בסוף פסחים שם הביא דברי בעל המאור, כיעו"ש]. ותירצו, דאנן הרי בקיאיין בקביעי דירחא, ואין לנו ספק בימי הספירה, ועיקר הקושיא היא רק דמשום מנהג אבותינו היה לנו לספור שתי ספירות, כמו ביו"ט דאינהו הוה מספקא להו ועשו שני ימים מספיקא. אבל לפי הדברים הנ"ל יש לומר, דדוקא ביו"ט היו נוהגין אבותינו לעשות ב' ימים מספיקא,

כמו שאינו. ודברי השטמ"ק לא נאמרו אלא במנין מעשר דבעינן שבעה"ב ימנה את הטלאים, כיון שאין ענין המנין מה שמוציא מפיו מלות המספר, אלא עיקרו הוא שידע ויחלט אצלו בבירור שכן הוא המנין. ואם מסופק במספרו אין לו דין מנין כלל, כיון שאין המנין ברור אצלו. מש"ה אע"ג דאולינן בתר רובא והו"ל כודאי, מ"מ זהו רק מדינא, אבל המונה עצמו מצד מנינו וספירתו, הרי המספר מסופק אצלו, שאינו יודע ברור את המספר, דשמא נתערב בו הקופץ הפטור, ומשו"ה לא הוי מנין כלל. ואע"פ שהעשירי קדוש מאליו שלא במנין, זהו רק היכא דהוי מנין התשעה כראוי ואפשר לבעה"ב למנותו, אבל בכה"ג לכאורה לא. וא"כ כל דברי השטמ"ק אינם אלא במנין מעשר, אבל בכל דוכתי רובא הוי בירור מוחלט וודאי גמור.

ועיקר דבריו שם, בענין מי שהיה בדרך רחוקה בין הגויים, והיה מסופק במנין ימי ספירת העומר אם הוא עומד בשלשה לספירה או בארבעה, אם יכול לברך ולספור מספיקא שני מספרים, היינו היום שלשה ימים היום ארבעה ימים. וע"ז כתב שאין ענין הספירה שיוציא מלות המספר מפיו, אלא עניינה שידע ויחלט אצלו מדעת ומהחלט המנין שהוא סופר, ובלאו הכי לא מיקרי ספירה כלל, אלא קריאת מלות הספירה הוא דהויה ולא ספירה עצמה וכו'. ומעתה, דכשאינו מביין ויודע את מספרו מדעת, לא מיקרי מנין וספירה כלל, א"כ בנידון זה במסופק בימי הספירה, בודאי אינו מונה שני ימים מספק, דהאין יאמר היום שלשה ימים היום ארבעה ימים, ואין למה שום משמעות של ספירה, שאם אפשר שהוא שלשה ואפשר שהוא ארבעה, א"כ לא הוי מספר כלל, שהרי אינו ברור לו ואינו יודע בהחלט את המספר שהוא מונה. ומש"ה גם במי שהיה מסופק בימי הספירה, ומנה רק מספר אחד מספק, שמא יתרמי שכיוון למספר האמיתי, דאע"ג שאכן איתרמי שכיוון למספר הנכון, מ"מ לא יצא. משום דבשעת ספירתו לא הוה ידע בבירור ואין זו ספירה.

ביסוד זה מיושבת קושיא המהרצ"ח בנדה י"ח ע"א ע"י הרא"ש

ואגב, בזה אמרתי ליישב בס"ד קושיא המהרצ"ח בנדה י"ח ע"א, והכי איתא התם, אמר רבי יוחנן, בשלשה מקומות הלכו בו חכמים אחר הרוב ועשאום כודאי, מקור, שליא, חתיכה וכו'. ותו ליכא, והאיכא תשע חנויות, דתניא תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבלה, ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספקו אסור, ובנמצא הלך אחר הרוב. טומאה קאמרינן, איסור לא קאמרינן. והקשה המהרצ"ח, דהנה לשיטת הרא"ש הנ"ל, מהי קושיא הגמרא מעיקרא והאיכא תשע חנויות וכו', הרי עיקר דברי רבי יוחנן לומר דבאותם ג' מקומות הלכו בהם אחר הרוב, ועשאום כודאי כבירור מוחלט. ושוב לא קשיא כלל אמאי לא מנינו את הדין של תשע חנויות וכו', כיון שבמקרה זה של תשע חנויות אה"נ דאינו כודאי, ולעולם מידי ספק לא יצא לשיטת הרא"ש, וא"כ לשיטתו מהי קושיא הגמרא, ונשאר בצ"ע.

ואולם, להאמור יתיישב שפיר, דכיון שכל דברי הרא"ש שהביא השטמ"ק אינם אלא במנין מעשר, אבל בשאר דוכתי דאולי בתר רובא, באמת רובא נמי הוי כודאי גמור וכמשנת, א"כ גם לר' הרא"ש איש קושיא הגמרא אמאי לא מנינו את הדין של תשע חנויות וכו', דאכן בעיקר הדין של הלך אחר הרוב שאינו נוגע לספירה ומנין, בזה גם הרא"ש מודה שהוא בירור מוחלט ואין בזה ספק כלל, ולפיכך קשה אמאי לא מנינו את הדין של תשע חנויות עם אותם הדברים שעשאום כודאי.

אף אם ספר מספק ונתברר אח"כ שספר נכון אינו נחשב ספירה

וסברה זו מבוארת כבר בשערי יושר ח"א שער הספקות ריש פ"ה, שהטעם שהקפידה התורה בדין מעשר בהמה, דבעינן עשירי ודאי ולא עשירי ספק, משום דבעינן שהמונה המעבייר תחת השבט וקורא בשם עשירי, צריך שלא יהיה לו ספק בדבר, שהקדושה באה על ידי המונה, שמספר שאינו ברור אינו חשוב מספר ומנין. וכנראה שזהו טעמו של הט"ז סי' תפ"ט סק"ח שכתב, דלכתחלה בעינן שבשעת הברכה ידע מנין הספירה, ודלא כמש"כ בס' ח"א הטעם משום חשש הפסק בין הברכה לספירה. ולפ"ז נראה שהמסופק כמה

[ואולי היה מקום לומר עוד כן דענין אחד הם, דהנה בגמ' לא מוזכר דילפ" מקרא דאחרי רבים להטות לא לא לענין הלך אחר הרוב, וכדאיתא בחולין י"א א', אבל דין ביטול ברוב דילפ" ליה נמי מקרא דאחרי רבים להטות לא מוזכר בש"ס אלא בראשונים, עיי' רש"י ביצה ג' ע"ב ד"ה אפילו באלף לא בטיל, גיטין נ"ד ע"ב ד"ה לא יעלו, בבא מציעא נ"ג ע"א ד"ה דאורייתא, זבחים ע"ב ע"א ד"ה ופרכינן, חולין צ"ח ע"ב ד"ה דמדאורייתא, ונדה מ"ז ע"א ד"ה חייבת. וכ"כ תוס' בע"ז ס"ח ע"א, רא"ש בחולין שם פ' גיה"נ סימן ל"ז, רמב"ן חולין צ"ח ע"ב. והנה בשלמא אי ענין אחד הוא, מש"ה לא טרחה הגמ' להביא האי ילפותא אלא גבי דין אחד מהם ד"ה לאידך, אבל אם הוא גדר שונה, א"כ היה לגמ' להביא גבי ביטול ברוב נמי דילפ" מאחרי רבים להטות, וע"כ מדלא הביאה הגמ' האי ילפותא אלא גבי דין הלך אחר הרוב, ע"כ דענין אחד הוא. וי"ל.

ש"ר שכינותי להערת מו"ר הגר"ש אנגלנדר שליט"א בקונטרס 'ותלמודו בידו' (כתובות - תשס"ט), בענין כל קבוע כמחצה על מחצה דמי (עמ' נ"ה), שהק' ע"ד הראשונים הנ"ל כענין, דבגמ' לא מוזכר כלל דביטול ברוב נלמד מקרא דאחרי רבים להטות. והוסיף עוד להק', דדוקא בענין כל דפריש, בזה הוא דילפ" דאולי בתרוב מקרא דאחרי רבים להטות, כיון דבלא קרא הוי ספק איסור. אך בתערובת, הרי בלא קרא קאכיל ודאי איסור, ע"כ.

וביאר ע"פ דברי הר"ן על הרי"ף עבודה זרה י"ז ע"ב, בהא דקיי"ל כרי"מ דחייש למיעוטא, ולכן קטן וקטנה אינן חולצין ולא מייבמין שמה ימצאו טריס או איילוניות, וז"ל: אלמא דברוב דאיתיה קמן אפילו ר"מ מודה ביה, וטעמא דמילתא שכיון שהוא רוב וידוע לפנינו, הרי הוא חשוב לבטל את המיעוט ולעשותו כמי שאינו, ע"כ. והיינו דגדר רובא דאיתא קמן בהנהגת האדם, הוא מתעלם ומחשיב את המיעוט כמי שאינו. וכן בשר הנמצא בשוק, הרי בהנהגת האדם נחשב כאילו חנויות העיר כשורות, ומתעלם מהחנות המוכרת נבילה, וא"כ הרי זה אותו גדר של ביטול ברוב, הרוב קובע את הנהגת האדם עם התערובת, ולא המיעוט. ולפ"ז לקי"מ - ומשום דגדר 'ביטול ברוב' ו'הולכין אחר הרוב' - חד הוא. (ועיני"ש עוד שביאר בזה ד' התוספות בחולין צ"ח ע"א ד"ה ספק אסור, וז"ל: דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. והקד"מ מדאורייתא חד בתרי בטיל, היינו היכא שמעורב ואינו ניכר האיסור, אבל הכא ידוע האיסור בדוכתיה. והיינו דתוס' נקטו דההלכה של 'קבוע' מתנגדת לדין ביטול ברוב, וע"ז הקשו. וצ"ע - מנא להו, הא דין זה הינו בהלכה של 'הלך אחר הרוב' היינו כל דפריש. ואולם להאמור, דגדר ביטול ברוב והלך אחר הרוב חד הם, היינו דהמיעוט כמי שאינו, א"כ בתרווייהו שרשי יסוד הקבוע הוא מיעוט שא"א להתעלם ממנו).]

[ג] ואמנם, יעויין להשערי יושר שער ג' פרק ד' דהגם שהבין מתחילה בדעת השטמ"ק בשם הרא"ש הנ"ל דדין ביטול ברוב והלך אחר הרוב חד ענין הוא, והביא עוד מהמרדכי פ' הזרוע דגם מדבריו מוכח כן, מ"מ הוא גופיה ס"ל דתרי דינים נפרדים הם, וביטול ברוב ענינו שהופך את האיסור להיתר, והלך אחר הרוב הוא דין הנהגה גרידא ולא היתר במציאות, ואף כתב להסב דברי השטמ"ק והמרדכי כן, ודלא כפשטות דבריהם, עיי"ש בארוכה. ויעויין עוד להמרחשת ח"א ס' ל"ז ענף ו' אות ח' דמשמע מדבריו ג"כ דהם ב' ענינים שונים, עיי"ש.

ויש להוסיף מדברי הגרא"ו עצמו (שביאר בדעת השטמ"ק דס"ל דהלך אחר הרוב וביטול ברוב חד ענין הם כדלעיל), שכתב בקובץ שיעורים קונטרס דברי סופרים ס' ה' אות ל"ב וז"ל: ...דהמיעוט כמי שאינו גבי דיינים אינו דומה להלך דהמיעוט כמי שאינו גבי תערובות, דבתערובות הוא דין בפני עצמו שהמיעוט מתבטל ברוב ואינו מטעם הלך אחר הרוב, דהא מותר לאכול כל התערובות, ואילו מטעם הלך אחר הרוב היה צריך לשייר שנים האחרונים, כמבואר ברא"ש פ' אותו ואת בנו, עיי"ש. [א"ה. כונתו לר' הרא"ש שם בסיומן ה', שהביא דבהמה שנשחטה אמה היום, ונתערבה באחרות וצריך לשחוט מהן בו ביום, כיצד יעשה, מכה אותן וטורדן, וכל הפורש מן הרוב הוא פורש, ושנים הנותרים אסור לשחוטן עד למחר. וביאר במעדני י"ט אות פ' בשם הב"י ס' נ"ז, דפשוט

דל"ש לומר כל דפריש כשהם פחות משלשה]. וכן בסוגיא דפ' התערובות בזבחים, אהא דתנן התם אפילו אחד באלף ימותו כולן, פריך בגמ' דליבטל ברובא, ומשני דבע"ח חשיבי ולא בטלי, והדר פריך וליזל בתר רובא, ומשני גזירה משום קבוע. ומבואר להדיא דדין ביטול ודינא דהלך אחר הרוב הם שני דברים נפרדים. וכן מוכח עוד בבכורות דכ"ג בהא דמחלק שם בין מגע למשא וכו', עכ"ל. [ד] ומ"מ אף אם נאמר שאכן דין ביטול ברוב ודין הלך אחר הרוב אינם תלויין זה בזה, עדיין יש ליישב דברי הריטב"א, דהנה עיקר ההערה היא על תירוצם, שהקשו מדין ביטול ברוב דהוא דין ודאי דנהפך המיעוט להיות כהרוב ממש, וממילא א"א לתרץ דדין הלך אחר הרוב הוא הנהגה ולא בירור ודאי. ואולם אם ננקוט שגם דין ביטול ברוב אינו דין ודאי אלא הנהגה, מ"מ בעצם הדין אין הבדל.].

ואכן, גם בענין ביטול ברוב אי"ז פשוט כלל שהוא דין ודאי מוחלט, דכ"ז רק לשיטת הרא"ש בחולין פרק ז' ס' ל"ז, דכיון שנתבטל החתיכה ברוב, מותר לגמרי, ואפילו איסורא דרבנן ליכא. ומותר לאדם אחד לאכול כולם ביחד, אע"פ שבודאי אוכל האיסור. וכן מותר לאכול כל אחד ואחד בפני עצמו, ואין צריך להשליך אחד כנגד האיסור, דגזירת הכתוב הוא דכתיב אחרי רבים להטות, הילכך חד בתרי בטיל ונהפך איסור להיות היתר, ומותר לאכול אפילו כולן כאחד, עיי"ש. ואולם, הרשב"א הצריך לאכלם אחת אחת, שהרי כתב בתוה"ק ב"ד ש"א יב: וז"ל, חתיכה של נבלה שאינה ראויה להתכבד שנתערבה באחרות יבש ביבש, בטלים אפילו אחד בתוך שנים, ואפילו איסור של דבריהם, אין כאן. והקלו בדבר זה לפי שכל אחד עומד בעצמו ואוכל כל אחד בפני עצמו, וכיון שנתבטל ברוב דבר תורה ואין כאן איסור של תורה, כשאוכל האחד אני אומר זהו של היתר, וכן בכל אחד ואחד. ואפילו באחרון אני אומר מה שנאכל ראשון הוא היה של איסור, וכבר הלך לו זה של היתר הוא, משא"כ בדברים הנבלים, ולפיכך אינו אוכלן כולן כאחד ואינו מבטלן כאחד, עכ"ל. וכן היא דעת התוס' בחולין ק' ע"א ד"ה בריה שאני, וז"ל: ...ודבר שאינו לא בריה ולא חתיכה הראויה להתכבד, בטל ברוב, ואפילו איסור מדרבנן ליכא כדמשמע הכא. ומיהו שמא 'לחד גברא היה אסור', ע"כ. ואף דמשמע דספקי תינוק שיש לו געגועין על אביו [שמבואר במפ' דהיינו שיש לו סכנת חולי, אע"פ שאינו סכנת נפש], אסור לאוחזו כשיש בידו דינר, והביא עוד דעה ב' ש"א שמותר ואין בכך כלום, ע"כ. וביאר הרה"ג הכותב שליט"א שאע"פ שהשו"ע בתחלה מיירי במקום שיש געגועין, מ"מ לדעת ה"א שמתירים הוא אף כשאין געגועין [ושבו כתב לפרש כן גם בכונת הא"ר וכו', עיי"ש. אך אין בזה נפ"מ לנידוד], ע"כ.

ברכת התורה
ויאל רועי משדי - מגדל העמק

הנני להעיר ולהאיר בדברי הת"ח שליט"א מה שדנו בדברינו, ועוד נוסיף כמה דברים חדשים, ויה"ר שיהיה לתועלת להגדיל תורה ולהאדירה.

בענין אחיות תינוק ומוקצה בידו

בגליון ס"ז עמ' קכ"ט העירו בדברינו בענין אחיות תינוק ובידו מוקצה, עיי"ש. ולפ"ר לא ראיתי מקום לקושיא. ונחזור לבאר הדברים בקצרה, בשו"ע סימן ש"ס א"ה הביא דעה א' בסתם שאפילו תינוק שיש לו געגועין על אביו [שמבואר במפ' דהיינו שיש לו סכנת חולי, אע"פ שאינו סכנת נפש], אסור לאוחזו כשיש בידו דינר, והביא עוד דעה ב' ש"א שמותר ואין בכך כלום, ע"כ. וביאר הרה"ג הכותב שליט"א שאע"פ שהשו"ע בתחלה מיירי במקום שיש געגועין, מ"מ לדעת ה"א שמתירים הוא אף כשאין געגועין [ושבו כתב לפרש כן גם בכונת הא"ר וכו', עיי"ש. אך אין בזה נפ"מ לנידוד], ע"כ.

והנה אנו הבאנו דברי הכה"ח שכתב בהלכה כמו שסתם השו"ע לאסור (והיינו אף כשיש געגועין וסכנת חולי), אך בשעה"ד יש לסמוך על ה"א, ע"כ. והיינו שהכה"ח לשיטתו בכל דוכתא שכאשר סתם וי"א הלכה כסתם, כדבשעה"ד כ"א, והיינו שהשו"ע כתב בלשון כזו וכשי שנלמד שבמקום צורך נוכל להקל [והיא מחלוקת גדולה היאך ללמוד בדעת השו"ע, וכבר נחלקו בזה האחרונים הקדמונים]. וע"ז הערנו הערה גדולה שדברים אלו צריכים ביאור, מה שייך לומר שבשעה"ד נקל, הרי כל הענין מדבר על שעת הדחק (ואף אם תפרש דעת ה"א אף בלא שעה"ד, מ"מ הרי בכל גווני הוא, ועכ"פ הסתם בשו"ע בודאי אף בשעה"ד הוא). ואע"פ סתם השו"ע כלומר שכך צריך לעשות, א"כ מה שייך לומר שבשעה"ד יש להקל, אחרי שהשו"ע גופיה מיירי בשעה"ד

וקאמר בסתם לאיסור. ומה הרויח בזה שאומר שה"א מיירי אף בלא שעה"ד, הרי מ"מ הסתם מיירי אף בשעה"ד, והשו"ע סתם כן לומר שכן הלכה. והיא קושיא חזקה ונפלאה. [ובדוחק כתבנו ליישב ולחלק בזה בב' דרגות, וכך יתבאר דברינו שכתבנו שם בסודה"ו ועיי"ן]. ודו"ק היטב. ויש לציין עוד לכה"ח בהל' יו"ט סימן תקי"ד אות כ"ג בשם המאמר שבמקום צורך גדול יש לסמוך על הרמ"א ולא כשו"ע, אף שבשו"ע מיירי כשביתו נשרף, ולק"מ, דעיקר נידון זה שנחלקו בו השו"ע והרמ"א הוא לענין הקדירה, והכל תלוי אם כלפי הקדירה הוא צורך גדול בלא להתחשב בשריפת הבית, ופשוט.

בכללי ההוראה

[ודרך אגב, ע"פ קושייתנו תהיה מזה ראייה לאותם האחרונים הטובים שכשהשו"ע כותב סתם הוא לומר שהלכה כסתם לגמרי, ורק חלק כבוד ל"א כדברי הרמ"ע מפאנו ועוד, ולפיה"א יש קצת ראייה לזה. (ובעצם הדברים לענין סתם וי"א, ראיתי הלום בכה"ח על יו"ד סימן קי"ח אות י"ז שהביא ד' הפו"ז בזה, ועיני"ל בזה, ואכמ"ל). אמנם במק"א במדור מכתבים ותגובות כתבנו דעתנו בזה בכללי ההוראה, ואין להאריך.

ודרך אגב, נוסיף עוד בענין הכלל של י"א וי"א שהלכה ככתרא, שכתבנו לודן אם המשנ"ב סובר כלל זה, מצאתי הלום עוד מקום מפורש יותר דהמשנ"ב כתב כלל זה בפשיטות בביה"ל (סימן תרכ"ו ס"א ד"ה וי"א) בזה"ל: "על פי הכלל הידוע" דבשני י"א פסק כהשני, עיי"ש. הרי כתב כן כדבר פשוט וידוע (מלבד ס"י תרמ"ח ס"א). ואמנם יש להוסיף עוד ששם כתב הביה"ל שבשעה"ד יש לסמוך על סברא ראשונה, עיי"ש, וזה בפשיטות כשיטת הבא"ח והכה"ח שיש לחוש לשיטת ה"א. אך י"ל שזו הכרעת המשנ"ב לפי הענין, וכמו שכתבנו שם שכן היה דרך הפו" המפורסמים, ואכמ"ל].

***

עוד האירו והעירו בגליון ס"ז בעמ' קכ"ט-ק"ל והלאה כמה דברים, ונוסיף בזה דברים להגדיל תורה ולהאדירה.

הנה מובאים שם דברים חשובים ויקרים, אך כעת אין הפנאי להם [והרבה פרטים עמדנו בהם כ"א במקומו, כגון רחיצת עיניים בין משום רפואה, עיין בדברינו בס"י שכ"ח בדין רפואה סגולית, וכן לענין רפואת עיניים בשבת, ובדברי הגרש"ק בחכמת שלמה עמדנו ע"ז שם בסעיף ח' בהערה עיי"ש, ועוד]. ואכתוב כעת רק מהנוגע לדברינו. א]. בענין קראוהו לתורה ועדיין לא אכל סעודה שלישית, כבר הוספנו דברים בתוספת למכתב שיובא להלן, ודו"ק.

ב]. גבי חלוקת טבק שכתבנו במכתב, וכתבנו שלא ראינו שנתפשט בין התורנים וכו', עיי"ש. אין כוונתנו לאסור ד", שהרי אדרבה הבאנו כו"כ שהתירו (וע"ז להלן בסמוך), אלא לומר שאין זה בכדי שיחשב "מנהג" בעלמא, ומה שכתבנו שקבלו ע"ז, אינו לכו"ע.

ואוסיף בזאת עוד שמכנגד האוסרים (וע"ז במור וקציעה ס"ו ס"ק, וחסל"א ס"י שס"ג ס"ה) מצאנו מתירים, כהרב טהרת המים בשי"ט (מערכת ת' אות כ"ט) שחלק על הכה"ח פלאגי והתיר אף בחזרת התפילה, ועוד לו (במערכת ה' אות כ') שאינו אלא כרמו בידו, ורק בפרשה ראשונה של ק"ש די לאסור, ואחרי תפילת י"ח אין מקום לאסור, וכ"כ עוד באחרונים שאינו איסור מן הדין בבהכנ"ס. וזאת ועוד, בספר זכרונות אליהו (מערכת ב' אות ה') שכותב שכן המנהג שנתפשט להריח ולהזמין את חבירו הסמוך לו למקומו, ואין בזה חשש איסור בדבר זה שנוהגים בו ת"ח ורוב הציבור (ורק הוא לעצמו נמנע מתחילת יוצר עד נפ"א, ואם מזמנים אותו הוא לוקח ואינו שואף, עכ"ד. וכמה מילי מעלייתא יש ללמוד מזה בהנהגות בין אדם לחבירו), הרי לדעתו שגם המנהג כן, וכאמור שיש הרבה שהתירו, ולענין דינא כתבנו שם במכתב בסיכום ההלכה.

ג]. גבי ניגוב במגבת שעל צוארו בשבת, שכתבנו לודן אי מותר או יש לחוש לשכחה, והעיר הרה"ג הכותב שליט"א לפי דברינו במקום אחר שיש לודן אם בכלל יש שכחה בשבת, ויפה העיר, ואמנם אנו כתבנו זאת בדרך הערה, והוא בודאי דבר מחודש לומר שאין שכחה בשבת, אך כעת

בהתבונני בהאי מילתא ראיתי כי יש דברים בגו, וכמו שנכתוב להלן בסמוך.

בענין שכחה בשבת

א. בענין שכחה בשבת, שכתבנו לודן אם יש שכחה בשבת או לא, מצאתי הלום שכתבו כן כמה גדולים וצדיקים:

א]. רבינו הבא"ח בספר עוד יוסף חי דרושים (פ' משפטים) כתב עה"פ אשר תשים לפניכם, והיינו שלפני התיבות ישראל יש אתיות שבתכם, וירמוז שעיקר הלימוד יהיה בשבת, שהוא יום בטלה ויום מנוחה, שהאדם קולט בו הלימוד אשר ילמד ו"לא ישכחנו" וכו', ע"כ. הרי להדיא שבשבת לא שוכחים את הלימוד, אך לא משמע כדבריו שיש בזה ענין סגולי, ואפשר איפוא שהוא טבעי שאדם שהוא טרוד אינו זוכר את הלימוד (והמליצו ע"ז - תורת דוא"ג מן השפה ולחוץ), וכדחוינן במגילה (דף יב:): שמאן דלא גלי הוא מבין יותר, כמש"כ שאגן מואב מנעוריו וכו', וכן בעירובין (דף סה:): אי עקצתן כינה לא תנאי, וע"ע גם בעירובין (דף נד.). ויתפרש בזה גם מש"כ במכילתא (פ' בשלח) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, והוא עדי"ו. איברא ששכחה הוא ענין אחר, אולם מצאנו בכ"מ שהזכרון הוא לפי הלימוד בחשקת התורה וברצף וכו', אך בפשוטו י"ל שהוא ענין סגולי, שהרי מתוך מנוחה ובטלה הרי גורם ההיפך, וכמש"כ בתוס' כתובות (דף קד.) ממדרש שעד שיתפלל אדם וכו', ודו"ק, ואמנם בשבת האכילה והעונג הוא מצוה, אולם מצאנו במגיד מישרים שצויה להבי"י שגם בשבת לא ירבה באכילה ושתייה (וכמדומה שהובא בכה"ח ס"י רמ"ב), ויש לדחות, ומיהו כאמור דהא בהא תליא, ובשבת ע"פ טבע זוכרים יותר כשאין טרדות אחרות המשכחות את הלימוד.

ב]. ראיתי בשפת אמת עה"ת (סו"פ כי תשא שנת תרס"ב) בענין השבת, שכאשר יש התחברות אל הגוף והטבע, יש בו שכחה כי הטבע משכח, אבל אח"כ נותן תורה במתנה היא תורה העליונה כלל התורה וכו', וכתב בזה"ל: וכמו"כ שבת כלל ימי המעשה, והוא יומא דנשמתא יומא דזכירה דלית ביה שכחה, דכל השכחה מצד הגוף וכו', והתורה שלומדין בשבת "אין בה שכחה", עכ"ל. וזה בודאי ענין סגולי. הרי שני נביאים שכוונו לדבר אחד, כל אחד בסגנונו. (ובאמת שהלומדים מעידים שהוא כן שבלימוד של שבת זוכרים יותר). ולפ"ד השפ"א י"ל שגם שאר דברים הקשים לשכחה לא זיקו, כיון שיום שבת אינו בדרך הטבע ולית ביה שכחה. ועוד יש לבאר בכל זה שהרי בשבת עם ישראל עם הקב"ה ביחד, וכמש"כ בזה"ק פ' יתרו ועוד, והרי כתוב לא יגורך רע, והשכחה באה מהקל"י כידוע, ובשבת אינו משכח, ועיני"ל בזה בכמה וכמה טעמים. ועיין בשעה"כ בברכת שים שלום שמועיל לזיכרון וכו' (ובביאור בית גנזי שם ששכחה אינו אלא כשמישיגים ע"י השכל, ולא במאיר ע"י האור של תורה וכו', וע"ע להלן באות ב'), ואכמ"ל בזה.

ג]. ובעיקר הדברים יש לומר שמה שאין שכחה בשבת, אינו דבר מוחלט, אלא יש בזה דרגות שונות לפי האדם ולפי הענין, וכגון שתלוי היאך הוא מקבל את אור השבת, וככל שהתוספת נשמה של בחי' שבת גדולה יותר ומאירה יותר, כך הלימוד שיהיה אצלו בשבת לא ישלוט בו השכחה, וככל שיהיה פחות ישלוט בו [והדברים ידועים בסה"ק טובא שהארת השבת בנשמה היא תלויה בהרבה דברים ולפי מה שהוא אדם, כידוע, וממילא ככל שנשמתו מאירה יותר כך כח השכחה נדחה יותר, וא"א להאריך כאן]. וזה דבר מוכרח מאד לפי המציאות, ולפי הטעם שכתבנו לעיל באות הקודם, וזה ככל שאר דרגין התלויים באור לפי הוכח הכלים, והבן.

עוד יש לומר שמה שאין שכחה בשבת אינו בכל דבר, והיינו שבשכחה יש ב' גורמים: א'. שכחה הטבעית, שע"י הטבע שוכח, כמו שהאדם נרדם וכו' (הגם שבכח הדברים שמורים אצלו, כהני צדיקים שאף בשינה רואים מראות אלוקים). ב'. שכחה סגולית הנגרמת מחמת דברים הגורמים לזה, כאכילת זיתים ושאר דברים המובאים בשלהי הוריות, וזה אפשר שלא יהיה בשבת, איברא ש"א שאכילת זיתים וכל הני הוא דבר טבעי שמשכח, וי"ל ב'. [ואי איתא כחילוק זה, א"כ מש"כ מהגר"ק שאין זה המציאות, י"ל שהוא רק בשכחה הטבעית ולא בסגולית]. אולם יש לעמוד על חילוק זה

אעיקרא דמילתא, דאין לחלק ביניהם, כי בצדיקים שלא שלטה בהם שכחה הוא גם מהבחי' הטבעית, ויל"ב.

וחשבתי בזאת הערה נפלאה לחלק בענין שכחה בשבת (והוא דומה קצת לחילוק שכתבנו לענין סירוב לקריאת התורה), שנתעוררתי לזה ממה שהביא מדברי הגר"ח שליט"א שאמר יום שבתון אין לשכות, וממילא לא חשש ללבישת בגדים הפוכים. ובפשטות הוא דבר מחודש מאד לומר כן, וגם אין זו דרכו של הגר"ח, כידוע, ואטו יהיה אפשר לאכול זיתים ולב של בהמה בשבת, וכן כל הדברים הגורמים לידי שכחה, הא ודאי שלא, ולא אשכחן חילוק כזה בגמרא ובפוסקים, ובודאי אף הגר"ח יודה לזה, וכמו כן בודאי ובודאי שאסור לנגב בבגדיו בשבת.

אשר על כן חשבתי לומר דהני מילי שאין שכחה בשבת הוא דווקא בדברים כאלה שכל עשייתם הוא מחמת השבת, והיינו כגון בנידון הגר"ח שכל הליכה בנעליים הפוכות הוא לכבוד שבת, הלא"ה היה הולך רגיל, ובכגון דא זכות השבת תגן שלא יגרם שכחה, אולם אם בביתו הוא ינעל נעליים הפוכות אה"נ שיש חשש לשכחה. וכן לענין הניגוב במגבת הרי לולי שבת ואיסור הוצאה לא היה מניחה על כתפיו אלא אוחזה בידיו, ונמצא שכל הצורך בזה הוא רק בגלל שבת, ובכ"ה זכות השבת תגן (הגם שבנידון זה י"ל שיכול להורידה ולנגב ורק אח"כ להחזיר, וכן ראוי לעשות), אך אם ינגב בבגדיו הרגילים ודאי יש חשש של שכחה, ודו"ק, [וכמוכן שכל אלו הדברים אינם מוכרחים, ויש להזהר גם בשבת מכל הני הגורמים לידי שכחה].

***

ומידי דברינו בזה ראיתי שם שהזכיר נידון ושאלה באדם שגר בחו"ל שיש שלג, וגנבים שרואים שאין פסיעות מבינים שאין אנשים, האם מותר ללכת על השלג לעשות צורת פסיעות בשבת, כדי למנוע מגנבים, וזאת אומר, שגם אני בענייני נשאלתי בזה לפני זמן רב מח"א שליט"א (ואח"כ נתברר לי שכבר היא שאלה ידועה, וכמו שכתבנו בסוף התשובה), ומיד כתבתי לו תשובה על זה, והנני להביאה כאן, שיש בה כמה הערות והארות לדינא.

בענין הליכה על שלג בשבת כדי לעשות צורה של פסיעות להבריח גנבים

שאלה: אדם שגר במקום נידח, ויום שלג, ומאחר שלא יהיה בביתו בשבת, חושש מפני אינשי דלא מעלי שיראו שאין עקבות ליד הבית, ושמה יפרצו לביתו, ומבקש משכנו שילך ליד ביתו כדי שיראו צורת עקבות על השלג, האם מותר.

תשובה: ראשית יש לבאר, שבצורת פסיעות אף ששוקע מעט אין בזה חשש חורש, דלא חשיב גומא (וכמשנ"ת בדברינו ר"ס של"ו), אך יש לדון מצד איסור כותב, ויש להקדים ולבאר, דהנה בדברינו בסיומן שי"מ במלאכת כותב כתבנו לדון אודות מי שחוקק במגעלי כיתובים או צורות למיניהם, וכשהולך על העפר נראים הצורות והכיתובים, ומצאנו באחרוני זמנינו שדנו בזה, ולא הזכירו ולא מידי מעצם הדבר של צורת הנעל, שגם היא נחשבת צורה, ומי שיעשה אותה בשבת חייב, ואין סברא לומר שאינו נחשב צורה, ועל כן י"ל דנקטו דבר מסוים יותר שצורת הנעל הרבה פעמים אינה מוגדרת ורואים שרטוטם בעלמא, משא"כ הכיתוב או הצורה המסוימת.

והנה האי מילתא אינו אלא איסור דרבנן כיון שהיא מלאכה שאינה מתקיימת, שהרי השלג אינו מתקיים, משום שנמס או שמתוסף עליו עוד (וכיוצ"ב כתבנו בס"י ש"מ שם), וכמו"כ הוא נחשב כתיבה כלאח"י, והוי תרי דרבנן. אך כיון שהוא מתכוון לכך, אסור מכל מקום.

אך לכאורה יש לדון דשמה חז"ל לא גזרו מעיקרא על צורה הנעשית בדרך הילוכו, שהרי זהו טבעו של עולם שכולם מהלכים על העפר או השלג, בין עם נעליים ובין בלא נעליים (והרי גם אם אדם יכתוב צורת רגל שנעשתה על השלג, ה"ז ציור גמור וחייב וכנ"ל, שכל ציור עקב שהוא נחשב ציור), ואולי מהאי טעמא לא דנו הפו' ולא מידי ממה שנעשה צורת עקב של הנעל או הרגל בעפר או בשלג, ולא דנו אלא מצד הכיתוב שבנעל שהוא דבר חדש שלא הותר להדיא, ובאמת ש"ל שזה גופא ג"כ בכלל הדבר שלא גזרו, והיא לכא"ו סברא להתיר גם שם באופן שיש כיתוב או צורות (וע"ע להלן בסוה"ד הבא).

ומאחר שמסתבר לומר דכל כה"ג לא גזרו, שוב י"ל שאין לאסור כלל, ואע"פ שמה שלא גזרו בד"כ הוא גם מפני שאינו מתכוון, אפשר לומר שאף אם יתכוון לא גזרו, דשוב הותר לגמרי, וכעין מה שכתבו כמה פוסקים לענין חולה שאי"ס שהתירו בו איסורי דרבנן (עין בס"י שכ"ח סי"ו ובדברינו שם בהערות), האם הוי דחווה וכאשר אפשר להמנע צריך להמנע, או שזה הותרה לגמרי, שהרי סברא היא שחז"ל לא יאמרו דבריהם בדרך של דיחוי, ויש לחלק דשאני בין שאינו מתכוון לבין אם מתכוון, שהם כמו ב' מצבים שונים, ובאינו מתכוון מותר ובמתכוון אסור, שזה נחשב כמו ב' פעולות שונות, ודו"ק היטב. [ואין להעיר בכל זה דחזו"נ בשו"ע (סי' ש"מ סי"ד) להזהר שלא לכתוב באצבעו באפר (ובמשנ"ב כתב דה"ה בחול, ולא אמרינן כיון שלא גזרו ע"ז לא גזרו כלל, דהתם בודאי שהוא מעשה אחר לגמרי, משא"כ במעשה שדרך הילוכו, ודו"ק, ועכ"פ עדי"ן יש לדחות בין אם אינו מתכוון דשרי, משא"כ אם מתכוון דחשיב מעשה כתיבה ממש].

ומצאנו בשו"ע סימן ש"כ (סי"ג) שמותר לדרוס על השלג, ובמשנ"ב מיי"ת ב' טעמים, חדא מפני שאינו מתכוון, והי"ו כתב משום שהוא דבר שא"א להזהר בו לא גזרו, עיי"ש. ועפ"י י"ל שלטעם ראשון הכא ודאי אסור, שאף שהתירו באופן שנראה צורת הנעל, מ"מ לא התירו אלא בלא מתכוון, משא"כ במתכוון, ואף להט"ו י"ל שלא התירו אלא בדרך הילוכו ולא בכוונה לכך, וכן כתבנו שם בהלכה מ"א דמה"ט אסור לדרוס על השלג למעכו בכוונה כדי לסלול דרך לבאים אחרים, וע"ע שם בהערה. ועוד מבואר בשו"ע שם (סי"ד) שמותר להטיל מים בשלג, והרא"ש היה נזהר, עיי"ש. וע"ע במשנ"ב שטוב להזהר, עיי"ש. ומזה אין ראיה לנידון דידן, דשאני התם שיש מחמירים לכן טוב להחמיר, אולם למ"ד שמותר וכמו שסתם השו"ע, אפשר שמותר בכל אופן, ועכ"פ גם לשיטה זו ההיתר הוא באינו מתכוון דווקא.

ולסיכום, אין היתר לעשות צורת עקבות בכוונה, אולם חשבנו לדון ליתן כמה עיצות ע"פ ההלכה: א. יש לומר שיניח בביתו את החלות של השכן, כדי שהשכן יהיה מוכרח לבא לביתו לקחת החלות, וממילא יעשה עקיבות, ובוזה ההיתר הוא מה שמכניס עצמו לכך (ומסתבר שכ"ז דווקא בצורך חשוב כמו החלות, אבל סתם בשביל לשתות כוס מים וכדו', י"ל דל"ח ולא מידי, ועיקר כוונתו העקבות). ואולי הוי כהערמה שרבים מתירים הערמה בדרבנן, וכ"ש בכה"ג צורך גדול. אך עדיין צ"ע מאחר שמכוון לשתיהם, ומצאנו בס"י שט"ו סי"ו ובס"י שכ"ח סי"ג שדנו הפו' במכוון תרתי, וה"נ י"ל עדי"ן, וי"ל, ובלא"ה כ"ז לא יועיל אא"כ יש עירוב כדן.

ב. אפשר שיאמר לשכן שיבא לבקרו, ולא יאמר לו את הסיבה, או שיאמר לשכן שישלח אליו איזה אדם בלא לומר לו הסיבה, כדי שיהיו עקבות, ובוזה אותו אדם כמתעסק ושרי, וכ"ש אפשר להקל כן ע"י קטן. [והגם שי"א שמתעסק צריך כפרה, מ"מ לדינא יש להקל, ובפרט בנידו"ד בחשש הפסד, וכל שכן בקטן שא"צ כפרה].

ג. והטוב ביותר שילך על קצוות הרגליים או על צדיהן שלא יהיה צורת נעל, או שילך באופן שתוך כדי הילוכו הוא משפשף את הרגל בשלג או חופר אותה קצת [אלא שאופן זה ג"כ קצת קשה, שהרי כשמפשף הרגל הרי הוא ממיס השלג ודמי למוליד, ומ"מ י"ל דשרי כיון שאין כוונתו להמיס השלג אלא למטרה אחרת, ועו"ל].

ד. אחר זמן מעט כתבי כל הנ"ל, הודיעוני שכבר נשאל בזה חכם אחד בדורינו שליט"א, ורצה להתיר ע"י שינעל נעל של שמאל בימין ושל ימין בשמאל, והוי שינוי, וכיון שזו מלאכה שאינה מתקיימת ואינו אלא דרבנן, יש להקל במקום הפסד, וכדרך שמצאנו בסיומן של"ו סי"ט, עכ"ד. ולענ"ד קשה לומר שזה נחשב שינוי, ויותר היה ראוי לומר שילך לאחור, וזה שינוי טפי (וכה"ג הבאנו בס"י רע"ו בנכנס למקום שיש עין אלקטרונית), וזאת ועוד דמ"מ קשה לדמות גזירות והיתרי חז"ל מזה לזה, ואינו פשוט כ"כ להקל, ובפרט אם הוא חשש רחוק. אמנם יש לומר דהיתר בזה הוא כמשנ"ת במק"א שאין זה ככל שינוי, אלא הוא שינוי גמור מצורת המלאכה, וכגון מה דהתירו בכתובות (דף ס). שגונג יונק, אף שלא הותר בשאר דוכתי, וה"נ שהוא בהליכה לפי תומו י"ל דשרי עדי"ן.

גם אפשר שיש לדמות זאת למש"כ הרמ"א בסיומן

ש"א סל"ג שיש מתירים לצאת בשבת במעות או בכסף התפורים בבגדו במקום פסידא, שירא שיגזלו ממנו אם יניחם בבית, וטעמם דכיון שאין בו אלא איסור דרבנן דלאו דרך הוצאה היא, הקילו במקום פסידא דאדם בהול על ממונו, ואם לא נתיר לו כך יבא לאיסור דאו', עיי"ש. ואיברא שז"א פשוט לדמות דברי חז"ל זל"ז, ובפרט ששם נוספו כמה תנאים כדי להתיר בזה שיהיו המעות תפורים, ושם אפשר שלא לצאת צריך לעשות כן וכו', וגם זה הרי השו"ע לא הזכיר היתר זה, רק הרמ"א הביא שיש מתירין, ומיהו מאידך יש כאן קולא נוספת באשר אינה מלאכה מתקיימת, והוי תרי דרבנן [גם חשבתי עוד קצת צד היתר בזה, דהנה כתבנו בס"י שכ"ט סי"ו-ז' שגנבים הוא חשש סכנה, וכי הגרשו"א אמר שיש למנוע מהם בכל אופן שלא יתרגלו לכך ויבואו לפרוץ לבתים ויהיה סכנה, וכמ"ש במנח"ש ח"א סי"ז, וי"ל]. ומ"מ יותר טוב לעשות כפי העיצות הנ"ל שכתבנו.

***

הוספת על המכתב שכתבנו בגליון על סימנים שכ"ה-שכ"ו

בענין מי שקראוהו לס"ת

בענין מי שקראוהו לעלות לס"ת, ואם יעלה יפסיד סעודה שלישיית, הבאנו לצדד לומר שיכול לסרב [והלום שמעתי מהגר"ח שליט"א שאמר שלדעתו יעלה לס"ת, ואם יפסיד סעודה שלישיית אין ברירה, ע"כ. ור"ל דשוב הוי אנוס, ואין עליו תביעה. ואולי יש לומר דדמי לנידון הפו' במי שיש לפניו מצוה קטנה, ועוד זמן מה יבא על מצוה גדולה, אבל בהזדמנות אחרת השיב בהיפך, שבאופן כזה לא חייב לעלות כיון שעדיין לא אכל, ובאשר לטענה של יקצרו חייו מה הוא יכול לעשות, אם א"א א"א, עכת"ד. וזה כדברינו דבאופן כזה אין החשש של יקצרו ימיו]. אך אין ראיה ברורה לזה, כמו שכתבנו לחלק די"ל שרק בדברים הקשורים לס"ת גופא מותר לסרב, ולא מחמת סיבות חיצוניות. ומ"מ מכל הענין נלענ"ד דשפיר אפשר שיסרב וילך לביתו כמו שכתבנו.

ומה שכתבנו בסוף עיצה שיודיע על סיבת הסירוב, הנה הוא חידוש גדול, ולא מצאנו לו סמך בפו', רק הערה בעלמא, די"ל דמ"מ הוא זלזול בס"ת, ומה מהני שיאמר סיבה, הרי ת"ת כנגד כולם, אך כ"ז מתבסס לאחר שכתבנו שיש מקום לכך, דשפיר י"ל דבזה מקליש את החשש טפי.

וכעת אחרי כתבי כל זה ראה הלכה ונזכרתי מעשה מלפני שנים בתענית שובב"ם במק"א שהוציאו ס"ת לקריאת פרשת ויחל, וגאון אחד שליט"א הבקי בכל חדרי תורה סירב והורה להחזיר הס"ת למקומו [נ"ב. ובמק"א נת' שאינו פשוט האי מילתא להוציא ס"ת בכה"ג, וכבר נחלקו בזה הפו' טובא ומנהגים, וע"ע גם באול"צ ח"ג בהל' תעניות מה שכתב בזה, ואכמ"ל]. ולאחר התפילה הביע התנצלותו ברבים, שלא עשה כן אלא בעבור מנהגו שלא מוציאים ס"ת בכה"ג, ועוד הוסיף דברים בכבוד ספר התורה וכו', ע"כ. והנה מה שסירב אין בזה חשש, שמלבד שאינו ממש כמי שקראוהו, ודמי טפי למי שמודיע לשימש שלא יזימן אותו, שהתירו הפו' כמו שכתבנו שם (ואמנם דאי מה"ט ק"ק דהלא בתרוייהו איכא משום זלזול), עוד בה שהיה לו סיבה בעצם הס"ת, ובוזה הרי הוכחנו שם שאין חשש [ונפ"מ בזה, שאפילו אם קראו לאדם לעלות לס"ת בתעניות אלו, רשאי לסרב אם חושש לדעת האומרים שלא להוציא ס"ת בכה"ג, ואין בזה חשש כמו שהוכחנו שם מ"ע שסירב לעלות בגלל שלא הכין הקריאה ועוד סיבות כה"ג]. ומה שהביע התנצלותו, אפשר שהוא על דרך העיצה שכתבנו בס"ד להקליש החשש, ואף שלא מצאנו כן בפו', מ"מ מאחר שבלא"ה הוא מותר שפיר מהני טפי, וכל המכבד את התורה וכו'.

בענין הלכה שהשו"ע השיטה

מה שכתבנו בתשו' בענין מי שקראוהו לעלות לתורה ועדיין לא אכל סעודה שלישיית, והבאנו שי"א שהשו"ע השמיט הלכה זו שאסור לסרב מפני דס"ל שבזה"ז יש להקל, והערנו ע"ז שאין ללמוד מהשמטת השו"ע, דאשכחן כמה מילי דסכנתא וכדו' שלא הובאו בשו"ע, כמו בצל קלוק וכדו', ואין מי שיקל בזה וכמ"ש כל הפו'. והגם הלום ראיתי שכ"כ בשו"ת שלמת חיים ועוד באחרונים שאין ללמוד ולא מידי מהשמטות השו"ע בכ"ה"ג. וגם בכלל בענין ללמוד הלכות מתוך השמטות, יודעים הם דברי החזו"א בקובץ אגרות ח"ג אגרת נ"ג שכתב שאין ללמוד דין מהשמטת השו"ע,

שלא סמכו הטושו"ע מעולם להורות לנו מתוך השמטתם, ואדרבה אם היתה דעתם להורות שנשנתה הדין לא היו משמיטים אלא מפרשים וכו', עיי"ש"ב. איברא דחזו"נ הרבה מרבתינו גדולי הפו' בכל הדורות שלא סברו כהחזו"א בזה, כרבינו החיד"א והפמ"ג ועוד רבים ועצומים, שהיו לומדים להלכתא לפי השמטות השו"ע, וא"צ לאספם. ורק אציין שמצאתי גם לרבינו המשנה ברורה בסיומן רמ"ו בשעה"צ אות כ"ז שלמד מהשמטת השו"ע ודן בזה, כיעו"ש. [ויודע גם ענין השמטת השו"ע ממש"כ בב"י, כמבואר ביד מלאכי בכללי השו"ע סי"ד ובשד"ח בכללי הפו' סי"ג אות ה', והגר"ח פלאגי' בכל החיים בכללי הפו' מערכת י' מה שמסיק שתלוי לפי הענין אם יש תלות שהשמטה מפני קושיא שהיתה ב"י וכדו']. אך זה ודאי שצריך זהירות רבתי, וכמש"כ החזו"א שם שאין בכח אנושי בזמנינו לדעת ד' חלקי השו"ע על בוריו וכו', עיי"ש. ומה נענה אנן אבתריה. ועכ"פ בנידונינו לענין מילי דסכנתא ושמירת הגוף והנפש, וכן כל הני מילי דדרך ארץ אין ראיה כלל מה שלא הובא בפו', דכל כה"ג שאינו הלכה ממש לא תמיד הביאוהו, והדברים ברורים.

***

בסוף ההערות הקצרות - אודות "מעשה שבת בדבר שהיה יכול לעשות בהיתר", וביקשו (הרה"ג ר"א דבדה שליט"א) לדעת המקורות, וציניתי לדברינו בסיומן שי"ט הערה 98, והוא טעות הדפוס, וצ"ל הערה 18. [ודרך אגב, הנה בגוי מצוה היתר כע"י להדיא בפוסקים בסיומן שכה"ס"י ובדברינו שם הלכה כ', וכן כתב עוד המשנ"ב בס"י רנ"ג סקצ"ו ובסו"ס רנ"ט סקכ"ו, ועוד].

***

ואציגה נא ג' תשובות בהלכות שבת (הקשורים זכ"ו, ויש בהם כמה הערות והארות חשובות בהל' שבת).

תשובה א

שאלה: ילדים אוספים סוכריות בבית הכנסת, וחלק מהם אינם כשרות או שאינם כשרות למהדרין או בהשגחה שאינו סומך עליה, וחושש שהילדים לא יאכלו אותם, האם מותר להפרידם משאר הסוכריות הכשרות.

תשובה: יש כאן ב' נידונים לאיסור, מצד בורר ומצד מוקצה.

מצד בורר: אסור להוציא את הסוכריות שאינם כשרות או שאינו סומך על כשרותן, ויש בזה איסור בורר גמור, ואמנם יש לחלק בין המקרים, שאם הם בלא כשרות כלל, ה"ז פסולת גמורה (והדבר ידוע כיום שכל שאין לו הכשר, מצוי מאד שיש בו מאכלות אסורות מדאו' או מדרבנן, ואפילו בדברים פשוטים), והוי ברירה מדאו'. אבל אם הם בכשרות כזו שאין סומכים עליה, י"ל דהוי ברירה מדרבנן, כדרך שמצאנו במשנ"ב סימן שי"ט סק"ז גבי עלים מעופשים הראויים ע"י הדחק ואינם פסולת גמור, דאפ"ה יש איסור מדרבנן, דמחוי כבורר, עיי"ש. וגדר הדבר שנאכל ע"י הדחק, נראה דהיינו באופן שאם יקלע למקום שאין בו אוכל כ"כ (ולא בגדר של סכנת נפשות), האם יאכל את זה מחמת הדחק, או שיתאמץ וידחק שלא לאוכלו בשום אופן, וזה גדר שנאכל ע"י הדחק. [והבאנו סימן זה, משום שהדברים ידועים שיש הרבה שאין סומכים על השגחה מסוימת, ורק לכתחילה מפני מניעים שונים וסיבות שונות, ול"ד ע"פ שורת ההלכה. ובפרט מפני שכיום מצוי כמעט כל דבר בהכשר (מה שלא היה מצוי בזמן קדום, כזכורני לפני יותר מעשרים שלושים שנה, ובפרט במקומות מסוימים שלא הגיעו אליהם הכשרים טובים, והיה דוחק גדול ליסע לעיר אחרת), ולכן לכתחילה הרבה נזהרים. אבל במידה ולא יהיה בהכשר הטוב שסומכים עליו, הרי יאכלו והכשר האחר, וכן עזה"ד, וא"כ הדבר תלוי בזה], ובכל אופן הרי איסורא מיהא איכא, לכן אסור לברור זה מזה.

וכן אסור להוציא את כל הסוכריות הכשרות לצד אחד, שהרי זו ברירה שלא לאלתר [ואם בדעתו לאכול את כולם, ולעשות סעודה מכל הסוכריות, שפיר דמי לברור את כל הכשרות, וככל דיני לאלתר שנתבאר בס"י שי"ט. או שהוא רוצה לבררם כדי להניחם על השולחן שעורכים לאורחים לאחר התפילה, שפיר דמי לעשות כן מעת שמתכוננים ומכינים את השולחן. וכן עזה"ד. אבל מן הסתם שהדרך שאוכלים אותם במשך זמן מעט מעט, אסור].

ולכן אין עיצה אלא להשאירם במעורב [ואין לנער את האסורות מן המותרות, וכמו שמצאנו בר"ס

הם נמצאים בשבת בעיר אחרת או מושב שאין שם עירוב שאפשר לסמוך עליו, שם הם צריכים להחמיר בכל הנ"ל. ויש להוסיף עוד פרטים שנפק"מ כנ"ל, א', תכשיטי אשה, עיני סי ש"ג סי"ח. ב', מים שנשארו על הפנים והזקן מהמקווה, עיני ארחות שבת ח"ג עמוד רט"ו. ג', נעלי בית בשבת ויום כיפור, עיני ארחות שבת ח"ג עמוד קפ"ה. ד', ע"י קטן ואשה שיש מקילים לעצמם להניח לאשה וקטן לטלטל בצירוף שיש עירוב כשר.

ב. בגליון נ"ד במדור שי"ח הלכה הובא קפידא דמרן החזו"א שלא להשאיר כביסה תלויה בשבת אף הדשו"ע מתיר, אך היום שיש פורצים שמירת שבת יש להחמיר - שמא י"ל דכו"ז נאמר על תחילת יישוב בני ברק שהיו מעט שומרי שבת, אך היום שבי"ה רובם ככולם שומרים שבת בבני ברק, אין טעם להחמיר [וכל מקום יש לדון למקומו]. אך שמא חשיב גזירה כללית על כל העולם, וצ"ע. ג. בגליון נ"ה במדור שי"ח הלכה הובא מהחזו"א או"ח סי' ל"ח סק"ד שאם הלבוש הצינור [של המכונה של חליבה] על צד הבהמה כשהמכונה עובדת, אלא שהחלב הולך לאיבוד, אסור אח"כ להניח כלי לקבל החלב, והוא איסור רק מדרבנן, והעורך הביא עדות שהחזו"א גופא התיר לקיבוץ מסויים במקום הפסד מרובה - והנה כע"ז יש לדון גבי איסור עורר במקום שיש תולעים במים ומניחים מסננת על הברז, וכאשר פותח הברז חשיב בורר, האם מותר באופן שיפתח הברז והמים הראשונים ילכו לאיבוד, והמים הבאים אח"כ ישתמש בהם, דלהחזו"א בספרו אסור מדרבנן, ולפי עדות הנ"ל יש להתיר במקום הפסד מרובה [כגון שטירחה להכין מים מער"ש]. וכן התיר למעשה הגה"צ רבי שריה דבליצקי שליט"א. ד. שם הובא מהחזו"א או"ח שם שאם השאיר מע"ש מכונת חליבה חשמלית שתופעל בשבת ע"י שעות, מותר להלביש הצינור על דדי הפרה בזמן שהמשאבה מכובה, והעורך הביא דהמנחת יצחק וההר צבי פליגי דאסור מדאורייתא כדן סוף חמה לבוא. - הנה כע"ז יש לדון אם השאיר מאוורר שידלק בשבת ע"י שעות, והוא מניח בשבת את יו"ט את המאוורר מול האש כדי שיכבה את האש כאשר ידלק המאוורר, דלהחזו"א מותר, ולהחולקים אסור מדאורייתא.

[וע"ש בחזו"א ובמנח"י ובהר צבי שדנו כע"ז במניח בשבת על פלטה חשמלית שתדלק אח"כ. ה. בגליון נ"ו במדור שי"ח הלכה הובא תשובה ממרן הגר"ח שליט"א בדן ספר טלפונים אם מותר לראות בו כתובת של אדם, והשיב שיכול להיות שיותר. - שמעתי עדות נאמנה דמרן הגר"ח אלישיב זצ"ל התיר זאת. ובעיני ראיית את הגאון האדיר רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל שעיינ בספר טלפונים לחפש כתובת של אדם שמישהו שאל עליו היכן הוא גר. ו. בגליון נ"ז בדניני מוקצה - יש לציין חידוש גדול שכ' בס' שלמי תודה יו"ט סי' י"ח סק"ו, דאם יו"ט חל בשבת מותר לטלטל כל מוקצה לצורך אוכל נפש. כדן כל יו"ט שכ' הרמ"א סוס"י תק"ט והשו"ע סי' תק"ט ס"ד דכיון דהתירו לצורך שמחת יו"ט, לא נוסף חומרא מחמת שהוא גם שבת, ורק שבת לחוד שאין בו דין שמחה לא הותר מוקצה לצורך או"ג, והניח זאת בצ"ע. ויש הרבה לפלפל בהו.

ז. בגליון נ"ח האריכו הכותבים שליט"א בעמ' ע"ט ובעמ' ק"ה בטעם איסור מוקצה, והביאו דעת הרב"ד שהוא גזירה אטו הוצאה. - יש לציין לדברי האור שמח סוף פ"ד מהלכות שבת שביאר עפ"י דעת הרב"ד הנ"ל שהוא אטו הוצאה, דמשו"ה אם הגיע לידו בהיתר שוב יכול להמשיך לטלטל, משום דכה"ג ל"ש הגזירה אטו הוצאה, כיון דאיסור הוצאה הוא רק אם היה עקירה מתחילה לשם הוצאה, ובספר שמירת שבת כהלכתה מהדורה מחודשת פ"כ הערה כ"ז ביאר מרן הגר"ש אויערבך זצ"ל עפ"י דעת הישועות יעקב, דאם ישב או עמד, כשמחליל ללכת חשיב טלטול חדש, כמו לענין הוצאה דנחשב עקירה. ומצינו עוד נפק"מ בהג"ל דהוא אטו הוצאה, לענין מוקצה במחובר, שדעת התורה שבת סי' רס"ה סק"ו [ועיינ משנ"ב סי' רס"ה סק"י] דאין איסור טלטול מוקצה במחובר [כגון להזיז ענף שמפריע לו לעבור], כיון דל"ש ע"ז גזירה אטו הוצאה, ומצינו עוד בירושלמי שבת פרק ג' הלכה ג' אתיא דר' לעזר כרבי שמעון, ופי' בקרבן העדה דכשם

הרמ"א בדרכי משה (סק"ב). וכ"כ בשלחן ערוך (שם) שנוהגים לכסות הסכין בשעת ברכת המזון. וע"ע בכף החיים (ס"ק ט"ו), ע"ש. ומשני הטעמים משמע שאין לחלק בזה בין סכין לאקדח או רובה. ונהי דמרן בב"י (שם) סיים, שבשבת ויו"ט נוהגים להקל בזה ולא לכסותו, ואף שלטעם רבינו שמחה אין לחלק בין שבת לחול, מ"מ מנהגן של ישראל תורה הוא, ע"ש. וכ"פ בשו"ע. וע"י בט"ז (סק"ג). [וע"ע בשע"ת בשם ברכ"י, ע"ש]. ומוכח דלדינא ליכא למיחש לסכנתא, דאל"ה חמירא היא מאיסורא (חולין ט:), וכ"ש ממנהגא. מ"מ גם לטעם הראשון שאינו דין שיניף המקצר על המאריך, יש לדמות אקדח לסכין, שודאי שגם הוא בכלל מקצר. ואדרבא נראה להחמיר בו אף יותר מסכין, שסכין עיקר מטרתו הינה לחיתוך האוכל, ובכ"ז כיון שיכול לקצר חיי אדם נקטינן שיש לכסותו, כ"ש באקדח ורובה שכל מהותם והיווצרותם הינה לקצר, שחייב לכסותם. ונראה להצריך בזה כיסוי אפילו היכא שהמחנסית ריקה מכדורים, דמ"מ מונח כאן כלי גלוי שדרכו לקצר. ועיין עוד מה שהחמירו בזה בחסד לאלפים (סק"ה) ובבן איש חי (פרשת חקת אות ו'), ע"ש. וע"י במג"א (סק"ד) ובפמ"ג א"א (סק"ד) ובתהלה לדוד (סק"ב), ע"ש. וכן ראיית בשו"ת ציץ אליעזר חלק י' (סימן י"ח), שמדמה סכין לאקדח גבי הכנסת נשק לבית הכנסת, ע"ש. ושור"י כיר"ב בשו"ת יחיה דעת ח"ה (סי' י"ח), ע"ש.

ונראה שגם אם מוריד את האקדח על רגליו, כל שעדיין הוא גלוי אינו מועיל עד שיכסהו ממש, וכלשון מרן בש"ע (שם) שכ', נוהגים "לכסות" הסכין. וכן מתבאר מלשון הרוקח והאורחות חיים הנ"ל. וכן כתב הגאון טורי זהב (סימן קנ"א סק"ב), ע"ש. ואכן מהשבולי הלקט והאבודרהם משמע שצריך "לסלק" הסכין. וכן מתבאר מדברי רבינו הארי" שהביאו בכף החיים (ס"ק ט"ו) הנ"ל. וכן כתב הבן איש חי (פרשת שלח לך אות ד' ופרשת חקת אות ו'). וכ"ה בשו"ת משנה"ה (תנינא, ח"א סימן קמ"ט), ע"ש. ולפ"ד לכאוי הכא די במה שסילקו. אולם נראה דלכו"ע בעינן סילוק שאינו רואהו. ובינה זאת, שכן מוכח מהמעשה שהביא השבולי הלקט. וא"כ כשמורידו על רגליו ה"נ בעי כיסוי. ואיך שיהיה למעשה קי"ל כדברי מרן השלחן ערוך שא"צ לסלקו לגמרי, אלא כל שמכסהו די בזה. ומה שכתבנו לעיל שנראה שעיקר הטעם אינו משום סכנה כמ"ש רבינו שמחה, זהו רק בשבת שנהגו להקל, ובפרט לפמ"ש בשע"ת (שם) הנ"ל, אך ביום חול תפסינן לשני הטעמים להחמיר, וכמ"ש בש"ע, וא"כ צריך "כיסוי" דוקא. וכאמור. וע"י בערוך השלחן (סוף סעיף ה'), ואכמ"ל.

העולה והמורם מכל האמור:

א. אסור לטלטל בשבת את מטבעות פדיון הבן של הכהן, שדינם כמוקצה מחמת גופו ומחמת חסרון כיס. ומ"מ אם אינו משתמש בהם יותר למעשה הקנין שבפדיון, ורוצה להניחם לנוי בעלמא, כל שנמר בדעתו מבעוד יום שמקצם משימושם לעולם, הרי שיותר לטלטלם בשבת ככל כלי היתר. והמחמיר לעשות מעשה שינוי בגוף המטבעות, כגון לנקבם, תבוא עליו ברכה. ב. אקדח או רובה המונחים על השלחן, דינם כסכין, וצריך לכסותם בשעת ברכת המזון. ואף אם המחנסית ריקה מכדורים יש להצריך בזה כיסוי. ונראה שגם אם מניחם על רגליו לא יועיל עד שיכסם ממש.

כנלע"ד, ואינו אומר קבלוה עד אשר יסכימו עמי גדולי הדור שליט"א

משה ירדני - מח"ס "ויאמר משה" - בני ברק

לכבוד מערכת גליון "אליבא דהלכתא"!
בהקדם הודאה על התועלת הגדולה בגליונות אליבא דהלכתא, ברצוני לכתוב כמה הערות על גליונות קודמים מס' ש"א לפי סדר הגליונות, ובפרט על מדור שי"ח הלכה.

א. בגליון נ"ג בשער הגליון מצויין לכמה נידונים שהאריכו בתוך הגליון, ובניהם, א', יציאה בניילון המעוטף על הכובע. ב', לצאת לרה"י בלבישת כובע כשיש לו כיפה תחתיו. ג', יציאה בכפתורי רזרווה בשבת - והנה יש לעזור תשומת לב למעיון, שיש בני אדם שמקילים לעצמם בכל הנידונים הנ"ל, אך בצירוף שיש במקום עירוב כשר, ורק מחמירים לא לסמוך על העירוב, אך בדברים הנ"ל שיש הרבה שסוברים שלי"ח הוצאה סומכים להקל, אך צריכים הם לזכור שכאשר

מוקצה, ע"ש. ואפילו אם לא עשה בהם מעשה, כל שחשב וגמר בדעתו ליחדם לנוי ולזכרון בעלמא לעולם, נראה שמותר לטלטלם בשבת כדן כלי שמלאכתו להיות, שמותר לטלטלו אפי" מחמה לצל (כמ"ש בשו"ע סי' ש"ח ס"ד). וכדמשמע בשו"ע (סי' ש"ח סעיף כ"ד) שכתב: "אסור לכסות פי החבית באבן או בבקעת וכו', אא"כ יחדה לעולם", וע"ש. ומשמע שיחוד לעולם מועיל אפילו באבן שדינה כמוקצה מחמת גופו. וכ"כ התוספת שבת והגרע"א. הביאם המשנ"ב (סימן ש"ג ס"ק ע"ד), שיחוד לעולם גם במטבע מהני, ואזיל מינה איסור טלטול, ע"ש. וע"ע במשנ"ב (סימן ש"ח ס"ק צ"ג) שכ', דהאי יחוד שכתוב בשלחן ערוך נראה דאפילו במחשבה בעלמא סגי, ולא בעינן שיפרש בפה, ע"ש. וע"ע בשע"ת (שם ס"ק פ"ה). ועיקר. וכן משמע להמעיון מלשון השו"ע הנ"ל גבי חבית, ע"ש. אולם עיין בשו"ת צפחית בדבש (סימן כ"ח) שהאריך לדון אודות מטבע דינר זהב, שיש שנהגו באיזמיר ליתן במתנה לחתן, בשבת שקודם החתונה, והעלה (בדף פ"א ע"ג) דלא מהני מחשבה להתירו אפילו אם ייחדו לעולם, ורק אם עשה בו מעשה לנקוב אותו ולתלות בו חוט התקשט בו, יש להתיר. והסכים עמו הגאון החסיד הפרד"ס (שם בס"י כ"ט), ע"ש. וע"ע להגר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים ח"ב (סי' קפ"ז). וכ"כ בחזון עובדיה ח"ג (עמוד צ"ח), ע"ש. ולדבריהם אין להתיר אלא כעושה מעשה בגוף המטבעות. אולם הגאון רבי יאודא דאנון (בצפחית בדבש סימן כ"ז) סובר להקל בכ"ז, דאיך שיהיה הוא מחלוקת הראשונים, ובמוקצה דהוי מדבריהם קי"ל ספיקו לקולא, ע"ש. ועיין עוד בתוספת שבת (סי' ש"ג ס"ק מ"ז) הנ"ל, שג"כ סובר כן. ומאחר וכן הוא גם דעת הגאון רבי עקיבא איגר, וכן פסק הרב משנה ברורה (הנ"ל), וכן נראה מדברי מרן גבי אבן שע"ג החבית כמשנ"ב. וע"ע בצפחית בדבש (סי' כ"ז) שגם רבינו המאור הגדול הרשב"א ז"ל, ס"ל שאין לחלק בין אבן למטבע, גם אם מידי מחלוקת לא יצאנו, מ"מ כל דין מוקצה הינו רק מד"ס (שבת קכד:), וקי"ל ספק דרבנן לקולא. והמחמיר לעשות מעשה בגוף המטבעות, תע"ב.

ומעשה הרי שמתבעות אלו הפכו לכלי היתר ומותרים בטלטול. ואף אם עדיין מקפיד שלא להשתמש בהם שום שימוש (מלבד הנוי שבהם), מ"מ כבר הסכימו האחרונים שלא שייך מוקצה מחמת חסרון כיס בכלי היתר, וכמ"ש בתוספת שבת (בהקדמה לסימן ש"ח, ובסימן ש"י סק"א) ובתהלה לדוד (ר"ס שי"ח) ובגר"ז (שם ס"ד), ע"ש. ועיין בשו"ת קנה בושם (חאו"ח סי' י"ח אות ב' ד"ה אלא) שכתב, שבאמת הוא דבר שאין הדעת סובלתו לומר שאף כלי שמלאכתו להיות יהיה אסור להשתמש בו בתשמיש המיוחד לו, וא"כ מהיכא תיתי לומר שיחול עליו שם מוקצה כלל, ונ"ל שדעת כל הפוסקים שזה בזה שמוקצה מחמת חסרון כיס לא שייך אלא בכלי שמלאכתו לאיסור, ע"ש. וכבר כתב כן בשו"ת יביע אומר חלק ז' (חאו"ח סימן ל"ט אות ג), ע"ש. וביאר זאת יותר בחזון עובדיה שבת חלק ג' (עמ' צ"א והלאה), ע"ש. וכ"כ הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה חאו"ח ח"ה (סימן כ"א אות י"ג), ע"ש. וכ"כ בשו"ת נחלת לוי ח"ב (סימן כ"א) ובשו"ת ברית אברהם ח"ג (סי' י' אות י"ד), ע"ש. ואפס קצהו תמצא בשו"ת ויאמר משה ח"א (סימן כ"ב אות י"ג), ועיקר.

עוד חקר פעם ב"אליבא דהלכתא" ידידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אורך, האם מותר לברך ברכת המזון כשיש רובה או אקדח על שולחנו, ומה הדין אם מניחם על רגליו.

הנה כתב בספר הרוקח (סי' של"ב) שמכסים הסכין בשעת ברכת המזון, משום שנאמר (דברים כז, ה) לא תניף עליהם ברזל, ובמכילתא (פרשה י"א אות ח') אמרו, שאינו דין שיניף המקצר על המאריך, ושלחן הרי הוא כמזבח (חגיגה כז.), עכ"ל. וכן כתב רבי דוד אבודרהם (עמ' ש"כ). וכן כתב בשבולי הלקט (סי' קנ"ה). ושם הביא טעם אחר מפי רבי שמחה, שמעתי שפעם אחת היה אחד מברך ברכת המזון, וכשהגיע לברכת בונה ירושלים וזכר בחורבן הבית, לקח הסכין ותקעו בבטנו, ועל כן נהגו לסלקו בשעת ברכה, ע"ש. ושני טעמים אלו כתובים בארחות חיים (הל' ברהמ"ז סימן ח'), ע"ש. וכן הביא מרן הבית יוסף (סוף סימן ק"פ), ע"ש. וכן כתב רבינו בחיי בספר שלחן של ארבע (שער ראשון עמוד תנ"ח). הביאו

עדיף להסירו בידי, או שישאר כך, ויש לבאר עוד. א. האם כשמוציא את השעון הרי הוא כמוסיף בטלטול, או דיילא כיון שבלא"ה הוא מטלטל אין זה תוספת איסור. ומשל למה הדבר דומה, לאדם שתופס מוקצה בחמשת אצבעות, האם יש קפידא נוספת על כל אצבע שהוא אחז את המוקצה [ויצטרך לצמצם לאחוז רק בב' אצבעות, בגוונן שיש היתר בדוחק], או שכיון שהוא מטלטל כבר, אין נפ"מ אם מוסיף לטלטל בעוד חלק נוסף בגופו. וה"נ בנידו"ד יש לדון שאין זה תוספת אם יוסיף לגעת ביד, אחר שכבר נוגע. אולם ז"א נראה, שאף אם נאמר שביד אחת אין נפ"מ בין אצבע אחת או יותר מאחר שכ"ז יד אחת, מ"מ נראה שאם יוסיף לאחוז גם ביד השניה ה"ז אסור, כדרך שכתבו הפוסקים שלא להעביר מוקצה מיד ליד, ומעתה כל שכן הוא דמתברר שאם מטלטל בגופו אף שהוא כאורחיה שלא יוסיף לטלטל ביד. ב. וכעת יש להתספק האם עדיף להוציא שלא ירבה בטלטול, או שמאחר שכעת הוא עושה טלטול חדש אסור, דאין לו לאדם לעשות איסור בשביל להמנע מאיסור אחר (כעין שהבאנו בס'י שכ"ח שאין להתקשר כדי להודיע לנהג שלא יבא להציל לפיקו"ג). ונראה שאין לו לטלטל ולעשות איסור בזמן קצר כדי שלא לעבור איסור בזמן ארוך. ד. ולעצם הדבר בטלטול השעון, הנה ראיית בשולחן שלמה (בסימן ש"ח אות ל') שעלה ונסתפק בזה אם עדיף להוציאו, או שאין לעשות מעשה בידיים (ובהערה מובא שנסתפק כה"ג לגבי שעון אלקטרוני שנמחק הלוח שלו, ויש חשש שבמשך השבת ידפוק עליו ויתחיל לפעול, וכתב דעכ"פ הרי עושה זה בשוגג, ואפשר שמשום כך אין להסירו מיד, וסיימו כספק הנ"ל, ויל"ד דבכה"ג שאינו מכוון כלל וכ"ש כשמתעסק, י"ל דבודאי אין לחוש).

והנה אין בדבר הכרע, ונ"ל דשוא"ת עדיף, אך אם יכול להוציאו בטלטול בגופו כפה ובשיניים וכדו' שפיר דמי, או שיאמר לאחר להוציאו בגופו. [ושמעתי שיש מי שאמר שאפשר להוציא בידיים על ידי שני בני אדם, ששניים שעשוהו נחשב כמו טלטול מן הצד ומותר, ע"כ. ולענ"ד אינו מחוור כלל, חדא דמנא לן היתר זה, הרי לדידהו הוא לטלטול בידיים בכל תזוזה, אלא שיש פטור מיוחד במלאכות ע"י שכל כדילפינן מקרא. אבל ודאי שהוא נחשב בידיים, וכמו"כ אף את"ל כן, הרי לגבי דברים דקים כמו לפתוח את החולצה לא יועיל היתר זה בשניים, שהרי לא ימלט שלא יהיה רגע שאחד יעשה את הפעולה בלא חבירו, ואעיקרא דמילתא לא שמענו היתר בזה, כאמור]. ודו"ק.

יוסף משדי - בני ברק

ברכת התורה
יוסף משדי - בני ברק
לכבוד מערכת "אליבא דהלכתא"!
מה שחקר הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס "גם אני אורך" בגליון האחרון, אם מותר לטלטל בשבת את מטבעות הכהן שפדיון הבן. הנה נראה שמתבעות אלו הגינם מוקצים מחמת גופם כדן סתם מעות, כמ"ש בבית יוסף (סי' ש"י סס"ז) וברמ"א שם, וא"כ אסור לטלטלן אף לצורך גופן או מקומן. ומסתבר דלא נפקו גם מכלל מוקצה מחמת חסרון כיס, כי הדרך להקפיד עליהם שלא להשתמש בהם לשימושים אחרים. וכיו"ב כתב בספר שלמי יהונתן ח"ג (פ"ד סעי' ג'), ע"ש. ועתה מצאתי בשו"ת הריב"ש (סימן קנ"ו), שכתב לאסור לעשות פדיון הבן בשבת מכמה טעמים. ועוד, שאם הפדיון הוא בסלעים טבועים העומדות לקנות בהם, אסור לטלטלן בשבת, ע"כ. ובאמת שגם בסלעי הפדיון המצויים בימינו, שאינם עומדות לקנות בהם, נראה פשוט דהו מוקצה, כי כל ה"ט במעות דהו מוקצה מחמת גופו, לפי שאין שם כלי עליהם, כי לא משתמשים בגופם, כידוע. (וע"י בב"י שם). וא"כ אין לחלק בזה. וכן משמע בספר דרכי הלכה ח"ב (סי' של"ט ס"ק ט"ו). ובספר מועדים וזמנים ח"ד (סימן רפ"ה). ובספר עומקא דשמעתתא (תשע"א, עמוד תנ"ט). ע"ש. וז"פ. ומ"מ אם עשה מעשה המעיד שכבר לא ישתמש בהם כמעות לפדיון הבן, וכגון שנקב חור לעשותם כתליון לנוי וכדו', הרי שכבר אינם בכלל מוקצה, וכמ"ש בשלחן ערוך (סי' ש"ג סעי' כ"ב) גבי פורפת על המטבע, שאם פרפה עליו מערב שבת מותר לצאת בו בשבת, ע"ש. וביארו האחרונים (עי' מג"א ולבושי שרד ומשנ"ב ושע"ה צ' שם) דמעשה מועיל לבטל מיניה שם

דר"ש מתיר דבר שאין מתכוין במלאכה, ה"נ מתיר טלטול מוקצה באופן שאין מתכוין, ומובן זאת טפי להנ"ל שהוא גזירה אטו הוצאה, לכן תלוי כפי הלכות מלאכה, אך ע"ש בפ"י הגר"ח קניבסקי שליט"א שפי" בירושלמי באופן"א.

ח. בגליון נ"ט במדור ש"ח הלכה הובא מהגר"ח שליט"א שהניח בצ"ע אם מותר לפתוח את מכסה הלֶבֶן בשבת, והביא מהגר"ח קרליץ שליט"א שאם מודבק בדבק אסור - ומצוה לפרסם זאת כיון שיש אנשים שטועים וסבורים שפשוט שמותר לפתוח, והרי לפנינו שאף שרוב הפוסקים מתירים, אך יש אוסרים.

ט. בגליון ס' במדור ש"ח הלכה העיר העורך לצד האחרונים דיש צידה באדם, אם קטן רוצה לברוח, ותופס אותו בידיים בחוזק, יאסר משום צידה, דרך הקטן לחזור לבד לביתו וחשיב ניצוד ועומד כמש"כ בשו"ע סי' שט"ו סי"ב. אך תיקשי לרמ"א שם דאסר, אך י"ל מהמשנ"ב שם סי' נ"ח כ' דאם מתכוין שלא יזיקו יש להקל, וה"נ בקטן אין כוונתו לשלוט עליו ול"ח צידה.

מנחם שצי"גל - בני ברק

למע"כ מערכת אליבא דהלכתא בעיה"ק ירושלים תובב"א, שלום וברכה וכו"ס.

ברגשי נועם קיבלנו את גליון ס"ז המלא וגדוש מתנובות עמלם דרבנן ותלמידיהון, אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליכם (מנחות דף י"ח ע"א), וכך למדנו ממשנתו דמרון רשכבה"ג הגראמ"מ שך זצוקלה"ה זיע"א (ה"ד בספר שימוש של שבת תורה חלק ב', עמוד פ"ב) וז"ל: מון צוק"ל עווד תמיד לכתוב כל הערה וקושיא טובה העולה בדרך לימוד הסוגיא, כי הכתיבה אינה רק אמצעי להעביר הדברים מהמחשבה אל הכתב, אלא מפרה את כוחות החידוש, ועל ידה נפתחים מעיינות החכמה (ראה מכתבים ומאמרים חלק ד' סי' ר"צ): "והכתיבה תועלת גדולה היא כמו שמדברים עם אחרים, שעל ידי הכתיבה מתחדש עוד ועוד, כידוע מתוך הנסיון", עכ"ל. וע"ש בהמשך דבריו.

על אחת כמה וכמה מעלות טובות לגליונכם המופלא האוצר בתוכו אוצרות סגוליים המעוררים את המעיין בהם לקנאת סופרים ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ובכן אף הנני מצרני ממעש חבר אני לכל אשר יראון, והרני מצרני בזה אי אלו חידושים וביאורים שנתחדשו לן בעזרה"י, ומיני ומנייהו ונתייחס שמעתתא ותרבה הדעת.

אי יש מצוה לטעום מן התבשילין בערב יום טוב כבערב שבת

נסתפקתי אם אף ביו"ט מצוה לטעום מן התבשילין בערב יו"ט כבערב שבת, או שהוא דין דייקא בער"ש, וצ"ע.

ובס"ד הלום מצאתי בספר פסקי תשובות הלכות שבת הנדמ"ח (סי' ר"ג הערה ל"ו) דהעיר דלפי כמה מן הטעמים שנאמרו בענין טועמיה דערב שבת (ע"ש הטעמים), דלכאורה שפיר אף בערב יו"ט יש לטעום מן התבשילים, אולם העיר דלא מצינו לזה התייחסות בספרי הפוסקים, ויל"ע. ומו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א השיבני במכתב כ"ק וז"ל: אין בין יו"ט לשבת אלא או"נ בלבד, עכ"ל. וכששאלתי זה ממו"ר הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף, השיבני דכתוב על שבת (דיש לטעום), ולכאורה גם ביום טוב (יש לטעום) לראות אם התבשילים מתוקנים, זה עפ"י נגלה, ועפ"י סוד אולי זה רק בערב שבת.

והגאון הגדול רבי אפרים גרינבלט שליט"א בעמח"ס שו"ת רבבות אפרים אמר לי בה"ל: "ביום טוב זה לא מובא בשום מקום", הרי דלדעת"ה הרבב"א אין ענין בזה, וכן א"ל הגרמ"ש אויערבאך שליט"א דמסתמא אי"צ בערב יו"ט, דהרי ביו"ט אפשר תמיד להוסיף, רק דבש"ק אסור להוסיף ולבשל (אולם לפי מש"כ לעיל מהפס"ת אפשר דלטעמי אחריני יש ענין גם בערב יו"ט, וצ"ע).

עד היכן מקרי יד ורגל לענין רחיצת פניו ידיו ורגליו בער"ש

בהא דרחיצת פניו ידיו ורגליו בער"ש, הארכנו בעזרה"י בגליון ס"ז, ע"ש היטב, ועתה מסופקני בגדר ידיו ורגליו אי יד חשיב אף עד הזרוע, או רק

כף היד גופא (עד הזרוע), ולכאורה אפשר דיש להביא ראי' להאי ספיקא מהא דכתב במשנ"ב (סי' ר"ס סק"ד ד"ה ורגליו) בתנ"ד וז"ל: ואפשר דדוקא במדינותיהם שהיו רגלין לילך יתף, ודרך לרחוץ במים מפני האבק והעפר, משא"כ במדינותינו, וכעין זה כתב הפמ"ג לעיל בסימן ד' באשל אברהם סק"א ע"ש, עכ"ל. הרי דפירש המשנ"ב להא דרגל על הרגל גופי, ולא רק כף הרגל (ר"ל דהיו הולכין יחפין, והיינו המקום המגולה בלבד), ולפ"ז אפשר י"ל דה"נ הוא ביד, דדייקא כף יד, וצ"ע.

אלא דאמנם כשדברתי בזה עם הגאון רבי מאיר שמחה אויערבאך שליט"א, אמר לי דרחיצת ידיו מסתמא פ"י הכל, וגם (עד) הזרוע.

וכן הראני האברך המופלג ר"מ קרן-אינהורן שליט"א בספר חוט שני למרן הגר"ח קרליץ שליט"א (כרך דהל' יו"ט וזוה"מ, קובץ ענינים עמוד שמ"ז), שכתב לענין רחיצה בערב שבת חזון, דבמשנ"ב (סי' תקנ"א סק"ז) מיייתי מהח"א להקל בער"ש חזון ברחיצת פניו ידיו ורגליו גם בחמין וכו', והוסיף וז"ל: ואף בזמנינו יש להקל לרחוץ את רגליו אף שהולכים במנעלים, ורגליו הוא עד הברך, עכ"ל. הרי ס"ל דרגל עד הברך הוא, ולא רק כף הרגל. ולפ"ז אפשר דה"נ ביד, י"ל דהכוונה כולל הזרוע ולא רק כף היד, ודוק.

והג"ר מרדכי יוסף שפירא שליט"א מו"צ בכאן אמר להוכיח כן גבי יד, מהא דכתב הרמ"א ז"ל בהלכות תפילין (סי' כ"ז ס"א) וז"ל: גדם שאין לו יד רק זרוע יניח בלא ברכה, עכ"ל. וכתב עלה המשנ"ב (שם סק"ה) וז"ל: רוצה לומר שניטל פיסת יד שמאל עם כל הקנה עד הקובד"ו שנקרא עלינו ביג"ו (מרפק). ע"כ, וע"ש היטב, הרי ידי חשיב לא רק כף היד אלא עד הזרוע, ודוק.

והאברך המופלג ר"י פרידמן שליט"א הראני מציאה רבתי בספר קרא עלי מועד להג"ר יוסף דוב ספטימוס שליט"א (מהדורה רביעית, עמוד כ"ב), דכתב (בהערה סק"ד) וז"ל: ויש להסתפק מהו השיעור של הפנים, וכן אם הידים הן עד הזרוע או רק פיסת היד, וכן לענין הרגל (ע"י ש"כ פרק מ"ב ס"ק פ"ב שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל הסתפק בזה לענין חימום מים ביו"ט לצורך רחיצה, שהותר רק לצורך פניו ידיו ורגליו). וראיתי בא"א (בוטשאטש) ס"י תקנ"א סט"ז ככתב: ואולי ידיו הנזכר במהרה"ל [לענין רחיצה בער"ש חזון] היינו כולם עד חיבורם לגוף, עכ"ל. והג"ר קרליץ שליט"א אמר שידיו מותר לרחוץ עד המרפק, ורגליו עד הברך, עכ"ד. ומצאנו בדרך החיים סי' ק"ל ס"ז שכתב: אסור לרחוץ כל גופו אפילו בצונן מר"ח אב ואילך, אבל ראשו פניו ידיו ורגליו מותר לרחוץ בצונן, עכ"ל. ומבואר דכל הראש מותר, וכן משמע לכאורה בשו"ת מהר"ל סי' ט"ו (ועדיין צ"ע), כי המשנ"ב לא הזכיר ראשו רק פניו). והגר"ח קניבסקי שליט"א השיב לי [לענין ידיו ורגליו]: נר' עד סוף פיסת היד, וברגל אין להקל כלל בזמנינו שאין הולכין יתף, עכ"ל. וע"ש מאי דלפלל עוד בעיקר האי ענינא, ודפח"ח. ולפ"ז בדין י"ל דהוי פלוגתא, וק"ל.

ומו"ר הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף ושא"ס כתב לי בזה, וז"ל: מצד הסברא כל שמגולה אצלו הוי בכלל ידיו, שרוחץ כמו פניו, ויש מי שרק כף ידו מגולה מהשרוול, ויש שמרים שרווליו קצת עד קרוב לפרק האמצעי, עכ"ל.

ושבו שאלתי זה מהגאון רבי שלמה געשטעטנר שליט"א, והשיבני בזה"ל: "גם למעלה", אולם הגאון רבי משולם משולמי שליט"א אמר לי דמסברא זה המקומות המגולים, והיינו כפות הידים וכפות הרגלים, ולפי שהם מתלכלכים וכו' (ועיין מאי דכתיבנא בריש דברינו להוכיח מד' המשנ"ב כזאת, ויל"ע).

והג"ר אי"ש קניבסקי שליט"א כתב לי וז"ל: בפשטות הכוונה עד המרפק, וברגל עד הברכיים, כי אלו עלולים להתלכלך, וכמו פניו. ופשוט הוא, וש"מ בסידור רס"ג עמוד כ"ט (הלכות תפילה) לפני כל תפילה מן ההכרח ליטול את הידים, היינו עד פרקי הידים, ואת הרגלים עד הקרסולים כו', עכ"ל. וכמדומה שכן ראיתי בספר קיצור שלחן ערוך, ודוק.

ובעזרה"י זכיתי עתה לשאול מקמי" מו"ר מרון הגרא"ל שטיינמן שליט"א עד היכן מקרי ידו לענין רחיצת ידיו, והחווה קרוב לפרק ידו ואמר לי "מסתמא עד כאן".

אח"ז מופלג בא לידי שו"ת שערי חיים להג"ר חיים רוטר שליט"א (חלק ב' סימן ע'), וראיתי לו דנשאל מידידנו הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך, במ"ש הרמ"א (סי' תקנ"א סט"ז) דבער"ש חזון אסור לרחוץ כי אם ראשו ופניו "ידיו ורגליו", דמהו הכוונה ידיו ורגליו, אי כל היד או רק כף היד, וכתב דבפשטות הכוונה ידידיו הוי עד המרפק, וברגל עד הארכובה (הברך) שברגל, וע"ש מאי דהוסיף לפלפל בזה, ואכמ"ל כעת, ע"ש.

אי יש לגנוז השערות דגוז לכבוד שבת

כתב הרמ"א (סי' ר"ס ס"א): ואם היו שערות ראשו גדולות מצוה לגלחן (א"ז פרק אלו מגלחין). ובספר דעת תורה למהרש"ם ז"ל מברעזאן כתב ע"ז וז"ל: ולא יזרוק שערו אלא יגנוז אותו, עיין רש"י יחזקאל ה', ג', עכ"ל. וע"ש היטב. ולפום ריהטא נראה דכוונת המהרש"ם ז"ל דלא דוקא בשערות דער"ש יש לגנוז, אלא אפילו בגוזו שערו בימות החול, רק דבער"ש הרגילות לגלחן. ותו דנראה דהאי גניזה לאו בגניזת דברי קודש קאמר, רק דיניחן במקום מוצנע, כנלע"ד.

ובעני צ"ע לי עמש"כ בספר גנוי הקודש להג"ר יחזקאל פייננדלר שליט"א (פרק כ' הערה ט'), וז"ל: ובאמת מצאתי עוד דברים שכתוב עליהם שיגנוז, אפי"ם שאין להם קשר עם "המצוה" של הגמ', וכגון שערות שגזזן לכבוד שבת (ראה דעת תורה או"ח סי' ר"ס), ובאורחות רבינו סוף ח"ג הביא שהחזו"א היה נוהג לגנוז את הקוויטלאך (=פתקים עם הבקשות לתפלה) שנתנו לו, ונראה פשוט על כל אלה שהוא דבר שברגז ואינו הלכה, ע"כ.

וד"ז תמוה, דלפי מאי דנראה מהדע"ת דמשום הא דיחזקאל אמר לדבריו, דשם (ג', ה') פירש"י דציוה ה' ליחזקאל שיגלח שערו וגו', והשלישית יזרה לרוח וגו', "דזה סימן לגולים שילכו למצרים ויהרגו", ואח"כ אמר לו ולקחת משם וגו' וצרת אותו, ופירש"י "דזה סימן להמעט שיגלו לבבל ויחיו", ע"ש היטב, ולזה קאמר הדע"ת דיגנוז פ"י יצניע שערות ראשו ולא יזרקן. ולהאי טעמא שייך זה בכל עת שגוזו שערותיו, ולא דייקא בער"ש, ודוק בזה, וצ"ע.

וכן כתב בספר שמירת הגוף והנפש (חלק א' סימן ל"ה סק"ג): "לכן לא ישרוף שערותיו (יד נאמן), כף החיים להגר"ח פלאגי ז"ל, יפה ללב), ולא יזרוק אותם, אלא יגנוזו", ע"כ. ובהערות שם צ"יין לרש"י דיחזקאל ולעוד ספרי דרבנן דדנו בהא. וע"ע היטב בספר פסקי תשובות הנדמ"ח (סימן ר"ס סק"ו) דהאריך בזה, ומיייתי מספר שלחן אש (ע"ד השו"ע דסי' ר"ס) דכתב דבזורקן לביה"כ או בתוך שקית קשורה לאשפה, שפיר דמי לדברי הכל, דשוב אין לחוש דיתפזרו ברוח, והגם דבאשפה אפשר שיקרע השקית, הו"ל כצפרנים דלא מזקי אלא במקום נפילתן, וה"ה הכא, ועיין בכה"ח (סי' ר"ס ס"ק י"ב), ודוק.

בענין קניית דגים לשבת היכא דהמוכרים מפיקעים השערים

ראיתי מ"ש הרה"ג יקר שבערצין ר"א דבדה שליט"א בעמח"ס ביכורי אביב בגליון ס"ז (וכפל דבריו בגליון מר"ח ניוחח גליון קמ"ח), להשיג על דברינו הדלים שכתבנו בגליון אליבא דהלכתא (גליון ס"ה) דהיכא דמוכרי דגים מפיקעים השערים, אפשר די"ל דאין שייך בזה מאמחז"ל (ביצה ט"ז ע"א) דהוצאות שבת חוזרות. הנה המעיין היטב יחזה כי עיקר דברינו מיוסדים על דברי הפמ"ג דכתב דלא אשכחן דדגי שבת הוי לא מדאורייתא ולא מדרבנן, ויסוד הסברא בזה דנראה דכל הא דהוצאות שבת חוזרות הוא דייקא היכא דמשלם על דבר שזהו שוויו ואף בדמים מרובים, וכגון דאם חפץ לענג השבת בדגים יקרים שזהו שוויים, ודאי הוי בכלל הוצאות שבת, ולזה יודה אף הפמ"ג, אך היכא דרוצה לשלם על דבר שהפקיעו מחירו שלא כדון, בזה הוא דנראה דלא הוי בכלל הוצאות שבת, והחילוק פשוט וברור, דהיכא דהדג יקר לצד נדירותו וכדומה, זהו מחירו ושווי האמיתי ומשלם כדון, משא"כ היכא דמפקיעין מחירו עשרת מונים הרי משלם שלא כדון, ויכול לענג השבת בדברים אחרים למכביר כידוע, וא"צ דייקא לדג, והא דמנהג ישראל לאכול דגים בשבת (עיין מה שהארכנו בעיקר המנהג לאכול דגים בש"ק בגליון אליבא דהלכתא גליון

נ"ט), מ"מ כיון שהוא רק מנהג אין סברא לומר דיהיה בכלל הוצאות שבת חוזרות כאשר משלם עליו עשרת מונים ממחירו. וליכא לאקשו"י מהא דיוסף מוקיר שבת (שבת דף ק"ח ע"א), דשם י"ל דהוא גופא מחירו של הדג לצד גדלו, ועל כן שאני דהוי ככל עונג שבת דהמצוה לענגה, ולא הוי כהפקעת מחירים, ועיין דבעובדא דהחייט דאי' מדרש רבה (בראשית פרשה י"א ס' ד') דקנה דג בערב יוה"כ, ושם י"ל דהא דנתמקחו עליו הוא לפי דאין להשיג עוד כמוהו, ועל כן הגם דהעלה שם המוכר מחירו למרבה במחיר, מ"מ כיון שא"א להשיג דוגמתו הוי זה מחירו דהדג, ולא כהפקעת מחיר.

ומאי דמקשי אפמ"ג דבשבת (ק"ח ע"ב) אי' במה מענגן וכו' ודגים גדולים, ע"ש דמבואר דהוי דגים דרבנן, לק"מ, דדוגמא נקטו לעונג שבת, וכ"א ועינינו איהו, אך לא משום הא הוי דרבנן, וק"ל.

מלבד זה הא דיוסף מוקיר שבת מדת חסידות מופלגת היתה, עיין בס' פתח עינים למרן החיד"א זלה"ה וס' בן יהוידע למרן הגר"ח זלה"ה עמ"ס שבת (שם) מ"ש בזה. ותו דיוסף מוקיר וכו' הרי הפליג טובא, ואף דה"י עני מרוד נראה דהוציא טפי מחומש אהא. ועל כן לפי מדתו ותמימותו ודבקתו בעונג שבת, שילם לו הש"ת מדה כנגד מדה. אך כאשר המדובר בציבור הכללי, נלע"ד דאין טעם לומר שהוא הנהגה כללית שיוציא ככל אשר יחפוץ, ואדרבה איתא גבי הלואה דייקא אם יודע מהיכן יה"י לו לשלם שרי ללוות, ובלא זה הרי הוא כלוהו רשע לו ישלם, ואמאי, הא הוצאות שבת חוזרות, ומוכרח דיש לזה גדר מסויים, וה"נ בנד"ד דיש גדר דכאשר מפיקעים השערים נכון לתקן שלא יקנו איוה שבתות, כמ"ש במשנ"ב דהסברא נותנת דל"ה בכלל הוצאות שבת חוזרות, ולב יודע וכו' דכל אדם יכול לענג השבת ביותר ממה דהוא מענג כעת, וכגון דיקנה בשר ומיני מגדים ככל אשר יראה בטוב עינו בלי גבול וקצבה, וודאי זוהי כפה"ג הוראה והרגשה דיחידים שלבם שלם, אך א"א להורות כן ברבים, וכ"א מענג כהרגשתו.

יתר על כן שוב ראיתי דכתב מרן הגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זלה"ה בתירוצו הנדפס בספר מרפסין אגרי (עמוד ס"ב), דלא אמרינן דהיכא דהפקיעו השערים הוצאות שבת חוזרות, דכל לא דאחז"ל אם הוסיף מוסיפין לו הוא דוקא במחירים הוגנים, דבזה יש הבטחה משמים לספק לו המשאבים המרובים הנצרכים עבור הוצאותיו לש"ק, משא"כ כשהפקיעו המוכרים השערים הרי הם כגזלנים, ואין כל ענין לספק את מאווייהם, דאין בכך יותר כבוד שבת אלא סיוע ותמיכה בגזלנים, ודברי מרנא ורבנא הגר"מ זלה"ה לשמו ולזכור תאות נפש מסייעים לדברינו הדלים (וע"ע במאי דיישב שם הרי"מ חיון שליט"א עפמש"כ רש"י דביצה דהוצאות שבת ניתנות לאדם "לפי מה שהוא רגיל", וזה ל"ח מה שהוא רגיל, אלא דיש לפלפל אי כוונת רש"י אכסף או אמאכל, ויותר נוטה דקא אכסף דבזה מיידי דהוצאות שבת חוזרות, ודוק וכמשנ"ת).

גם הלום זכיתי להציע דברינו קמי' מורי ורבי הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף ושא"ס, והסכים לזה בכל פה די"ל דלא הוי הוצאות שבת על דבר שהפקיעו מחירו שלא כדון. ועוד הרחיב בזה כהנה וכהנה, והדברים נכוחים למבין.

והנה שדר גבן הגאון רבי יהושע ליברמן שליט"א ר"מ בשיבת חכמי לובלין (בר' דמ"ר המשנ"י שליט"א) מאמר ארוך נפלא ומקיף בגדר לוו עלי ואני פורע, שכתב משכבר הימים, ובתו"ד כתב וז"ל: "ומהדברים האמורים עולה גם בדינו הערה נחוצה, שאדרבה חובה גדולה לאדם לחפש אחר מקומות בהם נמכרים צרכי שבת ושאר צרכי מצוה בוול, כי לגבי שבת פסק המחבר שם בשו"ע שגם זה שאין ידו משגת, בכ"ז מצווה ועומד הוא לצמצם בהוצאות שאר הימים לכבוד שבת, וראה בטור שם שהאריך בזה בשם רש"י בפירושו על פרקי אבות עיי"ש. והדברים ק"ו, מה אם מדבריו הנחוצים עליו לצמצם בכדי להרחיב בהוצאות שבת, על אחת כמה וכמה אם יוכל בסכום הקצוב בידו לרכוש יותר ויותר מוצרים לכבוד שב"ק ע"י שירכוש את המוצרים בצרכניות מוזלות וכדו', בודאי שחובה מוטלת עליו מצד ההלכה לעשות כן, עכ"ל עיי"ש. ובהמשך ייסד דכל הא דהביאו מהספה"ק על מידת הבטחון, ועל גודל

זו"ל: ראה ריח בני כריח שדה (תולדות כ"ז, כ"ז), פירוש כל המצוות היוצאים בהשדה העליונה הוא שדה תפוחים, ששם הוא שורש המצוות, וריח הטוב המעולה מהמצוות שם הוא, וזה שאמר יעקב אבינו ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה', רוצה לומר שאני רואה שהריח הטוב למטה כמו ריח העליון חקל תפוחים, עכ"ל (ק).

שוב שאלתי ממור הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף, אם לדל שכמוני שאין לו יד בסתרות יש ענין לאכול תפוח בליל ש"ק, והשיבני דמי שעושה על דעת היודעים, ולצרף אליהן מחשבתו הפשוטה כהנוסח שאומרים בקידוש וחנוכה וכו', יש ענין. ודע דמקדם קדמייתא שמעתי דבר נפלא ונשגב, דהנה אם תקח כל תפוח שבעולם ותחטכהו על אמצעו תמצא כי יש ה' בתי זרע, וי' נקודות ירוקות סובבים אותם כסלא לאוגיא, ובצידו הא' של התפוח נמצא העוקץ שהוא כעין ו', וכשתפוך על התפוח תמצא כעין ה' בורות, ונמצא חשבון הכל עולה הוי"ה, וכן עשיתי אני הקטן בכוכ"כ תפוחין גדולים וקטנים ונמצא מכוון, והוא פלא.

ואפשר ירמוז מה דנרמו בהתפוח שם הוי"ה, בהקדים מ"ש בשיה"ש (ב', ג') כתפוח בעצי היער וגו', ופירשי דאילן של תפוחין כשהוא בין אילני סרק הוא חביב מכולן, שפריו טוב בטעם ובריח, כן דודי בין הגנים ר"ל בין הבחורים, והדוגמא דכן הקב"ה הוא מכל האלהים נבחר, לפיכך בצילו המדתי וישבתי, עיי"ש בלישני. ונ"ע בספר ראשון לציון להאזה"ח הק' (שם) דכתב זו"ל: כי בזה לומר, כי כל האומות שחוק ממנה הם עצי יער שאין בהם ממש, והגם כי נראים שמועילים להולכים אחריהם, כאשר אני מעריך אותם בערך דודי הוא דומה לתפוח בפניהם והם לעצי היער, וזה אמרה כנגד מה ששיבח אותה כשושנה בין החוחים, עכ"ל הקי, הרי להדיא דכנס"י קוראת להקב"ה בחי"ת תפוח, ודוק היטב, והבן זה לאשורו. והגם דמייתנין לעיל דלתוס' שבת (פ"ח ב' ד"ה פ"ר) תפוח דהאי קרא תפוח בעצי היער הוי אתרוג, מ"מ לכאורה מקרא אין יוצא מידי פשוט, מלבד זאת עיין בחי"ת בן אריה דיישב קו' התוס', וביאר דמירינין תפוח כפשוטו עפ"ימש"כ במדרש שיה"ש דתפוח נצו קודם לעליו, ובוזה הוא שונה משאר פרי, עיי"ש היטב, וא"ש.

וע"ע בספר מאורי אור להגה"ק מהר"מ פאפירש זלה"ה (ערך תפוח) מ"ש עה"פ כתפוח וכו' כן דודי, דבתפוח אית גווינין דאדום ולבן, עיי"ש היטב, והרי דזה לא שייך באתרוג כלל, ועוד זאת עיין בספר ברכת דוד להגרא"ד מנדלבוים שליט"א בעניני ט"ו בשבט (ערך תפוח) מש"כ איזה יישובים לקו' התוס', ומכמה מרבתינו ז"ל דס"ל דהך תפוח דשיה"ש הוי תפוח כפשוטו, עיי"ש וק"ל.

בענין אי יש דין שמחה בשבת

בגליון ס"ז הארכנו אי איכא מצות שמחה בשבת, עיי"ש באורך, הן עתה קיבלתי בזה מכתב תשובה ממור הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף, ואחר דהזכיר דברי הספרי דמיייתנין (פרשת בהעלותך) עה"פ וביום שמחתכם ובמועדיכם אלו שבתות, ר' נתן אומר אלו תמידין וכו', כתב זו"ל: אחז"ל (סנהדרין פ"ו ע"א) סתם ספרי רבי שמעון [ר"ל רשב"י] שהיה תלמיד ר' עקיבא, ור' נתן היה בזמן רבנו הקדוש והיו אחרי ר"ש, בגמ' (ביב' קלא"א ע"א) אמר רבי ילדות היתה בי והעזתי פני בנתן הבבלי, ובגמ' (גדה י"ג ע"ב) א"ר נתן משום ר' ישמעאל - וא"כ הלכה כבתרא ר' נתן, דביום שמחתכם אלו תמידין, וכתב המלבי"ם (בפירושו התורה והמצוה לספרי הנ"ל) שר' נתן סובר שבכל יום בעת הקרבת קרבן התמיד הוא עת שמחה לתקוע בו (כתוס' ר"ד דפסחים בשם ירושלמי) - זאת אומרת שזה מדובר בזמן המקדש כשהקריבו את התמיד, ולא אח"כ בזמנינו - ואפילו לסתם ספרי דקאי אשבתות, אינו מוכרח דשבת הוא יום שמחה כיו"ט, אלא שיש בשבת שמחת התרוממות הנפש והשראת השכינה על ישראל ומקבלת הנשמה היתירה.

וראה ברמב"ם (הלכות שבת פכ"ט ה"ב) שערב שבת ירחץ ויתעטף וישב בכבוד ראש כמקבל פני מלך - ומפורשים הדברים בשו"ת רע"ק אינר (ח"א בסופו בהשמות לסי' א') שמשאר לשונות הרמב"ם משמע ששני דברים נפרדים הם, כבוד ושמחה, דשבת יש חיוב כבוד ועונג, ואילו ביו"ט וחוה"מ יש חיוב שמחה, ונפק"מ בחיוב אכילת פת וכו', עיי"ש - וכן כתב בחידושי חת"ס (לשבת

סימן ער"ב, קונטרס אחרון סק"ב) ועוד אחרונים פליגי עלייהו לדינא וס"ל דיצא, אמנם כ"ז בקידוש דליל ש"ק, אך בקידוש דיום ש"ק אם קידש על חמר מדינה, ובטעות בירך בופה"ג, יש המסתפקין בדינו, ועיין בפסקי תשובות (סי' רפ"ט אות ה'), ואכמ"ל בזה.

אלא דיש להסתפק מהו השיעור דישתה מהיין כשבירך עליו בטעות שהכל תחת הגפן, דהנה לדינא יש לשנות מייין הקידוש מלא לוגמיו (עיין סימן רע"א ס"ג ובמשנ"ב שם), והנה בספר וזאת הברכה מייתי משו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סימן מ') דכתב דאין להמשיך ולאכול את אותם המאכלים שבירך עלייהו ברכה המועילה רק בדיעבד, אלא יאכל כמוהו קטנה שרגלין להניחה בפ"א בפיו כדי שלא תהי' ברכה לבטלה, והטעם דכיון דמועיל זה רק בדיעבד, חייב לברך מחדש אם ממשיך לאכול, ולכן אין לו לאכול יותר, ובאם רוצה להמשיך ולאכול יש לו לשנות מקומו ע"מ שיחשב היסח דעת, ויכול או לברך הברכה הראויה, עיי"ש בדבריו (ועיי"ש מאי דכ' לבני ספרד), ולפ"ז ליה"ס בנד"ח כמה ישתה מן היין, וצ"ע.

ושאלתי זה ממורינו הגר"י טשנר שליט"א, והשיבני דישתה מלא לוגמיו, דלא לשנות מלא לוגמיו זה עוד יותר גרוע, ודוק.

אכילת תפוח בליל שבת

כתב בספר נתיבי עם להג"ר עמרם אבוריע ז"ל (סימן ר"ג, עמוד קי"ח) זו"ל: יש אנשי מעשה שבליל שבת אוכלים תפוח כמ"ש בור"ח (ה"ד בכה"ח), עכ"ל. ובכ"פ החיים להגר"ח סופר זלה"ה (סימן ר"ג אות ו') כתב בתו"ד טוב לאכול תפוח בליל שבת, כמ"ש המקובלים ז"ל, ומקורו ברוח חיים (אות ג'), והוסיף זו"ל: ובענין לקיחת התפוחים יש להשתדל הרבה כדי להיות מוכן על שולחנו תפוחים, ובפרט בסעודת הלילה שרומזת לבח" המלכות הנקראת חקל תפוחין קדישין, עכ"ל.

ובספר שיבת ציון (ליל שבת, עמוד פ"א ס"ק ל"ה) כתב זו"ל: מנהגו של רבינו האר"י לעטר שולחנו בשבת קודש בתפוחים, ויש בזה סוד נפלא, ובפרט בליל שבת גם אכילתו מסוגלת לבנים זכרים של קיימא, ומו"א ז"ל (הגה"ק רבי סלמן זלה"ה) נהג לאכול תפוח כל ליל שבת, ולהקדימו לשה"ה הפירות אחר שבעת המינים, עכ"ל. ובהערות דשם (יושב ציון, ס"ק ל"ה) כי מספר דבר בעתו (ח"א, דף צ"ה ב') בביאור הענין דתפוח רומז לחקל תפוחין, שאז מקבל הארה הכלולה מתלת גווינין, חזיר סומק ירוק, ובחי' זו ליל ש"ק זמנה, ולרמז זה ה"ו האר"י ז"ל מעטר שולחנו בתפוחין, ועמ"ש בס' בן איש חי (ש"א נצבים ס"ד) מ"ש בסוד התפוח, ואכמ"ל. ומשכבר הימים חזי הוית בקונטרס "בשבת ניתנה תורה" להג"ר משה מנחם הכהן שפירא שליט"א (עמוד מ"ז), דמייתי מס' דבר בעתו (דף ע"ט) דתפוחין יש בהם ריח מראה וטעם, רמז לנר"ן טעם כנגד נפש, מראה כנגד רוח, ריח כנגד נשמה הכלולים בעי"ש עם השכינה, עיי"ש. וצ"ע במוסגר שם "ועיין תוס' שבת פ"ח דתפוח בעצי היער היינו אתרוג, וא"ש, עכ"ל.

אולם לענ"ד לפום פשטי' תפוח דהכא ודאי תפוח רגיל הוא, ועלי' קמרמזו ולא אתרוגין, וזהו גופא דהי' מרן האר"י ז"ל מעטר שולחנו בתפוחין, וכן הבאנו דלפמשי"כ המקובלים ישנו ענין לאכול תפוח בליל ש"ק, והאי ודאי תפוח הוא ולא אתרוג, ופשוט (ועמ"ש רביה"ק מהר"ח בן עטר זלה"ה בספרו ראשון לציון שיה"ש עה"פ כתפוח בעצי היער וגו', בדברי התוס' דשבת פ"ח, עיי"ש באורך). וע"ע בספר פסקי תשובות הלכות שבת הנדמ"ח (סי' ר"ג ס"ק י"ב ובהערה דשם) דמייתי מספר חמדת צבי פ' ויקרא משום החידושי הר"ים בשם הגמ"ד מקאניץ זלה"ה, דע"י אכילת תפוחין בליל ש"ק מובטח לו שיהיה מזומנת לו פרנסתו בשבוע הבא, עיי"ש.

ועיין בספר ארחות צדיקים למהר"ש פירנאנדיס דיאש זלה"ה (ירושלתי' תשנ"ה לפ"ק, עמוד קכ"א) דכ' סדר קבלת ש"ק עפ"י האר"י ז"ל ממ"ש בשעה"כ, וכ' בתו"ד: הנה קיצור קבלת שבת הוא שתצא לשדה ותאמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא לחקל תפוחין קדישין, ובכלל דברינו, ובפרט בענין הקידוש של ליל שבת יתבאר לך כוונת תיבות אלו שהם חקל תפוחין קדישין, עיי"ש באורך (ועיי"ש בעמודים קכ"ד וקכ"ז), ויש מזה בס' פתורא דאבא בכמה דוכתי, ואכמ"ל.

(וראה מ"ש בנועם אלימלך (פרשת ראה) דכתב

לה מתעונגי החול, ותחללו שם קדשי לא להשיג על עניים אומללים, ואין מכם לא עוזר ולא סומך על דוחקם, ועוד תוסיפו סרה בשבתות ה' אשר כל העולם דשנים ורעננים, ובני הנאהבים המה בצער, ואלו היו רואים ח"ו ספר תורה מגולגל ארצה יצעקו צעקה גדולה ומרה, ויקראו אבל גדול ועצום ובכי ומספד ליהודים, ומדוע לא יחרדו על השרידים אשר ה' קורא, כי שבעו בוז והמה בעירום ובחוסר כל, ועי"ז חמתם תתבזה ודבריהם אינם נשמעים, ועי"כ נהגו במקומות לגבוי תמחוי מכל בית ובית לתת חלקו מהתבשיל המוכן אצלו, ומי שאינו נותן תבשיל נותן לחם לחלק לעניים, ואם אינו נותן לחם נותן מעות ביד הגזבר כו', ולמעלה מהם הזוכה להזמין עניים ויהיה באוכלי שולחנו בכל ג' סעודות, ובפרט ההזויק בני תורה מידי שבת בשבתו, עכ"ל. וכתב ע"ז בע"ש שעיי"ז שעניים בני תורה הם אוכלי שולחנו, ירויה ג"כ שיאמרו ד"ת על השולחן בכל סעודה וסעודה, וזה דבר גדול ורם למאד, ובעו"ה נתבטל זה כעת קצת לומר ד"ת על השולחן, ומי שרואה בסה"ק ובפרט בזוה"ק איך שמפליג מאד בזה יראה עוצם ענין זה, עכ"ל. ועיין עוד בענין הצדקה בע"ש בספר הק' תולעת יעקב ובספר קרבן שבת, עיין לקמן באות ר"ט, עכ"ל.

ונודע דמרן האוה"ח הקדוש זלה"ה הי' מנהגו בכל ערב שבת לשחוט עגל ולחלקו לעניים תלמידי חכמים, כדאי' בתולדותיו, וראה עוד בספר הנפלא נר המערבי לדמותו הק' דרבינו האוה"ח הק' זיע"א, ד"ל בהאי שאת (עמוד כ"ג). ובספר פסקי תשובות הנדמ"ח (סימן ר"ג אות ח') כתב דנתינת צדקה בערב שבת הוא ג"כ הכנה טובה לשבת, עיין בספר מאור עינים (הנהגות אות י"ד) ובעוד ספרי דרבנן, ובשו"ת דברי יציב (ליקוטים סימן כ"ז) כתב דסימנך ממסכת שבת המתחילה בענין צדקה, עיי"ש.

ומצאתי בס"ד בספר דבר בעתו להגה"ק רבי ששון מרדכי משה זלה"ה (דף מ"ג מדה"ס, א') דכתב זו"ל: וכל אדם יהיה זהיר וזריז במצות הצדקה בע"ש, כי גדלה מעלתה על כל הימים, ואמרו בזוהר פקודא ט' למיחן למסכני ולמיהב לון טרפא, דכתיב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו בשתופא חדא דכר ונוקבא, בצלמנו עתירי, כדמותינו מסכני, ומטרא דכרא עתירי, ומטרא דנוקבא מסכני, וחס דא על דא ויהיב דא לדא, ובזה יהיה יחוד עליון שהו"ו של שם הוי"ה משפיע לה' האחרונה וכו', ועי"ש דהאריך בהאי ענינא היריעה טובא ע"ד פרד"ס.

קידש בליל ש"ק על היין ובירך בטעות שהכל תחת הגפן אם יצא ידי"ח קידוש

נשאלתי מהאברך המופלג רבי מתתיהו שפירא שליט"א באדם שקידש בליל ש"ק, ותחת ברכת הגפן בירך על היין שהכל, אם יצא או לאו. הנה תשובת שאלה זו נעוצה בפלוגתא דאחרניי המפורסמת אי בופה"ג הוי חלק מהקידוש או לאו, וספרים פתיחו בזה והאריכו קמאי הלא בספרותם, ועיין בספר חסד לאברהם להג"ר אורי יצחקי שליט"א (שבת, חלק א' סימן י"ז, עמוד שמ"ז) דנשאל במאן דקידש איין ושכח לברך, והאריך בהא דאי ברכת בופה"ג הוי חלק מהקידוש, ופסקינן לדינא דלא, ועמ"ש איהו גופיה (שם סימן ט"ו), ועכ"פ העלה לדינא דאי"צ לחזור ולקדש. עוד כתב שם דהגם דלא בירך, ולפ"י יליד אי הוי מהב"ע, מ"מ יש לחוש לש"י דס"ל דאין מהב"ע בדרבנן, ועוד כי דאין בביטול ברכת הנהנין רק מניעת מצוה ולא איסור גמור, ולא מצינו בזה דין מהב"ע, ולכן א"א להורות דיחזור ויקדש משום סב"ל (ואנן בעניותין הארכנו טובא בעזה"י בספרינו החדש ענפי משה בהלכות מאכלי עכו"ם (סימן ז') בדינא דמהב"ע במצה גזולה והמסתעף, עיי"ש באורך).

ולפ"י בנד"ד כיון דבירך שהכל על היין, ופסקינן לדינא דלא הוי בפה"ג חלק מהקידוש, על כן י"ל דאי"צ לחזור ולקדש, והגם דיצא רק בדיעבד על ברכת היין גופא, מ"מ פשיטא דקיל טפי מאילו לא בירך כלל, דפסקינן ב"י דאי"צ לחזור ולקדש, ודוק. וש"מ בספר פסקי תשובות הנדמ"ח (הלכות שבת סי' רע"א סכ"ה) דכתב דאם טעה בקידוש או בהבדלה ולא אמר ברכת בופה"ג, או שבטעות אמר ברכה אחרת על היין, דיצא ידי"ח קידוש (עיי"ש מאי דציין דהגם דבשו"ת חכם צבי (סימן קס"ח) ושו"ת בנין עולם (סימן ח') ושו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קע"ג) כתבו דאינו יוצא ידי"ח, מ"מ בשו"ע הרב

הענין שבפזיזור ממונו לצרכי מצוה, לא נאמרו הדברים אלא באותם שנתברכו בממונו, ולא על הצריכין ללוות בלי חשבון דמאין ישלמו, והוסיף בזה דברים כדרבנות בגנות ההלוואות למאן דא"י מאין יש לו לפרוע, ובכלל בעצם בהתרחקות מן ההלוואות, עיי"ש באורך נפלא ודפח"ח.

והנה בגליון ס"ה כתבנו ליישב באופן ראשון דל"ש בזה הוצאות שבת חוזרות, לפי שהוא תקנה ומיגדר מילתא שלא יפקיעו המוכרים השער, ועתה מצאתי בעזה"י דבשו"ת צמח צדק להגר"מ זלה"ה אב"ד ניקלשבורג (סימן כ"ח) נשאל היכא דמוכרי הדגים מייקרין השער, ועשו הקהה הסכמה ששום אדם לא יקנה ב' חודשים דגים, ושאלוהו התלמידים אי רשאין לתקן כן מאחר דכבוד שבת הוא, ותו דבביצה איירי הוצאות שבת חוזרות, והשיבם דשפיר למעבד הכי, עפ"מש"כ בכריתות (שלהי פ"א) מעשה שעמדו קנינו בירושלים וכו', ע"ש היטב. וכ' זו"ל: "הרי אפילו בדבר דאורייתא היקל משום היותו, כל שכן קניית דגים דאינו אלא לכבוד שבת, אף על גב דכבוד שבת נמי דאורייתא הוא דכתיב וקראת לשבת עונג, ואמרינן בפסחים פרק אלו דברים (דף ס"ח) אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן לכם וכו', ובפרק כל כתיב דף ק"ח קאמר כמה מענגה, רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בתבשיל של תרדין ודגים גדולים וראשי שומים, משמע מזה לכאורה לכבוד שבת בדגים דאורייתא הוא, הא התם כסמוך קאמר רב חייא בר אשי אמר רב אפילו דבר מועט ולכבוד שבת עשאו הרי זה עונג, הרי מבואר דמואורייתא בכל מילי דעשאו לכבוד שבת סגי, ולא דוקא דגים, והא דאמר רב יהודה אמר רב דצריך לענגו בדגים גדולים, היינו מאן דאית ליה ברווחה ויכול למצוא בנקל, אבל למאן דלית ליה סגי בכל מילי, וכן כתב בטור או"ח בסימן רמ"ב, לכך אם על ידי זה שקונים לכבוד שבת דגים מתייקר השער, שפיי דמי לעשות תיקון שלא יקנו דגים כלל לכמה שבתות כדי שיוזלו.

וליכא למימר דשאני גבי קנינים דיחדלו אחר כך לקנות אפילו אחד, ויאכלו קדשים בטומאת הגוף, כמו שפירש רש"י, התם הוא דהוי משום עת לעשות לה' וגו', אבל גבי כבוד שבת כיון דפרנסת השבת אינן קצובין, והקב"ה פורע עולו, לא ימנעו מלקנות בשביל היוקר, וא"כ אין כאן עת לעשות לה' וגו', הא לאו מילתא הוא, דכשם דהיישינן בקנינים שלא יקנו אפילו אחד מחמת היוקר, הכי נמי איכא למיחש גבי שבת שעניים לא יקנו לעולם דגים מחמת היוקר, דודאי מי שיש לו ממון מצוי להוציא יכול להרבות להוצאת שבת לכבודו והקב"ה פורע לו, אבל עניים שאין להם ממון מצוי כדי להוציא הרבה לכבוד השבת, היאך יהיו יכולים לקנות כיון שאין להם, ותדע שהרי אמר רבי עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, ואם כן, אם הדגים יתייקרו כל כך לא יוכלו העניים לעולם לכבד את השבת בדגים, לכך שפיר דמי לעשות תיקון שלא יקנו דגים כלל לכמה שבתות כדי שיוזלו, ויכולו אחר כך אפילו עניים לכבד את השבת בדגים, והיינו עת לעשות לה' וגו', כמו בקנינים דרבן שמעון בן גמליאל דכריתות, והוא מעיין מה שאמרו מוטב שיחלל שבת אחת כדי שיקיים שבתות הרבה, עכ"ל עיי"ש, ודוק בזה הדק היטב.

נתינת צדקה בערב שבת

בספר רמזי שבת להג"ר צבי בארענשטיין זלה"ה (רמז מ"ב) רימז שמא דשבת, זו"ל: ששי בעינים תזכור, ששי בו תמחוי, כתב בס' ע"ש בשם ספר אחד זו"ל: וחייב כל אדם להרבות צדקה עם העניים בערב שבת, כל אחד כפי השגת ידו, ואף כי החיוב הזה שוה בכל הימים, הנה בע"ש נוסף החיוב ביותר, והצדקה בע"ש גדול מאד עפ"י נגלה ונסתר, והן רבים עתה ע"ה המלאים בתיהם כסף וזהב ומכבדים שבתות ה', ואינם חסים על ממונם, הרוג בקר ושחוט צאן וברבורים אבוסים כולם לגופם הנגוף, מלאו את כליהם כאשר יוכלון שאת, ומצאו און להם לאמור כי לכבוד השבת הם עושים, ושקול טבותיהו ושדי אחזרי, אחרי כי נתנו כתף סוררת במעשה הצדקה, ועניי עמו ית' מוכים ומעונים, וביותר תלמידי חכמים יראי ה' נטושים המה, ואין איש שם על לב לחמול עליהם, ובערבי שבתות נדדו הלכו אלה מפה ואלה מפה, ומרוב הבושה וצניעות יצא לבם בקרבם, אוי לדור שעלתה כך, העל אלה תתאפק ה' לאמור מי בקש זאת מידכם לכבוד שבתות להצבות בטן המלאה

קיי"א ע"א והוא בדף ל"א מדפי הספר ד"ה (ודע). ועיין בטור (הלכות שבת ס"ו ש"י) שאדם יראה בכל שבת כאילו כל מלאכתו עשויה, "ואין לך עונג גדול מזה", עכ"ל. וכ"ה בשו"ע הרב (ס"ו ש"ו סכ"א), הרי נזכר בשבת ענין עונג וכבוד, ולא שמחה - [אבל ביו"ט שחל בשבת ישנן ב' הענינים, כבוד ועונג דשבת, ושמחה דיו"ט].

ומה שמצאנו לשונות בזוהר הקדוש שיש לשמוח בשבת, כמו (בחי"ב דף רנ"ב ע"א) אין טוב לאדם וכו' כי אם לאכול ולשתות ולאחזקה חדותא בההוא זימנא (בשבת ויו"ט בגין דיצא ליה חולקא לעלמא דאתי - עוד בזוהר חדש (פרשת אחרי דף ס'). יעול לביתיה בחדוותא ויקבל אושפיזין בחדוותא, ואיניש ואתתיה בחדווה, שכינתא אומרת זה שלי הוא - וכיו"ב עוד (ראה בספר אוצר הזוהר מע' שבת), אין זה דומה לשמחת יו"ט בבשר ויין, אלא שמחה זו של שבת היא הארת פנים, שתהא ניכרת על פניו אור הנשמה היתירה, עכ"ל, ודפח"ח.

ונלע"ד בביאור דברי מו"ר הגר"י ליברמן שליט"א בגדר השמחה דאיכא בשבת, עפ"י מאי דמצאנו דיש להכין ההכנות לשבת בשמחה, וכמש"כ בספר מילי דשמיא להגה"ק רבי אליעזר אזכרי זלה"ה (בעמח"ס חרדים) [פרק ל"ה] וז"ל: והיה ביום השישי והכינו (שמות ט"ז, ה'), אמרו זכרונם לברכה (ב"ר פמ"ב ס"ג) כל מקום שנאמר והיה, לשון שמחה הוא, והכא יש לומר דמאן דצריך לעסוק בצרכי שבת בשמחה רבה כמקביל פני מלך מוזמניו בביתו, ויכוין בעת ההכנה בשם התיבה והי"ה שהוא אחד מ"יב צירופין של שם המיוחד, עכ"ל. וכ"כ בכן איש חי (ש"ב פרשת לך לך) שיעשה צרכי שבת בשמחה, ע"ש. והג"ר שמעון בן חמו שליט"א בהערותיו טעם לשבח אדברי המילי דשמיא (סק"א), העיר בדמדרש אי' בשמחה, ומהו שכתב המילי דשמיא בשמחה רבה, ויישב דכיון דבקרא כתיב ב"פ והיה, מינה למד המילי דשמיא דהכונה בשמחה רבה, ע"ש. (וכמדו' כוונתו עפימ"ש דכל דנכפל שמו הוי חביבותא כענין אברהם אברהם, ודוק).

ובספר חסידים (ס"ק קמ"ט) כתב וז"ל: והיה ביום השישי והכינו (שמות ט"ז, ה'), מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (ע"ז ג' א'), מאד מאד יש לו לאדם להיות זריז לתקן צרכי שבת, ומיהר וזריז כאדם אשר שמע כי החכמה באה ונתאכסנה בביתו, או הכלה וכל בני חמולתה באים לביתו, מה הוא עושה, שמח שמחה גדולה, ואומר כמה עושיין לי כבוד גדול אשר באו בצל קורתך, אומר לעבדיו תנקו הבית ופנו אותו וכבדו אותו, ותקנו המיטות מפני כבוד הבאה, ואני אלך לקנות להם בשר ודגים מה שאוכל להשיג לכבודם, הוא עצמו טורח בחיקון מאכל אפילו היה לו אלף עבדים, ומי לנו גדול משבת שהיא כלה ומלכה (בי"ק ל"ב ע"ב) והיא קרואה ענוגה, עאכ"כ שיש לו לטרוח להיות בעה"ב עצמו מתקן, אפילו היו לו מאה עבדים, כרבא דמלח שיבוטא (קידושין מ"א ע"א), עכ"ל.

וע"ע בספר במעלות השבת (ח"א עמוד ש') דמייתי מסידור הגריעביץ' ז"ל (דיני ערב שבת) דכתב וז"ל: כן צריך לעורר ערב שבת להכין עצמו לקבלת פני המלך כראוי בכבוד ובשמחה, עכ"ל, וע"ש.

ומכל הא נלמד דאם בער"ש מצינו דיש לשמוח טובא בזה דמקבל פני שבת כלה מלכתא, עאכ"כ בשבת גופא דהכלה עמנו יש לן לשמוח בחדוה עילאה, וזוהו ביאור דברי הזוה"ק דמייתי מו"ר הגר"ל שליט"א, ודוק הדק היטב (בספרי גדולי החסידות נתבאר שפיר בכ"מ דיש להיות בשמחה בש"ק ואכמ"ל, וע"ע טעמי המנהגים (עמוד קנ"א בהערה) דכתב משום סי' דבש השדה דיש לקבל השבת בשמחה, ע"ש).

ועתה מצאתי בספר שלום רב להר"ש בן דוד שליט"א (עמוד ע"ח הערה ק"ג) דכתב וז"ל: בזוהר (זו"ח פרשת אחרי דף ס' ע"א) איתא אי איניש יעול לביתיה בחדוה ויקבל אושפיזין בחדוה, ואיניש ואיתתיה בחדוה, שכינתא אומרת זה שלי הוא, ע"כ [וכדברי הגמ' (שבת דף ק"ט ע"ב) כשבא לביתו ומצא נר דלוק ושולחן ערוך ומתו מוצעת, מלאך טוב אומר יה"ר שתהא לשבת אחרת כך. ומלאך רע עונה אמן בע"כ], ומבואר גודל הנכס לביתו כליל שבת בשמחה ובחדוה, וכתב מהרח"ו בשעה"כ (עמ' ע"א ענין ערבית ליל שבת דרוש ב'): אח"כ (אחרי תפילת

ליל שבת) תלך לביתך, ובכניסתך לבית תאמר בקול רם ובשמחה יתירה שבת שלום, כי הוא כחתן המקבל את הכלה בשמחה גדולה ובסבר פנים יפות, עכ"ל. וכ"כ בפע"ח (שי"ח פי"ד) ובא"ח (ש"ב פרשת בראשית אות כ"ט), עכ"ל. וע"ש בכל דבריו.

עוד זאת חזי הוית לפו"ר בספר חבצלת השרון להג"ר מרדכי קרליבך שליט"א (במדבר עמוד שמי"א ואילך) דהרחיב היריעה ביסוד דין שמחה בשבת ויו"ט, ע"ש באורך נפלא, ומשם בארה.

אם מי שבירך"ה הוי תפילה או ברכה

להחפץ בעילום שמו צניע ומעלי הרה"ג וכו' שליט"א, בדבר שאלתו אודות "מי שברך" דעבדינן אחר עליה לתורה, אם הוי תפילה ובקשה קמי' קוב"ה, או דעיננו ברכה גרידא שמברך שיזכה שהש"ת ימלא כל משאלותיו לטובה, דלכאורה לא נזכר בהאי מי שבירך "יהי רצון", והנ"מ בשאלתו דאי הוי תפילה ובקשה יש לו למברך לעמוד כעבדא קמי' מארי' רבון עלמין, וכתפילה ודיבור עמו ית' ממש.

לקושטא דמילתא אמینא לי' שלא מצאתי לזה עד עתה גילוי מפורש בספרי דרבנן, האמנם חזי הוית בשו"ת אבקת וכול למרן הבי"ר זלה"ה (סימן י"ב) דכתב בשלהי דבריו (ע"ש הענין) וז"ל: ונראה לי שהטעם מפני שלא מנעו חכמים להתפלל על החולה אלא כשהוא בענין שמאותה תפילה ימשך צער לחולה או למבקר, ומתפלל כדאמר מר, וזהו כשבא להתפלל עליו, שא' מתנאי התפילה היא הדמעה, ומפני כן חוששים שמה מתוך התפילה יעורר הבכי, אבל כשאומרים מי שברך אין הכוונה להתפלל עליו בדרך תפלה ממש, אלא לומר שירצה השם פעליו וצדקותיו שהוא עושה, באותה שעה תזכרנה לפני ה', ובזכות זה ירפאהו רפואה שלימה, ואין דברים אלו מעוררים צער ובכי אלא מחזיקים לב החולה ולב אוהביו ומיודעיו להבטיחם שינצל מחליו בשכר המצוה הזו, ועוד דאפילו אם המי שבירך הוא דרך תפילה אין בכך כלום, כיון שהוא נוסח קבוע באומרם לכל מתנדב תרומה לה', והש"צ מוסיף או גורע לברך לכל נדיב לב די מחסורו אשר יחסר לו כפי מה שצריך לו, כי לא' אומר שיתן לו בנים זכרים, ולא' אומר ה' יחיה בניו וישמרם, ולא' אומר ה' יבנה לו בית נאמן, ולא' אומר ה' ינחמהו מאבלו, ולא' אומר ה' ירפאהו רפואה שלימה וכו', והרשות נתונה ביד ש"צ להוסיף ברכה כפי הצורך, א"כ הו"ל כאילו הנוסח של המי שברך כך הוה, ודמי להא דאמרינן בירו' נוסח ברכה כך הוא, עכ"ל. וע"ש היטב. הרי דאף מרן הבי"ר ז"ל גופי' לא קבע מסמרות בגדר מי שברך אם הוי דרך תפילה, ודוק, וע"ע שו"ע או"ח סימן רפ"ח (סעיף י'), ואכמ"ל.

ובספר בקשות בשבת לירידו הרה"ג רי"ז פישר שליט"א (פרק ב' ס"ג י"ג) כתב וז"ל: המנהג לומר מי שברך לעולה לתורה, וכן לברך אחרים, ע"כ. ובהערות דשם (ס"ק כ"ג) כתב למקורו וז"ל: "ברכי" (סי' רפ"ז סעי' י"ד) דאין בזה משום חתנה הואיל ואינו מסדר תפלה חדש, ונראה כוונתו משום שהוא נוסח קבוע, ועוד י"ל דהוי ברכה ולא תפלה, כמו שכתב הלבוש לגבי יקום פורקן, עיין לקמן הע' כ"ד, עכ"ל. וע"ש מאי דמייתי משו"ת שאילת יעב"ץ (סימן ס"ד), ע"ש. עכ"פ מהא נראה לפו"ר דהוא נוסח דברכה ולא תפילה, וע"ע בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן ס"ב) דציניו הברכ"י, ובס' טעמי המנהגים (עמוד קמ"ט), ויל"ע מהא דמייתי בס' טעמי המנהגים (עמוד קס"ד) מספר מעולפת ספירים (יום עשירי, אות כ"ב) דטעם שמזכירין החולה במי שברך בש"ק אומרינן על שם אמו, עפימש"כ בזוה"ק והושיעה לבן אמתך, מי לא הי' בן ישי, למה לא הזכיר שם אביו, ות"י כי כשיבוא האדם להזכיר אצל ב"ד של מעלה, יזכיר דבר שהוא ודאי יותר, ולכן הזכיר את אמו, ע"ש היטב, דנראה מהא דאית ביה טפי מברכה, ודוק. (וכן יל"ע בזה ממ"ש ברות ב', ד') והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה').

[ות"ח א' שליט"א החפץ בעילום שמו העירני לדברי האברבנאל (בראשית כ"ז, א' בסו"ד) ע"ש, דיל"ד אם ברכה הוי תפילה או לא, ע"ש היטב]. ותו יל"ד בזה מהא דאח"ל בברכות (דף ז' ע"א) וקמ"ל שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך, ע"ש, דאפשר דגדר ברכה הוי פעולת ברכה הנפעלת ע"י עצם דיבורו, וכענין ברכת צדיק

דמברך ברפוש"ו או בהצלחה וכו', והוי כענין הקב"ה גוזר וצדיק מבטלה (מו"ק דף ט"ו ע"א), ויל"ע מל' המהרש"א בברכות (שם) דכתב בתו"ד וז"ל: והברכה כלפי מעלה להוריד בשפע הברכה העליונה על המבקש, וע"ש שהיה יחיד קרא לה ברכת הדיוט, דאף על פי כן היה תפלתו מרוצה ומקובלת לפניו ית' ב"ה, ודוק, עכ"ל. ולכאורה משמע דקרא להאי ברכה תפלה. אמנם יש לדחות דשם בברכות איתמר לישנא דיהי רצון מלפניך וכו' דהוי תפילה, ודוק היטב.

ועיין בספר אישי ישראל הלכות תפילה (פרק ל"ח הערה מ"ג) דמייתי מהמקור חיים (הלכות שבת סי' רפ"ב בתחילתו) דכתב וז"ל: גם למי שבירך שעושה הש"ץ יאזין ויענה אמן, ויכוון שיקיים בזה ואהבת לרעך כמוך, עכ"ל.

עוד הראוני בעז"ה דהנה בשו"ע או"ח (סי' קכ"ז ס"ב) כתב וז"ל: אם אין שם כהנים אומר ש"צ אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת וכו' ואני אברכם, ואין הציבור עונין אחריו אמן אלא כן יהי רצון, ע"כ. וכתב עלה המשנ"ב (שם סק"י) וז"ל: דאמן לא שייך כ"א כשעונה אחר כהן המברך, משא"כ הש"ץ שאינו אומר אלא דרך בקשה שיברכנו הש"י בברכה שהכהנים מברכים, עכ"ל.

אלא דלפי"ז יש לישב על המדוכה במה דעונין אחר מי שברך "אמן", וכדבאנו מהמקור חיים, וי"ל דהגם דנימא דמי שברך לא הוי גדר תפילה, מיהו גדר ברכה הוא, ואהא עונין אמן, משא"כ הכא בש"צ שאומר או"ח ברכנו בברכה המשולשת וכו', דטפי הוי לי' "בקשה" ולא "ברכה", וק"ל.

ועיין בספר פסקי תשובות (סי' קכ"ז אות ד') דמייתי דמקור דברי המשנ"ב בדרישה (שם סק"א) דכתב וז"ל: ונראה שמה שעונין אמן ביעלה ויבוא אחר זכרנו וכו', משום דמתוקן לתפילה לש"ץ, משא"כ הכא שברכה זו מתוקנת לכהנים, ועכשיו שאין כהנים הש"ץ מבקש שיברכנו בברכת כהנים, ואינו אומר אלא סיפור דברים אך שהכהנים היו מברכים, ולכן משנים אנו בעניינתו אחריו ואומרים כן יהי רצון, כיון שאין זה מעיקר הברכה, עכ"ל. וע"ש דהביא הפס"ת דיש מן הפוסקים דכתבו דאין בית מיחוש לענות אמן בזה, וכתבו דת"ל במנהג, ודעביד כמר עביד וכו' (עיין שו"ת יכ"ו וכו' (א', כ"ה), הו"ד בארחות חיים להגה"צ מפינקא זלה"ה (סק"ג), ובפתי"ש וכה"ח (ס"ק י"ז), וע"ש עוד פוסקים, ושכן נהג הגה"ק ממנוקאטש זלה"ה לענות אמן ולא כיה"ר, עיין בדרכי חיים ושלום (אות קע"ט), ואכמ"ל בזה). תו הראוני בשו"ת הרשב"א חלק א' (סימן ת"ח) דכתב אמרת עוד שאעמידך על נכון ככוונת אביי ורבא בשאלתות בר הדיא (ברכות נ"ו ע"א), וכי גורת הכל תשתנה בעבור פתרון בר הדיא, תשובה, זו שאלה פילוסופית שתולין הכל בטבע הנוהג, אך לפי הנראה מן הכתוב והסכמת חכמי התורה אינו כן, אלא יש בכל או סגולות או דברים נעלמים לא נתבארה לנו עתה סבותם, והיא שאמרו (מו"ק י"ח ע"א) ברית כרותה לשפתים, ואמרו (כתובות ס"ב ע"ב) הוה כשגגה היוצאת מלפני השליט נוח נפשיה דיהודה, וכאלה רבים, וזו היא המניעה בקללה והחפץ בברכות, ואמרו (מגילה ט"ו ע"א) אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, עכ"ל. וע"ש בכל ד"ק.

וע"ע בשו"ת הלכות קטנות למהר"י חאגיז זלה"ה (ח"א סימן ס"ב) דלפו"ר נראה דמי שברך הוי תפלה, ע"ש. וראה שם בפירושו הלכה רווחת להגרבי"צ אלקלעי זלה"ה, ובמ"ש בהערות גן הלקט להג"ר נח גדליה קוצקוב שליט"א בהנדמ"ח ע"י מכון זכרון אהרן, ע"ש.

והג"ר אברהם ישעיהו קניבסקי שליט"א כתב לי בהא וז"ל: אאמור"ר מרן שליט"א נשאל בא' שנקרא לתורה והוא באמצע ק"ש, דפסקינן דעולה משום כבוד התורה והציבור, האם יכול לברך הגומל ג"כ, והשיב דיכול, ושאל השואל מ"ש ממי שברך, דהמשנ"ב פסק (בסי' ס"ו) דאין להפסיק לזה, והשיב, דהגומל הוא חיוב, וכיון דתיקנוהו על הס"ת לכך יכול לברך, אבל מי שבירך שאינו רק מנהג אסור להפסיק בו. וע"ד שאלתך לא הבנתי חילוק בין אם הוא ברכה או תפילה, דתרוויהו בקשה הם, וגם לא מצינו תפילה שאחר מתפלל ואני רק עונה לכתחילה, עכ"ל. (ומיהו אגן בעניותין ביארנו לעיל דבתפילה לכאורה יש לעמוד כעבדא קמי' מרי', משא"כ בברכה, ופוק חזי כיצד מברכין, ודוק). וכששאלתי ממור"ר מרן

הגר"ח קניבסקי שליט"א מה הוי גדר מי שברך, אמר לי "בקשה". ושוב כתב לי מו"ר הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף ושא"ס, וז"ל בתו"ד: בפשטות מי שברך לאיש בריא היא ברכה, שרגילים לברך להרב או לקרובו וידידו, אבל לחולה זו תפילה, ונוהגים לאומרה בשבת ע"י הס"ת לעורר זכות התורה, עכ"ל. וע"ע בשו"ת משנ"י (ח"ו סימן פ"ג), ע"ש.

טעימה קודם הבדלה

בגליון ס"ו כתבנו בהאיסור לטעום קודם הבדלה, ע"ש באורך. והנה בפסחים (ק"ה ע"א) אי' הטועם קודם הבדלה מיתנו באסכרה, ופירשו התוס' (שם ד"ה לא) דהוא מדה כנגד מדה, הוא השביע גרונו באיסור יחנק, ואסכרה במקום חנק, ובמהרש"א הק' דא"כ על כל מאכלות אסורות צריך ליענש באסכרה מהאי טעמא, ואמאי אמרו זה דייקא אטועם קודם הבדלה, ע"ש.

ומצאתי בספר פרדס יהודה להבה"ח המופלג שלשלת היוחסין כמו יהודה משה דנציגר זכר צדיק לברכה (עמוד תק"א, בהנדפס בסו"ס חידושי אמונת משה להרה"ק מאלכסנדר זלה"ה) דיישב בזה, דאפ"ל כיון דעל כל מאכ"א חייבין מלקות דהיינו עונש בידי אדם, להכי אין צריך עונש אסכרה בידי שמים. משא"כ בטועם קודם הבדלה שאין ע"ז עונש בידי אדם, להכי ענשו ביד"ש באסכרה, מדה כנגד מדה, עכ"ד, ודפח"ח. והלום מצאתי דבספר שמירת הגוף והנפש (סימן ק"ל, בהערה סק"א ד"ה וראה שם) הרחיב בהאי ענינא דהטועם קודם הבדלה, ע"ש בדבריו. וע"ע בקובץ תורת אמת (היו"ל ע"י מוסדות שטפנשט) מש"כ בזה הג"ר יחיאל מיכל פרידמן שליט"א (עמוד צ"ב), ואכמ"ל.

וע"ע בגליון אליבא דהלכתא (גליון ס"ז) במדור גנוי הלכה מ"ש הגאון רבי יהודה טולידנו זלה"ה מהגה"ק מהר"י צמח זלה"ה בספרו לחם מן השמים, דכתב וז"ל: צריך לישמר מאד שלא לשנות מים בתוך בין השמשות של מוצאי שבת עד שיאמר הבדלה, והשותה בזמן ההוא ימות באסכרה. אבל אם התחיל סעודתו מבעוד יום, ונמשך עד זמן שראוי לומר הבדלה, אז יכול לשנות, ואין חששא אפ"י שעדיין לא הבדיל, עכ"ל וע"ש. וע"ע בספר לקראת שבת להר"ש ברוך שליט"א (חלק ב' פרק ל"ג סק"ה), ע"ש.

טעה בהבדלה במוצ"ש ואמר ברכת המבדיל מיד אחר ברכת היין, אי יברך על הבשמים והנר קודם שתיית היין

בספר אור פני יהושע להגה"ק רבי יהושע בוקסבוים זלה"ה הי"ד אבי"ד גאלאנטא (דף קי"ח מדה"ס, ליקוטי מאמרות, אות ח') כתב (בשאלה להגר"מ ווינקלער זלה"ה) וז"ל: עוד נפשי בשאלתי, שבמוצ"ש טעיתי בהבדלה, ואמרת ברכת המבדיל מיד אחר ברכת היין, והי' בדעתי לומר אח"ז ברכת בשמים והנר, והי' אצלי אז ת"ח זקן ואמר, שמקודם אשתה היין, ולא רציתי לעבור על דעתו, ועשיתי כן, ואח"ז אמרתי שלא עשיתי כדן לפענ"ד, כי בלא"ה מפסיקין בין ברכת היין לשתייה בברכות אלו אם אומרים כסדרם, ה"נ אם הקדים ברכת המבדיל רשא"כ לברך ברכת בשמים ונר קודם השתייה.

ועוד דמבואר ברשב"ם בערכי פסחים (ק"ב ע"ב) ד"ה על המאור, דמשום ששלש ברכות הללו ברכות קצרות הן, לכן מסדרן זה אחר זה ואח"כ ברכה ארוכה המבדיל, או הטעם כמ"ש פרק אלו דברים ברכות (נ"ב ע"א) דאפוקי יומא מאחרינן, עכ"פ משמע שאין זה הפסק, וכיון שאין הפסק ראוי לסדרן על הכוס כמו שמשמע בסו"ר רצ"ו, ע"ש בשערי תשובה, עכ"ל וע"ש בדבריו (ומה שציניו שם דבשו"ת לבושי מרדכי (חיו"ד סימן נ"ו) השיבו אהא, המעיין שם יראה דהוא רק על חלקה הראשון דשאל שם בעניני יו"ד ולא ע"ז, ע"ש).

והנה בספר פסקי תשובות (סי' רצ"ו אות ג') העלה לדינא דיברך כשנוכר, הגם דבירך כבר ברכת הבדלה, ואח"כ ישתה, דלכתחילה יש לברך הני ברכות על הכוס, והסדר אינו לעיכובא, ומייתי לדברי האור פני יהושע דזכרנו. וכן העלה להלכתא בשו"ת שרגא המאיר להגרש"פ שיינבלג זלה"ה (חלק ה' סימן נ"א סק"א), ומהנך טעמים דנקיט האור פני יהושע, ע"ש היטב.

אולם לענין שימון צירי דלת הורה דאסור. [ולפי דהתורה חסה על ממון של ישראל כדאחז"ל ב"ר"ה (דף כ"ז ע"א), הנני מציינן אשר אמר לי בעל מלאכה דיש לשמן הצילינדר וכו' בשמן מיוחד העשוי לכך, ולא בשמן מאכל וכדו' דמשחית הצילינדר].

ועתה שאלתי מקמ"י מו"ר מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א אי שרי לשמן מפתח בשבת, ואמר לי מו"ר מרן הגרא"ל שליט"א "לא יודע, יכול להיות שלא", ונכדו ידידנו הגר"ר אליעזר שטינמן שליט"א העיר בו בפרק משום מתקן מנא (הוא דאמר מו"ר שליט"א דיכול להיות שלא), וכמדו הסכים לזה מו"ר שליט"א דזהו החשש.

וכן כששאלתי ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי "מתקן מנא", והיינו דאסור לדעתיהו לשמן מפתח בש"ק. (אולם י"ל בכה"ג דכבוד הבריות, וכדחתיר מו"ר הגר"י ליברמן שליט"א).

ושב כתב לי הגר"ר אברהם ישעיהו קניבסקי שליט"א לפלפל בהיתר דכבוד הבריות, דלכאורה דוחה רק בשב ואל תעשה, עיין רש"י ברכות (כ' ע"א ד"ה שב ואל תעשה וכו'), ומאי דהתירו לטלטל אבנים דבית הכסא בשבת משום כבוד הבריות, עיין שבת (פ"א ב' ושי"ג), נתבאר דהוא לצד דהוי דרבנן. והא דאמרינן דכבוד הבריות דוחה לא תעשה שבתורה, קאמר בגמ' דמיירי בלאו דלא תסור, וכל מיילי דרבנן אסמכוהו אלא דלא תסור. ומבואר במנחות (ל"ז ע"ב ולי"ח ע"א) דבלאו דאורייתא אינו דוחה, ומסתברא כמ"ש רש"י בברכות דרק בשב ואל תעשה ע"ש, עכת"ד הנחמדים, ויש לפלפל בכ"ז, ואכמ"ל כעת.

הנחת עגבניות ירוקות על אדן החלון בש"ק בכדי שיבשילו

בספר תיקון השבת להג"ר יצחק שלמה קרליבך שליט"א (מהדורה רביעית, סימן ב', עמוד כ') כתב להספתק אי שרי להניח עגבניות ירוקות על אדן החלון בכדי שיאדימו, וכן להניח אתרוג ירוק בין תפוחין בשבת להצהיבו, ונר' דלכאורה מד' הירושלמי שבת פרק כלל גדול (מ"ח ע"א) ובקרבן העדה שם מבואר דכל האיסור דיש לחוש כה"ג דייקא בעודן מחוברין ובתלוש ליכא (וכ' דספיקו מצד זורע, אך מצד צובע י"ל דליכא צביעה באוכלין, ותו דל"ה בידים, ויל"ד משום מכה בפטיש, ע"ש היטב), וכ' וז"ל: "ואמר לי מו"ר הגר"ח [קניבסקי] שליט"א דנראה לו להלכה שמותר לעשות הני"ל בשבת ואין בזה איסור, לכן נ"ל דהירושלמי דיבר דווקא במחובר, והביא רא"י מתאנים שבמוקצה", עכ"ל.

ובריש הספר (שם) כתב דהעיר עוד מו"ר מרן הגר"ח שליט"א "צ"ע משום הכנה", ע"כ. ולפום פשטי"ג נראה דכוונת מו"ר שליט"א לחוש משום הכנה גבי אתרוג או עגבניה שיבשילו אחר השבת, אך עגבניה לכאורה משום הא יהי' שרי באופן דתהי' מוכנה כבר בש"ק, וכגון שהחמה יוקדת בעו, ודוק.

וש"מ בספר חשוקי חמד להגר"י זילברשטיין שליט"א עמ"ס שבת דעמד לדון בזה, וכ' דאם האתרוג ירוק ככרתי דפסול כמ"ש בשו"ע (סי' תרמ"ח סכ"א), א"כ הוי מכה בפטיש, וכ' דבעגבניות ירוקות דמניחן בשמש ל"ש הא, דאין מכה בפטיש באוכלין, כמ"ש בבבאורה"ל (סימן שי"ח ס"ד ד"ה והדחתן) ע"ש, ויל"ע בכ"ז.

אי שרי לערב סוכר שבתה בכפית בש"ק

שבת (נ"א ע"ב) ואין מרוזקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שזיבזבו מימיו, אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש, ע"כ. ובשו"ע (סי' ש"כ ס"ט) כתב וז"ל: השלג והברד אין מרסקין אותם, דהיינו לשברם לחתיכות דקות כדי שזיבזבו מימיו, אבל נותן הוא לתוך כוס של יין או מים והוא נימוח מאליו ואינו חושש, ע"ש. ובמגן אברהם (שם ס"ק י"ג) כתב וז"ל: משמע דלרסק בידים אסור, אבל הרמב"ן (שבת נ"א ע"ב ד"ה והא קתני) והר"ן (שם כ"ג ע"ב ד"ה ואין) והרמב"ם (הלכות שבת פכ"א הי"ג) והמגיד משנה (שם) כתבו בשם התוספתא (שם פ"ד ה"ט"ו) דאפילו לרסק בידים לתוך הכוס שרי, דטעם האיסור שמה יסחוט פירות העומדין למשקין, וכיון שנתערב במים לא גזרו, ועיין סעיף י"א (ס"ק ט"ז), עכ"ל.

והנה בספר עטה אור עמ"ס שבת להגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א (סימן ל"ה אות ב') כתב עפ"י סוגיא דשבת הני"ל, וז"ל: והנה לפי"ז נראה דאסור להמיס סוכר עם הכפית בתוך התה לדעת

אחר כתבי כל זה מצאתי בספר עלינו לשבח להגר"י זילברשטיין שליט"א (חלק ג' בשו"ת דבסופו עמוד תרנ"ב) דנשאל בקיבל מטבע מאדמו"ר מפורסם בתור קמיע, והכניסו לנרתיק מיוחד ולובשו תמיד, אי שרי ללובשו בש"ק ומשים מוקצה, והשיב וז"ל: מטבע שיחודה לעולם לקמיע, והפסיקו להשתמש בה בתור מעות, קיבלה שם כלי, ושוב אין בזה איסור מוקצה. אך אם רוצה לצאת בה כשהוא לבוש לרחוב, ואין בעיר עירוב, יש לשאול שאלת חכם אם הדבר מותר, עכ"ל.

הרי דפשיטא לי' דמטבע שיחודה לקמיע קיבלה שם כלי, ונימוקו שם עפ"י דהמשנ"ב הנוכר, ע"ש היטב. ולפי משנ"ת אפשר דאף החזו"א ז"ל יודי בכה"ג דיחודה לקמיע דשרי, דהא מכניסה לנרתיק מיוחד, ומגלה בזה דיחודו לאו סתמא הוא. ודוק. [ושב ראיתי בגליון אליבא דהלכתא, גליון ס"ו, דנסתפק ידידנו הרה"ג הנוכר בעמח"ס גם אני אוך שליט"א בהיכא דיש לו בארוננו מטבעות דפדיון הבן המונחין ליופי אי הוו מוקצה, הנה בכה"ג ודאי הוי מוקצה דלא יחדן, ודוק לפימשנ"ת לעיל באורך בהא].

אם מותר לשמן מפתח בש"ק

נסתפקנו אם מותר לשמן מפתח שאינו פותח הדלת בשבת (אופן השאלה מיירי כשהצילינדר אינו מקולקל רק המפתח, וכבר כמה פעמים שלא פתח, אי שרי לשמנו, ובגוונא דמשמן בשמן רגיל.) והנה כתב בספר שמירת שבת כהלכתא הנדמ"ח (פרק כ"ח סכ"ג) וז"ל: לגלגלי עגלה חורקים אסור לשים שמן בציריהם, ע"כ. ושם (פרק כ"ג סמ"ג) כתב וז"ל: דלת חורקת אסור לשים שמן בציריה, ע"כ. ובהערות שם (ס"ק קל"ז) כתב וז"ל: ד"ל דאית ביה משום תיקון מנא, ע"כ. וכן כתב בספר ארחות שבת (חלק א' פרק ח' ס"ק כ"ט) אסור ליתן שמן בצירי הדלת משום דנחשב תיקון, ויש בזה איסור מכה בפטיש, ע"כ. וציינן בהערות דשם לשש"כ. אמנם בשש"כ נתבאר דאית ב" משום תיקון מנא, והארחות שבת מוסיף אף דאית ביה משום מכה בפטיש, וצ"ע. ולפי"ז בנד"ד נראה לפו"ר דאסור לשמן המפתח, דיש לחוש ב" למתקן מנא (הגם דיש סברא לחלק דבצירים של דלת חשיב טפי מתקן במפתח, דל"ש ב" כ"כ תיקון). וכששאלתי ממו"ר הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א אי שרי לשמן מפתח דדלת הבית בש"ק, אמר לי דלכתחילה ודאי שלא, דבכ"ז אית ביה משום מתקן מנא, אולם משום כבוד הבריות שאדם יוכל ליכנס לביתו ולא יצטרך להכנס לשכנים אפשר להקל (גם הוספתי למו"ר שליט"א דלעתים יש צער וכגון לתניקות וכיו"ב, וצירף האי סברא, ודוק). ובחפשי בספרי דרבנן מצאתי בעז"ה בספר משמרת השבת להגר"ר משה מאיר לייפער שליט"א (עמוד ק"ב) דכתב לדון אם מותר ליתן שמן בצירי הדלת ע"מ שלא תחרוק, ומיית' מא' ממחברי זמנינו (ולא ציין שם מאן הוא) דפשיט"ל לאיסורא, חדא משום תיקון מנא, ותו משום עובדין דחול, וכן העלה לאיסור בשש"כ (דמייתין לעיל) וכתב דפשיטא דכוונתם לתיקון מנא דהוי מדרבנן, ולא לאיסור דאורייתא דמכה בפטיש (ויל"ע ממ"ש בארחות שבת דניקוטא דכתבו דאית ב" משום מכה בפטיש, ע"ש, ויל"ע).

אך כתב שם לפקפק בדבריהם, ד"ל דאין בכגון דא משום תיקון מנא, דתיקון מנא שייך כשנחסר בשלימות הדבר, וע"י פעולה זו מתקן תיקון בעצם הדבר, וכדאשכחן בבבאורה (י"ח ע"א) דאסור חז"ל טבילת כלים בש"ק לפי דנראה כמתקן, ע"ש באורך, משא"כ בנד"ד דאין חסרון בשלימות הדלת או הציר, וראי' לדבר דראוי' היא לשימוש אף במלעדי האי תיקונא, ורק למנוע הרעש ותן השמן, וזה י"ל דהוי דבר צדדי, וכן כתב דל"ש בזה עובדין דחול, ע"ש בטעמיה, והוסיף מדיליה בהערה (שם אות ז) דיל"ד אי שרי ליתן אף שמן מכונה, ע"ש (ולעני"ד הקלושה אין מקום להתיר זה דהוי מוקצה דעובדין דחול, וע"ע מש"כ איהו גופי' בהערה שם דאפשר שראוי להשתמש בשמן למאכל, ע"ש ואכמ"ל). ויש לדון לדבריו דהכא במפתח גרע טובא, לפי דבלעדי השמן לא יפתח, ולכאורה בזה ודאי יחשב מתקן מנא ומכה בפטיש, ול"ד לנתינת שמן בציר הדלת ע"מ שלא תחרוק, דשם ראוי' לשימוש בכך רק דחורקת, משא"כ הכא, ויל"ע בזה.

והרה"ג ר"מ קרן אינהורן שליט"א אמר לי דשאל מקמ"י גאון רבי שריאל רוזנברג שליט"א אודות אי שרי לשמן מפתח בש"ק, ואמר לו "יתכן שמוותר",

הגר והבשמים (אולם הדגיש שזהו לפו"ר ובלא לעיין בספרים).

עוד זאת נסתפקתי לפו"ר בא' דבהבדלתו מוציא לכמה אינשי, ושכח לומר ברכת הבשמים והנר, וסיים ברכת ההבדלה, אם עדיף דיתן לאחר לברך על הגר והבשמים, והנה להשי' דס"ל דבכה"ג יברך ואח"כ יטעם אי"צ לזה, אך להשי' דס"ל דיטעם ואח"כ יברך יל"ע אם יש בזה ענין, וכן יל"ד גבי הפסק בעניית האמן ע"ז, וכתבתי כל הא לפו"ר, ויל"ע בזה.

אי מהני לייחד מטבעות דפדיון הבן מער"ש לעולם ולהפקיען מתורת מוקצה

ע"ד שאלתו של הרה"ג גמליאל רבינוביץ שליט"א במטבעות של פדיון הבן, אם מהני לייחדן מער"ש ע"מ להראותן לילדיו בש"ק, הנה ראשית כידוע אופן יחוד מוקצה צריך שיהי' מער"ש ולעולם, וכמ"ש בשו"ע סי' ש"ח (סעיף כ' וכ"ב), ע"ש היטב. וזהו במוקצה כאבן וכיו"ב, אך במטבע כסף יש לדון אי מהני יחודו, ובמשנ"ב (סי' ש"ג ס"ק ע"ד) כתב משום התו"ש וחידושי הגרעק"א ז"ל דאף במטבע מהני יחוד זה, דשוב אויל מינה איסור טלטול, ע"ש.

אמנם מרן החזו"א ז"ל (או"ח סימן מ"ב ס"ק י"ג) כתב דאפשר דייקא באבן שדרך לייחודה, ואף אין לה שימוש אחר, מהני יחוד לבטל מינה שמא דמוקצה, משא"כ במטבע דאית לה תשמיש קבוע י"ל דלא בטיל מינה שמא דמוקצה, ע"ש בכל דבריו. ולפי"ז נראה לפו"ר דשאלתו גבי מטבעות המיוחדות לפדיון הבן תלי' בפלוגתא דהמשנ"ב והחזו"א ז"ל אי מהני לייחדן. (הגם דמטבע דפדיון הבן שאני ממתבע רגיל, מ"מ הלא סו"ס שמא דמטבע עלה לענין דינא, ולפי דמשתמשין בה ככסף לענין פדיון הבן, וכן יל"ד לענין מטבעות דמחצית השקל וכו').

והגרעק"א ז"ל בהגהותיו לשו"ע סי' ש"ח (סעיף כ"ב) כתב דנייר חלק העומד לכתובה, אם רוצה להשתמש בו יש לו לייחודו לעולם, ועמ"ש בדבריו בשו"ת שבט הלוי (חלק ב' סימן מ' ס"ק"ג), ויל"ע. ויש לדון לדעת' דהחזו"א ז"ל היכי הוי דינא בנייר חלק אי מהני לייחודו לבטל מיני' שמא דמוקצה, דלכאורה הא אף נייר חלק עומד דייקא לכתובה, ויל"ד בזה.

עוד נראה דהרוצה לייחד מטבע של חמשה שקלים ששמים בעגלות ע"מ שיפתח העגלה (כפי שיש במרכולים), לכאורה ג"כ תלי' בהפלוגתא דהמשנ"ב והחזו"א ז"ל.

(וע"ע בספר חשוקי חמד להגר"י זילברשטיין שליט"א עמ"ס שבת (עמוד תרמ"ז), מאי דדן לענין אבן מהר סיני אי הוי מוקצה, ע"ש בדבריו).

ויש לעיין במש"כ בארחות שבת (חלק ב' פרק י"ט הערה של"ו) דאספן מטבעות שהכניס לאלבום שלו מטבעות או שטרות ויחדן לעולם לכן, אפשר שגם החזו"א יודי שיצאו מתורת מוקצה, ולי"א בזה דבטלה דעתו, ע"ש. ולכאורה יל"ד בדבריהם, דלפום פשטי' משמע דהחזו"א ז"ל קסבר דאית למטבע שימוש קבוע, וא"כ תלי' בדעת עלמא ולא בדעתיה, וצ"ע כעת. אמנם עיין בלי' החזו"א שם דכתב וז"ל: ומטבע לא מהני יחוד, דיחוד סתמא אינה אלא לשעתה ולא מהני, ע"כ. ולפי"ז ס"ל לארחות שבת ד"ז הוא ביחוד סתמא, אך כשמכניסו לאלבום וכיו"ב הפקיעו מיוחד סתמא, והפקיעו מתורת מוקצה.

אשר עפ"י לכאורה אף לדעת' דהחזו"א י"ל דיש לו עצה לבטל שמא דמטבע דפדיון הבן, ע"י דיכניסנה לקופסא מעוטרת סגורה או שקית מיוחדת וכיו"ב, דע"י מגלה דיחודו לאו סתמא ולזמן הוא אלא לנצח, ובכה"ג י"ל אפשר דשרי אף להחזו"א ז"ל, ודוק בזה. ולהמשנ"ב כאמור אי"צ להגיע לזה, וסגי בכל דיחודו מער"ש והפקיעו משימושו הרגיל.

מיהו אי מקפיד על מטבע זו ומצניעה (וכגון דאף דביטלה משימוש דפדיון הבן, מ"מ עדיין שווה כסף רב ויכול להתכסה וכיו"ב), שוב הדר דינא ד"ל דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, אך אם אינו מקפיד עלי' ומשמרה אף להראותה לילדיו וכו"ב, אפשר יש לצדד להיתר בזה.

(קצת יש לדון בכל ענין מטבעות אם אין בזה זילותא דשבתא, עיין ס' לוח המוקצה (עמוד פ"ט) שכתב סברא מעין זו לענין כסף שיצא מכלל שימוש דמלאכתו להיות, אך יש בזה קצת זלוול לש"ק, והעלה דראוי שלא להשתמש בו בש"ק, ויל"ד).

ובספר שמירת שבת כהלכתא (חלק ב' פרק ס' ס"ק ל"ב) כתב וז"ל: המבדיל על הכוס ושכח לברך ברכת הבשמים או ברכת מאורי האש, ונזכר אחרי שסיים ברכת המבדיל לפני שטעם מן היין, יברך מיד את הברכה שהחסיר, ויהנה מן הבשמים או מן הנר, ואחר כך יתה את היין, ע"כ. ובמקורות דשם (ס"ק קט"ז) כתב דשמע הכי ממרן הגרש"ז אויערבאך זלה"ה, וטעמיה מפני שגם הם צריכים להיות על הכוס, וכן משמע בירושלמי ברכות (פ"ח שלהי ה"א) ויברך על הנר בסוף, ות"י בגמ' שלא לעקור זמן שבתות הבאות, ע"ש בפני משה.

ברם בשו"ת רבבות אפרים להגאון הגדול רבי אפרים גרינבלט שליט"א (חלק א' סימן ער"ב) נסתפק בזה, וכתב דנראה דיברך קודם שישתה, דמ"מ אחר ברכת הגפן איכא ג' ברכות, ומאי אכפ"ל דלא הוה כסדרן, אך כתב דאביו (הגר"י אברהם ברוך זלה"ה) קאמר דאם מברך בורא מאורי האש אחר שישתה הכוס ג"כ יצא, לפי דבגמ' אמרו דרבי היה מפזרן, ע"ש. ולפי"ז כמ"כ י"ל דיוכל לברך קודם השתיה, אולם הגר"א זלזניק זלה"ה ר"י עץ חיים ס"ל דטוב שמקודם יתה ואח"כ יברך, אחרי שרבי מפזרן, ואי יברך קודם השת"ה ה"ו שובר התקנה ומהפך הסדר, משא"כ באם יברך אח"כ שפיר דמי. והרבב"א גופי' ס"ל דיברך ואח"כ ישתה, ומיית' ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דכתב לו וז"ל: "אין הסדר מעכב, עיין שונה הלכות (שם)", ומצאתי דכתב וז"ל: היה צריך לברך בורא מיני בשמים וטעה ואמר בורא מאורי האש, אם נתכוין על האש יצא ידי ברכת האש, וכו', ע"ש בכל דבריו, ומהא דציין זה מו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א להרבב"א מבואר, דכן הוא ג"כ בברכת המבדיל דהגם בבירכה יכול לברך אח"כ ברכת בשמים והאש, ולא הוי הפסק לפי דאין סדרן דברכות מעכב, ודוק בזה.

אמנם בשו"ת רבבות אפרים (חלק ג' סימן רפ"ט סק"ב) כתב מהגר"מ ברנדסדארפר זלה"ה והגר"מ גיפטר זלה"ה, דיברך אחר שישתה מכוס ההבדלה, אך הרבב"א העיר אהא כמש"כ בח"א, דכיון דמ"מ מפסיקין אחר ברכת הגפן מאי אכפ"ל סדר הברכות, ע"ש. ויל"ע בזה. עכ"פ נמצא דמ"ש בספר אור פני יהושע תלי' בפלוגתא הנזכרת דהאחרונים אימתי יברך היכא דשכח לברך כסדרן. ויש לעיין היכי הוי דינא באם גמר ברכת הבדלה וטעם טיפה מן היין, ונזכר שלא בירך אבשמים ואנר, אי יכול להניח הכוס מידו ולברך, או דיגמור לשותותו, דלכאורה בעי לשותות מלא לוגמיו, ויל"ע. וכן יש להסתפק גבי אשה ששכחה ברכת הנר כשהבדילה (באופן דאין לה מי שיוציאנה וכיו"ב), אם תוכל לברך אחר קודם שטעם מכוס ההבדלה, ושורש הספק דעיינן בבבאורה"ל (שלהי סימן רצ"ו) שכי' וז"ל: ומסתפקנא אפילו למ"ד דנשים חייבות בהבדלה, אם חייבות בברכת הנר, דבשלמא הבדלה אף שהוא זמן גרמא נכללת במצוה הזכור שהיא שייכא לשבת, וכמש"כ הרמב"ם, ואפילו למ"ד דרבנן דומיא דקידוש תקנוה, משא"כ נר שנתקן על בריאת האור במו"ש שאינה שייכת לשבת כלל והיא זמן גרמא, מנ"ל דחייבות. וא"ל כיון שנקבעת בברכת הבדלה חדא דינא להו, דז"א, דהא יכולין לברך אותה בפני עצמה ג"כ, וגם אין מחוייב לחזור אחר האור כדלקמן בסימן רח"צ ס"א, ואולי כיון דלכתחילה מצוה לסדרן ביחד חדא דינא להו, ויותר נכון לומר דאינה חייבת בברכת הנר לכו"ע, עכ"ל. וכיון דאינה חייבת בפני עצמה, רק דכשאומרת בהסדר דרך הבדלה הוא, ילה"ס בשכחה, אולם אי' באחרונים דיכולה לברך ברכת הנר בפני עצמה, ולפי"ז מסתמא דינא כגברי לענין זה. ותו דמצאתי במשנ"ב (מהדורת דרשו) דהביאו ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (הו"ד בספר שבת לישראל, שאלה י"ב עמוד ת"ע) דס"ל דאשה יכולה לברך ברכת הנר בתוך סדר הבדלה, הגם דמברכין זה אחר ברכת הגפן (וכוונת דבריו דיל"ע אם בכלל חייבת בברכת הנר, וא"כ אית בזה שאלה דהפסק), ע"ש היטב, וכיון שכן וקי"ל דסדרן אינו לעיכובא, נראה דדינה כגברי בזה, כנלע"ד פשוט (ובעיקר סדר ברכות ההבדלה, עיין שו"ע (סי' רצ"ו ס"א) סדר הבדלה יין בשמים נר הבדלה, וסימנך יבניה', ע"ש. ועיין בכף החיים (סי' ש"ב אות ג') טעם נחמד לזה, ובס' פסקי תשובות הנדמ"ח על אתר).

שוב שאלתי ממו"ר הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף, בעיקר דינא דשכח ברכת בשמים ונר מאי יעביד, והשיבני דיטעם מן היין שלא יהיה הפסק, ואח"כ יברך על

מרו, וכן נראה מספר חיי אדם שכתב בכלל י"ד סיי"א, מותר לרסק הברד והשלג לתוך הכוס, ולכן מותר לשפוך מים חמין על סוכר, והיינו דרך משום שפסק כהמג"א דמותר לרסק שלג לתוך הכוס, לכן גם סוכר מותר להמיסו בידים ע"י שפיכת המים החמים, אבל לדעת מרן דאסר לרסק ברד לתוך הכוס, גם סוכר אסור להמיסו בידים. ועיי"ש מאי דפלפל עוד בדברי הח"א באורך, ומדברי שו"ת רב פעלים (ח"ג סי"ד), עיי"ש.

אולם בערוך השולחן (סי' ש"כ סכ"ב) כתב בשלהי דבריו בדברי השו"ע וז"ל: ואולי מ"ש נותן לתוך הכוס כוונתו גם ע"י ריסק, ונקיט לשון הגמ' דס"פ במה טומנין, אבל לשון הרמב"ם הוא מרוקין לתוך הכוס עיי"ש, וכונתו כתב כן כמ"ש, עכ"ל. הרי דמצדד להדיא דאף למרן השו"ע ז"ל אפשר דשרי לרסק בידים, וכן ראייתו ציץ אליעזר (חלק ו' סימן ל"ד אות כ') דמייית לדברי הערוה"ש, וכתב עליו וז"ל: ואפשר להביא קצת סיעתא לזה ממה שהבי"ט סבור הביא בסתמא דברי ה"ה בשם הרמב"ן, שבתוספתא התירו אפילו לרסקו בתוך הקערה, מבלי להעיר על פלוגתא מפורשת בכך ומבלי להכריע נגד זה, ומצאתי בשו"ת לב חיים (ח"ב סי' קצ"ב) שגם הוא נגע בדבריו בנקודה זאת ממה שמוכת מדברי הבי"ט סבור, עיי"ש, עכ"ל. ולדבריהם לכאורה אף לדעת מרן השו"ע ז"ל ישתרי לערב סוכר שבכוס ולהמיסו בידים.

והנה בספר מור הרי"ם להג"ר מרדכי פירר שליט"א (חלק ב' עמוד קל"ו) דן אי שרי לשפוך מים רותחים על סוכר דע"י כך נימוח, וכתב דכמדוי' העולם על חשו בזה (בסוכר מבושל דלית ב"י חשש בישול), וציין לספר ארחות שבת (פ"ד הערה פ"ה), ועיי"ש דכתבו להתיר עירוי מים חמים על סוכר, ושם (עמוד ר"י) כתבו דמותר לערב הסוכר הגם דנימוח, ואין בהא איסור מוליד, עפי"י דברי הח"א (כלל י"ד סי"א) ושביית השבת (מבשל אות כ"ו), עיי"ש בטעמם וכמשנת לעיל. וסברא נוספת להיתרא כתבו עפמ"ש בס' פחד יצחק למהר"י לאמפרונטי ז"ל (ערך בורית בשבת), דכתב דיש לחלק בין דבר שהוא עצמו נימוח והופך לנוזל, לבין דבר שאינו נימוח רק מתפרד ע"י המים, וכוונתו דסוכר אינו מתהפך בעצמו לנוזל רק מתפרד בתוך הנוזל, וכיון דדיענין ל"י כפעולת "הפרדה" במים ולא "המסה" שרי, עיי"ש היטב הדק.

ועיי"ן עוד בשו"ת ציץ אליעזר (דציניו לעיל ס"ק כ"א) דכתב וז"ל: ועולה בדעתי לומר בזה סברא מחודשת בהיתרא דבחיית הסוכר בכף אליבא דכו"ע, ובפרט בסוכר דק, והוא בהיות דטבע הסוכר להתחיל בתהליך ההמסה מיד עם המצאותם במים, שונה משלג וברד קפואים שתהליך המסתם במים הוא איטי יותר, ומיד בתחילה המים לא משפיעים עוד כלום, וגם זאת בשלג וברד המסה של מקצת אינו עושה רושם ניכר על השאר, אבל בסוכר רושם ההמסה ניכר בכל הסוכר, והכל מתחיל להתפרק מיד כנראה לעין, ולכן בכל כה"ג שתהליך ההמסה מתחילה מיד מאליה במים, יש לומר דכו"ע יודו דליכא תו שום איסורא במה שהאדם מסייע במהירות ההמסה ע"י הבחישה, דהכל הולך בתו העיקר שבא מאליו ע"י המים, והרי כידוע בדברי הפוסקים מקילינן באיסורא דמוליד ונולד גם בחילוקא קל [וזהו טעמא דמג"א בס"י ש"ח ס"ק מ"ב שסובר להתיר ליתן הפשטידא קודם שהוסק התנור, והאגלי טל במלאכת דש אות ל"ו ס"ק י"ב משיג עליו דדבריו תמוהים, דמה יועיל קודם שהוסק ואפילו ע"י גוי כיון דהאיסור על שומן משום נולד, ואפילו ממילא לשיטה זו עיי"ש, וכדברי המג"א העלו גם שאר אחרונים, עיי"ן שו"ע הגר"ש סעי' כ"ח ובמשנה ברורה ס"ק ק"ו, והיינו בהיות שהוא רק חומרא דעלמא, לכן בכל חילוקא קל מקילינן בזה, ולא דמי להניחם בחמה או כנגד המדרה ונימוחים מאליהם, דשם מיהא מניחם בשעה שהחמה והמדרה כבר נמצאים], עכ"ל ועיי"ש.

ולדברי הצי"א עולה דהגם דעירוב הסוכר לא חשיב פעולת הפרדה רק קרי המסה, מ"מ יש להקל ב"י ומטעם הנזכר, ויש לבחון אם אכן כן הוא דסוכר נמס במהירות יתירה מן השלג, ועוד זאת דהא מיידינן בכוס חם כתה או קפה, ולזה י"ל דהסוכר נמס שם במהירות טפי, ואילו ה"י משיים שם גוש קרח ג"כ ה"י נמס כהסוכר, וא"כ תלי' בהכוס לא בטבע הסוכר, הגע עצמך, אילו ישים סוכר בכוס מים קרים אפשר דלא ימס במהירות

יתירה מן הקרח, רק איזה גריגין, והשאר ישקע לתחתית הכוס, וגם בקרח כן הוא דנמס סביבו מיידיית בנגעו במים, וצ"ע, וכן יל"ע היכי הו"י דינא בקוביות סוכר אי דיינינן להו באופ"א, ויל"ע.

מיהו יל"ע בזה מהא דמצאתי בעזזה"י בשו"ת מעשה איש להאי תנא ירושלמא הגאון רבי יעקב שאול אלישר זלה"ה (נד' בשלהי השו"ת אחר המפתחות, דף ק"י מדה"ס) דכתב להתיר כתישת סוכר בש"ק, עיי"ש באורך, ובסו"ד כ' וז"ל: וראה זה דבר חדש מצאתי ראיתי בסוף ס' חיים וחסד שהביא חי' דינים מרבני ירושלים עיה"ק ת"ו הקדמונים מזמן הרב הגדול רבינו יצחק הכהן שולל זלה"ה, שכתב בה' שבת אות ל"ד וז"ל: חזרתי על כל הפוס' ולא מצאתי מי שיאסור להשליך הסוקאר לתוך המים בשבת, דהנה השלג והברד מתירים להשליך במים בשבת מפני שהם נמוחים מאליהם, וכ"ש זה שהוא בר אכילה וכו', יע"ש, וששתיה כעל כל הון, ועיין עוד שם באות מ"ג, עכ"ל המעשה איש, הרי דזכר בלישנ'י "להשליך", ויל"ע לנד"ד אי אף שרי לערבו לפמשנ"ת, וצ"ע.

וכששאלתי מהגאון הגדול רבי אפרים גרינבלט שליט"א אי שרי לערב סוכר דבתה בש"ק, אמר לי כן, לא מדקדקים בזה, וכששאלתי אם זה לכ"ע (וגם בדעתי דהשו"ע), אמר לי אני חושב, לא ראיתי מי שיאסור (שיחמיר) בזה, וכן השיבנו הגאון רבי מאיר שמחה אויערבאך שליט"א דחושב שכן, ושכן המנהג (להיתרא). אחר זמן מצאתי בספר אדני שלמה להג"ר שלמה מגנון שליט"א (חלק ה' עמוד קס"ד) דעמד מענין עירוב סוכר בתה בש"ק, והעלה דמותר לרסקו תוך מים דקיל טפי, ושכן מנהג העולם, עיי"ש. עוד הביא שם ממרן הגרי"ח זלה"ה בשו"ת רב פעלים (ח"ג סי' י"ד) דכתב דסוכר אין לרסקו לכתחילה תוך המים, מיהו לצורך אורחים שרי כהיא דסימן שכ"ג (סעיף ה'), וראה מאי דפלפל האדני שלמה בדבריו, עיי"ש.

ובכף החיים (סי' ש"כ אות נ"ט) כתב אדברי השו"ע וז"ל: אבל נותן הוא לתוך כוס וכו', משמע דלרסק בידים אסור, אבל הרמב"ן והר"ן והרמב"ם והמ"מ כתבו בשם התוספתא דאפילו לרסק בידים לתוך הכוס שרי, דטעם האיסור שמה יסחוט פירות העומדים למשקין, וכיון שנתערב במים לא גזרו. מ"א ס"ק י"ג, ת"ש אות כ"ב, וכ"פ הר"ז אות ט"ו, וכ"כ הרב בן א"ח פ' יתרו אות ט', ואצ"ג דרבים וגדולים המה המתירים בזה, מ"מ כיון דמרן ז"ל דעתו כדעת האוסרין לרסק אפילו בתוך כוס המים, וכ"ה דעת קצת האחרונים, הכי נקטינן, עכ"ל. (הרי דאף הכה"ח קמד"ק בשו"ע דאסור לערב בידים וכו').

עוד זאת כ' כה"ח לחדש וז"ל: ומ"מ נראה דאם אינו מרסק בכף אלא רק מנענעו כדי שימחה במהרה, לכ"ע שרי, עכ"ל. והאדני שלמה קמתמה אכה"ח, דבשו"ע משמע דנותן לתוך המים והוא נימוח מאליו, עיי"ש. ולענ"ד כל הא דכ' כה"ח הוא דייקא בסוכר, ולא בשלג וברד, כפי הנראה לפי", ולפי דיש להקל בסוכר טובא, ומכל הנך טעמי דנקיטנא לעיל בעזזה"י, וא"ש, ודוק בזה (ובקרח ובד"ע יל"ע אי שרי).

ועתה שאלתי ממור"ן מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אם יש מקום לחוש שלא לערב בכפית סוכר שבתה בש"ק, ואמר לי כהאי לישנא: "פוק חזי מאי עמא דבר", עכ"ד. האמנם במכתב שאלתי למור"ן מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אם יש מקום להחמיר (בפרט להשו"ע ז"ל) שלא לערב סוכר בתה בכפית בש"ק, וכתב לי מור"ן מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א "כן". (וגייסי יד"ג הרה"ג החו"ב רבי משה פייטו שליט"א בעמ"ס פרי משה, העירני במכתב דיתכן דבמעבר בכפית לא חשיב למעשה בידים, רק דהוא מערב את המים והסוכר נמס מאליו, ול"ח ריסקו סוכר בידים, וצ"ע בזה).

שימוש בכיסוי עגלת אמבטיה בשבת

נסתפקו הני תרי צנתרי דדהבא ידידנו האברכים המופלגים רבי יהודה דוד בצרי שליט"א בעמ"ס מבצרי יהודה, ורבי משה מרדכי קטן שליט"א בעמ"ס ביאורים וחיידשים עמ"ס נדה, אם יש אהל בפריסת כיסוי עגלת תינוק הנקראת אמבטיה העשויה להגן על רגליו דהתינוק.

הנה נתפרש דין זה בספר אהל עראי להגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א (עמוד תכ"ד סעיף ג"ה), וז"ל בתו"ד: ואם רוצה לכסות העגלה עם מכסה המיועד לזה, עיי"ש שיש שם כמין כפתורים

או טיק טק וכדומה, אם בכניסת השבת המכסה לא היה כלל על העגלה אסור לפרסו בשבת. ואם היה בכניסת השבת מחובר קצת עם שתים ושלוש טיקטקים או כפתורים, אבל לא היה פרוס טפח מבעו"י, לכאורה יש חילוק, אם ניתן להשתמש בזה אף בלא לחברו בטיקטקים מותר לפרסו כולו אם היה קצת מחובר מבעו"י. אבל אם א"א להשתמש בו בלי לחברו כולו ע"י הטיקטקים, יש לאסור לפרסו אף שחיבר קצת מבעו"י, וצ"ע. (ועיי"ש מאי דדן אם זה דבצד השני דהעגלה ישנו גגון ברוחב טפח, אי חשיב טפח מבעו"י דיהא מותר לאוסופי עלי, דהואיל זה גבוה וזה נמוך אין שייכות דין ב' האהלים, עיי"ש בכל דבריו).

ולענין הסרת המכסה העלה שם (עמוד תל"ח ס"ק פ') דאם ה' הכל מחובר מער"ש, ובש"ק רוצה לפתוח כמה כפתורים ע"מ שיוכל להכניס התינוק, דנראה דשרי, וליכא בזה משום סותר, ובמקור ההלכות (שם ס"ק רפ"ב) ביאר דכיון דהוא ראוי לתשמיש גם בלא לסגור את כל הכפתורים, הו"ל כעביד וקאי דמותר לסותרו, עיי"ש היטב. ועמ"ש בספרו הנ"ל (סימן ל' סק"א) באורך עצום בהאי ענינא.

וכן אמר לי מוריניו הגר"י טשזנר שליט"א דאם לא ה' המכסה מחובר מער"ש אין לחברו בש"ק דהוי אהל (באית ביה טפח), אמנם אם ה' מחובר (ואפילו לא בכל הכפתורים) שרי. ויל"ע באופן דהיו מקצת הכפתורים מחוברים, אלא דא"א להשתמש בו כן, אי שרי לאוסופי עלי, ולעיל מיייתנן דבאהל עראי נסתפק בזה, ויל"ע אם כונת הספק דבעי להשתמש בכל הכיסוי, או אף אם מועיל בחלקו ג"כ אסור, או דנימא דכיון דמקצת שימוש אית לי שרי, וצ"ע כעת.

והנה עוררני ידי"ג האברך המופלג רבי יעקב יהושע שטרן שליט"א לדון ככה"ג דהיה שמיכה בהעגלה הממעטת שיעור החלל מטפח, וכן יל"ד אי שרי ליתן שמיכה או פוך בעגלה למעט מטפח בשבת, וצ"ע.

והראנו הג"ר נסים כברה שליט"א בעמ"ס משחת קדש ושאי"ס מופלאים בשו"ת אור לציון (חלק ב' פרק כ"ח סק"ד, עמוד רכ"ה) דכתב וז"ל: שאלה, יש המניחים על עגלת השכיבה של תינוקות כעין כסא קטן, להושיב עליו ילד גדול יותר, האם יש בהנחת הכסא משום איסור אוהל. תשובה, עגלת תינוקות שהיו דפנותיה עשויות מבעוד יום, מותר להניח עליה את המושב בכל אופן, ואם נפתחה העגלה והועמדו דפנותיה בשבת, יש להזהר שאם יש מתחתית הכסא עד מזרון העגלה חלל ריק בגובה טפח, שלא להניח את המושב ההוא, ואם יש פחות מטפח מותר, ואולם גם כשיש חלל טפח יש אפשרות להניח את המושב על ידי שימלא את העגלה בשמיכות וכדומה, וגיח את המושב בזמן שאין בעגלה חלל טפח. ואחר כך יוכל להוציא את השמיכות אף שיווצר ע"י זה חלל טפח, עכ"ל. ועיי"ש היטב בביאורים, ולפי"ד האור לציון אמר הגרע"כ שליט"א דבכה"ג דלא כיסה את האמבטיה דהעגלה בשיעור טפח מערי"ש, יוכל למלא שמיכות בהאמבטיה למעט מטפח, ואז לכסות בהכיסוי, ושבו ברצונו אף יוכל להוציא השמיכות, ודפח"ח.

איכו השתא שאלתי ממוריניו הגר"י טשזנר שליט"א אי לדינא שרי למלא מקום הטפח בשמיכות וכיו"ב בשבת למעט טפח, ואמר לי דזה ודאי אפשר, וכשדיברתי בזה עם הגאון רבי משולם משולמי שליט"א בעמ"ס מועדי השם ושאי"ס, אמר לי דאם עושה כן ע"מ שישארו שם השמיכות בשבת אפשר, דהרי סו"ס אין טפח. אך אם רוצה להוציא השמיכות בש"ק, נסתפק בזה הגר"מ משולמי שליט"א לדינא, וצ"ע. (ולדברי האור לציון דנקיטנא לעיל ודאי שרי). אמנם בדברי בזה עם הגאון רבי יעקב מאסקוויטש שליט"א אדמור"ד משא"ץ בני ברק, ה"י נראה לדעתו כלל אין מועיל ליתן שמיכות בש"ק בהעגלה לצמצם הטפח, דצריך להיות דבר קבוע, וכגון שמינחן מער"ש קבוע למשך השבת, ויש לעיין בהא.

וכשדיברתי בזה עם הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א האריך בהאי ענינא, וסו"ד אמר דלפום ריהטא נראה דלהניח השמיכות בהעגלה להמעט מטפח מותר בשבת, ואז שרי ל' לכסות דאין בזה אהל, אך למשך השמיכות בחזרה נראה דאסור, וכמדו' הסכים עמנו דהעצה הכי ראויה בזה להניח שמיכה כל שהיא להמעט מטפח, ואז לפרוס הכיסוי ולהשאר כך כל השבת, דאז אין

מפריע לרגלי התינוק, ואין לו צורך לסתור אהלו, ודוק.

הערה נחוצה בענין הכנת סלט פירות עם ענבים

נהגו בבתי ישראל הק' לענג את השבת בסלט פירות, ורבים רבים משימין בו ענבים חתוכים, והנה יש לעורר בזה ממי"ש הגאון המפורסם רבי יהושע ישעי' נויבירט זלה"ה בספרו שמירת שבת כהלכתה הנדמ"ח (עמוד צ"א הערה מ"ו) וז"ל: ואם עושה סלט פירות ע"י שחותר כל סוגי הפירות, המיץ הנפרש מהם ג"כ מותר בשתיה, ואולם אם בין הפירות נמצאים גם ענבים, י"ל דאז כל המיץ אסור בשתיה עד מוצש"ק, דאין המיץ היוצא מן הענבים בטל, כל שהיה בעין וניכר לפני שהתערב בשאר המיץ, דהוה דשיל"מ, עיי"ן סי' ש"כ במשנ"ב ס"ק י"ד. ואם חתך פירות ונמצא שיש כבר מיץ, ואח"כ בא לחתוך עליהם ענבים, הרי מיץ הענבים שיוצא מהן בתוך הסלט יתבטל במיץ האחר והכל שרי, ע"כ. הרי דלדעתי אופן עשיית הסלט פירות בכדי שיוכל לשתות המיץ דילי, הוא דייקא באופן דחותך קודם פירות אחרים שיוצא מינייהו מיץ, ועלייהו חותר הענבים, אך אם חתך הענבים מקודם ויצא מיץ מינייהו, ורוצה לשים עליהן הפירות, או דחתך הענבים ויצא מינייהו מיץ, ואח"כ רוצה לשפכן להסלט פירות, בזה האופן יש לאסור.

אלא שלפי"ז יש מקום לעיין בהחותך ענבים רבים בתוך קערה ורוצה לאכלן, דבכה"ג מפרישין הענבים מיץ מינייהו, אם יש לאסור הענבים באכילה מאחר דסו"ס כולן רטובים מהם המה מיץ שבתחתית הקערה טובא, וצ"ע. (ולפ"ז משמע דרק המיץ שזב אסור, וצ"ע אמאי לא יאסרו הענבים כמשנ"ת). מיהו הגאון הגדול רבי אפרים גרינבלט שליט"א בעמ"ס שו"ת רבבות אפרים אמר לי דאינו חושב (דהמשקה אוסר הענבים).

וכשדיברתי בהא עם מור"ד הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמ"ס שו"ת משנת יוסף ושאי"ס, אמר לי דאפשר דאם הענבים נגעו במשקין שזבו ממש יתכן דאסור. אך באופן דחותך ענבים ויצא מהם מעט משקה, י"ל דלא חשיב האי משקה לאסור [ויתכן לבאר בסברת מור"ד המשנ"י שליט"א, דבחותרך הענבים ונתלחחו הענבים מהרוטב דחתך שרי, לפי דנרטבו גם מהענבים גופי' החתוכין, ולא דייקא מהמשקה דזב, משא"כ בענבים דזב מינייהו משקה דל"ה רטובין מהפרי רק מהרוטב דזב מהפרי, ודוק].

באיסור לקיחת המן בשבת

שמות (ט"ז, כ"ו) "ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו", וכתב עלה רבינו הגה"ק רבי חיים בן עטר זלה"ה זיע"א בספרו אוה"ח (שם) וזל"ק: "הכונה בזה להזהירם לבל יצאו ללקוט, ופירוש לא יהיה בו, לא יהיה בו מעשה זה של הלקיטה, שאם על הויית המן, כבר אמר לא תמצאהו בשדה, ולזה כשיצא מן העם ללקוט, אמר ה' להם עד אנה מאנתם לשמור מצותי וגו', הרי שעברו על הלאו, והיכן מצוינו אזהרה זו שאמר להם כן, ואם כוונתו על דיוק הנשמע מאמרו ששת ימים לבד, לאו זה לא יקרא לאו אלא עשה, כדן לאו הבא מכלל עשה (ובחים ל"ד ע"א), ולא יוצדק לומר להם עליו מאנתם לשמור, כי לשון שמירה יאמר על הלאו, עכלה"ק. ובספר עיטורי חיים (עמוד קפ"ד) הקשו אדברי רבינו זלה"ה דמשמע מדב"ק דהאיסור הוא דלקיטת המן גופא ותו לא, והלא בערוכין (דף י"ז ע"ב) ילפינן מהאי קרא איסור תחומין והוצאה, ויישבו ד"ל עפמ"ש"כ תוס' בשבת (דף פ"ז ע"ב) דלראב"י לא נצטוו ישראל אתחומין והוצאה עד אחר מתן תורה, עיי"ש בדבריהם.

ובעניותי לא זכיתי להבין מהאי קרא מאי קשיא להו אדברי רבינו הגה"ק זלה"ה, הא בערוכין (שם) א"י להדיא דילפינן לאיסור תחומין והוצאה מקרא אחרניא (שם ט"ז, כ"ט) ראו כי ה' נתן לכם את השבת על כן הוא נתן לכם ביום השישי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, ע"כ. הרי דלא למדינן מקרא דשבת לא יהיה בו, ופשוט.

ובתוס' שבת (פ"ז ע"ב ד"ה אתחומין) כתבו בסו"ד, וז"ל: "ואע"ג דבפרישת מן כתיב אל יצא איש ממקומו, ודרשינן מיניה הוצאה בספ"ק דערוכין (דף י"ז ע"ב), איכא למימר שאחר מתן תורה נאמר אחר שנעשה המשכן, [כמו] שאמר הקב"ה

זהיר תמיד לטבול יכול לאחר התפילה אחר הנץ עבור זה, ואם לאו אל יאחר, עכ"ל. הרי להדיא דמאן דקפיד אטבילה (וכאמור דראוי לזוהר בזה כמ"ש באר"ח הנזכר), יכול לאחר תפילתו מן המנין הקבוע דמתפלל בנץ, והגם דתפילה בנץ נודע שגב ענינה, בכ"ז שרי, ומכש"כ המתפלל אחר הנץ וחושש שעבור טבילתו יאחר מנינו הקבוע, דשרי לו.

ואת"ל דע"ז ח"ו יכול להגרר ולאחר זמן ק"ש ותפילה, הנה כאמור ראוי לכל בר דעת ויר"ש שלא לקום בשעות שאלו שיכול להגיע לספיקות דוגמתן, אלא לקום מוקדם טפי דאז לא יגיע לשאלות אלו, וכהמשל הידוע דהחכם לא מכניס עצמו לבוץ, ורעהו בהיפך כנס לבוץ ומקשה היאך יצא הימנו, ובאם קרה מקרה שכזה שקם מאוחר, ורגיל ומקפיד בטבילה, יעיון מ"ש במשנה ברורה (סי' פ"ח סק"ב) דכתב אמ"ש בשו"ע (שם) ואח"כ בטלו אותה תקנה וכו', וז"ל: ומי"מ מי שירצה לנהוג ולטבול תע"ב, ודוקא אם ע"ז לא יעבור זמן ק"ש ותפילה, ואפשר דאפילו אם ע"ז יתבטל מתפילה בציבור ג"כ אין נכון להחמיר בזה, עכ"ל. ולזה כבה"ג יטבול אחר התפילה.

עוד זאת יש לדייק בלשון המשנ"ב דכתב "ואפשר", אודות אם יתבטל ע"ז מתפילה בציבור דג"כ אין נכון להחמיר בזה, ואם היה ענין זה דטבילת עזרא איזה הידור גרידא לאנשי מידות, היל"ל למשנ"ב לכתוב בל' דואי דאין לו להתבטל מתפילה בציבור משום זה דואי עדיפא, ובעל כרחיך דיש בזה יותר מהידור גרידא, וראוי והגון לזוהר בזה, ועוד דברכות טוב ינוחו על ראשו, כמ"ש המשנ"ב דמי שירצה לנהוג ולטבול תבוא עליו ברכה.

ואם באנו להאריך ולהביא כל מה שדיברו בקדשם רבותינו גדולי הדורות הלא נצרך לזה כרכים שלמים, וכבר נתחברו איזה חיבורים בזה, מיהו פטור בלא כלום א"א, ועל כן הבא נבוא להביא בזה מעט דמעט מאיזהו מקומן ושלא כסדרן רק כפי המזדמן ולפום ריהטאי.

כתב הגה"ק רבי אליעזר פאפו זלה"ה בספרו חסד לאפלים על שו"ע או"ח (סימן פ"ח ס"ב), וז"ל: וראוי לכל יראי ה' וחושבי שמו להיות מתנהג בחסידות זה יותר מכל מילי דחסידותא, לפום מאי דכתבו הרב הקדוש ראשית חכמה (שער האהבה פרק י"א) והרב הקדוש שלה"ה (שער האותיות), עיי' עליהם שהאריכו למענייתם והפליגו בשבח המגיע לרגיל בטבילה, שטהרת הגוף גורם טהרת הנפש. והלא לאמונה ראוי שיגדל הכאב על כי דלוננו מאוד, ואין אנחנו יכולים לכוין דעתנו ליראה ולאבהה את ה' הנכבד והנורא, ולעובדו עבודה שלימה כדת מה לעשות בעידן חדוה חדוה ובעידן עצבותא עצבות, כי זה כל האדם, והן בעוון נסוג אחר לבנו וחדל להשכיל להטיב - מחמת שנפשינו לא מטוהרה, ואין לך יום שאין קללתו מרובה, קצור קצרה השגתינו, לכן בכח יגבר איש לטבול במקוה טהרה, בפרט ליטהר מטומאתו ולעבוד את בוראו בטהרה, אולי יש תקוה ומצא עזר כנגדו לייבק בבוראו, ולכן לא ישוב מפני כל, ולא יעבור מלטבול, אפילו אם יצטרך לטבול בחורף במים קרים, ולפום צערא אגרא (אבות פ"ה משנה כ"ב), ו"שומר מצוה לא ידע דבר רע" (קהלת ח', ה'). וזה כלל גדול בכל סדר עבודת הקודש, שכל ההתחלות קשות, וכשירגיל יערב לו ו"גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כ"ב, ו'), והנה שכרו אתו אורך ימים ושנות חיים, עכ"ל. ודוק היטב במ"ש גבי טבילת החורף במים קרים שומר "מצוה" לא ידע דבר רע, והבן. וכן כתב איזהו גופיה בספרו יעלוז חסידים (בהנדמ"ח, עמוד קנ"ב) וז"ל: טבילה וטהרה למתפלל, מסייע שתהא תפילתו מקובלת, עכ"ל.

וראה מה שהפליג בענין זה בספר קדוש ישראל, ובמהדו"ב הנדפסת בעיה"ק ירושת"ו (שנת הטובל במים זה האיש טהור לפ"ק) הוסיף בהא המו"ל ר"ש גלידמאן ז"ל איזה הוספות יקרות בסוה"ס, ע"ש באורך. והנה היו שהעירוני דהליכה למקוה גובלת בביטול תורה, וד"ז מופרך לכשעצמו כאשר ידוע ולב יודע מרת נפשו וכו', ומלבד זה אינו נכון, שכן עיי' בגליון "ענין טהרת המקוה" דנשאל מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אם יש ביטול תורה בטבילה במקוה, והשיב בזה"ל: "תורה דארץ מען לערנען בקדושה וטהרה, ס'איז נישט דא קיין שליט"א (חלק א' עמוד קצ"ב) נשאל וז"ל: מי שצריך לטבול בתפילה עזרא, אך ע"ז לא יספיק להתפלל כותיקין, מה יעשה, והשיב וז"ל: "אם

לי דכיון דמדליקין זה מפלג המנחה י"ל דשרי, דכבר אפשר לקבל שבת. ושו"מ מביאין מספר פסקי שמועות (עמוד נ"ד) דכ' ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דא"צ לבטל זה לפי דאינו ניגון של שמחה, ע"ש.

בגודל מעלת טבילת עזרא

ראיתי בגליון אליבא דהלכתא (גליון ס"ה) שהאריכו בענין טבילת עזרא בשבת, ואמרת לנפשי להביא בזה איזה גריגריין בגודל עיקר מעלת טבילת עזרא והזהירות בה, ולחזק הענין הלו, אשר מקדמת דנא הקפידו בזה רבותינו זלה"ה וישיבדלחט"א, ורבים רבים מחסרון ידיעה גמורה אין מקפידין עליה, ואשרי לו להזוהר בזה.

בריש מילין כתב מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו ארחות יושר (ערך טהרה) וז"ל: הנה דעת הרבה קדמונים שלא ביטלו טבילת עזרא אלא לתורה, אבל לתפלה אסור עד שיטבול, והיא דעת רב האי גאון (מובא בר"ף ורא"ש פ"ג דברכות) ורבנו חננאל (מובא בתוס' חולין קכ"ב ב' ד"ה לגבל) ועוד הרבה ראשונים, וגם הרמב"ם שפסק בסוף ה' ק"ש שבטלוהו לגמרי, תמיהו עליו ראשי ישיבות בכל, והשיב להם שמימי לא ביטל אותה אפי' שעה א', אלא שלא הי' יכול לכתוב בחיבורו כ"א היוצא מן הדין ע"פ ההלכה, כמשי"כ רבנו יונה כפ"ג דברכות. ואף דבשו"ע נפסק כהרמב"ם, מי"מ כתבו האחרונים שהנהוג לטבול תבא עליו ברכה, כמשי"כ במ"ב סי' פ"ח סק"ב בשם הפמ"ג, וגם הרמב"ם עצמו כ' בפ"ד מתפלה ה"ו מנהג פשוט בשנער ובספרד שאין בעל קרי מתפלל עד שרוחץ כל בשרו במים, ובשו"ת מן השמים שאל אם יש להקל בטבילת עזרא לתפלה, והשיבו לו ועבדתם את ה' אלקיכם, הוי אומר זו תפלה, ואפשר תמא ומקריב קרבן. וא"ת שאר טומאות, אינו דומה טומאה מאונס לטומאה מדעת, אינו דומה טומאה הבאה ממקום אחר לטומאה היוצאת מגופו, ועזרא כשתיקן ברה"ק ראה ותיקן כו', ודבר זה גורם אורך הגלות, כי אם היתה תפלת ישראל כתקונה כבר נתקבלה תפלתם זה ימים רבים, עכ"ל. ובמגיד מישרים להב"י ז"ל (פי' בהר) א"ל המגיד אל תבטל תמיד טבילת להב"י, כי אין אתה יודע מתן שכרה, עכ"ל. והאר"י ז"ל (בשער רה"ק דף ד') אי' דבר יותר מוכרח וצריך אל האדם בענין ההשגה כמו הטבילה, שצריך שיהי' האדם טהור בכל עת, עכ"ל.

וכ"כ בראשית חכמה (שער האהבה פ"א) ובחסד לאברהם (מ"ב נהר נ"ט), ע"ש שהאריכו בזה. וחז"ל אמרו (בברכות כ"ב א') כל המחמיר בה על עצמו מאריכין לו ימיו ושנותיו, והרבה גדולי ישראל לא ביטלוה מימיהם כמובא בתולדותיהם, וראיתי בספר א' (כעת איני זוכר היכן) שכל החיבורים שנתקבלו בכל ישראל הם אלו שהמחבר נזהר בטבילת עזרא, והיום שמצוי מקוואות וקל לטבול בודאי מי שיכול ראוי לזוהר בזה.

הרי דכתב מו"ר שליט"א להדיא דהרבה מרבותינו לא ביטלוה מימיהם, ועוד זאת העלה דכהיום דמצוי מקוואות וקל לטבול בודאי מי שיכול ראוי לזוהר בזה.

וכשידברתי בזה עם כמה יקרים שיחיו, טענו איזה טענות שונות ומשונות, כגון אשר אין להם זמן, ואני בעניי לא ידעתי מה טענה היא זו, אטו לרבותינו הקדושים היה זמן ולהם אין, אתמהא, ובפרט אשר המשכיל יתן אל ליבו שטענה זו אינה נכונה, לפי שלדברים אחרים ישנו זמן ומנים טובא ואף בשפע רב, ואמאי לא יקפידו בכזאת. טענה נוספת שעוררו הנ"ל אשר מקודם יש להקפיד על ענינים אחרים, ובכדי לנהוג בזה יש להיות בעלי מדרגה ונבונים מדע, ואני בער לא אבין, הלא מו"ר שליט"א כתב בלישני' "בודאי מי שיכול ראוי לזוהר בזה", ואטו י"מ שיכול" בעל מדרגה הוא, הא על כל איניש קאמר.

עוד אמרו הנ"ל שלעיתים יאחרו להמנין הקבוע אשר רגילין להתפלל בו, ואני תמה (הגם שאיני ראוי לתמוה מ"מ לשיטתם תמיה) אמאי לא יקומו חמש רגעים קודם, הלא לכל "דאוי לזוהר" אחר שנוצר בפוסקים ודאי היו עושים כן, ויותר מהמה כידוע, ולמה לא יחושו לכך, ואת"ל טענות שונות של לקיחת ילדיהם לגן וכיו"ב, החכם ענינו בראשו, והבא ליטהר מסייעין אותו בעצות מן השמים, וד"ל.

יתר על כן, בספר דעת נוטה למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (חלק א' עמוד קצ"ב) נשאל וז"ל: מי שצריך לטבול טבילת עזרא, אך ע"ז לא יספיק להתפלל כותיקין, מה יעשה, והשיב וז"ל: "אם

מ"ש גבי משקפים בקידוש לבנה, ע"ש. וכן כשידברתי בזה עם מו"ר הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף, אמר לי דהיום יש לנו משקפים טובות וזכוכית צלולה ואין שאלה בזה משא"כ פעם שלא הי' צלול להכי דנו בזה על קידוש לבנה, וכן השיבני הגאון הגדול רבי אפרים גרינבלט שליט"א בעמח"ס שו"ת רבבות אפרים, דהיום זה בסדר ואפשר ע"י משקפים, ואכמ"ל.

והלום הראוני בספר שער העין אוצר כל בו להלכות ברכת הראיה מהג"ר אליהו אריאל שליט"א, וראיתי לו (שער העינונים סימן י"ז) דעמד בענין רא"י ע"י משקפים וגדרה, דכ' דפשוט דהרואה דבר המחייב ברכה ע"י משקפים מברך לכתחילה כדין זכוכית, והגם דהם מגדילים את טווח הראיה, ופעמים רבות לולי המשקפים לא הי' רואה את הדבר המחייב, מ"מ רואה את הדבר בעיניו ממש, והמשקפים אינם אלא סיוע בעדו, וכ"מ בכ"מ א"ש חי (ש"ב פרשת ויקרא סימן כ"ד) ע"ש, ועיי"ש דין בדברי השע"ת (סי' תכ"ו סוסק"א), וע"ע בשו"ת מהר"ץ דושינסקי זלה"ה (סימן נ"ט), ומאי דמיתנין לעיל מסייע לכל הא.

מיהו עיין בספר הנ"ל (פרק ב' סק"ט) דכ' בהערה דהא דאפשר לברך במשקפים ברכות הראיה, וז"ל: ובלבד שתהא הזכוכית צלולה בשיעור שזוהה את הדבר, ושם בהערה (ס"ק ט"ו) דן בגדר זה, וסו"ד כ' דלא נתבאר שיעור הבהירות הנצרך לברכה, ע"ש הי"ט.

שוב מצאתי דרך לימודי בספר נתיבות התלמוד להגאון רבי יקותיאל אריה קאמעלהאר זלה"ה (דף י"ז מדה"ס מערכת ז' סק"ב) דכתב מברכות (כ"ה ע"ב) דזכוכית לענין כיוסוי הוי כיוסוי, אך בדבר דתל"י בראיה ובעיני דלא יראה לא מהני כיוסוי דזכוכית, דהא מתחזי, ובהערות יאר נתיב (לימוד ל"ט) כ' וז"ל: בשו"ת הלק"ט ח"א סי' צ"ט מביא רא"י מכאן דע"י בתי עינים מזכוכית הוי רא"י מעליא ע"ש, ובח"ב סי' פ"ב נסתפק בעידם שראו עוברי עבירה ע"י מראה של זכוכית, אם דנין על פיהם, והביא ראיה מגמ"ר ר"ה כ"ד ע"א דעדים שראו הלכנה בעששית אין מעדיין עלי, ע"ש. ונלע"ד דשא"ה דמייירי דלא ראו הלכנה ע"י בתי עינים ברקיע, אלא שראו מראה הלכנה בעששית כמו שרוואין בראי מלוטש, ובכה"ג מייירי נמי בהלק"ט סי' פ"ב שלא ראו מעשה העבירה כי אם ע"י המראה של זכוכית, ולא ראו בעצם הדבר, והבן, עכ"ל. הרי דפשיט"ל דגדר רא"י ע"י משקפים חשיב כרא"י רגילה לכה"ת, ודוק.

ושלחתי למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אם רא"י ע"י משקפים גדר ראיה רגילה לכה"ת, וכתב לן וז"ל "לא תמיד", עוד שאלתיו כהן דא"ת ליה משקפים אם הוי בעל מום (לעבודה בביהמ"ק), וכתב לי מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א וז"ל: "יתכן".

אי שרי להשמיע בצופרי השבת ניגונים בבין המצרים

ע"ד השאלה אם מותר להשמיע בער"ש דבין המצרים ניגונים ברחובות קר"י להזהיר על כניסת השבת, יש לדון בזה מ"מ"ש בספר ישמח ישראל להר"ש אברמסון שליט"א (עמוד קנ"ח) דכ' דמערכת טלפונית המשמיעה זמר בהמתנה וכדומה, מותר לשמוע הזמר כיון שאינו מכוין ליהנות מזה, כן כתב מספר מקדש ישראל (בין המצרים, עמוד צ"ח) ועוד דוכתין, ע"ש. ומ"מ יש לבעלי המערכות לכבות פעולה זו, דכ"כ בנחמת ישראל (פרק ג' הערה נ"ג), ושאם מכוין ליהנות מכך אסור, ע"ש. ולפ"ז כיון דאינו מכוין ליהנות מכך יש לצדד היתר. אולם מ"מ לכאורה י"ל דעל בעלי המערכת להפעיל צופר רגיל, דא עקא שינשם מקומות של"ע הצפירה מפחידה להתושבים, ויל"ד אי שרי ליעביד תקליט שירה בלא נגינה, אלא דאמנם לכאורה ג"ז אסור בביהמ"צ, וכמשי"כ בספר ישמח ישראל הנזכר (עמוד קנ"ד), ע"ש, וכ"כ בנטעי גבריאל (פט"ו ס"א), וצ"ע. וידידנו הרה"ג ר"ז פישר שליט"א א"ל דשאל זה מהגאון רבי יהודה ארי' דינר שליט"א, והשיבו דאין בזה בעי', והוסיף דמעשה רב דבעיר ב"ב זה עובר. ושוב שמעתי שכן הורה בכאן מורינו הגר"י טשזנר שליט"א דשרי, ומ"מ צ"ע טעם היתר דנא.

שוב שאלתי זה מהגאון הגדול רבי אפרים גרינבלט שליט"א, והשיבני דעד ר"ח (אב) יתכן שמוותר, ומר"ח לא. ומו"ר הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף ושא"ס, אמר

להניח צנצנת לפני העדות, ומשום דשייכי למילי דמן כתביניהו התם, ולמאן דאמר איפקוד אע"פ שבמרה נאמר כתביה התם כדפרשישית, עכ"ל. הרי להדיא דהך דאל יצא איש ממקומו אחר מתן תורה נאמר, ולי"ש להכא, ודוק.

שוב מצאתי לרבינו זלה"ה בספרו הק' חפץ ה' עמ"ס שבת (דף פ"ז ע"ב) דהאריך במ"ש הגמ' (שם), מר סבר אשבת איפקוד וכו', וכו' לדון בזה באורך לפמשי"כ התוס', ע"ש הי"ט, ובסו"ד כתב וז"ל: אכן ראיתי לפרש אם יתרצה ה' ב"ה בפירוש זה, והוא דהנה ידוע הוא אורך הלכות שבת ודקדוקיה אבות ותולדות, והי מינייהו הוו אבות והי מינייהו תולדות, ובמרה ציום הבורא כ"ה שיום אחד בשבוע יחדלו מעשות מלאכה כזו, וכזה יחדלו בדקדוקיה ופרטיה, אבל לא גילה להם היום איזה יום הוא עד פרשת המן, לראות שה' מזהירם בכבודו באמרו ראו כו', ואז נצטוו בפירוש יום השביעי מהיום שבת שבתון, וחל עלייהו הציווי אשר נצטוו בו במרה, ולזה יקרא אותו שבת של מן שיצאו מן העם ללקוט וכו' שבת אחת, אף כי נצטוו במרה לא קשה מיד, ולזה לא הוצרך משה רבינו ע"ה להזהירם על האפייה והבישול, היותם כבר מוזהרים ועומדים, אלא עצה טובה קמ"ל שיכינו מה שהם צריכים לשבת קודם שחל איסור שבת, ולא הוצרך להזהירם עוד, ולזה כאשר יצאו מהעם, כתיב עד אנה מאנתם וכו', וזה למאן דאמר אפקוד אתחומין, ולמאן דאמר לא אפקוד נראה לפרש דאמר עד אנה מאנתם על שיצאו ללקוט, ולא האמינו בדברי משה רבינו עד שאמר להם שבת לא יהיה בו ופרשת אל יצא, כמו שפירשו התוס' ב"ה אתחומין וכו', ופשוט, עכ"ל. ודוק בזה.

האמנם הגם דמבואר בדברי רבינו זלה"ה דאיסור לקיטת המן הוי איסור עצמי, מ"מ בספורנו כתב דאי היו לוקטין הי' בזה חילול שבת, כדאי' בשבת (ק"ו ע"ב) הא מאן דתלת כשותא מהיומי והיגי מחייב משום עוקר דבר מגידולו, ע"ש הי"ט. וע"ע בספר אוצרות מגדים להג"ר מאיר יוסף בירנצויג שליט"א (שמות עמוד תע"א) מאי דדן אי במרה נצטוו בני"ע על שמירת שבת או על עיסוק בהלכותיה, והאריך בהא מרבותינו ז"ל (וראה שם עמ' תכ"ג), ויש להוסיף לדברי רבינו זלה"ה דהכא, ואכמ"ל.

גדר ראיה ע"י משקפים

בגליון ס"ו הזכרנו בין השיטין גדר משקפים אי חשיב ראיה רגילה, הן עתה מצאתי בהא בעזה"ת מציאה רבתי בספר בית דוד על הלכות שחיטה להגאון רבי דוד קאמין זלה"ה (חלק א' סימן א', יסוד הבית סק"ו) דכתב לדון אודות שוחט הרואה ע"י בתי עינים, אי יש בזה חשש ופקוק או לא, וכ' דבפוסקים לא נזכר מזה, זולת בשו"ת טוב טעם ודעת להגר"ש קלוגר זלה"ה (ח"ג סי' פ"ה) דפקפק בשו"ב זקן הרואה ע"י משקפים, עפימ"ש המג"א (סי' תל"ג סק"ד) דבחלון שיש בו מחיצה של זכוכית אסור לבדוק חמץ כנגדו, ע"ש. וכבר דחה זה בס' דעת תורה ע"ש בדבריו, והעלה דכר רואה טוב ע"י משקפים אין חשש ופקוק בזה, ובספר דרכי תשובה מייתי משו"ת שבות יעקב דמהני רא"י ע"י משקפים לכל דבר הצריך בדיקה וראי', ועיין בשע"ת (סי' תכ"ו סק"א).

והוסיף הגר"ד קאמין זלה"ה בתו"ר, וז"ל שם: ואדרבה כמה צדו"ק עליון מזוים ומצוים להשו"ב המסתופפים בצלם ההלביש בת"ע, כמו שידוע מהשו"ב המפורסם ר' שמואל דוד, שבהיותו בן מ"ח שנה הרגיש שינוי גדול בראייה, ושאל להרה"ק מק"ק גור אם יסכים שיפסוק לשחוט מחמת זה, ואמר לו חלילה וחס, רק ללבוש ברייליין, וכן הגאון הק' ר' אברהם שליט"א מסאכטישוב ציהו לכמה שו"ב ללבוש ברייליין, וזה איזה שנים שנתן תעודה להשו"ב ר' ש"י שיסחוט בבת"ע, והרה"ק ר' יעקב דוד זצ"ל מאמשינאו בכל עת בא לפניו השו"ב הישיש שלו ר"א נתן לו ארגז עם בת"ע שלו שיבחר לו בת"ע הראוים לו, ודבר על לבו ואמצו שלא יעלה עליו שום מורא. וכן עוד כמה וכמה מעשים מצו"ק עליון, וא"כ מה יש להרהר עוד בזה, עכ"ל. ועיי"ש דהאריך טובא באי ענינא להוכיח דרואין במשקפים אף דבר דק וכו', ע"ש באורך. ועיין בפסקי תשובות (סי' רח"צ) דכתב מהאחרונים דלענין רא"י בברכת בורא מאורי האש, הוי משקפים גדר רא"י רגילה ואי"צ להסירן. וכן עמא דבר כידוע לכל בר בי רב. ועיין בשו"ת רבבות אפרים (חלק ח' סימן שע"ט)

עוד הובא בגליון הנזכר מספר דוגמא מדרכי אבי לתולדות רבינו הח"ח זלה"ה מבנו הרא"ל ז"ל (סימן א), וז"ל: גיסי הרב ר' מנדיל אמר לי כי מר אבא היה מדבר עמו על דבר זהירות בטבילה, ואמר לו כי לא ביטל מימיו טבילת טהרה, עכ"ל. ומרן הקה"י זלה"ה (קריינא דאיגרתא מכתב נ"א) כתב וז"ל: להיות רגיל מאד בטבילה, וטבילת עזרא יהיה כחובה, וזה מביא לידי קדושת המחשבה וטהרת הנפש, עכ"ל, ועיי"ש.

ובספר קדשי יהושע להגר"א געלדצייילער שליט"א (חלק ה' בסופו) מיייתי מהא דשח לו הגה"צ ר"א לופיאן זלה"ה, וז"ל: פעם נכנס אברך באשמורת הבוקר לתלמוד תורה (דקלם), והרגיש הסבא ברוח קדשו צריך טבילה, וגער בו איך מלאך לבך להכנס לת"ת בלא טבילה מקודם, וסיפרתי מעשה זו להגאון ר' יעקב קמינצקי זצ"ל, והקשתי לו דלכאורה יוצא ישיבות ליטא לא נזהרו בטבילה זו, והשיב לי, ודאי גם בליטא היו נזהרים בטבילת עזרא, אלא דהלכו למקוה רק אם היו צריכים טהרה, והלכך הלכו בצניעות, ומתוך צניעות זו נתבטל המנהג מבניהם, עכ"ל. וכעין זה יעוין בשו"ת תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א (חלק ב' ס"ד) דתמה על הרבה בני תורה שאינם נזהרין בטבילה זו, והוסיף בתו"ד: "ושמעתי מהרבה גדולי עולם זצ"ל שהסתירו לעולם שטבלו, ומזה יצא שבסוף דימו שלדעת גאוני ליטא אין צריך לטבול אפילו לטומאה, ודבר זה בהחלט לא נכון", ע"כ ועיי"ש.

וראה בהסכמת הגאון הגדול רבי שמואל אויערבאך שליט"א לספר טהרת התורה להגה"צ רבי חזקיהו אלכסנדר סענדר יצחק ערלאנגר שליט"א, דכתב וז"ל: "ומה שמאד ראוי לבני תורה שתורתם אומנתם לדקדק בזה, והדברים מפורסמים מפי סופרים וספרים, וגם עובדא ידענו בזה מרבינו הגדול בעל החזון איש זי"ע אשר מאד הקפיד והזהיר על זה, וקשה לפרט בפרסום, עכ"ל.

והגה"צ בעל טהרת התורה שליט"א גופי" בהקדמתו (אות ה') כ' וז"ל: ומצאתי נכון לפרסם שהיוזם של הספר הזה "טהרת התורה" הוא מו"ר הגאון הגדול ממאורי דורינו מרן הרב ר' חיים קניבסקי שליט"א, אשר עוררני לזה כבר מלפני עשרים שנה בערך, שראוי לחבר ספר על טבילת עזרא וכו', וכאשר הבאתי השאלות להגר"ק (בעיה"כ תשס"ג) שמח לקראתי ואמר "טוב מאד הדבר שתפרסם עיי"ו המצווה" (של טבילת עזרא), עכ"ל.

ובתשובות מו"ר מרן הגר"ק שליט"א הנדפסות בטהרת התורה הנ"ל (חלק ב', עמוד שע"ז בסופו) כתב הגה"צ הנ"ל שליט"א למו"ר מרן שליט"א, וז"ל: אחרי שהגיעני הקב"ה בחסדו עד הלום, אחלה נא פני מו"ר שליט"א אולי יואיל בטובו להוסיף איזה שורה לחיזוק הענין וחיזוק הספר הזה שנכתב על פיו, ובודאי שבס"ד מה שזכינו בזה הוא מכח רום הדרג"ת שליט"א, ואודה מקרב לבי על כל הטובה הזאת, חזקיהו אס"י ערלנגער, עכ"ל. והשיבו מו"ר מרן הגר"ק שליט"א וז"ל: לכב' יודינו שליט"א, הענין הנ"ל הוא ענין גמלה מאד, ואשרי למי שזהיר בזה, וכבר כתב בעליה מ"מי לא בטלתי טבילה זו, וכתבתי בזה בארחות יושר ס"י י"א, ויה"ר שהספר יהא לתועלת, עכ"ל.

אם הוא אנוס, והרבה פעמים מדלגין בשביל צורך אחר בלי טעם נכון, וכאן דוקא היצר מבלבל לעכב מעלת הטהרה, וכדי להרגילו שיתפלל בלא זה, והרי אחד מן העיקרים בענין זה הוא ההרגל וחוש ריח הטהרה, שבזה ירגיש מאד התרחקות מכל דבר רע וטמא, עכ"ל. ועיי"ש דברים כדברנות בהאי ענינא, ואכמ"ל.

ועיין בשו"ת שבט הלוי למרן הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א (חלק ה' סימן ט"ו) דהפליג בזה, וכתב בתו"ד: מ"מ אמת נכון שצד ההלכה בטלו, אבל צד הקדושה לא נתבטל, וכבר אמרו בש"ס שם דהנזהר בזה מאריך ימים וכו', ובאמת בזמנינו דשכיחי מאד מקואות טהרה שכשרים עכ"פ לכל הדעות לטבילת עזרא, אין טעם להקל בה. ודומה מאד למה דאיתא במס' עיי"ו ע"ב לענין ספק טומאה בריה, אע"פ שק"פ הלכה אין בה שום צד להחמיר ולא שום תקנה, מ"מ הורה ר' נאי הא מיא בשיקעתא דנהרא וילו טבולו, ומכ"ש בזמנינו דאיכא מיא בשיקעתא ובמקואות וילו טבולו, עכ"ל. ועיי"ש היטב. וע"ע בשו"ת שבט הלוי (חלק ו' סימן כ"ח), ומשם בארה. וע"ע בפסקי תשובות (סימן פ"ח סק"א) דמייתי משו"ת דברי יציב להגה"ק מצאנו קלויזנבורג זלה"ה (חאו"ח ח"א סימן נ"ה) דכ' מבעל העיטור להכלבו דנתבטל מפני הצינה, ובמקומות דאין צינה נהגו לטבול, ולאחר שהנהיגו מקואות חמין חמור טפי, עיי"ש בלישני' דהדבר"י, ודוק היטב.

ועיין בספר הלכות הגר"א ומנהגיו להגר"מ שטרנבוך שליט"א (אות ז') דכ' וז"ל: רבינו זצ"ל החמיר מאד בעל קרי שלא להתפלל עד שטובל, ע"כ. ובהערות דשם האריך טובא, וכ' בתו"ד ויש לתמוה שרבים מהפרושי' שנוהרין בכל דבר כדברי רבינו זצ"ל לא נזהרין בטבילת עזרא כשיטתו, ורק תלמידיו המקובלים נזהרין בזה מאד, עכ"ל. וראה בכל דבריו שם.

ובספרי רבותינו גדולי החסידות האריכו טובא, והפליגו בענין וחשיבות הטבילה נחיצותה וגודל ענינה הלא בספרתם, ובכאן אכמ"ל לפי דהדברים מפורסמים וגלויים קמ"י רבנן ותלמידיהו, והכא באנו רק לחזק הענין דטבילת עזרא עפ"י רבותינו הפוסקים אשר כתבו להדיא שראוי לזהר בזה, ואשרי לו להנזהר בזה, והמקום ב"ה יערה עלינו ממרום רוח טהרה וקדושה, ומלאה הארץ דעה את ה' ככפים לים מכסים, אכ"י"ר.

(ומה שבספר שיח תפילה למורינו הגר"י טשזנר שליט"א לא כתב להאי ענינא דטבילת עזרא, שאלתיהו על כך, והשיבני דבספרו יותר כ' עניני תפילה, אך ודאי דמי דמקיים טבילת עזרא יש בזה מעלה גדולה).

ומו"ר הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף ושא"ס, ציין לי לעיוני במש"כ איהו גופי' בשו"ת משנ"י (חלק ד', חאו"ח סימן ג' עמוד ק"א) גבי חיוב טבילת עזרא על ש"ץ, ובין השיטין האריך בעיקר גודל ענין ומעלת טביע' לכל איש ישראל, והביא משו"ת פרי השדה (ח"ד סימן ב') דבזמנינו שכיחי מקואות ל"ש דברי הכס"י (הלכות ק"ו סופ"ד) דא"י לעמוד בתקנה זו, ולכן יותר חובה היא מבמים קדמונים, ועיי"ש דהפליג בזה מו"ר שליט"א טובא, עיי"ש היטב, וע"ע בספר משנת יוסף דרשות ומאמרים (מאמר כ') מש"כ בזה.

אחר שכתבתי כל זה מצאתי להגר"ר דוד אליהו קולדצקי שליט"א דכתב בשלהי ספרו תמצית ההלכות (הלכות שבת ח"ב בסופו) איזה דברים לחזק ענין טביע', ובתו"ד כתב דשמע ממרן רשכבה"ג הגר"ש אלישיב זלה"ה "שזה דבר נשגב מאד", ועיין בקובץ תשובות (ח"א סי' ל"ט) מש"כ בזה בתו"ד, עיי"ש.

עוד הביא שם דסיפר לו הגאון רבי יהודא עדס שליט"א דפ"א שאל לבנו דמרן הגר"י אברמסקי זצ"ל בעל חזון יחזקאל מדוע ישנו כרך מסויים שלא הודפסו על הש"ס מחזון יחזקאל, והשיבו דאביו (החזון יחזקאל) א"ל דכיון דעל מסכת זו כתב בהיותו ברוסי, ושם לא היי מקוה ולא טבל טבילת עזרא באותה תקופה, לכן אינו רוצה שידיפסו כרך זה לאור, עיי"ש. והדברים מדברים בעד עצמם.

ועיי"ש דנשאל מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אודות המקפיד על טבילת עזרא, אם עדיף תפילה בציבור בלא טבילת עזרא או ביחידות עם טבילת עזרא, והשיב "ביחידות עם טבילת עזרא", וכן נשאל אם עדיף לבוא לכולל בלא טבילת עזרא,

או שיאחר קצת לסדר ע"מ לטבול, ומיירי במקפיד לטבול, והשיב "עדיף ללמוד לאחר טבילת עזרא אע"פ שיגיע מאוחר לכולל".

ובזה הנני משים קנצי' למילין, וחותרם בברכת הדיוט שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה, ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, והי' ה' עמכם כל הימים, אכ"י"ר.

ההערצה והוקרה
משה חליוה - מח"ס ענפי משה ושא"ס - אופקים

בדין כתיבת חיוב חטאת בפנקס

בגליון אליבא דהלכתא גליון נ' עמ' צ"ח, הארכתי בענין האם יש חיוב כתיבת חטאת בפנקס, או שזהו ענין משום וחטאתי נגדי תמיד [ובגליון ל"ז עמ' נ"ג כתבתי גם על קרבן תורה האם צריך לכתוב עיי"ש], והעולה שם בענין חיוב חטאת, א. דעת שו"ת יד אליהו סי' כ"ט, והדרך פיקודין הקדמה ה', והשפת אמת יומא פ'. דחייבים לכתוב בפנקס, וכן צידד הגר"ח קרייזווירט זצ"ל ע"פ התוס' בשבועות כ"ו. ד"ה את לבך [וכן יעו"ב ברשב"א גיטין ל"ה], וכן הביא בשמו בספר שלמי ניסן, שבת, בהקדמה, והביא כמה וכמה מקורות עוד, וכן כתב בשו"ת שבט משנה (תרנ"ו), דאם חייב חטאת על עבירה שעושה בזה"ז, ודאי מן הדין צריך לכתוב על פנקסו שלא תשכתב. ב. במגן אברהם סי' של"ד כתב איתא בשבת דף י"ב שאם עבר עבירה שחייב עליה חטאת, יכתבה בפנקס שלכשיבנה ביהמ"ק יביאנה - כך הלשון בבאר היטב ובמג"א בדפוסים החדשים, אך בדפוסים הקדומים כתוב באחד שעבר עבירה וכתבה בפנקס, ויל"ד בנוסחאות אלו, ויתכן שגם לנוסח יכתבה א"י"ז חיוב גמור, אלא ענין של וחטאתי נגדי תמיד. ג. הגר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים סי' ל', והצמח דוד [בעל שו"ת בית דוד] כתבו דאין זה חיוב אלא מדת חסידות כדי שיזכור עוונו [וכתב הגר"ח פלאגי דאם בא לכתוב, יכתוב גם שיעור, וזה ע"פ הגמ' יומא פ'. שר"א אומר דהאוכל חלב בזה"ז צריך שיכתוב לו שיעור, והיה אליהו הוכיח משם דיש חיוב לכתוב, והגר"ח פלאגי דחה דהכונה שאם בא לכתוב לקיים המדת חסידות כר' ישמעאל, יכתוב שיעור שלא יהא חומרו קולו, דאולי ב"ד ישנו את השיעור, ושם הארכתי דאפשר לומר שא"צ לכתוב שיעור, לפי מה שביארו המראה הפנים והגהש"ס לירושלמי למה שהרמב"ם השמיט האי דינא דהאוכל חלב צריך שיכתוב לו שיעור, ויעו"ב גם בשיעורין של תורה סי' א' אות ט"ו, ובחזו"א כלים סי' כ"ג סק"י]. והגר"ח פלאגי הוסיף דגם בכל חטא אשר יחטא האדם, טוב וישר לכתוב על פנקסו לקיים מה שנאמר וחטאתי נגדי תמיד, ומבואר כן בשערי תשובה שער א' אות ח'. ד. המשנה ברורה בס' של"ד לא הביא את דברי המגן אברהם הנ"ל אות ב', אך באגרות ומאמרים של הח"ח אגרת ה' מבואר להדיא שהענין שר' ישמעאל כתב בפנקסו היה משום וחטאתי נגדי תמיד [והביא שם הח"ח משל ונמשל על זה], וכתב שם הח"ח שהאיש החכם והנבון החרד לדבר ה', אם אירע לו פעם אחת שעבר על איזה חטא לבו נוקפו עליו, והוא שב ומתחרט עליו, ורושם עוד את עונו בפנקסו לזכרון שלא ישכח ממנו, ותמיד יזרו את עצמו לשוב בתשובה עליו, וכדכתב וחטאתי נגדי תמיד, ובהמשך שם כ' הח"ח סדר תשובה שיתחרט וכו' ולרשום על פנקסו את החילול שבת, ויקבל עליו שכשיבנה ביהמ"ק יביא **בימיו** יביא חטאת על אותו חטא, אך לא כתב לכתוב שיביא חטאת אלא שיקבל ע"ע להביא (ובכה"ח סי' של"ד כתב דנראה דצ"ל בלי נדר, דשמא לא יזכה לבנין ויהיה עליו רק נדר, וצ"ב לכאו' חידוש זה, שהרי הכונה שאם יבנה **בימיו** יביא חטאת, ואם לא יזכה שיבנה בימיו לא, וכמש"כ בחי' הר"ן שבת י"ב: ואמרו בתוס' דהאי דקאמר לכשיבנה ביהמ"ק **בימיו** קאמר, דאי אחר שימות לא אפשר, דחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא, וכן בספר העתים סי' קנ"ח כתב "כי היה סבור שיבנה ביהמ"ק **בימיו**", ושור"ר ברב פעלים בקונטרס סוד ישרים פ"ב שדן האם בתחיית המתים תחזור אשה שנשאת שוב לבעל הראשון או השני, והאריך והרחיב בזה, ובין הדברים הביא את הגמ' ביומא הנ"ל דהאוכל חלב צריך שיכתוב שיעור, ופירש"י שמא יבנה ביהמ"ק בימיו, וכתב הגאון חיד"א בקונטרס סבר פנים דנר' מדברי רש"י אלו דאם מת פקע חובו, ולתחיית המתים פנים חדשות באו לכאן, וכ' על זה הגאון חיד"א

מדברי הרבינו האריז"ל מוכח בכמה דוכתי דאף אם מת צריך לתקן כל אשר חטא בגלגולים אחרים, וכ' הרב פעלים דחיוב הגוף פקע, אך חיוב הנפש לא, ולכן תחזור הנפש לקיים החיוב שלה, אך הביא הרב פעלים משער הגלגולים הקדמה ט"ז דף י"ז שכ' אמנם הבחינה השלישית והם המצוות שהוא מן הנמנע לקיימם בזה"ז כמו מצוות הקרבנות וכיוצא, ונתבאר שהאדם מוכרח לקיים כל תרי"ג מצוות ולהתגלגל עד שיקיים אותם, ואמנם בזה"ז לא יתגלגל לקיימם כיון שאין יכולת לקיימם, אמנם אחר ביאת המשיח שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו אמן, אז יתגלגלו בגלגול ממש כדי לקיימם, **ואל זה רמז רבי ישמעאל בן אלישע** כה"ג כשהטה את הנר לביל שבת, שאמר אכתוב על פנקסי לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמיינה (הרב פעלים דייק גם מזה שרק לאחר ביאת משיח ישלימו, ולא לאחר תחיית המתים דאז פנים חדשות באו לכאן). ה. דעת המבי"ט בספרו בית אלוקים שער התשובה פ"ב דלא מתחייבים כלל בזה"ז חטאת, והאריך שם לבאר למה, ובגליוני הש"ס שבת י"ב: הקשה עליו.

ולגליון זה אציין עוד, דבשביית השבת במעשה חשב ריש פרק ה' כתב: ידוע דהמחלל שבת בשוגג צריך מחילה סליחה וכפרה, ואם היה במה שחייבין על זה חטאת, אז לבד ממה שצריך להתענות ארבעים יום לפחות צריך להפריש דמי חטאת כפי מחיר כשב באותו זמן וליתן לצדקה, גם **ראוי** לרשום על פנקסו שכשיבנה ביהמ"ק יביא חטאת, עכ"ל. לא כ' דחייב לרשום אלא דראוי, וכן שאלתי למרן הגר"ח"ק שליט"א ואמר לי ר' ישמעאל כתב, ושאלתי אם זה חיוב, ואמר לי שאין זה חיוב, אך מצוה לכתוב. [ובקובץ תשובות למרן הגר"ש"א זצ"ל ח"א סוף סי' פ"ג נבדון שהיה רב אחד שאומר שידוע להבחין בין דם לדם בין טהור לטמא ובין דם נדה לדם מכה, והאריך הגריש"א שם לדחות דבר זה מכל וכל, ובסיום התשובה כ': אך אם ח"ו נהיה כדבר הזה, הרי מי שבא לידו שאלת בדיקת עד והוכשר מטעם שלדעת המכשיר דם מכה הוא, עליו לבקש רחמים, וישוב אל ה' וירחמהו, וירשום על פנקסו שכשיבנה ביהמ"ק יציע הדבר לפני החכמים אשר יהיו בימים ההם, האם עליו להביא חטאת או איש תלוי או לא, עכ"ל. ובקובץ תשובות ח"ג סי' ע"ח יש תשובה קצרה כפרה לחילול שבת בשוגג, שם הזכיר על התעניות ועל הדמי חטאת, אך לא הזכיר לכתוב בפנקס, וממשי"כ בהערות למסכת יומא דף פ'. דהטעם שהרמב"ם השמיט הדין דהאוכל חלב צריך שיכתוב לו שיעור, הוא מפני שסובר כהשי" דהשיעורים הלמ"מ ולא ישנתו, אין להוכיח מזה שסובר שא"צ לרשום, דרק רואים שדברים של שיעורים א"צ לרשום, אך לרשום את עצם החיוב צריך, אלא שבעיקר הדבר ניתן לומר דדוקא דברים של שיעור הוה צד דצריך לכתוב, דאולי יבוא לטעות להביא ופטור, אך בשאר חטאות א"צ לכתוב כלל, ובהערות לשבת י"ב: ביאר מרן זצ"ל דטעם שר"י כתב גם את הספיקו שהיה ע"י שקרא והטה, הוא משום שאם יפסקו לעתיד דהבערה ללא יצאת, א"כ יהיה פטור מחטאת, וכשהיא דצריך שיכתוב לו שיעור שמא יבוא ב"ד אחר וירבה].

בדין דמוהל שנסדק ציפרנו בשבת

בגליון האחרון הקשתי שהביאור הלכה בס"י של"א ד"ה אפי' הביא משו"ת חת"ס ושו"ת עטרת חכמים דאסור למוהל לתקן ציפרנו שנסדקה בשבת, ומשמע דאפי' עיי' גוי אסור כמבואר מדברי החת"ס, ואילו בביה"ל שאחרינו וכן במשנה ברורה שם סי' כ"ב כתב בשם המג"א דהסומך להקל לענין מילה לומר לעכו"ם דאיסור דאוי לא חפסיד, ולכן מותר לתקן סכין שנתקלקל ע"י גוי. וחשבתני ליישב, ואכן ראיתי בגליון האחרון שכן גם ביארו הרה"ג ר' יוסף משדי שליט"א, והרה"ג ר' צבי וייסבלום שליט"א, שכוונת הביאור הלכה הוא מעיקר הדין, לדעת השו"ע שאוסר אמירה לגוי במלאכה דאוי, על זה הביא הביה"ל דברי השו"ת חת"ס ודברי העטרת חכמים, ואיה"נ דלמג"א באמת מותר למוהל שנסדקה ציפרנו בשבת לומר לא"י לתקנה, וכבר הורה המג"א [לשון הכת"ס] [אלא שעדיין יוצא שהחת"ס לא ניח"ל לפסוק כהמג"א ולא הביאו, ואילו הכת"ס כן, וא"כ נחלקו, והכת"ס לא הזכיר כלל מדברי אביו].

יוסף חיים הלוי בירנבוים - קרית ספר

אהבת שלום

Gabriel Bildirici Cohen
Halachah Center

בית הוראה

מרכז להלכה
ע"ש גבריאל בילדיריגי כהן ז"ל

טבלת שיוכי רבני בית ההוראה

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי
רבי דוד פניני שליט"א רבי אשר חנניה שליט"א	רבי דוד פניני שליט"א רבי אשר חנניה שליט"א	רבי דוד פניני שליט"א רבי אשר חנניה שליט"א	רבי דוד פניני שליט"א רבי אשר חנניה שליט"א	רבי דוד פניני שליט"א רבי אשר חנניה שליט"א	רבי דוד פניני שליט"א רבי אשר חנניה שליט"א
רבי מנשה שני שליט"א רבי דוד פניני שליט"א	רבי שלמה זעפראני שליט"א	רבי מנשה שני שליט"א רבי דוד פניני שליט"א	רבי מנשה שני שליט"א רבי דוד פניני שליט"א	רבי מנשה שני שליט"א רבי דוד פניני שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א
רבי יעקב בן שמעון שליט"א רבי אברהם זכותא שליט"א	רבי ראובן עובדי שליט"א רבי חיים בן שניא שליט"א	רבי יעקב שילוני שליט"א	רבי יעקב שילוני שליט"א	רבי ראובן עובדי שליט"א רבי חיים בן שניא שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א
רבי יעקב בן שמעון שליט"א רבי אברהם זכותא שליט"א	רבי אליעזר בן שניא שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אליעזר בן שניא שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אליעזר בן שניא שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אברהם זכותא שליט"א רבי אליעזר בן שניא שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א
רבי יעקב בן שמעון שליט"א רבי אברהם זכותא שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א	רבי יהודה איטח שליט"א
רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	רבי אריה לייב גולדברג שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	רבי צבי ובה שליט"א	רבי נתנאל סאפרין שליט"א	רבי אריה לייב גולדברג שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	רבי בן ציון אלקמן שליט"א
רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	מורנו ראש הישיבה שליט"א (בתאום מראש במשרדי הישיבה)	רבי עזריאל אויערבאך שליט"א	רבי יעקב טופיק אביעורי שליט"א	רבי יעקב שילוני שליט"א	רבי בן ציון אלקמן שליט"א
רבי יעקב בן שניא שליט"א	רבי יהודה איטח שליט"א	רבי יצחק בן שניא שליט"א	רבי יעקב טופיק אביעורי שליט"א	רבי יעקב שילוני שליט"א	רבי בן ציון אלקמן שליט"א
רבי נפתלי נסבויים שליט"א	רבי יוסף שוב שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי שלום טוויל שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי נפתלי נסבויים שליט"א
רבי אשר חנניה שליט"א	רבי נתן בן סניור שליט"א רבי משה מרדכי קארפ שליט"א	רבי חיים בן שניא שליט"א	רבי שלום טוויל שליט"א	רבי נפתלי נסבויים שליט"א רבי אליהו ציון סופר שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א
רבי דוד טבק שליט"א	רבי נתן בן סניור שליט"א	רבי יעקב חיים שליט"א (גם לדוברי אנגלית, ספרדית וצרפתית)	רבי יעקב בן נאים שליט"א (גם לדוברי אנגלית, ספרדית וצרפתית)	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א
רבי דוד טבק שליט"א	רבי נתן בן סניור שליט"א	רבי יעקב חיים שליט"א (גם לדוברי אנגלית, ספרדית וצרפתית)	רבי יעקב בן נאים שליט"א (גם לדוברי אנגלית, ספרדית וצרפתית)	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א

רח' רבי נחמן מברסלב 7 טל': 02-6255567 :פקס: 02-6255568 ת.ד. 5515, ירושלים. ahavatshalom@012.net.il

לא בא כבושים הזה

לקראת ימי הרחמים והסליחות הבעל"ט
הופיע מחדש
ברוב פאר והדר
סדר
סליחות
כמנהג הספרדים
וקהלות הקודש במרוקו

עם ביאור
סולח עוונות

והוא פירוש וביאור נפלא
מתוק מדבש ונופת צופים
על כל סדר הסליחות והפיוטים

מאת

החכם השלם והכולל

כמוהר"ר יהודה ב"ר מאיר טולידאנו זלה"ה

מחור"ר מכנאס שבמרוקו

[תק"מ-תקצ"ט]

יוצא לאור מתוך כתי"ק המחבר זלה"ה

ובראשו מבוא מקיף לתולדותיו

ברוכים הבאים בשם ה'

מערכת אליבא דהלכתא מקדמות בברכה
את מאות האברכים החדשים שהצטרפו

לרשת כוללי הערב
של

"אליבא דהלכתא"

עם תחילת לימוד

הלכות עירובין בחלק ד' שבמשנ"ב

ופתיחת חמשה סניפים חדשים

במעלות, נתניה, שיכון ה' ב"ב, רמת חפציבה

בית שמש ובשכונת הקטמונים בירושלים

יהא רעוא שנוכח כולנו יחד

להוסיף חיילים לתורה

ולהגדיל תורה ולהאדירה

ביתר שאת וביתר עוז

בברכת התורה

מערכת "אליבא דהלכתא"

הופיע

קובץ חידושי תורה

מקבציאל

כרך ל"ט

אסופת מאמרים וחידושי תורה מוככמי ורבני בתי המדרש
שע"י מוסדות ישיבת חברת אהבת שלום
עם גנוזות מתורתם של קדמונים
הנדפסים לראשונה מתוך כתיב יד נדירים
ביניהם:

הגהות המב"ט על ספר הפליאה • רשימת 'גלגולי קצת אנשי דורנו'
למהרה"ו, מהדורה מוערת ע"פ כתבי יד • ביאור פיוטי האר"י ז"ל לג'
סעודות שבת, מכת"י רבי שמואל שמאמא, מגדולי חו"ר תונים • תשובות
בענין מנהגי התפלה באלג'יר מכת"י חכמי אלג'יר ותונים • הגהות הד"ף
על עץ חיים, מכת"י רבי דוד נטף, מחו"ר תונים • דרוש לסיום מנורת
המאור, ודרוש למעמד הכתרת הרבנות בוויילקאמיר, מכת"י רבי בנימין
רבינוביץ, אבי הגאון אדר"ת • הגהות וצינונים על ספרי האחרונים מכת"י
רבי יעקב רקה, מחו"ר טריפולי שבלוב • דרוש ליום הלולת מרן הרש"ש
זיע"א, מכת"י רבי נסים עני, מחו"ר מדרש בית אל • אבני פינת ספר תורה
לשמה מכת"י רבינו יוסף חיים, ריש גלותא דבבל • חילופי אגרות שו"ת
בהלכה בין רבי אליהו מני ורבינו יוסף חיים • קונטרס ציונים לתורה מכת"י
הגאון האדר"ת זצ"ל • דרוש הספד לפטירת רבינו יוסף חיים, מכת"י רבי
אברהם ביג'אז, מחו"ר ירושלים • מערכות מהרש"א אלפנדארי זצ"ל •
מעשה הרש"ש ובני חבורתו מדרש חסידים "בית אל" מכת"י רבי יעקב
חי זריהן, אב"ד טבריה • דרוש הספד לפטירת רבי מאיר שמחה הכהן
מדווינסק לרגל שמועת שוא בדבר מותו, מכת"י רבי בן ציון קואיניקה,
עורך המאסף • חידושים ונימוקים על התורה ונ"ך לרבי יהודה פתייא •
ספר נר המערב ח"ב כתי"י לרבי יעקב משה טולידאנו • סקירת חיבורים
כתבי יד מאוצרות חכמי ישראל

אהבת שלום

Gavriel Bildirici Cohen
Halachah Center

בית הוראה

מרכז להלכה
ע"ש גבריאל בילדיריצי כהן ז"ל

רחוב רבי נחמן מברסלב 7 ירושלים | טל' 02-6255567 | פקס 02-6255568 | ת.ד. 5515 ירושלים | hc@ahavatshalom.org.il

ישמח לב מבקשי

יופיע בקרוב אי"ה שו"ת בית ההוראה

בשלושה כרכים מפוארים

ובהם אלפי שאלות ותשובות קצרות
שעלו ובאו בשנת תשע"ג על שולחנם של
רבני בית ההוראה
שע"י מוסדות חברת אהבת שלום באה"ק
בעניני הלכה ומנהג ובמכלול נושאים אקטואליים
בארבעה חלקי שלחן ערוך
אורח חיים, יורה דעה, אבן העזר, חשן משפט
לאור פסקיהם של רבותינו גדולי הדורות זיע"א
בנתיבות ההלכה המסורה מדור דור

כתובים בלשון קצרה ומתומצתת,
דברים השווים לכל נפש
כולל מפתחות מפורטים

להשיג במשרדי ההוצאה:

ישיבת אהבת שלום, רחוב רבי לוי יצחק מברדיצ'וב 12 (ע"י כיכר השבת) ירושלים
טל' 02-5370970 | פקס 02-5370088 | ת.ד. 5515 ירושלים

הגליון הבא יעסוק בדיני השימוש במחובר, כיבוד הבית, השמעת קול וכו' סימנים של"ו - של"ט

רשימת כוללי הערב "אליבא דהלכתא"

הקריה ההודית ב"ש - בבית המדרש "הכל אברהם" רח' חנון אי
קריה דהצג - בבית המדרש "אבן ישראל" רח' ח' טייב 6
פרדס כ"ן - בברנ"ס התאחדות אברכים רח' המגבים 48
מעלות - בבית המדרש "עשרת שלמה" רח' אורים 37
נתניה - בבית המדרש "תעני הישיבות" רח' יהודה הלוי 35
רמת אהרן ב"ב - בבית המדרש "בני ציון" רח' בן זומא 29
רמת הפנינה ב"ש - בבית המדרש "מנן אברכים" רח' בן איש חי 10
קטנוים - בבית המדרש "תעני הישיבות" רח' רבי צדוק 9

רמת אשכול - מרכז תורני - מעלות דפנה 128
נתיבות - בבית המנסת "בית יעקב" רח' שלום בוניך
אפקים - בבית המדרש רמת יעקב רח' תרשיש 23
חיפה - בבית המדרש היכל התורה רח' מקור ברוך 2
אשדוד - בבית המדרש שבט הלוי ר' אליעזר בן דורקנס 8
קריית יובל - בבית המדרש לתורה ולתפילה גואטמאלה 18
צפת - בבית המדרש זוזר הגליל רמז דוד 91
מעלה אדומים - בגורכי שלום לעם רח' צמח השדה 33

תל ציון - בבית המנסת "בני תורה" רח' אהבת אמת 17
נה יעקב - בבית המנסת "היכל ניסים" תעני הישיבות רח' זוזן
נה יעקב מרזי - בית המנסת תעני הישיבות רח' וקמור וילויס
גבעת שאול - בברנ"ס ר' משכן באב"ד רח' בעל השאלות 20
נאולה - בבית המדרש "עין החיים" רח' בני ברית 18
בני ברק - בבית המדרש תעני הישיבות רח' עזרא 60
רמנים - בבית המדרש קצרות תמיד רח' הדקל 36
קריית ספר - בבית המדרש נאור חיים רח' נתיבות המשפט 2

רמת בית שמש - בברנ"ס "משכן רפאל" רח' טול שורק 20
בית וון - בבית המנסת "מנן אברכים" רח' חדר"א 21
רמת שלמה - בבית המנסת "אהל יוסף" רח' הרב וולטי 8
ברסלב - בבית המדרש "משכן תורה" רח' רבי עקיבא 30
אלעד - בבית המנסת "בית אליהו" רח' הלל 24
זומנה - בבית המדרש הגדול "משכן יעקב" רח' ראש פינה 6
בית עילית - בבית המנסת "דרכי תבונה" רח' פירד יעקב 12
רמות - בבית המנסת "מנן אבות" רח' שירת הים 5

כתובת המערכת: רח' אבן יהושע 24 ירושלים. ת.ד. 5515, פקס: 02-5370088 כתובת דוא"ל למשלוח הערות והארות: alibadehilcheta@gmail.com